

T.C.

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**ADLÎ DÎVÂNI'NIN
BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ**

Yakup Yeşilyaprak

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2017

T.C.

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**ADLÎ DÎVÂNI'NIN
BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Yakup Yeşilyaprak

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hanzade Güzeloğlu

Ardahan, 2017

KABUL VE ONAY

Yakup YEŞİLYAPRAK tarafından hazırlanan “Adli Dîvânı’nın Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü” başlıklı bu çalışma, 04.08.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı
Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK

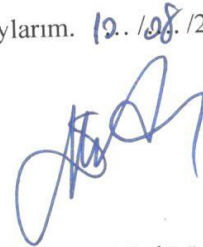
Danışman
Yrd. Doç. Dr. Hanzade GÜZELOĞLU

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Ceval KAYA

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım. 12. / 08 / 2017

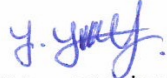
Enstitü Müdürü

Yrd. Doç. Dr. Zafer AYKANAT

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Ardahan Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun .... süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Yakup YEŞİLYAPRAK

ÖN SÖZ

Klâsik Türk edebiyatı, kökeni çok eskilere dayanan kesintisiz bir kültür geleneğinden beslenir. Söz konusu gelenek, bu edebiyatı hem şekil olarak hem de muhteva olarak önemli ölçüde etkilemiştir. Bu nedenle Klâsik edebiyatın layığıyla anlaşılması için yapılması gereken en önemli işlerden biri, arka planındaki kültür geleneğini göz önüne alarak metinlere yaklaşımdır. TEBDİZ projesi, Klâsik Türk edebiyat ve tarih metinlerini günümüz okuru için anlaşılır kılmayı ve bu doğrultuda da söz konusu kültürel varlığı ortaya çıkarmayı hedefleyen bir projedir. Elbette bahsedilen amaçlar doğrultusunda daha önce birçok tahlil ve şerh çalışması yapılmıştır. Ancak bu projenin amacı ve farkı, hem daha önce yapılan bu şerh ve tahlil çalışmalarını sistematik bir şekilde sözlük haline getirip internet üzerinden okuyucuya aktarmak hem de üzerinde henüz bir tahlil veya şerh çalışması yapılmamış eserleri tüm anlam inceliklerini ortaya koyarak günümüz okuruna sunmaktır. Proje ayrıca, bir kelime veya terkinin girilen tüm anlamlarını aynı anda sunmasıyla da muhataba çok önemli kolaylıklar sağlar.

“Adlî Dîvânı’nın Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü” adlı çalışma, TEBDİZ projesi kapsamında hazırlanmış bir çalışmadır. Çalışmanın sözlük kısmında daha önce yayımlanan ve bilimsel merciler tarafından da kabul gören sözlük çalışmaları esas alındığı ve projenin de tercihi bu yönde olduğu için kaynak gösterilmemiştir. Bunun yerine yararlanılan kaynaklar toplu bir şekilde “kaynaklar” başlığı altında listelenmiştir. Dîvânın tenkitli baskısı Yavuz Bayram tarafından hazırlanmıştır. Çalışma, söz konusu eser esas alınarak hazırlanmıştır. Çalışmada Adlî Dîvânı’nı seçmemizin sebebi, Adlî’nin (II. Bâyezîd) Klâsik şiirin kurulma aşamasına sancak beyi, padişah, derviş ve şair kimliğiyle önemli katkılar yapmasıdır. Böyle çok yönlü bir kişiliğin kaleme aldığı eserin arka planındaki kültürel varlığı ortaya çıkarmak, hem dönemin edebi anlayışı hem de genel olarak Klâsik edebiyat hakkında önemli veriler sağlayacaktır. Adlî Dîvânı’nın bağlamsal sözlük açısından incelenmesine ise birçok amaç doğrultusunda karar kılınmıştır. Çalışmanın söz konusu amaçları şöyle özetlenebilir: Adlî Dîvânı’ndaki anlam dünyasını okuyucuya sistematik bir şekilde sunmak, Klâsik metinler üzerinde yapılacak üslup çalışmaları için Adlî Dîvânı özelinde bir veri deposu sağlamak, TEBDİZ projesiyle oluşturulmak istenen Türkçenin tarihsel sözlüğüne küçük bir katkı yapmak, Adlî

Dîvânî'nın söz varlığını tüm yönleriyle ortaya çıkarmak, eserde yer alan kelimelerin metin içinde şairin de tasarrufuyla kazandığı anlamları belirleyerek kelimelerin kişiye, döneme ve edebi ortama göre hangi değerleri kazanabileceği konusunda veriler sağlamak, Adlî Dîvânî'nın temelini oluşturan kültürel unsurları belirlemek ve bunların şiirin anlam dünyasına katkılarını ortaya koymak, özelde Adlî Dîvânî genelde ise Klâsik şiirin hemen hemen her seviyeden okur tarafından layığıyla anlaşılmasını sağlayarak günümüz okurunun söz konusu metinlerle bağlarını güçlendirmek ve böylece kültürel devamlılığa katkı sunmak.

Bahsedilen amaçlara ulaşmak için çalışmada izlenen yöntem şöyle özetlenebilir:

Öncelikle eserin Yavuz Bayram tarafından hazırlanan tenkitli metninin Word haline ulaşılmış, ardından metnin TEBDİZ'in ortak yazım fontu olan Gentium Plus fontuna uygunluğu kontrol edilmiştir. Bu aşamadan sonra metnin tamamı her bir şiir ayrı ayrı olmak üzere www.tebdiz.com adlı siteden sisteme yüklenmiştir. Yükleme işi bittikten sonra şiirler, gerekli araştırmalar yapılmak suretiyle TEBDİZ'in sağladığı ortak veri alanından da faydalanılarak anlamlandırılmış ve bağlamsal sözlüğe uygun bir formatta sisteme işlenmiştir. Sisteme Adlî Dîvânî'nda yer alan 144 gazel, 1 kıt'a, 4 matla, 2 müfred, 1 nazm ve 1 murabbanın tamamı girilmiştir. Farsça şiirler ise sisteme girilmemiştir. Dîvân'da toplam 14 Farsça gazel, 1 kıta, 2 tane de matla yer almaktadır.

Anlamlandırma süreci uzun ve detaylı araştırmalar gerektirmiş, çözülmesi için uzman yorumu gerektiren sorunlar doğurmuştur. Söz konusu sorunlara çözümler bulunmaya çalışılmış ve gerekli araştırmalar yapıldıktan sonra anlamlandırma süreci tamamlanmıştır. Daha sonra sisteme işlenen verilerin Word hali dizinsel olarak elde edilmiş ancak sistemin henüz olgunlaşmamış aşamasına denk geldiği için elde edilen dizin tamamıyla değiştirilmiş ve hem nicelik hem de nitelik olarak çalışmanın bilimsel amacına çok daha uygun yeni bir dizin hazırlanmıştır. Bu dizin hazırlanırken şu adımlar izlenmiştir:

İlk olarak madde başları alfabetik olarak sıralanmıştır. Ardından her maddenin altında ilgili beyitler ilk dize ile ikinci dize yan yana ve aralarına slash "/" konulacak şekilde dizilmiştir. Beyitlerin başına nazım biçimlerinin kısaltması, numarası ve beyit numarası eklenmiştir. Örneğin, G.24/2 ifadesi 24. gazelin 2. beyitini göstermek için kullanılmıştır. Birliği sağlamak adına numaralandırmalarda ve imla hususiyetleri

konusunda Yavuz Bayram (BAYRAM, 2008) tarafından hazırlanan tenkitli metin esas alınmıştır. Beyitlerin altında dizildiği ilgili madde koyu (bold) olarak gösterilmiştir. Şu ana kadarki işlemler şu örnekle somut hale getirilebilir:

‘**abes**’: önemsiz, boş, anlamsız, saçma, gereksiz.

G.13/1 Nesne yok yanında dil-dāruñ dil ü cāndan ‘**abes** / ‘Āşıka nesne görünmez derd-i hicrāndan ‘abes

G.13/1 Nesne yok yanında dil-dāruñ dil ü cāndan ‘abes / ‘Āşıka nesne görünmez derd-i hicrāndan ‘**abes**

Eğer sözcük, beyitte temel anlamının yanında mecaz ya da yan anlamıyla tevriyeli bir şekilde kullanılmışsa veya beytin daha iyi anlaşılması için gerekli bir bilgi varsa bu bilgi || simgesiyle gösterilmiştir. Örnek:

āhu-yı dil: gönül ceylanı || aşığın gönlünde sevgiliye karşı oluşan arzu, istek, şevk, çöşku.

G.27/4 Bu şevk ile dilerem kişüñe olam kırbān / Ki **āhu-yı dile** şirāne urasın bir tır

Eğer bir sözcük birden fazla anlamda kullanılmışsa kazandığı anlam birimleri numaralandırılarak verilmiştir. Verilen anlamların ayrıca kastedilen anlamı varsa bunlar da kendi içinde sınıflandırılarak ele alınmıştır. Örnek:

iş:

1. sorun, konu, durum, vaziyet, hal, mesele, maslahat.

G.1/8 Ne ümmīd ü ne bīmdür **işümüz** / Hemān bize ḥavf u recā yaraşur

G.92/3 Cān virmek ise ‘ışk **işinüñ** ger nihayeti / ‘İşk ehli intihāsını ben ibtidā kılam

G.94/3 Geh yüzüñ şevkı gehi zülfüñ perīşānlıklar / **işümi** ḥavf u recā itmiş durur her şubḥ u şām

1.1. hastalarla ilgilenme, sevgilinin aşkılarıyla ilgilenmesi.

G.29/5 Za‘f māni‘ oldı işigüñde cān virmeklüge / Hasteler **işinde** ihmāl eylese ma‘zūr olur

1.2. aşığın aşk derdiyle genç iken bir anda yaşlanması.

G.124/4 Cüvāniken beni derdüñ gamuñla pīr itdi / Naşīḥat oldı **işüm** cümle şeyḥ ile şāba

2. görev, vazife, sorumluluk.

G.55/5 Gūş şīrīn-suḥānuñ **işidür** ammā ne ‘aceb / Gözlerüm diqqat idüp görmedi hergiz dehenüñ

Görüldüğü gibi “iş” sözcüğü birinci temel anlamıyla 5 beyitte geçmiş ve bunların ikisinde mecaz anlamının da kastedildiği tespit edilmiştir. İkinci temel anlamıyla ise “iş” sözcüğü metinde bir defa geçmiştir.

Çalışma bir bağlamsal sözlük çalışması olduğu için Arapça ve Farsça tamlamaların tamlama unsurları normal sözlüklerde olduğu gibi ayrı ayrı değil birlikte anlamlandırılmış ve beyte kattığı anlama da ayrıca değinilmiştir. Örnek:

şevk-ı ruh: yanak parlaklığı || sevgilinin yanaklarının ışıltısının güzelliği karşı oluşan arzu, istek, coşku; kabir üzerinde yakılan mum.

G.30/2 Kıbrüm üzre serv dikün şem' yaqun dostlar / Çün beni hâk eyleyen **şevk-ı ruh** u bālâsıdur

Deyimler ve atasözleri tespit edilmiş ve bunların beyte kazandırdığı anlamlar ayrıca değerlendirilmiştir. Tespit edilen deyimler **[D]**, atasözleri ise **[A]** şeklinde gösterilmiştir. Örnek:

arasında kan olmak [D]: aralarında husumet bulunmak, kan davalı olmak, kanlı bıçaklı olmak || aşığın gönlünün çekilen acıyla göze kan pompalaması.

G.142/1 Gözlerüm yaşı lebün yādına mercân oldı / Göz ile gönlüm **arasında** yine **kan oldı**

hayrû't-ı ta'âm-ı mâ-ğazar [A]: yemeğin hayırlısı daha önceden hazır olanıdır || tanıkta aşığın kebab haline gelen yüreğine atfen kullanılmıştır.

G.22/6 Eyledüm dilde hayâl-i çeşmüne bağrum kebâb / Dostum ma'zûr ola **hayrû't-ı ta'âm-ı mâ-ğazar**

Kategorik olarak deyim, atasözü veya tamlama olarak değerlendirilemeyen ancak hem çalışmanın amacına hizmet etmesi hem de anlam bütünlüğünü sağlaması bakımından birlikte anlamlandırılması gereken ifadeler “kalıp ifade” olarak adlandırılmış ve **[K]** şeklinde gösterilmiştir. Bunların kalıp ifade olarak değerlendirilmesi dilbilimsel bir iddia taşımamaktadır. İfadenin kullanılma sebebi, söz konusu unsurların metinde birlikte anlam kazanmaya uygun olmalarıdır. Örnek:

ayağ altından almak [K]: ayak altından almak || tanıkta sevgilinin ayak altına uzanacak kadar uzun saçının rüzgar tarafından kaldırılması, dalgalandırılmasına atıf vardır.

G.144/3 Elin tıutup **ayağ altından** anı **almazdı** / Nesim zülfünüñ olmasa ger hevâdârı

Sözcükler genellikle kök ya da gövde haliyle anlamlandırılrsa da bazı sözcüklerde anlamın daha iyi ortaya çıkarılacağı düşünüldüğü için bu durumdan taviz verilmiştir. Örnek:

çıkamazam: çıkmam.

G.11/3 **Çıkamazam** küyından ümmîd-i likâ-yı yâr ile / Ehl-i imâna olur hubb-ı vaţan çün pây-best

n'ola itse [K]: ne yapsın.

G.80/1 Akçeler saçdı yine gülşene gül / **İtse** saç yolmasın **n'ola** sünbül

Kimi madde başlarında (bkz.) kısaltmasıyla ilgili başka maddelere atıfta bulunulmuştur. Ancak çalışma bağlamsal bir sözlük çalışması olduğu ve her sözcük bağlamına uygun özel bir anlam kazandığı için bu uygulamaya çok sık başvurulmamıştır.

Eğer bir maddenin bağlam içerisinde kazandığı anlamlardan biri de tasavvuf ile ilgiliyse söz konusu anlam [tas.] kısaltmasıyla gösterilmiştir. Örnek:

perde: bir yeri ayırmak ve bir yerin görünmesine mani olmak için asılan çarşaf ve saire, kapı perdesi || engel, aşka engel unsur; [tas.] Hak ile kulu arasındaki engel, âşık ve maşûk arasındaki mâni.

G.142/2 Şol ki 'âr eyledi dāmān u yaça çākinden / Hāline **perde** girībānla dāmān oldı

Eğer bir madde, kültürel bir bilgiye atfen beyitte kullanılmış ve bu özelliğiyle beytin anlamını etkilemişse söz konusu bilgiye ilgili maddede yer verilmiştir. Örnek:

kulağı delik bende [K]: kulağı delik köle. İfade, tanıkta "bende-i halka begûş" yani "kulağı halkalı köle" anlamı kastedilerek kullanılmıştır. Vaktiyle esir ve köleleri diğer insanlardan ayırmak için kulaklarına halka takılmış. Tanıkta yakut taşının delinip küpe olarak kullanılması ile sevgilinin dudağı arasında da ilişki kurulmuştur.

G.81/3 Leblerüñe la'ı **kulağı delik** bir **bendedür** / Dişlerüñ nazmına olur lû'lu'-yı şehvār kul

Bağlaçlar, zamirler ve fiillerin de şiirin anlam dünyasına yaptığı etki, sistematik bir şekilde ele alınmıştır. Bunlara çalışmanın inceleme kısmına ayrıntısıyla yer verilmiştir.

Örnek:

sen:

1. teklik ikinci kişi zamiri.

1.1. Allah, Yaratıcı.

G.1/2 Çü **sensin** penāhı cihān halkınuñ / Kamudan saña ilticā yaraşur

1.2. sevgili.

G.4/5 Hüblik **sende** temām olduğına hucdet durur / Kātib-i kudret ki yazmış ol haṭ-ı reyḥān saña

1.3. Adlî.

G.23/5 Gözüñ yaşıyle kenār ola mı **senüñ** 'Adlî / Ziyāde ser-keş olupdur o serv-i hoş-reftār

1.4. aşık, aşığın gönlü.

G.73/4 Ğuşşa-i devrāndan bir dil ħalāş olmuş degül / **Sen** degülsin mübtelā-yı gam hemān epsem gönül

1.5. felek.

G.101/1 İy felek dā'im beni **sen** nā-murād itmek neden / Beni ğamġin eyleyüp aġyārı şād itmek neden

1.6. göz, aşığıın gözü.

G.104/1 Gözüm hicr ile **sen** giryān imişsin / Yürek bu derd ile sen kıan imişsin

Çalışmada, sözlük kısmı ve buradan alınan örneklerde Gentium Plus adlı yazı fontu kullanılmıştır. Ayrıca çalışmayı hacim olarak makul seviyelerde tutmak için sözlük kısmında satır aralığı 1 cm olarak belirlenmiştir.

Söz konusu yöntemle Adlî Dîvânı'nın anlam dünyasını tüm incelikleriyle ortaya koymak çalışmanın en temel amacı olmuştur.

Çalışmada katkısı bulunan arkadaşım Arş. Gör. Bünyamin TETİK'e, TEBDİZ projesinin yürütücüsü Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK'a ve danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Hanzade GÜZELOĞLU'ya teşekkür ederim.

Yakup YEŞİLYAPRAK

ARDAHAN-2017

ÖZET

YEŞİLYAPRAK, Yakup. Adlî Dîvânı'nın Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2017.

Klâsik Türk şiiri, birçok faktörün bir araya gelmesi sonucu özellikle günümüz okuru tarafından anlaşılma konusunda pek çok problemle karşı karşıya kalmış bir şiidir. Problemlerin sebebi, sadece dönemin dili ile günümüzde kullanılan dilin şekil olarak farklı olması gerekçesiyle açıklanamaz. Dilin arka planında yer alan kültürel birikime karşı var olan yabancılaşma da Klâsik şiiri anlaşılmaktan alıkoyan önemli sebeplerden bir tanesidir. Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük çalışmaları, hem dilin şekil olarak doğurduğu hem de temelindeki kültürel arka plandan kaynaklanan zorlukları aşmayı kendine ilke edinmiş çalışmalar olmalıdır. Aksi takdirde, söz konusu sözlüklerin normal sözlüklerden hiçbir farkı olmayacak hatta çoğu zaman yanlış yönlendirmelerle fayda sağlayan eserler yerine zarara sebep olan eserler durumuna geleceklerdir.

Adlî Dîvânı'nın Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü bu hassasiyetler göz önüne alınarak hazırlanmış bir çalışmadır. Çalışmada, her beyit önce şerh edilip bütün gönderimleri tespit edilmeye çalışılmış ve daha sonra da olabilecek en öz haliyle bir sözlük formatına dönüştürülmüştür. Sözlük hazırlanırken şiirlerin her düzeyde okur tarafından anlaşılabilmesi için maddelerle ilgili gerekli açıklamalara yer verilmiş, anlaşılabilirliği etkilediği oranda ayrıntıya girmekten kaçınılmamıştır.

Çalışmanın amacı, Adlî Dîvânı'nın anlam dünyasını tüm incelikleriyle ortaya çıkarmak, söz konusu eserin söz varlığını tespit etmek, üslup çalışmaları için gerekli veri deposu sağlamak, Türkçenin tarihsel sözlüğüne katkıda bulunmak, Klâsik şiiri günümüz okuruna anlam incelikleriyle sunmak, yapılabilecek analitik çalışmalar için sistematik veriler sağlamak olarak özetlenebilir.

Bu amaca ulaşmak için çalışma üç bölüm şeklinde oluşturulmuştur. Birinci bölüm Adlî, Adlî Dîvânı, Adlî Dîvânı ve bağlamsal sözlüklerle ilgili çalışmalar hakkında genel bilgilerden oluşmaktadır. İkinci bölüm ise inceleme bölümüdür. Bu bölümde asıl bölüm olan üçüncü bölümle ilgili ön plana çıkarılması gereken hususlara değinilmiştir. Üçüncü bölüm ise çalışmanın asıl kısmı olan sözlük bölümüdür. Bu bölümde metinde yer alan tüm sözcükler bağlamdaki yerleri ve işlevleriyle alfabetik olarak dizilmiştir.

Anahtar sözcükler: Adlî, Adlî Dîvânı, Bağlam, Bağlamlı Dizin, İşlevsel Sözlük.

ABSTRACT

YESILYAPRAK, Yakup. The Concordance and Functional Glossary for the Divan of Adlî, Master's Thesis, Ardahan, 2017.

Classical Turkish poetry is such a kind that has faced many problems in understanding by today's reader because of various factors. The reason of the problems cannot be explained solely by the fact that the language of the period and today's language used are different in shape. One of the most important reasons preventing classical poetry from being understood is suggested to be the estrangement against cultural accumulation existed in the background of the language. The studies for Concordance and Functional Glossary must be intended to achieve the difficulties both in their linguistic shapes and the matters emerged due to the underlying cultural background. Otherwise any difference will not be existed between the mentioned dictionaries and conventional dictionaries insomuch that they can mostly become studies causing damages rather than being misleading ones.

The Concordance and Functional Glossary for the Divan of Adlî is a study done by considering the mentioned precision. In the study; each couplet is annotated first and all references are tried to be detected, furthermore; it has been transformed into a glossary format most likely to be possible. While preparing the glossary; necessary clarifications are given for the poems to be understood by the reader at all levels, by items in detail as soon as possible.

The aim of the research can be summarized as; revealing the meaning of the Divan of Adlî by all subtleties, detecting the presence of sayings belonged to the mentioned research, providing the necessary data storage for wording, contributing to the historical glossary of Turkish language, presenting the classical poetry for today's reader with a sense of meaning and providing systematic data for analytical work to be done.

To achieve this aim, the study is formed in three chapters. The first chapter is consisted of general information relating studies about Adlî, the Divan of Adlî and contextual dictionaries. The second one is the reviewing chapter. In this chapter; necessary issues are mentioned relating the third chapter as the substantial one. Finally, the third chapter is the glossary section, which is being the main body of the study. All the words included in the text within this chapter are arranged in alphabetical order due to their contextual status and functions.

Key Words: Adlî, Divan of Adlî, Context, Concordance, Functional Glossary.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
TRANSKRİPSİYON HARFLERİ	i
BİRİNCİ BÖLÜM-ADLÎ'NİN (II. BÂYEZÎD) HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ	6
İKİNCİ BÖLÜM-ADLÎ DÎVÂNİ'NİN BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ (İNCELEME)	11
1. Bağlam, Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük	11
2. Dil İçi Bağlam ile İlgili Örnekler	12
2.1. Zamirler.....	12
2.2. Fiiller.....	18
2.3. Bağlaçlar	21
2.4. İsimler	24
2.5. Kalıp İfadeler	29
2.6. Deyimler	31
2.7. Arapça ve Farsça Tamlamalar	34
2.8. Dîvân'da Yanlış Okunmuş Sözcükler.....	35
3. Dil Dışı Bağlam ile İlgili Örnekler	37
4. Adlî Dîvânı ve Ahmet Paşa Dîvânı'nın Anlam Dünyası Bakımından Karşılaştırılması	47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM-ADLÎ DÎVÂNİ'NİN BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ (SÖZLÜK)	61
A	61
B	97
C	140
Ç	156
D	165

E	205
F	219
G	226
I	302
İ	304
J	328
K	328
L	361
M	369
N	398
O	418
Ö	430
P	433
R	440
S	451
Ş	485
T	499
U	518
Ü	525
V	528
Y	539
Z	558
SONUÇ	571
KAYNAKLAR	574
ÖZ GEÇMİŞ	581

KISALTMALAR

A: Atasözü

bkz.: Bakınız

Çev.: Çeviren

D: Deyim

Düz.: Düzenleyen

G: Gazel

H: Hadis

Haz.: Hazırlayan

K: Kalıp İfade

Kı.: Kıta

Mat.: Matla

Mrb.: Murabba

N.: Nazm

Tas.: Tasavvuf

TDK: Türk Dil Kurumu

TEBDİZ: Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü

vs.: vesaire

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

TRANSKRİPSİYON HARFLERİ

Āā: ا	Ll: ل
Bb: ب	Mm: م
Cc: ج	Nn/Ññ : ن/گ
Çç: چ	Oo: و, وا
Dd: د	Öö: و, وا
Ee: ا, ه	Pp: پ
Ff: ف	Rr: ر
Gg: گ, غ	Ss/Şş/Şs : ث/ص/س
Ğğ: غ	Tt/Ṭṭ : ط/ت
Hh: ح	Uu/Ūū : و
Hh: خ	Üü: و
Iı : ى	Vv: و
Īī : ى	Yy: ى
Jj: ژ	Zz/Ẓẓ/Ẓz : ض/ظ/ز
Kk/Ḳḳ: ق/ك, گ	

GİRİŞ

Klâsik Türk şiiri kaynağını çok eski medeniyetlerden alan oldukça zengin bir kültürel havzadan beslenen bir şiidir. Aynı zamanda günümüzdeki hemen hemen bütün disiplinlerin temel kaynağı olan bu kültürün taşıyıcısı konumundadır. Dolayısıyla bu şiiri anlamak ve anlatmak aynı zamanda söz konusu kültürün izlerini sürmek anlamına gelecektir. Dünyadaki güçlü kültürlerin, dillerin, devletlerin ve ulusların en önemli özelliklerinden biri köklü bir geleneğe sahip olmaları ve bu geleneği yaşatma, bu gelenekten faydalanma bilincini kazanmış olmalarıdır. Klâsik Türk şiirine de bu açıdan bakmak faydalı olacaktır. Söz konusu şiirle ilgili çalışmalar özellikle son zamanlarda artış gösterse de özellikle bu şiirin doğru anlaşılmasına yönelik çalışmalar henüz yeterli nicelik ve nitelikte değildir. Anlaşılmayan bir edebiyatın sevilme, seilmeyen bir edebiyatın da yaşama şansı çok azdır. Dolayısıyla Klâsik Türk edebiyatı araştırmacılarının temel amaçlarından biri de bu edebiyatın anlaşılmasını sağlamaktır. “Anlaşılma” probleminin bu kadar göze batar bir durumda olmasının birçok sebebi vardır. Genel kanının aksine dil,¹ bu şiirin anlaşılmamasında en önemli sorun değildir. Dil problemini çözmek elbette önemli bir adım olacaktır ama sadece bunun yeterli olduğunu düşünmek çok büyük bir yanılgı olacaktır. Eğer böyle bir durum söz konusu olsaydı, eline bir Osmanlıca-Türkçe sözlüğü alan herkesin bu şiiri anlaması gerekirdi. Mevcut sözlüklerin metinleri anlamaya yönelik değil daha çok genel ve yüzeysel sözcükleri barındırmaları durumu söz konusuyken şiirin anlaşılmasından bahsetmek çok zordur. Klâsik Türk şairlerinin geleneğin kendilerine sunduğu malzemeden bir kompozisyon oluşturup bunu çeşitli kelime oyunları ile beyte sığdırma çabaları, bu metinler üzerine çalışan araştırmacıları hem söz konusu kompozisyonu çözmeye hem de barındırdığı kültürel unsurları tanımaya mecbur kılmıştır. Bu ise metnin çözümünün hem dilsel hem de kültürel bakış açısıyla mümkün olduğunu ortaya koyar. İşlevsel sözlük ve bağlamalı dizin çalışmaları, bu bakış açılarıyla şiirleri en ince ayrıntısına kadar çözümleyip bağlamalı dizin halinde sunmayı hedefler. Metinlerdeki kelimelerin hem dil içi hem de dil dışı bağlamda kazandığı anlamlarının belirtilmesi bu sözlüklerin temel amacıdır. Böylece söz konusu sözlükler, sadece Klâsik Türk şiiri araştırmacıları için değil ortalama okuyucu için de çok önemli

---

¹ Burada kastedilen genel anlamda dil değil, eserin yazıldığı dönemde kullanılan dildir.

nitelikler taşımaktadır. Çalışma, yukarıda değindiğimiz kaygılar, amaçlar ve hassasiyetler göz önünde bulundurularak hazırlanmış bir çalışmadır.

Çalışma, kollektif bir sözlük çalışması olan TEBDİZ (Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü) projesi kapsamında hazırlanmıştır. Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü adı altında hazırlanan ve başta Klâsik Türk edebiyatı olmak üzere Türk edebiyatının tüm eserleri ve çeşitli tarihi metinlerin işlevsel ve bağlamsal sözlüklerini oluşturmayı hedefleyen söz konusu proje, Türk edebiyatının söz varlığını ortaya koymayı hedeflemiştir. Söz varlığının dizinsel ve işlevsel olarak ortaya konulması eserlerin yazıldığı dönemin sosyal, kültürel, sanatsal, dilsel ve edebi birçok özelliğinin belirlenmesine katkıda bulunacaktır. Proje kapsamında sisteme www.edebiyatvakti.com sitesinde yer alan ve 28.12.2016 tarihinde güncellenmiş verilere göre 519 tane eser, 500.000 madde başı, 1.000.000'dan fazla atasözü, deyim vs., 20.000.000'dan fazla kelime 774 araştırmacı tarafından girilmiştir. Tarafımızdan TEBDİZ projesi kapsamında hazırlanmış olan “Adlî Dîvânı'nın Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü” adlı çalışma, özellikle 15. yüzyılın sosyal, kültürel, sanatsal, dilsel ve edebi hareketlerine ışık tutmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda Adlî Dîvânı'nda yer alan tüm sözcükler, işlevsel olarak anlamlandırılmıştır. Anlamlandırma işleminde şiirin arka planında işlenen kurgunun tam anlamıyla ortaya çıkabilmesi için tüm sözcüklerin varsa gönderimleri de belirtilmiştir. Böylece şiirin okuyucuya sunduğu anlamlandırma alanlarına atıflar yapılmıştır.

Adlî (II. Bâyezîd), hem padişah hem de şair olarak halef ve seleflerinin gölgesinde kalmış bir şahsiyettir. Tek eseri olan Divan'ına ilgi de bu doğrultudadır. İlk defa 2008'de Yavuz Bayram (BAYRAM, 2008) tarafından basılan söz konusu Divan hakkında yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bayram'ın eseri dışında Divan ile ilgili ulaşabildiğimiz üç çalışma mevcuttur. Bunların biri, bitirme tezi olarak hazırlanan “Adlî Dîvânı” adlı eserdir (KOÇ, 1979). Bir diğer çalışma, 2008'de yine Yavuz Bayram tarafından makale olarak yayımlanan “ (BAYRAM, 2008)” çalışmadır. Bu çalışmada, söz konusu nüshadaki imla hususiyetleri detaylı bir şekilde incelenmiş ve nüshanın Eski Anadolu Türkçesinin imla hususiyetlerini taşıdığı, Eski Anadolu Türkçesinden Klâsik Osmanlıca'ya geçiş döneminin özelliklerini yansıttığı sonucuna varılmıştır. Üçüncü çalışma ise Bünyamin Tetik ve Yakup Yeşilyaprak tarafından 2016 yılı Nisan ayında Bartın Üniversitesi

Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu'nda sunulan ve Bartın Üniversitesi yayımları tarafından yayımlanan "II. Bâyezîd (Adlî) Dîvânı'nda İnsan ve Mekân" (TETİK, 2016) adlı çalışmadır. Bu çalışmada, Adlî Dîvânı'nda yer alan mekânlar algısal ve işlevsel olarak ele alınmış, ayrıca 15. yy mekân anlayışına dair de önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Türkçe şiiirlere odaklı bu çalışmaların yanında Adlî'nin Farsça şiiirleri üzerine de bir çalışma mevcuttur. Bu çalışma 2012'de Fatih Başpınar (BAŞPINAR, 2012) tarafından yayımlanmıştır.

Adlî Dîvânı ile ilgili çalışmalar çok az sayıda olsa da Yavuz Bayram'ın yukarıda bahsettiğimiz "Amasya'ya Vâli Osmanlı'ya Pâdişâh Bir Şâir: Adlî" adlı çalışma, Adlî'nin şiiirlerinin sadece tenkitli metnini ortaya çıkarmakla kalmamış, ayrıca onu hem hayatı hem dönemi hem de edebi kişiliği açısından detaylarıyla ele almış bir çalışmadır. Çalışmanın hem şiiirleri hem de kişiliği hakkında Adlî'yle ilgili var olan birçok açığı kapattığı söylenebilir. Dolayısıyla Adlî'nin şiiirleri ile ilgili merak edilen ayrıntılar için söz konusu esere başvurulabilir. Biz de bu düşünceyle çalışmada sadece çalışmayı daha anlaşılır ve faydalı kılacak ayrıntılara yer vermeyi uygun gördük.

Bağlamli dizin çalışmaları ilk olarak kutsal metinleri anlamak için uygulanmış çalışmalardır. Bu anlamda yapılan çalışmaların bilinen ilk örneği Alexander Cruden tarafından 1738 yılında² Londra'da yayımlanan "A Complete Concordance to the Holy Scriptures of the Old and New Testament" adlı çalışmadır.³ Bağlamli dizin çalışmalarının ilk uygulandığı edebi metinler ise daha çok Shakespeare odaklıdır. Horace Howard Furness tarafından 1875 yılında Philadelphia'da yayımlanan "A concordance to Shakespeare's poems"⁴ adlı bu çalışmaların ilki olarak bilinir.⁵

Türkiye'de bu konuda yapılan ilk çalışma Furkan Öztürk tarafından 2007'de Doktora Tezi olarak hazırlanan "Bâkî Dîvânı Sözlüğü [Bağlamli Dizin ve İşlevsel

² Ayrıntılı bilgi için bkz.: Julia Keay, (2017, 6-3). [www.historyofinformation.com: http://www.historyofinformation.com/expanded.php?id=3482](http://www.historyofinformation.com/expanded.php?id=3482).

³ Çalışmanın 1988 tarihli baskısı için bkz.: Alexander Cruden, (1988). *Cruden's Complete Concordance to the Old and New Testaments*. Michigan: Zondervan.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.: (<https://archive.org/details/acordancetos00furngoog>).

⁵ Çalışmanın 2017 tarihli baskısı için bkz.: Horace Howard Furness, (2017). *A Concordance to Shakespeare's Poems: An Index to Every Word Therein Contained (Classic Reprint)*. London: Forgotten Books. Ayrıca hem kutsal hem de edebi metinlerle ilgili yapılan çalışmalara dair daha ayrıntılı bilgi için bkz.: Özer Şenödeyici, (2015). *Nâilî Dîvânı Sözlüğü [Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük]*. İstanbul: Serüven Kitap; Özer Şenödeyici, (2017, Winter). Üslup Araştırmaları Açısından Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük Çalışmaları: Nâilî Örneği. *Journal of Turkish Language and Literature*, 3(1), 282-306.

Sözlük]” adlı çalışmadır (ÖZTÜRK, 2007)⁶. Söz konusu çalışmada Bâkî Dîvânı’nda yer alan her sözcük metin içinde kazandığı anlamla değerlendirilmiş ve her maddenin altında söz konusu maddeyle ilgili bütün beyitler gösterilmiştir. Bir sözcüğün kazandığı farklı anlamlar maddeler halinde ayrıca ele alınmış ve tanıklarıyla gösterilmiştir. İkinci çalışma ise Özer Şenödeyici tarafından 2011’de Doktora Tezi olarak hazırlanıp 2015’te yayımlanan “Nâilî Dîvânı Sözlüğü [Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük]” adlı çalışmadır (ŞENÖDEYİCİ, 2015). Bu çalışmada da tüm sözcüklerin bağlamdaki anlamı ortaya konmuştur. Ancak tanık göstermede Şenödeyici, tüm tanıkları göstermek yerine her maddede beş tanığı gösterip geri kalanlara atıflarda bulunmuştur. Biz, çalışmada bu iki çalışmadan hem oldukça fazla faydalandık hem de bu iki çalışmayı örnek alarak çalışmayı oluşturduk. Hem Furkan Öztürk (ÖZTÜRK, 2008) hem de Özer Şenödeyici’nin (ŞENÖDEYİCİ, 2017) söz konusu tez çalışmalarından hareketle kaleme aldıkları bir de makaleleri mevcuttur. Ayrıca Erdoğan Boz’un X. Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni’de sunulan ve Eskişehir Valiliği tarafından “X. Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni Bildirileri” adlı kitapta yayımlanan “Yunus Emre Dîvânı’nın Bağlamsal Sözlüğü ve Dizin Üzerine Bir Deneme” adlı bir bildiri de mevcuttur. Bu çalışmada boz, “saz” kelimesi üzerinden bağlamsal sözlük ve dizin çalışmalarının önemini ve faydalarını vurgulamaya çalışır (BOZ, 2011). Böylece, bu tür çalışmaların gerekliliğini ortaya çıkarma çabası gösterir. Nebi Uysal 2012’de “Ağız Araştırmalarında Bağlamsal Sözlük ve Dizin Kullanımı” adıyla bu tarz yaklaşımların önemini vurgulayan bir makale yazmıştır (UYSAL, 2012).

Yukarıda değindiğimiz çalışmaların yanı sıra, günümüzde birçok araştırmacı, TEBDİZ projesi kapsamında çeşitli edebiyat ve tarih metinlerini bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük oluşturacak şekilde dijital ortama aktarmaktadır. Bu çalışmalardan tamamlanan ve Yüksek Öğretim Tez Merkezi’nde yer alan çalışmalar şunlardır: Orhan Kılıçarslan, “Hayâlî Bey Dîvânı’nın incelenmesi-bağlamlı dizini ve işlevsel sözlüğü” (KILIÇARSLAN, 2016);⁷ Eda Tuncer, “Sükkerî Dîvânı sözlüğü [Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük]” (TUNCER, 2016); Nebi Çelik, “Edirneli Şevki Dîvânı bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük” (ÇELİK, 2016); Serper Acar, “Necati Bey Dîvânı sözlüğü (Bağlamlı

⁶ Bu çalışmanın kitap şeklinde basılmış hali için bkz.: Furkan Öztürk, (2016). *Bâkî Dîvânı Sözlüğü [Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük]*. İstanbul: DBY Yayınları.

⁷ Bu çalışma doktora tezi olarak diğerleri ise yüksek lisans tezi olarak yayımlanmıştır.

dizin ve işlevsel sözlük)” (ACAR, 2009).⁸ Çalışmada adı geçen tüm eserler incelenerek çalışmanın amacını ortaya koyacak en uygun yöntem belirlenmeye çalışıldı.

---

⁸ Bu çalışmaların yanında yine tamamlanmış bir doktora tezi olan “Nev’i Dîvânı Sözlüğü (Bağlamsal Dizin ve İşlevsel Sözlük)” adlı çalışmayı da inceleme şansı bulduk. Bize bu imkanı sağlayan tezin yazarı, Dr. Sedanur Dinçer Arslan’a teşekkür ederiz. Söz konusu çalışma için bkz.: Sedanur Dinçer Arslan, (2016). *Nev’i Dîvânı Sözlüğü (Bağlamsal Dizin ve İşlevsel Sözlük)*. Ardahan: Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

BİRİNCİ BÖLÜM

ADLÎ'NİN (II. BÂYEZÎD) HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

Adlî (II. Bâyezîd), hem padişahlığıyla hem de şairliğiyle babasının (Fatih Sultan Mehmet) ve oğlunun (Yavuz Sultan Selim) gölgesinde kalmış bir şahsiyettir. Bu nedenle söz konusu iki padişah ve şaire göre daha az bilinir. Bu bölümde amacımız çok fazla ayrıntıya girmeden Adlî'yi genel hatlarıyla tanıtmak olacaktır. Bunu yaparken dikkate alacağımız kriter, çalışmanın anlaşılmasına katkısı noktasında olacaktır.

II. Bâyezîd, 1447'de doğmuş, 1481'de tahta çıkmış ve 1512'de vefat etmiştir. Bâyezîd, henüz 7 yaşındayken Amasya'ya sancak beyi olduğu için 1454-1512 arasındaki dönem onu daha iyi anlamak adına bize önemli bilgiler sunar. Bu döneme gelmeden önce 15. yüzyıldan bahsetmek daha sağlıklı değerlendirmeler için faydalı olacaktır.

15. yüzyıl, büyük uğraşlar sonucu kurulan Anadolu siyasi birliğinin bozulmasıyla başlar. 1402'de Timur'a kaybedilen Ankara savaşı ile Osmanlı, "buhran dönemi" (ŞENTÜRK & KARTAL, 2014: 191) diye anılan ve yaklaşık 11 yıl devam eden Fetret Dönemi'ne maruz kalır. Osmanlı'yı bu dönemden Çelebi Mehmed (I. Mehmed, 1413-1421) çıkarır ve özellikle Fatih döneminde üst düzeye çıkan kültürel faaliyetlerin ilk kıvılcımını ateşler.

Çelebi Mehmed'den sonra tahta geçen II. Murad (1421-1451), hem siyasi hem de kültürel anlamda babası Çelebi Mehmed dönemin başlayan ilerlemeleri devam ettirir. Özellikle uç beyliklerde gelişimini sürdüren Türkçe, bu dönemde halk dili olarak gelişmesinin yanında, edebi dil ve devlet dili olma yolunda da önemli mesafeler kat eder ve bizzat II. Murad tarafından ısrarlı bir teşvik görür (KÖPRÜLÜ, 2014: 449); (ŞENTÜRK & KARTAL, 2014: 192); (İSEN, 1999: 91-92). II. Murad'ın dil konusundaki hassasiyeti ve edebiyata olan ilgisi, –ki Muradi mahlasıyla bir divan kaleme almıştır- sonrasında gelen oğlu Fatih'i ve torunu II. Bâyezîd'i de fazlasıyla etkilemiştir.

II. Murad'dan sonra tahta geçen Fatih Sultan Mehmet (1451-1481), 2 yıl içinde İstanbul'u fetheder ve bunu etkisiyle devleti hem siyasi hem de kültürel anlamda bir üst seviyeye çıkarır. İstanbul'un fethi yaşanan büyük gelişmelerin önemli bir sebebi olsa da

asıl önemli faktör, Fatih'in dışı açık bir sultan olmasıdır. Dönemin hemen hemen bütün ilimlerine ilgi duyan ve bu ilgisinden dolayı ırk, dil, din ayırmaksızın alanında uzman kişilerle sürekli ilmi sohbetlerde bulunan Fatih, bu özelliğini şehzadeleri Bâyezîd ve Cem'e de yansıtmıştır. Bâyezîd ve Cem babalarının yönlendirmeleri sonucu kendilerini ilmi anlamda iyi yetiştirmiş ve Osmanlı entelektüel birikimine önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Fatih'in 1481'deki ölümünden sonra, tahta II. Bâyezîd (1481-1512) geçer. Bâyezîd, henüz 7 yaşında kültürel anlamda dönemin en önemli merkezlerinden olan Amasya'ya sancak beyi olur ve burada yaklaşık 27 yıl görevini sürdürür. Bu 27 yıllık süreçte şehrin "pek çok devlet adamının, ilim erbâbının, din ulemasının, şair ve sanatkârın yetiştiği mini bir İstanbul hüviyeti" (BAYRAM, 2008: 19) kazanmasına doğrudan katkılarda bulunur. Şehzade Bâyezîd, özellikle kurduğu edebi ortam ile özelde Amasya, genelde ise Osmanlı'nın kültürel mirasına çok önemli katkılar sağlar. Söz konusu edebi ortamın özellikle yanında resmi görevlerde bulunan kişilerce oluşturulması, Fatih döneminde Mahmut Paşa, Ahmet Paşa ve Sinan Paşa ile başlayan geleneğin devamı gibidir. Bâyezîd, hem döneminin hem de Klâsik Türk şiirinin en önemli temsilcileri arasında gösterilen Ahmet Paşa, Necati, Zati ve Mihri Hatun gibi önemli şairleri himaye etmiştir. Onun bu anlamda edebi faaliyetlere yaptığı katkı bununla sınırlı kalmamış Aşık Çelebi, Cafer Çelebi, Müeyyed-zâde Abdurrahman Çelebi, Cezerî Kasım Paşa, Kutbî Paşa ve Şeyh Hamdullah gibi devrin hem ilimi yönden hem de edebi yönden ön plana çıkan şahsiyetlerine de çok önemli katkılar sağlamıştır. İnalçık, onun döneminde yaklaşık elli önemli şaire hamilik yaptığını söyler (İNALCIK, 2013: 70-71). Söz konusu katkılar, henüz kuruluşunu tam olarak gerçekleştirmemiş Klâsik Türk şiiri için çok önemlidir. Bu durum, Adlî'yi sadece bir şair olarak değil, aynı zamanda sancak beyi ve padişah dolayısıyla da hami olarak da Türk kültür tarihinde önemli bir noktaya koyar. Köprülü, Adlî'nin edebi anlamda yaptığı katkıyı "bizzat kendisi şair olan Fatih ve Bâyezîd devirleri Türk lisan ve edebiyatı için büyük bir inkişaf (yükselme) devri oldu" (KÖPRÜLÜ, 2014: 464) sözleriyle özetler.

Amasya'da sancak beyi iken çok aktif bir görüntü içinde olan Adlî, 1481'de tahta çıktıktan sonra özellikle kardeşi Cem ile yaşadığı taht mücadelesi ve sonrasında yaşananlardan çok etkilenir. Cem'in vefat ettiği tarih olan 1495'e kadar Hıristiyan

aleminin elinde bir koz olarak durması, Bâyezîd'in sürekli tedirgin durmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum onun hayatını hemen hemen tüm yönleriyle etkilemiştir. İçe kapanık, yumuşak ve duygusal bir mizaca bürünmesinde Cem'in durumu çok önemli rol oynar. Onun, "halef ve seleflerinin en önemli özelliği olan enerjiden yoksun olması" (GİBB, 1999: 318) bu sebebe dayandırılabilir. Ancak "enerjiden yoksun olma" durumu, Bâyezîd'i daha çok siyasi anlamda etkiler. Kültürel anlamda ise Fatih'in miras olarak bıraktığı topraklar sağlam bir zemine oturtulur. Dini amaç ve hayırsever bir tavırla yaptırdığı hayrat ve binalar; Aşıkpaşazade, Neşri, Tursun Bey, Oruç Bey, Türk Firdevsi, Tarihçi Kemal, Kemal Paşazade, Behiştî, Piri Reis gibi Türk kültür tarihine mal olmuş şahsiyetlere yaptığı katkı (MATRAKÇI NASUH, 2012: 15) medeniyetin en önemli göstergelerinden olan şehirleşmeyi önemsemesi; musiki ve hat sanatına olan yakın ilgisi ve özellikle dile verdiği önemle Bâyezîd, Fatih ve Yavuz'un gölgesinde kalmasına rağmen Türk kültür tarihinde önemli roller üstlenir. Fisher, onun günlerini müzik, şiir, felsefe, din, astronomi ile ilgilenerek geçirdiğini ve ustalığının silahtan çok kitaplar ve konuşmayla ilgili olduğunu söyler (FISHER, 2013: 17). Cem Sultan vakasının Bâyezîd üzerindeki etkisi aslında bu sözle özetlenebilir. Bâyezîd, Cem Sultan etkisiyle seferlerden uzak durmuş ve ilmi faaliyetlere odaklanmak için fazlasıyla zaman bulmuştur, denilebilir.

II. Bâyezîd'in Klâsik Türk şiirindeki etkisi üç farklı bakış açısıyla değerlendirilebilir. Bunlardan ikisi sancak beyi ve padişah olarak, diğeri ise şair olarak yaptığı katkıdır. Sancak beyi ve padişah olarak yaptığı katkılara yukarıda genel hatlarıyla değinmeye çalıştık. Şair olarak ise II. Bâyezîd, Adlî mahlasıyla kuruluş aşamasında olan Klâsik Türk şiirine katkıda bulunur. Şiirleri konusunda, Latifi tarafından "gazel şeklinde, atalarından üstün ve yetenekli şairlerin şiirleri gibi belîğ gazelleri, kusursuz ve hatasızdı" (İSEN, 1999: 72) ifadesiyle övülse de genel kanıya göre bu fazla iddialı ve temeli çok sağlam olmayan bir yorumdur. Onun şiiri, yakın ilişkide olduğu Ahmet Paşa, Necati ve Zati seviyesinde olmasa da bu şairlerle aynı ortamda bulunmanın etkisiyle hepsinden izler taşıyan ve kuruluş aşaması için nitelikli sayılabilecek türdendir. Asıl uğraşının şiir olmaması onu büyük bir şair olmaktan alıkoymuştur, denilebilir. Ancak özellikle şiirinde kullandığı samimi üslup ve dili kullanmadaki becerisiyle asla göz ardı edilmemesi gereken şiirlere sahiptir. Üslup olarak ön plana çıktığı noktalar şöyle özetlenebilir: kullanılan çokça Arapça, Farsça ögeye rağmen araya serpiştirdiği Türkçe öğelerle dilde sadeliği yakalaması; Eski Anadolu Türkçesinin temel hususiyetlerini başarıyla

kullanılması; zaman zaman konuşma diline yakın sade bir üslup kullanması; duygularını ifade ederken kullandığı samimi dil; şiirlerinde genellikle rindâne bir tutum sergilemesi; dilbilgisel yapıya ve anlam bütünlüğüne verdiği önem ve kusursuza yakın cümle yapıları; anlama derinlik kazandırmak ve söylemek istediklerini en iyi şekilde ifade etmek için sıklıkla deyimlere başvurması; padişahlık ve dervişlik arasında bocalayan ruhundan kaynaklanan psikolojiyi hemen hemen her şiirinde yansıtmaması; içe kapanık, yumuşak ve duygusal mizacının şiirinde her an hissedilmesi; tasavvuf ve şiiri dertlerin kaçış noktası ve sığınak olarak görmesi. Dört gazelinin zemin şiir olması ve bunlara Muhibbi, Necati, lami’i, Ahi, Mesîhi, Taşlıcalı Yahya, Cafer Çelebi gibi önemli şairler tarafından nazireler yazılması Kartal ve Şentürk tarafından önemli referans olarak değerlendirilir (ŞENTÜRK & KARTAL, 2014: 224-225). Adlî’nin etkileşim ağının çok zengin olması onun şiirini de etkilemiştir. Sanata, okumaya, musikiye, felsefeye, astronomiye olan yakın ilgisi şiire bakış açısını da etkilemiş ve üslubuna zenginlik katmıştır.

Adlî’nin tek eseri olan Dîvânında klâsik üslup etkisi görülür. Özellikle 15. ve 16. yüzyılda hakim üslup olan bu üslupta şairler geleneğin kendilerine sunduğu malzemeyi bir kompozisyon haline getirerek kelime oyunları ile beyte sığdırmışlardır. Kimi zaman olduğu gibi kimi zaman da bireysel deneyimlerle harmanlanarak şiire giren bu malzeme Orta Doğu’nun ortak kültürel havzasından miras alınmış malzemedir. Dolayısıyla şairlerin işledikleri konular genellikle benzerlik gösterir. Adlî de şiirini oluştururken genel anlamda bu malzemedен faydalanır. Şiir onun için saltanat ve memleket dertlerinden sıkıldıkça kaçtığı, sığındığı bir sığınaktır (BAYRAM, 2008). Adlî, söz konusu sığınağa melankolik kişiliğinin yanında söz konusu malzemeyle dahil olur. Onun “aşk üçgeni” yani aşık-sevgili-rakip üçlüsü temelinde şekillenen konu dağarcığı şöyle özetlenebilir: şiirin nasıl olması ve niçin yazılması gerektiğiyle ilgili poetik düşünceler; toplumsal eleştiri; hemen hemen her şiirinde görülen sevgilinin güzellik unsurları; padişah kimliği ve ideal padişahlığa atf; padişah-derviş karşıtlığından kaynaklanan ruhsal çatışma, dervişliğe duyulan özlem; dünyayı aşk ile ilişkilendirme; dünyayı mihnet evi ve gam medresesi olarak görme; zahit eleştirisi ve rindâne tavır; aşk-akıl çatışmasından kaynaklanan karşıtlık ve aşkı ön plana çıkaran sufîyane görüş; olayları genelde din perspektifinden değerlendirme; tabiatı ruh haline göre kişileştirme; acı çekmenin insanın kendini bulmasında ve Hakk’a ulaşmasında temel zorunluluk olduğuna dair oluşan evrensel bilinç; sevgili karşısında çaresiz ve pasif kalma durumu; rakip bilinci;

geleneksel ritüeller ve en önemlisi de sevgiliyi yüceltmek, aşğın aciziyetini vurgulamak ve rakibi kötölemek için sahip olunan tüm birikimi (dini tasavvufî kavram ve olaylar; tarihi, mitolojik, dini ve sıradan şahıslar; yer adları ve işlevleri; insan uzuvları; genel olarak eşya; kozmik ögeler; bitkisel ve doğal ögeler; hayvanlar; mitolojik birikim) kullanmak.

Daha önce de değinildiği gibi Adlî'nin tek eseri Divan'ıdır. Bu eserin tenkitli metnini hazırlayan Yavuz Bayram eserin Türkiye'deki kütüphanelerde 3, Türkiye dışındaki kütüphanelerde ise 2 nüshasını tespit etmiştir. Türkiye dışındaki kütüphanelerde bulunan nüshalardan biri, İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümünde Or. 9475 arşiv numarasıyla kayıtlı nüsha, diğeri ise Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümünde Talat 72 numaralı nüshadır. Türkiye'deki kütüphanelerde bulunan nüshalar ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında M.Cevdet Tb 416/1 numaralı nüsha, Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Manzum Eserler Bölümünde yer alan 274 numaralı nüsha ve Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Manzum Eserler Bölümünde yer alan 277/1 numaralı nüshalardır. Yavuz Bayram eserin tenkitli metnini söz konusu beş nüshayı inceleyerek oluşturmuştur.⁹

Bu bölümde Adlî hakkında verilen bilgilerden hareketle onun Dîvânının bağlamsal olarak değerlendirilmesinin gerekliliği anlaşılabilir. Elbette Adlî ve Dîvânı hakkında çok daha ayrıntılı bilgilere yer verilebilir. Ancak hem çalışmanın özünden uzaklaşmamak adına sadece çalışmayı daha anlaşılır kılabilecek bilgiler üzerinde durmamızdan dolayı hem de Dîvânın Yavuz Bayram (BAYRAM, 2008) tarafından hazırlanmış tenkitli metninde Adlî ve Dîvânına dair çok geniş kapsamlı bilgiler yer aldığı için çok fazla ayrıntıya yer vermeye gerek duymadık. Ayrıca hem tekrara girme endişesi hem de okuyucuya bir bağlamsal sözlük çalışması için hiçbir şekilde fayda sağlamayacak bilgilerden kaçınma isteği bizi böyle bir tutuma yönlendirdi.

---

⁹ Söz konusu nüshalarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Yavuz Bayram, (2008). *Amasya'ya Vali Osmanlı'ya Padişah Bir Şair Adlî*. Amasya: Amasya Valiliği, s. 62-70.

İKİNCİ BÖLÜM

ADLÎ DÎVÂNI'NIN BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ (İNCELEME)

1. Bağlam, Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük

Bir metni anlamaya çalışmak, özellikle de kullanılan dil ve kaleme alındığı dönem açısından farklı olan bir metni anlamaya çalışmak içerisinde birçok faktör bulunduran zorlu bir iştir. Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmaları, metni söz konusu faktörleri de göz önüne alarak anlamlandırmaya çalışan çalışmalardır. Bir metni bağlamına göre anlamlandırmak, metnin doğru anlamına ulaşmak için en önemli yöntemlerden biridir. Zira, “Her kelimenin bir manası bir de kullanıldığı yerde kazandığı değer ve değerleri vardır.” (AKTAŞ, 1986: 17-18). Kelimenin kullanıldığı yer, onun bağlamı ile ilgilidir. Berke Vardar’a göre bağlam iki çeşittir. Vardar, bunlardan ilkinin “Bir dil birimini çevreleyen, ondan önce ya da sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim ya da birimler bütünü. (İç bağlam, dil içi bağlam da denir.)” şeklinde, diğerini ise “Duruma, konuşucu ve dinleyicinin dil dışı toplumsal, cinsel, ruhsal nitelikli deneyim ve bilgilerine ilişkin verilerin tümü. (Dış bağlam, dil dışı bağlam da denir.” (VARDAR, 2002: 31) şeklinde tanımlar. Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmaları, metni hem dil içi hem de dil dışı bağlam açısından bağlamlı dizinini de göstermek şartıyla anlamlandırmaya çalışırlar. Bağlamlı dizin ise “Sözcükbilgisinde, bağlamıyla birlikte sunulan sözcüklerin oluşturduğu abecesel dizelge.” (VARDAR, 2002: 32) şeklinde tanımlanır. Sözcüğün bağlamdaki yerine göre anlamlandırılması onun aynı zamanda metin içindeki işlevini de belirler. Bu nedenle bu sözlükler “işlevsel sözlük” olarak da “bağlamsal sözlük” olarak da adlandırılabilirler. Boz, bağlamsal sözlük adını verdiği bu sözlükleri “Bir eserin söz varlığını en ince anlam farklılıklarına değin ortaya çıkaran sözlük.” (BOZ, 2011: 91) şeklinde tanımlar. Sözcüğün hem metin içinde kazandığı anlamının hem de geçtiği yerin gösterilmesiyle “Bağlamlı dizin ve İşlevsel Sözlük” çalışmaları teşekkül eder. Biz de çalışmayı, sözcüklerin en ince anlamlarını ortaya çıkarma hassasiyetiyle hareket ederek oluşturmaya çalıştık. Gösterilen hassasiyeti

de “Dil İçi Bağlam ile İlgili Örnekler” ve “Dil Dışı Bağlam ile İlgili Örnekler” şeklinde iki başlıkta göstermeye gayret ettik.

2. Dil İçi Bağlam ile İlgili Örnekler

Bir dil biriminin birlikte kullanıldığı diğer unsurlarla kazandığı anlamı ve değeri belirleyen dil içi bağlam, bağlamsal sözlük çalışmalarında üzerinde durulması gereken bir konudur. Çalışmada sözcüklerin kazandığı anlamlar belirlenirken sözcüğün hem ilk anlamını hem de metin içinde diğer unsurlara bağlı olarak kazandığı anlamlara özellikle yer verdik. Bunu yaparken sıradan bir okuyucunun söz konusu beyti, yaptığımız çalışma aracılığıyla anlayabiliyor olmasına dikkat ettik. Böylece sözcüğe metin içinde yüklenen tüm anlamları ortaya çıkarmayı ve bununla oluşabilecek anlam belirsizliklerini gidermeye gayret ettik. Özellikle birçok gösterge değerine sahip fiilleri, zamirleri ve değişen cümle yapısından dolayı zor kavranan bağlaçları dil içi bağlamda kazandıkları anlamlarla değerlendirerek çalışmanın amacına hizmet etmeye çalıştık.

2.1. Zamirler

Zamirlere yüklenen anlamların farklılık göstermesi okuyucuyu şiiri doğru bir şekilde anlama noktasında zorlayabilir. Bu zorluğun üstesinden gelmek ve bu konuda bir yol göstermek için zamirlerin hangi gösterge değerleriyle kullanıldığını tanıklarıyla birlikte sözlükte göstermeye çalıştık. Zira, bazen beyitte geçen ve “o (işaret zamiri)” anlamına gelen “a” zamininin beyit içinde aşığı mı, sevgiliyi mi yoksa beyit içinde geçen başka bir ifadeyi mi kastettiği beytin anlaşılmasında en büyük problem haline gelir. Çalışma boyunca bu tür zorluklarla sık sık karşılaştık ve bunun çözümünü de önce beyti en ince ayrıntısına kadar anlamlandırarak daha sonra söz konusu işaret zamirlerinin neyi kastettiğini sırasıyla ortaya koyarak bulmaya çalıştık. Böylece normal bir sözlükte sadece “o” anlamına gelen işaret zamiri” şeklindeki birinci anlamıyla geçen “a” zamininin, bizim yaptığımız değerlendirme sonucu tam 34 gösterge değeri kazandığı görülmüştür. İnceleme kısmında hem yapılan çalışmanın basit bir sözlük çalışması olmadığını göstermek hem de bahsedilen 34 gösterge değeriyle beyitlerin anlaşılmasına yapılan

katkıyı gözler önüne sermek için, “a” zamirinin anlam birimlerini tanık sayılarını bire indirerek bu bölümde örnek olarak sunmayı uygun gördük.

a:

1. “o” anlamına gelen işaret zamiri.

1.1. gönül, aşğın gönlü.

G.1/5 Şu dil kim marîz-i ğamuñdur senüñ / **Aña** zikrüñ ile şifâ yaraşur

1.2. Adlî.

G.107/7 Fürkatüñden ağladuğça ‘Adlî çeşminden **anuñ** / Cem‘ olupdur cümle deryâlar dökilen âbdan

1.3. yapılan iş, eylem.

G.1/10 Ben itdüm **anı** kim baña yaraşur / Sen eyle anı kim saña

1.4. çaresiz kişi.

G.1/11 Şu günde ki hiç çâresi kalmaya / **Aña** çâre-res Muştafâ yaraşur

1.5. pişmanlık duyulması muhtemel konu, mesele.

G.2/7 Yarın **anda** kalmayam dirseñ fiğân u zarda / ‘Adlîyâ bunda işitdügün fiğân u zâre bak

1.6. Hz. Muhammed.

G.3/3 Kim anı medh ide çün medhidür **anuñ** levlâk / Defâtir-i dü cihân midhatinde mücmeldür

G.3/4 ‘Adü-yı bî-başar **aña** muhâlif olsa ne tañ / Sañhi egri görürler şular ki añveldür

1.7. sevgilinin yanağı.

G.5/1 Şems-i ruñuñı eylemege şemse-i ğarrâ / Çekdi kalem-i kudret **aña** hañt-ı semen-sâ

1.8. sevgili.

G.12/5 Va‘desine iy gönül dil-berlerüñ aldanma kim / **Anlaruñ** olmaz cihânda ‘ahd ü peymâni dürüst

1.9. rakip.

G.13/4 Ululanup seg raķib itmez nazâr ‘aşıklara / ‘Āşıkça sorsañ cihânda nesne yok **andan** ‘abes

1.10. dilenci, kul, aşık.

G.21/1 Şol gedâ kim dil-berini kendüye ğam-h‘âr ider / Yeg durur ol şâhdan kim yâri **andan** ‘âr ider

1.11. yay, aşğın bükük boyu.

G.28/4 Ğam çerisiyle muķâbil olmağa ‘aşıklarüñ / Ķâmetin kılup keman âhını **aña** tîr ider

1.12. gam askerinin gönül mülkünü yakma dileği, girişimi.

G.28/5 Göñli milkin ‘Adlî’nüñ ğam leşkeri yakmak diler / Hey meded erkân-ı devlet **aña** ne tedbîr ider

1.13. aşğın gözyaşları.

G.32/5 Gözüm yaşı işigüne gider her lahza sâ'ildür / Niçün ebvâb-ı şefkatden **aña** bir fetḥ-i bâb olmaz

1.14. bülbül.

G.37/2 Cân bedende fikr-i ağıyar ile bir bülbül durur / Kim **aña** zâğ u zeğan cem' olup olmuş hem-kafe

1.15. aşık.

G.24/3 Ṭālî'üm kör baña zülfüñ yüzüñi göstermez / Kim ider **anı** ki bir baḥt-ı siyehkâr eyler

1.16. aşk yolu, aşk.

G.44/4 Çün ṭarîḳ-i ıṣṣa cân virmekdür iy dil ibtidâ / Kimse âḥir bulmaz **aña** nihâyet hem vasat

1.17. aşğın bedeni; şairin bedeni.

G.47/1 Şöyle efkâr oldı cismüm k'aña pîrâhen dirîğ / Ten eger budur **aña** ḥâkister-i külḥan dirîğ

1.18. Hızır; sevgilinin dudağının suyunu içen.

G.50/5 Sâkî lebüñüñ âb-ı ḥayâtını iden nûş / Hızır oldı ebed âḥir **aña** hergiz ecel yok

1.19. güzellik hazinesi, sevgilinin güzelliği.

G.54/5 Genc-i ḥüsnüñ almak ister düzd-i dil bilmez anı / Zülfüñüñ ejderleri **aña** nigeḥ-bândur senüñ

1.20. kavuşma anı.

G.87/7 Vaşlın işitdi gönül bulmadı hiç yol **aña** / Kıldı baḥt-ı siyehüm çün beni gümrâh n'idem

1.21. sevgilinin neden olduğu gam.

G.91/5 Gerçi yağmur gibi yağdırdı gamuñ başuma taş / Ḥaḳ bilür geçmedi dem ben **aña** şâkir degülem

1.22. sevgilinin gözle görülemeyecek kadar küçük ağzı.

G.95/3 Dehenüñ bir söz ile varlığını aldı tamam / Gerçi kim yoğ idi bir zerrece **andan** ḥaberüm

1.23. sevgilinin ilgisine tenezzül etmeyen, umrunda olmayan kişi.

G.143/5 Şol ki müstağni durur derdüñ ile dermandan / Kimse öğretmez **aña** 'âlem-i istiğnayı

1.24. muhtesib.

G.28/1 Muhtesib 'âşıklar mest olıcaḳ ta'zîr ider / Mes'ele budur ki 'âşıklar **anı** tekfîr ider

1.25. ev, hane; gönül evi, aşğın gönül evi, aşğın gönlü.

G.28/3 Zülmi kim şâh eyleye kim virür anuñ dadını / Ḥânei mi'mâr yıḳsa **anı** kim ta'mîr ider

1.26. hatt, çimen, bahçe.

G.70/3 Bâğbânâ gonca vü gülden ruḥ-ı dil-dârsuz / Ḥaṭṭ olur mı var **anı** dâğ ile peykân eylegil

1.27. sevgilinin aşığı ağlatıp inletmeye dair dileği.

G.122/1 O gül bu bülbüli diler çü zâr eylemeğe / Göñül dağı diler **anı** hezâr eylemeğe

1.28. harabe memleket, dünya.

G.136/5 ‘Adlî sen **anı** terk idegör ‘âkil iseñ ger / Terk itse gerek seni ço bu milk-i ħarâbı

1.29. sevgilinin saçı.

G.144/3 Elin tıttup ayağ altından **anı** almazdı / Nesîm zülfüñüñ olmasa ger hevâdârı

1.30. sevgilinin dudağı.

G.26/3 İverek la‘l-i lebinden büse ihsân eyleye / Ya‘ni kim cânda **anufî** mânendi lezzet var mıdur

1.31. sevgilinin aşığı yaptığı zulüm.

G.28/3 Zülmi kim şâh eyleye kim virür **anufî** dadını / Ĥânei mi‘mâr yıksa anı kim ta‘mîr ider

1.32. sevgilinin dudağını öpme.

G.32/3 Dirîğ itme lebüñ bûsın nigârâ ĥaste dillerden / Kim **anufî** rûz-ı maĥşerde şevâbına ĥisâb olmaz

1.33. kuş; aşık.

G.49/2 Nâveklerin ol kaçı kemân aldı tenümden / Ol tã‘ire döndüm ki **anufî** bâl ü peri yok

1.34. sevgilinin kakülünü salmasıyla gam ve keder sahibi olan kimse; aşık.

G.50/3 Tırraş şalalı silsilesin ĥalması kimse / Göñlünde **anufî** ĥuşşa vü ĥam tül-i emel yok

Görüldüğü gibi metin içerisinde çok küçük bir dil unsurunu ifade eden “a” zamirinde bile birçok kullanım değeri vardır. Bunun yanında bir de hem zamir hem de sıfat olarak kullanılabilen bazı ifadeler vardır. Bu ifadeler de bu yönüyle anlam konusunda zaman zaman güçlükler sebebiyet verebilirler. “Bu” işaret zamiri bahsettiğimiz ifadeler örnek olarak verilebilir. Biz çalışmada “bu” ifadesinin zamir ve sıfat halini ayrı ayrı almakla birlikte aynı zamanda zamir olarak kullanılan “bu” ifadesinin gösterge değerlerini de ortaya koyduk. Sıfatlarda ise nitelediği isim beyitte açık bir şekilde gösterildiği ve bir anlam gücüne sebebiyet vermediği için benzer bir uygulamaya ihtiyaç duymadık. “Bu” ifadesini de sözlükten aldığımız bir örnekle göstermeyi faydalı bulduk. Tanık sayısını ise zamirlerde bir, sıfattan ise beş olarak belirledik.

bu:

1. bu, işaret zamiri.

1.1. ders çıkarılması gereken mevcut hal.

G.2/7 Yarın aña ĥalmayam dirseñ fiğân u zarda / ‘Adliyâ **bunda** işitdüğün fiğân u zâre bak

1.2. Sultan Cem'in, II. Bâyezîd'in saltanatına rıza göstermemesi.

K1.1/1 Çün rüz-ı ezeli kismet olmuş bize devlet / Taqdîre rızâ virmeysesün **buña** sebeb ne

1.3. sevgilinin dudağı.

G.33/6 Rıdvân lebüni görse diye bāg-ı cinānda / **Bunuñ** gibi şîrîn-ter ü rengîn ruṭab olmaz

1.4. “Aşık arsız olmalıdır.” atasözü.

G.34/4 Şîşe-i nāmūsumı ‘aşkuñda çaldum taşlara / **Bu** meşeldür dōstum ‘āşık gerekdür ‘ārsuz

1.5. maksat, niyet, amaç.

G.35/6 ‘Adlîyâ gel sen de inşâf eyle şehlikden murād / **Bu** degül midür ki ola ol şaçı sünbül enîs

1.6. dünya, dünya hayatı.

G.45/6 Rüz-ı maḥşer nâle vü zâruñdan olmaz fâ’ide / Eylemezseñ **bunda** ‘Adlî dād-ḥ’âhı istimâ’

1.7. sevgilinin gözleriyle aşığı yaralaması.

G.51/3 Behey kâfir Müselmânlık yolında var mıdur **bu** kim / Ḥarāmî gözlerüne kanumı içmek ḥelâl olmak

1.8. sevgilinin konuşmaya başlaması, sevgilinin ağzından çıkan sözler.

G.62/3 Çü söze başlayasın la’l-i nâbile ne ola / Ki gūş-ı cāna irişmege **bu** dürerden yeg

1.9. “Cimri kişi asla cennete giremez.” sözüne atfen kullanılmıştır.

G.77/4 Ağlamasa gözlerüm küyına yol virmez nigâr / Oldı rüşen **bu** ki hergiz cennete girmez baḥîl

1.10. aşığın gözyaşlarıyla oluşan büyük deniz.

G.78/2 Gözümün yaşını ‘ummāna nice beñzedeyüm / Ki kenârında **bunuñ** kaçre kadar nem degül ol

1.11. sevgilinin aşığa, kavuşmanın imkansız olduğunu söylemesi.

G.118/4 Eylemiş dil-ber şalâ vaşlına cânlar dir meğer / İy gönül ben kime diyem **bunu** kendüm var iken

1.12. aşığın alın yazısı olan dert ve keder.

G.113/7 Belâ vü derdimiş iy dil ezelden ‘Adlî’ye kismet / Figân u nâleden geç kim **budur** taqdîr ilâhumdan

1.13. sevgilinin yan bakışları sonucu aşığın yüzünde beliren sarılık, solgunluk.

G.132/6 Her laḥza gözün tîğ-i müjeñ çekdügi **bu** kim / ‘Ādetdür olur düzd ü ḥarāmî çü zer üzre

2. bu, işaret sıfatı.

G.3/2 Kılan resüllerün kavmineydi da’veti çün / Nübüvvetiyile **bu** ins ü cāna mürseldür

G.3/5 Egerçi ḥatm idi Yūsuf’da ḥüsn-i cāzı / **Bu** ḥüsn-i ḥulḳ ile cümlesinden ecmeldür

G.5/4 Reyḥân ḥaṭuñı yazduğı **bu** kâtib-i kudret / Tâ âyet-i ḥaḳ ola cemâlünde hüveyda

G.20/2 Kaşına gözi gâmez ider iy dil ḥazer it kim / Ol egriye **bu** fitnenün egri haberi var

G.23/1 Kaçan ki göklere ağır **bu** âh-ı âteş-bâr / Olur cihân gözüme kâra zülfi gibi târ

Zamir olarak kullanılan “bu” ifadesi dil içi bağlamdaki yeri nedeniyle 13 farklı anlam kazanmıştır. İşaret sıfatı olarak kullanılan “bu” ise toplamda 60 tanıkta kullanılmıştır. “Bu” ifadesi gibi hem zamir hem de sıfat göreviyle kullanılan “o” ifadesi 12 defa sıfat olarak, 1 defa ise zamir olarak kullanılmış ve işaret zamiri olarak sevgili yerine kullanılmıştır. Bir diğer benzer ifade “ol” ise zamir olarak 11 farklı anlam birimiyle, sıfat olarak 101 defa, bağlaç olarak ise 1 defa “öyle, öyle bir” anlamıyla kullanılmıştır. Çalışmanın hacmini daha fazla artırmamak adına bu örnekleri bu bölümde göstermedik. Örneklere sözlük kısmından bakılabilir.

“Ben” ifadesi ise çalışmada, birincisi zamir olarak, ikincisi ise “sevgilinin yüzündeki ben” anlamıyla olmak üzere iki türlü kullanılır. Zamir olarak “ben” ifadesi 125 defa “aşık” anlamında 1 defa ise “sevgili” anlamında kullanılır. “Sen” ifadesi ise toplamda 80 defa geçer. 6 farklı gösterge değeri kazanır ve 59 defa “sevgili”, 9 defa “Adlî”, 5 defa “aşığın gönlü”, 4 defa “Allah, Yaratıcı”, 2 defa “felek”, 1 defa “göz, aşığın gözü” gösterge değerleriyle kullanılır.

sen:

1. teklik ikinci kişi zamiri.

1.1. Allah, Yaratıcı.

G.1/2 Çü **sensin** penâhı cihân halkınuñ / Kamudan saña ilticâ yaraşur

1.2. sevgili.

G.4/5 Hüblik **sende** temâm olduğına huccet durur / Kâtib-i kudret ki yazmış ol haţ-ı reyhân saña

1.3. Adlî.

G.23/5 Gözüñ yaşıyle kenâr ola mı **senüñ** ‘Adlî / Ziyâde ser-keş olupdur o serv-i hoş-reftâr

1.4. aşık, aşığın gönlü.

G.73/4 Guşsa-i devrândan bir dil halâş olmuş degül / **Sen** degülsin mübtelâ-yı gam hemân epsem gönül

1.5. felek.

G.101/1 İy felek dâ'im beni **sen** nâ-murâd itmek neden / Beni gamgîn eyleyüp ağıyârı şâd itmek neden

1.6. göz, aşığın gözü.

G.104/1 Gözüm hicr ile **sen** giryân imişsin / Yürek bu derd ile sen kan imişsin

Elbette çalışmada kullanılan zamirler bunlarla sınırlı değildir. Ancak çalışmada zamirlerle ilgili tutumumuzu göstermek adına bu örneklerin yeterli olacağı kanaatindeyiz. Zira bu çalışmanın amacı bir üslup çalışması yapmak değil, sözcüklere bağlam içerisinde en uygun anlamı vermektir. Diğer zamirlere çalışmanın sözlük kısmından bakılabilir.

2.2. Fiiller

Bağlamsal sözlük çalışmalarında üzerinde durulması gereken bir konu da fiil konusudur. Özellikle de “yapmak, etmek, eylemek, kılmak, görmek, geçmek, demek, söylemek vs.” gibi çok sık kullanılan fiiller bağlamda farklı anlam değerleri kazanmışlardır. Bu bölümde özellikle de bu tarz fiillerin dil içi bağlamda ne gibi anlamlar kazandığını örneklerle ifade etmeye çalışacağız. Böylece çalışmada fiillerin anlamlandırılması sorununu birkaç fiil üzerinden açıklamaya gayret edeceğiz.

“Dimek” fiili çalışmada 80 defa geçmiş ve 15 gösterge değeri kazandırılarak kullanılmıştır. 42 defa birinci anlamı olan “demek, söylemek” anlam değeriyle kullanılan bu fiil, 16 defa “düşünmek”, 4 defa “iddia etmek, iddiada bulunmak”, 2’şer kez “şikayette bulunmak, sitem etmek, söylenmek”, “istemek, dilemek”, “cevap vermek, karşılık vermek”, “buyurmak, emretmek”, 1’er defa “ummak”, “rivayette bulunmak”, “okumak; kaleme almak, yazmak”, “dedikodu yapmak”, “haber vermek”, “anlatmak, dertleşmek”, “tabir etmek, yorumlamak”, “fetva vermek” anlamlarıyla kullanılmıştır. Söz konusu 15 anlamdan sadece 3 tanesi Türk Dil Kurumunun internet sitesindeki anlam birimleriyle uyumaktadır. “Demek, söylemek”, “düşünmek” ve “ummak” dışındaki 12 gösterge değeri söz konusu sözlükte yer almamaktadır. Sadece bu örnek bile bağlamsal sözlüklerin Türk dili için ne kadar zengin kaynaklar olabileceği konusunda fikir vericidir. Söz konusu anlam birimlerinin tek tanıklı halleri şöyledir:

dimek:

1. ummak.

G.2/7 Yarın ańda almayam **dirseñ** fiġān u zarda / ‘Adliyā bunda iřitdügüñ fiġān u zāre ba

2. demek, söylemek.

Mat.4 āmetüñ üzre gören destāruñ ucın ñ ñ / **Didi** zībā yaraşudur göre ser üzre semen

2.1. tanıkta bu ifadenin muhattabı sūfidir.

G.27/6 Cinānda yürür idüm vākı‘amda dimişsin / Düşünse hayr ola şūfī ki ‘aksidür ta‘bīr

3. rivayette bulunmak.

G.12/2 Gerçi kim yākūt **dirler** yazdı çok meşq-ı mişāl / Yazmadı haṭṭuñ gibi bir haṭṭ-ı reyḥānı dūrüst

4. iddia etmek, iddiada bulunmak.

G.22/3 Öykünürse zūlfüñe sünbül siyeh rūlīk idüp / Beñzerem **dirse** lebüñe kellelik eyler şeker

5. buyurmak, emretmek.

G.39/4 Sen şeh-i milk-i cemāle kıl olayın **dirimiş** / Gör bilür mi ḥaddini ‘Adlī ‘aceb şulṭānımış

6. okumak; kaleme almak, yazmak.

G.50/7 Vaşfinda anuñ gerçi gāzeller **didi** ‘Adlī / Ol dil-ber-i ra‘nāyı beyān ide gāzel yok

7. cevap vermek, karşılık vermek.

G.57/4 Didüm vaşluñ müyesser ola mı **dir** / Delü misin ya serḥūş ya yedüñ beng

8. dedikodu yapmak.

G.61/4 Dostum ‘özrin diler beñzer **dimişler** ḥüsnüñe / İzüñe yüzün sürer gün pāy-mālūñdür senüñ

9. istemek, dilemek.

G.72/7 Leb-i la‘lini kim emsem **dir** ise / İlāhi dilin ağzında şeker kıl

10. şikayette bulunmak, sitem etmek, söylenmek.

G.83/7 Cevr ile her günde biñ kez öldürürseñ ‘Adlī‘yi / Ḥaḳ bilür bir kez **dimez** boynuña kınumdur benüm

G.87/8 ‘Adlī gögsin döğüben derd ile **dir** ağlayuraḳ / Senden ayru düşeli āh n‘idem vāh n‘idem

11. düşünmek.

G.84/1 Firāk u ḥasret-i rüy-ı nigārı mı **diyelim** / Cefā vü cevri-i ḡam-ı rüzḡārı mı diyelim

12. haber vermek.

G.118/4 Eylemiş dil-ber şalā vaşlına cānlar **dir** meḡer / İy gönül ben kime diyem bunu kendüm var iken

13. anlatmak, dertleşmek.

G.118/4 Eylemiş dil-ber şalā vaşlına cānlar dir meḡer / İy gönül ben kime **diyem** bunu kendüm var iken

14. tabir etmek, yorumlamak.

G.137/1 Gice uyḥuda gönül cennetde gördi yirini / Kūy-ı dil-berde iḳāmetdür **didi** ta‘bīrini

15. fetva vermek.

G.137/4 Dil-bere cevri ü cefā kılmaḳ şevābın **dir** imiş / ‘Aşıkına vay raḳībūñ mürşidini pīrini

Metinde 10 defa geçen “geçmek” fiili 6 farklı gösterge değeri kazandırılarak kullanılmıştır. 4 defa “bir yandan girip diğer yandan çıkmak; bir duruma uğramak” anlamıyla, 1’er defa da “haline gelmek, dönüşmek || yaşamak”, “yüzerek geçmek”, “harcanmak, bitmek”, “olmak, vuku bulmak, cereyan etmek”, “vazgeçmek, bırakmak, terketmek”, “bilinmek, öyle bilinmek” anlamlarıyla kullanılmıştır. “Geçmek” fiili TDK’nın Güncel Türkçe Sözlüğü’nde 38 farklı anlam birimiyle yer alsa da Adlî Dîvânî’nda kullanılan “olmak, vuku bulmak, cereyan etmek”, “vazgeçmek, bırakmak, terketmek”, “bilinmek, öyle bilinmek” olmak üzere 3 anlamına yer verilmemiştir. “Geçmek” fiilinin Divan’daki kullanım değerleri şöyledir:

geçmek:

1. haline gelmek, dönüşmek || yaşamak.

G.2/3 Sebz-püş olup kıyâma tûrdılar her bir şecer / Kıldılar secde huzûr-ı kalb ile kühsâre bak

2. bir yandan girip diğer yandan çıkmak; bir duruma uğramak.

G.9/2 Vâdi-i gâmdan **geçemez** zülf ü haddüñ fikr ile / ‘Âşıkun şeb-dîz-i âh u eşk-i gül-günın şalup

G.53/3 Âhumuñ oğı **geçdi** felekden senüñ iy dost / Sengîn dilüñe olmadı mümkün eser itmek

G.109/1 **Geçer** mi âhumuñ tîri irişdükçe feleklerden / Şorarsañ bilesin dağı feleklerde meleklerden

G.126/1 Müjeñ tîri **geçer** sînemden irer oğ gibi câna / Kemân-ebrûlaruñ bir küşeden meyl itse kurbâna

2.1. yüzerek geçmek.

G.43/3 Baħr-ı eşkümde şinâver **geçer** idi lîkin / Olmadı merdümek-i dîde-i nemnâk ħalâş

3. harcanmak, bitmek.

G.87/1 Rûz u şeb ħasret ile **geçdi** günüm âh n'idem / Baña kısmet gamuñı eylemiş Allâh n'idem

4. olmak, vuku bulmak, cereyan etmek.

G.91/5 Gerçi yağmur gibi yağdırdı gamuñ başuma taş / Ħağ bilür **geçmedi** dem ben aña şâkir degülem

5. vazgeçmek, bırakmak, terketmek.

G.113/7 Belâ vü derdimiş iy dil ezelden ‘Adlî’ye kısmet / Figân u nâleden **geç** kim budur taqđîr ilâhumdan

6. bilinmek, öyle bilinmek.

G.139/2 Gül firâķında gül öksüzi **geçer** bülbül velî / Ateşüm kâr eylese göreydi ħâkisterligi

Benzer değerlendirmeler “yapmak, etmek, eylemek, kılmak, görmek, söylemek vs.” fiiller için de yapılabilir. Dilbilimciler tarafından yaygın olarak kabul edilen

“kelimelerin anlamı yoktur, kullanımları vardır” tezi böylece bu parça özelinde fiiller üzerinden de kanıtlanmıştır. Bu durum bize bir metnin söz varlığını ortaya koyarken sadece görünen anlamı değil, metnin çözümlenmesi sonucu kelimelerin kazandığı gizli anlamların da ne kadar önemli olduğunu gösterir.

2.3. Bağlaçlar

Klâsik Türk şiirinin günümüz okuru tarafından anlaşılmasını güçleştiren unsurlardan biri de bağlaçlardır. Özellikle Arapça ve Farsçanın cümle yapısını benimseyen Klâsik şairler, bu dillerin etkisiyle bağlaçları Türkçe cümle yapısının dışında bir yapıda kullanırlar. Bu durum da zaten şiirlerin arka planındaki kültüre yabancılaşan günümüz okuru için şiiri iyice anlaşılmaz kılar. Biz bu sorunu da bazı çözüm önerileriyle çözmeye çalıştık.

Günümüzde cümle yapılarında çok kullanılmayan “ki” bağlacı işlev olarak günümüzdekine benzer işlevlerle Klâsik Edebiyat metinlerinde sıklıkla kullanılır. “Ki” bağlacının günümüzde çok fazla kullanılmaması ve işlevlerinin unutulması Klâsik şiirlerin anlaşılmasını zorlaştırmakta ana etkenlerden biridir. “Ki” halinin yanında “ki” bağlacının “kim” hali de metinlerde çok sık geçer. Biz burada soru zamiri “kim” ile de çok karıştırılan “kim” bağlacının dil içi bağlamda kazandığı değerleri birer tanık ifadeyle göstermeye çalışacağız. İşlevinin daha net anlaşılması için 3’er tanık ifade ile gösterdik:

kim:

1. ki bağlacı.

1.1. fiil açıklama bağlacıdır. Bazen de fiilin anlamını pekiştirmek amacıyla kullanılır.

G.7/1 Bûy-ı zülfüñle behište ger vara bād-ı şabā / Ravza'dan karşı çıkup Rıdvān diye **kim** merhabā

G.7/6 Derd-i dil dermānını şordum tabībe didi **kim** / Şerbet-i la'linden özge derdüñe yokdur deva

G.31/4 Tîrûññ peykānidur cismümde her mû iy şanem / Var kıyās it **kim** ne deñlü tende peykāndur henüz

1.2. isim ve zamirleri açıklama/tanımlama bağlacıdır. İsim ve zamirleri çoğunlukla sıfat-fiil yoluyla açıklar.

G.1/4 Şu baş **kim** saña secde eylemeye / Ser-i şāh ise zîr-i pā yaraşur

G.1/5 Şu dil **kim** marîz-i ğamuñdur senüñ / Aña zikrünü ile şifâ yaraşur

G.3/1 Muhammed-i ‘Arabî **kim** Resül-i ekmeldür / Taķarrüb ile ķamu enbiyâdan efďaldür

1.3. cümle açıklama bağlacı. “Çünkü, zira” şeklinde anlamlandırılabilir.

G.1/10 Ben itdüm anı **kim** baña yaraşur / Sen eyle anı kim saña yaraşur

G.1/10 Ben itdüm anı kim baña yaraşur / Sen eyle anı **kim** saña yaraşur

G.12/5 Va‘desine iy gönül dil-berlerünü aldanma **kim** / Anlarını olmaz cihānda ‘ahd ü peymānı dürüst

1.4. bağlaçlara vurgu katmak için kullanılan bağlaçtır.

G.21/6 Zülmet-i hicründe bilmez ‘adl ü zulmin ‘ālemünü / Ol kadar **kim** ‘Adl’yi zülfünü ğamı efkâr ider

G.29/4 Şanuram cāndan belā-yı nā-gehānī def‘ olur / Her kaçan **kim** bāb-ı dil-berden raķibi dūr olur

G.88/2 Ebr-i nīsān gerçi **kim** deryāya lü‘lü‘-başşdur / ‘Āleme lü‘lü‘ nişār eyler benüm deryālarum

1.5. edatları vurgulamak için kullanılan bir bağlaçtır.

G.10/1 Āh **kim** derdüme dermān itmege ‘āciz ṭabīb / Derdmend ü mübtelā üftādeyem merd-i ğarīb

G.89/3 Dem-be-dem derd-i dilüm söyler egerçi çeng ü ney / Āh **kim** sūz-ı derünüm bir dem anlanmaz benüm

1.6. her kim, her kim ki diye okunup belgisiz zamirleri açıklamak için kullanılır.

G.3/3 **Kim** anı medħ ide çün medħidür anuñ *levlāk* / Defātir-i dü cihān midħatinde mücmeldür

G.12/7 Gülşen-i nazmuñda ‘Adlī gül koħular dā‘imā / Her nefes bülbül gibi **kim** okusa anı dürüst

G.36/4 Alur gönlin virür barmak hisābın / **Kim** olsa zülfi ṭarrār ile munis

1.7. zaman açıklama bağlacıdır. “Her ne zaman, ne zaman ki” şeklinde anlamlandırılabilir.

G.45/5 Tā ebed tārīk ķalmaz zülmet-i dünyā-yı dün / ‘Işķ nürü **kim** şala dil hānesi içre şu‘ā‘

G.46/2 Zülmet-i zülfünde yüzünü nürün ister cān u dil / Cem‘ olur pervāneler her gice **kim** yansa çerāğ

G.85/1 Ol mehüñ her gice **kim** küyında eğān eyledüm / İtlerine derd-i ser virmekle nālān eyledüm

2. kim, soru zamiri.

G.28/3 Zülmi kim şāh eyleye **kim** virür anuñ dadını / Hānei mi‘mār yıķsa anı kim ta‘mīr ider

G.28/3 Zülmi kim şāh eyleye kim virür anuñ dadını / Hānei mi‘mār yıķsa anı **kim** ta‘mīr ider

G.29/6 Niçe kāfir ķal‘asın almaķ naşīb itdi Hūdā / ‘Adlî dil-ber gönlini almaķ **kime** maķdūr olur

“Ki” bağlacının işlevlerini bilmek, beytin anlamının doğru bir şekilde ortaya çıkması için en kritik aşamalardan biridir. Böylece bağlamsal sözlükleri rehber edinerek Klâsik metinlerini çözümlenmeye çalışan muhatap için çok büyük bir kolaylık sağlanmış olacaktır.

Klâsik metinlerde çok sık kullanılıp günümüzde ya hiç kullanılmayan ya da hem yapı hem de işlev olarak değişime uğramış bağlaçlar da okuyucuya önemli güçlükler çıkarır niteliktedir. Bunların en sık kullanılanları “çün, çü, san, kaçan” gibi bağlaçlardır. Günümüzde sadece “şundan dolayı, şu sebeple, zira” anlamıyla kullanılan ve “çünkü” diye adlandırılan bağlaç, şekil ve işlev olarak Adlî Dîvânı’nda şu şekilde geçer:

çü:

1. çünkü, -dığı için.

G.1/2 **Çü** sensin penâhı cihân halkınuñ / Kamudan saña ilticâ yaraşur

2. mademki.

G.15/5 Medh-i ‘âlemden **çü** müstağnî olupdur âftâb / ‘Adlîyâ nice idersin ol gözi fettânı medh

3. zira, nasıl ki, -dığı gibi.

G.19/2 N'ola meyl eylese haţtuñ gîdâ-yı la'l-i nâbuña / **Çü** tûfî kande olursa gîdâ yirine kand ister

4. -diğında, -diğinde, ne zaman ki.

G.62/5 N'olaydı ‘Adlî'ye bir zerre deñlü meyl itsen / **Çü** rüşen oldı yüzüñ şems ile kamerden yeg

çün:

1. çünkü, -dığı için; nasıl ki.

G.3/2 Kâlan resüllerün kavmineydi da‘veti **çün** / Nübüvvetiyile bu ins ü câna mürseldür

2. gibi, -e yakıştır biçimde.

G.3/3 Kim anı medh ide **çün** medhidür anuñ *levlāk* / Defâtir-i dü cihân midhatinde mücmeldür

3. nasıl ki, gibi.

G.5/6 **Çün** bâğ-ı behişt oldı benefşeyle müzeyyen / Gülzâr-ı ruhuñ olsa n'ola haţtuña me’vâ

4. ne zaman ki, nasıl ki, -dığı zaman.

G.28/2 Ehl-i tezvîr ile kalb elinde olur pây-mâl / Milk-i dil **çün** zülfüñ ile kaşlaruñ el bir ider

5. mademki.

G.44/2 ‘Ârîzuñda haţ-ı müşgînüñ niçün kılduñ tıraş / Eylemez **çün** kâtib-i Kudret bilürsin sehv haţ

çünki: çünkü, -dığı için.

G.3/6 Eyâ mu‘în-i beşer raħm kıl fütâdelere / Şefâ‘at âyeti şânuñda **çünki** münzeldür

çünkim:

1. çünkü, -dığı için.

G.22/4 Seyr iderken hüsñ ilin çeşminden iy dil ki şaķın / Eylemek lâzım durur **çünkim** harâmîden hâzer

2. -e rağmen.

G.98/1 Dōstum **çünkim** bilürsin ben senüñem sen benüm / anuma girmek neden müjgān-ı hūn-efgen benüm

3. mademki.

G.128/7 Va‘desine ol cefā-kār eyledi **çünkim** hilāf / ‘Adlī şabr itmek gerek bu intizāra çāre ne

En sık kullanılan iki bağlaçla örneklendirdiğimiz bu yöntemi diğer bağlaçlara da aynı hassasiyetle uyguladık.

2.4. İsimler

Dil içi bağlamda en çok anlam değeri kazanan dil unsurları isimlerdir. Şairlerin özellikle tevriye kullanımına gösterdikleri ilgi ve benzetme sanatının sürekli ön planda olması isimlere birinci anlamının yanında birçok anlam kazandırmıştır. Kazandırılan bu anlamları çözmek, Klâsik metinlerin daha iyi anlaşılması için muhataba çok önemli referanslar sunar. Bu açıdan Klâsik Türk şiirinde en sık kullanılan ifadeler irdelenirse bağlamsal sözlüklerin söz konusu şiirlerin anlam dünyasına ne derecede katkı yaptığı gözler önüne rahatlıkla serilir. Klâsik şiirde en çok başvurulan “leb, zülf, ruh, yanak, gül, diş, ağız, dehen, can, kaş” gibi ifadelerden birkaçını irdeleyerek bağlamsal sözlüklerin bu konudaki önemini de ortaya koymaya çalışacağız. Zira özellikle klâsik üslup ile yazılan şiirlerde aşk üçgeni yani sevgili-aşık-rakip üçlüsü hemen hemen tüm şiirlerin temelini oluşturur. İsimlerin kazandığı gösterge değerleri de bu düşünceyi destekler nitelikte olacak ve özellikle söz konusu aşk üçgeni için yeni fikir ve araştırmalar konusunda ufuk açıcı olacaktır.

Klâsik şiirlerde sevgilinin güzellik unsurlarının hangi benzetme unsurlarıyla kullanıldığı, klâsik şairlerin düşünce dünyasını ve kültürel birikimini ortaya çıkarmak bakımından önemlidir. Söz konusu benzetme unsurlarının bağlamsal sözlükler yoluyla sağlam bir istatistiksel zemine oturtulması, bu konuyla ilgili “Neden?” sorusunu gündeme getirecek ve çok çeşitli araştırmaların kapısı aralanacaktır. Bu açıdan güzellik unsurlarının dil içi bağlamda kazandığı gösterge değerlerinin Türk kültür tarihine ışık tutacak çalışmalara ilham olabileceğine tarafımızca inanılmaktadır. Vereceğimiz örnekler bu konuda ne demek istediğimizi daha net ortaya koyacaktır. Örneğin “kaş” ifadesi

çalışmada 8 anlam değeri kazandırılarak kullanılmıştır. Bunların her biri üzerine ciddi çalışmalar gerektiren anlamlardır:

kaş:

1. göz çukuru üzerinde bir yay gibi uzanan, üzeri kıllarla kaplı çıkıntı.

1.1. sevgilinin kaşları.

G.20/2 **Kaşına** gözi gamz ider iy dil hâzer it kim / Ol egriye bu fitnenün egri haberi var

1.1.1. tuğra.

G.30/6 ‘Adlîyâ hükümün anuñcün nâfiz oldı ‘âleme / Yazılan ‘unvânda yârün **kaş** tuğrâsıdır

G.54/6 Kâtib-i Kudret berât-ı hüsünün imlâ ideli / **Kaşlarıñ** tuğrâsı ol menşûra ‘unvândur senün

1.1.2. yay.

G.10/4 Her kaçan dil derdinün dermânını itsem su’âl / **Kaşları** yâyin kırup müjgân-ı zaħm olur mecîb

1.1.3. mihrap, kible.

G.10/6 **Kaşlarıñ** mihrâbına secde ider ehl-i şalât / Küfr-i zülfüne perestâr iy şanem ehl-i şalîb

1.1.4. hilal.

G.40/1 **Kaş** hayâli hilâlün kadın kemân itmiş / Ne fâ’ide ki bu fikrinden ol ziyân itmiş

1.1.5. tanıkta dokuz feleğe atfen kullanılmıştır.

G.43/5 Ol **kaş** yây eger ‘Adlîye meyil eylemeye / Olmaya âhum oğından toğuz eflâk hâlâş

1.1.6. Arap alfabesindeki “ra” harfi.

G.69/2 Râ **kaşuñla** dal zülûfün hâsetidür dostum / Zâhidün kıddini lâm iden gam-ı ferdâ degül

1.1.7. Arap alfabesindeki “ra” harfi ve hilale atfen kullanılmıştır.

G.76/1 Gün yüzün üstinde olmuş râ **kaşuñ** iy meh hilal / Kim görüpdür âftâb ile hilâle ittîşâl

1.1.8. pergel.

G.144/1 Bu **kaş** mıdur ya kaçâ nağş-ı bend pergârı / Ki nağş kıldı yüzün şemsesiyle gülzârı

Söz konusu benzetmeler sadece basit benzetmeler mi yoksa hepsinin dayandığı kültürel bir kaynak var mıdır? Bu sorunun cevabı özellikle son zamanlarda artan bir şekilde aranmaya başlandı. Ancak bu konudaki çalışmaların bizi doğru sonuca götürmesi için öncelikle çalışılacak metinlerin bağlamsal sözlüklerinin ortaya konması gerekir.

Adlî, Divan’ında geleneğe çok fazla bağlı kalmıştır. Dolayısıyla kullandığı benzetme unsurları gelenekten çok farklı değildir. Buna rağmen nadir de olsa orijinal benzetmeler de kullanmıştır. Mesela sevgilinin saçının Cebrail’e benzetilmesi çok

karşılaşılan bir durum değildir. Aynı zamanda fermana muhatab olan kişinin rütbesine benzetilmesi de çok görülen bir benzetme değildir. Adlî saç unsurunu, bunların yanında 15 daha farklı benzetme unsuruyla kullanır. Sadece bu 17 farklı anlam değeri bile araştırmacı için rahatlıkla bir makale konusu olabilir.

zülfi:

1. yüzün iki yanından sarkan saç lülesi

1.1. sevgilinin saçı.

G.28/2 Ehl-i tezvîr ile alb elinde olur pāy-māl / Milk-i dil ün **zūlfūñ** ile aşlarıñ el bir ider

1.1.1. güzelliği ve rengi nedeniyle aşığın acı ekmesine neden olan güzellik unsuru. Ayrıca saçın perişan yani dağınık olması da aşığın acı ekmesine neden olur. Perişan ifadesi böyle durumlarda tevriyeli kullanılır.

G.9/2 Vādi-i amdan geçemez **zūlf** ü ĥaddūñ fikr ile / ‘Āşıkuñ şeb-dīz-i āh u eşk-i gül-gūnın şalup

1.1.2. Mecûsî ve Hıristiyan rahiplerin kuşandıkları on iki düğümlü bir kuşak. Bkz. “zūnnār”.

G.21/4 **zūlfūñūñ** zūnnārına bil bağlamaz Īmānı yok / Zāhid anuñun günāhın bilüp istiđfār ider

1.1.3. şekli ve rengi nedeniyle sümbüle benzetilmiştir.

G.22/3 Öykünürse **zūlfūñe** sünbül siyeh rūl idüp / Beñzerem dirse lebūñe kellelik eyler şeker

1.1.4. tanıklarda güzel kokusuna atıf yapılarak kullanılmıştır.

G.24/2 İrmese bŷy-ı vefā **zūlf** ü ruuñdan cāna / Ne gül eyler anı ne nāfe-i Tātār eyler

1.1.5. saç, siyah renkli olmasından dolayı tanıklarda kara baht ile ilişkilendirilmiştir.

G.24/3 Tālī‘üm kör baña **zūlfūñ** yüzüñi göstermez / Kim ider anı ki bir baht-ı siyehkār eyler

1.1.6. kara duman.

G.25/7 **zūlfūñi** şem‘-i ruuñ üzre görenler didiler / ‘Adlī’nüñ dŷd-ı dilin aña duān eylediler

1.1.7. idam ipi.

G.41/2 an itmege taħrīk iden amzesiyimiş / ‘Āşıkları dār itmege **zūlfi** sebep olmuş

1.1.8. ağ, tuzak.

G.47/2 Ĥālını göstermeyüben şaldı **zūlfi** damına / Murđ-ı cāndan ıldı ol şayyād bir erzen dirīđ

1.1.9. güzellik hazinesinin bekisi, ejderha.

G.54/5 Genc-i ĥüsnŷñ almak ister düzd-i dil bilmez anı / **zūlfūñūñ** ejderleri aña nigh-bāndur senŷñ

1.1.10. gece.

G.66/5 Vişāl ümīdiyile ‘Adlīyā berāber ider / Yüzi vü **zülfi** gamı leyl ile nehārlaruñ

1.1.11. yol kesen, haydut.

G.80/3 Başa çıkmak olurdu **zülfiyile** / Ger haramīlīg itmese kākül

1.1.12. Hz. Musa'nın asâsı.

G.92/2 ‘İşkuñ kerāmetinde raķibi helāk için / **Zülfün** ‘aşā-yı Mūsa gibi ejdehā kılam

1.1.13. tanıkta uzunluğundan dolayı uzun ömür ile ilişkilendirilmiştir.

G.103/6 Lebün vaşın şoram dirsın ki yoķ yire heves kılama / Eger yād eylesem **zülfüñ** zihī tül-i emel dirsın

1.1.14. zincir, pranga.

G.107/2 Niçe yüz biñ bende-i bendüñden āzād istesen / Al elüñe **zülfüñi** çöz bir kılmı bāddan

1.1.15. tanıkta dört büyük melekten Cebrail'e benzetilmiştir.

G.117/5 Tudağın üstine **zülfüñ** egildüğünü gören / Didi ki vahy getürmiş Mesīh'e Rūhü'l-emīn

1.1.16. aşığa ömür boyu dünya önderliği verebilecek nitelikte güzellik unsuru.

G.139/1 Ger müyesser ide tālī‘ **zülfüñe** hemserligi / Başa iletür cihān içinde ol serverligi

1.1.17. fermana muhatab olan şahıs ya da şahısların ünvanı, rütbesi, güzellik fermanının ünvanı.

G.142/4 Defter-i ‘ışkuma hātūñ gamıdır ser-nāme / Nāme-i derdüme **zülfüñ** hamı ‘unvān oldı

Adlī, sevgilinin bir diğerk güzellik unsuru olan “leb”i de geleneğe uygun benzetme unsurlarıyla kullanır.

leb:

1.dudak.

1.1. sevgilinin dudağı.

G.42/4 Göñül virme güzeller **leblerine** / Harīs olur yaramaz öğrenürmiş

1.1.1. şarap.

G.10/5 Ger **lebün** cām-ı meyın yād itse minberden yire / Na‘ra urup kendüyi ser-mest ide ol dem hātīb

1.1.2. şeker, şerbet.

G.18/2 Öykünürmiş **leblerüne** sükker inen tatludur / Nāz ile güftäre gelseñ telh olur bāzār-ı kand

1.1.3. darüşşifa, hastane; ilaç.

G.19/5 **Lebün** dārü‘ş-şifāsından umar dil derdine derman / Tabīb-i hāste-dillersin devāsın derdmend ister

1.1.4. yakut taşı. Değeri ve kırmızı renginden dolayı benzetilmiştir.

G.32/6 Şatarsañ **leblerüñ** la'lin behā cānlar virüp dirler / Cihān içinde bī-қыmet bu renge la'li-nāb olmaz

1.1.5. hayat kaynağı, Hz. İsa'nın nefesi.

G.42/5 Eger 'Adlī ḥabībe hem-dem olsa / **Lebinden** 'İsi i'cāz öğrenürmiş

1.1.6. ab-ı hayat, ölümsüzlük kaynağı.

G.50/5 Sākī **lebüñüñ** āb-ı ḥayātını iden nūs / Hızır oldu ebed āḥir aña hergiz ecel yok

1.1.6. aşığın kanlı gözyaşları.

G.85/3 Yaş dükendükçe gözümden kan olur her dem revan / **Leblerüñ** yādına çeşmüm baḥr ile kān eyledüm

1.1.7. mercan.

G.134/2 Lü'lü' dişüñ yādına iy **lebleri** mercan / Gözden birağursam ne 'aceb dürr-i şemīni

İsimlerin farklı anlam göstergeleriyle metinde kullanılması sevgilinin güzellik unsuruyla sınırlı değildir. Özellikle sık kullanılan ifadelerin dil içi bağlamda kazandıkları anlam değerlerinin belirlenmesi, Klâsik Türk şiirinin anlam haritasını ortaya koymak açısından çok önemli veriler sağlayacaktır. Bu açıdan Klâsik şiirde sık sık geçen “can” kelimesinin anlam değerleri de bizim için şairin anlam dünyasını ortaya çıkarmak bakımından önemlidir.

cān:

1. gönül, yürek, kalp, dil; ruh.

1.1. aşığın gönlü; aşığın ruhu.

G.4/2 Mihrüñi **cānda** ezelden saḥlar idüm sanma kim / Dār-ı dünyāda görüp ḥayrān olupdur cān saña

1.2. sevgilinin gönlü.

G.109/3 Ne olur māl-ı dünyāvī vireydüm **cānı** şükrāne / Tolaşsa boynuma görsem biri sīmīn bileklerden

2. insan ve hayvanın yaşam kaynağı olan ve cisim ile beraber şahsiyeti oluşturan manevi emirdir ki ölümlle bedenden çıkar; bedeninin canlılığını sağlayan ana unsur, ruh, hayat maddesi.

2.1. aşığın canı.

G.5/5 **Cān** menzili olmağa revāyihle mu'aḥṭar / Müşgīn saçuña oldu maḥal cennet-i 'ulyā

2.1.1. canlı.

G.31/1 Sür'at itme iy ecel cismümde gam **cāndur** henüz / Ğamzeler zaḥmı gönül derdine dermāndur henüz

2.1.2. sevgili.

G.39/2 N'ola cāndan ben anı artuḡ seversem dostlar / Ol perī-peyker benüm cānum içinde **cānımıṣ**

2.1.3. sevgilinin canı.

G.71/5 **Cānna** ḡulm ü sitem eyleyüben sevdi seni / 'Adlī'yiçün dimesünler daḡı ṣāh-ı 'ādil

3. Klâsik şairimizin nazarında âşığın en değerli varlığı “can” nakdidir. Can, nakit olunca, ten de meta olarak anılır. Nakit, her an kullanmaya hazır bir değer ve sermaye olduğu için, sevgisi veya sevgilisi uğruna âşığın verebileceği, vermekten çekinmeyeceği, bu yolda hesapsızca harcayacağı, kurban ve feda edeceği en değerli varlığıdır. Bu anlayışı “can elden gitmedikçe canan ele girmez” atasözü de dile getirir. Gerçek sevgiliye kavuşmak için candan geçmek gerektiği bu şekilde ifade edilir.

G.16/4 **Cāndur** ĩṣārumuz incinme ayağun tozına / Tuḡfe-i mūr ider çünki Süleymān'ı ferāḡ

“Can” kelimesinin diğer ifadelerle kalıp bir şekilde kullanıldığı örnekleri buraya almadık. Yukarıda aldığımız “can” maddesinde de görüldüğü gibi bir kelimenin bağlamdaki yerini tespit etmek için dil içi ve dil dışı bağlamdan aynı anda da istifade edilebilir. “Can” maddesinin 3 numaralı anlam biriminde ele alınan bilgi bilinmeden kelimenin beyitteki işlevini kavramanın imkanı yoktur. Dolayısıyla dil içi ve dil dışı bağlam, sentezlenerek metnin anlam dünyasını oluşturur demek yanlış olmayacaktır.

2.5. Kalıp İfadeler

Metinde bazı sözcükler, tek başına kullanıldıklarında başka, herhangi bir ifadeyle kalıp halinde kullanıldıklarında başka anlamlar yüklenmişlerdir. Bazı sözcüklerin ise ayrı değerlendirildiğinde anlam bütünlüğünün bozulma durumu söz konusu olmuştur. Biz en doğru anlamı verebilmek için söz konusu ifadeleri birlikte anlamlandırdık ve bunlardan atasözü, hadis, ayet ve deyim dışındakileri “kalıp ifade” diye adlandırdık. Örneğin “kenar” sözcüğünün başka ifadelerle birlikte kullanılarak bağlam içinde yeni anlam değerleri kazandığı görülür:

kenār: kıyı, sahil || âşığın gözyaşlarıyla oluşan büyük denizin kıyısı.

G.23/5 Gözüñ yaşıyle **kenār** ola mı senün 'Adlī / Ziyāde ser-keṣ olupdur o serv-i hoş-reftār

G.78/2 Gözüümün yaşını 'ummāna nice beñzedeyüm / Ki **kenārında** bunuñ ḡatre ḡadar nem degül ol

kenār eylemek [D]: bir kenara atmak || dışlamak, görmezden gelmek.

G.65/4 Kenāre gelmeyüben sen **kenār eyleyeli** / Gözüm yaşımı benüm bahr-ı bî-kenār itdüñ

kenār itmek [D]: kucaklamak, kucağa almak; samimi olmak.

G.74/5 ‘Adlî ol serv-i revānı **itmek** isterseñ **kenar** / Nisbetini eşk-i çeşmüñüñ revān enhāre kııl

kenāre gelmek [K]: tenhaya gelmek || تنها bir köşede görüşmeye gelmemek.

G.65/4 **Kenāre gelmeyüben** sen kenār eyleyeli / Gözüm yaşımı benüm bahr-ı bî-kenār itdüñ

Bir diğerk örnek de “revan” kelimesi için verilebilir:

revān:

1. akış, gidiş || gelişim.

G.63/6 Tūr-ı ‘ışk içre tecellî dileseñ Mūsāvār / Meşrebüñ āb-ı revān gibi **revān** pāk gerek

2. hemen, derhal.

G.72/4 Eger şabruñ yoğ ise ‘ışk içinde / **Revān** kūyına dil-dāruñ sefer kııl

G.85/4 Ten gubārı dāmenüñe irmesün diyü **revan** / Gözlerüm yaşın anuñ üstine bārān eyledüm

revān enhāre kılmak [K]: akıp giden nehirlere dönüştürmek.

G.74/5 ‘Adlî ol serv-i revānı itmek isterseñ kenar / Nisbetini eşk-i çeşmüñüñ **revān enhāre kııl**

revān eylemek [D]: ortaya çıkmak, yürürlüğe girmek || dillere destan olmak.

G.105/3 **Eylemişdi** kıışsa-i ‘ışkı benüm rūhum **revan** / Dāstān oqımadın Mecnün ile Ferhād'dan

revān olmak [K]: akıp gitmek, akmak.

G.131/3 Yüregi yarılıp yaşı **revān olaydı** her suya / Şadā-yı nāle vü āhum eger irişse kühsāre

revān olmağıçün [K]: akması için, akıp gitmesi için.

G.34/5 Eşk-i çeşmi ‘Adlî'nüñ her dem **revān olmağıçün** / Bir qadem şalınmaz ol serv-i revān ağıyārsuz

revān-baḥş: can veren, can verici || kurtarıcı.

G.77/2 Yād-ı la‘lūñ kıüt-ı cāndur hicr içinde nitekim / Dūzaḥ ehline **revān-baḥş** olsa āb-ı selsebîl

revāne olmak [K]: akmak, dökülmek.

G.136/3 La‘lūñ ğam ile gözden **olur** yine **revāne** / Nüş eyledügince kıamu ‘ışk ehli şarābı

Görüldüğü gibi bu ifadeleri kalıp olarak anlamlandırmak hem metnin anlaşılabilirliğini sağlamak hem de bir sözcüğün dil içi bağlamda ne kadar farklı anlam değerleri kazanabileceğini göstermek bakımından oldukça önemlidir.

Bağlamsal sözlüklerin bu konudaki önemini gösteren örnekler bununla sınırlı değildir. Örneğin “kafirlik etmek” ifadesi, metinde bu anlamına da atıf yapmakla birlikte ilk bakışta akla gelmeyecek ikinci anlamıyla kullanılır:

kāfirlik itmek [K]: kafirlik yapmak; örtmek, gizlemek || saçıyla yüzünü örtmek.

G.38/2 Zülfi **kāfirlik idüp** her bir kılında biñ esīr / Aşmağa kaşd eylemişdür çok Müselmān bağlamış

“Kararını almak” ifadesi de yine dil içi bağlamdaki yerine özgü bir anlam değeriyle metinde geçer:

ķarārını almak [D]: kendinden geçirmek, sabırsız kılmak.

G.122/2 Şaçunla dil bir idüp kaşlaruñ ķarār itmiş / **Ķarārını aluban** bī-ķarār eylemeğe

Kullanıldıkları bağlama göre akla gelen ilk anlamının dışında anlam değeri kazanan bazı diğer örnekler de şöyledir: “**Evraka çekmek [K]:** yazmak (G.97/2)”, “**şalā eylemek [K]:** çağırarak, davet etmek (G.118/4)”, “**sine girmek [D]:** mezara girmek || ölmek (G.91/7)”, “**perīşān olmak [D]:** dağınık olmak || çok üzölmek, kederlenmek, alt üst olmak (G.117/1)”, “**her sūya [K]:** her tarafa, her yöne || meyleden herkese, her aşığa (G.105/7)”, “**tüş olmak: [K]** yönelmek, rast gelmek, karşılaşmak, erişmek (Mrb.1/2) “**dār itmek:** asmak, idam etmek (G.41/2).

2.6. Deyimler

Deyimler konusunda da hem bağlamsal sözlük çalışan araştırmacılarını hem de Klâsik metinlerle muhatap olan bireyleri zorlayan bazı güçlükler vardır. Bunlardan biri, anlam olarak günümüzde varlığını sürdüren ama şekil olarak değişen deyimlerin varlığıdır. Bunların bazıları şöyledir:

boyn burmak [D]: boyun bükmek.

G.135/5 Olubañ ğamĝin benefşe gibi **burmazdum boyn** / ‘Adlîyā boynuma bend itsem o sünböl perçemi

cān döymemek [D]: yüreği dayanmamak, acısına katlanamamak, çok acı duymak.

G.98/4 Şabruñ acısına **cān döymez** meded ķanı ecel / Mā-yı zevķum var ķanı şol tatlu uyħudan benüm

cân lebe gelmek [D]: canı ağzına (boğazına) gelmek, büyük bir tehlike karşısında ölecekmiş gibi bir korkuya kapılmak.

G.20/8 ‘Adlî’ye teraḥḥum demidür eyleseñ iy dōst / **Cân geldi lebe** şimdi zararî seferi var

derdüne emsemlik olmak [D]: derdine dermân olmak.

G.60/4 Marîz-i ‘ışk olanlara etîbbâ idemez tedbîr / Lebünden olur **olursa** benim **derdüme emsemlik**

güş itmek [D]: kulak kesilmek, büyük bir dikkatle dinlemek, kulak vermek, dinlemek; değer vermek önemsemek.

G.13/2 Nâlemi işitmeyüp zâğ-ı raķîbi **güş ider** / Ol güle gelmez belî murğ-ı suḥan-dândan ‘abes

güftâre gelmek [D]: dile gelmek, söz söylemek.

G.18/2 Öykünürmiş leblerüne sükker inen çatludur / Nâz ile **güftâre gelseñ** telḥ olur bâzâr-ı kând

işî zâr olmak [D]: işî şansa kalmak, bir şeyin olabilmesi için çok az umut olmak; kıskançlıktan ağlayıp inlemek.

G.141/1 Devlet ü baḥt u sa‘âdet bize çün yâr oldu / Nerd-i ğamda dil-i bed-ḥ‘âhuñ **işî zâr oldu**

kan içüp baş kesmek [D]: kan içip baş kesmek || insanlar hakkında kötü düşünmek, atıp tutmak.

G.114/4 Ḥalvetünde **baş kesersin kan içüp** / Şūfi ne nef‘ün var istiġfardan

karârunı almak [D]: kendinden geçirmek, sabırsız kılmak.

G.122/2 Şaçuñla dil bir idüp қаşlaruñ karâr itmiş / **Karârunı aluban** bî-ķarâr eylemeġe

kemîn açmak [D]: pusu kurmak, saldıracağı kimseye görünmemek için bir yere gizlenip onun oradan geçeceği zamanı kollamak, beklemek.

G.117/4 Esîr-i bend-i belâ olmaduķ gönül ķalmaz / Egerçi zülfüñ **aça** cân sipâhı üzre **kemîn**

ķıl yarmak [D]: kılı kırk yarmak, titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek, önemle üstünde durmak.

G.59/7 Bili vaşfında **ķıl yarar** olsan / ‘Adlîyâ incerek ḥayâl gerek

leyl ile nehârlaruñ berâber itmek: gecesi gündüzüne karışmak, geceyi gündüzü birbirinden ayıramamak || şaşkın hale gelmek, üzüntüden ne yaptığını bilememek.

G.66/5 Vişâl ümîdiyile ‘Adlîyâ **berâber ider** / Yüzi vü zülfi ġamı **leyl ile nehârlaruñ**

od bırakmak [D]: ateş bırakmak, yakmak.

G.23/3 Şerâr-ı âhum ile ra‘d u berķe **od biraġup** / Ḥacîl durur gözümüñ yağmurından ebr-i bahar

G.126/5 Cihânda ķalmayadı ḥuşķ u ter ḥâkister olaydı / Şerâr-ı berķ-i âhum **od biraķsa** nâr-ı sūzâne

oda yakmak [D]: ateşe vermek, yakmak || acıtmak, üzme.

Mrf.1 Pāy-māl itme çünkü **yakduñ oda** / Gizlidür gönlüm içre nār şağın

odlara yanmak [D]: ateşler içinde kalmak || aşk ateşi içinde kalmak.

G.112/5 Süz-ı dil şerhi durur cāna Һarāret viren / ‘Adlîyā **odlara yansam** n'ola eş‘arumdan

pergārdan çıkmamak [D]: pergelden çıkmamak || ölçüyü kaçırmamak.

G.114/6 Nokta Һonmasun diseñ dil levҺine / Dā'ireñ bil **çıkmağıl pergārdan**

revān eylemek [D]: ortaya çıkmak, yürürlüğe girmek || dillere destan olmak.

G.105/3 **Eylemişdi** kışsa-i ‘ışkı benüm rüҺum **revan** / Dāstān oқımadın Mecnūn ile Ferhād'dan

şāfi-nazar olmak [D]: net görmek, temiz görmek || güzel görmek.

G.72/5 Eger **şāfi-nazar olmak** dilersen / Ayağı toprağın nūr-ı başar kıl

serber olmak [D]: yük üstüne yük olmak, yükünü ağırlaştırmak.

G.6/6 Dil za‘f oldu taҺammül idemez bār-ı Һama / **Serber olur** Һam-ı hicrān dağı her bār bana

ser-geşte kılmak [D]: sersemletmek, şaşkın hale getirmek, kendinden geçirmek.

Mat.1 Beni lā-ya‘kıl iden şerbet-i la‘l-i lebidür / Beni **ser-geşte kılan** āh-ı çeh-i Һabgabıdur

ser-keş olmak [D]: dik başlı davranmak.

G.23/5 Gözüñ yaşıyle kenār ola mı senüñ ‘Adlî / Ziyāde **ser-keş olupdur** o serv-i Һoş-reftār

sine girmek [D]: mezara girmek || ölmek.

G.91/7 ‘Adlî'ye derd ü Һamuñ oldu çün ol demde naşīb / Һāk olup **sine girem** terk ide āҺir degülem

siyeh rülik itmek [D]: yüzü karartıcı davranmak || ayıp etmek, suç işlemek.

G.22/3 Öykünürse zülfüne sünbül **siyeh rülik idüp** / Beñzerem dirse lebüne kellelik eyler şeker

taqati teng olmak [K]: takati kalmamak, takati kesilmek, gücü azalmak, gücü bitmek.

G.57/6 Cefā taşıyla şındı şabr ayağı / Mecālüm gitdi **oldı taqatüm teng**

‘ukül irmek [D]: akıl ermek; anlamak, çözmek.

G.44/5 Çün dehānuñ sırrınuñ idrākine **irmez ‘ukül** / Vehm ü Һiss her ne Һayāl eylerse olur hep Һalağ

Bazı deyimler ise metnin yazıldığı dönemde kullanılan fakat günümüzde ya tamamen unutilan ya da sık kullanılmadığı için günümüz insanı tarafından yabancılik duyulan deyimlerdir. Bunların hem metinden tespit edilmesi hem de anlamlandırılması

ciddi bir araştırma gerektirdiği için bu bölüm de yine dil dışı bağlamla iç içe olarak değerlendirilebilir.

bād iletmek [D]: rüzgar ile haber ulaştırmak.

G.111/4 Būy-ı zülfūñ Hutēn'e **bād iledüp** miske didi / Bulmadum Çīn'i gezüp bir dağı bu bū gibi ben

başlar kesmek [D]: baş eğerek saygı selâmı vermek, reverans yapmak; Mevlevîlikte dervişlerin, canların ve semazenlerin şeyhlerinin önünde özel bir şekilde durup baş eğmeleri. Baş kesmek, teslimiyetin simgesidir. Tanıklarda baş eğilen kişi sevgilidir.

G.108/3 Kendü añmaz h̄alvetinde **başlar kesdügini** / Tanz ider şūfī bize ol gözleri t̄annāz için

G.126/4 Şaçūñ **başlar keser** t̄arrārılık fenninde iy h̄ūnī / Yüzūñ şeb-revlik öğredür şaçūnda m̄ah-ı t̄abāne

gicesi kâdr olmak [D]: her gecesı kadir gecesı gibi değerli olmak.

G.76/2 Kim ki aḥşam zülfūñi göre **gicesi kâdr olur** / Kim yüzūñ görse seher zī-t̄ālī^c-i ferhunde-fāl

tīgūñ üstine cān virmek [D]: kama, bıçak, hançer gibi ucu sivri, keskin bir aleti kalp üstüne dayayıp hızla yere atılmaya ve bu suretle hançer göğüsten girip arkadan çıkarak intihar etmeye vaktiyle "hançere düşmek" derlermiş. Tanıkta ifade tam olarak böyle geçmese de "kılıcın üstünde can vermek" anlamıyla bu duruma atfen kullanılmıştır. Söz konusu terki, "bir şeyi çok istemek" anlamıyla da değerlendirilebilir.

G.45/1 Hançerūñden istemez kaṭ^cā dil ü cān inḳıṭā^c / **Tīgūñ üstine** gönül **cān virdüğine** ne nizā^c

tīg-i h̄ūn-bārı kanımı içeliden [D]: kan dökücü kılıç kanımı içtiğinden beri. İfade tanıkta, "tiğ içürmek" deyimine atfen kullanılmıştır. Tiğ içürmek, bir kılıç darbesiyle başı yere düşürmek anlamına gelir. Tanıkta, sevgilinin yan bakışlarının aşık üzerindeki etkisi söz konusu deyim ile anlatılmak istenmiştir.

G.144/2 Cihānda yüz şuyını ḥāşıl itdi **içeliden** / Şu gibi **kanımı** bir demde **tīg-i h̄ūn-bārı**

Görüldüğü üzere sadece bu beyitlerin tespit edilip anlamlandırılmakla kalmamış ayrıca bunların metne kazandırdığı anlama da yer verilmiştir.

2.7. Arapça ve Farsça Tamlamalar

Klâsik metinlerin günümüz okuru tarafından anlaşılmasını zorlaştıran unsurlardan biri de Arapça ve Farsça tamlamalardır. Bunlar bazen uzunluklarından dolayı bazen de benzetme unsurundaki belirsizlikten dolayı muhataba güçlükler çıkarabilirler. Bunu

çözmek için çalışmada tamlama konusuna da titizlikle yaklaşılmaya çalıştık. Birkaç örnekle anlamlandırma yöntemini örnekleyebiliriz:

heves-i bûy-ı gül ü sâye-i şimşâd eylemek: şimşir ağacının gölgesine ve gül kokusuna heves etmek.

N.1/1 Şanma dil sen var iken iy yüzi gül gülşende / **Heves-i bûy-ı gül ü sâye-i şimşâd eyler**

ilticâ-yı küşe-i hummâre (hummâre) kılmak: meyhane köşesine sığınmak [tas.] kâmil mürşidin ve pirin evine sığınmak.

G.74/4 Hâdişe def'ini kılmaz medreseyle hânkah / 'Ârif iseñ **ilticâ-yı küşe-i hummâre kıl**

küh-i cilâ: göz sürmesi. Göze çekilen sürmenin göz hastalıklarını iyileştirici ve görüşü kuvvetlendirici vasıflarının olduğu bilinir. Tanıkta bu özelliğine atıf vardır.

G.58/5 Görine gözlerine gün gibi gündüzde şehâ / Kağı a'mâya k'ide **küh-i cilâ** hâk-i derüñ

lehçe-i murdâr: bozuk şive, kırık Türkçe || rakibin bozuk şivesi, kırık Türkçesi.

G.108/4 El degirmez 'âr eyler beñzer ol şeh nâz ider / Har rakîbüñ **lehçe-i murdârına** şehnâz için

levend-i dil: gönül hizmetkarı || aşık.

G.19/4 Cihânuñ 'izzet ü câhını terk itdi **levend-i dil** / Çü cümle şimdi dil-berler yaçasuz bir levend ister

levh-i müzehheb: altın yaldızlı sayfa || aşığın yüzü.

G.124/5 Yüzini 'Adlî işigüñde pây-mâl itdi / Yazılsa **levh-i müzehheb** revâ durur baba

tül-i emel: uzun süreli arzu, bitmeyen istek. Tanıklarda sevgilinin uzun saçına atfen kullanılmıştır.

G.50/3 Tırrañ şalalı silsilesin kalmadı kimse / Göñlinde anuñ guşsa vü gam **tül-i emel** yok

2.8. Dîvân'da Yanlış Okunmuş Sözcükler

Adlî Dîvânı'nda bazı sözcüklerin yanlış okunduğu dil içi bağlam yoluyla tespit edilip bunların doğru okunuşları ve anlamları çalışmada ifade edilmiştir. İfadelerin doğru okunuşları parantez içinde gösterilmiştir. Burada vereceğimiz örnekler, bağlamsal sözlüklerin metinlerin doğru okunmasına yaptığı katkıyı da gözler önüne serecektir. Örneğin aşağıdaki beyitte “cila-yı vatan” ifadesi “saç, koku, Çin kokusu” gibi ifadelerle kullanılmış ve Çin kokusunun sevgilinin saç kokusu için vatanı terk edip Çin'e gittiğinden bahsedilmiştir. Bu durumda “cila-yı vatan” hem kendi içinde hem de bağlamda anlamsız kalmıştır. Bu nedenle “bir şeyi parlatan nesne” anlamına gelen “cila” kelimesi, yerini “terketme, ayrılma” anlamına gelen “cela” ifadesine bırakmalıdır. Aynı

durum diğer örnekler için de geçerlidir. Bu örnekler de anlam bütünlüğü içinde değerlendirilip düzeltilmiştir.

cilā-yı vaṭān itmek (celā-yı vaṭān itmek) [K]: vatani terk etmek, vatandan göç etmek. Not: Beytin dil içi bağlamdan hareketle yapılan değerlendirme sonucu “cila” kelimesinin “cela” diye değiştirilmesinin doğru olacağı hükmüne tarafımızca varılmıştır.

G.134/3 Zülfün ḥamı bûyına **cilā-yı vaṭān itdi** / Yek dost u yek post diyü nāfe-i Ğin'i

dir (deyr): kilise, Hıristiyanların ibadet ettikleri yer; manastır, kilise || meyhane. Deyrler, İslâm coğrafyasının çeşitli bölgelerinde yer alan, Hıristiyanlık devirlerinden kalma, genellikle yerleşim birimlerinden uzak, nehir kıyılarında, yüksek noktalarda ve su kaynaklarının etrafında bulunan ibadethanelerdir. Bu manastırların bazıları zamanla eğlence ve ayyaşlık merkezi hâline gelmiş ve oldukça ünlemişlerdir. [tas.] Sözcük, tasavvuf erbâbınca “ev, ibadetgâh, pîrin ve mürşidin evi, küfrün ve yerilmiş işlerin mahalli” anlamlarında kullanılmıştır. Bu mekânlar, ibadet ve dindarlıkla mücadele içinde olan Melâmetîler, rintler ve Kalenderîlerle ilişkilendirilmiştir. Dince yasak sayılan davranışlar sergileyen kişiler küfür ve gayrimüslimliğin simgesi sayılan harâbât, meyhane ve deyr ile özdeşleştirilmişlerdir. Not: Beytin dil içi bağlamdan hareketle yapılan değerlendirme sonucu “dir” kelimesinin “deyr” diye değiştirilmesinin doğru olacağı hükmüne tarafımızca varılmıştır.

G.88/5 La‘l-i nābuñ yādına düşdüm şarâba şöyle kim / Meykedeyle **dir** olupdur melce' ü me'vâlarum

utu (öte): öte, uzak. Not: Beytin dil içi bağlamdan hareketle yapılan değerlendirme sonucu “utu” kelimesinin “öte” diye değiştirilmesinin doğru olacağı hükmüne tarafımızca varılmıştır. İfadenin, ütü (ütülenen, çalınan şey), utu (utanç), od (ateş), ütü (yanıcı şey) anlamları da alternatif anlamlar olarak değerlendirilebilir.

G.98/2 Ben cefâ küyü muķīmīyem gerekmez rāḥatı / Külḥenī dīvāneyem **utum** degül gülşen benüm

süz u sâz (söz u sâz) [K]: saz ve söz, eğlence. Not: Beytin dil içi bağlamdan hareketle yapılan değerlendirme sonucu “süz u sâz” ifadesinin “söz u sâz” diye değiştirilmesinin doğru olacağı hükmüne tarafımızca varılmıştır.

G.108/1 Cem' olalum bir çemende 'işrete āğâz için / Çalduralum naķdümüz varını **süz u sâz** için

G.116/1 'İşka düşdüm dostlar nâz u niyâzı bilmedin / Nāya dem-sâz oldı gönüm **süz u sâzi** bilmedin

3. Dil Dışı Bağlam ile İlgili Örnekler

Metin içerisinde sözcükler anlamını ve değerini sadece cümle içindeki yerinden almazlar. Sözcükler, kullanıldığı dönemin kültürel izlerini de taşırlar. Dolayısıyla bir metnin tüm yönleriyle anlaşılması için onun sadece dil içi bağlam açısından değil dil dışı bağlam açısından da değerlendirilmesi gerekir. Dil dışı bağlam, sözcüğe kullanıldığı dönem, kültür ve hayat tarzı açısından anlam değerleri kazandıran bir ortamdır. Sözcüğün dil dışı bağlamda kazandığı anlam değerlerini tespit etmek için muhatabın konuyla ilgili belli bir bilgi birikimine sahip olması şarttır. Dilin çok yönlü bir oluşum olması, dil dışı bağlamı önemli kılar. Dilin söz konusu çok yönlülüğü şöyle açıklanabilir: “Dil, yaşamın bütün alanlarında, günlük yaşamın en yalın olaylarında, bilimin ana formlarında, görenekler ve törelerde, inançlarda ortaya çıkar; dil her türlü maddesel yaşamın, tekniğin, ekonominin de koşuludur; dinde, hukukta, felsefe ve sanatta yeri vardır.” (AKARSU, 79-80). Dilin hayatın hemen hemen her yönüyle ilişkide olması, okunan metnin yazıldığı dönemdeki hayat faaliyetlerini de incelenmeye değer kılar.

Biz çalışmada söz konusu durumun bilincinde olarak hareket etmeye gayret ettik. Anlamlandıracağımız ifadelerin varsa kültürel yönünü ortaya koyduk. Ayrıca bu kültürel unsurların şiire hangi benzetme unsurlarıyla girdiğini belirtmekte de hassasiyet gösterdik. Aşağıdaki örnekte beyte sığdırılmış iki gelenek bilinmeden beyti çözmek imkansızdır. Aşık, şiirin muhatabı ile bedensel ve ruhsal bir birleşme sağladığını “yakadan geçmiş hak oğul” ve “bir kabaya uryan koymak” gelenekleriyle anlatmaya çalışır. Durumdan kaynaklanan memnuniyet, birliği sağlayıcı unsur olan “pirahen (gömlek)”in “hak oğul” gibi sevilmesine sebebiyet vermiştir.¹⁰

yakadan geçmiş hak oğul [D]: yakadan geçmiş hak evlat. Eski bir gelenek ve deyim. Buna göre, bir çocuğu kendisine evlat edinmek isteyen kadın, onu gömleğinin yakasından geçirerek koynuna alır. Böylece çıplak teniyle gömleği arasında kalan çocuk, onun “Hak evladı” olur. Evlatlık edinecek kadın, evlatlık edineceği masumu çirilçiplak soyar. Onu her üç defasında da besmele ve Ayete'l-kürsi okuyarak

¹⁰ “Yakadan geçmek” deyimiyile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz.: Bülent Akın, (2011). Alevilikte “Yakadan Geçirme” Ritüeli Ve Âşık Niyazi Örneği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*(60), 335-346; Orhan Şaik Gökyay, (1975). Birkaç Deyim Üzerine. *Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı*, 65-73.

gömleğinin yakasından çıplak tenine sokar ve eteğinden alır. Böylece onu kendi doğurmuş gibi büyütür. Söz konusu deyim ve gelenek, ayrıca insanın yanından ayırmadığı, çok sevdiği, koynunda sakladığı, evlat gibi baktığı nesnelere anlatmak için de kullanılmıştır || tanıkta aşığa, sevgiliyle tek vücut olma imkanı verdiği için sevgi ve sadakat ifadesi olarak "pirahen" için kullanılmıştır.

G.98/5 ‘Adliyle bir kabāya koyalı ‘uryān seni / **Yağadan geçmiş hağ oğlum** oldı pīrāhen benüm

bir kabāya ‘uryān koymak¹¹ [D]: aynı kabaya çıplak koymak. Reşad Ekrem Koçu, Patrona Halil adlı meşhur eserinde hamam külhanlarında yaşayan eski İstanbul külhanbeylerinden bahsederken, külhana yeni bir kimsesiz genç getirildiğinde külhancı babanın bu yeni genci kendisinden birkaç yaş büyük eski bir külhanbeyi ile kardeş ilan etmesinin bir gelenek olduğunu söylüyor. Bu merasimde çırılçıplak soyulan iki gencin külhan ağzında bir bohça içinde muhafaza edilen “Lâyhâr kefeni” denen bir geniş gömlek içine birlikte sokuldukları, gömlek üzerinde iki baş ve yanlardan çıkan dört kol görünecek şekilde bekletildikleri ve ardından külhancının yüzünü külhan ağzına dönerek "Ey Lâyhâr evlatları!.. Burada senin benim yoktur, herkes kardeşir. Aynı babanın tohumundan ve bir anadan doğmuş olanlar birbirini boğazlarlar, analarını babalarını bilmeyen Lâyharın evlâdları ise birbirlerini tek vücut bilirler. Lâyhar’ın kefenini sağlığında giyenler ölünceye kadar kendisini kardeşinden ayrı görmez. Başlarınız ikidür ama vücutlarınız birleşmiştir, biriniz sağa bakarsa öbürü solu gözler. Sizi birleştiren bu külhandır. Her günkü kazancınızı buraya getireceksiniz, bu külhan sırrıdır, külhanda kazan bereketlidir!.. şeklinde bir nutuk irad edermiş || sevgiliyle tek vücut olma, bir olma.

G.98/5 ‘Adliyle **bir kabāya koyalı ‘uryān** seni / Yağadan geçmiş hağ oğlum oldı pīrāhen benüm

Aşağıdaki örnekte de tavus kuşuyla ilgili hikayeden haberdar olmadan beytin anlamına ulaşmanın imkanı yoktur. “Miskin bileklerden dögmek” ifadesi dil içi bağlamdaki değerinden ziyade dil dışı bağlamdaki değeriyle kullanılmıştır.

miskīn bileklerden dögmek [D]: zavallı bileklerinden yakınmak/şikayet etmek. İfade, tavus kuşuyla ilgili şu inanca işaret eder; "çok güzel bir kuş olmasına rağmen tavus dertli bir kuşmuş. O güzel endamıyla yürürken gözleri ayaklarına takılınca, ayaklarının çirkinliğine üzülerken ah edermiş. Tavusun sesi de çirkin olup, ötüşü ‘ah!’ kelimesidir. Bunun nedeni tavusun güzelliğiyle çok gururlanması imiş. Allah onun gururunu kırmak için ayağını ve sesini çirkin yaratmış. Bir efsaneye göre de tavus, cennette bir kuş iken şeytanın cennete girmesine alet olmuş ve Âdem ile Havvâ’nın yasak meyveyi yemelerinden sonra cennetten çıkarılmıştır. Cennette ayakları da

¹¹ Bu maddeyle ilgili bilgiler Prof. Dr. Ahmet Atilla Şentürk’ten alınmıştır. Kendisine teşekkür ederiz.

güzelken Allah ona ‘Her yanın süslü olsun, ancak ayakların çıplak kalsın; ayaklarını görünce cenneti ve eski hâlini hatırlayıp ah et!’ buyurmuş ve onu Bâbil’e indirip ayaklarını çıplak eylemiştir. Şimdi tavus her ah edişte cenneti hatırlarmış." (PALA, 2008: 456); (ESKİGÜN, 2006: 74).

G.109/4 Seher tâvus idüp cilve irişmez zülf-i zîbâña / Cehâletden ider nâle **döger miskîn bileklerden**

Klâsik şiirde aşık sürekli acziyetini ön plana çıkararak şiirde yer alır. Adlî bir padişah da olsa bu geleneğin dışında kalmaz. Ancak bunu zıt unsurların sentezleyerek ifade eder. İlk bakışta zenginlik için benzetme unsuru olarak “atlas-ı çarh”ın kullanılacağı hiç akıllara gelmeyebilir ama geleneğin ve kültürün etkisiyle bu ifade zaman içerisinde böyle bir anlam kazanıp şiire dahil olmuştur.

atlas-ı çarh: yıldız bulunmayan felek tabakası, dokuzuncu felek. Üzerinde görünür bir şey bulunmadığı için desensiz kumaşa teşbihle bu ismi alır. Bu anlamıyla kullanıldığında "kumaş" anlamı kastedilir; desensiz, düz kumaş, ipekten dokunmuş, esvaplık bir kumaş olup al, mavi, yeşil, sarı gibi daima düz renklidir ve üzerinde hiçbir tezyinî motif bulunmaz. Atlas, pahalılığından dolayı genellikle saray mensupları ve zenginler tarafından kullanılır. Bu anlamıyla kullanıldığında maddi varlığa ve zenginliğe işaret eder. Tanıkta her iki anlamı kastedilerek kullanılmıştır.

G.80/5 ‘Adlîyâ aınma **atlas-ı çarhı** / Dūd-ı āhuñ yeter saña kara çul

Klâsik şiir aşk üçgeni temelinde kurulan bir şiirdir. Şairler sahip olduğu tüm birikimi bu aşk üçgeni temelinde şiirleştirirler. Bu sadece entelektüel birikimi değil her türlü birikimi kapsayan bir durumdur. Aşağıdaki örnekte Adlî halk arasında kullanılan bir deyim sevgiliye ithafen yazdığı şiirde ifadeyi güçlendirmek için kullanmıştır:

barmağ hisâbın virmek [D]: parmak hesabıyla vermek. Alacaklı borçluya müracaat ettiği zaman alacaklının "zamanında sana şunu verdim, bunu verdim" şeklinde parmaklarıyla sayarak alacaklıyı kendine borçlu hale getirmesi (ONAY, 2013: 328). Tanıkta sevgilinin saçıyla yakınlık kurup gönül verenlerin, sevgili karşısında her zaman borçlu çıkacağını ifade etmek için kullanılmıştır.

G.36/4 Alur göñlin **virür barmağ hisâbın** / Kim olsa zülfi tarrâr ile munis

Diğer bazı kültürel unsurlar şöyledir:

ayağ toprağı/tozu [D]:

1. ayağın toprağı, tozu, ayağın bastığı toprak, yer. Birisine karşı alçalmak, sevgide son dereceyi aşmak anlamlarında kullanılagelen tabirlerdendir. Tevazu ifadesi olarak kullanılır || sevgilinin ayak topağı/tozu.

G.72/5 Eger şāfī-nazar olmak dilersen / **Ayağı toprağın** nūr-ı başaş kı

G.90/5 ‘Adlīyā **ayağı toprağına** cān eyle feda / Pāy-būsı o şehūñ çün ele girmez her dem

G.100/3 Cān virürler **ayağı toprağına** tāliblerūñ / Nice müflis ola diye kīmyāyı sevmez

1.1. ayın üzerindeki siyak benekler/lekeler.

G.40/2 Meger ki māh-ı münīr ayağına yüz sürmiş / Ki cebhesinde **ayağı tozu** nişān itmiş

1.2. hükümdarın/sevgilinin ayağı tozu, Osmanlı şiirinde çok önemli bir simgedir. Bu simge, diğer bir yönüyle hükümdarın/sevgilinin geçtiği yolun önemini ve değerini de göstermektedir. Çünkü geçilen yerin tozu ve toprağı göze sürme yapılacak kadar, ona yüz sürülecek kadar değerli ve kutsal bir nesne olarak alımlanmaktadır. Tanıkta kemere atfen kullanılmıştır.

G.49/5 ‘Adlī ser-i zūlfūñle **ayağı tozun** ister / Kim salṭanatında dağı tāc u kemeri yok

1.3. Tanıkta ifade, Hz. Süleyman'ın ordusunun ayak tozuna atfen kullanılır. Kuran-ı Kerim'de geçen hikayede karınca, ordusuna seslenerek "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin; Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin!" (27/18) şeklinde uyarıda bulunur. Söz konusu bağlamda sevgili Hz. Süleyman'a, aşık ise karıncaya benzetilmiştir.

G.16/4 Cāndur īṣārumuz incinme **ayağı tozına** / Tuḥfe-i mūr ider çünki Süleymān'ı feraḥ

ayağına nişār [D]: ayağına inci saçma. Eskiden padişahlar şehre geldiklerinde atlarının ayaklarına bile inci saçılmış. Tanıkta aşık, sevgilinin hayali olarak gözünde canlanacağını düşünür ve sevgilinin hayali geldiğinde/canlandığında onun ayağına inci saçmak için hazırlık yapar. Bunun için de elinde inci olarak saçabileceği yegâne değer olan gözyaşlarını biriktirir.

G.72/3 **Nişār** için ḥayālī **ayağına** / Gözūñ dürcini pür-dürr ü güher kı

ḥākister-i külḥan: hamam ocağının külü || İfade, tanıkta külün temizleyici özelliğine atfen kullanılmıştır. Eskiler külü hem kuru halde hem de suyla karıştırarak temizlik amacıyla kullanmışlardır.

G.47/1 Şöyle efkār oldı cismüm k'aña pīrāhen dirīg / Ten eger budur aña **ḥākister-i külḥan** dirīg

ḥayrū't-ṭa'ām-ı mā-ḥazar [A]: yemeğin hayırlısı daha önceden hazır olanıdır || tanıkta aşığın kebab haline gelen yüreğine atfen kullanılmıştır.

G.22/6 Eyledüm dilde ḥayāl-i çeşmüñe bağırum kebāb / Dostum ma'zūr ola **ḥayrū't-ṭa'ām-ı mā-ḥazar**

heykeli aşmak [K]: muska takmak, muska asmak. Eskiden insanlar korunmak için muska niyetine heykel takarlardı. Tanıkta bu geleneğe atıf vardır.

G.82/1 Qollarımı dâğ-ı hicrân ile tezyîn eyledüm / Boynuña bu **heykeli aşmağa** zerrîn eyledüm

ķabrü üzre serv diküñ şem' yakmak [K]: kabri üzerine ağaç dikmek, mum yakmak. Çeşitli kültürlerde dileklerinin kabulü için insanlar tarafından yapılan bir ritüel. Tanıkta, sevgilinin yanağına ve boyuna atfen kullanılmıştır.

G.30/2 **ķabrüm üzre serv diküñ şem' yakıñ** dostlar / Çün beni ĥâk eyleyen şevķ-ı ruĥ u bālâsıdur

ķara çul [K]: siyah kaba, siyah elbise || maddi olarak yokluğu, manevi olarak zenginliğı işaret eden âşıklık göstergesi.

G.80/5 'Adlîyâ añma atlas-ı çarĥı / Dūd-ı âhuñ yeter saña **ķara çul**

ķara geymek [D]: kara giymek || tanıkta yaşanan derin üzüntü hali nedeniyle siyah giyinmek, yas tutmak.

G.31/7 Dür olaldan ol sanemden merdüm-i çeşmüñ senüñ / **ķara geymiş** mâtem içre 'Adlî giryândur henüz

ķiymet ağırı altun: ağırlığınca altın, ağırlığı kadar altın. Tanıkta Yusuf peygamberin Mısır Veziri tarafından altınla tartılarak alınmasına atıf vardır.

G.54/4 Yūsuf-ı Mısrî'ye **ķiymet ağırı altunimiş** / Ĥâk-i pāyuñ cevheri biñ cāna erzândur senüñ

ķulağı delik bende [K]: kulağı delik köle. İfade, tanıkta "bende-i halka begûş" yani "kulağı halkalı köle" anlamı kastedilerek kullanılmıştır. Vaktiyle esir ve köleleri diğer insanlardan ayırmak için kulaklarına halka takılmış. Tanıkta yakut taşının delinip küpe olarak kullanılması ile sevgilinin dudağı arasında da ilişki kurulmuştur.

G.81/3 Leblerüñe la'ı **ķulağı delik** bir **bendedür** / Dişlerüñ nazmına olur lü'lu'-yî şehvâr ĥul

ķüĥl-i cilâ: göz sürmesi. Göze çekilen sürmenin göz hastalıklarını iyileştirici ve görüşü kuvvetlendirici vasıflarının olduğı bilinir. Tanıkta bu özelliğine atıf vardır.

G.58/5 Görine gözlerine gün gibi gündüzde şehâ / Ķanğı a'māya k'ide **ķüĥl-i cilâ** ĥâk-i derüñ

müneccim: nücüm ilmini, yani yıldızların durumları ve hareketlerini iyi bilen; yıldızların mevki ve durumlarına göre batını çıkarımlarda bulunan remmal; astrolog.

G.103/2 Şaçında yüzini gördüm güneşdür burc-ı 'aķrebde / **Müneccimsin** ne vech ile güneş burcın ĥamel dirsın

muĥtesib: İslam hukukunda bir kasaba veya şehir halkının şer'î emir ve yasaklara uymasını sağlamakla görevli olarak çarşı ve pazarı kontrol eden, ticarî davalara ve bazı amme davalarına bakan belediye zabıta memuru.

G.28/1 **Muĥtesib** 'âşıkları mest olıcaķ ta'zîr ider / Mes'ele budur ki 'âşıklar anı tekfîr ider

G.137/3 Sâki-i devrân beni bir cām ile mest itdi kim / 'Işık şer'ci men' kılımış **muhtesib** ta'zîrini

şemse: güneş şeklinde yapılan işleme, resim. Eski nakkaşlar, tavanlara türlü boya üzerine güneş resmederlerdi. Ressam ve tezhipçilerin de muhtelif renkler üzerine şemse yaptıkları; eski minyatürlerde, kitap başlıklarında görülür.

G.144/1 Bu kaş midur ya kazâ naqş-ı bend pergâri / Ki naqş kıldı yüzüñ **şemsesiyle** gülzârı

sikkesüz dinardan aşşı olmaz [A]: damgasız paradan fayda gelmez.

G.114/5 Yüzüme ğam dârbın ur iy sîm-ten / **Aşşı olmaz sikkesüz dinardan**

şîşeci dükkân [K]: şişeci dükkanı, meyhane || aşşın gönlü.

G.99/3 Göñlüm evinde gözleri gūyâ bir iki mest / Ceng idüp itdi **şîşeci dükkân** işin tamam

taht-1 Keykāvūs: Keykâvus'un tahtı || Şehnâme'de adı anılan on ikinci İran padişahı. Keykûbâd'ın oğlu, Siyâvuş'un babası ve Keyhüsrev'in dedesi. Elbürz Dağı'nda kendisine bir saray ve eğlence yerleri yaptırdığı bilinir. Tanıkta bu duruma atıf vardır.

G.46/3 Āstānuñda sifâl-i seglerüñle mey içüp / Cām-ı Cem'den **taht-1 Keykāvūs'dan** itdüm ferâğ

taleb itmek ile cānān ele girmez [A]: ağlamakla yâr ele girmez; kişi çok sevdiği şeye yalnızca özlemine çekmekle kavuşamaz, onu elde etmenin yollarını bulmalıdır.

G.41/3 Gerçi **taleb itmek ile cānān ele girmez** / Cānāne yine irmege bā'is taleb olmuş

tîğüñ üstine cān virmek [D]: kama, bıçak, hançer gibi ucu sivri, keskin bir aleti kalp üstüne dayayıp hızla yere atılmaya ve bu suretle hançer göğüsten girip arkadan çıkarak intihar etmeye vaktiyle "hançere düşmek" derlermiş. Tanıkta ifade tam olarak böyle geçmese de "kılıcın üstünde can vermek" anlamıyla bu duruma atfen kullanılmıştır. Söz konusu terki, "bir şeyi çok istemek" anlamıyla da değerlendirilebilir.

G.45/1 Hançerüñden istemez kaç'â dil ü cān inqı'tâ' / **Tîğüñ üstine** gönül **cān virdüğine** ne nizâ'

tîğ-i hūn-bârı kanımı içeliden [D]: kan dökücü kılıç kanımı içtiğinden beri. İfade tanıkta, "tiğ içürmek" deyimine atfen kullanılmıştır. Tiğ içürmek, bir kılıç darbesiyle başı yere düşürmek anlamına gelir. Tanıkta, sevgilinin yan bakışlarının aşık üzerindeki etkisi söz konusu deyim ile anlatılmak istenmiştir.

G.144/2 Cihānda yüz şuyını hâşıl itdi **icheliden** / Şu gibi **kanımı** bir demde **tîğ-i hūn-bârı**

tîr ü peykân eylemek [K]: ok ve temren yapmak. Tanıkta ilkbaharın gonca ve gülleri sonbahara karşı savaşmak için ok ve temrene dönüştürdüğü söylenmiştir. Ok ve temren, gonca ve gül için teşbih unsuru olarak kullanılmıştır.

G.85/5 Gülşen-i vaşluñ hâzân-ı hicr ile ceng itmeğe / Goncalarla şâh-ı gülden **tîr ü peykân eyledüm**

tîşe-çāk itmek [K]: yarılmak || tanıkta madenlerin define avcıları tarafından kazılmasına atıf vardır. Bu durum, madenlerin aşığın gözünden incinmesine bağlanmıştır.

G.129/5 Birisi ğarķ-ı āb oldı birisi **tîşe-çāk itdi** / Gözümden infī'āl ol deñlü irdi baħr ile kâne

yakasuz levend [K]: Osmanlı'da yakasız ve göğsü açık mintan giyen deniz askerleri. Giyiniş tarzlarından dolayı serserilik, avarelik ve bıçkınlık gibi kavramlarla özdeş hâle gelmişlerdir. "Yakasız" tabiri ayrıca dünyadan el etek çekmek anlamında da kullanılır. Tanıktaki ifade hem serserilik, avarelik anlamıyla hem de dünyadan el etek çekmek anlamıyla değerlendirilebilir.

G.19/4 Cihānuñ 'izzet ü cāhını terk itdi levend-i dil / Çü cümle şimdi dil-berler **yakasuz** bir **levend** ister

yüz suyu [D]: yüz suyu, kılıç yapmak için kor halindeki demirin daldırılarak çelik haline getirildiği su.

G.144/2 Cihānda **yüz suyını** hāşıl itdi içeliden / Şu gibi kanımı bir demde tîğ-i hūn-bārı

zemzem: Kâbe'nin yanında meşhur bir su kuyusu, yeryüzündeki suların en faziletlisi olarak kabul edilir || aşığın gözyaşları.

G.90/3 Kible haķķı şanemā Ka'be olaldan kūyuñ / Gözlerüm yaşını kıldum o haremde **zemzem**

Klâsik Türk şiirinde yer isimleri sahip oldukları işlevler bakımından şiire konu olurlar. Çalışmada bu yerlerin hangi işlevlerle şiire nasıl dahil olduklarına da ayrıntısıyla değinildi:

Rûm:

1. Anadolu; Osmanlı.

G.70/7 Pādşāhum luţf idüp 'Adlī kuluñuñ başına / Hāk-i pāyuñ tāc idüben **Rûm'a** şulţān eylegil

G.121/8 Ğazelde nażm-ı güftāruñ yazup evrāk-ı gül üzre / 'Acemler **Rûm'dan** 'Adlī iletsünler Semerķand'e

1.1. Rûm'da yaşayan insanlar beyaz ırktan ve güzel oldukları için çok zaman şiirlerde Habeş ve Zenci ile karşılaştırılır ve tezat sanatı yapılır. Tanıkta Rum, sevgilinin yüzüne ve yanağına benzetilmiştir.

G.121/7 Düzüp saf leşker-i ğamzeñ urup yağmaladı **Rûm'ı** / Çeküp müşgīn 'alem zülfüñ tamāmet hüküm ider Hind'e

G.140/5 Hāl-i müşgīnün hevāsıyle idüp terk-i diyar / **Rûm'a** geldi müşk-i çīn sevdāyile fülful gibi

Ķara Boğdān: Kara Boğdan, bugünkü Moldova'ya ve Romanya'nın Moldova'ya komşu olan bazı bölümlerine Osmanlılar tarafından verilen isim. 1484 yılında II. Bâyezîd tarafından ele geçirilmiştir.

G.141/4 **Qara Boğdān** gözine ‘ālemi tā tār itdüm / Emrūme tābi‘ olan server-i Tātār oldı

ceyhūn: Ceyhun nehri. Asya'nın en büyük ırmaklarından olup Hindistan'ın kuzeyindeki Pamir dağlarından doğan ve birçok çaylardan müteşekkil, 4800 metreye yakın irtifas olan yerlerden kuzeye ve güneye meylettikten sonra batıya doğru akan bir ırmaktır. Ceyhun nehri coştugu zamanlarda, onun suyundan çeşitli kanallar ve dolaplar yapılarak istifade edilirmiş; ayrıca yatağının her iki tarafı oldukça verimli imiş. Bu nehrin suyu 203 kışın azalırsa da yatağının genişliği 350-400 metreden aşağı düşmezmiş. Kış olup da donmadıktan sonra geçit vermezmiş. Sözcük, “büyük ırmak” anlamında genel bir anlam da kazanmıştır || aşığın gözyaşları.

G.44/3 Āteş-i āhum yaqardı şem‘veş başdan beni / Çeşme-i çeşmüm benüm ger olmasa **Ceyhūn** u şağ

Tasavvufi terimler sahip oldukları işlevlerle hem Adlî Dîvânî'nda hem de genel olarak Klâsik şiirde benzetme unsurları olarak kullanılırlar. Bunlarla ilgili de verilmesi gereken bilgileri vermeye gayret ettik:

ğayret kemeri [K]: neylere çatlama için sarılan demir tel. Bu tel sıklıkla dervişlerin bellerine doladıkları kemere benzetilir. Ahilikte şed olarak anılır.

G.20/5 Feryādına nālān oluban idemedi ney / Bilinde niçe gerçi ki **ğayret kemeri** var

kanā‘atden kemer eylemek [K]: kanaat kemeri bağlamak/kuşanmak. Kanaat kemerinin bağlanması, dervişlerin nefisle mücadelesini temsil eden bir durumdur. Bu bağlamda ifade, "Kanaat nefsin yularıdır." atasözüne de atfen kullanılmıştır.

G.48/7 Hırqa-i şabri giyüp **eyler kanā‘atden kemer** / Künc-i gamda ‘Adlî çün bulmaz nihāyet itikāf

Astronomi ile ilgili unsurlar da Klâsik şiirde sık sık benzetme unsuru olarak kullanılırlar. Bunlar için de gerekli bilgileri beytin en iyi şekilde anlaşılması için vermeye çalıştık:

güneş burcu: Güneş'in burcu; güneşin bir yılda takip ettiği düşünülen yörüngenin içlerinden geçtiği belli sembollerle gösterilen on iki takımyıldızdan her biri. Güneşin dünya çevresinde döndüğüne inanan eski astronomi âlimleri, güneşin bu seyri esnasında on iki eşit dilimden geçtiğine inanmışlar ve her dilime bir ad vermişlerdir. Bu adlar o dilim içindeki takım yıldızlara istinaden konulmuştur. Tanıkta söz konusu burcun, şekil bakımından sevgilinin saçına benzerliğinden dolayı Akrep burcu olduğu iddia edilmiştir.

G.103/2 Saçında yüzini gördüm güneşdür burc-ı ‘akrebde / Müneccimsin ne vech ile **güneş burcın** hamel dirsın

hüşe-i pervîn: ülker ve süreyya adlarıyla bilinen ve altı yıldızdan salkım halinde oluşan bir takım yıldızı. Tanıkta aşığın gözyaşları yıldızların oluşturduğu bu salkıma benzetilmiştir.

G.9/4 Dür dişün yâdıyla bîdârem şeb-i hicründe ben / Gözlerümden şubh **olınca hüşe-i Pervîn** şalup

Klâsik Türk şiirinde musiki de şairlerin repertuarında önemli yer kaplar. Adlî Dîvânî'nda yer alan musiki unsurları daha çok tevriyeli bir şekilde şiire dahil olur:

büselik: klâsik Türk mûsikîsinde büselik beşlisiyle hüseyinîde hicaz dörtlüsü veya kürdî dörtlüsünün birleşmesinden meydana gelen ve düğâh (la) perdesinde karar kılan, iki numaralı basit makamdır; öpücük, öpüş.

G.42/2 Maķâmât aındı şordum **büselikte** / Ser-âğâz itdi şebbâz öğrenürmiş

makâmât: Klâsik Türk müziğinde bir müzik parçası veya şarkının işleniş biçimleri, makamlar.

G.42/2 **Makâmât** aındı şordum büselikte / Ser-âğâz itdi şebbâz öğrenürmiş

nâz itmek [K]:

1. naz etmek, nazlanmak.

G.100/4 Yâre didüm vaşluñı Hâķ'dan temennâ eylerem / Didi dil-ber **nâz idüp** ben bu du'âyı sevmezim

1.1. diğerk musiki makamlarına göre daha yumuşak ve nazlı olan şehnâz makamına atfen kullanılmıştır.

G.108/4 El degirmez 'âr eyler beñzer ol şeh **nâz ider** / Hâr raķîbüñ lehçe-i murdârına şehnâz için

Adlî Dîvânî'nda oyunlar da zaman zaman benzetme unsuru olarak şiire dahil olur. Çevgan ve tavla Adlî'nin repertuarına dahil ettiği oyunlar olarak öne çıkar:

çevgân: cirit oyununda hayvan üstünden topu tutup almaya mahsus ucu eğri değnek; cirit değneği, polo sopası. Tanıkta sevgilinin saçları ve kâkülü şekil itibariyle çevgâna benzetilir.

G.38/4 Mâh u hürşîdi felek meydânına tûp itmeğe / Çîñ idüp gîsûların müşg ile **çevgân** bağlamış

mâh u hürşîd: ay ve güneş. Tanıkta çevgan topuna ithafen kullanılmıştır.

G.38/4 **Mâh u hürşîdi** felek meydânına tûp itmeğe / Çîñ idüp gîsûların müşg ile çevgân bağlamış

tûb: toplanıp yuvarlak olmuş şey, küre; top || çevgan topu.

G.129/1 Bugün ben da'vi-i 'ışk ile geldüm çün bu meydâne / N'ola **tûb** eyler isem başumı ol zülf-i çevgâne

tûp itmek [K]: top etmek, top haline getirmek. İfade, çevgan oyunu mazmununun görüldüğü tanıkta çevgan topuna atfen kullanılmıştır.

G.38/4 Māh u hürşīdi felek meydānına **tūp itmeğe** / Çīn idüp gīsūların müşg ile çevgān bağlamış

nerd-i gāmze: sevgilinin tavla oyununa benzeyen süzgün/yan bakışı. Tanıkta sevgilinin süzgün/yan bakışıyla aşığı düşürdüğü zor durum ile tavla oyununda düşülen zor durum arasında bağlantı kurulmuştur. Tavla oyununda hedefe ulaşmak isteyen oyuncunun rakipten gelen hamleler karşısında zor durumda kalması gibi aşık da sevgilinin süzgün/yan bakışı karşısında zor durumda kalır.

G.21/5 Şeş-der-i hicrāna düşdi Ka⁴beteyn-i cān u dil / **Nerd-i gāmze** ol maqāmı pīşe-i bīzār ider

şeş-der-i hicrān: ayrılığın altı kapısı. Tanıkta söz konusu altı kapı tavla oyununda yer alan altı kapıya benzetilmiştir. Can ve gönül zarları söz konusu altı kapıya düşmüştür. Sevgilinin karşısında düşülen umutsuzluk durumu tavla oyunu üzerinden aktarılmıştır.

G.21/5 **Şeş-der-i hicrāna** düşdi Ka⁴beteyn-i cān u dil / Nerd-i gāmze ol maqāmı pīşe-i bīzār ider

Avcılıkla yakından ilgilendiği bilinen Adlî, avcılıkla ilgili unsurları da şiirinde benzetme unsuru olarak kullanır:

fitrāk: terki kayışı, av yapılırken avlanan hayvanların asılması için bele takılan kemer || sevgilinin saçları.

G.108/5 Cān u dil şaydını **fitrākine** aşmaz gerçi kim / Cānumuz kılca kılupdur ol kemend-endāz için

kemend-endāz: kemend atan, avcı || tanıkta sevgili, düşmanı ve avda bazı hayvanları tutmak için uzaktan atılan ucu ilmekli ipi atan kişiye/avcıya benzetilir.

G.108/5 Cān u dil şaydını fitrākine aşmaz gerçi kim / Cānumuz kılca kılupdur ol **kemend-endāz** için

av iti: av köpeği || rakip.

G.78/6 Nice şayd ide diyem baña sen āhūyı rakīb / Gerçi **av iti** durur kelb-i mu'allem degül ol

Adlî, Dîvânı'nda yine gelenekte de sıkça görülen tarihi, mitolojik ve dini şahısların özelliklerini benzetme unsuru olarak kullanır. Bunların geçtiği maddeler, söz konusu şahıs hangi özelliğe sahip ise ayıntısıyla açıklanıp hangi benzetme unsuruyla şiire dahil olduğu ayrıca belirtilerek ele alındı:

lāle-i Nu'mān: gelincik çiçeği. Münziroğlu Nu'mān, bir gezinti esnasında birçok gelincik çiçeği görmüş; manzara hoşuna gitmiş, korunmasını emir ve koparılmasını men' etmiş. Bu nedenle adı geçen çiçek kendisine nispet olunmuş || sevgilinin bakışlarıyla aşığın yüreğinde neden olduğu yaralar.

G.106/3 Deşt-i gāmda darb-ı peykānuñla sīnem zaḥmını / Dest-i cevrūñ pür kılupdur **lāle-i Nu'mān'dan**

Maḥmūd: Gazneli Mahmut (910-1031). Abbasi hilafeti döneminde kurulan Gazneliler (Âl-i Sebüktekin) Devleti'nin kurucusudur. Büyük fetihleri olduğu gibi, şair ve âlimlerin de dostu ve destekçisi olarak tanınmıştır. Gazneli Mahmut'un has gulamlarından Ayaz, akıl, feraset, bilgi, sadakatte mümtaz olduğu için padişah kendisini çok sever ve ona itimat ederdi. Onun Ayaz'a aşkı, Doğu edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn, Ferhad u Şîrîn efsaneleri gibi mühim mevzulardan olmuştur.

G.108/6 'Adliyâ 'âr eyleme cānān yolunda ölmeğe / Cān fedā kılmadı mı **Maḥmūd**'ı gör Ayaz için

server-i Tātār: Tatarların önderi, Kırım Tatarlarının önderi || II. Bâyezîd'in Kara Boğdan seferinde 50 bin kişilik ordusuyla Osmanlılara destek veren Kırım Giray'ı.

G.141/4 Kāra Boğdān gözine 'ālemi tā tār itdüm / Emrūme tābi' olan **server-i Tātār** oldu

tuḥfe-i mūr: karınca hediyesi. Tanıkta karınca tarafından verilen ve Hz. Süleyman'ın yarısıyla tüm ordusunu doyurduğu yiyecek hediyesine telmih vardır. Bu yiyecek hediyesinin bir çekirge budu olduğu söylenir.

G.16/4 Cāndur İṣārumuz incinme ayağūñ tozına / **Tuḥfe-i mūr** ider çünkü Süleymān'ı feraḥ

Zāl-i dehr-i dūn: alçak yaşlı dünya || dünya mutasavvıflar tarafından makyaj yapıp kendini güzel göstermeye çalışan yaşlı bir kadına benzetilir. Tarihi-efsanevi Fars kahramanlarından Zāl anadan doğma kirpik, kaş ve beyaz saça sahip olduğu için özellikle dünya ile kullanıldığında yaşlı, ihtiyar anlamını kazanır.

G.60/2 Bu **Zāl-i dehr-i dūnuñ** ol kadar çekdüm cefāsın kim / Cihāna dāstān oldu benüm ḥaḫḫumda Rüstemlik

Ele aldığımız birçok örnekten de anlaşıldığı gibi ifadelerin gerek dil içi gerekse dil dışı bağlamda kazandığı gösterge değerleri gerekli tüm ayrıntılarıyla çalışmada yer almıştır. Böylece Adlî Dîvânı metninin her seviyeden okuyucu tarafından anlaşılmasını sağlamak hedeflenmiştir. Bununla birlikte metnin kültürel ve dilsel anlamda sahip olduğu zengin birikimin ortaya çıkarılması da hedeflenmiştir.

4. Adlî Dîvânı ve Ahmet Paşa Dîvânı'nın Anlam Dünyası Bakımından Karşılaştırılması

Ahmet Paşa hem Adlî ile aynı dönemde yaşadığı için hem de birçok araştırmacı tarafından Klâsik Türk şiirinin kurucusu sayıldığı için Adlî şiirinin anlam dünyasının onun şiirinin anlam dünyasıyla karşılaştırılması, Adlî'nin Klâsik Türk şiirindeki yerini belirlemek adına önemli veriler sunacaktır. Adlî (II. Bâyezîd) (1447) ve Ahmet Paşa'nın (1426) doğum tarihleri arasında 21 yıl vardır. Divanların hangi tarihlerde yazıldığıyla

İlgili elimizde herhangi bir bilgi olmasa da sadece aradaki bu yıl farkından bile Adlî'nin şiirlerinin büyük bölümünü Ahmet Paşa'nın şiirlerinden sonra yazdığı tahmin edilebilir. Zira, Muhsin Macit de Adlî'nin şiirlerinde Ahmet Paşa etkisinin olduğunu söyler (MACİT, 2007: 30). Bunda Adlî'nin şiire ve şaire olan yakın ilgisinin etkisi bulunmakla birlikte Ahmet Paşa'nın Fatih zamanında kaybedilen itibarını geri kazanmak için Adlî'ye yakın olma çabaları da etkili olmuştur. Ayrıca dönem itibarıyla özellikle Osmanlı coğrafyasında örnek alınabilecek şairlerin başında Ahmet Paşa'nın gelmesi de söz konusu etkileşime yol açan faktörlerden olmuştur. İki şairin de şiirlerini kaleme aldığı dönem, klâsik şiirin biçimlenmeye başladığı dönemdir. Bu dönemde de üslup olarak klâsik üslubun hakim olduğu söylenebilir. Klâsik üslupta şairler, şiirlerini aşık-sevgili-rakip üçlüsünden oluşan aşk üçgeni temelinde oluştururlar. Söz konusu üslupta şair, sahip olduğu bütün birikimi kullanarak sevgiliyi yüceltmek, aşığı özellikle sevgili karşısında aciz göstermek ve rakibi de kötölemek için kullanır. Bir şairi diğer şairlerden üstün kılan faktör ise söz konusu birikimin zenginliği ve ne kadar ustalıkla kullanıldığıyla belirlenebilir. Bu anlamda belli başlı bazı konular üzerinden Adlî ve Ahmet Paşa'yı karşılaştırmak, Adlî şiirlerinin niteliğiyle ilgili yapılacak değerlendirmeleri daha somut verilere dayandıracaktır.

Dini-tasavvufî kavramlar ve bunların şiirdeki işlevlerine bakıldığında Ahmet Paşa'nın şiirlerinin Adlî'nin şiirlerinden çok daha zengin olduğu söylenebilir. Adlî'de söz konusu kavramlar daha çok genel ve her klâsik şair tarafından kullanılabilen kavramlarken Ahmet Paşa'da bunlar daha çeşitli ve işlev olarak daha özgündür. Örneğin “Kabe” kavramı Adlî'de klâsik anlamı olan “kuy-ı yâr” yani “sevgilinin köyü” olarak geçerken Ahmet Paşa'da bu anlamının yanında Kabe halkası, Kabe örtüsü, Kabe oluğu, Say ve Lebbeyk gibi ilgili kavramlar da farklı işlevlerle kullanılır.

Adlî:

Pertev-i nûr-ı cemâlün görmege iy meh senün

Ka'be-i kûyuñ melâ'ik her dem iderler tavâf (G.48/3)

(Ey Ay yüzlü sevgili, senin cemalinden yansıyan ışığı görebilmek için melekler Kabe gibi olan köyünü her an tavaf ederler.)

Ahmet Paşa:

Ey hüsn harîminde yüzü Ka'be vü ma'bed

Vey halka-i Beytül-Haram ol zülf-i müca'ad (G.29/1)¹²

(Ey güzellik haremde yüzü Kabe ve mabet gibi olan sevgili. Ve ey saçının kıvrımı, Kabe örtüsünü tutturmak için kullanılan bakır halkalar gibi olan sevgili.)

Görüldüğü gibi Ahmet Paşa, Kabe ile ilgili en ufak ayrıntıları bile şiirinde benzetme unsuru olarak kullanmıştır. Sevgilinin saçlarındaki kıvrım, Kabe örtüsünü bir arada tutmaya yarayan bakır halkalara benzetilmiştir.

Dini kavramların şiirdeki işlevlerinin zenginliği açısından Ahmet Paşa'nın üstünlüğü “kible” kavramı üzerinden de örneklendirilebilir. Kible Adlî’de klâsik benzetme unsuruyla geçerken Ahmet Paşa’da bu anlamının yanında “kuble” anlamına gelen “öpücük” anlamıyla da tevriyeli kullanılır (TOLASA, 2001: 61).

Adlî:

Ka'be-i hüsünüde zâhid görse kaşuñ iy şanem

Kıblei terk eyleye yüz döndere mihrâbdan (G.107/3)

(Ey sevgili, Kabe gibi olan yüzünün güzelliğinde kaşını gören zahit, kibleyi terk edip mihraba yüz çevirir.)

Ahmet Paşa:

Kible kapın büsesi cânlar bağışlar âşıkâ

Kıbletü'l-uşşâk min ma'sûk fi hazi'l-kabil (G.184/9)

Görüldüğü gibi her iki şairde de “kible” sevgilinin eşiği anlamına gelirken Ahmet Paşa’da ayrıca “öpücük” anlamıyla tevriyeli kullanılır. Bu durum Ahmet Paşa'nın dini konularda Adlî’den daha rahat olmasından kaynaklandığı gibi, asıl sebep onun Adlî’ye göre daha kıvrak bir şiir zekasına ve daha zengin bir repertuvara sahip olmasıdır.

Dini kavramların kullanılmasında Adlî'nin Ahmet Paşa'ya göre çok daha yüzeysel kaldığı daha fazla örnekle de açıklanabilir. Ancak durumun anlaşılması için söz konusu örneklerin yeterli olacağı kanaatindeyiz. Adlî, dini kavramların kullanımı konusunda şiir genelinde yüzeysel kalsa da bazı istisnalar da mevcuttur. Örneğin “zemzem” kavramının aşğın gözyaşlarına benzetilerek kullanılması çok sık karşılaşılan bir durum değildir. Bir diğer örnek ise Mesih’e benzetilen sevgilinin dudağının üzerine düşen saçın Cebrail’e

¹² Ahmet Paşa Dîvânı’ndan yapılan alıntılarda Ali Nihat Tarlan’ın “Ahmet Paşa Dîvânı” adlı eser esas alınmıştır. Söz konusu çalışma için bkz.: Ali Nihat Tarlan, (1992). *Ahmet Paşa Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

benzetilmesidir. Söz konusu örnekler çalışmanın sözlük kısmında şöyle geçer:

zemzem: Kâbe'nin yanında meşhur bir su kuyusu, yeryüzündeki suların en faziletlisi olarak kabul edilir || aşığın gözyaşları.

G.90/3 Kible hakkı şanemā Ka'be olaldan kūyuñ / Gözlerüm yaşını kıldum o haremde **zemzem**

(Ey sevgili, kible hakkı senin Kabe gibi olan köyün olduğundan beri, gözyaşlarımı o Beytül Haram'da zemzem kıldım.)

Rūhü'l-emīn: dört büyük melekten biri olan Cebrail || sevgilinin saçı.

G.117/5 Tudağūñ üstine zūlfūñ egildüğünü gören / Didi ki vahy getürmiş Mesīh'e **Rūhü'l-emīn**

(Saçlarının dudaklarının üzerine doğru kıvrıldığını görenler, "Cebrail, Mesih'e vahiy getirmiş." dedi.)

Söz konusu örnekler de artırılabilir. Ancak yine de bu, Adlî'nin Ahmet Paşa'ya göre dini kavramları kullanmada yüzeysel kaldığı sonucuna varmamıza engel teşkil etmez.

Tasavvufî kavramların şiirde kullanıldıkları işlev bakımından Adlî ve Ahmet Paşa'da önemli benzerlikler vardır. Her iki şair de bu kavramları şiire çoğunlukla aşk üçgeni çerçevesinde benzetme unsuru olarak dahil eder. İkisinin de şiirinde hakim olan rindâne tavır onları sürekli tasavvuf etkisinde olmaktan alıkoyar. Şairlerin ikisi de bu durumun farkında olduğunu kaleme aldıkları şu beyitlerle ifade ederler:

Adlî:

Er iseñ zînetine dünyenüñ meyl eyleme zinhār

Şaķın aldamasun 'Adlî seni bu Zāl ü mekkâre (G.131/5)

(Ey Adlî, sakın seni bu Zal gibi üç kağıtçı olan dünya aldatmasın. Erkek isen dünyanın süsüne meyletme.)

Ahmet Paşa:

Yâ irgür ben mürîdini murada

Yâ gönlümden çıkar dünyâ hevâsın (K.9/11)

(Ya ben müridini muradına erdir. Ya da gönlümden çıkar şu dünya hevesini.)

Söz konusu beyitlerde her iki şairde de dünyevi hayata karşı bir zafiyet olduğu aşikardır. Ancak Ahmet Paşa'da tasavvuf Adlî'ye göre daha yüzeysel kalır. Tasavvuf kavramlarının çeşitliliği açısından Ahmet Paşa Dîvânı daha zengin olsa da bunların hem tasavvuf konulu gazellerde hem de diğer gazellerde Adlî Dîvânı'nda daha etkin ve işlevsel kullanıldığı görülür. Örneğin Ahmet Paşa, Haydari tarikatına bağlı dervişlerin kulaklarında halka ve ellerinde taslarla gezdiğini bilir ve bunu şiirinde bir benzetme unsuru olarak kullanır. Ancak bu kullanım samimiyetten uzak bir kullanımdır. Adlî'de

ise tasavvufî kavramlar çok daha samimi bir dille şiire dahil olurlar. Aşağıdaki beyitte Adlî, feryadının büyüklüğünü anlatmak için “neylere çatlama için sarılan demir tel” anlamına gelen ve sıklıkla dervişlerin bellerine bağladıkları kemere benzetilen “gayret kemeri” ifadesini kullanır.

Adlî:

Feryādına nālān oluban idemedi ney

Bilinde niçe gerçi ki gayret kemeri var (G.20/5)

(Belinde o kadar gayret kemeri olmasına rağmen senin feryadını duyup inleyen ney bile dayanamadı.)

Ahmet Paşa:

Devrāna girdi tās ile māh-ı felek kim ol

Mihrinle haydari gibi halka-be-gûşdur (G.48/2)

(Gökyüzündeki ay, devranı öyle bir tas ile girdi ki senin güneşin ile Haydari dervişlerinin kulağındaki halkaya benzemiştir.)

Örneklerde de görüldüğü gibi Adlî ve Ahmet Paşa'nın tasavvufî kavramları kullanmada ayrıldıkları nokta, samimiyettir. Bunun sebebi, Adlî'de dervişliğe duyulan özlemdir. Ancak Adlî, dervişliğe duyulan özlemi sık sık ifade etse de bu, onun şiirlerinin genelini “tasavvuf merkezli” olarak değerlendirmek için yeterli değildir. Zira, Adlî'nin şiirlerinin genelinde rindâne ve aşıkâne bir tavır görülür. Onun özellikle münacaat, tevhid ve naat türünde yazılan ilk üç gazelinde görülen samimi dil, Adlî'nin mutasavvıf bir şair olarak algılanmasına neden olmuştur. Ancak Adlî'nin şiirlerinin geneli için bu değerlendirme doğru olmayacaktır. Onun şiirlerindeki kişiliğini özetlersek, dervişliğe özlem duyan ama çoğunlukla rindâne bir tutum sergileyen bir kişilikten bahsedebiliriz. Bu anlamda Ahmet Paşa'dan farkı, dervişliğe duyulan özlem ve bu özlemin ifade edildiği şiirlerindeki samimi dildir. Aşağıdaki ilk iki beyit onun dervişliğine duyulan özlemini ifade ederken son iki beyit ise rindâne ve aşıkâne tutumunu özetler. Şiirin geneline hakim olan tavır rindâne ve aşıkâne tavidir.

Dervişliğe duyulan özlem:

Saltanat ğavġāsıdır ‘Adlî seni dil-teng iden

Hırka-püş olanda vardur var ise hurrem gönül (G.73/6)

(Ey Adlî, seni perişan eden saltanat kavgasıdır. Varsa mutlu bir gönül o da dervişlerdedir.)

Meşrebüñ āb-ı revān gibi eger şāf eyleyüp

‘Āşık-ı şādık geçerseñ gel beru didāre bak (G.2/5)

(Eğer gerçek aşık olarak geçiniyorsan meşrebini akan su gibi saf hale getirip beri gel ve sevgilinin yüzüne bak.)

Rindâne ve aşıkâne tavrı:

Rahm idüp 'Adlî'ye dil-ber didi itüm gibi gel

Sen izüm gözleyürek gıtdüm uş âhū gibi ben (G.111/7)

(Sevgili, acıyıp Adlî'ye itim gibi gel dedi. Ben ise senin izini sürerek ceylan gibi seke seke geldim.)

Didüm vaşluñ müyesser ola mı dir

Delü misin ya serhüş ya yedüñ beng (G.57/4)

(Sevgiliye sana kavuşmak nasip olur mu dedim. "Deli misin, sarhoş mu yoksa esrar mı çektin." dedi.)

Zahit karşısında takınılan tavrı konusunda Adlî ile Ahmet Paşa arasında çok net benzerliklerin olduğu söylenebilir. İki şairin de zahit hakkında verdikleri hüküm sebepleri farklı olsa da aynıdır:

Adlî:

Zâhidüñ yiri olursa yiridür nâr-ı Cehîm

Küfr zülfüñ olmadı anuñçün îmâni dürüst (G.12/3)

(Senin dinden çıkarıcı güzellikte kara saçlarınla sınanmadığı için zahidin yeri cehennem olsa yeridir.)

Ahmet Paşa:

Yeridir eger nâr-ı cehîme gire zâhid

Kim yanıcı anda hacir olur hatab olmaz (G.115/6)

(Cehennem de yanacak olan şey, odun değil taş olduğu için zahidin yeri cehennem olsa yeridir.)

Adlî de Ahmet Paşa da zahidin yerinin cehennem olduğunu söyler. Adlî, zahidin sevgilinin imanı elden alabilecek güzellikteki saçlarıyla sınanmadığını ve bu yüzden de onun imanının kusursuz olamayacağını düşünür. Ahmet Paşa ise cehennemde odunların değil kalbi zahit gibi taş olan insanların yanacağını söyleyerek zahidin yerinin cehennem olduğunu söyler. Başka bir beyitte Ahmet Paşa da tıpkı Adlî gibi aynı sebepten dolayı zahidin imanının eksik olduğunu söyler.

Âşıkın gönlü sınıktır ahd ü peymânı dürüst

Zâhidin olmaz saçın küfrünsüz îmâni dürüst (G.20/1)

(Aşığın gönlü kırık, ahdi ve konuştukları ise sağlamdır. Zahidin ise sevgilinin kara saçlarıyla sınanmadığı için imanı bile sağlam değildir.)

Zahidin riyakarlığı konusunda Adlî'nin kullandığı ifadeler Ahmet Paşa'ya göre hem derinlik hem de işlevsellik bakımından daha güçlüdür.

Adlî:

Halvetünde baş kesersin kan içüp

Şūfî ne nef' ũñ var istiğfardan (G.114/4)

(Mademki halvetinde kan içip baş keserek dedikodu yapıyorsun, öyleyse ey sufi, istiğfardan senin ne kazancın var?)

Ahmet Paşa:

Zâhîde mezheb sorarsan zerk u tezvir ü riyâ

Âşîka meşreb sorarsan hüsn-i hûbân-ı Tarâz (G.124/4)

(Zahidin mezhebini sorsan iki yüzlülük ve yalan, aşîğa meşrebini sorsan Taraz güzellerinin güzelliğidir.)

Görüldüğü gibi Adlî'de de Ahmet Paşa'da anlatılmak istenen zahidin riyakarlığıdır. Ancak Ahmet Paşa'da bu durum çok sade ve şiir diline pek de uygun olmayan bir dille ifade edilirken Adlî'de ise kullanılan dil ve seçilen ifadeler şiir diline çok daha uygun düzeydedir. “İnsanlar hakkında kötü düşünmek, atıp tutmak” anlamına gelen “kan içip baş kesmek” deyimini, Adlî'nin zahidin riyakarlığını çok güçlü bir şekilde anlattığı bir ifadedir. Zira, zahit halvette sürekli istiğfarda bulunsa da kendisi gibi olmayanlar hakkındaki kötü düşünceleri ile riyakâr bir kişiliğe bürünür. Bu anlamda seçilen ifade yerinde ve doğru bir ifade olarak değerlendirilebilir. Burada ifadeye derinlik ve zenginlik katan en önemli husus ise “baş kesmek” ifadesinin Mevlevilikteki anlamıdır. “Baş kesmek” deyimini, Mevlevilikte dervişlerin şeyhlerinin karşısına geçip bağlarını eğmeleri ve dolayısıyla teslimiyetini göstermeleri anlamına gelir. Adlî, şiirinde iki deyimini iç içe kullanarak hem ifadeyi güçlendirmiş hem de söz konusu davranış üzerinden zahidi eleştirmiştir. Baş kesmek deyimini Adlî, başka bir beytinde yine zahidi suçlamak amacıyla kullanır. Burada da şair, kendisini sevgiliye olan ilgiden dolayı eleştiren zahidin, kimsenin olmadığı, تنها yerlerde güzel gözlü dilberlere büyük bir ilgi gösterip baş eğerek teslimiyet gösterdiğini söyler. Böylece zahidin riyakarlığı başka bir güçlü ifadeyle anlatılmış olur.

Kendü añmaz halvetinde başlar kesdüğini

Tanz ider şūfî bize ol gözleri ÷annâz için (G.108/4)

(Zahit, halvetinde başlar kestiğinden hiç bahsetmez ama bizi baştan çıkarıcı gözlere sahip sevgiliye meylettiğimiz için hor görür.)

Görüldüğü gibi aşîkâne ve rindâne tavrın hakim olduğu şiirlerde Adlî'nin Ahmet Paşa ile çok ciddi benzerlikleri vardır. Hatta incelediğimiz örneklerde Adlî'nin özellikle zahit eleştirisinde Ahmet Paşa'dan daha güçlü ifadeler kullandığı söylenebilir.

Klâsik şairlerin repertuarında önemli yer tutan tarihi-efsanevi şahıslar, Adlî ve

Ahmet Paşa'nın şiirine benzer işlevlerle girer. Bunlar sahip olduğu özelliklerle sevgili-aşık-rakip üçgeni temelinde benzetme unsurlarıyla şiire dahil olur. Örneğin Hz. Yusuf'un şiire kattığı anlam, Adlî ve Ahmet Paşa'da hemen hemen aynıdır. İkisi de sevgilinin güzelliğini anlatmak için, Hz. Yusuf'un güzelliği ve hayatına atıfta bulunurlar. Benzetme unsurları ve kullanılan sözcükler arasında da çok önemli benzerlikler vardır.

Adlî:

Yüsuf-ı Mısrî'ye kıymet ağırı altunimış

Ḥāk-i pāyuñ cevheri biñ cāna erzāndur senüñ (G.54/4)

(Mısırlı Yusuf'un değeri ağırlığınca altınmış. Öyleyse, senin ayak tozunun değeri için bin can bile ucuzdur.)

Ahmet Paşa:

Satıldığında Yûsuf tartıldı gerçi miske

Sen cāna tartılırsın aylaksın ol bahaya (G.263/8)

(Eğer Yusuf ağırlığınca miske satılıyorsa senin ağırlığınca cana satılman bile senin için bedava demektir.)

Her iki beyitte de kimi rivayetlere göre Mısır Azizi tarafından eşsiz güzelliği nedeniyle ağırlığınca altına, kimi rivayetlere göre ise ağırlığınca miske köle olarak satın alınan Hz. Yusuf'un hikayesine atıf vardır. Adlî, sevgiliye ithafen beytinde kısaca "Eğer Mısırlı Yusuf (Hz. Yusuf) güzelliğinden dolayı ağırlığınca altın ediyorsa, senin sadece ayak tozunun kıymetine bile bin can ucuz gelir." derken Ahmet Paşa da "Yusuf satıldığında miskle tartılmıştı ama eğer satılan kişi sen olsaydın böyle bir ücret bile sana az gelirdi." der. Görüldüğü gibi her iki şairin de Hz. Yusuf'u beyitlerinde ele alışları hem işlev bakımından hem de anlam bakımından hemen hemen aynıdır. Benzer bir durum Hz. Muhammed'in amcası olan ve İslam karşıtı olmasıyla ünlenen Ebu-Leheb için de geçerlidir. Söz konusu şahıs üzerinden yapılan benzetmeler ve beyitlerdeki kurgu çok önemli benzerlikler barındırır.

Adlî:

Küyından anuñ sür ki rakıbi göre 'Adlî

Cennet'de eger itse mekân Bû-Leheb olmaz (G.33/7)

(Ebu-Leheb'in cennette mekân edinmesi imkansız olduğu için köyünden rakibi sür ki Adlî görsün.)

Ahmet Paşa:

Agyar kapın Kâ'besini beklemesin kim

Ahmed var iken hâfiz ana Bû-leheb olmaz (G.115/8)

(Rakip, Kabe kapısı gibi olan kapıda beklemesin. Zira, Ahmet var iken onun bekçisi Ebu Leheb olmaz.)

Adlî, sevgilinin bulunduğu yeri cennete, Ahmet paşa ise Kabe'ye benzetir. Adlî, cennette Ebu-Leheb olmaz diyerek Ahmet Paşa ise Kabe'de Ebu-Leheb olmaz diyerek onun sevgilinin mekânından kovulmasını ister. Dolayısıyla Ebu-Leheb her iki şair tarafından da rakibe benzetilir. Hz. Yusuf ve Ebu-Leheb örneklerinde detaylı bir şekilde açıkladığımız benzerlikler Attar, Ayaz, Cem, Dara, Ferhad, Gaznevi, Hızır, Hüsrev, Hz. İsa, Keykavus, Leyla, Mecnun, Mahmud, Hz. Muhammed, Hz. Musa, Numan, Rüstem, İskender ve Zal gibi şahısların şiirdeki işlevleri için de geçerlidir. İşlev olarak şahısların şiirde kullanılması çok önemli benzerlikler gösterse de Ahmet Paşa'nın bu konudaki repertuarı Adlî'ye oranla çok daha geniştir. İsfendiyar, Feridun, Neriman, Nemrud, Firavun, Mani, Nigisa ve Barbüd, Vamık u Azra gibi şahıslar Ahmet Paşa Dîvânı'nda yer alıp Adlî Dîvânı'nda yer almayan şahıslardır. Bunların şiirde yer almaması dolayısıyla sahip oldukları işlevlerin de yer olmadığı anlamına gelir. Bu nedenle bu konuda Ahmet Paşa'nın kullanım olarak Adlî ile benzerlik taşıdığı ama zenginlik açısından ondan üstün olduğu söylenebilir.

Tarihi-efsanevi şahısların şiirdeki işlevlerinin yanında toplumsal tiplerin şiirdeki işlevleri de iki şairde benzerlik gösterir. “Yol kesen, haydut” anlamına gelen “harami”, her iki şairde de sevgilinin gözlerine “kan dökücü” özelliğiyle benzetilerek kullanılır. Kurgular arasındaki benzerlik yine dikkat çekicidir. Her ikisi de harami sözcüğündeki haram ifadesinden dolayı helal-haram ve Müslümanlık ilişkisi üzerinden beyitteki kurgusunu oluştururlar.

Adlî:

Behey kâfir Müselmânlık yolında var mıdır bu kim

Harâmî gözlerüne kanımı içmek helâl olmak (G.51/3)

(Behey kafir sevgili, Müslümanlık yolunda kan dökücü gözlerine kanımın helal olması var mıdır?)

Ahmet Paşa:

Âyet-i hüsnünle sen vaslın harâm ettin bana

Ben harâmî çeşmine kanım halâl etmek neden (G.233/2)

(Güzellik ayetinde bana kavuşmayı haram ettin de kan dökücü gözlerine kanımı helal etmek neden?)

Adlî Dîvânı ve Ahmet Paşa Dîvânı'nda kullanılan şahıslarda işlevler benzerlik gösterse de zenginlik ve çeşitlilik bakımından Ahmet Paşa Dîvânı çok daha üstündür. Ancak yine de Ahmet Paşa Dîvânı'nda yer almayıp Adlî Dîvânı'nda yer alan bazı şahıslar vardır. Örneğin, “İslam hukukunda bir kasaba veya şehir halkının şer’î emir ve yasaklara

uyumasını sağlamakla görevli olarak çarşı ve pazarı kontrol eden, ticarî davalara ve bazı amme davalarına bakan belediye zabıta memuru.” (2017) olan muhtesib, Adlî Dîvânı’nda özellikle rindâne aşıklar tarafından rakip olarak görülen bir şahıs şeklinde geçer. Adlî, muhtesibin sarhoş oldukları gerekçesiyle aşıklar ayıpladığını, hor gördüğünü ancak aşıkların da bundan dolayı onu kafir olarak gördüğünü söyler.

Muhtesib ‘âşıkları mest olıcağ ta’zîr ider
Mes’ele budur ki ‘âşıklar anı tekfîr ider (G.28/1)

(Muhtesip, aşıkları sarhoş olduklarında ayıplar ama mesele şu ki aşıklar da onu kafir ilan eder.)

Adlî Dîvânı’nda dikkat çeken bir diğer toplumsal tip ise tellaldır. Adlî, beytinde tellal’i aşk’a benzetir. Buna göre tellal, nasıl ki şehirden şehre gidip malını satıyorsa aşk da gam malını can’a satar. Aşığın canı, böylece aşk yüzünden gam sahibi olur.

‘İşk dellâli gönül şehrine seyr itdükçe
Gam metâ’ına hemân cânı hâridâr eyler (G.24/4)

(Aşk tellali, gönül şehrine gittikçe gam ürününe canı müşteri kılar.)

Adlî’nin çekilen acı sonucu akan gözyaşlarının çokluğunu kullanmak için kullandığı “şinaver” yani “yüzücü” tipi de beyte kazandırdığı anlam bakımından önemlidir. Adlî, söz konusu ifadenin yer aldığı beyitte “gözyaşlarımla oluşan denizde yüzücü geçebilir ama göz bebeğime kurtulmak nasip olmadı” der.

Bahr-ı eşkümde şinâver geçer idi lîkin
Olmadı merdümek-i dîde-i nemnâk hâlâş (G.43/3)

(Gözyaşlarımla oluşan denizde yüzücü geçebilir ama göz bebeğime kurtulmak nasip olmadı.)

Kedhuda (hizmetçi), möhürdar (hizmetçi) rakamsaz (hizmetçi), hacip (fermanı yerine getiren kimse), pasban (bekçi), segban (av köpeğine bakan kimse), zındancı, mübaşir, kasıd, bezzaz (kumaş alıp satan), sarraf, kassab, hammar (meyhaneci), rakkas, hokkabaz, hınyager (şarkıcı), kavval (şarkıcı), mader (anne), hemşire, gelin, yetim gibi şahıslar Ahmet Paşa’da kullanılıp Adlî’de kullanılmayan tiplerdir. Bunların sahip olduğu özelliklerle şiire kattığı işlev göz önünde bulundurulursa iki şair arasındaki nitelik farkı da ortaya çıkmış olur. Sail ve yetim tiplerinin Ahmet Paşa’da şiire kazandırdığı anlama bakılırsa repertuarı geniş olan şairlerin nitelik olarak nasıl ön plana çıktıklarıyla ilgili daha net değerlendirmeler yapılabilir.

Geldim yetim-i eşk ile hüsnün zekâtına
Sun busen ile sâyiline ey nigâr-ı lâ’l (K.12/8)

(Ey yakut taşı gibi değerli sevgili, yetim gözyaşlarımla güzelliğinin zekatına geldim. Ben dilencine

öpücükle karşılık ver.)

Görüldüğü gibi Adlî’de kullanılmayıp Ahmet Paşa’da kullanılan yetim ve sail (dilenci), sahip olduğu özelliklerle şiire önemli işlevler katmıştır. Şair, ilk dizede sevgilinin güzelliğini zekata, gözyaşlarını ise yetime benzetmiştir. Böylece hem güzelliğin aşık üzerindeki etkiye hem de zekat-yetim arasındaki ilişkiye atıf söz konusudur. İkinci dizede ise “sail” sözcüğünün hem “dilenci” anlamına hem de “akan, akıcı” anlamına atıf vardır. Nasıl ki dilenci kapıya gidip değerli bir şeyler dileniyorsa aşık da gözyaşlarıyla sevgilinin yakut taşı gibi değerli olan dudaklarından öpücük dilenmektedir. Bu örnekle şairler arasında nitelik bakımından karşılaştırma yapılırken onların sahip oldukları repertuvarın ne kadar önemli olduğu açıkça görülebilir. Repertuvarda zenginlik ve dili kullanmadaki beceri iki şair arasındaki farkı belirleme konusunda son derece önemli ölçütlerdir.

Adlî ve Ahmet Paşa’nın anlam dünyasını oluşturan bir diğer unsur da oyunlardır. Adlî Dîvânı’nda çevgan ve tavla oyunları yer alırken Ahmet Paşa’da tavla, çevgan, okçuluk, ata binme ve satranç gibi oyun ve müsabakalar yer alır. Daha önceki konularda olduğu gibi bu konuda da ortak unsurların işlevlerinde ciddi bir benzerlik söz konusudur. Örneğin, aşağıda her iki şairden alınan birer beyitte çevgan, sevgilinin saçına; çevgan meydanı, sevgilinin güzelliğine; çevgan topu ise ay ve güneşe dolayısıyla da sevgilinin yüzüne/yanağına benzetilmiştir.

Adlî:

Mâh u hırşîdi felek meydânına tûp itmege

Çîn idüp gışûların müşg ile çevgân bağlamış (G.38/4)

(Ayı ve güneşi felek meydanında çevgan topu yapmak için, saç uçlarını halka halka yapıp saçlarını da çevgan gibi bağlamış.)

Ahmet Paşa:

Çevgân edicek zülfünü meydân-ı cemâle

Ser-geşte olup ay ile gün top olacaktır (G.44/2)

(Güzellik meydanında saçlarını çevgan gibi bağladığında, ay ve güneş sersemleyip çevgan topu gibi yuvarlanacaklardır.)

İki şairde ortak kullanılan bir diğer oyun ise tavladır. Tavlanın işlev olarak şiirde yer alışı da hem benzetme unsuru olarak hem de şiirde oluşan kurgu bakımından çok önemli benzerlikler taşır. Aşağıdaki tanıklarda her iki şairde de tavladaki çift zar, can ve gönle benzetilmiştir. Ayrıca iki şairde de “zâr” kelimesinin “ağlayan, inleyen” anlamıyla

tevriyeli kullanımları da söz konusudur. Her iki şair de tavla oyununda kapıların kapanmasını sevgiliyle ayrılmakla özdeşleştirir ve bunun karşısında yaşadığı üzüntüyü ifade eder.

Adlî:

Şeş-der-i hicrāna düşdi Ka'beteyn-i cān u dil
Nerd-i ğamze ol maġāmı pişe-i bizār ider (G.21/5)

(Can ve gönül zarları ayrılığın altı kapısına düştü. Sevgiliden gelen yan bakışın aşığı zor duruma sokması gibi tavla oyununda da hedefe ulaşmak/sevgiliye kavuşmak zora girdi.)

Ahmet Paşa:

Ey tâs-ı aşkına dil ü cān kâ'beteyn olan
Nerd-i ğamında hasret ile zârından senin (G.153/7)

(Ey aşk tasındaki zarları gönül ve can olan sevgili, gam tavlasında hasret de senin, ağlayış, inleyiş de senin.)

Görüldüğü gibi malzeme aynı olduğu zaman iki şair arasında hem benzetme unsurları hem de beyit kurgusu neredeyse birebir aynıdır. Adlî, hayal dünyasındaki malzemeyi şiire dönüştürmede Ahmet Paşa'nın çok gerisinde değildir. Ancak malzemenin zenginliği konusunda Ahmet Paşa'nın bariz üstünlüğü onu Adlî'ye birçok bakımdan üstün kılar. Örneğin, aşağıdaki beyitte sevgiliye duyulan aşkı satranç oyununa benzeten Ahmet Paşa, aşığın bu oyunda sevgili karşısında her zaman şah-mat olmaya mahkum olduğunu dile getirir. Bu örnekte de görüldüğü gibi Klâsik Türk şiirinde ne söylendiğinden ziyade nasıl söylendiği daha çok ön plana çıkar.

Dil beydâkını verir ü şeh-mât olur ol kim
Satrenc-i mahabhette ruh-ı yâr ile oynar (G.54/3)

(Kim ki aşk satrancında sevgilinin taşıyla oynarsa o kişi gönül piyonunu verip şah-mat olmaya mahkum olur.)

Adlî ve Ahmet Paşa'nın anlam dünyasında dikkat çeken bir diğer unsur, şairlerin saltanata bakış açılarıdır. Aşağıdaki iki beyitte şairlerin saltanata bakış açılarının benzer olduğu düşünülse de genel anlamda böyle bir durumdan söz edilemez. Adlî, şiirinde dervişlik ile padişahlık arasındaki çelişkiden doğan sıkıntıları samimi ve derin bir şekilde yansıtırken saltanatı çoğunlukla olumsuz ifadelerle ele alır. Ahmet Paşa ise saltanatı daha çok muhatabını övmek için olumlu ifadelerle kullanır.

Adlî:

'Adliyâ ol şâh-ı hûbâna kûl olsam bir nefes
Baġmazidüm saltanatla pâdişâlıġdan yana (G.8/4)

(Ey Adlî, o güzeller sultanına bir an bile kul olabilirim, saltanat ve padişahlığın yüzüne bile bakmazdım.)

Ahmet Paşa:

Hâsıl et künc-i ferâgatde kanâ'at gencin

Kim ola saltanatın mülk-i Süleymândan yig (K1.19/2)

(Eğer saltanatının Hz. Süleyman'ın mülkünden daha yüce olmasını istiyorsan vazgeçiş köşesinde kanaat hazinesi elde et.)

Görüldüğü gibi bu beyitlerde iki şairin de dervişliği dünya saltanatından üstün tuttuğu görülmektedir. Ancak saltanatın geçtiği diğer beyitlerde saltanata bakış açısı bakımından iki şairde önemli farklılıklar göze çarpar. Ahmet Paşa, muhatabını övmek adına onu hep olumlu ve üstünlük bildiren ifadelerle kullanırken Adlî ise saltanata olumsuz ifadelerle kullanır. Zira, Adlî'nin birçok şiirinde dervişliğe duyulan özlem dile getirilmektedir.

Adlî:

Saltanat gavgâsıdır 'Adlî seni dil-teng iden

Hırka-püş olanda vardur var ise hürrem gönül (G.73/6)

(Ey Adlî, seni perişan eden saltanat kavgasıdır. Varsa mutlu bir gönül o da dervişlerdedir.)

Ahmet Paşa:

Afitâb-ı saltanatsın yürü heft iklimi kim

Tiginin maşıkla magrib tâbi-i fermanıdır (K.15/29)

(Yürü çünkü sen yedi iklimin saltanat güneşisin, yürü çünkü Doğu ile Batı senin okunun fermanına tabidir.)

Görüldüğü gibi Ahmet Paşa, Fatih Sultan Mehmet'e ithafen yazdığı kasidede onu sahip olduğu saltanat üzerinden över ve saltanatını Doğu ve Batı'yı aydınlatan güneş olarak tasavvur eder. Yani saltanat olumlu bir unsur olarak ele alınır. Adlî ise saltanata bakış noktasında çizgisini bozmaz. O, hemen hemen tüm beyitlerinde saltanata dervişlik karşıtıyla kötüler. Saltanat onun şiirlerinde çoğunlukla olumsuz bir unsur olarak kullanılır.

Elbette Adlî ve Ahmet Paşa'nın karşılaştırılmasında çok daha fazla şey söylenebilir. Ancak iki şairin şiire bakış açısı, konu dağarcığı ve bu konu dağarcığının şiirdeki işlevi hakkında genel bir fikre ulaşmak için gerekli örneklerin verildiği düşünülmektedir. Sonuç olarak şunlar söylenebilir: Adlî'nin şiirleri kullanılan dil ve cümle yapıları bakımından Ahmet Paşa'nın şiirleri ile yarışabilecek düzeydedir. İki şairde de Arapça ve Farsça unsurlar çok kullanılmasına rağmen gerek Türkçe fiillerin

gerekse Türkçe eklerin hassasiyetle kullanılması dile sadelik kazandırmıştır. Kullanılan dil bakımından iki şair arasındaki en önemli fark Adlî'nin şiirlerinde Eski Anadolu Türkçesine ait unsurların Ahmet Paşa'ya oranla çok daha fazla olmasıdır. Bu durum Adlî'nin eski Türk dillerine olan ilgisiyle açıklanabilir. İki şairin şiirlerinde takındığı tavır ise daha çok rindâne ve aşıkânedir. Tasavvuf konulu gazeller her iki şairde de mevcuttur. Ancak Adlî özellikle konu olarak tasavvufu işlediği gazellerinde çok samimi bir üslup benimser. Adlî'nin şiirleri baştan sona incelendiğinde 144 gazelinin sadece 5 tanesinde tasavvuf konusunun hakim olduğu söylenebilir. Diğer gazellerinde tasavvuf hem çok nadir geçer hem de daha çok özlem duyulan ancak bir türlü yerine getirilmeyen bir eylem olarak değerlendirilir. Tasavvufî unsurların kullanıldığı beyitlerin çoğunda söz konusu unsurlar sadece benzetme amacıyla kullanılmıştır. Tüm bunlar göz önüne alındığında Adlî'yi mutasavvıf bir şair olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Onun şiirinde baskın olan tavır tasavvufî değil, aşıkâne ve rindânedir. Adlî tasavvuf konusunda bazı gazellerinde sergilediği samimi tavırla Ahmet Paşa'dan ayrılrsa da genel anlamda tasavvufî kavramların şiirde kullanıldıkları işlevler bakımından Ahmet Paşa ile benzerlik gösterir. Tasavvufî kavramlar her iki şairde de ya aşığın çektiği acıları vurgulamak ya sevgilinin yüceliğini vurgulamak ya da rakibin olumsuz özelliklerini pekiştirmek için kullanılır. İki şairin sahip olduğu konu dağarcığı benzerlik gösterir. Hatta ortak kavramların kullanıldığı beyitlerde söz konusu kavramlar hem işlev olarak benzerlik gösterir hem de beytin kurgusunu oldukça benzer şekilde etkiler. Ancak Ahmet Paşa'nın konu dağarcığının zenginliği konusunda Adlî'ye bariz bir üstünlüğü vardır. Bu durum da onun hem dili kullanma becerisine hem de şairlik kabiliyeti ve hayal gücünü kullanma yetisine olumlu anlamda yansımıştır. Bir şairin repertuarında ne kadar çok benzetme yapabileceği konu varsa onun ifade imkanı o kadar çeşitli ve zengin olur. Dolayısıyla Ahmet Paşa'yı Adlî'den üstün kılan en önemli faktör, Ahmet Paşa'nın konu repertuarındaki zenginlik olarak açıklanabilir. Elbette söz konusu zenginlik, sadece nicelikten ibaret değildir. Şairin hayal dünyasında barındırdığı konulara olan hakimiyeti, onun onları kullanma becerisini de çok önemli ölçüde etkiler. Ahmet Paşa, sahip olduğu birikime olan hakimiyeti ve şairlik yeteneğiyle sadece Adlî'den değil, dönemindeki birçok şairden daha nitelikli şiirler yazmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ADLÎ DÎVÂNÎ'NİN BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ (SÖZLÜK)

A

a:

1. “o” anlamına gelen işaret zamiri.

1.1. gönül, aşğın gönlü.

G.1/5 Şu dil kim marîz-i gamuñdur senüñ / **Aña** zikrũñ ile şifâ yaraşur

G.110/1 Dil-i mañzũnı gamuñ fikriyle şād ideyin / Sitem ü derd ü belāña **anı** mu‘tād ideyin

G.110/2 Şād olur derdüñ ile cānumı şād eyleyicek / Nice bir ‘āfiyet içre **anı** nā-şād ideyin

G.122/6 Şaçuña ‘Adlî gönül cem‘ idüp ki cān atdı / İver mi zülfüñ **anı** tarmār eylemeğe

G.124/2 Gözüñ gamında marîz-i seher olalı gönül / Müjeñ hayāli **anı** kor mı bir nefes h‘āba

G.136/4 Nāy olalı gam çengine kânün ile gönlüm / Dem-sāz olup durur **aña** sīne rübābı

G.134/6 Dil ‘Adlî saçı bendine tolaşdı nigāruñ / **Anı** çekerek tüt iñen uzatma ipini

1.2. Adlî.

G.1/9 Eger ‘adl ile sorasın ‘Adlî'yi / ‘Uķūbetdür **aña** sezā yaraşur

G.3/7 Kapañ gedāsı durur ‘Adlî **anı** redd itme / K'aña muħabbet-i ālüñ delîl-i a‘deldür

G.40/5 Şeh oldı zümre-i ‘uşşāka derd ile ‘Adlî / Bu nā-murādlig **anı** da kāmran itmiş

G.57/7 Yüzüñ görüp figān itdükçe ‘Adlî / İder gülşende bülbül **aña** āheng

G.65/7 Murādi hāk-i reh olmağ idi çü ‘Adlî'nüñ / Murādını virüben **anı** kām-kār itdüñ

G.81/5 Az bulunur bu cihānda **aña** senüñ gibi şāh / ‘Adlî gibi saña lîkin bulunur bisyār kıl

G.84/5 Egerçi fūrkat-i dil-dāre şabr ider ‘Adlî / Bu fi‘line biz **anuñ** ihtiyārı mı diyelüm

G.94/1 Mest olupdur bāde-i la‘linden ol mäh-ı tamam / Nāzdandur şanmañ **anuñ** şīvesin vaķt-i hırām

G.107/7 Fūrkatüñden ağladuķça ‘Adlî çeşminden **anuñ** / Cem‘ olupdur cümle deryālar dökilen ābdan

1.3. yapılan iş, eylem.

G.1/10 Ben itdüm **anı** kim baña yaraşur / Sen eyle anı kim saña

G.1/10 Ben itdüm anı kim baña yaraşur / Sen eyle **anı** kim saña

1.4. çaresiz kişi.

G.1/11 Şu günde ki hiç çâresi kalmaya / **Aña** çâre-res Muştafâ yaraşur

1.5. pişmanlık duyulması muhtemel konu, mesele.

G.2/7 Yarın **añda** kalmayam dirseñ fiğân u zarda / ‘Adliyâ bunda işitdügün fiğân u zâre bak

1.6. Hz. Muhammed.

G.3/3 Kim anı medh ide çün medhidür **anuñ** levlāk / Defâtir-i dü cihân midhatinde mücmeldür

G.3/4 ‘Adü-yı bî-başar **aña** muhâlif olsa ne tañ / Sañhi egri görürler şular ki añveldür

1.7. sevgilinin yanağı.

G.5/1 Şems-i ruhuñı eylemege şemse-i garrâ / Çekdi kalem-i kudret **aña** hañt-ı semen-sâ

G.66/3 Yüzün güli ki **aña** ‘özü-ñ’âh ola gam yok / Tutam ki hâr-ı belâdur bu hâr-ı zârlaruñ

1.8. sevgili.

G.12/5 Va‘desine iy gönül dil-berleruñ aldanma kim / **Anlaruñ** olmaz cihânda ‘ahd ü peymâni dürüst

G.19/3 Mey-i la‘lin içüp vâ‘iz humâr-ı çeşm-i yâr olduk / **Aña** di va‘z u tefsiri ki senden nuş u pend ister

G.33/7 Küyından **anuñ** sür ki raķibi göre ‘Adli / Cennet’de eger itse mekân Bū-Leheb olmaz

G.39/1 Ben kılma cevri iden ol husrev-i hūbānımıñ / Zann iderdüm ben **anı** kim āfet-i devrānımıñ

G.39/2 N’ola cāndan ben **anı** artuğ seversem dostlar / Ol perî-peyker benüm cānum içinde cānımıñ

G.41/1 La‘l-i leb-i cānāne ki şîrîn ruţab olmış / Ehl-i dile acı sözi **anuñ** ‘aceb olmış

G.50/7 Vaşında **anuñ** gerçi gâzeller didi ‘Adli / Ol dil-ber-i ra‘nâyı beyân ide gâzel yok

G.53/1 Ol dil-bere mümkün ola mı bir nazar itmek / Yüz üzre **anuñ** hāk-i derinden güzer itmek

G.53/2 Hırc ideydüm yollarına la‘li gözümden / Küyına **anuñ** olsa müyesser sefer itmek

G.75/7 Öldürürse gam seni yâre ne gam çün her zaman / Biñ senüñ gibi gedâ ‘Adli **aña** eksük degül

G.96/2 Bañr-ı vücüd içinde bulunmaz **aña** bedel / ‘Ālem tamām olsa şadef bir dür-i yetim

G.101/4 Hūra beñzer ol şanem şüretde gerçi iy felek / Sen bu hüsni ile **anı** kâfir-nijâd itmek neden

G.102/3 Eşrefi şaçar şabâ **aña** gül-i bādāmdan / Zer nişâr ider başına ol gülüñ şāñ-ı semen

G.103/1 Gönül ol serv-i sîmîni görüp cāndan güzel dirsini / Kaçan cān virmek istersin **aña** lâyıq ‘amel dirsini

G.127/1 Yüzini görse **anuñ** ravza-i ‘İrem yirine / İşitse lebleri vaşfını cām-ı Cem yirine

Mrb.1/1 Görelî ol şanemüñ kaşlarını yâ gözüm / Kıldı cevri oğlarına sine siper vâ gözüm / Dimedüm mi saña ben bakma **aña** hây gözüm / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

1.9. rakip.

G.13/4 Ululanup seg raķib itmez nazar ‘aşıklara / ‘Āşıka sorsañ cihânda nesne yok **andan** ‘abes

1.10. dilenci, kul, aşık.

G.21/1 Şol gedā kim dil-berini kendüye gam-ḥ'ār ider / Yeg durur ol şāhdan kim yāri **andan** 'ār ider

1.11. yay, aşğın bükük boyu.

G.28/4 Gam çerisiyle muḳābil olmağa 'aşıklarun / Ḳāmetin ḳılıp keman āhını **aña** tīr ider

1.12. gam askerinin gönül mülkünü yakma dileği, girişimi.

G.28/5 Göñli milkin 'Adli'nün gam leşkeri yakmaḳ diler / Hey meded erkān-ı devlet **aña** ne tedbīr ider

1.13. aşğın gözyaşları.

G.32/5 Gözüm yaşı işğüñe gider her laḥza sâ'ildür / Niçün ebvāb-ı şefḳatden **aña** bir fetḥ-i bāb olmaz

1.14. bülbül.

G.37/2 Cān bedende fikr-i aḡyār ile bir bülbül durur / Kim **aña** zāḡ u zeḡan cem' olup olmuş hem-ḳafes

G.40/4 Bu şüret ile feraḥ kesb idüp şeh-i gül **anuñ** / Öñinde her nesi var ise der-miyān itmiş

1.15. aşık.

G.24/3 Ṭālī'üm kör baña zülfüñ yüzüñi göstermez / Kim ider anı ki bir baḥt-ı siyehkār eyler

G.37/4 'Işḳ içinde 'aşık isterse rızāsın bulmaḡı / Dostuñ **aña** rızāsın gözlemek olsun heves

G.49/2 Nāveklerin ol ḳaşı kemān aldı tenümden / Ol ṭā'ire döndüm ki **anuñ** bāl ü peri yok

G.52/2 'Aşık ki lebüñ yādına mey nüş ide ṭañ yok / Cem kendü olup sāḡar **aña** cām-ı Cem olmaḳ

G.59/6 'Aşıkuñ ḳāmetin ḥam itdüğine / Ser-i zülfini **aña** dal gerek

G.63/4 Āftāb-ı ruḥ-ı dil-dār ṭulū'ın dileyen / Āh u eşk ile **aña** encüm ü eflāk gerek

G.68/5 Ne deñlü çoḡ ise 'ışḳ ehli olurlar bīzār / Şu 'ömrden ki ḡaraz **aña** vaşl-ı yār degül

1.16. aşk yolu, aşk.

G.44/4 Çün ṭarīḳ-i 'ışḳa cān virmekdür iy dil ibtidā / Kimse āḡir bulmaz **aña** nihāyet hem vasat

1.17. aşğın bedeni; şairin bedeni.

G.47/1 Şöyle efkār oldı cismüm k'aña pīrāhen dirīḡ / Ten eger budur **aña** ḥākister-i külḥan dirīḡ

G.85/4 Ten ḡubāri dāmenüñe irmesün diyü revan / Gözlerüm yaşın **anuñ** üstine bārān eyledüm

1.18. Hızır; sevgilinin dudağının suyunu içen.

G.50/5 Sāḳī lebüñün āb-ı ḡayātını iden nüş / Hızır oldı ebed āḡir **aña** herḡiz ecel yok

1.19. güzellik hazinesi, sevgilinin güzelliği.

G.54/5 Genc-i ḡüsnün almaḳ ister düzd-i dil bilmez anı / Zülfüñün ejderleri **aña** nigeh-bāndur senün

G.54/5 Genc-i ḡüsnün almaḳ ister düzd-i dil bilmez **anı** / Zülfüñün ejderleri aña nigeh-bāndur senün

1.20. kavuşma anı.

G.87/7 Vaşlın işitdi göñül bulmadı ḥiç yol **aña** / Ḳıldı baḥt-ı siyehüm çün beni ḡümrah n'idem

1.21. sevgilinin neden olduğu gam.

G.91/5 Gerçi yağmur gibi yağdırdı gamuñ başuma taş / Haq bilür geçmedi dem ben **aña** şâkir degülem

1.22. sevgilinin gözle görülemeyecek kadar küçük ağzı.

G.95/3 Dehenüñ bir söz ile varlığını aldı tamam / Gerçi kim yoğ idi bir zerrece **andan** haberüm

1.23. sevgilinin ilgisine tenezzül etmeyen, umrunda olmayan kişi.

G.143/5 Şol ki müstağni durur derdüñ ile dermandan / Kimse öğretmez **aña** ‘âlem-i istiğnayı

1.24. muhtesib.

G.28/1 Muhtesib ‘âşıklar mest olıcaq ta‘zîr ider / Mes’ele budur ki ‘âşıklar **anı** tekfîr ider

1.25. ev, hane; gönül evi, aşığın gönül evi, aşığın gönlü.

G.28/3 Zülmi kim şâh eyleye kim virür anuñ dadını / Hânei mi‘mâr yıksa **anı** kim ta‘mîr ider

G.110/3 Hâne-i dil ki harâb oldı gözüñ mekrinden / Ğamzeñ oqlarıyile **anı** ben âbâd ideyin

1.26. hatt, çimen, bahçe.

G.70/3 Bâğbânâ gonca vü gülden ruḡ-ı dil-dârsuz / Hatt olur mı var **anı** dâğ ile peykân eylegil

1.27. sevgilinin aşığı ağlatıp inletmeye dair dileği.

G.122/1 O gül bu bülbülü diler çü zâr eylemeğe / Gönül daḡı diler **anı** hezâr eylemeğe

1.28. harabe memleket, dünya.

G.136/5 ‘Adlî sen **anı** terk idegör ‘âqil iseñ ger / Terk itse gerek seni ço bu milk-i harâbı

1.29. sevgilinin saçı.

G.144/3 Elin tutup ayağ altından **anı** almazdı / Nesîm zülfüñüñ olmasa ger hevâdarı

1.30. sevgilinin dudağı.

G.26/3 İverek la‘l-i lebinden büse iḡsân eyleye / Ya‘ni kim cânda **anuñ** mânendi lezzet var mıdur

1.31. sevgilinin aşığı yaptığı zulüm.

G.28/3 Zülmi kim şâh eyleye kim virür **anuñ** dadını / Hânei mi‘mâr yıksa anı kim ta‘mîr ider

1.32. sevgilinin dudağını öpme.

G.32/3 Dirîğ itme lebüñ bûsın nigârâ haste dillerden / Kim **anuñ** rûz-ı maḡşerde şevâbına ḡisâb olmaz

1.33. kuş; aşık.

G.49/2 Nâveklerin ol kaşı kemân aldı tenümden / Ol tã‘ire döndüm ki **anuñ** bâl ü peri yok

1.34. sevgilinin kakülünü salmasıyla gam ve keder sahibi olan kimse; aşık.

G.50/3 Tırrañ şalalı silsilesin kalmadı kimse / Gönlinde **anuñ** ḡuşşa vü ḡam tül-i emel yok

āb: su.

1. aşğın göz pınarı, gözyaşları.

G.107/7 Fürkatüñden ağladuğça ‘Adlî çeşminden anuñ / Cem’ olupdur cümle deryâlar dökilen **ābdan**

2. şarap.

G.135/4 Tāze eyleñ bāde ābıyla dil-i pejmürdei / Nice virdi āb-rū ezhāre görün şebnemi

āb u hāk-i ‘ışk: aşk toprağı ve suyu || aşk mayası.

G.137/2 Dest-i Kudret mebbe-i fıtratda beñzer eylemiş / **Āb u hāk-i ‘ışk** ile ‘āşıqlaruñ taħmīrini

‘abā: yünden yapılmış kaba kumaş || dervişliğı temsil eden bir elbisedir.

G.8/5 Salṭanat ‘unvānınuñ ğavgāları çoğdur belī / Bir **‘abāyile** hemīn sa’y it gedālıkdan yana

ābād itmek [D]: imar etmek; şenlendirmek, mesut etmek, neşlendirmek || imar edeyim; şenlendireyim.

G.110/3 Hāne-i dil ki harāb oldı gözüñ mekrinden / Ğamzeñ oqlarıyile anı ben **ābād ideyin**

‘abes: önemsiz, boş, anlamsız, saçma, gereksiz.

G.13/1 Nesne yoğ yanında dil-dāruñ dil ü cāndan **‘abes** / ‘Āşıka nesne görünmez derd-i hicrāndan **‘abes**

G.13/1 Nesne yoğ yanında dil-dāruñ dil ü cāndan **‘abes** / ‘Āşıka nesne görünmez derd-i hicrāndan **‘abes**

G.13/2 Nālemi işitmeyüp zāğ-ı rakībi ğüş ider / Ol ğüle gelmez belī murğ-ı suhan-dāndan **‘abes**

G.13/3 Zāhid-i rübāh bakmaz rüy-ı yāre nitekim / Düzd olana nesne gelmez mäh-ı tābāndan **‘abes**

G.13/4 Ululanup seg rakīb itmez nazar ‘āşıqlara / ‘Āşıka sorsañ cihānda nesne yoğ andan **‘abes**

G.13/5 ‘Adlîyā vaşl isteme hicrānda cān vir gelmeye / Derd ile hūy eyleyene nesne dermāndan **‘abes**

‘abes yire [D]: boş yere, boşuna.

G.143/6 ‘Adlî gibi şeh olan işiğüñi terk idüben / Başına aldı **‘abes yire** kuru ğavgāyı

āb-ı hayāt [D]: ölmezlik suyu, damlaları sonsuz hayat bağışlayan tatlı ve lezzetli su, bengisu; [tas.] tadanların asla yok olmayacakları ve son bulmayacakları aşk ve muhabbet pınarı, ilahî bilgelik, ilm-i ledün. “Zulmât” denilen bir diyarda bulunduğuna inanılan bu suyu içenlerin ölmediğine, dünya durdukça yaşadığına inanılır. Ölümsüzlük suyunu aramaya çıkan İskender ve Hızır’ın maceralarını konu alan pek çok eser mevcuttur. Rivayete göre, Hızır āb-ı hayâtı içip ölümsüzlüğe erişmiştir || dudak, sevgilinin dudakları. Klâsik Türk şiirinde sevgilinin dudağından çıkan sözler, aşık için ölümsüzlük kaynağı olarak görüldüğünden dolayı dudak ve ab-ı hayat arasında benzerlik ilişkisi kurulur.

G.50/5 Sākī lebūñūñ **āb-1 hayātını** iden nūş / Hızır oldı ebed āhır aña hergiz ecel yok

āb-1 hayvān [D]: bkz. āb-1 hayāt.

1. tanıkta sevgilinin yüzünden yansıyan ışık ile karanlıklar ülkesinde bulunan ab-1 hayvan arasında ilişki kurulmuştur.

G.113/4 Sikender rāh-1 zulmetde bulurđı **āb-1 hayvānı** / İreydi zerrece pertev benüm gün yüzli māhumdan

2. dudak || sevgilinin dudakları. Klâsik Türk şiirinde sevgilinin dudağından çıkan sözler, aşık için ölümsüzlük kaynağı olarak görüldüğünden dolayı dudak ve ab-1 hayat arasında benzerlik ilişkisi kurulur.

G.126/3 Ser-i küyuñ hevāsına cināna t̄alib olurlar / Tudağıñ yādına cānlar virürler **āb-1 hayvāne**

āb-1 revān [D]: akarsu, ırmak || temizlik, saflık. Huy, tabiat, mizaç bağlamında kullanılmıştır.

G.2/5 Meşrebūñ **āb-1 revān** gibi eger şāf eyleyüp / ‘Āşık-1 şādık geçerseñ gel beru dīdāre bak

G.63/6 Tūr-1 ‘ışık içre tecellī dileseñ Mūsāvār / Meşrebūñ **āb-1 revān** gibi revān pāk gerek

āb-1 selsebīl: çeşme suyu || içimi tatlı cennet suyu. Tanıkta sevgilinin dudaklarına atfen kullanılmıştır.

G.77/2 Yād-1 la‘lūñ kūt-1 cāndur hicr içinde nitekim / Dūzağ ehline revān-bağş olsa **āb-1 selsebīl**

āb-rū virmek [D]: yüz suyu vermek, tazelik vermek, tazelemek, yenilemek, canlandırmak || çiçeklerdeki çiy tanesi. Tanıkta şarap suyunun aşığın gönlündeki canlandırıcı özelliğine atfen kullanılmıştır.

G.135/4 Tāze eyleñ bāde ābıyla dil-i pejmürdei / Nice **virđi āb-rū** ezhāre görüñ şebnemi

‘aceb:

1. acaba. Cümleye soru anlamı katmak için kullanılır.

G.6/4 Yüzine baqmağa māni‘ olur ebr-i zülfi / Gün mi gösterdi **‘aceb** baht-1 siyeh-kār bana

G.128/5 Her gice nālem mağallūñ ħalkı işidüp benüm / İncinüp dirler **‘aceb** bu āh u zāra çāre ne

2. ne acayip, ne tuhaf şeklinde şaşkınlık ifadesi olarak kullanılır.

G.39/4 Sen şeh-i milk-i cemāle ħul olayım dirimiş / Gör bilür mi ħaddini ‘Adlī **‘aceb** şultānımış

G.41/1 La‘l-i leb-i cānāne ki şīrīn ruṭab olmış / Ehl-i dile acı sözi anuñ **‘aceb** olmış

G.76/4 Sen baña raħm eylemeñ ‘ālemde bir emr-i ba‘īd / Ben senüñ vaşluñ temennāsı **‘aceb** fikr-i muħāl

G. 97/1 Kaşuñ sevdāsile peyveste cismüm çün hilāl itdüm / Vişāl itdüm ṭama‘ senden **‘aceb** fikr-i muħāl itdüm

G.104/4 K̄ul olmak isterimişsin o şaha / Be ‘Adlī sen ‘**aceb** şultān imişsin

‘**aceb mi [K]**: tuhaf mı, şaşılır mı.

G.130/5 Dūd-ı dil ile dāğuma raḥm eyledi nigār / Meyl eylese ‘**aceb mi** perī b̄y-ı micmere

G.124/3 K̄ılıcuñ üstine cān u gönül ki cān atdı / ‘**Aceb mi** cān vire ger teşne bir içim āba

‘**aceb olmaz [K]**: şaşılmaz.

G.133/1 Her şubḥ güneş gelse kapuña ‘**aceb olmaz** / Ma‘zūr ola iy şeh ki gedāda edeb olmaz

‘**aceb yok [K]**: bkz. ‘aceb olmaz.

G.90/2 **Yok** ‘**aceb** mürdelere irse ḥayāt-ı ebedī / Söze başladı meger nāz ile ol ‘İsi-dem

‘**Acem**: İranlı. Arapların, Arap olmayanlara ve özellikle İranlılara verdikleri isimdir.

G.121/8 Gazelde nazm-ı güftāruñ yazup evrāk-ı gül üzre / ‘**Acemler** Rüm'dan ‘Adlī iletsünler Semerkand'e

acı:

1. acı, kırıcı, üzücü, incitici, dokunaklı, kötü.

G.41/1 La‘l-i leb-i cānāne ki şīrīn ruṭab olmuş / Ehl-i dile **acı** sözi anuñ ‘aceb olmuş

2. acı, sıkıntı, zorluk.

G.98/4 Şabruñ **acısına** cān döymez meded ḫanı ecel / Mā-yı zevḫum var ḫanı şol tatlu uyḫudan benüm

acı acı [D]: acı çeke çeke, acılar içinde; acıklı bir şekilde.

G.17/2 **Acı acı** ağladuğum ḫalka te’sīr eyledi / Bu muḫarrerdür olurmış nāle-i dil-süz telḥ

‘**āciz**: çaresiz.

G.10/1 Āh kim derdüme dermān itmege ‘āciz ṭabīb / Dermend ü mübtelā üftādeyem merd-i garīb

‘**aciz olmak [K]**: aciz kalmak, çok uğraşmasına karşın bir işi yapamamak.

G.48/5 Serverā sırr-ı dehānuñda senüñ ḫayrān ḫired / ‘**Āciz olmuş** ‘uḫde-i zülfüñde ‘aḫl-ı mū-şikāf

‘**acz**: yetersizlik, çaresizlik.

G.40/3 Çemende bülbül-i hoş-güy ‘**aczini** bilüben / Gülüñ leṭāyifine ḫārı hem-zebān itmiş

açılmak: büyüyüp tomurcuk ve gonca halinden çıkmak, açmak (çiçek için).

G.30/4 Zīnet olmaz gülsitān içinde gül **açılmasa** / Kūyına revnaḫ viren yārüñ ruḥ-ı zībāsıdur

G.121/3 Raḫīb-i ḫār ile niçün açılıp gül gibi her dem / Güzellik gülşeni içre idersin ḫālūme ḫande

açmak:

1. yapmak, yetiştirmek, büyütme.

G.86/5 Güller **açup** dağlardan goncalar peykândan / Sînemi ben ‘Adlîyâ tâze gülistân eylerem

2. düğümü veya dolaşmış bir şeyi bu durumdan kurtarmak.

G.119/2 Zülfi zencîrin uzatmaz gör nice ser-fitnedür / **Açılup** Mecnûn olan diller çıkadur çâhdan

ad: bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam.

G.4/6 Bil hemân ben dimezem **aduña** şeytân iy rakîb / Bunca çok telbîs ile her kişi dir şeytân saña

G.105/4 Hâmdülillâh kim degül **adum** benüm kelb iy rakîb / Ğayret ehline ölüm yegdür yaramaz addan

G.105/4 Hâmdülillâh kim degül adum benüm kelb iy rakîb / Ğayret ehline ölüm yegdür yaramaz **addan**

ād itmek [D]: isim yapmak, ad yapmak, nam salmak, ün salmak, şöhret olmak || nam salayım.

G.110/10 Kaddümi iki büküp âh ideyin ben ‘Adlî / N'ola dil-dâr yolında hele bir **ād ideyin**

ādem: insan, insanoğlu, adam.

G.77/5 Mâl u milk ü salţanatla qadr bulmaz **ādemi** / ‘Adlîyâ ‘izzet gerekse işiginde ol zelîl

G.78/4 Şalunurken seni nâz ile görenler didiler / Ya perî-zâde durur ya melek **ādem** degül ol

G.102/6 Sen bu hüsn ile ne **ādem** ne meleksin ne perî / Bir muşavver rûhsın k'olmuş cihân sen câna ten

‘adem olmak [K]: yok olmak; [tas.] masivadan kurtulmak.

G.52/5 ‘Adlî deheni sırrına irmek diler isen / Lâzım durur evvelde vücūduñ **‘adem olmak**

‘ādet:

1. huy, davranış, alışkanlık.

G.53/6 Hışm ile gözün tîğ çeker merdüm-i şūhuñ / Mest olsa kaçan **‘ādetidür** şūr u şer itmek

2. topluluk içinde eskiden beri uyulan kural, töre.

G. 132/6 Her laħza gözün tîğ-i müjeñ çekdügi bu kim / **‘Ādetdür** olur düzd ü harâmî çü zer üzre

‘adl: adalet, hakkaniyet, doğruluk.

G.1/9 Eger **‘adl** ile sorasın ‘Adlî'yi / ‘Uķūbetdür aña sezâ yaraşur

G.21/6 Zulmet-i hicründe bilmez **‘adl** ü zulmin ‘ālemüñ / Ol kadar kim ‘Adlî'yi zülfüñ ğamı efkâr ider

G.101/2 Dād elünden iy felek her gün baña cevr eyleyüp / Ol rakîb-i kâfire **‘adl** ile dād itmek neden

‘adl itmek [K]: adil olmak, adil davranmak.

G.129/7 Bugün zulm ehlini dīvānuña da‘vet idüp **‘adl it** /Tazallum eyleyü varsañ gerek bir ‘āli dīvāne

‘**Adlî**’: Sultan II. Bâyezîd’in şiirdeki mahlası. Bazı beyitlerde “adaletli” anlamıyla da tevriyeli kullanılmıştır.

G.1/9 Eger ‘adl ile sorasın ‘**Adlî**’yi / ‘Ukûbetdür aña sezâ yaraşur

G.3/7 Kapuñ gedâsı durur ‘**Adlî**’ anı redd itme K’aña muhabbet-i âlüñ delîl-i a‘deldür

G.4/7 Hün-ı dil yaşuñla ‘**Adlî**’ gerçi seyl oldı dirîğ / Kanlu yaşuñ göricek rahm eylemez cānān saña

G.5/7 Mecnūn olalı Leyli-i zülfüñ hevesinde / Sevdā-yı haţuñ itdi mekān ‘**Adlî**’ye sahrā mahlası.

G.7/7 Sen gidersin iy şanem şandum bedenden cān gider / Bu sebebden dostum ‘**Adlî**’ didi rûhum saña

G.9/5 Şabr ile ğam naķdidür ‘ālemde varı neylesün / ‘**Adlî**’ geldi hāk-i pāyuña yog u varın şalup

G.10/7 Var dahı ‘**Adlî**’ cihānda ‘ayş u nüş itme taleb / Çün saña bezm-i ezelde cām-ı ğamdandır naşîb

G.12/7 Gülşen-i nazmuñda ‘**Adlî**’ gül koşular dā’imā / Her nefes bülbül gibi kim oķusa anı dürüst

G.14/5 ‘**Adlî**’ nigāre hālūñ ‘arz it niyāz birle / Dervîş olanlar olur şāh-ı cihāne muhtāc

G.17/5 ‘**Adlî**’yem bezm-i ğamuñda nāle-i cān kām ile / Uş ğamuñ çenginde oldı baña sāz u sūz telh

G.18/5 Saña kul olmaķ benüm haddüm degüldür dostum / Sen şeh-i milk-i kerem ‘**Adlî**’ bir oñmaduķ levend

G.19/7 Hayāl-i sîm-ber itmeñ aña beñzer senüñ ‘**Adlî**’ / Gedā hāk üzre yaturken ğümüşden tahta-bend ister

G.20/8 ‘**Adlî**’ye teraħhum demidür eyleseñ iy dōst / Cān geldi lebe şimdi zarūrî seferi var

G.21/6 Zulmet-i hicrūñde bilmez ‘adl ü zulmin ‘ālemüñ / Ol kadar kim ‘**Adlî**’yi zülfüñ ğamı efkār ider

G.23/5 Gözüñ yaşıyle kenār ola mı senüñ ‘**Adlî**’ / Ziyāde ser-keş olupdur o serv-i hoş-reftār

G.24/5 ‘**Adlî**’ göz yaşın aķıdup yine tolab gibi / Gülsitān-ı ser-i kūyuñ tolanup zār eyler

G.25/7 Zülfüñi şem‘-i ruħuñ üzre görenler didiler / ‘**Adlî**’nüñ dūd-ı dilin aña duħān eylediler

G.27/7 Muhaķķaķ oldı ki ‘**Adlî**’ haţı ğamın yazmış / Kara yüzüñ gibi alnuñda kātib-i taķdîr

G.28/5 Göñli milkin ‘**Adlî**’nüñ ğam leşkeri yaķmaķ diler / Hey meded erkān-ı devlet aña ne tedbîr ider

G.29/6 Niçe kāfir kal‘asın almaķ naşîb itdi Hudā / ‘**Adlî**’ dil-ber gönlini almaķ kime maķdūr olur

G.31/7 Dür olaldan ol sanemden merdüm-i çeşmüñ senüñ / Kara geymiş mātem içre ‘**Adlî**’ giryāndur henüz

G.32/7 Firāk odına kūyuñda nigārā ‘**Adlî**’yi yaķma / Buyurdu çünki Peyğamber behişt içre ‘azāb olmaz

G.33/7 Kūyından anuñ sür ki raķîbi göre ‘**Adlî**’ / Cennet’de eger itse mekān Bū-Leheb olmaz

G.34/5 Eşķ-i çeşmi ‘**Adlî**’nüñ her dem revān olmaģıçün / Bir ķadem şalınmaz ol serv-i revān ağyārsuz

G.37/5 Dest-i res olsa vişāle dest-i res mümkin midür / Dest-i resle olsa ‘**Adlî**’ bulur idi dest-i res

G.38/7 ‘**Adlî**’nüñ nazmın gören vaşf-ı ruħuñla didi kim / Cem‘ idüp evrāk-ı gül bir taze dīvān bağlamış

G.39/4 Sen şeh-i milk-i cemāle kul olayın dirimiş / Gör bilür mi haddini ‘**Adlî**’ ‘aceb şultānımış

- G.40/5 Şeh oldu zümre-i ‘uşşāka derd ile ‘**Adlī** / Bu nā-murādlig amı da kām-rān itmiş
- G.41/5 Diş biler imiş ‘**Adlī** leb-i la‘l-i nigāre / Miqdārını bilmez ne ‘aceb bī-edeb olmuş
- G.42/5 Eger ‘**Adlī** ḥabībe hem-dem olsa / Lebinden ‘isi i‘cāz öğrenürmiş
- G.43/5 Ol kaşı yāy eger ‘**Adlīye** meyil eylemeye / Olmaya āhum oğından tokuz eflāk ḥalāş
- G.44/7 Çeşmüñ iy dil-ber senüñ yağma idelden ‘**Adlī’yi** / Varı ol bī-çārenüñ ‘ālemde mihrüñdür faqat
- G.45/6 Rüz-ı maḥşer nāle vü zāruñdan olmaz fā‘ide / Eylemezseñ bunda ‘**Adlī** dād-ḥ‘āhı istimā‘
- G.48/7 Hırka-i şabri giyüp eyler ḳanā‘atden kemer / Künc-i ğamda ‘**Adlī** çün bulmaz nihāyet i‘tikāf
- G.49/5 ‘**Adlī** ser-i zülfüñle ayağūñ tozın ister / Kim saltanatında daḥı tāc u kemeri yok
- G.50/7 Vaşfında anuñ gerçi ğazeller didi ‘**Adlī** / Ol dil-ber-i ra‘nāyı beyān ide ğazel yok
- G.51/6 Behey ‘**Adlī** ḥam-ı zülfi gibi dāl olmasa ḳaddüñ / Nedür bu ḥalk arasında bu deñlü ḳīl ü ḳāl olmaḳ
- G.52/5 ‘**Adlī** deheni sırrına irmek diler iseñ / Lāzım durur evvelde vüçüduñ ‘adem olmaḳ
- G.53/7 ‘**Adlī** gibi ger ḳaşd ide ‘uşşāk arasında / Geldükçe müjeñ tīrine sīne siper itmek
- G.54/7 Sen bu ḥüsñ ile cihān milkine şulṫān olalı / ‘**Adlī** ḳuluñ milket-i Rüm içre şulṫāndur senüñ
- G.55/7 Ḥaşre dek derd ü ğamın cān u dilüñ itmege şerḥ / Sīneñ üzre dil ola ‘**Adlī** biten her çemenüñ
- G.57/7 Yüzüñ görüp fiġān itdükçe ‘**Adlī** / İder gülşende bülbül aña āheng
- G.58/7 ‘**Adlī** şī‘r ü ğazeli terk idüben defteri dūr / Çünki şerḥ olmaz imiş ḥaşre degin derd-i serüñ
- G.60/5 Bekāyı fikr ider olsañ fenā milkinde iy ‘**Adlī** / Cihāna pādşāh olmaḳ ḥaḳīḳat oldu bir demlik
- G.61/7 Ol meh-i bedrüñ bilin ‘**Adlī** der-āġūş eylemek / Her ğice tā şubḥa dek fikr-i muḥālüñdür senüñ
- G.62/5 N'olaydı ‘**Adlī’ye** bir zerre deñlü meyl itsen / Çü rüşen oldu yüzüñ şems ile ḳamerden yeg
- G.63/7 Degme Etrāk ne bilsün ğam-ı ‘ışḳı ‘**Adlī** / Sır-ı ‘ışḳ anlamağa ḥaylice idrāk gerek
- G.64/4 Dişi yanında yaşuñ aña ‘**Adlī** / Edeb şaḳla dūr-i şehvāre varduñ
- G.65/7 Murādı ḥāk-i reh olmaḳ idi çü ‘**Adlī’nüñ** / Murādını virüben amı kām-kār itdüñ
- G.67/5 Dil-berde vefā olmayıcaḳ fā‘ide itmez / ‘**Adlī** sebeb-i vaşl degül māl ü menālüñ
- G.68/6 Vişāl ümīdiyile hicri iḥtiyār itdi / Ne çāre eyleye ‘**Adlī** ki baḥtı yār degül
- G.69/5 ‘**Adlī** daḥı ol şeh-i ḥübāna cāndan ḳul geçer / İşiginde bende olan Ḥusrev u Dārā degül
- G.70/7 Pādşāhum luṫf idüp ‘**Adlī** ḳuluñuñ başına / Ḥāk-i pāyuñ tāc idüben Rüm'a şulṫān eylegil
- G.72/6 Bülend eyle boyı vaşfını ‘**Adlī** / Dehānında sözüñi muḥtaşar ḳıl
- G.73/6 Saltanat ğavġāsıdır ‘**Adlī** seni dil-teng iden / Hırka-puş olanda vardur var ise ḥurrem gönül
- G.74/5 ‘**Adlī** ol serv-i revānı itmek isterseñ kenar / Nisbetini eşk-i çeşmüñüñ revān enhāre ḳıl
- G.75/7 Öldürürse ğam seni yāre ne ğam çün her zaman / Biñ senüñ gibi gedā ‘**Adlī** aña eksük degül
- G.78/7 ‘**Adlī** mīr olalıdan derd ü belā ḳişverine / ḳılmadı ğuşsa vü ğam milk-i müsellemedegül ol
- G.81/5 Az bulunur bu cihānda aña senüñ gibi şāh / ‘**Adlī** gibi saña līkin bulunur bisyār ḳul

- G.83/7 Cevr ile her günde biñ kez öldürürseñ ‘**Adlî’yi** / Hâk bilür bir kez dimez boynuña kanumdur benüm
- G.84/5 Egerçi fûrkat-i dil-däre şabr ider ‘**Adlî** / Bu fi’line biz anuñ ihtiyârı mı diyelüm
- G.85/6 Bahr-ı eşkümde dişi yādına dür yaş olıcağ / Kirpigümi anda ‘**Adlî** şāh-ı mercān eyledüm
- G.87/8 ‘**Adlî** gögsin döğüben derd ile dir ağlayurağ / Senden ayru düşeli āh n'idem vāh n'idem
- G.89/7 Ol şanem kelb-i raķībūñ ürdüğün diñler dirîğ / Veh ki feryād u figānum ‘**Adlî** diñlenmez benüm
- G.91/7 ‘**Adlî’ye** derd ü gamuñ oldu çün ol demde naşīb / Hāk olup sine girem terk ide āhır degülem
- G.92/5 Bir kerre iltifāt ile kulum durur diseñ / ‘**Adlî’yi** milk-i ‘āleme ben pādşā kılam
- G.94/5 ‘**Adlî’ye** vaşluñ ümīdi dostum emr-i ba’īd / Bir selāmuñdur recāsı senden ancağ ve's-selām
- G.96/7 Hāk-i derinde olmaz idi itler ile bir / ‘**Adlî** o şāha olmasa ger bende-i qādīm
- G.98/5 ‘**Adlî’yle** bir qabāya koyalı ‘uryān seni / Yaqadan geçmiş hāk oğlum oldu pīrahen benüm
- G.99/5 ‘Aks-i lebi gözüñde şanasın yine ‘**Adlî** / Rengīn mey ile aşılı dükkān öninde cām
- G.100/5 ‘**Adlî’nüñ** feryādını işitmiş işiginde yār / Hışm ile dimiş sürüñ ben ol gedāyı sevmezim
- G.101/5 Ni‘met-i vaşlı felek virüp raķībe zehrini / Kāsesini pür idüp ‘**Adlî’ye** zād itmek neden
- G.102/7 Hāy ‘**Adlî** ne tūrursın vaqt-i gül faşl-ı bahar / Görsin ol gül-çehrei bī-zaħmet-i hār isteyen
- G.103/7 Leb ü dendānuñuñ vaşfin işitdi dir seher bülbül / Suħandan dür dizüp ‘**Adlî** ne hoş şīrīn gazel dirsın
- G.104/4 Qul olmağ isterimişsin o şaha / Be ‘**Adlî** sen ‘aceb şulţān imişsin
- G.105/7 Bād-ı āhuñla niçün ol serv meyl itmez saña / Çünkü ‘**Adlî** meyl ider her sūya servi bāddan
- G.106/5 Pādşāhum işigüñde kullaruñdan kemterīn / Quluñ olmağ yeg durur ‘**Adlî** gibi şulţāndan
- G.107/7 Fûrkatüñden ağladuğça ‘**Adlî** çeşminden anuñ / Cem‘ olupdur cümle deryālar dökilen ābdan
- G.109/7 Gehī vaşl ü gehī fûrkat zihī taqđır-i Rabbānī / Şikāyet eyleme ‘**Adlî** kevākibden feleklerden
- G.110/5 Qaddümi iki büküp āh ideyin ben ‘**Adlî** / N'ola dil-dār yolında hele bir ād ideyin
- G.111/7 Raħm idüp ‘**Adlî’ye** dil-ber didi itüm gibi gel / Sen izüm gözleyürek gitdüm uş āhū gibi ben
- G.113/7 Belā vü derdimiş iy dil ezelden ‘**Adlî’ye** kısmet / Figān u nāleden geç kim budur taqđır ilāhumdan
- G.115/7 Hābs-i gamda dostum şekker-lebüñ vaşf itmeğe / ‘**Adlî** gibi olmaya bir tūti-i şīrīn-suħan
- G.121/8 Ğazelde nazm-ı güftāruñ yazup evrāk-ı gül üzre / ‘Acemler Rüm'dan ‘**Adlî** iletsünler Semerqand'e
- G.122/6 Şaçuña ‘**Adlî** gönül cem‘ idüp ki cān atdı / İver mi zülfüñ anı tārmar eylemege
- G.123/7 Qaşuñ hayāliyile döndi kemāna ‘**Adlî** / Her demde tīr-i āhı andan irer semāya
- G.124/5 Yüzini ‘**Adlî** işigüñde pāy-māl itdi / Yazılsa levh-i müzehheb revā durur baba
- G.126/6 İşiginde iti gibi eger yir bulmağ istersen / Düriş neylerseñ eyle āşinā ol ‘**Adlî** derbāne

- G.127/5 Mu‘aṭṭar eyledi āfākı nazmı ‘**Adlî’nüñ** / Meger ki zülfin ider dil-berüñ kalem yirine
 G.128/7 Va‘desine ol cefâ-kâr eyledi çünkim hilâf / ‘**Adlî** şabr itmek gerek bu intizâra çâre ne
 G.129/6 Niçe cân cübbesini çâk idüpdür desti eflâkûñ / Temessük eyleme ‘**Adlî** giribân ile dâmâne
 G.130/7 Yâr işiginde ‘**Adlî** varup bende olıgör / Şâh olmağ ise ger gârazuñ yedi kişvere
 G.131/5 Er iseñ zînetine dünyenüñ meyl eyleme zinhar / Şağın aldamasun ‘**Adlî** seni bu Zâl ü mekkâre
 G.132/7 Cân kırtarımaz olsa siper ‘**Adlî’ye** eflak / Tîri müjeñüñ olsa kazâ vü kâder üzre
 G.133/5 Cihân milkine ser-tâ-ser şeh olmağ isteseñ ‘**Adlî** / Olıgör cân ile ol şâh-ı hüsnüñ bende-fermânı
 G.134/6 Dil ‘**Adlî** saçı bendine tolaşdı nigâruñ / Anı çekerek tüt inen uzatma ipini
 G.136/5 ‘**Adlî** sen anı terk idegör ‘âkil iseñ ger / Terk itse gerek seni ço bu milk-i harâbı
 G.139/5 Tâcverler senden öğrensün efendi begligi / Bendeler ‘**Adlî’den** öğrensün gelüp çâkerligi
 G.140/7 Luṭfını ‘**Adlî’ye** dâ’im ol cefakâruñ gören / Göncaveş ağzın açup ider tebessüm gül gibi
 G.142/6 Bir gedâyidi cihân içre gezer bî-ser ü pâ / ‘**Adlî** kıl oldu saña ‘âleme sultân oldu
 G.143/6 ‘**Adlî** gibi şeh olan işigüñi terk idüben / Başına aldı ‘abes yire kuru gâvgâyı

‘**Adlîyâ**: ey Adlî.

- G.3/7 Yarın aña kalmayam dirseñ fiğân u zarda / ‘**Adlîyâ** bunda işitdügüñ fiğân u zâre bak
 G.6/7 ‘**Adlîyâ** şoḥbet-i ağıyar ile bîzâr oldum / Hoş gelür yâr-ı vefâdâr ile bâzâr baña
 G.8/4 ‘**Adlîyâ** ol şâh-ı hübâna kıl olsam bir nefes / Baqmazidüm saltanatla pâdişâlıktan yana
 G.11/5 Her devânuñ şerbetini la‘l-i cânânda kômış / ‘**Adlîyâ** derdi saña taḳdîr iden rûz-ı elest
 G.13/5 ‘**Adlîyâ** vaşl isteme hicrânda cân vir gelmeye / Derd ile hûy eyleyene nesne dermândan ‘abes
 G.15/5 Medḥ-i ‘âlemden çü müstağnî olupdur âftâb / ‘**Adlîyâ** nice idersin ol gözi fettânı medḥ
 G.16/5 ‘**Adlîyâ** ‘âşıkı gâmgîn dilerimiş dil-ber / Gel gâmile geçin it hâṭır-ı cânânı feraḥ
 G.26/5 Hûk-i pâyi cevherine naḳd-i cân ister nigâr / ‘**Adlîyâ** sultân geçersin sende kudret var mıdur
 G.30/6 ‘**Adlîyâ** hükümüñ anuñçün nâfiz oldu ‘âleme / Yazılan ‘unvânda yârüñ kaşı tuğrâsidur
 G.35/6 ‘**Adlîyâ** gel sen de inşâf eyle şehlikden murâd / Bu degül midür ki ola ol saçı sünbül enîs
 G.36/7 Ne gâm bî-keslügüñden ‘**Adlîyâ** ger / Olur iseñ seg-i yâr ile munis
 G.46/5 Hûr-ı hicrân ile hûy eyle hemân kim tütüdüñ / Gülşen-i kûyın nigâruñ ‘**Adlîyâ** büm ile zâg
 G.47/7 Ger beḳâda ister iseñ feth-i bâb-ı mağfîret / ‘**Adlîyâ** ehl-i fenâya eyleme maḥzen dirîğ
 G.56/5 Eşk-i çeşmünden gül-âb itseñ yeridür ‘**Adlîyâ** / Tâc-ı şâhîden baş ağrısı degül mi hâşılıñ
 G.59/7 Bili vaşfında kıl yarar olsan / ‘**Adlîyâ** incerek ḥayâl gerek
 G.66/5 Vişâl ümîdiyle ‘**Adlîyâ** berâber ider / Yüzi vü zülfi gâmi leyl ile nehârlaruñ
 G.76/5 Sîm ü zerden dâm idüp ol vaḥşiyi eyle şikâr / ‘**Adlîyâ** şayd olduğı yoḳdur gâzelle bir gâzâl
 G.77/5 Mâl u milk ü saltanatla ḳadr bulmaz âdemi / ‘**Adlîyâ** ‘izzet gerekse işiginde ol zelîl

- G.79/5 ‘**Adlîyâ** aḥvâlûne vâkıf degül şanma nigâr / Her ğazel kim yazdum oldı yâre benden ‘arz-ı ḥâl
- G.80/5 ‘**Adlîyâ** aınma atlas-ı çarḥı / Dūd-ı âhuñ yeter saña kara çul
- G.82/5 Zülfi vaşında mu‘aqqaddur kelâmuñ ‘**Adlîyâ** / Lebleri vaşında görseñ nice şîrîn eyledüm
- G.86/5 Güller açup dâğlardan ğoncalar peykândan / Sînemi ben ‘**Adlîyâ** tâze gülistân eylerem
- G.88/6 Bu muḥaqqakdur ḥaṭ-ı dil-dâr vaşfin ideli / Defter-i ‘âlem ṭolupdur ‘**Adlîyâ** inşâlarum
- G.90/5 ‘**Adlîyâ** ayağı toprağına cân eyle feda / Pây-büsü o şehüñ çün ele girmez her dem
- G.93/7 Şol kadar kim ağladum bu sîne-i şad-çâkde / Tîri zaḥmın ‘**Adlîyâ** gül-berk-i sîr-âb eyledüm
- G.95/5 Tâc u taḥt u külehi terk idelüm ‘ışk içre / ‘**Adlîyâ** şu‘le-i âhum yetire tâc-ı zerüm
- G.97/5 Geh öldüm ğamzesinden geh lebinden tâze cân buldum / Ṭarîk-i ‘ışk içinde ‘**Adlîyâ** tebdîl-i ḥâl itdüm
- G.108/6 ‘**Adlîyâ** ‘âr eyleme cânân yolunda ölmeğe / Cân fedâ kılmadı mı Maḥmūd'ı gör Ayaz için
- G.112/5 Süz-ı dil şerḥi durur câna ḥarâret viren / ‘**Adlîyâ** odlara yansam n'ola eş‘arumdan
- G.114/7 Rûy-ı yâr olmayıcağ ḥazz eylemez / ‘**Adlîyâ** dil bülbülü gülzârdan
- G.116/5 ‘**Adlîyâ** ‘ışk ile kânî ol ki şâh-ı Ğaznevî / Saltanatdan geçmedi ‘ışk-ı Ayâz'ı bilmedin
- G.119/5 Ḥâk-i pâyine yüzüñ bir kerre sür sen ‘**Adlîyâ** / Başuña devlet yetürdi saña ol Allâh'dan
- G.120/4 Nâḥun-ı gül-berg-i yârüñ her biri âyinedür / ‘**Adlîyâ** kendüyi görirse n'ola ol nâzenîn
- G.135/5 Olubañ ğamġin benefşe gibi burmazdum boyun / ‘**Adlîyâ** boynuma bend itsem o sünbül perçemi
- G.137/5 ‘ışk ḥayli şöyle ġâlib oldı dil milkine kim / ‘**Adlîyâ** erkân-ı devlet eylesün tebdîrini
- G.138/7 Eglenürdük ḥayâl ile her dem / ‘**Adlîyâ** ‘âlem-i ḥayâl kanı
- G.141/5 ‘**Adlîyâ** her ne murâduñ var ise virdi Ḥudâ / Ârzü dilde hemîn vuşlat-ı dil-dâr oldı
- Mrb.1/7 Bir perî-zâde vü meh-rû şanem ü tâze cüvân / İdeli ğün yüzini perde-i zülfinde nihan / ‘**Adlî'nüñ** gözlerine oldı karañu dü cihan / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

‘**Adlî'nüñ dūd-ı dili**: Adlî'nin gönlünden çıkan duman, Adlî'nin içsel ateşinden kaynaklanan duman.

- G.25/7 Zülfüñi şem‘-i ruḥuñ üzre görenler didiler / ‘**Adlî'nüñ dūd-ı dilin** aña duḥân eylediler

‘**Adlî'yiçün**: Adlî için.

- G.71/5 Cânına zulm ü sitem eyleyüben sevdi seni / ‘**Adlî'yiçün** dimesünler daḥı şâh-ı ‘âdil

‘**adû**: düşman, yağı || rakip.

- G.18/3 Benüm ile dost olsañ cân virür ğamdan ‘**adû** / Nüş-ḥand itseñ baña eyler raķîbüñ zehr-ḥand

‘**adû-yı bî-başar**: şaşı düşman.

- G.3/4 ‘**Adû-yı bî-başar** aña muḥâlif olsa ne tañ / Saḥîḥi egri görürler şular ki aḥveldür

āfāk: ufuklar, gök ve yerin birleşmiş gibi görüldüğü yerler, ufuğun çoğulu; dünyanın etrafı, etraf; her yer. Bu anlamdayken “yayılmak” eylemiyle birlikte kullanıldığı dikkati çekmektedir.

G.68/2 Fiğāne şaldiyise kūhı nāle-i Ferhād / Fiğāne şalmışam **āfākı** kūhsār degül

G.127/5 Mu‘aṭṭar eyledi **āfākı** nazmı ‘Adlī’nüñ / Meger ki zülfin ider dil-berüñ kalem yirine

āfet: insana afet gibi tesir eden sevgili, güzel.

G.27/3 Bugün ki naqd ayağuña cān nişār iderem / Kabül eyle hey **āfet** ki öldürür te’ḥīr

āfet-i devran: dünya güzeli, bütün herkesi kendine hayran bırakacak kadar güzel ve çekici kimse || sevgili.

G.39/1 Ben kılına cevr iden ol ḥusrev-i ḥübānemiş / Zann iderdüm ben anı kim **āfet-i devrānemiş**

G.106/1 ‘Ālemi pür kılduñ iy dil nāle vü efgāndan / Ne vefā görseñ gerek ol **āfet-i devrandan**

‘āfiyet: sağlık, esenlik; hastalık ve rahatsızlığı olmama, sıhhat.

G.110/2 Şād olur derdüñ ile cānumı şād eyleyicek / Nice bir **‘āfiyet** içre anı nā-şād ideyin

āftāb:

1. güneş.

1.1. güneş yüzlü güzel, sevgili.

G.12/4 Çün gedādur kapuña geldükce iy şāh **āftāb** / Ḥ‘ān-ı ḥüsnüñden nevāl alursa bir nānı dürüst

G.14/3 Ol **āftābuñ** itsem ḥāk-i derinde mesken / Bir zerre olmaz idüm kaşr-ı cināne muḥtāc

G.15/5 Medḥ-i ‘ālemden çü müstağnī olupdur **āftāb** / ‘Adlīyā nice idersin ol gözi fettānı medḥ

1.2. sevgilinin yüzü.

G.76/1 Gün yüzüñ üstinde olmuş rā kaşuñ iy meh hilal / Kim görüpdür **āftāb** ile hilāle ittīşāl

1.3. doğrudan sevgili yerine değil ama sevgiliyle ilişkili kullanılmıştır.

G.79/3 Bir zavallu **āftāb** u māh ise bir kej-dehen / Nice kılsunlar senüñle da‘vi-i ḥüsn ü cemal

āftāb-ı bī-zevāl: bitmez tükenmez ay || sevgiliye atfen kullanılmıştır.

G.51/5 Baña gelmiş durur kaşuñ gamından çün hilāl olmaḥ / Saña lāyıkdur iy meh **āftāb-ı bī-zevāl** olmaḥ

āftāb-ı ruḥ-ı dil-dār: sevgilinin güneş gibi yanağı || sevgilinin yanağından doğan güneş.

G.63/4 **Āftāb-ı ruḥ-ı dil-dār** ṭulū‘ın dileyen / Āh u eşk ile aña encüm ü eflāk gerek

‘afv itmek [K]: affetmek, bağışlamak.

G.113/2 Hâfâsın kullarun şehler göricek ‘afv ider lîkin / Benüm ‘özümi ol dil-ber görür artuğ günâhumdan

ağmak: yükselmek, yukarı çıkmak.

G.23/1 Kaçan ki göklere **ağar** bu âh-ı âteş-bâr / Olur cihân gözüme kara zülfi gibi târ

âgâz: başlangıç, başlama.

G.108/1 Cem‘ olalum bir çemende ‘işrete **âgâz** için / Çalduralum nağdümüz varını süz u sâz için

ağız: çıkış yeri.

G.15/3 Câna ne lezzet irişdügin hadeng-i yardan / Yâremün **ağzında** dil olmuş ider peykânı medh

ağladuğum: ağlayışım.

G.17/2 Acı acı **ağladuğum** halka te’sîr eyledi / Bu muğarrerdür olurmuş nâle-i dil-süz telh

ağladuğuma: ağladığım için.

G.104/3 Ferağ gördüm seni cānum sevindi / Ben **ağladuğuma** handân imişsin

ağlamak: gözyaşı dökmek.

1. acımak.

G.6/2 Yollar itdi yüzi üstinde gözi yaşı revan / Nâlem işitdi meger **ağladı** kühsâr bana

2. üzülmek.

G.27/1 Cüvânları seveliden bu pîr-i bî-tedbîr / Beni esirgeyüp **ağlar** eger cüvân ger pîr

G.39/3 Şad gördüm dil-beri cānum sevindi ol meğer / Guşsa-i hicrânda **ağladuğuma** handânimiş

G.71/2 Dür dişün fikriyle şol kadar **ağladum** kim / Bahra döndi gözümüñ yaşı görünmez sâhil

G.93/7 Şol kadar kim **ağladum** bu sîne-i şad-çâkde / Tîri zağmın ‘Adlîyâ gül-berk-i sîr-âb eyledüm

G.107/7 Fürkatüñden **ağladuğça** ‘Adlî çeşminden anuñ / Cem‘ olupdur cümle deryâlar dökilen âbdan

3. inci saçmak.

G.77/4 **Ağlamasa** gözlerüm küyına yol virmez nigâr / Oldı rüşen bu ki hergiz cennete girmez baḥîl

ağlayurak: ağlayarak.

G.87/8 ‘Adlî gögsin dögüben derd ile dir **ağlayurak** / Senden ayru düşeli âh n'idem vâh n'idem

agâyâr: gayrın çoğulu, gayrılar, başkalar, yabancılar. Seven ile sevilenin dışında kalanlar, âşık ile sevgili arasındaki engeller, düşmanlar; aşık ile sevgili arasına engel olarak giren canlı cansız her şey.

G.2/6 Hâr fikri bülbüle gülden kımaz büy-ı vefa / Yok hisâbına şay **agâyârı** beru gel yâre bak

G.6/1 Döştlar düşmen olupdur yine ol yâr bana / Hele yâr itdüğünü eylemez **agâyâr** bana

G.34/5 Eşk-i çeşmi 'Adlî'nüñ her dem revân olmağičün / Bir kadem şalınmaz ol serv-i revân **agyārsuz**

G.36/3 Bedenden vahşet eyler cān ile dil / Kaçan yār ola **agyār** ile munis

G.41/4 **Agyār** nigār ile şafā bezmini eyler / 'Uşşāka ezel kısmeti renc ü ta'ab olmuş

G.51/4 Tereddüt çekmeye **agyār** la'lüñ iltifatına / Baña mı kaldı vaşluñ istemek fikr-i muhāl olmak

G.101/1 İy felek dā'im beni sen nā-murād itmek neden / Beni gāmgīn eyleyüp **agyāri** şād itmek neden

ağz:

1.ağız.

G.60/3 Kamu hūsn ehlinüñ **ağzına** sen mühr-i sükūt urdun / Senüñ ağzuñda **hatm** olmuş durur 'ālemde hātemlik

1.1. sevgilinin ağzı.

G.12/6 Ol raķīb-i seg dişin bilerdi yārüñ la'line / Seng urup komadılar **ağzında** dendānı dürüst

G.115/6 Çekdi süsen hançerin beñzer diyüben ağzuña / Korķusından gōncalar **ağzın** yumup açmaz dehen

1.1.1. dudak; mühür, güzellik mühürü.

G.60/3 Kamu hūsn ehlinüñ ağzına sen mühr-i sükūt urdun / Senüñ **ağzuñda** **hatm** olmuş durur 'ālemde hātemlik

2. sevgilinin dudaklarına merhem diyen kişinin ağzı.

G.72/7 Leb-i la'lini kim emsem dir ise / İlähi dilin **ağzında** şeker kıl

ağzın açmak [K]: ağzını açmak.

G.140/7 Luţfını 'Adlî'ye dā'im ol cefākāruñ gören / Gōncaveş **ağzın açup** ider tebessüm gül gibi

ağzın yummak [D]: ağzını yummak; susmak, konuşmamak.

G.115/6 Çekdi süsen hançerin beñzer diyüben ağzuña / Korķusından gōncalar **ağzın yumup** açmaz dehen

ağzına mühür-i sükūt urmak [D]: ağzına mühür vurmak, susturmak.

G.60/3 Kamu hūsn ehlinüñ **ağzına** sen **mühr-i sükūt urdun** / Senüñ ağzuñda **hatm** olmuş durur 'ālemde hātemlik

āh: derinden bir soluk verme eylemi ile birlikte pişmanlık, beğenmeme, yakınma gibi duyguları ifade eden kök; acı ünlemi; âşığın aşk ateşiyle gönlünden çıkan duman. Dert, keder, hüzn gibi ruh hâllerine delâlet eder.

G.10/1 **Āh** kim derdüme dermān itmege 'āciz taḃīb / Derdmend ü mübtelā üftādeyem merd-i gārīb

G.20/4 Tā şubḃa degin yummasa göz tañ mı kevākib / **Āhumla** felek yana diyüben ḃazeri var

G.28/4 Ğam çerisiyle muķābil olmağa 'āşıķlaruñ / Ğāmetin kılup keman **āhını** aña tīr ider

- G.43/5 Ol kaşı yây eger ‘Adlîye meyil eylemeye / Olmaya **âhum** oğından toköz eflâk hâlâş
- G.49/3 Hâkister idüp virdi tenüm bād-ı fenaya / Kimdür ki diyen **âhum** odunuñ şereri yok
- G.53/3 **Âhumuñ** okı geçdi felekden senüñ iy dost / Sengîn dilüñe olmadı mümkün eşer itmek
- G.63/4 Āftāb-ı ruḥ-ı dil-dār ṭulū‘ın dileyen / **Āh** u eşk ile aña encüm ü eflāk gerek
- G.63/5 Yer ü gök şöhret-i ‘ışkımla pür olsun diyenüñ / **Āhınuñ** yiri felek kendüsünüñ hāk gerek
- G.83/5 Rüz u şeb mihr ü mehüñ şem‘ini **âhumdur** yağan / Görinen çarḥ-ı felek dūd-ı duḥānumdur benüm
- G.87/1 Rüz u şeb ḥasret ile geçdi günüm **âh** n'idem / Baña kısmet ğamuñı eylemiş Allāh n'idem
- G.87/8 ‘Adlî gögsin döğüben derd ile dir ağlayuraḥ / Senden ayru düşeli **âh** n'idem vāh n'idem
- G.89/3 Dem-be-dem derd-i dilüm söyler egerçi çeng ü ney / **Āh** kim süz-ı derünüm bir dem añlanmaz benüm
- G.107/6 Dergehüñden ğayrı yok baña cihānda iltica / **Āh** eger maḫşūd-ı dil feth olmaya ol bābdan
- G.109/1 Geçer mi **âhumuñ** tîri irişdükke feleklerden / Şorarsañ bilesin daḥı feleklerde meleklerden
- G.113/1 Güneş yüzün şehāb örter benüm dūd-ı siyāhumdan / Kebāb olmış ciger büyü gelür her demde **ahumdan**
- G.119/3 Nālesinden ‘aşıkuñ yā Rab nice ḥandān olur / **Āh** elinden ol sitemkāruñ ḳayuramaz āhdan
- G.125/6 Gitmesün diyü ḥayālüñ gözlerümden ḥ‘āb ile / İderem tā şubḥ olunca **âh** u efgān her gice
- G.132/3 **Āhum** irişüp oldı feleklerde kevākib / Tîrüñ eşeri olur iricek siper üzre
- Mrb.1/5 Dā‘imā cevr kıılır ben ḳulına şāh n'idem / Şeb-i hicrinde ṭulū‘ eylemez ol māh n'idem / Gözlerüm görmez ise gün yüzünü **âh** n'idem / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

âh eylemek [D]: ah çekmek, derin bir keder veya özlemle içten gelerek ah demek.

- G.7/5 Kime şadı kime ğam itmiş Ḥudā kısmet ezel / Sensüzün **âh eylemek** her dem naşib itmiş bana

âh ideyin [D]: ah edeyim. Bkz. “âh eylemek”.

- G.110/5 Ḳaddümi iki büküp **âh ideyin** ben ‘Adlî / N'ola dil-dār yolında hele bir ād ideyin

âh itmek [D]: bkz. “âh eylemek”.

- G.20/1 Her dilde ki dāğ-ı ğam-ı ‘ışkıñ eşeri var / **Āh itse** n'ola derd ile yanmış cigeri var
- G.57/2 Ğamuñdan **âh idüp** ḳan ağladuḳça / Dögüp göksüm ururam başuma seng

âh ile zār [K]: ah u zar, ağlayıp inleme.

- G.36/1 Eger olmaz isem yār ile munis / Oluram **âh ile zār** ile munis

âh u zār [K]: ağlama, inleme, feryat etme, sızlanma.

- G.84/3 Şafā-yı verd-i ruḥı şevḳıyile bülbülvar / Bu her gün itdügümüz **âh u zārı** mı diyelüm
- G.114/1 Vaşl ümîdi olmasa dil-dārdan / Dil elem çekmezdi **âh u zardan**

G.128/5 Her gice nâlem maḥallüñ ḥalkı işidüp benüm / İncinüp dirler ‘aceb bu **âh u zâra** çâre ne

G.121/4 Cigerde dâğ-ı hicrünüle ölürsem **âh u zârumdan** / Fiğân ide civârumda olanlar ḥaşre dek sinde

âh u zârı kılmak [K]: ağlayıp inlemek.

G.128/2 Ḥüsünüñ gülzârını yâd eyleyüp iy murğ-ı dil / **Âh u zârı kılmasañ** ol gül-‘izâra çâre ne

‘**ahd:** söz.

G.12/5 Va‘desine iy gönül dil-berlerüñ aldanma kim / Anlarüñ olmaz cihânda ‘**ahd** ü peymâni dürüst

âhenk itmek [K]: eşlik etmek, uyum sağlamak, ayak uydurmak.

G.7/4 Ney gibi nâlem benüm olduğuyiçün sūznâk / İñleyüp **âhenk ider** çeng eyleyüp ḳaddin dü-tâ

G.57/7 Yüzüñ görüp fiğân itdükçe ‘Adlî / **İder** gülşende bülbül aña **âheng**

âh-ı âteş-bâr: ateş yüklü ah; ateş yağdıran ah.

G.23/1 Kaçan ki göklere ağar bu **âh-ı âteş-bâr** / Olur cihân gözüme ḳara zülfi gibi târ

âh-ı âteşin: ateşli ah. Tanıkta al sancağa atfen kullanılmıştır.

G.120/2 Eşküm aḳçesini şü koyar cihân ocağına / Âl yapraklu ‘alem çekdükde **âh-ı âteşin**

âh-ı çeh-i ğabğab: çene çukurundan kaynaklanan ah || sevgilinin çene çukurundan kaynaklanan ah.

Mat.1 Beni lâ-ya‘kıl iden şerbet-i la‘l-i lebidür / Beni ser-geşte kılan **âh-ı çeh-i ğabğabıdur**

âhir:

1. sonunda; daha sonra.

1.1. sonunda.

G.20/7 Hicrinde gönül oldu yüzi nūrına nevmîd / Ğam gicesinüñ şanma ki **âhir** seheri var

G.43/2 ‘İşka ḫa‘n eyleridüm başuma geldi **âhir** / Yansa ‘âlem ola mı bir ḳurı ḥâşâk ḥalâş

1.2. sonunda, daha sonra.

G.123/2 Olmaduğımı sâyeñ bilmezdim evvel **âhir** / Bildüm ki sen meleksin olmaz melekde saye

2. sonsuza dek, ebediyen.

G.44/4 Çün ḫarîḳ-i ‘işka cân virmekdür iy dil ibtidâ / Kimse **âhir** bulmaz aña nihâyet hem vasat

G.50/5 Sâkî lebüñüñ âb-ı ḫayâtını iden nüş / Hızır oldu ebed **âhir** aña hergiz ecel yok

G.91/7 ‘Adlî’ye derd ü ğamuñ oldu çün ol demde naşîb / Ḥâk olup sine girem terk ide **âhir** degülem

ahkâm: hükümler, kanunlar.

G.126/7 Ḥayât u mevt **ahkâmında** şâh ile gedâ birdür / Berâberdür cefâ-yı çarḫ derviş ile şultâne

ahşam: akşam, gece || karanlık, kara, siyah.

G.76/2 Kim ki **aḥşam** zülfüni göre gicesi qadr olur / Kim yüzüñ görse seher zî-ṭālî'î ferḥunde-fâl

āhū: ceylan || sevgili.

G.78/6 Nice şayd ide diyem baña sen **āhūy** rakīb / Gerçi av iti durur kelb-i mu'allem degül ol

āhū gibi gitmek [K]: ceylan gibi yürüyerek gitmek || tanıkta aşık, kendisine "itim gibi gel" diyen sevgiliye, onun ayak izlerini takip ederek ceylan gibi yürüyerek gittiğini söyler.

G.111/7 Raḥm idüp 'Adlî'ye dil-ber didi itüm gibi gel / Sen izüm gözleyürek gitdüm uş **āhū** gibi ben

āhu-yı dil: gönül ceylanı || aşığın gönlünde sevgiliye karşı oluşan arzu, istek, şevk, coşku.

G.27/4 Bu şevk ile dilerem kışüñe olam qurbān / Ki **āhu-yı dile** şîrāne urasın bir tîr

āhū-yı huten: Hutten ceylanı. Civarında misk ceylânları çok bulunduğu için Hutten şehri eskiden beri miski ile meşhur olup bu kıymetli madde dünyanın her yerine oradan nakledilir. Tanıkta Hutten ceylanı, sevgilinin saç kokusunun hasretini çeken aşık olarak tasavvur edilir.

G.115/3 Būy-ı zülfüñ armağan iletmeşe Çîn'e şabā / Ḥasretinden hūn-ı dil olmazdı **āhū-yı Hutten**

aḥvāl: haller, durumlar, vaziyetler II aşığın içinde bulunduğu durumlar, haller.

G.79/5 'Adlîyā **aḥvālūñe** vākıf degül şanma nigār / Her gazel kim yazdum oldı yāre benden 'arz-ı ḥāl

G.135/3 Şāfi mey nūş eyle dehrūñ kıl firibinden ḥazer / 'Ālem **aḥvālūñ** mükedder itmedin kıl 'ālemi

aḥvel: bir şeyi çift gören, şaşısı || Hz.Muhammet'in düşmanlarına atfen kullanılmıştır.

G.3/4 'Adū-yı bî-başar aña muḥālif olsa ne tañ / Saḥîḥi egri görürler şular ki **aḥveldür**

aḥçe: ilk sikkesi gümüşten yapılan para, gümüş para || aşığın gözyaşı taneleri.

G.120/2 Eşküñ **aḥçesini** şu koyar cihān ocağına / Āl yapraklu 'alem çekdükte āh-ı āteşin

aḥçe saçmak [K]: para, altın saçmak || gülün yapraklarını dökmesi, saçması.

G.80/1 **Aḥçeler saçdı** yine gülşene gül / İtse saç yolmasın n'ola sünbül

'ākil:

1. akıllı kimse.

1.1. akıllı kimse, akli başında kimse.

G.16/1 Devr-i güldür çün ider devr-i qadeh cāmı feraḥ / '**Ākil** oldur ki tutar her dem ol avānı feraḥ

1.2. Adlî.

G.73/7 o ra'yyet guşşasını memleket kaygusını / 'Akıl iseñ hālũñ añup eylegil mâtem göñül

G.136/5 'Adlĩ sen anı terk idegör 'akıl iseñ ger / Terk itse gerek seni o bu milk-i ħarābı

'akl-ı mũ-şikāf [D]: kılı kırk yaran akıl || tanıkta sevgilinin ağzının küçüklüğü, görünmezliğı karşısındaki acizliğı bağlamında kullanılmıştır.

G.48/5 Serverā sırr-ı dehānuñda senũñ ħayrān ħired / 'Aciz olmuş 'uqde-i zũfüñde 'akl-ı mũ-şikāf

'aklı şeydā eylemek [D]: aklını kaçırmak, delirmek.

G.93/6 Zũfüñũñ sevdālarında 'aklı şeydā eyledüm / Miĥnetũñ tāb-ı tebinde cānı bĩ-tāb eyledüm

'aklı tārmar itmek [D]: akli karıştırmak, birini ne yapacağını bilemez duruma getirmek, şaşırtmak, bocalatmak.

G.65/1 arār u şabrum alup beni bĩ-arār itdũñ / Şaũñ hevāsiyile 'aklumı tārmar itdũñ

'aks-i cemāl: güzellik yansıması; yüzün yansıması || sevgilinin güzelliğinin yansıması, sevgilinin yüzünün yansıması.

G.61/2 Rũz u şeb devr eyleyüp yiryüzini pür-nür iden / Ay ile gün pertevi 'aks-i cemālũñdur senũñ

'aks-i ħurşid ü kamer: güneş ve ayın yansıması || sevgilinin yüzünün gökyüzüne aksetmesi.

G.55/4 Şaldı pertev yüzũñ eflāke çün iy bedr-i münĩr / 'Aks-i ħurşid ü kamer oldu o vech-i ĥasenũñ

'aks-i leb: dudağın yansıması || sevgilinin dudağının yansıması.

G.99/5 'Aks-i lebi gözũñde şanasın yine 'Adlĩ / Rengĩn mey ile aşılı dükkān öñinde cām

āl:

1. hile, düzen, aldatma. Tanıklarda kırmızı anlamıyla tevriyeli kullanılmıştır.

G.59/3 Āl ile degme dil-ber almaz dil / Zũlfi ara yañağı al gerek

G.61/5 Gözlerũñ ĥançer çeküp her laĥza anlar dökdügi / Fitne-i āĥir-zamānsın mekr ü ālũñdur senũñ

2. kırmızı. Tanıkta hile anlamıyla ilişkili kullanılmıştır.

G.59/3 Āl ile degme dil-ber almaz dil / Zũlfi ara yañağı al gerek

āl yapraklı 'alem çekmek [K]: kırmızı renkli sancak çekmek, al sancağı çekmek. Osmanlı Devleti'nde savaşın başladığını temsil eder. Tanıkta dünyaya savaş açan aşığın bayraktarı, ateşli ahıdır.

G.120/2 Eşkũm acesini şũ koyar cihān ocağına / Āl yapraklı 'alem çekdükte āh-ı āteşĩn

aldamak: aldatmak, kandırmak.

G.131/5 Er iseñ zĩnetine dũnyenũñ meyl eyleme zinhar / Şaın aldamasun 'Adlĩ seni bu Zāl ü mekkāre

aldanmak: bir hileye, bir yalana kanmak.

G.12/5 Va‘desine iy gönül dil-berlerüñ **aldanma** kim / Anlaruñ olmaz cihānda ‘ahd ü peymānı dürüst

‘ālem: alem, dünya, cihan; kainat, evren.

G.9/5 Şabr ile ğam naķdidür **‘ālemde** varı neylesün / ‘Adlî geldi hāk-i pāyuña yoĝ u varın şalup

G.11/1 Ayaĝın öpmege yārüñ ger vireydi baħt dest / Başum eflāke irüp **‘ālem** olurdu zīr-dest

G.21/3 Çeşm-i zaħmı baĝrumı çāk eyledi ol kāfirüñ / Bir Müselmān yoķ mı **‘ālemde** baña tīmār ider

G.21/6 Zulmet-i hicründe bilmez ‘adl ü zulmin **‘ālemüñ** / Ol ķadar kim ‘Adlî’yi zülfüñ ğamı efkār ider

G.26/1 Bir mülāyim dil-bere **‘ālemde** kıymet var mıdur / Hāk-i pāyine yüz urmaķ deñlü ‘izzet var mıdur

G.30/6 ‘Adlîyā hūkmüñ anuñçün nāfiz oldı **‘āleme** / Yazılan ‘unvānda yārüñ ķaşı tuĝrāsıdur

G.33/4 Göñlüm evini yıķalı **‘ālemde** şafā yoķ / Bir hāne ki vīrān ola ‘ayş u ŧarab olmaz

G.43/2 ‘Işķa ŧa‘n eyleridüm başuma geldi āħir / Yansa **‘ālem** ola mı bir ķurı hāşāk hālāş

G.44/7 Çeşmüñ iy dil-ber senüñ yaĝma idelden ‘Adlî’yi / Varı ol bī-çārenüñ ‘ālemde mihrüñdür faķat

G.52/3 Ser-‘asker olursam ne ‘aceb ehl-i cünuna / **‘Alemlere** dīvāneliĝile ‘alem olmak

G.60/3 Kāmu hūsn ehlinüñ aĝzına sen mühr-i süküt urdun / Senüñ aĝzuñda hātım olmuş durur **‘ālemde** hātēmlik

G.68/3 Başuma ĝün mi ŧoĝar kim yüzüñ firāķında / Kāra şaçuñ gibi **‘ālem** gözüme tār degül

G.73/1 Olmadı **‘ālem** içinde bir nefes hurrem gönül / Olmadı bir laħza bī-ĝam olana hem-dem gönül

G.75/3 Sen vefā vü hūķ ile **‘ālemde** meşhūr olalı / Māh-rūlardan saña medħ ü ĝenā eksük degül

G.76/4 Sen baña raħm eylemeñ **‘ālemde** bir emr-i ba‘īd / Ben senüñ vaşluñ temennāsı ‘aceb fikr-i muħāl

G.80/2 Mest olup yine ĝonca cāmından / Şaldı āvāze **‘āleme** bülbül

G.88/2 Ebr-i nīsān gerçi kim deryāya lü’lü’-baħşdur / **‘Aleme** lü’lü’ nişār eyler benüm deryālarum

G.90/1 ĝün yüzüñ nūriyile oldı münevver **‘ālem** / İy ķamer rüşen olursa n’ola çeşm-i ādem

G.93/3 Şöyle inceldüm miyānuñ fikriyile dostum / Kim vücūdum za‘f ile **‘ālemde** nā-yāb eyledüm

G.96/2 Baħr-ı vücūd içinde bulunmaz aña bedel / **‘Alemlere** tamām olsa şādef bir dür-i yetīm

G.106/1 **‘Alemlere** pür kılduñ iy dil nāle vü eĝāndan / Ne vefā görseñ gerek ol āfet-i devrandan

G.135/3 Şāfi mey nüş eyle dehrüñ kıl firibinden hāzer / **‘Alemlere** aħvālüñ mükedder itmedin kıl ‘ālemi

‘alem: alamet, nişan işaret; sancak, bayrak.

G.52/3 Ser-‘asker olursam ne ‘aceb ehl-i cünuna / **‘Alemlere** dīvāneliĝile **‘alem** olmak

‘alem çekmek [D]: bayrak çekmek, bayraĝı gönderin en üst kısmına çıkarmak || hükümranlıĝını ilan etmek.

G.121/7 Düzüp saf leşker-i ĝamzeñ urup yaĝmaladı Rüm’ı / **Çeküp** müşĝin **‘alem** zülfüñ tamāmet hūkm ider Hind’e

‘āleme sultān olmak [K]: dünyaya hükümdar olmak, cihan padişahı olmak || Osmanlı'ya padişah olmak.

G.142/6 Bir gedāyidi cihān içre gezer bī-ser ü pā / ‘Adlî kul oldu saña **‘āleme sultān oldu**

‘ālem-i ğaddār: acıması olmayan, başkalarına haksızlık eden, merhametsiz, katı yürekli, insafsız davranan, kıyıcı zümre/kesim || ağyar.

G.6/3 Baña yārüm ğamı yetmez mi bütün ‘ālemde / Cevr itdügi nedür **‘ālem-i ğaddār** bana

‘ālemi gözine tār itmek [D]: dünyasını karartmak; meydanı dar etmek, birini çok sıkıntıya sokmak, her yönden sıkıştırmak.

G.141/4 Kara Boĝdān gözine **‘ālemi tā tār itdüm** / Emrüme tābi‘ olan server-i Tātār oldu

‘ālem-i hayāl: hayal alemi.

G.138/7 Eglenürdük hayāl ile her dem / ‘Adlîyā **‘ālem-i hayāl** kıanı

‘ālem-i istiĝna: naz ve işve alemi.

G.143/5 Şol ki müstaĝni durur derdüñ ile dermandan / Kimse öğretmez aña **‘ālem-i istiĝnayı**

‘ālem kılmak [D]: alem yapmak, hayatını yaşamak, zevk ve sefa içinde yaşamak.

G.135/3 Şāfi mey nüş eyle dehrüñ kıl firibinden hāzer / ‘Ālem aḥvālüñ mükedder itmedin **kıl ‘ālemi**

‘āli dīvān: yüce divan, yüce meclis || sevgilinin makamı.

G.129/7 Bugün zulm ehlini dīvānuña da‘vet idüp ‘adl it / Tažallum eyleyü varsañ gerek bir **‘āli dīvāne**

alın: yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki bölümü || kader.

G.27/7 Muḥakkaḳ oldu ki ‘Adlî ḥaṭı ğamın yazmış / Kara yüzüñ gibi **alnuñda** kâtib-i taḳdîr

‘ālî-neseb: soylu, soyu yüce || sevgilinin boyuna atfen kullanılmıştır.

G.33/5 Sidre'yle boyuñ nisbetini şorana Cibrîl / Ğaddüñ gibi dir toĝrısı **‘ālî-neseb** olmaz

almaĝa: almak için.

G.64/5 Behey miskîn hevā-yı zülf idersin / Meger müşĝ **almaĝa** ‘aṭṭāre varduñ

almak:

1. bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak.

G.38/5 Lu‘bla cāzülüg için her bir ṭarafda çeşmine / Rişte-i cānlar **alup** bir deste reyḥān bağlamış

G.49/2 Nāveklerin ol kaşı kemān **aldı** tenümden / Ol ṭā‘ire döndüm ki anuñ bāl ü peri yok

2. ele geçirmek, fethetmek.

G.29/6 Niçe kâfir ḳal‘asın **almaḳ** naşîb itdi Ḥudā / ‘Adlî dil-ber göñlini almaḳ kime maḳdūr olur

3. çalmak.

G.44/6 Müşk-i çîn **aldı** koğu zülfünden ammā ÇİN'de / Olmadı bir nāfede zülfün gibi bir ca'd-ı hıat

G.54/5 Genc-i hüsünün **almağ** ister düzd-i dil bilmez anı / Zülfünün ejderleri aña nıgeh-bāndur senün

G.55/2 ÇİN-i zülfine gelür büy **alur** uğrı diyü / Şaldılar hıabse tıttup kahr ile miskin hıutenün

G.58/6 ÇİN-i zülfı koğusun **almasañ** iy nāfe-i ÇİN / Misk olup bulmaz idi rağbeti hün-ı cigerün

4. elinden almak.

G.65/1 Karār u şabrum **alup** beni bī-karār itdüñ / Şaçun hevāsiyile 'aqlumı tārmar itdüñ

5. öğrenmek.

G.139/4 Gözlerüm yaşından **alur** ebr-i bārān dökmeği / Lāleye hünİN ciger ta'līm ider micmerligi

Allāh: Allah; her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık, Tanrı, Hudâ.

G.87/1 Rüz u şeb hıasret ile geçdi günüm āh n'idem / Baña kısmet gamuñı eylemiş **Allāh** n'idem

G.119/5 Hāk-i pāyine yüzün bir kerre sür sen 'Adlîyā / Başuña devlet yetürdi saña ol **Allāh**'dan

Allāh'dan korkmaz [D]: can yakıcı, insafsız, acımasız || sevgili.

G.119/1 Şubha dek nālānum iy hırşīd-ruğ sen māhdan / Nice bir feryād idem **korkmaz mısın Allāh'dan**

a'mā: kör, gözleri görmeyen || aşık.

G.58/5 Görine gözlerine gün gibi gündüzde şehā / Kağı **a'māya** k'ide kühl-i cilā hāk-i derün

'amel:

1. niyet ve iradeye bağılı olarak yapılan dünya ve ahirette ceza ve mükāfat konusu olan iş, davranış, ve bilinçli yapılan fiil. Amel; dinî, ahlākî ve ruhî eylemlerin hepsini kapsar.

1.1. ruhî eylem.

G.50/4 Şūfî beru gel mey içelüm jeng-i gam için / Dil āyinesin şāf idici gayrı **'amel** yok

1.2. dinî eylem.

G.103/3 Namāz u zıkr ü tesbīhün baña 'arz itme iy zāhid / Olursañ mübtelā 'ışka Hāk'a lāyık **'amel** dirsın

1.3. aşığın sevgili uğruna can vermesi.

G.103/1 Göñül ol serv-i sīmīni görüp cāndan güzel dirsın / Kaçan cān virmek istersın aña lāyık **'amel** dirsın

āmīn eylemek [K]: amin demek.

G.82/4 'ışk pīrinden gam irşādın temennā eyledüm / Her du'ā kim kıldı ol ben dağı **āmīn eyledüm**

ammā: ama, fakat, lâkin, ancak.

G.42/3 Cefānuñ resmini hoş bilmiş **amma** / Vefā āyinini az öğrenürmiş

G.44/6 Müşk-i çīn aldı koğu zülfünden **ammā** çīn'de / Olmadı bir nāfede zülfün gibi bir ca'd-ı haṭ

G.55/5 Güş şīrīn-suḥānuñ işidür **ammā** ne 'aceb / Gözlerüm diḳḳat idüp görmedi hergiz dehenüñ

G.85/2 Hastedür dil kirpüğüñ zaḥmından **ammā** bāk yok / Çün lebün tiryākini derdine dermān eyledüm

aña dirler kim: ona derler ki, öyle bir kişidir ki.

G.71/4 Ehl-i dil 'āşīḳ-ı hüşyār **aña dirler kim** / Cām-ı 'ışḳuñla senüñ mest ola vü lā-ya'ḳıl

'anber-feşān: misk kokusu saçan || sevgilinin misk kokusu saçan ayva tüyleri.

G.120/3 İy gözi āhū haṭı **'anber-feşānuñ** yādına / Bir deriye şarılıp ḳaldı Huten'de müşg-i Çīn

'anberīn: amber kokulu, misk kokulu.

G.38/6 Zülf ü haṭtuñ dir görenler **'anberīn** zencīr ile / Sihr idüp cāzū gözi hürşīd-i raḥşān bağlamış

'anberīne-i müşgīn: kadınların misk ve anber gibi şeylerden yapıp boyunlarına taktıkları gerdanlık || sevgilinin kaşından damlayan ter damlalarının boyun kısmında birleşerek oluşturduğu şekil.

G.117/3 Ḳaşuñda ḳaṭre 'araḳ kim düşüp durur şanasın / Ki **'anberīne-i müşgīn** üzre dürr-i ḡemīn

ancaḳ: yalnız, sadece, yalnızca.

G.69/4 Lāle daḥı dāḡdār-ı ḥadd-i gül-gūnuñ durur / Gözlerüñ bīmāri **ancaḳ** nergis-i şehlā degül

G.94/5 'Adlī'ye vaşluñ ümīdi dostum emr-i ba'īd / Bir selāmuñdur recāsı senden **ancaḳ** ve's-selām

and içmek [D]: ant içmek, bir şeyi yapmaya veya yapmamaya söz vermek, yemin etmek.

G.134/5 **And içse** raḳībūñ şanemā dīnüm için dir / Yok yire niçe andlar içer gör o la'īni

G.134/5 And içse raḳībūñ şanemā dīnüm için dir / Yok yire niçe **andlar içer** gör o la'īni

anda:

1. orada.

1.1. gönül, gönül sarayı; aşğın gönlü.

G.31/2 Bir dem eglen iy felek göñlüm sarāyın yıḳma kim / Ol perī-peyker ḥayāli **anda** mihmāndur henüz

G.117/6 Defīne-i dil-i 'Adlī ki 'ışḳa maḥzendür / Aransa naḳd-i ḡamuñ bulunurdu **anda** hemīn

1.2. bakılan her yer, aşğın baktığı her yer.

G.32/4 Neye ḳılsa nazar çeşmüm ḥayālūñ görünür **anda** / Dü 'ālem ḥā'il olursa ḥayālūñe ḥicāb olmaz

1.3. aşğın kanlı gözyaşlarıyla oluşan deniz.

G.85/6 Bahr-ı eşkümde dişi yādına dür yaş olıcağ / Kirpigümi **anda** ‘Adlî şāh-ı mercân eyledüm

andan: o yüzden, ondan dolayı.

G.123/7 Kaşuñ hayāliyle döndi kemāna ‘Adlî / Her demde tîr-i āhı **andan** irer semāya

‘**andelîb:** bülbül; edebiyatta güle aşık olarak bilinen bir kuş. Ötüşü güzel olmakla birlikte asik suratlı ve sevimsiz bir kuştur. Bu özellikleriyle şiirde çoğunlukla aşığı temsil eder.

G.10/2 Küy-ı dil-berde raq̄būñ ta‘nı bildürdi bana / Hār ucından gülsitān içre ne çekmiş ‘**andelîb**

‘**andelîb-i dil:** gönül kuşu, gönül bülbülü.

G.10/3 ‘**Andelîb-i dil** nice derd ile feryād itmesün / Gül-‘izārına görür hār-ı raq̄b olmuş qarîb

añlamak: bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak.

G.26/2 Bakışuñdan **añlayup** halvet turup biñ nāz ile / Tolaşup tenhā gelüp diye ki hizmet var mıdur

G.136/1 İy h̄‘āce katı muğlağ olur ‘ışk kitabı / Bābuñ degül **añlamaduñ** ise ço bu bābı

añlamağa: anlamak için.

G.63/7 Degme Etrāk ne bilsün gam-ı ‘ışkı ‘Adlî / Sır-ı ‘ışk **añlamağa** haylice idrāk gerek

añlanmak: anlaşılmaq, takdir olunmaq.

G.89/3 Dem-be-dem derd-i dilüm söyler egerçi çeng ü ney / Āh kim sūz-ı derünüm bir dem **añlanmaz** benüm

añmak:

1. anmaq, hatırlamak, bahsetmek, söylemek, düşünmek.

1.1. bahsetmek, söylemek.

G.77/3 Zāhid **añmaz** kendünün halvetde esrārın görün / ‘Aşığı içre diyü tahfif idermiş ol saq̄l

G.80/5 ‘Adlîyā **añma** atlas-ı çarhı / Dūd-ı āhuñ yeter saña kara çul

G.108/3 Kendü **añmaz** halvetinde başlar kesdüğini / Tanz ider şüfî bize ol gözleri tannāz için

G.112/2 Dil metā‘ını **añup** zülfi tolandurdı beni / İtmedüm fā‘ide bir kılca bu bāzārımdan

1.1. icra etmek, işlemek, çalmak.

G.42/2 Maqāmāt **añdı** şordum büselikte / Ser-āğāz itdi şehbāz öğrenürmiş

anuñçün/anuñ için: onun için, o yüzden.

G.8/2 Şāhid ü bādeyle dil ülfet tıttırdı zāhidā / **Anuñ için** meyl kılmaz pārsālıkdan yana

G.12/3 Zāhidüñ yiri olursa yiridür nār-ı Ceħīm / Küfr zülfüñ olmadı **anuñçün** ĩmānı dürüst

- G.21/4 Zülfüñüñ zünnârına bil bağlamaz İmâni yok / Zâhid **anuñçün** günâhın bilüp istiğfâr ider
 G.27/5 Benüm kuşurımı bulduñ vefâda **anuñçün** / Sen itmedüñ hele cevri eylemekde hîc taşşîr
 G.30/6 ‘Adlîyâ hûkmüñ **anuñçün** nâfiz oldı ‘âleme / Yazılan ‘unvânda yârüñ kaşı tuğrâsıdur
 G.69/1 Gülşen-i küyuñ gönül murğına kim me’vâ degül / **Anuñ için** bülbül-i dil lâldür güyâ degül
 G.131/1 Yüzüñ gülzârı şevkınden gönül murğı gelür zâre / **Anuñçün** gül yüzüñ yâdına eyler meyl
 gülzâre

‘âr: utanma, çekinme, mahcup olma, utanılacak şey, ayıp.

- G.141/2 Şol şehinşehliği erzâni kılupdur bize Hâk / Ki cihân şehlerine bende dimek **‘âr** oldı

‘âr eylemek [K]: ar etmek, utanmak.

- G.35/4 Hâk-i dergâhuñ gedâsından iñen **‘âr eyleme** / Gâh olur kim şâha olur bende-i muğbil enîs
 G.108/4 El degirmez **‘âr eyler** beñzer ol şeh nâz ider / Hâr raķîbüñ lehçe-i murdârına şehnâz için
 G.108/6 ‘Adlîyâ **‘âr eyleme** cânân yolunda ölmeğe / Cân fedâ kılmadı mı Maħmûd'ı gör Ayaz için
 G.142/2 Şol ki **‘âr eyledi** dâmân u yaķa çâkinden / Hâline perde girîbânla dâmân oldı

‘âr itmek [K]: bkz. “‘âr eylemek”.

- G.21/1 Şol gedâ kim dil-berini kendüye gam-h’âr ider / Yeg durur ol şâhdan kim yâri andan **‘âr ider**

aramak: aramak, bir şeyi bulmaya çalışmak, araştırmak.

- G.117/6 Defîne-i dil-i ‘Adlî ki ‘ışķa maħzendür / **Aransa** naķd-i gamuñ bulunurdu anda hemîn

‘arâķ:

1. ter.

1.1. sevgilinin yanağında süzülen ter.

- G.62/1 **‘Arâķ** belürse ruħuñda gül-âb-ı terden yeg / Hâlâveti lebünüñ şehd ile şekerden yeg

1.2. sevgilinin kaşındaki bir damla ter. Tanıkta kaşlarla teması nedeniyle sevgilinin misk kokulu kolyesine inci olarak düşmek üzere olduğu tasavvur edilmiştir.

- G.117/3 Kaşuñda kaķtre **‘arâķ** kim düşüp durur şanasın / Ki ‘anberîne-i müşğîn üzre dürr-i semîn

ārām: rahat, huzur.

- G.93/5 Cân-ı şîrini ki la’lüñ yâdına kıldum feda / Râħat u **ārām** ile güyâ şeker-h’âb eyledüm

arasında: arasında, içinde.

- G.53/7 ‘Adlî gibi ger kaşd ide ‘uşşâķ **arasında** / Geldükçe müjeñ tîrine sîne siper itmek

arasında ķan olmak [D]: aralarında husumet bulunmak, kan davalı olmak, kanlı bıçaklı olmak || aşğın gönlünün çekilen acıyla göze kan pompalaması.

G.142/1 Gözlerüm yaşı lebüñ yādına mercān oldı / Göz ile göñlüm **arasında** yine **kan oldı**

arduñca: ardınca, arkasından.

G.83/3 Nice yaşlar dökmesün çeşm-i revān **arduñca** kim / Terk idüp giden beni rûh-ı revānumdur benüm

‘arız: yanak || sevgilinin yanağı.

G.44/2 **‘Arızuñda** haṭṭ-ı müşgīnūñ niçün kılduñ tıraş / Eylemez çün kâtib-i Kıdret bilürsin sehv haṭ

G.46/1 **‘Arızuñ** hicrinde çünkim eyleyem gül-geşt-i bāğ / Lālenūñ bağrında koyam dāğınūñ üstine dāğ

G.115/2 Gülşen-i hüsnünde ḥaddūñdür gül-i ḥamrā velī / Haṭṭ-ı sebzūñdür benefşe **‘arızuñdur** yāsemen

G.143/1 **‘Arızuñ** vireli Müşā'ya yed-i Beyzā'yı / Kıldı ta‘līm Mesīḥāya lebüñ ihyāyı

‘arīf: bilen, bilgi sahibi, vâkıf, irfan sahibi, Allah’ı tanıyan kişi, gönlü uyanık; [tas.] Allah’ın kendi zatını, sıfatlarını, isimlerini ve fiillerini müşahede ettiği kimse. Ârif, manevi ve ahlakî arınma sayesinde derunî tecrübe ve sezgi gücü ile öğrenir ve aydınlanır.

G.74/4 Hâdişe def’ini kılmaz medreseyle ḥānḳah / **‘Arif** iseñ ilticā-yı küşe-i ḥummāre kı

arka: sırt, arka, omuz.

G.58/4 Rāh-ı ‘ışka kademūñ başma göñül olmazsa / **Arkaña** hırka-i gam bilde kanā‘at kemerūñ

armağan iletmek [K]: hediye vermek, hediyeyi ulaştırmak.

G.115/3 Būy-ı zūlfūñ **armağan iletmese** Çīn'e şabā / Ḥasretinden ḥūn-ı dil olmazdı āhū-yı Ḥuten

artalı: arttığından beri, çoğaldığından beri.

G.88/1 Şaçlaruñ bendine düşüp **artalı** sevdālarum / Şehr içi pürdür cemālūñ şevkile gavgālarum

artmak: artmak, çoğalmak.

G.66/1 Yüzüñi göricek **artar** enīni zārlaruñ / Olur bahār olıcağ nālesi hezārlaruñ

artuğ: artık, bundan böyle.

G.39/2 N'ola cāndan ben anı **artuğ** seversem dostlar / Ol perī-peyker benüm cānum içinde cānımış

G.104/2 N'ola cāndan seni **artuğ** seversem / Meger sen cān içinde cān imişsin

G.107/1 İñlerem her dem ziyāde derd ile ṭolābdan / Yaşum **artuğ** mevc urur her laḫzada seyl-ābdan

G.113/2 Haṭāsın kullaruñ şehler göricek ‘afv ider līkin / Benüm ‘özümi ol dil-ber görür **artuğ** günāhumdan

‘arz itmek [K]: arz etmek, göstermek, sunmak.

G.14/5 ‘Adlī nigāre ḥālūñ **‘arz it** niyāz birle / Dervīş olanlar olur şāh-ı cihāne muḫtāc

G.73/5 Şāhid-i şādī cemālin **‘arz ide** bir gün ola / Böyle kalmaz gam yime hāl-i cihān her dem gönül

G.102/4 Berk-i sebzın **‘arz idüp** hıdmet kūsūrın gösterüp / Ellerin şımşād ile başına korlar narven

G.103/3 Namāz u zıkr ü tesbīhūñ baña **‘arz itme** iy zāhid / Olursañ mübtelā ‘ışkā Hāķ'a lāyık ‘amel dirsın

G.140/1 Her kaçan ruhsārını **‘arz ide** dil-ber gül gibi / Nāleye başlar görüp bī-çāreler bülbül gibi

‘arz-ı hāl: halin arzı; dilekçe.

G.79/5 ‘Adlīyā aḥvālūñe vāķıf degül şanma nigār / Her gazel kim yazdum oldı yāre benden **‘arz-ı hāl**

‘arz-ı hilal: hilalin gösterilmesi || sevgilinin yüzünü göstermesi.

G.61/3 Tīr-i āhum her nefes eflāke irgüren benüm / Kaşlaruñ yāyın kurup **‘arz-ı hilālūñdür** senūñ

ārzū: arzu, istek, dilek.

G.141/5 ‘Adlīyā her ne murāduñ var ise virdi Hūdā / **‘Arzū** dilde hemīn vuşlat-ı dil-dār oldı

ārzū-yı cān u dil: can ve gönül arzusu; içten gelen istek.

G.61/1 **‘Arzū-yı cān** u dil cānā vişālūñdür senūñ / Görinen her laḥzada gözde ḥayālūñdür senūñ

aşmak: asmak, bir şeyi aşığıya sarkacak bir biçimde bir yere iliştirip sarkıtmak.

G.108/5 Cān u dil şaydını fitrākine **aşmaz** gerçi kim / Cānumuz kılca kılupdur ol kemend-endāz içün

G.140/3 Hüsnūñe öykünmege bedr olıcağ gökde kamer / Bir siyeh ḥalkā **aşar** ruhsārına kākül gibi

‘aşā: uzun baston, değnek || aşğın boyu.

G.96/4 Boynın buralı ḥaṭṭ-ı gubāruñ benefşenūñ / Düşdi **‘aşāya** ‘illet ile nergis-i saķīm

‘aşā-yı Mūsa: Hz. Musa'nın asası. Firavun'u dinine inandırmak için Hz. Musa'nın gösterdiği mucizelerden biri, sahibi olduğu asâyı yılanı döndürmesidir. Bu mucizeye rağmen Hz. Musa'ya inanmayan Firavun, ülkenin sihirbazları ile Hz. Musa'yı karşılaştırır. Sihirbazlar çeşitli ipler ve sopaların yürümesini sağlayan büyüler yaparlar. Hz. Musa elindeki asâyı yer atar, asâ yeniden yılan olur ve sihirbazların sihir aletlerini yutar. Sihirbazlar, bu mucizeye tanıklık ettiklerinde imana gelirler. Asâ, tanıkta sevgilinin saçlarına benzetilmiştir.

G.92/2 ‘İşkuñ kerāmetinde rakībi helāk için / Zülfüñ **‘aşā-yı Mūsa** gibi ejdehā kılam

‘ases: gece bekçisi || rakip. Asesler sarhoşları azarlayan ve tartaklayan görevliler olarak da bilinirler. Tanıkta bu duruma atıf vardır.

G.48/2 İt gibi bekler **‘ases** tütmağ diler mey-ḥ‘āreyi / Yā gıyāse'l-müstağīsīn neccinā mimmā nehāf

aşılmağa: asılmak için.

G.19/1 Senūñ zencīr-i zülfünden dil-i dīvāne bend ister / Uşandı hicr ile cāndan **aşılmağa** kemend ister

aşılı: asılı.

G.99/5 ‘Aks-i lebi gözünde şanasın yine ‘Adlî / Rengîñ mey ile **aşılı** dükkân öninde cām

aşmağa:

1. asmak için, idam etmek için.

G.9/3 Gözleri cellādına virmiş müje hañçerlerin / Düzd-i dil **aşmağa** iki kākül-i miskîn şalup

2. asmaya, idam etmeye.

G.38/2 Zülfi kâfirlik idüp her bir kılında biñ esîr / **Aşmağa** kaçd eylemişdür çok Müselmân bağlamış

aşşı itmek [K]: fayda vermek.

G.53/5 Cānı ala dir gamzeleri dil hāzer eyler / **Aşşı ide** mi uğrıdan iy dil hāzer itmek

āstān: eşik, huzur || sevgilinin eşiği, kapısı.

G.46/3 **Āstānuñda** sifāl-i seglerüñle mey içüp / Cām-ı Cem'den taht-ı Keykāvüs'dan itdüm ferāğ

āşim: günahkar, kabahatli || zahit.

G.100/2 Zāhidi gör kim güzeller sevmegi inkār ider / **Āşim** olmaz mı diyen nūr-ı Hudā'yı sevmez

‘āşık: aşka düşmüş, aşk derdine tutulmuş, bir güzele gönül vermiş, seven, tutkun.

G.8/3 **‘Āşika** mihr ü vefā kılamak nedür bilmez henüz / Yoħsa ol fettāna söz yok dil-rübālīkdan yana

G.9/2 Vādi-i ğamdan geçemez zül ü ħaddüñ fikr ile / **‘Āşikuñ** şeb-dîz-i āh u eşk-i gül-günın şalup

G.13/1 Nesne yok yanında dil-dāruñ dil ü cāndan ‘abes / **‘Āşika** nesne görünmez derd-i hicrāndan ‘abes

G.13/4 Ululanup seg raķīb itmez nażar **‘āşıklara** / **‘Āşika** sorsañ cihānda nesne yok andan ‘abes

G.13/4 Ululanup seg raķīb itmez nażar **‘āşıklara** / **‘Āşika** sorsañ cihānda nesne yok andan ‘abes

G.16/5 ‘Adlîyā **‘āşıkı** ğamġin dilerimiş dil-ber / Gel ğamile geçin it ħātır-ı cānānı feraħ

G.25/5 Her ne kaçd itdiyise **‘āşika** hışm ile gözün / Ğamze-i tîġi çeküp anı hemān eylediler

G.28/1 Muħtesib **‘āşıkları** mest olıcaķ ta‘zîr ider / Mes’ele budur ki **‘āşıklar** anı tekfîr ider

G.28/1 Muħtesib **‘āşıkları** mest olıcaķ ta‘zîr ider / Mes’ele budur ki **‘āşıklar** anı tekfîr ider

G.28/4 Ğam çerisiyle muķābil olmaġa **‘āşıklarūñ** / Ķāmetin kırup keman āhını aña tîr ider

G.29/3 Ruħlaruñ şevķiyle bir **‘āşık** ki cān vire senüñ / Ķabri anuñ ħaşr olınca dostum pür-nūr olur

G.35/1 **‘Āşika** hicrānda olsa yine bir bî-dil enîs / Şan olur faşl-ı ħazānda bülbüle bülbül enîs

G.37/1 Vaşl-ı yāri **‘āşika** olmaz müfid itmek heves / Cānib-i dil-dārdan bir iltifat olursa bes

G.37/4 ‘Işķ içinde **‘āşık** isterse rızāsın bulmaġı / Dostuñ aña rızāsın gözlemek olsun heves

G.41/2 Ķan itmege taħrîk iden ğamzesiyimiş / **‘Āşıkları** dār itmege zülfi sebep olmış

G.45/4 Dil-berüñ yolında ben resm eyledüm cān virmegi / **‘Āşika** cevr ü cefā itmek sen itdüñ iħtirā‘

G.52/2 ‘**Āşık** ki lebûñ yādına mey nûş ide tañ yok / Cem kendü olup sâgar aña cām-ı Cem olmak

G.59/6 ‘**Āşıkunı** kâmetin ham itdüğine / Ser-i zülfini aña dal gerek

G.62/2 Senün için didiler ‘**āşıkımı** katl eyler / Dağı ne ola cihân içre bu haberden yeg

G.63/1 ‘**Āşıkunı** ‘ışk yolında gözi nemnâk gerek / Dâmen-i ‘ışka yapışan yakası çâk gerek

G.70/4 ‘**Āşıkunı** dâmen girîbân fikrin itmez dostum / Sînesin çâk eyleyüp çâk-ı girîbân eylegil

G.71/1 ‘**Āşık**a hüşe-i zülfüñ inen olmaz mâ’il / Mezra‘-ı tül-i emelden ne olisar hâşıl

G.77/3 Zâhid añmaz kendünün hâlvette esrârın görün / ‘**Āşıkı** içre diyü tahfif idermiş ol şakîl

G.100/1 ‘**Āşık** olur mı diyen sen meh-liqâyı sevmez / Ümmet olur mı diyen kim Muştafâ'yı sevmez

G.119/3 Nâlesinden ‘**āşıkunı** yâ Rab nice handân olur / Āh elinden ol sitemkârün kayuramaz āhdan

G.130/4 ‘**Āşıklarunı** çoğ olduğına dostum incünme / Lâzım degül mi hayl ü haşem cem‘i beglere

G.137/2 Dest-i Kudret mebbe-i fıtratda beñzer eylemiş / Āb u hâk-i ‘ışk ile ‘āşıklarunı tahmîrini

G.137/4 Dil-bere cevr ü cefâ kılamak sevâbın dir imiş / ‘**Āşıkına** vay rakîbün müşidini pîrini

‘āşık ‘arsuz gerekdür [A]: âşık arsız olur, âşık arsız olmalıdır.

G.34/4 Şîşe-i nāmūsumı ‘aşkuñda çaldum taşlara / Bu meşeldür dōstum ‘**āşık gerekdür ‘arsuz**

‘āşık-ı bî-bâk: korkusuz, cesur aşık.

G.63/3 Havf-ı ağıyar ile ‘ışk ehli vişâle iremez / Varmaga ‘ışk yolın ‘**āşık-ı bî-bâk** gerek

‘āşık-ı dil-haste: gönlü hasta/yaralı aşık.

G.70/6 La‘l-i nābuñ şerbetiyle iy tabîb-i cān u dil / ‘**Āşık-ı dil-hastenün** derdine dermān eylegil

‘āşık-ı hüşyâr: ayık, uyanık, akli başında aşık.

G.71/4 Ehl-i dil ‘**āşık-ı hüşyâr** aña dirler kim / Cām-ı ‘ışkuñla senün mest ola vü lâ-ya‘kıl

‘āşık-ı şādık: gerçek aşık.

G.2/5 Meşrebün āb-ı revān gibi eger şāf eyleyüp / ‘**Āşık-ı şādık** geçerseñ gel beru dîdâre bak

āşinā: bilen, tanıyan.

G.1/6 Şu kim dürr-i gufrānuñ olmak diler / Gamunı baħrına **āşinā** yaraşur

āşinā olmak [K]: bilmek, tanımak; bilinmek, tanınmak.

G.126/6 İşiginde iti gibi eger yir bulmağ istersen / Düriş neylerseñ eyle **āşinā ol** ‘Adlî derbāne

āşinālıkdan yaña: dostluktan, yakınlıktan yana.

G.8/1 Meyl kılmaz ol perî hiç **āşinālıkdan yana** / Muttaşıl dünyā gibi meyli cüdālıkdan yana

‘aşk: aşırı sevgi ve bağlılık duygusu.

G.34/2 ‘**Āşıkunı** bīmāriyam dārü'l-belā-i gamda qor / Ol tabîb-i cān u dil ben hāstei tīmārsuz

G.34/4 Şiçe-i nāmūsumı ‘aşkuñda çaldum taşlara / Bu meseldür dōstum ‘aşık gerekdür ‘arsuz

āşüfte: karışık, karman çorman, dağınık || çıldırircasına âşık, bu yüzden perişan bir hâlde, azgın ve baştan çıkmış olan, deli, çılgın.

G.52/1 Şoĥbetde müyesser olur ise neġam olmak / Dīvāne vü **āşüfte** vü rūsivā ne ġam olmak

G.57/1 Ğam-ı zūlfūñle cān **āşüfte** dil teng / Gözüm yaşı durur la‘lūñle hem-reng

āşüfte-hāl eylemek [D]: perişan hale sokmak, perişanlık vermek, perişan duruma getirmek, perişan etmek.

G.76/3 Her gice ĥālüm perīşān şubĥa dek zār eylerem / **Eyledi** sevdā-yı zūlfūñ çün beni **āşüfte-hāl**

āteş: ateş || aşk ateşi.

G.63/2 Yansalar ‘ışk u vefā ehli ben evvel yanaram / Lā-cerem **āteşe** evvel ĥas u ĥāşāk gerek

G.139/2 Gül firākında gül öksüzi geçer bülbül velī / **Āteşüm** kār eylese göreydi ĥākisterligi

āteş-i āh: ah ateşi || aşğın ah ateşi.

G.22/5 **Āteş-i āhum** yaĥar her gice şem‘i şubĥa dek / Bülbüli nālān ider feryād u āhum her seĥer

G.44/3 **Āteş-i āhum** yaĥardı şem‘veş başdan beni / Çeşme-i çeşmüm benüm ger olmasa Ceyĥūn u Şat

G.115/4 Seyl-i eşküm cismümi ġarĥ itmeseydi şem‘ veş / **Āteş-i āhumla** başdan ĥutuşup yanardı ten

G.128/6 **Āteş-i āhum** benüm her dem irer kılmaz eşer / Göñlidür ol dil-berüñ çün seng-i ĥāra çāre ne

G.132/1 Sünbüllerüñi sen şalalı verd-i ter üzre / Dāġ urdı benüm **āteş-i āhum** ĥamer üzre

G.132/2 Boyanmaz idi **āteş-i āhumla** felekler / Seyl-āb yaşum irmese yanmış ciger üzre

āteş-i ceĥīm: cehennem ateşi. Tanıkta ayrılık ateşi/acısına atfen kullanılmıştır.

G.96/1 Hicr-i ateşle ola mı bir **āteş-i Ceĥīm** / Hicrān vişāle olsa mübeddel zihī na‘īm

āteş-i ġam: gam ateşi || aşk ateşi.

G.31/6 Bu sebebden dūd-ı āhumla gelür büy-ı kebāb / **Āteş-i ġamla** ciger cismümde biryāndur henüz

aṭlas-ı çarĥ: yıldız bulunmayan felek tabakası, dokuzuncu felek. Üzerinde görünür bir şey bulunmadığı için desensiz kumaşa teşbihle bu ismi alır. Bu anlamıyla kullanıldığında "kumaş" anlamı kastedilir; desensiz, düz kumaş, ipekten dokunmuş, esvaplık bir kumaş olup al, mavi, yeşil, sarı gibi daima düz renklidir ve üzerinde hiçbir tezyinî motif bulunmaz. Atlas, pahalılığından dolayı genellikle saray mensupları ve zenginler tarafından kullanılır. Bu anlamıyla kullanıldığında maddi varlığa ve zenginliğe işaret eder. Tanıkta her iki anlamı kastedilerek kullanılmıştır.

G.80/5 ‘Adliyā añma **aṭlas-ı çarĥı** / Dūd-ı āhuñ yeter saña ĥara çul

atmak: atmak, fırlatmak.

G.12/1 Kaşları yâyn kırup **atduçca** müjgâni dürüst / Bir haţâ itmez irer her cāna peykāni dürüst

‘**aţţār:** güzel koku satan kişi, aktar || sevgilinin saçı.

G.64/5 Behey miskīn hevā-yı zülf idersin / Meger müşg almağa ‘**aţţāre** varduñ

av iti: av köpeği || rakip.

G.78/6 Nice şayd ide diyem baña sen āhūyı rakīb / Gerçi **av iti** durur kelb-i mu‘allem degül ol

avāni ferah tutmak [D]: zamanını iyi geçirmek, gönlünü ferah tutmak.

G.16/1 Devr-i güldür çün ider devr-i kadeh cāni ferah / ‘Ākıl oldur ki **tutar** her dem ol **avāni ferah**

āvāre düşmek [D]: perişan, şaşkın olmak, başıboş ve kararsız hale gelmek.

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin hasret ile yāre dirīg / Dil **düşüp** zülfi hamiyla yürür **āvāre** dirīg / Gözlerüm
derdine olmaz bilürem çāre dirīg / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

āvāre kılmak [D]: başıboş dolandırmak, perişan etmek.

G.74/1 İy taḃībüm derdmem derdüme bir çāre kıl / Şehr ü küy içre şabā gibi yeter **āvāre kıl**

āvāze şalmak [D]: nam ve şöhret bulmak || haykırmak.

G.80/2 Mest olup yine gonca cāmından / **şaldı āvāze** ‘āleme bülbül

avlanmak: avlanmak, ava gitmek.

G.89/6 Dil-rübālar şayd olur dirler rakīb ile velī / Çün perīdür dil-berüm it ile **avlanmaz** benüm

ay:

1. Dünya'nın uydusu olan gök cismi, kamer, mah, meh.

1.1. Dünya'nın uydusu olan gök cismi.

G.123/1 Hicründe dūd-ı āhum irmese gökde **aya** / Her şeb ṭolardı mehden rüy-ı zemīn ziyāya

1.2. sevgilinin aya benzeyen yüzü.

G.91/1 Yüzüñ **aymı** koyup ben güne nāzır degülem / Nazar itmege senüñ gayruña kâdir degülem

ay ile gün [K]: ay ile güneş || sevgilinin yüzü.

G.61/2 Rüz u şeb devr eyleyüp yiryüzini pür-nür iden / **Ay ile gün** pertevi ‘aks-i cemālündür senüñ

G.140/6 Hüsni ilinüñ şāhısın **ay ile gün** leyl ü nehār / İzüñne yüzün sürer sen şehriyāruñ kıl gibi

ayağ:

1. ayak; kadeh.

G.57/6 Cefâ taşıyla şındı şabr **ayağı** / Mecâlüm gitdi oldı t̄akatüm teng

2. ayak || sevgilinin atının ayağı.

G.97/4 Hevâda toz degüldür zâhir olan gerd-i râhuñda / Bu h̄ākī cismi raḥşuñ **ayağında** pây-mâl itdüm

ayağ altından almak [K]: ayak altından almak || tanıkta sevgilinin ayak altına uzanacak kadar uzun saçının rüzgar tarafından kaldırılması, dalgalandırılmasına atıf vardır.

G.144/3 Elin t̄utup **ayağ altından** anı **almazdı** / Nesīm zülfüñüñ olmasa ger hevâdârı

ayağ üzre gelmek [D]: ayağa kalkmak, saygı göstermek için oturma durumundan ayaküzeri durumuna geçmek.

G.102/2 Servler görse hırāmın hep **ayağ üzre gelür** / Gül yüzün medḥ itmek için ḡoncalar açar dehen

ayağa düşmek [D]: ayağa düşmek, değer kaybetmek || sevgilinin saçının ayaklarına kadar sarkması.

G.51/2 Gehī t̄urrañ gibi başdan çıkup şūrīde-hâl olmak / Gehī zülfüñ gibi **ayağa düşüp** pây-mâl olmak

ayağ toprağı/tozu [D]:

1. ayağın toprağı, tozu, ayağın bastığı toprak, yer. Birisine karşı alçalmak, sevgide son dereceyi aşmak anlamlarında kullanılagelen tabirlerdendir. Tevazu ifadesi olarak kullanılır || sevgilinin ayak topağı/tozu.

G.72/5 Eger şāfi-nazar olmak dilersen / **Ayağı toprağın** nūr-ı başar kıl

G.90/5 ‘Adlîyā **ayağı toprağına** cān eyle feda / Pây-būsı o şehüñ çün ele girmez her dem

G.100/3 Cān virürler **ayağın toprağına** t̄aliblerüñ / Nice müflis ola diye kîmyâyı sevmez

1.1. ayın üzerindeki siyak benekler/lekeler.

G.40/2 Meğer ki mäh-ı münîr ayağuna yüz sürmiş / Ki cebhesinde **ayağın tozu** nişān itmiş

1.2. hükümdarın/sevgilinin ayağı tozu, Osmanlı şiirinde çok önemli bir simgedir. Bu simge, diğer bir yönüyle hükümdarın/sevgilinin geçtiği yolun önemini ve değerini de göstermektedir. Çünkü geçilen yerin tozu ve toprağı göze sürme yapılacak kadar, ona yüz sürülecek kadar değerli ve kutsal bir nesne olarak alımlanmaktadır. Tanıkta kemere atfen kullanılmıştır.

G.49/5 ‘Adlî ser-i zülfüñle **ayağın tozun** ister / Kim saltanatında daḥı t̄ac u kemeri yok

1.3. Tanıkta ifade, Hz. Süleyman'ın ordusunun ayak tozuna atfen kullanılır. Kuran-ı Kerim'de geçen hikayede karınca, ordusuna seslenerek "Ey karıncalar! Yuvalarınıza

girin; Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin!" (27/18) şeklinde uyarıda bulunur. Söz konusu bağlamda sevgili Hz. Süleyman'a, aşık ise karıncaya benzetilmiştir.

G.16/4 Cāndur ĩsārumuz incinme **ayağuß tozına** / Tuħfe-i mūr ider çünki Süleymān'ı feraħ

ayağına nişār [D]: ayağına inci saçma. Eskiden padişahlar şehre geldiklerinde atlarının ayaklarına bile inci saçılırmış. Tanıkta aşık, sevgilinin hayali olarak gözünde canlanacağını düşünür ve sevgilinin hayali geldiğinde/canlandığında onun ayağına inci saçmak için hazırlık yapar. Bunun için de elinde inci olarak saçabileceği yegâne değer olan gözyaşlarını biriktirir.

G.72/3 **Nişār** için hayālî **ayağına** / Gözüñ dürcini pür-dürr ü güher kıl

ayağına sebz atlas döşemek [D]: ayağına yeşil halı sermek || hürmek etmek. Tanıkta, bahçenin yeşil yolu, sevgilinin gelmesinden dolayı yere serilen yeşil halıya benzetilmiştir.

G.102/1 Seyre çıksa sebze ol Yūsuf-ı gül-pīreħen / **Ayağına sebz atlas döşer** ol laħza çemen

ayağıña: yerine, karşılığında.

G.27/3 Bugün ki naħd **ayağıña** cān nişār iderem / Ķabül eyle hey āfet ki öldürür te'hīr

ayağıña nişār eylemek [D]: ayağına saçmak || sevdiğini göstermek için sevgilinin ayağına değerli şeyler saçmak.

G.122/5 Göñül ki Ķan yuduban la'l ü güher eyledi cem' / Gözüm diler **ayağıña nişār eylemeğe**

ayağıña yüz sürmek [D]: ayağına yüz sürmek; aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek.

G.40/2 Meger ki māħ-ı münīr **ayağıña yüz sürmiş** / Ki cebhesinde ayağuß tozı nişān itmiş

ayak: ayak || naz atı binicisinin ayağı, sevgilinin ayağı.

Mat.2 İy süvār-ı esb-i nāz olan rikāb-ı cāna baş / Ķüsñ meydānı senüñdür **ayağuß** merdāne baş

'ayān: belli, açık, meydanda, aşikār.

G.14/4 Çün mā-cerā bilindi başuñdan itme taħrīr / Ol nesne kim **'ayāndur** olmaz beyāne muħtāc

'ayān eylemek [K]: görünür kılmak, ortaya çıkarmak.

G.25/4 Her leħāfet ki ezel kısmet idi ħūblara / Cümlesin cem' idüben sende **'ayān eylediler**

Ayaz: Gazneli Mahmud'un kölesi ve sevgilisi. Akıl, fetanet ve sadakatle hizmet etmiş, Sultan Mahmud da ona büyük bir sevgi besleyerek itimat etmiştir. Sultan Mahmud bir eğlence esnasında kendinden geçtiğinde nedimlerin Ayaz'ın saçını

kesmelerini emretmiş. Daha sonra bunu yaptırdığına pişman olmuştur. Tanıklarda güzelliği ve Sultan Mahmud'la olan münasebeti nedeniyle anılmıştır.

G.108/6 ‘Adlîyâ ‘âr eyleme cānān yolunda ölmeğe / Cān fedā kılmadı mı Maḥmūd'ı gör **Ayaz** için

āyet-i ḥaḳ: geçerli, uygun, hak olan ayet || sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri.

G.5/4 Reyḥān ḥaṭuñı yazduğı bu kātib-i ḳudret / Tā **āyet-i ḥaḳ** ola cemālūñde hüveyda

āyet-i ḥüsn: güzellik ayeti.

G.20/3 Sen mehde tamām olduğına **āyet-i ḥüsnüñ** / Ḥuccet ḥaṭuñı göster aña kim nazarı var

āyin: ayin, merasim, müzikli tören.

G.42/3 Cefānuñ resmini ḥoş bilmiş amma / Vefā **āyini** az öğrenürmiş

āyine:

1. ayna.

1.1. yüzün parlaklığı, temizliği.

G.48/1 Da‘vi-i ḥüsn eyleyüp gün vechi yoḳ ger ura lāf / Çün yüzüñ **āyinesi** gibi degül mir‘atı şāf

1.2. mazhar, vasıta; [tas.] tecellî mahalli, kâmil insanın kalbi. Hadislerde “ayna” anlamına gelen “mir'at” sözcüğünün zaman zaman mecazî anlamda kullanılması, sonradan tasavvuf düşüncesinde büyük ilgi görmüştür. İnsân-ı kâmilin kalbi olan ayna, Allâh'ın sıfatlarını yansıtır. Âşığın geniş gönlü, Hakk'ın cemalinin parıldayan nurunu yansıtan bir aynadır.

G.50/4 Şūfî beru gel mey içelüm jeng-i ḡam için / Dil **āyinesin** şāf idici ḡayrı ‘amel yoḳ

1.3. sevgilinin tırnakları.

G.120/4 Nāḥun-ı gül-berg-i yārūñ her biri **āyinedür** / ‘Adlîyâ kendüyi görirse n'ola ol nāzenīn

ayru: ayrı, uzak.

G.126/2 Gül-i ḥüsnüñden **ayru** gülsitānda eylesem zārī / Çemen bülbülleri ta‘līm alurlar benden eḡgāne

ayru düşelden [D]: ayrı düştüğünden beri, uzak kaldığından beri.

G.57/3 **Düşelden** sen perīden bir dem **ayru** / Delürdüm kendüm ile eyleyrem ceng

ayru düşeli [D]: bkz. “ayru düşelden”.

G.87/8 ‘Adlî gögsin dögüben derd ile dir ağlayuraḳ / Senden **ayru düşeli** āh n'idem vāh n'idem

‘ayş eylemek [K]: eğlence düzenlemek, eğlence meclisi kurmak, zevk ü sefa sürmek.

G.57/5 Nigārā sensüzün **‘ayş eylesem** ben / Yüzümi def iderem kâmetüm çeng

G.75/6 Vaşl ile **‘ayş eylemiş** gerçi rakībüm hicr ile / Hamdüli'llāh bizde de zevk u şafā eksük degül

‘ayş u nūş [K]: yiyip içme.

G.10/7 Var dağı **‘Adlī** cihānda **‘ayş u nūş** itme taleb / Çün saña bezm-i ezelde cām-ı gamdandur naşīb

‘ayş u țarab [K]: yiyip içme, zevk ve sefa.

G.33/4 Göñlüm evini yıkalı ālemde şafā yok / Bir hāne ki vīrān ola **‘ayş u țarab** olmaz

N.1/1 Görse dil gözünü **‘ayş u țarab** u yād eyler / İçse cām-ı lebüni nāle vü feryād eyler

az: nicelik, nitelik, güç, süre, sayı bakımından eksik, çok karşıtı.

G.42/3 Cefānuñ resmini hoş bilmiş amma / Vefā āyinini **az** öğrenürmiş

az bulunmak [D]: az bulunmak, nadir olmak.

G.81/5 **Az bulunur** bu cihānda aña senüñ gibi şāh / ‘Adlī gibi saña līkin bulunur bisyār kul

āzād: özgürlük.

G.107/2 Niçe yüz biñ bende-i bendüñden **āzād** istesen / Al elüñe zülfüñi çöz bir kılını bāddan

āzād itmek [K]: serbest bırakmak, salıvermek, kurtarmak.

G.110/4 Varayın küyuña cānumı nişār eyleyeyin / Gülsitān içre gönül murgını āzād ideyin

‘azm itmek [K]: azmetmek, yönelmek, niyetlenmek.

G.116/3 Ka‘be-i küyına **‘azm itme** yüzüñ hāk itmedin / Niyetüñden fā‘ide olmaz namāzı bilmedin

G.142/3 Zaḥm-ı tīrūñle ki cān çıķmağa **‘azm itmiş** idi / Ɖarb-ı tīgüñ irişüp derdüme dermān oldı

B

bāb:

1. kapı, eşik || sevgilinin kapısı/eşiği.

G.107/6 Dergehüñden ğayrı yoķ baña cihānda iltica / Āh eger maķşūd-ı dil fetħ olmaya ol **bābdan**

G.124/5 Yüzini ‘Adlî işigüñde pāy-māl itdi / Yazılsa levħ-i müzehheb revā durur **bāba**

2. bölüm, konu, mesele.

G.136/1 İy ħ‘āce kıatı muğlaķ olur ‘ışķ kitabı / **Bābuñ** degül añlamaduñ ise ķo bu bābı

G.136/1 İy ħ‘āce kıatı muğlaķ olur ‘ışķ kitabı / Bābuñ degül añlamaduñ ise ķo bu **bābı**

bāb-ı dil-ber: sevgilinin kapısı/eşiği.

G.29/4 Şanuram cāndan belā-yı nā-gehānī def‘ olur / Her kaçan kim **bāb-ı dil-berden** raķibi dūr olur

bād:

1. yel, rüzgār, esinti.

1.1. aşıkların sevgiliye meyli.

G.105/7 Bād-ı āhuñla niķün ol serv meyl itmez saña / Çünki ‘Adlī meyl ider her sūya servi **bāddan**

G.109/5 Ğubār olup tozum her dem tozarsa n'ola **bād** ile / Baña çok cevır idüp dil-ber geçürmişdür eleklerden

1.2. tanıkta aşık, eğer sevgili saçlarını rüzgarda savurursa ona tutulmuş olan aşıkların/kölelerin serbest kalacağını hayal eder. İfade, tanıkta bu bağlamda kullanılır.

G.107/2 Niķe yüz biñ bende-i bendüñden āzād istesen / Al elüñe zülfüñi çöz bir kılmı **bāddan**

bād iletmek [D]: rüzgar ile haber ulaştırmak.

G.111/4 Būy-ı zülfüñ Ğuten'e **bād iledüp** miske didi / Bulmadum Çin'i gezüp bir daķı bu bū gibi ben

bāde: şarap.

G.8/2 Şāhid ü **bādeyle** dil ülfet tıutupdur zāhidā / Anuñ için meyl kılmaz pārsālıķdan yana

G.135/4 Tāze eyleñ **bāde** ābyla dil-i pejmürdei / Nice virdi āb-rū ezhāre görüñ şebnemi

bāde-i la‘l: kırmızı şarap || rengi ve aşığı kendinden geçirici özellikleri nedeniyle sık sık sevgilinin dudağı ile ilişkili kullanılır.

G.60/1 Müyesser olsa yārüñ **bāde-i la‘liyle** hem-demlik / Görürlerdi şafā bezminde nice olduğın Cemlik

G.86/2 Bu müferriħle ğüşād olmaz göñül ğamğinliği / **Bāde-i la‘lūñ** ğayālātında ğayrān eylerem

G.94/1 Mest olupdur **bāde-i la‘linden** ol māh-ı tamam / Nāzdandur şanmañ anuñ şivesin vaķt-i ğıram

G.133/4 Şaçuñ bendinde olanlar küşāde-ḥātır olmışdur / İçenler **bāde-i la'lıf** sürerler hoş çü devranı

bād-ı āh: ah rüzgarı || aşğın ahının neden olduğu rüzgar; aşk acısından kaynaklanan ah.

G.105/7 **Bād-ı āhuñla** niçün ol serv meyl itmez saña / Çünkü 'Adlī meyl ider her süya servi bāddan

bād-ı fenā: yokluk rüzgarı.

G.49/3 Ḥākister idüp virdi tenüm **bād-ı fenaya** / Kimdür ki diyen āhum odnuñ şereri yok

bād-ı nesīm: hafif esen rüzgar.

G.7/2 Her ne dem **bād-ı nesīm** irişe ol dem ideler / Ehl-i cennet gözlerine gerd-i rāhuñ tütüyā

bād-ı şabā: sabah rüzgarı || sevgilinin saç kokusunun taşıyıcısı.

G.7/1 Būy-ı zülfüñle behişte ger vara **bād-ı şabā** / Ravza'dan karşı çıkup Rıdvān diye kim merḥabā

bāğ: bağ, bahçe.

G.135/2 Der-miyān it varuñı nergis gibi **bāğ** içre kim / Dökilüp saçılmağ öğretti şüküfe dirhemi

bāğbānā: ey bahçıvan.

G.70/3 **Bāğbānā** gönca vü gülden ruḥ-ı dil-dārsuz / Ḥaṭṭ olur mı var anı dāğ ile peykān eylegil

G.138/2 **Bāğbānā** bu bāğ-ı 'ālemde / Mīvesi mihr bir nihāl qanı

Bağdād: Bağdat. Osmanlı Asyası'nın en en meşhur ve en büyük şehirlerinden biri. Tanıkta uzaklığı dolayısıyla kullanılmıştır.

G.105/6 Hırmen-i ḥüsünde dil murğına virmez dānei / Ol şanem şankim getürmiş toḥmını **Bağdād'dan**

bāğ-ı 'ālem: dünya bahçesi.

G.138/2 Bāğbānā bu **bāğ-ı 'ālemde** / Mīvesi mihr bir nihāl qanı

bāğ-ı behişt: cennet bahçesi.

G.5/6 Çün **bāğ-ı behişt** oldı benefşeyle müzeyyen / Gülzār-ı ruḥuñ olsa n'ola ḥaṭṭuña me'vā

bāğ-ı cinān: bkz. "bāğ-ı behişt".

G.33/6 Rıdvān lebüñi görse diye **bāğ-ı cinānda** / Bunuñ gibi şīrīn-ter ü rengīn ruṭab olmaz

bāğ-ı dil: gönül bahçesi.

G.70/1 **Bāğ-ı dilde** kāmētūñ servin hırāmān eylegil / Bülbül-i cānı yüzüñ şevkıyle nālān eylegil

bāğ-ı rıdvān: bkz. "bāğ-ı behişt", "bāğ-ı cinān".

G.86/3 Gül yüzi karşıısına dil bülbülin nālān idüp / Gülşen-i kūyını cāna **bāğ-ı Rıdvān** eylerem

bağır:

1. göğüs, sine, ciğer.

1.1. lale yapraklarının ortası.

G.46/1 ‘Ârızuñ hicrinde çünkim eyleyem gül-geşt-i bāğ / Lâlenüñ **bağrumda** koyam dâğınuñ üstine dâğ

1.2. aşığın bağı.

G.23/2 Hüdeng-i ğamzesi **bağrumda** başlar çıkarup / Yaşımı kana boyadı benüm o lâle-‘izâr

G.128/1 Hışm idüp çeşmüñ urur **bağruma** yare çâre ne / Ğamzeñüñ tîği ider dil pâre pâre çâre ne

bağlamak:

1. bağlamak, düğümlemek.

G.38/1 Zülfinüñ zencîrine dil-ber dil ü cân bağlamış / Ğâret itmiş milk-i dîn zulm ile İmân **bağlamış**

G.38/3 Bi'llâh iy ehl-i nazar eyleñ temâşâ k'ol şanem / Zülfine her tâbda bir mâh-ı tâbân **bağlamış**

G.38/4 Mâh u hürşîdi felek meydânına tûp itmeğe / Çîn idüp ğisûların müşğ ile çevgân **bağlamış**

G.38/5 Lu'bla câzûlîğ için her bir tarafda çeşmine / Rişte-i cânlar alup bir deste reyhân **bağlamış**

G.128/3 Gönlümi zülfinde buldı şeb-rev olmuşsun diyü / **Bağladı** miskîn resen aşmağa dâra çâre ne

1.1. bağlamak; tutsak etmek.

G.38/2 Zülfi kâfirlik idüp her bir kılında biñ esîr / Aşmağa kaşd eylemişdür çok Müselmân **bağlamış**

1.2. bağlamak; örtmek, gizlemek.

G.38/6 Zülf ü haţtuñ dir görenler ‘anberîñ zencîr ile / Sihr idüp câzû gözi hürşîd-i raşşân **bağlamış**

1.3. bağlamak; yazmak, bir araya getirmek.

G.38/7 ‘Adlî'nüñ nazmın gören vaşf-ı ruhuñla didi kim / Cem‘ idüp evrâk-ı gül bir tâze dîvân **bağlamış**

2. ortaya koymak, yaratmak, üretmek, oluşturmak.

G.79/4 Kaşlaruña nisbet itdümse hilâli iy kamer / Eyledüm bârik fikir ü **bağladum** nâzûk hayâl

3. başka bir işle uğraşamaz durumda olmak, tutulmak.

G.130/6 Nâr-ı ğam ile fûrkat odı **bağladı** beni / Döndüm miyân-ı âteş-i ğamda semendere

bağlana: bağlansın.

G.124/1 Diler ki **bağlana** gönüm o zülf-i pür-tâba / Ne cân virür göre miskîn bend ü kullâba

bağrunı kebâb eylemek [D]: "Ciğeri kebab olmak" deyiminin karşılığı olarak büyük bir acıya uğramak, bir acıdan içi yanıyor gibi olmak anlamında kullanılmıştır || aşk acısı çekmek.

G.22/6 Eyledüm dilde hayâl-i çeşmüñe **bağrum kebâb** / Dostum ma‘zûr ola hayrû't-‘ta‘âm-ı mâ-‘azar

bağrunı çäk eylemek [D]: bağrını delmek; çok dokunmak, içine işlemek.

G.21/3 Çeşm-i zahmî **bağrunı çäk eyledi** ol kâfirüñ / Bir Müselmân yok mı ‘âlemde baña tîmâr ider

baha: değer, kıymet, bedel || sevgiliye kavuşma bedeli.

G.123/5 Sen şâha müşterîyem cân u cihân vireydüm / Bir dem vişâl olursa ucuzdur ol **bahaya**

bahâr olıcağ: bahar olunca, bahar geldiği zaman.

G.66/1 Yüzüñi göricek artar enîni zârlaruñ / Olur **bahâr olıcağ** nâlesi hezârlaruñ

bağîl hergiz cennete girmez [H]: cimri asla cennete giremez, cimri ibadet etse de cennete giremez.

G.77/4 Ağlamasa gözlerüm kûyına yol virmez nigâr / Oldı rüşen bu ki **hergiz cennete girmez bağîl**

bağr:

1. deniz.

1.1. gam denizi.

G.1/6 Şu kim dürr-i gufrânuñ olmağ diler / Ğamuñ **bağrına** âşinâ yaraşur

1.1. aşığın gözyaşları.

G.85/3 Yaş dükendükçe gözümden kan olur her dem revan / Leblerüñ yâdına çeşmüm **bağr** ile kân eyledüm

G.95/1 Cismümi eşküme garğ eyleyeli dîdelerüm / Birbirinden n'ola fark olmaz ise **bağr** u berüm

1.2. incilerle dolu deniz; aşığın gözyaşları.

G.129/5 Birisi garğ-ı âb oldı birisi tîşe-çäk itdi / Gözümden infî‘âl ol deñlü irdi **bağr** ile kâne

bağr olmak [D]: deniz olmak, denize dönüşmek || bol olmak, çok olmak.

G.95/4 Ne ‘aceb **bağr olur** menba‘ı kim eksilmez / Dür dişüñ yâdına Ğarc eyledüğümce güherüm

Mrb.1/2 Tîr-i Ğamzeñ şanemâ gözlerüme olalı tüş / Gözlerüm yaş ağıdup **bağr oluban** eyledi cüş / Seyl-i eşküm dökilüp gözlerümi eyledi boş / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

bağra dönmek [D]: denize dönüşmek, derya deniz olmak.

G.71/2 Dür dişüñ fikriyile şol kadar ağladum kim / **Bağra döndi** gözümüñ yaşı görünmez sâhil

bahr-ı bî-kenâr [D]: uçsuz, bucaksız deniz || aşığın gözyaşı.

G.65/4 Kenâre gelmeyüben sen kenâr eyleyeli / Gözüm yaşını benüm **bahr-ı bî-kenâr** itdüñ

bağr-ı eşk: gözyaşı denizi || aşığın gözyaşlarıyla oluşan deniz.

G.43/3 **Bağr-ı eşküme** şinâver geçer idi lîkin / Olmadı merdümek-i dîde-i nemnâk Ğalâş

G.85/6 **Baħr-ı eškümde** diři yādına dūr yaş olıcaķ / Kirpigümi anda ‘Adlī şāħ-ı mercān eyledüm

baħr-ı vüçüd: varlık denizi.

G.96/2 **Baħr-ı vüçüd** içinde bulunmaz aña bedel / ‘Ālem tamām olsa şadef bir dūr-i yetīm

baħs: araştırma, bir maddenin asıl ve esasını öğrenmek için söz açmak.

G.50/6 Miħnet evidür dār-ı cihān eyleme feryād / Bu medrese-i ğamda gönül **baħs** u cedel yoķ

baħt:

1. gelecekteki olayları kaçınılmaz bir biçimde belirleyen ilahî iradenin insan ve toplum için çizdiği yaşayış biçimi, kader, talih.

G.11/1 Ayağın öpmege yārūñ ger vireydi **baħt** dest / Başum eflāke irüp ‘ālem olurdu zīr-dest

G.68/6 Vişāl ümīdiyile hicri ihtiyār itdi / Ne çāre eyleye ‘Adlī ki **baħtı** yār degül

2. şans, saadet, kutluluk.

G.141/1 Devlet ü **baħt** u sa‘ādet bize çün yār oldu / Nerd-i ğamda dil-i bed-ħ‘āhuñ işi zār oldu

baħt-ı siyeh: kötü talih, kara baht.

G.87/7 Vaşlın işitdi gönül bulmadı hiç yol aña / Kıldı **baħt-ı siyehüm** çün beni gümrāh n'idem

baħt-ı siyehkār: bkz. “baħt-ı siyeh”.

G.6/4 Yüzine baķmağā māni‘ olur ebr-i zülfi / Gün mi gösterdi ‘aceb **baħt-ı siyeh-kār** bana

G.24/3 Ŧālī‘üm kör baña zülfüñ yüzüñi göstermez / Kim ider anı ki bir **baħt-ı siyehkār** eyler

G.112/1 Nice ķan yutmayayın dīde-i ħün-bārumdan / Nice zār olmayayın **baħt-ı siyeh-kārumdan**

bā‘iş olmak [K]: vesile olmak, sebep olmak.

G.41/3 Gerçi taleb itmek ile cānān ele girmez / Cānāne yine irmege **bā‘iş** taleb **olmuş**

bāk yoķ: korkmak yok, korkmaya gerek yok.

G.85/2 Hastedür dil kirpügüñ zaħmından ammā **bāk yoķ** / Çün lebüñ tiryākini derdine dermān eyledüm

baķış: bakma işi.

G.26/2 **Baķışuñdan** añlayup ħalvet tırup biñ nāz ile / Ŧolaşup tenhā gelüp diye ki ħizmet var mıdur

baķmak:

1. bakışı bir şey üzerine çevirmek.

G.2/1 H‘āb-ı ğafletden uyanup zīnet-i eşçāre **baķ** / Kıdret-i Hāķķ'a nazar kııl revnaķ-ı ezhāre **baķ**

G.2/1 H‘āb-ı ğafletden uyanup zīnet-i eşçāre **baķ** / Kıdret-i Hāķķ'a nazar kııl revnaķ-ı ezhāre **baķ**

G.2/2 Gözüñ aç gör nice iħyā oldu emvāt-ı zemīn / Hāşr-ı ecsāda o münkir itdügi inkāre **baķ**

- G.2/3 Sebz-püş olup kıyāma tırdılar her bir şecer / Kıldılar secde huzūr-ı kalb ile kühsāre **bağ**
- G.2/4 Minber-i şāh üzre çıkmış va'z ider murğ-ı çemen / Selsebīl āyātını tefsīr ider enhāre **bağ**
- G.2/5 Meşrebūñ āb-ı revān gibi eger şāf eyleyüp / 'Āşık-ı şādık geçerseñ gel beru dīdāre **bağ**
- G.2/6 Hār fikri bülbüle gülden kıomaz büy-ı vefa / Yok hisābına şay āgyārı beru gel yāre **bağ**
- G.6/4 Yüzine **bağmağa** māni' olur ebr-i zülfi / Gün mi gösterdi 'aceb baht-ı siyeh-kār bana
- G.13/3 Zāhid-i rūbāh **bağmaz** rüy-ı yāre nitekim / Düzd olana nesne gelmez māh-ı tābāndan 'abes

2. bir duruma ya da olaya bakıp gerekli dersi çıkarmak.

- G.2/7 Yarın ānda kıalmayam dirseñ fiğān u zarda / 'Adlīyā bunda işitdügün fiğān u zāre **bağ**

3. bakmak, görmek || fark etmek.

- G.26/4 Cevre **bağup** havf ile gitse hıramān oluban / Bundan artuğ dağı 'ālemde kıyāmet var mıdur
- Mrb.1/1 Görelı ol şānemün kıaşlarını yāy gözüm / Kıldı cevır oklarına sīne siper vāy gözüm / Dimedüm mi saña ben **bağma** āna hāy gözüm / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

bağmazidüm: bakmazdım.

- G.8/4 'Adlīyā ol şāh-ı hūbāna kıul olsam bir nefes / **Bağmazidüm** salţānatla pādīşālıkdan yana

bāl ü per: kol kanat.

- G.49/2 Nāveklerin ol kıaş kıemān aldı tenümden / Ol tār'ire döndüm kı anuñ **bāl ü peri** yok

bālā: boy, uzun boy || sevgilinin boyu.

- G.30/2 Kıabrüm üzre serv dikün şem' yağıñ dostlar / Kıün beni hāk eyleyen şevk-ı ruğ u **bālāsıdur**

baña:

1. ben zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi.

1.1. kul, köle; aşık; rint; Adlî.

- G.1/1 Hūdāyā Hūdālīk saña yaraşur /Nitekim gedālīk **baña** yaraşur
- G.1/10 Ben itdüm anı kim **baña** yaraşur / Sen eyle anı kim saña
- G.6/1 Dōstlar düşmen olupdur yine ol yār **bana** / Hele yār itdüğünü eylemez āgyār **baña**
- G.6/1 Dōstlar düşmen olupdur yine ol yār bana / Hele yār itdüğünü eylemez āgyār **baña**
- G.6/2 Yollar itdi yüzi üstinde gözi yaşı revan / Nālem işitdi meger āgladı kühsār **baña**
- G.6/3 Baña yārüm ğamı yetmez mi bütün 'ālemde / Cevr itdüğü nedür 'ālem-i ğaddār **baña**
- G.6/4 Yüzine bağmağa māni' olur ebr-i zülfi / Gün mi gösterdi 'aceb baht-ı siyeh-kār **bana**
- G.6/5 Zülfi dil-dāre şebīh itdüğüme incinüben / Gör kı dönderdi meger nāfe-i tātār **bana**
- G.6/6 Dil za'if oldı taħammül idemez bār-ı ğama / Serber olur ğam-ı hicrān dağı her bār **bana**
- G.6/7 'Adlīyā şoħbet-i āgyār ile bīzār oldum / Hoş gelür yār-ı vefādār ile bāzār **baña**

- G.7/5 Kime şadı kime gam itmiş Hudā kısmet ezel / Sensüzün āh eylemek her dem naşīb itmiş **bana**
- G.10/2 Kūy-ı dil-berde raķībūñ ta'nı bildürdi **bana** / Hār ucından gülsitān içre ne çekmiş 'andelīb
- G.17/5 'Adlî'yem bezm-i ğamuñda nāle-i cān kām ile / Uş ğamuñ çenginde oldı **baña** sāz u sūz telh
- G.18/3 Benüm ile dost olsañ cān virür ğamdan 'adū / Nüş-ħand itseñ **baña** eyler raķībūñ zehr-ħand
- G.21/3 Çeşm-i zaħmı baĝrumı çāk eyledi ol kāfirūñ / Bir Müselmān yok mı 'ālemde **baña** tīmār ider
- G.24/3 Tālî'üm kör **baña** zülfūñ yüzüñi göstermez / Kim ider anı ki bir baħt-ı siyehkār eyler
- G.35/2 Kadd ü ruhsāruñ firāķında gülistān seyrine / Varduĝumca **baña** olur servlerle gül enīs
- G.51/4 Tereddüt çekmeye aĝyār la'lūñ iltifatına / **Baña** mı kaldı vaşluñ istemek fikr-i muħāl olmak
- G.51/5 **Baña** gelmiş durur kaşuñ ğamından çün hilāl olmak / Saña lāyıkdur iy meh āftāb-ı bī-zevāl olmak
- G.52/4 Ğam deştini kim kat' iderem mümkin olur mı / Mecnūn ile Ferhād **baña** hem-ħadem olmak
- G.74/2 Şābit oldum rāh-ı 'ışķuñda **baña** raħm it diyü / Dimedüm kim gözlerümüñ yaşını seyyāre kıl
- G.76/4 Sen **baña** raħm eylemeñ 'ālemde bir emr-i ba'īd / Ben senüñ vaşluñ temennāsı 'aceb fikr-i muħāl
- G.78/6 Nice şayd ide diyem **baña** sen āhūyı raķīb / Gerçi av iti durur kelb-i mu'allem degül ol
- G.87/1 Rüz u şeb ħasret ile geçdi günüm āh n'idem / **Baña** kısmet ğamuñı eylemiş Allāh n'idem
- G.101/2 Dād elüñden iy felek her gün **baña** cevr eyleyüp / Ol raķīb-i kāfire 'adl ile dād itmek neden
- G.103/3 Namāz u zıkr ü tesbīħüñ **baña** 'arz itme iy zāhid / Olursañ mübtelā 'ışķa Hāķ'a lāyık 'amel dirsın
- G.107/6 Dergehüñden ĝayrı yok **baña** cihānda iltica / Āh eger maķşūd-ı dil fetħ olmaya ol bābdan
- G.109/5 Ğubār olup tozum her dem tozarsa n'ola bād ile / **Baña** çok cevr idüp dil-ber geçürmişdür eleklerden
- G.116/4 Şūfi ta'n eyler **baña** esrārdan bilmez diyü / Ben ħaķīķat ehliyın 'ışķ-ı mecāzı bilmedin
- G.133/3 **Baña** dīvāne oldı diyü ehl-i 'aql ider ta'ne / Ne mühlik vādidür bilmez meĝer 'ışķuñ beyabanı

bārān: yağmur.

- G.15/4 Oķlaruñı medħ ider cismümde olan her kılum / Her çemen dildür şanasın kim ider **bārānı** medħ
- bārān eylemek [D]:** yağmur gibi yağdırmak || aşırı gözyaşı dökmek, şiddetle ağlamak.

- G.85/4 Ten ĝubārı dāmenüñe irmesün diyü revan / Gözlerüm yaşın anuñ üstine **bārān eyledüm**

Bāreke'llāh [D]: Allah mübarek etsin!

- G.35/7 **Bāreke'llāh** sen gedā ol pādşāh-ı ħüsndür / Olduĝı var mı cihānda şāha ola kıl enīs

bāri: bari, hiç olmazsa, en azından.

- G.136/2 Zülfüñ ħamı cevrini perīşānıĝumuzdan / Ger unudavüz **bāri** sen unutma ħisābı

bār-ı ğama: gam yükü || aşk derdi.

G.6/6 Dil za'îf oldu taḥammül idemez **bār-ı ğama** / Serber olur ğam-ı hicrân daḥı her bār bana

bārik: ince.

G.79/4 Kaşlaruña nisbet itdümse hilâli iy kamer / Eyledüm bārik fikir ü baĝladum nāzük ḥayāl

barmağ hisâbın virmek [D]: parmak hesabıyla vermek. Alacaklı borçluya müracaat ettiği zaman alacaklının "zamanında sana şunu verdim, bunu verdim" şeklinde parmaklarıyla sayarak alacaklıyı kendine borçlu hale getirmesi. Tanıkta sevgilinin saçıyla yakınlık kurup gönül verenlerin, sevgili karşısında her zaman borçlu çıkacağını ifade etmek için kullanılmıştır.

G.36/4 Alur göñlin **virür barmağ hisâbın** / Kim olsa zülfi ṭarrâr ile munis

başar: gözdeki görme hassası, göz || aşığın görme yetisi, aşığın gözü.

G.132/4 Gündüz gibi olurdu gice çeşmüme rüşen / Gerd-i rehinüñ zerresi irse **başar** üzre

başmak: basmak, ayak basmak.

Mat.2 İy süvâr-ı esb-i nâz olan rikâb-ı câna **baş** / Ḥüsn meydânı senüñdür ayağüñ merdâne baş

Mat.2 İy süvâr-ı esb-i nâz olan rikâb-ı câna baş / Ḥüsn meydânı senüñdür ayağüñ merdâne **baş**

baş:

1. insan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız vb. organları kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa, ser.

1.1. aşığın başı.

G.1/4 Şu **baş** kim saña secde eylemeye / Ser-i şâh ise zîr-i pâ yaraşur

G.129/1 Bugün ben da'vi-i 'ışk ile geldüm çün bu meydâne / N'ola ṭüb eyler isem **başumı** ol zülf-i çevgâne

1.2. kavuk, başlık. Sufilerin kullandıkları esrarı gizlemek için kavuklarıyla esrarı örtmelerine atfen kullanılmıştır.

G.129/3 **Başuñda** cür'a-dānuñ revzen-i hicrūñde mey zarfı / Nidersin ṭa'n idüp bi'llāh şüfî mest u ḥayrâne

2. kişinin kendi şahsı, zatı || nasihatçi.

G.99/4 Nāşih қо beni cānuma ḥoş gelmedi sözüñ / Var ögüdüñi **başuña** vir ḥāşıl-ı kelam

baş ağrısı: baş ağrısı, dert, tasa, sıkıntı || saltanat.

G.56/5 Eşk-i çeşmüñden gül-âb itseñ yeridür 'Adlîyâ / Tâc-ı şāhîden **baş ağrısı** degül mi ḥāşılıuñ

başa belâ eksük degül [D]: başında bela eksik olmamak, başı beladan kurtulmamak.

G.75/1 Dām-ı zülfünle başa her dem **belâ eksük degül** / Hısm-ı çeşmünle dile dâ'im cefâ eksük degül

başa çıkmak [D]: başa çıkmak, güçlükler çıkararak biriyile/bir şeyle olan işini, kendi istediği yolda sonuçlandırabilmek.

G.80/3 **Başa çıkmak** olurdu zülfiyle / Ger haramîliğ itmese kâkül

başa iletmek [D]: sonuna kadar götürmek, sonuca ulaştırmak.

G.139/1 Ger müyesser ide tâlî' zülfüne hemserliği / **Başta iletür** cihân içinde ol serverliği

başdan: baştan aşağı, tamamen || baş'ın yara anlamıyla tevriyeli kullanılmıştır.

G.44/3 Ateş-i âhum yakardı şem' veş **başdan** beni / Çeşme-i çeşmüm benüm ger olmasa Ceyhün u Şağ

başdan çıkmak [D]: kötü yola sapmak, doğru yoldan ayrılarak uygunsuz işlere yönelmek || saçın baştan yanaklara doğru sarkması.

G.51/2 Gehî tırrañ gibi **başdan çıkup** şürîde-hâl olmak / Gehî zülfün gibi ayağa düşüp pây-mâl olmak

başdan çıkarmak [D]: baştan çıkarmak; kötü yola sürüklemek, doğru yoldan saptırmak.

G.56/3 Boynumu burdı benefşe haçtuñun sevdaları / Gönlümü sevdâyile **başdan çıkardı** kâkülün

başdan tutuşup yanmak [K]: başından tutuşup yanmak || mumun tutuşup yandığı gibi üst taraftan tutuşup yanmak.

G.115/4 Seyl-i eşküm cismümi garç itmeseydi şem' veş / Ateş-i âhumla **başdan tutuşup yanardı** ten

başına almak [D]: başına bela almak, bir sorunla karşılaşmak, kötü bir duruma düşmek.

G.143/6 'Adlî gibi şeh olan işigüñi terk idüben / **Başına aldı** 'abeş yire kuru gavğâyı

başına tâc itmek [D]: başına tac etmek, çok değer vermek, ilgi göstermek || tac takmak, padişahlık ünvanı vermek.

G.70/7 Pâdşâhum luğ idüp 'Adlî kuluñun **başına** / Hâk-i pâyun **tâc idüben** Rüm'a şultân eylegil

başına zer nişâr itmek [K]: başına altın saçmak || yasemin çiçeğinin yapraklarının saçılması.

G.102/3 Eşrefi şaşar şabâ aña gül-i bādāmdan / **Zer nişâr ider başına** ol gülün şâh-ı semen

başlamak: biir işe girişmek, harekete geçmek.

G.140/1 Her kaçan ruhsârını ‘arz ide dil-ber gül gibi / Nâleye **başlar** görüp bî-çâreler bülbül gibi

başlar çıkarmak [D]: baş kaldırmak || isyan etmek, azmak.

G.23/2 Hüdeng-i gâmezî bağrumda **başlar çıkarup** / Yaşımı kana boyadı benim o lâle-‘izâr

başlar kesmek [D]: baş eğerek saygı selâmı vermek, reverans yapmak; Mevlevîlikte dervişlerin, canların ve semazenlerin şeyhlerinin önünde özel bir şekilde durup baş eğmeleri. Baş kesmek, teslimiyetin simgesidir. Tanıklarda baş eğilen kişi sevgilidir.

G.108/3 Kendü aınmaz hâlvetinde **başlar kesdüğini** / Tanz ider şüfî bize ol gözleri şannâz için

G.126/4 Şaçun **başlar keser** tarrârlık fenninde iy hünî / Yüzün şeb-revlik öğredür saçunı mâh-ı tâbâne

başu eflâke irmek [D]: başı göğe ermek; aşırı derecede mutlu olmak.

G.11/1 Ayağın öpmege yârün ger vireydi baht dest / **Başum eflâke irüp** ‘âlem olurdu zîr-dest

başuna gelmek [D]: başına gelmek; kötü bir durumla karşı karşıya kalmak.

G.43/2 ‘İşka ta‘n eyleridüm **başuma geldi** âhîr / Yansa ‘âlem ola mı bir kırî hâşâk hâlâş

başuna gün toğmak [D]: başına gün/güneş doğmak; talih yüzüne gülmek.

G.68/3 **Başuma gün** mi toğar kim yüzün firâkında / Kara saçun gibi ‘âlem gözüme târ degül

başuna seng urmak [D]: başını taşlara vurmak || büyük üzüntü duymak.

G.57/2 Ğamuñdan âh idüp kan ağladuqça / Döğüp göksüm **ururam başuma seng**

başuna taş yağdurmak [D]: başına taş yağmak, bir belaya veya felakete uğramak.

G.91/5 Gerçi yağmur gibi **yağdurdı** ğamuñ **başuma taş** / Hâk bilür geçmedi dem ben aña şâkir degülem

başuña yetürmek [D]: başına getirmek, nasip etmek.

G.119/5 Hâk-i pâyine yüzün bir kerre sür sen ‘Adlîyâ / **Başuña** devlet **yetürdi** saña ol Allâh'dan

başuñdan mâ-cerâ [D]: başından geçen hal. Tanıkta bu ifade aşıklık haline ithafen kullanılmıştır.

G.14/4 Çün **mâ-cerâ** bilindi **başuñdan** itme taqrîr / Ol nesne kim ‘ayândur olmaz beyâne muhtâc

bâzâr:

1. pazar, pazarlık, alışveriş.

1.1. söz alışverişi, sohbet.

G.6/7 ‘Adlîyâ sohbet-i ağıâr ile bîzâr oldum / Hoş gelür yâr-ı vefâdâr ile **bâzâr** bana

1.2. aşığın, sevgiliyle saçını ele geçirmek için gönlünü ortaya koyarak yaptığı pazarlık.

G.112/2 Dil metâ'ını añup zülfi tolandurdı beni / İtmedüm fâ'ide bir kılcı bu **bâzârumdan**

bâzâr-ı 'anber: koku pazarı.

G.130/3 Kıaddün ħalâvetini lebün şehdi kıldı telĥ / Zülfün kesâd vireli **bâzâr-ı 'anbere**

bâzâr-ı kıand: Şeker pazarı, Şeker çarŐısı.

G.18/2 Öykünürmiş leblerüne sükker inen şatludur / Nâz ile güftâre gelseñ telĥ olur **bâzâr-ı kıand**

be: a!, bre!. Teklifsiz konuŐmalarda dikkati çekmek için kullanılan bir ünlem.

G.104/4 Kıul olmak isterimişsin o şaha / **Be** 'Adlî sen 'aceb Şultân imişsin

bedel: bir Şeyin yerini tutan ya da tutabilen, yerine geöen.

G.50/1 Ol dil-ber-i zîbâ gibi meh-öehre güzel yok / Bu ĥüsn-i dil-ârâya cihân içre **bedel** yok

bedel bulunmamak: [D] paha biçilmez, değeri bulunmaz, benzeri bulunmaz.

G.96/2 Baĥr-ı vücüd içinde **bulunmaz** aña **bedel** / 'Âlem tamâm olsa Şadef bir dür-i yetim

beden: gövde, cisim, ten || aşığın bedeni.

G.36/3 **Bedenden** vahşet eyler cân ile dil / Kıaçan yâr ola ağyâr ile munis

G.37/2 Cân **bedende** fikr-i ağyâr ile bir bülbül durur / Kim aña zâğ u zeğan cem' olup olmiş hem-ķafes

bed-likâ: sevimsiz, çirkin yüzlü || rakip.

G.75/5 ĥüsn ile ĥurŐid-i enver çâkerün lâyıķ mıdur / Meclisünde dem-be-dem bir **bed-likâ** eksük degül

bedr: dolunay || sevgilinin güzelliği.

G.140/3 ĥüsnüne öykünmege **bedr** olıcaķ gökde kıamer / Bir siyeh ĥalka aşar ruĥsârına kâkül gibi

bedr olmak [D]: dolunay olmak || dolunay gibi kusursuz ve eksiksiz olmak.

G.61/6 **Bedr olup** gün yüzine kıarŐu inen lâf urma kim / Eyde iy meh bir gice ĥüsn-i kemâlündür senün

bedr-i münîr: parlak ay, dolunay || sevgili.

G.55/4 Şaldı pertev yüzün eflâke çün iy **bedr-i münîr** / 'Aks-i ĥurŐid ü kıamer oldı o vech-i ĥasenün

beg: buyruğu yürüyen, sözü geöen kimse, bey || sevgili.

G.98/3 Tîğ-i ĥün-âŐâmuña dil döstüm dŐŐmen dimiş / Hey ma'âza'llah neme yâr u **begüm** dŐŐmen benüm

G.130/4 'ÂŐıķlarun çoğ olduğına dostum incünme / Lâzım degül mi ĥayl ü ĥaŐem cem' **beglere**

beglik: beylik, efendilik.

G.139/5 Tâcverler senden öğrensün efendi **begligi** / Bendeler ‘Adlî’den öğrensün gelüp çâkerligi

behâ: paha; değer, kıymet.

G.32/6 Şatarsañ leblerüñ la‘lin behâ cânlar virüp dirler / Cihân içinde bî-kıymet bu renge la‘l-i nâb olmaz

behey: kızgınlık, öfke ve azarlanmanın yağunluğunu ünlemle anlatmada kullanılan bir ifade.

G.51/3 **Behey** kâfir Müselmânlık yolında var mıdur bu kim / Harâmî gözlerüne kanımı içmek helâl olmak

G.51/6 **Behey** ‘Adlî ham-ı zülfi gibi dâl olmasa kıddüñ / Nedür bu halk arasında bu deñlü kıl ü kâl olmak

G.64/5 **Behey** miskîn hevâ-yı zülf idersin / Meger müşg almağa ‘atîtare varduñ

behişt: cennet.

G.7/1 Bûy-ı zülfüñle **behişte** ger vara bād-ı şabâ / Ravza’dan karşı çıkup Rıdvân diye kim merhabâ

behişt içre ‘azâb olmaz [H]: cennet içinde azap yoktur.

G.32/7 Firâk odına küyuñda nigârâ ‘Adlî’yi yakma / Buyurdu çünkü Peygamber **behişt içre ‘azâb olmaz**

behremend olmak: hissedar olmak, nasip almak.

G.112/3 Eşk-i dürr ile naşîb olmadı la‘lin öpmek / **Behremend olmadum** yolına işârumdan

beğâ: sonsuzluk, sonsuzluk alemi. Fena zıddı olarak kullanılır. Allâh’ın zati sıfatlarından. [tas.] Allâh’ta baki olma, denize katılan damla gibi Hakk’ın varlığında ebedîliğe erme; kulun Allâh’ın her şeyi ayakta tuttuğunu görmesi.

G.47/7 Ger **beğâda** ister iseñ fetḥ-i bāb-ı mağfiret / ‘Adlîyâ ehl-i fenâya eyleme maḥzen dirîğ

G.60/5 **Beğâyı** fikr ider olsañ fenâ milkinde iy ‘Adlî / Cihâna pādşâh olmak ḥaḳîḳat oldı bir demlik

beklemek: bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak.

G.48/2 İt gibi **bekler** ‘ases tutmaḳ diler mey-ḥ‘âreyi / *Yâ gıyâse’l-müstağîsîn neccinâ mimmâ nehâf*

belâ:

1. kötülük, felaket, musibet; gam, keder, tasa; büyük dert, keder.

G.48/6 İy gönül saña müselleḡ şanma bu derd ü **bela** / Çeşm-i pür-ḥışmı nigâruñ kimse’i kılmaz mu‘âf

G.110/1 Dil-i maḥzûnı gamuñ fikriyle şâd ideyin / Sitem ü derd ü **belâña** anı mu‘tâd ideyin

G.113/7 **Belâ** vü derdimiş iy dil ezelden ‘Adlî’ye kısmet / Fiğân u nâleden geç kim budur taḳdîr ilâhumdan

1.1. aşığın sevgilinin ayak tozundan mahrum olması.

Mrb.1/3 Tütüyâ olmayalı gözlerüme gerd-i rehüñ / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ / İy gözüm bunca **belâ** derd ile neyki günehüñ / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

belâ vü miñnet-i bî-ḥaddi: hadsiz hesapsız ıstırap ve bela.

G.84/2 **Belâ vü miñnet-i bî-ḥaddi** mi beyân idelüm / Ya bu ğam u sitem-i bî-şümârı mı diyelüm

belâ-yı nâ-gehâni: ansızın gelen bela.

G.29/4 Şanuram cāndan **belâ-yı nâ-gehâni** def' olur / Her kaçan kim bāb-ı dil-berden raķibi dūr olur

beli: evet.

G.8/5 Salṭanat 'unvānınuñ ğavgāları çokdur **beli** / Bir 'abāyile hemīn sa'y it gedālıķdan yaña

G.13/2 Nālemi işitmeyüp zāğ-ı raķibi ğüş ider / Ol ğüle gelmez **beli** murğ-ı suḥan-dāndan 'abes

belürmek: belirmek, ortaya çıkmak.

G.62/1 'Araķ **belürse** ruḥuñda ğül-āb-ı terden yeg / Ḥalāveti lebünün şehd ile şekerden yeg

belürmez olur olmak [K]: belirmemeye başlamak.

G.95/2 Nūr-ı ruḥsārına zülf-i siyehi ḥā'il olup / Şām-ı hicr içre **belürmez olur oldu** seḥerüm

ben:

1. teklik birinci kişi zamiri.

1.1. aşık.

G.1/10 **Ben** itdüm anı kim baña yaraşur / Sen eyle anı kim saña yaraşur

G.4/6 Bil hemān **ben** dimezem aduña şeyṭān iy raķib / Bunca çok telbīs ile her kişi dir şeyṭān saña

G.7/4 Ney gibi nālem **benüm** olduğuyiçün sūznāk / İñleyüp āhenk ider çeng eyleyüp ḳaddin dü-tā

G.9/4 Dür dişüñ yādıyla bīdārem şeb-i hicründe **ben** / Gözlerümden şubḥ olunca ḥüşe-i Pervīn şalup

G.18/3 **Benüm** ile dost olsañ cān virür ğamdan 'adü / Nüş-ḥand itseñ baña eyler raķibün zehr-ḥand

G.18/5 Saña ḳul olmaķ **benüm** ḥaddüm degüldür dostum / Sen şeh-i milk-i kerem 'Adlī bir oñmaduķ levend

G.22/1 Var iken tende **benüm** rüḥ-ı revānumdan eşer / Ḥamdülillāh bir daḥı ḳıldum cemālüne nazār

G.23/2 Ḥadeng-i ğamzesi bağrumda başlar çıkarup / Yaşımı ḳana boyadı **benüm** o lāle-'izār

G.27/1 Cüvānları seveliden bu pīr-i bī-tedbīr / **Beni** esirgeyüp ağlar eger cüvān ger pīr

G.27/2 Anuñ selāsil-i zülfine olalı şeydā / Ne bend zabṭ idebilir **beni** ne ḥod zencīr

G.27/5 **Benüm** ḳuşurumu bulduñ vefāda anuñçün / Sen itmedüñ hele cevri eylemekte ḥic taḳşīr

G.30/2 Ḳabrüm üzre serv diküñ şem' yaķuñ dostlar / Çün **beni** ḥāk eyleyen şevḳ-ı ruḥ u bālāsıdur

G.34/2 'Aşķınuñ bīmāriyam dārü'l-belā-i ğamda ḳor / Ol ṭabīb-i cān u dil **ben** ḥastei tīmārsuz

- G.39/1 **Ben** kılma cevri iden ol hüsrev-i hübânîmiş / Zann iderdüm ben anı kim âfet-i devrânîmiş
- G.39/1 Ben kılma cevri iden ol hüsrev-i hübânîmiş / Zann iderdüm **ben** anı kim âfet-i devrânîmiş
- G.39/2 N'ola cāndan **ben** anı artuğ seversem dostlar / Ol perî-peyker benüm cānum içinde cānîmiş
- G.39/2 N'ola cāndan ben anı artuğ seversem dostlar / Ol perî-peyker **benüm** cānum içinde cānîmiş
- G.44/3 Āteş-i āhum yaqardı şem'veş başdan **beni** / Çeşme-i çeşmüm benüm ger olmasa Ceyhün u Şaṭ
- G.44/3 Āteş-i āhum yaqardı şem'veş başdan beni / Çeşme-i çeşmüm **benüm** ger olmasa Ceyhün u Şaṭ
- G.45/4 Dil-berüñ yolında **ben** resm eyledüm cān virmeği / 'Aşıka cevri ü cefā itmek sen itdün iḥtirā'
- G.51/1 Niçe bir **ben** za'ife derd ü ğamda haste-ḥāl olmağ / Gözüñ bīmārı gibi her zamānda bî-mecāl olmağ
- G.57/5 Nigārā sensüzün 'ayş eylesem **ben** / Yüzümü def iderem kâmetüm çeng
- G.54/2 İy gönül Ferhād'a nisbet eyleme derdüm **benüm** / Kūh çāk itdiyse ol çāk itdügün cāndur senün
- G.60/2 Bu Zāl-i dehr-i dūnuñ ol kadar çekdüm cefāsın kim / Cihāna dāstān oldı **benüm** ḥaḳqumda Rüstemlik
- G.60/4 Marîz-i 'ışk olanlara eṭibbā idemez tedbîr / Lebününden olur olursa **benüm** derdüme emsemlik
- G.61/3 Tîr-i āhum her nefes eflāke irgüren **benüm** / Kaşlaruñ yāyın kurup 'arz-ı hilālüñdür senün
- G.63/2 Yansalar 'ışk u vefā ehli **ben** evvel yanaram / Lā-cerem āteşe evvel ḥas u ḥāşāk gerek
- G.65/1 Karār u şabrum alup **beni** bî-karār itdün / Şaçuñ hevāsıyile 'aqlumı tārmar itdün
- G.65/4 Kenāre gelmeyüben sen kenār eyleyeli / Gözüm yaşını **benüm** bahr-ı bî-kenār itdün
- G.65/6 Bu ḥüsn ile ki şeh olduñ gönül vilayetine / Ğamuñ diyārına **ben** kılı şehriyār itdün
- G.67/1 **Ben** ḥāke tecellî ide ger nūr-ı cemālün / Her zerre-i ḥāküm taleb eyleye vişālün
- G.67/2 Engüşt-nümā kıldı **beni** ḥalk arasında / Hicrinde nizār olduğum ol kaşı hilālün
- G.76/3 Her gice ḥālüm perîşān şubḥa dek zār eylerem / Eyledi sevdā-yı zülfüñ çün **beni** āşüfte-ḥāl
- G.76/4 Sen baña raḥm eylemeñ 'ālemde bir emr-i ba'îd / **Ben** senün vaşluñ temennāsı 'aceb fikr-i muḥāl
- G.78/3 Neñ durur diyü eger kimse şora yārî direm / Dü cihān içre **benüm** varum odur nem degül ol
- G.79/5 'Adliyā aḥvālüne vākıf degül şanma nigār / Her ğazel kim yazdum oldı yāre **benen** 'arz-ı ḥāl
- G.82/2 Ta'n taşından girüp göñlüne olmadum ḥalāş / Melce' vü me'vāmı **ben** gerçi ki sengîn eyledüm
- G.82/4 'İşk pîrinden ğam irşādın temennā eyledüm / Her du'ā kim kıldı ol **ben** daḥı āmîn eyledüm
- G.83/1 Vaşl-ı cānān her nefes maḳşūd-ı cānumdur **benüm** / Dilde mihri ḥüsnüñüñ rāz-ı nihānumdur benüm
- G.83/1 Vaşl-ı cānān her nefes maḳşūd-ı cānumdur benüm / Dilde mihri ḥüsnüñüñ rāz-ı nihānumdur **benüm**
- G.83/2 Olmasa dilde ğamuñ ten zinde olmaz bir nefes / Dostum bildüm ğamuñ cān u cihānumdur **benüm**

G.83/3 Nice yaşlar dökmesün çeşm-i revân arduñca kim / Terk idüp giden beni rûh-ı revânumdur
benüm

G.83/4 Dest-i cevrüñle büküp sen kıddüm itdükçe keman / Tîr-i âhumla felek her dem nişânumdur
benüm

G.83/5 Rûz u şeb mihr ü mehüñ şem'ini âhumdur yağan / Görinen çarh-ı felek düd-ı duhânumdur
benüm

G.83/6 Kışsa-i guşşam yazup şerh itmedüm yâ Rab neden / Söylenen dillerde şimdi dâstânumdur
benüm

G.83/7 Cevr ile her günde biñ kez öldürürseñ 'Adlî'yi / Hâk bilür bir kez dimez boynuña şanumdur
benüm

G.86/1 **Ben** beni yâr işiginde gâh derbân eylerem / Bu hayâl ile gehî kendümi şultân eylerem

G.86/1 Ben **beni** yâr işiginde gâh derbân eylerem / Bu hayâl ile gehî kendümi şultân eylerem

G.86/4 Ğamzeñ oqları irerse kimseye bildürmezem / **Ben** ki sînemde cefâ tîğini pinhân eylerem

G.86/5 Güller açup dâğlardan goncalar peykândan / Sînemi **ben** 'Adlîyâ tâze gülistân eylerem

G.87/2 Şükr iderdüm işigin yaşdanuban yatduğuma / Dergehinden sürer uş **ben** kulumı şâh n'idem

G.87/4 Tâlî'üm şemsi **benüm** hiç tülû' eylemedi / Şeb-i yeldâ-yı ğama toğmadı bir mâh n'idem

G.87/6 Uzadup cevr elini zulm ile **ben** haste-dilüñ / Tutdı muhkem yaqasın komadı her gâh n'idem

G.87/7 Vaşlın işitdi gönül bulmadı hiç yol aña / Kıldı baht-ı siyehüm çün **beni** gümrâh n'idem

G.88/2 Ebr-i nîsân gerçi kim deryâya lü'lü'-bahşdur / 'Âleme lü'lü' nişâr eyler **benüm** deryâlarum

G.89/1 Tîr-i âhum irişür eflâke eglenmez **benüm** / Eşk-i çeşmüm seyl olup her lahza diñlenmez benüm

G.89/1 Tîr-i âhum irişür eflâke eglenmez benüm / Eşk-i çeşmüm seyl olup her lahza diñlenmez **benüm**

G.89/2 Dilde ğamzeñ zaħmını tâ haşr olunca iy şanem / Tende her kıl dil olup söylerse diñlenmez **benüm**

G.89/3 Dem-be-dem derd-i dilüm söyler egerçi çeng ü ney / Âh kim süz-ı derünüm bir dem añlanmaz
benüm

G.89/4 Nice kim zencîr-i zülfüñ bendini dâ'im çeker / Vâlih ü dîvâne gönülüm hiç uşlanmaz **benüm**

G.89/5 Hâsret-i serv-i kadüñle olmadı bir gün daħı / Yaşum ile yiryüzi her lahza şulanmaz **benüm**

G.89/6 Dil-rübâlar şayd olur dirler raķîb ile velî / Çün perîdür dil-berüm it ile avlanmaz **benüm**

G.89/7 Ol şanem kelb-i raķîbüñ ürdüğün diñler dirîğ / Veh ki feryâd u figânum 'Adlî diñlenmez **benüm**

G.91/1 Yüzüñ ayını koyup **ben** güne nâzır degülem / Nazar itmege senüñ ğayruña kıadır degülem

G.91/2 Gözlerüñ tîğ çeker kaşdı bu kim cânum ala / Şanemâ ivme ki **ben** şanma ki hâzır degülem

G.91/4 Mey ü maħbûb sevüp cân virürem gerçi raķîb / Hele **ben** sencileyin müfsid ü kâfir degülem

G.91/5 Gerçi yağmur gibi yağdurdı ğamuñ başuma taş / Hâk bilür geçmedi dem **ben** aña şâkir degülem

G.91/6 Ğamuña cân virüben ğâyet ucuz avlamışam / Şatun almağda dimen **ben** daħı tâcir degülem

G.92/3 Cân virmek ise 'ışk işinüñ ger nihayeti / 'ışk ehli intihâsını **ben** ibtidâ kılam

- G.92/5 Bir kerre iltifât ile kulum durur diseñ / ‘Adlî’yi milk-i ‘âleme **ben** pādşā kılam
- G.96/5 **Ben** kâni‘am yüzüñe ırakdan nazâr kılam / Vaşluñ hevâsın eylerimiş degme bir le‘îm
- G.98/1 Dōstum çünkim bilürsin **ben** senüñem sen benüm / Kānuma girmek neden müjgān-ı hūn-efgen benüm
- G.98/1 Dōstum çünkim bilürsin ben senüñem sen **benüm** / Kānuma girmek neden müjgān-ı hūn-efgen benüm
- G.98/1 Dōstum çünkim bilürsin ben senüñem sen benüm / Kānuma girmek neden müjgān-ı hūn-efgen **benüm**
- G.98/2 **Ben** cefâ kūyi muķīmīyem gerekmez rāhatı / Külhenī dīvāneyem utum degül gülşen benüm
- G.98/2 Ben cefâ kūyi muķīmīyem gerekmez rāhatı / Külhenī dīvāneyem utum degül gülşen **benüm**
- G.98/3 Tîğ-i hūn-āşāmuña dil dōstum düşmen dimiş / Hey ma‘āza'llah neme yār u begüm düşmen **benüm**
- G.98/4 Şabruñ acısına cān döymez meded xanı ecel / Mā-yı zevķum var xanı şol tatlu uyħudan **benüm**
- G.98/5 ‘Adlîyile bir kabāya koyalı ‘uryān seni / Yaķadan geķmiş haķ oğlum oldu pīrāhen **benüm**
- G.99/4 Nāşih ķo **beni** cānuma hoş gelmedi sözüñ / Var öğüdüñi başuña vir hāşıl-ı kelam
- G.100/4 Yāre didüm vaşluñı Haķ'dan temennā eylerem / Didi dil-ber nāz idüp **ben** bu du‘āyı sevmezsin
- G.101/1 İy felek dā‘im beni sen nā-murād itmek neden / **Beni** gāngīn eyleyüp ağyārı şād itmek neden
- G.104/3 Feraħ gördüm seni cānum sevindi / **Ben** ağladuğuma hāndān imişsin
- G.105/3 Eylemişdi kışsa-i ‘ışķı **benüm** rūħum revan / Dāstān oķımadın Mecnūn ile Ferhād'dan
- G.105/4 Hāmdülillāh kim degül adum **benüm** kelb iy rakīb / Ğayret ehline ölüm yegdür yaramaz addan
- G.105/5 Yazmışıdüm şüret-i cānānı dil levhinde **ben** / Hūsn taşvīr eylemek hiç olmadın üstāddan
- G.106/4 İy dişi dür la‘l-i nābuñ hāsetiyle gerçi kim / Cān-fezādur el yudum **ben** çeşme-i hayvāndan
- G.110/3 Hāne-i dil ki harāb oldu gözüñ mekrinden / Ğamzeñ oķlarıyile anı **ben** ābād ideyin
- G.110/5 Kāddümi iki büküp āh ideyin **ben** ‘Adlî / N'ola dil-dār yolında hele bir ād ideyin
- G.111/1 İderem fikr-i miyānuñla tenüm mū gibi **ben** / Dizerem eşki dişüñ yādına lü‘lü’ gibi ben
- G.111/1 İderem fikr-i miyānuñla tenüm mū gibi ben / Dizerem eşki dişüñ yādına lü‘lü’ gibi **ben**
- G.111/2 Sen sehī serv-ķadüñ izine yüz sürmekičün / Ağlayup yollaruña yüz sürerem şu gibi **ben**
- G.111/3 Nice ķan ağlamayam düşde hayālüñ göriceķ / Bir daħı gözlerüñe gelmezem uyħu gibi **ben**
- G.111/4 Būy-ı zülfüñ Huten'e bād iledüp miske didi / Bulmadum Ğīn'i gezüp bir daħı bu bū gibi **ben**
- G.111/5 Görse sünbüllerüñi ravzada Rıdvān diye kim / Bulmadum sünbül-i ter ol iki ğīsū gibi **ben**
- G.111/6 Şehr-i hūsn içre güzellerde daħı görmemişem / Siħr ile diller alur ol iki cādū gibi **ben**
- G.111/7 Raħm idüp ‘Adlî’ye dil-ber didi itüm gibi gel / Sen izüm gözleyürek gitdüm uş āhū gibi **ben**
- G.112/2 Dil metā‘ımı añup zülfi tōlandurdı **beni** / İtmedüm fā‘ide bir kılcā bu bāzārımdan

- G.113/1 Güneş yüzün şehâb örter **benüm** düd-ı siyâhumdan / Kebâb olmuş ciger bûyı gelür her demde ahumdan
- G.113/2 Hâfâsın kullaruñ şehler göricek ‘afv ider lîkin / **Benüm** ‘özümi ol dil-ber görür artuğ günâhumdan
- G.113/3 Bulur biñ kul azâd itmek şevâbın raḥm iden dilden / **Beni** yâd eylemek bir dem gelürse pādşâhumdan
- G.113/4 Sikender rāh-ı zulmetde bulurdı āb-ı ḥayvânı / İreydi zerrece pertev **benüm** gün yüzli mâhumdan
- G.113/5 Göñülde çeşm-i maḥmûruñ ḥayâliyle ölürsem **ben** / Bitiser nergis-i şehlâ tenüm üzre giyâhumdan
- G.116/4 Şüfi ta‘n eyler baña esrârdan bilmez diyü / **Ben** ḥaḳîḳat ehliyın ‘ışk-ı mecâzı bilmedin
- G.118/4 Eylemiş dil-ber şalâ vaşlına cânlar dir meğer / İy göñül **ben** kime diyem bunı kendüm var iken
- G.118/5 Dimedüñ mi itmezem **ben** luḳfdur mâni‘ dirîğ / ‘Adlî-i bî-çâre gibi derdmendüm var iken
- G.119/4 Kâpuña varmağa küyuñ itlerinden kôrḳaram / **Ben** gedâ bu ḥürmeti umar mıdum sen şâhdan
- G.121/1 Ne ḥâşiyet ḳomış yâ Rab Ḥudâ bu ḥüsn ile sende / Ḳomadı mihr-i ruḥsârâuñ ḳarâr u şabrumı **bende**
- G.121/2 Kerem kıl bir nazar daḳı **beni** bî-cân idüp gitme / Ki sensüz bir nefes olmaz ḳarârı rûḥumuñ tende
- G.121/5 Ḥayâl-i ḥadd ü zülfüñle eger ḥâk olsam iy meh-rû / Bitiser lâle vü sünbül **benüm** ḳabrümüñ üstinde
- G.122/4 Ḳadüñle zülfüñ ucından elemelerümi **benüm** / Ḳıyâmete degin olmaz şümâr eylemeğe
- G.124/4 Cüvâniken **beni** derdüñ gamuñla pîr itdi / Naşîḥat oldu işüm cümle şeyḫ ile şâba
- G.126/2 Gül-i ḥüsnünden ayru gülsitânda eylesem zârî / Çemen bülbülleri ta‘lîm alurlar **benden** efgâne
- G.127/4 **Benüm** ne bile nedür ḥâlümü firâḳında / Ğam ile guşsa yirem her nefes ni‘am yirine
- G.128/5 Her gice nâlem maḥallüñ ḥalkı işidüp **benüm** / İncinüp dirler ‘aceb bu âh u zâra çâre ne
- G.128/6 Āteş-i âhum **benüm** her dem irer ḳılmaz eser / Göñlidür ol dil-berüñ çün seng-i ḥâra çâre ne
- G.129/1 Bugün **ben** da‘vi-i ‘ışk ile geldüm çün bu meydâne / N'ola tûb eyler isem başumı ol zülf-i çevgâne
- G.130/6 Nâr-ı gam ile fürḳat odı bağladı **beni** / Döndüm miyân-ı âteş-i gamda semendere
- G.132/1 Sünbüllerüñi sen şalalı verd-i ter üzre / Dâğ urdı **benüm** âteş-i âhum ḳamer üzre
- G.137/3 Sâḳi-i devrân **beni** bir cām ile mest itdi kim / ‘ışk şer‘i men‘ ḳılmış muḥtesib ta‘zîrini
- G.142/5 Muteḥayyir oluban bulmadı nuḳka mecal / Mest-i ‘ışkum **beni** kim görd'ise ḥayrân oldu
- Mat.1 **Beni** lâ-ya‘ḳıl iden şerbet-i la‘l-i lebidür / Beni ser-geşte ḳılan âh-ı çeh-i ḡabḡabıdur
- Mat.1 Beni lâ-ya‘ḳıl iden şerbet-i la‘l-i lebidür / **Beni** ser-geşte ḳılan âh-ı çeh-i ḡabḡabıdur

Mrb.1/1 Görelî ol şanemüñ kaşlarını yây gözüm / Kıldı cevr oğlarına sîne siper vây gözüm / Dimedüm mi saña **ben** bakma aña hây gözüm / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/5 Dâ'imâ cevr kıılır **ben** kılına şâh n'idem / Şeb-i hicrinde tulû' eylemez ol mâh n'idem / Gözlerüm görmez ise gün yüzünü âh n'idem / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

1.2. sevgili.

G.100/5 'Adlî'nüñ feryâdını işitmiş işiginde yâr / Hışm ile dimiş sürüñ **ben** ol gedâyı sevmezim

2. yüzde ve vücutta bulunan tabiî ufak ve siyah noktalar, ben, hâl || sevgilinin yüzündeki ben.

G.81/1 **Benîlerine** bende fülful yüzüne gülzâr kıl / Sünbülüne boynı bağı nâfe-i Tâtâr kıl

bend:

1. kıvrım, bağ, düğüm, ip.

1.1. sevgilinin saçındaki kıvrım.

G.27/2 Anuñ selâsil-i zülfine olalı şeydâ / Ne **bend** zabt idebilür beni ne hod zencîr

G.81/4 Kâkülün **bendinde** oldılar ulü'l-el-bâb kayd / Gözlerün sihriye oldılar ulü'l-ebşâr kıl

G.124/1 Diler ki bağlana gönüm o zülf-i pür-tâba / Ne cân virür göre miskîn **bend** ü kullâba

G.133/4 Şaçun **bendinde** olanlar küşâde-hâtır olmuşdur / İçenler bâde-i la'lün sürerler hoş çü devranı

G.134/6 Dil 'Adlî saçı **bendine** tolaşdı nigâruñ / Anı çekerek tut iñen uzatma ipini

1.1.1. tanıkta idam ipine benzetilmiştir.

G.19/1 Senüñ zencîr-i zülfünden dil-i dîvâne **bend** ister / Uşandı hicr ile cândan aşılmağa kemend ister

G.143/3 Gerden-i câna çekelden ser-i zülfün **bendi** / Şaldı dil kişverine hûni gözüñ yağmayı

1.1.2. sevgilinin aşğın gönül kuşu için saçlarıyla hazırladığı tuzak.

G.89/4 Nice kim zencîr-i zülfün **bendini** dâ'im çeker / Vâlih ü dîvâne gönüm hiç uşlanmaz benüm

1.2. kuşak || tuzak.

G.37/3 Rişte-i ümmîd gönüm şaldı zülfün **bendine** / Şaņasın kayd oldu dâm-ı 'ankebüt içre mekes

bend eylemek [K]: bağlamak.

G.18/1 **Eyledi** müşğîn saçın kaşduma ol şayyâd **bend** / Halka halka kıldı güyâ şayd için pîçân kemend

bend itmek [K]: bkz. "bend eylemek".

G.117/1 'Özini **bend ideli** zülfüne dil-i gamgîn / Bu guşşayile perîşân oldu ol miskîn

G.135/5 Olubañ gamgîn benefşe gibi burmazdum boyun / 'Adlîyâ boynuma **bend itsem** o sünbül perçemi

bende:

1. kul, köle, hizmetkâr.

1.1. aşık.

G.15/1 Tüt dilüni eyleme la'l-i leb-i cânanı medh / **Bendeye** lâyık degüldür eylemek sulţanı medh

G.130/7 Yâr işiginde 'Adlî varup **bende** olıgör / Şâh olmağ ise ger ğarazuñ yedi kişvere

G.139/5 Tâcverler senden öğrensün efendi begligi / **Bendeler** 'Adlî'den öğrensün gelüp çâkerligi

G.141/2 Şol şehinşehligi erzâni kılpudur bize Hâk / Ki cihân şehlerine **bende** dimek 'âr oldı

1.1. hilal.

G.79/1 Kaşlaruña bir kadîmî **bendedür** beñzer hilal / Kim dü tâ itmiş durur kıaddin mürür-ı mâh u sâl

1.2. fülful, karabiber.

G.81/1 Beñlerüne **bende** fülful yüzüne gülzâr kıl / Sünbülüne boynı bağı nâfe-i Tâtâr kıl

bende olmak [D]: kul köle olmak || kalben bağlanmak.

G.69/5 'Adlî dağı ol şeh-i hûbâna cândan kıl geçer / İşiginde **bende olan** Hüsrev u Dârâ degül

bende-fermân [D]: emir kulu || aşık, Adlî.

G.133/5 Cihân milkine ser-tâ-ser şeh olmağ isteseñ 'Adlî / Olıgör cân ile ol şâh-ı hüsnüñ **bende-fermânı**

bende-i bend: bağı köle, prangalı köle || aşık, sevgilinin saçlarına bağı olan aşık.

G.107/2 Niçe yüz biñ **bende-i bendüñden** âzâd istesen / Al elüne zülfüni çöz bir kılını bâddan

bende-i kadîm: kadim köle, çok eski köle || aşık, Adlî.

G.96/7 Hâk-i derinde olmaz idi itler ile bir / 'Adlî o şâha olmasa ger **bende-i kadîm**

bende-i muğbil: bahtı açık ve talihli, yüce mevki ve makamlara erişmiş köle.

G.35/4 Hâk-i dergâhuñ gedâsından iñen 'âr eyleme / Gâh olur kim şâha olur **bende-i muğbil** enis

bend-i zülf: saç kıvrımı || sevgilinin saç kıvrımı, sevgilinin aşığın gönül kuşu için saçlarıyla kurduğu tuzak.

G.88/4 Giceden gündüzlerin fark eylemezler şevğden / **Bend-i zülfümde** giriftâr olalı şeydâlarum

bendine düşmek [D]: tuzağa düşmek, birileri tarafından hazırlanan kötü bir duruma uğramak, oyuna gelmek || sevgilinin saçlarının tuzağına düşmek.

G.88/1 Saçlaruñ **bendine düşüp** artalı sevdâlarum / Şehr içi pürdür cemâlün şevkile ğavğâlarum

benefşe: menekşe, baharın müjdecisi olan, dağlarda, taşlık yerlerde, çalı ve duvar diplerinde yetişen, mor renkli, hoş kokulu bir çiçek || sevgilinin ayva tüyelerine atfen kullanılır.

G.5/6 Çün bâğ-ı behişt oldı **benefşeyle** müzeyyen / Gülzâr-ı ruhuñ olsa n'ola haţtuña me'vâ

G.56/3 Boynumu burdı **benefşe** haţtuñuñ sevdaları / Göñlümi sevdâyile başdan çıkardı kâkülün

G.96/4 Boynın buralı haţt-ı ğubârüñ **benefşenüñ** / Düşdi 'aşâya 'illet ile nergis-i şakîm

G.115/2 Gülşen-i hüsnünde haddüñdür gül-i hamrā velī / Haṭṭ-ı sebzüñdür **benefşe** ‘arızuñdur yāsemen

G.135/5 Olubañ ğamgīn **benefşe** gibi burmazdum boyun / ‘Adlīyā boynuma bend itsem o sünbül perçemi

beng yemek [K]: esrar içmek.

G.57/4 Didüm vaşluñ müyesser ola mı dir / Delü misin ya serhüş ya **yedüñ beng**

benüm bigi: benim gibi.

G.4/1 İy kemān-ebrü n'ola kurbān idersem cān saña / Biñ **benüm bigi** ider her laḫza cān kurbān saña

benümçün: benim için.

G.109/2 **Benümçün** kimse kalmadı niyāz itmeye қаpuñda / Dirīgā kim қаbül olmaz biri bunca dileklerden

beñz: yüz, yüz rengi || aşığın yüzü, aşığın yüz rengi.

G.67/3 Bir berk-i hāzān-dīde mişālinde kılupdur / **Beñzümi** қаdi fūrқati ol tāze nihālüñ

beñzemek: iki kişi ve nesne arasında birbirini andırarak kadar çok ortak nokta bulunmak.

G.19/7 Hāyāl-i sīm-ber itmeñ aña **beñzer** senüñ ‘Adlī / Gedā hāk üzre yaturken gümişden tahta-bend ister

G.49/1 Şā‘irdür ki nigārın leḫ-i la‘l-i teri yok / Şol tūṭiye **benzer** ki ğidāya şekkeri yok

G.61/4 Dostum ‘özrin diler **beñzer** dimişler hüsnüñe / İzüñe yüzün sürer gün pāy-mālüñdür senüñ

G.79/1 Kaşlaruña bir қadīmī bendedür **beñzer** hilal / Kim dü tā itmiş durur қaddin mürür-ı māh u sāl

G.101/4 Hūra **beñzer** ol şanem şüretde gerçi iy felek / Sen bu hüsn ile anı kāfir-nijād itmek neden

G.131/2 Egerçi mihr-i ‘ālem-tāba **beñzer** ol kamer līkin / Cefā vü cevri kılmağda müşābih çerḫ-i devvāre

G.140/2 **Beñzerem** dirseñ saçına sen daḫı iy müşk-i ÇİN / Yüz қarasın hāşıl idersin қara sünbül gibi

beñzer: öyle görünüyor ki, öyle anlaşılıyor ki, sanki.

G.108/4 El degirmez ‘ār eyler **beñzer** ol şeh nāz ider / Hār raқībüñ lehçe-i murdārına şehnāz için

G.115/6 Çekdi süsen hançerin **beñzer** diyüben ağızuña / Қorқusından ğoncalar ağızın yumup açmaz dehen

beñzer eylemek [K]: benzer kılmak, benzetmek.

G.137/2 Dest-i Қudret meḫde-i fiṭratda **beñzer eylemiş** / Āb u hāk-i ‘ışk ile ‘āşıkıların taḫmīrini

beñzerem: benzerim, benziyorum.

G.22/3 Öykünürse zülfüñe sünbül siyeh rülik idüp / **Beñzerem** dirse leḫüñe kellelik eyler şeker

beñzetmege: benzetmek için, benzesin diye.

G.115/5 Lâlei **beñzetmege** haddüñe şahrâda şabâ / Gül gibi zeyn eyleyüp geydürdi vâlâ pîrehen

beñzetmek: benzetmek, benzer kılmak.

G.78/2 Gözümüñ yaşını ‘ummâna nice **beñzedeyüm** / Ki kenârında bunuñ kaçre kadar nem degül ol

beñzeyelden: benzediğinden beri.

G.80/4 Germ olur oldu hayli meclisde / Leb-i dil-dâre **beñzeyelden** mül

ber: göğüs, sine || aşğın göğsü.

G.95/1 Cismümi eşküme garķ eyleyli dîdelerüm / Birbirinden n'ola fark olmaz ise baħr u **berüm**

berâber: beraber, birlikte; eşit, denk.

G.126/7 Hayât u mevt aħkâmında şâh ile gedâ birdür / **Berâberdür** cefâ-yı çarķ derviş ile şultâne

berât-ı hüsñ: güzellik fermanı || sevgilinin güzelliği.

G.54/6 Kâtib-i Kudret **berât-ı hüsñüñ** imlâ ideli / Kaşlaruñ tuğrâsı ol menşûra ‘unvândur senüñ

berķ: şimşek || aşğın ahı.

G.23/3 Şerâr-ı âhum ile ra‘d u **berķe** od birağup / Hacîl durur gözümüñ yağmurından ebr-i bahar

berk-i hazân-dîde: sonbahar görmüş yaprak, sararmış yaprak || aşğın yüzü.

G.67/3 Bir **berk-i hazân-dîde** mişâlinde kılupdur / Beñzümi kaçdi fûrķati ol tâze nihâlüñ

berk-i sebzın: yeşil yaprak || hediye.

G.102/4 **Berk-i sebzın** ‘arz idüp hidmet kusûrın gösterüp / Ellerin şimşâd ile başına qorlar narven

berk-i semen: yasemin ağacının yaprağı.

G.55/1 Sünbülün sâye şalar üstine **berk-i semenüñ** / Devr ider dâ‘ire-i verd-i teri yâsemenüñ

beru: bu tarafa, bu yana, buraya, beriye.

G.2/5 Meşrebün âb-ı revân gibi eger şâf eyleyüp / ‘Aşık-ı şâdıķ geçerseñ gel **beru** dîdâre baķ

G.2/6 Hâr fikri bülbüle gülden qomaz büy-ı vefa / Yoķ hisâbına şay ağıyârı **beru** gel yâre baķ

G.138/1 Sâkiyâ sâğar-ı hilâl kanı / Şun **berü** dâfi‘-i melâl kanı

beru gel [K]: yaklaş, beriye gel, bu tarafa gel.

G.50/4 Şüfî **beru gel** mey içelüm jeng-i ğam için / Dil âyinesin şâf idici ğayrı ‘amel yoķ

bes: yeter, yetişir, tamam, kafi.

G.14/2 Kaşuñla kirpügüñden kaçtlüme ğamze **besdür** / Şemşîrzenler olmaz tîr ü kemâne muhtâc

G.37/1 Vaşl-ı yârı ‘aşık olmaz müfid itmek heves / Cânib-i dil-dârdan bir iltifat olursa **bes**

beyaban: sahra, çöl.

G.133/3 Baña dīvāne oldı diyü ehl-i ‘aql ider ta‘ne / Ne mühlik vādidür bilmez meger ‘ışkuñ **beyabanı**

beyān: anlatma, açık söyleme, bildiri.

G.14/4 Çün mā-cerā bilindi başuñdan itme taqrīr / Ol nesne kim ‘ayāndur olmaz **beyāne** muhtāc

beyān itmek [D]: anlatmak, açıklamak, bildirmek, izah etmek, tarif etmek.

G.50/7 Vaşında anuñ gerçi gazeller didi ‘Adlī / Ol dil-ber-i ra‘nāyı **beyān ide** gazel yok

G.84/2 Belā vü miḥnet-i bī-ḥaddi mi **beyān idelüm** / Ya bu ḡam u sitem-i bī-şümārı mı diyelüm

bezm: meclis, sohbet meclisi; içkili, eğlenceli meclis, toplantı, dernek.

G.41/4 Ağyār nigār ile şafā **bezmimi** eyler / ‘Uşşāka ezel kısmeti renc ü ta‘ab olmış

bezm-i ezel: Allah'ın ruhları yaratıp "elestü bi-rabbiküm" (ben sizin Rabbiniz değil miyim?) dediği an.

G.10/7 Var daḡı ‘Adlī cihānda ‘ayş u nüş itme taleb / Çün saña **bezm-i ezelde** cām-ı ḡamdandur naşīb

bezm-i ḡam: gam, keder meclisi.

G.17/5 ‘Adlī’yem **bezm-i ḡamuñda** nāle-i cān kām ile / Uş ḡamuñ çenginde oldı baña sāz u sūz telḡ

bezm-i ḡülşen: gül bahçesi meclisi || eğlence meclisi.

G.135/1 Nev-bahār itdi müzeyyen yine rüy-ı ‘ālemi / **Bezm-i ḡülşende** bulup bir niçe yār u hem-demi

bezm-i miḥnet: miḥnet meclisi, eziyet ve cefa yeri || dünya.

G.139/3 İy vişāl ehli mey-i vaḡdet ičeñ zer cām ile / **Bezm-i miḥnetde** sıfāl eyler bize sāḡarlıḡı

bırakmak: bırakmak, dökmek.

G.134/2 Lü’lü’ dişiñüñ yādına iy lebleri mercan / Gözden **bıraḡursam** ne ‘aceb dürr-i şemīni

bī-bāk: korkusuz, korku olmaksızın.

G.43/1 Kākülinden olmaz bu dil-i ḡamnāk ḡalāş / Murḡ kim dāma düşe olmaya **bī-bāk** ḡalāş

bī-başar: basiretsiz, görüş gücü zayıf olan, kör || zahit.

G.46/4 **Bī-başardur** nūr-ı ḡüsn-i yāri zāhid göremez / Būy-ı ‘ışkı nice idrāk ide ḡuşk olan dimāḡ

bī-bedel [D]: paha biçilmez, eşsiz, benzersiz.

G.103/4 Yüzinüñ pertevin şüfī görürsüñ erba‘īnūñde / Yakañ yırtup urup na‘ra cemāli **bī-bedel** dirsın

bī-behā [D]: kıymetsiz, değersiz || aşığın vücudunun topraḡı.

G.92/4 Ḥāk-i vücūdumı ne kadar **bī-behāyise** / İksīr-i ḡāk-i pāyuñ ile kīmyā kılam

bī-cān itmek [D]: öldürmek, kendinden geçirmek || üzme.

G.121/2 Kerem kıl bir naḡar daḡı beni **bī-cān idüp** gitme / Ki sensüz bir nefes olmaz ḡarārı rūḡumuñ tende

bī-çāre: çaresiz; düşkün, zavallı || aşık.

G.44/7 Çeşmüñ iy dil-ber senüñ yağma idelden ‘Adlî’yi / Varı ol **bī-çārenüñ** ‘ālemde mihrüñdür faqat

G.140/1 Her kaçan ruhsārını ‘arz ide dil-ber gül gibi / Nāleye başlar görüp **bī-çāreler** bülbül gibi

bīdār: uyanık, uykusuz || aşık.

G.9/4 Dür dişüñ yādıyla **bīdārem** şeb-i hicründe ben / Gözlerümden şubḥ olunca hūşe-i Pervīn şalup

bī-dil: gönlünü vermiş, gönlünü kaptırmış, âşık.

G.35/1 ‘Āşıka hicrānda olsa yine bir **bī-dil** enīs / Şan olur faşl-ı hāzānda bülbüle bülbül enīs

bī-edeb: edepsiz || Adlî.

G.41/5 Diş biler imiş ‘Adlî leb-i la‘l-i nigāre / Miqdārını bilmez ne ‘aceb **bī-edeb** olmuş

bī-ğam: dertsiz, kedersiz, kaygısız.

G.73/1 Olmadı ‘ālem içinde bir nefes ḥurrem gönül / Olmadı bir laḥza **bī-ğam** olana hem-dem gönül

G.73/2 Her kime gönlüm ğamın didüm ğamından ğam yidüm / Ğālibā yoḡdur cihān içinde bir **bī-ğam** gönül

G.73/3 Ḥāk-i ādem ğam ile taḥmīr olupdur Ğālibā / **Bī-ğam** olan olmaya cins-i benī-ādem gönül

bi-ḥamdillāh [K]: Allah'a şükürler olsun, Allah'ın yardımıyla.

Mat.3 Yine şādum ki ol gül-çehreden bü-yı vefā geldi / Kūdūret gitdi gönlümden **bi-ḥamdillāh** şafā geldi

bī-ḡarār: karasız; huzursuz, tedirgin || aşık.

G.66/4 Hevā-yı ‘ışḡ bu deşt-i ğam içre kāfīdür / Ḳarārını bile virmege **bī-ḡarār**laruñ

bī-ḡarār eylemek [K]: kararsız kılmak, huzursuz etmek.

G.122/ Şaçuñla dil bir idüp ḡaşlaruñ ḡarār itmiş / Ḳarārımı aluban **bī-ḡarār eylemeḡe**

bī-ḡarār itmek [D]: bkz. “bī-ḡarār eylemek”.

G.65/1 Ḳarār u şabrum alup beni **bī-ḡarār itdüñ** / Şaçuñ hevāsiyile ‘aḡlumı tārmār itdüñ

bī-keslūḡ: kimsesizlik || Adlî.

G.36/7 Ne ğam **bī-keslūḡünden** ‘Adlîyā ger / Olur iseñ seg-i yār ile mūnis

bī-ḡıymet: kıymetsiz, değersiz.

G.32/6 Şatarsañ leblerüñ la‘lin behā cānlar virüp dirler / Cihān içinde **bī-ḡıymet** bu renge la‘l-i nāb olmaz

bil:

1. bel.

1.1. aşıḡın beli, dervişin beli.

G.58/4 Rāh-ı ışka ademüñ başma göñül olmazsa / Arana ıra-i am **bilde** anā‘at kemerüñ

G.125/7 ‘Adlī-i dil-astenüñ derdine olurdu abīb / Dostum ol **bilüñe** olarsa dermān her gice

1.1.1. neyin boumları.

G.20/5 Feryādına nālān oluban idemedi ney / **Bilinde** nie geri ki ayret kemeri var

1.2. sevgilinin beli.

G.59/7 **Bili** vaşında ıl yarar olsan / ‘Adlīyā incerek ayāl gerek

G.61/7 Ol meh-i bedrūñ **bilin** ‘Adlī der-āuř eylemek / Her gice tā řuba dek fikr-i muālūñdür senüñ

1.2.1. sevgilinin gözle görülemeyecek kadar ince beli.

G.138/6 Deheni fikr olunsa söz yodur / **Bili** vaşında ıl ü āl anı

bil bağlamak [D]: bel bağlamak; birisinin kendisine yardımcı olacağına inanmak, güvenmek.

G.21/4 Zülfüñüñ zünnārına **bil bağlamaz** ĩmānı yo / Zāhid anuñcün günāhın bilüp istifār ider

bi'l-aal: hayvanlardan daha aşaı olan, aşaılık || tanıkta rakibe atfen kullanılmıştır.

G.103/5 İñen o söyledüñ vā‘ız bu dem vesvās-ı ĩblīs'i / Eger inřāf ider olsañ rakībi **bi'l-aal** dirsın

bildürmek: herhangi bir şeyi haber vermek.

G.10/2 Kūy-ı dil-berde rakībūñ ta‘mı **bildürdi** bana / ār ucından ülsitān ire ne ekmiř ‘andelīb

G.86/4 amzeñ oları irerse kimseye **bildürmezem** / Ben ki sīnemde cefā tīini pinhān eylemem

bile: bile, üstelik.

G.66/4 Hevā-yı ış bu deşt-i am ire kāfidür / arārını **bile** virmege bī-arārıların

bilek: bilek || sevgilinin bilekleri, kolları.

G.109/3 Ne olur māl-ı dūnyāvī vireydüm cānı řükrāne / olařsa boynuma görsem biri sīmīn **bileklerden**

bilesin: bilirsın, öğrenirsın.

G.109/1 Geer mi āhumuñ tīri irişdüke feleklerden / řorarsañ **bilesin** daı feleklerde meleklerden

bilinmek: ařikār olmak.

G.14/4 ün mā-cerā **bilindi** başuñdan itme tarīr / Ol nesne kim ‘ayāndur olmaz beyāne mutāc

Bi’llāh [K]: “Allah iin, Allah hakkı iin” anlamında bir yemin sözü.

G.38/3 **Bi’llāh** iy ehl-i nazar eyleñ temāřa k’ol şanem / Zülfine her tābda bir māh-ı tābān bağlamış

G.129/3 Başıñda cür'a-dānuñ revzen-i hicrũñde mey zarfı / Nidersin ta'n idüp **bi'llāh** şũfi mest u hayrāne

bilmek:

1. bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak, farkında olmak, kavramak, idrak etmek, haberdar olmak, haberi olmak.

G.4/6 **Bil** hemān ben dimezem aduña şeytān iy rakīb / Bunca çok telbīs ile her kişi dir şeytān saña

G.21/6 Zulmet-i hicrũñde **bilmez** 'adl ü zulmin 'ālemũñ / Ol kadar kim 'Adl'i'yi zũlfũñ ğamı efkār ider

G.44/2 'Arızuñda haṭṭ-ı müşğĩnũñ niçũn kıldıñ tıraş / Eylemez çũn kātib-i Kudret **bilürsin** sehv haṭ

G.54/5 Genc-i ħũsnũñ almak ister düzd-i dil **bilmez** anı / Zũlfũñũñ ejderleri aña nigh-bāndur senũñ

G.83/2 Olmasa dilde ğamuñ ten zinde olmaz bir nefes / Dostum **bildüm** ğamuñ cān u cihānumdur benüm

G.98/1 Dōstum çũnkim **bilürsin** ben senũñem sen benüm / Kanuma girmek neden müjğān-ı ħũn-efgen benüm

G.104/5 Felek-kaçr olduĝuñı **bilmez** idük / İşiginde meger derbān imişsin

G.105/1 Her nefes iy ħaste-dil maķşũd ne feryāddan / Merĥamet gelmez **bilürsin** çũn şeh-i bĩ-dāddan

G.116/1 'Işka düşdüm dostlar nāz u niyāzı **bilmedin** / Nāya dem-sāz oldu ğöñlũm sũz u sāzı bilmedin

G.116/1 'Işka düşdüm dostlar nāz u niyāzı bilmedin / Nāya dem-sāz oldu ğöñlũm sũz u sāzı **bilmedin**

G.116/2 Cān kağrin bilmeyince la'line dil virmedüm / Zũlfine ṭolaşmadum 'ömr-i dirāzı **bilmedin**

G.116/3 Ka'be-i kũyına 'azm itme yũzũñ ħāk itmedin / Niyetũñden fā'ide olmaz namāzı **bilmedin**

G.116/4 Şũfi ta'n eyler baña esrārdan **bilmez** diyü / Ben ħaķıķat ehliyın 'ıřķ-ı mecāzı bilmedin

G.116/4 Şũfi ta'n eyler baña esrārdan bilmez diyü / Ben ħaķıķat ehliyın 'ıřķ-ı mecāzı **bilmedin**

G.116/5 'Adlīyā 'ıřķ ile kāñı ol ki şāh-ı Ğaznevĩ / Sałtanatdan geçmedi 'ıřķ-ı Ayāz'ı **bilmedin**

G.123/2 Olmaduĝuñı sāyeñ **bilmezdüm** evvel āĥir / Bildüm ki sen meleksın olmaz melekde saye

G.123/2 Olmaduĝuñı sāyeñ bilmezdüm evvel āĥir / **Bildüm** ki sen meleksın olmaz melekde saye

G.133/3 Baña dīvāne oldu diyü ehl-i 'aql ider ta'ne / Ne mũhlik vādidür **bilmez** meger 'ıřķuñ beyabanı

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin ħasret ile yāre dirĩĝ / Dil düşüp zũlfi ħamıyla yürür āvāre dirĩĝ / Gözlerüm derdine olmaz **bilürem** çāre dirĩĝ / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

2. kestirmek, tahmin etmek.

G.41/5 Diş biler imiş 'Adlĩ leb-i la'l-i nigāre / Miķdārını **bilmez** ne 'aceb bĩ-edeb olmış

bilüben: bilip, bilerek; anlayıp, anlayarak.

G.40/3 Çemende bũlbũl-i ħoş-gũy 'acizini **bilüben** / Gülũñ leṭāyifine ħārı hem-zebān itmiş

bĩm: korku.

G.1/8 Ne ümmĩd ü ne **bĩmdür** işũmüz / Hemān bize ħavf u recā yaraşur

bīmār:

1. hasta.

1.1. aşk hastası, aşık.

G.34/2 ‘Aşkınun **bīmāriyam** dārü'l-belā-i ğamda qor / Ol tabīb-i cān u dil ben ħastei tīmārsuz

G.51/1 Niçe bir ben za‘īfe derd ü ğamda ħaste-ħāl olmak / Gözüñ **bīmārı** gibi her zamānda bī-mecāl olmak

1.1.1. sevgilinin bakışlarına maruz kalan hasta, aşık.

G.69/4 Lāle daħı dāğdār-ı ħadd-i gül-günüñ durur / Gözlerüñ **bīmārı** ancak nergis-i şehlā degül

bīmār eylemek [K]: hasta etmek || dertlendirmek.

G.24/1 Gözi derdiyle dil-i zārımı **bīmār eyler** / Şaçı fikriyle cihānı gözüme tār eyler

bī-mecāl olmak [K]: bitkin düşmek, dermansız kalmak.

G.51/1 Niçe bir ben za‘īfe derd ü ğamda ħaste-ħāl olmak / Gözüñ bīmārı gibi her zamānda **bī-mecāl olmak**

bīm-i cān: can korkusu.

G.138/4 Furqati içre **bīm-i cān** var iken / Vaşla irmege iħtimāl qanı

bī-mişāl: eşsiz, benzersiz || sevgilinin ayva tüyleri.

G.59/5 Levħ-i dilden ğubārı maħv için / Ĥaṭṭ-ı reyħāmı **bī-mişāl** gerek

biñ: bin, binlerce, pek çok, hayli.

G.4/1 İy kemān-ebrü n'ola qurbān idersem cān saña / **Biñ** benüm bigi ider her laħza cān qurbān saña

G.38/2 Zülfi kāfirlik idüp her bir kılında **biñ** esİR / Aşmağa qaşd eylemişdür çok Müselmān bağlamış

G.54/4 Yūsuf-ı Mışrī'ye kıymet ağırı altunimiş / Ĥāk-i pāyuñ cevheri **biñ** cāna erzāndur senüñ

G.75/7 Öldürürse ğam seni yāre ne ğam çün her zaman / **Biñ** senüñ gibi gedā ‘Adlī aña eksük degül

biñ kez: bin kez, bin defa || defalarca.

G.83/7 Cevr ile her günde **biñ kez** öldürürseñ ‘Adlī'yi / Ĥaḫ bilür bir kez dimez boynuña qanumdur benüm

biñ kul azād itmek sevābı [D]: bin köle azat etme sevabı, çok büyük sevap || sevgilinin aşığı yad etmesi, ondan bahsetmesi.

G.113/3 Bulur **biñ kul azād itmek sevābın** raħm iden dilden / Beni yād eylemek bir dem gelürse pādşāhumdan

biñ nāz ile [K]: bin türlü naz ile, bin türlü işve ile, çokça nazlanarak.

G.26/2 Baқиşuñdan añlayup ħalvet tırup **biñ nāz ile** / Tılaşup tenhā gelüp diye ki ħızmet var mıdur

bir:

1. herhangi bir varlığı belirsiz olarak gösteren (sayı).

- G.8/5 Salṭanat ‘unvānınıñ ğavgāları çoqđur belī / **Bir** ‘abāyile hemīn sa‘y it gedālıqđan yaña
- G.12/1 Kaşları yāyın qurup atduqca müjġanı dūrüst / **Bir** ḥaṭā itmez irer her cāna peykānı dūrüst
- G.12/2 Gerçi kim yāqūt dirler yazdı çok meşq-ı mişāl / Yazmadı ḥaṭṭuñ gibi **bir** ḥaṭṭ-ı reyḥānı dūrüst
- G.12/4 Çün gedādur qapuña geldükce iy şāh āftāb / Ḥ‘ān-ı ḥüsnüñden nevāl alursa **bir** nānı dūrüst
- G.18/5 Saña qul olmaq benüm ḥaddüm degüldür dostum / Sen şeh-i milk-i kerem ‘Adlī **bir** oñmaduq levend
- G.19/4 Cihānuñ ‘izzet ü cāhını terk itdi levend-i dil / Çü cümle şimdi dil-berler yaqasuz **bir** levend ister
- G.21/3 Çeşm-i zaḥmı baġrumı çāk eyledi ol kāfirüñ / **Bir** Müselmān yoq mı ‘ālemde baña tīmār ider
- G.24/3 Ṭālī‘üm kör baña zülfüñ yüzüñi göstermez / Kim ider anı ki **bir** baḥt-ı siyehkār eyler
- G.26/1 **Bir** mülāyim dil-bere ‘ālemde kıymet var mıdur / Ḥāk-i pāyine yüz urmaq deñlü ‘izzet var mıdur
- G.27/4 Bu şevq ile dilerem kişüñe olam qurbān / Ki āhu-yı dile şīrāne urasın **bir** tīr
- G.29/3 Ruḥlaruñ şevkiyle **bir** ‘āşık ki cān vire senüñ / Qabri anuñ ḥaşr olunca dostum pūr-nūr olur
- G.31/2 **Bir** dem eglen iy felek göñlüm sarāyın yıqma kim / Ol perī-peyker ḥayālī anda miḥmāndur henüz
- G.32/2 Göñülde seng-i cevruñle dilüm **bir** ḥāneyidi kim / Devām-ı devr-i çarḥ ile zevāl irüp ḥarāb olmaz
- G.32/5 Gözüm yaşı işiġüñe gider her laḥza sâ‘ildür / Niçün ebvāb-ı şefkatden aña **bir** fetḥ-i bāb olmaz
- G.33/4 Göñlüm evini yıqalı ‘ālemde şafā yoq / **Bir** ḥāne ki vīrān ola ‘ayş u ṭarab olmaz
- G.35/1 ‘Āşıka hicrānda olsa yine **bir** bī-dil enīs / Şan olur faşl-ı ḥazānda bülbüle bülbül enīs
- G.37/1 Vaşl-ı yāri ‘āşıka olmaz müfid itmek heves / Cānib-i dil-dārdan **bir** iltifat olursa bes
- G.37/2 Cān bedende fikr-i aġyār ile **bir** bülbül durur / Kim aña zāġ u zeġan cem‘ olup olmiş hem-qafes
- G.38/3 Bi’llāh iy ehl-i nazar eyleñ temāşā k’ol şanem / Zülfine her tābda **bir** māh-ı tābān baġlamış
- G.38/5 Lu‘bla cāzülġ için her **bir** ṭarafda çeşmine / Rişte-i cānlar alup bir deste reyḥān baġlamış
- G.38/7 ‘Adlī’nüñ nazmın gören vaşf-ı ruḥuñla didi kim / Cem‘ idüp evrāq-ı gül **bir** tāze dīvān baġlamış
- G.43/2 ‘İşka ṭa‘n eyleridüm başuma geldi āḥir / Yansa ‘ālem ola mı **bir** qurı ḥāşāk ḥalāş
- G.44/6 Müşk-i çīn aldı qoḥu zülfüñden ammā Çīn’de / Olmadı **bir** nāfede zülfüñ gibi bir ca‘d-ı ḥaṭ
- G.44/6 Müşk-i çīn aldı qoḥu zülfüñden ammā Çīn’de / Olmadı bir nāfede zülfüñ gibi **bir** ca‘d-ı ḥaṭ
- G.47/2 Ḥālını göstermeyüben şaldı zülfı damına / Murġ-ı cāndan kıldı ol şayyād **bir** erzen dirġ
- G.51/1 Niçe **bir** ben za‘ife derd ü ġamda ḥaste-ḥāl olmaq / Gözüñ bīmārı gibi her zamānda bī-mecāl olmaq
- G.53/1 Ol dil-bere mümkün ola mı **bir** nazar itmek / Yüz üzre anuñ ḥāk-i derinden ġüzer itmek
- G.59/1 Bize **bir** kāmēti nihāl gerek / Bize bir kaşları hilāl gerek

- G.59/1 Bize bir k̄āmeti nihāl gerek / Bize **bir** kaşları hilāl gerek
- G.59/2 Meh gibi kem cemālî neyleyelüm / Bize **bir** mihr-i bî-zevāl gerek
- G.62/5 N'olaydı 'Adlî'ye **bir** zerre deñlü meyl itsen / Çü rüşen oldı yüzüñ şems ile k̄amerden yeg
- G.67/3 **Bir** berk-i h̄azān-dīde mişālinde k̄ılupdur / Beñzümi k̄adi fūr̄kati ol t̄āze nihālūñ
- G.73/2 Her kime göñlüm ğamın didüm ğamından ğam yidüm / Ğālibā yokdur cihān içinde **bir** bî-ğam göñül
- G.73/4 Ğuşsa-i devrāndan **bir** dil h̄alāş olmuş degül / Sen degülsin mübtelā-yı ğam hemān epsem göñül
- G.74/1 İy taḅībüm derdmendem derdüme **bir** çāre kıl / Şehr ü küy içre şabā gibi yeter āvāre kıl
- G.75/5 H̄üsn ile h̄urşīd-i enver çākerūñ lāyık mıdur / Meclisūñde dem-be-dem **bir** bed-lik̄ā eksük degül
- G.76/4 Sen baña raḥm eylemeñ 'ālemde **bir** emr-i ba'īd / Ben senūñ vaşluñ temennāsı 'aceb fikr-i muḥāl
- G.76/5 Sīm ü zerden dām idüp ol vaḥşiyi eyle şikār / 'Adlîyā şayd olduĝı yokdur ğazelle **bir** ğazāl
- G.79/1 Kaşlaruña **bir** k̄adīmī bendedür beñzer hilal / Kim dü tā itmiş durur k̄addin mürür-ı māh u sāl
- G.79/3 **Bir** zavallu āftāb u māh ise bir keḅ-dehen / Nice k̄ılsunlar senūñle da'vi-i h̄üsn ü cemal
- G.79/3 Bir zavallu āftāb u māh ise **bir** keḅ-dehen / Nice k̄ılsunlar senūñle da'vi-i h̄üsn ü cemal
- G.81/3 Leblerüñe la'ḷ k̄ulaĝı delik **bir** bendedür / Dişlerūñ nazmına olur lū'lu'-yı şehvār kıl
- G.87/4 Ṭālī'üm şemsi benüm hiç ṭulū' eylemedi / Şeb-i yeldā-yı ğama toĝmadı **bir** māh n'idem
- G.94/5 'Adlî'ye vaşluñ ümīdi dostum emr-i ba'īd / **Bir** selāmuñdur recāsı senden ancaḅ ve's-selām
- G.95/3 Dehenūñ **bir** söz ile varlıĝımı aldı tamam / Gerçi kim yoĝ idi bir zerrece andan ḥaberüm
- G.96/5 Ben k̄āni'am yüzüñe irāqdan nazar k̄ılam / Vaşluñ hevāsın eylerimiş degme **bir** le'īm
- G.102/6 Sen bu h̄üsn ile ne ādem ne meleksin ne perī / **Bir** muşavver rūḥsın k'olmuş cihān sen cāna ten
- G.107/2 Niçe yüz biñ bende-i bendüñden āzād istesen / Al elüñe zülfüñi çöz **bir** k̄ılını bāddan
- G.108/1 Cem' olalum **bir** çemende 'işrete āĝāz için / Çalduralum naḅdümüz varını süz u sāz için
- G.110/2 Şād olur derdüñ ile cānumı şād eyleyicek / Nice **bir** 'āfiyet içre anı nā-şād ideyin
- G.110/5 K̄addümi iki büküp āh ideyin ben 'Adlī / N'ola dil-dār yolında hele **bir** ād ideyin
- G.111/3 Nice k̄an ağlamayam düşde ḥayālūñ göricek / **Bir** daḅı gözlerüñe gelmezem uyḥu gibi ben
- G.111/4 Būy-ı zülfüñ Ḥuten'e bād iledüp miske didi / Bulmadum Çīn'i gezüp **bir** daḅı bu bū gibi ben
- G.112/2 Dil metā'ımı añup zülfi ṭolandurdı beni / İtmedüm fā'ide **bir** k̄ılca bu bāzārundan
- G.115/7 H̄abs-i ğamda dostum şekker-lebūñ vaşf itmeĝe / 'Adlī gibi olmaya **bir** ṭūṭi-i şīrīn-suḥan
- G.120/3 İy gözi āhū ḥaṭı 'anber-feşānuñ yādına / **Bir** deriye şarılıp k̄aldı Ḥuten'de müşĝ-i Çīn
- G.121/2 Kerem kıl **bir** nazar daḅı beni bî-cān idüp gitme / Ki sensüz bir nefes olmaz k̄ararı rūḥumuñ tende
- G.121/2 Kerem kıl bir nazar daḅı beni bî-cān idüp gitme / Ki sensüz **bir** nefes olmaz k̄ararı rūḥumuñ tende

- G.126/1 Müjeñ tîri geçer sînemden irer oğ gibi cāna / Kemān-ebrūlaruñ **bir** küşeden meyl itse kurbāna
 G.129/7 Bugün zulm ehlini dīvānuña da‘vet idüp ‘adl it / Tažallum eyleyü varsañ gerek **bir** ‘āli dīvāne
 G.133/2 Şaçı tarrārlar mekrine **bir** dil olmasun meftun / Gözi kāfirlere düşürme yā Rab bir Müselmān'ı
 G.133/2 Şaçı tarrārlar mekrine bir dil olmasun meftun / Gözi kāfirlere düşürme yā Rab **bir** Müselmān'ı
 G.137/3 Sāqi-i devrān beni **bir** cām ile mest itdi kim / ‘İşk şer‘i men‘ kılmış muhtesib ta‘zîrini
 G.138/2 Bāğbānā bu bāğ-ı ‘ālemde / Mîvesi mihr **bir** nihāl kıanı
 G.140/3 Hüsnuñe öykünmege bedr olıcağ gökde kamer / **Bir** siyeh halka aşar ruhsārına kākül gibi
 G.142/6 **Bir** gedāyidi cihān içre gezer bî-ser ü pā / ‘Adlî kul oldu saña ‘āleme sulţān oldu
 Mrb.1/7 **Bir** perî-zāde vü meh-rū şanem ü tāze cüvān / İdeli gün yüzini perde-i zülfinde nihan /
 ‘Adlî'nüñ gözlerine oldu karañu dü cihan / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

2. aynı, eşit, denk.

- G.126/7 Hāyāt u mevt aḥkāmında şāh ile gedā **birdür** / Berāberdür cefā-yı çarḥ derviş ile şulţāne

bir ayağ üzre tırmak [D]: tek ayak üstünde durmak || her türlü emre amade olmak, hizmete hazır olmak.

- G.125/3 Nār-ı ruhsārında ol servüñ yanar pervānevār / **Bir ayağ üzre tırup** şem‘-i şebistān her gice

bir daḥı [K]: bir daha, bir kez daha.

- G.22/1 Var iken tende benüm rûḥ-ı revānumdan eşer / Ḥamdülillāh **bir** daḥı kıldum cemālūñe nazār

bir dem [K]:

1. bir an, bir nefes.

- G.113/3 Bulur biñ kul azād itmek şevābın raḥm iden dilden / Beni yād eylemek **bir dem** gelürse pādşāhumdan

- G.123/5 Sen şāha müşteriyem cān u cihān vireydüm / **Bir dem** vişāl olursa ucuzdur ol bahaya

1.1. bir nefeslik zaman, bir an olsun.

- G.57/3 Düşelden sen periden **bir dem** ayru / Delürdüm kendüm ile eylerem ceng

- G.89/3 Dem-be-dem derd-i dilüm söyler egerçi çeng ü ney / Āh kim sūz-ı derūnum **bir dem** añlanmaz benüm

1.2. bir anda, aniden, hemencecik.

- G.144/2 Cihānda yüz şuyını ḥāşıl itdi içeliden / Şu gibi kıanımı **bir demde** tîğ-i ḥün-bārı

bir demlik [K]: bir anlık, geçici.

- G.60/5 Bekāyı fikr ider olsañ fenā milkinde iy ‘Adlî / Cihāna pādşāh olmağ ḥaḳıḳat oldu **bir demlik**

bir dür-i yetim: tek bir inci, bir inci bile.

G.96/2 Baħr-ı vüçüd içinde bulunmaz aña bedel / ‘Ālem tamām olsa şadef **bir dür-i yetīm**

bir gice [K]: bir gece, bir gecelik, bir geceliğine, sadece bir gece.

G.11/2 **Bir gice** ger yār ile peymāne sürsem reşkden / Tañ degül nüħ kāse-i gerdün eger balsa şikest

G.61/6 Bedr olup gün yüzine karşı iñen lāf urma kim / Eyde iy meh **bir gice** ħüsn-i kemālündür senüñ

bir gün [D]:

1. bir gün, bir zaman, bir an.

G.127/3 Fiğān ki gözleri zulminden ol şehüñ **bir gün** / Elümle çāk ideyin sīnemi yaķam yirine

2. sonra, ilerde, eninde sonunda, günün birinde.

G.131/4 Mizācuñdan yübüsetle şudā‘uñ def’in iderdün / Yoluñ uğrasa **bir gün** zāhidā ger kūy-ı ħammāre

bir gün daħı [K]: bir gün bile, asla, hiç.

G.89/5 Ĥasret-i serv-i ħadüñle olmadı **bir gün daħı** / Yaşum ile yiryüzi her laħza şulanmaz benüm

bir gün ola [K]: bir gün olur, bir gün gelir, gün gelir.

G.73/5 Şāhid-i şādī cemālin ‘arz ide **bir gün ola** / Böyle ħalmaz ħam yime ħāl-i cihān her dem gönül

bir içim āb [D]: bir içim su, çok güzel kadın || sevgili.

G.124/3 Ķılıcuñ üstine cān u gönül ki cān atdı / ‘Aceb mi cān vire ger teşne **bir içim āba**

bir iki mest: bir iki sarhoş, birkaç sarhoş || sevgilinin gözleri.

G.99/3 Göñlüm evinde gözleri güyā **bir iki mest** / Ceng idüp itdi şīşeci dükkān işin tamam

bir itmek [D]: iş birliğı yapmak, birleşmek, bir araya gelmek.

G.122/2 Şaçuñla dil **bir idüp** ħaşlaruñ ħarār itmiş / Ķarārımı aluban bī-ħarār eylemeğe

bir ħabāya ‘uryān ħoymak [D]: aynı kabaya çıplak koymak. Reşad Ekrem Koçu, Patrona Halil adlı meşhur eserinde hamam külhanlarında yaşayan eski İstanbul külhanbeylerinden bahsederken, külhana yeni bir kimsesiz genç getirildiğinde külhancı babanın bu yeni genci kendisinden birkaç yaş büyük eski bir külhanbeyi ile kardeş ilan etmesinin bir gelenek olduğunu söylüyor. Bu merasimde çırılçıplak soyulan iki gencin külhan ağzında bir bohça içinde muhafaza edilen “Lâyhâr kefeni” denen bir geniş gömlek içine birlikte sokuldukları, gömlek üzerinde iki baş ve yanlardan çıkan dört kol görünecek şekilde bekletildikleri ve ardından külhancının yüzünü külhan ağzına dönerek "Ey Lâyhâr evlatları!.. Burada senin benim yoktur, herkes kardestir. Aynı babanın tohumundan ve bir anadan doğmuş olanlar birbirini boğazlarlar, analarını babalarını bilmeyen Lâyhârın evlâdları ise birbirlerini tek vücut bilirler. Lâyhâr'ın

kefenini sağlığında giyenler ölünceye kadar kendisini kardeşinden ayrı görmez. Başlarınız ikidir ama vücutlarınız birleşmiştir, biriniz sağa bakarsa öbürü solu gözler. Sizi birleştiren bu külhandır. Her günkü kazancınızı buraya getireceksiniz, bu külhan sırrıdır, külhanda kazan bereketlidir!.. şeklinde bir nutuk irad edermiş || sevgiliyle tek vücut olma, bir olma.

G.98/5 ‘Adlîyile **bir kabāya koyalı ‘uryān** seni / Yağadan geçmiş haq oğlum oldı pīrāhen benüm

bir qadem [K]: bir adım || bir an.

G.34/5 Eşk-i çeşmi ‘Adlî'nüñ her dem revān olmağičün / **Bir qadem** şalınmaz ol serv-i revān ağıyārsuz

bir kerre [K]: bir defa, bir defacık, sadece bir kez.

G.92/5 **Bir kerre** iltifāt ile kulum durur diseñ / ‘Adlî’yi milk-i ‘āleme ben pādşā kılam

G.119/5 Hāk-i pāyine yüzün **bir kerre** sür sen ‘Adlîyā / Başuña devlet yetürdi saña ol Allāh'dan

bir kez [K]: bir kez, bir defa, bir kere || bir kere bile, bir kerecik.

G.83/7 Cevr ile her günde biñ kez öldürürseñ ‘Adlî’yi / Haq bilür **bir kez** dimez boynuña kanumdur benüm

bir lahza [K]: bir an.

G.73/1 Olmadı ‘ālem içinde bir nefes hurrem gönül / Olmadı **bir lahza** bī-ğam olana hem-dem gönül

bir nefes [K]:

1.bir nefes, bir an, bir soluk.

G.8/4 ‘Adlîyā ol şāh-ı hūbāna kul olsam **bir nefes** / Baqmazidüm saltanatla pādışālıqdan yana

G.73/1 Olmadı ‘ālem içinde **bir nefes** hurrem gönül / Olmadı bir lahza bī-ğam olana hem-dem gönül

G.83/2 Olmasa dilde gamuñ ten zinde olmaz **bir nefes** / Dostum bildüm gamuñ cān u cihānumdur benüm

G.124/2 Gözüñ gamında marīz-i seher olalı gönül / Müjeñ hayāli anı qor mı **bir nefes** h’āba

G.128/4 Bülbül-i bī-çāre dir her dem lisān-ı hāl ile / **Bir nefes** gülden ırağ olmağa hāra çāre ne

1.1. tanıkta Hz. İsa'nın ölüleri dirilttiği nefesine gönderme vardır.

G.115/1 **Bir nefes** ‘İsī-şifāt ol gonca-leb açsa dehen / Hākden baş qaldurup her mürde çāk ide kefen

bir niçe [K]: bir hayli, pek çok.

G.135/1 Nev-bahār itdi müzeyyen yine rüy-ı ‘ālemi / Bezm-i gülşende bulup **bir niçe** yār u hem-demi

bir ola mı [K]: bir olur mu, benzer mi || benzemez.

G.96/1 Hicr-i ateşle **ola mı bir** āteş-i Ceḥīm / Hicrān vişāle olsa mübeddel zihī na‘īm

bir olmak [K]: eşit olmak, aynı olmak, denk olmak.

G.71/3 Serv ile kıadd-i hıramānı **bir olduğu** gibi / Görinür müy-ı miyāniyle saçı kıl-be-kıl

G.96/7 Hāk-i derinde **olmaz** idi itler ile **bir** / ‘Adlī o şâha olmasa ger bende-i kadīm

bir zerre [D]: "zerre kadar" deyiminin karşılığı olarak hiç anlamında kullanılmıştır.

G.14/3 Ol āftābuñ itsem hāk-i derinde mesken / **Bir zerre** olmaz idüm kaçır-ı cināne muhtāc

G.130/1 Dil viren ol yüzi gül ü kıaddi şanavbere / **Bir zerre** mihri kıalması hırşīd-i envere

bir zerrece [D]: zerre kadar, azıcık bile.

G.95/3 Dehenūñ bir söz ile varlıgımı aldı tamam / Gerçi kim yoğ idi **bir zerrece** andan haberüm

birbirinden fark olmak [K]: birbirinden ayırlamamak || çok benzemek.

G.95/1 Cismümi eşküme ğarķ eyleyeli dīdelerüm / **Birbirinden** n'ola **fark olmaz** ise baħr u berüm

biri:

1. biri, birisi, bir tanesi.

1.1. zahit.

G.11/4 Zāhidi gördüm mürīd ile çıkar mey-hāneden / Ser-girān biri velīkin ol birisi nīm-mest

1.2. aşığı karşılık vermesi için sevgiliye yapılan ısrarlar.

G.109/2 Benümçün kimse kıalması niyāz itmeye kıapuñda / Dirīğā kim kıabül olmaz **biri** bunca dileklerden

1.3. sevgilinin bilekleri.

G.109/3 Ne olur māl-ı dünyāvī vireydüm cānı şükrāne / Tolaşsa boynuma görsem **biri** sīmīn bileklerden

birin on eylemek [D]: bire on katmak, bire bin katmak, abartmak; artırmak, çoğaltmak.

G.30/3 Gül yüziyle zevķ u şādīnūñ birin on eyleyen / Gülsitān-ı hūsn içinde kıāmet-i ra‘nāsıdur

birisi: biri, birisi || deniz ve maden.

G.129/5 **Birisi** ğarķ-ı āb oldu birisi tīşe-çāk itdi / Gözümden infi‘āl ol deñlü irdi baħr ile kāne

G.129/5 Birisi ğarķ-ı āb oldu **birisi** tīşe-çāk itdi / Gözümden infi‘āl ol deñlü irdi baħr ile kāne

birle: ile.

G.14/5 ‘Adlī nigāre hālūñ ‘arz it niyāz **birle** / Dervīş olanlar olur şāh-ı cihāne muhtāc

biryān: kebab || aşğın ciğeri, gönlü, yüreği.

G.31/6 Bu sebebden dūd-ı āhumla gelür bŷy-ı kebāb / Āteş-i ğamla ciğer cismümde **biryāndur** henüz

bī-ser ü pā gedā [K]: zavallı dilenci/fakir; başına buyruk/başı boş derviş || Adlī.

G.142/6 Bir **gedâyidi** cihân içre gezer **bî-ser ü pâ** / ‘Adlî kıl oldu saña ‘äleme sulţân oldu

bî-şümâr: sayısız, hesapsız || sevgilinin saçları.

G.65/5 Hısâb olınmaya yazılsa tâ ki rûz-ı şümâr / Şaçun gırlırları kim dilde **bî-şümâr** itdüñ

bisyâr: pek çok, çok fazla, sayısız || aşıkılar.

G.81/5 Az bulunur bu cihânda aña senün gibi şâh / ‘Adlî gibi saña lîkin bulunur **bisyâr** kıl

bitiser: bitecek || bitki, tüy, saç vb. şeyler çıkıp yetişmek.

G.113/5 Göñülde çeşm-i mahmûruñ hayâliyle ölürsem ben / **Bitiser** nergis-i şehlä tenüm üzre giyâhumdan

G.121/5 Hayâl-i hadd ü zülfünle eger hâk olsam iy meh-rû / **Bitiser** läle vü sünbül benüm kabrümün üstinde

bitmek: ortaya çıkmak, yetişmek.

G.55/7 Hâşre dek derd ü gâmin cân u dilün itmege şerh / Sîneñ üzre dil ola ‘Adlî **biten** her çemenün

biz:

1. çokluk birinci kişî zamiri.

1.1. aşıkılar, aşk erbâbları.

G.1/8 Ne ümmîd ü ne bîmdür işümüz / Hemân **bize** havf u recâ yaraşur

G.59/1 **Bize** bir kâmeti nihâl gerek / Bize bir kaşları hilâl gerek

G.59/1 Bize bir kâmeti nihâl gerek / **Bize** bir kaşları hilâl gerek

G.59/2 Meh gibi kem cemâli neyleyelüm / Bize bir mihr-i bî-zevâl gerek

G.75/6 Vaşl ile ‘ayş eylemiş gerçi raķībüm hicr ile / Hâmdüli'llâh **bizde** de zevk u şafâ eksük degül

G.84/5 Egerçi fûrkat-i dil-dâre şabr ider ‘Adlî / Bu fi‘line **biz** anuñ ihtiyârı mı diyelüm

G.108/3 Kendü añmaz hâlvetinde başlar kesdüğini / Tanz ider şüfî **bize** ol gözleri şannâz için

G.139/3 İy vişâl ehli mey-i vahdet içeñ zer câm ile / Bezm-i miñnetde sifâl eyler **bize** sâğarlığı

G.141/1 Devlet ü baht u sa‘âdet **bize** çün yâr oldu / Nerd-i gâmda dil-i bed-h‘âhuñ işi zâr oldu

G.141/2 Şol şehinşehliği erzâni kılupdur **bize** Hâk / Ki cihân şehlerine bende dimek ‘âr oldu

1.2. Adlî, II. Bâyezîd.

K1.1/1 Çün rûz-ı ezeli kısmet olmuş **bize** devlet / Taķdîre rızâ virmeyesün buña sebep ne

bî-zahmet-i hâr: sıkıntı ve eziyet vermeyen diken || cefasız sefa.

G.102/7 Hây ‘Adlî ne şurursın vaķt-i gül faşl-ı bahar / Görsin ol gül-çehrei **bî-zahmet-i hâr** isteyen

bîzâr olmak [D]:

1. bıkmak, usanmak; şikayetçi olmak.

1.1. sevgiliye kavuşamadığı için şikayet etmek.

G.6/7 ‘Adlîyâ şoĥbet-i aĥyâr ile **bîzâr oldum** / Hoş gelür yâr-ı vefâdâr ile bâzâr baña

1.2. bıkmak, usanmak, sıkılmak.

G.68/5 Ne deñlü çoĥ ise ‘ışık ehli **olurlar bîzâr** / şu ‘ömrden ki ĥaraz aña vaşl-ı yâr degül

boy: insanın yerden yüksekliğini gösteren fizikî unsur || sevgilinin boyu/endâmı.

G.33/5 Sidre'yle **boyuñ** nisbetini şorana Cibrîl / Ėaddüñ gibi dir toĥrısı ‘âlî-neseb olmaz

G.72/6 Bülend eyle **boyı** vaşfını ‘Adlî / Dehânında sözüñi muĥtařar ĥıl

G.92/1 Ĥübâ **boyuñ** ki vaşf idicek müntehâ ĥılam / Medĥ-i lebünde sözlerümi cân-fezâ ĥılam

boş eylemek [K]: boşaltmak.

Mrb.1/2 Tîr-i ĥamzeñ şanemâ gözlerüme olalı tûř / Gözlerüm yaş aĥıdup baĥr oluban eyledi cûř / Seyl-i eşküm dökilüp gözlerümi **eyledi boş** / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

boyanmak: boyanmak || tutuşmak, yanmak.

G.132/2 **Boyanmaz** idi âteş-i âhumla felekler / Seyl-âb yaşum irmese yanmış ciger üzre

boyn burmak [D]: boyun bükmeĥ.

G.135/5 Olubañ ĥamĥîn benefşe gibi **burmazdum boyn** / ‘Adlîyâ boynuma bend itsem o sünbül perçemi

boynu baĥlu [K]: boynu baĥlı, köle. En ařaĥı seviyede bulunan köle ve tutsaklar için kullanılan bir ifadedir. Bu tutsaklar, bir yerden başka bir yere götürülürken boyunlarına hayvan misali ip baĥlanırdı. Bu tabir, sevdiĥine bütün benliĥiyle baĥlanan âřıĥın da niteliĥidir. Âřıĥın kendisinin veya gönlünün baĥlandığı ip, sevgilinin zülüfleridir. Tanıkta sevgilinin zülüfleri/saçları sünbül ile temsil edilmiştir.

G.81/1 Beñlerüne bende fülül yüzüne ĥülzâr ĥıl / Sünbülüñe **boynu** baĥlu nâfe-i Tâtâr ĥıl

boynın burmak [D]: boynunu bükmeĥ, çaresiz kalıp kabul etmeĥ; bitki canlılıĥını yitirmeĥ.

G.96/4 **Boynın buralı** ĥaĥt-ı ĥubârüñ benefřenüñ / Düşdi ‘aşâyâ ‘illet ile nergis-i saĥîm

boynuna tolamak [K]: boynunu sarmak, boynuna sarılmak.

G.109/3 Ne olur mâl-ı dünyâvî vireydüm cânı şükrâne / **Tolaşsa boynuma** görsem biri sîmîn bileklerden

boynunu burmak [D]: boynunu bükmeĥ; acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak.

G.56/3 **Boynumu burdı** benefşe ĥaĥtuñuñ sevdaları / Göñlümi sevdâyile başdan çıĥardı kâkülüñ

boyun:

1. boyun.

1.1. sevgilinin boynu.

G.82/1 Kollarımı dâğ-ı hicrân ile tezyîn eyledüm / **Boynuñia** bu heykeli aşmağa zerrîn eyledüm

1.2. aşığın boynu.

G.135/5 Olubañ ğamgîn benefşe gibi burmazdum **boyın** / ‘Adlîyâ boynuma bend itsem o sünbül perçemi

böyle: böyle, bu şekilde, bu tarzda.

G.18/4 Zâhidâ zühdüñ görüp rind olana ta’n itme kim / Levha tarhın **böyle** çekmiş üstâd-ı naķş-bend

böyle kalmaz [K]: böyle kalmaz, böyle devam etmez.

G.73/5 Şâhid-i şâdî cemâlin ‘arz ide bir gün ola / **Böyle kalmaz** ğam yime ħâl-i cihân her dem gönül

bu:

1. bu, işaret zamiri.

1.1. ders çıkarılması gereken mevcut hal.

G.2/7 Yarın aña kalmayam dirseñ fiğân u zarda / ‘Adlîyâ **bunda** işitdügüñ fiğân u zâre bak

1.2. Sultan Cem'in, II. Bâyezîd'in saltanatına rıza göstermemesi.

K1.1/1 Çün rüz-ı ezeli kısmet olmuş bize devlet / Taķdîre rîzâ virmeyesüñ **buña** sebep ne

1.3. sevgilinin dudağı.

G.33/6 Rıdvân lebüñi görse diye bâğ-ı cinânda / **Bunuñ** gibi şîrîn-ter ü rengîn ruṭab olmaz

1.4. “Aşık arsız olmalıdır.” atasözü.

G.34/4 Şîşe-i nâmûsumı ‘aşkuñda çaldum taşlara / **Bu** meşeldür döstüm ‘aşık gerekdür ‘ârsuz

1.5. maksat, niyet, amaç.

G.35/6 ‘Adlîyâ gel sen de inşâf eyle şehlikden murâd / **Bu** degül midür ki ola ol şacı sünbül enîs

1.6. dünya, dünya hayatı.

G.45/6 Rüz-ı maşşer nâle vü zâruñdan olmaz fâ’ide / Eylemezseñ **bunda** ‘Adlî dâd-ĥ’âhî istimâ’

1.7. sevgilinin gözleriyle aşığı yaralaması.

G.51/3 Behey kâfir Müselmânlık yolında var mıdur **bu** kim / Ħarâmî gözlerüne ṅanımı içmek ħelâl olmak

1.8. sevgilinin konuşmaya başlaması, sevgilinin ağzından çıkan sözler.

G.62/3 Çü söze başlayasın la’l-i nâbile ne ola / Ki ğüş-ı câna irişmege **bu** dürederden yeg

1.9. “Cimri kişi asla cennete giremez.” sözüne atfen kullanılmıştır.

G.77/4 Ağlamasa gözlerüm küyına yol virmez nigâr / Oldı rüşen **bu** ki hergiz cennete girmez baḥîl

1.10. aşığın gözyaşlarıyla oluşan büyük deniz.

G.78/2 Gözümüñ yaşını ‘ummāna nice beñzedeyüm / Ki kenārında **bunuñ** kaçre kadar nem degül ol

1.11. sevgilinin aşığı, kavuşmanın imkansız olduğunu söylemesi.

G.118/4 Eylemiş dil-ber şalā vaşlına cānlar dir meğer / İy gönül ben kime diyem **buñ** kendüm var iken

1.12. aşığın alın yazısı olan dert ve keder.

G.113/7 Belā vü derdimiş iy dil ezelden ‘Adlî’ye kısmet / Fiğān u nāleden geç kim **budur** taqdīr ilāhumdan

1.13. sevgilinin yan bakışları sonucu aşığın yüzünde beliren sarılık, solgunluk.

G.132/6 Her laḥza gözün tiğ-i müjeñ çekdügi **bu** kim / ‘Ādetdür olur düzd ü ḥarāmī çü zer üzre

2. bu, işaret sıfatı.

G.3/2 Kālan resüllerün kaçmineydi da‘veti çün / Nübüvvetiyile **bu** ins ü cāna mürseldür

G.3/5 Egerçi ḥatm idi Yūsuf’da ḥüsn i‘cāzı / **Bu** ḥüsn-i ḥulḳ ile cümlesinden ecmeldür

G.5/4 Reyḥān ḥaṭuñı yazduğı **bu** kātib-i ḳudret / Tā āyet-i ḥaḳ ola cemālünde hüveyda

G.20/2 Kaşına gözi ğamz ider iy dil ḥazer it kim / Ol egriye **bu** fitnenün egri ḥaberi var

G.23/1 Kaçan ki göklere ağır **bu** āh-ı āteş-bār / Olur cihān gözüme kara zülfi gibi tār

G.25/3 Ḥüsn ile Yūsuf eger old’ise sulṭān-ı Mıṣr / **Bu** güzellikle seni şāh-ı cihān eylediler

G.27/1 Cüvānları seveliden **bu** pīr-i bī-tedbīr / Beni esirgeyüp ağılar eger cüvān ger pīr

G.27/4 **Bu** şevḳ ile dilerem kīşüñe olam ḳurbān / Ki āhu-yı dile şīrāne urasın bir tīr

G.31/6 **Bu** sebebden düd-ı āhumla gelür büy-ı kebāb / Āteş-i ğamla ciger cismümde biryāndur henüz

G.32/6 Şatarsañ leblerün la‘lin behā cānlar virüp dirler / Cihān içinde bī-ḳıymet **bu** renge la‘l-i nāb olmaz

G.36/6 Eger dār-ı şafā isterseñ olma / **Bu** dār içinde deyyār ile munis

G.40/1 Kaşı ḥayāli hilālün ḳadin kemān itmiş / Ne fā’ide ki **bu** fikrinden ol ziyān itmiş

G.40/5 Şeh oldı zümre-i ‘uşşāka derd ile ‘Adlî / **Bu** nā-murādliğ anı da kāmrān itmiş

G.43/1 Kākülinden olmaz **bu** dil-i ğamnāk ḥalāş / Murğ kim dāma düşe olmaya bī-bāk ḥalāş

G.47/5 Ol gözi cellād hicrinde ölürsem dostlar / **Bu** ğarībün māteminde eylemeñ şīven dirīğ

G.48/6 İy gönül saña müselleḥ şanma **bu** derd ü bela / Çeşm-i pür-ḥışmı nigāruñ kimse’i ḳılmaz mu‘āf

G.50/1 Ol dil-ber-i zībā gibi meh-çehre güzel yok / **Bu** ḥüsn-i dil-ārāya cihān içre bedel yok

G.50/2 Vuşlat demidür çünki **bu** dem ḥāne-i dilden / İy ğam yūri gitgil ki dağı saña maḥal yok

G.50/6 Miḥnet evidür dār-ı cihān eyleme feryād / **Bu** medrese-i ğamda gönül baḥş u cedel yok

G.54/7 Sen **bu** ḥüsn ile cihān milkine şulṭān olalı / ‘Adlî ḳuluñ milket-i Rüm içre şulṭāndur senün

G.60/2 **Bu** Zāl-i dehr-i dūnuñ ol kaçdar çekdüm cefāsın kim / Cihāna dāstān oldı benüm ḥaḳḳumda Rüstemlik

- G.62/2 Senüñ için didiler ‘aşkıını katl eyler / Dağı ne ola cihān içre bu haberden yeg
- G.65/3 Cefālaruñ ziyād eyledüñ ki minnetdür / **Bu** nā-tüvānı bu luḫ ile zīr-i bār itdüñ
- G.65/3 Cefālaruñ ziyād eyledüñ ki minnetdür / Bu nā-tüvānı **bu** luḫ ile zīr-i bār itdüñ
- G.65/6 **Bu** hüsn ile ki şeh olduñ gönül vilayetine / Ğamuñ diyārına ben kılı şehriyār itdüñ
- G.66/3 Yüzüñ güli ki aña ‘özü-ğ’āh ola ğam yok / Tutam ki ğār-ı belādur **bu** ğār-ı zārlaruñ
- G.66/4 Hevā-yı ‘ışk **bu** deşt-i ğam içre kāfidür / Karārını bile virmege bī-karārıaruñ
- G.81/5 Az bulunur **bu** cihānda aña senüñ gibi şah / ‘Adlî gibi saña lîkin bulunur bisyār kıl
- G.82/1 Kollarımı dāğ-ı hicrān ile tezyīn eyledüm / Boynuña **bu** heykeli aşmağa zerrīn eyledüm
- G.84/2 Belā vü miḫnet-i bī-ğaddi mi beyān idelüm / Ya **bu** ğam u sitem-i bī-şümārı mı diyelüm
- G.84/3 Şafā-yı verd-i ruḫı şevkıyile bülbülvār / **Bu** her gün itdügimiz āh u zārı mı diyelüm
- G.84/5 Egerçi fūrkat-i dil-dāre şabr ider ‘Adlî / **Bu** fi‘line biz anuñ ihtiyārı mı diyelüm
- G.86/1 Ben beni yār ışiginde ğāh derbān eylerem / **Bu** ḫayāl ile gehī kendümi şulṫān eylerem
- G.86/2 **Bu** müferrihle ğüşād olmaz gönül ğamğīnligi / Bāde-i la‘lün ḫayālātında ḫayrān eylerem
- G.91/2 Gözlerüñ tiğ çeker kaşdı **bu** kim cānum ala / Şanemā ivme ki ben şanma ki ḫāzır degülem
- G.93/7 Şol kadar kim ağladum **bu** sīne-i şad-çākde / Tīri zaḫmın ‘Adlîyā gül-berk-i sīr-āb eyledüm
- G.97/4 Hevāda toz degüldür zāhir olan gerd-i rāhuñda / **Bu** ḫākī cismi raḫşuñ ayağında pāy-māl itdüm
- G.100/4 Yāre didüm vaşluñı ḫaḫ’dan temennā eylerem / Didi dil-ber nāz idüp ben **bu** du‘āyı sevmezim
- G.101/4 Ḫūra beizer ol şanem şüretde gerçi iy felek / Sen **bu** hüsn ile anı kāfir-nijād itmek neden
- G.102/6 Sen **bu** hüsn ile ne ādem ne meleksin ne perī / Bir muşavver rüḫsın k’olmuş cihān sen cāna ten
- G.104/1 Gözüm hicr ile sen giryān imişsin / Yürek **bu** derd ile sen kan imişsin
- G.109/6 Göricek kadd-i bālāñı **bu** iki merdüm-i çeşmüm / Şaçarlar dürr ile la‘li yoluña mā-meleklerden
- G.111/4 Būy-ı zülfüñ Ḫuten’e bād iledüp miske didi / Bulmadum Çīn’i gezüp bir dağı **bu** bū gibi ben
- G.112/2 Dil metā‘ını añup zülfi ṫolandurdı beni / İtmedüm fā‘ide bir kılca **bu** bāzārımdan
- G.112/4 Sebeb-i vaşl degül şabr-ı ğama şefkati yok / Menfa‘at bulmadum **bu** ğam ile varımdan
- G.117/1 ‘Özini bend ideli zülfüne dil-i ğamğīn / **Bu** ğuşşayile perīşān oldu ol miskīn
- G.118/3 Nice serbāz olmayam ‘ışkı yolında dil-berüñ / **Bu** delü gönülüm gibi çābü-k-levendüm var iken
- G.119/4 Kapuña varmağa küyuñ itlerinden kōrkaram / Ben gedā **bu** ḫürmeti umar mıdum sen şāhdan
- G.121/1 Ne ḫāşıyyet kōmuş yā Rab Ḫudā **bu** hüsn ile sende / Kōmadı mihr-i ruḫsāruñ karār u şabrımı bende
- G.122/1 O gül **bu** bülbülü diler çü zār eylemeğe / Gönül dağı diler anı hezār eylemeğe
- G.128/5 Her gice nālem maḫallün ḫalkı işidüp benüm / İncinüp dirler ‘aceb **bu** āh u zāra çāre ne
- G.128/7 Va‘desine ol cefā-kār eyledi çünkim ḫilāf / ‘Adlî şabr itmek gerek **bu** intizāra çāre ne

G.129/1 Bugün ben da'vi-i 'ışık ile geldüm çün **bu** meydâne / N'ola tûb eyler isem başımı ol zülf-i çevgâne

G.131/5 Er iseñ zînetine dünyenüñ meyl eyleme zinhar / Şağın aldamasun 'Adlî seni **bu** Zâl ü mekkâre

G.136/1 İy h'âce katı muğlağ olur 'ışık kitabı / Bâbuñ degül añlamaduñ ise **ko bu** bâbı

G.136/5 'Adlî sen anı terk idegör 'âkil iseñ ger / Terk itse gerek seni **ko bu** milk-i ħarâbı

G.138/2 Bâğbânâ **bu** bâğ-ı 'âlemde / Mîvesi mihr bir nihâl kârı

G.143/4 Çünkü sen gevher-i nâ-yâba elüm irişemez / N'ola gözden çıkarursam **bu** yedi deryayı

G.144/1 **Bu** kaş mıdur ya kazâ nağş-ı bend pergârı / Ki nağş kıldı yüzüñ şemsiyle gülzârı

Kı.1/2 Haccü'l-ħarameynem diyüben da'vi kılursın / **Bu** saltanat-ı dünyeye pes bunca taleb ne

bû:

1. koku.

1.1. sevgilinin saç kokusu.

G.111/4 Bûy-ı zülfüñ ħuten'e bād iledüp miske didi / Bulmadum çîn'i gezüp bir dağı **bu bû** gibi ben

1.2. acığın yürek yanmasından çıkan koku.

G.113/1 Güneş yüzün şehâb örter benüm dūd-ı siyâhumdan / Kebâb olmuş ciger **bûy**ı gelür her demde ahumdan

bu dem [K]: şimdi, şu anda.

G.103/5 İnen çok söyledüñ vâ'iz **bu dem** vesvâs-ı iblîs'i / Eger inşâf ider olsañ rakîbi bi'l-ađal dirsın

bu deñlü [K]: bu denli, bu kadar, bu kadar çok.

G.51/6 Behey 'Adlî ħam-ı zülf-i gibi dâl olmasa ħaddüñ / Nedür bu ħalk arasında **bu deñlü** ħîl ü ħâl olmak

bu muħaħħadur [K]: gerçek şu ki.

G.79/2 Ne ta'alluħ leblerüñ yâküt ħaħtın kılsa nesh / **Bu muħaħħadur ki** reyħân oldı ħaħtuñdan mişâl

G.88/6 **Bu muħaħħadur** ħaħ-ı dil-dâr vaşfın ideli / Defter-i 'âlem tölupdur 'Adlîyâ inşâlarum

bu muħarrerdür [K]: şurası kesindir ki, şunda şüphe yok ki.

G.17/2 Acı acı ağladuğum ħalka te'sîr eyledi / **Bu muħarrerdür** olurmuş nâle-i dil-süz telħ

bu sebebden [K]: bu nedenle, bundan dolayı.

G.7/7 Sen gidersin iy şanem şandum bedenden cân gider / **Bu sebebden** dostum 'Adlî didi rûħum saña

bu şüret ile [K]: bu suretle, böylece.

G.40/4 **Bu şüret ile** feraħ kesb idüp şeh-i gül anuñ / Öñinde her nesi var ise der-miyân itmiş

bugün: bugün, şimdi.

G.27/3 **Bugün** ki nağd ayağuña cân nişâr iderem / Ķabül eyle hey âfet ki öldürür te'hîr

G.129/1 **Bugün** ben da‘vi-i ‘ışık ile geldüm çün bu meydâne / N'ola tûb eyler isem başımı ol zülf-i çevgâne

G.129/7 **Bugün** zulm ehlini dīvānuña da‘vet idüp ‘adl it / Tazallum eyleyü varsañ gerek bir ‘āli dīvāne

Bū-leheb: Hz. Muhammed’in amcası. Hz. Muhammed yakınlarını çağırıp onları İslâm’a davet ettiği zaman ona riayet etmeyen ve eline bir taş alıp ona atmak için teşebbüs eden kimse. İslâm dinine olan düşmanlığı ile ünlüdür || rakip.

G.33/7 Kūyından anuñ sür ki rakībi göre ‘Adlī / Cennet'de eger itse mekân **Bū-Leheb** olmaz

bulmak:

1. görmek, fark etmek.

G.27/5 Benüm kuşurumu **bulduñ** vefāda anuñçün / Sen itmedüñ hele cevr eylemekde hīc taşşır

2. elde etmek, ulaşmak.

G.37/5 Dest-i res olsa vişāle dest-i res mümkün midür / Dest-i resle olsa ‘Adlī **bulur** idi dest-i res

G.113/3 **Bulur** biñ kul azād itmek şevābın rahm iden dilden / Beni yād eylemek bir dem gelürse pādşāhumdan

G.135/1 Nev-bahār itdi müzeyyen yine rüy-ı ‘ālemi / Bezm-i gülşende **bulup** bir niçe yār u hem-demi

3. arayarak veya aramadan bir şeyle, bir kimse ile karşılaşmak.

G.111/4 Būy-ı zülfün Hutun'e bād iledüp miske didi / **Bulmadum** çin'i gezüp bir dağı bu bū gibi ben

G.111/5 Görse sünbüllerüñi ravzada Rıdvan diye kim / **Bulmadum** sünbül-i ter ol iki gīsü gibi ben

G.113/4 Sikender rāh-ı zulmetde **bulurdi** āb-ı hayvānı / İreydi zerrece pertev benüm gün yüzli māhumdan

G.128/3 Göñlümi zülfinde **buldı** şeb-rev olmuşsun diyü / Bağladı miskīn resen aşmağa dāra çāre ne

bulınmak: bulunmak, mevcut olmak.

G.33/3 Cān āfeti çeşmüñ gibi hūn-riz **bulınmaz** / Dil uğrısı hālūñ gibi düzd-i ‘Arab olmaz

G.81/5 Az **bulınur** bu cihānda aña senüñ gibi şah / ‘Adlī gibi saña līkin bulınur bisyār kul

G.81/5 Az bulınur bu cihānda aña senüñ gibi şah / ‘Adlī gibi saña līkin **bulınur** bisyār kul

G.117/6 Define-i dil-i ‘Adlī ki ‘ışka maḥzendür / Aransa naqd-i gamuñ **bulınurdi** anda hemīn

büm: baykuş || klâsik Türk şiirinde baykuş, viranelerin bekçisi olarak ele alınır. Tanıkta gül bahçesine bekçilik yapması aşığın telaşlanmasına sebebiyet vermiştir.

G.46/5 Hār-ı hicrān ile hūy eyle hemān kim tutdılar / Gülşen-i kūyın nigāruñ ‘Adlîyā **büm** ile zāğ

bunca: bunca, bu kadar, bu denli.

G.109/2 Benümçün kimse kalmadı niyāz itmeye kapuñda / Dirīgā kim kabül olmaz biri **bunca** dileklerden

K1.1/2 Haccü'l-ḥarameynem diyüben da'vi kılursın / Bu salṭanat-ı dünyeye pes **bunca** taleb ne
 Mrb.1/3 Tütüyâ olmayalı gözlerüme gerd-i rehüñ / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ / İy
 gözüm **bunca** belâ derd ile neyki günehüñ / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

bunca çok [D]: bu kadar çok, böylesine çok.

G.4/6 Bil hemân ben dimezem aduña şeyṭân iy raķīb / **Bunca çok** telbīs ile her kişi dir şeyṭân saña

bundan artuķ [D]: bundan başka.

G.26/4 Cevre baķup ḥavf ile gitse ḥurâmân oluban / **Bundan artuķ** daḥı 'âlemde kıyâmet var mıdur

burc-ı 'akreb: Akrep burcu. Gökyüzünde akrebi andıran bir şekilde sabit halde bulunan yıldız kümesidir. Söz konusu yıldız kümesi şekil itibariyle akrebe benzer. Bu nedenle Akrep ismini alır. Tanıkta sevgilinin saçına benzetilmiştir.

G.103/2 Saçında yüzini gördüm güneşdür **burc-ı 'akrebde** / Müneccimsin ne vech ile güneş burcın
 ḥamel dırsın

būs: öpücük, öpme, buse.

G.32/3 Dirîğ itme lebün **būsın** nigārâ ḥaste dillerden / Kim anuñ rüz-ı maḥşerde şevâbına ḥisâb olmaz

büse: öpücük.

G.26/3 İverek la'l-i lebinden **büse** iḥsân eyleye / Ya'ni kim cânda anuñ mânendi lezzet var mıdur

büselik: klâsik Türk mûsikisinde büselik beşlisiyle hüseynîde hicaz dörtlüsü veya kürdî dörtlüsünün birleşmesinden meydana gelen ve düğâh (la) perdesinde karar kılan, iki numaralı basit makamdır; öpücük, öpüş.

G.42/2 Maķâmât añdı şordum **büselikte** / Ser-âğâz itdi şehbâz öğrenürmiş

bustân: bostan, bağ, bahçe || sevgilinin yüzü, sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri.

G.106/2 Ḥaṭṭı gelmedin gül-i vaşlın taleb kıl iy gönül / Kim ḥazân faşlında ḥaṭṭ olmaz inen **bustândan**

büy: koku, rayiha; güzel koku || sevgilinin saç kokusu.

G.55/2 Çîn-i zülfine gelür **büy** alur uğrı diyü / Şaldılar ḥabse tutup ḳahr ile miskin ḥutenüñ

G.134/3 Zülfüñ ḥamı **büyına** cilâ-yı vaṭan itdi / Yek dost u yek post diyü nâfe-i Çîn'i

büy-ı 'ışķ: aşķ kokusu, aşķın kokusu.

G.46/4 Bî-başardur nür-ı ḥüsn-i yâri zâhid göremez / **Büy-ı 'ışķı** nice idrâk ide ḥuşķ olan dimâğ

büy-ı kebâb: aşķ ateşiyle yanıp kebab haline gelen ciğer ve gönülden yayılan koku.

G.31/6 Bu sebebden düd-ı âhumla gelür **büy-ı kebâb** / Âteş-i ğamla ciğer cismümde biryândur henüz

büy-ı micmer: buhurdanlık kokusu, buhurandan yayılan hoş koku.

G.130/5 Dûd-ı dil ile dâğuma raḥm eyledi nigâr / Meyl eylese 'aceb mi perî **büy-ı micmere**

būy-ı vefā: vefa kokusu.

G.2/6 Hār fikri bülbüle gülden kımaz **būy-ı vefa** / Yoğ hisābına şay ağıyarı beru gel yāre bağ

būy-ı zūlf-i müşg-i çīn: kıvrım kıvrım olmuş saçları misk gibi güzel kokusu || sevgilinin misk kokulu kıvrımlı saçları. Tanıkta miskin kaynağı olarak bilinen Çin ülkesine de atıf vardır.

G.114/2 **Būy-ı zūlf-i müşg-i çīni** olmasa / Hāz alınımaz tabla-i 'Aṭṭār'dan

būy-ı zūlf: saç kokusu || sevgilinin saç kokusu.

G.7/1 Būy-ı zūlfüñle behište ger vara bād-ı şabā / Ravza'dan qarşu çıkup Rıdvān diye kim merhabā

G.111/4 **Būy-ı zūlfüñ** Hutēn'e bād iledüp miske didi / Bulmadum Çīn'i gezüp bir dağı bu bū gibi ben

G.115/3 **Būy-ı zūlfüñ** armağan iletmeşe Çīn'e şabā / Hāsetinden hūn-ı dil olmazdı āhū-yı Hutēn

buyurmak: buyurmak, söylemek.

G.32/7 Firāk odına kūyuñda nigārā 'Adlī'yi yakma / **Buyurdi** çünkü Peyğamber behišt içre 'azāb olmaz

bükmek: bükmek, eğmek, iki büklüm etmek.

G.83/4 Dest-i cevruñle **büküp** sen kıddüm itdüğe keman / Tīr-i āhumla felek her dem nişānumdur benüm

bülbül: ötüşü güzel, bilindik kuş; kuşların âşığı. Gülleri sever. Kimi zaman kendisini alamayarak gül yaprağına çarpar, düşüp kalır. Sıcağa ve susuzluğa dayanamaz. Aşk ateşi yüreğini öyle kavurmaktadır ki bir saat su içmese ölecek zannedilir. Sevdiği mevsim, gül mevsimi olan bahardır. Herhangi bir kimsenin daldan gül kopardığını görse feryat eder. O, şakıyılarıyla ağlayıp inleyen, durmadan sevgilisinin güzelliklerini anlatan ve ona aşk sözleri arz eden bir âşığın timsalidir. Bazen âşığın kendisi, bazen canı, bazen de gönlü olur. Bülbül, güle âşık kabul edilir. Bülbülün her özelliği âşıkta mevcuttur. Bülbül, şairlik anlamına da gelir.

G.2/6 Hār fikri **bülbüle** gülden kımaz būy-ı vefa / Yoğ hisābına şay ağıyarı beru gel yāre bağ

G.12/7 Gülşēn-i nazmuñda 'Adlī gül koğular dā'imā / Her nefes **bülbül** gibi kim oğusa anı dürüst

G.22/5 Āteş-i āhum yağar her gece şēn-i şubha dek / **Bülbüli** nālān ider feryād u āhum her seher

G.35/1 'Āşıka hicrānda olsa yine bir bī-dil enīs / Şan olur faşl-ı hazānda **bülbüle** bülbül enīs

G.35/1 'Āşıka hicrānda olsa yine bir bī-dil enīs / Şan olur faşl-ı hazānda bülbüle **bülbül** enīs

G.35/3 Şanuram gülzār içinde **bülbül** ü gül cem' olur / Her kaçan kim ola ol ruhsār ile kākül enīs

G.36/5 Hazān-ı hıcre nice şabr kılsun / Şu **bülbül** k'ola gülzār ile munis

G.37/2 Cān bedende fikr-i ağıyar ile bir **bülbül** durur / Kim aña zāğ u zeğan cem' olup olmuş hem-kafeş

G.56/1 Görse **bülbül** nāleler eyler cemālini gülün / Güş olupdur gül işitmege figānın bülbülün

G.56/1 Görse bülbül nāleler eyler cemālini gülün / Güş olupdur gül işitmege figānın **bülbülün**

G.56/4 Murğzāruñ murğ-ı zārı olalıdan cān u dil / Şıklığın diñdürdi feryādum çemende **bülbülün**

G.57/7 Yüzün görüp fiğān itdükçe ‘Adlī / İder gülşende **bülbül** aña āheng

G.80/2 Mest olup yine gonca cāmından / Şaldı āvāze ‘āleme **bülbül**

G.103/7 Leb ü dendānuñ vaşfın işitdi dir seher **bülbül** / Suhandan dūr dizüp ‘Adlī ne hoş şīrīn gazel dırsın

G.114/3 Per açup **bülbül** fiğāna başlasa / Zevk ider gül savt-ı müsīkārden

G.121/6 Senüñ vaşf-ı ruhuñ **bülbül** seher gülşende söylerken / İşitdi gül hayāsından kızardı oldu şermende

G.122/1 O gül bu **bülbülü** diler çü zār eylemeğe / Gönül dağı diler anı hezār eylemeğe

G.126/2 Gül-i hüsnünden ayru gülsitānda eylesem zārī / Çemen **bülbülleri** ta‘līm alurlar benden efgāne

G.139/2 Gül firāqında gül öksüzi geçer **bülbül** velī / Āteşüm kār eylese göreydi hākisterligi

G.140/1 Her kaçan ruhsārını ‘arz ide dil-ber gül gibi / Nāleye başlar görüp bī-çāreler **bülbül** gibi

bülbül-i bī-çāre: çaresiz bülbül || çaresiz aşık.

G.128/4 **Bülbül-i bī-çāre** dir her dem lisān-ı hāl ile / Bir nefes gülden ırağ olmağa hāra çāre ne

bülbül-i cān: can bülbülü, gönül kuşu || aşık.

G.70/1 Bāğ-ı dilde kāmētüñ servin hīrāmān eylegil / **Bülbül-i cāmı** yüzün şevkıyle nālān eylegil

bülbül-i dil: gönül bülbülü, gönül kuşu; bülbül gibi şakıyan dil || aşık; şair.

G.69/1 Gülşen-i kūyuñ gönül murğına kim me’vā degül / Anuñ için **bülbül-i dil** lāldür gūyā degül

bülbül-i gūyā: şakıyan bülbül, öten bülbül || aşk şiirleri okuyan aşık, sevgilinin eşiğinde bekleyen aşıklar.

G.88/3 Dirimiş dil-ber yüzüm gülzārına qarşu hezār / Gülşen-i kūyumda var biñ **bülbül-i gūyālarum**

bülbül-i hoş-gūy: güzel konuşan bülbül || aşık; şair.

G.40/3 Çemende **bülbül-i hoş-gūy** ‘acziñ bilüben / Gülün leṭāyifine hārı hem-zebān itmiş

bülbülvār: bülbül gibi, bülbülvari.

G.84/3 Şafā-yı verd-i ruḥı şevkıyile **bülbülvār** / Bu her gün itdügimüz āh u zārı mı diyelüm

bülend eylemek [K]: uzun tutmak, uzatmak || tanıkta sevgilinin boyunun uzunluğuna da atıf vardır.

G.72/6 **Bülend eyle** boyı vaşfını ‘Adlī / Dehānında sözüñi muhtaşar kı

büryān olmak [D]: ciğeri kebab olmak, büyük bir acıya uğramak, yüreği yanmak.

G.125/5 Gördükçe diyü rakībi saña hem-dem iy melek / Dil yanup tennūr-ı gamda **oldı büryān** her gice

bütün ‘ālemde [D]: ömür boyunca.

G.6/3 Baña yārüm gamı yetmez mi **bütün ‘ālemde** / Cevr itdügi nedür ‘ālem-i gaddār baña

büyümek: büyüme || artmak.

G.47/4 Şâdi-i vaşl olmaz ise guşsa-i hicriñ **büyür** / Devr-i la'lünde gedādan kılma dūr derdin dirġ

C

ca'd-ı haṭ: kıvrıcık saç || sevgilinin kıvrıcık saçları.

G.44/6 Müşk-i çîn aldı koḥu zülfünden ammā Çîn'de / Olmadı bir nāfede zülfün gibi bir **ca'd-ı haṭ**

ca'd-ı müşk-efşān: misk kokusu saçan kıvrıcık saç || sevgilinin güzel koku yayan kıvrıcık saçı.

G.94/4 Sünbül oldu **ca'd-ı müşk-efşānuñuñ** efgendesi / Fülful oldu ḥāl-i 'anber-bāruña hindī gulām

cādū: sihirbaz; büyücü, sahir || sevgilinin gözleri.

G.111/6 Şehr-i ḥüsn içre güzellerde daḥı görmemişem / Sihr ile diller alur ol iki **cādū** gibi ben

cāhil: hiçbir şey bilmeyen, bihaber, bilgisiz || rakip.

G.101/3 Cāhilūñ virüp felek maḫşūdın ehl-i dānişūñ / Nā-murād olmasını dā'im murād itmek neden

cām:

1. kadeh, şişe.

1.1. "Cām" aynı zamanda bir gonca veya güldür. Çünkü içi dolu olan sırça kadeh tıpkı dudak renginde görünür. Ayrıca buse, en az şarap kadar insanı kendinden geçirir, sarhoş eder.

G.80/2 Mest olup yine gonca **cāmından** / Şaldı āvāze 'āleme bülbül

1.1. şarap şişesi; sevgilinin dudaklarının aşığın gözündeki yansımaları.

G.99/5 'Aks-i lebi gözüñde şanasın yine 'Adlī / Rengīñ mey ile aşılı dükkān önünde **cām**

1.2. aşk şarabı; İlahi feyiz.

G.137/3 Sāki-i devrān beni bir **cām** ile mest itdi kim / 'Işık şer'ı men' kılmış muḫtesib ta'zīrini

G.139/3 İy vişāl ehli mey-i vaḫdet içeñ zer **cām** ile / Bezm-i miḫnetde sifāl eyler bize sāğarlığı

cām-ı Cem: şarabı icat eden Cem'in sihirli kadehi; [tas.] gönül. Bir kır gezintisi esnasında Cem, ayaklarına yılan dolanmış bir kuş görür. Okuyla kuşu, yilandan kurtarır. Kuşun ağzından yere bıraktığı çekirdekten asma büyür, o asmadan ilk şarap elde edilir. Cem'in kadehi, üzerinde yedi hikmeti bildiren yazılar bulunan bir kadehtir. İskender'in aynası gibi mevhum bir nesnedir. Cām-ı Cem, bütün evrendeki durumu, yedi feleğin sırrını açık ve ayrıntılı biçimde gösteren bir kadeh sayılır. Cem, başka bir meziyeti olmadığı hâlde, şarap mucidi olarak edebiyata girmiş ve adını baki kılmıştır || tanıklarda sevgilinin dudağına atfen kullanılmıştır.

G.46/3 Āstānuñda sifāl-i seglerūñle mey içüp / **Cām-ı Cem'den** taḫt-ı Keykāvūs'dan itdüm ferāğ

G.52/2 'Aşık ki lebūñ yādına mey nūş ide ṭañ yok / Cem kendü olup sāğar aña **cām-ı Cem** olmaḫ

G.127/1 Yüzini görse anuñ ravza-i ʿİrem yirine / İştise lebleri vaşfını **cām-1 Cem** yirine

cām-1 ğam: gam kadehi, dert şarabı || kader, kısmet.

G.10/7 Var daħı ʿAdlī cihānda ʿayş u nūş itme taleb / Çün saña bezm-i ezelde **cām-1 ğamdandur** naşīb

cām-1 ʿışk: aşk şarabı, aşk kadehi.

G.71/4 Ehl-i dil ʿāşık-ı hüşyār aña dirler kim / **Cām-1 ʿışkuñla** senüñ mest ola vü lā-yaʿkıl

cām-1 leb: dudak şarabı, kırmızı şarap || sevgilinin dudaklarının aşk üzerindeki etkisi.

N.1/1 Görse dil gözünü ʿayş u şarab u yād eyler / İçse **cām-1 lebüñi** nāle vü feryād eyler

cām-1 mey: şarap kadehi || sevgilinin dudakları.

G.10/5 Ger lebüñ **cām-1 meyin** yād itse minberden yire / Naʿra urup kendüyi ser-mest ide ol dem haṭīb

cān:

1. gönül, yürek, kalp, dil; ruh.

1.1. aşığın gönlü; aşığın ruhu.

G.4/2 Mihrüñi **cānda** ezelden saqlar idüm sanma kim / Dār-ı dünyāda görüp hayrān olupdur cān saña

G.4/2 Mihrüñi cānda ezelden saqlar idüm sanma kim / Dār-ı dünyāda görüp hayrān olupdur **cān** saña

G.12/1 Kaşları yāyin kırup atduğca müjgānı dürüst / Bir haṭā itmez irer her **cāna** peykānı dürüst

G.17/3 Ğālib olduğca gönül milkine gam **cān** incinür / Milk ehiline gelürmiş düşmen-i pīrüz telḥ

G.29/4 Şanuram **cāndan** belā-yı nā-gehānī defʿ olur / Her kaçan kim bāb-ı dil-berden raḳībi dūr olur

G.37/2 **Cān** bedende fikr-i aġyār ile bir bülbül durur / Kim aña zāğ u zeğan cemʿ olup olmuş hem-kafeş

G.99/4 Nāşih қо beni **cānuma** hoş gelmedi sözüñ / Var ögüdünü başuña vir hāşıl-ı kelim

G.110/2 Şād olur derdüñ ile **cānumı** şād eyleyicek / Nice bir ʿāfiyet içre anı nā-şād ideyin

G.126/1 Müjeñ tīri geçer sīnemden irer oğ gibi **cāna** / Kemān-ebrūlaruñ bir küşeden meyl itse kurbāna

1.2. sevgilinin gönlü.

G.109/3 Ne olur māl-ı dünyāvī vireydüm **cānı** şükrāne / Tolaşsa boynuma görsem biri sīmīn bileklerden

2. insan ve hayvanın yaşam kaynağı olan ve cisim ile beraber şahsiyeti oluşturan manevi emirdir ki ölümle bedenden çıkar; bedeninin canlılığını sağlayan ana unsur, ruh, hayat maddesi.

2.1. aşığın canı.

G.5/5 **Cān** menzili olmağa revāyiḥle muʿaṭṭar / Müşgīn saçuña oldı maḥal cennet-i ʿulyā

G.14/1 Dīdāre tālib olan olmaz cināne muḥtāc / Cānāne ihtiyāc it gel olma **cāne** muḥtāc

- G.15/3 **Cāna** ne lezzet irişdüğün ĥadeng-i yardan / Yāremüñ ağızında dil olmuş ider peykānı medĥ
- G.19/1 Senüñ zencīr-i zülfünden dil-i dīvāne bend ister / Uşandı hicr ile **cāndan** aşılmağa kemend ister
- G.24/2 İrmese büy-ı vefā zülf ü ruĥuñdan **cāna** / Ne gül eyler anı ne nāfe-i Tātār eyler
- G.24/4 ‘İřĥ dellāli gönül şehrine seyr itdükçe / Ğam metā‘ına hemān **cānı** ĥarīdār eyler
- G.26/3 İverek la‘l-i lebinden buse iĥsān eyleye / Ya‘ni kim **cānda** anuñ mānendi lezzet var mıdur
- G.30/1 Gönlümi dīvāne ĥılan zülf-i pür-sevdāsıdur / **Cānumı** pervāne iden şem‘-i bezm-ārāsıdur
- G.39/2 N'ola cāndan ben anı artuĥ seversem dostlar / Ol perī-peyker benüm **cānum** içinde cānımıř
- G.54/2 İy gönül Ferĥād'a nisbet eyleme derdüm benüm / Kūĥ ĉāk itdiyse ol ĉāk itdügüñ **cāndur** senüñ
- G.57/1 Ğam-ı zülfüñle **cān** āřüfte dil teng / Gözüm yaşı durur la‘lüñle hem-reng
- G.83/2 Olmasa dilde ĝamuñ ten zinde olmaz bir nefes / Dostum bildüm ĝamuñ **cān** u cihānumdur benüm
- G.103/1 Gönül ol serv-i sīmīni görüp **cāndan** güzel dirsın / Ğaçan cān virmek istersın aña lāyık ‘amel dirsın
- G.112/5 Süz-ı dil řerĥi durur **cāna** ĥarāret viren / ‘Adlīyā odlara yansam n'ola eş‘ārumdan
- G.116/2 **Cān** ĥadrin bilmeyince la‘line dil virmedüm / Zülfine ĥolařmadum ‘ömr-i dirāzı bilmedin

2.1.1. canlı.

- G.31/1 Sür‘at itme iy ecel cismümde ĝam **cāndur** henüz / Ğamzeler zaĥmı gönül derdine dermāndur henüz

2.1.2. sevgili.

- G.39/2 N'ola cāndan ben anı artuĥ seversem dostlar / Ol perī-peyker benüm cānum içinde **cānımıř**
- G.78/5 Güneşi gördi gözüm dil seni şandı didi cān / Ğāmeti serv-i gülüñ yoĥ durur epsem degül ol
- G.86/3 Gül yüzi şarşusına dil bülbülin nālān idüp / Gülşen-i küyını **cāna** bāğ-ı Rıđvān eylerem
- G.102/6 Sen bu ĥüsn ile ne ādem ne meleksın ne perī / Bir muşavver rüĥsın k'olmuş cihān sen **cāna** ten
- Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy **cān** dökilür / Dürr ü yāĥüt ĉıĥar la‘l ile mercān dökilür / Ğamzeler zaĥmıyile gözlerüme ĥan dökilür / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

2.1.3. sevgilinin canı.

- G.71/5 **Cānına** zulm ü sitem eyleyüben sevdi seni / ‘Adlī’yiĉün dimesünler daĥı řāĥ-ı ‘ādil

3. Klâsik şairimizin nazarında âşığın en değerli varlığı “can” nakdidir. Can, nakit olunca, ten de meta olarak anılır. Nakit, her an kullanmaya hazır bir değer ve sermaye olduğı için, sevgisi veya sevgilisi uğruna âşığın verebileceğı, vermekten ĉekinmeyeceğı, bu yolda hesapsızca harcayacağı, kurban ve feda edeceğı en değerli varlığıdır. Bu anlayışı “can elden gitmedikçe canan ele girmez” atasözü de dile getirir. Gerçek sevgiliye kavuşmak için candan geĉmek gerektiğı bu şekilde ifade edilir.

G.16/4 **Cāndur** ĩsārumuz incinme ayağũñ tozına / Tuħfe-i mūr ider çũnki Süleymān'ı feraħ

G.27/3 Bugũn ki naħd ayağũña **cān** nişār iderem / Ķabũl eyle hey āfet ki öldürür te'ħĩr

G.54/4 Yũsuf-ı Mıřĩ'ye Ķıymet ağırı altunimiş / ĤāĶ-i pāyuñ cevheri biñ **cāna** erzāndur senũñ

G.110/4 Varayın kũyuña **cānumı** nişār eyleyeyin / Gülsitān iħre gũñũl murgını āzād ideyin

cān āfeti [K]: can/canın belası.

G.33/3 **Cān āfeti** çeřmũñ gibi ĥũn-rĩz bulunmaz / Dil uğrısı ĥālũñ gibi düzd-i 'Arab olmaz

cān atmak [D]:

1. can atmak, şiddetle arzu etmek, çok istemek.

1.1. arzulamak.

G.122/6 řaçuña 'Adlĩ gũñũl cem' idüp ki **cān atdı** / İver mi zũlfũñ anı tārmar eylemege

1.2. can çekişmek.

G.124/3 Ķılıcuñ üstine cān u gũñũl ki **cān atdı** / 'Aceb mi cān vire ger teşne bir iħim āba

cān bedenden gitmek [D]: canı çikmak, ölmek; ruhu bedeni terk etmek.

G.7/7 Sen gidersin iy řanem řandum **bedenden cān gider** / Bu sebebden dostum 'Adlĩ didi rūħum saña

cān çikmak [D]: canı çikmak, ölmek.

G.142/3 Zaħm-ı tĩrũñle ki **cān çikmağa** 'azm itmiş idi / Ķarb-ı tĩğũñ irişüp derdũme dermān oldu

cān cũbbesi [K]: can cũbbesi || beden, maddi varlık.

G.129/6 Niçe **cān cũbbesini** çāk idüpdür desti eflākũñ / Temessũk eyleme 'Adlĩ girĩbān ile dāmāne

cān dũymemek [D]: yũreęi dayanmamak, acısına katlanamamak, çok acı duymak.

G.98/4 řabruñ acısına **cān dũymez** meded şanı ecel / Mā-yı zevķum var şanı şol şatlu uyħudan benũm

cān fedā eylemek [D]: canını feda etmek, canını vermek, hiçbir şey esirgememek.

G.90/5 'Adlĩyā ayağı toprağına **cān eyle feda** / Pāy-bũsı o řehũñ çũn ele girmez her dem

cān fedā Ķılmak [D]: bkz. "cān fedā eylemek".

G.108/6 'Adlĩyā 'ār eyleme cānān yolunda ömeğe / **Cān fedā Ķılmadı** mı Maħmũd'ı gör Ayaz iħũn

cān iħinde cān imek [D]: can iħinde can olmak || aşığın sevgiliyi tüm benliğiyle yũreęinde hissetmesi.

G.104/2 N'ola cāndan seni artuķ seversem / Meger sen **cān iħinde cān imişsin**

cān ile [K]: candan, gönũlden.

G.133/5 Cihān milkine ser-tā-ser şeh olmaķ isteseñ 'Adlĩ / Olıgör **cān ile** ol řāh-ı ĥũsnũñ bende-fermānı

cân ile dil [K]: can u gönül, can ve gönül || aşğın canı ve gönlü.

G.36/3 Bedenden vahşet eyler **cân ile dil** / Kaçan yâr ola ağıyâr ile munis

cân kırbân itmek [D]: bir amaç uğruna canından feragat etmek.

G.4/1 İy kemân-ebrû n'ola **kırbân idersem cân** saña / Biñ benüm bigi ider her lahza cân kırbân saña

G.4/1 İy kemân-ebrû n'ola kırbân idersem cân saña / Biñ benüm bigi **ider** her lahza **cân kırbân** saña

cân kırtarmak [D]: canını kırtarmak.

G.132/7 **Cân kırtarmaz** olsa siper ‘Adlî’ye eflak / Tîri müjeñüñ olsa kazâ vü kader üzre

cân lebe gelmek [D]: canı ağzına (boğazına) gelmek, büyük bir tehlike karşısında ölecekmiş gibi bir korkuya kapılmak.

G.20/8 ‘Adlî’ye teraḥḥum demidür eyleseñ iy dōst / **Cân geldi lebe** şimdi zarûrî seferi var

cân nakdi [K]: can sermayesi. Klâsik şairimizin nazarında âşğın en değerli varlığı “can” nakdidir. Can, nakit olunca, ten de meta olarak anılır. Nakit, her an kullanmaya hazır bir değer ve sermaye olduğu için, sevgisi veya sevgilisi uğruna âşğın verebileceği, vermekten çekinmeyeceği, bu yolda hesapsızca harçayacağı, kurban ve feda edeceği en değerli varlığıdır. Bu anlayışı “can elden gitmedikçe canan ele girmez” atasözü de dile getirir. Gerçek sevgiliye kavuşmak için candan geçmek gerektiği bu şekilde ifade edilir.

G.21/2 Her ne deñlü yolına şaçdum gözüm gevherlerin / Mâ’îl olmaz şanasın **cân nakdini** iş‘âr ider

cân sipâhı [K]: gönül askeri, gönül ordusu || aşğın gönlü.

G.117/4 Esîr-i bend-i belâ olmaduğ gönül kıalmaz / Egerçi zülfüñ açâ **cân sipâhı** üzre kemîn

cân u cihân virmek [D]: canını ve dünyaları vermek, kendini ve dünyayı feda etmek, hiçbir şey esirgememek; bir şeye veya kişiye çok düşkün olmak.

G.123/5 Sen şâha müşterîyem **cân u cihân vireydüm** / Bir dem vişâl olursa ucuzdur ol bahaya

cân u dil [K]:

1. can ve gönül.

1.1. aşğın canı ve gönlü.

G.46/2 Zülmet-i zülfünde yüzüñ nûrın ister **cân u dil** / Cem‘ olur pervâneler her gice kim yansa çerâğ

G.55/7 Haşre dek derd ü ğamın **cân u dilüñ** itmege şerḥ / Sîneñ üzre dil ola ‘Adlî biten her çemenüñ

G.56/4 Murğzâruñ murğ-ı zârı olalıdan **cân u dil** / Şıklığın diñdürdi feryâdum çemende bülbülün

G.75/2 Serverâ serv-i bülendüñ ser-firâz olmağičün / **Cân u dilden** rüz u şeb vird ü du‘â eksük degül

G.138/3 Rüşen itmege **cân u dil** milkin / Kıanı ol mihr-i bî-zevâl kıanı

1.1.1. av hayvanları.

G.108/5 **Cân u dil** şaydını fitrâkine aşmaz gerçi kim / Cānumuz kılca alupdur ol kemend-endāz için

cân u gönül [K]: can ve gönül; ruh ve gönül.

G.124/3 ılıcuñ üstine **cân u gönül** ki cān atdı / ‘Aceb mi cān vire ger teşne bir içim āba

cân virmek [D]: canını vermek, kendini feda etmek; hiçbir şey esirgememek; bir şeye çok düşkün olmak, çok sevmek.

G.13/5 ‘Adlîyā vaşl isteme hicrānda **cân vir gelmeye** / Derd ile hūy eyleyene nesne dermāndan ‘abeş

G.18/3 Benüm ile dost olsañ **cân virür** gamdan ‘adū / Nüş-and itseñ baña eyler raıbūñ zehr-and

G.29/3 Ruhlarıñ şevkiyle bir ‘āşık ki **cân vire** senūñ / abri anuñ aşr olunca dostum pür-nür olur

G.29/5 Za‘f māni‘ oldı işigūñde **cân virmeklüge** / asteler işinde ihmāl eylese ma‘zūr olur

G.32/6 Şatarsañ leblerūñ la‘lin behā **cānlar virüp** dirler / Cihān içinde bî-ıymet bu renge la‘l-i nāb olmaz

G.44/4 Çün arî-i ‘ışa **cân virmekdür** iy dil ibtidā / Kimse āır bulmaz aña nihāyet hem vasat

G.45/4 Dil-berūñ yolında ben resm eyledüm **cân virmegi** / ‘Āşa cevr ü cefā itmek sen itdūñ itirā‘

G.91/4 Mey ü mabūb sevüp **cân virürem** gerçi raıb / Hele ben sencileyin müfsid ü kāfir degülem

G.91/6 Ğamuña **cân virüben** ğāyet ucuz avlamışam / Şatun almada dimen ben daı tācir degülem

G.92/3 **Cân virmek** ise ‘ış işinūñ ger nihayeti / ‘ış ehli intihāsını ben ibtidā kılam

G.100/3 **Cân virürler** ayaĝuñ topraĝına āliblerūñ / Nice müflis ola diye kîmyāyı sevmez

G.103/1 Gönül ol serv-i sîmîni görüp cāndan güzel dirsin / açan **cân virmek** istersin aña lāyık ‘amel dirsin

G.124/1 Diler ki baĝlana gönülüm o zūlf-i pür-tāba / Ne **cân virür** göre miskīn bend ü ullāba

G.124/3 ılıcuñ üstine cān u gönül ki cān atdı / ‘Aceb mi **cân vire** ger teşne bir içim āba

G.126/3 Ser-i kūyuñ hevāsına cināna ālib olurlar / udaĝuñ yādına **cānlar virürler** āb-ı hayvāne

cānā: ey can || ey sevgili.

G.61/1 Ārzū-yı cān u dil **cānā** vişālūñdür senūñ / Görinen her lazada gözde ayālūñdür senūñ

G.120/1 Nūn-ı nergisdür gözün üstinde **cānā** rā aşın / Lālelerde lāmdır yüzünde zūlf-i ‘anberīn

cānān: sevgili, gönül verilmiş, maşuka.

G.4/7 ūn-ı dil yaşuñla ‘Adlī gerçi seyl oldı dirîĝ / Kanlu yaşuñ göricek ram eylemez **cānān** saña

G.14/1 Dīdāre ālib olan olmaz cināne mutāc / Cānāne itiyāc it gel olma cāne mutāc

G.41/3 Gerçi aleb itmek ile **cānān** ele girmez / Cānāne yine irmege bā‘iş aleb olmuş

cānān yolunda ölmek [D]: sevgili uğruna ölmek, can vermek.

G.108/6 ‘Adlîyā ‘ār eyleme **cānān yolunda ölmeye** / Cān fedā kılmadı mı Mamūd‘ı gör Ayaz için

cāndan: büyük bir samimiyetle, yürekten.

G.39/2 N'ola **cāndan** ben anı artuğ seversem dostlar / Ol perī-peyker benüm cānum içinde cānımı

cāndan geçmek [D]: candan geçmek, canını vermek, ölmek.

G.69/5 ‘Adlî daḥı ol şeh-i ḥübāna **cāndan** kıl **geçer** / İşığında bende olan Ḥusrev u Dārā degül

cāndan sevmek [D]: candan sevmek, tüm kalbiyle sevmek.

G.104/2 N'ola **cāndan** seni artuğ **seversem** / Meger sen cān içinde cān imişsin

cān-fezā: iç açıcı, cana can katan || sevgilinin dudakları.

G.92/1 Tūbā boyuñ ki vaşf idicek müntehā kılam / Medḥ-i lebūñde sözlerümi **cān-fezā** kılam

G.106/4 İy dişi dür la‘l-i nābuñ ḥasretiyle gerçi kim / **Cān-fezādur** el yudum ben çeşme-i ḥayvāndan

cān almak [D]: canını almak, öldürmek.

G.53/5 **Cānı ala** dir gānzeleri dil ḥazer eyler / Aşşı ide mi uğrıdan iy dil ḥazer itmek

G.91/2 Gözlerüñ tığ çeker kaşdı bu kim **cānum ala** / Şanemā ivme ki ben şanma ki ḥāzır degülem

cānı bī-tāb eylemek [D]: bitkin düşmek, zayıf düşmek.

G.93/6 Zülfüñüñ sevdālarında ‘aqlı şeydā eyledüm / Miḥnetüñ tāb-ı tebinde **cānı bī-tāb eyledüm**

cānum el-vedā‘ eylemek [D]: canı elveda etmek, canı gitmek, ölmek.

G.45/2 Hem-dem olsa düşmen ile göñlüm ider el-firāk / Merḥabā itse raķibe **cānum eyler el-vedā‘**

cānı ferah itmek [D]: yüreği ferahlamak deyimi. Kaygıdan kurtulmak anlamında kullanılır.

G.16/1 Devr-i güldür çün **ider** devr-i ḳadeh **cānı ferah** / ‘Āķil oldur ki tıtar her dem ol avānı ferah

cānı kılcā ḳalmaq [D]: canı kıl kadar kalmak, canı zayıflamak || ölmek üzere olmak.

G.108/5 Cān u dil şaydını fitrākine aşmaz gerçi kim / **Cānumuz kılcā ḳalupdur** ol kemend-endāz için

cānı sevinmek [D]: canı sevinmek, mutlu olmak.

G.39/3 Şād gördüm dil-beri **cānum sevindi** ol meğer / Ğuşsa-i hicrānda ağladuğuma ḥandānımı

G.104/3 Ferah gördüm seni **cānum sevindi** / Ben ağladuğuma ḥandān imişsin

cān-ı şīrini fedā kılmak [D]: tatlı canını feda etmek, canını vermek, kendini feda etmek; çok düşkün olmak, çok sevmek.

G.93/5 **Cān-ı şīrini** ki la‘lūñ yādına **kıldum feda** / Rāḥat u ārām ile gūyā şeker-ḥ‘āb eyledüm

cānib-i dil-dār: sevgilinin yanı, sevgili tarafı.

G.37/1 Vaşl-ı yāri ‘aşıka olmaz müfīd itmek heves / **Cānib-i dil-dārdan** bir iltifat olursa bes

cānlar: dostlar, arkadaşlar.

G.118/4 Eylemiş dil-ber şalā vaşlına **cānlar** dir meğer / İy gönül ben kime diyem bunı kendüm var iken

cāy eylemek [D]: yer edinmek, yerleşmek.

G.55/3 Çünkü vīrāneleri **eylerimiş cāy** perī / Sen perīsin n'ola gönülüm olur ise vaṭanuñ

cāzū gözi [D]: çok güzel göz || cadı gibi göz, aşığın büyüleyen ve onda sihir etkisi yaratan göz; sevgilinin gözü.

G.38/6 Zülf ü ḥaṭṭuñ dir görenler ‘anberīn zencīr ile / Sihr idüp **cāzū gözi** ḥurşīd-i raḥşān bağlamış

cāzūlūg: cadılık || sevgilinin gözlerine atfen kullanılmıştır.

G.38/5 Lu‘bla **cāzūlūg** için her bir ṭarafda çeşmine / Rişte-i cānlar alup bir deste reyḥān bağlamış

cebhe: yüz, alın || ayın yüzeyi.

G.40/2 Meger ki māh-ı münīr ayağūña yüz sürmiş / Ki **cebhesinde** ayağūñ tozu nişān itmiş

cedel: kavga etme, kavga, sert tartışma; meşhur olan ve doğruluğu herkes tarafından kabul edilen önermelere dayalı kıyas; tartışmada rakibi susturma yöntemi anlamında kullanılan mantık, felsefe ve kelām terimi.

G.50/6 Miḥnet evidür dār-ı cihān eyleme feryād / Bu medrese-i ḡamda gönül baḡs u **cedel** yok

cefā: incitme, eziyet, azap, sıkıntı.

G.42/3 **Cefānuñ** resmini ḥoş bilmiş amma / Vefā āyini az öğrenürmiş

G.57/6 **Cefā** taşıyla şındı şabr ayağı / Mecālüm gitdi oldu ṭākatüm teng

G.65/3 **Cefālaruñı** ziyād eyledüñ ki minnetdür / Bu nā-tüvānı bu luṭf ile zīr-i bār itdüñ

G.75/1 Dām-ı zülfüñle başa her dem belā eksük degül / Ḥışm-ı çeşmüñle dile dā‘im **cefā** eksük degül

G.86/4 Ḡamzeñ oḡları irerse kimseye bildürmezem / Ben ki sīnemde **cefā** tīḡini pinhān eylerem

G.143/2 Çünkü dünyā gibi yüz ṭuta **cefāya** dil-ber / Ḥarc idüñ var ise elde yolına dünyayı

cefā kūyi [D]: cefa köyü, eziyet ve sıkıntı yeri || aşğın bulunduğu yer.

G.98/2 Ben **cefā kūyi** muḡīmīyem gerekmez rāḥatı / Külḥenī dīvāneyem utum degül gülşen benüm

cefā vü cevr kılmak [D]: eziyet ve sıkıntı çektirmek.

G.131/2 Egerçi mihr-i ‘ālem-tāba beñzer ol kamer līkin / **Cefā vü cevr kılmakda** müşābih çerḡ-i devvāre

cefā vü cevr-i ḡam-ı rüzḡār [K]: zamanın dert ve kederinden kaynaklanan eziyet ve sıkıntılar.

G.84/1 Firāk u ḥasret-i rüy-ı nigārı mı diyelüm / **Cefā vü cevr-i ḡam-ı rüzḡārı** mı diyelüm

cefā yükini çekmek [D]: cefa yükünü çekmek, cefa çekmek.

G.97/3 Ḡamuñ derdine düşmekden devā-yı vaşluñ umardum / **Cefā yükini çekmekden** vefāñı ihtimāl itdüm

cefākār: eziyet eden, cefa gösteren || sevgili.

G.128/7 Va‘desine ol **cefā-kār** eyledi çünkim hılâf / ‘Adlî şabr itmek gerek bu intizāra çāre ne

G.140/7 Luţfını ‘Adlî'ye dā'im ol **cefākāruñi** gören / Ğoncaveş ağzın açup ider tebessüm gül gibi

cefā-sāz: cefa etme, cefada bulunma.

G.42/1 Hābīb-i cān-fezā sāz öğrenürmiş / Ciger sūz u **cefā-sāz** öğrenürmiş

cefāsın çekmek [D]: cefasını çekmek, acısını çekmek, eziyetlerine katlanmak.

G.60/2 Bu Zāl-i dehr-i dūnuñ ol kadar **çekdüm cefāsın** kim / Cihāna dāstān oldı benüm haqqumda Rüstemlik

cefā-yı çarh: feleğin cefası, zamanın eziyet ve sıkıntıları.

G.126/7 Hāyāt u mevt aḥkāmında şāh ile gedā birdür / Berāberdür **cefā-yı çarh** derviş ile şultāne

cehālet: bir şeyi bilmez olma, bilmezlik hāli; bilgisizlik, cahillik.

G.109/4 Seher tāvus idüp cilve irişmez zülf-i zībāña / **Cehāletden** ider nāle döger miskīn bileklerden

cehīm: cehennem.

G.49/4 Vā'iz ki **Cehīm'un** zulümātın ider evşāf / Fūrkat şebidür var ise k'anuñ seheri yok

celā-yı vaṭan itmek [K]: vatani terk etmek, vatandan göç etmek. Not: Beytin dil içi bağlamdan hareketle yapılan değerlendirmesi sonucu “cila” kelimesinin “cela” diye değiştirilmesinin doğru olacağı hükmüne tarafımızca varılmıştır.

G.134/3 Zülfüñ ḥamı büyına **celā-yı vaṭan itdi** / Yek dost u yek post diyü nāfe-i çīn'i

cellād: ölüm cezasına çarptırılanları öldürmekle görevli olan kimse.

G.9/3 Gözleri **cellādına** virmiş müje ḥançerlerin / Düzd-i dil aşmağa iki kākül-i miskīn şalup

cem: Pişdadiyan sülalesinin dördüncü hükümdarı. Şarabın mucidi olarak kabul edilir. Rivayete göre; bir kır gezintisi esnasında Cem, ayaklarına yılan dolanmış bir kuş görür. Okuyla kuşu, yılandan kurtarır. Kuşun ağzından yere bıraktığı çekirdekten asma büyür, o asmadan ilk şarap elde edilir.

G.52/2 ‘Āşık ki lebün yādına mey nüş ide tañ yok / **Cem** kendü olup sāğar āña cām-ı Cem olmağ

G.60/1 Müyesser olsa yārūñ bāde-i la'liyle hem-demlik / Görürlerdi şafā bezminde nice olduğın **Cemlik**

cem^c eylemek [K]: toplamak, bir araya getirmek, biriktirmek.

G.122/5 Göñül ki ḳan yuduban la' ü güher **eyledi cem^c** / Gözüm diler ayağūña nişār eylemeğē

cem^c itmek [D]: bkz. “cem^c eylemek”.

G.25/4 Her leṭāfet ki ezel ḳismet idi ḥüblara / Cümlesin **cem^c idüben** sende ‘ayān eylediler

G.38/7 ‘Adlî'nüñ nazmın gören vaşf-ı ruḥuñla didi kim / **Cem^c idüp** evrāk-ı gül bir tāze dīvān bağlamış

G.122/6 Şaçuña ‘Adlî gönül **cem’ idüp** ki cân atdı / İver mi zülfüñ anı tärmâr eylemege

G.129/4 Gönül **cem’ itmedüñ** sevdâ-yı zülfine virelden dil / Perîşanlığumuz hoş geldi çünküm ol perî-şâne

cem’ olmak [D]: bir araya gelmek, toplanmak.

G.35/3 Şanuram gülzâr içinde bülbül ü gül **cem’ olur** / Her kaçan kim ola ol ruhsâr ile kâkül enîs

G.37/2 Cân bedende fikr-i âgyâr ile bir bülbül durur / Kim aña zâğ u zeğan **cem’ olup** olmuş hem-kafeş

G.46/2 Zülmet-i zülfünde yüzüñ nûrın ister cân u dil / **Cem’ olur** pervâneler her gice kim yansa çerâğ

G.107/7 Fırkatüñden ağladuğça ‘Adlî çeşminden anuñ / **Cem’ olupdur** cümle deryâlar dökilen âbdan

G.108/1 **Cem’ olalum** bir çemende ‘işrete âğâz için / Çalduralum nağdümüz varını süz u sâz için

cemâl: güzellik; güzel yüz || sevgilinin güzelliği; sevgilinin güzel yüzü.

G.5/4 Reyhân haţuñı yazduğı bu kâtib-i kudret / Tâ âyet-i hağ ola **cemâlünde** hüveyda

G.22/1 Var iken tende benüm rûh-ı revânumdan eşer / Hamdülillâh bir dağı kıldum **cemâlüne** nazar

G.56/1 Görse bülbül nâleler eyler **cemâlini** gülün / Güş olupdur gül işitmege fiğânın bülbülün

G.59/2 Meh gibi kem **cemâli** neyleyelüm / Bize bir mihr-i bî-zevâl gerek

G.73/5 Şâhid-i şādî **cemâlin** ‘arz ide bir gün ola / Böyle kalmaz gam yime hâl-i cihân her dem gönül

G.88/1 Şaçlarıñ bendine düşüp artalı sevdâlarum / Şehr içi pürdür **cemâlüñ** şevkile gavğâlarum

G.103/4 Yüzüñ pertevin şüfî görürsüñ erba‘îñüñde / Yağañ yırtup urup na‘ra **cemâli** bî-bedel dirsın

cem’i: bütün, tüm, cümle.

G.130/4 ‘Âşıklarıñ çoğ olduğına dostum incünme / Lâzım degül mi hayl ü haşem **cem’i** beglere

cem’iyyet: toplum, topluluk || gönüldeki dirlik, düzenlik.

G.45/7 Mâl-i kalbîdür hemân **cem’iyyetinden** fâ’ideñ / Tâc-ı şâhîden ne oldı hâşılıñ gayrı şudâ’

ceng eylemek [K]: savaşmak, kavga etmek.

G.57/3 Düşelden sen perîden bir dem ayru / Delürdüm kendüm ile **eylerem ceng**

ceng itmek [K]: bkz. “ceng eylemek”.

G.31/3 Tîğ-i gamzeñden kaçar çeşmüñle **ceng itmez** kişi / Gerçi dâğ-ı fırkatüñ sînemde kâlkandur henüz

G.85/5 Gülşen-i vaşluñ hazân-ı hicr ile **ceng itmeğe** / Goncalarla şâh-ı gülden tîr ü peykân eyledüm

G.99/3 Gönülüm evinde gözleri güyâ bir iki mest / **Ceng idüp** itdi şîşeci dükkân işin tamam

cennet: iman edip Salih ameller işleyenlere, ahirette vaat edilen nimet ve mükâfat yurdu.

G.33/7 Küyından anuñ sür ki raķîbi göre ‘Adlî / **Cennet’de** eger itse mekân Bū-Leheb olmaz

G.137/1 Gice uyğuda gönül **cennetde** gördi yirini / Küy-ı dil-berde iķâmetdür didi ta‘bîrini

cennet-i ‘ulyā: cennetin en güzel, en yüksek dereceli yeri/katmanı || sevgilinin saçlarının konumlandığı mekân.

G.5/5 Cân menzili olmağa revāyihle mu‘aṭṭar / Müşgîn saçuña oldı maḥal **cennet-i ‘ulyā**

cevāhir: kıymetli taşlar, cevherler || aşığın gözyaşları.

G.132/5 Kınlu yaşumuñ dānelerin diz ki yaraşur / Simīn-bedene la‘l ü **cevāhir** güher üzre

cevher: elmas, mücevher; bir şeyin aslı ve mayası || sevgilinin ayak toprağı/tozu.

G.26/5 Hāk-i pāyi **cevherine** naqd-i cān ister nigār / ‘Adlīyā sultān geçersin sende kudret var mıdur

G.54/4 Yūsuf-ı Mıṣrī’ye kıymet ağırı altunimiş / Hāk-i pāyuñ **cevheri** biñ cāna erzāndur senüñ

cevher-i eşk: gözyaşı cevheri, gözyaşı incisi.

G.125/4 **Cevher-i eşkümlle** çeşmüm hānesin zeyn iderem / Tā ki şultān-ı hayālūñ ola mihmān her gice

cevr:

1. haksızlık edip incitme, eza; eziyet, üzme, zulüm.

1.1. sevgilinin aşığa çektiirdiği sıkıntılar.

G.26/4 **Cevre** bakup ḥavf ile gitse ḥirāmān oluban / Bundan artuḫ daḥı ‘ālemde kıyāmet var mıdur

G.136/2 Zülfüñ ḥamı **cevrini** perīşānlıgumuzdan / Ger unudavüz bāri sen unutma ḥisābı

1.2. sevgiliden gelen incitici söz veya davranışlar.

G.83/7 **Cevr** ile her günde biñ kez öldürürseñ ‘Adlī’yi / Ḥaḫ bilür bir kez dimez boynuña kanumdur benüm

cevr elini uzatmak [K]: eziyet ve sıkıntı elini uzatmak || eziyet etmek, sıkıntı vermek.

G.87/6 **Uzadup cevr elini** zulm ile ben ḥaste-dilüñ / Tıtdı muḥkem yaḫasın komadı her gāh n'idem

cevr eylemek [D]: eziyet etmek, acı çektirmek.

G.27/5 Benüm kuşurumu bulduñ vefāda anuñçün / Sen itmedüñ hele **cevr eylemekde** ḥīc taḫşīr

G.101/2 Dād elüñden iy felek her gün baña **cevr eyleyüp** / Ol raḫīb-i kāfire ‘adl ile dād itmek neden

cevr itmek [D]: bkz. “cevr eylemek”.

G.6/3 Baña yārüm gāmi yetmez mi bütün ‘ālemde / **Cevr itdügi** nedür ‘ālem-i ḡaddār baña

G.39/1 Ben ḫulına **cevr iden** ol ḫusrev-i ḫübānımış / Zann iderdüm ben anı kim āfet-i devrānımış

G.109/5 Ğubār olup tozum her dem tozarsa n'ola bād ile / Baña çok **cevr idüp** dil-ber geçürmişdür eleklerden

cevr kılmak [D]: eziyet çektirmek, sıkıntıya sokmak.

Mrb.1/5 Dâ'imâ **cevr kılar** ben kılına şâh n'idem / Şeb-i hicrinde tulû' eylemez ol mâh n'idem /
Gözlerüm görmez ise gün yüzünü âh n'idem / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

cevr okları [D]: cevr ve cefa okları, eziyet okları, sitem okları || sevgilinin
kirpikleri, sevgilinin süzgün bakışı.

Mrb.1/1 Görelî ol şanemün kaçlarını yây gözüm / Kıldı **cevr oklarına** sîne siper vây gözüm / Dimedüm
mi saña ben bakma aña hây gözüm / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

cevr ü cefâ itmek [D]: eziyet ve sıkıntı vermek.

G.45/4 Dil-berün yolında ben resm eyledüm cân virmegi / 'Aşıka **cevr ü cefâ itmek** sen itdün ihtirâ'

cevr ü cefâ kılmak [D]: bkz. "cevr ü cefâ itmek".

G.137/4 Dil-bere **cevr ü cefâ kılmak** sevâbın dir imiş / 'Aşıkına vay rakîbün mürşidini pîrini

ceyhûn: Ceyhun nehri. Asya'nın en büyük ırmaklarından olup Hindistan'ın kuzeyindeki Pamir dağlarından doğan ve birçok çaylardan müteşekkil, 4800 metreye yakın irtifas olan yerlerden kuzeye ve güneye meylettikten sonra batıya doğru akan bir ırmaktır. Ceyhun nehri coştugu zamanlarda, onun suyundan çeşitli kanallar ve dolaplar yapılarak istifade edilirmiş; ayrıca yatağının her iki tarafı oldukça verimli imiş. Bu nehrin suyu 203 kışın azalırsa da yatağının genişliği 350-400 metreden aşağı düşmezmiş. Kış olup da donmadıktan sonra geçit vermezmiş. Sözcük, "büyük ırmak" anlamında genel bir anlam da kazanmıştır || aşığın gözyaşları.

G.44/3 Ateş-i âhum yakardı şem' veş başdan beni / Çeşme-i çeşmüm benüm ger olmasa **Ceyhûn** u şağ

Cibrîl: Cebrail, tabir olunan dört büyük melekten peygamberlere vahiy indirmekle görevli olanı. İlahî emirleri meleklerle ve peygamberlere ulaştıran vahiy meleği || miraç gecesinde Hz. Muhammed ile birlikte sidretü'l- munteha noktasına kadar gittiğine inanılan melek.

G.33/5 Sidre'yle boyuñ nisbetini şorana **Cibrîl** / Kıddün gibi dir toğrısı 'âlî-neseb olmaz

ciger: ciğer, bağır, yürek || aşığın yüreği.

G.20/1 Her dilde ki dâğ-ı gam-ı 'ışkuñ eşeri var / Âh itse n'ola derd ile yanmış **cigeri** var

G.31/6 Bu sebebden dūd-ı âhumla gelür büy-ı kebâb / Ateş-i gamla **ciger** cismümde biryândur henüz

G.32/1 **Ciger** tennür sînemde dem olmaz kim kebâb olmaz / Gün olmaz rüz-ı hicründe gözüm yaşı şarâb
olmaz

G.121/4 **Cigerde** dâğ-ı hicrünüle ölürsem âh u zârumdan / Fiğân ide civârumda olanlar haşre dek sinde

G.132/2 Boyanmaz idi âteş-i âhumla felekler / Seyl-âb yaşum irmese yanmış **ciger** üzre

G.139/4 Gözlerüm yaşından alur ebr-i bārân dökmeği / Lâleye hünîn **ciger** ta'lim ider micmerligi

ciger kebâb olmak [D]: yüreği yanmak || büyük bir acıya uğramak.

G.113/1 Güneş yüzün şehâb örter benüm düd-ı siyâhumdan / **Kebâb olmuş ciger** bûyı gelür her demde ahumdan

ciger süz [K]: ciğer yakıcı, bağır yakıcı || çok acılı, yürek yakıcı.

G.42/1 Hâbîb-i cân-fezâ sâz öğrenürmiş / **Ciger süz** u cefâ-sâz öğrenürmiş

cihân:

1. alem, kainat, dünya; yeryüzü, zemin.

G.10/7 Var dağı ‘Adlî **cihânda** ‘ayş u nüş itme taleb / Çün saña bezm-i ezelde cām-ı gamdandır naşîb

G.12/5 Va‘desine iy gönül dil-berlerün aldanma kim / Anlarun olmaz **cihânda** ‘ahd ü peymâni dürüst

G.13/4 Ululanup seg raķîb itmez nazar ‘âşıklara / ‘Âşıka sorsañ **cihânda** nesne yok andan ‘abes

G.17/1 Gül yüzün devrinde ‘uşşâkı raķîb incitmesün / Olduğı yokdur cihânda ‘işret-i nev-rüz telh

G.19/4 **Cihânun** ‘izzet ü cāhını terk itdi levend-i dil / Çü cümle şimdi dil-berler yaķasuz bir levend ister

G.23/1 Kaķan ki göklere ağar bu āh-ı āteş-bār / Olur **cihân** gözüme kara zülfi gibi tār

G.32/6 Şatarsañ leblerün la‘lin behā cānlar virüp dirler / **Cihân** içinde bî-ķıymet bu reñge la‘l-i nāb olmaz

G.35/7 Bāreke’llāh sen gedā ol pādşāh-ı hüsndür / Olduğı var mı **cihânda** şāha ola ķul enîş

G.48/4 Hep **cihân** iy meh-liķā sen şāha olmışdur muţî‘ / Leşker-i gamzeñ kimünle şaf tutup eyler maşāf

G.50/1 Ol dil-ber-i zībā gibi meh-ķehre güzel yok / Bu hüsni dil-ārāya **cihân** içre bedel yok

G.54/7 Sen bu hüsni ile **cihân** milkine şultān olalı / ‘Adlî ķuluñ milket-i Rüm içre şultāndur senün

G.62/2 Senün için didiler ‘âşıkımı katl eyler / Dağı ne ola **cihân** içre bu haberden yeg

G.73/2 Her kime gönüm gamın didüm gamından gam yidüm / Ğālibā yokdur **cihân** içinde bir bî-gam gönül

G.81/5 Az bulunur bu **cihânda** aña senün gibi şāh / ‘Adlî gibi saña lîkin bulunur bisyār ķul

G.83/2 Olmasa dilde gamun ten zinde olmaz bir nefes / Dostum bildüm gamun cân u **cihânumdur** benüm

G.102/6 Sen bu hüsni ile ne ādem ne meleksin ne perî / Bir muşavver rühşin k’olmuş **cihân** sen cāna ten

G.107/3 Rüşen oldu hep **cihânda** mihr-i ruhsāruñ senün / Gündüzün gün pertevinden gice de meh-tābdan

G.107/6 Dergehüñden ğayrı yok baña **cihânda** iltica / Ğh eger maķşūd-ı dil fetķ olmaya ol bābdan

G.123/3 Kaşun çatup **cihânda** her laķza hışm idersin / İy şeh ziyān degül mi peyveste ğam-ı yāye

G.126/5 **Cihânda** kalmayadı huşķ u ter hāķister olaydı / Şerār-ı berķ-i āhum od biraķsa nār-ı sūzāne

G.139/1 Ger müyesser ide tālî‘ zülfüne hemserligi / Başa iletür **cihân** içinde ol serverligi

G.141/2 Şol şehinşehligi erzāni ķılıpdur bize Hāķ / Ki **cihân** şehlerine bende dimek ‘ār oldu

G.142/6 Bir gedāyidi **cihân** içre gezer bî-ser ü pā / ‘Adlî ķul oldu saña ‘āleme şultān oldu

G.144/2 **Cihānda** yüz şuyını hāşıl itdi içeliden / Şu gibi kanımı bir demde tīg-i hūn-bārı

1.1. düşman, ağyar.

G.120/2 Eşküm akçesini şu koyar **cihān** ocağına / Āl yapraklı ‘alem çekdükte āh-ı āteşin

cihān halkı [K]: dünyadaki insanlar, bütün insanlar, herkes.

G.1/2 Çü sensin penāhı **cihān halkınuñ** / Kamudan saña ilticā yaraşur

cihān milkine şeh olmak [K]: dünyaya padişah olmak, dünyaya hakim olmak, dünyaya hükmetmek.

G.133/5 **Cihān** milkine ser-tā-ser şeh olmak isteseñ ‘Adlī / Olgör cān ile ol şāh-ı hūsnūñ bende-fermānı

cihāna dāstān olmak [D]: dillere destan olmak, herkes tarafından konuşulur olmak.

G.60/2 Bu Zāl-i dehr-i dūnuñ ol kadar çekdüm cefāsın kim / **Cihāna dāstān oldu** benim haqqumda Rüstemlik

cihāna pādşāh olmak [K]: cihan padişahı olmak.

G.60/5 Bekāyı fikr ider olsañ fenā milkinde iy ‘Adlī / **Cihāna pādşāh olmak** haķīkat oldu bir demlik

cihānı tār eylemek [K]: dünyayı karartmak, karanlığa büründürmek || "Dünyayı başına dar" etmek deyimini de çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır.

G.24/1 Gözi derdiyle dil-i zārımı bīmār eyler / Şaçı fikriyle **cihānı** gözüme **tār eyler**

cilve itmek [K]: cilve yapmak, nazlanmak.

G.109/4 Seher tāvus **idüp cilve** irişmez zūlf-i zībāña / Cehāletden ider nāle döger miskīn bileklerden

cinān: cennetler.

G.14/1 Dīdāre tālīb olan olmaz **cināne** muhtāc / Cānāne ihtiyāc it gel olma cāne muhtāc

G.27/6 **Cinānda** yürür idüm vāķı‘amda dimişsin / Düşünse hayr ola şūfī ki ‘aksidür ta‘bīr

G.126/3 Ser-i kūyuñ hevāsına **cināna** tālīb olurlar / Tudağun yādına cānlar virürler āb-ı hayvāne

cins-i benī-ādem: insanoğlu cinsi, insan ırkı.

G.73/3 Hāk-i ādem gam ile taħmīr olupdur gālībā / Bī-gam olan olmaya **cins-i benī-ādem** gönül

cism: insan ve hayvan bedeni, gövde, ceset, ten || aşığın bedeni.

G.15/4 Oklarunı medh ider **cismümde** olan her kılum / Her çemen dildür şanasın kim ider bārānı medh

G.31/1 Sür‘at itme iy ecel **cismümde** gam cāndur henüz / Gamzeler zaħmı gönül derdine dermāndur henüz

G.31/4 Tīrūñun peykānidur **cismümde** her mū iy şanem / Var kıyās it kim ne deñlü tende peykāndur henüz

G.31/6 Bu sebebden dūd-ı āhumla gelür būy-ı kebāb / Āteş-i gamla ciger **cismümde** biryāndur henüz

G.47/1 Şöyle efkâr oldı **cismüm** k'aña pîrâhen dirîğ / Ten eger budur aña hâkister-i külhân dirîğ

G.95/1 **Cismümi** eşküme ğarķ eyleyeli dîdelerüm / Birbirinden n'ola fark olmaz ise baħr u berüm

G.97/1 Kaşuñ sevdâsile peyveste **cismüm** çün hilâl itdüm / Vişâl itdüm tamaç senden çaceb fikr-i muhâl itdüm

G.97/4 Hevâda toz degüldür zâhir olan gerd-i râhuñda / Bu hâkî **cismi** raħşuñ ayağında pây-mâl itdüm

G.115/4 Seyl-i eşküm **cismümi** ğarķ itmeseydi şemç veş / Āteş-i âhumla başdan çutuşup yanardı ten

civâr: yakın, yakın yer, çevre.

G.121/4 Cigerde dâğ-ı hicrûñle ölüsem âh u zârundan / Fiğân ide **civârumda** olanlar haşre dek sinde

cüş eylemek [K]: coşup taşmak.

Mrb.1/2 Tîr-i ğamzeñ şanemâ gözlerüme olalı tüş / Gözlerüm yaş aķıdup baħr oluban **eyledi cüş** / Seyl-i eşküm dökilüp gözlerümi eyledi boş / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

cüybâr: ırmak, nehir, akarsu || aşğın gözyaşları.

G.93/1 Serv-i kaddüñ yâdına yaşuñı seyl-âb eyledüm / Kaddümi ol **cüybâr** üstinde dolâb eyledüm

cüdâlıkdan yana: ayrılıktan, uzaklıktan yana.

G.8/1 Meyl kılmaz ol perî hîç âşinâlıkdan yana / Muttaşıl dünyâ gibi meyli **cüdâlıkdan yana**

cümle: tüm, bütün.

G.3/5 Egerçi hatm idi Yûsuf da hûsn içcâzı / Bu hûsn-i hulķ ile **cümlesinden** ecmeldür

G.19/4 Cihânuñ çizzet ü câhını terk itdi levend-i dil / Çü **cümle** şimdi dil-berler yaķasuz bir levend ister

G.107/7 Fürķatüñden ağladuķça çAdlî çeşminden anuñ / Cemç olupdur **cümle** deryâlar dökilen âbdan

G.124/4 Cüvâniken beni derdüñ ğamuñla pîr itdi / Naşîhat oldı işüm **cümle** şeyh ile şâba

cümlesin: hepsini, tamamını, tümünü.

G.25/4 Her leţâfet ki ezel kısmet idi hûblara / **Cümlesin** cemç idüben sende çayân eylediler

cür'a-dân: abdalların kemerlerine astıkları çakı, çakmak ve esrar mahfazası || esrar mahfazası.

G.129/3 Başuñda **cür'a-dânuñ** revzen-i hicrûñde mey zarfı / Nidersin ta'n idüp bi'llâh şüfî mest u hayrâne

cürm: suç, günah || riyakârlık.

G.74/3 Tevbe nefç itmez riyâyile olıcaķ zâhidâ / Çışķı ihlâş ile **cürmüñ** maħvına keffâre kıł

cüvân:

1. genç, taze, delikanlı.

1.1. sevgili.

Mrb.1/7 Bir perī-zāde vü meh-rū şanem ü tāze **cüvān** / İdeli gün yüzini perde-i zülfinde nihan /
 ‘Adlî’nüñ gözlerine oldu ҡarañu dü cihan / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

G.27/1 **Cüvānları** seveliden bu pīr-i bī-tedbīr / Beni esirgeyüp ağlar eger cüvān ger pīr

1.2. genç aşık, aşğın gençliği.

G.124/4 **Cüvāniken** beni derdüñ ğamuñla pīr itdi / Naşīhat oldu işüm cümle şeyh ile şāba

Ç

çābük-levend: çabuk, seri, çevik asker || aşığın gönlü.

G.118/3 Nice serbāz olmayam 'ışkı yolında dil-berüñ / Bu delü gönlüm gibi **çābük-levendüm** var iken

çāh: kuyu, çukur; yer altı zindanı || aşıkların sevgilinin saçından yapılan zincirlerle tutsak kaldığı zindan.

G.119/2 Zülfi zencīrin uzatmaz gör nice ser-fitnedür / Açılıp Mecnūn olan diller çıkarur **çāhdan**

çāk itmek [K]:

1. yırtmak, parçalamak.

1.1. öldürmek.

G.129/6 Niçe cān cūbbesini **çāk idüpdür** desti eflākūñ / Temessük eyleme 'Adlī girībān ile dāmāne

1.2. yarmak, delmek.

G.54/2 İy gönül Ferhād'a nisbet eyleme derdüm benüm / Kūh **çāk itdiyse** ol çāk itdügüñ cāndur senüñ

1.3. yok etmek.

G.54/2 İy gönül Ferhād'a nisbet eyleme derdüm benüm / Kūh çāk itdiyse ol **çāk itdügüñ** cāndur senüñ

çāker: kul, köle, bende || güzellik, parlak güneş.

G.75/5 Hüsn ile hürşīd-i enver **çākerüñ** lāyık mıdur / Meclisünde dem-be-dem bir bed-liķā eksük degül

çākerlik: kölelik, kulluk, hizmetkârlık.

G.139/5 Tācverler senden ögrensün efendi begliği / Bendeler 'Adlī'den ögrensün gelüp **çākerligi**

çāk-ı girībān eylemek [D]: yakasını yırtmak, elbisesini yırtmak || aşıklar için aşk derdiyle delirip üstünü başını yırtmak bir gurur kaynağı ve aşıklık göstergesidir.

G.70/4 'Aşıkuñ dāmen girībān fikrin itmez dostum / Sīnesin çāk eyleyüp **çāk-ı girībān eylegil**

çaldurmak: çaldırmak, malını mülkünü çaldırmak; saz çalıp söz söylemek, şiirler okumak, şarkılar söylemek.

G.108/1 Cem' olalum bir çemende 'işrete āgāz için / **Çalduralum** naķdümüz varını sūz u sāz için

çāre: bir sonuca varmak, ortadaki engelleri kaldırmak için tutulması gereken yol, çıkar yol, çözüm yolu.

G.1/11 Şu günde ki hiç **çāresi** kalmaya / Aña çāre-res Muştafā yaraşur

çāre kılmak [K]: çare bulmak, çare olmak.

G.74/1 İy tabībüm derdmendem derdüme bir **çāre kıl** / Şehr ü kūy içre şabā gibi yeter āvāre kıl

çāre ne [K]: çare nedir, çare yok || yapılacak bir şeyin olmaması, elden hiçbir şeyin gelmemesi.

G.105/2 Çün tütuldı zülfine dil murğı yārūñ **çāre ne** / Dām-ı müşgildür halās olmayısar şayyāddan

G.128/1 Hışm idüp çeşmūñ urur bağruma yare **çāre ne** / Ğamzeñūñ tīgi ider dil pāre pāre çāre ne

G.128/1 Hışm idüp çeşmūñ urur bağruma yare çāre ne / Ğamzeñūñ tīgi ider dil pāre pāre **çāre ne**

G.128/2 Hüşnüñüñ gülzārını yād eyleyüp iy murğ-ı dil / Āh u zārı kılmasañ ol gül-‘izāra **çāre ne**

G.128/3 Göñlümi zülfinde buldı şeb-rev olmuşsun diyü / Bağladı miskīn resen aşmağa dāra **çāre ne**

G.128/4 Bülbül-i bī-çāre dir her dem lisān-ı hāl ile / Bir nefes gülden ırağ olmağa hāra **çāre ne**

G.128/5 Her gice nālem maħallūñ halkı işidüp benüm / İncinüp dirler ‘aceb bu āh u zāra **çāre ne**

G.128/6 Āteş-i āhum benüm her dem irer kılmaz eşer / Göñlidür ol dil-berūñ çün seng-i hāra **çāre ne**

G.128/7 Va‘desine ol cefā-kār eyledi çünkim hilāf / ‘Adlī şabr itmek gerek bu intizāra **çāre ne**

çāre-res: çare bulan, çare yetiştiren.

G.1/11 Şu günde ki hiç çāresi kalmaya / Aña **çāre-res** Muştafā yaraşur

çarh: eski astronomideki batıl inanca göre birbirini içinde dönen feleklerden oluşan kâinat, gök, sema.

G.93/4 Görinen encüm degüldür sīnesi pür-yāredür / Tīr-i āhı ol kadar kim **çarha** pür-tāb eyledüm

çarh-ı berīn: yüce felek, arş-ı alâ || sevgilinin eşiği.

G.117/2 Gözüm yaşıyle işigini şöyle zeyn itdüm / Nite kim encüm ile zeyn olundu **çarh-ı berīn**

G.134/1 Dürlerle ki zeyn ide yüzüñ rüy-ı zemīni / Reşke bırağur encüm ile **çarh-ı berīni**

çarh-ı felek: bir dolaba (değirmen) benzetilen gökyüzü; yakıldığında dönerek kat kat daire şeklinde ateşler püskürten bir çeşit donanma fişeği || baht, talih. Tanıkta sözcük felek karşılığında kullanılmış olabileceği gibi, havaî fişek anlamında da düşünülebilir.

G.83/5 Rüz u şeb mihr ü mehūñ şem‘ini āhumdur yaқан / Görinen **çarh-ı felek** dūd-ı duħānumdur benüm

çehre: yüz, suret || aşığın yüzü.

G.122/3 Çü nakş-ı dil-keşe meyl eylerimiş ol fettan / Yüz üzre **çehremi** nakş-ı nigār eylemeğe

çekmek:

1. çizmek, nakşetmek.

G.5/1 Şems-i ruħuñı eylemege şemse-i garrā / **Çekdi** kalem-i kudret aña haṭṭ-ı semen-sā

2. yazmak, belirlemek, tayin etmek.

G.18/4 Zāhidā zühdüñ görüp rind olana ta‘n itme kim / Levha tarhın böyle **çekmiş** üstād-ı nakş-bend

3. üzerinde bulunan bir silahla saldırmak için davranmak.

G.33/2 ‘Uşşāka müjeñ tīrini her dem ne **çekersin** / İy rūḥ-ı revān çünki melekde gāzab olmaz

G.132/6 Her laḥza gözüñ tīğ-i müjeñ **çekdüğü** bu kim / ‘Ādetdür olur düzd ü ḥarāmī çü zer üzere

4. germek.

G.89/4 Nice kim zencīr-i zülfüñ bendini dā’im **çeker** / Vālih ü dīvāne gönlüm hīç uşlanmaz benüm

5. bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek.

G.134/6 Dil ‘Adlī şaçı bendine tolaşdı nigāruñ / Anı **çekerek** tut iñen uzatma ipini

çekinmek: çekinmek, sakınmak, dikkat etmek.

G.84/4 Henüz vaşlı güline irişmedin **çekin** / Firāk elinden iren zaḥm-ı ḥārı mı diyelüm

çemen:

1. ağaç ve çiçekleri olan çayır, bahçenin oturulacak gölgelik çayırı; yeşil ve kısa otlar yanı çimenle örtülü yer, yeşillik; çimenlik.

1.1. bahçe, bāğ, bostan.

G.40/3 **Çemende** bülbül-i hoş-gūy ‘acziñ bilüben / Gülüñ leṭāyifine ḥārı hem-zebān itmiş

G.56/4 Murğzāruñ murğ-ı zārı olalıdan cān u dil / Şıklığın diñdürdi feryādum çemende bülbülün

G.102/1 Seyre çıksa sebze ol Yūsuf-ı gül-pīreñ / Ayağına sebz atlas döşer ol laḥza **çemen**

G.108/1 Cem‘ olalum bir **çemende** ‘işrete āğāz için / Çalduralum naḥdümüz varını sūz u sāz için

1.2. göğüs kılları.

G.15/4 Oḫlarıñı medḥ ider cismümde olan her kılum / Her **çemen** dildür şanasın kim ider bārānı medḥ

G.55/7 Ḥaşre dek derd ü ğamın cān u dilüñ itmege şerḥ / Sīneñ üzre dil ola ‘Adlī biten her **çemenüñ**

1.3. sevgilinin yüzü.

G.126/2 Gül-i ḥüsnünden ayru gülsitānda eylesem zārī / **Çemen** bülbülleri ta‘līm alurlar benden efgāne

çenār: çınar ağacı.

G.7/3 Sāyesinde ḫaddüñüñ sürdüğüçün ‘ömr-i dırāz / Serv-i bālāña **çenār** el götürüp eyler du‘ā

çeng:

1. harpa çok benzeyen ve kavisli bir ağaca takılmış olan, bağırsaktan yapılmış yirmi üç telden meydana gelen müzik aleti. Dik tutularak çalınır; çanağı torba gibi olup boynu uzun ve eğridir.

1.1. aşığın boyu.

G.7/4 Ney gibi nālem benüm olduğuyiçün sūznāk / İñleyüp āhenk ider **çeng** eyleyüp ḫaddin dü-tā

G.57/5 Nigārā sensüzün ‘ayş eylesem ben / Yüzümü def iderem ḫāmetüm **çeng**

G.136/4 Nây olalı gam **çengine** kânün ile gönlüm / Dem-sâz olup durur aña sîne rübâbı

1.2. tanıkta çengin çıkardığı ses, aşığın sesine benzetilmiştir.

G.89/3 Dem-be-dem derd-i dilüm söyler egerçi **çeng** ü ney / Āh kim süz-ı derünüm bir dem añlanmaz benüm

çerâğ: mum, kandil || sevgili, sevgilinin yüzü.

G.46/2 Zülmet-i zülfünde yüzün nûrın ister cân u dil / Cem^ç olur pervâneler her gice kim yansa **çerâğ**

çerh-i devvâr: durmadan dönen felek || klâsik şiirde felek, aşıklara çektirdiği sıkıntılar ve eziyetlerle bilinir.

G.131/2 Egerçi mihr-i ‘âlem-tâba beizer ol kamer lîkin / Cefâ vü cevri kılmakda müşâbih **çerh-i devvâre**

çeri: asker, ordu.

G.28/4 Gam **çerisiyle** mukâbil olmağa ‘aşıkıların / Kâmetin kılup keman âhını aña tîr ider

çesm: göz; bakış || sevgilinin gözleri; sevgilinin bakışları.

G.31/3 Tîğ-i gamzeñden kaçar **çesmüñle** ceng itmez kişi / Gerçi dâğ-ı fûrkatün sînemde kalğandır henüz

G.32/4 Neye kılsa nazar **çesmüm** hayâlün görünür anda / Dü ‘âlem hâ’il olursa hayâlüne hicâb olmaz

G.33/3 Cân âfeti **çesmüñ** gibi hün-rîz bulunmaz / Dil uğrısı hâlün gibi düzd-i ‘Arab olmaz

G.38/5 Lu‘bla câzülîğ için her bir tarafda **çesmüne** / Rişte-i cânlar alup bir deste reyhân bağlamış

G.44/7 **Çesmüñ** iy dil-ber senün yağma idelden ‘Adlî’yi / Varı ol bî-çârenün ‘âlemde mihründür fağat

G.69/3 Kâse-i hünîn **çesmümdür** elinde sâkinün / Devr iden meclis içinde sâgar-ı şahbâ degül

G.72/1 Göñül ol **çesmi** sâhirden hâzer kıl / Ne mekr ile göñül alır nazar kıl

G.85/3 Yaş dükendükçe gözümdeñ kan olur her dem revan / Leblerün yâdına **çesmüm** bañr ile kân eyledüm

G.107/7 Fûrkatünden ağladukça ‘Adlî **çesminden** anuñ / Cem^ç olupdur cümle deryâlar dökilen âbdan

G.125/4 Cevher-i eşkümler **çesmüm** hânesin zeyn iderem / Tâ ki şulţân-ı hayâlün ola mihmân her gice

G.128/1 Hışm idüp **çesmüñ** urur bağruma yare çâre ne / Gamzeñün tîği ider dil pâre pâre çâre ne

G.132/4 Gündüz gibi olurdu gice **çesmüme** rüşen / Gerd-i rehinün zerresi irse başar üzre

çesme-i çesm: göz pınarı || gözyaşı.

G.44/3 Āteş-i âhum yağardı şem‘veş başdan beni / **Çesme-i çesmüm** benüm ger olmasa Ceyhün u Şağ

çesme-i hayvân: hayat çeşmesi; zenginlik, güç || içeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan su pınarı, sevgilinin dudakları; sevgilinin dişleri.

G.106/4 İy dişî dür la‘l-i nâbuñ hâsretiyle gerçi kim / Cân-fezâdur el yudum ben çesme-i hayvândan

çeşm-i âdem rüşen olmak [D]: insanoğlunun gözü aydın olmak || sevinçli bir olay dolayısıyla kullanılan bir kutlama sözü.

G.90/1 Gün yüzüñ nürüyle oldı münevver ‘âlem / İy kamer **rüşen olursa** n'ola **çeşm-i âdem**

çeşm-i bîdâr: uykusuz göz || aşığın üzüntüden uyku girmeyen gözü.

G.36/2 Göñül gam gicesinde yâr olmaz / Oluram **çeşm-i bîdâr** ile munis

çeşm-i hûn-rîz: kan dökücü göz, zalim göz || sevgilinin gözü.

G.140/4 Hışm ile hançer çeküp göñlüm sarâyına gelür / **Çeşm-i hûn-rîzûñ** içer her lahza kanum mül gibi

çeşm-i maḥmûr: baygın ve süzgün göz || sevgilinin baygın ve süzgün gözü.

G.113/5 Göñülde çeşm-i maḥmûruñ hayâliyle ölürsem ben / Bitiser nergis-i şehlä tenüm üzre giyâhumdan

çeşm-i pür-hışmı: öfke ve kızgınlıkla dolu göz || sevgilinin gözü.

G.48/6 İy göñül saña müselleḥ şanma bu derd ü bela / **Çeşm-i pür-hışmı** nigâruñ kimse'i kılmaz mu‘âf

çeşm-i revân: ırmak gibi akıp giden su || aşığın gözyaşları.

G.83/3 Nice yaşlar dökmesün **çeşm-i revân** arduñca kim / Terk idüp giden beni rûḥ-ı revânumdur benüm

çeşm-i zaḥm: yaralayıcı göz, yara açıcı göz || sevgilinin gözleri.

G.21/3 **Çeşm-i zaḥmı** bağrumı çâk eyledi ol kâfirüñ / Bir Müselmân yok mı ‘âlemde baña tîmâr ider

çevgân: cirit oyununda hayvan üstünden topu tutup almaya mahsus ucu eğri değnek; cirit değneği, polo sopası Tanıkta sevgilinin saçları ve kâkülü şekil itibariyle çevgâna benzetilir.

G.38/4 Mâh u hurşîdi felek meydânına tûp itmeğe / Çîñ idüp gîsûların müşğ ile **çevgân** bağlamış

çıkadur: çıkar || kurtulur.

G.119/2 Zülfi zencîrin uzatmaz gör nice ser-fitnedür / Açılıp Mecnûn olan diller **çıkadur** çâhdan

çıkamak:

1. yüksekteki bir yere erişmek.

G.2/4 Minber-i şâḥ üzre **çıkılmış** va‘z ider murğ-ı çemen / Selsebîl âyâtını tefsîr ider enhâre bak

2. içeriden dışarıya varmak, gitmek.

G.11/4 Zâhidi gördüm mürîd ile **çıkâr** mey-hânedan / Ser-girân biri velîkin ol birisi nîm-mest

3. elde edilmek, sağlanmak.

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cân dökilür / Dürr ü yâḫût **çıkâr** la‘l ile mercân dökilür / Ğamzeler zaḥmıyile gözlerüme kan dökilür / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

çıkamazam: çıkmam.

G.11/3 **Çıkamazam** küyından ümmîd-i likâ-yı yâr ile / Ehl-i İmâna olur hubb-ı vaţan çün pây-best

çi: ne, ne olmuş.

G.54/3 Ğamze-i hûn-rîz ü hûn-h'âruñ **çi** ger kıattâldür / La'l-i mey-günüñ velî ser-çeşme-i cândur senüñ

Çîn: Asya'nın doğusunda bulunan geniş ülke. Klâsik Türk şiirinde, ceylanları nedeniyle misk kokusuna, misk kokusu nedeniyle de sevgilinin saç kıvrımlarına atfen kullanılmıştır.

G.44/6 Müşk-i çîn aldı koğu zülfünden ammâ **Çîn'de** / Olmadı bir nâfede zülfün gibi bir ca'd-ı haţ

G.111/4 Bûy-ı zülfün Huten'e bād iledüp miske didi / Bulmadum **Çîn'i** gezüp bir dağı bu bû gibi ben

G.115/3 Bûy-ı zülfün armağan iletmeşe **Çîn'e** şabâ / Hasetinden hûn-ı dil olmazdı âhû-yı Huten

çîn çîn [K]: kıvrım kıvrım, büklüm büklüm.

Mat.4 Kâmetüñ üzre gören destâruñ ucın **çîn çîn** / Didi zîbâ yaraşuğdur göre ser üzre semen

çîn itmek [K]:

1. kıvrım kıvrım etmek.

G.38/4 Mâh u hürşîdi felek meydânına tûp itmeğe / **Çîn idüp** gîsûların müşğ ile çevgân bağlamış

2. toplamak, bir araya getirmek || balık ağına benzer, bir av aracı haline gelecek şekilde bir araya getirmek.

G.55/6 **Çîn idüp** halkaların murğ-ı dili itmege şayd / Gül-i ter üzre şalar dâmeni müşğîñ resenüñ

çîn-i zülf: saç kıvrımı || sevgilinin saç kıvrımı.

G.55/2 **Çîn-i zülfine** gelür bûy alur uğrı diyü / Şaldılar hâbse tütup kâhr ile miskin hutenuñ

G.58/6 **Çîn-i zülfi** koğusın almasañ iy nâfe-i Çîn / Misk olup bulmaz idi rağbeti hûn-ı cigerüñ

çoğ: çok, fazla.

G.68/5 Ne deñlü **çoğ** ise 'ışk ehli olurlar bîzâr / Şu 'ömrden ki ğaraz aña vaşl-ı yâr degül

G.130/4 'Âşıkıların **çoğ** olduğına dostum incünme / Lâzım degül mi hayl ü haşem cem'i beglere

çok: sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımından büyük ve aşırı olan, az karşıtı.

G.1/7 Egerçi ki 'isyânumuz **çok** durur / Sözüümüz yine *rabbenâ* yaraşur

G.8/5 Salţanat 'unvânınuñ gavğaları **çokdur** belî / Bir 'abâyile hemîn sa'y it gedâlığdan yaña

G.12/2 Gerçi kim yâkût dirler yazdı **çok** meşğ-ı mişâl / Yazmadı haţtuñ gibi bir haţt-ı reyhânı dürüst

G.38/2 Zülfi kâfirlik idüp her bir kılında biñ esîr / Aşmağa kaşd eylemişdür **çok** Müselmân bağlamış

G.109/5 Ğubār olup tozum her dem tozarsa n'ola bād ile / Baña **çok** cevri idüp dil-ber geçürmişdür eleklenden

çok başlu: çok başlı. Tanıkta ifade, sevgilinin saçını çok başlı ejderhaya benzetmek amacıyla kullanılmıştır.

G.20/6 İy dil hāzer it dām-ı ser-i zülfine düşme / **Çok başlu** durur kim bile ne fitneleri var

çözmek: düğümlü, bağlı veya sarılı bir şeyi açmak.

G.107/2 Niçe yüz biñ bende-i bendüñden āzād istesen / Al elüñe zülfüñi **çöz** bir kılını bāddan

çü:

1. çünkü, -dığı için.

G.1/2 **Çü** sensin penāhı cihān halkınuñ / Kamudan saña ilticā yaraşur

G.19/4 Cihānuñ 'izzet ü cāhını terk itdi levend-i dil / **Çü** cümle şimdi dil-berler yaķasuz bir levend ister

G.19/6 Göñül künc-i kanā'atde otur giy hırķa-i hüznü / **Çü** ol şeh kılların dā'im fakır ü müstemend ister

G.65/7 Murādi hāk-i reh olmağ idi **çü** 'Adlî'nüñ / Murādını virüben anı kām-kār itdüñ

G.122/3 **Çü** nakş-ı dil-keşe meyl eylerimiş ol fettan / Yüz üzre çehremi nakş-ı nigār eylemeğe

G.132/6 Her laħza gözün tiğ-i müjeñ çekdügi bu kim / 'Ādetdür olur düzd ü harāmî **çü** zer üzre

G.133/4 Şaçuñ bendinde olanlar küşāde-hātır olmışdur / İçenler bāde-i la'lüñ sürerler hoş **çü** devranı

2. mademki.

G.15/5 Medh-i 'ālemden **çü** müstağnî olupdur āftāb / 'Adlîyā nice idersin ol gözi fettānı medh

3. zira, nasıl ki, -dığı gibi.

G.19/2 N'ola meyl eylese haţtuñ ğidā-yı la'l-i nābuña / **Çü** tūñi kande olursa ğidā yirine kand ister

4. -diğında, -diğinde, ne zaman ki.

G.62/5 N'olaydı 'Adlî'ye bir zerre deñlü meyl itsen / **Çü** rüşen oldu yüzün şems ile kamerden yeg

G.122/1 O gül bu bülbüli diler **çü** zār eylemeğe / Göñül dağı diler anı hezār eylemeğe

çün:

1. çünkü, -dığı için; nasıl ki.

G.3/2 Kālan resüllerün kavmineydi da'veti **çün** / Nübüvvetiyile bu ins ü cāna mürseldür

G.10/7 Var dağı 'Adlî cihānda 'ayş u nüş itme taleb / **Çün** saña bezm-i ezelde cām-ı ğamdandur naşīb

G.11/3 Çıkmazam küyından ümmid-i liķā-yı yār ile / Ehl-i imāna olur hubb-ı vaţan **çün** pāy-best

G.14/4 **Çün** mā-cerā bilindi başuñdan itme taķrîr / Ol nesne kim 'ayāndur olmaz beyāne muhtāc

G.30/2 Kābrüm üzre serv dikün şem' yaķuñ dostlar / **Çün** beni hāk eyleyen şevķ-ı ruħ u bālāsıdur

G.45/3 **Çün** niķābın ref' ide 'işķ ehline düşer huruş / Zerrelere zāhir olur gün nürü balsa irtifā'

- G.47/6 Hâşıl-ı hüsniünde hâlün men' kılma k'eylemez / **Çün** kerîm olan gedâdan dâne-i erzen dirîğ
- G.48/1 Da'vi-i hüsni eyleyüp gün vechi yok ger ura lâf / **Çün** yüzün âyinesi gibi degül mir'atı şâf
- G.48/7 Hırka-i şabri giyüp eyler kanâ'atden kemer / Künc-i gamda 'Adlî **çün** bulmaz nihâyet i'tikâf
- G.67/4 'Uşşâka naşîb olmadı **çün** halvet ü şoşbet / Zâhid saña ne gam varimiş def'-i melâlün
- G.75/7 Öldürürse gam seni yâre ne gam **çün** her zaman / Biñ senün gibi gedâ 'Adlî aña eksük degül
- G.76/3 Her gice hâlüm perîşân şubha dek zâr eylerem / Eyledi sevdâ-yı zülfün **çün** beni âşüfte-hâl
- G.85/2 Hastedür dil kirpügün zaımından ammâ bâk yok / **Çün** lebün tiryâkini derdine dermân eyledüm
- G.89/6 Dil-rübâlar şayd olur dirler raqîb ile velî / **Çün** perîdür dil-berüm it ile avlanmaz benüm
- G.90/5 'Adlîyâ ayağı toprağına cân eyle feda / Pây-büsü o şehün **çün** ele girmez her dem
- G.91/7 'Adlî'ye derd ü gamun oldu **çün** ol demde naşîb / Hâk olup sine girem terk ide âhîr degülem
- G.97/1 Kaşun sevdâsile peyveste cismüm **çün** hilâl itdüm / Vişâl itdüm tama' senden 'aceb fikr-i muhâl itdüm
- G.105/1 Her nefes iy haste-dil maqşud ne feryâddan / Merhamet gelmez bilürsin **çün** şeh-i bî-dâddan
- G.105/2 **Çün** tütüldü zülfine dil murğı yârün çäre ne / Dâm-ı müşgildür halâş olmayısar şayyâddan
- G.113/6 Günehdür diyü ta'n itme **çün** itdük kaşların kıble / Yüzüm dördürmezem zâhid ko nuşhı secdegâhumdan
- G.128/6 Âteş-i âhum benüm her dem irer kılmaz eşer / Gönlidür ol dil-berün **çün** seng-i hâra çäre ne
- G.129/1 Bugün ben da'vi-i 'ışk ile geldüm **çün** bu meydâne / N'ola tûb eyler isem başumı ol zülf-i çevgâne

2. gibi, -e yakıştır biçimde.

- G.3/3 Kim anı medh ide **çün** medhidür anuñ *levlak* / Defâtir-i dü cihân midhatinde mücmeldür

3. nasıl ki, gibi.

- G.5/6 **Çün** bâğ-ı behişt oldu benefşeyle müzeyyen / Gülzâr-ı ruhuñ olsa n'ola haţtuña me'vâ
- G.12/4 **Çün** gedâdur kapuña geldükce iy şâh âftâb / H'ân-ı hüsniünden nevâl alursa bir nânı dürüst
- G.16/1 Devr-i güldür **çün** ider devr-i kadeh cânı ferağ / 'Âkil oldur ki tutar her dem ol avânı ferağ
- G.44/4 **Çün** tarîk-i 'ışka cân virmekdür iy dil ibtidâ / Kimse âhîr bulmaz aña nihâyet hem vasat
- G.44/5 **Çün** dehânuñ sırrınuñ idrâkine irmez 'uqûl / Vehm ü hiss her ne hayâl eylerse olur hep galat
- G.51/5 Baña gelmiş durur kaşun gamından **çün** hilâl olmağ / Saña lâyıkdur iy meh âftâb-ı bî-zevâl olmağ

4. ne zaman ki, nasıl ki, -diği zaman.

- G.28/2 Ehl-i tezvîr ile qalb elinde olur pây-mâl / Milk-i dil **çün** zülfün ile kaşlaruñ el bir ider
- G.55/4 Şaldı pertev yüzün eflâke **çün** iy bedr-i münîr / 'Aks-i hurşîd ü kamer oldu o vech-i hasenün
- G.141/1 Devlet ü baht u sa'âdet bize **çün** yâr oldu / Nerd-i gamda dil-i bed-h'âhuñ işi zâr oldu

K1.1/1 **Çün** rüz-ı ezeli kısmet olmuş bize devlet / Takdîre rızâ virmeysesün buña sebep ne

5. mademki.

G.44/2 ‘Arızuñda haṭṭ-ı müşgînün niçün kılduñ tıraş / Eylemez **çün** kâtib-i Kudret bilürsin sehv haṭ

G.87/7 Vaşlın işitdi gönül bulmadı hıç yol aña / Kıldı baḥt-ı siyehüm **çün** beni gümrâh n'idem

çünkü: çünkü, -dığı için.

G.3/6 Eyâ mu‘în-i beşer raḥm kıl fütâdelere / Şefâ‘at âyeti şânuñda **çünkü** münzeldür

G.16/4 Cändur İşârumuz incinme ayağuñ tozına / Tuḥfe-i mür ider **çünkü** Süleymân'ı feraḥ

G.32/7 Firâk odına küyuñda nigârâ ‘Adlî'yi yaḳma / Buyurdu **çünkü** Peygamber behişt içre ‘azâb olmaz

G.33/2 ‘Uşşâka müjeñ tîrini her dem ne çekersin / İy rûḥ-ı revân **çünkü** melekde gâzab olmaz

G.50/2 Vuşlat demidür **çünkü** bu dem hâne-i dilden / İy gam yüri gitgil ki daḥı saña maḥal yoḳ

G.55/3 **Çünkü** vîrâneleri eylerimiş cây perî / Sen perîsin n'ola gönülüm olur ise vaṭanuñ

G.58/7 ‘Adlî şîr ü gâzeli terk idüben defteri dür / **Çünkü** şerḥ olmaz imiş ḥaşre degin derd-i serüñ

G.105/7 Bâd-ı âhuñla niçün ol serv meyl itmez saña / **Çünkü** ‘Adlî meyl ider her sūya servi bâddan

G.143/2 **Çünkü** dünyâ gibi yüz tuta cefâya dil-ber / Ḥarc idüñ var ise elde yolına dünyayı

G.143/4 **Çünkü** sen gevher-i nâ-yâba elüm irişemez / N'ola gözden çıkarursam bu yedi deryayı

Mrf.1 Pây-mâl itme **çünkü** yaḳduñ oda / Gizlidür gönülüm içre nâr şaḳın

çünküm:

1. çünkü, -dığı için.

G.22/4 Seyr iderken ḥüsn ilin çeşminden iy dil ki şaḳın / Eylemek lâzım durur **çünküm** ḥarâmîden ḥazer

G.46/1 ‘Arızuñ hicrinde **çünküm** eyleyem gül-geşt-i bâğ / Lâlenüñ bağrında koyam dağınuñ üstine dağ

G.125/1 Ger gurüb itse ne gam ḥurşîd-i raḥşân her gice / Gün gibi **çünküm** toğar ol mâh-ı tâbân her gice

G.129/4 Gönül cem‘ itmedüñ sevdâ-yı zülfine virelden dil / Perîşânlıgumuz hoş geldi **çünküm** ol perî-şâne

2. -e rağmen.

G.98/1 Döstüm **çünküm** bilürsin ben senüñem sen benüm / Kıanuma girmek neden müjgân-ı ḥün-efgen benüm

3. mademki.

G.128/7 Va‘desine ol cefâ-kâr eyledi **çünküm** hilâf / ‘Adlî şabr itmek gerek bu intizâra çâre ne

D

da: dahi anlamındaki bağlaç.

G.40/5 Şeh oldu zümre-i ‘uşşāka derd ile ‘Adlī / Bu nā-murādliĝ anı **da** kāmran itmiş

dād: zulümden şikâyet etme, yardım feryadı.

G.101/2 **Dād** elünden iy felek her gün baña cevr eyleyüp / Ol raķīb-i kâfire ‘adl ile **dād** itmek neden

dād itmek [K]: insaf etmek, merhamette bulunmak.

G.101/2 **Dād** elünden iy felek her gün baña cevr eyleyüp / Ol raķīb-i kâfire ‘adl ile **dād itmek** neden

dād-ḥ‘āh: adalet isteyen, adalet talepkârı.

G.45/6 Rüz-ı maḥşer nâle vü zâruñdan olmaz fâ‘ide / Eylemezseñ bunda ‘Adlī **dād-ḥ‘āhı** istimâ‘

dād virmek [K]: yardım etmek, yardım eli uzatmak.

G.28/3 Zülmi kim şāh eyleye kim **virür** anuñ **dadını** / Ḥānei mi‘mār yıķsa anı kim ta‘mîr ider

dāfi‘-i melāl: gam, keder, sıkıntı, hüzüñ defi || şarap.

G.138/1 Sāķiyā sāĝar-ı hilāl kıanı / Şun berū **dāfi‘-i melāl** kıanı

dāĝ:

1. yanık yarası, kızgın demirle vurulan damga, nişan. Daĝ yarası, abdalların göĝsünde nal ve elif şeklinde, kabadayların kollarında ve pazularında ise türlü resimler biçiminde yer alır. İnsanın unutamayacaĝı derecede şiddetli üzüñtüden kinaye olarak kullanılır.

1.1. lalenin orta kısmında yer alan siyah nokta.

G.46/1 ‘Ārızuñ hicrinde çünkim eyleyem gül-geşt-i bāĝ / Lālenüñ baĝrında kıoyam **dāĝımuñ** üstine **dāĝ**

G.46/1 ‘Ārızuñ hicrinde çünkim eyleyem gül-geşt-i bāĝ / Lālenüñ baĝrında kıoyam **dāĝımuñ** üstine **dāĝ**

1.2. kızgın demirle vurulan damga.

G.70/3 Bāĝbānā ĝonca vü gülden ruḥ-ı dil-dārsuz / Ḥaṭṭ olur mı var anı **dāĝ** ile peykān eylegil

1.3. gül.

G.86/5 Güller açup **dāĝlardan** ĝoncalar peykāndan / Sīnemi ben ‘Adlīyā tāze gülistān eyleyem

1.4. “Kendini daĝlamak” anlamında aşkın ve aşk acısının şiddetine atfen kullanılır.

G.130/5 Dūd-ı dil ile **dāĝuma** raḥm eyledi nigār / Meyl eylese ‘aceb mi perī büy-ı micmere

dāĝ kıomak [K]: daĝlamak || yaralamak.

G.66/2 Dilüme lāle gibi deşt-i ĝamda **dāĝ kıodı** / Ṭarāvet-i ruḥı vü ḥāli gül-‘izārıların

dāĝ urmak [K]: yara açmak || ayın üzerindeki siyah noktalara atfen kullanılmıştır.

G.132/1 Sünbüllerüñi sen şalalı verd-i ter üzre / **Dāğ urdı** benüm âteş-i âhum kamer üzre

dāğdār-ı hadd-i gül-gün: gül renkli yanağın kırmızılığı/yanıklığı || sevgilinin gül renkli yanağının dağ yarasına ve aynı zamanda laleye benzeyen kırmızılığı/yanıklığı.

G.69/4 Lâle dağı **dāğdār-ı hadd-i gül-günüñ** durur / Gözlerüñ bīmārı ancak nergis-i şehlâ degül

dāğ-ı fūrkat: ayrılık yarası || ayrılık acısından kaynaklanan dağ gibi yara.

G.31/3 Tīğ-i gamzeñden kaçır çeşmüñle ceng itmez kişi / Gerçi **dāğ-ı fūrkatüñ** sīnemde kâlkandur henüz

dāğ-ı gam-ı ıŝkuñ eseri: aşktan kaynaklanan gamın eseri.

G.20/1 Her dilde ki **dāğ-ı gam-ı ıŝkuñ eseri** var / Āh itse n'ola derd ile yanmış cigeri var

dāğ-ı hasret: hasret yarası.

G.22/7 Gözlerinden ‘Adlî-i dil-ħastenüñ şevk-i lebüñ / **Dāğ-ı hasretle** döker yaş yirine hūn-ı ciger

dāğ-ı hicrân: ayrılık yarası || ayrılıktan kaynaklanan acı.

G.82/1 Kollarumı **dāğ-ı hicrân** ile tezyñ eyledüm / Boynuña bu heykeli aşmağa zerrīn eyledüm

dāğ-ı hicr: ayrılık yarası || ayrılıktan kaynaklanan acı.

G.121/4 Cigerde **dāğ-ı hicrünüñle** ölürsem āh u zārundan / Fiğān ide civārumda olanlar haşre dek sinde

dağı:

1. bağlaç olan da, de.

G.6/6 Dil za‘îf oldu taħammül idemez bār-ı gama / Serber olur gam-ı hicrân **dağı** her bār bana

G.122/1 O gül bu bülbülü diler çü zār eylemeğe / Göñül **dağı** diler anı hezār eylemeğe

2. daha.

G.26/4 Cevre bakup ħavf ile gitse ħirāmān oluban / Bundan artuğ **dağı** ‘âlemde kıyāmet var mıdur

G.111/3 Nice kan ağlamayam düşde ħayālüñ göricek / Bir **dağı** gözlerüñe gelmezem uyhu gibi ben

G.111/4 Būy-ı zülfüñ ħuten'e bād iledüp miske didi / Bulmadum Çīn'i gezüp bir **dağı** bu bū gibi ben

3. bile, dahi.

G.49/5 ‘Adlî ser-i zülfüñle ayağüñ tozın ister / Kim saltanatında **dağı** tāt u kemeri yok

G.69/4 Lâle **dağı** dāğdār-ı hadd-i gül-günüñ durur / Gözlerüñ bīmārı ancak nergis-i şehlâ degül

G.69/5 ‘Adlî **dağı** ol şeh-i ħübāna cāndan kıl geçer / İşiginde bende olan ħusrev u Dārā degül

G.82/4 ‘İşk pīrinden gam irşādın temennā eyledüm / Her du‘ā kim kıldı ol ben **dağı** āmīn eyledüm

G.90/4 İy perī-şān perīşān olalıdan zülfün / Kalmadı ‘âlem içinde **dağı** kalb-i bī-gam

G.91/6 Gamuña cān virüben gāyet ucuz avlamışam / Şatun almağda dimen ben **dağı** tācir degülem

G.109/1 Geçer mi āhumuñ tiri irişdüğe feleklerden / Şorarsañ bilesin **dağı** feleklerde meleklerden

G.111/6 Şehr-i hüsn içre güzellerde **daḥı** görmemişem / Siḥr ile diller alur ol iki cādū gibi ben

G.141/3 Dīn-i İslām'umuzuñ şem'ı şeb-efrūzı **daḥı** / Ehl-i küfrüñ yüregi yağle yanar oldu

G.144/4 **Daḥı** tezelzül-i dehr itmez idi hīç gezend / Göñül ḥarābesinüñ yār olaydı mi'mārı

4. daha, artık, bundan sonra.

G.50/2 Vuşlat demidür çünki bu dem ḥāne-i dilden / İy ğam yüri gitgil ki **daḥı** saña maḥal yok

G.71/5 Cānına zulm ü sitem eyleyüben sevdi seni / 'Adlī'yiçün dimesünler **daḥı** şāh-ı 'ādil

G.121/2 Kerem kıl bir naẓar **daḥı** beni bī-cān idüp gitme / Ki sensüz bir nefes olmaz ḫarārı rūḥumuñ tende

G.138/5 Gitdi 'ışık ile ihtiyār elden / **Daḥı** şabr itmege mecāl ḫanı

G.140/2 Beñzerem dirseñ saçına sen **daḥı** iy müşk-i Çīn / Yüz ḫarasın ḥāşıl idersin ḫara sünbül gibi

daḥı ne ola [K]: daha ne olsun.

G.62/2 Senüñ için didiler 'āşıkını katl eyler / **Daḥı ne ola** cihān içre bu ḫaberdan yeg

daḥı'y [K]: dahi ey, artık ey.

G.91/3 Nergisüñ siḥriyile dār-ı cihān ḫoldı fiten / Var **daḥı'y** şūh-ı cihān dime ki sāḫir degülem

dā'im: daima, her zaman, her an, sürekli, devamlı olarak.

G.19/6 Göñül künc-i ḫanā'atde otur giy ḫırḫa-i ḫüzni / Çü ol şeh ḫulların **dā'im** fakīr ü müstemend ister

G.75/1 Dām-ı zülfüñle başa her dem belā eksük degül / Ḥışm-ı çeşmüñle dile **dā'im** cefā eksük degül

G.89/4 Nice kim zencīr-i zülfüñ bendini **dā'im** çeker / Vālih ü dīvāne göñlüm hīç uşlanmaz benüm

G.101/1 İy felek **dā'im** beni sen nā-murād itmek neden / Beni ğamgīn eyleyüp ağyārı şād itmek neden

G.101/3 Cāhilüñ virüp felek maḫşūdın ehl-i dānişüñ / Nā-murād olmasını **dā'im** murād itmek neden

G.140/7 Luḫfını 'Adlī'ye **dā'im** ol cefākāruñ gören / Ğoncaveş ağzın açup ider tebessüm gül gibi

dā'imā: bkz. "dā'im".

G.12/7 Gülşen-i nazmuñda 'Adlī gül koḫular **dā'imā** / Her nefes bülbül gibi kim oḫusa anı dürüst

Mrb.1/5 **Dā'imā** cevır ḫılır ben ḫulına şāh n'idem / Şeb-i hicrinde ḫulū' eylemez ol māh n'idem /

Gözlerüm görmez ise ğün yüzini āh n'idem / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

dā'ire-i verd-i ter: taze gül çemberi/halkası || sevgilinin kıvrım kıvrım saçlarının gölgesine atfen kullanılmıştır.

G.55/1 Sünbülün sāye şalar üstine berk-i semenüñ / Devr ider **dā'ire-i verd-i teri** yāsemenüñ

dā'ireñ bilmek [K]: sınırlarını bilmek, haddini bilmek.

G.114/6 Nokḫa ḫonmasun diseñ dil levḫine / **Dā'ireñ bil** çıḫmağıl pergārdan

dāl:

1. “dâl (د)” harfi gibi kambur ve iki kat olan. Şairler, beli bükülmüş insanları bu harfe benzetmişlerdir.

1.1. Tanıkta hem “delâlet eden” hem de “şekil olarak dâl harfine benzeyen” anlamında kullanılmıştır. Ayrıca aşğın boyu, sevgilinin ise saçlarına gönderme vardır.

G.51/6 Behey ‘Adlî ham-ı zülfi gibi **dâl** olmasa kıddüñ / Nedür bu halk arasında bu deñlü kıl ü kâl olmak

G.59/6 ‘Aşıkun kâmetin ham itdügine / Ser-i zülfini aña **dal** gerek

1.2. sevgilinin saçları.

G.69/2 Râ kaşuñla **dal** zülfüñ hasretidür dostum / Zâhidün kıddini lâm iden gam-ı ferdâ degül

dâm:

1.tuzak, ağ.

1.1. birisini aldatmak için kurulmuş hile.

1.1.1. sevgili tarafından saçlarıyla aşğın gönül kuşu için kurulmuş tuzak.

G.47/2 Hâlini göstermeyüben şaldı zülfi **damına** / Murğ-ı cândan kıldı ol şayyâd bir erzen dirîğ

G.108/2 Zülfi **dāmına** muqayyed olasin fikr eylemez / Murğ-ı cân pervâz ider ol gözleri şebâz için

dām itmek [D]: tuzak kurmak.

G.76/5 Sîm ü zerden **dām idüp** ol vaşşiyi eyle şikâr / ‘Adlîyâ şayd olduğı yokdur gâzelle bir gâzâl

dāma düşmek [D]: tuzağa düşmek; birileri tarafından hazırlanan kötü bir duruma uğramak, oyuna gelmek.

G.43/1 Kākülinden olmaz bu dil-i gamnâk hâlâş / Murğ kim **dāma düşse** olmaya bî-bâk hâlâş

dāmān: elbise, etek || gökyüzünün eteği.

G.133/1 Eger dest-i gamuñ elinden alaydum girîbānı / Felek evcine ilterdüm ferahdan dest ü **dāmānı**

dāmān u yağa çāki [D]: elbise ve yakanın yırtılması || aşıklık göstergesi.

G.142/2 Şol ki ‘âr eyledi **dāmān u yağa çākinden** / Hâline perde girîbānla dāmān oldu

dāmen:

1. uç || sevgilinin saçının ucu.

G.55/6 Çîn idüp halkaların murğ-ı dili itmege şayd / Gül-i ter üzre şalar **dāmeni** müşğîn resenüñ

2. etek, elbise.

2.1. dış görünüş; [tas.] masiva, maddi dünya.

G.70/4 ‘Aşıkun **dāmen** girîbān fikrin itmez dostum / Sînesin çāk eyleyüp çāk-ı girîbān eylegil

2.2. sevgilinin eteği, elbisesi.

G.85/4 Ten ğubārı **dāmenüñe** irmesün diyü revan / Gözlerüm yaşın anuñ üstine bārān eyledüm

G.87/5 Kırtaram diyü inen sa'y iderem **dāmenüñi** / Kesilüp dest-i rakīb olmadı kütāh n'idem

dāmen-ġır olmak [D]: eteğini tutmak; "eteğine yapışmak" deyiminin karşılığı olarak güvenilen, güçlü, zengin sözü geçer bir kimseye bağlanıp onun yardımından ve koruyuculuğundan faydalanmak.

G.102/5 Ol gülün ħār-ı firākı ħavfın idüp tañ degül / Şekl-i ħallāb ile **dāmen-ġır olursa** yāsemem

dāmen-i 'ışka yapışmak [D]: aşk eteğine yapışmak, aşkın koruyuculuğu altına girmek, aşk yoluna girmek.

G.63/1 'Āşıkuñ 'ışk yolında gözi nemnāk gerek / **Dāmen-i 'ışka yapışan** yaķası çāk gerek

dām-ı 'ankebūt: örümcek ağı || sevgilinin tuzağı, sevgilinin saçının tuzağı.

G.37/3 Rište-i ümmīd gönlüm şaldı zülfün bendine / Şaņasın ħayd oldı **dām-ı 'ankebūt** içre mekes

dām-ı müşgil: müşkül tuzak, zor tuzak || sevgilinin saçları.

G.105/2 Çün tütuldı zülfine dil murġı yārūñ çāre ne / **Dām-ı müşgildür** ħalāş olmayısar şayyāddan

dām-ı ser-i zülfine: saç ucundaki tuzak || sevgilinin saç ucundaki tuzak.

G.20/6 İy dil ħazer it **dām-ı ser-i zülfine** düşme / Çok başlu durur kim bile ne fitneleri var

dām-ı zülf: saçın tuzağı || sevgilinin saçlarının kıvrım kıvrım olarak aşığın gönül kuşu için tuzak haline gelmesi.

G.75/1 **Dām-ı zülfünle** başa her dem belā eksük degül / Ħıřm-ı çeşmünle dile dā'im cefā eksük degül

dāne:

1. arpa, buğday gibi hububatın her çeşidine verilen isim, habbe; kuş yemi; ben, yüzdeki siyah benek. Sözlüklerde bu anlama yer verilmemiştir. Ancak tuzağa atılan yemlerin, sevgilinin yüzündeki benlere teşbih edilerek yoğun olarak kullanılması, klâsik şiirimizde "dâne" sözcüğünün "ben, benek" anlamını kazandığını göstermektedir. Aşağıdaki tanıklarda da sözcüğün hem tuzağa serpilmiş hububat hem de ben anlamında kullanıldığı görülmektedir.

G.105/6 Ħırmen-i ħüsniinde dil murġına virmez **dānei** / Ol şanem şankim getürmiş toĥmını Bağdād'dan

2. tane || inci taneleri.

G.132/5 Ħanlı yaşumuñ **dānelerin** diz ki yaraşur / Simīn-bedene la'l ü cevāhir güher üzre

dāne-i erzen: darı tanesi || sevgilinin beni.

G.47/6 Ħāşıl-ı ħüsniinde ħālūñ men' kılma k'eylemez / Çün kerīm olan gedādan **dāne-i erzen** dirīġ

dāne-i fülful: Hint coğrafyasından mahsul edilen bir tür baharat, karabiber tanesi || sevgilinin yüzündeki ben.

G.44/1 Muşhaf-ı hüsnünde yazup müşğ ile reyhâni hat / Eylemiş i'râb sünbül **dâne-i fülful** nuqat

dâr: dünya.

G.36/6 Eger dâr-ı şafâ isterseñ olma / Bu **dâr** içinde deyyâr ile munis

dâr itmek: asmak, idam etmek.

G.41/2 Kan itmege tahrik iden gamzesiyimiş / 'Aşıkları **dâr itmege** zülfi sebep olmuş

Dârâ: Şehnâme'de adı Keyâniyân sülalesinin son hükümdarı olarak geçen efsanevî kahraman. Art arda yaptığı üç savaşın sonunda İskender'e yenilerek Kirman'a kaçmış, hizmetkârları tarafından düzenlenen bir suikastla öldürülmüştür. Mecazen "padişah" karşılığında kullanılır. İhtişam ve iktidarıyla şiirlere konu olmuştur.

G.69/5 'Adlî dahî ol şeh-i hûbâna cândan kul geçer / İşiginde bende olan Hüsrev u **Dârâ** degül

dâra aşmağa [K]: dar ağacına asmak için, idam etmek için.

G.128/3 Gönlümi zülfinde buldı şeb-rev olmuşsun diyü / Bağladı miskîn resen **aşmağa dâra** çäre ne

darb: darbe, damga || tanıkta paraların üzerine bastırılan damgalara, sikkelere benzetilmiştir.

G.114/5 Yüzüme gam **darbın** ur iy sîm-ten / Aşşı olmaz sikkesüz dinardan

darb-ı peykân: ok temreninin darbesi || sevgilinin kirpik uçlarının darbesi.

G.106/3 Deşt-i gamda **darb-ı peykānuñla** sînem zaħmını / Dest-i cevruñ pür kılpudur lâle-i Nu'mân'dan

darb-ı tîğ: ok darbesi || sevgilinin yan bakış okları.

G.142/3 Zaħm-ı tîrûñle ki cān çıkmāğa 'azm itmiş idi / **Darb-ı tîğüñ** irişüp derdüme dermān oldu

dâr-ı cihān: dünya evi, dünya.

G.50/6 Miħnet evidür **dâr-ı cihān** eyleme feryād / Bu medrese-i gamda gönül baħs u cedel yok

G.91/3 Nergisüñ siħriyile **dâr-ı cihān** taldı fiten / Var dahı'y şüh-ı cihān dime ki sâhir degülem

dâr-ı dünyā: bkz. "dâr-ı cihan".

G.4/2 Miħrüñi cānda ezelden saħlar idüm sanma kim / **Dâr-ı dünyāda** görüp hayrān olupdur cān saña

dâr-ı şafâ: zevk ve sefa yeri.

G.36/6 Eger **dâr-ı şafâ** isterseñ olma / Bu dâr içinde deyyâr ile munis

dârü'l-belâ-i gam: gam belasının diyarı.

G.34/2 'Aşkınuñ bîmâriyam **dârü'l-belâ-i gamda** qor / Ol tabîb-i cān u dil ben ħastei tîmârsuz

dârü's-şifâ:

1. şifa yurdu, sağlık yurdu.

1.1. sevgilinin dudakları.

G.19/5 Lebüñ **dārü'ş-şifāsından** umar dil derdine derman / Tabīb-i ḥaste-dillersin devāsın derdmend ister

1.2. sevgilinin eşiği.

G.29/1 İşigün **dārü'ş-şifāsından** şu dil kim dūr olur / Derdine dermān bulunmaz hicr ile mehcūr olur

dāstān okımak [K]: destan düzmek, kahramanlık hikâyesi veya herhangi bir olayı anlatan şiir yazmak.

G.105/3 Eylemişdi kışşa-i 'ışkı benüm rūḥum revan / **Dāstān okımadın** Mecnūn ile Ferhād'dan

da'vet: çağrı, çağırma.

G.3/2 Kalan resüllerün kavmineydi **da'veti** çün / Nübüvvetiyile bu ins ü cāna mürseldür

da'vet itmek [K]: davet etmek, çağırma.

G.129/7 Bugün zulm ehlini dīvānuña **da'vet idüp** 'adl it / Tazallum eyleyü varsañ gerek bir 'ālī dīvāne

da'vi kılmak [K]: dava etmek, iddiada bulunmak, kavga etmek.

K1.1/2 Haccü'l-ḥarameynem diyüben **da'vi kılırsın** / Bu salṭanat-ı dünyeye pes bunca taleb ne

da'vi-i ḥüsn eylemek [K]: güzellik davasında bulunmak.

G.48/1 **Da'vi-i ḥüsn eyleyüp** gün vechi yok ger ura lāf / Çün yüzün āyinesi gibi degül mir'atı şāf

da'vi-i ḥüsn ü cemal kılmak [K]: güzellik davasında bulunmak, güzellik iddiasında bulunmak.

G.79/3 Bir zavallu āftāb u māh ise bir kej-dehen / Nice **kılsunlar** senüñle **da'vi-i ḥüsn ü cemal**

da'vi-i 'ışk: aşk davası.

G.129/1 Bugün ben **da'vi-i 'ışk** ile geldüm çün bu meydāne / N'ola tūb eyler isem başımı ol zülf-i çevgāne

de: bağlaç olan da, de.

G.35/6 'Adlīyā gel sen **de** inşāf eyle şehlikden murād / Bu degül midür ki ola ol şacı sünbül enīs

G.75/6 Vaşl ile 'ayş eylemiş gerçi raķībüm hicr ile / Ḥamdüli'llāh bizde **de** zevķ u şafā eksük degül

G.107/3 Rūşen oldı hep cihānda mihr-i ruḥsāruñ senüñ / Gündüzün gün pertevinden gice **de** meh-tābdan

def: zilli ve pullu bir çembere gerilmiş deriden yapılan çalgı || aşığın yüzü.

G.57/5 Nigārā sensüzün 'ayş eylesem ben / Yüzümü **def** iderem kāmētüm çeng

def olmak [K]: yok olmak, ortadan kalkmak; uzak durmak, uzaklaşmak.

G.29/4 Şanuram cāndan belā-yı nā-gehānī **def olur** / Her kaçan kim bāb-ı dil-berden raķibi dūr olur

defātir-i dü cihān midḥati [K]: iki cihan defterlerinde yer alan övgünün tamamı.

G.3/3 Kim anı medh ide çün medhidür anuñ *levlāk* / **Defātir-i dü cihān midhatinde** mücmeldür

def-i melāl: can sıkıntısını ve gamı uzaklaştırma.

G.67/4 ‘Uşşāka naşīb olmadı çün halvet ü şöbet / Zāhid saña ne gam varimiş **def-i melālūñ**

def'in itmek [K]: gömmek, yok etmek.

G.131/4 Mizācuñdan yübüsetle şudā‘uñ **def'in iderdūñ** / Yoluñ uğrasa bir gün zāhidā ger kūy-ı
hammāre

define-i dil-i ‘Adlī: Adlī'nin gönül hazinesi.

G.117/6 **Define-i dil-i ‘Adlī** ki ‘ışka mahzendür / Aransa naqd-i gamuñ bulunurdu anda hemīn

def'ini kılmak [K]: ortadan kaldırmak, yok etmek.

G.74/4 Hādise **def'ini kılmaz** medreseyle hānkaḥ / ‘Arif iseñ ilticā-yı kūşe-i hammāre kııl

defter-i ‘ālem: dünya defteri, dünyanın tüm defterleri.

G.88/6 Bu muḥakkakdur ḥaṭ-ı dil-dār vaşfin ideli / **Defter-i ‘ālem** ṭolupdur ‘Adlīyā inşālarum

defteri dürmek [D]: defterini dürmek, yaptığı işe son vermek.

G.58/7 ‘Adlī şī‘r ü gāzeli terk idüben **defteri dür** / Çünkü şerḥ olmaz imiş ḥaşre degin derd-i serüñ

defter-i ‘ışk: aşk defteri.

G.142/4 **Defter-i ‘ışkuma** ḥaṭtuñ gamıdır ser-nāme / Nāme-i derdüme zülfüñ ḥamı ‘unvān oldı

degme:

1. her, her bir, herhangi bir, gelişigüzel, rastgele.

G.59/3 Āl ile **degme** dil-ber almaz dil / Zülfi kıra yañağı al gerek

2. sıradan, basit, sığ.

G.63/7 **Degme** Etrāk ne bilsün gam-ı ‘ışkı ‘Adlī / Sır-ı ‘ışk añlamağa ḥaylice idrāk gerek

G.96/5 Ben kāni‘am yüzüñe ırāqdan nazar kılam / Vaşluñ hevāsın eylerimiş **degme** bir le‘īm

degül: değil.

G.48/1 Da‘vi-i ḥüsn eyleyüp gün vechi yok ger ura lāf / Çün yüzüñ āyinesi gibi **degül** mir‘atı şāf

G.51/7 Hevā-yı ‘ışkı dil-dāruñ dimāguñ eylese muḥtel / Esās-ı saltanatda ṭañ **degüldür** iḥtilāl olmaḳ

G.67/5 Dil-berde vefā olmayıcaḳ fā‘ide itmez / ‘Adlī sebeb-i vaşl **degül** māl ü menālūñ

G.68/1 Olur mı şād gönül kim gam içre zār **degül** / İder mi vaşla heves ol ki dil-figār degül

G.68/1 Olur mı şād gönül kim gam içre zār degül / İder mi vaşla heves ol ki dil-figār **degül**

G.68/2 Fiğāne şaldiyise kūñi nāle-i Ferhād / Fiğāne şalmışam āfākı kūhsār **degül**

G.68/3 Başuma gün mi ṭoğar kim yüzüñ firākında / Kıra şacıñ gibi ‘ālem gözüme tār **degül**

G.68/4 Eger dürüst ola Leylī vişāl-i va‘desine / Şınursa kāsesi Mecnūn'a inkisār **degül**

- G.68/5 Ne deñlü çoğ ise ‘ışk ehli olurlar bīzār / Şu ‘ömrden ki ğaraż aña vaşl-ı yār **degül**
- G.68/6 Vişāl ümīdiyle hicri ihtiyār itdi / Ne çäre eyleye ‘Adlī ki bahtı yār **degül**
- G.69/1 Gülşen-i küyuñ gönül murğına kim me’vā **degül** / Anuñ için bülbül-i dil lāldür güyā **degül**
- G.69/1 Gülşen-i küyuñ gönül murğına kim me’vā **degül** / Anuñ için bülbül-i dil lāldür güyā **degül**
- G.69/2 Rā қаşuñla dal zülüfüñ ḥasretidür dostum / Zāhidüñ қaddini lām iden ğam-ı ferdā **degül**
- G.69/3 Kāse-i ḥünīn çeşmümdür elinde sākīnūñ / Devr iden meclis içinde sāğar-ı şahbā **degül**
- G.69/4 Lāle daḥı dāğdār-ı ḥadd-i gül-gūnuñ durur / Gözlerüñ bīmārı ancaқ nergis-i şehlā **degül**
- G.69/5 ‘Adlī daḥı ol şeh-i ḥübāna cāndan қul geçer / İşıginde bende olan Ḥusrev u Dārā **degül**
- G.73/4 Ğuşsa-i devrāndan bir dil ḥalāş olmuş **degül** / Sen degülsin mübtelā-yı ğam hemān epsem gönül
- G.73/4 Ğuşsa-i devrāndan bir dil ḥalāş olmuş **degül** / Sen **degülsin** mübtelā-yı ğam hemān epsem gönül
- G.78/1 Dil ü cān çekse ğamın sen şanemüñ ğam **degül** ol / Ger nem olmaya gözüm hicr ile nesnem **degül** ol
- G.78/1 Dil ü cān çekse ğamın sen şanemüñ ğam **degül** ol / Ger nem olmaya gözüm hicr ile nesnem **degül** ol
- G.78/2 Gözüümüñ yaşını ‘ummāna nice beñzedeyüm / Ki kenārında bunuñ қаtre қadar nem **degül** ol
- G.78/3 Neñ durur diyü eger kimse şora yārī direm / Dü cihān içre benüm varum odur nem **degül** ol
- G.78/4 Şalunurken seni nāz ile görenler didiler / Ya perī-zāde durur ya melek ādem **degül** ol
- G.78/5 Güneşi gördi gözüm dil seni şandı didi cān / Қāmeti serv-i gülüñ yoқ durur epsem **degül** ol
- G.78/6 Nice şayd ide diyem baña sen āḥūyı raқīb / Gerçi av iti durur kelb-i mu‘allem **degül** ol
- G.78/7 ‘Adlī mīr olalıdan derd ü belā kişverine / Қılmadı ğuşsa vü ğam milk-i müselleme **degül** ol
- G.79/5 ‘Adlīyā aḥvālūñe vāқıf **degül** şanma nigār / Her ğazel kim yazdum oldu yāre benden ‘arz-ı ḥāl
- G.91/3 Nergisüñ siḥriyile dār-ı cihān tıldı fiten / Var daḥı’y şūh-ı cihān dime ki sāḥir **degülem**
- G.91/4 Mey ü maḥbūb sevüp cān virürem gerçi raқīb / Hele ben sencileyin müfsid ü kāfir **degülem**
- G.91/5 Gerçi yağmur gibi yağdurdı ğamuñ başuma taş / Ḥaқ bilür geçmedi dem ben aña şākir **degülem**
- G.91/6 Ğamuña cān virüben ğāyet ucuz avlamışam / Şatun almaқda dimen ben daḥı tācir **degülem**
- G.91/7 ‘Adlī’ye derd ü ğamuñ oldu çün ol demde naşīb / Ḥāk olup sine girem terk ide āḥir **degülem**
- G.93/4 Görinen encüm **degüldür** sīnesi pür-yāredür / Tīr-i āhı ol қadar kim çarḥa pür-tāb eyledüm
- G.97/4 Hevāda toz **degüldür** zāhir olan gerd-i rāhuñda / Bu ḥākī cismi raḥşuñ ayağında pāy-māl itdüm
- G.98/2 Ben cefā küyü muқīmīyem gerekmez rāḥatı / Külḥenī dīvāneyem utum **degül** gülşen benüm
- G.105/4 Ḥamdülillāh kim **degül** adum benüm kelb iy raқīb / Ğayret ehline ölüm yegdür yaramaz addan
- G.112/4 Sebeb-i vaşl **degül** şabr-ı ğama şefқati yoқ / Menfa‘at bulımadum bu ğam ile varumdan
- G.123/3 Қаşuñ çatup cihānda her laḥza ḥışm idersin / İy şeh ziyān **degül** mi peyveste ḥam-ı yāye
- G.130/4 ‘Āşıkıların çoğ olduğına dostum incünme / Lāzım **degül** mi ḥayl ü ḥaşem cem‘i beglere

G.136/1 İy h'āce katı muğlak olur 'ışk kitabı / Bābuñ **degül** anlamaduñ ise ço bu bābı

degül mi [K]: değil mi.

G.56/5 Eşk-i çeşmünden gül-āb itseñ yeridür 'Adlîyā / Tāc-ı şāhīden baş ağrısı **degül mi** hāşılıñ

degül midür ki [K]: değil mi ki, değil midir ki.

G.35/6 'Adlîyā gel sen de inşāf eyle şehlikden murād / Bu **degül midür ki** ola ol şacı sünbül enīs

dehān: ağız || sevgilinin ağızı. Ağız sevgilinin yüzündeki en küçük uzuv olarak tasavvur edilir. Ayva tüyleri nedeniyle karanlıklar ülkesine benzetilen sevgilinin yüzünde ağız, ab-ı hayat sırrı olarak ele alınır.

G.44/5 Çün **dehānuñ** sırrınuñ idrākine irmez 'uqūl / Vehm ü hiss her ne hayāl eylerse olur hep gālať

dehānında: ağızının methinde, ağızın vasıflarını anlatırken || sevgilinin ağızının meth ederken, sevgilinin ağızının vasıflarını anlatırken.

G.72/6 Bülend eyle boyı vaşfını 'Adlī / **Dehānında** sözüñi muhtaşar kı

dehen: ağız || sevgilinin gözle görünmeyecek kadar küçük ağızı.

G.52/5 'Adlī **deheni** sırrına irmek diler iseñ / Lāzım durur evvelde vücūduñ 'adem olmať

G.55/5 Gūş şīrīn-suħānuñ işidür ammā ne 'aceb / Gözlerüm diķkat idüp görmedi hergiz **dehenüñ**

G.95/3 **Dehenüñ** bir söz ile varlıgımı aldı tamam / Gerçi kim yoğ idi bir zerrece andan ħaberüm

G.138/6 **Deheni** fikr olunsa söz yoğdur / Bili vaşfında kīl ü kāl kıanı

dehen açmak [D]: ağız açmak, konuşmaya başlamak || goncaların açılıp gül haline gelmesi.

G.102/2 Servler görse ħırāmın hep ayağ üzre gelür / Gül yüzün medĥ itmek için goncalar **açar dehen**

G.115/1 Bir nefes 'İsī-şıfat ol gonca-leb **açsa dehen** / Ĥākden baş kıaldurup her mürde çāk ide kefen

G.115/6 Çekdi süsen hançerin beñzer diyüben ağzuña / Kıorkusından goncalar ağızın yumup **açmaz dehen**

dehr: zaman, devir; dünya, alem.

G.135/3 Şāfi mey nüş eyle **dehrüñ** kıl firībinden ħazer / 'Ālem aĥvālüñ mükedder itmedin kıl 'ālemi

dek: dek, kadar.

G.55/7 Ĥaşre **dek** derd ü ħamın cān u dilüñ itmege şerĥ / Sīneñ üzre dil ola 'Adlī biten her çemenüñ

delīl: bir davayı ispata yarayan şey, senet, belge, tanık.

G.77/1 Yakduğına şem'üñ için nār-ı 'ışk ile fetīl / Eşk-i çeşmi ĥāline olmış durur rüşen **delīl**

delīl-i a'del: en adaletli, en doğru delil, kanıt.

G.3/7 Kıapuñ gedāsı durur 'Adlī anı redd itme / K'aña muħabbet-i ālüñ **delīl-i a'deldür**

delü:

1. deli.

1.1. aşık.

G.57/4 Didüm vaşluñ müyesser ola mı dir / **Delü** misin ya serhüş ya yedüñ beng

1.2. aşığın gönlü.

G.118/3 Nice serbâz olmayam ıışkı yolında dil-berüñ / Bu **delü** göñlüm gibi çābük-levendüm var iken**delürmek:** delirmek, çıldırılmak.G.57/3 Düşelden sen periden bir dem ayru / **Delürdüm** kendüm ile eylerem ceng**dem:** an, zaman, lahza, vakit.G.20/8 ‘Adlî’ye teraḥḥum **demidür** eyleseñ iy dōst / Cān geldi lebe şimdi zarürî seferi varG.31/2 Bir **dem** eglen iy felek göñlüm sarāyın yıkma kim / Ol perî-peyker ḥayālî anda miḥmāndur henüzG.50/2 Vuşlat **demidür** çünkü bu dem ḥāne-i dilden / İy gam yüri gitgil ki daḥı saña maḥal yokG.91/5 Gerçi yağmur gibi yağdırdı gamuñ başuma taş / Ḥaḫ bilür geçmedi **dem** ben aña şākir degülemG.91/7 ‘Adlî’ye derd ü gamuñ oldu çün ol **demde** naşīb / Ḥāk olup sine girem terk ide āḥir degülem**dem olmaz kim [K]:** hiç zaman yok ki.G.32/1 Ciger tennür sīnemde **dem olmaz kim** kebāb olmaz / Gün olmaz rüz-ı hicründe gözüm yaşı şarāb olmaz**dem-be-dem [K]:** her zaman, daima.G.75/5 Ḥüsn ile ḥurşīd-i enver çākerüñ lāyık mıdır / Meclisünde **dem-be-dem** bir bed-liḫā eksük degülG.89/3 **Dem-be-dem** derd-i dilüm söyler egerçi çeng ü ney / Āḥ kim sūz-ı derünüm bir dem añlanmaz benüm**dem-i nesīm:** rüzgarın hafif hafif estiği an || seher vakti.G.96/3 Pür- ıtır ola meşām-ı cihān ḥoş-hevāyile / Zülfüñ ḳoḫusın alsa seḥergeḥ **dem-i nesīm****dem-sāz olmak [K]:**

1. dost olmak, sırdaş olmak.

G.116/1 ‘İşka düşdüm dostlar nāz u niyāzı bilmedin / Nāya **dem-sāz oldu** göñlüm sūz u sāzı bilmedin

2. uymak, aynı ahenkte etkileyicilikle söyleyebilmek.

G.136/4 Nāy olalı gam çengine ḳānūn ile göñlüm / **Dem-sāz olup** durur aña sīne rübābı**dendān:**

1. diş.

1.1. sevgilinin dişleri.

G.12/6 Ol raķīb-i seg dişin bilerdi yārūñ la'line / Seng urup ķomadılar ađzında **dendānı** dūrüst

1.1.1. tanıkta inciye ve šiire atfen kullanılmıştır.

G.103/7 Leb ü **dendānuñuñ** vaşfın işitdi dir seher bülbül / Suħandan dūr dizüp 'Adlī ne hoş şīrīn ğazel dırsın

deñlü: "kadar" anlamında üstünlük derecesini belirten bir söz.

G.26/1 Bir mülāyim dil-bere 'ālemdede kıymet var mıdır / Hāk-i pāyine yüz urmaķ **deñlü** 'izzet var mıdır

der-āğūş eylemek [K]: kucaklamak, sarmak.

G.61/7 Ol meh-i bedrūñ bilin 'Adlī **der-āğūş eylemek** / Her ğice tā şubħa dek fikr-i muħālūndūr senūñ

derbān: kapıcı, kapıya bakan, bekçi || aşık.

G.39/5 Her zamān ķadrūm felekden yücedūr dir öğinūr / Dil-berinūñ işiginde ol meğer **derbānımış**

G.86/1 Ben beni yār işiginde ğāh **derbān** eylerem / Bu ğayāl ile ğehī kendūmi şultān eylerem

G.104/5 Felek-ķadr olduğuñı bilmez idük / İşiginde meğer **derbān** imişsin

G.126/6 İşiginde iti gibi eger yir bulmağ istersen / Dürüş neylerseñ eyle āşinā ol 'Adlī **derbāne**

derd: keder, gam, kaygı, tasa; zahmet, eziyet, meşakkat, hastalık; manevi hoşnutsuzluk || sevgilinin neden olduğu dert.

G.7/6 Derd-i dil dermānını şordum řabībe didi kim / Şerbet-i la'linden özge **derdüñe** yoķdur deva

G.10/1 Āh kim **derdüñe** dermān itmeğe 'āciz řabīb / DERMEND Ü MÜBTELĀ ÜFTĀDEYEM MERD-I ĞARİB

G.10/3 'Andelīb-i dil nice **derd** ile feryād itmesün / Gül-'izārına ğörür ğār-ı raķīb olmuş řarīb

G.11/5 Her devānuñ şerbetini la'l-i cānānda ķomış / 'Adlīyā **derdi** saña taķdīr iden rüz-ı elest

G.19/5 Lebūñ dārū'ş-şifāsından umar dil **derdine** derman / řabīb-i ğaste-dillersin devāsın dermend ister

G.20/1 Her dilde ki dāğ-ı ğam-ı 'ışķuñ eşeri var / Āh itse n'ola **derd** ile yanmış cigeri var

G.31/1 Sür'at itme iy ecel cismümde ğam cāndur henüz / Ğamzeler zaħmı ğöñül **derdine** dermāndur henüz

G.34/1 Dil dilendi **derd** ile derdā yine dil-dārsuz / Yārelendi yüregüm vā ğasretā kim yārsuz

G.40/5 Şeh oldı zümre-i 'uşşāķa **derd** ile 'Adlī / Bu nā-murādliğ anı da kāmran itmiş

G.47/4 Şādi-i vaşl olmaz ise ğuşşā-i hicrūñ büyür / Devr-i la'lüñde ğedādan kılma dūr **derdin** dirğ

G.48/6 İy ğöñül saña müselleme şanma bu **derd** ü bela / Çeşm-i pür-ğuşmı nigāruñ kimse'i kılma mu'āf

G.51/1 Niçe bir ben za'ife **derd** ü ğamda ğaste-ğāl olmaķ / Ğözün bīmārı gibi her zamānda bī-mecāl olmaķ

G.54/2 İy göñül Ferhād'a nisbet eyleme **derdüm** benüm / Kūh çāk itdiyse ol çāk itdüğün cāndur senüñ

G.55/7 Haşre dek **derd** ü ğamın cān u dilün itmege şerḥ / Sīneñ üzre dil ola 'Adlî biten her çemenün

G.70/5 **Derd** ü ğam mersümını 'uşşākdan men' eyleme / Kullaruña pādşāhum luṭf u iḥsān eylegil

G.70/6 La'l-i nābuñ şerbetiyle iy ṭabīb-i cān u dil / 'Āşık-ı dil-ḥastenün **derdine** dermān eylegil

G.74/1 İy ṭabībüm derdmendem **derdüme** bir çāre kıl / Şehr ü kūy içre şabā gibi yeter āvāre kıl

G.87/8 'Adlî göğsin döğüben **derd** ile dir ağlayuraḡ / Senden ayru düşeli āh n'idem vāh n'idem

G.91/7 'Adlî'ye **derd** ü ğamuñ oldu çün ol demde naşīb / Ḥāk olup sine girem terk ide āḥir degülem

G.96/6 **Derd** ile yāre yüzüñi zer eylemekligün / Hīç nef'i yoḡ durur eger olmasa elde sīm

G.104/1 Gözüm hicr ile sen giryān imişsin / Yürek bu **derd** ile sen ḡan imişsin

G.107/1 İñlerem her dem ziyāde **derd** ile ṭolābdan / Yaşum artuḡ mevc urur her laḡzada seyl-ābdan

G.110/1 Dil-i maḡzünü ğamuñ fikriyle şād ideyin / Sitem ü **derd** ü belāña anı mu'tād ideyin

G.110/2 Şād olur **derdüñ** ile cānumı şād eyleyicek / Nice bir 'āfiyet içre anı nā-şād ideyin

G.113/7 Belā vü **derdimiş** iy dil ezelden 'Adlî'ye ḡismet / Fiğān u nāleden geç kim budur taḡdīr
İlāhumdan

G.124/4 Cüvāniken beni **derdüñ** ğamuñla pīr itdi / Naşīḡat oldu işüm cümle şeyḡ ile şāba

G.143/5 Şol ki müstaḡni durur **derdüñ** ile dermandan / Kimse öġretmez aña 'ālem-i istiḡnayı

Mrb.1/3 Tütüyā olmayalı gözlerüme gerd-i rehüñ / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ / İy
gözüm bunca belā **derd** ile neyki günehüñ / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

derd ile ḡüy eylemek [K]: derdi kendine huy edinmek.

G.13/5 'Adlīyā vaşl isteme hicrānda cān vir gelmeye / **Derd ile ḡüy eyleyene** nesne dermāndan 'abeş

derd ü belā [K]: dert ve bela.

G.78/7 'Adlî mīr olalıdan **derd ü belā** kişverine / Kılmadı ġuşsa vü ğam milk-i müsellemler degül ol

derdā: yazık, eyvah.

G.34/1 Dil dilendi derd ile **derdā** yine dil-dārsuz / Yārelendi yüregüm vā ḡasretā kim yārsuz

derd-i dil: gönül derdi || aşıḡın gönül derdi.

G.7/6 **Derd-i dil** dermānımı şordum ṭabībe didi kim / Şerbet-i la'linden özge derdüñe yoḡdur deva

G.89/3 Dem-be-dem **derd-i dilüm** söyler egerçi çeng ü ney / Āh kim sūz-ı derünüm bir dem añlanmaz
benüm

derd-i hicrān: ayrılık derdi.

G.13/1 Nesne yoḡ yanında dil-dāruñ dil ü cāndan 'abeş / 'Āşıḡa nesne görünmez **derd-i hicrāndan** 'abeş

derd-i ser itmek [D]: baş ağrıtmak, tedirgin etmek, bıkkınlık vermek, can sıkıkmak.

G.53/4 Tā şubḡa deḡin nālem ile ḡalka niçe bir / Sevdāsiyile sünbülüñüñ **derd-i ser itmek**

derd-i ser virmek [D]: bkz. “derd-i ser itmek”.

G.85/1 Ol mehûn her gice kim kûyında efgân eyledüm / İtlerine **derd-i ser virmekle** nâlân eyledüm

derd-i ser: baş ağrısı || aşığın dünyada çektiği sıkıntılar.

G.58/7 ‘Adlî şî‘r ü gâzeli terk idüben defteri dür / Çünkü şerh olmaz imiş haşre degin **derd-i serüñ**

derdine çâre olmak [D]: derdine derman olmak, soruna çözüm bulmak, sıkıntıyı geçirmeye çare göstermek.

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin hasret ile yâre dirîg / Dil düşüp zülfi hamıyla yürür âvâre dirîg / Gözlerüm **derdine olmaz** bilürem **çâre** dirîg / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

derdine dermân bulmak [D]: derdine derman/deva bulmak; sıkıntıyı çözümlenmek, atlatmak, çaresizliği yenmek.

G.29/1 İşigün dâri‘ş-şifâsından şu dil kim dür olur / **Derdine dermân bulunmaz** hicr ile mehcür olur

derdine dermân eylemek [D]: bkz. “derdine dermân bulmak”.

G.85/2 Hastedür dil kirpügün zaımından ammâ bâk yok / Çün lebün tiryâkini **derdine dermân eyledüm**

derdine dermân olmak [D]: derdine derman olmak, derdine deva olmak, soruna çözüm bulmak, sıkıntıyı geçirmeye çare göstermek.

G.125/7 ‘Adlî-i dil-ḥastenüñ **derdine olurdu** ṭabîb / Dostum kol bilüne ṭolarsa **dermân** her gice

G.142/3 Zaım-ı tîrüñle ki cân çıķmağa ‘azm itmiş idi / Ḍarb-ı tîgün irişüp **derdüme dermân oldu**

derdine düşmek [D]: derdine düşmek, yapılması gereken bir şeyi gerçekleştirmenin yollarını aramak; derde düşmek, dert içinde olmak.

G.97/3 Ğamuñ **derdine düşmekden** devâ-yı vaşluñ umardum / Cefâ yükini çekmekden vefâñı ihtimâl itdüm

derdmend: dert sahibi, tasalı, kaygılı || aşık.

G.10/1 Āh kim derdüme dermân itmege ‘âciz ṭabîb / **Derdmend** ü mübtelâ üftâdeyem merd-i ğarîb

G.19/5 Lebün dâri‘ş-şifâsından umar dil derdine derman / Ṭabîb-i ḥaste-dillersin devâsın **derdmend** ister

G.74/1 İy ṭabîbüm **derdmendem** derdüme bir çâre kıl / Şehr ü kûy içre şabâ gibi yeter âvâre kıl

G.118/5 Dimedün mi itmezem ben luḫdur mâni‘ dirîg / ‘Adlî-i bî-çâre gibi **derdmendüm** var iken

derdüne emsemlik olmak [D]: bkz. “derdine dermân olmak”.

G.60/4 Marîz-i ‘ışķ olanlara eṭibbâ idemez tedbîr / Lebünden olur **olursa** benüm **derdüne emsemlik**

dergeh: kapı yeri, kapı önü || herkesin kendisine başvurduğu iltica yeri, sevgilinin bulunduğu mekân, sevgilinin eşiği.

G.87/2 Şükr iderdüm işigin yaşdanuban yatduğuma / **Dergehinden** sürer uş ben kılını şâh n'idem

G.107/6 **Dergehüfiden** gayrı yoḡ baña cihānda iltica / Āh eger maḡşūd-ı dil feth olmaya ol bābdan

deri: insan ve hayvanın etini örten ve bütün bedenini saran kabuk || ceylan derisi.

G.120/3 İy gözi āhū ḡaṡı ‘anber-feşānuñ yādına / Bir **deriye** şarılup ḡaldı ḡuten'de müşg-i ḡīn

der-i cānān: sevgilinin kapısı, eşiḡi.

G.87/3 Şeb-i hicr ile ḡalup vādi-i ḡayretde dirīḡ / **Der-i cānāne** gider bulımadum rāh n'idem

dermān: derman, ilaç, çare.

G.4/3 Dilde ḡamzeñ zaḡmına merhem didüm dil-ber didi / Tīr-i müjḡānum yeter her laḡzada **dermān** saña

G.7/6 Derd-i dil **dermānımı** şordum ṡabībe didi kim / Şerbet-i la‘linden özge derdüñe yoḡdur deva

G.13/5 ‘Adlīyā vaşl isteme hicrānda cān vir gelmeye / Derd ile ḡūy eyleyene nesne **dermāndan** ‘abes

G.19/5 Lebūñ dārū'ş-şifāsından umar dil derdine **derman** / ṡabīb-i ḡaste-dillersin devāsın derdmend ister

G.31/1 Sür‘at itme iy ecel cismümde ḡam cāndur henüz / ḡamzeler zaḡmı ḡönül derdine **dermāndur** henüz

G.70/6 La‘l-i nābuñ şerbetiyle iy ṡabīb-i cān u dil / ‘Āşık-ı dil-ḡastenüñ derdine **dermān** eylegil

G.143/5 Şol ki müstaḡni durur derdüñ ile **dermandan** / Kimse öḡretmez aña ‘ālem-i istiḡnayı

dermān itmek [K]: şifa vermek, iyileştirmek, çare bulmak.

G.10/1 Āh kim derdüme **dermān itmege** ‘āciz ṡabīb / Dermend ü mübtelā üftādeyem merd-i ḡarīb

der-miyān itmek [K]: ortaya sermek, ortaya dökmek. Birinci tanıkta ḡülün mutluluktan tamamen açılmasına, ikinci tanıkta ise nergisin tohumlarını dökmesine atıf vardır.

G.40/4 Bu şüret ile feraḡ kesb idüp şeh-i ḡül anuñ / Öñinde her nesi var ise **der-miyān itmiş**

G.135/2 **Der-miyān it** varuñı nergis gibi bāḡ içre kim / Dökilüp şaḡılmaḡ öḡretti şüküfe dirhemi

dervīş: Allah için alçak gönüllülüḡü ve fıkārālıḡı kabul eden veya bir tarikata baḡlı bulunan kimse; fakir ve ihtiyaçlı kimse || aşık.

G.14/5 ‘Adlī nigāre ḡālūñ ‘arż it niyāz birle / **Dervīş** olanlar olur şāh-ı cihāne muḡtāc

G.126/7 ḡayāt u mevt aḡkāmında şāh ile gedā birdür / Berāberdür cefā-yı çarḡ **dervīş** ile şulṡāne

deryā:

1. deniz.

1.1. deḡerli madenlerin bol olduḡu yer.

G.88/2 Ebr-i nīsān gerçı kim **deryāya** lü‘lü‘-baḡşdur / ‘Āleme lü‘lü‘ nişār eyler benüm deryālarum

1.2. aşığın göz pınarı, gözyaşları.

G.88/2 Ebr-i nîsân gerçi kim deryâya lü'lü'-bahşdur / 'Äleme lü'lü' nişâr eyler benüm **deryâlarum**

G.107/7 Fırkatüñden ağladuğça 'Adlî çeşminden anuñ / Cem' olupdur cümle **deryâlar** dökilen âbdan

dest: el || gökyüzünün eli.

G.133/1 Eger dest-i gamuñ elinden alaydum girîbânı / Felek evcine ilterdüm ferahdan **dest** ü dāmānı

dest vireydi [D]: el verseydi, imkan verseydi, mümkün kılsaydı.

G.11/1 Ayağın öpmege yārūñ ger **vireydi** baht **dest** / Başum eflâke irüp 'âlem olurdu zîr-dest

destâr: tülbent, örtü || sevgilinin tülbenti.

Mat.4 Kâmetüñ üzre gören **destârūñ** ucın çîn çîn / Didi zîbâ yaraşuğdur göre ser üzre semen

deste: demet.

G.38/5 Lu'bla cāzülîğ için her bir tarafda çeşmine / Rişte-i cānlar alup bir **deste** reyhān bağlamış

dest-i cevvr: eziyet ve cefa eli, eziyet ve cefada bulunan el || sevgilinin aşığın üzen tavrı.

G.83/4 **Dest-i cevvrüñle** büküp sen kıddüm itdükçe keman / Tîr-i āhumla felek her dem nişānumdur benüm

G.106/3 Deşt-i gamda darb-ı peykānuñla sīnem zaḥmını / **Dest-i cevvrüñ** pür kılpudur lāle-i Nu'mān'dan

dest-i gam: gam eli || gam durumu.

G.133/1 Eger **dest-i gamuñ** elinden alaydum girîbânı / Felek evcine ilterdüm ferahdan dest ü dāmānı

dest-i kudret: kudret eli || kudret sahibi Yaraticı'nın tasarrufu.

G.137/2 **Dest-i Kudret** mebde-i fıtratda beñzer eylemiş / Āb u hāk-i 'ışk ile 'aşıklaruñ taḥmîrini

dest-i rakîb: rakibin eli || rakibin sevgili için ısrarı.

G.87/5 Kırtaram diyü inen sa'y iderem dāmenüñi / Kesilüp **dest-i rakîb** olmadı kütāh n'idem

dest-i res:

1. güç, kudret || imkan.

G.37/5 **Dest-i res** olsa vişāle dest-i res mümkün midür / Dest-i resle olsa 'Adlî bulur idi dest-i res

G.37/5 Dest-i res olsa vişāle dest-i res mümkün midür / **Dest-i resle** olsa 'Adlî bulur idi dest-i res

G.37/5 Dest-i res olsa vişāle dest-i res mümkün midür / Dest-i resle olsa 'Adlî bulur idi **dest-i res**

2. ulaşma, erişme.

G.37/5 Dest-i res olsa vişāle **dest-i res** mümkün midür / Dest-i resle olsa 'Adlî bulur idi dest-i res

deşt: ova, sahra, kır, çöl.

G.52/4 Gam **deştini** kim kat' iderem mümkün olur mı / Mecnūn ile Ferhād baña hem-ḳadem olmağ

deşt-i ğam: gam, keder çölü.

G.66/2 Dilüme lâle gibi **deşt-i ğamda** dâğ kodı / Tarâvet-i ruĥı vü ĥâli gül-‘izârlaruñ

G.66/4 Hevâ-yı ‘ışk bu **deşt-i ğam** içre kâfidür / Karârını bile virmege bî-karârlaruñ

G.106/3 **Deşt-i ğamda** darb-ı peykânuñla sînem zaĥmını / Dest-i cevruñ pür kılpudur lâle-i Nu‘mân'dan

deva: ilaç, çare.

G.7/6 Derd-i dil dermânını şordum tabîbe didi kim / Şerbet-i la‘linden özge derdüñe yoĥdur **deva**

G.11/5 Her **devânuñ** şerbetini la‘l-i cânânda ĥomış / ‘Adlîyâ derdi saña taĥdîr iden rûz-ı elest

G.19/5 Lebûñ dârü ş-şifâsından umar dil derdine derman / Tabîb-i ĥaste-dillersin **devâsın** derdmenđ ister

G.25/1 Dürc-i la‘lünü senüñ ĥoĥka-i cân eylediler / ĥaste dillere **devâ** anda nihân eylediler

devâm-ı devr-i çarĥ: dünyanın/feleĥin sürekli dönüşü; zamanın akıp gitmesi.

G.32/2 Göñülde seng-i cevruñle dilüm bir ĥaneyidi kim / **Devâm-ı devr-i çarĥ** ile zevâl irüp ĥarâb olmaz

devâ-yı vaşl: kavuşma çaresi || sevgiliye kavuşma çaresi.

G.97/3 Ğamuñ derdine düşmekden **devâ-yı vaşluñ** umardum / Cefâ yükini çekmekden vefâñı ihtimâl itdüm

devlet: baht, talih, büyük saadet, kut, büyük mutluluk; kudret. Devlet işleri, hükümlerlik zamanı, devlet görevi anlamlarıyla tevriyeli kullanılmıştır || Osmanlı Padişahlığı.

G.119/5 Ĥâk-i pâyine yüzüñ bir kerre sür sen ‘Adlîyâ / Başuña devlet yetürdi saña ol Allâh'dan

G.141/1 **Devlet** ü baĥt u sa‘âdet bize çün yâr oldu / Nerd-i ğamda dil-i bed-ĥ‘âhuñ işi zâr oldu

K1.1/1 Çün rûz-ı ezeli kısmet olmuş bize **devlet** / Taĥdîre rızâ virmeysesüñ buña sebeb ne

devr: müddet, zaman, vakit, mevsim.

G.17/1 Gül yüzüñ **devrinde** ‘uşşâkı rakîb incitmesün / Olduĥı yoĥdur cihânda ‘işret-i nev-rûz telĥ

devr eylemek [K]: dönmek, dolaşmak || gelip geçmek.

G.61/2 Rûz u şeb **devr eyleyüp** yiryüzini pür-nür iden / Ay ile gün pertevi ‘aks-i cemâlündür senüñ

devr itmek [K]: dönmek, dolaşmak || kadeh dolaştırmak.

G.55/1 Sünbülün sâye şalar üstine berk-i semenüñ / **Devr ider** dâ‘ire-i verd-i teri yâsemenüñ

G.69/3 Kâse-i ĥünñin çeşmümdür elinde sâkinüñ / **Devr iden** meclis içinde sâgar-ı şahbâ degül

devranı ĥoş sürmek [D]: zamanı iyi geçirmek, hayatı zevk içinde yaşamak.

G.133/4 Şaçuñ bendinde olanlar küşâde-ĥâtır olmuşdur / İçenler bâde-i la‘lün **sürerler ĥoş çü devranı**

devr-i gül: gül mevsimi, ilkbahar.

G.16/1 **Devr-i güldür** çün ider devr-i kadeh cānı feraḥ / ‘Ākıl oldur ki tutar her dem ol avānı feraḥ

devr-i kadeh: şarap mevsimi.

G.16/1 Devr-i güldür çün ider **devr-i kadeh** cānı feraḥ / ‘Ākıl oldur ki tutar her dem ol avānı feraḥ

devr-i la’l: kırmızı dudak devri || sevgilinin kırmızı dudaklarının zamanı.

G.47/4 Şādi-i vaşl olmaz ise guşsa-i hicrūn büyür / **Devr-i la’lūfde** gedādan kılma dūr derdin dirīg

deyyār: deyrler; kilise, Hıristiyanların ibadet ettikleri yer; manastır, kilise || meyhane. Deyrler, İslâm coğrafyasının çeşitli bölgelerinde yer alan, Hıristiyanlık devirlerinden kalma, genellikle yerleşim birimlerinden uzak, nehir kıyılarında, yüksek noktalarda ve su kaynaklarının etrafında bulunan ibadethanelerdir. Bu manastırların bazıları zamanla eğlence ve ayyaşlık merkezi hâline gelmiş ve oldukça ünlenmişlerdir. [tas.] Sözcük, tasavvuf erbābınca “ev, ibadetgâh, pîrin ve mürşidin evi, küfrün ve yerilmiş işlerin mahalli” anlamlarında kullanılmıştır. Bu mekânlar, ibadet ve dindarlıkla mücadele içinde olan Melâmetîler, rintler ve Kalenderîlerle ilişkilendirilmiştir. Dince yasak sayılan davranışlar sergileyen kişiler küfür ve gayrimüslimliğin simgesi sayılan harâbât, meyhane ve deyr ile özdeşleştirilmişlerdir.

G.36/6 Eger dār-ı şafâ isterseñ olma / Bu dār içinde **deyyār** ile munis

dīdār: yüz, çehre || sevgilinin yüzü.

G.2/5 Meşrebūn āb-ı revān gibi eger şāf eyleyüp / ‘Āşık-ı şādik geçerseñ gel beru **dīdāre** bak

G.14/1 **Dīdāre** t̄alib olan olmaz cināne muhtāc / Cānāne ihtiyāc it gel olma cāne muhtāc

dīde: göz || aşığın gözleri.

G.95/1 Cismümi eşküme ğarḳ eyleyeli **dīdelerüm** / Birbirinden n'ola fark olmaz ise baḥr u berüm

dīde-i ḥün-bār: kan dolu göz, kan saçan göz || aşığın kanlı gözyaşlarıyla dolu gözleri.

G.112/1 Nice ḳan yutmayayın **dīde-i ḥün-bārumdan** / Nice zār olmayayın baḥt-ı siyeh-kārumdan

dikḳat itmek [K]: dikkat etmek, dikkatle bakmak.

G.55/5 Gūş şīrīn-suḥānuñ işidür ammā ne ‘aceb / Gözlerüm **dikḳat idüp** görmedi hergiz dehenūñ

dil:

1. yürek, gönül, kalp.

1.1. aşığın gönlü.

G.1/5 Şu **dil** kim marīz-i ğamuñdur senūñ / Aña zikrūñ ile şifā yaraşur

G.4/3 **Dilde** ğamzeñ zaḥmına merhem didüm dil-ber didi / Tīr-i müjġānum yeter her laḥzada dermān saña

- G.6/6 **Dil** za'îf oldu taḥammül idemez bār-ı ğama / Serber olur ğam-ı hicrân daḥı her bār bana
- G.8/2 Şāhid ü bādeyle **dil** ülfet tıttupdur zāhidā / Anuñ için meyl kılmaz pārsālıkdan yana
- G.19/5 Lebūñ dārü'ş-şifāsından umar **dil** derdine derman / Ṭabīb-i ḥaste-dillersin devāsın derdmend ister
- G.20/1 Her **dilde** ki dāğ-ı ğam-ı 'ıŝkuñ eşeri var / Āh itse n'ola derd ile yanmış cigeri var
- G.20/2 Kaşına gözi ğamz ider **iy** dil ḥazer it kim / Ol egriye bu fitnenüñ egri ḥaberi var
- G.20/6 İy **dil** ḥazer it dām-ı ser-i zülfine düşme / Çok başlu durur kim bile ne fitneleri var
- G.22/6 Eyledüm **dilde** ḥayāl-i çeŝmüñe baĝrum kebāb / Dostum ma'zūr ola ḥayrū't-ṭa'ām-ı mā-ḥazar
- G.22/4 Seyr iderken ḥüsn ilin çeşminden **iy** dil ki şakın / Eylemek lâzım durur çünkim ḥarāmīden ḥazer
- G.29/1 İŝigüñ dārü'ş-şifāsından ŝu **dil** kim dūr olur / Derdine dermān bulunmaz hicr ile mehcūr olur
- G.31/5 Kaşını peykānlaruñ yaşum **dile** irdükçe yur / Gel nazār kıl yaŝumuñ rengine kim kaşandur henüz
- G.32/2 Göñülde seng-i cevrüñle **dilüm** bir ḥāneyidi kim / Devām-ı devr-i çarḥ ile zevāl irüp ḥarāb olmaz
- G.32/3 Dirīğ itme lebūñ būsın nigārā ḥaste **dillerden** / Kim anuñ rüz-ı maḥŝerde ŝevābına ḥisāb olmaz
- G.34/1 **Dil** dilendi derd ile derdā yine dil-dārsuz / Yārelendi yüregüm vā ḥasretā kim yārsuz
- G.44/4 Çün ṭarīḫ-i 'ışka cān virmekdür iy **dil** ibtidā / Kimse āḥir bulmaz aña nihāyet hem vasat
- G.50/4 Şūfī beru gel mey içelüm jeng-i ğam için / **Dil** āyinesin ŝāf idici ğayrı 'amel yok
- G.53/5 Cānı ala dir ğamzeleri **dil** ḥazer eyler / Aşşı ide mi uğrıdan iy dil ḥazer itmek
- G.53/5 Cānı ala dir ğamzeleri dil ḥazer eyler / Aşşı ide mi uğrıdan iy **dil** ḥazer itmek
- G.54/1 Her gice zülfüñ ğamından **dil** perīŝāndur senüñ / Mihr-i ruḥsāruñla her gün ŝād u ḥandāndur senüñ
- G.57/1 Ğam-ı zülfüñle cān āŝüfte **dil** teng / Gözüm yaşı durur la'lüñle hem-reng
- G.65/5 Ḥisāb olınmaya yazılsa tā ki rüz-ı ŝümār / ŝaçuñ girihleri kim **dilde** bī-ŝümār itdüñ
- G.66/2 **Dilüme** lāle gibi deşt-i ğamda dāğ kodı / Ṭarāvet-i ruḥı vü ḥāli gül-izārlaruñ
- G.75/1 Dām-ı zülfüñle başa her dem belā eksük degül / Ḥıŝm-ı çeŝmüñle **dile** dā'im cefā eksük degül
- G.83/2 Olmasa **dilde** ğamuñ ten zinde olmaz bir nefes / Dostum bildüm ğamuñ cān u cihānumdur benüm
- G.89/2 **Dilde** ğamzeñ zaḥmını tā ḥaŝr olunca iy şanem / Tende her kıl dil olup söyleyse diñlenmez benüm
- G.106/1 'Ālemi pür kılduñ iy **dil** nāle vü efgāndan / Ne vefā görseñ gerek ol āfet-i devrandan
- G.113/7 Belā vü derdimiş iy **dil** ezelden 'Adlî'ye kısmet / Fiĝān u nāleden geç kim budur taḫdīr ilāhumdan
- G.122/2 ŝaçuñla **dil** bir idüp kaşlaruñ karār itmiş / Karārumı aluban bī-karār eylemeĝe
- G.129/2 Hevā-yı āteŝ-i ḥaddüñ **dilinde** od kodı nāruñ / ŝerār-ı berḫ-i āhum yanmaĝ öğretti gül-efŝāne
- G.134/6 **Dil** 'Adlî şaçı bendine tolaşdı nigāruñ / Anı çekerek tıtt inen uzatma ipini

G.137/5 'Işk hayli şöyle gâlib oldı **dil** milkine kim / 'Adlîyâ erkân-ı devlet eylesün tedbîrini

G.141/5 'Adlîyâ her ne murâduñ var ise virdi Hudâ / Ārzü **dilde** hemîn vuşlat-ı dil-dâr oldı

G.143/3 Gerden-i cāna çekelden ser-i zülfüñ bendi / Şaldı **dil** kişverine hūni gözün yağmayı

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin hasret ile yāre dirîğ / **Dil** düşüp zülfi hamıyla yürür āvāre dirîğ / Gözlerüm derdine olmaz bilürem çāre dirîğ / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

N.1/1 Görse **dil** gözünü 'ayş u tarab u yād eyler / İçse cām-ı lebüñi nāle vü feryād eyler

N.1/1 Şanma **dil** sen var iken iy yüzi gül gülşende / Heves-i büy-ı gül ü sāye-i şimşād eyler

1.1.1. [tas.] Allah'ın nazar ettiği mahal, ilahi kemâlin ve cemalin en güzel tecelli ettiği yer.

G.119/2 Zülfi zencîrin uzatmaz gör nice ser-fitnedür / Açılıp Mecnûn olan **diller** çıkadur çâhdan

1.2. sevgilinin gönlü.

G.53/3 Āhumuñ oķı geçdi felekden senüñ iy dost / Sengîn **dilüñe** olmadı mümkün eşer itmek

2. dil, lisan || aşğın dili.

G.15/4 Oķlaruñı medħ ider cismümde olan her kılum / Her çemen **dildür** şanasın kim ider bārānı medħ

G.78/5 Güneşi gördi gözüm **dil** seni şandı didi cān / Kāmety serv-i gülüñ yok durur epsem degül ol

3. gönül; dil, lisan.

3.1. aşğın gönlü; aşğın dili.

G.73/4 Ğuşsa-i devrāndan bir **dil** halāş olmuş degül / Sen degülsin mübtelā-yı ğam hemān epsem gönül

G.83/1 Vaşl-ı cānān her nefes maķşūd-ı cānumdur benüm / **Dilde** mihri hūsnüñüñ rāz-ı nihānumdur benüm

G.85/2 Hastedür **dil** kirpügüñ zaħmından ammā bāk yok / Çün lebüñ tiryākini derdine dermān eyledüm

G.98/3 Tîğ-i hūn-āşāmuña **dil** dōstum düşmen dimiş / Hey ma'āza'llah neme yār u begüm düşmen benüm

3.2. sevgilinin dili; sevgilinin gönlü.

G.113/3 Bulur biñ kıl azād itmek şevābın raħm iden **dilden** / Beni yād eylemek bir dem gelürse pādşāhumdan

G.114/1 Vaşl ümîdi olmasa dil-dārdan / **Dil** elem çekmezdi āh u zardan

dil almak [D]: gönül almak, sevindirmek; aşık etmek.

G.59/3 Āl ile degme dil-ber **almaz dil** / Zülfi kâra yañağı al gerek

dil bülbüli [D]: gönül bülbülü, gönül kuşu.

G.114/7 Rüy-ı yār olmayıcaķ hażz eylemez / 'Adlîyâ **dil bülbüli** gülzārdan

G.86/3 Gül yüzi karşıasına **dil bülbülin** nālān idüp / Gülşen-i küyını cāna bāğ-ı Rıdvān eylerem

dil derdinüñ dermānı [D]: gönül derdinin çaresi.

G.10/4 Her kaçan **dil derdinüñ dermānını** itsem su'āl / Kaşları yāyın kırup müjgān-ı zaḥm olur mecīb

dil hānesi [K]: gönül evi, gönül sarayı.

G.45/5 Tā ebed tārīk kalmaz zulmet-i dünyā-yı dūn / 'Işık nūri kim şala **dil hānesi** içre şu'ā'

dil levḥi [K]: gönül levhası, gönül sayfası || aşğın gönlü.

G.105/5 Yazmışıdüm şüret-i cānānı **dil levḥinde** ben / Hüsn taşvīr eylemek hiç olmadın üstāddan

G.114/6 Nokta konmasun diseñ **dil levḥine** / Dā'ireñ bil çıķmağıl pergārdan

dil metā'ı [K]: gönül sermayesi || aşğın gönlü.

G.112/2 **Dil metā'ını** añup zülfi tolandurdı beni / İtmedüm fā'ide bir kılca bu bāzārumdan

dil murğı [D]: gönül kuşu || aşık.

G.105/2 Çün tutuldı zülfine **dil murğı** yārūñ çāre ne / Dām-ı müşgildür ḥalās olmayısar şayyāddan

G.105/6 Hırmen-i hüsninde **dil murğına** virmez dānei / Ol şanem şankim getürmiş toḥmını Bağdād'dan

dil olmak [D]: dile gelmek; konuşma kudreti, yeteneği, olmayan varlık konuşmak, dillenmek, lisana gelmek.

G.15/3 Cāna ne lezzet irişdügin ḥadeng-i yardan / Yāremūñ ağızında **dil olmuş** ider peykānı medḥ

G.55/7 Haşre dek derd ü gāmin cān u dilüñ itmege şerḥ / Sīneñ üzre **dil ola** 'Adlī biten her çemenüñ

G.89/2 Dilde gāmzeñ zaḥmını tā ḥaşr olunca iy şanem / Tende her kıl **dil olup** söylerse diñlenmez benüm

dil pāre pāre itmek [D]: gönlü paramparça etmek, çok üzlemek, çok acı çekirmek.

G.128/1 Hışm idüp çeşmüñ urur bağruma yare çāre ne / Gāmzeñüñ tīgi **ider dil pāre pāre** çāre ne

dil tolaşmamak [D]: dili tutulmak, konuşamamak; aşğın gönlünün sevgilinin saçına dolanması. Tanıkta ifade tevriyeli bir şekilde kullanılmıştır.

G.118/2 **Dil tolaşmaz** zülfi sevdāsına gayrı dil-berüñ / Kākül-i cānān gibi miskīn kemendüm var iken

dil tütme [D]: sonunu düşünmeden gelişigüzel konuşmaktan sakınmak || sevgilinin üzünde ayva tüylerinin çıkmamaya başlaması.

G.97/2 Ğubār-ı gām ḥaṭuñ zāhir olalı **tütme dil** levḥin / Ne ḥaṭ kim çekdüm evrāka gāmından ḥasb-i ḥāl itdüm

dil ü cān [K]: gönül ve can.

G.13/1 Nesne yok yanında dil-dāruñ **dil ü cāndan** 'abeş / 'Aşıka nesne görünmez derd-i hicrāndan 'abeş

G.38/1 Zülfinüñ zencīrine dil-ber **dil ü cān** bağlamış / Ğāret itmiş milk-i dīn zulm ile imān bağlamış

G.43/4 Ol ki tīr-i müjesiyle **dil ü cān** şayd eyler / Ğamzesinden ola mı sīne-i şad-çāk ḥalās

G.45/1 Hānçerüñden istemez kaṭā **dil ü cān** inķiṭā' / Tīğüñ üstine gönül cān virdüğine ne nizā'

G.78/1 **Dil ü cān** çekse gamın sen şanemüñ gam degül ol / Ger nem olmaya gözüm hicr ile nesnem degül ol

dil ü cāndan [K]: içtenlikle, çok isteyerek, canıyürekten.

G.58/3 **Dil ü cāndan** yoluña hāk oluram işideli / Kīmyā eylerimiş hāke olursa nazaruñ

dil uğrısı [K]: gönül hırsız || sevgilinin yüzündeki ben.

G.33/3 Cān āfeti çeşmüñ gibi hūn-rīz bulunmaz / **Dil uğrısı** hālūñ gibi düzd-i ‘Arab olmaz

dil virelden [D]: gönül verdiğiinden beri, aşık olduğundan beri.

G.129/4 Göñül cem‘ itmedüñ sevdā-yı zülfine **virelden dil** / Perīşānlıgumuz hoş geldi çünkim ol perī-şāne

dil virmek [D]: gönül vermek, sevmek, aşık olmak.

G.130/1 **Dil viren** ol yüzi gül ü qaddi şanavbere / Bir zerre mihrī qalması hūrşīd-i envere

G.116/2 Cān qadrin bilmeyince la‘line **dil virmedüm** / Zülfine tōlaşmadum ‘ömr-i dirāzi bilmedin

dil yanmak [D]: yüreği yanmak.

G.125/5 Gördükçe diyü raqībi saña hem-dem iy melek / **Dil yanup** tennūr-ı gamda oldı büryān her gice

dil-ber: gönül alan, kalbi cezp eden, mahbube; nazlı kadın || sevgili.

G.4/3 Dilde gamzeñ zaħmına merhem didüm **dil-ber** didi / Tīr-i müjgānum yeter her laħzada dermān saña

G.12/5 Va‘desine iy gönül **dil-berlerüñ** aldanma kim / Anlaruñ olmaz cihānda ‘ahd ü peymānı dürüst

G.16/5 ‘Adlīyā ‘āşığı gamgīn dilerimiş **dil-ber** / Gel gamile geçin it hātır-ı cānānı feraħ

G.19/4 Cihānuñ ‘izzet ü cāhını terk itdi levend-i dil / Çü cümle şimdi **dil-berler** yaķasuz bir levend ister

G.21/1 Şol gedā kim **dil-berini** kendüye gam-h‘ār ider / Yeg durur ol şāhdan kim yāri andan ‘ār ider

G.29/6 Niçe kāfir qal‘asın almaķ naşīb itdi Hūdā / ‘Adlī **dil-ber** göñlini almaķ kime maķdūr olur

G.38/1 Zülfinüñ zencīrine **dil-ber** dil ü cān bağlamış / Gāret itmiş milk-i dīn zulm ile īmān bağlamış

G.39/3 Şād gördüm **dil-beri** cānum sevindi ol meğer / Guşsa-i hicrānda ağladuğuma hāndānımış

G.39/5 Her zamān qadrüm felekden yücedür dir öginür / **Dil-berinüñ** ışiginde ol meger derbānımış

G.44/7 Çeşmüñ iy **dil-ber** senüñ yağma idelden ‘Adlī‘yi / Varı ol bī-çārenüñ ‘ālemde mihrüñdür faķat

G.45/4 **Dil-berüñ** yolında ben resp eyledüm cān virmegi / ‘Aşıķa cevr ü cefā itmek sen itdüñ iħtirā‘

G.53/1 Ol **dil-ber** mümkün ola mı bir nażar itmek / Yüz üzre anuñ hāk-i derinden güzer itmek

G.59/3 Āl ile degme **dil-ber** almaz dil / Zülfi qara yañağı al gerek

G.67/5 **Dil-berde** vefā olmayıcaķ fā‘ide itmez / ‘Adlī sebep-i vaşl degül māl ü menālüñ

G.88/3 Dirimiş **dil-ber** yüzüm gülzārına qarşu hezār / Gülşen-i kūyumda var biñ bülbül-i güyālarum

G.89/6 Dil-rübālar şayd olur dirler raqīb ile velī / Çün perīdür **dil-berüm** it ile avlanmaz benüm

G.100/4 Yāre didüm vaşluñı Hıağ'dan temennā eylerem / Didi **dil-ber** nāz idüp ben bu du'āyı sevmezim

G.109/5 Ğubār olup tozum her dem tozarsa n'ola bād ile / Baña çok cevr idüp **dil-ber** geçürmişdür eleklerden

G.111/7 Raħm idüp 'Adlī'ye **dil-ber** didi itüm gibi gel / Sen izüm gözleyürek gitdüm uş āhū gibi ben

G.113/2 Hıağsın kullaruñ şehler göricek 'afv ider līkin / Benüm 'özümi ol **dil-ber** görür artuğ günāhumdan

G.118/2 Dil ıolaşmaz zülfi sevdāsına ğayrı **dil-berüñ** / Kākül-i cānān gibi miskīn kemendüm var iken

G.118/3 Nice serbāz olmayam 'ışkı yolında **dil-berüñ** / Bu delü göñlüm gibi çābük-levendüm var iken

G.118/4 Eylemiş **dil-ber** şalā vaşlına cānlar dir meğer / İy göñül ben kime diyem bunu kendüm var iken

G.127/5 Mu'atıar eyledi āfākı nazmı 'Adlī'nüñ / Meger ki zülfin ider **dil-berüñ** kalem yirine

G.128/6 Āteş-i āhum benüm her dem irer kılmaz eşer / Göñlidür ol **dil-berüñ** çün seng-i hāra çāre ne

G.137/4 **Dil-ber**e cevr ü cefā kılmak sevābın dir imiş / 'Āşıkına vay raķībüñ mürşidini pīrini

G.140/1 Her kaçan ruhsārını 'arz ide **dil-ber** gül gibi / Nāleye başlar görüp bī-çāreler bülbül gibi

G.143/2 Çünki dünyā gibi yüz tuta cefāya **dil-ber** / Hıarc idüñ var ise elde yolına dünyayı

dil-ber-i ra'nā: hoş ve güzel sevgili.

G.50/7 Vaşında anuñ gerçi ğazeller didi 'Adlī / Ol **dil-ber-i ra'nāyı** beyān ide ğazel yok

dil-ber-i zībā: güzel sevgili.

G.50/1 Ol **dil-ber-i zībā** gibi meh-çehre güzel yok / Bu hüsni-dil-ārāya cihān içre bedel yok

dil-dār: birinin gönlünü elinde tutan || sevgili.

G.13/1 Nesne yok yanında **dil-dāruñ** dil ü cāndan 'abeş / 'Āşıkā nesne görünmez derd-i hicrāndan 'abeş

G.34/1 Dil dilendi derd ile derdā yine **dil-dārsuz** / Yārelendi yüregüm vā hıaretā kim yārsuz

G.51/7 Hevā-yı 'ışkı **dil-dāruñ** dimāğuñ eylese muhtel / Esās-ı salıtanatda tañ degüldür ihtilāl olmak

G.72/4 Eger şabruñ yoğ ise 'ışk içinde / Revān kūyına **dil-dāruñ** sefer kııl

G.110/5 Kıaddümi iki büküp āh ideyin ben 'Adlī / N'ola **dil-dār** yolında hele bir ād ideyin

G.114/1 Vaşl ümīdi olmasa **dil-dārdan** / Dil elem çekmezdi āh u zardan

dile gelmek [D]: hatıra gelmek, hatırlamak, tasavvur etmek.

G.16/2 **Dile geldükce** hayāli ğamı teskīn iderem / Merdüm olan tıtar elbette de mihmāni feraħ

dilek: dilek, arzu, istek, rica; dua.

G.109/2 Benümçün kimse kıalmadı niyāz itmeye kıapuñda / Dirığā kim kıabül olmaz biri bunca **dileklerden**

dilemek: dilemek, istemek, arzu etmek.

G.1/6 Şu kim dürr-i ğufrānuñ olmak **diler** / Ğamuñ baħrına āşinā yaraşur

- G.16/5 ‘Adlîyâ ‘âşıkı ğamġin **dilerimiş** dil-ber / Gel ğamile geġin it ħâţır-ı cānāni feraħ
- G.27/4 Bu ŧevġ ile **dilerem** kîŧüñe olam ħurbān / Ki āhu-yı dile ŧîrāne urasın bir tîr
- G.28/5 Göñli milkin ‘Adlî'nüñ ğam leŧkeri yaħmaħ **diler** / Hey meded erkān-ı devlet aña ne tedbîr ider
- G.48/2 İt gibi bekler ‘ases ŧutmaħ **diler** mey-ħ‘āreyi / *Yā ġıyāşe'-l-müstaġisîn neccinā mimmā nehāf*
- G.52/5 ‘Adlî deheni sırrına irmek **diler** iseñ / Lāzım durur evvelde vücūduñ ‘adem olmaħ
- G.63/4 Āftāb-ı ruħ-ı dil-dār ŧulū‘ın **dileyen** / Āh u eşk ile aña encüm ü eflāk gerek
- G.72/5 Eger ŧāfi-nazar olmaħ **dilersen** / Ayaġı topraġın nūr-ı başar ħıl
- G.122/1 O gül bu bülbüli **diler** ħü zār eylemeġe / Göñül daġı diler anı hezār eylemeġe
- G.122/1 O gül bu bülbüli diler ħü zār eylemeġe / Göñül daġı **diler** anı hezār eylemeġe
- G.122/5 Göñül ki ħan yuduban la‘l ü güher eyledi cem‘ / Gözüm **diler** ayaġuña nişār eylemeġe
- G.124/1 **Diler** ki baġlana göñlüm o zülf-i pür-tāba / Ne cān virür göre miskîn bend ü ħullāba
- dilenmek:** kendisini acındırarak bir kimseden bir ŧey istemek.
- G.34/1 Dil **dilendi** derd ile derdā yine dil-dārsuz / Yārelendi yüregüm vā ħasretā kim yārsuz
- dileseñ:** dilersen.
- G.63/6 Ŧür-ı ‘iŧġ iġre tecellî **dileseñ** Mūsāvār / Meŧrebüñ āb-ı revān gibi revān pāk gerek
- dil-figār:** gönlü yaralı || aşık.
- G.68/1 Olur mı ŧād göñül kim ğam iġre zār degül / İder mi vaŧla heves ol ki **dil-figār** degül
- dil-i bed-ħ‘āh:** kötülük isteyen, kötü niyetli göñül || kötü niyetli kiŧi, rakip.
- G.141/1 Devlet ü baġt u sa‘ādet bize ħün yār oldu / Nerd-i ğamda **dil-i bed-ħ‘āhuñ** iŧi zār oldu
- dil-i dīvāne:** deli göñül || aşıġın gönlü.
- G.19/1 Senüñ zencîr-i zülfüñden **dil-i dīvāne** bend ister / Uŧandı hicr ile cāndan aŧılmaġa kemend ister
- dil-i ġamġin:** gamlı, kederli göñül || aşıġın gönlü.
- G.117/1 ‘Özini bend ideli zülfüñe **dil-i ġamġin** / Bu ġuşşayile periŧān oldu ol miskîn
- dil-i ġamnāk:** dertli göñül || kafeste mahsur kalmıŧ kuŧ.
- G.43/1 Kākülinden olımaŧ bu **dil-i ġamnāk** ħalāŧ / Murġ kim dāma düŧe olmaya bî-bāk ħalāŧ
- dil-i maġzūn:** hüznü, kederli göñül || aşıġın dertli gönlü.
- G.110/1 **Dil-i maġzūni** ġamuñ fikriyile ŧād ideyin / Sitem ü derd ü belāña anı mu‘tād ideyin
- dil-i pejmürde:** periŧan göñül || aşıġın periŧan gönlü.
- G.135/4 Tāze eyleñ bāde ābyla **dil-i pejmürdei** / Nice virdi āb-rū ezhāre görüñ ŧebnemi
- dil-i zār:** aġlayan, inleyen göñül || aşıġın periŧan gönlü.
- G.24/1 Gözi derdiyle **dil-i zārımı** bîmār eyler / ŧaġı fikriyle cihāni gözüme tār eyler

dilin: dilini || sevgilinin dudaklarına merhem diyen kişinin dili.

G.72/7 Leb-i la'lini kim emsem dir ise / İlahi **dilin** ağzında şeker kıl

diller almak [D]: gönüller almak, kendine aşık etmek.

G.16/3 **Diller aldudça** sevinse n'ola ol şāh-ı cemal / Memleket fetḫi ider ḫāṭır-ı sulṭānı feraḫ

G.111/6 Şehr-i ḫüsn içre güzellerde daḫı görmemişem / Siḫr ile **diller alur** ol iki cādū gibi ben

dillerde dāstān [D]: dillere destan olmak, herkes tarafından konuşulur olmak.

G.83/6 Kışsa-i ḡuşşam yazup şerḫ itmedüm yā Rab neden / Söylenen **dillerde** şimdi **dāstānumdur** benüm

dil-rübā: gönül alan, gönül kapan || gönül avlayan sevgili.

G.89/6 **Dil-rübālar** şayd olur dirler raḫīb ile velī / Çün perīdür dil-berüm it ile avlanmaz benüm

G.125/2 Şāḫn-ı cennetde bulur ḫavrāya şankim ittīşāl / **Dil-rübālarla** yatan ḫalvetde 'üryān her gice

dil-rübālīḫdan yana: gönül alıcı özelliğinden yana.

G.8/3 'Aşıka mihr ü vefā kılamak nedür bilmez henüz / Yoḫsa ol fettāna söz yoḫ **dil-rübālīḫdan yana**

dil-teng itmek [D]: perişan etmek, kederlere salmak || saltanat kavgası.

G.73/6 Saltanat ḡavḡāsıdır 'Adlī seni **dil-teng iden** / Ḥırḫa-pūş olanda vardur var ise ḫurrem gönül

dilüñden şehd aḫmak [D]: ağzından bal damlamak, çok tatlı konuşmak.

G.64/3 Lebi vaşında **şehd aḫar dilüñden** / Meger ol la'-i şekker-bāre varduñ

dilüñi tutmak [D]: dilini tutmak, sonunu düşünmeden gelişigüzel konuşmaktan sakınmak.

G.15/1 **Tut dilüñi** eyleme la'-i leb-i cānānı medḫ / Bendeye lāyık degüldür eylemek sulṭānı medḫ

dimāḡ: burun; damak; beyin, akıl, şuur, bilinç.

G.46/4 Bī-başardur nūr-ı ḫüsn-i yāri zāhid göremez / Būy-ı 'ışḫı nice idrāk ide ḫuşḫ olan **dimāḡ**

dimāḡuñ muḫtel eylemek [D]: ağzının tadını bozmak; bir kimsenin kurulu düzenini, dirliğini bozmak.

G.51/7 Hevā-yı 'ışḫı dil-dāruñ **dimāḡuñ eylese muḫtel** / Esās-ı saltanatda ṭañ degüldür iḫtilāl olmak

dimek:

1. ummak.

G.2/7 Yarın ānda ḫalmayam **dirseñ** fiḡān u zarda / 'Adlīyā bunda işitdügüñ fiḡān u zāre bak

2. demek, söylemek.

Mat.4 Ḳāmetüñ üzre gören destāruñ ucın çīn çīn / **Didi** zībā yaraşuḫdur göre ser üzre semen

- G.4/3 Dilde ğamzeñ zaħmına merhem **didüm** dil-ber didi / Tīr-i müjġānum yeter her laħzada dermān saña
- G.4/3 Dilde ğamzeñ zaħmına merhem didüm dil-ber **didi** / Tīr-i müjġānum yeter her laħzada dermān saña
- G.4/6 Bil hemān ben **dimezem** aduña şeytān iy raķīb / Bunca çok telbīs ile her kişi dir şeytān saña
- G.4/6 Bil hemān ben dimezem aduña şeytān iy raķīb / Bunca çok telbīs ile her kişi **dir** şeytān saña
- G.7/6 Derd-i dil dermānını şordum řabībe **didi** kim / şerbet-i la‘linden özge derdüñe yoķdur deva
- G.7/7 Sen gidersin iy řanem řandum bedenden cān gider / Bu sebebden dostum ‘Adlī **didi** rūħum saña
- G.19/3 Mey-i la‘lin içüp vā‘iz ħumār-ı çeşm-i yār olduķ / Aña **di** va‘z u tefsīri ki senden nuş u pend ister
- G.25/7 Zülfüñi řem‘-i ruħuñ üzre görenler **didiler** / ‘Adlī’nüñ dūd-ı dilin aña duħān eylediler
- G.29/2 İtleri karşı gelüp veh veh **dir** idi ħālūme / Ĥaste kaldum ħaste olan dostlardan dūr olur
- G.32/6 Şatarsañ leblerüñ la‘lin behā cānlar virüp **dirler** / Cihān içinde bī-ķiyemet bu renge la‘l-i nāb olmaz
- G.33/5 Sidre'yle boyuñ nisbetini şorana Cibrīl / Ķaddüñ gibi **dir** toğrısı ‘ālī-neseb olmaz
- G.35/5 Ruhlarıñda ħāl-i ‘anber-bāruñı gören **didi** / Ĥoş yaraşmış ki ola kāfür ile fülful enīs
- G.38/6 Zülf ü ħařtuñ **dir** görenler ‘anberīn zencīr ile / Siħr idüp cāzū gözi ħurşīd-i raĥşān baĖlamış
- G.38/7 ‘Adlī’nüñ nazmın gören vaşf-ı ruħuñla **didi** kim / Cem‘ idüp evrāk-ı gül bir tāze dīvān bağlamış
- G.39/5 Her zamān ħadrüm felekden yücedür **dir** öginür / Dil-berinüñ işiginde ol meger derbānımış
- G.57/4 **Didüm** vaşluñ müyesser ola mı dir / Delü misin ya serħūş ya yedüñ beng
- G.57/4 Didüm vaşluñ müyesser ola mı **dir** / Delü misin ya serħūş ya yedüñ beng
- G.62/2 Senüñ için **didiler** ‘āşıkımı ħatlı eyler / Daħı ne ola cihān içre bu ħaberden yeg
- G.71/5 Cānına zılm ü sitem eyleyüben sevdi seni / ‘Adlī’yiçün **dimesünler** daħı řāh-ı ‘ādil
- G.73/2 Her kime gönülüm ğamın **didüm** ğamından ğam yidüm / Ėālibā yoķdur cihān içinde bir bī-Ėam gönül
- G.74/2 Şābit oldum rāh-ı ‘ışķuñda baña raħm it diyü / **Dimedüm** kim gözlerümüñ yaşını seyyāre ħıl
- G.78/4 Şalunurken seni nāz ile görenler **didiler** / Ya perī-zāde durur ya melek ādem degül ol
- G.78/5 Güneşi gördi gözüm dil seni şandı **didi** cān / Ķāmeti serv-i gülüñ yoķ durur epsem degül ol
- G.78/6 Nice şayd ide **diyem** baña sen āħüyı raķīb / Gerçi av iti durur kelb-i mu‘allem degül ol
- G.88/3 **Dirimiş** dil-ber yüzüm gülzārına karşı hezār / Gülşen-i kūyumda var biñ bülbül-i güyālarum
- G.89/6 Dil-rübālar şayd olur **dirler** raķīb ile velī / Çün perīdür dil-berüm it ile avlanmaz benüm
- G.92/5 Bir kerre iltifāt ile ħulum durur **diseñ** / ‘Adlī’yi milk-i ‘āleme ben pādşā ħılam
- G.98/3 TīĖ-i ħün-āşāmuña dil dōstum düşmen **dimiş** / Hey ma‘āza'llah neme yār u begüm düşmen benüm

G.100/4 Yāre **didüm** vaşluñı Hāḡ'dan temennā eylerem / Didi dil-ber nāz idüp ben bu du'āyı sevmezim

G.100/4 Yāre didüm vaşluñı Hāḡ'dan temennā eylerem / **Didi** dil-ber nāz idüp ben bu du'āyı sevmezim

G.100/5 'Adlî'nüñ feryādını iştmiş işiginde yār / Hışm ile **dimiş** sürüñ ben ol gedāyı sevmezim

G.111/4 Būy-ı zülfüñ Huten'e bād iledüp miske **didî** / Bulmadum Çīn'i gezüp bir daḡı bu bū gibi ben

G.111/7 Raḡm idüp 'Adlî'ye dil-ber **didî** itüm gibi gel / Sen izüm gözleyürek gitdüm uş āhū gibi ben

G.117/5 Tudaḡuñ üstine zülfüñ egildüğini gören / **Didi** ki vaḡy getürmiş Mesīḡ'e Rūḡū'l-emān

G.118/5 **Dimedüñ** mi itmezem ben luḡfdur mānî' dirîḡ / 'Adlî-i bî-çāre gibi derdmendüm var iken

G.128/4 Bülbul-i bî-çāre **dir** her dem lisān-ı ḡāl ile / Bir nefes gülden ıraḡ olmaḡa ḡāra çāre ne

G.128/5 Her gice nālem maḡallüñ ḡalkı işidüp benüm / İncinüp **dirler** 'aceb bu āh u zāra çāre ne

G.134/5 And içse raḡībüñ şanemā dīnüm için **dir** / Yoḡ yire niçe andlar içer gör o la'īni

G.141/2 Şol şehinşehligi erzāni kılupdur bize Hāḡ / Ki cihān şehlerine bende **dimek** 'ār oldı

Mrb.1/1 Görelî ol şanemüñ kaşlarını yāy gözüm / Kıldı cevr oḡlarına sīne siper vāy gözüm / **Dimedüm**

mi saña ben baḡma aña ḡāy gözüm / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

2.1. tanıkta bu ifadenin muhattabı sūfidir.

G.27/6 Cinānda yürür idüm vāḡı'anda dimişsin / Düşüñse ḡayr ola şūfî ki 'aksidür ta'bir

3. rivayette bulunmak.

G.12/2 Gerçi kim yāḡūt **dirler** yazdı çok meşḡ-ı mişāl / Yazmadı ḡaḡtuñ gibi bir ḡaḡḡ-ı reyḡānî dürüst

4. iddia etmek, iddiada bulunmak.

G.22/3 Öykünürse zülfüñe sünbül siyeh rülḡ idüp / Beñzerem **dirse** lebüñe kellelik eyler şeker

G.75/4 Nice kim gün yüzüñe oldı muḡābil **didiler** / Şem'-i ḡüsnüñde senüñ günden ziyā eksük degül

G.91/3 Nergisüñ siḡriyile dār-ı cihān ḡoldı fiten / Var daḡı'y şūh-ı cihān **dime** ki sāḡir degülem

G.123/6 Yūsūf Mışır'da **dirler** ḡüsn ile oldı şulḡān / Görseydi ḡul olurdu sen şāh-ı meh-likāya

G.140/2 Beñzerem **dirseñ** şaçına sen daḡı iy müşḡ-i Çīn / Yüz ḡarasın ḡāşıl idersin ḡara sünbül gibi

5. buyurmak, emretmek.

G.39/4 Sen şeh-i milk-i cemāle ḡul olayın **dirimiş** / Gör bilür mi ḡaddini 'Adlî 'aceb şulḡānımiş

G.53/5 Cānı ala **dir** ḡamzeleri dil ḡazer eyler / Aşşı ide mi uğrıdan iy dil ḡazer itmek

6. okumak; kaleme almak, yazmak.

G.50/7 Vaşfında anuñ gerçi ḡazeller **didî** 'Adlî / Ol dil-ber-i ra'nāyı beyān ide ḡazel yoḡ

7. cevap vermek, karşılık vermek.

G.57/4 Didüm vaşluñ müyesser ola mı **dir** / Delü misin ya serḡūş ya yedüñ beng

G.78/3 Neñ durur diyü eger kimse şora yārī **direm** / Dü cihān içre benüm varum odur nem degül ol

8. dedikodu yapmak.

G.61/4 Dostum ‘özrin diler beñzer **dimişler** hüsnuñe / İzüñe yüzün sürer gün pây-mâlüñdür senüñ

9. istemek, dilemek.

G.72/7 Leb-i la‘lini kim emsem **dir** ise / İlâhi dilin ağzında şeker kıl

G.114/6 Nokta konmasun **diseñ** dil levhine / Dâ‘ireñ bil çıķmağıl pergârdan

10. şikayette bulunmak, sitem etmek, söylenmek.

G.83/7 Cevr ile her günde biñ kez öldürürseñ ‘Adlî’yi / Hâķ bilür bir kez **dimez** boynuña ķanumdur benüm

G.87/8 ‘Adlî gögsin döğüben derd ile **dir** ağlayuraķ / Senden ayru düşeli âh n'idem vâh n'idem

11. düşünmek.

G.84/1 Firâķ u ĥasret-i rüy-ı nigârı mı **diyelüm** / Cefâ vü cevri-i ĥam-ı rüzgârı mı diyelüm

G.84/1 Firâķ u ĥasret-i rüy-ı nigârı mı diyelüm / Cefâ vü cevri-i ĥam-ı rüzgârı mı **diyelüm**

G.84/2 Belâ vü miĥnet-i bî-ĥaddi mi beyân idelüm / Ya bu ĥam u sitem-i bî-şümârı mı **diyelüm**

G.84/3 Şafâ-yı verd-i ruĥı şevķiyile bülbülvâr / Bu her gün itdüğümüz âh u zârı mı **diyelüm**

G.84/4 Henüz vaşlı güline irişmedin çekin / Firâķ elinden iren zaĥm-ı ĥârı mı **diyelüm**

G.84/5 Egerçi fûrķat-i dil-dâre şabr ider ‘Adlî / Bu fi‘line biz anuñ iĥtiyârı mı **diyelüm**

G.103/1 Göñül ol serv-i sîmîni görüp cândan güzel **dirsin** / Kaķan cân virmek istersin aña lâyık ‘amel dirsin

G.103/1 Göñül ol serv-i sîmîni görüp cândan güzel dirsin / Kaķan cân virmek istersin aña lâyık ‘amel **dirsin**

G.103/2 Şaçında yüzini gördüm güneşdür burc-ı ‘akrebde / Müneccimsin ne vech ile güneş burcın ĥamel **dirsin**

G.103/3 Namâz u zıkr ü tesbîĥüñ baña ‘arz itme iy zâhid / Olursañ mübtelâ ‘ışķa Hâķ'a lâyık ‘amel **dirsin**

G.103/4 Yüzünüñ pertevin şüfî görürsüñ erba‘îñüñde / Yaķañ yırtup urup na‘ra cemâli bî-bedel **dirsin**

G.103/5 İñen çok söyledüñ vâ‘ız bu dem vesvâs-ı İblîs'i / Eger inşâf ider olsañ raķîbi bi'l-ađal **dirsin**

G.103/6 Lebüñ vaşfın şoram **dirsin** ki yok yire heves kılma / Eger yâd eylesem zülfüñ zihî tül-i emel dirsin

G.103/6 Lebüñ vaşfın şoram dirsin ki yok yire heves kılma / Eger yâd eylesem zülfüñ zihî tül-i emel **dirsin**

G.103/7 Leb ü dendânuñuñ vaşfın işitdi **dir** seĥer bülbül / Suĥandan dür dizüp ‘Adlî ne ĥoş şîrîn ĥazel dirsin

G.103/7 Leb ü dendânuñuñ vaşfın işitdi dir seĥer bülbül / Suĥandan dür dizüp ‘Adlî ne ĥoş şîrîn ĥazel **dirsin**

12. haber vermek.

G.118/4 Eylemiş dil-ber şalā vaşlına cānlar **dir** meğer / İy gönül ben kime diyem bunı kendüm var iken

13. anlatmak, dertleşmek.

G.118/4 Eylemiş dil-ber şalā vaşlına cānlar dir meğer / İy gönül ben kime **diyem** bunı kendüm var iken

14. tabir etmek, yorumlamak.

G.137/1 Gice uyğuda gönül cennetde gördi yirini / Kūy-ı dil-berde iķāmetdür **didi** ta'birini

15. fetva vermek.

G.137/4 Dil-bere cevr ü cefā kılamak şevābın **dir** imiş / 'Aşıkına vay raķībūñ mürşidini pīrini

dimen: demeyin || sanmayın.

G.91/6 Ğamuña cān virüben ğāyet ucuz avlamışam / Şatun almaķda **dimen** ben daķı tācir degülem

dīn: din || İslam dini.

G.9/1 Ruħlarına ol sitem-ger sünbül-i pür-çīn şalup / Fitne şaldı **dīne** iki kāfir-i bī-dīn şalup

G.134/5 And içse raķībūñ şanemā **dīnüm** için dir / Yoķ yire niçe andlar içer gör o la'īni

diñdürmek: dindirmek, bastırmak.

G.56/4 Murğzāruñ murğ-ı zārı olalıdan cān u dil / Şıklığın **diñdürdi** feryādum çemende bülbülün

dīn-i İslām: İslam dini.

G.141/3 **Dīn-i İslām'umuzun** şem^c-i şeb-efrūzı daķı / Ehl-i küfrün yüregi yağile yanar oldı

diñlemek: dinlemek, kulak vermek.

G.89/7 Ol şanem kelb-i raķībūñ ürdüğün **diñler** dirığ / Veh ki feryād u fiğānum 'Adlī diñlenmez benüm

diñlenmek: durmak, soluklanmak, istirahat etmek.

G.89/1 Tīr-i āhum irişür eflāke eglenmez benüm / Eşk-i çeşmüm seyl olup her laħza **diñlenmez** benüm

G.89/2 Dilde ğamzeñ zaħmını tā ħaşr olunca iy şanem / Tende her kıl dil olup söylerse **diñlenmez** benüm

G.89/7 Ol şanem kelb-i raķībūñ ürdüğün diñler dirığ / Veh ki feryād u fiğānum 'Adlī **diñlenmez** benüm

dir: deyr; kilise, Hıristiyanların ibadet ettikleri yer; manastır, kilise || meyhane. Deyrler, İslām coğrafyasının çeşitli bölgelerinde yer alan, Hıristiyanlık devirlerinden kalma, genellikle yerleşim birimlerinden uzak, nehir kıyılarında, yüksek noktalarda ve su kaynaklarının etrafında bulunan ibadethanelerdir. Bu manastırların bazıları zamanla eğlence ve ayyaşlık merkezi hâline gelmiş ve oldukça ünlemişlerdir. [tas.] Sözcük, tasavvuf erbābınca “ev, ibadetgāh, pīrin ve mürşidin evi, küfrün ve yerilmiş işlerin mahalli” anlamlarında kullanılmıştır. Bu mekânlar, ibadet ve dindarlıkla mücadele içinde olan Melâmetîler, rintler ve Kalenderîlerle ilişkilendirilmiştir. Dince yasak sayılan davranışlar sergileyen kişiler küfür ve gayrimüslimliğin simgesi sayılan harâbât, meyhane ve deyr ile özdeşleştirilmişlerdir. Not: Beytin dil içi bağlamdan

hareketle yapılan değerlendirme sonucu “dir” kelimesinin “deyr” diye değiştirilmesinin doğru olacağı hükmüne tarafımızca varılmıştır.

G.88/5 La‘l-i nābuñ yādına düşdüm şarāba şöyle kim / Meykedeyle **dir** olupdur melce’ ü me’vālarum

dirhem: para, akçe || çiçek tohumları.

G.135/2 Der-miyān it varuñı nergis gibi bāğ içre kim / Dökilüp saçılmağ öğretti şüküfe **dirhemi**

dirīg:

1. eyvah, yazık, yazık ki.

G.4/7 Hün-ı dil yaşıñla ‘Adlī gerçi seyl oldı **dirīg** / Kanlu yaşıñ göricek rahm eylemez cānān saña

G.47/1 Şöyle efkār oldı cismüm k'aña pīrāhen **dirīg** / Ten eger budur aña hākister-i külhan dirīg

G.47/1 Şöyle efkār oldı cismüm k'aña pīrāhen dirīg / Ten eger budur aña hākister-i külhan **dirīg**

G.87/3 Şeb-i hicr ile qalup vādi-i hayretde **dirīg** / Der-i cānāne gider bulmadum rāh n'idem

G.89/7 Ol şanem kelb-i raķībūñ ürdügin diñler **dirīg** / Veh ki feryād u figānum ‘Adlī diñlenmez benüm

G.118/5 Dimedūñ mi itmezem ben luţfdur māñi‘ **dirīg** / ‘Adlī-i bī-çāre gibi derdmendüm var iken

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin hāşret ile yāre **dirīg** / Dil düşüp zülfi hamiyla yürür āvāre dirīg / Gözlerüm derdine olmaz bilürem çāre dirīg / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin hāşret ile yāre dirīg / Dil düşüp zülfi hamiyla yürür āvāre **dirīg** / Gözlerüm derdine olmaz bilürem çāre dirīg / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin hāşret ile yāre dirīg / Dil düşüp zülfi hamiyla yürür āvāre dirīg / Gözlerüm derdine olmaz bilürem çāre **dirīg** / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

2. esirgeme, uzak.

G.47/6 Hāşıl-ı hūsnünde hālūñ men‘ kılma k'eylemez / Çün kerīm olan gedādan dāne-i erzen **dirīg**

dirīg eylemek [K]: esirgemek, sakınmak.

G.47/3 Kanlu yaşıımı ne dem kim isteseñ hāzır durur / La‘l-i nābı **eylemez** tāliblere ma‘den **dirīg**

G.47/5 Ol gözi cellād hicrinde ölürsem dostlar / Bu ğarībūñ māteminde **eylemeñ** şiven **dirīg**

G.47/7 Ger beķāda ister iseñ feth-i bāb-ı mağfired / ‘Adlīyā ehl-i fenāya **eyleme** maħzen **dirīg**

dirīg itmek [K]: bkz. “dirīg eylemek”.

G.32/3 **Dirīg itme** lebūñ būsın nigārā haste dillerden / Kim anuñ rüz-ı maħşerde şevābına hisāb olmaz

dirīg kılmak [K]: bkz. “dirīg eylemek”, “dirīg itmek”.

G.47/2 Hālını göstermeyüben şaldı zülfi damına / Murğ-ı cāndan **kıldı** ol şayyād bir erzen **dirīg**

G.47/4 Şādi-i vaşl olmaz ise guşşa-i hicrūñ büyüür / Devr-i la‘lünde gedādan **kılma** dür derdin **dirīg**

dirīgā: yazık, eyvah.

G.109/2 Benümçün kimse kalmadı niyâz itmeye kapuñda / **Dirîgâ** kim kabûl olmaz biri bunca dileklerden

diş: diş || sevgilinin dişleri. Klâsik Türk şiirinde çoğunlukla inci ile ilişkili olarak kullanılır.

G.71/2 Dür **dişüñ** fikriyle şol kadar ağladum kim / Bahra döndi gözümün yaşı görünmez sâhil

G.81/3 Leblerüñe la'l kulağı delik bir bendedür / **Dişlerüñ** nazmına olur lû'lu'-yı şehvâr kıl

G.85/6 Bañr-ı eşkümde **dişi** yâdına dür yaş olıcağ / Kirpigümi anda 'Adlî şâh-ı mercân eyledüm

G.93/2 Ruñlaruñ vaşfın güneşden rüşen itdüm iy kamer / **Dişlerüñ** vaşfında şî'rüm dürr-i hüş-âb eyledüm

G.95/4 Ne 'aceb bañr olur menba'ı kim eksilmez / Dür **dişüñ** yâdına harc eyledüğümce güherüm

G.111/1 İderem fikr-i miyânuñla tenüm mü gibi ben / Dizerem eşki **dişüñ** yâdına lü'lü' gibi ben

G.134/2 Lü'lü' **dişüñüñ** yâdına iy lebleri mercan / Gözden birağursam ne 'aceb dürr-i semîni

diş bilemek [D]: (birine) diş bilemek; kötülük yapmak için fırsat beklemek, hıncını gösterir bir durum almak || çok istemek.

G.12/6 Ol raķīb-i seg **dişin bilerdi** yârüñ la'line / Seng urup komadılar ağızında dendâni dürrüst

G.41/5 **Diş biler** imiş 'Adlî leb-i la'l-i nigâre / Miķdârını bilmez ne 'aceb bî-edeb olmuş

dişi dür: inci gibi diş || sevgilinin inciye benzeyen dişleri.

G.106/4 İy **dişi dür** la'l-i nâbuñ hasretiyle gerçi kim / Cân-fezâdur el yudum ben çeşme-i hayvândan

dişi yanında yaşıñ añma [K]: kadının yanında yaş konusu açılmaz, kadının yaşı sorulmaz. Tanıkta dişlerin görünümünden yaş belirleme yöntemine de atıf vardır.

G.64/4 **Dişi yanında yaşıñ añma** 'Adlî / Edeb şakla dür-i şehvâre varduñ

dîvân:

1. bir şairin şiirlerini kafiyelerine göre ve harf sırasına uygun bir şekilde topladığı mecmua || sevgilinin yanağının övgüsü.

G.38/7 'Adlî'nün nazmın gören vaşf-ı ruñuñla didi kim / Cem' idüp evrâķ-ı gül bir tâze **dîvân** bağlamış

2. meclis, huzur, makam || sevgilinin meclisi, makamı.

G.129/7 Bugün zulm ehlini **dîvânuña** da'vet idüp 'adl it / Tazallum eyleyü varsañ gerek bir 'âli dîvâne

dîvâne: deli, meczup; çılgın, mecnun; [tas.] aşk sebebiyle şaşkın ve hayretler içinde süluk vadisinde gezen kimse; aşık.

G.52/1 Şoñbetde müyesser olur ise neğam olmağ / **Dîvâne** vü aşüfte vü rüsvâ ne gam olmağ

G.89/4 Nice kim zencîr-i zülfüñ bendini dâ'im çeker / Vâlih ü **dîvâne** gönüm hiç uşlanmaz benüm

G.98/2 Ben cefâ küyi muķimîyem gerekmez râhatı / Külhenî **dîvâneym** utum degül gülşen benüm

dīvāne kılmak [D]: kendinden geçirmek, düşkünü haline getirmek.

G.30/1 Gönlümi **dīvāne kılan** zülf-i pür-sevdāsıdır / Cānumı pervāne iden şem^c-i bezm-ārāsıdır

dīvāne olmak [D]: delirmek, çıldırmak, aklını kaybetmek.

G.133/3 Baña **dīvāne oldu** diyü ehl-i ‘aql ider ta‘ne / Ne mühlik vādidür bilmez meger ‘ışkuñ beyabanı

dīvāneliğile: divanelikle, delilikle.

G.52/3 Ser-‘asker olursam ne ‘aceb ehl-i cünuna / ‘Alemlere **dīvāneliğile** ‘alem olmak

diyār: memleket, ülke, yöre.

G.65/6 Bu hüsn ile ki şeh olduñ gönül vilayetine / Ğamuñ **diyārına** ben kulu şehriyār itdüñ

diye:

1. diyecek, söyleyecek.

G.7/1 Būy-ı zülfüñle behište ger vara bād-ı şabā / Ravza'dan karşı çıkup Rıdvān **diye** kim merhabā

G.26/2 Bağışuñdan añlayup hālvet tırup biñ nāz ile / Tolaşup tenhā gelüp **diye** ki hizmet var mıdur

G.111/5 Görse sünbüllerüñi ravzada Rıdvān **diye** kim / Bulmadum sünbül-i ter ol iki gīsü gibi ben

2. der, söyler.

G.33/6 Rıdvān lebüñi görse diye bağ-ı cinānda / Bunuñ gibi şirīn-ter ü rengin ruṭab olmaz

3. diyen, söyleyen kimse anlamında sıfat fiil.

G.100/3 Cān virürler ayağın toprağına tāliblerüñ / Nice müflis ola **diye** kīmyāyı sevmezim

diyen: diyen, söyleyen kimse anlamında sıfat fiil.

G.49/3 Hākister idüp virdi tenüm bād-ı fenaya / Kimdür ki **diyen** āhum odunuñ şereri yok

G.63/5 Yer ü gök şöhet-i ‘ışkuñla pür olsun **diyenüñ** / Ahınuñ yiri felek kendüsünüñ hāk gerek

G.100/1 ‘Āşık olur mı **diyen** sen meh-liqāyı sevmezim / Ümmet olur mı diyen kim Muştafā'yı sevmezim

G.100/1 ‘Āşık olur mı diyen sen meh-liqāyı sevmezim / Ümmet olur mı **diyen** kim Muştafā'yı sevmezim

G.100/2 Zāhidi gör kim güzeller sevmegi inkār ider / Āşim olmaz mı **diyen** nūr-ı Hūdā'yı sevmezim

diyü: diye, diyerek; amacıyla; sebebiyle, nedeniyle.

G.55/2 Çin-i zülfine gelür būy alur uğrı **diyü** / Şaldılar hābse tütup kahr ile miskin hutenuñ

G.74/2 Şābit oldum rāh-ı ‘ışkuñda baña rahm it **diyü** / Dimedüm kim gözlerümüñ yaşını seyyāre kıp

G.77/3 Zāhid añmaz kendünüñ hālvette esrārın görün / ‘Āşıkı içer **diyü** tahfif idermiş ol şakıl

G.78/3 Neñ durur **diyü** eger kimse şora yārī direm / Dü cihān içre benüm varum odur nem degül ol

G.85/4 Ten gubārı dāmenüñe irmesün **diyü** revan / Gözlerüm yaşın anuñ üstine bārān eyledüm

G.113/6 Günehdür **diyü** ta‘n itme çün itdük kaşların kıble / Yüzüm dördürmezem zāhid ko nuşu secdegāhumdan

G.116/4 Şüfi ta'ne eyler baña esrârdan bilmez **diyü** / Ben haqîkat ehliyin 'ışk-ı mecâzı bilmedin

G.125/5 Gördükçe **diyü** rakîbi saña hem-dem iy melek / Dil yanup tennür-i ğamda oldu büryân her gice

G.128/3 Gönlümi zülfinde buldı şeb-rev olmuşsun **diyü** / Bağladı miskîn resen aşmağa dâra çäre ne

G.133/3 Baña dîvâne oldu **diyü** ehl-i 'aql ider ta'ne / Ne mühlik vâdidür bilmez meger 'ışkuñ beyabanı

G.134/3 Zülfüñ hamı büyına cilâ-yı vağan itdi / Yek dost u yek post **diyü** nâfe-i çîn'i

diyüben: diyerek.

G.115/6 Çekdi süsen hançerin beñzer **diyüben** ağızuña / Korkusından ğoncalar ağızın yumup açmaz dehen

K1.1/2 Haccü'l-harameynem **diyüben** da'vi kılursın / Bu saltanat-ı dünyeye pes bunca taleb ne

dizmek: dizmek, nesnelere yan yana veya tek tek sıralamak.

G.132/5 Kanlı yaşumuñ dânelerin **diz** ki yaraşur / Simîn-bedene la'l ü cevâhir güher üzre

dolâb: kuyudan su çıkarıp bahçeleri sulamaya yarayan döner makine; her tür döner çark, çikrik || aşığın boyu.

G.93/1 Serv-i kıddüñ yâdına yaşumı seyl-âb eyledüm / Kıddümi ol cüybâr üstinde **dolâb** eyledüm

dost: dost, arkadaş || sevgili.

G.7/7 Sen gidersin iy şanem şandum bedenden cân gider / Bu sebebden **dostum** 'Adlî didi rûhum saña

G.18/5 Saña kul olmak benüm kıddüm degüldür **dostum** / Sen şeh-i milk-i kerem 'Adlî bir oñmaduk levend

G.20/8 'Adlî'ye teraħhum demidür eyleseñ iy **döst** / Cân geldi lebe şimdi zarûrî seferi var

G.22/6 Eyledüm dilde hayâl-i çeşmüne bağrum kebâb / **Dostum** ma'zûr ola hayrî't-â'm-ı mâ-ħazar

G.29/2 İtleri karşı gelüp veh veh dir idi hâlüme / Haste kıldum haste olan **dostlardan** dür olur

G.29/3 Ruhlarıñ şevkiyle bir 'âşık ki cân vire senüñ / Kıabri anuñ haşır olınca **dostum** pür-nür olur

G.34/4 Şîşe-i nâmûsumı 'âşkuñda çaldum taşlara / Bu meseldür **dostum** 'âşık gerekdür 'arsuz

G.37/4 'İşk içinde 'âşık isterse rızâsın bulmağı / **Dostuñ** aña rızâsın gözlemek olsun heves

G.53/3 Āhumuñ oğı geçdi felekden senüñ iy **dost** / Sengîn dilüne olmadı mümkün eşer itmek

G.61/4 **Dostum** 'özrin diler beñzer dimişler ħüsnüne / İzüne yüzün sürer gün pây-mâlüñdür senüñ

G.69/2 Râ kaşuñla dal zülfüñ ħasretidür **dostum** / Zâhidüñ kıddini lâm iden ğam-ı ferdâ degül

G.70/4 'Āşıküñ dâmen girîbân fikrin itmez **dostum** / Sînesin çâk eyleyüp çâk-ı girîbân eylegil

G.83/2 Olmasa dilde ğamuñ ten zinde olmaz bir nefes / **Dostum** bildüm ğamuñ cân u cihânumdur benüm

G.93/3 Şöyle inceldüm miyânuñ fikriyle **dostum** / Kim vücüdüm za'f ile 'âlemde nâ-yâb eyledüm

G.94/5 'Adlî'ye vaşluñ ümîdi **dostum** emr-i ba'îd / Bir selâmuñdur recâsı senden ancak ve's-selâm

G.98/1 **Döstum** çünkim bilürsin ben senüñem sen benüm / Qanuma girmek neden müjgân-ı hün-efgen benüm

G.98/3 Tîğ-i hün-âşâmuña dil **döstum** düşmen dimiş / Hey ma'âza'llah neme yâr u begüm düşmen benüm

G.115/7 Habs-i gamda **dostum** şeker-lebüñ vaşf itmeğe / 'Adlî gibi olmaya bir tûti-i şîrîn-suhan

G.125/7 'Adlî-i dil-hastenüñ derdine olurdu tabîb / **Dostum** kol bilüñe tölarsa dermân her gice

G.130/4 'Aşıklañ çoğ olduğına **dostum** incünme / Lâzım degül mi hayl ü haşem cem'i beglere

dost olmak [K]: yakın olmak; sevgili olmak.

G.18/3 Benüm ile **dost olsañ** cân virür gamdan 'adü / Nüş-ğand itseñ baña eyler raqîbüñ zehr-ğand

döstlar: dostlar!, ey dostlar!.

G.6/1 **Döstlar** düşmen olupdur yine ol yâr bana / Hele yâr itdüğini eylemez ağıyâr baña

G.30/2 Qabrüm üzre serv diküñ şem' yaquñ **dostlar** / Çün beni hâk eyleyen şevk-ı ruğ u bälâsıdur

G.39/2 N'ola cânandan ben anı artuğ seversem **dostlar** / Ol perî-peyker benüm cânım içinde cânımıñ

G.47/5 Ol gözi cellâd hicrinde ölürsem **dostlar** / Bu garîbüñ mâteminde eylemeñ şîven dirîğ

G.116/1 'Işka düşdüm **dostlar** nâz u niyâzı bilmedin / Nâya dem-sâz oldı göñlüm süz u sâzı bilmedin

dökmek: dökmek, bırakmak, salmak.

G.139/4 Gözlerüm yaşından alur ebr-i bārān **dökmeği** / Lāleye hünñin ciger ta'lîm ider micmerligi

dökilmek: dökülmek.

G.25/6 Hâsret-i la'lüñ için gözlerümüñ kanlu yaşı / **Dökilüp** yiryüzünü toptolı kan eylediler

G.107/7 Fırkatüñden ağıladuğça 'Adlî çeşminden anuñ / Cem' olupdur cümle deryâlar **dökilen** abdan

Mrb.1/2 Tîr-i gamzeñ şanemâ gözlerüme olalı tüş / Gözlerüm yaş ağıdup bañr oluban eyledi cüş / Seyl-i eşküm **dökilüp** gözlerümü eyledi boş / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cân **dökilür** / Dürr ü yâküt çıkar la'l ile mercân dökilür / Ğamzeler zañmıyile gözlerüme kan dökilür / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cân dökilür / Dürr ü yâküt çıkar la'l ile mercân dökilür / Ğamzeler zañmıyile gözlerüme kan **dökilür** / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

dökilüp saçılmak [D]: dökülüp saçılmak.

G.135/2 Der-miyân it varuñı nergis gibi bağ içre kim / **Dökilüp saçılmağ** öğretti şüküfe dirhemi

dönmek:

1. dönmek, dönüşmek.

G.49/2 Nâveklerin ol kaşı kemân aldı tenümden / Ol tã'ire **döndüm** ki anuñ bäl ü peri yok

2. bir şeyi andıracak duruma girmek, benzetmek.

G.130/6 Nār-ı ğam ile fūrkat odı bağladı beni / **Döndüm** miyān-ı âteş-i ğamda semendere

döndermek: döndürmek, çevirmek.

G.6/5 Zülfi dil-däre şebîh itdügüme incinüben / Gör ki **dönderdi** meger nāfe-i tātār bana

du‘ā: Allah’a yalvarma, niyaz; birinin iyiliği için Allah’a yalvarma, yakarış || sevgiliye kavuşmak için aşık tarafından yapılan dua.

G.100/4 Yāre didüm vaşluñı Hāq’dan temennā eylerem / Didi dil-ber nāz idüp ben bu **du‘āyı** sevmezim

du‘ā kılmak [K]: dua etmek, duada bulunmak || aşığın dertlenmesi, dert sahibi olması için dua etmek.

G.82/4 ‘İşk pīrinden ğam irşādın temennā eyledüm / Her **du‘ā** kim **kıldı** ol ben dañı āmīn eyledüm

dūd-ı āh:

1. çekilen ateşli ahlardan çıkan duman || aşığın yürek yangınından kaynaklanan duman.

G.31/6 Bu sebebden **dūd-ı āhumla** gelür büy-ı kebāb / Āteş-i ğamla ciger cismümde biryāndur henüz

G.123/1 Hicrūñde **dūd-ı āhum** irmese gökde aya / Her şeb tölardı mehden rüy-ı zemīn ziyāya

1.1. renginden dolayı kara çula benzetilmiştir.

G.80/5 ‘Adlīyā añma atlas-ı çarñı / **Dūd-ı āhuñ** yeter saña kara çul

dūd-ı dil: gönül dumanı || aşığın yüreğinden çıkan ah.

G.130/5 **Dūd-ı dil** ile dāğuma raħm eyledi nigār / Meyl eylese ‘aceb mi perī büy-ı micmere

dūd-ı duħān: duman || aşığın ahından çıkıp gökyüzüne yayılan duman.

G.83/5 Rüz u şeb mihr ü mehüñ şem‘ini āhumdur yağan / Görinen çarñı felek **dūd-ı duħānumdur** benüm

dūd-ı siyāh: kara duman || aşığın ahından çıkan duman.

G.113/1 Güneş yüzün seħāb örter benüm **dūd-ı siyāhumdan** / Kebāb olmış ciger büyü gelür her demde ahumdan

duħān eylemek [K]: duman kılmak, duman haline getirmek.

G.25/7 Zülfüñi şem‘i ruħuñ üzre görenler didiler / ‘Adlî’nüñ dūd-ı dilin aña **duħān eylediler**

durur: bildirme eki olan "dur" ekinin Eski Türkiye Türkçesindeki kullanım şekli.

G.1/7 Egerçi ki ‘isyānumuz çok **durur** / Sözümüz yine *rabbenā* yaraşur

G.3/7 Kapuñ gedāsı **durur** ‘Adlî anı redd itme / K’aña muħabbet-i ālüñ delīl-i a‘deldür

G.4/5 Hüblik sende temām olduğına huccet **durur** / Kātib-i kudret ki yazmış ol hañ-ı reyħān saña

G.20/6 İy dil hāzer it dām-ı ser-i zülfine düşme / Çok başlu **durur** kim bile ne fitneleri var

- G.37/2 Cān bedende fikr-i aġyār ile bir bülbül **durur** / Kim aña zāġ u zeġan cem‘ olup olmuş hem-kafeş
- G.47/3 Kañlu yaşımı ne dem kim isteseñ ħāzır **durur** / La‘l-i nābı eylemez tañıblere ma‘den dirīġ
- G.57/1 Ğam-ı zülfüñle cān āşüfte dil teng / Gözüm yaşı **durur** la‘lüñle hem-reng
- G.60/3 Kamu ħüsn ehlinüñ aġzına sen mühr-i süküť urdun / Senüñ aġzuñda ħatm olmuş **durur** ‘ālemede ħātemlik
- G.69/4 Lāle daġı dāġdār-ı ħadd-i gül-günüñ **durur** / Gözlerüñ bīmārı ancaġ nergis-i şehlä degül
- G.77/1 Yaġduġına şem‘üñ için nār-ı ‘ışġ ile fetil / Eşġ-i çeşmi ħāline olmuş **durur** rüşen delil
- G.78/4 Şalunurken seni nāz ile görenler didiler / Ya perī-zāde **durur** ya melek ādem degül ol
- G.78/5 Güneşi gördi gözüm dil seni şandı didi cān / Kāmeti serv-i gülüñ yok **durur** epsem degül ol
- G.78/6 Nice şayd ide diyem baña sen āhüyı raġib / Gerçi av iti **durur** kelb-i mu‘allem degül ol
- G.79/1 Kaşlaruña bir kađimī bendedür beñzer hilal / Kim dü tā itmiş **durur** kağdin mürür-ı māġ u sāl
- G.92/5 Bir kerre iltifāt ile kulum **durur** diseñ / ‘Adlī’yi milk-i ‘āleme ben pādşā kılam
- G.94/2 Mīve-i vaşluñ heves kılan senüñ nā-puġtedür / Sā‘id-i sīmīñüñi öpmek **durur** sevdā-yı ħām
- G.94/3 Geh yüzüñ şevkı gehi zülfüñ perīşāñlıkları / İşümi ħavf u recā itmiş **durur** her şubġ u şām
- G.96/6 Derd ile yāre yüzüñi zer eylemekligün / Hīç nefi yok **durur** eger olmasa elde sīm
- G.106/5 Pādşāhum işigüñde kullaruñdan kemterin / Kuluñ olmaġ yeg **durur** ‘Adlī gibi şultāndan
- G.112/5 Süz-ı dil şerġi **durur** cāna ħarāret viren / ‘Adlīyā odlara yansam n’ola eş‘arumdan
- G.124/5 Yüzini ‘Adlī işigüñde pāy-māl itdi / Yazılsa levġ-i müzehheb revā **durur** baba
- G.136/4 Nāy olalı ġam çengine kānün ile gönlüm / Dem-sāz olup **durur** aña sīne rübābı
- G.143/5 Şol ki müstaġni **durur** derdüñ ile dermandan / Kimse öġretmez aña ‘ālem-i istiġnayı

dü ‘ālem: iki dünya || dünya ve ahiret.

- G.32/4 Neye kılsa naġar çeşmüm ħayālüñ görünür anda / **Dü ‘ālem** ħā’il olursa ħayālüne ħicāb olmaz

dü cihān: bkz. “dü ‘ālem”.

- G.78/3 Neñ durur diyü eger kimse şora yārī direm / **Dü cihān** içre benüm varum odur nem degül ol
- Mrb.1/7 Bir perī-zāde vü meh-rü şanem ü tāze cüvān / İdeli ġün yüzini perde-i zülfinde nihan / ‘Adlī’nüñ gözlerine oldı karañu **dü cihan** / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

dü tā itmek [K]: iki büküm etmek.

- G.79/1 Kaşlaruña bir kađimī bendedür beñzer hilal / Kim **dü tā itmiş** durur kağdin mürür-ı māġ u sāl

dükenmek: tükenmek, bitmek.

- G.85/3 Yaş **dükendükçe** gözümden kañ olur her dem revan / Leblerüñ yādına çeşmüm baġr ile kān eyledüm

dükkān: dükkān || meyhane; aşıġın gözü.

G.99/5 ‘Aks-i lebi gözüñde şanasın yine ‘Adlî / Rengîñ mey ile aşılı **dükkân** öninde cām

dünyā:

1. dünya, alem, cihan.

1.1. aşğın sevgiliden uzak kalmasına sebep olan bir mekân.

G.8/1 Meyl kılmaz ol perî hîç âşinâlıkdan yana / Muttaşıl **dünyā** gibi meyli cüdâlıkdan yana

G.143/2 Çünkü **dünyā** gibi yüz tuta cefāya dil-ber / Hırc idüñ var ise elde yolına **dünyayı**

1.2. elde ne var ne yok hepsi, sahip olunan her şey.

G.143/2 Çünkü dünyā gibi yüz tuta cefāya dil-ber / Hırc idüñ var ise elde yolına **dünyayı**

dünye: bkz. “dünya”.

G.131/5 Er iseñ zînetine **dünyenüñ** meyl eyleme zinhar / Şağın aldamasun ‘Adlî seni bu Zāl ü mekkāre

dür:

1. inci || sevgilinin dişleri.

G.71/2 **Dür** dişüñ fikriyle şol kadar ağladım kim / Baħra döndi gözümüñ yaşı görünmez sâhil

G.95/4 Ne ‘aceb baħr olur menba‘ı kim eksilmez / **Dür** dişüñ yādına hırc eyledüğümce güherüm

2. sevgilinin yüzünden yansıyan parıltılar.

G.134/1 **Dürlerle** ki zeyn ide yüzüñ rüy-ı zemîni / Reşke bırağur encüm ile çarħ-ı berîni

dür: uzak.

G.47/4 Şādi-i vaşl olmaz ise guşşa-i hicrūñ büyüür / Devr-i la‘lūñde gedādan kılma **dür** derdin dirîğ

dür diş [K]: inci diş || sevgilinin dişleri.

G.9/4 **Dür dişüñ** yādıyla bîdārem şeb-i hicrūñde ben / Gözlerümden şubħ olunca hūşe-i Pervîn şalup

dür olaldan [K]: uzak kalalı, uzak kaldığından beri.

G.31/7 **Dür olaldan** ol sanemden merdüm-i çeşmüñ senüñ / Kara geymiş mâtem içre ‘Adlî giryāndur henüz

dür olmak [D]: uzak düşmek, uzak kalmak.

G.29/1 İşigüñ dārü’ş-şifāsından şu dil kim **dür olur** / Derdine dermān bulunmaz hicr ile mehcür olur

G.29/2 İtleri karşı gelüp veh veh dir idi hālūme / Haste kaldım haste olan dostlardan **dür olur**

G.29/4 Şanuram cāndan belā-yı nā-gehānî def’ olur / Her kaçan kim bāb-ı dil-berden raķîbi **dür olur**

dür ü gevher [K]: inci ve mücevher || aşğın gözyaşları.

G.130/2 Rengîñ söz ile yaşuma meyl itmedi nigār / Kıymet bulunmadı n’idelüm **dür ü gevhere**

dürç: içine inci, altın v.s. konulan küçük hokka/kutu || aşğın göz çukuru, göz bebeği.

G.72/3 Nişār için hayālî ayağına / Gözüñ **dürcini** pür-dürr ü güher kıl

dürc-i la'li: elmas kutusu, inci kutusu || ağız, dudak.

G.25/1 **Dürc-i la'lüñi** senüñ hoşka-i cān eylediler / Haste dillere devā anda nihān eylediler

dürrer: büyük inci taneleri || sevgilinin ağzından çıkan sözler.

G.62/3 Çü söze başlayasın la'li-i nābile ne ola / Ki gūş-ı cāna irişmege bu **dürrerden** yeg

dür-i şehvār: padişaha layık, iri ve iyi cins inci || sevgilinin dişleri.

G.64/4 Dişi yanında yaşuñ añma 'Adlî / Edeb şakla **dür-i şehvāre** varduñ

dürişmek: çalışmak, çabalamak.

G.126/6 İşiginde iti gibi eger yir bulmağ istersen / **Düriş** neylerseñ eyle āşinā ol 'Adlî derbāne

dürr: inci || aşığın gözyaşları.

G.109/6 Göricek kıdd-i bālāñı bu iki merdüm-i çeşmüm / Şaçarlar **dürr** ile la'li yoluña mā-meleklerden

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cān dökilür / **Dürr** ü yāķüt çıkar la'li ile mercān dökilür / Ğamzeler zahmıyile gözlerüme kan dökilür / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

dürr-i gufrānuñ olmak [K]: merhamet denizinin incisi olmak.

G.1/6 Şu kim **dürr-i gufrānuñ olmak** diler / Ğamuñ bahırına āşinā yaraşur

dürr-i hūş-āb: tatlı su incisi, çok değerli inci || aşığın sevgilinin dişlerini anlatırken sarfettiği sözler.

G.93/2 Ruhlarıñ vaşfın güneşden rüşen itdüm iy kamer / Dişlerüñ vaşfında şı'rüm **dürr-i hūş-āb** eyledüm

dürr-i semīn:

1. iri, büyük inci.

1.1. sevgilinin yüzündeki ter damlası.

G.117/3 Kaşuñda kaatre 'araķ kim düşüp durur şanasın / Ki 'anberīne-i müşgīn üzre **dürr-i semīn**

1.2. aşığın gözyaşları.

G.134/2 Lü'lü' dişiñüñ yādına iy lebleri mercan / Gözden birağursam ne 'aceb **dürr-i semīni**

dürüst:

1. kurallara uygun, yanlışsız.

G.12/1 Kaşları yāyin kırup atduķca müjgāni **dürüst** / Bir haķā itmez irer her cāna peykāni dürüst

G.12/1 Kaşları yāyin kırup atduķca müjgāni dürüst / Bir haķā itmez irer her cāna peykāni **dürüst**

G.12/2 Gerçi kim yāķüt dirler yazdı çok meşķ-ı mişāl / Yazmadı haķtuñ gibi bir haķı-ı reyħāni **dürüst**

G.12/3 Zāhidüñ yiri olursa yiridür nār-ı Ceħīm / Küfr zülfüñ olmadı anuñcün ĩmāni dürüst

G.12/5 Va‘desine iy gönül dil-berlerüñ aldanma kim / Anlaruñ olmaz cihānda ‘ahd ü peymānı **dürüst**

2. yeterli, kâfi.

G.12/4 Çün gedādur ıapıña geldükce iy şāh āftāb / H‘ān-ı hüsñüden neval alursa bir nānı **dürüst**

3. layıkıyla, hakkını vererek.

G.12/7 Gülşen-i nazmuñda ‘Adlī gül koğular dā‘imā / Her nefes bülbül gibi kim oğusa anı **dürüst**

dürüst kıomak [K]: sağlam bırakmak.

G.12/6 Ol raķīb-i seg dişin bilerdi yārüñ la‘line / Seng urup **kıomadılar** ağızında dendānı **dürüst**

dürüst olmak [K]: dürüst olmak, dürüst davranmak; sadık kalmak.

G.68/4 Eger **dürüst ola** Leylī vişāl-i va‘desine / Şınursa kāsesi Mecnūn'a inkisār degül

düş: düş, rüya.

G.27/6 Cinānda yürür idüm vākı‘amda dimişsin / **Düşüñse** hayr ola şüfī ki ‘aksidür ta‘bīr

G.111/3 Nice kıan ağlamayam **düşde** hayālüñ göricek / Bir dağı gözlerüñe gelmezem uyhu gibi ben

düşer mi [K]: uygun olur mu? yakışır mı?

G.15/2 Mihr-i ‘ālem-tābı medh itmek **düşer mi** zerreye / Kevkebe lāyık mıdur itmek meh-i tābānı medh

düşmek:

1. yansımak.

G.4/4 Pertev-i hüsñüñ meger eflāke **düşmiş** ay u gün / Gice gündüz raķş urup olmuş durur hayrān saña

2. düşmek, yakalanmak.

G.20/6 İy dil hāzer it dām-ı ser-i zülfine **düşme** / Çok başlu durur kim bile ne fitneleri var

3. olmak, olumsuz bir duruma girmek.

G.21/5 Şeş-der-i hicrāna **düşdi** Ka‘beteyn-i cān u dil / Nerd-i ğamze ol maķāmı pīşe-i bīzār ider

4. uğramak, kapılmak.

G.45/3 Çün niķābın ref‘ ide ‘ışķ ehline **düşer** huruş / Zerrelere zāhir olur gün nūrı bulsa irtifā‘

düşmen:

1. düşman.

G.98/3 Tīğ-i hūn-āşāmuña dil dōstum düşmen dimiş / Hey ma‘āza'llah neme yār u begüm **düşmen** benüm

1.1. rakip.

G.45/2 Hem-dem olsa **düşmen** ile göñlüm ider el-firāķ / Merhabā itse raķibe cānum eyler el-vedā‘

1.2. sevgilinin kan dökücü kirpikleri.

G.98/3 Tîğ-i hûn-âşâmuña dil döstüm **düşmen** dimiş / Hey ma'âza'llah neme yâr u begüm düşmen benüm

düşmen olmak [K]: birinin kötülüğünü istemek, ondan nefret etmek, ona zarar vermeye çalışmak.

G.6/1 Döstarlar **düşmen olupdur** yine ol yâr bana / Hele yâr itdüğini eylemez agyâr baña

düşmen-i pîrüz: zafer kazanmış düşman.

G.17/3 Gâlib oldukça gönül milkine ğam cân incinür / Milk ehiline gelürmiş **düşmen-i pîrüz** telh

düşüp durur: düşüyor, düşmek üzeredir.

G.117/3 Kaşuñda kaçre 'araç kim **düşüp durur** şanasın / Ki 'anberîne-i müşğîn üzre dürr-i semîn

düşürmek: düşürmek, eline düşürmek.

G.133/2 Şaçı tarrârlar mekrine bir dil olmasun meftun / Gözi kâfirlere **düşürme** yâ Rab bir Müselmân'ı

düzağ: cehennem.

G.77/2 Yâd-ı la'lüñ kût-ı cândur hicr içinde nitekim / **Düzağ** ehline revân-bağş olsa âb-ı selsebîl

düzd: hırsız, çalan kimse || sevgilinin bakışları.

G.132/6 Her lağza gözün tîğ-i müjeñ çekdüğü bu kim / 'Adetdür olur **düzd** ü ħarâmî çü zer üzre

düzd olan: hırsız kişi.

G.13/3 Zâhid-i rübâh bakmaz rüy-ı yâre nitekim / **Düzd olana** nesne gelmez mâh-ı tâbândan 'abes

düzd-i 'arab: Arap hırsız. İfade, tanıkta hem eskiden eşkiyalık yaparak kervan soyan Arap hırsızları hem de sevgilinin yüzündeki beni çağrıştırarak kullanılmıştır.

G.33/3 Cân âfeti çeşmüñ gibi hûn-rîz bulunmaz / Dil uğrısı ħâlüñ gibi **düzd-i 'Arab** olmaz

düzd-i dil: gönül hırsız || sevgilinin gözleri.

G.9/3 Gözleri cellâdına virmiş müje ħaçerlerin / **Düzd-i dil** aşmağa iki kâkül-i miskîn şalup

G.54/5 Genc-i ħüsnüñ almak ister **düzd-i dil** bilmez anı / Zülfüñüñ ejderleri aña nigeħ-bândur senüñ

E

ebed olmak [K]: ölümsüz olmak, ölümsüzleşmek.

G.50/5 Sākī lebūñūñ āb-ı hayātını iden nūş / Hızır **oldı ebed** āhir aña hergiz ecel yok

ebr-i bahar: bahar bulutu.

G.23/3 Şerār-ı āhum ile ra'd u berke od birağup / Hacı̄l durur gözümün yağmurından **ebr-i bahar**

ebr-i bārān: yağmur bulutu || aşğın dolu gözleri.

G.139/4 Gözlerüm yaşından alur **ebr-i bārān** dökmeği / Lāleye hūnīn ciger ta'lim ider micmerligi

ebr-i nīsān: nisan bulutu; bol yağmur getiren bulut || Rūmî nisanın on sekizinci, Mîlâdî Mayıs'ın birinci günü yağın yağmur taneleri denizde içinden inci çıkan ve adına sadef denilen kabuklu deniz hayvanının karnına giderse inci, yılanın ağzına düşerse zehir olurmuş.

G.88/2 **Ebr-i nīsān** gerçi kim deryāya lü'lü'-bahşdur / 'Aleme lü'lü' nişār eyler benüm deryālarum

ebr-i zülfi: saç bulutu || sevgilinin saçları ve kaşları.

G.6/4 Yüzine bakmağa māni' olur **ebr-i zülfi** / Gün mi gösterdi 'aceb baht-ı siyeh-kār bana

ebvāb-ı şefkat: şefkat kapıları || sevgilinin lütuf kapıları.

G.32/5 Gözüm yaşı işigüne gider her lahza sâ'ildür / Niçün **ebvāb-ı şefkatden** aña bir fetḥ-i bāb olmaz

ecel: her ruh sahibi ve özellikle insanın ölüm zamanı, ömrün sonu, hayatın son demi.

G.31/1 Sür'at itme iy **ecel** cismümde gam cāndur henüz / Ğamzeler zaḥmı gönül derdine dermāndur henüz

G.50/5 Sākī lebūñūñ āb-ı hayātını iden nūş / Hızır oldı ebed āhir aña hergiz **ecel** yok

G.65/2 Firākuñ içre ğamuñ zehriyidi yidügümüz / **Ecel** şarābını şunmaqla hoş-güvār itdün

G.98/4 Şabruñ acısına cān döymez meded ḫanı **ecel** / Mā-yı zevḫum var ḫanı şol ḫatlu uyḫudan benüm

ecmel: daha güzel || sevgili.

G.3/5 Egerçi ḫatm idi Yūsuf'da ḫüsn i'cāzı / Bu ḫüsn-i ḫulḫ ile cümlesinden **ecmeldür**

edeb: terbiye, güzel ahlāk ve uygun davranış; hatalardan sakınmanın yolunu bilme, akıllılık, usluluk.

G.33/1 Her şubḫ güneş gelse ḫapuña 'aceb olmaz / Ma'zūr ola iy şeh ki gedāda **edeb** olmaz

edeb şaklamak [K]: edebini takınmak, edepli davranmaya başlamak.

G.64/4 Dişi yanında yaşuñ aña 'Adlī / Edeb **şakla** dūr-i şehvāre varduñ

efdal: daha faziletli, daha üstün || Hz. Muhammet.

G.3/1 Muhammed-i ‘Arabî kim Resûl-i ekmeldür / Taķarrüb ile ķamu enbiyâdan **efdaldür**

efendi: buyruğu yürüyen, sözü geçen kimse, efendi.

G.139/5 Tâcverler senden öğrensün **efendi** begligi / Bendeler ‘Adlî’den öğrensün gelüp çâkerligi

efendü: efendi, sultan || sevgili.

G.118/1 Kande varam sâye-i serv-i bülendüm var iken / Kime ķul olam senüñ gibi **efendüm** var iken

efgân: ızdırıp ile haykırma, bağırıp çağırma; üzüntü sonucu inleme.

G.125/6 Gitmesün diyü hayâlün gözlerümden h^ıâb ile / İderem tâ şubh olunca âh u **efgân** her gice

G.126/2 Gül-i hüsnünden ayru gülsitânda eylesem zârî / Çemen bülbülleri ta‘lîm alurlar benden **efgâne**

efgân eylemek [K]: ağlamak, inlemek, feryat etmek, sızlanmak, haykırmak.

G.85/1 Ol mehüñ her gice kim küyında **efgân eyledüm** / İtlerine derd-i ser virmekle nâlân eyledüm

efgende: tutkun, aşık || sümbül.

G.94/4 Sünbül oldu ca‘d-ı müşk-efşânuñuñ **efgendesi** / Fülful oldu hâl-i ‘anber-bâruña hindî gulâm

efkâr: sıkıntı, üzüntü.

G.47/1 Şöyle **efkâr** oldu cismüm k’aña pîrâhen dirîğ / Ten eger budur aña hâkister-i külhan dirîğ

efkâr itmek: efkârlandırmak, sıkıntıya/karamsarlığa düşürmek.

G.21/6 Zulmet-i hicründe bilmez ‘adl ü zulmin ‘âlemüñ / Ol kadar kim ‘Adlî’yi zülfüñ gamı **efkâr ider**

eflâk: semalar, felekler, gökküreler; bahtlar, kaderler, talihler, felek’in çoğulu.

Felekler, birbirlerinin üzerine kapaklanmış saydam kaplar olarak düşünülür. Feleklerin yedi ya da dokuz kat olduğu zannedilir. Şairler/aşıklar, ahlarının dumanlarıyla bu felekleri etkileyebileceklerini ve böylece kaderlerini değiştirebileceklerini tasavvur ederler.

G.4/4 Pertev-i hüsnüñ meger **eflâke** düşmiş ay u gün / Gice gündüz raķş urup olmuş durur hayrân saña

G.55/4 Şaldı pertev yüzüñ **eflâke** çün iy bedr-i münîr / ‘Aks-i hurşîd ü kamer oldu o vech-i hasenüñ

G.61/3 Tîr-i âhum her nefes **eflâke** irgüren benüm / Kaşlaruñ yâyn ķurup ‘arz-ı hilâlündür senüñ

G.63/4 Âftâb-ı ruħ-ı dil-dâr tulu‘ın dileyen / Âh u eşk ile aña encüm ü **eflâk** gerek

G.89/1 Tîr-i âhum irişür **eflâke** eglenmez benüm / Eşk-i çeşmüm seyl olup her lahza diñlenmez benüm

G.132/7 Cân kırtarımaz olsa siper ‘Adlî’ye **eflak** / Tîri müjeñüñ olsa każâ vü kader üzre

eflâküñ desti [K]: feleğın eli || kader.

G.129/6 Niçe cân cübbesini çâk idüpdür **desti eflâküñ** / Temessük eyleme ‘Adlî girîbân ile dâmâne

eger: şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilen kelime, eğer, şayet.

G.1/9 **Eger** ‘adl ile sorasın ‘Adlî'yi / ‘Uķūbetdür aña sezā yaraşur

G.2/5 Meşrebūñ āb-ı revān gibi **eger** şāf eyleyüp / ‘Āşık-ı şādık geçerseñ gel beru dīdāre bak

G.11/2 Bir gice ger yār ile peymāne sürsem reşkden / Ŧañ degül nüh kāse-i gerdün **eger** bulsa şikest

G.25/3 Hūsn ile Yūsuf **eger** old'ise sultān-ı Mışır / Bu güzellelikle seni şāh-ı cihān eylediler

G.33/7 Kūyından anuñ sür ki rakībi göre ‘Adlī / Cennet'de **eger** itse mekān Bū-Leheb olmaz

G.36/1 **Eger** olmaz isem yār ile munis / Oluram āh ile zār ile munis

G.36/6 **Eger** dār-ı şafā isterseñ olma / Bu dār içinde deyyār ile munis

G.42/5 **Eger** ‘Adlī ḥabībe hem-dem olsa / Lebinden ‘İsi i‘cāz öğrenürmiş

G.43/5 Ol kaşı yāy **eger** ‘Adlīye meyil eylemeye / Olmaya āhum oķından toķuz eflāk ḥalāş

G.68/4 **Eger** dürüst ola Leylī vişāl-i va‘desine / Şınursa kāsesi Mecnūn'a inkisār degül

G.72/4 **Eger** şabruñ yoğ ise ‘ışķ içinde / Revān kūyına dil-dāruñ sefer kıl

G.72/5 **Eger** şāfi-nazar olmaķ dilersen / Ayağı toprağın nūr-ı başar kıl

G.78/3 Neñ durur diyü **eger** kimse şora yārī direm / Dü cihān içre benüm varum odur nem degül ol

G.96/6 Derd ile yāre yüzüñi zer eylemekligün / Hīç nef'i yok durur **eger** olmasa elde sīm

G.103/5 İnen çok söyledüñ vā‘ız bu dem vesvās-ı İblīs'i / **Eger** inşāf ider olsañ rakībi bi'l-ađal dirsın

G.103/6 Lebüñ vaşfın şoram dirsın ki yok yire heves kılma / **Eger** yād eylesem zülfüñ zihī Ŧül-i emel dirsın

G.107/6 Dergehüñden ğayrı yok baña cihānda iltica / Āh **eger** maķşūd-ı dil fetḥ olmaya ol bābdan

G.121/5 Ḥayāl-i ḥadd ü zülfüñle **eger** ḥāk olsam iy meh-rū / Bitiser lāle vü sünbül benüm ḳabrümüñ üstinde

G.126/6 İşiginde iti gibi **eger** yir bulmağ istersen / Düriş neylerseñ eyle āşinā ol ‘Adlī derbāne

G.131/3 Yüregi yarılıp yaşı revān olaydı her suya / Şadā-yı nāle vü āhum **eger** irişse kühsāre

G.133/1 **Eger** dest-i ğamuñ elinden alaydum girībānı / Felek evcine ilterdüm feraḥdan dest ü dāmānı

eger budur: eğer buysa.

G.47/1 Şöyle efkār oldı cismüm k'aña pīrāhen dirīğ / Ten **eger budur** aña ḥākister-i külḥan dirīğ

eger cüvān ger pīr: ister genç ister yaşlı herkes.

G.27/1 Cüvānları seveliden bu pīr-i bī-tedbīr / Beni esirgeyüp ağlar **eger cüvān ger pīr**

egerçi:

1. her ne kadar, ise de, gerçi.

G.3/5 **Egerçi** ḥatm idi Yūsuf'da ḥūsn i‘cāzı / Bu ḥūsn-i ḥulḳ ile cümlesinden ecmeldür

G.89/3 Dem-be-dem derd-i dilüm söyler **egerçi** çeng ü ney / Āh kim sūz-ı derūnum bir dem aīlanmaz benüm

G.131/2 **Egerçi** mihr-i ‘ālem-tāba beñzer ol kâmer lîkin / Cefā vü cevri kılmakda müşābih çerh-i devvāre
2. eğer, şayet; -dığı zaman.

G.84/5 **Egerçi** fūrkat-i dil-dāre şabr ider ‘Adlī / Bu fi‘line biz anuñ ihtiyārı mı diyelüm

G.117/4 Esīr-i bend-i belā olmaduğ göñül kıalmaz / **Egerçi** zūlfüñ açā cān sipāhı üzre kemīn

egerçi ki: her ne kadar.

G.1/7 **Egerçi ki** ‘isyānumuz çok durur / Sözüümüz yine *rabbenā* yaraşur

egilmek: eğilmek.

G.117/5 Tudağūñ üstine zūlfüñ **egildüğini** gören / Didi ki vaḥy getürmiş Mesīḥ'e Rūḥü'l-emīn

eglenmek:

1. oyalanmak, vakit geçirmek; durmak.

G.31/2 Bir dem **eglen** iy felek göñlüm sarāyın yıkma kim / Ol perī-peyker ḥayālī anda mihmāndur henüz

G.89/1 Tīr-i āhum irişür eflāke **eglenmez** benüm / Eşk-i çeşmüm seyl olup her laḥza diñlenmez benüm

2. eğlenmek, hoş vakit geçirmek.

G.138/7 **Eglenürdük** ḥayāl ile her dem / ‘Adlīyā ‘ālem-i ḥayāl kıanı

egri:

1. yay gibi kavislenmiş, eğmeçli, mukavves. Tanıkta 'kaş'a gönderme yapmak için kullanılmıştır.

G.3/4 ‘Adū-yı bī-başar aña muḥālif olsa ne tañ / Saḥīḥi **egri** görürler şular ki aḥveldür

2. yay gibi kavislenmiş, eğmeçli, mukavves. Tanıkta 'kaş'a gönderme yapmak için kullanılmıştır.

G.20/2 Kaşına gözi ğamz ider iy dil ḥazer it kim / Ol **egriye** bu fitnenüñ egri ḥaberi var

egri haber: kötü haber.

G.20/2 Kaşına gözi ğamz ider iy dil ḥazer it kim / Ol egriye bu fitnenüñ **egri haber** var

ehl: sahip, malik; bir vasfı taşıyan / taşıyanlar.

G.60/3 Kāmu ḥüsn **ehlinüñ** ağızına sen mühr-i sükūt urdun / Senüñ ağızuñda ḥatm olmuş durur ‘ālemde ḥātemlik

G.63/2 Yansalar ‘ışk u vefā **ehli** ben evvel yanaram / Lā-cerem āteşe evvel ḥas u ḥāşāk gerek

G.77/2 Yād-ı la‘lün kıt-ı cāndur hicr içinde nitekim / Dūzah **ehline** revān-baḥş olsa āb-ı selsebīl

G.116/4 Şüfi ta'ın eyler baña esrârdan bilmez diyü / Ben haqîkat **ehliyîn** 'ışk-ı mecâzı bilmedin

G.139/3 İy vişâl **ehli** mey-i vaḥdet içeñ zer cām ile / Bezm-i miḥnetde sıfâl eyler bize sāğarlıgı

ehl-i 'aql: akıl sahipleri, akıllı insanlar.

G.133/3 Baña dīvâne oldı diyü **ehl-i 'aql** ider ta'ne / Ne mühlik vâdidür bilmez meger 'ışkuñ beyabanı

ehl-i cennet gözleri: cennet ehlinin gözleri.

G.7/2 Her ne dem bād-ı nesīm irişe ol dem ideler / **Ehl-i cennet gözlerine** gerd-i rāhuñ tütüyā

ehl-i cünün: delilik sahipleri, delilik erbapları; [tas.] Hak aşığı olan, Hak'tan başka hiçbir şeyle ilgilenmeyen, ilahi aşkla sermest olan ve deli olmadıkları halde deli gibi görünen kişiler.

G.52/3 Ser-'asker olursam ne 'aceb **ehl-i cünuna** / 'Alemlere dīvāneliğile 'alem olmak

ehl-i dāniş: bilgi sahipleri, ilim sahipleri, alimler || aşıklar.

G.101/3 Cāhilüñ virüp felek maqşüdün **ehl-i dānişüñ** / Nā-murād olmasını dā'im murād itmek neden

ehl-i dil: gönül ehli, gönül erbābı || aşıklar, arifler.

G.41/1 La'l-i leb-i cānāne ki şīrīn ruṭab olmış / **Ehl-i dile** acı sözi anuñ 'aceb olmış

G.71/4 **Ehl-i dil** 'aşıq-ı hüşyār aña dirler kim / Cām-ı 'ışkuñla senüñ mest ola vü lā-ya'kıl

ehl-i fenā: yokluk ehli; [tas.] Allah'ın mutlak irade ve kudretini tanıyanlar.

G.47/7 Ger beḳāda ister iseñ feth-i bāb-ı mağfired / 'Adlîyā **ehl-i fenāya** eyleme maḥzen dirīg

ehl-i ĩmān: iman edenler, inananlar.

G.11/3 Çıkmazam küyından ümmīd-i likā-yı yār ile / **Ehl-i ĩmāna** olur ḥubb-ı vaṭan çün pāy-best

ehl-i küfr: küfür ehli, kafirler.

G.141/3 Dīn-i İslām'umuzuñ şem'-i şeb-efrūzı daḫı / **Ehl-i küfrüñ** yüregi yağile yanar oldı

ehl-i nazar: bir şey hakkında geniş ve derin bilgisi bulunan kişiler/görüş sahipleri || ârif.

G.38/3 Bi'llāh iy **ehl-i nazar** eyleñ temāşā k'ol şanem / Zülfine her tābda bir māh-ı tābān bağlamış

ehl-i şalāt: namaz ehli.

G.10/6 Kaşlaruñ miḥrābına secde ider **ehl-i şalāt** / Küfr-i zülfüñe perestār iy şanem ehl-i şalīb

ehl-i şalīb: haçlılar.

G.10/6 Kaşlaruñ miḥrābına secde ider ehl-i şalāt / Küfr-i zülfüñe perestār iy şanem **ehl-i şalīb**

ehl-i tezvīr: yalan söyleyip ara bozanlar; sahtekarlar.

G.28/2 **Ehl-i tezvīr** ile ḳalb elinde olur pāy-māl / Milk-i dil çün zülfüñ ile kaşlaruñ el bir ider

ejdehā: kanatlı, dört ayaklı, yedi başlı olarak hayal edilen mitolojik yaratık || sevgilinin saçları, Hz. Musa'nın asâsı.

G.92/2 'İşkuñ kerâmetinde raķibi helāk için / Zülfüñ 'aşâ-yı Mûsa gibi **ejdehā** kılam

ejder: yılanı benzer, ancak dört ayaklı; kanatlı, ağzından alevler püskürdüğüne inanılan bir mevhum hayvan. Tanıkta ejderle hazine (genc) arasında münasebet kurulmuştur. Hazineler, onu sahibinden başkası bulmasın ve bulduğu takdirde hayrını görmesin diye tıslımlanır. Bu tıslım sayesinde hazinelerin ejder tarafından korunduğuna inanılır.

G.54/5 Genc-i hüsñüñ almak ister düzd-i dil bilmez anı / Zülfüñüñ **ejderleri** aña nıgeh-bândur senüñ

eksilmek: eksilmek, azalmak.

G.95/4 Ne 'aceb baħr olur menba'ı kim **eksilmez** / Dür dişüñ yādına ħarc eyledüğümce güherüm

eksük degül [K]: eksik değil, her zaman var.

G.75/1 Dām-ı zülfüñle başa her dem belā **eksük degül** / Ħışm-ı çeşmüñle dile dā'im cefā eksük degül

G.75/1 Dām-ı zülfüñle başa her dem belā eksük degül / Ħışm-ı çeşmüñle dile dā'im cefā **eksük degül**

G.75/1 Dām-ı zülfüñle başa her dem belā eksük degül / Ħışm-ı çeşmüñle dile dā'im cefā **eksük degül**

G.75/2 Serverā serv-i bülendüñ ser-firāz olmağičün / Cān u dilden rüz u şeb vird ü du'ā **eksük degül**

G.75/3 Sen vefā vü ħulķ ile 'ālemde meşhūr olalı / Māh-rûlardan saña medħ ü senā **eksük degül**

G.75/4 Nice kim gün yüzüñe oldı muķābil didiler / Şem'-i hüsñünde senüñ günden ziyā **eksük degül**

G.75/5 Ħüsñ ile ħurşid-i enver çākerüñ lāyık mıdır / Meclisüñde dem-be-dem bir bed-liķā **eksük degül**

G.75/6 Vaşl ile 'ayş eylemiş gerçi raķibüm hicr ile / Ħamdüli'llāh bizde de zevķ u şafā **eksük degül**

G.75/7 Öldürürse ħam seni yāre ne ħam çün her zaman / Biñ senüñ gibi gedā 'Adlī aña **eksük degül**

el:

1. kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü

1.1. sâkinin eli.

G.69/3 Kāse-i ħünīñ çeşmümdür **elinde** sâkinüñ / Devr iden meclis içinde sāğar-ı şahbā degül

1.2. aşığın eli.

G.106/4 İy dişüñdür la'l-i nābuñ ħasretiyle gerçi kim / Cān-fezādur **el** yudum ben çeşme-i ħayvāndan

G.127/3 Fiğān ki gözleri zulminden ol şehüñ bir gün / **Elümle** çāk ideyin sīnemi yaķam yirine

2. durum, vaziyet.

G.84/4 Henüz vaşlı güline irişmedin çekin / Firāķ **elinden** iren zaħm-ı ħārı mı diyelüm

G.133/1 Eger dest-i ħamuñ **elinden** alaydum girībānı / Felek evcine ilterdüm feraħdan dest ü dāmānı

G.119/3 Nâlesinden ‘âşıkuñ yâ Rab nice ħandân olur / Āh **elinden** ol sitemkârũñ kayurmaz āhdan

3. diyar, mekân.

G.101/2 Dād **elüfiden** iy felek her gün baña cevr eyleyüp / Ol raķīb-i kâfire ‘adl ile dād itmek neden

4. sahiplik, mülkiyet.

G.143/2 Çünkü dünyâ gibi yüz tuta cefâya dil-ber / Ħarc idüñ var ise **elde** yolına dünyayı

el bir itmek [D]: el birliği etmek, birlikte davranmak, dayanışmak || sevgilinin saç ve kaşlarının el birliğiyle aşığın gönlüne hayat kaynaklığı eden yüzü örtmesi, saklaması.

G.28/2 Ehl-i tezvîr ile ħalb elinde olur pây-mâl / Milk-i dil çün zülfüñ ile kaşlarũñ **el bir ider**

el degirmemek [D]: dokundurmak, mücadele etmek || sevgilinin rakibin kendisine hitaben şehnaz makamını okumasına izin vermemesi.

G.108/4 **El degirmez** ‘âr eyler beñzer ol şeh nâz ider / Ħar raķībũñ lehçe-i murdârına şehnaz için

el götürüp du‘â eylemek [K]: el açıp dua etmek. Tanıkta çınar ağacı yapraklarının el şeklinde olmasına ithafen kullanılmıştır.

G.7/3 Sâyesinde ħaddüñũñ sürdüğičün ‘ömr-i dırâz / Serv-i bālâña çenâr **el götürüp eyler du‘â**

elbette de: tabii ki de.

G.16/2 Dile geldükce ħayâli ħamı teskîn iderem / Merdüm olan tutar **elbette de** mihmânı feraĥ

elde olmak [D]: elde bulunmak, sahip olmak.

G.96/6 Derd ile yâre yüzüñi zer eylemekligün / Hîç nef’i yok durur eger **olmasa elde** sîm

ele girmek [D]: ele geçmek, edinilmek.

G.90/5 ‘Adlîyâ ayağı toprağına cân eyle feda / Pây-büsü o şehũñ çün **ele girmez** her dem

eleklerden geçürmek [D]: elekten geçirmek, elemek; ayıklamak.

G.109/5 Ħubâr olup tozum her dem tozarsa n'ola bād ile / Baña çok cevr idüp dil-ber **geçürmişdür eleklerden**

elem: acı, üzüntü, keder || aşığın sevgilinin saç ve boyundan kaynaklanan kederi.

G.122/4 Ħadũñle zülfüñ ucından **elemlerümi** benüm / Kıyâmete degin olmaz şümâr eylemeğe

elem çekmek [D]: acı çekmek, üzülmek, dertlenmek.

G.114/1 Vaşl ümîdi olmasa dil-dârdan / Dil **elem çekmezdi** āh u zardan

el-firāk itmek [K]: elveda etmek.

G.45/2 Hem-dem olsa düşmen ile göñlüm **ider el-firāk** / Merĥabâ itse raķibe cânũm eyler el-vedâ‘

elin tutmak [D]: elinden tutmak, destek olmak, yardımcı olmak.

G.144/3 **Elin tutup** ayağ altından anı almazdı / Nesîm zülfüñũñ olmasa ger hevâdârı

ellerin başına kırmak: [D] ellerini başına koymak, yapılan bir hata nedeniyle ellerini başına götürmek. Tanıkta şimşir ve gülнар ağaçlarının yapraklarına atıf vardır.

G.102/4 Berk-i sebzın ‘arz idüp hıdmet kıusürın gösterüp / **Ellerin şimşād ile başına kırmalar** narven

elü irişmek [D]: eline geçmek, elde etmek.

G.143/4 Çünkü sen gevher-i nā-yāba **elüm irişemez** / N'ola gözden çıkarırsam bu yedi deryayı

elü irmez [D]: bkz. “elü irişmek”.

Mrb.1/6 **Elüm irmez** nideyin hasret ile yāre dirīg / Dil düşüp zülfi hamıyla yürür āvāre dirīg / Gözlerüm derdine olmaz bilürem çāre dirīg / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

elüñe almak [K]: eline almak, tutmak.

G.107/2 Niçe yüz biñ bende-i bendüñden āzād istesen / **Al elüñe** zülfüñi çöz bir kılmı bāddan

el-vedā‘ eylemek [K]: elveda etmek.

G.45/2 Hem-dem olsa düşmen ile göñlüm ider el-firāk / Merhabā itse rakıbe cānum **eyler el-vedā‘**

emr: emir, buyruk.

G.141/4 Kara Boğdān gözine ‘ālemi tā tār itdüm / **Emrüme** tābi‘ olan server-i Tātār oldu

emr-i ba‘īd: uzak, umulmadık emir || gerçekleşmesi çok zor olan bir durum, olay.

G.76/4 Sen baña rahm eylemeñ ‘ālemde bir **emr-i ba‘īd** / Ben senüñ vaşluñ temennāsı ‘aceb fikr-i muhāl

G.94/5 ‘Adlī’ye vaşluñ ümīdi dostum **emr-i ba‘īd** / Bir selāmuñdur recāsı senden ancak ve's-selām

emsem: ilaç, merhem.

G.72/7 Leb-i la‘lını kim **emsem** dir ise / İlähi dilin ağzında şeker kılm

emvāt-ı zemīn: yeryüzü ölüleri.

G.2/2 Gözüñ aç gör nice İhyā oldu **emvāt-ı zemīn** / Haşr-ı ecsāda o münkir itdüğü inkāre bak

enbiyā: nebilere, peygamberler.

G.3/1 Muhammed-i ‘Arabī kim Resül-i ekmeldür / Taqarrüb ile kamu **enbiyādan** efdaldür

encüm:

1. yıldızlar.

1.1. aşığıñ ahları ve gözyaşları.

G.63/4 Āftāb-ı ruh-ı dil-dār tülū‘ın dileyen / Āh u eşk ile aña **encüm** ü eflāk gerek

1.2. aşığıñ ahından gökyüzüne saçılan ateş okları ve yüreğinde açılan yaralar.

G.93/4 Görinen **encüm** degüldür sīnesi pür-yāredür / Tīr-i āhı ol kadar kim çarha pür-tāb eyledüm

1.3. aşığıñ gözyaşları.

G.117/2 Gözüm yaşıyla ışığını şöyle zeyn itdüm / Nite kim **encüm** ile zeyn olundu çarḥ-ı berīn

1.4. sevgilinin yüzünden yansıyan parıltılar.

G.134/1 Dürlerle ki zeyn ide yüzün rüy-ı zemīni / Reşke birağur **encüm** ile çarḥ-ı berīni

engüşt-nümā kılmak [D]: parmakla göstermek || özellikle seçmek.

G.67/2 **Engüşt-nümā kıldı** beni ḥalk arasında / Hicrinde nizār olduğum ol kaşı hilālün

enhār: nehir kelimesinin çoğulu, nehirler.

G.2/4 Minber-i şāḥ üzre çıkmış va'z ider murğ-ı çemen / Selsebīl āyātını tefsīr ider **enhāre** bak

enīn: inleme, inilti.

G.66/1 Yüzünü göricek artar **enīni** zārlaruñ / Olur bahār olcaḥ nālesi hezārlaruñ

enīs olmak [K]: arkadaş olmak, dost olmak.

G.35/1 'Āşıka hicrānda **olsa** yine bir bī-dil **enīs** / Şan olur faşl-ı ḥazānda bülbüle bülbül enīs

G.35/1 'Āşıka hicrānda olsa yine bir bī-dil enīs / Şan **olur** faşl-ı ḥazānda bülbüle bülbül enīs

G.35/2 Ḳadd ü ruḥsāruñ firāḳında gülistān seyrine / Vardugumca baña **olur** servlerle gül enīs

G.35/3 Şanuram gülzār içinde bülbül ü gül cem' olur / Her kaçan kim ola **ol** ruḥsār ile kākül enīs

G.35/4 Ḥāk-i dergāhuñ gedāsından inen 'ār eyleme / Gāh olur kim şāha **olur** bende-i muḳbil enīs

G.35/5 Ruḥlaruñda ḥāl-i 'anber-bāruñı gören didi / Hoş yaraşmış ki **ola** kāfūr ile fülful enīs

G.35/6 'Adlīyā gel sen de inşāf eyle şehlikden murād / Bu degül midür ki ola **ol** şacı sünbül enīs

G.35/7 Bāreke'llāh sen gedā ol pādşāh-ı ḥüsndür / Olduğı var mı cihānda şāha **ola** ḳul enīs

epsem:

1. susmak.

G.73/4 Ğuşsa-i devrāndan bir dil ḥalāş olmuş degül / Sen degülsin mübtelā-yı ḡam hemān **epsem** gönül

2. hareketsiz || sevgilinin boyu.

G.78/5 Güneşi gördi gözüm dil seni şandı didi cān / Ḳāmeti serv-i gülüñ yok durur **epsem** degül ol

er: yiğit, erkek.

G.131/5 **Er** iseñ zīnetine dünyenüñ meyl eyleme zinhar / Şaḳın aldamasun 'Adlī seni bu Zāl ü mekkāre

erba'īn: sufilerin 40 günlük süre zarfında dünya ile alakalarını kesip tecrit hayat yaşaması, çile.

G.103/4 Yüzünüñ pertevin şūfī görürsüñ **erba'īnüñde** / Yaḳañ yırtup urup na'ra cemāli bī-bedel dirsın

erkān-ı devlet: devlet erkanı, devletin ileri gelenleri.

G.28/5 Göñli milkin 'Adlī'nüñ ḡam leşkeri yaḳmak diler / Hey meded **erkān-ı devlet** aña ne tedbīr ider

G.137/5 'Işḳ ḥayli şöyle ḡālib oldu dil milkine kim / 'Adlīyā **erkān-ı devlet** eylesün tedbīrini

erzân: layık, uygun, değer.

G.54/4 Yûsuf-ı Mısrî'ye kıymet ağırı altunımış / Hâk-i pâyuñ cevheri biñ cāna **erzândur** senüñ

erzâni kılmak [D]: uygun görmek, layık görmek.

G.141/2 Şol şehinşehliği **erzâni kılupdur** bize Hağ / Ki cihân şehlerine bende dimek ‘âr oldı

erzen: darı || sevgilinin beni.

G.47/2 Hâlini göstermeyüben şaldı zülfi damına / Murğ-ı cāndan kıldı ol şayyād bir **erzen** dirîğ

esās-ı salţanat: saltanat esası, saltanatın özü || sevgiliye kavuşmanın verdiği haz.

G.51/7 Hevâ-yı ‘ışkı dil-dāruñ dimāguñ eylese muhtel / **Esās-ı salţanatda** tañ degüldür ihtilâl olmağ

eşer: iz, alâmet, nişan, bir şeyin varlığına delâlet eden şey.

G.22/1 Var iken tende benim rûh-ı revānumdan **eşer** / Hamdülillâh bir dahı kıldum cemâlüne nazır

G.58/2 Ol mehüñ mihr-i cemâline muqâbil olıcağ / İy güneş olmayısar zerrece senüñ **eşerüñ**

G.132/3 Āhum irişüp oldı feleklerde kevâkib / Tîrüñ **eşeri** olur iricek siper üzre

eşer itmek [D]: iz bırakmak; tesir etmek, etkilemek.

G.53/3 Āhumuñ oğı geçdi felekden senüñ iy dost / Sengîn dilüne olmadı mümkün **eşer itmek**

eşer kılmak [D]: bkz. “eşer itmek”.

G.128/6 Āteş-i āhum benim her dem irer **kılmaz eşer** / Göñlidür ol dil-berüñ çün seng-i hāra çäre ne

esîr: tutsak; kul, köle || düşkün, müptela.

G.38/2 Zülfi kâfirlik idüp her bir kılında biñ **esîr** / Aşmağa kaçd eylemişdür çok Müselmân bağlamış

esirgemek: acımak, merhamet etmek.

G.27/1 Cüvānları seveliden bu pîr-i bî-tedbîr / Beni **esirgeyüp** ağlar eger cüvān ger pîr

esîr-i bend-i belâ: bela bağının esiri || sevgilinin saçına bağlı aşık, aşığın gönlü.

G.117/4 **Esîr-i bend-i belâ** olmaduğ gönül kıalmaz / Egerçi zülfüñ aça cān sipāhı üzre kemîn

esrâr: gizlenen ve bilinmeyen şeyler, aklın ermeyeceği işler, gizli hususlar, sırr’ın çoğulu; hint kenevirinden elde edilen ve kullanılacak miktara göre uyarıcı, esrikleştirici ya da uyuşturucu etkileri olan bir madde.

G.77/3 Zâhid añmaz kendünüñ halvetde **esrârın** görün / ‘Āşıkı içre diyü taħff idermiş ol şakîl

G.116/4 Şüfi ta‘n eyler baña **esrârdan** bilmez diyü / Ben hağkîkat ehliyın ‘ışk-ı mecāzı bilmedin

eş‘âr: şiirler || Adlî tarafından sevgili için yazılan aşk şiirleri.

G.112/5 Süz-ı dil şerhi durur cāna harâret viren / ‘Adlîyâ odlara yansam n'ola **eş‘arumdan**

eşk: gözyaşı || aşığın gözyaşları.

G.63/4 Āftāb-ı ruḥ-ı dil-dār ṭulū‘ın dileyen / Āh u **eşk** ile aña encüm ü eflāk gerek

G.95/1 Cismümi **eşküme** ğark eyleyeli dīdelerüm / Birbirinden n'ola fark olmaz ise baḥr u berüm

G.99/1 Şāhum ḥayālūñ eylemese gözlerüm maḳām / **Eşküm** ḥabābın itmezidi lālegün ḥıyām

G.111/1 İderem fikr-i miyānuñla tenüm mü gibi ben / Dizerem **eşki** dişüñ yādına lü'lü' gibi ben

G.120/2 **Eşküm** aḳçesini şu koyar cihān ocağına / Āl yapraklu ‘alem çekdükte āh-ı āteşin

eşk-i çeşm: gözyaşı || aşığın gözyaşı.

G.34/5 **Eşk-i çeşmi** ‘Adlī'nüñ her dem revān olmağıçün / Bir ḳadem şalınmaz ol serv-i revān ağıyārsuz

G.56/5 **Eşk-i çeşmünden** gül-āb itseñ yeridür ‘Adlīyā / Tāc-ı şāhīden baş ağırsı degül mi ḥāşılıñ

G.74/5 ‘Adlī ol serv-i revānı itmek isterseñ kenar / Nisbetini **eşk-i çeşmüñüñ** revān enhāre ḳıl

G.77/1 Yaḳduğına şem‘üñ için nār-ı ‘ışḳ ile fetīl / **Eşk-i çeşmi** ḥāline olmış durur rüşen delīl

G.89/1 Tīr-i āhum irişür eflāke eglenmez benüm / **Eşk-i çeşmüm** seyl olup her laḫza diñlenmez benüm

eşk-i dürr: inci gibi gözyaşı || aşığın inciye benzeyen gözyaşları.

G.112/3 **Eşk-i dürr** ile naşīb olmadı la‘lin öpmek / Behremend olımadum yolına işārumdan

eşk-i gül-günün şalmak [K]: gül renkli gözyaşı dökmek.

G.9/2 Vādi-i ğamdan geçemez zülf ü ḥaddüñ fikr ile / ‘Aşıḳuñ şeb-dīz-i āh u **eşk-i gül-günün şalup**

eşref: Memlûklar döneminde Dinar'ın yerini alan 3,74 gram ağırlığındaki altın sikke, altın veya gümüşten yapılan bir çeşit para || badem çiçeğinin yaprakları.

G.102/3 **Eşrefi** şaçar şabā aña gül-i bādāmdan / Zer nişār ider başına ol gülüñ şāḫ-ı semen

eṭibbā: tabipler, hekimler.

G.60/4 Marīz-i ‘ışḳ olanlara **eṭibbā** idemez tedbīr / Lebüñden olur olursa benüm derdüme emsemlik

Etrāk: Türkler.

G.63/7 Degme **Etrāk** ne bilsün ğam-ı ‘ışḳı ‘Adlī / Sır-ı ‘ışḳ añlamağa ḥaylice idrāk gerek

ev: ev hane || gönül evi, gönül.

G.99/3 Göñlüm **evinde** gözleri gūyā bir iki mest / Ceng idüp itdi şīşeci dükkān işin tamam

evcine iltermek [K]: zirvesine ulaştırmak.

G.133/1 Eger dest-i ğamuñ elinden alaydum girībānı / Felek **evcine ilterdüm** feraḥdan dest ü dāmānı

evrāḳa çekmek [K]: yazmak, kağıda geçirmek; esrardan çarşaf yapmak, sarmak.

G.97/2 Ğubār-ı ğam ḥaṭuñ zāhir olalı ṭutdı dil levḫin / Ne ḥaṭ kim **çekdüm evrāḳa** ğamından ḥasb-i ḥāl itdüm

evrāk-ı gül: gül yaprakları || Divan'ın sayfaları.

G.38/7 ‘Adlī'nüñ nazmın gören vaşf-ı ruḫuñla didi kim / Cem‘ idüp **evrāk-ı gül** bir tāze dīvān bağlamış

G.121/8 Ğazelde nazm-ı güftāruñ yazup **evrāk-ı gül** üzre / ‘Acemler Rüm'dan ‘Adlī iletsünler Semerkānd'e

evşāf itmek [K]: anlatmak, tasvir etmek.

G.49/4 Vā‘iz ki Ceħīm'ün zulumātın **ider evşāf** / Fürķat şebidür var ise k'anuñ seheri yok

evvel: ilk olarak, önce, eskiden, önceleri, başlangıçta.

G.63/2 Yansalar ‘ışķ u vefā ehli ben **evvel** yanaram / Lā-cerem āteşe evvel ħas u ħāşāk gerek

G.63/2 Yansalar ‘ışķ u vefā ehli ben evvel yanaram / Lā-cerem āteşe **evvel** ħas u ħāşāk gerek

G.123/2 Olmaduğını sāyeñ bilmezdüm **evvel** āħir / Bildüm ki sen meleksin olmaz melekde saye

evvelde: öncelikle, önce.

G.52/5 ‘Adlī deheni sırrına irmek diler iseñ / Lāzım durur **evvelde** vücūduñ ‘adem olmak

eyā: seslenme edatı, ey.

G.3/6 **Eyā** mu‘īn-i beşer raħm kıl fütādelere / Şefā‘at āyeti şānuñda çünki münzeldür

eydemek: söylemek, anlatmak.

G.61/6 Bedr olup gün yüzine karşı iñen lāf urma kim / **Eyde** iy meh bir gice ħüsn-i kemālūñdür senüñ

eylemek:

1. eylemek, etmek, yapmak, kılmak. Yardımcı fiil olarak kullanılır.

G.1/4 Şu baş kim saña secde eylemeye / Ser-i şāh ise zīr-i pā yaraşur

G.1/10 Ben itdüm anı kim baña yaraşur / Sen **eyle** anı kim saña yaraşur

G.6/1 Dōstlar düşmen olupdur yine ol yār bana / Hele yār itdüğünü **eylemez** ađyār baña

G.24/3 Ťālī‘üm kör baña zülfüñ yüzüñi göstermez / Kim ider anı ki bir baħt-ı siyehkār **eyle**

G.25/1 Dürc-i la‘lüñi senüñ ħoķķa-i cān **eylediler** / Ĥaste dillere devā anda nihān eylediler

G.25/2 İy kamer-çehre melek-şüret-i insānda seni / Ĥüsn-i taşvīr idüben rūħ-ı revān **eylediler**

G.25/3 Ĥüsn ile Yūsuf eger old'ise sulţān-ı Mışır / Bu güzellikle seni şāh-ı cihān eylediler

G.28/3 Zülmi kim şāh **eyleye** kim virür anuñ dadını / Ĥānei mi‘mār yıķsa anı kim ta‘mīr ider

G.79/4 Kaşlaruña nisbet itdümse hilāli iy kamer / **Eyledüm** bārik fikir ü bağladum nāzük ħayāl

G.85/3 Yaş dükendükçe gözümde kan olur her dem revan / Leblerüñ yādına çeşmüm baħr ile kān **eyledüm**

G.86/1 Ben beni yār ışiginde gāħ derbān **eyleyem** / Bu ħayāl ile gehī kendümi şulţān eyleyem

G.86/1 Ben beni yār ışiginde gāħ derbān eyleyem / Bu ħayāl ile gehī kendümi şulţān **eyleyem**

G.86/3 Gül yüzi karşıısına dil bülbülin nālān idüp / Gülşen-i küyını cāna bāđ-ı Rıđvān **eyleyem**

G.86/5 Güller açup dāđlardan ğoncalar peykāndan / Sīnemi ben ‘Adlīyā tāze gülistān **eyleyem**

G.93/1 Serv-i ķaddüñ yādına yaşımı seyl-āb **eyledüm** / Ķaddümi ol cüybār üstinde dolāb eyledüm

G.93/2 Ruĥlarıuñ vaşfın güneşden rüşen itdüm iy kamer / Dişlerüñ vaşfında şî'rüm dürr-i hüş-âb
eyledüm

G.93/7 Şol kadar kim ağladum bu sîne-i şad-çâkde / Tîri zaĥmın 'Adlîyâ gül-berk-i sîr-âb **eyledüm**

G.129/1 Bugün ben da'vi-i 'ışk ile geldüm çün bu meydâne / N'ola tûb **eyler** isem başımı ol zülf-i
çevgâne

N.1/1 Görse dil gözüñi 'ayş u tarab u yâd **eyler** / İçse câm-ı lebüñi nâle vü feryâd eyler

2. başarmak.

G.24/2 İrmese büy-ı vefâ zülf ü ruĥuñdan câna / Ne gül **eyler** anı ne nâfe-i Tâtâr eyler

G.24/2 İrmese büy-ı vefâ zülf ü ruĥuñdan câna / Ne gül eyler anı ne nâfe-i Tâtâr **eyler**

3. yerine getirmek || kast edilen/istenen şeyin hemen yerine getirilmesi.

G.25/5 Her ne kaçd itdiyise 'aşıka hışm ile gözün / Ğamze-i tîgi çeküp anı hemân **eylediler**

4. yaratmak; çizmek, yazmak.

G.44/2 'Arızuñda ĥaţ-ı müşğînüñ niçün kılduñ tıraş / **Eylemez** çün kâtib-i Kudret bilürsin sehv ĥaţ

5. dönüştürmek.

G.5/1 Şems-i ruĥuñı **eylemege** şemse-i ğarrâ / Çekdi kalem-i kudret aña ĥaţ-ı semen-sâ

G.85/6 Baĥr-ı eşkümde dişi yâdına dür yaş olıcağ / Kirpigümi anda 'Adlî şâĥ-ı mercân **eyledüm**

eylegil: eyle, kıl, yap.

G.70/1 Bâĝ-ı dilde kâmetüñ servin ĥırâmân **eylegil** / Bülbül-i cânı yüzüñ şevkıyle nâlân eylegil

G.70/1 Bâĝ-ı dilde kâmetüñ servin ĥırâmân eylegil / Bülbül-i cânı yüzüñ şevkıyle nâlân **eylegil**

G.70/2 İy şabâ 'aynuma alman ĥâk-i pâyı ğayrını / İki gözümçün gerek küĥl-i Şifâhân **eylegil**

G.70/3 Bâĝbânâ ğonca vü gülden ruĥ-ı dil-dârsuz / Ĥaţ olur mı var anı dâĝ ile peykân **eylegil**

G.70/4 'Aşıkun dâmen girîbân fikrin itmez dostum / Sînesin çâk eyleyüp çâk-ı girîbân **eylegil**

G.70/5 Derd ü ğam mersümını 'uşşâkdan men' eyleme / Kullaruña pādşâhum luţf u iĥsân **eylegil**

G.70/6 La'l-i nâbuñ şerbetiyle iy tabîb-i cân u dil / 'Aşık-ı dil-ĥastenüñ derdine dermân **eylegil**

G.70/7 Pādşâhum luţf idüp 'Adlî kuluñuñ başına / Ĥâk-i pâyuñ tâc idüben Rüm'a şulţân **eylegil**

eyvây: eyvah, yazık.

Mrb.1/1 Görelî ol şanemüñ kaşlarını yây gözüm / Kıldı cevr oĥlarına sîne siper vây gözüm / Dimedüm
mi saña ben baĥma aña hây gözüm / Gözüm **eyvây** gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/1 Görelî ol şanemüñ kaşlarını yây gözüm / Kıldı cevr oĥlarına sîne siper vây gözüm / Dimedüm
mi saña ben baĥma aña hây gözüm / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm **eyvây** gözüm

Mrb.1/2 Tîr-i ğamzeñ şanemâ gözlerüme olalı tüş / Gözlerüm yaş aĥıdup baĥr oluban eyledi cüş / Seyl-i
eşküm dökilüp gözlerümi eyledi boş / Gözüm **eyvây** gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/2 Tîr-i ğamzeñ şanemâ gözlerüme olalı tüş / Gözlerüm yaş akıdup baħr oluban eyledi cüş / Seyl-i eşküm dökilüp gözlerümi eyledi boş / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm **eyvây** gözüm

Mrb.1/3 Tütüyâ olmayalı gözlerüme gerd-i rehüñ / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ / İy gözüm bunca belâ derd ile neyki güneñ / Gözüm **eyvây** gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/3 Tütüyâ olmayalı gözlerüme gerd-i rehüñ / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ / İy gözüm bunca belâ derd ile neyki güneñ / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm **eyvây** gözüm

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cān dökilür / Dürr ü yāķüt çıkar la'l ile mercān dökilür / Ğamzeler zaħmyile gözlerüme ķan dökilür / Gözüm **eyvây** gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cān dökilür / Dürr ü yāķüt çıkar la'l ile mercān dökilür / Ğamzeler zaħmyile gözlerüme ķan dökilür / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm **eyvây** gözüm

Mrb.1/5 Dā'imā cevır kılur ben ķulına şāh n'idem / Şeb-i hicrinde tülū' eylemez ol māh n'idem / Gözlerüm görmez ise ğün yüzini āh n'idem / Gözüm **eyvây** gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/5 Dā'imā cevır kılur ben ķulına şāh n'idem / Şeb-i hicrinde tülū' eylemez ol māh n'idem / Gözlerüm görmez ise ğün yüzini āh n'idem / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm **eyvây** gözüm

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin ħasret ile yāre dirġ / Dil düşüp zülfi ħamıyla yürür āvāre dirġ / Gözlerüm derdine olmaz bilürem çāre dirġ / Gözüm **eyvây** gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin ħasret ile yāre dirġ / Dil düşüp zülfi ħamıyla yürür āvāre dirġ / Gözlerüm derdine olmaz bilürem çāre dirġ / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm **eyvây** gözüm

Mrb.1/7 Bir perī-zāde vü meh-rū şanem ü tāze cüvān / İdeli ğün yüzini perde-i zülfinde nihan / 'Adlī'nüñ gözlerine oldu ķarañu dü cihan / Gözüm **eyvây** gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/7 Bir perī-zāde vü meh-rū şanem ü tāze cüvān / İdeli ğün yüzini perde-i zülfinde nihan / 'Adlī'nüñ gözlerine oldu ķarañu dü cihan / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm **eyvây** gözüm

ezel: başlangıcı olmayan, bilinemeyen geçmiş zaman, öncesizlik, ebet karşılığı. Ezel olanın varlığı için bir başlangıç düşünülemez, çünkü sürekli olarak vardır ve varlığı başkasına bağlı değildir. Ezelînin eksik varlık olması da mümkün değildir, çünkü o kendisini daha yetkin kılacak bir duruma doğru değişime uğramaz.

G.7/5 Kime şādī kime ğam itmiş Ĥudā ķismet **ezel** / Sensüzün āh eylemek her dem naşīb itmiş bana

G.25/4 Her leţāfet ki **ezel** ķismet idi ħūblara / Cümlesin cem' idüben sende 'ayān eylediler

G.41/4 Ağyār nigār ile şafā bezmini eyler / 'Uşşāķa **ezel** ķismeti renc ü ta'ab olmuş

ezelden: ezelden beri, çok eskiden.

G.4/2 Mihrüñi cānda **ezelden** saķlar idüm sanma kim / Dār-ı dünyāda görüp ħayrān olupdur cān saña

G.113/7 Belā vü derdimiş iy dil **ezelden** 'Adlī'ye ķismet / Fiġān u nāleden geç kim budur taķdār ilāhumdan

ezhār: çiçekler.

G.135/4 Tāze eyleñ bāde ābyla dil-i pejmürdei / Nice virdi āb-rū **ezhāre** görüñ şebnemi

F

fā'ide: fayda, yarar.

G.45/7 Māl-i ƣalbīdür hemān cem'iyetinden **fā'ideñ** / Tāc-ı ŧāhīden ne oldı hāşılıñ ğayrı şudā'

fā'ide itmemek [D]: fayda görmemek || yapılan alışverişten hiç kar elde edememek, zarara uğramak.

G.112/2 Dil metā'ımı añup zülfi ƣolandurdı beni / **İtmedüm fā'ide** bir ƣılca bu bāzārımdan

fā'ide itmemek [D]: fayda etmemek, işe yaramamak.

G.67/5 Dil-berde vefā olmayıcağ **fā'ide itmez** / 'Adlī sebeb-i vaşl degül māl ü menālün

fā'ide olmamak [D]: fayda vermemek, yararlı olmamak.

G.45/6 Rüz-ı maşer nāle vü zāruñdan **olmaz fā'ide** / Eylemezseñ bunda 'Adlī dād-h'āhı istimā'

G.116/3 Ka'be-i kūyına 'azm itme yüzün hāk itmedin / Niyetününden **fā'ide olmaz** namāzı bilmedin

faķat: fakat, ama, lâkin, ancak.

G.44/7 Çeşmün iy dil-ber senün yağma idelden 'Adlī'yi / Varı ol bī-çārenün 'ālemde mihründür **faķat**

faķīr: zavallı, çaresiz, aciz.

G.19/6 Göñül künc-i kanā'atde otur giy hırķa-i hüzni / Çü ol şeh ƣulların dā'im **faķīr** ü müstemend ister

faşl-ı bahār: bahar mevsimi, ilkbahar.

G.102/7 Hāy 'Adlī ne ƣurursın vaķt-i gül **faşl-ı bahar** / Görsin ol gül-çehrei bī-zaħmet-i hār isteyen

faşl-ı ģazān: sonbahar, hazan mevsimi, ğüz.

G.35/1 'Aşıķa hicrānda olsa yine bir bī-dil enīs / Şan olur **faşl-ı ģazānda** bülbüle bülbül enīs

felek: gök, sema; talih, baht, kader. Eskilerin inancına göre her bir gökcismine mahsus bir gök tabakası ki dokuz adet olup sekizincisinin sabitlere mahsus ve dokuzuncusunda yıldız bulunmadığına inanılırdı. Batlamyus sisteminden çıkarılan bir düşünüşe göre, dünya evrenin merkezidir. Dünyayı dokuz kat felek çevreler. Bunlar iç içe geçmiş bir biçimde dünyayı çevrelemiştir. Dünya göğünden başlamak üzere yedi tanesi yedi gezegenin feleğidir. Eskiden, kaza ve kadere itiraz edemeyen şairler, dünyada olup biteni feleğe isnat etmişlerdi.

G.20/4 Tā şubħa deĝin yummasa göz tañ mı kevākib / Āhumla **felek** yana diyüben ģazeri var

G.31/2 Bir dem eglen iy **felek** göñlüm sarāyın yıķma kim / Ol perī-peyker ģayāli anda miħmāndur henüz

G.38/4 Māh u hırşīdi **felek** meydānına ƣüp itmeĝe / Çīn idüp ĝīsūların müşĝ ile çevĝān baĝlamış

G.39/5 Her zamān ģadrüm **felekden** yücedür dir öĝinür / Dil-berinün işiginde ol meĝer derbānımış

- G.53/3 Āhumuñ oķı geĉdi **felekden** senüñ iy dost / Sengġn dilüñe olmadı mümkin eķer itmek
- G.63/5 Yer ü gök Şöhret-i ıŐıķumla pür olsun diyenüñ / Āhınuñ yiri **felek** kendüsünüñ hġk gerek
- G.83/4 Dest-i cevrüñle büküp sen ĳaddüm itdükĉe keman / Tġr-i āhumla **felek** her dem niŐānumdur benüm
- G.101/1 İy **felek** dā'im beni sen nā-murād itmek neden / Beni ĳangġn eyleyüp aĳyārı Őād itmek neden
- G.101/2 Dād elüñden iy **felek** her gün baña cevır eyleyüp / Ol raķġb-i kāfire 'adl ile dād itmek neden
- G.101/3 Cāhilüñ virüp **felek** maķŐudın ehl-i dāniŐüñ / Nā-murād olmasını dā'im murād itmek neden
- G.101/4 Hūra beñzer ol Őanem Őüretde gerĉi iy **felek** / Sen bu hüsñ ile anı kāfir-nijād itmek neden
- G.101/5 Ni'met-i vaşlı **felek** virüp raķġbe zehrini / Kāsesini pür idüp 'Adlġ'ye zād itmek neden
- G.109/1 Geĉer mi āhumuñ tġri iriŐdükĉe **feleklerden** / Őorarsañ bilesin daħı feleklerde meleklerden
- G.109/1 Geĉer mi āhumuñ tġri iriŐdükĉe **feleklerden** / Őorarsañ bilesin daħı feleklerde meleklerden
- G.109/7 Gehġ vaşlı ü gehġ fürķat zihġ taķdġr-i Rabbāñ / Őikāyet eyleme 'Adlġ kevākibden **feleklerden**
- G.132/2 Boyanmaz idi āteŐ-i āhumla **felekler** / Seyl-āb yaşum irmese yanmış ciger üzre
- G.132/3 Āhum irişüp oldu **feleklerde** kevākib / Tġrüñ eşeri olur iricek siper üzre
- G.133/1 Eger dest-i ĳamuñ elinden alaydum girġbāñı / **Felek** evcine ilterdüm feraħdan dest ü dāmāñı

felek-ķadr: felek kadar yüce || felek kadar yüce sevgili.

- G.104/5 **Felek-ķadr** olduĳuñı bilmez idük / İŞiginde meger derbāñ imişsin

fen: hile, tuzak; marifet, hüner, sanat.

- G.126/4 Őaĉuñ başlar keser Őarrārlik **feninde** iy hünġ / Yüzüñ Şeb-revlik öĳredür Őaĉuñda māh-ı tābāne

fenā: gelip geĉici olma, ölümlülük, yok olma, zeval bulma; [tas.] insanın kendinden ve bütün masivadan geĉip vahdet denizinde boĳulması, kulun Hak'ta yok olması. Fenā, Allāh ile birleşme deĳil, Allāh'ın mutlak irade ve kudretinin tanınmasından ibarettir.

- G.60/5 Beķāyı fikr ider olsañ **fenā** milkinde iy 'Adlġ / Cihāna pādŐāh olmaķ ĳaķġkat oldu bir demlik

ferāĳ itmek [K]: vazgeĉmek, terketmek.

- G.46/3 Āstānuñda sifāl-i seglerüñle mey iĉüp / Cām-ı Cem'den taħt-ı Keykāvüs'dan **itdüm ferāĳ**

ferah: gönülde ortaya ĉıkan sevinĉ, gönül aĉıklıĳı.

- G.104/3 **Ferah** gördüm seni cānum sevindi / Ben aĳladuĳuma ĳandāñ imişsin

ferah itmek [D]: ferahlatmak.

- G.16/3 Diller alduķca sevinse n'ola ol Őāh-ı cernal / Memleket fetħi **ider ĳaħır-ı sultāñı ferah**

- G.16/5 'Adlġyā 'āŐıķı ĳangġn dilerimiş dil-ber / Gel ĳamile geĉin **it ĳaħır-ı cānāñı ferah**

ferah kesb itmek [D]: rahatlamak, ferahlamak || hoşuna gitmek. Tanıkta sevgilinin, aşık ve rakip aynı anda kendisini övmesinden duyduğu memnuniyete atıf vardır.

G.40/4 Bu şüret ile **ferah kesb idüp** şeh-i gül anuñ / Öñinde her nesi var ise der-miyān itmiş

ferahdan: sevinçten, mutluluktan.

G.133/1 Eger dest-i ğamuñ elinden alaydum girībānı / Felek evcine ilterdüm **ferahdan** dest ü dāmānı

Ferhād: Hüsrev ile Şîrîn hikâyesinin baş kahramanlarından birisi. Hüsrev adlı İran padişahının sevgilisi olan Şîrîn'e âşıktır. Şîrîn'in arzusu ile Bî-sütûn dağını delmesi istenir. Çünkü kendisi bir mimar mühendistir; sevgilisine kavuşmak için zorlu, gerçekleşmesi güç işleri göze alan âşığı simgeler.

G.30/5 Tāze ‘âşık tāze dīvāne meşel meşhurdur / Gitdi **Ferhād** ile Mecnūn ‘ışkumuñ ğavgāsıdur

G.52/4 Ğam deştini kim kat‘ iderem mümkün olur mı / Mecnūn ile **Ferhād** baña hem-ka-dem olmağ

G.54/2 İy gönül **Ferhād'a** nisbet eyleme derdüm benüm / Kūh çāk itdiyse ol çāk itdügüñ cāndur senüñ

G.105/3 Eylemişdi kışsa-i ‘ışkı benüm rūhum revan / Dāstān okımadın Mecnūn ile **Ferhād'dan**

feryād: feryat, bağırma, çığlık; yardım çığılığı || aşığın feryadı.

G.20/5 **Feryādına** nālān oluban idemedi ney / Bilinde niçe gerçi ki gayret kemeri var

G.56/4 Murğzāruñ murğ-ı zārı olalıdan cān u dil / Şıklığın diñdürdi **feryādum** çemende bülbülün

G.100/5 ‘Adlî'nüñ **feryādını** işitmiş işiginde yār / Hışm ile dimiş sürüñ ben ol gedāyı sevmezim

G.105/1 Her nefes iy hāste-dil mağşūd ne **feryāddan** / Merḫamet gelmez bilürsin çün şeh-i bî-dāddan

feryād eylemek [D]: haykırmak, inlemek; sızlanmak, şikayet etmek.

G.50/6 Miḫnet evidür dār-ı cihān **eyleme feryād** / Bu medrese-i ğamda gönül bağs u cedel yok

feryād itmek [D]: bkz. “feryād eylemek”.

G.10/3 ‘Andelīb-i dil nice derd ile **feryād itmesün** / Gül-‘izārına görür hār-ı raqīb olmuş qarīb

G.119/1 Şubḫa dek nālānum iy hūrşid-ruh sen māhdan / Nice bir **feryād idem** korçmaz mısın Allāh'dan

feryād u āh [K]: ah çekip inleme.

G.22/5 Āteş-i āhum yaqar her gice şem‘i şubḫa dek / Bülbüli nālān ider **feryād u āhum** her seḫer

feryād u fiğān [K]: feryat figan, inleme, inilti || aşığın feryat figanı.

G.89/7 Ol şanem kelb-i raqībüñ ürdügin diñler dirîğ / Veh ki **feryād u fiğānum** ‘Adlî diñlenmez benüm

feth: ele geçirme, hükmü altına alma.

G.16/3 Diller alduğca sevinse n'ola ol şāh-ı cemal / Memleket **fethi** ider hātır-ı sultānı ferah

feth olmak [K]: fethetmek, ele geçirmek.

G.107/6 Dergehünden ğayrı yoĝ baña cihānda iltica / Āh eger maĝsūd-ı dil **feth olmaya** ol bābdan

feth-i bāb: açık kapı.

G.32/5 Gözüm yaşı işigüne gider her laħza sâ'ıldür / Niçün ebvāb-ı şefkatden aña bir **feth-i bāb** olmaz

feth-i bāb-ı maĝfired: maĝrifet kapısının fethi, af kapısının açılması.

G.47/7 Ger beĝāda ister iseñ **feth-i bāb-ı maĝfired** / 'Adlîyā ehl-i fenāya eyleme maħzen dirîĝ

fetîl: kandil ve muma konulan, emdiĝi yaĝ ile yanarak çevreyi aydınlatan pamuktan bükülmüş ip.

G.77/1 Yaĝduĝına şem'ün için nār-ı 'ışık ile **fetîl** / Eşk-i çeşmi ħāline olmuş durur rüşen delîl

fettān: insanı meftun eden, sihirbazca bir etkiyle aşka düşüren; fitne ve fesat sebebi olan güzel ve lâtif dilber, ayartıcı, afet.

G.8/3 'Âşıka mihr ü vefā kılamak nedür bilmez henüz / Yoħsa ol **fettāna** söz yoĝ dil-rübālîĝdan yana

G.122/3 Çü nakş-ı dil-keşe meyl eylerimiş ol **fettan** / Yüz üzre çehremi nakş-ı nigār eylemeĝe

figān: ıstırapla baĝırıp çağırma, inleme.

G.56/1 Görse bülbül nāleler eyler cemālini gülün / Güş olupdur gül işitmeĝe **figānın** bülbülün

G.113/7 Belā vü derdimiş iy dil ezelden 'Adlî'ye kısmet / **Figān** u nāleden geç kim budur taĝdîr ilāhumdan

G.127/3 **Figān** ki gözleri zūlminden ol şehün bir gün / Elümle çāk ideyin sīnemi yaĝam yirine

figān itmek [D]: inlemek, feryat etmek.

G.57/7 Yüzün görüp **figān itdükçe** 'Adlî / İder gülşende bülbül aña āheng

G.121/4 Cigerde dāĝ-ı hicrūnle ölürsem āh u zārumdan / **Figān ide** civārumda olanlar ħaşre dek sinde

figān u zārda ĝalmak [D]: feryat figan içinde kalmak.

G.2/7 Yarın aña **ĝalmayam dirseñ figān u zarda** / 'Adlîyā bunda işitdügün figān u zāre baĝ

figān u zār [K]: ağlayış ve inleyişler.

G.2/7 Yarın aña ĝalmayam dirseñ figān u zarda / 'Adlîyā bunda işitdügün **figān u zāre** baĝ

figāna başlamak [D]: feryat figana başlamak, inlemeye başlamak || dertli dertli ötmeye başlamak.

G.114/3 Per açup bülbül **figāna başlasa** / Zevĝ ider gül savt-ı müsîkārardan

figāne şalmak [D]: feryat figan içinde bırakmak, inletmek.

G.68/2 **Figāne şaldiyise** kūhı nāle-i Ferhād / Figāne şalmışam āfāķı kūhsār degül

G.68/2 Figāne şaldiyise kūhı nāle-i Ferhād / **Figāne şalmışam** āfāķı kūhsār degül

fikir: fikir, düşünce || hilali sevgilinin kaşlarına benzetme fikri.

G.79/4 Kaşlaruña nisbet itdümse hilâli iy kamer / Eyledüm bârik **fikir** ü bağladum nâzük hayâl

fikir: düşünme, düşünce; hayal.

G.2/6 Hâr **fikri** bülbüle gülden kımaz büy-ı vefa / Yok hisâbına şay ağıyarı beru gel yâre bak

G.17/4 Zülfüñüñ **fikriyle** zülmât-ı gam olur her gece / Gün yüzüñ hicrinde olur lezzet-i her rüz telh

G.24/1 Gözi derdiyle dil-i zârımı bîmâr eyler / Şaçı **fikriyle** cihânı gözüme târ eyler

G.40/1 Kaşı hayâli hilâlün kadın kemân itmiş / Ne fâ'ide ki bu **fikrinden** ol ziyân itmiş

G.71/2 Dür dişüñ **fikriyle** şol kadar ağladum kim / Bahra döndi gözümüñ yaşı görünmez sâhil

G.93/3 Şöyle inceldüm miyânun **fikriyle** dostum / Kim vücûdum za'f ile 'âlemde nâ-yâb eyledüm

G.110/1 Dil-i maḥzûmı gamun **fikriyle** şâd ideyin / Sitem ü derd ü belâña anı mu'tâd ideyin

fikir itmek [K]: düşünmek, tefekkür etmek.

G.60/5 Beḳâyı **fikir ider** olsañ fenâ milkinde iy 'Adlî / Cihâna pādşâh olmaḳ ḥaḳîḳat oldu bir demlik

G.70/4 'Âşıkuñ dâmen girîbân **fikrin itmez** dostum / Sînesin çâk eyleyüp çâk-ı girîbân eylegil

fikir ile [K]: fikri ile, hatırlayarak.

G.9/2 Vâdi-i ḡamdan geçemez zülf ü ḥaddüñ **fikir ile** / 'Âşıkuñ şeb-dîz-i âh u eşk-i gül-günın şalup

fikir olunmak [K]: düşünölmek.

G.138/6 Deheni **fikir olunsa** söz yokdur / Bili vaşfında kîl ü kâl kanı

fikir-i ağıyar: ağıyar endişesi, ağıyar korkusu.

G.37/2 Cân bedende **fikir-i ağıyar** ile bir bülbül durur / Kim aña zâḡ u zeḡan cem' olup olmış hem-ḳafes

fikir-i miyân: bel hayali || sevgilinin ince belinin hayali.

G.111/1 İderem **fikir-i miyânunla** tenüm mü gibi ben / Dizerem eşki dişüñ yâdına lü'lü' gibi ben

fikir-i muḥâl:

1. imkansız düşünce/hayal.

1.1. sevgiliye kavuşma düşüncesi/hayali.

G.76/4 Sen baña raḥm eylemeñ 'âlemde bir emr-i ba'îd / Ben senün vaşluñ temennâsı 'aceb **fikir-i muḥâl**

1.2. sevgiliyi belinden kucaklamak/sarmak.

G.61/7 Ol meh-i bedrün bilin 'Adlî der-âḡuş eylemek / Her gece tâ şubḥa dek **fikir-i muḥâlündür** senün

fikir-i muḥâl itmek [K]: olmayacak düşüncelere kapılmak, boş hayaller kurmak || sevgiliye kavuşma hayali.

G.97/1 Kaşun sevdâsile peyveste cismüm çün hilâl itdüm / Vişâl itdüm ḥama' senden 'aceb **fikir-i muḥâl itdüm**

fikir-i muḥâl olmaḳ [K]: bkz. "fikir-i muḥâl itmek".

G.51/4 Tereddüt çekmeye ağıyar la'lüñ iltifatına / Baña mı kaldı vaşluñ istemek **fıkr-i muhāl olmak**

fı': fiil, eylem; durum, vaziyet || ayrılık acısına katlanma, sabretme.

G.84/5 Egerçi fūrkat-i dil-dāre şabr ider 'Adlī / Bu **fı'line** biz anuñ ihtiyārı mı diyelüm

firāk: birbirini seven iki kişiden birinin ayrılması, âşığın maşuktan ayrı düşmesi, ayrılık, hicran, firkat; [tas.] vahdet makamından uzak kalma || hüznün, mahzuniyet, keder, sıkıntı.

G.35/2 Qadd ü ruhsāruñ **firākında** gülüstān seyrine / Varduğumca baña olur servlerle gül enīs

G.65/2 **Firākunı** içre ğamuñ zehriyidi yidüğümüz / Ecel şarābını şunmaqla hoş-güvār itdüñ

G.68/3 Başuma gün mi toğar kim yüzün **firākında** / Kara saçun gibi 'ālem gözümde tār degül

G.84/4 Henüz vaşlı güline irişmedin çekin / **Firāk** elinden iren zağm-ı hārı mı diyelüm

G.127/4 Benüm ne bile nedür hālümü **firākında** / Ğam ile guşsa yirem her nefes ni'am yirine

G.139/2 Gül **firākında** gül öksüzi geçer bülbül velī / Āteşüm kār eylese göreydi hākisterligi

firāk odı [K]: ayrılık ateşi.

G.32/7 **Firāk odına** küyuñda nigārā 'Adlī'yi yakma / Buyurdu çünkü Peyğamber behişt içre 'azāb olmaz

firāk u hasret-i rüy-ı nigār [K]: resim gibi güzel sevgilinin yüzüne uzak ve hasret kalma.

G.84/1 **Firāk u hasret-i rüy-ı nigārı** mı diyelüm / Cefā vü cevr-i ğam-ı rüzgārı mı diyelüm

firīb: hile, aldatma, yalan.

G.135/3 Şāfi mey nüş eyle dehrün kıl **firībinden** hāzer / 'Ālem aḥvālün mükedder itmedin kıl 'ālemi

fiten: fitneler || sevgilinin süzgün bakışlarıyla etrafa yaydığı fitneler.

G.91/3 Nergisün sihriyile dār-ı cihān tıldı **fiten** / Var daḥı'y şüh-ı cihān dime ki sāḥir degülem

fitne:

1. karışıklık, fesat.

1.1. karışıklık, fesat. Tanıkta 'göz'e gönderme yapmak için kullanılmıştır. Şair gözün kaş ile olan ilişkisini gözlemleyerek kendi halinden endişe duyar.

G.20/2 Kaşına gözi ğamz ider iy dil hāzer it kim / Ol egrıye bu **fitnenün** egrı haberi var

1.2. sevgilinin saçları.

G.20/6 İy dil hāzer it dām-ı ser-i zülfine düşme / Çok başlu durur kim bile ne **fitneleri** var

fitne şalmak [D]: fitne sokmak, karıştırmak.

G.9/1 Ruḥlarına ol sitem-ger sünbül-i pür-çin şalup / **Fitne şaldı** dīne iki kāfir-i bī-dīn şalup

fitne-i ahir-zamān: ahir zaman fitnesi || sevgili.

G.61/5 Gözlerüñ hañçer çeküp her laħza kanlar dökdügi / **Fitne-i āħir-zamānsın** mekr ü ālüñdür senüñ

fitrāk: terki kayışı, av yapılırken avlanan hayvanların asılması için bele takılan kemer || sevgilinin saçları.

G.108/5 Cān u dil şaydını **fitrākine** aşmaz gerçi kim / Cānumuz kılca kılupdur ol kemend-endāz için

fülfül: Hint coğrafyasından mahsul edilen bir tür baharat, karabiber || sevgilinin yüzündeki ben.

G.35/5 Ruhlarıñda hāl-i ‘anber-bāruñı gören didi / Hoş yaraşmış ki ola kāfür ile **fülfül** enīs

G.81/1 Beñlerüne bende **fülfül** yüzüñe gülzār kıl / Sünbülüñe boynı bağlu nāfe-i Tātār kıl

G.94/4 Sünbül oldı ca‘d-ı müşk-efşānuñuñ efgendesı / **Fülfül** oldı hāl-i ‘anber-bāruña hindī gulām

G.140/5 Hāl-i müşğīñüñ hevāsıyle idüp terk-i diyar / Rüm'a geldi müşk-i Çīn sevdāyile **fülfül** gibi

fürkāt: ayrılık || sevgiliden ayrılık.

G.67/3 Bir berk-i hāzān-dīde mişālinde kılupdur / Beñzümi kadi **fürkātı** ol tāze nihālüñ

G.107/7 **Fürkātüñden** ağladuğça ‘Adlī çeşminden anuñ / Cem‘ olupdur cümle deryālar dökilen ābdan

G.109/7 Gehī vaşl ü gehī **fürkāt** zihī tađdīr-i Rabbāñı / Şikāyet eyleme ‘Adlī kevakibden feleklerden

G.138/4 **Fürkātı** içre bīm-i cān var iken / Vaşla irmege ihtimāl kani

fürkāt odı [K]: ayrılık ateşi || ayrılık acısı.

G.130/6 Nār-ı ğam ile fürkāt odı bağladı beni / Döndüm miyān-ı āteş-i ğamda semendere

fürkāt şebi [K]: ayrılık gecesi.

G.49/4 Vā‘iz ki Ceħīm'ün zulümātın ider evşāf / **Fürkāt şebidür** var ise k'anuñ şeheri yok

fürkāt-i dil-dār: sevgiliden ayrılma || sevgiliden ayrılmanın acısı.

G.84/5 Egerçi **fürkāt-i dil-dāre** şabr ider ‘Adlī / Bu fi‘line biz anuñ ihtiyārı mı diyelüm

fütāde: düşkün, biçare || aşık.

G.3/6 Eyā mu‘īn-i beşer raħm kıl **fütādelere** / Şefā‘at āyeti şānuñda çünki münzeldür

G

gāh: gāh, bazen, zaman zaman.

G.86/1 Ben beni yār ışığında **gāh** derbān eylerem / Bu hayāl ile gehī kendümi şultān eylerem

gāh olur kim [K]: bazen, zaman olur ki.

G.35/4 Hāk-i dergāhuñ gedāsından iñen ‘ār eyleme / **Gāh olur kim** şāha olur bende-i muḳbil enīs

gālaṭ: yanlış, yanılma, hata.

G.44/5 Çün dehānuñ sırrınuñ idrākine irmez ‘uḳül / Vehm ü ḥiss her ne hayāl eylerse olur hep **gālaṭ**

gālib olmak [D]: üstün gelmek; hakim olmak.

G.17/3 **Gālib oldukça** gönül milkine ḡam cān incinür / Milk ehiline gelürmiş düşmen-i pīrüz telḡ

G.137/5 ‘Işḡ hayli şöyle **gālib oldı** dil milkine kim / ‘Adlīyā erkān-ı devlet eylesün tedbīrini

gālibā: galiba; görünüşe bakılırsa, öyle görünüyor ki.

G.73/2 Her kime gönülüm ḡamın didüm ḡamından ḡam yidüm / **Gālibā** yoḡdur cihān içinde bir bī-ḡam gönül

G.73/3 Hāk-i ādem ḡam ile taḡmīr olupdur **gālibā** / Bī-ḡam olan olmaya cins-i benī-ādem gönül

ḡam: keder, tasa, kaygı, dert || sevgiliden uzak kalmanın neden olduğu dert, aşığın içinde bulunduğu genel hal, aşığın hem sürekli şikayetçi olduğu hem de temel gaye edindiği ruh hali.

G.1/6 Şu kim dürr-i ḡufrānuñ olmaḡ diler / **ḡamuñ** baḡrına āşinā yaraşur

G.7/5 Kime şādı kime **ḡam** itmiş Ḥudā kısmet ezel / Sensüzün āh eylemek her dem naşīb itmiş bana

G.9/5 Şabr ile **ḡam** naḡdidür ‘ālemde varı neylesün / ‘Adlī geldi ḡāk-i pāyuña yoḡ u varın şalup

G.16/2 Dile geldükce hayāli **ḡamı** teskīn iderem / Merdüm olan tutar elbette de mihmānı feraḡ

G.16/5 ‘Adlīyā ‘āşıḡı ḡamḡın dilerimiş dil-ber / Gel **ḡamile** geçin it ḡaṭır-ı cānānı feraḡ

G.17/3 Gālib oldukça gönül milkine **ḡam** cān incinür / Milk ehiline gelürmiş düşmen-i pīrüz telḡ

G.18/3 Benüm ile dost olsañ cān virür **ḡamdan** ‘adü / Nüş-ḡand itseñ baña eyler raḡībün zehr-ḡand

G.20/7 Hicrinde gönül oldı yüzi nūrına nevmīd / **ḡam** gicesinün şanma ki āḡir seḡeri var

G.21/6 Zülmet-i hicründe bilmez ‘adl ü zülmin ‘ālemün / Ol ḡadar kim ‘Adlī’yi zülfün **ḡamı** efkār ider

G.27/7 Muḡaḡḡaḡ oldı ki ‘Adlī ḡaṭı **ḡamın** yazmış / Ḳara yüzün gibi alnuñda kātib-i taḡdīr

G.28/4 **ḡam** çerisiyle muḡābil olmaḡa ‘āşıḡlaruñ / Ḳāmetin kılup keman āhını aña tīr ider

G.28/5 Gönli milkin ‘Adlī’nün **ḡam** leşkeri yaḡmaḡ diler / Hey meded erkān-ı devlet aña ne tedbīr ider

G.31/1 Sür‘at itme iy ecel cismümde **ḡam** cāndur henüz / Ḳamzeler zaḡmı gönül derdine dermāndur henüz

- G.50/2 Vuşlat demidür çünkü bu dem hâne-i dilden / İy **gam** yüri gitgil ki dağı saña maḥal yok
- G.50/3 Tırraň şalalı silsilesin ḫalmadı kimse / Göñlinde anuñ ğuşsa vü **gam** ḫül-i emel yok
- G.51/1 Niçe bir ben za'ife derd ü **gamda** haste-ḫāl olmak / Gözüñ bīmārı gibi her zamānda bī-mecāl olmak
- G.51/5 Baña gelmiş durur ḫaşuñ **gamından** çün hilāl olmak / Saña lāyıkdur iy meh āftāb-ı bī-zevāl olmak
- G.52/4 **Ġam** deştini kim ḫat' iderem mümkün olur mı / Mecnün ile Ferhād baña hem-ḫadem olmak
- G.54/1 Her gice zülfüñ **gamından** dil perīşāndur senüñ / Mihr-i ruḫsāruñla her gün şād u ḫandāndur senüñ
- G.55/7 Ḥaşre dek derd ü **gamın** cān u dilüñ itmege şerḫ / Sīneñ üzre dil ola 'Adlī biten her çemenüñ
- G.57/2 **Ġamuñdan** āḫ idüp ḫan ağladuḫça / Dögüp göksüm ururam başuma seng
- G.65/2 Firāḫuñ içre **gamuñ** zehriyidi yidügümüz / Ecel şarābını şunmaḫla hoş-güvār itdüñ
- G.65/6 Bu ḫüsn ile ki şeh olduñ gönül vilayetine / **Ġamuñ** diyārına ben ḫulı şehriyār itdüñ
- G.66/3 Yüzüñ güli ki aña 'özü-ḫ'āḫ ola **gam** yok / Tıtam ki ḫār-ı belādur bu ḫār-ı zārlaruñ
- G.66/5 Vişāl ümīdiyile 'Adlīyā berāber ider / Yüzi vü zülfi **gamı** leyl ile nehārlaruñ
- G.68/1 Olur mı şād gönül kim **gam** içre zār degül / İder mi vaşla heves ol ki dil-figār degül
- G.70/5 Derd ü **gam** mersümını 'uşşāḫdan men' eyleme / Ḳullaruña pādşāhum luḫf u iḫsān eylegil
- G.73/2 Her kime gönülüm **gamın** didüm gamından gam yidüm / Ġālibā yoḫdur cihān içinde bir bī-gam gönül
- G.73/3 Ḥāk-i ādem **gam** ile taḫmīr olupdur ğālibā / Bī-gam olan olmaya cins-i benī-ādem gönül
- G.75/7 Öldürürse **gam** seni yāre ne gam çün her zaman / Biñ senüñ gibi gedā 'Adlī aña eksük degül
- G.82/4 'İşḫ pīrinden **gam** irşādın temennā eyledüm / Her du'ā kim ḫıldı ol ben dağı āmīn eyledüm
- G.83/2 Olmasa dilde **gamuñ** ten zinde olmaz bir nefes / Dostum bildüm gamuñ cān u cihānumdur benüm
- G.83/2 Olmasa dilde gamuñ ten zinde olmaz bir nefes / Dostum bildüm **gamuñ** cān u cihānumdur benüm
- G.87/1 Rüz u şeb ḫasret ile geçdi günüm āḫ n'idem / Baña ḫısmet **gamuñı** eylemiş Allāḫ n'idem
- G.91/5 Gerçi yağmur gibi yağdırdı **gamuñ** başuma taş / Ḥāk bilür geçmedi dem ben aña şākir degülem
- G.91/6 **Ġamuña** cān virüben ğāyet ucuz avlamışam / Şatun almaḫda dimen ben dağı tācir degülem
- G.91/7 'Adlī'ye derd ü **gamuñ** oldı çün ol demde naşīb / Ḥāk olup sine girem terk ide āḫir degülem
- G.97/2 Ġubār-ı gam ḫaḫuñ zāhir olalı tıtdı dil levḫin / Ne ḫaḫ kim çekdüm evrāḫa **gamından** ḫasb-i ḫāl itdüm
- G.97/3 **Ġamuñ** derdine düşmekden devā-yı vaşluñ umardum / Cefā yükini çekmekden vefāñı iḫtimāl itdüm

- G.110/1 Dil-i maḥzūnı **gamuñ** fikriyle şād ideyin / Sitem ü derd ü belāña anı mu‘tād ideyin
 G.112/4 Sebeb-i vaşl degül şabr-ı ğama şefkati yok / Menfa‘at bulmadum bu **gam** ile varumdan
 G.114/5 Yüzüme **gam** darbın ur iy sīm-ten / Aşşı olmaz sikkesüz dinardan
 G.124/2 Gözüñ **gamında** mariz-i seher olalı gönül / Müjeñ hayāli anı qor mı bir nefes ḥ‘āba
 G.124/4 Cüvānıken beni derdüñ **gamuñla** pīr itdi / Naşīhat oldı işüm cümle şeyḥ ile şāba
 G.127/4 Benüm ne bile nedür ḥālümü firākında / **Ġam** ile guşşa yirem her nefes ni‘am yirine
 G.136/3 La‘lün **gam** ile gözden olur yine revāne / Nüş eyledügince kamu ‘ışk ehli şarābı
 G.136/4 Nāy olalı **gam** çengine kânün ile gönlüm / Dem-sāz olup durur aña sīne rübābı
 G.142/4 Defter-i ‘ışkuma ḥaṭṭuñ **gamıdur** ser-nāme / Nāme-i derdüme zülfüñ ḥamı ‘unvān oldı

gam degül: dert değil, zararı yok.

- G.78/1 Dil ü cān çekse gamın sen şanemüñ **gam degül** ol / Ger nem olmaya gözüm hicr ile nesnem degül ol

gam gicesi [K]: gam gecesi. Klâsik Türk şiirinde bu ifade, aşğın sevgiliden ayrıldığı geceyi tanımlamak için kullanılır. Bu gece, zaman zaman " şeb-i yeldâ" (en uzun gece) şeklinde de ifade edilir.

- G.36/2 Göñül **gam gicesinde** yār olmaz / Oluram çeşm-i bīdār ile munis

gam metā‘ı [K]: gam eşyası || aşk acısı.

- G.24/4 ‘ışk dellāli göñül şehrine seyr itdükçe / **Ġam metā‘ına** hemān cānı ḥarīdār eyler

gam u sitem-i bī-şümār [K]: hadsiz hesapsız sitem ve gam.

- G.84/2 Belā vü miḥnet-i bī-ḥaddi mi beyān idelüm / Ya bu **gam u sitem-i bī-şümārı** mı diyelüm

gam yimemek [D]: gam yememek, tasa etmemek, kaygılanmamak, üzülmemek.

- G.73/5 Şāhid-i şādī cemālin ‘arz ide bir gün ola / Böyle qalmaz **gam yime** ḥāl-i cihān her dem göñül

gamgīn: gamlı, kederli, üzüntülü.

- G.16/5 ‘Adlīyā ‘āşığı **gamgīn** dilerimiş dil-ber / Gel gamile geçin it ḥaṭır-ı cānānı feraḥ

gamgīn eylemek: üzmek, dert sahibi etmek.

- G.82/3 Zülfüñ ucından neler çekdüğümü işidenüñ / Her ne deñlü şād ise göñlüni **gamgīn eyledüm**

- G.101/1 İy felek dā‘im beni sen nā-murād itmek neden / Beni **gamgīn eyleyüp** aġyārı şād itmek neden

gamgīn olmak [K]: tasalanmak, üzülmek.

- G.135/5 Olubañ **gamgīn** benefşe gibi burmazdum boyın / ‘Adlīyā boynuma bend itsem o sünbül perçemi

gamgīnlig: gamlılık, gamlı olma durumu.

- G.86/2 Bu müferriḥle guşād olmaz göñül **gamgīnligi** / Bāde-i la‘lün ḥayālātında ḥayrān eylerem

ğam-ğ̃ār itmek [K]: dert ortağı yapmak.

G.21/1 Şol gedā kim dil-berini kendüye **ğam-ğ̃ār ider** / Yeg durur ol şāhdan kim yāri andan ‘ār ider

ğam-ı ferdā: ahiret kaygısı.

G.69/2 Rā қаşuñla dal zülüfüñ ḥasretidür dostum / Zāhidüñ қaddini lām iden **ğam-ı ferdā** degül

ğam-ı hicrān: ayrılık acısı.

G.6/6 Dil za‘īf oldı taḥammül idemez bār-ı ğama / Serber olur **ğam-ı hicrān** daḥı her bār bana

ğam-ı ‘ışk: aşk derdi.

G.63/7 Degme Etrāk ne bilsün **ğam-ı ‘ışkı** ‘Adlī / Sır-ı ‘ışk añlamağa ḥaylice idrāk gerek

ğam-ı zülf: sevgilinin saçından dolayı duyulan keder.

G.57/1 **Ğam-ı zülfüñle** cān āşüfte dil teng / Gözüm yaşı durur la‘lüñle hem-reng

ğamın çekmek [D]: derdini çekmek, üzüntüsüne katlanmak.

G.78/1 Dil ü cān **çekse ğamın** sen şanemüñ ğam degül ol / Ger nem olmaya gözüm hicr ile nesnem degül ol

ğamından ğam yimek [D]: derdiyle dertlenmek.

G.73/2 Her kime gönüm ğamın didüm **ğamından ğam yidüm** / Ğalibā yoқdur cihān içinde bir bī-ğam gönül

ğamuñ çengi [K]: gam çengi. Tanıkta bu ifade, çekilen gamı ifade etmek için çeng aleti kullanılarak çıkarılan müzik sesi anlamında kullanılmıştır.

G.17/5 ‘Adlī’yem bezm-i ğamuñda nāle-i cān kām ile / Uş **ğamuñ çenginde** oldı baña sāz u süz telḥ

ğamz itmek [K]: göz kırpmak; süzgün bir bakış atmak.

G.20/2 Қаşıна gözi **ğamz ider** iy dil ḥazer it kim / Ol egriye bu fitnenüñ egri ḥaberi var

ğamze: süzgün bakış, yan bakış, sitemli bakma; güzellerin gözlerinin ucunda görülen gönül alıcı hareketler, nazlı nazlı göz kırpma; [tas.] batını feyiz ve cezbe.

G.4/3 Dilde **ğamzeñ** zaḥmına merhem didüm dil-ber didi / Tīr-i müjgānum yeter her laḥzada dermān saña

G.14/2 Қаşıñla kirpügüñden қatlüme **ğamze** besdür / Şemşīrzenler olmaz tīr ü kemāne muḥtāc

G.31/1 Sür‘at itme iy ecel cismümde ğam cāndur henüz / **Ğamzeler** zaḥmı gönül derdine dermāndur henüz

G.41/2 Қan itmege taḥrīk iden **ğamzesiyimiş** / ‘Āşıqları dār itmege zülfi sebep olmış

G.43/4 Ol ki tīr-i müjesiyle dil ü cān şayd eyler / **Ğamzesinden** ola mı sīne-i şad-çāk ḥalāş

G.53/5 Cānı ala dir **ğamzeleri** dil ḥazer eyler / Aşşı ide mi uğrıdan iy dil ḥazer itmek

G.86/4 **Ğamzeñ** oқları irerse kimseye bildürmezem / Ben ki sīnemde cefā tīğini pinhān eylerem

G.89/2 Dilde **ğamzeñ** zaḥmını tã ḥaşr olunca iy şanem / Tende her kıl dil olup söylerse diñlenmez benim

G.97/5 Geh öldüm **ğamzesinden** geh lebinden tãze cãn buldum / Tarîk-i ışık içinde ‘Adlıyã tebdîl-i ḥâl itdüm

G.110/3 Ḥãne-i dil ki ḥarãb oldı gözüñ mekrinden / **Ğamzeñ** oḡlarıyile anı ben âbãd ideyin

G.128/1 Hışm idüp çeşmüñ urur baḡruma yare çãre ne / **Ğamzeñüñ** tîgi ider dil pâre pâre çãre ne

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cãn dökilür / Dürr ü yãküt çıkar la’l ile mercãn dökilür / **Ğamzeler** zaḥmiyile gözlerüme kan dökilür / Gözüm eyvãy gözüm vay gözüm eyvãy gözüm

ğamze-i ḥün-rîz ü ḥün-ḥ’âr: kan dökücü ve zalim gamze || sevgilinin kan dökücü ve zalim süzgün bakışları.

G.54/3 **Ğamze-i ḥün-rîz ü ḥün-ḥ’aruñ** çı ger kıttãldür / La’l-i mey-günüñ velî ser-çeşme-i cãdur senüñ

ğamze-i tîgi çekmek [K]: yan/süzgün bakış kılıcını çekmek.

G.25/5 Her ne kaçd itdiyise ‘aşıka hışm ile gözün / **Ğamze-i tîgi çeküp** anı hemãn eylediler

ğaraž: arzu, istek, amaç, gaye, maksat, niyet.

G.68/5 Ne deñlü çoḡ ise ışık ehli olurlar bîzãr / Şu ‘ömrden ki **ğaraž** aña vařl-ı yãr degül

G.130/7 Yãr işiginde ‘Adlı varup bende olıḡör / Şãh olmaḡ ise ger **ğarazuñ** yedi kişvere

ğãret itmek [K]: yağmalamak. Tanıkta, sevgilinin saçlarıyla aşığın daḡınık gönlünü yağmalamasına atıf vardır.

G.38/1 Zülfinüñ zencîrine dil-ber dil ü cãn baḡlamıř / **Ğãret itmiş** milk-i dîn zulum ile îmãn baḡlamıř

ğarîb: kimsesiz, zavallı, biçare || aşık.

G.47/5 Ol gözi cellãd hicrinde ölüsem dostlar / Bu **ğarîbüñ** mâteminde eylemeñ şîven dirîḡ

ğarḡ eylemek [K]: gark etmek, suya batırmak.

G.95/1 Cismümi eşküme **ğarḡ eyleyeli** dîdelerüm / Birbirinden n'ola fark olmaz ise baḡr u berüm

ğarḡ itmek [K]: bkz. “ğarḡ eylemek”.

G.115/4 Seyl-i eşküm cismümi **ğarḡ itmeseydi** şem‘ veş / Ateş-i âhumla başdan şutuşup yanardı ten

ğarḡ-ı âb itmek [K]: suya batmak, suya batırmak.

G.56/2 Gül yüzüñ rengi ḥayãdan **ğarḡ-ı âb itdi** güli / Piç ü tãb-ı kãkülüñ tãbın giderdi sünbülüñ

ğarḡ-ı âb olmak [K]: su altında kalmak, suya batmak || tanıkta denizin aşığın gözünden incinerek suya battıḡı tasavvur edilmiştir.

G.129/5 Birisi **ğarḡ-ı âb oldı** birisi tîşe-çãk itdi / Gözümden infi‘âl ol deñlü irdi baḡr ile kãne

ğavḡã: kavga, dövüş || herhangi bir amaca erişmek, bir şeyi elde etmek veya bir şeye karşı koyabilmek için harcanan çaba, verilen mücadele.

G.30/5 Tāze ‘āşık tāze dīvāne meşel meşhurdur / Gitdi Ferhād ile Mecnūn ‘işqumuñ **ğavğāsıdur**

G.88/1 Şaçlarıñ bendine düşüp artalı sevdālarum / Şehr içi pürdür cemālūñ şevķile **ğavğālarum**

ğāyet: oldukça, son derece, pek çok.

G.91/6 Ğamuña cān virüben **ğāyet** ucuz avlamışam / Şatun almaķda dimen ben daķı tācir degülem

ğayr: başkası || sevgili dışındaki her şey.

G.70/2 İy şabā ‘aynuma alman hāk-i pāyı **ğayrını** / İki gözümçün gerek kühl-i Şifāhān eylegil

G.91/1 Yüzüñ ayını koyup ben güne nāzır degülem / Nazar itmege senüñ **ğayruña** ķādir degülem

ğayret ehli [K]: gayret ehli || sabır ehli. Sevdiğinden uzak kalıp çeşitli kıskançlıklara, sıkıntılara tahammül edenler; [tas.] Allah'ın kendinden uzak tutmakla sınıdığı veli kişiler.

G.105/4 Ğamdülillāh kim degül adum benüm kelb iy raķīb / **Ğayret ehline** ölüm yegdür yaramaz addan

ğayret kemeri [K]: neylere çatlamaması için sarılan demir tel. Bu tel sıklıkla dervişlerin bellerine doladıkları kemere benzetilir. Ahilikte şed olarak anılır.

G.20/5 Feryādına nālān oluban idemedi ney / Bilinde niçe gerçi ki **ğayret kemeri** var

ğayrı: ayrı, başka , özge.

G.45/7 Māl-i ķalbīdür hemān cem‘iyyetinden fā‘ideñ / Tāc-ı şāhīden ne oldı hāşılıñ **ğayrı** şudā‘

G.50/4 Şūfī beru gel mey içelüm jeng-i ğam için / Dil āyinesin şāf idici **ğayrı** ‘amel yok

G.107/6 Dergehüñden **ğayrı** yok baña cihānda iltica / Āh eger maķşūd-ı dil fetħ olmaya ol bābdan

G.118/2 Dil ÷olaşmaz zülfi sevdāsına **ğayrı** dil-berüñ / Kākül-i cānān gibi miskīn kemendüm var iken

ğazab: gazap, kızgınlık, kızma, öfke, hiddet.

G.33/2 ‘Uşşāķa müjeñ tīrini her dem ne çekersin / İy rūħ-ı revān çünkü melekde **ğazab** olmaz

ğazāl: ahu, ceylan || sevgili, güzel.

G.76/5 Sīm ü zerden dām idüp ol vaħşiyi eyle şikār / ‘Adlīyā şayd olduğı yokdur ğazelle bir **ğazāl**

ğazel:

1. Klâsik Türk şiirinin en yaygın nazım şekillerinden biri olan gazelin sözlük anlamı, kadınlarla âşıkâne sohbet etmek ve aşk üzerine konuşmaktır. Edebî bir terim olarak gazel, ilk beyti kendi içinde diğer beyitlerinin ikinci mısraları ilk beyitle kafiyeli olan, 4-15 beyit arasında yazılabilen, son beyitte şairin mahlasının bulunduğu ve kafiye şeması aa, xa, xa, xa, xa şeklinde olan nazım biçiminin adıdır.

1.1. gazel, şiir.

G.50/7 Vaşında anuñ gerçi **ğazeller** didi ‘Adlī / Ol dil-ber-i ra‘nāyı beyān ide ğazel yok

G.50/7 Vaşında anuñ gerçi ğazeller didi ‘Adlī / Ol dil-ber-i ra‘nāyı beyān ide **ğazel** yok

G.58/7 ‘Adlî şîr ü **ğazeli** terk idüben defteri dür / Çünkü şerh olmaz imiş haşre degin derd-i serüñ

G.76/5 Sîm ü zerden dâm idüp ol vaşşiyi eyle şikâr / ‘Adlîyâ şayd olduğı yokdur **ğazelle** bir ğazâl

G.79/5 ‘Adlîyâ aĥvâlûñe vâkıf degül şanma nigâr / Her **ğazel** kim yazdum oldu yâre benden ‘arz-ı ĥâl

1.2. sevgilinin dişlerinden bahsedilirken söylenen sözler.

G.103/7 Leb ü dendānuñuñ vaşfin işitdi dir seher bülbül / Suĥandan dür dizüp ‘Adlî ne hoş şîrîn **ğazel** dirsın

1.3. aşğın sevgiliden bahsederken sarfettiğı sözler.

G.121/8 **Ğazelde** nazm-ı güftāruñ yazup evrāk-ı gül üzre / ‘Acemler Rüm'dan ‘Adlî iletsünler Semerkand'e

geçmek:

1. haline gelmek, dönüşmek || yaşamak.

G.2/3 Sebz-püş olup kıyāma tırdılar her bir şecer / Kıldılar secde ĥuzūr-ı ĥalb ile kühsāre baĥ

2. bir yandan girip diğeri yandan çıkmak; bir duruma uğramak.

G.9/2 Vādi-i ğamdan **geçemez** zülf ü ĥaddüñ fikr ile / ‘Āşıkuñ şeb-dîz-i āh u eşk-i gül-günın şalup

G.53/3 Āhumuñ oĥı **geçdi** felekden senüñ iy dost / Sengîn dilüñe olmadı mümkün eşer itmek

G.109/1 **Geçer** mi āhumuñ tîri irişdükçe feleklerden / Şorarsañ bilesin daĥı feleklerde meleklerden

G.126/1 Müjeñ tîri **geçer** sînemden irer oĥ gibi cāna / Kemān-ebrülaruñ bir küşeden meyl itse ĥurbāna

2.1. yüzerek geçmek.

G.43/3 Baĥr-ı eşkümden şināver **geçer** idi lîkin / Olmadı merdümek-i dîde-i nemnāk ĥalāş

3. harcanmak, bitmek.

G.87/1 Rüz u şeb ĥasret ile **geçdi** günüm āh n'idem / Baña ĥismet ğamuñı eylemiş Allāh n'idem

4. olmak, vuku bulmak, cereyan etmek.

G.91/5 Gerçi yağmur gibi yağdırdı ğamuñ başuma taş / Ĥaĥ bilür **geçmedi** dem ben aña şākir degülem

5. vazgeçmek, bırakmak, terketmek.

G.113/7 Belā vü derdimiş iy dil ezelden ‘Adlî'ye ĥismet / Fiğān u nāleden **geç** kim budur taĥdîr ilāhumdan

6. bilinmek, öyle bilinmek.

G.139/2 Gül firākında gül öksüzi **geçer** bülbül velî / Āteşüm kār eylese göreydi ĥākisterligi

geçinmek: yaşamak, hayatını devam ettirmek.

G.16/5 ‘Adlîyâ ‘āşığı ğamġin dilerimiş dil-ber / Gel ğamile **geçin** it ĥātır-ı cānāmı feraĥ

gedā:

1. [tas.] Allah'ın tecellisini elde etme yolunda dilencilik yapan kişi, alemin sıkıntılarında el etek çekmiş kimse, salık || aşık.

G.1/3 Şeh oldur ki kulluğuñ itdi senüñ / Kuluñ olmayan şeh **gedā** yaraşur

G.33/1 Her şubh güneş gelse kapuña 'aceb olmaz / Ma'zūr ola iy şeh ki gedāda edeb olmaz

G.35/4 Hāk-i dergāhuñ **gedāsından** iñen 'ār eyleme / Gāh olur kim şāha olur bende-i muḳbil enīs

G.35/7 Bāreke'llāh sen **gedā** ol pādşāh-ı hūsndür / Olduğı var mı cihānda şāha ola ḳul enīs

G.119/4 Kapuña varmağa küyuñ itlerinden ḳorḳaram / Ben **gedā** bu hürmeti umar mıdum sen şāhdan

G.126/7 Hayāt u mevt aḳāmında şāh ile **gedā** birdür / Berāberdür cefā-yı çarḳ derviş ile şultāne

2. dilenci, köle; kimsesiz, zavallı, yoksul || aşık.

G.12/4 Çün **gedādur** kapuña geldükce iy şāh āftāb / H'ān-ı hūsñünden nevāl alursa bir nānı dürüst

G.19/7 Hayāl-i sīm-ber itmeñ aña beñzer senüñ 'Adlī / **Gedā** hāk üzre yaturken gümişden taḫta-bend ister

G.21/1 Şol **gedā** kim dil-berini kendüye ḡam-h'ār ider / Yeg durur ol şāhdan kim yāri andan 'ār ider

G.47/4 Şādi-i vaşl olmaz ise ḡuşsa-i hicrūñ büyüür / Devr-i la'lüñde **gedādan** ḳılma dür derdin dirīḡ

G.47/6 Hāşıl-ı hūsñünde hālūñ men' ḳılma k'eylemez / Çün kerīm olan **gedādan** dāne-i erzen dirīḡ

G.75/7 Öldürürse ḡam seni yāre ne ḡam çün her zaman / Biñ senüñ gibi **gedā** 'Adlī aña eksük degül

G.100/5 'Adlī'nüñ feryādını iştmiş işiginde yār / Hışm ile dimiş sürüñ ben ol **gedāyı** sevmezim

gedālīk: tasavvufta Allah'ın tecellisini elde etmek için yapılan dilencilik.

G.1/1 Hūdāyā Hūdālīk saña yaraşur / Nitekim **gedālīk** baña yaraşur

gedālīkdan yaña: kulluktan yana.

G.8/5 Salḫanat 'unvānınuñ ḡavgāları çoḡdur belī / Bir 'abāyile hemīn sa'y it **gedālīkdan yaña**

geh: ḡāh, bazen.

G.94/3 **Geh** yüzüñ şevḳi gehi zülfüñ perīşānlıḳları / İşümi ḡavf u recā itmiş durur her şubh u şām

G.97/5 **Geh** öldüm ḡamzesinden geh lebinden tāze cān buldum / Ṭarīḳ-i 'ışḳ içinde 'Adlīyā tebdīl-i ḡāl itdüm

G.97/5 Geh öldüm ḡamzesinden **geh** lebinden tāze cān buldum / Ṭarīḳ-i 'ışḳ içinde 'Adlīyā tebdīl-i ḡāl itdüm

gehī: ḡāh, bazen, zaman zaman.

G.51/2 **Gehī** ṫurrañ gibi başdan ḳıḳup şūrīde-hāl olmaḳ / Gehī zülfüñ gibi ayağa düşüp pāy-māl olmaḳ

G.51/2 Gehī ṫurrañ gibi başdan ḳıḳup şūrīde-hāl olmaḳ / **Gehī** zülfüñ gibi ayağa düşüp pāy-māl olmaḳ

G.86/1 Ben beni yār işiginde ḡāh derbān eylerem / Bu ḡayāl ile **gehī** kendümi şultān eylerem

G.94/3 Geh yüzüñ şevḳi **gehi** zülfüñ perīşānlıḳları / İşümi ḡavf u recā itmiş durur her şubh u şām

G.109/7 **Gehī** vaşl ü gehī fūrkat zihī taqdīr-i Rabbānī / Şikāyet eyleme ‘Adlī kevākibden feleklerden

G.109/7 Gehī vaşl ü **gehī** fūrkat zihī taqdīr-i Rabbānī / Şikāyet eyleme ‘Adlī kevākibden feleklerden

gel:

1. tavsiye amaçlı söylenen bir söz.

G.14/1 Dīdāre tālib olan olmaz cināne muhtāc / Cānāne ihtiyāc it **gel** olma cāne muhtāc

G.31/5 Kānını peykānlaruñ yaşum dile irdükçe yur / **Gel** nazar kıl yaşumuñ rengine kim kandur henüz

2. çaresizce kabullenme durumunu ifade eden bir söz.

G.16/5 ‘Adlīyā ‘āşıkı ğamgīn dilerimiş dil-ber / **Gel** ğamile geçin it hātır-ı cānānı ferah

3. isteklendirmek, çabukluk belirtmek için kullanılan bir söz, hadi.

G.35/6 ‘Adlīyā **gel** sen de inşāf eyle şehlikden murād / Bu degül midür ki ola ol şacı sünbül enīs

gelmek:

1. ulaşmak, varmak.

G.2/5 Meşrebūñ āb-ı revān gibi eger şāf eyleyüp / ‘Āşık-ı şādık geçerseñ **gel** beru dīdāre bak

G.2/6 Hār fikri bülbüle gülden kıomaz büy-ı vefa / Yok hisābına şay aġyārı beru **gel** yāre bak

G.9/5 Şabr ile ğam nakdidür ‘ālemde varı neylesün / ‘Adlī **geldi** hāk-i pāyuña yoġ u varın şalup

G.12/4 Çün gedādur kapaña **geldükce** iy şāh āftāb / H‘ān-ı hūsnuñden nevāl alursa bir nānı dürüst

G.31/6 Bu sebebden dūd-ı āhumla **gelür** büy-ı kebāb / Āteş-i ğamla ciger cismümde biryāndur henüz

G.33/1 Her şubh güneş **gelse** kapaña ‘aceb olmaz / Ma‘zūr ola iy şeh ki gedāda edeb olmaz

G.55/2 Çīn-i zūlfine **gelür** büy alur uğrı diyü / Şaldılar hābse tutup kahr ile miskin hutenuñ

G.105/1 Her nefes iy hāste-dil maqşūd ne feryāddan / Merhāmet **gelmez** bilürsin çün şeh-i bī-dāddan

G.111/7 Raħm idüp ‘Adlī’ye dil-ber didi itüm gibi **gel** / Sen izüm gözleyürek gitdüm uş āhū gibi ben

G.113/1 Güneş yüzün şehāb örter benüm dūd-ı siyāhumdan / Kebāb olmış ciger büyü **gelür** her demde ahumdan

G.113/3 Bulur biñ kıl azād itmek şevābın raħm iden dilden / Beni yād eylemek bir dem **gelürse** pādşāhumdan

G.129/1 Bugün ben da‘vi-i ‘ışk ile **geldüm** çün bu meydāne / N'ola tūb eyler isem başumı ol zūlf-i çevgāne

G.139/5 Tācverler senden öğrensün efendi begligi / Bendeler ‘Adlī’den öğrensün **gelüp** çākerligi

G.140/4 Hışm ile hāncer çeküp gönlüm sarāyına **gelür** / Çeşm-i hūn-rīzūñ içer her laħza kånım mül gibi

G.140/5 Hāl-i müşgīnūñ hevāsıyle idüp terk-i diyar / Rüm'a **geldi** müşk-i Çīn sevdāyile fülful gibi

Mat.3 Yine şādum ki ol gül-çehreden büy-ı vefā **geldi** / Kūdüret gitdi gönlümde bi-hāmdillāh şafā geldi

Mat.3 Yine şādum ki ol gül-çehreden büy-ı vefā geldi / Kūdüret gitdi gönlümde bi-hāmdillāh şafā **geldi**

2. görünmek, gibi görünmek.

G.13/2 Nâlemi işitmeyüp zâg-ı rakîbi güş ider / Ol güle **gelmez** belî murğ-ı suhan-dândan ‘abes

G.13/3 Zâhid-i rübâh bakmaz rüy-ı yâre nitelim / Düzd olana nesne **gelmez** mâh-ı tâbândan ‘abes

3. isabet etmek, saplanmak.

G.72/2 **Gelürse** sîneñe şemşîr-i tîri / Çeker pergâlesini mâ-ğazar kıl

4. dönüşmek, haline gelmek.

G.53/7 ‘Adlî gibi ger kaçd ide ‘uşşâk arasında / **Geldükçe** müjeñ tîrine sîne siper itmek

gelmeye: gelmez.

G.13/5 ‘Adlîyâ vaşl isteme hicrânda cân vir **gelmeye** / Derd ile hüy eyleyene nesne dermândan ‘abes

gelmiş durur: gelmiştir || layıktır.

G.51/5 Baña **gelmiş durur** kaşuñ gamından çün hilâl olmak / Saña lâyıkdur iy meh âftâb-ı bî-zevâl olmak

genc-i hüsn: güzellik hazinesi || sevgilinin güzelliği.

G.54/5 **Genc-i hüsnüñ** almak ister düzd-i dil bilmez anı / Zülfüñüñ ejderleri aña nigeh-bândur senüñ

ger: eğer; şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilen kelime, şayet.

G.7/1 Büy-ı zülfüñle behişte **ger** vara bād-ı şabâ / Ravza'dan karşı çıkup Rıdvân diye kim merhabâ

G.10/5 **Ger** lebüñ cām-ı meyın yād itse minberden yire / Na'ra urup kendüyi ser-mest ide ol dem hañb

G.11/1 Ayağın öpmege yārüñ **ger** vireydi baht dest / Başum eflâke irüp ‘âlem olurdu zîr-dest

G.11/2 Bir gice **ger** yâr ile peymâne sürsem reşkden / Tañ degül nüh kâse-i gerdün eger bulsa şikest

G.22/2 Hâkümüñ her zerresi raşş ura yārüñ mihrile / **Ger** ide zülfî nesîmi kabrüm üstine güzer

G.36/7 Ne gam bî-keslügen den ‘Adlîyâ **ger** / Olur iseñ seg-i yâr ile münis

G.44/3 Ateş-i âhum yakardı şem‘veş başdan beni / Çeşme-i çeşmüm benüm **ger** olmasa Ceyhün u Şağ

G.47/7 **Ger** beğâda ister iseñ fetî-i bâb-ı mağfîret / ‘Adlîyâ ehl-i fenâya eyleme mağzen dirîğ

G.48/1 Da‘vi-i hüsn eyleyüp gün vechi yok **ger** ura lâf / Çün yüzüñ âyinesi gibi degül mir‘atı şâf

G.53/7 ‘Adlî gibi **ger** kaçd ide ‘uşşâk arasında / Geldükçe müjeñ tîrine sîne siper itmek

G.54/3 Gamze-i hün-rîz ü hün-h‘ârüñ çi **ger** kattâldür / La‘l-i mey-günüñ velî ser-çeşme-i cândur senüñ

G.67/1 Ben hâke tecellî ide **ger** nür-ı cemâlün / Her zerre-i hâküm taleb eyleye vişâlün

G.78/1 Dil ü cân çekse gamın sen şanemüñ gam degül ol / **Ger** nem olmaya gözüm hicr ile nesnem degül ol

G.80/3 Başa çıkmak olurdu zülfiyile / **Ger** harâmîliğ itmese kâkül

G.92/3 Cân virmek ise ‘ışk işinüñ **ger** nihayeti / ‘ışk ehli intihâsını ben ibtidâ kılam

- G.96/7 Hûk-i derinde olmaz idi itler ile bir / 'Adlî o şâha olmasa **ger** bende-i kadîm
- G.124/3 Kılıcuñ üstine cân u gönül ki cân atdı / 'Aceb mi cân vire **ger** teşne bir içim âba
- G.125/1 **Ger** gurûb itse ne gam hürşîd-i rahşân her gice / Gün gibi çünkim toğar ol mâh-ı tâbân her gice
- G.130/7 Yâr işiginde 'Adlî varup bende olıgôr / Şâh olmağ ise **ger** gârazuñ yedi kişvere
- G.131/4 Mizâcuñdan yübüsetle şudâ'uñ def'in iderdüñ / Yoluñ uğrasa bir gün zâhidâ **ger** kûy-ı hammâre
- G.136/2 Zülfüñ hamı cevriñi perîşânlıgumuzdan / **Ger** unudavüz bâri sen unutma hisâbı
- G.136/5 'Adlî sen anı terk idegôr 'âkil iseñ **ger** / Terk itse gerek seni ço bu milk-i hârâbı
- G.139/1 **Ger** müyesser ide tâlî' zülfüñe hemserligi / Başa iletür cihân içinde ol serverligi
- G.144/3 Elin tütup ayağ altından anı almazdı / Nesîm zülfüñüñ olmasa **ger** hevâdarı

gerçi: her ne kadar, ise de.

- G.4/7 Hün-ı dil yaşuñla 'Adlî **gerçi** seyl oldı dirîğ / Kanlı yaşuñ göricek rahm eylemez cânân saña
- G.31/3 Tîğ-i gamzeñden kaçar çeşmüñle ceng itmez kişi / **Gerçi** dâğ-ı fûrkatüñ sînemde kalkandur henüz
- G.41/3 **Gerçi** taleb itmek ile cânân ele girmez / Cânâne yine irmege bâ'ış taleb olmış
- G.50/7 Vaşfında anuñ **gerçi** gâzeller didi 'Adlî / Ol dil-ber-i ra'nâyı beyân ide gâzel yok
- G.75/6 Vaş ile 'ayş eylemiş **gerçi** raķîbüm hicr ile / Hamdüli'llâh bizde de zevk u şafâ eksük degül
- G.78/6 Nice şayd ide diyem baña sen âhüyı raķîb / **Gerçi** av iti durur kelb-i mu'allem degül ol
- G.82/2 Ta'n taşından girüp gönlüne olmadum hâlâş / Melce' vü me'vâmı ben **gerçi** ki sengîn eyledüm
- G.88/2 Ebr-i nîsân **gerçi** kim deryâya lü'lü'-bağşdur / 'Âleme lü'lü' nişâr eyler benüm deryâlarum
- G.91/4 Mey ü maħbûb sevüp cân virürem **gerçi** raķîb / Hele ben sencileyin müfsid ü kâfir degülem
- G.91/5 **Gerçi** yağmur gibi yağdurdı gamuñ başuma taş / Haķ bilür geçmedi dem ben aña şâkir degülem
- G.95/3 Dehenüñ bir söz ile varlıgımı aldı tamam / **Gerçi** kim yoğ idi bir zerrece andan haberüm
- G.101/4 Hûra beñzer ol şanem şüretde **gerçi** iy felek / Sen bu hüsñ ile anı kâfir-nijâd itmek neden
- G.106/4 İy dişi dür la'l-i nâbuñ hasretiyle **gerçi** kim / Cân-fezâdur el yudum ben çeşme-i hayvândan
- G.108/5 Cân u dil şaydını fitrâkine aşmaz **gerçi** kim / Cânumuz kılca kâlapdur ol kemend-endâz için

gerçi kim: her ne kadar.

- G.12/2 **Gerçi kim** yâķüt dirler yazdı çok meşķ-ı mişâl / Yazmadı haķtuñ gibi bir haķt-ı reyhânı dürüst

gerden-i cânâ çekmek [K]: gönlü sarmak, kuşatmak || aşığın gönlünün sevgilinin kıvrımlı saçlarına takılması.

- G.143/3 **Gerden-i cânâ çekelden** ser-i zülfüñ bendi / Şaldı dil kişverine hûni gözüñ yağmayı

gerd-i **râh:**

1. yolun tozu.

1.1. sevgilinin geçtiği yolun toprağı/tozu.

G.97/4 Hevāda toz degüldür zāhir olan **gerd-i rāhuñda** / Bu hākī cismi raḥşuñ ayağında pāy-māl itdüm

1.2. sürme.

G.7/2 Her ne dem bād-ı nesīm irişe ol dem ideler / Ehl-i cennet gözlerine **gerd-i rāhuñ** tūtiyā

gerd-i reh: yolun tozu || sevgilinin geçtiği yolun toprağı/tozu.

G.132/4 Gündüz gibi olurdu gece çeşmüme rüşen / **Gerd-i rehinüñ** zerresi irse başar üzre

Mrb.1/3 Tūtiyā olmayalı gözlerüme **gerd-i rehüñ** / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ / İy gözüm bunca belā derd ile neyki günehüñ / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

gerek: gerek, lazım.

G.59/1 Bize bir kāmēti nihāl **gerek** / Bize bir kaşları hilāl gerek

G.59/1 Bize bir kāmēti nihāl gerek / Bize bir kaşları hilāl **gerek**

G.59/2 Meh gibi kem cemāli neyleyelüm / Bize bir mihr-i bī-zevāl **gerek**

G.59/3 Āl ile degme dil-ber almaz dil / Zülfi kara yañağı al **gerek**

G.59/4 Tūti gibi şeker-efşān oluban / Leb-i la'lini hoş-maḳāl **gerek**

G.59/5 Levḥ-i dilden gubārı maḥv için / Hatt-ı reyḥānı bī-miṣāl **gerek**

G.59/6 'Āşıkuñ kāmētin ḥam itdüğine / Ser-i zülfini aña dal **gerek**

G.59/7 Bili vaşfında kıl yarar olsan / 'Adlîyā incerek ḥayāl **gerek**

G.63/1 'Āşıkuñ 'ışk yolında gözi nemnāk **gerek** / Dāmen-i 'ışka yapışan yaḳası çāk gerek

G.63/1 'Āşıkuñ 'ışk yolında gözi nemnāk gerek / Dāmen-i 'ışka yapışan yaḳası çāk **gerek**

G.63/2 Yansalar 'ışk u vefā ehli ben evvel yanaram / Lā-cerem āteşe evvel ḥas u ḥāşāk **gerek**

G.63/3 Ḥavf-ı aḡyār ile 'ışk ehli vişāle iremez / Varmağa 'ışk yolın 'āşık-ı bī-bāk **gerek**

G.63/4 Āftāb-ı ruḥ-ı dil-dār ṭulū'ın dileyen / Āh u eşk ile aña encüm ü eflāk **gerek**

G.63/5 Yer ü gök şöhet-i 'ışkumla pür olsun diyenüñ / Āhınuñ yiri felek kendüsinüñ ḥāk **gerek**

G.63/6 Tūr-ı 'ışk içre tecellī dileseñ Mūsāvār / Meşrebüñ āb-ı revān gibi revān pāk **gerek**

G.63/7 Degme Etrāk ne bilsün ḡam-ı 'ışkı 'Adlī / Sır-ı 'ışk añlamağa ḥaylice idrāk **gerek**

G.70/2 İy şabā 'aynuma alman ḥāk-i pāyı ḡayrını / İki gözümçün **gerek** kühl-i Şifāhān eylegil

G.128/7 Va'desine ol cefā-kār eyledi çünkim ḥilāf / 'Adlī şabr itmek **gerek** bu intizāra çāre ne

G.136/5 'Adlī sen anı terk ideḡör 'ākil iseñ ger / Terk itse **gerek** seni ḳo bu milk-i ḥarābı

gerekmez: gerekmez, gerek yok.

G.98/2 Ben cefā kūyı muḳīmīyem **gerekmez** rāhatı / Külḥenī dīvāneyem utum degül gülşen benüm

gerekse: gerekirse, lazım olursa, söz konusu olursa.

G.77/5 Māl u milk ü saltanatla qadr bulmaz ādemi / ‘Adlīyā ‘izzet **gerekse** işiginde ol zelīl

germ olmak [K]: ısınmak || hararetlenmek, ateşli olmak.

G.80/4 **Germ olur** oldu hayli meclisde / Leb-i dil-dāre beñzeyelden mül

getürmek: getirmek.

G.105/6 Hırmen-i hüsünde dil murğına virmez dānei / Ol şanem şankim **getürmiş** tohumını Bağdād'dan

gevher-i nā-yāb: bulunmaz mücevher, eşsiz mücevher || sevgili.

G.143/4 Çünkü sen **gevher-i nā-yāba** elüm irişemez / N'ola gözden çıkarursam bu yedi deryayı

gezend itmek [K]: hasara uğratmak, yıkmak.

G.144/4 Dağı tezelzül-i dehr **itmez** idi hīç **gezend** / Göñül harābesinüñ yār olaydı mi‘mārı

gezmek:

1. bir yeri görüp incelemek.

G.111/4 Būy-ı zülfün Hutun'e bād iledüp miske didi / Bulmadum Çin'i **gezüp** bir dağı bu bū gibi ben

2. bir yerde dolaşmak, yürümek.

G.142/6 Bir gedāyidi cihān içre **gezer** bī-ser ü pā / ‘Adlī kul oldu saña ‘āleme sulţān oldu

gīdā: gıda, besin, yemek.

G.19/2 N'ola meyl eylese haţtuñ gīdā-yı la‘l-i nābuña / Çü tūṭī kande olursa **gīdā** yirine kand ister

G.49/1 Şā‘irdür ki nigārın leb-i la‘l-i teri yok / Şol tūṭiye benzer ki **gīdāya** şekkeri yok

gīdā-yı la‘l-i nāb: parlak dudağın gıdası.

G.19/2 N'ola meyl eylese haţtuñ **gīdā-yı la‘l-i nābuña** / Çü tūṭī kande olursa gīdā yirine kand ister

gibi: gibi, benzetme edatı.

G.2/5 Meşrebün āb-ı revān **gibi** eger şāf eyleyüp / ‘Aşık-ı şādık geçerseñ gel beru dīdāre bak

G.7/4 Ney **gibi** nālem benüm olduğuyiçün süznāk / İñleyüp āhenk ider çeng eyleyüp qaddin dü-tā

G.8/1 Meyl kılmaz ol perī hīç āşinālıkdan yana / Muttaşıl dünyā **gibi** meyli cūdālıkdan yana

G.12/2 Gerçi kim yākūt dirler yazdı çok meşq-ı mişāl / Yazmadı haţtuñ **gibi** bir haţṭ-ı reyhānı dürüst

G.12/7 Gülşen-i nazmuñda ‘Adlī gül koḫular dā‘imā / Her nefes bülbül **gibi** kim okusa anı dürüst

G.23/1 Kaçan ki göklere ağar bu āh-ı āteş-bār / Olur cihān gözüme kara zülfı **gibi** tār

G.24/5 ‘Adlī göz yaşın aqidup yine tolāb **gibi** / Gülsitān-ı ser-i kūyuñ tolanup zār eyler

G.27/7 Muḫakkāk oldu ki ‘Adlī haṭı gāmin yazmış / Kara yüzün **gibi** alnuñda kātib-i taqdīr

G.33/3 Cān āfeti çeşmün **gibi** hūn-rīz bulunmaz / Dil uğrısı hālün gibi düzd-i ‘Arab olmaz

- G.33/3 Cān āfeti çeşmüñ gibi hūn-rīz bulunmaz / Dil uğrısı hālūñ **gibi** düzd-i ‘Arab olmaz
- G.33/5 Sidre'yle boyuñ nisbetini şorana Cibrīl / Kıddūñ **gibi** dir toğrısı ‘ālī-neseb olmaz
- G.33/6 Rıdvān lebūñi görse diye bāğ-ı cinānda / Bunuñ **gibi** şīrīn-ter ü rengīn ruṭab olmaz
- G.44/6 Müşk-i çīn aldı koḡu zülfüñden ammā Çīn'de / Olmadı bir nāfede zülfüñ **gibi** bir ca‘d-ı ḡaṭ
- G.48/1 Da‘vi-i ḡüsn eyleyüp gün vechi yok ger ura lāf / Çün yüzüñ āyinesi **gibi** degül mir‘atı şāf
- G.48/2 İt **gibi** bekler ‘ases tıtmak diler mey-ḡ‘āreyi / *Yā ḡıyāşe'-l-müstaḡīsīn neccinā mimmā nehāf*
- G.50/1 Ol dil-ber-i zībā **gibi** meh-çehre güzel yok / Bu ḡüsn-i dil-ārāya cihān içre bedel yok
- G.51/1 Niçe bir ben za‘ife derd ü ḡamda ḡaste-ḡāl olmak / Gözüñ bīmārı **gibi** her zamānda bī-mecāl olmak
- G.51/2 Gehī ṭurrañ **gibi** başdan çıkup şūrīde-ḡāl olmak / Gehī zülfüñ gibi ayaḡa düşüp pāy-māl olmak
- G.51/2 Gehī ṭurrañ gibi başdan çıkup şūrīde-ḡāl olmak / Gehī zülfüñ **gibi** ayaḡa düşüp pāy-māl olmak
- G.51/6 Behey ‘Adlī ḡam-ı zülfi **gibi** dāl olmasa kıddūñ / Nedür bu ḡalk arasında bu deñlü kīl ü kāl olmak
- G.53/7 ‘Adlī **gibi** ger kaşd ide ‘uşşāk arasında / Geldükçe müjeñ tīrine sīne siper itmek
- G.58/5 Görine gözlerine gün **gibi** gündüzde şehā / Kaḡı a‘māya k'ide küḡl-i cilā ḡāk-i derūñ
- G.59/2 Meh **gibi** kem cemāli neyleyelüm / Bize bir mihr-i bī-zevāl gerek
- G.59/4 Tūṭi **gibi** şeker-efşān oluban / Leb-i la‘lini ḡoş-maḡāl gerek
- G.63/6 Tūr-ı ‘ışḡ içre tecellī dileseñ Mūsāvār / Meşrebūñ āb-ı revān **gibi** revān pāk gerek
- G.66/2 Dilüme lāle **gibi** deşt-i ḡamda dāḡ kodı / Ṭarāvet-i ruḡı vü ḡālī gül-‘izārlaruñ
- G.68/3 Başuma gün mi toḡar kim yüzüñ firākında / Kara şaçuñ **gibi** ‘ālem gözüme tār degül
- G.71/3 Serv ile kıdd-i ḡıramānı bir olduḡı **gibi** / Görinür müy-ı miyāniyle şaçı kıl-be-kıl
- G.74/1 İy ṭabībüm derdmendem derdüme bir çāre kıl / Şehr ü küy içre şabā **gibi** yeter āvāre kıl
- G.75/7 Öldürürse ḡam seni yāre ne ḡam çün her zaman / Biñ senüñ **gibi** gedā ‘Adlī aña eksük degül
- G.81/5 Az bulunur bu cihānda aña senüñ **gibi** şāh / ‘Adlī gibi saña līkin bulunur bisyār ḡul
- G.81/5 Az bulunur bu cihānda aña senüñ gibi şāh / ‘Adlī **gibi** saña līkin bulunur bisyār ḡul
- G.92/2 ‘İşḡuñ kerāmetinde raḡībi helāk için / Zülfüñ ‘aşā-yı Mūsa **gibi** ejdehā kılam
- G.99/2 Kāfir gözini yār Müselmān ider **gibi** / Müjḡanı tutmuş iki ṭaraf tīḡ-i bī-niyām
- G.106/5 Pādşāhum işiḡüñde ḡullaruñdan kemterīn / ḡuluñ olmak yeg durur ‘Adlī **gibi** şultāndan
- G.111/4 Būy-ı zülfüñ ḡuten'e bād iledüp miske didi / Bulmadum Çīn'i gezüp bir daḡı bu bū **gibi** ben
- G.111/5 Görse sünbüllerüñi ravzada Rıdvān diye kim / Bulmadum sünbül-i ter ol iki ḡīsū **gibi** ben
- G.111/6 Şehr-i ḡüsn içre güzellerde daḡı görmemişem / Siḡr ile diller alur ol iki cādū **gibi** ben
- G.111/7 Raḡm idüp ‘Adlī'ye dil-ber didi itüm **gibi** gel / Sen izüm gözleyürek gitdüm uş āḡū gibi ben
- G.115/5 Lālei beñzetmeḡe ḡaddüñe şaḡrāda şabā / Gül **gibi** zeyn eyleyüp geydürdi vālā pīrehen

- G.115/7 Habs-i ğamda dostum Şekker-lebũn vaş itmeĝe / ‘Adlĩ **gibi** olmaya bir tũti-i Őĩrĩn-suĝan
- G.118/1 Kande varam s̐ye-i serv-i bũlendũm var iken / Kime kũl olam senũn **gibi** efendũm var iken
- G.118/2 Dil t̐olaşmaz zũlfi sevd̐asına ĝayrı dil-berũn / K̐kũl-i c̐n̐n̐n **gibi** miskĩn kemendũm var iken
- G.118/3 Nice serb̐z olmayam ‘iŐkĩ yolında dil-berũn / Bu delũ g̐nlũm **gibi** ç̐bũk-levendũm var iken
- G.118/5 Dimedũn mi itmezem ben luŐdur m̐ni‘ dirĩĝ / ‘Adlĩ-i bĩ-ç̐re **gibi** derdmendũm var iken
- G.121/3 Raķĩb-i h̐r ile niçũn açılup gũl **gibi** her dem / Gũzellik gũlŐeni içre idersin h̐lũme ĝande
- G.125/1 Ger ĝurũb itse ne ĝam ĝurŐĩd-i raĝŐn her gice / Gũn **gibi** çũnkim t̐oĝar ol m̐h-ı t̐b̐n her gice
- G.126/1 Mũjeñ tĩri geçer s̐nemden irer oķ **gibi** c̐na / Kem̐n-ebrũlaruñ bir kũŐeden meyl itse kurb̐na
- G.126/6 IŐiĝinde iti **gibi** eger yir bulmaĝ istersen / DũriŐ neylerseñ eyle aŐin̐ ol ‘Adlĩ derb̐ne
- G.132/4 Gũndũz **gibi** olurdu gice ç̐Őmũme rũŐen / Gerd-i rehinũn zerresi irse başar ũzre
- G.135/2 Der-miy̐n it varuñı nergis **gibi** b̐ĝ içre kim / D̐kilũp Őaçılmaĝ Őĝretti Őũkũfe dirhemi
- G.135/5 Olubañ ĝamĝĩn benefşe **gibi** burmazdum boyn / ‘Adlĩy̐a boynuma bend itsem o sũnbũl perçemi
- G.140/1 Her kaçan ruĝs̐rĩnı ‘arz ide dil-ber gũl **gibi** / N̐leye başlar ĝrũp bĩ-ç̐reler bũlbũl gibi
- G.140/1 Her kaçan ruĝs̐rĩnı ‘arz ide dil-ber gũl gibi / N̐leye başlar ĝrũp bĩ-ç̐reler bũlbũl **gibi**
- G.140/2 Beñzerem dirseñ Şaçına sen daĝı iy mũŐk-i Çĩn / Yũz karasın h̐Őıl idersin kara sũnbũl **gibi**
- G.140/3 Ğũsnũne Őykũnmeĝe bedr olıcaķ ĝokde k̐amer / Bir siyeh ĝalk̐a aşar ruĝs̐rĩna k̐kũl **gibi**
- G.140/4 ĞiŐm ile ĝançer ç̐kũp g̐nlũm sar̐yına gelũr / Ç̐Őm-i ĝũn-rĩzũn içer her laĝza k̐anum mũl **gibi**
- G.140/5 Ğ̐l-i mũŐĝĩnũn hev̐asyle idũp terk-i diyar / Rũm'a geldi mũŐk-i Çĩn sevd̐ayile fũlful **gibi**
- G.140/6 Ğũsn ilinũn Ő̐ahısın ay ile gũn leyl ũ neh̐r / İzũne yũzin sũrer sen Őehriy̐aruñ kũl **gibi**
- G.140/7 LuŐfĩnı ‘Adlĩ'ye d̐'im ol cef̐k̐aruñ ĝoren / Ğoncaveş aĝzın açup ider tebessũm gũl **gibi**
- G.143/2 Çũnki dũny̐a **gibi** yũz tuta cef̐ya dil-ber / Ğarc idũn var ise elde yolına dũnyayı
- G.143/6 ‘Adlĩ **gibi** Şeh olan iŐiĝũnĩ terk idũben / Başına aldı ‘abeş yire kuru ĝavĝ̐ayı

gice: gece, gece vakti.

- G.20/7 Hicrinde g̐nũl oldu yũzi nũrına nevmĩd / Ğam **gicesinũn** Şanma ki aĝir Şeheri var
- G.107/3 RũŐen oldu hep cih̐nda mihr-i ruĝs̐ruñ senũn / Gũndũzin gũn pertevinden **gice** de meh-t̐bdan
- G.132/4 Gũndũz gibi olurdu **gice** ç̐Őmũme rũŐen / Gerd-i rehinũn zerresi irse başar ũzre
- G.137/1 **Gice** uyĝuda g̐nũl cennetde ĝordi yirini / Kũy-ı dil-berde iķ̐ametdũr didi ta'bĩrini

gice gũndũz: gece ve gũndũz.

- G.4/4 Pertev-i ĝũsnũn meĝer efl̐ke dũŐmiŐ ay u gũn / **Gice gũndũz** raķŐ urup olmiş durur ĝayr̐n saña

giceden gũndũzlerin fark eylememek [D]: gece ve gũndũzũ karıştırmak, gecesini ve gũndũzũ birbirine karışmak || kendinden geçmek, akli başında olmamak.

G.88/4 Giceden gündüzlerin fark eylemezler şevkten / Bend-i zülfümde giriftâr olalı şeydâlarum

gicesi kıadr olmak [D]: her gecesı kadir gecesı gibi değerli olmak.

G.76/2 Kim ki ahşam zülfüni göre **gicesi kıadr olur** / Kim yüzüñ görse seher zî-ṭalı'-i ferhunde-fâl

gidersin: gidince.

G.7/7 Sen **gidersin** iy şanem şandum bedenden cân gider / Bu sebebden dostum 'Adlî didi rûhum saña

giribân: yaka, elbise || dış görünüş; [tas.] masıva, maddi dünya.

G.70/4 'Aşıkun dâmen **giribân** fikrin itmez dostum / Sînesin çâk eyleyüp çâk-ı giribân eylegil

giribân ile dâmân [D]: yaka ile elbise, yaka ve elbise || dış görünüş, aşğın mutlak aşka erişmesini engelleyen unsur.

G.129/6 Niçe cân cübbesini çâk idüpdür desti eflâkûñ / Temessük eyleme 'Adlî **giribân ile dâmâne**

G.142/2 Şol ki 'âr eyledi dâmân u yağa çâkinden / Hâline perde **giribânla dâmân** oldu

giribânı almak [D]: yakayı kurtarmak, bir işten kurtulmak.

G.133/1 Eger dest-i ğamuñ elinden **alaydum giribânı** / Felek evcine ilterdüm ferahdan dest ü dâmânı

giriftâr olalı [D]: tutulduğundan beri, yakalandığından beri, düştüğünden beri || aşık olduğundan beri.

G.88/4 Giceden gündüzlerin fark eylemezler şevkten / Bend-i zülfümde **giriftâr olalı** şeydâlarum

giriş: düğüm, bağ || sıkıntı, bela, zorluk, sorun.

G.65/5 Hısâb olınmaya yazılsa tâ ki rûz-ı şümâr / Şaçun **girişleri** kim dilde bî-şümâr itdüñ

giryân: ağlayan, ağlayıcı.

G.31/7 Dür olaldan ol sanemden merdüm-i çeşmüñ senüñ / Kara geymiş mâtem içre 'Adlî **giryândur** henüz

G.104/1 Gözüm hicr ile sen **giryân** imişsin / Yürek bu derd ile sen kıan imişsin

gîsü: kadınların arkalarına saldıkları saç bölüğü; omza dökülen saç, uzun saç, zülûf, kâkül, saç örgüsü || sevgilinin saçları.

G.38/4 Mâh u hurşîdi felek meydânına tûp itmeğe / Çîn idüp **gîsüların** müşğ ile çevgân bağlamış

G.111/5 Görse sünbüllerüñi ravzada Rıdvân diye kim / Bulmadum sünbül-i ter ol iki **gîsü** gibi ben

gitmek:

1. sürüp gitmek, sürekli konuşulmak.

G.30/5 Tâze 'aşık tâze dîvâne meşel meşurdur / **Gitdi** Ferhâd ile Mecnûn 'ışkumuñ ğavgâsıdur

2. akmak.

G.32/5 Gözüm yaşı işigüne **gider** her lahza sâ'ıldür / Niçün ebvâb-ı şefkatden aña bir fetî-i bâb olmaz

3. kaybolmak, yok olmak, uzaklaşmak.

G.58/1 Ruĥlarıñ şem'î virür nûrını şems ü kamerüñ / Yüzüñüñ şevkıyile zulmeti **gider** seherüñ

Mat.3 Yine şādum ki ol gül-çehreden bü-y-ı vefā geldi / Kūdüret **gitdi** gönümünden bi-ḥamdillāḥ şafā geldi

4. varmak, ulaşmak.

G.87/3 Şeb-i hicr ile ḳalup vādi-i ḥayretde dirīġ / Der-i cānāne **gider** bulımadum rāḥ n'idem

5. ayrılmak, terk etmek.

G.121/2 Kerem ḳıl bir naẓar daḥı beni bī-cān idüp **gitme** / Ki sensüz bir nefes olmaz ḳararı rūḥumuñ tende

Mrb.1/4 Yaşlarum sen **gideli** seyl olup iy cān dökilür / Dürr ü yāḳüt çıkar la'l ile mercān dökilür / Ğamzeler zaḥmıyile gözlerüme ḳan dökilür / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

6. unutturmak.

G.56/2 Gül yüzüñ rengi ḥayādan ġarḳ-ı āb itdi güli / Piç ü tāb-ı kākülüñ tābın **giderdi** sünbülüñ

gitgil: "git-" fiilinin "-gil" emir eki almış hali.

G.50/2 Vuşlat demidür çünkü bu dem ḥāne-i dilden / İy gam yüri **gitgil** ki daḥı saña maḥal yok

gitmesün diyü: gitmesin diye.

G.125/6 **Gitmesün diyü** ḥayālüñ gözlerümden ḥ'āb ile / İderem tā şubḥ olunca āḥ u efgān her gice

giymek: örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek.

G.19/6 Göñül künc-i ḳanā'atde otur **giy** ḥırḳa-i ḥüzni / Çü ol şeh ḳulların dā'im faḳīr ü müstemend ister

giyāḥ: ot, bitki || aşıġın bedenindeki kıllar.

G.113/5 Göñülde çeşm-i maḥmūruñ ḥayāliyle ölürsem ben / Bitiser nergis-i şehlā tenüm üzre **giyāhumdan**

gizli: gizli, saklı.

Mrf.1 Pāy-māl itme çünkü yaḳduñ oda / **Gizlidür** gönüm içre nār şaḳın

gonca:

1. yaprakları henüz açılmamış veya az açılmış çiçek; özellikle de gül tomurcuġu.

1.1. sevgilinin kirpikleri ve bakışlarıyla aşıġın göğsünde açtığı yaralar.

G.70/3 Bāġbānā **gonca** vü gülden ruḥ-ı dil-dārsuz / Ḥaḫḫ olur mı var anı dāġ ile peykān eylegil

G.85/5 Gülşen-i vaşluñ ḥazān-ı hicr ile ceng itmeġe / **Goncalarla** şāḥ-ı gülden tīr ü peykān eyledüm

G.86/5 Güller açup dāġlardan **goncalar** peykāndan / Sīnemi ben 'Adlîyā tāze gülistān eylerem

1.2. sevgilinin ağızı, dudakları.

G.80/2 Mest olup yine **gonca** cāmından / Şaldı āvāze 'āleme bülbül

G.115/6 Çekdi süsen hançerin beñzer diyüben ağzuña / Korkusından **goncalar** ağzın yumup açmaz dehen

1.3. sevgilinin yüzü.

G.102/2 Servler görse hırāmın hep ayağ üzre gelür / Gül yüzün medh itmek için **goncalar** açar dehen

gonca-leb: gonca dudak || gonca dudaklı sevgili, dudakları gonca gibi kapalı sevgili.

G.115/1 Bir nefes ‘İsī-şifat ol **gonca-leb** açsa dehen / Hākden baş kaldurup her mürde çāk ide kefen

goncaveş: gonca gibi || sevgilinin ağzı.

G.140/7 Luṭfını ‘Adlī’ye dā’im ol cefākāruñ gören / **Goncaveş** ağzın açup ider tebessüm gül gibi

gögsin dögmek [D]: göğsünü dövmek, çok üzölmek, yas tutmak.

G.87/8 ‘Adlī **gögsin döğüben** derd ile dir ağlayurak / Senden ayru düşeli āh n'idem vāh n'idem

gök: gök, gökyüzü.

G.23/1 Kaçan ki **göklere** ağar bu āh-ı āteş-bār / Olur cihān gözüme kara zülfi gibi tār

G.63/5 Yer ü **gök** şöhret-i ‘ışkumla pür olsun diyenüñ / Ahınuñ yiri felek kendüsinüñ hāk gerek

G.123/1 Hicründe dūd-ı āhum irmese **gökde** aya / Her şeb tölardı mehden rüy-ı zemīn ziyāya

G.140/3 Hüsnüne öykünmege bedr olıcağ **gökde** kamer / Bir siyeh halka aşar ruhsārına kākül gibi

gökde aya gün gibi fer virmek [K]: gökyüzünde Güneş gibi Ay'a ışık vermek. Klâsik Türk şiirinde astronomik bilgi olarak Ay'ın ışığını Güneş'ten aldığı bilinmektedir. Tanıkta sevgilinin yüzü bu bilgiye dayanarak Ay'a ışık veren Güneş olarak tasavvur edilmiştir.

G.123/4 Şems-i ruḥuñdan irse hāk-i siyāha Pertev / **Gün gibi fer vireydi** her zerre **gökde aya**

göksün dögmek [D]: bkz. “gögsin dögmek”.

G.57/2 Ğamuñdan āh idüp kan ağladuğça / **Döğüp göksüm** ururam başuma seng

göñli milki [K]: gönöl mülkü, gönöl ülkesi || aşığın gönöl mülkü; Osmanlı Devleti.

G.28/5 **Göñli milkin** ‘Adlī’nüñ ğam leşkeri yakmak diler / Hey meded erkān-ı devlet aña ne tedbīr ider

göñlin almak [D]: gönlünü almak/kapmak, ilgilenmek, kandırmak.

G.36/4 **Alur göñlin** virür barmağ hisābın / Kim olsa zülfi tarrār ile munis

göñlini almak [D]: gönlünü almak, hoşnut etmek.

G.29/6 Niçe kâfir çal‘asın almak naşīb itdi Hudā / ‘Adlī dil-ber **göñlini almak** kime maḳdūr olur

göñlüm evi [K]: gönöl evi, kalp.

G.33/4 **Göñlüm evini** yıkalı ‘ālemde şafā yok / Bir hāne ki vīrān ola ‘ayş u tarab olmaz

gönlüne girmek [D]: gönlüne girmek, kalbine girmek.

G.82/2 Ta'n taşından **girüp gönlüne** olmadum hālāş / Melce' vü me'vāmı ben gerçi ki sengin eyledüm

göñül: sevgi, istek, düşünüş, hatır gibi kalpte var sayılan duygu kaynağı; âşığın aşkıyla ilgili her türlü gelişmenin algılandığı yer; yüreğin manevi gücü || âşığın gönlü.

G.12/5 Va'desine iy **göñül** dil-berlerün aldanma kim / Anlarun olmaz cihānda 'ahd ü peymānı dürüst

G.19/6 **Göñül** künc-i kanā'atde otur giy hırka-i hüznü / Çü ol şeh kulların dā'im fakīr ü müstemend ister

G.20/7 Hicrinde **göñül** oldu yüzi nūrına nevmīd / Ğam gicesinün şanma ki āhır seheri var

G.30/1 **Göñlümi** dīvāne kılan zülf-i pür-sevdāsıdur / Cānumı pervāne iden şem'-i bezm-ārāsıdur

G.31/1 Sür'at itme iy ecel cismümde ğam cāndur henüz / Ğamzeler zaħmı **göñül** derdine dermāndur henüz

G.31/2 Bir dem eglen iy felek **göñlüm** sarāyın yıkma kim / Ol perī-peyker hayāli anda mihmāndur henüz

G.32/2 **Göñülde** seng-i cevruñle dilüm bir hāneyidi kim / Devām-ı devr-i çarḫ ile zevāl irüp harāb olmaz

G.36/2 **Göñül** ğam gicesinde yār olmaz / Oluram çeşm-i bīdār ile munis

G.37/3 Rişte-i ümmīd **göñlüm** şaldı zülfün bendine / Şanasın kayd oldu dām-ı 'ankebüt içre mekes

G.45/1 Hınçeründen istemez kaç'ā dil ü cān inkıṭā' / Tīğün üstine **göñül** cān virdüğine ne nizā'

G.45/2 Hem-dem olsa düşmen ile **göñlüm** ider el-firāk / Merhabā itse raķibe cānum eyler el-vedā'

G.48/6 İy **göñül** saña müsellemler şanma bu derd ü bela / Çeşm-i pür-hışmı nigāruñ kimse'i kılmaz mu'āf

G.50/3 Tırrañ şalalı silsilesin kalmadı kimse / **Göñlünde** anuñ ğuşşa vü ğam tül-i emel yok

G.50/6 Miḫnet evidür dār-ı cihān eyleme feryād / Bu medrese-i ğamda **göñül** baḫş u cedel yok

G.54/2 İy **göñül** Ferhād'a nisbet eyleme derdüm benüm / Kūh çāk itdiyse ol çāk itdügün cāndur senün

G.55/3 Çünkü vīrāneleri eylerimiş cāy perī / Sen perīsın n'ola **göñlüm** olur ise vaṭanun

G.56/3 Boynumı burdı benefşe haṭtuñun sevdaları / **Göñlümi** sevdāyile başdan çıkardı kākülün

G.58/4 Rāh-ı 'ışka kademün başma **göñül** olmazsa / Arkaña hırka-i ğam bilde kanā'at kemerün

G.64/1 **Göñül** ol ruḫları ğülnāre varduñ / Şanasın ğül uma ğülzāre varduñ

G.65/6 Bu hüsn ile ki şeh olduñ **göñül** vilayetine / Ğamuñ diyārına ben kılı şehriyār itdün

G.68/1 Olur mı şād **göñül** kim ğam içre zār degül / İder mi vaşla heves ol ki dil-figār degül

G.69/1 Ğülşen-i kūyuñ **göñül** murğına kim me'vā degül / Anuñ için bülbül-i dil lāldür ğüyā degül

G.72/1 **Göñül** ol çeşmi sāhirden hāzer kıl / Ne mekr ile göñül alur nazār kıl

G.73/1 Olmadı 'ālem içinde bir nefes hurrem **göñül** / Olmadı bir laḫza bī-ğam olana hem-dem göñül

G.73/1 Olmadı 'ālem içinde bir nefes hurrem göñül / Olmadı bir laḫza bī-ğam olana hem-dem **göñül**

G.73/2 Her kime **göñlüm** ğamın didüm ğamından ğam yidüm / Ğālibā yokdur cihān içinde bir bī-ğam göñül

- G.73/2 Her kime gönülüm gamın didüm gamından gam yidüm / Ğālibā yokdur cihān içinde bir bī-gam **gönül**
- G.73/3 Hāk-i ādem gam ile taḥmīr olupdur ğālibā / Bī-gam olan olmaya cins-i benī-ādem **gönül**
- G.73/4 Ğuşsa-i devrāndan bir dil ḥalāş olmuş degül / Sen degülsin mübtelā-yı gam hemān epsem **gönül**
- G.73/5 Şāhid-i şādī cemālin ‘arz ide bir gün ola / Böyle qalmaz gam yime ḥāl-i cihān her dem **gönül**
- G.73/6 Salṭanat ğavġāsıdır ‘Adlī seni dil-teng iden / Hırqa-püş olanda vardur var ise ḥurrem **gönül**
- G.73/7 Ko ra‘iyyet ğuşşasını memleket kayġusını / ‘Ākil iseñ ḥālūñ añup eylegil mātem **gönül**
- G.82/3 Zülfüñ ucından neler çekdügümü işidenüñ / Her ne deñlü şād ise **gönülünü** ğamġin eyledüm
- G.86/2 Bu müferriḥle ğuşād olmaz **gönül** ğamġinligi / Bāde-i la‘lūñ ḥayālātında ḥayrān eylerem
- G.87/7 Vaşlın işitdi **gönül** bulmadı hīç yol aña / Kıldı baḥt-ı siyehüm çün beni ğumrāh n'idem
- G.89/4 Nice kim zencīr-i zülfüñ bendini dā'im çeker / Vālih ü dīvāne **gönülüm** hīç uşlanmaz benim
- G.99/3 **Gönülüm** evinde gözleri ğüyā bir iki mest / Ceng idüp itdi şīşeci dükkān işin temam
- G.103/1 **Gönül** ol serv-i sīmīni görüp cāndan ğüzel dirsın / Kaçan cān virmek istersın aña lāyık ‘amel dirsın
- G.106/2 Ḥaṭṭı gelmedin ğül-i vaşlın ṭaleb kıl iy **gönül** / Kim ḥazān faşlında ḥaṭṭ olmaz iñen bustāndan
- G.110/4 Varayın kūyuña cānumı nişār eyleyeyin / Ğülsitān içre **gönül** murgını āzād ideyin
- G.113/5 **Gönülde** çeşm-i maḥmūruñ ḥayāliyle ölürsem ben / Bitiser nergis-i shehlā tenüm üzre ğiyāhumdan
- G.116/1 ‘Işka düşdüüm dostlar nāz u niyāzı bilmedin / Nāya dem-sāz oldu **gönülüm** süz u sāzı bilmedin
- G.117/4 Esīr-i bend-i belā olmaduġ **gönül** qalmaz / Egerçi zülfüñ aça cān sipāhı üzre kemīn
- G.118/3 Nice serbāz olmayam ‘ışkı yolında dil-berüñ / Bu delü **gönülüm** gibi çābük-levendüm var iken
- G.118/4 Eylemiş dil-ber şalā vaşlına cānlar dir meġer / İy **gönül** ben kime diyem bunı kendüm var iken
- G.122/1 O ğül bu bülbüli diler çü zār eylemeġe / **Gönül** daḥı diler anı hezār eylemeġe
- G.122/5 **Gönül** ki kan yuduban la‘l ü ğüher eyledi cem‘ / Gözüm diler ayaġuña nişār eylemeġe
- G.122/6 Şaçuña ‘Adlī **gönül** cem‘ idüp ki cān atdı / İver mi zülfüñ anı tārmār eylemeġe
- G.124/1 Diler ki bağlana **gönülüm** o zülf-i pür-tāba / Ne cān virür göre miskīn bend ü kullāba
- G.124/2 Gözüñ ğamında marīz-i seher olalı **gönül** / Müjeñ ḥayāli anı qor mı bir nefes ḥ‘āba
- G.127/2 Muqīm olalı **gönülde** ḥayāli leblerinüñ / Gözüm hūn-ı ciger ṭoldı şimdi nem yirine
- G.128/3 **Gönülümü** zülfinde buldı şeb-rev olmuşsun diyü / Bağladı miskīn resen aşmaġa dāra çāre ne
- G.128/6 Āteş-i āhum benim her dem irer kılmaz eser / **Gönüldür** ol dil-berüñ çün seng-i ḥāra çāre ne
- G.129/4 **Gönül** cem‘ itmedüñ sevdā-yı zülfine virelden dil / Perīşānlıġumuz ḥoş geldi çünkim ol perī-şāne

G.131/1 Yüzüñ gülzârı şevkınden **göñül** murğı gelür zâre / Anuñçün gül yüzüñ yâdına eyler meyl
gülzâre

G.136/4 Nây olalı gam çengine kânün ile **gönlüm** / Dem-sâz olup durur aña sîne rübâbı

G.137/1 Gice uyhuda **göñül** cennetde gördi yirini / Kûy-ı dil-berde iķâmetdür didi ta'birini

G.140/4 Hışm ile hançer çeküp **göñlüm** sarâyına gelür / Çeşm-i hün-rîzûñ iķer her laħza kanum mül gibi

G.142/1 Gözlerüm yaşı lebüñ yâdına mercân oldı / Göz ile **göñlüm** arasında yine kan oldı

G.144/4 Daħı tezelzül-i dehr itmez idi hiç gezend / **Göñül** harâbesinüñ yâr olaydı mi'mârı

Mat.3 Yine şâdum ki ol gül-çehreden büy-ı vefâ geldi / Küdüret gitdi **göñlümden** bi-ħamdillâh şafâ geldi

Mrf.1 Pây-mâl itme çünki yakduñ oda / Gizlidür **göñlüm** iķre nâr şaķın

göñül almak [D]: gönlünü çelmek, aşık etmek.

G.72/1 Göñül ol çeşmi sâhirden hâzer kıl / Ne mekr ile **göñül alur** nazâr kıl

göñül milki [K]: gönlü ülkesi.

G.17/3 Ğâlib olduķça **göñül milkine** gam cân incinür / Milk ehiline gelürmiş düşmen-i pîrüz telħ

göñül şehri [K]: gönlü şehri.

G.24/4 'Işķ dellâli **göñül şehrine** seyr itdükçe / Gam metâ'ına hemân cânı harîdâr eyler

göñül virmek [D]: gönlü vermek; bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya iķten yönelmek, eĝinmek, meyletmek; düşkün olmak.

G.42/4 **Göñül virme** güzeller leblerine / Harîs olur yaramaz öğrenürmiş

gör: gör, gör bak.

G.39/4 Sen şeh-i milk-i cemâle kıl olayın dirimiş / **Gör** bilür mi ĥaddini 'Adlî 'aceb şulţânimiş

G.100/2 Zâhidi **gör** kim güzeller sevmegi inkâr ider / Ğsim olmaz mı diyen nür-ı Ğudâ'yı sevmezsin

G.119/2 Zülfî zencîrin uzatmaz **gör** nice ser-fitnedür / Açılıp Mecnûn olan diller çıkadur çâhdan

görd'ise: gördüyse.

G.142/5 Muteħayyir oluban bulmadı nuţķa mecal / Mest-i 'Işķum beni kim **görd'ise** ĥayrân oldı

göre:

1. görse.

Mat.4 Kâmetüñ üzre gören destâruñ ucın çîn çîn / Didi zîbâ yaraşuķdur **göre** ser üzre semen

G.76/2 Kim ki aħşam zülfüñi **göre** gicesi ĥadr olur / Kim yüzüñ görse seħer zî-ţâli'-i ferħunde-fâl

G.124/1 Diler ki baĝlana göñlüm o zülf-i pür-tâba / Ne cân virür **göre** miskîn bend ü kullâba

2. görsün.

G.33/7 Kûyından anuñ sür ki raķîbi **göre** 'Adlî / Cennet'de eger itse mekân Bû-Leheb olmaz

görelî: gördüğünden beri.

Mrb.1/1 **Görelî** ol şanemün kaşlarını yây gözüm / Kıldı cevri oklarına sîne siper vây gözüm / Dimedüm mi saña ben bakma aña hây gözüm / Gözüm evvây gözüm vay gözüm evvây gözüm

gören: görenler || aşıklar.

G.25/7 Zülfünü şem^c-i ruhuñ üzre **görenler** didiler / ‘Adlî’nün dūd-ı dilin aña duhân eylediler

G.35/5 Ruğlarıñda hâl-i ‘anber-bāruñ **gören** didi / Hoş yaraşmış ki ola kâfūr ile fülful enīs

G.78/4 Şalunurken seni nâz ile **görenler** didiler / Ya perî-zāde durur ya melek ādem degül ol

G.117/5 Tudağū üstine zülfün egildüğünü **gören** / Didi ki vahy getürmüş Mesîh'e Rūhū'l-emîn

G.140/7 Luṭfını ‘Adlî’ye dā’im ol cefākāruñ **gören** / Ğoncaveş ağzın açup ider tebessüm gül gibi

Mat.4 Kāmetün üzre **gören** destāruñ ucın çīn çīn / Didi zībā yaraşuğdur göre ser üzre semen

göricék: görünce, gördüğü zaman.

G.4/7 Hün-ı dil yaşuñla ‘Adlî gerçi seyl oldı dirîğ / Kanlu yaşuñ **göricék** rahm eylemez cānān saña

G.66/1 Yüzünü **göricék** artar enīni zārlaruñ / Olur bahār olıcağ nālesi hezārlaruñ

G.109/6 **Göricék** kadd-i bālāñı bu iki merdüm-i çeşmüm / Şaçarlar dürr ile la’li yoluña mā-meleklerden

G.111/3 Nice kan ağlamayam düşde hayālün **göricék** / Bir dahı gözlerüne gelmezem uyhu gibi ben

G.113/2 Hāṭāsın kullaruñ şehler **göricék** ‘afv ider līkin / Benüm ‘özrümi ol dil-ber görür artuğ günāhumdan

görünmek: görünmek, -miş/-miş gibi gelmek.

G.32/4 Neye kılsa nazar çeşmüm hayālün **görünür** anda / Dü ‘ālem hā’ıl olursa hayālüne hicāb olmaz

G.61/1 Ārzü-yı cān u dil cānā vişālüñdür senüñ / **Görinen** her laḫzada gözde hayālüñdür senüñ

G.71/3 Serv ile kadd-i hıramānı bir olduğı gibi / **Görünür** müy-ı miyāniyle şacı kıl-be-ķıl

G.83/5 Rüz u şeb mihr ü mehün şem^cini āhumdur yağan / **Görinen** çarḫ-ı felek dūd-ı duhānumdur benüm

G.93/4 **Görinen** encüm degüldür sīnesi pür-yāredür / Tır-i āhı ol kadar kim çarḫa pür-tāb eyledüm

görine: görünür.

G.58/5 **Görine** gözlerine gün gibi gündüzde şehā / Kağı a‘māya k’ide kühl-i cilā ḫāk-i derüñ

görmek:

1. göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek; göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak; belirli bir zamanın içinde bir olaya tanık olmak, yaşamak, izlemek.

G.11/4 Zāhidi **gördüm** mürīd ile çıkar mey-hāneden / Ser-girān biri velīkin ol birisi nīm-mest

G.23/4 Gözüm yaşını şular **gördi** kendüden gitdi / İşitdi nālemi zārılığ eyledi kühsār

G.33/6 Rıdvān lebüñi **görse** diye bāğ-ı cinānda / Bunuñ gibi şīrīn-ter ü rengīn ruṭab olmaz

- G.48/3 Pertev-i nūr-ı cemālūñ **görmege** iy meh senūñ / Ka‘be-i kūyuñ melā‘ik her dem iderler tavāf
- G.55/5 Gūş şīrīn-suḥānuñ işidür ammā ne ‘aceb / Gözlerüm diḳḳat idüp **görmedi** hergiz dehenūñ
- G.56/1 **Görse** bülbül nāleler eyler cemālını gülün / Gūş olupdur gül işitmege fiḡānın bülbülün
- G.57/7 Yüzün **görüp** fiḡān itdükçe ‘Adlī / İder gülşende bülbül aña āheng
- G.60/1 Müyesser olsa yārūñ bāde-i la‘liyle hem-demlik / **Görürlerdi** şafā bezminde nice olduḡın Cemlik
- G.76/2 Kim ki aḡşam zülfūñi göre gicesi ḳadr olur / Kim yüzün **görse** seḡer zī-ḡālī‘-i ferḡunde-fāl
- G.78/5 Güneşi **gördi** gözüm dil seni şandı didi cān / Ḳāmeti serv-i gülün yoḳ durur epsem degül ol
- G.103/1 Göñül ol serv-i sīmīni **görüp** cāndan güzel dirsın / Ḳaçan cān virmek istersın aña lāyīḳ ‘amel dirsın
- G.103/2 Şaçında yüzini **gördüm** güneşdür burc-ı ‘aḳrebde / Müneccimsın ne vech ile güneş burcın ḡamel dirsın
- G.103/4 Yüzünün pertevin şūfī **görürsün** erba‘īnūñde / Yaḳañ yırtup urup na‘ra cemālī bī-bedel dirsın
- G.104/3 Feraḡ **gördüm** seni cānum sevindi / Ben ağladuḡuma ḡandān imişsin
- Mrb.1/3 Tūtiyā olmayalı gözlerüme gerd-i rehūñ / **Görmedi** iki gözüm pertevini mihr ü mehūñ / İy gözüm bunca belā derd ile neyki güneḡūñ / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm
- 1.1. anlamak, kavramak, sezmek, fark etmek.
- G.2/2 Gözün aç **gör** nice iḡyā oldı emvāt-ı zemīn / Ḥaşr-ı ecsāda o münkir itdüḡi inkāre baḳ
- G.3/4 ‘Adū-yı bī-başar aña muḡālif olsa ne ḡañ / Saḡīḡi egri **görürler** şular ki aḡveldür
- G.4/2 Mihrūñi cānda ezelden saḳlar idüm sanma kim / Dār-ı dünyāda **görüp** ḡayrān olupdur cān saña
- G.6/5 Zülf-i dil-dāre şebīḡ itdügüme incinūben / **Gör** ki dönderdi meḡer nāfe-i tātār bana
- G.46/4 Bī-başardur nūr-ı ḡüsn-i yāri zāhid **görmez** / Būy-ı ‘ışḳı nice idrāk ide ḡuşḳ olan dimāḡ
- G.82/5 Zülfi vaşfında mu‘aḳḳaddur kelāmuñ ‘Adlīyā / Lebleri vaşfında **görseñ** nice şīrīn eyledüm
- G.102/2 Servler **görse** ḡırāmın hep ayaḡ üzre gelür / Gül yüzün medḡ itmek içün ḡoncalar açar dehen
- G.102/7 Hāy ‘Adlī ne ḡurursın vaḳt-i gül faş-ı bahar / **Görsin** ol gül-ḡehrei bī-zaḡmet-i ḡār isteyen
- G.107/4 Ka‘be-i ḡüsnūñde zāhid **görse** ḳaşuñ iy şanem / Ḳiblei terk eyleye yüz döndere miḡrābdan
- G.109/3 Ne olur māl-ı dünyāvī vireydüm cānı şükrāne / Ḳolaşsa boynuma **görsem** biri sīmīn bileklerden
- G.111/5 **Görse** sünbüllerūñi ravzada Rıḡvān diye kim / Bulmadum sünbül-i ter ol iki ḡīsū gibi ben
- G.111/6 Şehr-i ḡüsn içre güzellerde daḡı **görmemişem** / Siḡr ile diller alur ol iki cādū gibi ben
- G.120/4 Nāḡun-ı gül-berg-i yārūñ her biri āyinedür / ‘Adlīyā kendüyi **görirse** n’ola ol nāzenīn
- G.123/6 Yūsūf Mışır'da dirler ḡüsn ile oldı şulḡān / **Görseydi** ḳul olurdu sen şāḡ-ı meh-likāya
- G.125/5 **Gördükçe** diyü raḳībi saña hem-dem iy melek / Dil yanup tennūr-ı ḡamda oldı büryān her gice
- G.127/1 Yüzünü **görse** anuñ ravza-i ‘İrem yirine / İştise lebleri vaşfını cām-ı Cem yirine
- G.134/5 And içse raḳībūñ şanemā dīnüm içün dir / Yoḳ yire niḡe andlar içer **gör** o la‘īni

G.139/2 Gül firākında gül öksüzi geçer bülbül velī / Āteşüm kār eylese **göreydi** hākisterligi

G.140/1 Her kaçan ruhsārını ‘arz ide dil-ber gül gibi / Nāleye başlar **görüp** bī-çāreler bülbül gibi

N.1/1 **Görse** dil gözünü ‘ayş u țarab u yād eyler / İçse cām-ı lebüni nāle vü feryād eyler

1.1.2. rüyada görmek.

G.137/1 Gice uyğuda gönül cennetde **gördi** yirini / Kūy-ı dil-berde iķāmetdür didi ta‘bīrini

1.2. umrunda olmak.

G.13/1 Nesne yok yanında dil-dāruñ dil ü cāndan ‘abeş / ‘Āşıkā nesne **görinmez** derd-i hicrāndan ‘abeş

1.3. düşünmek, göz önüne almak.

G.18/4 Zāhidā zūhdüñ **görüp** rind olana ta‘n itme kim / Levha țarhın böyle çekmiş üstād-ı naķş-bend

1.4. şahit olmak.

G.38/6 Zülf ü hațtuñ dir **görenler** ‘anberīn zencīr ile / Sihr idüp cāzū gözi hūrşīd-i raķşān bağlamış

1.5. okumak, dinlemek.

G.38/7 ‘Adlī’nüñ nazmın **gören** vaşf-ı ruħuñla didi kim / Cem‘ idüp evrāk-ı gül bir tāze dīvān bağlamış

1.6. hatırlamak.

G.108/6 ‘Adlīyā ‘ār eyleme cānān yolunda ölmeğe / Cān fedā kılmadı mı Maħmūd'ı **gör**
Ayaz için

görüñ:

1. bakın, görün.

G.77/3 Zāhid añmaz kendünün hālvette esrārın **görün** / ‘Āşıkı içer diyü taħfif idermiş ol şaķīl

2. görünce, gördüğü zaman.

G.135/4 Tāze eyleñ bāde ābiyla dil-i pejmürdei / Nice virdi āb-rū ezhāre **görüñ** şebnemi

görüñ: görünce, gördüğü zaman.

G.10/3 ‘Andelīb-i dil nice derd ile feryād itmesün / Gül-‘izārına **görüñ** hār-ı raķīb olmuş řarīb

göstermek: görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak.

G.5/3 Şan süre-i İncīl idi hațtuñ ki yazıldı / **Göstermek** için la‘l-i lebüñ mu‘ciz-i ‘İsā

G.20/3 Sen mehde tamām olduğına āyet-i hüsñüñ / Huccet hațuñı **göster** aña kim nazarı var

göstermeyüben: göstermeyip, göstermeyerek.

G.47/2 Hālını **göstermeyüben** şaldı zülfı damına / Murğ-ı cāndan kıldı ol şayyād bir erzen dirīğ

göz:

1. göz; bakış, nazar.

1.1. sevgilinin gözleri, bakışları.

- G.9/3 **Gözleri** cellādına virmiş müje hañçerlerin / Düzd-i dil aşmağa iki kākül-i miskīn şalup
- G.20/2 Kaşına **gözi** gamz ider iy dil hazer it kim / Ol egriye bu fitnenüñ egri haberi var
- G.24/1 **Gözi** derdiyle dil-i zārumı bīmār eyler / Şaçı fikriyle cihānı gözüme tār eyler
- G.51/1 Niçe bir ben za'ife derd ü gamda haste-ħāl olmağ / **Gözün** bīmārı gibi her zamānda bī-mecāl olmağ
- G.51/3 Behey kāfir Müselmānlık yolında var mıdur bu kim / Ĥarāmī **gözlerüñe** kanumı içmek ĥelāl olmağ
- G.53/6 Hışm ile **gözün** tığ çeker merdüm-i şūħuñ / Mest olsa kaçan 'ādetidür şūr u şer itmek
- G.61/5 **Gözlerün** hañçer çeküp her laħza kanlar dökdüğü / Fitne-i āħir-zamānsın mekr ü ālüñdür senüñ
- G.69/4 Lāle daħı dāğdār-ı ĥadd-i gül-günüñ durur / **Gözlerün** bīmārı ancağ nergis-i şehlä degül
- G.81/4 Kākülün bendinde oldılar ulü'l-el-bāb kayd / **Gözlerün** sihrine oldılar ulü'l-ebşār ĥul
- G.91/2 **Gözlerün** tığ çeker kaşdı bu kim cānum ala / Şanemā ivme ki ben şanma ki ĥāzır degülem
- G.99/2 Kāfir **gözini** yār Müselmān ider gibi / Müjgānı tutmuş iki taraf tığ-i bī-niyām
- G.99/3 Göñlüm evinde **gözleri** güyā bir iki mest / Ceng idüp itdi şīşeci dükkān işin temam
- G.108/2 Zülfi dāmına muķayyed olasın fikr eylemez / Murğ-ı cān pervāz ider ol **gözleri** şehbāz için
- G.108/3 Kendü añmaz ĥalvetinde başlar kesdüğini / Tanz ider şūfī bize ol **gözleri** şannāz için
- G.110/3 Ĥāne-i dil ki ĥarāb oldı **gözün** mekrinden / Ėamzeñ oğlarıyile anı ben ābād ideyin
- G.120/1 Nün-ı nergisdür **gözün** üstinde cānā rā kaşın / Lālelerde lāmdır yüzünde zülf-i 'anberīn
- G.124/2 **Gözün** gamında marīz-i seher olalı gönül / Müjeñ ĥayāli anı ĥor mı bir nefes ĥ'āba
- G.127/3 Fiğān ki **gözleri** zulminden ol şehüñ bir gün / Elümle çāk ideyin sīnemi yaķam yirine
- G.132/6 Her laħza **gözün** tığ-i müjeñ çekdüğü bu kim / 'Ādetdür olur düzd ü ĥarāmī çü zer üzre
- G.133/2 Şaçı tarrārlar mekrine bir dil olmasun meftun / **Gözi** kāfirlere düşürme yā Rab bir Müselmān'ı
- N.1/1 Görse dil **gözünü** 'ayş u şarab u yād eyler / İçse cām-ı lebüñi nāle vü feryād eyler

1.2. aşığın gözü.

- G.9/4 Dür dişün yādıyla bīdārem şeb-i hicründe ben / **Gözlerümden** şubħ olunca ĥüşe-i Pervīn şalup
- G.24/1 Gözi derdiyle dil-i zārumı bīmār eyler / Şaçı fikriyle cihānı **gözüme** tār eyler
- G.53/2 Ĥarc ideyidüm yollarına la'li **gözümden** / Kūyına anuñ olsa müyesser sefer itmek
- G.55/5 Güş şīrīn-suħānuñ işidür ammā ne 'aceb / **Gözlerüm** diķkat idüp görmedi hergiz dehenüñ
- G.58/5 Görine **gözlerine** gün gibi gündüzde şehā / Kağı a'māya k'ide kühl-i cilā ĥāk-i derün
- G.61/1 Ārzü-yı cān u dil cānā vişālüñdür senüñ / Görinen her laħzada **gözde** ĥayālüñdür senüñ
- G.62/4 **Gözün** marīzine la'li lebüñle eyle 'ilāc / Ki haste olana olmaya gül-şekerden yeg

- G.68/3 Başuma gün mi çoğar kim yüzün firâkında / Kara saçun gibi ‘âlem **gözüm**e târ degül
- G.72/3 Nişâr için hayâli ayağma / **Gözün** dürcini pür-dür ü güher kıll
- G.77/4 Ağlamasa **gözlerüm** küyına yol virmez nigâr / Oldı rüşen bu ki hergiz cennete girmez bağl
- G.78/1 Dil ü cân çekse gamın sen şanemün gam degül ol / Ger nem olmaya **gözüm** hicr ile nesnem degül ol
- G.78/5 Güneşi gördi **gözüm** dil seni şandı didi cân / Kâmeti serv-i gülün yok durur epsem degül ol
- G.99/1 Şâhum hayâlün eylemese **gözlerüm** mağâm / Eşküm habâbın itmezidi lâlegün hıyâm
- G.99/5 ‘Aks-i lebi **gözünde** şanasın yine ‘Adlî / Rengîn mey ile aşılı dükkân öñinde cân
- G.104/1 **Gözüm** hicr ile sen giryân imişsin / Yürek bu derd ile sen kan imişsin
- G.122/5 Göñül ki kan yuduban la^l ü güher eyledi cem‘ / **Gözüm** diler ayağuna nişâr eylemeğe
- G.125/6 Gitmesün diyü hayâlün **gözlerümden** h[‘]âb ile / İderem tâ şubh olunca âh u efgân her gice
- G.127/2 Muğm olalı göñülde hayâli leblerinün / **Gözüm**e hün-ı ciger tıldı şımdı nem yirine
- G.129/5 Birisi garğ-ı âb oldı birisi tîşe-çâk itdi / **Gözümden** infi‘âl ol deñlü irdi bağr ile kâne
- G.134/2 Lü‘lü’ dişinün yâdına iy lebleri mercan / **Gözden** bırağursam ne ‘aceb dürr-i şemîni
- G.136/3 La^lün gam ile **gözden** olur yine revâne / Nüş eyledügince kamu ‘ışk ehli şarâbı
- G.139/4 **Gözlerüm** yaşından alur ebr-i bârân dökmeği / Lâleye hünin ciger ta‘lîm ider micmerligi
- G.142/1 Gözlerüm yaşı lebün yâdına mercân oldı / **Göz** ile göñlüm arasında yine kan oldı
- G.143/3 Gerden-i cânâ çekelden ser-i zülfün bendi / Şaldı dil kişverine hûni **gözün** yağmayı
- Mrb.1/1 Göreli ol şanemün kaşlarını yâ gözüm / Kıldı cevri oğlarına sîne siper vâ **gözüm** / Dimedüm mi saña ben bakma aña hây gözüm / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm
- Mrb.1/1 Göreli ol şanemün kaşlarını yâ gözüm / Kıldı cevri oğlarına sîne siper vâ gözüm / Dimedüm mi saña ben bakma aña hây **gözüm** / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm
- Mrb.1/1 Göreli ol şanemün kaşlarını yâ gözüm / Kıldı cevri oğlarına sîne siper vâ gözüm / Dimedüm mi saña ben bakma aña hây gözüm / **Gözüm** eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm
- Mrb.1/1 Göreli ol şanemün kaşlarını yâ gözüm / Kıldı cevri oğlarına sîne siper vâ gözüm / Dimedüm mi saña ben bakma aña hây gözüm / Gözüm eyvây **gözüm** vay gözüm eyvây gözüm
- Mrb.1/1 Göreli ol şanemün kaşlarını yâ gözüm / Kıldı cevri oğlarına sîne siper vâ gözüm / Dimedüm mi saña ben bakma aña hây gözüm / Gözüm eyvây gözüm vay **gözüm** eyvây gözüm
- Mrb.1/1 Göreli ol şanemün kaşlarını yâ gözüm / Kıldı cevri oğlarına sîne siper vâ gözüm / Dimedüm mi saña ben bakma aña hây gözüm / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây **gözüm**
- Mrb.1/2 Tîr-i gamzeñ şanemâ **gözlerüme** olalı tüş / Gözlerüm yaş ağıdup bağr oluban eyledi cüş / Seyl-i eşküm dökilüp gözlerümi eyledi boş / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm
- Mrb.1/2 Tîr-i gamzeñ şanemâ gözlerüme olalı tüş / **Gözlerüm** yaş ağıdup bağr oluban eyledi cüş / Seyl-i eşküm dökilüp gözlerümi eyledi boş / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/2 Tîr-i ğamzeñ şanemâ gözlerüme olalı tüş / Gözlerüm yaş aqıdup baħr oluban eyledi cüş / Seyl-i eşküm dökilüp **gözlerümi** eyledi boş / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/2 Tîr-i ğamzeñ şanemâ gözlerüme olalı tüş / Gözlerüm yaş aqıdup baħr oluban eyledi cüş / Seyl-i eşküm dökilüp gözlerümi eyledi boş / **Gözüm** eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/2 Tîr-i ğamzeñ şanemâ gözlerüme olalı tüş / Gözlerüm yaş aqıdup baħr oluban eyledi cüş / Seyl-i eşküm dökilüp gözlerümi eyledi boş / Gözüm eyvây **gözüm** vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/2 Tîr-i ğamzeñ şanemâ gözlerüme olalı tüş / Gözlerüm yaş aqıdup baħr oluban eyledi cüş / Seyl-i eşküm dökilüp gözlerümi eyledi boş / Gözüm eyvây gözüm vay **gözüm** eyvây gözüm

Mrb.1/2 Tîr-i ğamzeñ şanemâ gözlerüme olalı tüş / Gözlerüm yaş aqıdup baħr oluban eyledi cüş / Seyl-i eşküm dökilüp gözlerümi eyledi boş / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây **gözüm**

Mrb.1/3 Tütüyâ olmayalı **gözlerüme** gerd-i rehüñ / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ / İy gözüm bunca belâ derd ile neyki günehüñ / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/3 Tütüyâ olmayalı gözlerüme gerd-i rehüñ / Görmedi iki **gözüm** pertevini mihr ü mehüñ / İy gözüm bunca belâ derd ile neyki günehüñ / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/3 Tütüyâ olmayalı gözlerüme gerd-i rehüñ / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ / İy **gözüm** bunca belâ derd ile neyki günehüñ / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/3 Tütüyâ olmayalı gözlerüme gerd-i rehüñ / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ / İy gözüm bunca belâ derd ile neyki günehüñ / **Gözüm** eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/3 Tütüyâ olmayalı gözlerüme gerd-i rehüñ / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ / İy gözüm bunca belâ derd ile neyki günehüñ / Gözüm eyvây **gözüm** vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/3 Tütüyâ olmayalı gözlerüme gerd-i rehüñ / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ / İy gözüm bunca belâ derd ile neyki günehüñ / Gözüm eyvây gözüm vay **gözüm** eyvây gözüm

Mrb.1/3 Tütüyâ olmayalı gözlerüme gerd-i rehüñ / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ / İy gözüm bunca belâ derd ile neyki günehüñ / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây **gözüm**

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cân dökilür / Dürr ü yâķüt çıkar la'l ile mercân dökilür / Ğamzeler zaħmıyile **gözlerüme** ħan dökilür / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cân dökilür / Dürr ü yâķüt çıkar la'l ile mercân dökilür / Ğamzeler zaħmıyile gözlerüme ħan dökilür / **Gözüm** eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cân dökilür / Dürr ü yâķüt çıkar la'l ile mercân dökilür / Ğamzeler zaħmıyile gözlerüme ħan dökilür / Gözüm eyvây **gözüm** vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cân dökilür / Dürr ü yâķüt çıkar la'l ile mercân dökilür / Ğamzeler zaħmıyile gözlerüme ħan dökilür / Gözüm eyvây gözüm vay **gözüm** eyvây gözüm

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cân dökilür / Dürr ü yâķüt çıkar la'l ile mercân dökilür / Ğamzeler zaħmıyile gözlerüme ħan dökilür / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây **gözüm**

Mrb.1/5 Dâ'imâ cevr kılır ben ħulına şâh n'idem / Şeb-i hicrinde tülû' eylemez ol mâh n'idem / **Gözlerüm** görmez ise gün yüzini âh n'idem / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/5 Dâ'imâ cevr kılır ben ħulına şâh n'idem / Şeb-i hicrinde tülû' eylemez ol mâh n'idem / Gözlerüm görmez ise gün yüzini âh n'idem / **Gözüm** eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/5 Dâ'imâ cevr kıılır ben kıılına şâh n'idem / Şeb-i hicrinde tülû' eylemez ol mâh n'idem / Gözlerüm görmez ise gün yüzini âh n'idem / Gözüm eyvây **gözüm** vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/5 Dâ'imâ cevr kıılır ben kıılına şâh n'idem / Şeb-i hicrinde tülû' eylemez ol mâh n'idem / Gözlerüm görmez ise gün yüzini âh n'idem / Gözüm eyvây gözüm vay **gözüm** eyvây gözüm

Mrb.1/5 Dâ'imâ cevr kıılır ben kıılına şâh n'idem / Şeb-i hicrinde tülû' eylemez ol mâh n'idem / Gözlerüm görmez ise gün yüzini âh n'idem / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây **gözüm**

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin hasret ile yâre dirîğ / Dil düşüp zülfi hamıyla yürür âvâre dirîğ / **Gözlerüm** derdine olmaz bilürem çâre dirîğ / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin hasret ile yâre dirîğ / Dil düşüp zülfi hamıyla yürür âvâre dirîğ / Gözlerüm derdine olmaz bilürem çâre dirîğ / **Gözüm** eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin hasret ile yâre dirîğ / Dil düşüp zülfi hamıyla yürür âvâre dirîğ / Gözlerüm derdine olmaz bilürem çâre dirîğ / Gözüm eyvây **gözüm** vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin hasret ile yâre dirîğ / Dil düşüp zülfi hamıyla yürür âvâre dirîğ / Gözlerüm derdine olmaz bilürem çâre dirîğ / Gözüm eyvây gözüm vay **gözüm** eyvây gözüm

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin hasret ile yâre dirîğ / Dil düşüp zülfi hamıyla yürür âvâre dirîğ / Gözlerüm derdine olmaz bilürem çâre dirîğ / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây **gözüm**

Mrb.1/7 Bir perî-zâde vü meh-rû şanem ü tâze cüvân / İdeli gün yüzini perde-i zülfinde nihan / 'Adlî'nüñ **gözlerine** oldu kârânu dü cihan / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/7 Bir perî-zâde vü meh-rû şanem ü tâze cüvân / İdeli gün yüzini perde-i zülfinde nihan / 'Adlî'nüñ gözlerine oldu kârânu dü cihan / **Gözüm** eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/7 Bir perî-zâde vü meh-rû şanem ü tâze cüvân / İdeli gün yüzini perde-i zülfinde nihan / 'Adlî'nüñ gözlerine oldu kârânu dü cihan / Gözüm eyvây **gözüm** vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/7 Bir perî-zâde vü meh-rû şanem ü tâze cüvân / İdeli gün yüzini perde-i zülfinde nihan / 'Adlî'nüñ gözlerine oldu kârânu dü cihan / Gözüm eyvây gözüm vay **gözüm** eyvây gözüm

Mrb.1/7 Bir perî-zâde vü meh-rû şanem ü tâze cüvân / İdeli gün yüzini perde-i zülfinde nihan / 'Adlî'nüñ gözlerine oldu kârânu dü cihan / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây **gözüm**

göz yaşın akıtmak [D]: gözyaşı akıtmak, gözyaşı dökmek.

G.24/5 'Adlî **göz yaşın akıdup** yine tölâb gibi / Gülsitân-ı ser-i küyuñ tolanup zâr eyler

göz yummak [K]: gözünü kapamak.

G.20/4 Tâ şubha degin **yummasa göz** tañ mı kevâkib / Âhumla felek yana diyüben hâzeri var

gözden çıkarmak [D]: gözden çıkarmak, bir mal, para, değer yargısı vb. maddi veya manevi varlığın elden çıkarılmasını kabul etmek; gözyaşı dökmek, ağlamak || şairin en değerli ve belki de tek varlığı olan gözyaşlarını dökmesi.

G.143/4 Çünkü sen gevher-i nâ-yâba elüm irişemez / N'ola **gözden çıkarursam** bu yedi deryayı

gözi âhü [K]: ahu gözlü, ceylan gözlü || ahu gözlü sevgili, ceylan gözlü sevgili.

G.120/3 İy **gözi ahū** haṭı ‘anber-feṣānuñ yādına / Bir deriye şarılıp kaldı Huten'de müşg-i Çin

gözi cellād [K]: cellat gözlü || sevgili. Klâsik Türk şiirinde "göz" ile "cellād" arasında özel bir münasebet kurulur.. Bunun sebebi olarak cellatların infaz esnasında cana kıyma cesareti bulabilmeleri için sarhoş olmaları ve gözün de "mest" sıfatıyla anılması, her ikisinin de can alıcı özelliğe sahip olması biçiminde izah edilebilir. Ayrıca genellikle siyah tenlilerden seçilen cellatlar, infaz esnasında kırmızı giyerler. Siyah cellat, gözbebeği; giydiği kırmızı elbise ise hışımdan kızaran gözler olarak düşünüldüğünde iki unsur arasında birçok benzetme yönünün bulunduğu anlaşılabilir.

G.47/5 Ol **gözi cellād** hicrinde ölürsem dostlar / Bu garībūñ māteminde eylemeñ şiven dirīg

gözi fettān [K]: gözleriyle fitne çıkan || sevgili.

G.15/5 Medḥ-i ‘ālemden çü müstağnī olupdur āftāb / ‘Adliyā nice idersin ol **gözi fettānı** medḥ

gözi nemnāk [D]: gözü nemli, gözü yaşlı, ağlak || üzüntülü, dertli, kederli.

G.63/1 ‘Āşıkūñ ‘ışk yolında **gözi nemnāk** gerek / Dāmen-i ‘ışka yapışan yakası çāk gerek

gözi yaşı revān itmek [K]: gözyaşı akıtmak, ağlamak.

G.6/2 Yollar **itdi** yüzi üstinde **gözi yaşı revan** / Nālem işitdi meger ağladı kühsār baña

göz yaşı: gözyaşı || aşığın gözyaşları.

G.23/4 **Gözüm yaşını** şular gördi kendüden gitdi / İşitdi nālemi zārılığ eyledi kühsār

G.32/1 Ciger tennūr sīnemde dem olmaz kim kebāb olmaz / Gün olmaz rüz-ı hicrūñde **gözüm yaşı** şarāb olmaz

G.65/4 Kenāre gelmeyüben sen kenār eyleyeli / **Gözüm yaşını** benüm bahr-ı bī-kenār itdüñ

G.71/2 Dür dişüñ fikriyile şol kadar ağladum kim / Baħra döndi **gözümün yaşı** görünmez sāhil

G.74/2 Şābit oldum rāh-ı ‘ışkuñda baña raħm it diyü / Dimedüm kim **gözlerümün yaşını** seyyāre kıl

G.78/2 **Gözümün yaşını** ‘ummāna nice beñzedeyüm / Ki kenārında bunuñ қаtre kadar nem degül ol

G.85/4 Ten ğubārı dāmenüñe irmesün diyü revan / **Gözlerüm yaşını** anuñ üstine bārān eyledüm

G.90/3 Kible haħķı şanemā Ka‘be olaldan küyüñ / **Gözlerüm yaşını** kıldum o ħaremde zemzem

G.117/2 **Gözüm yaşıyla** işigini şöyle zeyn itdüm / Nite kim encüm ile zeyn olundu çarḥ-ı berīñ

G.142/1 **Gözlerüm yaşı** lebūñ yādına mercān oldı / Göz ile gönülüm arasında yine kan oldı

gözün gevherlerin saçmak [K]: gözünden inci saçmak; göz yaşı dökmek.

G.21/2 Her ne deñlü yolına **saçdum gözüm gevherlerin** / Mā‘il olmaz şanasın cān naħdini iş‘ār ider

gözünden kan revān olmak [D]: gözünden kan/kanlar akmak, büyük üzüntüyle ağlamak.

G.85/3 Yaş dükendükçe **gözümde kan olur** her dem **revan** / Leblerün yādına çeşmüm baħr ile kān eyledüm

gözüne tār olmak [D]: gözünde kararmak, gözüne karanlık görünmek.

G.23/1 Kaçan ki göklere ağar bu āh-ı ateş-bār / **Olur** cihān **gözüme** kara zülfi gibi **tār**

gözün açmak [D]: uyanık, dikkatli olmak; fırsattan yararlanmak, fırsatı kaçırmamak için dikkat kesilmek.

G.2/2 **Gözün aç** gör nice ihyā oldı emvāt-ı zemīn / Haşr-ı ecsāda o münkir itdüğü inkāre bak

gözün hışm ile [K]: gözünün/bakışının hışımıyla, öfkeli/kızgın bakışıyla || sevgilinin öfekli bakışları.

G.25/5 Her ne kaşd itdiyise ‘āşıkā **hışm ile gözün** / Ğamze-i tīği çeküp anı hemān eylediler

ğubār:

1. toz; bir yazı stili. Yazımı incelik gerektiren çok ince ve küçük bir yazı türüdür || aşğın gönül yarası.

G.59/5 Levh-i dilden **ğubārı** maḥv için / Haṭṭ-ı reyḥānı bī-miṣāl gerek

2. toz, toprak || aşğın bedenine sinmiş toz; insanın yaradılışındaki maya, balçık, çamur.

G.85/4 Ten **ğubārı** dāmenüñe irmesün diyü revan / Gözlerüm yaşın anuñ üstine bārān eyledüm

ğubār olmak [D]: toz olmak, ince toprak haline gelmek || zayıflamak, zayıf düşmek.

G.109/5 **Ğubār olup** tozum her dem tozarsa n'ola bād ile / Baña çok cevr idüp dil-ber geçürmişdür eleklerden

ğubār-ı ğam: gam tozu; terbiye görmüş esrarın ufaltılarak içmeye hazırlanmış biçimi, yahut toz hâlinde bulunanı.

G.97/2 **Ğubār-ı ğam** haṭuñ zāhir olalı tıtdı dil levḥin / Ne haṭ kim çekdüm evrāka ğamından ḥasb-i ḥāl itdüm

ğurüb itmek [K]: batmak.

G.125/1 Ger **ğurüb itse** ne ğam ḥurşid-i raḥşān her gice / Gün gibi çünkim toğar ol māh-ı tābān her gice

ğuşşa: keder, üzüntü, tasa, kalp sıkıntısı.

G.50/3 Tırrañ şalalı silsilesin kalmadı kimse / Göñlinde anuñ **ğuşşa** vü ğam tül-i emel yok

G.73/7 Ko ra‘iyyet **ğuşşasını** memleket kayğusını / ‘Ākil iseñ ḥālūñ añup eylegil mātem göñül

G.117/1 ‘Özini bend ideli zülfüñe dil-i ğamgīn / Bu **ğuşşayile** perīşān oldı ol miskīn

G.127/4 Benüm ne bile nedür ḥālūmi firākında / Ğam ile **ğuşşa** yirem her nefes ni‘am yirine

ğuşşa vü ğam kılmak [D]: dert ve keder vermek, sıkıntıya sokmak.

G.78/7 ‘Adlî mīr olalıdan derd ü belā kişverine / **Kılmadı ğuşşa vü ğam** milk-i müsellemedegül ol

ğuşşa-i devrān: zamanın derdi, kederi.

G.73/4 **Guşsa-i devrāndan** bir dil hālāş olmuş degül / Sen degülsin mübtelā-yı gam hemān epsem gönül

guşsa-i hicrān: ayrılık derdi.

G.39/3 Şād gördüm dil-beri cānum sevindi ol meğer / **Guşsa-i hicrānda** ağladuğuma hāndānımiş

guşsa-i hicr: ayrılık derdi.

G.47/4 Şādi-i vaşl olmaz ise **guşsa-i hicriūñ** büyür / Devr-i la'lüñde gedādan kılma dūr derdin dirīg

gūş: kulak.

G.55/5 **Gūş** şīrīn-suḥānuñ işidür ammā ne ‘aceb / Gözlerüm diḳḳat idüp görmedi hergiz dehenūñ

gūş itmek [D]: kulak kesilmek, büyük bir dikkatle dinlemek, kulak vermek, dinlemek; değer vermek önemsemek.

G.13/2 Nālemi işitmeyüp zāğ-ı raḳībi **gūş ider** / Ol güle gelmez belī murğ-ı suḥān-dāndan ‘abes

gūş olmak [D]: bkz. “gūş itmek”.

G.56/1 Görse bülbül nāleler eyler cemālini gülün / **Gūş olupdur** gül işitmege fiğānın bülbülün

gūş-ı cāna irişmek [D]: can kulağıyla dinlemek.

G.62/3 Çü söze başlayasın la'l-i nābile ne ola / Ki **gūş-ı cāna irişmege** bu dürederden yeg

gūyā:

1. zannedersin ki, sanırsın ki.

G.18/1 Eyledi müşgīn saçın kaşduma ol şayyād bend / Halka halka kıldı **gūyā** şayd için pīçān kemend

G.93/5 Cān-ı şīrini ki la'lüñ yādına kıldum feda / Rāḥat u ārām ile **gūyā** şeker-ḥ‘āb eyledüm

G.99/3 Göñlüm evinde gözleri **gūyā** bir iki mest / Ceng idüp itdi şīşeci dükkān işin tamam

2. söyleyici, söyleyen, dile getiren, anlatan.

G.69/1 Gülşen-i kūyuñ göñül murğına kim me’vā degül / Anuñ için bülbül-i dil lāldür **gūyā** degül

güftāre gelmek [D]: dile gelmek, söz söylemek.

G.18/2 Öykünürmiş leblerüñe sükker iñen çatludur / Nāz ile **güftāre gelseñ** telḥ olur bāzār-ı ḳand

güher:

1. cevher, inci, mücevher.

1.1. şairin sevgilinin dişlerinden bahsederken sarfettiği sözler.

G.95/4 Ne ‘aceb baḥr olur menba‘ı kim eksilmez / Dür dişüñ yādına ḥarc eyledüğümce **güherüm**

1.1. sevgilinin dişleri.

G.122/5 Göñül ki ḳan yuduban la'l ü **güher** eyledi cem‘ / Gözüm diler ayağūña nişār eylemeğe

1.2. sevgilinin bedeni.

G.132/5 Kıanlı yařumuñ dānelerin diz ki yaraşur / Simīn-bedene la' l ü cevāhir **güher** üzere

göl:

1. gül. Küçük, dikenli bir ağaçta yetişen çiçektir ki şeklinin ve kokusunun güzelliğiyle meşhurdur. Şairler arasında bülbülün maşuku olarak bilinir. En makbul çiçektir.

1.1. çiçek.

G.24/2 İrmese büy-ı vefā zülf ü ruħuñdan cāna / Ne **göl** eyler anı ne nāfe-i Tātār eyler

1.2. sevgili.

G.2/6 Hār fikri bülbüle **gülden** kımaz büy-ı vefa / Yok hisābına şay ađyārı beru gel yāre bak

G.13/2 Nālemi işitmeyüp zāğ-ı rakībi güş ider / Ol **güle** gelmez belī murğ-ı suħan-dāndan ‘abes

G.35/2 Kıadd ü ruħsāruñ firākında gülistān seyrine / Varduğumca baña olur servlerle **göl** enīs

G.35/3 Şanuram gülzār içinde bülbül ü **göl** cem‘ olur / Her kıaçan kim ola ol ruħsār ile kākül enīs

G.40/3 Çemende bülbül-i hoş-güy ‘acziñi bilüben / **Gölün** leṭāyifine hārı hem-zebān itmiş

G.56/1 Görse bülbül nāleler eyler cemālini **gölün** / Güş olupdur gül işitmeğe fiğānın bülbülün

G.56/1 Görse bülbül nāleler eyler cemālini gülün / Güş olupdur **göl** işitmeğe fiğānın bülbülün

G.56/2 **Göl** yüzün rengi hayādan ğark-ı āb itdi güli / Pīç ü tāb-ı kākülün tābın giderdi süñbülün

G.64/1 Göñül ol ruħları gülnāre varduñ / Şanasın **göl** uma gülzāre varduñ

G.80/1 Aķçeler şaçdı yine güleşene **göl** / İtse şaç yolmasın n'ola süñbül

G.81/2 **Göl** gül-āb olur hayādan seyr-i gülzār eylesen / Nāz ile şalınsañ olur serv-i hoş-reftār kıul

G.102/3 Eşrefi şaçar şabā aña gül-i bādāmdan / Zer nişār ider başına ol **gölün** şāh-ı semen

G.102/5 Ol **gölün** hār-ı firākı hāvfin idüp tañ degül / Şekl-i kıallāb ile dāmen-đir olursa yāsemen

G.114/3 Per açup bülbül fiğāna başlasa / Zevķ ider **göl** savt-ı müsīķārdan

G.115/5 Lālei beñzetmeđe haddüñe şāhrāda şabā / **Göl** gibi zeyñ eyleyüp geydüñdi vālā pīreñen

G.121/3 Rakīb-i hār ile niçün açılup **göl** gibi her dem / Güzellik güleşeni içre idersin hālūme hānde

G.122/1 O **göl** bu bülbülü diler çü zār eylemeğe / Göñül dağı diler anı hezār eylemeğe

G.128/4 Bülbül-i bī-çāre dir her dem lisān-ı hāl ile / Bir nefes **gülden** ırağ olmağa hāra çāre ne

G.139/2 **Göl** firākında gül öksüzi geçer bülbül velī / Āteşüm kār eylese göreydi hākisterligi

G.139/2 Gül firākında **göl** öksüzi geçer bülbül velī / Āteşüm kār eylese göreydi hākisterligi

G.140/7 Luṭfını ‘Adlī’ye dā’im ol cefākāruñ gören / Ğoncaveş ağzın açup ider tebessüm **göl** gibi

1..3. sevgilinin yanağı, yüzü.

G.17/1 **Göl** yüzün devrinde ‘uşşākı rakīb incitmesün / Olduğı yokdur cihānda ‘işret-i nev-rüz telh

G.30/3 **Göl** yüzüyle zevķ u şādīñün birin on eyleyen / Gülsitān-ı hüsn içinde kıāmet-i ra’nāsıdur

- G.30/4 Zînet olmaz gülsitân içinde **gül** açılmasa / Kûyına revnağ viren yârûñ ruḥ-ı zîbâsıdur
 G.66/3 Yüzüñ **güli** ki aña ‘özü-ḥ’âh ola ğam yok / Tutam ki ḥâr-ı belâdur bu ḥâr-ı zârlaruñ
 G.70/3 Bâġbânâ gonca vü **gülden** ruḥ-ı dil-dârsuz / Hatt olur mı var anı dâġ ile peykân eylegil
 G.86/3 **Gül** yüzi karşıısına dil bülbülün nâlân idüp / Gülşen-i küyını câna bâġ-ı Rıdvân eylerem
 G.102/2 Servler görse ḥırâmın hep ayaġ üzre gelür / **Gül** yüzün medḥ itmek için goncalar açar dehen
 G.121/6 Senüñ vaşf-ı ruḥuñ bülbül seḥer gülşende söylerken / İştıdi **gül** ḥayâsından kızardı oldu şermende

- G.130/1 Dil viren ol yüzi **gül** ü ḳaddi şanavbere / Bir zerre mihri ḳalmadı ḥurşîd-i envere
 G.131/1 Yüzüñ gülzârı şevḳinden gönül murġı gelür zâre / Anuñcün **gül** yüzüñ yâdına eyler meyl gülzâre

- G.140/1 Her ḳaçan ruḥsârını ‘arz ide dil-ber **gül** gibi / Nâleye başlar görüp bî-çâreler bülbül gibi
 N.1/1 Şanma dil sen var iken iy yüzi **gül** gülşende / Heves-i büy-ı gül ü sâye-i şimşâd eyler

1.4. sevgilinin aşġın göġsünde neden olduġu yara ve yanıklar.

- G.86/5 **Güller** açup dâġlardan goncalar peykândan / Sînemi ben ‘Adlîyâ tâze gülistân eylerem

gül koḫular [K]: gül kokular || Adlî tarafından yazılan gazeller, şiirler.

- G.12/7 Gülşen-i nazmuñda ‘Adlî **gül koḫular** dâ’imâ / Her nefes bülbül gibi kim okusa anı dürüst

gül-âb itmek [K]: gül suyu yapmak || kanlı gözyaşlarına atfen kullanılmıştır.

- G.56/5 Eşġ-i çeşmünden **gül-âb itseñ** yeridür ‘Adlîyâ / Tâc-ı şâhîden baş ağrısı degül mi ḥâşılıñ

gül-âb olmak [K]: gül suyu olmak, gül suyuna dönüşmek || utanmak, yüzü kızarmak.

- G.81/2 Gül **gül-âb olur** ḥayâdan seyr-i gülzâr eylesen / Nâz ile şalınsañ olur serv-i ḥoş-reftâr ḳul

gül-âb-ı ter: taze gül suyu || sevgilinin yanaġındaki ter damlası.

- G.62/1 ‘Araḳ belürse ruḥuñda **gül-âb-ı terden** yeg / Ḥalâveti lebünün şehd ile şekerden yeg

gül-berk-i sîr-âb: taze, kıpkırmızı gül yapraġı || sevgilinin aşġın yüreğinde neden olduġu yaralar.

- G.93/7 Şol ḳadar kim ağladım bu sîne-i şad-çâkde / Tîri zaḫmın ‘Adlîyâ **gül-berk-i sîr-âb** eyledüm

gül-çehre: gül yüzlü || sevgili.

- G.102/7 Hây ‘Adlî ne ṭurursın vaḳt-i gül faşl-ı bahar / Görsin ol **gül-çehrei** bî-zaḫmet-i ḥâr isteyen

Mat.3 Yine şâdım ki ol **gül-çehreden** büy-ı vefâ geldi / Küdûret gitdi gönlümden bi-ḥamdillâḥ şafâ geldi

gül-efşân: patlayınca gül renkli ve şekilli alevler saçan fişek.

- G.129/2 Hevâ-yı âteş-i ḥaddüñ dilinde od ḳodı nârûñ / Şerâr-ı berġ-i âhum yanmaġ öğretti **gül-efşâne**

gül-geşt-i bâğ eylemek [K]: baĝ gezintisine çıkmak, gül bahçesi gezintisine çıkmak.

G.46/1 ‘Ârızuñ hicrinde çünkim **eyleyem gül-geşt-i bâğ** / Lâlenüñ baĝrında koyam dâĝınuñ üstine dâĝ

gül-i bādām: badem çiçeĝi || klâsik Türk şiirinde genellikle bol ve renkli çiçekler açması ile bilinir ve bazen de gümüş ile ilişkilendirilir.

G.102/3 Eşrefi şaçar şabâ aña **gül-i bādāmdan** / Zer nişār ider başına ol gülüñ şāĥ-ı semen

gül-i hamrā: kırmızı gül || sevgilinin yanaĝına atfen kullanılmıştır.

G.115/2 Gülşen-i hüsnünde haddüñdür **gül-i hamrā** velī / Ĥaṭṭ-ı sebzüñdür benefşe ‘ârızuñdur yâsemen

gül-i hüsn: güzellik gülü, gül gibi güzellik || sevgilinin güzelliĝi, güzel yüzü.

G.126/2 **Gül-i hüsnüñden** ayru gülsitānda eylesem zārī / Çemen bülbülleri ta‘līm alurlar benden eĝāne

gül-i ter: taze gül || sevgilinin yanaĝı veya yüzü.

G.55/6 Çin idüp ĥalkaların murĝ-ı dili itmege şayd / **Gül-i ter** üzre şalar dāmeni müşĝin resenüñ

gül-i vaşl: kavuşma gülü || sevgiliye kavuşmayı simgeleyen gül.

G.106/2 Ĥaṭṭı gelmedin **gül-i vaşlın** taleb kıl iy gönül / Kim ĥazān faşlında ĥaṭṭ olmaz iñen bustāndan

gülistān:

1. gül bahçesi, gül ağaçları çok olan bahçe, güllük.

1.1. [tas.] mutlak olarak kalbin fethi ve açılışı, sâlikin gönlünün marifete ve irfana açılması.

G.35/2 Qadd ü ruĥsāruñ firāķında **gülistān** seyrine / Varduĝumca baña olur servlerle gül enīs

1.2. aşĝın yaralarla dolu göĝsü, yüreĝi.

G.86/5 Güller açup dāĝlardan ĝoncalar peykāndan / Sīnemi ben ‘Adlîyā tāze **gülistān** eyleyem

gül-‘izār: gül yanaklı || sevgili.

G.10/3 ‘Andelīb-i dil nice derd ile feryād itmesün / **Gül-‘izārına** görür ĥār-ı raķīb olmuş qarīb

G.66/2 Dilüme lāle gibi deşt-i ĝamda dāĝ kodı / Ṭarāvet-i ruĥı vü ĥāli **gül-‘izārıaruñ**

G.128/2 Ĥüsnüñüñ gülzārını yād eyleyüp iy murĝ-ı dil / Āĥ u zārı kılmasañ ol **gül-‘izāra** çāre ne

gülnār: nar çiçeĝi || sevgilinin yanaĝı.

G.64/1 Göñül ol ruĥları **gülnāre** varduñ / Şanasın gül uma gülzāre varduñ

gülsitān: bkz. “gülşen”.

G.10/2 Kūy-ı dil-berde raķībüñ ta‘nı bildürdi bana / Ĥār ucından **gülsitān** içre ne çekmiş ‘andelīb

G.30/4 Zīnet olmaz **gülsitān** içinde gül açılmasa / Kūyına revnaķ viren yārüñ ruĥ-ı zībāsıdır

G.110/4 Varayın kūyuña cānumı nişār eyleyeyin / **Gülsitān** içre göñül murĝını āzād ideyin

G.126/2 Gül-i hüsnünden ayru **gülsitānda** eylesem zārī / Çemen bülbülleri ta‘līm alurlar benden efgāne

gülsitān-ı hüsn: güzelliğin gül bahçesi, güzellik bahçesi.

G.30/3 Gül yüziyle zevk u şādīnün birin on eyleyen / **Gülsitān-ı hüsn** içinde kāmēt-i ra‘nāsıdur

gülsitān-ı ser-i kūy: sevgilinin köyünün eşiğinde/girişinde bulunan gül bahçesi.

G.24/5 ‘Adlî göz yaşın ağıdup yine tōlāb gibi / **Gülsitān-ı ser-i kūyuñ** tōlanup zār eyler

gül-şeker: gül şekeri, gül tatlısı || sevgilinin dudakları.

G.62/4 Gözüñ marīzine la‘l-i lebüñle eyle ‘ilāc / Ki haste olana olmaya **gül-şekerden** yeg

gülşen:

1. gül bahçesi || aşıkların sığınma mekânı, sevgilinin naz makamı.

G.57/7 Yüzün görüp figān itdükçe ‘Adlī / İder **gülşende** bülbül aña āheng

G.64/2 Şabā şan **gülşene** hāşāk iletdi / Yirün bekle ki kūy-ı yāre varduñ

G.80/1 Aşkeler saçdı yine **gülşene** gül / İtse saç yolmasın n'ola sünbül

G.121/3 Raķīb-i hār ile niçün açılıp gül gibi her dem / Güzellik **gülşeni** içre idersin hālūme hānde

G.121/6 Senüñ vaşf-ı ruħuñ bülbül seher **gülşende** söylerken / İşitdi gül hayāsından kızardı oldı şermende

N.1/1 Şanma dil sen var iken iy yüzi gül **gülşende** / Heves-i büy-ı gül ü sāye-i şimşād eyler

1.1. Gül bahçesindeki kırmızı güller ile ocaktaki közler arasında bir benzerlik ilişki kurulduğu için tanıkta ifade hamam ocağına atfen kullanılmıştır.

G.98/2 Ben cefā kūyı muķīmīyem gerekmez rāhatı / Külhenī dīvāneyem utum degül **gülşen** benüm

gülşen-i hüsn: güzelliğin gül bahçesi || sevgilinin yüzü.

G.115/2 **Gülşen-i hüsnünde** haddüñdür gül-i hamrā velī / Haṭṭ-ı sebzüñdür benefşe ‘arızuñdur yāsemen

gülşen-i kūy: köyün gül bahçesi || sevgilinin köyünün gül bahçesi.

G.46/5 Hār-ı hicrān ile hūy eyle hemān kim tūtdılar / **Gülşen-i kūyın** nigāruñ ‘Adlīyā büm ile zāğ

G.69/1 **Gülşen-i kūyuñ** gönül murğına kim me‘vā degül / Anuñ için bülbül-i dil lāldür güyā degül

G.86/3 Gül yüzi karşıısına dil bülbülin nālān idüp / **Gülşen-i kūyını** cāna bāğ-ı Rıdīvān eylerem

G.88/3 Dirimiş dil-ber yüzüm gülzārına karşıu hezār / **Gülşen-i kūyumda** var biñ bülbül-i güyālarum

gülşen-i nazm: şiir bahçesi, şiirin gül bahçesi || Adlī'nin şiiri.

G.12/7 **Gülşen-i nazmuñda** ‘Adlī gül koḫular dā‘imā / Her nefes bülbül gibi kim okusa anı dürüst

gülşen-i vaşl: kavuşma bahçesi || kavuşma mevsimi, ilkbahar.

G.85/5 **Gülşen-i vaşluñ** hazān-ı hicr ile ceng itmeğe / Goncalarla şāḫ-ı gülden tīr ü peykān eyledüm

güzlār:

1. gül bahçesi, gül ağaçları çok olan bahçe, güllük.

1.1. aşıkların sığınma mekânı, sevgilinin naz makamı.

G.35/3 Şanuram **gülzâr** içinde bülbül ü gül cem^c olur / Her kaçan kim ola ol ruhsâr ile kâkül enîs

G.36/5 Hızân-ı hicre nice şabr kılsun / Şu bülbül k'ola **gülzâr** ile munis

1.2. sevgilinin yanağı.

G.64/1 Göñül ol ruhları gülnâre varduñ / Şanasın gül uma **gülzâre** varduñ

G.81/1 Beñlerüne bende fülül yüzüne **gülzâr** kıl / Sünbülüñe boynı bağlu nâfe-i Tâtâr kıl

G.88/3 Dirimiş dil-ber yüzüm **gülzârına** karşı hezâr / Gülşen-i küyumda var biñ bülbül-i güyâlarum

G.114/7 Rûy-yî yâr olmayıcak hazz eylemez / ‘Adlîyâ dil bülbülü **gülzârdan**

G.128/2 Hüsünüñ **gülzârını** yâd eyleyüp iy murğ-ı dil / Āh u zârı kılmasañ ol gül-‘izâra çâre ne

G.131/1 Yüzüñ gülzârı şevkınden göñül murğı gelür zâre / Anuñcün gül yüzüñ yâdına eyler meyl **gülzâre**

G.131/1 Yüzüñ gülzârı şevkınden göñül murğı gelür zâre / Anuñcün gül yüzüñ yâdına eyler meyl **gülzâre**

G.144/1 Bu kaç mîdur ya kazâ nağş-ı bend pergârı / Ki nağş kıldı yüzüñ şemsesiyle **gülzârı**

gülzâr-ı ruh: gül bahçesine benzeyen yanak; yanağın gül bahçesi || sevgilinin yanağı.

G.5/6 Çün bâğ-ı behişt oldı benefşeyle müzeyyen / **Gülzâr-ı ruhuñ** olsa n'ola haţtuña me'vâ

gümüştend tahta-bend: gümüştend yapılmış yatak.

G.19/7 Hâyâl-i sîm-ber itmeñ aña beñzer senüñ ‘Adlî / Gedâ hâk üzre yaturken **gümüştend tahta-bend** ister

gümrah kılmak [D]: yolunu şaşırtmak, doğru yoldan saptırmak.

G.87/7 Vaşlın işitdi göñül bulmadı hîç yol aña / **Kıldı** baht-ı siyehüm çün beni **gümrah** n'idem

gün:

1. güneş; gündüz || sevgilinin yüzü, sevgilinin yanağı, sevgili, sevgilinin güzelliği.

G.17/4 Zülfüñüñ fikriyle zülmât-ı gam olur her gice / **Gün** yüzüñ hicrinde olur lezzet-i her rüz telh

G.45/3 Çün niğâbın ref^c ide ‘ışk ehline düşer huruş / Zerrelere zâhir olur **gün** nürü balsa irtifâ^c

G.48/1 Da‘vi-i hüsñ eyleyüp **gün** vechi yok ger ura lâf / Çün yüzüñ âyinesi gibi degül mir‘atı şâf

G.58/5 Görine gözlerine **gün** gibi gündüzde şehâ / Kağı a‘mâya k'ide kühl-i cilâ hâk-i derüñ

G.61/2 Rüz u şeb devr eyleyüp yiryüzini pür-nür iden / Ay ile **gün** pertevi ‘aks-i cemâlüñdür senüñ

G.61/4 Dostum ‘özrin diler beñzer dimişler hüsñüne / İzüne yüzün sürer **gün** pây-mâlüñdür senüñ

G.61/6 Bedr olup **gün** yüzüne karşı inen lâf urma kim / Eyde iy meh bir gice hüsñ-i kemâlüñdür senüñ

G.75/4 Nice kim **gün** yüzüne oldı muqābil didiler / Şem‘-i hüsnünde senüñ günden ziyā eksük degül

G.76/1 **Gün** yüzün üstinde olmış rā қаşuñ iy meh hilal / Kim görüpdür āftāb ile hilāle ittişāl

G.90/1 **Gün** yüzün nüriyile oldı münevver ‘ālem / İy kamer rüşen olursa n'ola çeşm-i ādem

G.91/1 Yüzün ayını koyup ben **güne** nāzır degülem / Nazar itmege senüñ gayruña qādir degülem

G.107/3 Rüşen oldı hep cihānda mihr-i ruhsāruñ senüñ / Gündüzün **gün** pertevinden gice de meh-tābdan

G.113/4 Sikender rāh-ı zulmetde bulurđı āb-ı hayvānı / İreydi zerrece pertev benüm **gün** yüzli māhumdan

G.125/1 Ger gurūb itse ne ğam hırşīd-i rahşān her gice / **Gün** gibi çünkim toğar ol māh-ı tātān her gice

Mrb.1/7 Bir perī-zāde vü meh-rū şanem ü tāze cüvān / İdeli **gün** yüzini perde-i zülfinde nihan / ‘Adlī’nüñ gözlerine oldı qarañu dü cihan / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

2. gün, zaman.

G.87/1 Rüz u şeb hasret ile geçdi **günüm** āh n'idem / Baña kısmet ğamuñı eylemiş Allāh n'idem

gün göstermek [D]: gün görmek deyimi; bolluk, gönül rahatlığı, mutluluk içinde günler yaşamak.

G.6/4 Yüzine bakmağa māni‘ olur ebr-i zülfi / **Gün** mi **gösterdi** ‘aceb baht-ı siyeh-kār bana

gün olmaz: gün yok, gün yok ki.

G.32/1 Ciger tennür sīnemde dem olmaz kim kebāb olmaz / **Gün olmaz** rüz-ı hicründe gözüm yaşı şarāb olmaz

gün yüzini görmemek [D]: gün yüzü görmemek, sürekli sıkıntıya düşmek, sıkıntıdan kurtulamamak; güneşi görmek, gün aydınlığını görmek.

Mrb.1/5 Dā'imā cevır kıılır ben kılına şāh n'idem / Şeb-i hicrinde tülū‘ eylemez ol māh n'idem / Gözlerüm **görmez** ise **gün yüzini** āh n'idem / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

günāhın bilmek [D]: günahını bilmek, hatasını anlamak, yanlışının farkına varmak.

G.21/4 Zülfüñüñ zünnārına bil bağlamaz İmānı yok / Zāhid anuñçün **günāhın bilüp** istiğfār ider

günāhundan görmek [D]: günahından görmek, günahından saymak, affetmemek.

G.113/2 Hātāsın kıllaruñ şehler göricek ‘afv ider līkin / Benüm ‘özrümi ol dil-ber **görür** artuq **günāhumdan**

gündüz: gündüz || sevgilinin gözlerinden yansıyan ışık.

G.58/5 Görine gözlerine gün gibi **gündüzde** şehā / Kañı a‘māya k'ide kühl-i cilā hāk-i derüñ

G.132/4 **Gündüz** gibi olurđı gice çeşmüme rüşen / Gerd-i rehinüñ zerresi irse başar üzre

gündüzin: gündüz vakti || sevgilinin yanağı.

G.107/3 Rüşen oldı hep cihānda mihr-i ruhsāruñ senüñ / **Gündüzin** gün pertevinden gice de meh-tābdan

güneh: günah.

G.113/6 **Günehdür** diyü ta'n itme çün itdük қаşların kıble / Yüzüm dördürmezem zāhid қо nuşı secdegāhumdan

Mrb.1/3 Tütüyā olmayalı gözlerüme gerd-i rehüñ / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ / İy gözüm bunca belā derd ile neyki **günehüñ** / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

güneş: güneş || sevgilinin yüzü, sevgilinin yanağı, sevgili, sevgilinin güzelliği.

G.33/1 Her şubh **güneş** gelse қаpuña 'aceb olmaz / Ma'zür ola iy şeh ki gedāda edeb olmaz

G.58/2 Ol mehüñ mihr-i cemāline muqābil olıcaқ / İy **güneş** olmayısar zerrece senüñ eşerüñ

G.78/5 **Güneşi** gördi gözüm dil seni şandı didi cān / Qāmeti serv-i gülüñ yoқ durur epsem degül ol

G.93/2 Ruğlarıñ vaşfın **güneşden** rüşen itdüm iy kamer / Dişlerüñ vaşfında şı'rüm dürr-i hūş-āb eyledüm

G.103/2 Şaçında yüzini gördüm **güneşdür** burc-ı 'akrebde / Müneccimsin ne vech ile güneş burcın ḥamel dirsın

G.113/1 **Güneş** yüzün şehāb örter benüm düd-ı siyāhumdan / Kebāb olmış ciger büyü gelür her demde ahumdan

güneş burcu: Güneş'in burcu; güneşin bir yılda takip ettiği düşünülen yörüngenin içlerinden geçtiği belli sembollerle gösterilen on iki takımyıldızdan her biri. Güneşin dünya çevresinde döndüğüne inanan eski astronomi âlimleri, güneşin bu seyri esnasında on iki eşit dilimden geçtiğine inanmışlar ve her dilime bir ad vermişlerdir. Bu adlar o dilim içindeki takım yıldızlara istinaden konulmuştur. Tanıkta söz konusu burcun, şekil bakımından sevgilinin saçına benzerliğinden dolayı Akrep burcu olduğu iddia edilmiştir.

G.103/2 Şaçında yüzini gördüm güneşdür burc-ı 'akrebde / Müneccimsin ne vech ile **güneş burcın** ḥamel dirsın

güşād olmak [K]: ferahlamak, rahatlamak || gamın yok olması, uzaklaşması.

G.86/2 Bu müferrihle **güşād olmaz** gönül gamgīnligi / Bāde-i la'lüñ ḥayālātında ḥayrān eylerem

güzel: taşıdığı üstün nitelikler veya isteğe uygun olması sebebiyle insanda iyi etki bırakan, takdir uyandıran kişi, dilber, sevgili.

G.42/4 Gönül virme **güzeller** leblerine / Ḥarīs olur yaramaz öğrenürmiş

G.50/1 Ol dil-ber-i zībā gibi meh-çehre **güzel** yoқ / Bu ḥüsn-i dil-ārāya cihān içre bedel yoқ

G.100/2 Zāhidi gör kim **güzeller** sevmegi inkār ider / Āşım olmaz mı diyen nūr-ı Ḥudā'yı sevmezın

G.103/1 Göñül ol serv-i sîmîni görüp cāndan **güzel** dirsın / Kaçan cān virmek istersin aña lāyık ‘amel dirsın

G.111/6 Şehr-i hüsn içre **güzellerde** dağı görmemişem / Sihr ile diller alur ol iki cādū gibi ben

güzellik: estetik bir zevk, coşku, hoşlanma duygusu uyandıran nitelik, hüsn.

G.25/3 Hüsn ile Yūsuf eger old'ise sultān-ı Mışır / Bu **güzellikle** seni şāh-ı cihān eylediler

G.121/3 Raķīb-i hār ile niçün açılup gül gibi her dem / **Güzellik** gülşeni içre idersin hālūme hānde

güzer itmek [K]: geçmek, aşmak || sevgilinin eşiğinden geçmek.

G.53/1 Ol dil-bere mümkün ola mı bir nażar itmek / Yüz üzre anuñ hāk-i derinden **güzer itmek**

H

ḥ^yāb: uyku.

G.124/2 Gözüñ ğamında marīz-i seher olalı gönül / Müjeñ ḥayāli anı qor mı bir nefes **ḥ^yāba**

G.125/6 Gitmesün diyü ḥayālūñ gözlerümden **ḥ^yāb** ile / İderem tā şubḥ olunca āh u efgān her gice

ḥ^yāb-ı ğaflet: gaflet uykusu.

G.2/1 **Ḥ^yāb-ı ğafletden** uyanup zīnet-i eşçāre bak / Qudret-i Ḥaqq'a nazar kıl revnaq-ı ezhāre bak

ḥabāb: su üzerinde oluşan hava kabarcığı || aşğın gözyaşlarından oluşan hava kabarcıkları.

G.99/1 Şāhum ḥayālūñ eylemese gözlerüm maqām / Eşküñ **ḥabābın** itmezidi lālegün ḥıyām

ḥaber: haber || aşğın sevgili tarafından öldürülmesi.

G.62/2 Senüñ için didiler ‘aşıkımı qatlı eyler / Daḥı ne ola cihān içre bu **ḥaberden** yeg

ḥaberüm yoğ idi [D]: haberim yoktu, haberdar değildim.

G.95/3 Dehenüñ bir söz ile varlıgımı aldı tamam / Gerçi kim **yoğ idi** bir zerrece andan **ḥaberüm**

ḥabīb: sevilen, sevgili, dost.

G.42/5 Eger ‘Adlī **ḥabibe** hem-dem olsa / Lebinden ‘İsi i‘cāz öğrenürmiş

ḥabīb-i cān-fezā: can/gönül ferahlatan sevgili.

G.42/1 **Ḥabīb-i cān-fezā** sāz öğrenürmiş / Ciger sūz u cefā-sāz öğrenürmiş

ḥabse tıutup şalmak [K]: yakalayıp hapse atmak || miskin koku haline getirilerek şişeye konulmasına atıf vardır.

G.55/2 Çīn-i zūlfine gelür būy alur uğrı diyü / **Şaldılar ḥabse tıutup** qahr ile miskin ḥutenüñ

ḥabs-i ğam: gam hapsi || aşk acısının neden olduğu gamın hükmü, baskısı, kuşatıcılığı altında.

G.115/7 **Ḥabs-i ğamda** dostum şekker-lebūñ vaşf itmeğe / ‘Adlī gibi olmaya bir tıṭi-i şīrīn-suḥan

ḥ^yāce: sarıklı efendi, molla. Sözcük, tanıklarda bu manada kullanıldığında olumsuz bir karakteri ifade etmektedir. Bu bağlamda sözcük, klâsik Türk şiirinin olumsuz tiplerinden “zahid” olarak düşünülebilecek mahiyette ve kendisine seslenilerek kullanılmıştır.

G.136/1 İy **ḥ^yāce** qatı muğlaq olur ‘ışk kitābı / Bābuñ degül añlamaduñ ise qo bu bābı

ḥ^yāce-i Hindūstān: Hindistanlı tüccar; söz konusu terkip Hindistanlı tüccarlar için kullanılmış olabileceği gibi bu coğrafyada yetişen sultanlar ve din âlimleri için de kullanılmış olabilir.

G.34/3 Tı̄ṭi-i ḳudsem velī iy **ḥ**’āce-i **Hindūstān** / Lāl olupdur nāṭı̄ḳam ol la’l-i ſekker-bārsuz

ḥacil durmak [K]: utanmak.

G.23/3 ſerār-ı āhum ile ra’d u berke od biraḡup / **Ḥacil durur** gözümün yağmurından ebr-i bahar

Ḥaccü'l-ḥarameyn: usulüne uygun surette, Mekke-i Mükerrreme'yi ve Medine-i Münevvere'yi ziyaret eden kiſi || Cem Sultan. Tanıkta Cem Sultan'ın, Memlûk Sultanı'nın önerisiyle İslam aleminde itibar kazanmak amaçlı yaptığı hac ziyaretine atıf vardır.

Kı.1/2 **Ḥaccü'l-ḥarameynem** diyüben da’vi ḳılursın / Bu salṭanat-ı dünyeye pes bunca ṭaleb ne

ḥadd: yanak || sevgilinin yanaḡı.

G.5/2 **Ḥaddün** varāḳına yazılan ḥaṭṭ-ı ḡubāruñ / Ḥoſ virdi yüzün safḥasına zīnet-i zībā

G.9/2 Vādi-i ḡamdan geçemez zülf ü **ḥaddün** fikr ile / ‘Āſıḳuñ ſeb-dīz-i āh u eſk-i gül-ḡünün ſalup

G.115/2 Gülſen-i ḥüsnünde **ḥaddüñdür** gül-i ḥamrā velī / Ḥaṭṭ-ı sebzüñdür benefſe ‘ārızuñdur yāsemen

G.115/5 Lālei beñzetmeḡe **ḥaddüñe** ſaḥrāda ſabā / Gül gibi zeyn eyleyüp geydürdi vālā pīrehen

ḥaddini bilmek [D]: haddini bilmek, kendi deḡer ve yeteneḡini olduḡundan üstün görmemek.

G.39/4 Sen ſeh-i milk-i cemāle ḳul olayın dirimiſ / Gör **bilür** mi **ḥaddini** ‘Adlī ‘aceb ſulṭānımıſ

ḥaddüm degüldür [D]: hakkı ve yetkisi olmamak.

G.18/5 Saña ḳul olmaḡ benüm **ḥaddüm degüldür** dostum / Sen ſeh-i milk-i kerem ‘Adlī bir oñmaduḡ levend

ḥadeng-i ḡamzesi: sevgilinin yan bakıſ oku.

G.23/2 **Ḥadeng-i ḡamzesi** baḡrumda baſlar ḳıkarup / Yaſumı ḳana boyadı benüm o lāle-‘izār

ḥadeng-i yār: yārın bakıſ oku.

G.15/3 Cāna ne lezzet iriſdüḡin **ḥadeng-i yardan** / Yāremün aḡzında dil olmiſ ider peyḳanı medḡ

ḥādise: olanlar, yaſananlar [tas.] mâsivâ, insanı Allah’tan uzaklaſtıran her ſey.

G.74/4 **Ḥādise** def’ini ḳılmaz medreseyle ḥānḳah / ‘Ārif iseñ ilticā-yı küſe-i ḥummāre ḳıl

ḥā’il olmak [K]: araya girmek, perdelemek, engel olmak, araya girmek.

G.32/4 Neye ḳılsa naḡar çeſmüm ḥayālün görinür anda / Dü ‘ālem **ḥā’il olursa** ḥayālüne ḥicāb olmaz

G.95/2 Nür-ı ruḥsārına zülf-i siyehi **ḥā’il olup** / ſām-ı hicr iḡre belürmez olur oldı ſeḡerüm

ḥāk:

1. toprak.

G.19/7 Ḥayāl-i sīm-ber itmeñ aña beñzer senün ‘Adlī / Gedā **ḥāk** üzre yaturken ḡümiſden taḡta-bend ister

G.22/2 **Hākümün** her zerresi raqş ura yārūñ mihri / Ger ide zülfi nesīmi kabrüm üstine güzer

G.58/3 Dil ü cāndan yoluña **hāk** oluram işideli / Kīm̄yā eylerimiş hāke olursa nazaruñ

G.58/3 Dil ü cāndan yoluña **hāk** oluram işideli / Kīm̄yā eylerimiş **hāke** olursa nazaruñ

1.1. yer, yeryüzü, zemin.

G.63/5 Yer ü gök şöhet-i ‘ışkumla pür olsun diyenün / Āhınıñ yiri felek kendüsünüñ **hāk** gerek

1.2. aşık. Tanıkta insanın kendisinden yaratıldığı balçığa gönderme yapılmaktadır.

G.67/1 Ben **hāke** tecellī ide ger nūr-ı cemālün / Her zerre-i hāküm taleb eyleye vişālün

Hāk: gerçekten var olan, varlığında şüphe bulunmayan, eşyayı var eden, gerçek anlamda mülk sahibi olan, yok olmayan, hakkı izhar eden ve âdil olan, Allah, Tanrı. Esmā-i hüsnadandır.

G.100/4 Yāre didüm vaşluñı **Hāk'dan** temennā eylerem / Didi dil-ber nāz idüp ben bu du‘āyı sevmezim

G.103/3 Namāz u zıkr ü tesbīhün baña ‘arz itme iy zāhid / Olursañ mübtelā ‘ışka **Hāk'a** lāyık ‘amel dirsın

G.141/2 Şol şehinşehligi erzāni kılupdur bize **Hāk** / Ki cihān şehlerine bende dimek ‘ār oldı

Hāk bilür [D]: Allah biliyor ki.

G.83/7 Cevr ile her günde biñ kez öldürürseñ ‘Adlī’yi / **Hāk bilür** bir kez dimez boynuña kanumdur benüm

G.91/5 Gerçi yağmur gibi yağdurdı gamuñ başuma taş / **Hāk bilür** geçmedi dem ben aña şākir degülem

hāk eylemek [D]: toprak etmek, öldürmek.

G.30/2 Kabrüm üzre serv dikün şem‘ yaquñ dostlar / Çün beni **hāk eyleyen** şevk-ı ruh u bālāsıdur

hāk oğul [K]: bkz. “yağadan geçmiş hāk oğul [D]”.

hāk olmak [D]: toprak olmak || ölmek.

G.91/7 ‘Adlī’ye derd ü gamuñ oldı çün ol demde naşīb / **Hāk olup** sine girem terk ide āhir degülem

G.121/5 Hāyāl-i hadd ü zülfüñle eger **hāk olsam** iy meh-rū / Bitiser lāle vü sünbül benüm kabrümün üstinde

hākden baş kaldurmak [D]: topraktan başını kaldırmak || dirilmek, canlanmak.

G.115/1 Bir nefes ‘İsī-şıfat ol gönca-leb açsa dehen / **Hākden baş kaldurup** her mürde çāk ide kefen

hākī: topraktan, tozdan.

G.97/4 Hevāda toz degüldür zāhir olan gerd-i rāhuñda / Bu **hākī** cismi raşsuñ ayağında pāy-māl itdüm

hāk-i ādem: insanoğlunun mayası/toprağı, tıynet.

G.73/3 **Hāk-i ādem** gam ile taħmīr olupdur gālībā / Bī-gam olan olmaya cins-i benī-ādem gönül

ḥāk-i dergāh: dergah toprağı || sevgilinin bulunduğu yerin toprağı, mahalle toprağı.

G.35/4 **Ḥāk-i dergāhuñ** gedāsından iñen ‘ār eyleme / Gāh olur kim şāha olur bende-i muḡbil enīs

ḥāk-i der: eşik tozu, eşik toprağı || sevgilinin eşiğinin tozu/toprağı.

G.14/3 Ol āftābuñ itsem **ḥāk-i derinde** mesken / Bir zerre olmaz idüm қаşr-ı cināne muḡtāc

G.53/1 Ol dil-bere mümkün ola mı bir naḡar itmek / Yüz üzre anuñ **ḥāk-i derinden** güzer itmek

G.58/5 Görine gözlerine gün gibi gündüzde şehā / Қаңğı a‘māya k‘ide kühl-i cilā **ḥāk-i derüñ**

G.96/7 **Ḥāk-i derinde** olmaz idi itler ile bir / ‘Adlī o şāha olmasa ger bende-i ḡadīm

ḥāk-i pāy: ayağın toprağı ,tozu, ayağın bastığı toprak, yer. Birisine karşı alçalmak, sevgide son dereceyi aşmak anlamlarında kullanılagelen tabirlerdendir. Tevazu ifadesi olarak kullanılır || sevgilinin ayak toprağı/tozu; sevgilinin huzuru/katı.

G.9/5 Şabr ile ḡam naḡdidür ‘ālemde varı neylesün / ‘Adlī geldi **ḥāk-i pāyuña** yoğ u varın şalup

G.26/1 Bir mülāyim dil-bere ‘ālemde kıymet var mıdur / **Ḥāk-i pāyine** yüz urmaḡ deñlü ‘izzet var mıdur

G.26/5 **Ḥāk-i pāyi** cevherine naḡd-i cān ister nigār / ‘Adlīyā sultān geçersin sende ḡudret var mıdur

G.54/4 Yūsuf-ı Mışrī‘ye kıymet ağırı altunimiş / **Ḥāk-i pāyuñ** cevheri biñ cāna erzāndur senüñ

G.70/2 İy şabā ‘aynuma alman **ḥāk-i pāyi** ḡayrını / İki gözümçün gerek kühl-i Şifāhān eylegil

G.70/7 Pādşāhum luḡf idüp ‘Adlī ḡuluñuñ başına / **Ḥāk-i pāyuñ** tāc idüben Rüm'a sultān eylegil

G.119/5 **Ḥāk-i pāyine** yüzüñ bir kerre sür sen ‘Adlīyā / Başuña devlet yetürdi saña ol Allāh'dan

ḥāk-i reh olmak [D]: yoluna toprak olmak || sevgilinin yoluna toprak olmak.

G.65/7 Murādi **ḥāk-i reh olmağ** idi çü ‘Adlī'nüñ / Murādını virüben anı kām-kār itdüñ

ḥāk-i siyāh: siyah toprak, yeryüzü, zemin.

G.123/4 Şems-i ruḡuñdan irse **ḥāk-i siyāha** Pertev / Gün gibi fer vireydi her zerre gökde aya

ḥāk-i vücūd: vücut toprağı || yaratılışın özünde bununan toprak, çamur, maya; aşığın vücut toprağı.

G.92/4 **Ḥāk-i vücūdumu** ne ḡadar bī-behāyise / İksīr-i ḡāk-i pāyuñ ile kīmyā ḡılam

ḡaḡıḡat: gerçek, bir şeyin doğrusu, aslı; [tas.] zahirin ardındaki gizli ve örtülü mana, dinî hayatın en yüksek seviyede yaşanarak ilahî sırlara aşına olunması.

G.60/5 Beḡāyı fikr ider olsañ fenā milkinde iy ‘Adlī / Cihāna pādşāh olmaḡ **ḡaḡıḡat** oldı bir demlik

G.116/4 Şūfi ḡa‘n eyler baña esrārdan bilmez diyü / Ben **ḡaḡıḡat** ehliyin ‘ıḡḡ-ı mecāzı bilmedin

ḡākister itmek [D]: kül etmek.

G.49/3 **Ḥākister idüp** virdi tenüm bād-ı fenaya / Kimdür ki diyen āhum odınuñ şereri yoḡ

hākister olmak [D]: kül olmak, kül haline gelmek.

G.126/5 Cihānda qalmayadı huşq u ter **hākister olaydı** / Şerār-ı berq-i āhum od biraşsa nār-ı sūzāne

hākister-i külhan: hamam ocağının külü || İfade, tanıkta külün temizleyici özelliğine atfen kullanılmıştır. Eskiler külü hem kuru halde hem de suyla karıştırarak temizlik amacıyla kullanmışlardır.

G.47/1 Şöyle efkār oldı cismüm k'aña pīrāhen dirīg / Ten eger budur aña **hākister-i külhan** dirīg

hākisterlik: küllük || yürek yangınından kaynaklanan kül.

G.139/2 Gül firāqında gül öksüzi gezer bülbül velī / Āteşüm kār eylese göreydi **hākisterligi**

hakq: doğruluk, doğru ve gerçek olan şey, batıl karşıtı.

G.90/3 Kıble **hakki** şanemā Ka'be olaldan küyuñ / Gözlerüm yaşını kıldum o haremde zemzem

hakkımda: hakkımda.

G.60/2 Bu Zāl-i dehr-i dūnuñ ol qadar çekdüm cefāsın kim / Cihāna dāstān oldı benüm **hakkımda**
Rüstemlik

hāl:

1. oluş, bulunuş, suret, keyfiyyet, durum, içinde bulunulan vasıf || aşğın içinde bulunduğu durum, vaziyet.

G.14/5 ‘Adlī nigāre **hālūñ** ‘arz it niyāz birle / Dervīş olanlar olur şāh-ı cihāne muhtāc

G.29/2 İtleri qarşu gelüp veh veh dir idi **hālūme** / Haste qaldum haste olan dostlardan dūr olur

G.76/3 Her gice **hālūm** perīşān şubha dek zār eylerem / Eyledi sevdā-yı zülfüñ çün beni āşüfte-hāl

G.77/1 Yağduğına şem‘üñ için nār-ı ‘ışk ile fetīl / Eşk-i çeşmi **hālīne** olmuş durur rūşen delīl

G.121/3 Raķīb-i hār ile niçün açılup gül gibi her dem / Güzellik gülşeni içre idersin **hālūme** hānde

G.127/4 Benüm ne bile nedür **hālūmi** firāqında / Ğam ile guşsa yirem her nefes ni‘am yirine

2. bedende ve özellikle yüzde bulunan siyah benek, ben; nokta. Sevgilinin güzellik unsurlarındandır.

G.33/3 Cān āfeti çeşmüñ gibi hūn-rīz bulunmaz / Dil uğrısı **hālūñ** gibi düzd-i ‘Arab olmaz

G.47/2 **Hālīni** göstermeyüben şaldı zülfi damına / Murğ-ı cāndan kıldı ol şayyād bir erzen dirīg

G.47/6 Hāşıl-ı hüsnünde **hālūñ** men‘ kıлма k'eylemez / Çün kerīm olan gedādan dāne-i erzen dirīg

G.142/2 Şol ki ‘ār eyledi dāmān u yaqa çākinden / **Hālīne** perde girībānla dāmān oldı

halāş olmak [D]: kurtulmak.

G.43/1 Kākülinden **olmaz** bu dil-i ğamnāk **halāş** / Murğ kim dāma düşe olmaya bī-bāk **halāş**

G.43/1 Kākülinden olmaz bu dil-i ğamnāk **halāş** / Murğ kim dāma düşe **olmaya** bī-bāk **halāş**

G.43/2 ‘ışka ta‘n eyleridüm başuma geldi āhır / Yansa ‘ālem **ola** mı bir qurı hāşāk **halāş**

G.43/3 Baħr-ı eşkümde řināver geçer idi līkin / **Olmadı** merdümek-i dīde-i nemnāk **ħalāř**

G.43/4 Ol ki tīr-i müjesiyle dil ü cān şayd eyler / Ğamzesinden **ola** mı sīne-i şad-çāk **ħalāř**

G.43/5 Ol kaşı yāy eger ‘Adlīye meyil eylemeye / **Olmaya** āhum oķından toķuz eflāk **ħalāř**

G.73/4 Ğuşşa-i devrāndan bir dil **ħalāř olmuş** degül / Sen degülsin mübtelā-yı ğam hemān epsem gönül

G.82/2 Ta‘n şaşından girüp gönlüne **olmadum ħalāř** / Melce‘ vü me‘vāmı ben gerçi ki sengīn eyledüm

G.105/2 ün tütuldı zülfine dil murğı yārūñ äre ne / Dām-ı müşgildür **ħalāř olmayısar** řayyāddan

ħalāvet: sevimlilik, tatlılık, şirinlik || sevgilinin dudağı.

G.62/1 ‘Araķ belürse ruħuñda gül-āb-ı terden yeg / **Ĥalāveti** lebünün şehd ile şekerden yeg

G.130/3 Ķaddūñ **ħalāvetini** lebün řehdi ķıldı telĶ / Zülfün kesād vireli bāzār-ı ‘anbere

ħāl-i ‘anber-bār: misk kokulu ben || sevgilinin misk kokulu beni.

G.35/5 Ruhlarıñda **ħāl-i ‘anber-bāruñı** gören didi / Hoş yaraşmış ki ola kāfür ile fülful enīs

G.94/4 Sünbül oldı ca‘d-ı müşk-efřānuñuñ efgendesı / Fülful oldı **ħāl-i ‘anber-bāruña** hindi ğulām

ħāl-i cihān: dünyanın hali || dünyanın sürekli dert, keder veren hali.

G.73/5 řāhid-i řādī cemālin ‘arz ide bir ğün ola / Böyle ķalmaz ğam yime **ħāl-i cihān** her dem gönül

ħāl-i müřğīn: misk kokulu ben || sevgilinin misk kokulu beni.

G.140/5 **Ĥāl-i müřğīnün** hevāsiyle idüp terk-i diyar / Rüm'a geldi müşk-i īn sevdāyile fülful gibi

ħalk: belli bir bölgede veya çevrede yaşayanların bütünü, ahali.

G.17/2 Acı acı ağladuğum **ħalka** te‘şir eyledi / Bu muķarrerdür olurmış nāle-i dil-süz telĶ

G.53/4 Tā řubħa deĝin nālem ile **ħalka** niçe bir / Sevdāsiyle sünbülünün derd-i ser itmek

ħalk arasında [K]: halk arasında, halkın içinde.

G.51/6 Behey ‘Adlī ħam-ı zülfi gibi dāl olmasa ķaddūñ / Nedür bu **ħalk arasında** bu deñlü ķīl ü ķāl olmaķ

G.67/2 Engüşt-nümā ķıldı beni **ħalk** arasında / Hicrinde nizār olduğum ol kaşı hilālün

ħalka: halka, kıvrım || sevgilinin kıvrım kıvrım saçları.

G.55/6 īn idüp **ħalkaların** murĝ-ı dili itmeĝe şayd / Ğül-i ter üzre şalar dāmeni müřğīn resenün

G.140/3 Ĥüsñüne öykünmeĝe bedr olıcaķ ğökde ķamer / Bir siyeh **ħalka** aşar ruħsārına kākül gibi

ħalka ħalka ķılmak [K]: halkalar haline getirmek.

G.18/1 Eyledi müřğīn şaın kaşduma ol řayyād bend / **Ĥalka ħalka ķıldı** ğüyā şayd içün piān kemend

ħālün añmak [K]: halini anmak, halini hatırlamak, halini düşünmek.

G.73/7 Ķo ra‘ıyyet ğuşşasını memleket kařĝusını / ‘Aķil iseñ **ħālün añup** eylegil mātem gönül

halvet: تنها yer, boş mahal; tenhaya çekilme, tenhalık; [tas.] günahattan korunmak ve daha iyi ibadet edebilmek amacıyla ıssız yerlerde yaşamayı tercih etme, nefsi terbiye etmeye yönelik ameller.

G.67/4 ‘Uşşāka naşīb olmadı cün **halvet** ü şöhet / Zāhid saña ne gam varimiş def-i melālūñ

G.77/3 Zāhid añmaz kendünün **halvetde** esrārın görün / ‘Āşıkı içer diyü taħff idermiş ol şakıl

G.108/3 Kendü añmaz **halvetinde** başlar kesdüğini / Tanz ider şūfi bize ol gözleri ÷annāz için

G.114/4 **Halvetüñde** baş kesersin kan içüp / Şūfi ne nef’ün var istiğfardan

G.125/2 Şahn-ı cennetde bulur havrāya şankim ittisāl / Dil-rübālarla yatan **halvetde** ‘üryān her gice

halvet tırmak [K]: yalnız olduğu anı kollamak.

G.26/2 Bakışuñdan añlayup **halvet turup** biñ nāz ile / 7olaşup tenhā gelüp diye ki hizmet var mıdur

ham: kıvrım, büklüm || sevgilinin saç kıvrımı.

G.134/3 Zülfün **hamı** büyına cilā-yı vañan itdi / Yek dost u yek post diyü nāfe-i Çin'i

G.136/2 Zülfün **hamı** cevrini perīşānlıgumuzdan / Ger unudavüz bāri sen unutma hisābı

G.142/4 Defter-i ‘ışkuma hañtuñ gamıdur ser-nāme / Nāme-i derdüme zülfün **hamı** ‘unvān oldı

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin hasret ile yāre dirīg / Dil düşüp zülfi **hamıyla** yürür āvāre dirīg / Gözlerüm derdine olmaz bilürem çāre dirīg / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

ham itdügine [K]: büklüm büklüm ettiğinde, iki büklüm ettiği zaman.

G.59/6 ‘Āşıkunñ kāmetin **ham itdügine** / Ser-i zülfini aña dal gerek

Hamdülillāh [K]: Allah'a şükür, Allah'a hamd olsun.

G.22/1 Var iken tende benüm rüh-ı revānumdan eser / **Hamdülillāh** bir dañı kıldum cemālüne nazār

G.75/6 Vaşl ile ‘ayş eylemiş gerçi raķībüm hicr ile / **Hamdüli'llāh** bizde de zevķ u şafā eksük degül

G.105/4 **Hamdülillāh** kim degül adum benüm kelb iy raķīb / Ğayret ehline ölüm yegdür yaramaz addan

hamel:

G.103/2 Saçında yüzini gördüm güneşdür burc-ı ‘aķrebde / Müneccimsin ne vech ile güneş burcın **hamel** dirsın

ham-ı yāy: yay kıvrımı, kıvrımlı yay || sevgilinin kaşının çatık hali.

G.123/3 Kaşuñ çatup cihānda her laħza hışm idersin / İy şeh ziyān degül mi peyveste **ham-ı yāye**

ham-ı zülf: saç kıvrımı || sevgilinin saç kıvrımı. Tanıkta aşığın boyuna atfen kullanılmıştır.

G.51/6 Behey ‘Adlī **ham-ı zülfi** gibi dāl olmasa kağdün / Nedür bu halk arasında bu deñlü kıl ü kāl olmaķ

hançer: hançer, kılıç || sevgilinin keskin bakışı, kirpiği, kaşı.

G.45/1 **Hançerüñden** istemez kañā dil ü cān inķitā / Tīgün üstine gönül cān virdügine ne nizā

hançer çekmek [K]:

1.1. hançer çekmek, kılıç çekmek, saldırmak veya selamlamak amacıyla kılıcı kınından çıkarmak.

1.1. sevgilinin yan bakışları; sevgilinin kaşlarını çatması.

G.61/5 Gözlerüñ **hançer çeküp** her lahza kanlar dökdüğü / Fitne-i āhir-zamānsın mekr ü ālüñdür senüñ

G.140/4 Hışm ile **hançer çeküp** gönüm sarāyına gelür / Çeşm-i hūn-rīzūñ içre her lahza kanum mül gibi

1.2. tanıkta susam çiçeğinin uzun ve sivri yapraklarına atfen kullanılmıştır.

G.115/6 **Çekdi** süsen **hançerin** beñzer diyüben ağzuña / Korkusından goncalar ağzın yumup açmaz dehen

handān:

1. gülen, şen.

1.1. sevgili.

G.39/3 Şād gördüm dil-beri cānum sevindi ol meğer / Guşsa-i hicrānda ağladuğuma **handānımış**

G.104/3 Ferağ gördüm seni cānum sevindi / Ben ağladuğuma **handān** imişsin

1.2. aşığın gönlü.

G.54/1 Her gice zülfüñ gamından dil perīşāndur senüñ / Mihr-i ruhsāruñla her gün şād u **handāndur** senüñ

handān olmak [K]: gülmek, mutlu olmak, sevinmek.

G.119/3 Nālesinden ‘āşıkuñ yā Rab nice **handān olur** / Āh elinden ol sitemkārūñ kayuramaz āhdan

hande itmek [K]: gülmek, gülümsemek || çiçeğin tomurcuk açması.

G.121/3 Raķīb-i hār ile niçün açılıp gül gibi her dem / Güzellik gülşeni içre **idersin** hālüme **hande**

h‘ān-ı hūsn: güzellik sofrası.

G.12/4 Çün gedādur çapuña geldükce iy şāh āftāb / **H‘ān-ı hūsnüñden** neval alursa bir nānı dürüst

hāne: ev || gönül evi, aşığın gönül evi, aşığın gönlü.

G.28/3 Zulmi kim şāh eyleye kim virür anuñ dadını / **Hānei** mi‘mār yıksa anı kim ta‘mīr ider

G.32/2 Gönülde seng-i cevruñle dilüm bir **hāneyidi** kim / Devām-ı devr-i çarḥ ile zevāl irüp harāb olmaz

G.33/4 Gönüm evini yıkalı ‘ālemde şafā yok / Bir **hāne** ki vīrān ola ‘ayş u tarab olmaz

G.125/4 Cevher-i eşkümlü çeşmüm **hānesin** zeyn iderem / Tā ki şulṭān-ı hayālūñ ola mihmān her gice

hāne-i dil: gönül evi || aşığın gönül evi.

G.50/2 Vuşlat demidür çünki bu dem **hāne-i dilden** / İy gam yūri gitgil ki daḥı saña maḥal yok

G.110/3 **Hāne-i dil** ki harāb oldı gözūñ mekrinden / Gamzeñ oqlarıyile anı ben ābād ideyin

hānkaḥ: tekke, dergâh, bir şeyhin idaresinde bulunan dervişlerin zikir yaptıkları, ibadet ettikleri ve kaldıkları yer.

G.74/4 Hâdiṣe def'ini kılmaz medreseyle **hānkaḥ** / 'Ārif iseñ ilticâ-yı küşe-i hummâre kıl

hār:

1. diken || rakip.

G.2/6 **Hār** fikri bülbüle gülden kımaz büy-yı vefa / Yoḡ hisâbına şay aḡyârı beru gel yâre baḡ

G.40/3 Çemende bülbül-i hoş-güy 'aczi bilüben / Gülün leṭâyifine **hârı** hem-zebân itmiş

G.128/4 Bülbül-i bî-çâre dir her dem lisân-ı hâl ile / Bir nefes gülden ıraḡ olmaḡa **hâra** çâre ne

2. eşek || rakip.

G.108/4 El degirmez 'âr eyler beñzer ol şeh nâz ider / **Hār** raḡibün lehçe-i murdârına şehnâz için

hār ucu: diken ucu || rakip.

G.10/2 Küy-yı dil-berde raḡibün ta'nı bildürdi bana / **Hār ucundan** gülsitân içre ne çekmiş 'andelib

harâb olmak [K]: harap olmak, yıkılmak.

G.32/2 Göñülde seng-i cevrüñle dilüm bir hāneyidi kim / Devâm-ı devr-i çarḡ ile zevâl irüp **harâb olmaz**

G.110/3 Hāne-i dil ki **harâb oldu** gözün mekrinden / Ğamzeñ oḡlarıyile anı ben âbâd ideyin

harâbe: harabe, yıkıntı, virane || aşıḡın göñlü.

G.144/4 Daḡı tezelsül-i dehr itmez idi hîç gezend / Göñül **harâbesinün** yâr olaydı mi'mârı

harâmî: haydut, yol kesen || sevgilinin gözleri, bakışları.

G.22/4 Seyr iderken ḡüsñ ilin çeşminden iy dil ki şaḡın / Eylemek lâzım durur çünkim **harâmiden** hâzer

G.51/3 Behey kâfir Müselmânlık yolında var mıdur bu kim / **Harâmî** gözlerüne ḡanımı içmek ḡelâl olmak

G.132/6 Her laḡza gözün tiḡ-i müjeñ çekdüḡi bu kim / 'Adetdür olur düzd ü **harâmî** çü zer üzre

harâmîliğ itmek [K]: haydutluk yapmak, yol kesmek, engel olmak || sevgilinin saçları.

G.80/3 Başa çıkmak olurdu zülfiyile / Ger **harâmîliğ itmese** kâkül

harâret: sıcak, sıcaklık; coşkunluk, şevk || aşıḡ ateşiyile yürekte oluşın sıcaklık ve şevk.

G.112/5 Süz-yı dil şerḡi durur cāna **harâret** viren / 'Adlîyâ odlara yansam n'ola eş'arumdan

harc eyledüḡümce [K]: harcadıkça, tükettikçe.

G.95/4 Ne 'aceb baḡr olur menba'ı kim eksilmez / Dür dişün yādına **harc eyledüḡümce** güherüm

harc itmek [K]:

1. karmak, karıştırmak; sağlamlaştırmak.

G.53/2 **Harc ideyidüm** yollarına la‘li gözümden / Kūyına anuñ olsa müyesser sefer itmek

2. harcamak, sarf etmek || feda etmek.

G.143/2 Çünkü dünyā gibi yüz tuta cefāya dil-ber / **Harc idüñ** var ise elde yolına dünyayı

harem: herkesin girmesine izin verilmeyen kutsal ve saygın yer; Mekke ve Medine’yi de içine alan bir coğrafi bölge. Mekke ve Medine’ye “harem” denilmesinin nedeni, yararlılar dışında canlıların öldürülmesi ve bitki örtüsüne zarar verilmesinin haram kılınmış olmasındandır. Hazreti Muhammet, Mekke’nin fethedildiği gün yaptığı bir konuşmasında, Allâh’ın bu beldeyi yeri ve göğü yarattığı gün haram kıldığını ve kıyamete kadar da haram kılacağını belirtmiştir || sevgilinin bulunduğu yer.

G.90/3 Kible haqqı şanemā Ka‘be olaldan kūyuñ / Gözlerüm yaşını kıldum o **haremde** zemzem

hār-ı belā: bela dikenini || gül gibi sevgilinin aşığın felaketine yol açan dikenini, cefası.

G.66/3 Yüzüñ güli ki aña ‘özü-ḥ‘āh ola gam yok / Tutam ki **hār-ı belādur** bu hār-ı zārlaruñ

hār-ı firāk: ayrılık dikenini || ayrılık acısı.

G.102/5 Ol gülüñ **hār-ı firākı** havfin idüp tañ degül / Şekl-i kallāb ile dāmen-gīr olursa yāsemem

hār-ı hicrān: ayrılık dikenini.

G.46/5 **Hār-ı hicrān** ile ḥūy eyle hemān kim tūtdılar / Gülşen-i kūyın nigāruñ ‘Adlîyā büm ile zāğ

hār-ı rakīb: rakibin dikenini. Tanıkta aşık ile sevgilinin arasına engel olarak giren canlı cansız her şeyi temsilen kullanılmıştır.

G.10/3 ‘Andelīb-i dil nice derd ile feryād itmesün / Gül-‘izārına görür **hār-ı rakīb** olmuş qarīb

hār-ı zār: inleyiş dikenini || gül gibi sevgilinin dikene benzeyen cefası.

G.66/3 Yüzüñ güli ki aña ‘özü-ḥ‘āh ola gam yok / Tutam ki hār-ı belādur bu **hār-ı zārlaruñ**

harīdār eylemek [K]: müşteri kılmak, satın alıcı konumuna getirmek.

G.24/4 ‘İşk dellāli gönül şehrine seyr itdükçe / Ğam metā‘ına hemān cānı **harīdār eyler**

harīs olmak [K]: hırslı olmak, çok istemek, çok arzu etmek.

G.42/4 Gönül virme güzeller leblerine / **Harīs olur** yaramaz öğrenürmiş

has: ot, çer çöp || aşık.

G.63/2 Yansalar ‘ışk u vefā ehli ben evvel yanaram / Lā-cerem āteşe evvel **has** u ḥāşāk gerek

hasb-i hāl itmek [K]: dertleşmek.

G.97/2 Ğubār-ı gam ḥaṭuñ zāhir olalı tūtdı dil levḥin / Ne ḥaṭ kim çekdüm evrāka gamından **hasb-i hāl itdüm**

hāşıl:

1. kazanç.

G.45/7 Māl-i ƣalbīdür hemān cem‘iyyetinden fā’ideñ / Tāc-ı şāhīden ne oldı **hāşıluñ** ğayrı şudā’

2. sonuç, netice.

G.56/5 Eşk-i çeşmünden gül-āb itseñ yeridür ‘Adlīyā / Tāc-ı şāhīden baş ağrısı degül mi **hāşıluñ**

hāşıl itmek [K]:

1. peyda etmek, elde etmek, edinmek.

G.140/2 Beñzerem dirseñ saçına sen daħı iy müşk-i Ğīn / Yüz ƣarasın **hāşıl idersin** ƣara sünbül gibi

2. ortaya çıkmak, türemek.

G.144/2 Cihānda yüz şuyını **hāşıl itdi** içeliden / Şu gibi ƣanımı bir demde tīg-i hūn-bārı

hāşıl-ı hūsn: güzelliğın sergilenişi.

G.47/6 **Hāşıl-ı hūsnünde** hālūñ men‘ ƣılma k'eylemez / Ğün kerīm olan gedādan dāne-i erzen dirīg

hāşıl-ı kelam: sözün kısası, kısacası.

G.99/4 Nāşih ƣo beni cānuma hoş gelmedi sözün / Var öğüdüni başuña vir **hāşıl-ı kelam**

hāşıyyet: nitelik, keyfiyet || sevgilinin güzelliği.

G.121/1 Ne **hāşıyyet** ƣomış yā Rab Hūdā bu hūsn ile sende / Ƙomadı mihr-i ruhsāruñ ƣarār u şabrumı bende

hasret:

1. ele geçirilemeyen ya da elden kaybedilen bir şeye üzölme, onun için yanma ve iç geçirme; göreceği gelmek, özlem.

1.1. sevgilinin saçına ve ƣaşına duyulan hasret.

G.69/2 Rā ƣaşuñla dal zülfüñ **hasretidür** dostum / Zāhidūñ ƣaddini lām iden ğam-ı ferdā degül

1.2. sevgiliden uzak kalma.

G.87/1 Rüz u şeb **hasret** ile geçdi günüm āh n'idem / Baña ƣismet ğamuñı eylemiş Allāh n'idem

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin **hasret** ile yāre dirīg / Dil düşüp zülfi hāmıyla yürür āvāre dirīg / Gözlerüm derdine olmaz bilürem çāre dirīg / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

1.3. sevgilinin dişlerine duyulan hasret.

G.106/4 İy dişi dür la‘-i nābuñ **hasretiyle** gerçi kim / Cān-fezādur el yudum ben çeşme-i hayvāndan

1.4. sevgilinin saç kokusuna duyulan hasret.

G.115/3 Būy-ı zülfüñ armağan iletmeşe Ğīn'e şabā / **Hasretinden** hūn-ı dil olmazdı āhū-yı Huten

hasret-i la'î-i leb: kırmızı dudağın hasreti || sevgilinin yakut taşı gibi kıpkırmızı dudaklarına duyulan hasret.

G.107/5 **Hasret-i la'î-i lebüñle** yaşumuñ her kıatresi / Sûz-ı hicrîünde senüñ rengîn ü ter 'unnâbdan

hasret-i la'lüñ için: kırmızı dudağın için, kırmızı dudağından dolayı.

G.25/6 **Hasret-i la'lüñ için** gözlerümüñ kanlu yaşı / Dökilüp yiryüzini toptolu kan eylediler

hasret-i serv-i kad: servi gibi uzun boya duyulan hasret || sevgilinin servi gibi uzun boyuna duyulan hasret.

G.89/5 **Hasret-i serv-i kadüñle** olmadı bir gün dağı / Yaşam ile yiryüzi her laḥza şulanmaz benüm

haşr-ı ecsâd: cesetlerin bir araya toplanması.

G.2/2 Gözüñ aç gör nice ihyâ oldı emvât-ı zemîn / **Haşr-ı ecsâda** o münkir itdüğü inkâre bak

haste: hasta, yaralı || aşık.

G.29/5 Za'f mâni' oldı işigüñde cân virmeklüge / **Hasteler** işinde ihmâl eylese ma'zûr olur

G.32/3 Dirîğ itme lebüñ bûsın nigârâ **haste** dillerden / Kim anuñ rûz-ı maḥşerde şevâbına hisâb olmaz

G.62/4 Gözüñ marîzine la'î-i lebüñle eyle 'ilâc / Ki **haste** olana olmaya gül-şekerden yeg

G.85/2 **Hastedür** dil kirpügüñ zaḥmından ammâ bâk yok / Çün lebüñ tiryâkini derdine dermân eyledüm

haste dil: hasta, yaralı gönül.

G.25/1 Dürç-i la'lüñi senüñ hoşka-i cân eylediler / **Haste dillere** devâ anda nihân eylediler

haste kalmak [K]: hasta kalmak.

G.29/2 İtleri karşı gelüp veh veh dir idi hâlüme / **Haste kaldum** haste olan dostlardan dür olur

haste olan: hasta kişi.

G.29/2 İtleri karşı gelüp veh veh dir idi hâlüme / Haste kaldum **haste olan** dostlardan dür olur

haste-dil: hasta gönüllü, yaralı kalpli || aşık.

G.87/6 Uzdap cevri elini zulm ile ben **haste-dilüñ** / Tutdı muḥkem yaḳasın ḳomadı her gâh n'idem

G.105/1 Her nefes iy **haste-dil** maḳşûd ne feryâddan / Merḥamet gelmez bilürsin çün şeh-i bî-dâddan

haste-hâl olmak: [D] perişan olmak, üzüntüden hasta düşmek.

G.51/1 Niçe bir ben za'ife derd ü gamda **haste-hâl olmak** / Gözüñ bîmârı gibi her zamânda bî-mecâl olmak

haste-i timârsuz: çaresiz hasta.

G.34/2 'Aşkınuñ bîmâriyam dârü'l-belâ-i gamda ḳor / Ol ḫabîb-i cân u dil ben **hastei timârsuz**

hâşâk: ot, çer çöp || aşık.

G.43/2 'İşka ḫa'n eyleridüm başuma geldi âḫir / Yansa 'âlem ola mı bir ḳurı **hâşâk** ḫalâş

G.63/2 Yansalar ‘ışık u vefâ ehli ben evvel yanaram / Lâ-cerem âteşe evvel **has** u **hâşâk** gerek

G.64/2 Şabâ şan gülşene **hâşâk** iletirdi / Yirün bekle ki küy-ı yâre varduñ

haşem: maiyet.

G.130/4 ‘Âşıkıların çoğ olduğına dostum incünme / Lâzım degül mi hayl ü **haşem** cem‘i beglere

haşre dek: kıyamete kadar.

G.55/7 **Haşre dek** derd ü gâmin cân u dilün itmege şerh / Sîneñ üzre dil ola ‘Adlî biten her çemenün

G.121/4 Cigerde dâğ-ı hicrünüle ölürsem âh u zârundan / Fiğân ide civârumda olanlar **haşre dek** sinde

haşr olmak [K]: yeniden dirilmek.

G.29/3 Ruhların şevkiyle bir ‘âşık ki cân vire senün / Qabri anuñ **haşr olunca** dostum pür-nür olur

haşre degin: bkz. “haşre dek”.

G.58/7 ‘Adlî şî‘r ü gâzeli terk idüben defteri dür / Çünkü şerh olmaz imiş **haşre degin** derd-i serün

hat/hatt:

1. gençlerde yeni çıkmaya başlayan bıyık ve sakal, ayva tüyü.

1.1. sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri; yazı.

G.27/7 Muhaqqak oldı ki ‘Adlî **hatı** gâmin yazmış / Kara yüzün gibi alnuñda kâtib-i taqdîr

G.44/1 Muşhaf-ı hüsnünde yazup müşğ ile reyhâni **hat** / Eylemiş i‘râb sünbül dâne-i fülful nuqat

G.44/2 ‘Ârızuñda **hattı**-ı müşğünün niçün kılduñ tıraş / Eylemez çün kâtib-i Qudret bilürsin sehv **hat**

G.97/2 Gubâr-ı gam **hatuñ** zâhir olalı tutdı dil levhin / Ne **hat** kim çekdüm evrâka gamından hasb-i hâl itdüm

G.120/3 İy gözi âhü **hatı** ‘anber-feşânuñ yâdına / Bir deriye şarılup kaldı Hutun'de müşğ-i Çîn

G.5/6 Çün bâğ-ı behişt oldı benefşeyle müzeyyen / Gülzâr-ı ruhuñ olsa n'ola **hattuña** me'vâ

G.19/2 N'ola meyl eylese **hattuñ** gıdâ-yı la'l-i nâbuña / Çü tütî kande olursa gıdâ yirine kand ister

G.38/6 Zül ü **hattuñ** dir görenler ‘anberin zencir ile / Sihr idüp câzû gözi hurşid-i raşşan bağlamış

G.79/2 Ne ta'alluk leblerün yâküt **hattın** kılsa nesh / Bu muhaqqakdur ki reyhân oldı **hattuñdan** mişâl

1.1.2. gam tozu, halk dilinde "kubar" da denilen esrar tozu.

G.97/2 Gubâr-ı gam **hatuñ** zâhir olalı tutdı dil levhin / Ne **hat** kim çekdüm evrâka gamından hasb-i hâl itdüm

1.1.3. İncil suresi.

G.5/3 Şan sûre-i İncil idi **hattuñ** ki yazıldı / Göstermek için la'l-i lebuñ mu'ciz-i 'İsâ

1.1.4. reyhan hattı.

G.12/2 Gerçi kim yâküt dirler yazdı çok meşk-ı mişâl / Yazmadı **hattuñ** gibi bir **hattı**-ı reyhâni dürüst

G.79/2 Ne ta'alluk leblerüñ yâküt **hâttın** kılsa nesh / Bu muhaqqakdur ki reyhân oldı **hâttuñdan** mişâl

G.142/4 Defter-i 'ışkuma **hâttuñ** gamıdur ser-nâme / Nâme-i derdüme zülfüñ hamı 'unvân oldı

1.1.5. güzellik ayeti.

G.20/3 Sen mehde tamâm olduğına âyet-i hüsnüñ / Huccet **hâttuñı** göster aña kim nazarı var

1.1.6. menekşe.

G.56/3 Boynumu burdı benefşe **hâttuñuñ** sevdaları / Göñlümi sevdâyile başdan çıkardı kâkülüñ

1.1.7. çimen, bahçe.

G.70/3 Bâğbânâ gonca vü gülden ruğ-ı dil-dârsuz / **Hatt** olur mı var anı dâğ ile peykân eylegil

G.106/2 **Hattı** gelmedin gül-i vaşlın taleb kıl iy gönül / Kim hazân faşında **hatt** olmaz inen bustândan

hâta:

1. yanlış; istemeyerek ve bilmeyerek yapılan yanlış, kusur, yanılma, yanılığ.

G.12/1 Kaşları yâyn kurup atduğca müjgâni dürüst / Bir **hâta** itmez irer her câna peykânı dürüst

1.1. aşığın sevgili karşısında yaptığı yanlışlar, hatalar.

G.113/2 **Hatâsın** kullaruñ şehler göricek 'afv ider lîkin / Benüm 'özümi ol dil-ber görür artuğ günâhumdan

hâtem: mühür || güzellik mührü.

G.60/3 Kamu hüsn ehlinüñ ağızına sen mühr-i süküt urdun / Senüñ ağızuñda **hatm** olmuş durur 'âlemde **hâtemlik**

hâtem-i la'li: dudak mührü || sevgilinin dudak mührü.

G.134/4 Söğdükçe şifâ-bağş olur **hâtem-i la'lüñ** / Hırz-ı dil ü cân oldı meger nağş-ı nigîni

hâ-ı dil-dâr: sevgilinin yüz hatları; sevgilinin ayva tüyleri.

G.88/6 Bu muhaqqakdur **hâ-ı dil-dâr** vaşfın ideli / Defter-i 'âlem tolupdur 'Adlîyâ inşâlarum

hâ-ı reyhân: 15. yy. da Kur'an'ın yazımında tercih edilen reyhan yazısı || sevgilinin hoş kokulu ayva tüyler.

G.4/5 Hüblik sende temâm olduğına huccet durur / Kâtib-i kudret ki yazmış ol **hâ-ı reyhân** saña

hâtib: camide hutbe okuyan; güzel, düzgün konuşan kimse.

G.10/5 Ger lebüñ câm-ı meyin yâd itse minberden yire / Na'ra urup kendüyi ser-mest ide ol dem **hâtib**

hâtır-ı cânân: sevgilinin gönlü.

G.16/5 'Adlîyâ 'aşığı gamgîn dilerimiş dil-ber / Gel gamile geçin it **hâtır-ı cânânı** ferağ

hâtır-ı sulţân: sultanın gönlü.

G.16/3 Diller alduğca sevinse n'ola ol şâh-ı cemal / Memleket fetîhi ider **hâtır-ı sulţânı** ferağ

ḥatm: mühür || güzellik mührü.

G.3/5 Egerçi **ḥatm** idi Yūsuf'da ḥüsn-i cāzı / Bu ḥüsn-i ḥulḳ ile cümlesinden ecmeldür

ḥatm olmak [K]: tamamlanmak, sona ermek || mühür zincirinin son halkası olmak.

G.60/3 Kāmu ḥüsn ehlinüñ ağızına sen mühr-i süküt urdun / Senüñ ağızında **ḥatm olmuş** durur 'ālemde ḥātemlik

ḥaṭṭı gelmedin: hatlar çıkmadan, ayva tüyleri çıkmadan || sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri çıkmadan; tomurcuk açmadan; geç olmadan.

G.106/2 **Ḥaṭṭı gelmedin** gül-i vaşlın taleb kıl iy gönül / Kim ḥazān faşlında ḥaṭṭ olmaz inen bustāndan

ḥaṭṭ-ı ḡubār: gözle zor seçilebilecek küçüklükteki toz gibi minik yazı || sevgilinin yanağındaki ayva tüyleri.

G.5/2 Ḥaddüñ varāḳına yazılan **ḥaṭṭ-ı ḡubāruñ** / Hoş virdi yüzüñ safḥasına zīnet-i zībā

G.96/4 Boynın buralı **ḥaṭṭ-ı ḡubāruñ** benefşenüñ / Düşdi 'aşāya 'illet ile nergis-i saḳīm

ḥaṭṭ-ı müşḡin: misk kokulu sakal/ayvatüyü || sevgilinin ayva tüyleri.

G.44/2 'Arızuñda **ḥaṭṭ-ı müşḡinüñ** niçün kılduñ tıraş / Eylemez çün kātib-i Ḳudret bilürsin sehv ḥaṭ

ḥaṭṭ-ı reyḥān: ince nakışlı yazı türü, kalınlığı sülüs gibidir. Bu yazı türünde gözü kapalı harf yoktur || sevgilinin ayva tüyleri.

G.12/2 Gerçi kim yāḳūt dirler yazdı çok meşḳ-ı mişāl / Yazmadı ḥaṭṭuñ gibi bir **ḥaṭṭ-ı reyḥānı** dürüst

G.59/5 Levḥ-i dilden ḡubārı maḥv için / **Ḥaṭṭ-ı reyḥānı** bī-mişāl gerek

ḥaṭṭ-ı sebz: yeşil ayva tüyleri || sevgilinin henüz çıkmaya başlayan ayva tüyleri.

G.115/2 Gülşen-i ḥüsnünde ḥaddüñdür gül-i ḥamrā velī / **Ḥaṭṭ-ı sebzüñdür** benefşe 'arızuñdur yāsemen

ḥaṭṭ-ı semen-sā: yasemin kokulu ayva tüyleri || sevgilinin ayva tüyleri.

G.5/1 Şems-i ruḥuñı eylemege şemse-i ḡarrā / Çekdi ḳalem-i ḳudret aña **ḥaṭṭ-ı semen-sā**

ḥavf: korku.

G.1/8 Ne ümmīd ü ne bīmdür işümüz / Hemān bize **ḥavf** u recā yaraşur

ḥavf ile: korkuyla, korkarak.

G.26/4 Cevre baḳup **ḥavf ile** gitse ḥırāmān oluban / Bundan artuḳ daḥı 'ālemde ḳıyāmet var mıdur

ḥavf u recā itmek: korku ve ümit arasında kalmak.

G.94/3 Geh yüzüñ şevḳi gehi zülfüñ perīşānlıḳları / İşümi **ḥavf u recā itmiş** durur her şubḥ u şām

ḥavf-ı aḡyār: aḡyar korkusu || aşıḡın sevgilisiyle kavuşmasına engel olan şeylerden duyduḡu korku.

G.63/3 **Ḥavf-ı aḡyār** ile ‘ışk ehli vişāle iremez / Varmağa ‘ışk yolın ‘āşık-ı bī-bāk gerek

ḥavf itmek [K]: korkmak, ürkemek.

G.102/5 Ol gülün ḥār-ı firākı **ḥavfin idüp** tañ degül / Şekl-i ḡallāb ile dāmen-gīr olursa yāsemem

ḥavrā: huriler.

G.125/2 Şahn-ı cennetde bulur **ḥavrāya** şankim ittisāl / Dil-rübālarla yatan ḥalvetde ‘üryān her gice

hāy: "ey" anlamında kullanılan hitap sözcüğü.

G.102/7 **Hāy** ‘Adlī ne ṭurursın vaqt-i gül faşl-ı bahar / Görsin ol gül-ḡehrei bī-zaḡmet-i ḥār isteyen

Mrb.1/1 Görelî ol şanemün kaşlarını yāy gözüm / Kıldı cevr oklarına sīne siper vāy gözüm / Dimedüm mi saña ben baḡma aña **hāy** gözüm / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

ḥayā: kınanma düşüncesiyle kurallara aykırı davranmaktan kaçınma ve bunu sağlayan duygu, utanma; âr, namus, edep.

G.56/2 Gül yüzün rengi **ḥayādan** ḡarḡ-ı āb itdi güli / Pīç ü tāb-ı kākülün tābın giderdi sünbülün

G.81/2 Gül gül-āb olur **ḥayādan** seyr-i gülzār eylesen / Nāz ile şalınsañ olur serv-i ḡoş-reftār ḡul

ḥayāl:

1. bir kişi veya nesnenin zihinde beliren sureti.

1.1. sevgilinin zihinde beliren sureti.

G.16/2 Dile geldükce **ḥayāli** ḡamı teskīn iderem / Merdüm olan ṭutar elbette de mihmāni feraḡ

G.31/2 Bir dem eglen iy felek gönlüm sarāyın yıḡma kim / Ol perī-peyker **ḥayāli** anda mihmāndur henüz

G.32/4 Neye ḡılsa naḡar ḡeşmüm **ḥayālün** görünür anda / Dü ‘ālem ḡā’il olursa ḥayālüne ḡicāb olmaz

G.32/4 Neye ḡılsa naḡar ḡeşmüm ḥayālün görünür anda / Dü ‘ālem ḡā’il olursa **ḥayālüne** ḡicāb olmaz

G.61/1 Ārzū-yı cān u dil cānā vişālündür senün / Görinen her laḡzada ḡözde **ḥayālündür** senün

G.72/3 Nişār için **ḥayāli** ayaḡına / Gözün dürcini pür-dürr ü güher ḡıl

G.111/3 Nice ḡan aḡlamayam düşde **ḥayālün** göricek / Bir daḡı ḡözlerüne gelmezem uyḡu gibi ben

G.125/6 Gitmesün diyü **ḥayālün** ḡözlerümden ḡāb ile / İderem tā şubḡ olunca āḡ u eḡḡān her gice

1.2. sevgilinin kaşının hayali.

G.40/1 Kaş **ḥayāli** hilālün ḡadin kemān itmiş / Ne fā’ide ki bu fikrinden ol ziyān itmiş

G.79/4 **Kaşlaruña** nisbet itdümse hilālî iy ḡamer / Eyledüm bārik fikir ü baḡladum nāzük ḥayāl

G.123/7 Kaşun **ḥayāliyle** döndi kemāna ‘Adlī / Her demde tīr-i āḡı andan irer semāya

1.3. sevgilinin belinin zihinde beliren sureti.

G.59/7 Bili vaşfında ḡıl yarar olsan / ‘Adlīyā incerek **ḥayāl** gerek

G.99/1 Şāhum **ḥayālūñ** eylemese gözlerüm maḳām / Eşküm ḥabābın itmezidi lālegün ḥıyām

G.138/7 Eglenürdük **ḥayāl** ile her dem / ‘Adlīyā ‘ālem-i ḥayāl ḳanı

1.4. aşığın kendini sevgilinin kapısında bekçi olarak hayal etmesi.

G.86/1 Ben beni yār ışiginde gāh derbān eylerem / Bu **ḥayāl** ile gehī kendümi şultān eylerem

1.5. sevgilinin süzgün gözlerinin aşığın gönlünde beliren sureti.

G.113/5 Göñülde çeşm-i maḥmūruñ **ḥayāliyle** ölürsem ben / Bitiser nergis-i şehlä tenüm üzre giyāhumdan

1.6. sevgilinin kirpiklerinin zihinde beliren sureti.

G.124/2 Gözüñ gamında marīz-i seher olalı gönül / Müjeñ **ḥayāli** anı ḳor mı bir nefes ḥ‘āba

1.7. sevgilinin dudaklarının zihinde beliren sureti.

G.127/2 Muḳīm olalı göñülde **ḥayāli** leblerinüñ / Gözüme ḥün-ı ciger ḫoldı şimdi nem yirine

ḥayāl eylemek [K]: hayal etmek, tasavvur etmek, düşünmek.

G.44/5 Çün dehānuñ sırrınuñ idrākine irmez ‘uḳül / Vehm ü ḥiss her ne **ḥayāl eylerse** olur hep gālaḫ

ḥayālāt: hayaller || sevgilinin dudağının hayali.

G.86/2 Bu müferriḫle güşād olmaz göñül gamgīnligi / Bāde-i la‘lūñ **ḥayālātında** ḥayrān eylerem

ḥayāl-i çeşm: gözün hayali || sevgilinin gözünün hayali.

G.22/6 Eyledüm dilde **ḥayāl-i çeşmüñe** bağrum kebāb / Dostum ma‘zūr ola ḥayrū‘t-ḫa‘ām-ı mā-ḫazar

ḥayāl-i ḥadd ü zülf: saç ve yanak hayali || sevgilinin saç ve yanağının hayali.

G.121/5 **Ḥayāl-i ḥadd ü zülfüñle** eger ḫāk olsam iy meh-rū / Bitiser lāle vü sünbül benüm ḳabrümüñ üstinde

ḥayāl-i sīm-ber itmek [K]: gümüş gibi beyaz tenli sevgilinin hayalini kurmak.

G.19/7 **Ḥayāl-i sīm-ber itmeñ** aña beñzer senüñ ‘Adlī / Gedā ḫāk üzre yaturken gümüşden taḫta-bend ister

ḥayāsından kızarmak [K]: utancından kızarmak. Gülün kırmızı rengine atfen kullanılmıştır.

G.121/6 Senüñ vaşf-ı ruḫūñ bülbül seḫer güleşende söylerken / İşitdi gül **ḥayāsından kızardı** oldu şermende

ḥayāt: yaşam, dirilik, canlılık, sağlık, yaşayış, ömür.

G.126/7 **Ḥayāt** u mevt aḫkāmında şāh ile gedā birdür / Berāberdür cefā-yı çarḫ derviş ile şultāne

ḥayāt-ı ebedī: sonsuz hayat, ölümsüzlük.

G.90/2 Yok ‘aceb mürdelere irse **hayât-ı ebedî** / Söze başladı meger nâz ile ol ‘İsi-dem

hayl: topluluk, zümre.

G.130/4 ‘Āşıkıların çoğ olduğına dostum incünme / Lâzım degül mi **hayl** ü haşem cem‘i beglere

hayli: epeyce, çokça, hayli zaman, hayli müddet, bir haylice.

G.80/4 Germ olur oldu **hayli** meclisde / Leb-i dil-dâre beñzeyelden mül

G.137/5 ‘İşk **hayli** şöyle gâlib oldu dil milkine kim / ‘Adlîyâ erkân-ı devlet eylesün tedbîrini

haylice: epeyce, çokça, hayli zaman, hayli müddet, bir haylice.

G.63/7 Degme Etrāk ne bilsün ğam-ı ‘ışkı ‘Adlî / Sır-ı ‘ışk añlamağa **haylice** idrāk gerek

hayr ola [K]: hayr olsun, bir durum, iş veya rüya karşısında iyiliği, hayrı temenni eden söz.

G.27/6 Cinānda yürür idüm vâkı‘amda dimişsin / Düşünse **hayr ola** şüfî ki ‘aksidür ta‘bîr

hayrân: şaşakalmış, şaşkın, hayrette kalan, ne yapacağını bilmeyen; kendinden geçmiş, esrardan sarhoş olmuş.

G.48/5 Serverā sırr-ı dehānuñda senüñ **hayrân** hîred / ‘Āciz olmuş ‘ukde-i zülfüñde ‘aql-ı mû-şikâf

G.129/3 Başıñda cür‘a-dānuñ revzen-i hicrūñde mey zarfı / Nidersin ta‘n idüp bi’llāh şüfî mest u **hayrâne**

hayrân eylemek [D]: kendinden geçmek, sarhoş olmak || rahatlamak, ferahlamak, sıkıntıdan kurtulmak.

G.86/2 Bu müferrihle güşād olmaz gönül ğamġinligi / Bāde-i la‘lūñ hayālâtında **hayrân eylerem**

hayrân olmak [D]: hayrete düşmek, şaşkırmak; kendinden geçmek, sarhoş vermek || beğenmek, arzu etmek.

G.4/2 Mihrüñi cānda ezelden saqlar idüm sanma kim / Dār-ı dünyāda görüp **hayrân olupdur** cān saña

G.4/4 Pertev-i hüsñüñ meger eflāke düşmiş ay u gün / Gice gündüz raş urup **olmuş durur hayrân** saña

G.142/5 Mütēhayyir oluban bulmadı nuṭka mecal / Mest-i ‘ışkum beni kim görd’ise **hayrân oldı**

hayrū‘t-ṭa‘ām-ı mā-ḥazar [A]: yemeğin hayırlısı daha önceden hazır olanıdır || tanıkta aşğın kebab haline gelen yüreğine atfen kullanılmıştır.

G.22/6 Eyledüm dilde hayāl-i çeşmüñe baġrum kebāb / Dostum ma‘zūr ola **hayrū‘t-ṭa‘ām-ı mā-ḥazar**

ḥazān faşlı [K]: hazan mevsimi, sonbahar || aşğın sevgiliye kavuşmak için elinden kaçırdığı fırsat.

G.106/2 Ḥaṭṭı gelmedin gül-i vaşlın ṭaleb kıl iy gönül / Kim **ḥazān faşlında** ḥaṭṭ olmaz inen bustāndan

ḥazān-ı hicr: ayrılık mevsimi || sonbahar, hazan vakti.

G.36/5 **Ḥazān-ı hicre** nice şabr kılsun / Şu bülbül k’ola gülzār ile munis

G.85/5 Gülşen-i vaşluñ **hazān-ı hicr** ile ceng itmeğe / Goncalarla şāh-ı gülden tır ü peykān eyledüm

hazer: sakınma, çekinme.

G.20/4 Tā şubha degin yummasa göz tañ mı kevākib / Āhumla felek yana diyüben **hazeri** var

hazer eylemek [K]: dikkat etmek, sakınmak, kaçınmak, çekinmek.

G.22/4 Seyr iderken hüsñ ilin çeşminden iy dil ki şaşkın / **Eylemek** lāzım durur çünkim harāmīden **hazer**

G.53/5 Cānı ala dir ğamzeleri dil **hazer eyler** / Aşşı ide mi uğrıdan iy dil hazer itmek

hazer itmek [K]: bkz. “hazer eylemek”.

G.20/2 Kaşına gözi ğamz ider iy dil **hazer it** kim / Ol egriye bu fitnenüñ egri haberi var

G.20/6 İy dil **hazer it** dām-ı ser-i zülfine düşme / Çok başlu durur kim bile ne fitneleri var

G.53/5 Cānı ala dir ğamzeleri dil hazer eyler / Aşşı ide mi uğrıdan iy dil **hazer itmek**

hazer kılmak [D]: bkz. “hazer eylemek”, “hazer itmek”.

G.72/1 Göñül ol çeşmi sāhirden **hazer kıl** / Ne mekr ile göñül alur nazar kıl

G.135/3 Şāfi mey nüş eyle dehrüñ **kıl** firibinden **hazer** / ‘Ālem aḥvālüñ mükedder itmedin kıl ‘ālemi

hāzır: hazır.

G.47/3 Kaşnu yaşımı ne dem kim isteseñ **hāzır** durur / La¹-i nābı eylemez tāliblere ma⁴den dirīg

hāzır degülem [K]: hazır değilim.

G.91/2 Gözlerüñ tīg çeker kaşdı bu kim cānum ala / Şanemā ivme ki ben şanma ki **hāzır degülem**

haz̄z almak [D]: hoşlanmak, keyif almak.

G.114/2 Būy-ı zülf-i müşg-i çini olmasa / **Haz̄z alınmaz** tabla-i ‘Atṭār'dan

haz̄z eylemek [D]: hoşlanmak, zevk almak.

G.114/7 Rūy-ı yār olmayıcağ **haz̄z eylemez** / ‘Adlīyā dil bülbüli gülzārdan

helāk: ölme; telef, mahvolma.

G.92/2 ‘İşkuñ kerāmetinde raķibi **helāk** için / Zülfüñ ‘aşā-yı Mūsa gibi ejdehā kılam

helāl: helal, haram olmayan.

G.51/3 Behey kāfir Müselmānlık yolında var mıdur bu kim / Harāmī gözlerüñe şanımı içmek **helāl** olmak

hele: şaşkınlık ve dikkati çekmek için söylenen bir söz.

G.6/1 Dōstlar düşmen olupdur yine ol yār bana / **Hele** yār itdüğünü eylemez ağıyār baña

G.27/5 Benüm kuşurumu bulduñ vefāda anuñçün / Sen itmedüñ **hele** cevr eylemekde hīc taķşir

G.91/4 Mey ü maḥbüb sevüp cān virürem gerçi raķīb / **Hele** ben sencileyin müfsid ü kāfir degülem

G.110/5 Kaḍdümü iki büküp āh ideyin ben ‘Adlī / N'ola dil-dār yolında **hele** bir ād ideyin

hem: hem, bir de.

G.44/4 Çün ıarık-i ışka cān virmekdür iy dil ibtidā / Kimse āhır bulımaz aña nihāyet **hem** vasat

hemān:

1. böylece, bu yüzden.

G.1/8 Ne ümmīd ü ne bīmdür işümüz / **Hemān** bize havf u recā yaraşur

2. hemen, çabucak.

G.4/6 Bil **hemān** ben dimezem aduña şeytān iy rakīb / Bunca çok telbīs ile her kişi dir şeytān saña

G.24/4 ışk dellāli gönül şehrine seyr itdükçe / Ğam metā'ına **hemān** cānı harīdār eyler

G.25/5 Her ne kaşd itdiyise 'āşıka hışm ile gözün / Ğamze-i tīgi çeküp anı **hemān** eylediler

G.46/5 Hār-ı hicrān ile hūy eyle **hemān** kim tutdılar / Gülşen-i kūyın nigāruñ 'Adlīyā büm ile zāğ

G.73/4 Ğuşa-i devrāndan bir dil halāş olmuş degül / Sen degülsin mübtelā-yı Ğam **hemān** epsem gönül

3. her zaman, daima.

G.45/7 Māl-i kalbīdür **hemān** cem'iyetinden fā'ideñ / Tāc-ı şāhīden ne oldı hāşılıñ Ğayrı şudā'

hem-dem: dost, arkadaş.

G.125/5 Gördükçe diyü rakībı saña **hem-dem** iy melek / Dil yanup tennūr-ı Ğamda oldı büryān her gice

G.135/1 Nev-bahār itdi müzeyyen yine rüy-ı 'ālemi / Bezm-i gülşende bulup bir niçe yār u **hem-demi**

hem-dem olmak [D]: arkadaş olmak, arkadaşlık etmek.

G.42/5 Eger 'Adlī habībe **hem-dem olsa** / Lebinden 'İsi i'cāz öğrenürmiş

G.45/2 **Hem-dem olsa** düşmen ile gönüm ider el-firāk / Merhabā itse rakībı cānum eyler el-vedā'

G.73/1 Olmadı 'ālem içinde bir nefes hurrem gönül / **Olmadı** bir lahza bī-Ğam olana **hem-dem** gönül

hem-demlik: dostluk, arkadaşlık.

G.60/1 Müyesser olsa yārūñ bāde-i la'liyle **hem-demlik** / Görürlerdi şafā bezminde nice olduğın Cemlik

hemīn: bkz. "hemān".

G.117/6 Defīne-i dil-i 'Adlī ki 'ışka mahzendür / Aransa nağd-i Ğamuñ bulınurdu anda **hemīn**

G.141/5 'Adlīyā her ne murāduñ var ise virdi Hūdā / Ğrüz dilde **hemīn** vuşlat-ı dil-dār oldı

hemīn sa'y itmek [D]: çok çaba göstermek, çok gayret etmek.

G.8/5 Saltanat 'unvānınuñ Ğavgāları çokdur belī / Bir 'abāyile **hemīn sa'y it** gedālıkdan yaña

hem-ka-dem olmak [D]: ayak uydurmak, yetişmek.

G.52/4 Ğam deştini kim kat' iderem mümkün olur mı / Mecnūn ile Ferhād baña **hem-ka-dem olmak**

hem-ka-fes olmak [K]: aynı kafeste olmak.

G.37/2 Cān bedende fikr-i aġyār ile bir bülbül durur / Kim aña zāġ u zeġan cem^c olup **olmuş hem-kafe**s

hem-reng: aynı renkli, renktaş.

G.57/1 Ğam-ı zülfünle cān āşüfte dil teng / Gözüm yaşı durur la^lünle **hem-reng**

hemserlik: arkadaşlık; benzerlik.

G.139/1 Ger müyesser ide t̄ali^c zülfüne **hemserligi** / Başa iletür cihān içinde ol serverligi

hem-zebān itmek [D]: aynı dili konuşmak || taklit etmek. Tanıkta aşġın, rakiple aynı dilde sevgiliyi övmeye başlamasına atıf vardır.

G.40/3 Çemende bülbül-i hoş-gūy ‘aczeni bilüben / Gülün leṭāyifine ḥārı **hem-zebān itmiş**

henüz: daha, şimdiye kadar, bu ana dek, hala.

G.8/3 ‘Aşıka mihr ü vefā kılamak nedür bilmez **henüz** / Yoḥsa ol fettāna söz yok dil-rübālıkdan yana

G.31/1 Sür‘at itme iy ecel cismümde ġam cāndur **henüz** / Ğamzeler zaḥmı gönül derdine dermāndur henüz

G.31/1 Sür‘at itme iy ecel cismümde ġam cāndur henüz / Ğamzeler zaḥmı gönül derdine dermāndur **henüz**

G.31/2 Bir dem eglen iy felek gönülüm sarāyın yıkma kim / Ol perī-peyker ḥayāli anda mihmāndur **henüz**

G.31/3 Tīġ-i ġamzeñden kaçır çeşmünle ceng itmez kişi / Gerçi dāġ-ı fūrkatün sīnemde kalḡandur **henüz**

G.31/4 Tīrünün peykānidur cismümde her mü iy şanem / Var kıyās it kim ne deñlü tende peykāndur **henüz**

G.31/5 Kanını peykānların yaşum dile irdükçe yur / Gel nazar kıl yaşumuñ rengine kim kandur **henüz**

G.31/6 Bu sebebden dūd-ı āhumla gelür bŷy-ı kebāb / Āteş-i ġamla ciger cismümde biryāndur **henüz**

G.31/7 Dür olaldan ol sanemden merdüm-i çeşmün senün / Kara geymiş mātem içre ‘Adlî giryāndur **henüz**

hep: tüm, bütün; her zaman.

G.44/5 Çün dehānuñ sırrınuñ idrākine irmez ‘uḡül / Vehm ü ḥiss her ne ḥayāl eylerse olur **hep** ġalaṭ

G.48/4 **Hep** cihān iy meh-liḡā sen şāha olmışdur muṭī^c / Leşker-i ġamzeñ kimünle şaf tutup eyler maşāf

G.102/2 Servler görse ḥırāmın **hep** ayaġ üzre gelür / Gül yüzün medḡ itmek için ġoncalar açar dehen

G.107/3 Rüşen oldı **hep** cihānda mihr-i ruḡsāruñ senün / Gündüzün ġün pertevinden gice de meh-tābdan

her: hep, bütün, tüm. Tekil isimlere tamlayan görevinde getirilerek birer birer olarak “...-in hepsi” anlamını vermektedir.

G.11/5 **Her** devānuñ şerbetini la^l-i cānānda ḡomış / ‘Adlîyā derdi saña taḡdīr iden rŷz-ı elest

- G.12/1 Kaşları yāyin kurup atduķca müjgāni dūrüst / Bir ḥaṭā itmez irer **her** cāna peykāni dūrüst
- G.15/4 Oķlaruñi medḥ ider cismümde olan **her** kılum / Her çemen dildür şanasın kim ider bārāni medḥ
- G.15/4 Oķlaruñi medḥ ider cismümde olan her kılum / **Her** çemen dildür şanasın kim ider bārāni medḥ
- G.20/1 **Her** dilde ki dāğ-ı ğam-ı ‘ışķuñ eşeri var / Āh itse n'ola derd ile yanmış cigeri var
- G.22/2 Ḥākümüñ **her** zerresi raķş ura yārüñ mihriyle / Ger ide zülfi nesīmi kabrüm üstine güzer
- G.25/4 **Her** leṭāfet ki ezel kısmet idi hūblara / Cümlesin cem‘ idüben sende ‘ayān eylediler
- G.31/4 Tīrünüñ peykānidur cismümde **her** mū iy şanem / Var kıyās it kim ne deñlü tende peykāndur henüz
- G.33/1 **Her** şubḥ güneş gelse ķapuña ‘aceb olmaz / Ma‘zūr ola iy şeh ki gedāda edeb olmaz
- G.38/3 Bi'llāh iy ehl-i nazar eyleñ temāşā k'ol şanem / Zülfine **her** tābda bir māh-ı tābān bağlamış
- G.55/7 Ḥaşre dek derd ü ğamın cān u dilüñ itmege şerḥ / Sīneñ üzre dil ola ‘Adlī biten **her** çemenüñ
- G.67/1 Ben ḥāke tecellī ide ger nūr-ı cemālüñ / **Her** zerre-i ḥāküm taleb eyleye vişālüñ
- G.79/5 ‘Adlīyā aḥvālüne vāķıf degül şanma nigār / **Her** ğazel kim yazdum oldu yāre benden ‘arz-ı ḥāl
- G.82/4 ‘Işķ pīrinden ğam irşādın temennā eyledüm / **Her** du‘ā kim kıldı ol ben daḥı āmīn eyledüm
- G.89/2 Dilde ğamzeñ zaḥmını tā ḥaşr olunca iy şanem / Tende **her** kııl dil olup söylerse diñlenmez benim
- G.94/3 Geh yüzüñ şevķi gehi zülfüñ perīşānlıķları / İşümi ḥavf u recā itmiş durur **her** şubḥ u şām
- G.115/1 Bir nefes ‘İsī-şıfat ol ğonca-leb açsa dehen / Ḥākden baş ķaldurup **her** mürde çāk ide kefen
- G.131/3 Yüregi yarılıp yaşı revān olaydı **her** suya / Şadā-yı nāle vü āhum eger irişse kühsāre

her bār [K]: her defa, her defasında, sürekli.

- G.6/6 Dil za‘īf oldu taḥammül idemez bār-ı ğama / Serber olur ğam-ı hicrān daḥı **her bār** bana

her bir [K]: her bir, ayrı ayrı hepsi.

- G.2/3 Sebz-püş olup kıyāma ṭurdılar **her bir** şecer / Kıldılar secde ḥuzūr-ı ķalb ile kühsāre baķ
- G.38/2 Zülfi kāfirlik idüp **her bir** kılında biñ esīr / Aşmağa ķaşd eylemişdür çok Müselmān bağlamış
- G.38/5 Lu‘bla cāzülğ için **her bir** ṭarafda çeşmine / Rişte-i cānlar alup bir deste reyḥān bağlamış
- G.120/4 Nāḥun-ı gül-berg-i yārüñ **her biri** āyinedür / ‘Adlīyā kendüyi görirse n'ola ol nāzenīn

her dem [K]: her zaman, her an, her dakika, daima.

- G.7/5 Kime şādı kime ğam itmiş Ḥudā kısmet ezel / Sensüzün āh eylemek **her dem** naşīb itmiş bana
- G.16/1 Devr-i güldür çün ider devr-i ķadeh cāni feraḥ / ‘Āķil oldur ki ṭutar **her dem** ol avāni feraḥ
- G.33/2 ‘Uşşāķa müjeñ tīrini **her dem** ne çekersin / İy rūḥ-ı revān çünkü melekde ğazab olmaz
- G.34/5 Eşķ-i çeşmi ‘Adlī'nüñ **her dem** revān olmağıçün / Bir ķadem şalınmaz ol serv-i revān ağyārsuz
- G.48/3 Pertev-i nūr-ı cemālüñ görmege iy meh senüñ / Ka‘be-i kūyuñ melā‘ik **her dem** iderler ṭavāf
- G.73/5 Şāhid-i şādī cemālin ‘arz ide bir ğün ola / Böyle ķalmaz ğam yime ḥāl-i cihān **her dem** ğönül

- G.75/1 Dām-ı zülfüñle başa **her dem** belā eksük degül / Hışm-ı çeşmüñle dile dā'im cefā eksük degül
- G.83/4 Dest-i cevrüñle büküp sen kıddüm itdükçe keman / Tır-i āhumla felek **her dem** nişānumdur benüm
- G.85/3 Yaş dükendükçe gözümde kan olur **her dem** revan / Leblerüñ yādına çeşmüm baħr ile kân eyledüm
- G.90/5 'Adlîyā ayağı toprağına cān eyle feda / Pāy-būsı o şehüñ çün ele girmez **her dem**
- G.107/1 İñlerem **her dem** ziyāde derd ile tölābdan / Yaşum artuğ mevc urur her laħzada seyl-ābdan
- G.109/5 Ğubār olup tozum **her dem** tozarsa n'ola bād ile / Baña çok cevr idüp dil-ber geçürmişdür eleklerden
- G.113/1 Güneş yüzün şehāb örter benüm düd-ı siyāhumdan / Kebāb olmuş ciger bŷy gelür **her demde** ahumdan
- G.121/3 Raķīb-i hār ile niçün açılıp gül gibi **her dem** / Güzellik gülşeni içre idersin hālūme ħande
- G.123/7 Kaşuñ hayāliyle döndi kemāna 'Adlī / **Her demde** tır-i āhı andan irer semāya
- G.128/4 Bülbül-i bī-çāre dir **her dem** lisān-ı hāl ile / Bir nefes gülden ırağ olmağa hāra çāre ne
- G.128/6 Āteş-i āhum benüm **her dem** irer kılmaz eşer / Göñlidür ol dil-berüñ çün seng-i hāra çāre ne
- G.138/7 Eglenürdük hayāl ile **her dem** / 'Adlîyā 'ālem-i hayāl kanı

her gāh [K]: her an, her zaman.

- G.87/6 Uzdap cevr elini zulm ile ben ħaste-dilüñ / Tutdı muħkem yaķasın kōmadı **her gāh** n'idem

her gice [K]: her gece.

- G.17/4 Zülfüñüñ fikriyle zulmāt-ı ğam olur **her gice** / Gün yüzüñ hicrinde olur lezzet-i her rŷz telħ
- G.22/5 Āteş-i āhum yaķar **her gice** şem'ı şubħa dek / Bülbüli nālān ider feryād u āhum her seħer
- G.46/2 Zŷlmet-i zülfüñde yüzüñ nŷrın ister cān u dil / Cem' olur pervāneler **her gice** kim yansa çerāğ
- G.54/1 **Her gice** zülfüñ ğamından dil perīşāndur senüñ / Mihr-i ruħsāruñla her gün şād u ħandāndur senüñ
- G.61/7 Ol meh-i bedrŷñ bilin 'Adlī der-āğŷ eylemek / **Her gice** tā şubħa dek fikr-i muħālŷndür senüñ
- G.76/3 **Her gice** hālŷm perīşān şubħa dek zār eylerem / Eyledi sevdā-yı zülfüñ çün beni āşŷfte-ħāl
- G.85/1 Ol mehüñ **her gice** kim kŷyında eġģān eyledüm / İtlerine derd-i ser virmekle nālān eyledüm
- G.125/1 Ger ğurŷb itse ne ğam ħurşīd-i raħşān **her gice** / Gün gibi çŷnkim tōğar ol māh-ı tābān her gice
- G.125/1 Ger ğurŷb itse ne ğam ħurşīd-i raħşān her gice / Gün gibi çŷnkim tōğar ol māh-ı tābān **her gice**
- G.125/2 Şaħn-ı cennetde bulur ħavrāya şankim ittīşāl / Dil-rŷbālarla yatan ħalvetde 'ŷryān **her gice**
- G.125/3 Nār-ı ruħsārında ol servüñ yanar pervānevār / Bir ayağ ŷzre tŷrup şem'ı şebīstān **her gice**
- G.125/4 Cevher-i eşkŷmle çeşmüm ħānesin zeyn iderem / Tā ki şŷltān-ı hayālŷñ ola miħmān **her gice**
- G.125/5 Gördükçe diyŷ raķībi saña hem-dem iy melek / Dil yanup tennŷr-ı ğamda oldı bŷryān her gice

G.125/6 Gitmesün diyü hayālūñ gözlerümden h'āb ile / İderem tā şubḥ olunca āh u efgān **her gice**

G.125/7 'Adlî-i dil-ḥastenüñ derdine olurdu ṭabīb / Dostum ḳol bilüñe ṭolarsa dermān **her gice**

G.128/5 **Her gice** nālem maḥallūñ ḥalkı işidüp benüm / İncinüp dirler 'aceb bu āh u zāra çāre ne

her gün [K]: her gün, her zaman, daima.

G.54/1 Her gice zülfüñ ğamından dil perīşāndur senüñ / Mihr-i ruḥsāruñla **her gün** şād u ḥandāndur senüñ

G.83/7 Cevr ile **her günde** biñ kez öldürürseñ 'Adlî'yi / Ḥaḳ bilür bir kez dimez boynuña ḳanumdur benüm

G.84/3 Şafā-yı verd-i ruḥı şevḳıyile bülbülvār / Bu **her gün** itdügümüz āh u zārı mı diyelüm

G.101/2 Dād elüñden iy felek **her gün** baña cevri eyleyüp / Ol raḳīb-i kāfire 'adl ile dād itmek neden

her kaçan [K]: her ne zaman.

G.10/4 **Her kaçan** dil derdinüñ dermānını itsem su'āl / Ḳaşları yāyın ḳurup müjgān-ı zaḥm olur mecīb

G.29/4 Şanuram cāndan belā-yı nā-gehānī def' olur / **Her kaçan** kim bāb-ı dil-berden raḳīb-i dūr olur

G.140/1 **Her kaçan** ruḥsārını 'arz ide dil-ber gül gibi / Nāleye başlar görüp bī-çāreler bülbül gibi

her kaçan kim [K]: her ne zaman ki.

G.35/3 Şanuram gülzār içinde bülbül ü gül cem' olur / **Her kaçan kim** ola ol ruḥsār ile kākül enīs

her katresi [K]: her damlası, tamamı.

G.107/5 Ḥasret-i la'l-i lebüñle yaşumuñ **her katresi** / Süz-ı hicründe senüñ rengin ü ter 'unnābdan

her kim [K]: her kim.

G.73/2 **Her kime** gönülüm ğamın didüm ğamından ğam yidüm / Ğālibā yoḳdur cihān içinde bir bī-ğam gönül

her kişi [K]: herkes.

G.4/6 Bil hemān ben dimezem aduña şeytān iy raḳīb / Bunca çok telbīs ile **her kişi** dir şeytān saña

her laḫza [K]: her zaman, her an, her dakika, daima.

G.4/1 İy kemān-ebürü n'ola ḳurbān idersem cān saña / Biñ benüm bigi ider **her laḫza** cān ḳurbān saña

G.4/3 Dilde ğamzeñ zaḥmına merhem didüm dil-ber didi / Tīr-i müjgānum yeter **her laḫzada** dermān saña

G.32/5 Gözüm yaşı işigüñe gider **her laḫza** sâ'ıldür / Niçün ebvāb-ı şefḳatden aña bir fetḥ-i bāb olmaz

G.61/1 Ārzü-yı cān u dil cānā vişālüñdür senüñ / Görinen **her laḫzada** gözde ḥayālüñdür senüñ

G.61/5 Gözlerüñ ḥançer çeküp **her laḫza** ḳanlar dökdügi / Fitne-i āḫir-zamānsın mekr ü ālüñdür senüñ

G.89/1 Tīr-i āhum irişür eflāke eglenmez benüm / Eşk-i çeşmüm seyl olup **her laḫza** diñlenmez benüm

- G.89/5 Haset-i serv-i kadûnle olmadı bir gün dahı / Yaşum ile yiryüzi **her lahzâ** şulanmaz benüm
 G.107/1 İñlerem her dem ziyâde derd ile tölâbdan / Yaşum artuğ mevc urur **her lahzâda** seyl-âbdan
 G.123/3 Kaşuñ çatup cihânda **her lahzâ** hışm idersin / İy şeh ziyân degül mi peyveste ham-ı yâye
 G.132/6 **Her lahzâ** gözün tîğ-i müjeñ çekdüğü bu kim / ‘Adetdür olur düzd ü harâmî çü zer üzre
 G.140/4 Hışm ile hançer çeküp gönlüm sarâyına gelür / Çeşm-i hün-rîzûñ içer **her lahzâ** kanum mül gibi

her ne [K]: her ne, ne olursa olsun.

- G.25/5 **Her ne** kaşd itdiyise ‘aşıka hışm ile gözün / Ğamze-i tîği çeküp anı hemân eylediler
 G.44/5 Çün dehânuñ sırrınuñ idrâkine irmez ‘uğül / Vehm ü hiss **her ne** hayâl eylerse olur hep ğalağ

her ne dem [K]: her ne zaman.

- G.7/2 **Her ne dem** bād-ı nesīm irişe ol dem ideler / Ehl-i cennet gözlerine gerd-i rāhuñ tütüyā

her ne deñlü [K]: her ne kadar.

- G.21/2 **Her ne deñlü** yolına saçdum gözüm gevherlerin / Mā’ıl olmaz şanasın cān nağdini iş‘ār ider
 G.82/3 Zülfüñ ucından neler çekdüğümü işidenüñ / **Her ne deñlü** şād ise gönlünü ğamgīn eyledüm

her ne var ise [K]: her neyi varsa, ne var ne yok, tamamı.

- G.141/5 ‘Adlīyā **her ne** murāduñ **var ise** virdi Ğudā / Ārzü dilde hemīn vuşlat-ı dil-dār oldı

her nefes [K]: her zaman, her an, her dakika, daima.

- G.12/7 Gülşen-i nazmuñda ‘Adlī gül koğular dā’imā / **Her nefes** bülbül gibi kim oğusa anı dürüst
 G.61/3 Tır-i āhum **her nefes** eflāke irgüren benüm / Kaşlaruñ yāyın kurup ‘arz-ı hilālüñdür senüñ
 G.83/1 Vaşl-ı cānān **her nefes** mağşūd-ı cānumdur benüm / Dilde mihrî ħüsnüñüñ rāz-ı nihānumdur benüm
 G.105/1 **Her nefes** iy ħaste-dil mağşūd ne feryāddan / Merħamet gelmez bilürsin çün şeh-i bī-dāddan
 G.127/4 Benüm ne bile nedür ħālümü firāğında / Ğam ile ğuşşa yirem **her nefes** ni‘am yirine

her nesi var ise [K]: her neyi varsa, neyi var neyi yok, her şeyini || tanıkta gülün mutluluktan tamamen açılmasına atıf vardır.

- G.40/4 Bu şüret ile ferağ kesb idüp şeh-i gül anuñ / Öñinde **her nesi var ise** der-miyān itmiş

her şeb [K]: her gece.

- G.123/1 Hicrüñde dūd-ı āhum irmese gökde aya / **Her şeb** tölardı mehden rüy-ı zemīn ziyāya

her seher [K]: her seher vakti.

- G.22/5 Āteş-i āhum yağar her gece şem’i şubħa dek / Bülbülü nālān ider feryād u āhum **her seher**

her sūya [K]: her tarafa, her yöne || meyleden herkese, her aşığa.

G.105/7 Bād-ı āhuñla niçün ol serv meyl itmez saña / Çünkü ‘Adlī meyl ider **her sūya** servi bāddan

her zamān [K]: her zaman, her an, her dakika, daima.

G.39/5 **Her zamān** kadrüm felekden yücedür dir öginür / Dil-berinün ışiginde ol meger derbānemiş

G.51/1 Niçe bir ben za‘ife derd ü gamda haste-ḥāl olmak / Gözün bīmārı gibi **her zamānda** bī-mecāl olmak

G.75/7 Öldürürse gam seni yāre ne gam çün **her zaman** / Biñ senün gibi gedā ‘Adlī aña eksük degül

her zerre [K]: bütün varlığıyla, en ince ayrıntısına kadar.

G.123/4 Şems-i ruḥuñdan irse ḥāk-i siyāha Pertev / Gün gibi fer vireydi **her zerre** gökde aya

hergiz: asla, hiçbir zaman, hiçbir suretle, katiyyen.

G.50/5 Sākī lebünün āb-ı ḥayātını iden nüş / Hızır oldı ebed āḥir aña **hergiz** ecel yok

G.55/5 Güş şīrīn-suḥanuñ işidür ammā ne ‘aceb / Gözlerüm diḳḳat idüp görmedi **hergiz** dehenün

hevā:

1. hava, rüzgar.

G.97/4 **Hevāda** toz degüldür zāhir olan gerd-i rāhuñda / Bu ḥākī cismi raḥşuñ ayağında pāy-māl itdüm

2. arzu, heves || aşk.

G.126/3 Ser-i küyuñ **hevāsına** cināna ḫālib olurlar / Ṭudağun yādına cānlar virürler āb-ı ḥayvāne

G.140/5 Ḥāl-i müşgīnün **hevāsıyle** idüp terk-i diyar / Rüm'a geldi müşk-i Çīn sevdāyile fülful gibi

G.65/1 Karār u şabrum alup beni bī-ḳarār itdün / Şaçun **hevāsiyle** ‘aqlumı tārmar itdün

hevādār: istekli, meyilli, hevesli || nesim, rüzgar.

G.144/3 Elin tıtuḫ ayağ altından anı almazdı / Nesīm zülfünün olmasa ger **hevādārı**

hevāsın eylemek [D]: heves etmek, heveslenmek, arzu etmek.

G.96/5 Ben ḳānī‘am yüzüne irāḳdan nazar ḳılam / Vaşluñ **hevāsın eylerimiş** degme bir le‘īm

hevā-yı āteş-i ḥadd: yanak ateşinin hevesi, kırmızı yanak hevesi || sevgilinin kırmızı yanağına duyulan aşk, arzu.

G.129/2 **Hevā-yı āteş-i ḥaddün** dilinde od ḳodı nārūñ / Şerār-ı berḳ-i āhum yanmağ öğretti gül-efşāne

hevā-yı ‘ışk: aşk hevesi, aşk isteği.

G.51/7 **Hevā-yı ‘ışk** dil-dāruñ dimāğun eylese muḫtel / Esās-ı salṭanatda ṭañ degüldür iḫtilāl olmak

G.66/4 **Hevā-yı ‘ışk** bu deşt-i gam içre kāfidür / Karārını bile virmege bī-ḳarārıların

hevā-yı zülf: saç hevesi || sevgilinin saçına karşı duyulan heves.

G.64/5 Behey miskīn **hevā-yı zülf** idersin / Meger müşg almağa ‘aṭṭāre varduñ

heves:

1. istek, eğilim, arzu, şevk || aşk.

G.5/7 Mecnûn olalı Leyli-i zülfün **hevesinde** / Sevdâ-yı hâtuñ itdi mekân ‘Adlî’ye sahrâ

1.1. ham ve kusurlu aşk.

G.37/4 ‘İşk içinde ‘âşık isterse rızâsın bulmağı / Dostuñ aña rızâsın gözlemek olsun **heves**

heves itmek [D]: heves etmek, arzulamak, istemek.

G.37/1 Vaşl-ı yâri ‘âşık olmaz müfid **itmek heves** / Cānib-i dil-dārdan bir iltifat olursa bes

G.68/1 Olur mı şād gönül kim ğam içre zār degül / **İder** mi vaşla **heves** ol ki dil-figār degül

heves kılmak [D]: bkz. “heves itmek”.

G.94/2 Mīve-i vaşluñ **heves kılan** senüñ nā-puhtedür / Sā‘id-i sīmīnūñi öpmek durur sevdâ-yı hām

G.103/6 Lebüñ vaşfın şoram dırsin ki yok yire **heves kıлма** / Eger yād eylesem zülfün zihî tül-i emel dırsin

heves-i bûy-ı gül ü sâye-i şimşād eylemek [D]: şimşir ağacının gölgesine ve gül kokusuna heves etmek.

N.1/1 Şanma dil sen var iken iy yüzi gül gülşende / **Heves-i bûy-ı gül ü sâye-i şimşād eyler**

hey:

1. seslenme ünlemi, ey!

G.27/3 Bugün ki naqd ayağıña cān nişār iderem / Kabul eyle **hey** âfet ki öldürür te’hîr

G.28/5 Göñli milkin ‘Adlî’nüñ ğam leşkeri yakmak diler / **Hey** meded erkân-ı devlet aña ne tedbîr ider

hey ma‘āza’llah [K]: hay Allah korusun, hay Allah esirgesin.

G.98/3 Tîğ-i hūn-âşāmuña dil dōstum düşmen dimiş / **Hey ma‘āza’llah** neme yār u begüm düşmen benüm

heykeli aşmak [K]: muska takmak, muska asmak. Eskiden insanlar korunmak için muska niyetine heykel takarlardı. Tanıkta bu geleneğe atıf vardır.

G.82/1 Kollarımı dāğ-ı hicrān ile tezyīn eyledüm / Boynuña bu **heykeli aşmağa** zerrīn eyledüm

hezār: bülbül || aşık. Tanıkta sözcüğünün bir diğer anlamı olan "bin sayısı" da kastedilmiştir.

G.66/1 Yüzüñi göricek artar enīni zārlaruñ / Olur bahār olıcağ nālesi **hezārlaruñ**

hezār biñ: binlerce, yüz binlerce, pek çok, sayısız.

G.88/3 Dirimiş dil-ber yüzüm gülzārına karşı **hezār** / Gülşen-i küyumda var **biñ** bülbül-i güyālarum

hezār eylemek [D]: bin yapmak, arttırmak, çoğaltmak, sayısız hale getirmek.

G.122/1 O gül bu bülbüli diler çü zār eylemeğe / Gönül dağı diler anı **hezār eylemeğe**

hırām: salınış, salınarak naz ve eda ile yürüme || sevgilinin salına salına yürümesi.

G.102/2 Servler görse **hırāmın** hep ayağ üzre gelür / Gül yüzün medh itmek için goncalar açar dehen

hırāmān: salınarak naz ve eda ile yürüme || sevgilinin salına salına yürümesi.

G.70/1 Bāğ-ı dilde kāmētūñ servin **hırāmān** eylegil / Bülbül-i cānı yüzüñ şevkıyle nālān eylegil

hırāmān oluban gitmek [K]: yürüyüp gitmek, salınarak gitmek.

G.26/4 Cevre bakup havf ile **gitse hırāmān oluban** / Bundan artuğ dağı ‘ālemdē kıyāmet var mıdur

hired: akıl.

G.48/5 Serverā sırr-ı dehānuñda senüñ hayrān **hired** / ‘Āciz olmuş ‘uğde-i zülfüñde ‘ağl-ı mū-şikāf

hırka-i gam: gam hırkası || salığın seyr-i sülukta karşısına çıkabilecek tüm dertlere, sıkıntılara hazır ve razı olduğunu temsil eden bir simge.

G.58/4 Rāh-ı ‘ışka kademüñ başma gönül olmazsa / Arkaña **hırka-i gam** bilde kanā‘at kemerüñ

hırka-i hüzn: hüzn hırkası, hüzn giysisi.

G.19/6 Gönül künc-i kanā‘atde otur giy **hırka-i hüzn** / Çü ol şeh kılların dā‘im fakīr ü müstemend ister

hırka-i şabrı giymek [K]: sabır hırkasını giymek.

G.48/7 **Hırka-i şabrı giyüp** eyler kanā‘atden kemer / Künc-i gamda ‘Adlī çün bulmaz nihāyet i‘tikāf

hırka-püş: hırka giyen, fakir, derviş.

G.73/6 Saltanat gavğāsıdur ‘Adlī seni dil-teng iden / **Hırka-püş** olanda vardur var ise hurrem gönül

hırmen-i hüsn: güzellik harmanı.

G.105/6 **Hırmen-i hüsninde** dil murğına virmez dānei / Ol şanem şankim getürmiş toğmını Bağdād’dan

hırz-ı dil ü cān: can ve gönül muskası || aşığın canını ve gönlünü nazarlardan koruyan muska.

G.134/4 Sögdükçe şifā-bağş olur hātem-i la‘lūñ / **Hırz-ı dil ü cān** oldı meger nağş-ı nigīni

hışm: kızgınlık, öfke.

G.53/6 **Hışm** ile gözün tığ çeker merdüm-i şūhuñ / Mest olsa kaçan ‘ādetidür şūr u şer itmek

G.100/5 ‘Adlī’nüñ feryādını işitmiş işiginde yār / **Hışm** ile dimiş sürüñ ben ol gedāyı sevmez

hışm itmek [K]: öfkelenmek, kızmak.

G.128/1 **Hışm idüp** çeşmüñ urur bağruma yare çāre ne / Gamzeñüñ tīgi ider dil pāre pāre çāre ne

hışm ile [K]: hışımla, öfkeyle.

G.140/4 **Hışm ile** hançer çeküp gönüm sarāyına gelür / Çeşm-i hūn-rīzūñ içer her lağza kanum mül gibi

hışm-ı çeşm: gözlerin hışmı || sevgilinin öfkeli bakışları.

G.75/1 Dām-ı zülfüñle başa her dem belā eksük degül / **Hışm-ı çeřmüñle** dile dā'im cefā eksük degül

Hışr: bir peygamber yahut bir ermiş kişi. Klâsik şiirde, kavuşamadığı sevgiliyle Hışr'ın yüce kişiliği arasında ilgi kuran şairlerin onu genellikle zulmet ve âb-ı hayât münasebetiyle andıkları görölür. Hışr'ın şeb-çerâğ ile zulumâta gidişi, İlyâs ve İskender'le birlikte âb-ı hayâtı araması, bir çeşme başında yemek için çıkardığı pişmiş balığın canlanması üzerine bu çeşmenin âb-ı hayât olduğunu anlaması, İlyâs ile sudan içerek ölümsüzlüğe kavuşması gibi motifler sık sık rastlanan telmih konularındandır. İslam coğrafyasında nebilerden biri olarak kabul görür. Kurân'da adı geçmemesine rağmen Kehf Suresi 60-82. ayetler arasında anlatılan olayda Musa ile birlikte anılan kişinin Hışr olduğu, İslam âlimlerince kabul edilir.

G.50/5 Sākī lebüñüñ âb-ı hayâtımı iden nüş / **Hışr** oldu ebed âhir aña hergiz ecel yok

hicâb: perde; [tas.] salikle Hak arasında bulunan ve onu tanımaya engel olan her şey. Perdelerin karanlıklarının birikmesiyle nuraniliği kaybolduğu için, kalpte hakikatlerin tecellisine dair arzu kalmaz. Bu nedenle varlıkların yaygın bir şekilde kalpte bulunması ve onda derinleşmeleri kalp için perde ve pas olarak nitelenir.

G.32/4 Neye kılsa nazār çeşmüm hayâlün görünür anda / Dü 'âlem hâ'il olursa hayâlüne **hicâb** olmaz

hicr: ayrılık, ayrılık acısı || sevgiliden ayrılık, sevgiliden ayrılmanın neden olduğu acı.

G.19/1 Senün zencir-i zülfünden dil-i dīvâne bend ister / Uşandı **hicr** ile cāndan aşılmağa kemend ister

G.20/7 **Hicrinde** gönöl oldu yüzi nūrına nevmid / Ğam gicesinün řanma ki âhir seřeri var

G.29/1 İřigün dārü'ş-řifâsından řu dil kim dūr olur / Derdine dermān bulunmaz **hicr** ile mehcür olur

G.46/1 'Arızuñ **hicrinde** çünkim eyleyem gül-geşt-i bāđ / Lālenün bağrında koyam dāđmuñ üstine dāđ

G.47/5 Ol gözi cellād **hicrinde** ölersem dostlar / Bu Ğarībün māteminde eylemeñ şiven dirig

G.67/2 Engüşt-nümā kıldı beni hālk arasında / **Hicrinde** nizār olduğum ol kaşi hilālün

G.68/6 Viřāl ümīdiyile **hicri** ihtiyār itdi / Ne çäre eyleye 'Adlī ki baştı yār degül

G.75/6 Vaşl ile 'ayş eylemiş gerçi rağbüm **hicr** ile / Ğamdüli'llāh bizde de zevķ u řafā eksük degül

G.77/2 Yād-ı la'lün küt-ı cāndur **hicr** içinde nitekim / Dūzađ ehline revān-bařř olsa âb-ı selsebil

G.78/1 Dil ü cān çekse Ğamın sen şanemün Ğam degül ol / Ger nem olmaya gözüm **hicr** ile nesnem degül ol

G.104/1 Gözüm **hicr** ile sen giryān imişsin / Yürek bu derd ile sen şan imişsin

G.123/1 **Hicründe** dūd-ı āhum irmese gökde aya / Her řeb řolardı mehden rüy-ı zemīn ziyāya

hicrān: ayrılık || unutulmaz acı tesir, dokunma.

G.13/5 ‘Adlîyâ vaşl isteme **hicrânda** cân vir gelmeye / Derd ile hûy eyleyene nesne dermândan ‘abes

G.35/1 ‘Aşıkâ **hicrânda** olsa yine bir bî-dil enîs / Şan olur faşl-ı hazânda bülbüle bülbül enîs

G.96/1 Hicr-i ateşle ola mı bir âteş-i Ceḥîm / **Hicrân** vişâle olsa mübeddel zihî na‘îm

hicr-i ateş: ayrılık ateşi || ayrılık acısı.

G.96/1 **Hicr-i ateşle** ola mı bir âteş-i Ceḥîm / Hicrân vişâle olsa mübeddel zihî na‘îm

hiç: olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştiren bir söz.

G.1/11 Şu günde ki **hiç** çâresi kılmaya / Aña çâre-res Muştafâ yaraşur

G.8/1 Meyl kılmaz ol perî **hiç** âşinâlıktan yana / Muttaşıl dünyâ gibi meyli cüdâlıktan yana

G.27/5 Benüm kuşurumu bulduñ vefâda anuñçün / Sen itmedüñ hele cevr eylemekde **hiç** taqşîr

G.87/7 Vaşlın işitdi gönül bulmadı **hiç** yol aña / Kıldı baht-ı siyehüm çün beni gümrâh n'idem

G.89/4 Nice kim zencîr-i zülfün bendini dâ'im çeker / Vâlih ü dîvâne gönülüm **hiç** uşlanmaz benüm

G.105/5 Yazmışıdüm şüret-i cânânı dil levhinde ben / Hüsn taşvîr eylemek **hiç** olmadın üstâddan

G.144/4 Daḥî tezelzül-i dehr itmez idi **hiç** gezend / Gönül ḥarâbesinüñ yâr olaydı mi'mârı

hiç nefi yok [K]: hiç faydası yok, hiç yararı yok, işe yaramaz.

G.96/6 Derd ile yâre yüzüñi zer eylemekligün / **Hiç nefi yok** durur eger olmasa elde sîm

hidmet kusûrın göstermek [D]: hizmette kusurda bulunmak, bir konuğa yapılması gerekenlerde eksik ya da yanlış yapmak.

G.102/4 Berk-i sebzın ‘arz idüp **hidmet kusûrın gösterüp** / Ellerin şimşâd ile başına qorlar narven

hilâf eylemek [K]: aykırı davranmak.

G.128/7 Va‘desine ol cefâ-kâr **eyledi** çünkim **hilâf** / ‘Adlî şabr itmek gerek bu intizâra çâre ne

hilâl: hilal, yeni ay, bir iki günlük ay. Tanıkta şekli itibariyle kaşa atfen kullanılmıştır.

G.40/1 Kaşî hayâli **hilâlün** kadın kemân itmiş / Ne fâ'ide ki bu fikrinden ol ziyân itmiş

G.59/1 Bize bir kâmeti nihâl gerek / Bize bir kaşları **hilâl** gerek

G.67/2 Engüşt-nümâ kıldı beni ḥalk arasında / Hicrinde nizâr olduğum ol kaşî **hilâlün**

G.76/1 Gün yüzüñ üstinde olmuş râ kaşuñ iy meh **hilâl** / Kim görüpdür âftâb ile hilâle ittişâl

G.79/1 Kaşlarıña bir kadîmî bendedür beñzer **hilâl** / Kim dü tâ itmiş durur qaddin mürûr-ı mâh u sâl

G.79/4 Kaşlarıña nisbet itdümse **hilâli** iy kamer / Eyledüm bârik fikir ü bağladum nâzûk hayâl

hilâl itmek [K]: hilal gibi etmek, eğmek, bükmek, iki büküm etmek || aşığın boyunun aşk derdiyle iki büküm olması, sevgilinin kaşlarına benzemesi.

G.97/1 Kaşuñ sevdāsile peyveste cismüm çün **hilāl itdüm** / Vişāl itdüm ʿamaʿ senden ʿaceb fikr-i muḥāl itdüm

hilāl olmak [K]:

1. hilal gibi olmak.

1.1. bükülmek.

G.51/5 Baña gelmiş durur kaşuñ gamından çün **hilāl olmak** / Saña lāyıkdur iy meh āftāb-ı bī-zevāl olmak

1.2. sevgilinin kaşları.

G.76/1 Gün yüzün üstinde **olmuş** rā kaşuñ iy meh **hilal** / Kim görüpdür āftāb ile hilāle ittişāl

Hind: Hindistan, Hint ülkesi. Asya'nın güneyinde büyük bir yarımada. Hintler siyahi ırktandır; Rûm ülkesi beyaz tenli insanların memleketi olduğu için siyah ırka mensup insanların yaşadığı Hindistan ile tezat oluşturur. Tanıkta sevgilinin ayva tüyleri ve benine atfen kullanılmıştır.

G.121/7 Düzüp saf leşker-i gamzeñ urup yağmaladı Rûm'ı / Çeküp müşğîn ʿalem zülfün tamāmet ḥükm ider **Hind'e**

hindī gulām [K]: Hintli köle || siyahi köle.

G.94/4 Sünbül oldı caʿd-ı müşk-efşānuñun efgendesı / Fülful oldı ḥāl-i ʿanber-bāruña **hindī gulām**

ḥisāb: hesap.

G.136/2 Zülfün ḥamı cevrini perişānlıgumuzdan / Ger unudavüz bāri sen unutma **ḥisābı**

ḥisāb olunmaya [D]: hesabı yok, sayılamayacak kadar çok, sayısız.

G.65/5 **Ḥisāb olunmaya** yazılsa tā ki rüz-ı şümār / Şaçuñ girihleri kim dilde bī-şümār itdün

ḥisāb olmaz [D]: haddi hesabı yok, haddi hesabı olmaz.

G.32/3 Dirîğ itme lebün būsın nigārā ḥaste dillerden / Kim anuñ rüz-ı maḥşerde şevābına **ḥisāb olmaz**

ḥiss: duygu, his.

G.44/5 Çün dehānuñ sırrınuñ idrākine irmez ʿuḫül / Vehm ü **ḥiss** her ne ḥayāl eylerse olur hep ğalaḫ

ḥiyām itmek [K]: çadır yapmak, çadır haline gelmek. Tanıkta aşığın gözyaşlarından oluşan kabarcıkların, sevgilinin gelip ikamet etmesi için çadıra dönüştüğü iddia edilmiştir.

G.99/1 Şāhum ḥayālün eylemese gözlerüm maḫām / Eşküm ḥabābın **itmezidi** lālegün **ḥiyām**

ḥizmet: görev, iş.

G.26/2 Başışuñdan añlayup ḥalvet ṭurup biñ nāz ile / Ṭolaşup tenhā gelüp diye ki **ḥizmet** var mıdur

ḥod: baş zırhı, miğfer; demir.

G.27/2 Anuñ selâsil-i zülfine olalı şeydâ / Ne bend zabt idebilür beni ne **hod** zencîr

hoqqa-i cān: can hokkası, can kutusu || yaşam kaynağı.

G.25/1 Dürc-i la'lüni senüñ **hoqqa-i cān** eylediler / Haste dillere devā anda nihān eylediler

hoş bilmek [D]: iyi bilmek, iyice öğrenmek.

G.42/3 Cefānuñ resmini hoş bilmiş amma / Vefā āyinini az öğrenürmiş

Mrf.2 **Hoş bilür** mihr ü vefā kā'idesin yār velī / 'İtibār olmaya ol 'ilme ki gelmez 'amele

hoş gelmek [D]: iyi gelmek, yaramak, hoş gitmek.

G.6/7 'Adlîyā sohbet-i agyār ile bîzār oldum / **Hoş gelür** yār-ı vefādār ile bāzār baña

G.99/4 Nāşih қо beni cānuma **hoş gelmedi** sözüñ / Var ögüdüñi başuña vir hāşıl-ı kelam

G.129/4 Göñül cem' itmedüñ sevdā-yı zülfine virelden dil / Perîşānlıgumuz **hoş geldi** çünkü ol perî-şāne

hoş virmek [D]: hoşluk, güzellik, tatlılık vermek/katmak.

G.5/2 Haddüñ varaқına yazılan haţt-ı gubāruñ / **Hoş virdi** yüzüñ safhasına zînet-i zîbā

hoş yaraşmak [D]: yakışmak.

G.35/5 Ruhlarıñda hāl-i 'anber-bāruñı gören didi / **Hoş yaraşmış** ki ola kâfür ile fülful enîs

hoş-güvār itmek [K]: tat vermek, hoş giden bir duruma sebep olmak.

G.65/2 Firākuñ içre gamuñ zehriyidi yidüğüñüz / Ecel şarābını şunmaqla **hoş-güvār itdüñ**

hoş-hevā: hafif, yumuşak hava.

G.96/3 Pür- 'ıtr ola meşām-ı cihān **hoş-hevāyile** / Zülfüñ қоhusın alsa sehergeh dem-i nesîm

hoş-maқāl: güzel söz, tatlı söz.

G.59/4 Tūti gibi şeker-efşān oluban / Leb-i la'lini **hoş-maқāl** gerek

hüb: güzel.

G.25/4 Her leţāfet ki ezel kısmet idi **hüblara** / Cümlesin cem' idüben sende 'ayān eylediler

hubb-ı vaţan: vatan sevgisi.

G.11/3 Çıkmazam küyından ümmîd-i likā-yı yār ile / Ehl-i İmāna olur **hubb-ı vaţan** çün pāy-best

hüblık: güzellik.

G.4/5 **Hüblık** sende temām olduğına huccet durur / Kātib-i kudret ki yazmış ol haţ-ı reyhān saña

huccet: delil, kanıt, belge || güzellik kanıtı, sevgilinin ayva tüyleri.

G.4/5 Hüblık sende temām olduğına **huccet** durur / Kātib-i kudret ki yazmış ol haţ-ı reyhān saña

G.20/3 Sen mehde tamām olduğına āyet-i hüsnüñ / **Huccet** haţuñı göster aña kim nazarı var

Hudā: Allah, Tanrı, Rab.

G.7/5 Kime şadı kime gam itmiş **Hudā** kısmet ezel / Sensüzün āh eylemek her dem naşib itmiş bana

G.29/6 Niçe kâfir ƣal'asın almaƣ naşib itdi **Hudā** / 'Adlî dil-ber gönlünü almaƣ kime maƣdûr olur

G.121/1 Ne hâşıyyet ƣomış yâ Rab **Hudā** bu hûsn ile sende / Ƙomadı mihr-i ruhsârũñ ƣarâr u şabrumı bende

G.141/5 'Adlîyâ her ne murâduñ var ise virdi **Hudā** / Ârzü dilde hemîn vuşlat-ı dil-dâr oldı

Hudâlık: İlahlık, Tanrılık.

G.1/1 Hudâyâ **Hudâlık** saña yaraşur /Nitekim gedâlık baña yaraşur

Hudâyâ: ey Allah, ey Tanrı.

G.1/1 **Hudâyâ** Hudâlık saña yaraşur /Nitekim gedâlık baña yaraşur

hulƣ: huy, tabiat, her insanda bulunan iyi veya kötü huylar; iyi huylar, insanı maddi ve manevi olarak süsleyen faziletler || sevgilinin iyi huyları.

G.75/3 Sen vefâ vü **hulƣ** ile 'âlemde meşhûr olalı / Mâh-rûlardan saña medh ü senâ eksük degül

humâr-ı çeşm-i yâr olmak [D]: yarın gözlerinin etkisiyle kendinden geçmek/sersemleşmek.

G.19/3 Mey-i la'lin içüp vâ'iz **humâr-ı çeşm-i yâr olduk** / Aña di va'z u tefsîri ki senden nuşh u pend ister

hûnî:

1. kan dökücü, zalim.

1.1. sevgili.

G.126/4 Şaçuñ başlar keser ƣarrârlık fenninde iy **hûnî** / Yüzüñ şeb-revlik ögredür şaçuñda mâh-ı tâbâne

G.143/3 Gerden-i câna çekelden ser-i zülfüñ bendi / Şaldı dil kişverine **hûnî** gözüñ yağmayı

hûn-ı ciger:

1. ciğer kanı; yürek kanı.

1.1. gönül acısı; kanlı gözyaşı.

G.22/7 Gözlerinden 'Adlî-i dil-hâstenüñ şevƣ-i lebüñ / Dâğ-ı hâsretle döker yaş yirine **hûn-ı ciger**

G.127/2 Muƣîm olalı gönülde hayâli leblerinüñ / Gözüme **hûn-ı ciger** ƣoldı şimdi nem yirine

1.2. kendisinden misk üretilen kan pıhtısı.

G.58/6 Çîn-i zülfi ƣoşusın almasañ iy nâfe-i Çîn / Misk olup bulmaz idi rağbeti **hûn-ı cigerüñ**

hûn-ı dil: gönül kanı || üzüntü, keder, derin teessür. İfade, tanıkta ceylanın içinde oluşan kan pıhtısına atfen kullanılmıştır. Bu kan pıhtısı işlenerek misk halini alır.

G.115/3 Būy-ı zūlfūñ armağan iletmeſe Ğīn'e ſabā / Haſretinden **hūn-ı dil** olmazdı āhū-yı Huten

hūn-ı dil yaſ: gönül kanı ile karıſmıſ göz yaſı.

G.4/7 **Hūn-ı dil yaſuñla** ‘Adlī gerçi seyl oldı dirīĝ / Kañlu yaſuñ göricek raħm eylemez cānān saña

hūnīn: kanlı || dertli.

G.139/4 Gözlerüm yaſından alur ebr-i bārān dökmeĝi / Lāleye **hūnīn** ciger ta‘līm ider micmerligi

hūn-rīz: kan dökən, kan dökücü.

G.33/3 Cān āfeti çeſmūñ gibi **hūn-rīz** bulunmaz / Dil uĝrısı hālūñ gibi düzd-i ‘Arab olmaz

hūr: cennet kızı. Teſbih yoluyla her güzel hakkında kullanılır.

G.101/4 **Hūra** beñzer ol ſanem ſüretde gerçi iy felek / Sen bu hūsn ile anı kāfir-nijād itmek neden

hurrem: sevinçli, mutlu.

G.73/6 Saltanat ĝavĝāsıdır ‘Adlī seni dil-teng iden / Hırka-pūſ olanda vardur var ise **hurrem** gönül

hurrem olmak [K]: sevinmek, mutlu olmak.

G.73/1 **Olmadı** ‘ālem içinde bir nefes **hurrem** gönül / Olmadı bir laħza bī-ĝam olana hem-dem gönül

hurſīd-i enver: parlak güneſ || sevgili.

G.75/5 Hūsn ile **hurſīd-i enver** çākerūñ lāyık mıdır / Meclisūñde dem-be-dem bir bed-liķā eksük degül

G.130/1 Dil viren ol yüzi gül ü ĝaddi ſanavbere / Bir zerre mihri ĝalmadı **hurſīd-i envere**

hurſīd-i raħſān: parlak güneſ || sevgilinin yüzü.

G.38/6 Zūlf ü haţtuñ dir görenler ‘anberīn zencīr ile / Siħr idüp cāzū gözi **hurſīd-i raħſān** baĝlamıſ

G.125/1 Ger ĝurūb itse ne ĝam **hurſīd-i raħſān** her gece / Gün gibi çünkim toĝar ol māh-ı tābān her gece

hurſīd-ruħ: güneſ yüzlü, güneſ yanaklı || sevgili.

G.119/1 ſubħa dek nālānum iy **hurſīd-ruħ** sen māhdan / Nice bir feryād idem ĝorĝmaz mısın Allāh'dan

hurūſ: coſku, coſma, ſamata, ĝürültü.

G.45/3 Çün niķābın ref‘ ide ‘ıſĝ ehline düşer **hurūſ** / Zerreler zāhir olur gün nūrı bulsa irtifā‘

husrev-i hūbān: güzellerin sultanı.

G.39/1 Ben ĝulına cevr iden ol **husrev-i hūbānımıſ** / Zann iderdüm ben anı kim āfet-i devrānımıſ

hūſe-i pervīn: ülker ve süreyya adlarıyla bilinen ve altı yıldızdan salkım halinde oluſan bir takım yıldızı. Tanıkta aſĝın gözyaſları yıldızların oluſturduĝu bu salkıma benzetilmiſtir.

G.9/4 Dür diſūñ yādıyla bīdārem ſeb-i hicrūñde ben / Gözlerümden ſubħ **olinca hūſe-i Pervīn** ſalup

hūſe-i zūlf: saçın başaĝı || sevgilinin başaĝa benzeyen saç uçları.

G.71/1 ‘Āşıka **hüşe-i zülfüñ** inen olmaz mā'il / Mezra‘-ı tül-i emelden ne olısar hāşıl

huşk:

1. kuru.

1.1. işe yaramaz.

G.46/4 Bî-başardur nūr-ı hüsn-i yāri zāhid göremez / Būy-ı ‘ışkı nice idrāk ide **huşk** olan dimāğ

1.2. soğuk.

G.126/5 Cihānda kalmayaydı **huşk** u ter hākister olaydı / Şerār-ı berķ-i āhum od biraķsa nār-ı sūzāne

Huten: Türkistan Çin arazisinin eski adı. Civarında misk ceylânları çok bulunduğu için Hutten şehri eskiden beri miski ile meşhur olup bu kıymetli madde dünyanın her yerine oradan nakledilir. Tanıklarda “misk”e bağlı hayallere konu edilmiştir.

G.55/2 Çîn-i zülfine gelür bŷy alur uğrı diyü / Şaldılar hābse tŷtup kahr ile miskin **hutenüñ**

G.111/4 Bŷy-ı zülfüñ **Huten'e** bād iledŷp miske didi / Bulmadum Çîn'i gezŷp bir dağı bu bŷ gibi ben

G.120/3 İy gözi āhŷ hağı ‘anber-feşānuñ yādına / Bir deriye şarılup kaldı **Huten'de** müşg-i Çîn

hŷy eylemek [D]: huy edinmek, alışmak, kaynaşmak.

G.46/5 Hār-ı hicrān ile **hŷy eyle** hemān kim tŷtdılar / Gülşen-i kŷyın nigāruñ ‘Adlŷyā bŷm ile zāğ

huzŷr-ı kalb: gönül rahatlığı.

G.2/3 Sebz-pŷş olup kıyāma tŷrdılar her bir şecer / Kıldılar secde **huzŷr-ı kalb** ile kühsāre bak

hŷkm: tesir, nüfuz, kudret || aşıklık kudreti.

G.30/6 ‘Adlŷyā **hŷkmŷñ** anuñçŷn nāfiz oldı ‘āleme / Yazılan ‘unvānda yārŷñ kaşı tŷğrāsıdur

hŷkm itmek [K]: hükmetmek, egemenliği altında bulundurmak.

G.121/7 Dŷzŷp saf leşker-i ğamzeñ urup yağmaladı Rŷm'ı / Çekŷp müşgŷn ‘alem zŷlfŷñ tamāmet **hŷkm ider** Hind'e

hŷrmet: hürmet, şeref, saygı || sevgilinin eşiğine varma ihtimali.

G.119/4 Kāpuña varmağa kŷyüñ itlerinden kŷrkaram / Ben gedā bu **hŷrmeti** umar mıdum sen şāhdan

hŷsn: güzellik || sevgilinin güzelliği.

G.25/3 **Hŷsn** ile Yŷsuf eger old'ise sulţān-ı Mışr / Bu güzellikle seni şāh-ı cihān eylediler

G.54/7 Sen bu **hŷsn** ile cihān milkine şulţān olalı / ‘Adlŷ kŷluñ milket-i Rŷm içre şulţāndur senüñ

G.60/3 Kāmu **hŷsn** ehlinŷñ ağızına sen mŷhr-i sŷkŷt urdun / Senüñ ağızuñda hatm olmuş durur ‘ālemde hātemlik

G.61/4 Dostum ‘özrin diler beñzer dimişler **hŷsnŷñe** / İzüñe yŷzin sŷrer ğŷn pāy-mālŷñdür senüñ

G.65/6 Bu **hüsn** ile ki şeh olduñ gönül vilayetine / Ğamuñ diyârına ben kulu şehriyâr itdüñ

G.75/5 **Hüsn** ile hürşid-i enver çâkerüñ lâyıķ mıdur / Meclisünde dem-be-dem bir bed-liķâ eksük degül

G.83/1 Vaşl-ı cānān her nefes maķşüd-ı cānumdur benüm / Dilde mihri **hüsnüñüñ** rāz-ı nihānumdur benüm

G.101/4 Hūra beñzer ol şanem şüretde gerçi iy felek / Sen bu **hüsn** ile anı kâfir-nijād itmek neden

G.102/6 Sen bu **hüsn** ile ne âdem ne meleksin ne perī / Bir muşavver rühşin k'olmuş cihān sen cāna ten

G.105/5 Yazmışıdüm şüret-i cānānı dil levhinde ben / **Hüsn** taşvîr eylemek hiç olmadın üstâddan

G.121/1 Ne hâşiyet kômış yâ Rab Hudâ bu **hüsn** ile sende / Kõomadı mihr-i ruhsârıñ karâr u şabrımı bende

G.123/6 Yüsuf Mışır'da dirler **hüsn** ile oldu şultān / Görseydi kıl olurdu sen şāh-ı meh-likāya

G.128/2 **Hüsnüñüñ** gülzârını yād eyleyüp iy murğ-ı dil / Āh u zârı kılmasañ ol gül-'izāra çāre ne

G.140/3 **Hüsnüñe** öykünmege bedr olıcaķ gökde kâmer / Bir siyeh halka aşar ruhsârına kâkül gibi

hüsn i'cāz: aciz bırakan, aciz duruma düşüren güzellik.

G.3/5 Egerçi hâtm idi Yüsuf'da **hüsn i'cāzı** / Bu hüsn-i hulk ile cümlesinden ecmeldür

hüsn ilin çeşmi [K]: güzellik şehrinin/ülkesinin gözü || güzellik şehrinin/ülkesinin girişi.

G.22/4 Seyr iderken **hüsn ilin çeşminden** iy dil ki şaķın / Eylemek lâzım durur çünkim harāmīden hāzer

hüsn ili [K]: güzellik şehri, güzellik ülkesi.

G.140/6 **Hüsn ilinüñ** şāhısın ay ile gün leyl ü nehār / İzüñe yüzün sürer sen şehriyârıñ kıl gibi

hüsn meydānı [K]: güzellik meydanı || sevgilinin bulunduğu yer.

Mat.2 İy süvār-ı esb-i nāz olan rikāb-ı cāna baş / **Hüsn meydānı** senüñdür ayagüñ merdāne baş

hüsn-i dil-ārā: gönül süsleyen güzellik || sevgilinin güzelliği.

G.50/1 Ol dil-ber-i zībā gibi meh-çehre güzel yok / Bu **hüsn-i dil-ārāya** cihān içre bedel yok

hüsn-i hulk: yaradılış, huy ve ahlak güzelliği.

G.3/5 Egerçi hâtm idi Yüsuf'da hüsn i'cāzı / Bu **hüsn-i hulk** ile cümlesinden ecmeldür

hüsn-i kemāl: mükemmel güzellik, kusursuz güzellik.

G.61/6 Bedr olup gün yüzine karşı iñen lâf urma kim / Eyde iy meh bir gice **hüsn-i kemālüñdür** senüñ

hüsn-i taşvîr itmek [K]: güzel tasvir edip, güzelce resmetmek/betimlemek.

G.25/2 İy kâmer-çehre melek-şüret-i insānda seni / **Hüsn-i taşvîr idüben** rüh-ı revān eylediler

Husrev: Efzaledin İbrahim bin Ali, eserlerini Farsça yazmış bir Türk şairi. 1253 yılında Hindistan'da doğmuştur. Büyük melik Minuçih'r'in nedimlerinden olduğu için bu mahlası kullanmıştır. Edebiyatımızda sultân-ı şuara mevkiindedir.

G.69/5 'Adlî dahî ol şeh-i hûbâna cândan kûl geçer / İşiginde bende olan **Husrev** u Dârâ degül

hüveyda olmak [D]: ortaya çıkmak, belirlemek, belli olmak.

G.5/4 Reyhân hâtuñı yazduğı bu kâtib-i kudret / Tâ âyet-i hâk **ola** cemâlünde **hüveyda**

I

ırag olmak [D]: uzak kalmak, uzak düşmek, ayrı kalmak.

G.128/4 Bülbül-i bî-çâre dir her dem lisân-ı hâl ile / Bir nefes gülden **ırag olmağa** hâra çâre ne

ıraqdan nazâr kılmak [D]: uzaktan bakmak, uzaktan seyretmek.

G.96/5 Ben kâni'am yüzüne **ıraqdan nazâr kılam** / Vaşluñ hevâsın eylerimiş degme bir le'îm

ıışk: aşk.

G.30/5 Tâze 'âşık tâze dîvâne meşel meşhurdur / Gitdi Ferhâd ile Mecnûn **ıışkumuñ** gavgâsıdur

G.37/4 **ıışk** içinde 'âşık isterse rızâsın bulmağı / Dostuñ aña rızâsın gözlemek olsun heves

G.43/2 **ıışka** ta'n eyleridüm başuma geldi âhir / Yansa 'âlem ola mı bir çurı hâşâk hâlâş

G.63/1 'Âşıkun **ıışk** yolında gözi nemnâk gerek / Dâmen-i 'ıışka yapışan yaqası çâk gerek

G.63/2 Yansalar **ıışk** u vefâ ehli ben evvel yanaram / Lâ-cerem âteşe evvel has u hâşâk gerek

G.72/4 Eger şabruñ yoğ ise **ıışk** içinde / Revân küyına dil-dâruñ sefer kılm

G.74/3 Tevbe nef' itmez riyâyile olıcağ zâhidâ / **ıışkı** ihlâş ile cürmüñ maḥvına keffâre kılm

G.82/4 **ıışk** pîrinden ğam irşâdın temennâ eyledüm / Her du'â kim kıldı ol ben daḥı âmîn eyledüm

G.92/2 **ıışkuñ** kerâmetinde raḳîbi helâk için / Zülfüñ 'aşâ-yı Mûsa gibi ejdehâ kılam

G.92/3 Cân virmek ise **ıışk** işinüñ ger nihayeti / 'ıışk ehli intihâsını ben ibtidâ kılam

G.95/5 Tâc u taḥt u külehi terk idelüm **ıışk** içre / 'Adlîyâ şu'le-i âhum yetire tâc-ı zerüm

G.103/3 Namâz u zıkr ü tesbîhüñ baña 'arz itme iy zâhid / Olursañ mübtelâ **ıışka** Ḥaḳ'a lâyıḳ 'amel dirsın

G.116/5 'Adlîyâ **ıışk** ile kânî ol ki şâh-ı Ğaznevî / Salṭanatdan geçmedi 'ıışk-ı Ayâz'ı bilmedin

G.117/6 Defîne-i dil-i 'Adlî ki **ıışka** maḥzendür / Aransa naḳd-i ğamuñ bulunurdı anda hemîn

G.118/3 Nice serbâz olmayam **ıışkı** yolında dil-berüñ / Bu delü gönüm gibi çâbü-k-levendüm var iken

G.133/3 Baña dîvâne oldı diyü ehl-i 'aḳl ider ta'ne / Ne mühlik vâdidür bilmez meger **ıışkuñ** beyabanı

G.137/5 **ıışk** hayli şöyle ğâlib oldı dil milkine kim / 'Adlîyâ erkân-ı devlet eylesün tedbîrini

G.138/5 Gitdi **ıışk** ile ihtiyâr elden / Daḥı şabr itmege mecâl kılm

ıışk dellâli [K]: aşk tellâli.

G.24/4 **ıışk dellâli** gönül şehrine seyr itdükçe / Ğam metâ'ına hemân cânı ḥarîdâr eyler

ıışk ehli [K]: aşk erbâbı; aşıklar.

G.45/3 Çün niḳâbın ref' ide **ıışk ehline** düşer ḥurüş / Zerrelere zâhir olur gün nûri bulsa irtifâc

G.63/3 Ḥavf-ı aġyâr ile **ıışk ehli** vişâle iremez / Varmağa 'ıışk yolın 'âşık-ı bî-bâk gerek

G.68/5 Ne deñlü çoğ ise **ıışk ehli** olurlar bîzâr / Şu 'ömrden ki ğarâz aña vaşl-ı yâr degül

G.92/3 Cān virmek ise ʿışk işinüñ ger nihayeti / **ʿışk ehli** intihāsını ben ibtidā kılam

G.136/3 Laʿlün ğam ile gözden olur yine revāne / Nüş eyledügince kamu **ʿışk ehli şarābı**

ʿışk kitābı [K]: aşk kitabı || Kuran-ı Kerim.

G.136/1 İy hʿāce katı muğlak olur **ʿışk kitabı** / Bābuñ degül añlamaduñ ise ço bu bābı

ʿışk nūrı [K]: aşk ışığı || aşk güneşi.

G.45/5 Tā ebed tārīk kıalmaz zulmet-i dünyā-yı dün / **ʿışk nūrı** kim şala dil hānesi içre şuʿāʿ

ʿışk şerʿi [K]: aşk şeriatı, aşk kanunları.

G.137/3 Sāki-i devrān beni bir cām ile mest itdi kim / **ʿışk şerʿi** menʿ kılmış muhtesib taʿzīrini

ʿışk yolın [K]: aşk yoluna.

G.63/3 Hāvf-ı aġyār ile ʿışk ehli vişāle iremez / Varmaġa **ʿışk yolın** ʿāşık-ı bī-bāk gerek

ʿışka düşmek [D]: aşka düşmek, aşık olmak.

G.116/1 **ʿışka düşdüm** dostlar nāz u niyāzı bilmedin / Nāya dem-sāz oldı göñlüm sūz u sāzı bilmedin

ʿışk-ı Ayāz: Ayaz'a olan aşk || Gazneli Mahmud'un akıl, fetanet ve sadakatle hizmet etmiş olan kölesine duyduğu meşhur aşk.

G.116/5 ʿAdlīyā **ʿışk** ile kānī ol ki şāh-ı Ğaznevī / Salṭanatdan geçmedi ʿışk-ı Ayāz'ı bilmedin

ʿışk-ı mecāzı: mecazi aşk, beşeri aşk.

G.116/4 Şūfi ṭāʿn eyler baña esrārdan bilmez diyü / Ben ḥaķīķat ehliyin **ʿışk-ı mecāzı** bilmedin

İ

ibtidā: başlangıç.

G.44/4 Çün ʿarīk-i ʿışk cān virmekdür iy dil **ibtidā** / Kimse āhır bulımaz aña nihāyet hem vasat

ibtidā kılmak [K]: başlamak, başlatmak.

G.92/3 Cān virmek ise ʿışk işinüñ ger nihāyeti / ʿışk ehli intihāsını ben **ibtidā kılam**

iʿcāz: mucize || Hz. İsa'nın mucizeleri; sevgilinin dudakları.

G.42/5 Eger ʿAdlī ḥabībe hem-dem olsa / Lebinden ʿisi **iʿcāz** öğrenürmiş

iç: herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dâhil, dış karşıtı.

G.88/1 Şaçlarıñ bendine düşüp artalı sevdālarum / Şehr içi pürdür cemālün şevkile gavgālarum

içinde:

1. içinde.

G.30/3 Gül yüziyle zevk u şādīnün birin on eyleyen / Gülsitān-ı ḥüsn **içinde** kāmēt-i raʿnāsıdur

G.30/4 Zīnet olmaz gülsitān **içinde** gül açılmasa / Kūyına revnaḳ viren yārūñ ruḥ-ı zībāsıdur

G.32/6 Şatarsañ leblerün laʿlin behā cānlar virüp dirler / Cihān **içinde** bī-ḳıymet bu renge laʿl-i nāb olmaz

G.35/3 Şanuram gülzār **içinde** bülbül ü gül cemʿ olur / Her ḳaçan kim ola ol ruḥsār ile kākül enīs

G.36/6 Eger dār-ı şafā isterseñ olma / Bu dār **içinde** deyyār ile munis

G.37/4 ʿİşk **içinde** ʿāşık isterse rızāsın bulmağı / Dostuñ aña rızāsın gözlemek olsun heves

G.39/2 N'ola cāndan ben anı artuḳ seversem dostlar / Ol perī-peyker benüm cānum **içinde** cānımış

G.69/3 Kāse-i ḥünñ çeşmümdür elinde sākīnün / Devr iden meclis **içinde** sāgar-ı şahbā degül

G.72/4 Eger şabruñ yoḡ ise ʿışk **içinde** / Revān kūyına dil-dāruñ sefer kııl

G.73/1 Olmadı ʿālem **içinde** bir nefes ḥurrem gönül / Olmadı bir laḥza bī-ḡam olana hem-dem gönül

G.73/2 Her kime gönülüm ḡamın didüm ḡamından ḡam yidüm / Ğālibā yoḑdur cihān **içinde** bir bī-ḡam gönül

G.90/4 İy perī-şān perīşān olalıdan zülfün / Ḳalmadı ʿālem **içinde** daḡı ḳalb-i bī-ḡam

G.96/2 Baḡr-ı vücūd **içinde** bulunmaz aña bedel / ʿĀlem tamām olsa şadef bir dūr-i yetīm

G.97/5 Geh öldüm ḡamzesinden geh lebinden tāze cān buldum / ʿArīk-i ʿışk **içinde** ʿAdlīyā tebdīl-i ḡāl itdüm

G.139/1 Ger müyesser ide ḡālīʿ zülfüne hemserligi / Başa iletür cihān **içinde** ol serverligi

1.1. esnasında, zamanında.

G.77/2 Yād-ı la^lüñ küt-ı cāndur hicr **içinde** nitekim / Dūzaḥ ehline revān-baḥş olsa āb-ı selsebīl

içmek: içmek, içki, şarap içmek.

G.19/3 Mey-i la^lin **içüp** vā^liz ḥumār-ı çeşm-i yār olduḡ / Aña di va^z u tefsīri ki senden nuş u pend ister

G.77/3 Zāhid añmaz kendünün ḥalvetde esrārın görün / ^lĀşığı **içer** diyü taḥfif idermiş ol şaḳīl

G.133/4 Şaçun bendinde olanlar küşāde-ḥātır olmışdur / **içenler** bāde-i la^lüñ sürerler ḥoş çü devranı

G.139/3 İy vişāl ehli mey-i vaḥdet **içeñ** zer cām ile / Bezm-i miḥnetde sıfāl eyler bize sāḡarlığı

G.140/4 Hışm ile ḥançer çeküp gönüm sarāyına gelür / Çeşm-i ḥün-rīzün **içer** her laḡza ḳanum mül gibi

N.1/1 Görse dil gözünü ^layş u ṭarab u yād eyler / **içse** cām-ı lebüñi nāle vü feryād eyler

içre:

1. içinde.

G.10/2 Kūy-ı dil-berde raḳībün taⁿı bildürdi bana / Ḥār ucından gülsitān **içre** ne çekmiş ^landelīb

G.31/7 Dür olaldan ol sanemden merdüm-i çeşmün senün / Ḳara geymiş mātem **içre** ^lAdlî giryāndur henüz

G.37/3 Rişte-i ümmīd gönüm şaldı zülfün bendine / Şaņasın ḳayd oldı dām-ı ^lankebüt **içre** mekes

G.50/1 Ol dil-ber-i zībā gibi meh-çehre güzel yok / Bu ḥüsn-i dil-ārāya cihān **içre** bedel yok

G.54/7 Sen bu ḥüsn ile cihān milkine şulṭān olalı / ^lAdlî ḳuluñ milket-i Rüm **içre** şulṭāndur senün

G.62/2 Senün için didiler ^lāşıkını ḳatl eyler / Daḡı ne ola cihān **içre** bu ḥaberden yeg

G.63/6 Ṭūr-ı ^lişḳ **içre** tecellī dileseñ Mūsāvār / Meşrebün āb-ı revān gibi revān pāk gerek

G.66/4 Hevā-yı ^lişḳ bu deşt-i ḡam **içre** kāfidür / Ḳarārını bile virmege bī-ḳarārıların

G.68/1 Olur mı şād gönül kim ḡam **içre** zār degül / İder mi vaşla heves ol ki dil-figār degül

G.74/1 İy ṭabībüm derdmendem derdüme bir çāre ḳıl / Şehr ü kūy **içre** şabā gibi yeter āvāre ḳıl

G.78/3 Neñ durur diyü eger kimse şora yārī direm / Dü cihān **içre** benüm varum odur nem degül ol

G.110/2 Şād olur derdün ile cānumı şād eyleyicek / Nice bir ^lāfiyet **içre** anı nā-şād ideyin

G.110/4 Varayın kūyuña cānumı nişār eyleyeyin / Gülsitān **içre** gönül murḡını āzād ideyin

G.111/6 Şehr-i ḥüsn **içre** güzellerde daḡı görmemişem / Siḡr ile diller alur ol iki cādū gibi ben

G.121/3 Raḳīb-i ḥār ile niçün açılıp gül gibi her dem / Güzellik gülşeni **içre** idersin ḥālūme ḥande

G.135/2 Der-miyān it varuñı nergis gibi bāḡ **içre** kim / Dökilüp saçılmaḡ öğretti şükūfe dirhemi

G.138/4 Furḳati **içre** bīm-i cān var iken / Vaşla irmege iḥtimāl ḳanı

G.142/6 Bir gedāyidi cihān **içre** gezer bī-ser ü pā / ^lAdlî ḳul oldı saña ^lāleme sulṭān oldı

Mrf.1 Pāy-māl itme çünki yakduñ oda / Gizlidür gönüm **içre** nār şaḳın

1.1. esnasında, zamanında.

G.65/2 Firākuñ **içre** gamuñ zehriyidi yidügümüz / Ecel şarābını şunmaqla hoş-güvār itdüñ

G.95/2 Nūr-ı ruhsārına zülf-i siyehi hā'il olup / Şām-ı hicr **içre** belürmez olur oldı seherüm

G.95/5 Tāc u taht u külehi terk idelüm 'ışk **içre** / 'Adlîyā şu'le-i āhum yetire tād-ı zerüm

2. içine.

G.45/5 Tā ebed tārîk kıalmaz zulumet-i dünyā-yı dün / 'Işk nūrı kim şala dil hānesi **içre** şu'ā'

içün: için, diye, amacıyla, maksadıyla. Amaç belirtir.

G.5/3 Şan süre-i İncil idi haţtuñ ki yazıldı / Göstermek **içün** la'l-i lebüñ mu'ciz-i 'İsā

G.18/1 Eyledi müşgīn şaçın kaşduma ol şayyād bend / Halka halka kıldı güyā şayd **içün** pīçān kemend

G.38/5 Lu'bla cāzūlīg **içün** her bir tarafda çeşmine / Rişte-i cānlar alup bir deste reyhān bağlamış

G.50/4 Şūfī beru gel mey içelüm jeng-i gam **içün** / Dil āyinesin şāf idici gayrı 'amel yok

G.59/5 Levh-i dilden ğubārı mahv **içün** / Haţ-ı reyhāmı bī-mişāl gerek

G.62/2 Senüñ **içün** didiler 'aşıkını katl eyler / Dağı ne ola cihān içre bu haberden yeg

G.72/3 Nişār **içün** hayālî ayağına / Gözüñ dürcini pür-dürr ü güher kı

G.77/1 Yakduğına şem'üñ **içün** nār-ı 'ışk ile fetil / Eşk-i çeşmi hāline olmuş durur rüşen delil

G.92/2 'Işkuñ kerāmetinde rakıbi helāk **içün** / Zülfüñ 'aşā-yı Mūsa gibi ejdehā kılam

G.102/2 Servler görse hırāmın hep ayağ üzre gelür / Gül yüzün medh itmek **içün** göncalar açar dehen

G.108/1 Cem' olalum bir çemende 'işrete āğāz **içün** / Çalduralum naqdümüz varını süz u sāz için

G.108/1 Cem' olalum bir çemende 'işrete āğāz için / Çalduralum naqdümüz varını süz u sāz **içün**

G.108/2 Zülfî dāmına muqayyed olasın fikr eylemez / Murğ-ı cān pervāz ider ol gözleri şehbāz **içün**

G.108/3 Kendü añmaz hālvetine başlar kesdüğini / Tanz ider şūfī bize ol gözleri şannāz **içün**

G.108/4 El degirmez 'ār eyler beñzer ol şeh nāz ider / Har rakıbüñ lehçe-i murdārına şehnāz **içün**

G.108/5 Cān u dil şaydını fitrākine aşmaz gerçi kim / Cānumuz kılcā kıalupdur ol kemend-endāz **içün**

G.108/6 'Adlîyā 'ār eyleme cānān yolunda ölmeğe / Cān fedā kılmadı mı Maḥmūd'ı gör
Ayaz **içün**

G.134/5 And içre rakıbüñ şanemā dīnüm **içün** dir / Yok yire niçe andlar içre gör o la'ini

idrāk: anlayış, kavrayış.

G.44/5 Çün dehānuñ sırrınıñ **idrākine** irmez 'uqul / Vehm ü hiss her ne hayāl eylerse olur hep ğalaţ

G.63/7 Degme Etrāk ne bilsün gam-ı 'ışk'ı 'Adlî / Sır-ı 'ışk añlamağa haylice **idrāk** gerek

idrāk itmek [D]: idrak etmek, anlamak.

G.46/4 Bī-başardur nūr-ı hüsn-i yāri zāhid göremez / Būy-ı 'ışk'ı nice **idrāk ide** huşk olan dimāğ

ihlās: her türlü dini görevi halkın övme ve beğenisini, yerme ve kınamasını düşünmeksizin sırf Allah için iyi ve halis bir niyetle yapma, samimi ibadet, şüpheden arınmış inanç.

G.74/3 Tевbe nef' itmez riyâyile olıcağ zāhidā / 'İşki **ihlās** ile cürmüñ maḥvına keffāre kıl

ihmāl eylemek [K]: ihmal etmek, dikkate almamak, önemsememek.

G.29/5 Zā'f māni' oldı işigüñde cān virmeklüğe / Hasteler işinde **ihmāl eylese** ma'zūr olur

ihsān: verilen, bağışlanan şey, lütuf, inayet, kerem.

G.70/5 Derd ü ğam mersūmını 'uşşāğdan men' eyleme / Kullaruña pādşāhum luṭf u **ihsān** eylegil

ihsān eylemek [K]: bağışlamak, armağan etmek, vermek, bahşetmek.

G.26/3 İverek la'l-i lebinden büse **ihsān eyleye** / Ya'ni kim cānda anuñ mānendi lezzet var mıdır

ihtilāl olmak [K]: ayaklamaya/isyana maruz kalmak, darbeye maruz kalmak.

G.51/7 Hevā-yı 'ışkı dil-dāruñ dimāğüñ eylese muhtel / Esās-ı saltanatda tañ degüldür **ihtilāl olmak**

ihtimāl: ihtimal, olasılık.

G.138/4 Furqati içre bīm-i cān var iken / Vaşla irmege **ihtimāl** kıanı

ihtimāl itmek [D]: ihtimal vermek || ummak, ümit etmek.

G.97/3 Ğamuñ derdine düşmekden devā-yı vaşluñ umardum / Cefā yükini çekmekden vefāñı **ihtimāl itdüm**

ihtirā' itmek [K]: benzeri görülmemiş bir şey icat etmek, vücuda getirmek.

G.45/4 Dil-berüñ yolında ben resm eyledüm cān virmegi / 'Āşıka cevr ü cefā itmek sen **itdün ihtirā'**

ihtiyāc itmek [D]: ihtiyaç duymak, muhtaç olmak.

G.14/1 Dīdāre tālib olan olmaz cināne muhtāc / Cānāne **ihtiyāc** it gel olma cāne muhtāc

ihtiyār: kişinin kendi iradesi, irade, seçim; arzu, istek.

G.84/5 Egerçi fūrkat-i dil-dāre şabr ider 'Adlī / Bu fi'line biz anuñ **ihtiyārı** mı diyelüm

ihtiyār elden gitmek [D]: iradesini kaybetmek, şuurunu kaybetmek, kendinden geçmek.

G.138/5 **Gitdi** 'ışk ile **ihtiyār elden** / Dağı şabr itmege mecāl kıanı

ihtiyār itmek [K]: seçmek, tercih etmek.

G.68/6 Vişāl ümīdiyile hicri **ihtiyār itdi** / Ne çāre eyleye 'Adlī ki bahtı yār degül

ihyā: diriltme, canlandırma || Hz. İsa'nın ölüleri diriltten nefesi.

G.143/1 'Ārizüñ vireli Müşā'ya yed-i Beyzā'yı / Kıldı ta'līm Mesīhāya lebün **ihyāyı**

ihyā olmak [K]: canlanmak, dirilmek.

G.2/2 Gözüñ aç gör nice **ihyā oldı** emvāt-ı zemīn / Hāşr-ı ecsāda o münkir itdügi inkāre bak

ikāmet: bir yerde yerleşip oturma, mukim olma.

G.137/1 Gice uyhuda gönül cennetde gördi yirini / Kūy-ı dil-berde **ikāmetdür** didi ta'birini

iki: iki, sayı sıfatı.

G.9/1 Ruħlarına ol sitem-ger sünbül-i pür-çin şalup / Fitne şaldı dīne **iki** kāfir-i bī-dīn şalup

G.9/3 Gözleri cellādına virmiş müje hañçerlerin / Düzd-i dil aşmağa **iki** kākül-i miskīn şalup

G.109/6 Göricek kıadd-i bālāñı bu **iki** merdüm-i çeşmüm / Şaçarlar dürr ile la'li yoluña mā-meleklerden

G.111/5 Görse sünbüllerüñi ravzada Rıdvān diye kim / Bulmadum sünbül-i ter ol **iki** gīsü gibi ben

G.111/6 Şehr-i hüsn içre güzellerde dağı görmemişem / Sihr ile diller alur ol **iki** cādü gibi ben

iki bükme [D]: iki büküm olmak; yorgunluk, hastalık, yaşlılık vb. nedenlerle beli bükülmek, öne doğru eğilmek || aşk acısından aşığın boyunun iki büküm olması.

G.110/5 Kıaddümi **iki büküp** āh ideyin ben 'Adlī / N'ola dil-dār yolında hele bir ād ideyin

iki göz [K]: iki göz || aşığın gözleri.

Mrb.1/3 Tütüyā olmayalı gözlerüme gerd-i rehüñ / Görmedi **iki gözüm** pertevini mihr ü mehüñ / İy gözüm bunca belā derd ile neyki günehüñ / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

iki gözümçün [K]: iki gözüm için, iki gözüme.

G.70/2 İy şabā 'aynuma alman hāk-i pāyı gayrını / **iki gözümçün** gerek kühl-i Şifāhān eylegil

iki taraf tutmak [D]: iki taraftan kuşatmak || sevgilinin kirpiklerinin gözlerini iki taraftan kuşatması.

G.99/2 Kāfir gözini yār Müselmān ider gibi / Müjgāñı **tutmuş iki taraf** tīg-i bī-niyām

iksīr-i hāk-i pāy: ayak toprağının/tozunun iksiri || sevgilinin ayak toprağının/tozunun iksiri.

G.92/4 Hāk-i vücūdumı ne kıadar bī-behāyise / **iksīr-i hāk-i pāyuñ** ile kīmyā kılam

'ilāc eylemek [D]: çare bulmak, şifa vermek.

G.62/4 Gözüñ marīzine la'li lebüñle **eyle 'ilāc** / Ki haste olana olmaya gül-şekerden yeg

ilāh: Allah, Tanrı, Rab, Yaratıcı.

G.113/7 Belā vü derdimiş iy dil ezelden 'Adlī'ye kısmet / Fiğān u nāleden geç kim budur taqdīr **ilāhumdan**

ilāhi: Ey Allah'ım!

G.72/7 Leb-i la'lini kim emsem dir ise / **ilāhi** dilin ağzında şeker kılam

ile:

1. kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, işteşlik, beraberlik, araç, sebep veya durum anlatan cümleler yapmaya yarar.

G.1/5 Şu dil kim marîz-i ğamuñdur senüñ / Aña zikrüñ **ile** şifâ yaraşur

G.3/5 Egerçi hatm idi Yūsuf'da ħüsn i'cāzı / Bu ħüsn-i ħulķ **ile** cümlesinden ecmeldür

G.4/6 Bil hemān ben dimezem aduña şeytān iy raķīb / Bunca çok telbīs ile her kişi dir şeytān saña

G.6/7 'Adlîyā şöĥbet-i aġyār **ile** bîzār oldum / Hoş gelür yār-ı vefādār ile bāzār baña

G.9/5 Şabr **ile** ğam naķdidür 'ālemde varı neylesün / 'Adlî geldi ħāk-i pāyuña yoġ u varın şalup

G.11/2 Bir gice ger yār **ile** peymāne sürsem reşkden / Tañ degül nüh kāse-i gerdün eger bulsa şikest

G.11/4 Zāhidi gördüm mürîd **ile** çıkar mey-ĥāneden / Ser-girān biri velîkin ol birisi nīm-mest

G.18/3 Benüm **ile** dost olsañ cān virür ğamdan 'adū / Nüş-ĥand itseñ baña eyler raķībün zehr-ĥand

G.23/3 Şerār-ı āhum **ile** ra'd u berķe od biraġup / Ĥacîl durur gözümüñ yağmurından ebr-i bahar

G.25/3 Ĥüsn **ile** Yūsuf eger old'ise sultān-ı Mışr / Bu güzellekle seni şāh-ı cihān eylediler

G.28/2 Ehl-i tezvîr **ile** ħalb elinde olur pāy-māl / Milk-i dil çün zülfün ile ħaşlaruñ el bir ider

G.28/2 Ehl-i tezvîr ile ħalb elinde olur pāy-māl / Milk-i dil çün zülfün **ile** ħaşlaruñ el bir ider

G.30/5 Tāze 'aşıķ tāze dîvāne meşel meşhurdur / Gitdi Ferĥād **ile** Mecnün 'ışķumuñ ġavġāsıdur

G.32/2 Göñülde seng-i cevruñle dilüm bir ĥāneyidi kim / Devām-ı devr-i çarĥ **ile** zevāl irüp ĥarāb olmaz

G.35/3 Şanuram gülzār içinde bülbül ü gül cem' olur / Her kaçan kim ola ol ruĥsār **ile** kākül enīs

G.35/5 Ruĥlaruñda ĥāl-i 'anber-bāruñı gören didi / Hoş yaraşmış ki ola kāfür **ile** fülful enīs

G.36/1 Eger olmaz isem yār **ile** munis / Oluram āh ile zār ile munis

G.36/2 Göñül ğam gicesinde yār olmaz / Oluram çeşm-i bîdār **ile** munis

G.36/3 Bedenden vaĥşet eyler cān ile dil / Kaçan yār ola aġyār **ile** munis

G.36/4 Alur göñlin virür barmaķ ĥisābın / Kim olsa zülfi tarrār **ile** munis

G.36/5 Ĥazān-ı hicre nice şabr kılsun / Şu bülbül k'ola gülzār **ile** munis

G.36/6 Eger dār-ı şafā isterseñ olma / Bu dār içinde **deyyār** ile munis

G.36/7 Ne ğam bî-keslügen den 'Adlîyā ger / Olur iseñ seg-i yār **ile** münis

G.38/4 Māh u ĥurşîdi felek meydānına tûp itmeġe / Çîn idüp ġisûların müşġ **ile** çevġān bağlamış

G.38/6 Zülf ü ĥaţtuñ dir görenler 'anberîn zencîr **ile** / Siĥr idüp cāzû gözi ĥurşîd-i raĥşān bağlamış

G.41/4 Aġyār nigār **ile** şafā bezmini eyler / 'Uşşāķa ezel kısmeti renc ü ta'ab olmuş

G.44/1 Muşĥaf-ı ĥüsnünde yazup müşġ **ile** reyĥāni ĥaţ / Eylemiş i'rāb sünbül dāne-i fülful nuķaţ

G.45/2 Hem-dem olsa düşmen **ile** göñlüm ider el-firāk / Merĥabā itse raķibe cānum eyler el-vedā'

G.46/5 Ĥār-ı hicrān ile ĥüy eyle hemān kim tüt dılar / Gülşen-i kūyın nigāruñ 'Adlîyā büm **ile** zāġ

- G.52/4 Ğam deştini kim k at  iderem mümkin olur mı / Mecn n **ile** Ferh d ba a hem- adem olmak
- G.54/7 Sen bu hüsn **ile** cih n milkine şult n olalı /  Adl  kulu n milket-i R m içre şult ndur senün
- G.57/3 Düşelden sen per den bir dem ayru / Delürdüm kendüm **ile** eylerem ceng
- G.61/2 R z u şeb devr eyleyüp yiryüzini p r-n r iden / Ay **ile** gün pertevi  aks-i cem l nd r senün
- G.62/1  Ara  belürse ruhu nda g l- b-1 terden yeg / H l veti lebünün şehd **ile** şekerden yeg
- G.62/5 N'olaydı  Adl 'ye bir zerre de l  meyl itsen /    rüşen oldu yüzün şems **ile**  amerden yeg
- G.63/4  ft b-1 ruh-1 dil-d r şul 'ın dileyen /  h u eşk **ile** a a encüm   efl k gerek
- G.65/6 Bu hüsn **ile** ki şeh oldu  gönül vilayetine /  gamu  diy rına ben k lı şehriy r itdün
- G.70/3 B gb n  g nca v  gülden ruh-1 dil-d rsuz / H t  olur mı var anı d g **ile** peyk n eylegil
- G.71/3 Serv **ile**  kadd-i h r m n  bir olduğu gibi / Görinür m y-1 miy niyle şa ı k l-be-k l
- G.75/5 Hüsn **ile** h ş d-i enver  aker n l y k mıdur / Meclisünde dem-be-dem bir bed-li a eksük degül
- G.76/1 Gün yüzün üstinde olmuş r   aşu n iy meh hilal / Kim görüpdür  ft b **ile** hil le ittif l
- G.85/3 Yaş dükendükçe gözümden  an olur her dem revan / Leblerün y dına çeşmüm bahr **ile** k n eyledüm
- G.89/5 H sret-i serv-i  ad n le olmadı bir gün dağı / Yaşum **ile** yiryüzi her lahza şulanmaz benüm
- G.89/6 Dil-r b lar şayd olur dirler ra  b **ile** vel  /   n per d r dil-berüm it ile avlanmaz benüm
- G.89/6 Dil-r b lar şayd olur dirler ra  b ile vel  /   n per d r dil-berüm it **ile** avlanmaz benüm
- G.92/5 Bir kerre iltif t **ile**  ulum durur dise n /  Adl 'yi milk-i  aleme ben p dş  kılam
- G.95/3 Dehen n bir söz **ile** varlığımı aldı tamam / Gerçi kim yoğ idi bir zerrece andan h ber m
- G.96/7 H k-i derinde olmaz idi itler **ile** bir /  Adl  o ş ha olmasa ger bende-i  ad m
- G.99/5  aks-i lebi gözünde şanasın yine  Adl  / Reng n mey **ile** aşılı d kk n öninde c m
- G.102/4 Berk-i sebzın  arz idüp h dmet  s r n gösterüp / Ellerin şimş d **ile** başına  orlar narven
- G.105/3 Eylemişdi  işsa-i  işki benüm r h m revan / D st n oğımadın Mecn n **ile** Ferh d'dan
- G.109/5  ub r olup tozum her dem tozarsa n'ola b d **ile** / Ba a çok cevri idüp dil-ber ge urmişd r eleklerden
- G.109/6 Göricek  add-i b l n  bu iki merdüm-i çeşmüm / şa arlar dürr **ile** la'li yolu a m -meleklerden
- G.112/3 Eşk-i dürr **ile** naş b olmadı la'lin öpmek / Behremend olımadum yolına iş rumdan
- G.117/2 Gözüm yaşıyile işigini şöyle zeyn itdüm / Nite kim encüm **ile** zeyn olundu çarh-1 ber n
- G.121/3 Ra  b-i h r **ile** ni un açılıp g l gibi her dem / Güzellik gülşeni içre idersin h l me h nde
- G.124/4 C v niken beni derdün  gamu la p r itdi / Naş hat oldu işüm cümle şeyh **ile** ş ba
- G.125/6 Gitmesün diyü h y l n gözlerümden h  b **ile** / İderem t  şubh olunca  h u efg n her gice
- G.126/7 H y t u mevt a k mında ş h **ile** ged  birdür / Ber berd r cef -y  çarh dervif ile şult ne
- G.126/7 H y t u mevt a k mında ş h ile ged  birdür / Ber berd r cef -y  çarh dervif **ile** şult ne

- G.127/4 Benüm ne bile nedür hālümü firākında / Ğam **ile** guşşa yirem her nefes ni‘am yirine
 G.129/5 Birisi ğarķ-ı āb oldı birisi tīşe-çāk itdi / Gözümden infi‘āl ol deñlü irdi baħr **ile** kāne
 G.130/2 Rengīn söz **ile** yaşuma meyl itmedi nigār / Kıymet bulunmadı n'idelüm dür ü gevhere
 G.136/4 Nāy olalı ğam çengine kânün **ile** gönüm / Dem-sāz olup durur aña sīne rübābı
 G.137/3 Sāķi-i devrān beni bir cām **ile** mest itdi kim / ‘Işķ şer‘i men‘ kılmış muhtesib ta‘zīrini
 G.139/3 İy vişāl ehli mey-i vaħdet içeñ zer cām **ile** / Bezm-i miħnetde sıfāl eyler bize sāğarlıĝı
 G.142/1 Gözlerüm yaşı lebüñ yādına mercān oldı / Göz **ile** gönüm arasında yine kân oldı
 G.143/5 Şol ki müstaĝni durur derdüñ **ile** dermandan / Kimse öĝretmez aña ‘ālem-i istiĝnayı
 Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cān dökilür / Dürr ü yāķüt çıkar la‘l **ile** mercān dökilür /
 Ğamzeler zaħmyile gözlerüme kân dökilür / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

2. bazı soyut isimlerden sonra getirilince durum bildiren zarflar oluşturur.

- G.1/9 Eger ‘adl **ile** sorasın ‘Adlī‘yi / ‘Uķūbetdür aña sezā yaraşur
 G.2/3 Sebz-pūş olup kıyāma tırdılar her bir şecer / Kıldılar secde hużūr-ı kalb **ile** kühsāre baķ
 G.3/1 Muħammed-i ‘Arabī kim Resül-i ekmeldür / Taķarrüb **ile** kamu enbiyādan efďaldür
 G.10/3 ‘Andelīb-i dil nice derd **ile** feryād itmesün / Gül-‘izārına görür hār-ı raķīb olmuş ķarīb
 G.18/2 Öykünürmiş leblerüñe sükker iñen tatludur / Nāz **ile** güftāre gelseñ telħ olur bāzār-ı kând
 G.19/1 Senüñ zencīr-i zülfünden dil-i dīvāne bend ister / Uşandı hicr **ile** cāndan aşılmaĝa kemend ister
 G.20/1 Her dilde ki dāĝ-ı ğam-ı ‘ışķuñ eşeri var / Āh itse n'ola derd **ile** yanmış cigeri var
 G.27/4 Bu şevķ **ile** dilerem kışüñe olam ķurbān / Ki āhu-yı dile şīrāne urasın bir tīr
 G.29/1 İşigüñ dārü‘ş-şifāsından şu dil kim dür olur / Derdine dermān bulunmaz hicr **ile** mehcür olur
 G.34/1 Dil dilendi derd **ile** derdā yine dil-dārsuz / Yārelendi yüregüm vā ğasretā kim yārsuz
 G.36/1 Eger olmaz isem yār ile munis / Oluram āh **ile** zār ile munis
 G.37/2 Cān bedende fikr-i āĝyār **ile** bir bülbül durur / Kim aña zāĝ u zeĝan cem‘ olup olmuş hem-ķafes
 G.38/1 Zülfinüñ zencīrine dil-ber dil ü cān baĝlamış / Ğāret itmiş milk-i dīn zılm **ile** ĩmān baĝlamış
 G.40/5 Şeh oldı zümre-i ‘uşşāķa derd ile ‘Adlī / Bu nā-murādlıĝ anı da kāmrān itmiş
 G.46/5 Hār-ı hicrān **ile** hūy eyle hemān kim tıtdılar / Gülşen-i küyn nigāruñ ‘Adlīyā büm ile zāĝ
 G.53/4 Tā şubħa deĝin nālem **ile** hālķa niçe bir / Sevdāsiyile sünbülünüñ derd-i ser itmek
 G.53/6 Hışm **ile** gözünüñ tīĝ çeker merdüm-i şūħuñ / Mest olsa kaçan ‘ādetidür şūr u şer itmek
 G.55/2 Çīn-i zülfine gelür büy alur uğrı diyü / Şaldılar ğabse tıttup ķahr **ile** miskin ğutenüñ
 G.59/3 Āl **ile** degme dil-ber almaz dil / Zülfi ķara yañaĝı al gerek
 G.63/3 Ğavf-ı āĝyār **ile** ‘ışķ ehli vişāle iremez / Varmaĝa ‘ışķ yolın ‘āşık-ı bī-bāk gerek
 G.72/1 Göñül ol çeşmi sāħirden ğazer kıll / Ne mekr **ile** göñül alur nażar kıll

- G.73/3 Hāk-i ādem gam **ile** taḥmīr olupdur gālibā / Bī-gam olan olmaya cins-i benī-ādem gönül
- G.74/3 Tevbe nef' itmez riyāyile olıcaḡ zāhidā / 'ıŧkı ihlāş **ile** cürmüñ maḥvına keffāre kıl
- G.75/3 Sen vefā vü ḥulḡ **ile** 'ālemde meşhūr olalı / Māh-rūlardan saña medḡ ü senā eksük degül
- G.75/6 Vaşl **ile** 'ayş eylemiş gerçi raḡībüm hicr ile / Ḥamdüli'llāh bizde de zevḡ u şafā eksük degül
- G.77/1 Yakduḡına şem'üñ iḡün nār-ı 'ıŧḡ **ile** fetīl / Eşḡ-i çeşmi ḡāline olmuş durur rüşen delīl
- G.78/1 Dil ü cān çekse ḡamın sen şanemüñ ḡam degül ol / Ger nem olmaya gözüm hicr **ile** nesnem degül ol
- G.78/4 Şalunurken seni nāz **ile** görenler didiler / Ya perī-zāde durur ya melek ādem degül ol
- G.81/2 Gül gül-āb olur ḡayādan seyr-i gülzār eylesen / Nāz **ile** şalınsañ olur serv-i ḡoş-reftār ḡul
- G.82/1 Ḳollarımı dāḡ-ı hicrān **ile** tezyīn eyledüm / Boynuña bu heykeli aşmaḡa zerrīn eyledüm
- G.83/7 Cevr **ile** her günde biñ kez öldürürseñ 'Adlī'yi / Ḥaḡ bilür bir kez dimez boynuña ḡanumdur benüm
- G.85/5 Gülşen-i vaşluñ ḡazān-ı hicr **ile** ceng itmeḡe / Ḡoncalarla şāḡ-ı gülden tīr ü peykān eyledüm
- G.86/1 Ben beni yār işiginde ḡāḡ derbān eyleyem / Bu ḡayāl **ile** ḡehī kendümi şulṡān eyleyem
- G.87/1 Rüz u şeb ḡasret **ile** geḡdi günüm āḡ n'idem / Baña ḡismet ḡamuñı eylemiş Allāh n'idem
- G.87/3 Şeb-i hicr **ile** ḡalup vādi-i ḡayretde dirīḡ / Der-i cānāne gider bulımadum rāḡ n'idem
- G.87/6 Uzdap cevri elini ḡulm **ile** ben ḡaste-dilüñ / Ṳutdı muḡkem yakasın ḡomadı her ḡāḡ n'idem
- G.87/8 'Adlī ḡöḡsin döḡüben derd **ile** dir aḡlayuraḡ / Senden ayru düşeli āḡ n'idem vāḡ n'idem
- G.90/2 Yoḡ 'aceb mürdelere irse ḡayāt-ı ebedī / Söze başladı meḡer nāz **ile** ol 'ısi-dem
- G.92/4 Hāk-i vücūdumu ne ḡadar bī-beḡāyise / İksīr-i ḡāk-i pāyuñ **ile** kīmyā ḡılam
- G.93/3 Şöyle inceldüm miyānuñ fikriyile dostum / Kim vücūdum za'f **ile** 'ālemde nā-yāb eyledüm
- G.93/5 Cān-ı şīrini ki la'lüñ yādına ḡıldum feda / Rāḡat u ārām **ile** ḡüyā şeker-ḡ'āb eyledüm
- G.96/4 Boynın buralı ḡaṡṡ-ı ḡubāruñ benefşenüñ / Düşdi 'aşāya 'illet **ile** nergis-i şaḡīm
- G.96/6 Derd **ile** yāre yüzüñi zer eylemekligün / Hīḡ nef'i yoḡ durur eḡer olmasa elde sīm
- G.100/5 'Adlī'nüñ feryādını işitmiş işiginde yār / Ḥışm **ile** dimiş sürüñ ben ol ḡedāyı sevmezim
- G.101/2 Dād elüñden iy felek her gün baña cevri eyleyüp / Ol raḡīb-i kāfire 'adl **ile** dād itmek neden
- G.101/4 Ḥūra beñzer ol şanem şüretde gerçi iy felek / Sen bu ḡüsn **ile** anı kāfir-nijād itmek neden
- G.102/5 Ol gülüñ ḡār-ı firāḡı ḡavfın idüp ṡañ degül / Şekl-i ḡallāb **ile** dāmen-ḡir olursa yāsemem
- G.102/6 Sen bu ḡüsn **ile** ne ādem ne meleksin ne perī / Bir muşavver rüḡsin k'olmuş cihān sen cāna ten
- G.104/1 Gözüm hicr **ile** sen giryān imişsin / Yürek bu derd ile sen ḡan imişsin
- G.104/1 Gözüm hicr ile sen giryān imişsin / Yürek bu derd **ile** sen ḡan imişsin
- G.107/1 İñlerem her dem ziyāde derd **ile** ṡolābdan / Yaşum artuḡ mevc urur her laḡzada seyl-ābdan
- G.110/2 Şād olur derdüñ **ile** cānumı şād eyleyiceḡ / Nice bir 'āfiyet iḡre anı nā-şād ideyin

- G.111/6 Şehr-i hüsn içre güzellerde dağı görmemişem / Sihr **ile** diller alur ol iki cādū gibi ben
- G.112/4 Sebeb-i vaşl degül şabr-ı ğama şefkati yok / Menfa'at bulmadum bu ğam **ile** varumdan
- G.116/5 'Adlîyâ 'ışk **ile** kânî ol ki şâh-ı Ğaznevî / Saltanatdan geçmedi 'ışk-ı Ayâz'ı bilmedin
- G.121/1 Ne hâşîyyet kômîş yâ Rab Hudâ bu hüsn **ile** sende / Komadı mihr-i ruhsâruñ qarâr u şabrumı bende
- G.123/6 Yüsûf Mışır'da dirler hüsn **ile** oldu şultân / Görseydi kul olurdu sen şâh-ı meh-likâya
- G.128/4 Bülbül-i bî-çâre dir her dem lisân-ı hâl **ile** / Bir nefes gülden ırağ olmağa hâra çâre ne
- G.129/1 Bugün ben da'vi-i 'ışk **ile** geldüm çün bu meydâne / N'ola tûb eyler isem başumı ol zülf-i çevgâne
- G.130/5 Dūd-ı dil **ile** dâğuma raħm eyledi nigâr / Mevl eylese 'aceb mi perî bûy-ı micmere
- G.130/6 Nâr-ı ğam **ile** fûrkat odı bağıladı beni / Döndüm miyân-ı âteş-i ğamda semendere
- G.134/1 Dürlerle ki zeyn ide yüzüñ rûy-ı zemîni / Reşke bırağur encüm **ile** çarğ-ı berîni
- G.136/3 La'lüñ ğam **ile** gözden olur yine revâne / Nüş eyledügince kamu 'ışk ehli şarâbı
- G.137/2 Dest-i Kudret mebde-i fıtratda beñzer eylemiş / Âb u hâk-i 'ışk **ile** 'aşıklaruñ taħmîrini
- G.138/5 Gitdi 'ışk **ile** ihtiyâr elden / Dağı şabr itmege mecâl kânı
- G.138/7 Eglenürdük hayâl **ile** her dem / 'Adlîyâ 'âlem-i hayâl kânı
- Mrb.1/3 Tütîyâ olmayalı gözlerüme gerd-i rehüñ / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ / İy gözüm bunca belâ derd **ile** neyki günehüñ / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm
- Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin hâsret **ile** yâre dirîğ / Dil düşüp zülfi hamıyla yürür âvâre dirîğ / Gözlerüm derdine olmaz bilürem çâre dirîğ / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

'illet düşmek [D]: illet düşmek, hastalık bulaşmak.

- G.96/4 Boynın buralı haţţ-ı ğubâruñ benefşenüñ / **Düşdi** 'aşâya **'illet** ile nergis-i saķım

iletmek:

1. iletmek, götürmek, ulaştırmak.

- G.121/8 Ğazelde nazm-ı ğüftâruñ yazup evrâk-ı gül üzre / 'Acemler Rüm'dan 'Adlî **iletsünler** Semerkand'e

- 1.1. savurmak.

- G.64/2 Şabâ şan ğülşene hâşâk **ilettdi** / Yirüñ bekle ki küy-ı yâre varduñ

ilticâ: sığınma, dayanma, dayanak edinme, güvenme.

- G.1/2 Çü sensin penâhı cihân halkınuñ / Kamudan saña **ilticâ** yaraşur

- G.107/6 Dergehüñden ğayrı yok baña cihânda **iltica** / Âh eger maķşûd-ı dil fetħ olmaya ol bâbdan

ilticâ-yı kûşe-i hummâre kılmak [K]: meyhane köşesine sığınmak [tas.] kâmil mürşidin ve pirin evine sığınmak.

G.74/4 Hâdis̄e def'ini kılmaz medreseyle hânkah / 'Ārif iseñ **ilticā-yı küşe-i hummāre kıl**

iltifat: teveccüh, ilgi, güler yüz.

G.37/1 Vaşl-ı yāri 'āşika olmaz müfid itmek heves / Cānib-i dil-dārdan bir **iltifat** olursa bes

G.51/4 Tereddüt çekmeye ağıār la'lüñ **iltifatına** / Baña mı kaldı vaşluñ istemek fikr-i muhāl olmak

G.92/5 Bir kerre **iltifat** ile kulum durur diseñ / 'Adlī'yi milk-i 'āleme ben pādşā kılam

īmān: inanç.

G.21/4 Zülfüñün zünnārına bil bağlamaz **īmānı** yok / Zāhid anuñçün günāhın bilüp istiğfār ider

īmān bağlamak [D]: imana getirmek, istenilen biçimde davranmayı zorla kabul ettirmek.

G.38/1 Zülfinün zencīrine dil-ber dil ü cān bağlamış / Ğāret itmiş milk-i dīn zulm ile **īmān bağlamış**

īmānı dürüst [K]: kusursuz, eksiksiz iman. Tanıkta zahidin sevgilinin kara saçıyla hiç sınanmadığı, bu yüzden de imanının kusursuz iman olamayacağı anlatılmak istenmiştir.

G.12/3 Zāhidün yiri olursa yiridür nār-ı Ceħīm / Küfr zülfüñ olmadı anuñçün **īmānı dürüst**

imek: cevher fiil, ek eylem.

G.3/5 Egerçi hatm **idi** Yūsuf da ħüsñ i'cāzı / Bu ħüsñ-i ħulķ ile cümlesinden ecmeldür

G.4/2 Mihrüñi cānda ezelden saķlar **idüm** sanma kim / Dār-ı dünyāda görüp ħayrān olupdur cān saña

G.5/3 Şan sūre-i İncīl **idi** ħaţtuñ ki yazıldı / Göstermek için la'l-i lebüñ mu'ciz-i 'İsā

G.14/3 Ol āftābuñ itsem ħāk-i derinde mesken / Bir zerre olmaz **idüm** kaşr-ı cināne muħtāc

G.25/4 Her leţāfet ki ezel kısmet **idi** ħūblara / Cümlesin cem' idüben sende 'ayān eylediler

G.27/6 Cinānda yürür **idüm** vāķı'anda dimişsin / Düşünse ħayr ola şūfī ki 'aksidür ta'bīr

G.29/2 İtleri karşı gelüp veh veh dir **idi** ħālūme / Ħaste kaldum ħaste olan dostlardan dūr olur

G.37/5 Dest-i res olsa vişāle dest-i res mümkin midür / Dest-i resle olsa 'Adlī bulur **idi** dest-i res

G.41/5 Diş biler **imiş** 'Adlī leb-i la'l-i nigāre / Miķdārını bilmez ne 'aceb bī-edeb olmuş

G.43/3 Baħr-ı eşkümdede şināver geçer **idi** līkin / Olmadı merdümek-i dīde-i nemnāk ħalāş

G.58/6 Çīn-i zülfī koħusın almasañ iy nāfe-i Çīn / Misk olup bulmaz **idi** rağbeti ħün-ı cigerüñ

G.58/7 'Adlī şī'r ü ğazeli terk idüben defteri dūr / Çünkü şerħ olmaz **imiş** ħaşre deĝin derd-i serüñ

G.65/7 Murādi ħāk-i reh olmağ **idi** çü 'Adlī'nüñ / Murādını virüben anı kām-kār itdüñ

G.96/7 Ħāk-i derinde olmaz **idi** itler ile bir / 'Adlī o şāha olmasa ger bende-i kādīm

G.104/1 Gözüm hicr ile sen giryān **imişsin** / Yürek bu derd ile sen kan imişsin

G.104/1 Gözüm hicr ile sen giryān imişsin / Yürek bu derd ile sen kan **imişsin**

G.104/3 Feraħ gördüm seni cānum sevindi / Ben ağladuğuma ħandān **imişsin**

- G.104/4 K̄ul olmak isterimişsin o şaha / Be ‘Adlī sen ‘aceb şultān **imişsin**
- G.104/5 Felek-ḳadr olduğunu bilmez idük / İşiginde meger derbān **imişsin**
- G.104/5 Felek-ḳadr olduğunu bilmez **idük** / İşiginde meger derbān imişsin
- G.118/1 Ḳande varam sāye-i serv-i bülendüm var **iken** / Kime ḳul olam senüñ gibi efendüm var iken
- G.118/1 Ḳande varam sāye-i serv-i bülendüm var iken / Kime ḳul olam senüñ gibi efendüm var **iken**
- G.118/2 Dil ṭolaşmaz zülfi sevdāsına ḡayrı dil-berüñ / Kākül-i cānān gibi miskīn kemendüm var **iken**
- G.118/3 Nice serbāz olmayam ‘ışkı yolında dil-berüñ / Bu delü gönülüm gibi çābük-levendüm var **iken**
- G.118/4 Eylemiş dil-ber şalā vaşlına cānlar dir meḡer / İy gönül ben kime diyem bunı kendüm var **iken**
- G.118/5 Dimedüñ mi itmezem ben luḡdur māni‘ dirīḡ / ‘Adlī-i bī-çāre gibi derdmendüm var **iken**
- G.132/2 Boyanmaz **idi** āteş-i āhumla felekler / Seyl-āb yaşum irmese yanmış ciger üzre
- G.137/4 Dil-bere cevr ü cefā ḳılmaḡ sevābın dir **imiş** / ‘Āşığına vay raḡībüñ mürşidini pīrini
- G.138/4 Furḳati içre bīm-i cān var **iken** / Vaşla irmege ihtimāl ḳanı
- G.142/3 Zaḡm-ı tīrūñle ki cān çıḡmaḡa ‘azm itmiş **idi** / Ḍarb-ı tīḡüñ irişüp derdüme dermān oldu
- G.144/4 Daḡı tezetzül-i dehr itmez **idi** hiç gezend / Gönül ḡarābesinüñ yār olaydı mi‘mārı
- N.1/1 Şanma dil sen var **iken** iy yüzi gül gülşende / Heves-i bŷy-ı gül ü sāye-i şimşād eyler

imlā itmek [K]: yazmak, çizmek.

- G.54/6 Kātib-i Ḳudret berāt-ı ḡüsñüñ **imlā ideli** / Ḳaşlarıñ ṭuḡrāsı ol menşūra ‘unvāndur senüñ

incelmek: incelmek, zayıflamak.

- G.93/3 Şöyle **inceldüm** miyānuñ fikriyile dostum / Kim vücūdum za‘f ile ‘ālemde nā-yāb eyledüm

incerek: daha ince, incecik.

- G.59/7 Bili vaşfında ḳıl yarar olsan / ‘Adlīyā **incerek** ḡayāl gerek

incinmek: birinin herhangi bir davranışı yüzünden üzüntü duymak, gücenmek, kırılmak.

- G.6/5 Zülfi dil-dāre şebīh itdügüme **incinüben** / Gör ki dönderdi meger nāfe-i tātār bana
- G.16/4 Cāndur ĩşārumuz **incinme** ayaḡuñ tozına / Tuḡfe-i mūr ider çünki Süleymān'ı feraḡ
- G.17/3 Ĝālib olduḡça gönül milkine ḡam cān **incinür** / Milk ehiline gelürmiş düşmen-i pīrüz telḡ
- G.128/5 Her gice nālem maḡallüñ ḡalkı işidüp benüm / **İncinüp** dirler ‘aceb bu āh u zāra çāre ne
- G.130/4 ‘Āşıklarıñ çoḡ olduḡına dostum **incünme** / Lāzım degül mi ḡayl ü ḡaşem cem‘i beglere

incitmek: kötü söz veya davranışla birini kırmak, üzmek.

- G.17/1 Gül yüzüñ devrinde ‘uşşāḡı raḡīb **incitmesün** / Olduḡı yoḡdur cihānda ‘işret-i nev-rüz telḡ

iñen:

1. çok, pek, fazla.

G.18/2 Öykünürmiş leblerüñe sükker **iñen** şatludur / Nâz ile güftäre gelseñ telh olur bâzâr-ı kıand

G.35/4 Hâk-i dergâhuñ gedâsından **iñen** ‘âr eyleme / Gâh olur kim şâha olur bende-i muğbil enîs

G.71/1 ‘Âşıkâ hüşe-i zülfün **iñen** olmaz mâ’il / Mezra‘-ı tül-i emelden ne olısar hâşıl

G.87/5 Kırtaram diyü **iñen** sa‘y iderem dâmenüñi / Kesilüp dest-i raķıb olmadı kütâh n'idem

2. asla, sakın.

G.61/6 Bedr olup gün yüzine karşı **iñen** lâf urma kim / Eyde iy meh bir gice hüşn-i kemâlündür senüñ

G.106/2 Hattı gelmedin gül-i vaşlın taleb kıl iy gönül / Kim hâzân faşlında hattı olmaz **iñen** bustândan

3. çok, pek, fazla; sakın, asla.

G.134/6 Dil ‘Adlî şacı bendine tolaşdı nigârüñ / Anı çekerek tüt **iñen** uzatma ipini

iñen çok: çok fazla, çok çok fazla.

G.103/5 **iñen çok** söyledün vâ‘ız bu dem vesvâs-ı iblîs'i / Eger inşâf ider olsañ raķıbi bi'l-ađal dirsın

infi‘âl irmek [D]: gücenmek, incinmek.

G.129/5 Birisi ğarķ-ı âb oldı birisi tîşe-çâk itdi / Gözümden **infi‘âl** ol deñlü **irdi** baħr ile kâne

inkâr: kabul etmeme, tanımama.

G.2/2 Gözüñ aç gör nice ihyâ oldı emvât-ı zemîn / Hâşr-ı ecsâda o münkir itdügi **inkâre** bak

inkâr itmek [K]: inkar etmek, saklamak, gizlemek.

G.100/2 Zâhidi gör kim güzeller sevmegi **inkâr ider** / Âşım olmaz mı diyen nür-ı Hüdâ'yı sevmezın

inkisâr: kırılma || incinme, gücenme.

G.68/4 Eger dürüst ola Leylî vişâl-i va‘desine / Şınursa kâsesi Mecnûn'a **inkisâr** degül

inkıttâ‘: kesilme; arası kesilme; kesilme, tükenme, bitme.

G.45/1 Hânçerüñden istemez kaç‘â dil ü cân **inkıttâ‘** / Tîğün üstine gönül cân virdüğine ne nizâ‘

inlemek: inlemek, ağlamak, sızlanmak.

G.7/4 Ney gibi nâlem benüm olduğuyiçün süznâk / **İñleyüp** âhenk ider çeng eyleyüp kıaddın dü-tâ

G.107/1 **İñlerem** her dem ziyâde derd ile tolabdan / Yaşum artuķ mevc urur her laħzada seyl-âbdan

ins ü cân: insanlar ve cinler; herkes.

G.3/2 Kıalan resüllerün kıavmineydi da‘veti çün / Nübüvvetiyile bu **ins ü câna** mürseldür

inşâf eylemek [D]: insaf etmek, merhamet etmek, acımak.

G.35/6 ‘Adlîyâ gel sen de **inşâf eyle** şehlikden murâd / Bu degül midür ki ola ol şacı sünbül enîs

inşâf itmek [D]: bkz. “inşâf eylemek”.

G.103/5 İñen çok söyledüñ vâ'ız bu dem vesvâs-ı İblîs'i / Eger **inşâf ider** olsañ rakîbi bi'l-ađal dirsın

inşâ: kaleme alma, edebiyat kurallarına uygun olarak nesren yazılan yazı, güzel nesir yazma || sevgilinin ayva tüylerinin vasıfları.

G.88/6 Bu muhaqqakdur haţ-ı dil-dâr vaşfın ideli / Defter-i 'âlem ıolupdur 'Adlîyâ **inşâlarum**

intihâ: tükenme, son bulma || ölüm, aşk ehlinin sonu.

G.92/3 Cân virmek ise 'ışk işinüñ ger nihayeti / 'ışk ehli **intihâsını** ben ibtidâ kılam

intizâr: bekleme, hasret || aşğın sevgiliye duyduğu hasret.

G.128/7 Va'desine ol cefâ-kâr eyledi çünkim hilâf / 'Adlî şabr itmek gerek bu **intizâra** çäre ne

ip: ip, idam ipi || sevgilinin saçları.

G.134/6 Dil 'Adlî saçı bendine ıolaşdı nigâruñ / Anı çekerek ıtut iñen uzatma **ipini**

irmek:

1. ermek, erişmek, ulaşmak, yetişmek.

G.12/1 Kaşları yâyn kuruþ atduķca müjgâni dürüst / Bir haţâ itmez **irer** her câna peykâni dürüst

G.24/2 **irmese** büy-ı vefâ zülf ü ruhuñdan câna / Ne gül eyler anı ne nâfe-i Tâtâr eyler

G.31/5 Kanını peykânlaruñ yaşum dile **irdükçe** yur / Gel nazar kıl yaşumuñ rengine kim kandur henüz

G.86/4 Ğamzeñ okları **irerse** kimseye bildürmezem / Ben ki sînemde cefâ tîgini pinhân eylerem

G.90/2 Yoķ 'aceb mürdelere **irse** hayât-ı ebedî / Söze başladı meger nâz ile ol 'İsi-dem

G.123/1 Hicründe dūd-ı âhum **irmese** gökde aya / Her şeb ıolardı mehden rüy-ı zemîn ziyâya

G.123/4 Şems-i ruhuñdan **irse** hâk-i siyâha Pertev / Gün gibi fer vireydi her zerre gökde aya

G.126/1 Müjeñ tîri geçer sînemden **irer** oķ gibi câna / Kemân-ebrülaruñ bir küşeden meyl itse kıurbâna

G.128/6 Âteş-i âhum benüm her dem **irer** kıılmaz eşer / Göñlidür ol dil-berüñ çün seng-i hâra çäre ne

G.132/2 Boyanmaz idi âteş-i âhumla felekler / Seyl-âb yaşum **irmese** yanmış ciger üzre

G.132/4 Gündüz gibi olurdu gice çeşümüme rüşen / Gerd-i rehinüñ zerresi **irse** başar üzre

G.138/4 Furķati içre bîm-i cân var iken / Vaşla **irmege** ihtimâl kıanı

G.113/4 Sikender râh-ı zulmetde bulurdu âb-ı hayvânı / **İreydi** zerrece pertev benüm gün yüzli mâhumdan

1.1. sevgiliye kavuşmak.

G.41/3 Gerçi taleb itmek ile cânân ele girmez / Cânâne yine **irmege** bâ'ış taleb olmuş

1.2. gelmek, kaynaklanmak.

G.84/4 Henüz vaşlı güline irişmedin çekin / Firâķ elinden **iren** zaķm-ı hârı mı diyelüm

1.3. değmek.

G.85/4 Ten gubârı dâmenüñe **irmesün** diyü revan / Gözlerüm yaşın anuñ üstine bārân eyledüm

i'rab eylemek [K]: süslemek.

G.44/1 Muşhaf-ı hüsnünde yazup müşg ile reyḥâni ḥaṭ / **Eylemiş i'rab** sünbül dâne-i fülful nuḳaṭ

irgürmek: ulaştırmak, eriştirmek, yetiştirmek.

G.61/3 Tîr-i âhum her nefes eflâke **irgüren** benüm / Kaşlaruñ yâyin ḳurup 'arz-ı hilâlüñdür senüñ

iricek: erişince, ulaşınca.

G.132/3 Âhum **irişüp** oldı feleklerde kevâkib / Tîrüñ eşeri olur iricek siper üzre

irişe: erişse, ulaşsa.

G.7/2 Her ne dem bād-ı nesīm **irişe** ol dem ideler / Ehl-i cennet gözlerine gerd-i rāhuñ tütüyā

irişmek: erişmek, ulaşmak, kavuşmak, yetişmek.

G.15/3 Cāna ne lezzet **irişdügin** ḥadeng-i yardan / Yāremüñ ağızında dil olmuş ider peykānı medḥ

G.84/4 Henüz vaşlı güline **irişmedin** çekin / Firāk elinden iren zaḥm-ı ḥārı mı diyelüm

G.89/1 Tîr-i âhum **irişür** eflâke eglenmez benüm / Eşk-i çeşmüm seyl olup her laḥza diñlenmez benüm

G.109/1 Geçer mi âhumuñ tîri **irişdükke** feleklerden / Şorarsañ bilesin daḥı feleklerde meleklerden

G.109/4 Şeḥer tâvus idüp cilve **irişmez** zülf-i zîbāña / Cehâletden ider nâle döger miskîn bileklerden

G.131/3 Yüregi yarılıp yaşı revân olaydı her suya / Şadâ-yı nâle vü âhum eger **irişe** kühsäre

G.132/3 Âhum **irişüp** oldı feleklerde kevâkib / Tîrüñ eşeri olur iricek siper üzre

G.142/3 Zaḥm-ı tîrüñle ki cān çıḳmağa 'azm itmiş idi / Ḍarb-ı tîğüñ **irişüp** derdüme dermān oldı

irşād: doğru yolu gösterme, doğru yola sevk, uyarma; [tas.] bir velinin, talibe tarikatı ve Allah'a yakınlık yolunu öğretmesi.

G.82/4 'İşk pîrinden gam **irşādın** temennā eyledüm / Her du'ā kim kıldı ol ben daḥı âmīn eyledüm

irtifā' bulmak [K]: irtifa almak; yükseklik ölçmek, güneşin en yüksek noktaya çıkıp çıkmadığını bularak zamanı hesaplamak. Bu iş için kullanılan âlet, üzerinde rakamlar yazılı, çeyrek daire şeklinde cilalı bir tahtadır. Bu tahtaya küçük kurşun bir şakul de bağlıydı. Adına rub' tahtası ya da usturlab da denirdi.

G.45/3 Çün niḳābın ref' ide 'ışk ehline düşer ḥurūş / Zerrelere zāhir olur gün nûrı **bulsa irtifā'**

İşār:

1. ikram, bahşış, ihsan; değerli bir şeyler saçma, serpmeye.

1.1. aşığın canı.

G.16/4 Cāndur **İşārumuz** incinme ayağüñ tozına / Tuḥfe-i mür ider çünki Süleymān'ı feraḥ

1.2. aşığın inciye benzeyen gözyaşları.

G.112/3 Eşk-i dürr ile naşîb olmadı la'lin öpmek / Behremend olımadum yolına **isârumdan**

ise: koşul edatı.

G.1/4 Şu baş kim saña secde eylemeye / Ser-i şâh **ise** zîr-i pâ yaraşur

G.36/1 Eger olmaz **isem** yâr ile munis / Oluram âh ile zâr ile munis

G.36/7 Ne ğam bî-keslûğünden 'Adlîyâ ger / Olur **iseñ** seg-i yâr ile mûnis

G.47/4 Şâdi-i vaşl olmaz **ise** ğuşsa-i hicrûñ büyüür / Devr-i la'lûñde gedâdan kılma dür derdin dirîğ

G.47/7 Ger beķâda ister **iseñ** feth-i bâb-ı mağfiret / 'Adlîyâ ehl-i fenâya eyleme maħzen dirîğ

G.49/4 Vâ'iz ki Ceħîm'ün zulumâtın ider evşâf / Fûrķat şebidür var **ise** k'anun seheri yok

G.52/1 Şoħbetde müyesser olur **ise** neğam olmak / Dîvâne vü âşüfte vü rüsvâ ne ğam olmak

G.52/5 'Adlî deheni sırrına irmek diler **iseñ** / Lâzım durur evvelde vücûduñ 'adem olmak

G.55/3 Çünkü vîrâneleri eylerimiş cây perî / Sen perîsin n'ola göñlüm olur **ise** vaţanuñ

G.68/5 Ne deñlü çoğ **ise** 'ışķ ehli olurlar bîzâr / Şu 'ömrden ki ğaraż aña vaşl-ı yâr degül

G.72/4 Eger şabruñ yoğ **ise** 'ışķ içinde / Revân küyına dil-dâruñ sefer kıl

G.72/7 Leb-i la'lini kim emsem dir **ise** / İlâhi dilin ağzında şeker kıl

G.73/7 Kõ ra'iyet ğuşşasını memleket kayğusını / 'Âķil **iseñ** hâlûñ añup eylegil mâtem göñül

G.74/4 Hâdişe def'ini kılma medreseyle hânķah / 'Ârif **iseñ** ilticâ-yı küşe-i ğummâre kıl

G.79/3 Bir zavallu âftâb u mâh **ise** bir keĵ-dehen / Nice kılunlar senüñle da'vi-i ğüsn ü cemal

G.82/3 Zülfüñ ucından neler çekdüğümü işidenüñ / Her ne deñlü şâd **ise** göñlüni ğamĝin eyledüm

G.92/3 Cân virmek **ise** 'ışķ işinüñ ger nihayeti / 'İşķ ehli intihâsını ben ibtidâ kılam

G.95/1 Cismümi eşķüme ğarķ eyleyli dîdelerüm / Birbirinden n'ola fark olmaz **ise** baħr u berüm

G.129/1 Bugün ben da'vi-i 'ışķ ile geldüm çün bu meydâne / N'ola tûb eyler **isem** başumı ol zülf-i çevĝâne

G.130/7 Yâr işiginde 'Adlî varup bende olĝör / Şâh olmağ **ise** ger ğarazuñ yedi kişvere

G.131/5 Er **iseñ** zînetine dünyenüñ meyl eyleme zinhar / Şaķın aldamasun 'Adlî seni bu Zâl ü mekkâre

G.136/1 İy h'âce kıatı muĝlaķ olur 'ışķ kitabı / Bâbuñ degül añlamaduñ **ise** ķõ bu bâbı

G.136/5 'Adlî sen anı terk ideĝör 'âķil **iseñ** ger / Terk itse ğerek seni ķõ bu milk-i ğarâbı

G.143/2 Çünkü dünyâ gibi yüz tuta cefâya dil-ber / Ħarc idüñ var **ise** elde yolına dünyayı

Mrb.1/5 Dâ'imâ cevır kılur ben ķulına şâh n'idem / Şeb-i hicrinde tûlû' eylemez ol mâh n'idem /

Gözlerüm görmez **ise** ĝün yüzini âh n'idem / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

'İsi: kendisine İncil'in indirilen Hıristiyanlık dininin peygamberi. İlk mucizesini daha süttten kesilmemiş bir bebek iken göstermiş, annesini (Meryem) babasız bir çocuk

dünyaya getirdiği için suçlayan Yahudilere dile gelerek cevap vermiştir. Nefesiyle hastaları iyileştirmesi ve ölüleri diriltmesi, diğer mucizeleridir.

G.42/5 Eger ‘Adlī ḥabībe hem-dem olsa / Lebinden ‘İsi i‘cāz öğrenürmiş

‘İsi-dem: Hz. İsa'nın nefesi || sevgili. Tanıkta Hz. İsa'nın nefesiyle ölüleri diriltmesine telmih vardır.

G.90/2 Yok ‘aceb mürdelere irse ḥayāt-ı ebedī / Söze başladı meger nāz ile ol ‘İsi-dem

‘İsī-şifat: nefesiyle hastaları iyileştiren ve ölüleri diriltten Hz. İsa gibi.

G.115/1 Bir nefes ‘İsī-şifat ol gönca-leb açsa dehen / Hākden baş kaldurup her mürde çāk ide kefen

istemek: istek duymak, arzulamak.

G.13/5 ‘Adlīyā vaşl **isteme** hicrānda cān vir gelmeye / Derd ile ḥūy eyleyene nesne dermāndan ‘abeş

G.19/1 Senüñ zencīr-i zülfüñden dil-i dīvāne bend **ister** / Uşandı hicr ile cāndan aşılmāğa kemend **ister**

G.19/1 Senüñ zencīr-i zülfüñden dil-i dīvāne bend **ister** / Uşandı hicr ile cāndan aşılmāğa kemend **ister**

G.19/2 N'ola meyl eylese ḥaṭṭuñ gīdā-yı la‘l-i nābuña / Çü tūṭī kande olursa gīdā yirine kand **ister**

G.19/3 Mey-i la‘lin içüp vā‘ız ḥumār-ı çeşm-i yār olduk / Aña di va‘z u tefsīri ki senden nuş u pend **ister**

G.19/4 Cihānuñ ‘izzet ü cāhını terk itdi levend-i dil / Çü cümle şimdi dil-berler yaķasuz bir levend **ister**

G.19/5 Lebüñ dārü‘ş-şifāsından umar dil derdine derman / Ṭabīb-i ḥaste-dillersin devāsın derdmend **ister**

G.19/6 Göñül künc-i kanā‘atde otur giy ḥırķa-i ḥüzni / Çü ol şeh kulların dā‘im fakīr ü müstemend **ister**

G.19/7 Ḥayāl-i sīm-ber itmeñ aña beñzer senüñ ‘Adlī / Gedā ḥāk üzre yaturken gümüñden taḥta-bend **ister**

G.26/5 Hāk-i pāyi cevherine naķd-i cān **ister** nigār / ‘Adlīyā sulṭān geçersin sende ķudret var mıdur

G.36/6 Eger dār-ı şafā **isterseñ** olma / Bu dār içinde deyyār ile munis

G.37/4 ‘Işķ içinde ‘aşıķ **isterse** rızāsın bulmağı / Dostuñ aña rızāsın gözlemek olsun heves

G.45/1 Ḥançerüñden **istermez** kaṭ‘ā dil ü cān inķṭā‘ / Tīgüñ üstine göñül cān virdüğine ne nizā‘

G.46/2 Zulmet-i zülfüñde yüzüñ nūrın **ister** cān u dil / Cem‘ olur pervāneler her gice kim yansa çerāğ

G.47/3 Kānlu yaşımı ne dem kim **isterseñ** ḥāzır durur / La‘l-i nābı eylemez ṭāliblere ma‘den dirīğ

G.47/7 Ger beķāda **ister** iseñ fetḥ-i bāb-ı mağfiret / ‘Adlīyā ehl-i fenāya eyleme maḥzen dirīğ

G.49/5 ‘Adlī ser-i zülfüñle ayağüñ tozın **ister** / Kim salṭanatında daḥı tāc u kemeri yok

G.51/4 Tereddüt çekmeye ağıyār la‘lün iltifatına / Baña mı ķaldı vaşluñ **istemek** fikr-i muḥāl olmak

G.54/5 Genc-i ḥüsñüñ almak **ister** düzd-i dil bilmez anı / Zülfüñüñ ejderleri aña nigeḥ-bāndur senüñ

G.74/5 ‘Adlī ol serv-i revānı itmek **isterseñ** kenar / Nisbetini eşķ-i çeşmüñüñ revān enhāre ķıl

G.102/7 Hāy ‘Adlī ne ṭurursın vaķt-i gül faşl-ı bahar / Görsin ol gül-çehrei bī-zaḥmet-i ḥār **isteyen**

G.103/1 Göñül ol serv-i sîmîni görüp cāndan güzel dirsın / Kaçan cān virmek **istersin** aña lâyıķ ‘amel dirsın

G.104/4 Kıl olmak **isterimişsin** o şaha / Be ‘Adlî sen ‘aceb şulţān imişsin

G.107/2 Niçe yüz biñ bende-i bendüñden āzād **istesen** / Al elüñe zülfüñi çöz bir kılmı bāddan

G.126/6 İşiginde iti gibi eger yir bulmağ **istersen** / Düriş neylerseñ eyle āşinā ol ‘Adlî derbāne

G.133/5 Cihān milkine ser-tā-ser şeh olmak **isteseni** ‘Adlî / Oligör cān ile ol şāh-ı hüsñüñ bende-fermānı

istiğfar: istiğfar, tövbe.

G.114/4 Hālvētüñde baş kesersin kın içüp / Şüfi ne nef’üñ var **istiğfardan**

istiğfar itmek [D]: af dilemek, niyaz etmek, tövbe etmek, yalvarmak.

G.21/4 Zülfüñüñ zünnārına bil bağlamaz İmānı yok / Zāhid anuñçün günāhın bilüp **istiğfar ider**

istimā‘ eylemek [D]: duymak, işitmek, kulak vermek.

G.45/6 Rüz-ı maşşer nāle vü zāruñdan olmaz fā’ide / **Eylemezseñ** bunda ‘Adlî dād-h’āhı **istimā‘**

‘isyān: itaatsizlik, emre boyun eğmeme.

G.1/7 Egerçi ki **‘isyānumuz** çok durur / Sözümüz yine *rabbēnā* yaraşur

iş:

1. sorun, konu, durum, vaziyet, hal, mesele, maslahat.

G.1/8 Ne ümmîd ü ne bîmdür **işümüz** / Hemān bize havf u recā yaraşur

G.92/3 Cān virmek ise ‘ışķ **işinüñ** ger nihayeti / ‘İşk ehli intihāsını ben ibtidā kılam

G.94/3 Geh yüzüñ şevķi gehi zülfüñ perîşānlıķları / **İşümi** havf u recā itmiş durur her şubķ u şām

1.1. hastalarla ilgilenme || sevgilinin aşıklarıyla ilgilenmesi.

G.29/5 Zā‘f māni‘ oldı işigüñde cān virmeklüge / Hasteler **işinde** ihmāl eylese ma‘zür olur

1.2. aşığın aşk derdiyle genç iken bir anda yaşlanması.

G.124/4 Cüvāniken beni derdüñ ğamuñla pîr itdi / Naşîhat oldı **işüm** cümle şeyķ ile şāba

2. görev, vazife, sorumluluk.

G.55/5 Güş şîrîn-suħānuñ **işidür** ammā ne ‘aceb / Gözlerüm diķķat idüp görmedi herģiz dehenüñ

iş‘ār itmek [D]: işaret etmek, kastetmek.

G.21/2 Her ne deñlü yolına şaçdum gözüm gevherlerin / Mā’il olmaz şanasın cān naķdini **iş‘ār ider**

işig: eşik || kapı, huzur, makam; sevgilinin huzuru.

G.29/1 **İşigüñ** dārü’ş-şifāsından şu dil kim dūr olur / Derdine dermān bulunmaz hicr ile mehcür olur

G.29/5 Zā‘f māni‘ oldı **işigüñde** cān virmeklüge / Hasteler işinde ihmāl eylese ma‘zür olur

G.32/5 Gözüm yaşı **işigüñe** gider her laħza sâ’ildür / Niçün ebvāb-ı şefķatden aña bir fetķ-i bāb olmaz

G.39/5 Her zamān qadrüm felekden yücedür dir öginür / Dil-berinüñ **işiginde** ol meger derbānımış

G.69/5 ‘Adlî daḥı ol şeh-i ḥübāna cāndan kul geçer / **işiginde** bende olan Ḥusrev u Dārā degül

G.77/5 Māl u milk ü salṭanatla qadr bulmaz ādemi / ‘Adlîyā ‘izzet gerekse **işiginde** ol zelîl

G.86/1 Ben beni yār **işiginde** gāh derbān eylerem / Bu ḥayāl ile gehî kendümi şulṭān eylerem

G.87/2 Şükr iderdüm **işigin** yaşdanuban yatduğuma / Dergehinden sürer uş ben kulını şāh n'idem

G.100/5 ‘Adlî'nüñ feryādını işitmiş **işiginde** yār / Ḥışm ile dimiş sürüñ ben ol gedāyı sevmez

G.104/5 Felek-qadr olduḡuñı bilmez idük / **işiginde** meger derbān imişsin

G.106/5 Pādşāhum **işigünde** kullaruñdan kemterīn / Kuluñ olmaḡ yeg durur ‘Adlî gibi şulṭāndan

G.117/2 Gözüm yaşıyle **işigini** şöyle zeyn itdüm / Nite kim encüm ile zeyn olundu çarḥ-ı berīn

G.124/5 Yüzini ‘Adlî **işigünde** pāy-māl itdi / Yazılsa levḥ-i müzehheb revā durur baba

G.126/6 **işiginde** iti gibi eger yir bulmaḡ istersen / Düriş neylerseñ eyle āşinā ol ‘Adlî derbāne

G.130/7 Yār **işiginde** ‘Adlî varup bende olıḡör / Şāh olmaḡ ise ger ḡarazuñ yedi kişvere

G.143/6 ‘Adlî gibi şeh olan **işigüñi** terk idüben / Başına aldı ‘abes yire kuru ḡavḡāyı

işin tamam itmek [D]: işini bitirmek || altını üstüne getirmek.

G.99/3 Göñlüm evinde gözleri gūyā bir iki mest / Ceng idüp **itdi** şışeci dükkān **işin tamam**

işi zār olmak [D]: işi şansa kalmak, bir şeyin olabilmesi için çok az umut olmak; kıskançlıktan ağlayıp inlemek.

G.141/1 Devlet ü baḡt ü sa‘ādet bize çün yār oldu / Nerd-i ḡamda dil-i bed-ḡ‘āhuñ **işi zār oldu**

işitmek: işitmek, duymak, haberdar olmak.

G.2/7 Yarın aña qalmayam dirseñ fiḡān u zarda / ‘Adlîyā bunda **işitdüḡüñ** fiḡān u zāre baḡ

G.13/2 Nālemi **işitmeyüp** zāḡ-ı raḡıbi gūş ider / Ol güle gelmez belī murḡ-ı suḡan-dāndan ‘abes

G.23/4 Gözüm yaşını şular gördi kendüden gitdi / **işitdi** nālemi zārılıḡ eyledi kühsār

G.56/1 Görse bülbül nāleler eyler cemālini gülün / Gūş olupdur gül **işitmeḡe** fiḡānın bülbülün

G.58/3 Dil ü cāndan yoluña ḡāk oluram **işideli** / Kīmīyā eylerimiş ḡāke olursa nazaruñ

G.82/3 Zülfüñ ucından neler çekdüḡümü **işidenüñ** / Her ne deñlü şād ise göñlüni ḡamḡīn eyledüm

G.87/7 Vaşlın **işitdi** göñül bulmadı ḡıç yol aña / Kıldı baḡt-ı siyehüm çün beni ḡümrāh n'idem

G.100/5 ‘Adlî'nüñ feryādını **işitmiş** işiginde yār / Ḥışm ile dimiş sürüñ ben ol gedāyı sevmez

G.103/7 Leb ü dendānuñuñ vaşfin **işitdi** dir seḡer bülbül / Suḡandan dür dizüp ‘Adlî ne ḡoş şīrīn ḡazel dirsin

G.121/6 Senüñ vaşf-ı ruḡuñ bülbül seḡer gülşende söylerken / **işitdi** gül ḡayāsından kızardı oldu şermende

G.127/1 Yüzini görse anuñ ravza-i ‘İrem yirine / **işitse** lebleri vaşfını cām-ı Cem yirine

G.128/5 Her gice nâlem mahallüñ halkı **işidüp** benim / İncinüp dirler ‘aceb bu âh u zâra çâre ne

‘işret: iyi yaşama, gününü gün etme, safa sürme; içki içme, içki âlemi, içki kullanımı.

G.108/1 Cem‘ olalum bir çemende **‘işrete** âgâz için / Çalduralum nakdümüz varını süz u sâz için

‘işret-i nev-rüz: ilkbaharın birinci gün içkisi.

G.17/1 Gül yüzüñ devrinde ‘uşşâkı rakîb incitmesün / Olduğı yokdur cihânda **‘işret-i nev-rüz** telh

it:

1. köpek || sevgilinin kapısında bekleyenler, rakipler.

G.29/2 **itleri** karşı gelüp veh veh dir idi hâlüme / Haste kaldum haste olan dostlardan dūr olur

G.48/2 **İt** gibi bekler ‘ases tutmak diler mey-ğ‘âreyi / *Yā ğıyāse'l-müstağisîn neccinā mimmā nehāf*

G.85/1 Ol mehüñ her gice kim küyında efgân eyledüm / **itlerine** derd-i ser virmekle nâlân eyledüm

G.96/7 Hâk-i derinde olmaz idi **itler** ile bir / ‘Adlî o şâha olmasa ger bende-i kadîm

G.119/4 Kapuña varmağa küyuñ **itlerinden** korkaram / Ben gedâ bu hürmeti umar mıdum sen şâhdan

G.126/6 İşiginde **iti** gibi eger yir bulmağ istersen / Düriş neylerseñ eyle âşinâ ol ‘Adlî derbâne

1.1. aşık.

G.111/7 Raħm idüp ‘Adlî’ye dil-ber didi **itüm** gibi gel / Sen izüm gözleyürek gitdüm uş âhü gibi ben

2. av köpeğı || rakip.

G.89/6 Dil-rübâlar şayd olur dirler rakîb ile velî / Çün perîdür dil-berüm **it** ile avlanmaz benim

i‘tikâf: bir yere çekilip yalnız ibadetle meşguliyet.

G.48/7 Hırka-i şabri giyüp eyler kanâ‘atden kemer / Künc-i gamda ‘Adlî çün bulmaz nihâyet **i‘tikâf**

itmek:

1. etmek, yapmak, kılmak. Yardımcı fiil olarak kullanılır.

G.1/3 Şeh oldur ki kulluğñ **itdi** senüñ / Kuluñ olmayan şeh gedâ yaraşur

G.2/2 Gözüñ aç gör nice ihyâ oldı emvât-ı zemîn / Haşr-ı ecsâda o münkir **itdügi** inkâre bak

G.12/1 Kaşları yayın kurup atduğca müjgânı dürüst / Bir haţâ **itmez** irer her câna peykânı dürüst

G.21/5 Şeş-der-i hicrâna düşdi Ka‘beteyn-i cân u dil / Nerd-i gamze ol mağâmı pîşe-i bîzâr **ider**

G.30/1 Göñlümi dîvâne kılan zülf-i pür-sevdâsıdur / Cânımı pervâne **iden** şem‘-i bezm-ârâsıdur

G.50/4 Şüfî beru gel mey içelüm jeng-i gam için / Dil âyinesin şâf **idici** ğayrı ‘amel yok

G.57/5 Niğârâ sensüzün ‘ayş eylesem ben / Yüzümi def **iderem** kâmetüm çeng

G.64/5 Behey miskîn hevâ-yı zülf **idersin** / Meger müşğ almağa ‘atţâre varduñ

G.65/4 Kenâre gelmeyüben sen kenâr eyleyeli / Gözüm yaşımı benim bahr-ı bî-kenâr **itdüñ**

- G.65/5 Hısāb olınmaya yazılsa tā ki rüz-ı şümār / Şaçuñ girihleri kim dilde bī-şümār **itdüñ**
- G.65/6 Bu hüsn ile ki şeh olduñ gönül vilayetine / Ğamuñ diyārına ben ıulı şehriyār **itdüñ**
- G.101/1 İy felek dā'im beni sen nā-murād **itmek** neden / Beni ğangīn eyleyüp aġyārı şād itmek neden
- G.101/4 Hūra beñzer ol şanem şüretde gerçi iy felek / Sen bu hüsn ile anı kāfir-nijād **itmek** neden
- G.101/5 Ni'met-i vaşlı felek virüp rakībe zehrini / Kāsesini pür idüp 'Adlī'ye zād **itmek** neden
- G.125/6 Gitmesün diyü hayālün gözlerümden h'āb ile / **İderem** tā şubh olunca āh u efgān her gice
- G.127/5 Mu'aṭṭar eyledi āfākı nazmı 'Adlī'nün / Meger ki zülfin **ider** dil-berün qalem yirine

2. bir işi yapmak.

- G.1/10 Ben **itdüm** anı kim baña yaraşur / Sen eyle anı kim saña yaraşur
- G.84/3 Şafā-yı verd-i ruḥı şevkıyile bülbülvar / Bu her gün **itdüğimüz** āh u zārı mı diyelüm

3. gibi gelmek, gibi görünmek.

- G.7/2 Her ne dem bād-ı nesīm irişe ol dem **ideler** / Ehl-i cennet gözlerine gerd-i rāhuñ tütüyā

4. ayak uydurmak, ulaşmak, yetişmek.

- G.20/5 Feryādına nālān oluban **idemedi** ney / Bilinde niçe gerçi ki ğayret kemeri var

ittişāl bulmak [K]: kavuşmak.

- G.125/2 Şahn-ı cennetde **bulur** havrāya şankim **ittişāl** / Dil-rübālarla yatan ḥalvetde 'üryān her gice

ittişāl görmek [K]: bitişik gözükmek.

- G.76/1 Gün yüzün üstinde olmuş rā qaşuñ iy meh hilal / Kim **görüpdür** āftāb ile hilāle **ittişāl**

ivmek: acele etmek.

- G.91/2 Gözlerün tığ çeker qaşdı bu kim cānum ala / Şanemā **ivme** ki ben şanma ki ḥāzır degülem

- G.122/6 Şaçuña 'Adlî gönül cem' idüp ki cān atdı / **İver** mi zülfün anı tārmar eylemege

iverek: aceleyle, sabırsızlıkla.

- G.26/3 **İverek** la'l-i lebinden büse iḥsān eyleye / Ya'ni kim cānda anuñ mānendi lezzet var mıdur

iy: ey, seslenme edatı.

- G.4/1 **İy** kemān-ebürü n'ola ḳurbān idersem cān saña / Biñ benüm bigi ider her laḫza cān ḳurbān saña

- G.4/6 Bil hemān ben dimezem aduña şeytān **iy** rakīb / Bunca çok telbīs ile her kişi dir şeytān saña

- G.7/7 Sen gidersin **iy** şanem şandum bedenden cān gider / Bu sebebden dostum 'Adlī didi rūḫum saña

- G.10/6 Kaşlaruñ mihrābına secde ider ehl-i şalāt / Küfr-i zülfüne perestār **iy** şanem ehl-i şalīb

- G.12/4 Çün gedādur қаpuña geldükce **iy** şāh āftāb / H'ān-ı hüsnünden nevāl alursa bir nānı dürüst

- G.12/5 Va'desine **iy** gönül dil-berlerün aldanma kim / Anlaruñ olmaz cihānda 'ahd ü peymānı dürüst

- G.20/2 Kaşına gözi ğamz ider **iy** dil ḫazer it kim / Ol egriye bu fitnenün egri ḫaberi var

- G.20/6 **İy** dil h azer it d am-ı ser-i z lfine d Ŗme /  ok baŖlu durur kim bile ne fitneleri var
- G.20/8 ‘Adl ’ye tera hum demidür eylese  iy **d st** / C n geldi lebe Ŗimdi zar r  seferi var
- G.22/4 Seyr iderken hüsn ilin  eŖminden **iy** dil ki Ŗa ın / Eylemek l zım durur  nkim har miden h zer
- G.25/2 **İy** kamer- ehre melek-Ŗuret-i ins nda seni / Hüsn-i taŖv r idüben r h-ı rev n eylediler
- G.31/1 S r‘at itme **iy** ecel cismümde  am c ndur henüz /  amzeler za mı gönül derdine derm ndur henüz
- G.31/2 Bir dem eglen **iy** felek gönlüm sar yın yıkma kim / Ol per -peyker hay li anda mihm ndur henüz
- G.31/4 Türünün peyk nidur cismümde her m  **iy** Ŗanem / Var kıy s it kim ne de l  tende peyk ndur henüz
- G.33/1 Her Ŗub  g neŖ gelse  apu a ‘aceb olmaz / Ma‘z r ola **iy** Ŗeh ki ged da edeb olmaz
- G.34/3 T t -i  udsem vel  **iy** h ‘ace-i Hind st n / L l olupdur n t kam ol la‘l-i Ŗekker-b rsuz
- G.38/3 Bi‘ll h **iy** ehl-i n zar eyle  tem Ŗ  k‘ol Ŗanem / Zülfine her t bda bir m h-ı t b n ba lamıŖ
- G.44/4  n  ar k-i ‘ıŖka c n virmekdür **iy** dil ibtid  / Kimse  hir bulmaz a a nih yet hem vasat
- G.44/7  eŖm n **iy** dil-ber senün ya ma idelden ‘Adl ’yi / Varı ol b -  ren n ‘ lemdede mihründür fa at
- G.48/3 Pertev-i n r-ı cem l n görmege **iy** meh senün / Ka‘be-i k yu  mel ‘ik her dem iderler tav f
- G.48/4 Hep cih n **iy** meh-li a sen Ŗ ha olmuŖdur mu‘i‘ / LeŖker-i  amze  kimünle Ŗaf tutup eyler maŖ f
- G.48/6 **İy** gönül sa a müsellem Ŗanma bu derd   bela /  eŖm-i p r-hıŖmı nig ru  kimse‘i  ılmaz mu‘ f
- G.50/2 VuŖlat demidür  nki bu dem h ne-i dilden / **İy**  am y ri gitgil ki da ı sa a ma al yok
- G.51/5 Ba a gelmiŖ durur  aŖu   amından  n hil l olmağ / Sa a l y kdur **iy** meh  ft b-ı b -zev l olmağ
- G.53/3  hum n o ı geçdi felekden sen n **iy** dost / Seng n dilüne olmadı mümkin eger itmek
- G.53/5 C nı ala dir  amzeleri dil h zer eyler / AŖŖı ide mi u rıdan **iy** dil h zer itmek
- G.54/2 **İy** gönül Ferh d'a nisbet eyleme derdüm ben m / K h  ak itdiyse ol  ak itdügün c ndur sen n
- G.55/4 Ŗaldı pertev yüzün efl ke  n **iy** bedr-i m n r / ‘Aks-i hurŖ d   kamer oldu o vech-i h sen n
- G.58/2 Ol meh n mihr-i cem line mu abil olıcağ / **İy** g neŖ olmayısar zerrece senün eŖer n
- G.58/6  n-i zülfi  o usın almasa  **iy** n fe-i  n / Misk olup bulmaz idi ra beti h n-ı cigerün
- G.60/5 Be  y  fikr ider olsa  fen  milkinde **iy** ‘Adl  / Cih na p dŖ h olmağ ha ı at oldu bir demlik
- G.61/6 Bedr olup gün yüzine  arŖu içen l f urma kim / Eyde **iy** meh bir gice hüsn-i kem l nd r senün
- G.70/2 **İy** Ŗab  ‘aynuma alman h k-i p y   ayrımı / İki gözümün gerek k h l-i Ŗif h n eylegil
- G.70/6 La‘l-i n bu  Ŗerbetiyle **iy** tab b-i c n u dil / ‘AŖı -ı dil-hastenün derdine derm n eylegil
- G.74/1 **İy** tab b m derdmendem derdüme bir çare kıl / Ŗehr   k y içre Ŗab  gibi yeter  v re kıl
- G.76/1 Gün yüzün üstinde olmuŖ r   aŖu  **iy** meh hil l / Kim görüpdür  ft b ile hil le ittıŖ l

- G.79/4 Kaşlaruña nisbet itdümse hilâli **iy** kamer / Eyledüm bârik fikir ü bağladum nâzük hayâl
- G.89/2 Dilde ğamzeñ zaḥmını tâ ḥaşr olunca **iy** şanem / Tende her kıl dil olup söylerse diñlenmez benüm
- G.90/1 Gün yüzüñ nürüyle oldı münevver ‘âlem / **İy** kamer rüşen olursa n'ola çeşm-i âdem
- G.90/4 **İy** perî-şân perîşân olalidan zülfün / Qalması ‘âlem içinde daḥı kalb-i bî-ğam
- G.93/2 Ruhlarıñ vaşfın güneşden rüşen itdüm **iy** kamer / Dişleriñ vaşfında şi‘rüm dürr-i hüş-âb eyledüm
- G.101/1 **İy** felek dâ'im beni sen nâ-murâd itmek neden / Beni ğamgîn eyleyüp aġyârı şâd itmek neden
- G.101/2 Dâd elüñden **iy** felek her gün baña cevr eyleyüp / Ol raķîb-i kâfire ‘adl ile dâd itmek neden
- G.101/4 Hūra beñzer ol şanem şüretde gerçi **iy** felek / Sen bu hüşn ile anı kâfir-nijâd itmek neden
- G.103/3 Namâz u zıkr ü tesbîhüñ baña ‘arz itme **iy** zâhid / Olursañ mübtelâ ‘ışka Ḥaķ'a lâyiķ ‘amel dirsın
- G.105/1 Her nefes **iy** haste-dil maķşûd ne feryâddan / Merḥamet gelmez bilürsın çün şeh-i bî-dâddan
- G.105/4 Ḥamdülillâh kim degül adum benüm kelb **iy** raķîb / Ğayret ehline ölüm yegdür yaramaz addan
- G.106/1 ‘Âlemi pür kılduñ **iy** dil nâle vü efgândan / Ne vefâ görseñ gerek ol âfet-i devrandan
- G.106/2 Ḥaṭṭı gelmedin gül-i vaşlın taleb kıl **iy** gönül / Kim ḥazân faşlında ḥaṭṭ olmaz iñen bustândan
- G.106/4 **İy** dişi dür la'l-i nâbuñ ḥasretiyle gerçi kim / Cân-fezâdur el yudum ben çeşme-i hayvândan
- G.107/4 Ka'be-i hüşnüñde zâhid görse kaşuñ **iy** şanem / Kiblei terk eyleye yüz döndere mihrâbdan
- G.113/7 Belâ vü derdimiş **iy** dil ezelden ‘Adlî'ye kısmet / Fiġân u nâleden geç kim budur taķdîr ilâhumdan
- G.114/5 Yüzüme ğam ḍarbın ur **iy** sîm-ten / Aşşı olmaz sikkesüz dinardan
- G.118/4 Eylemiş dil-ber şalâ vaşlına cânlar dir meġer / **İy** gönül ben kime diyem bunı kendüm var iken
- G.119/1 Şubḥa dek nâlânım **iy** ḥurşîd-ruḥ sen mâhdan / Nice bir feryâd idem korķmaz mısın Allâh'dan
- G.120/3 **İy** gözi âhü ḥaṭı ‘anber-feşânuñ yâdına / Bir deriye şarılup kaldı Ḥuten'de müşg-i Çîn
- G.121/5 Ḥayâl-i ḥadd ü zülfüñle eger ḥâk olsam **iy** meh-rû / Bitiser lâle vü sünbül benüm ḳabrümüñ üstinde
- G.123/3 Kaşuñ çatup cihânda her laḥza ḥışm idersin / **İy** şeh ziyân degül mi peyveste ḥam-ı yâye
- G.125/5 Gördükçe diyü raķîbi saña hem-dem **iy** melek / Dil yanup tennür-ı ğamda oldı büryân her gice
- G.126/4 Şaçuñ başlar keser tarrârlık fenninde **iy** hünî / Yüzüñ şeb-revlik öġredür şaçuñda mâh-ı tâbâne
- G.128/2 Hüşnüñüñ gülzârını yâd eyleyüp **iy** murġ-ı dil / Āh u zârı kılmasañ ol gül-‘izâra çâre ne
- G.134/2 Lü'lü' dişiñüñ yâdına **iy** lebleri mercan / Gözden biraġursam ne ‘aceb dürr-i semîni
- G.136/1 **İy** ḥ'âce katı muġlaķ olur ‘ışķ kitabı / Bâbuñ degül añlamaduñ ise ķo bu bâbı
- G.139/3 **İy** vişâl ehli mey-i vaḥdet içeñ zer câm ile / Bezm-i miḥnetde sifâl eyler bize sâġarlıġı
- G.140/2 Beñzerem dirseñ şaçına sen daḥı **iy** müşk-i Çîn / Yüz ḳarasın ḥâşıl idersin ḳara sünbül gibi
- N.1/1 Şanma dil sen var iken **iy** yüzi gül güleşende / Heves-i büy-ı gül ü sâye-i şimşâd eyler

Mat.2 **İy** süvâr-ı esb-i nâz olan rikâb-ı câna baş / Hüsni meydânı senüñdür ayagüñ merdâne baş

Mrb.1/3 Tütüyâ olmayalı gözlerüme gerd-i rehüñ / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ / **İy** gözüm bunca belâ derd ile neyki güneñ / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup **iy** cân dökilür / Dürr ü yâküt çıkar la'l ile mercân dökilür / Ğamzeler zaħmıyile gözlerüme kan dökilür / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

iz: bir şeyin geçtiği veya önce bulunduğu yerde bıraktığı belirti, nişan, alamet, emare || sevgilinin ayak izi.

G.61/4 Dostum 'özrin diler beñzer dimişler hüsniñe / **İzüñe** yüzün sürer gün pây-mâlüñdür senüñ

G.111/2 Sen sehî serv-ğadüñ **izine** yüz sürmekiçün / Ağlayup yollaruña yüz sürerem şu gibi ben

G.140/6 Hüsni ilinüñ şâhısın ay ile gün leyl ü nehâr / **İzüñe** yüzün sürer sen şehriyâruñ kıl gibi

izini gözlemek [D]: izini sürmek, av sırasında hayvanın ayak izlerine bakarak gittiği yeri bulmaya çalışmak.

G.111/7 Raħm idüp 'Adlî'ye dil-ber didi itüm gibi gel / Sen **izüm gözleyürek** gitdüm uş âhü gibi ben

'izzet: değer, kıymet; yücelik, ululuk || sevgiliye gösterilen hürmet.

G.26/1 Bir mülâyim dil-bere 'âlemde kıymet var mıdur / Hâk-i pâyine yüz urmağ deñlü **'izzet** var mıdur

G.77/5 Mâl u milk ü salţanatla ğadr bulmaz âdemi / 'Adlîyâ **'izzet** gerekse işiginde ol zelîl

'izzet ü câh: şeref ve makam.

G.19/4 Cihânuñ **'izzet ü câhını** terk itdi levend-i dil / Çü cümle şimdi dil-berler yaħasuz bir levend ister

J

jeng-i ğam: gam pası, gam kiri.

G.50/4 Şüfî beru gel mey içelüm **jeng-i ğam** için / Dil âyinesin şâf idici ğayrı ‘amel yok

K

ķabā: bkz. “bir ķabāya ‘uryān ķoymak”.

Ka‘be: Müslümanların namaz kılarken yöneldikleri ve hac zamanı etrafında tavaf ettikleri dört köşe bina. Mekke’de Harem-i Şerîf içinde bulunur || sevgilinin bulunduğu mahal ya da mahalle. Âşıkların, sevgilinin evi etrafında, Kâbe’yi tavaf eden hacılar gibi dönmelerinden ve sevgilinin mekânının kutsal bir yer olarak düşünülmesinden neşet eden bir teşbihtir.

G.90/3 Kible ħaķķı şanemā **Ka‘be** olaldan kūyuñ / Gözlerüm yaşını kıldum o ħaremde zemzem

Ka‘be-i ħüsn: güzellik Kabe'si || sevgilinin yüzü.

G.107/4 **Ka‘be-i ħüsnüñde** zâhid görse ķaşuñ iy şanem / Kiblei terk eyleye yüz döndere miħrâbdan

Ka‘be-i kūy: Kabe kadar kutsal köy || sevgilinin bulunduğu yer.

G.48/3 Pertev-i nür-ı cemâlün görmege iy meh senün / **Ka‘be-i kūyuñ** melâ’ik her dem iderler tavâf

G.116/3 **Ka‘be-i kūyına** ‘azm itme yüzün ħâk itmedin / Niyetün den fâ’ide olmaz namâzı bilmedin

Ka‘beteyn-i cān u dil [K]: ruh ve gönül zarları. Tanıkta tavla oyununda yer alan çift zar, ruh ve gönüle benzetilmiştir.

G.21/5 Şeş-der-i hicrāna düşdi **Ka‘beteyn-i cān u dil** / Nerd-i ğamze ol maķāmı pîşe-i bîzār ider

ķabr: kabir, mezar.

G.22/2 Ĥākümün her zerresi raķş ura yārün miħrile / Ger ide zülfi nesîmi **ķabrüm** üstine güzer

G.29/3 Ruħlaruñ şevķiyle bir ‘aşık ki cān vire senün / **Ķabri** anuñ ħaşr olunca dostum pür-nür olur

G.121/5 Ĥayāl-i ħadd ü zülfüñle eger ħâk olsam iy meh-rū / Bitiser lāle vü sünbül benüm **ķabrümün** üstinde

ķabrüm üzre serv dikün şem‘ yaķmak [K]: kabrim üzerine ağaç dikin, mum yakın. Çeşitli kültürlerde dileklerinin kabulü için insanlar tarafından yapılan bir ritüel. Tanıkta, sevgilinin yanağına ve boyuna atfen kullanılmıştır.

G.30/2 **Ķabrüm üzre serv dikün şem‘ yaķuñ** dostlar / Çün beni ħâk eyleyen şevķ-ı ruħ u bālâsıdur

ķabül eylemek [K]: kabul etmek.

G.27/3 Bugün ki naqd ayağuna cân nişâr iderem / **Ƙabûl eyle** hey âfet ki öldürür te'ħîr

Ƙabûl olmak [D]: kabul olmak.

G.109/2 Benümçün kimse Ƙalmadı niyâz itmeye Ƙapuñda / Dirîgâ kim **Ƙabûl olmaz** biri bunca dileklerden

Ƙaçan: ne zaman, ne zaman ki, her ne zaman.

G.36/3 Bedenden vahşet eyler cân ile dil / **Ƙaçan** yâr ola ağıyâr ile munis

G.53/6 Hıışm ile gözün tiğ çeker merdüm-i şũhuñ / Mest olsa **Ƙaçan** 'âdetidür şür u şer itmek

G.103/1 Göñül ol serv-i sîmîni görüp cânndan güzel dirsın / **Ƙaçan** cân virmek istersin aña lâyıƘ 'amel dirsın

Ƙaçan ki [K]: ne zaman ki, her ne zaman.

G.23/1 **Ƙaçan ki** göklere ağar bu âh-ı âteş-bâr / Olur cihân gözümeye Ƙara zülfi gibi târ

Ƙaçmak: kaçmak, uzaklaşmak, sakınmak.

G.31/3 Tiğ-i ğamzeñden **Ƙaçar** çeşmüñle ceng itmez kişi / Gerçi dâğ-ı fûrƘatüñ sînemde Ƙalkandır henüz

Ƙad/Ƙadd:

1. boy.

1.1. sevgilinin boyu.

G.7/3 Sâyesinde **Ƙaddüñüñ** sürdüğüçün 'ömr-i dirâz / Serv-i bālâña çenâr el götürüp eyler du'â

G.33/5 Sidre'yle boyuñ nisbetini şorana Cibrîl / **Ƙaddüñ** gibi dir toğrısı 'âlî-neseb olmaz

G.35/2 **Ƙadd** ü ruhsâruñ firâƘında gülistân seyrine / Varduğumca baña olur servlerle gül enîs

G.40/1 Ƙaşı hayâli hilâlün **Ƙadin** kemân itmiş / Ne fâ'ide ki bu fikrinden ol ziyân itmiş

G.67/3 Bir berk-i ğazân-dîde mişâlinde Ƙılpudur / Beñzümi **Ƙadi** fûrƘati ol tâze nihâlün

G.122/4 **Ƙadüñle** zülfüñ ucından elemlerümi benüm / Ƙıyâmete degin olmaz şümâr eylemeğ

G.130/1 Dil viren ol yüzi gül ü **Ƙaddi** şanavbere / Bir zerre mihri Ƙalmadı ğurşîd-i envere

G.130/3 **Ƙaddüñ** ğalâvetini lebün şehdi Ƙıldı telğ / Zülfüñ kesâd vireli bâzâr-ı 'anbere

1.2. aşığın boyu. Tanıkta sevgilinin saç kıvrımına atfen kullanılmıştır.

G.51/6 Behey 'Adlî ğam-ı zülfi gibi dâl olmasa **Ƙaddüñ** / Nedür bu ğalğ arasında bu deñlü Ƙîl ü Ƙâl olmak

G.83/4 Dest-i cevrüñle büküp sen **Ƙaddüm** itdükçe keman / Tîr-i âhumla felek her dem nişânumdur benüm

G.93/1 Serv-i Ƙaddüñ yâdına yaşumı seyl-âb eyledüm / **Ƙaddümi** ol cüybâr üstinde dolâb eyledüm

G.110/5 **Ƙaddümi** iki büküp âh ideyin ben 'Adlî / N'ola dil-dâr yolında hele bir âd ideyin

1.3. zahidin boyu.

G.69/2 Rā qaşuñla dal zülüfüñ ḥasretidür dostum / Zāhidüñ **ḳaddini** lām iden gam-ı ferdā degül

1.4. hilalin şekli.

G.79/1 Қаşлауна bir ḳadīmī bendedür beñzer hilal / Kim dü tā itmiş durur ḳaddin mürür-ı māh u sāl

ḳadar: kadar.

G.78/2 Gözüümüñ yaşını ‘ummāna nice beñzedeyüm / Ki kenārında bunuñ qaṭre **ḳadar** nem degül ol

ḳadd-i bālā: uzun boy || sevgilinin uzun boyu, uzun boylu sevgili.

G.109/6 Göricek **ḳadd-i bālāñı** bu iki merdüm-i çeşmüm / Şaçarlar dürr ile la‘li yoluña mā-meleklerden

ḳadd-i ḥırāmān: salınan boy || salına salına yürüyen sevgilinin boyu.

G.71/3 Serv ile **ḳadd-i ḥırāmānı** bir olduğı gibi / Görinür müy-ı miyāniyle şacı kı-l-be-kıl

ḳaddin dü-tā eylemek [K]: eğilmek, boyunu iki büklüm halinde bükmek.

G.7/4 Ney gibi nālem benüm olduğuyiçün süznāk / İñleyüp āhenk ider çeng **eyleyüp ḳaddin dü-tā**

ḳadem başmak [D]: ayak basmak, girmek, başlamak.

G.58/4 Rāh-ı ‘ışka **ḳademüñ başma** gönül olmazsa / Arқаña ḥırқа-i gam bilde ḳanā‘at kemerüñ

ḳader: inanılması iman esaslarından olmak üzere, Allah'ın ebede kadar olacak şeyleri, bunların zaman ve yerini, özellik ve niteliklerini ezelde bilip o şekilde sınırlaması ve takdir etmesi, alın yazısı.

G.132/7 Cān ḳurtarımaz olsa siper ‘Adlī‘ye eflak / Tīri müjeñüñ olsa ḳazā vü **ḳader** üzre

ḳadīmī: eskiden beri, öteden beri, daimî.

G.79/1 Қаşлауна bir ḳadīmī bendedür beñzer hilal / Kim dü tā itmiş durur ḳaddin mürür-ı māh u sāl

ḳādir degülem [D]: muktedir değilim, gücüm yetmez.

G.91/1 Yüzüñ ayını koyup ben güne nāzır degülem / Nazar itmege senüñ gayruña **ḳādir degülem**

ḳadr: kadir, kıymet, değer, itibar || sevgilinin kapıcısının elde ettiği büyük değer.

G.39/5 Her zamān **ḳadrüm** felekden yücedür dir öginür / Dil-berinüñ işiginde ol meger derbānemiş

ḳadr bulmak [D]: değer bulmak.

G.77/5 Māl u milk ü salṭanatla **ḳadr bulmaz** ādemi / ‘Adlīyā ‘izzet gerekse işiginde ol zelīl

ḳadrin bilmek [D]: kadrini bilmek, değerini bilmek.

G.116/2 Cān **ḳadrin bilmeyince** la‘line dil virmedüm / Zülfine ṭolaşmadum ‘ömr-i dirāzı bilmedin

kāfi: yeterli, yeter.

G.66/4 Hevā-yı ‘ışk bu deşt-i gam içre **kāfidür** / Ḳarārını bile virmege bī-ḳarārıların

kāfir:

1. Allah'ın varlığını inkar eden; Müslüman olmayan; acımasız, zalim kimse.

1.1. sevgili.

G.21/3 Çeşm-i zaḥmı baḡrumı çāk eyledi ol **kāfirūñ** / Bir Müselmān yoḡ mı ‘ālemde baña tīmār ider

G.51/3 Behey **kāfir** Müselmānlık yolında var mıdur bu kim / Ḥarāmī gözlerüñe ḡanımı içmek ḡelāl olmak

1.2. Allah'ın varlığını inkār eden veya müslüman olmayanlara verilen ad.

G.29/6 Niçe **kāfir** ḡal‘asın almak naşīb itdi Ḥudā / ‘Adlî dil-ber göñlını almak kime maḡdūr olur

1.3. rakip.

G.91/4 Mey ü maḡbūb sevüp cān virürem gerçi raḡīb / Hele ben sencileyin müfsid ü kāfir degülem

1.4. zalim olması yönüyle sevgilinin gözleri.

G.99/2 **kāfir** gözini yār Müselmān ider gibi / Müjḡanı tutmuş iki ḡaraf tīg-i bī-niyām

G.133/2 Şaḡı ḡarrārlar mekrine bir dil olmasun meftun / Gözi **kāfirlere** düşürme yā Rab bir Müselmān'ı

kāfir-i bī-dīn: dinsiz kafir || sevgilinin zülüfleri.

G.9/1 Ruhlarına ol sitem-ger sūnbül-i pūr-ḡin şalup / Fitne şaldı dīne iki **kāfir-i bī-dīn** şalup

kāfirlik itmek [K]: kafirlik yapmak; örtmek, gizlemek || saḡıyla yüzünü örtmek.

G.38/2 Zülfi **kāfirlik idüp** her bir kılında biñ esīr / Aşmaḡa ḡaşd eylemişdür çoḡ Müselmān baḡlamış

kāfir-nijād: kafir, zalim veya kötü yaratılışlı || sevgili.

G.101/4 Ḥūra beñzer ol şanem şüretde gerçi iy felek / Sen bu ḡüsn ile anı **kāfir-nijād** itmek neden

kāfūr: Hindistan dolaylarında defneye benzer bir ağacın zamkından ibaret olan pek beyaz ve güzel, sert kokulu bir tabii madde. İlaç olarak kullanılır; pek beyaz şey || sevgilinin yanaḡı.

G.35/5 Ruhlarıñda ḡāl-i ‘anber-bāruñı gören didi / Ḥoş yaraşmış ki ola **kāfūr** ile fülful enīs

ḡahr: eziyet.

G.55/2 ḡin-i zülfine gelür büy alur uğrı diyü / Şaldılar ḡabse tutup **ḡahr** ile miskin ḡutenüñ

kākül: yüzün iki yanına sarkan saḡ, perçem; saḡ || sevgilinin saḡı.

G.35/3 Şanuram ḡülzār içinde bülbül ü ḡül cem‘ olur / Her ḡaçan kim ola ol ruḡsār ile **kākül** enīs

G.43/1 **kākülinden** olımaḡ bu dil-i ḡamnāk ḡalāş / Murḡ kim dāma düşe olmaya bī-bāk ḡalāş

G.56/3 Boynumu burdı benefşe ḡaḡtuñuñ sevdaları / Göñlümi sevdāyile başdan ḡıḡardı **kākülün**

G.80/3 Başa ḡıḡmaḡ olurdu zülfiyile / Ger ḡarāmīliḡ itmese **kākül**

G.81/4 **kākülün** bendinde oldılar ulü'l-el-bāb ḡayd / Gözlerün siḡrine oldılar ulü'l-ebşār ḡul

G.140/3 Ḥüsnüñe öykünmeḡe bedr olıcaḡ ḡökde ḡamer / Bir siyeh ḡalḡa aşar ruḡsārına **kākül** gibi

kākül-i cānān: sevgilinin kakülü, sevgilinin perçemi || aşğın boynuna geçirilen yağlı idam ipi.

G.118/2 Dil ٲolaşmaz zülfi sevdāsına gayrı dil-berüñ / **Kākül-i cānān** gibi miskīn kemendüm var iken

kākül-i miskīn: misk kokulu kakül. Tanıkta idam ipine benzetilmiştir.

G.9/3 Gözleri cellādına virmiş müje hañçerlerin / Düzd-i dil aşmağa iki **kākül-i miskīn** şalup

kal'a: kale.

G.29/6 Niçe kâfir **kal'asın** almak naşib itdi Hudā / 'Adlî dil-ber gönlini almak kime maqdūr olur

qalan: geriye kalan, diğer.

G.3/2 **Qalan** resüllerün qavmineydi da'veti çün / Nübüvvetiyile bu ins ü cāna mürseldür

qalb eli: yalan dünya, sahte dünya, taklit dünyası, sahtekarlık dünyası, iki yüzlülük dünyası.

G.28/2 Ehl-i tezvîr ile **qalb elinde** olur pây-māl / Milk-i dil çün zülfün ile qaşlaruñ el bir ider

qalb-i bî-gam: dertsiz tasasız kalp/gönül || dertsiz tasasız insan/aşık.

G.90/4 İy perî-şān perîşān olalıdan zülfün / Qalması 'ālem içinde dahı **qalb-i bî-gam**

qalem: bir çeşit siyahımsı ve sert kamışın yazı yazmak üzere özel bir biçimde yontulup açılmışı; her çeşit yazı yazan alet, kamış.

G.127/5 Mu'aţtar eyledi āfākı nazmı 'Adlî'nüñ / Meger ki zülfin ider dil-berüñ **qalem** yirine

qalem-i kudret: Allah'ın yaratırken gösterdiği sanatkârlık bağlamında kudret kalemi.

G.5/1 Şems-i ruhuñı eylemege şemse-i garrā / Çekdi **qalem-i kudret** aña haţt-ı semen-sā

qalkan: ok, kılıç vb.nden korunmak için savaşıların kullandığı korunmalık || kabuk bağlamış yara.

G.31/3 Tîğ-i gamzeñden qaçar çeşmüñle ceng itmez kişi / Gerçi dāğ-ı fūrkatüñ sīnemde **qalkandur** henüz

qalmak:

1. olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürmek.

G.1/11 Şu günde ki hiç çāresi **qalmaya** / Aña çāre-res Muştafā yaraşur

G.45/5 Tā ebed tārık **qalmaz** zulmet-i dünyā-yı dün / 'Işk nūrı kim şala dil hānesi içre şu'a'

G.87/3 Şeb-i hicr ile **qalup** vādi-i hayretde dirîğ / Der-i cānāne gider bulmadum rāh n'idem

G.109/2 Benümçün kimse **qalmadı** niyāz itmeye қаpuñda / Dirîğā kim qabül olmaz biri bunca dileklerden

G.120/3 İy gözi āhū haţı 'anber-feşānuñ yādına / Bir deriye şarılıp **qaldı** Hutun'de müşg-i çīn

G.126/5 Cihānda **kalmayaydı** huşş u ter hākister olaydı / Şerār-ı berķ-i āhum od biraķsa nār-ı sūzāne

G.130/1 Dil viren ol yüzi gül ü qaddi şanavbere / Bir zerre mihr **kalmadı** hurşīd-i envere

2. zaman, uzaklık veya nicelik belirtilen miktarda bulunmak.

G.50/3 Tırrañ şalalı silsilesin **kalmadı** kimse / Göñlinde anuñ guşşa vü gam tül-i emel yok

G.90/4 İy perī-şān perīşān olalıdan zülfün / **Qalmadı** ‘ālem içinde dahı qalb-i bī-gam

3. düşmek, üstüne vazife olmak.

G.51/4 Tereddüt çekmeye aǵyār la‘lūñ iltifatına / Baña mı **kaldı** vaşluñ istemek fikr-i muḥāl olmak

4. geriye kalmak.

G.117/4 Esīr-i bend-i belā olmaduq göñül **kalmaz** / Egerçi zülfüñ aça cān sipāhı üzre kemīn

qamer: ay || sevgili.

G.58/1 Ruḥlarıñ şem‘i virür nūrını şems ü **qamerüñ** / Yüzüñüñ şevkıyle zulmeti gider seḫerüñ

G.62/5 N'olaydı ‘Adlī’ye bir zerre deñlü meyl itsen / Çü rüşen oldı yüzüñ şems ile qamerden yeg

G.79/4 Qaşlarıña nisbet itdümse hilāli iy **qamer** / Eyledüm bārik fikir ü baǵladum nāzük ḫayāl

G.90/1 Gün yüzüñ nūriyle oldı münevver ‘ālem / İy **qamer** rüşen olursa n'ola çeşm-i ādem

G.93/2 Ruḥlarıñ vaşfin güneşden rüşen itdüm iy **qamer** / Dişlerüñ vaşfinda şı‘rüm dürr-i ḫūş-āb eyledüm

G.131/2 Egerçi mihr-i ‘ālem-tāba beñzer ol **qamer** līkin / Cefā vü cevri kılmakda müşābih çerḫ-i devvāre

G.132/1 Sünbüllerüñi sen şalalı verd-i ter üzre / Dāǵ urdı benüm āteş-i āhum **qamer** üzre

G.140/3 Ḥüsnüñe öykünmege bedr olıcaq gökde **qamer** / Bir siyeh ḫalka aşar ruḥsārına kākül gibi

qamer-çehre: ay yüzlü || sevgili.

G.25/2 İy **qamer-çehre** melek-şüret-i insānda seni / Ḥüsn-i taşvīr idüben rüḫ-ı revān eylediler

qāmet: boy, endam || sevgilinin boyu.

G.28/4 Gam çerisiyle muqābil olmaǵa ‘āşıklaruñ / **Qāmetin** kırup keman āhını aña tīr ider

G.57/5 Niǵārā sensüzün ‘ayş eylesem ben / Yüzümü def iderem **qāmetüm** çeng

G.59/1 Bize bir **qāmeti** nihāl gerek / Bize bir kaşları hilāl gerek

G.59/6 ‘Āşıkuñ **qāmetin** ḫam itdüǵine / Ser-i zülfini aña dal gerek

G.70/1 Bāǵ-ı dilde **qāmetüñ** servin ḫıramān eylegil / Bülbül-i cānı yüzüñ şevkıyle nālān eylegil

G.78/5 Güneşi gördi gözüm dil seni şandı didi cān / **Qāmeti** serv-i gülüñ yok durur epsem degül ol

Mat.4 **Qāmetüñ** üzre gören destāruñ ucın çīn çīn / Didi zībā yaraşuqdur göre ser üzre semen

qāmet-i ra‘nā: güzel boy || sevgilinin uzun, güzel boyu.

G.30/3 Gül yüziyle zevk u şādīnūñ birin on eyleyen / Gülsitān-ı hūsn içinde **ķāmet-i ra'nāsıdur**

ķām-kār itmek [D]: muradına erdirmek, mutlu etmek.

G.40/5 Şeh oldı zümre-i 'uşşāka derd ile 'Adlī / Bu nā-murādılg anı da **ķām-rān itmiş**

G.65/7 Murādi hāk-i reh olmağ idi çü 'Adlī'nūñ / Murādını virüben anı **ķām-kār itdüñ**

ķamu: tüm, bütün.

G.1/2 Çü sensin penāhı cihān halkınuñ / **ķamudan** saña ilticā yaraşur

G.3/1 Muḥammed-i 'Arabī kim Resūl-i ekmeldür / Taķarrüb ile **ķamu** enbiyādan efdaldür

G.60/3 **ķamu** hūsn ehlinūñ ağızına sen mühr-i sükūt urdun / Senūñ ağızuñda **ķatm** olmuş durur 'ālemde hātemlik

G.136/3 La'lūñ ğam ile gözden olur yine revāne / Nüş eyledügince **ķamu** 'ışk ehli şarābı

ķan: damarlarda gezen kırmızı renkli canlılık sıvısı || tanıklarda özellikle aşıĝın çektiği aşk acısına gönderme yapmak için kullanılır.

G.31/5 **ķanını** peykānlaruñ yaşum dile irdükçe yur / Gel nazar kıl yaşumuñ rengine kim **ķandur** henüz

G.31/5 **ķanını** peykānlaruñ yaşum dile irdükçe yur / Gel nazar kıl yaşumuñ rengine kim **ķandur** henüz

G.104/1 Gözüm hicr ile sen giryān imişsin / Yürek bu derd ile sen **ķan** imişsin

G.140/4 Hışm ile hānçer çeküp gönüm sarāyına gelür / Çeşm-i hūn-rīzūñ içer her laḥza **ķanum** mül gibi

ķān: maden çıkarılan yer, maden damarı, bir madenin bulunduğu, çıktığı yer, maden || inci çıkarılan yer, aşıĝın gözleri.

G.85/3 Yaş dükendükçe gözümden ķan olur her dem revan / Leblerūñ yādına çeşmüm baḥr ile **ķān** eyledüm

G.129/5 Birisi ğarķ-ı āb oldı birisi tīşe-çāk itdi / Gözümden infi'āl ol deñlü irdi baḥr ile **ķāne**

ķan ağlamak [D]: kan ağlamak, büyük bir üzüntü içinde bulunmak.

G.57/2 Ğamuñdan āh idüp **ķan ağladuķça** / Döğüp göksüm ururam başuma seng

G.111/3 Nice **ķan ağlamayam** düşde hayālūñ göricek / Bir daḥı gözlerüne gelmezem uyḥu gibi ben

ķan dökilmek [K]: kan dökülmek, kanlanmak.

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cān dökilür / Dürr ü yāķüt çıkar la'l ile mercān dökilür / Ğamzeler zaḥmıyile gözlerüme **ķan dökilür** / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

ķan içüp baş kesmek [D]: kan içip baş kesmek || insanlar hakkında kötü düşünmek, atıp tutmak.

G.114/4 Hālvētüñde **baş kesersin ķan içüp** / Şūfi ne nef'ūñ var istiĝfardan

ķan itmek [D]: kan etmek; başkasının kanını dökmek, cinayet işlemek.

G.41/2 **ķan itmege** taḥrīk iden ğamzesiyimiş / 'Aşıkları dār itmege zülfi sebep olmuş

қан yutmak [D]: kan yutmak, acıya katlanmak.

G.112/1 Nice **қан yutmayayın** dīde-i hūn-bārumdan / Nice zār olmayayın baht-ı siyeh-kārumdan

G.122/5 Göñül ki **қан yuduban** la¹ ü güher eyledi cem⁶ / Gözüm diler ayağuna nişār eylemeğe

k'aña:

1. ki ona.

1.1. aşık, Adlî.

G.3/7 Қапуñ gedāsı durur ‘Adlî anı redd itme / **K'aña** muhabbet-i ālüñ delîl-i a⁶deldür

1.2. aşığın bedeni.

G.47/1 Şöyle efkār oldı cismüm **k'aña** pīrāhen dirīğ / Ten eger budur aña hākister-i külhan dirīğ

қанā⁶at kemeri [K]: kanaat kemeri || derviş için kanaati göze aldığını gösteren bir simge.

G.58/4 Rāh-ı ‘ışka kademün başma göñül olmazsa / Arқаña hırқа-i gam bilde **қанā⁶at kemerün**

қанā⁶atden kemer eylemek [K]: kanaat kemeri bağlamak/kuşanmak. Kanaat kemerinin bağlanması, dervişlerin nefisle mücadelesini temsil eden bir durumdur. Bu bağlamda ifade, "Kanaat nefsin yularıdır." atasözüne de atfen kullanılmıştır.

G.48/7 Hırқа-i şabrı giyüp **eyler қанā⁶atden kemer** / Künc-i gamda ‘Adlî çün bulmaz nihāyet i⁶tikāf

қанд: şeker || sevgilinin dudağı.

G.19/2 N'ola meyl eylese hātтуñ gıdā-yı la¹-i nābuña / Çü tūtī қанде олурса gıdā yirine **қанд** ister

қанде олурса [K]: nerede олурса олсун.

G.19/2 N'ola meyl eylese hātтуñ gıdā-yı la¹-i nābuña / Çü tūtī **қанде олурса** gıdā yirine қанд ister

қанде varam [K]: nereye gideyim.

G.118/1 **Қанде varam** sāye-i serv-i bülendüm var iken / Kime құл olam senün gibi efendüm var iken

қанğı: hangi.

G.58/5 Görine gözlerine gün gibi gündüzde şehā / **Қанğı** a⁶māya k'ide kühl-i cilā hāk-i derün

қанı: hani, nerede.

G.98/4 Şabruñ acısına cān döymez meded **қанı** ecel / Mā-yı zevқum var қanı şol tatlu uyһudan benüm

G.98/4 Şabruñ acısına cān döymez meded қanı ecel / Mā-yı zevқum var **қанı** şol tatlu uyһudan benüm

G.138/1 Sākiyā sāğar-ı hilāl **қанı** / Şun berū dāfi⁶-i melāl қanı

G.138/1 Sākiyā sāğar-ı hilāl қanı / Şun berū dāfi⁶-i melāl **қанı**

G.138/2 Bāğbānā bu bāğ-ı ‘ālemde / Mīvesi mihr bir nihāl **қанı**

G.138/3 Rüşen itmege cān u dil milkin / Қanı ol mihr-i bī-zevāl **қанı**

G.138/4 Furqati içre bîm-i cân var iken / Vaşla irmege ihtimâl **kanı**

G.138/5 Gitdi 'ışk ile ihtiyâr elden / Dağı şabr itmege mecâl **kanı**

G.138/6 Deheni fikr olunsa söz yokdur / Bili vaşfında kıl ü kâl **kanı**

G.138/7 Eglenürdük hayâl ile her dem / 'Adliyâ 'âlem-i hayâl **kanı**

kānī: bir sıfatın fazlasıyla bulunduğu kişi, zat || Gazneli Mahmud.

G.116/5 'Adliyâ 'ışk ile **kānī** ol ki şāh-ı Gaznevī / Saltanatdan geçmedi 'ışk-ı Ayāz'ı bilmedin

kānī'am: razıyım, yetinirim.

G.96/5 Ben **kānī'am** yüzüñe ırakdan nazar kılam / Vaşluñ hevāsın eylerimiş degme bir le'im

kanlar dökdüğü [K]: kanlar dökmesi || sevgilinin bakışlarıyla aşıkları yaralaması.

G.61/5 Gözlerün hançer çeküp her laḫza **kanlar dökdüğü** / Fitne-i āḫir-zamānsın mekr ü ālüñdür senün

kanlu yaş [K]: kanlı gözyaşı || aşığın kanlı gözyaşları.

G.4/7 Hün-ı dil yaşıñla 'Adlī gerçi seyl oldı dirīg / **Kanlu yaşıñ** göricek rahm eylemez cānān saña

G.47/3 **Kanlu yaşımı** ne dem kim isteseñ ḫāzır durur / La'l-i nābı eylemez tāliblere ma'den dirīg

G.132/5 **Kanlu yaşumuñ** dānelerin diz ki yaraşur / Simīn-bedene la'l ü cevāhir güher üzre

kanuma girmek [D]: kanına girmek, birini öldürmek veya öldürtmek || sevgilinin kirpiklerinin aşığı yaralaması.

G.98/1 Dōstum çünkim bilürsin ben senünem sen benüm / **Kanuma girmek** neden müjgān-ı hün-efgen benüm

kanu boynuña [D]: ölümün vebali boynuna, günahı boynuna.

G.83/7 Cevr ile her günde biñ kez öldürürseñ 'Adlī'yi / Ḥaḫ bilür bir kez dimez **boynuña kanumdur** benüm

kanunı içmek [D]: kanını içmek || öldürmeye kastetmek.

G.51/3 Behey kāfir Müselmānlık yolında var mıdur bu kim / Ḥarāmī gözlerüñe **kanunı içmek** ḫelāl olmak

k'anuñ [K]: ki onun || ayrılık gecesi.

G.49/4 Vā'iz ki Ceḫīm'ün zulümātın ider evşāf / Fürḫat şebidür var ise **k'anuñ** seheri yok

kānūn: dikdörtgen biçiminde, bir köşesi kesik, yassı bir sandık üzerine gerilmiş tellerden oluşan, tırnak adı verilen çalgıçlarla çalınan ince saz çalgısı || aşığın bedeni.

G.136/4 Nāy olalı gam çengine **kānūn** ile gönlüm / Dem-sāz olup durur aña sīne rübābı

kapu: kapı || sevgili kapısı; makam, huzur.

G.12/4 Çün gedādur **kapuña** geldükce iy şāh āftāb / H'ān-ı ḫüsnüñden nevāl alursa bir nānı dürüst

G.33/1 Her şubh güneş gelse **kapuñia** ‘aceb olmaz / Ma‘zür ola iy şeh ki gedāda edeb olmaz

G.109/2 Benümçün kimse qalmanı niyāz itmeye **kapuñda** / Dirīgā kim qabül olmaz biri bunca dileklerden

G.119/4 **Qapuñia** varmağa küyuñ itlerinden qorqaram / Ben gedā bu hürmeti umar mıdum sen şāhdan

qapuñ gedāsı [K]: kapının dilencisi || aşık, Adlî.

G.3/7 **Qapuñ gedāsı** durur ‘Adlî anı redd itme / K'aña muhabbet-i ālūñ delîl-i a‘deldür

kār eylemek [D]: kār etmek, etki etmek, tesir etmek.

G.139/2 Gül firāqında gül öksüzi geqer bülbül velî / Āteşüm **kār eylese** göreydi hākisterligi

qara:

1. kara, siyah.

1.1. sevgilinin ayva tüyleri.

G.27/7 Muhaqqak oldı ki ‘Adlî haıı gamin yazmış / **Qara** yüzüñ gibi alnuñda kätib-i taqdîr

1.2. tanıklarda sık sık sevgilinin saçını qağrıştıracak şekilde kullanılır.

G.59/3 Āl ile degme dil-ber almaz dil / Zülfi **qara** yañağı al gerek

G.68/3 Başuma gün mi toğar kim yüzüñ firāqında / **Qara** saçuñ gibi ‘ālem gözüme tār degül

G.140/2 Beñzerem dirseñ saçına sen daıı iy müşk-i Ćin / Yüz qarasin hāşıl idersin **qara** sünbül gibi

Qara Boğdān: Kara Boğdan, bugünkü Moldova'ya ve Romanya'nın Moldova'ya komşu olan bazı bölümlerine Osmanlılar tarafından verilen isim. 1484 yılında II. Bâyezîd tarafından ele geçirilmiştir.

G.141/4 **Qara Boğdān** gözine ‘ālemi tā tār itdüm / Emrüne tābi‘ olan server-i Tātār oldı

qara çul [K]: siyah kaba, siyah elbise || maddi olarak yokluğu, manevi olarak zenginliğı işaret eden âşıklık göstergesi.

G.80/5 ‘Adlîyā aña atlas-ı çarlı / Dūd-ı āhuñ yeter saña **qara çul**

qara geymek [D]: kara giymek || tanıkta yaşanan derin üzüntü hali nedeniyle siyah giyinmek, yas tutmak.

G.31/7 Dür olaldan ol sanemden merdüm-i çeşmüñ senüñ / **Qara geymiş** mâtem içre ‘Adlî giryāndur henüz

qara zülf [K]: siyah saç || sevgilinin siyah saçları.

G.23/1 Qaçan ki göklere ağar bu āh-ı āteş-bār / Olur cihān gözüme **qara zülfi** gibi tār

qarañu: karanlık.

Mrb.1/7 Bir perî-zāde vü meh-rū şanem ü taze cüvān / İdeli gün yüzini perde-i zülfinde nihan / ‘Adlî'nüñ gözlerine oldı **qarañu** dü cihan / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

karār: sabit olma, durma, sükun; devamlılık, süreklilik; rahat, istirahat.

G.65/1 **Karār** u şabrum alup beni bî-karār itdüñ / Şaçuñ hevâsiyile ‘aqlumı tärmâr itdüñ

G.121/1 Ne hâşıyyet kômış yâ Rab Hudâ bu hüsñ ile sende / Komadı mihr-i ruhsârüñ **karār** u şabrumı bende

G.121/2 Kerem kıl bir nazâr dahı beni bî-cân idüp gitme / Ki sensüz bir nefes olmaz **karârı** rûhumuñ tende

karār itmek [D]: karar vermek, kararlaştırmak.

G.66/4 Hevâ-yı ‘ışk bu deşt-i gam içre kâfidür / **Karârını** bile **virmege** bî-karârlaruñ

G.122/2 Şaçuñla dil bir idüp kaşlaruñ **karār itmiş** / Karârımı aluban bî-karār eylemeğe

karârımı almak [D]: kendinden geçirmek, sabırsız kılmak.

G.122/2 Şaçuñla dil bir idüp kaşlaruñ karār itmiş / **Karârımı aluban** bî-karār eylemeğe

karîb olmak [K]: yakın olmak, yaklaşmak.

G.10/3 ‘Andelîb-i dil nice derd ile feryâd itmesün / Gül-‘izârına görür hâr-ı rakîb **olmuş karîb**

karşu: -e karşı, -e doğru; karşısında, önünde.

G.88/3 Dirimiş dil-ber yüzüm gülzârına **karşu** hezâr / Gülşen-i küyumda var biñ bülbül-i güyâlarum

karşu çıkmak [D]: karşısına çıkmak.

G.7/1 Bûy-ı zülfüñle behişte ger vara bād-ı şabâ / Ravza'dan **karşu çıkup** Rıdvân diye kim merhabâ

karşu gelmek [D]: bkz. “karşu çıkmak”.

G.29/2 İtleri **karşu gelüp** veh veh dir idi hâlûme / Haste kaldum haste olan dostlardan dūr olur

karşusına: karşısında, huzurunda.

G.86/3 Gül yüzi **karşusına** dil bülbülin nâlân idüp / Gülşen-i küyını câna bāğ-ı Rıdvân eylerem

kaşd: amaç, niyet; istek, arzu.

G.18/1 Eyledi müşgîn saçın **kaşduma** ol şayyâd bend / Halka halka kıldı güyâ şayd için pîçân kemend

G.91/2 Gözlerüñ tîğ çeker **kaşdı** bu kim cānum ala / Şanemâ ivme ki ben şanma ki hâzır degülem

kaşd eylemek [K]: kast etmek, niyetlenmek, amaçlamak, niyet etmek; istemek, arzu etmek.

G.38/2 Zülfi kâfirlik idüp her bir kılında biñ esîr / Aşmağa **kaşd eylemişdür** çok Müselmân bağlamış

kaşd itmek [K]: bkz. “kaşd eylemek”.

G.25/5 Her ne **kaşd itdiyise** ‘âşıkâ hışm ile gözün / Gamze-i tîği çeküp anı hemân eylediler

G.53/7 ‘Adlî gibi ger **kaşd ide** ‘uşşâk arasında / Geldükçe müjeñ tîrine sîne siper itmek

kāse: kase || biçimsel benzerlikten ötürü felek, içinde zehir bulunan bir kâse olarak düşünülmüştür.

G.101/5 Ni‘met-i vaşlı felek virüp rakîbe zehrini / **Kâsesini** pür idüp ‘Adlî’ye zâd itmek neden

kāse-i hūnîn: kanlı kadeh || kırmızı şarap kadehi; aşığın gözü.

G.69/3 **Kāse-i hūnîn** çeşmümdür elinde sâkinüñ / Devr iden meclis içinde sâgar-ı şahbâ degül

kâsesi şınmak [D]: kasesi kırılmak || gönlü kırılmak.

G.68/4 Eger dürüst ola Leylî vişâl-i va‘desine / **Şınursa kâsesi** Mecnûn'a inkisâr degül

kaşr-ı cinân: cennet köşkü.

G.14/3 Ol âftâbuñ itsem hâk-i derinde mesken / Bir zerre olmaz idüm **kaşr-ı cinâne** muhtâc

kaş:

1. göz çukuru üzerinde bir yay gibi uzanan, üzeri kıllarla kaplı çukıntı.

1.1. sevgilinin kaşları.

G.20/2 **Kaşına** gözi gamz ider iy dil hâzer it kim / Ol egriye bu fitnenüñ egri haberi var

G.28/2 Ehl-i tezvîr ile qalb elinde olur pây-mâl / Milk-i dil çün zülfüñ ile **kaşlaruñ** el bir ider

G.117/3 **Kaşuñda** kaatre ‘arâk kim düşüp durur şanasın / Ki ‘anberîne-i müşgîn üzre dürr-i semîn

G.122/2 Şaçuñla dil bir idüp **kaşlaruñ** karar itmiş / Karârımı aluban bî-karâr eylemeğe

1.1.1. tuğra.

G.30/6 ‘Adlîyâ hükmüñ anuñcün nâfiz oldı ‘âleme / Yazılan ‘unvânda yârüñ **kaşı** tuğrâsıdur

G.54/6 Kâtib-i Kudret berât-ı hüsnüñ imlâ ideli / **Kaşlaruñ** tuğrâsı ol menşûra ‘unvândur senüñ

1.1.2. yay.

G.10/4 Her kaçan dil derdinüñ dermânını itsem su‘âl / **Kaşları** yâyin kurup müjgân-ı zahm olur mecîb

G.12/1 **Kaşları** yâyin kurup atduğca müjgânı dürüst / Bir haţâ itmez irer her câna peykânı dürüst

G.14/2 **Kaşuñla** kirpügüñden qatlüme gamze besdür / Şemşîrzenler olmaz tîr ü kemâne muhtâc

G.49/2 Nâveklerin ol **kaşı** kemân aldı tenümden / Ol tã’ire döndüm ki anuñ bâl ü peri yok

G.61/3 Tîr-i âhum her nefes eflâke irgüren benüm / **Kaşlaruñ** yâyin kurup ‘arz-ı hilâlüñdür senüñ

G.123/7 **Kaşuñ** hayâliyle döndi kemâna ‘Adlî / Her demde tîr-i âhı andan irer semaya

Mrb.1/1 Görelî ol şanemüñ **kaşlarımı** yây gözüm / Kıldı cevri oğlarına sîne siper vây gözüm / Dimedüm mi saña ben bakma aña hây gözüm / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

1.1.3. mihrap, kible.

G.10/6 **Kaşlaruñ** mihrâbına secde ider ehl-i şalât / Küfr-i zülfüñe perestâr iy şanem ehl-i şalîb

G.107/4 Ka‘be-i hüsnüñde zâhid görse **kaşuñ** iy şanem / Kiblei terk eyleye yüz döndere mihrâbdan

G.113/6 Günehdür diyü ta'n itme çün itdük **kaşların** kıble / Yüzüm dördürmezem zâhid ço nuşu secdegâhumdan

1.1.4. hilal.

G.40/1 **Kaşı** hayâli hilâlün kadın kemân itmiş / Ne fâ'ide ki bu fikrinden ol ziyân itmiş

G.51/5 Baña gelmiş durur **kaşuñ** gamından çün hilâl olmak / Saña lâyıkdur iy meh âftâb-ı bî-zevâl olmak

G.59/1 Bize bir kâmeti nihâl gerek / Bize bir **kaşları** hilâl gerek

G.67/2 Engüşt-nümâ kıldı beni halk arasında / Hicrinde nizâr olduğum ol **kaşı** hilâlün

G.79/1 **Kaşlarıña** bir kadîmî bendedür beñzer hilal / Kim dü tâ itmiş durur kadîm mürûr-ı mâh u sâl

G.79/4 **Kaşlarıña** nisbet itdümse hilâli iy kamer / Eyledüm bârik fikir ü bağladum nâzûk hayâl

G.97/1 **Kaşuñ** sevdâsile peyveste cismüm çün hilâl itdüm / Vişâl itdüm tama' senden 'aceb fikr-i muhâl itdüm

1.1.5. tanıkta dokuz feleğe atfen kullanılmıştır.

G.43/5 Ol **kaşı** yây eger 'Adliye meyil eylemeye / Olmaya âhum okından tokuz eflâk halâş

1.1.6. Arap alfabesindeki "ra" harfi.

G.69/2 Râ **kaşuñla** dal zülûfün hasretidür dostum / Zâhidün kadîni lâm iden gam-ı ferdâ degül

G.120/1 Nûn-ı nergisdür gözüñ üstinde cânâ râ **kaşın** / Lâlelerde lâmdır yüzünde zülfi 'anberîn

1.1.7. Arap alfabesindeki "ra" harfi ve hilale atfen kullanılmıştır.

G.76/1 Gün yüzün üstinde olmuş râ **kaşuñ** iy meh hilal / Kim görüpdür âftâb ile hilâle ittîşâl

1.1.8. pergel.

G.144/1 Bu **kaş** mîdur ya kazâ naqş-ı bend pergârı / Ki naqş kıldı yüzün şemsesiyle gülzârı

kaşuñ çatmak [D]: kaşlarını çatmak; kızmak, öfkelenmek.

G.123/3 **Kaşuñ çatup** cihânda her lahza hışm idersin / İy şeh ziyân degül mi peyveste ham-ı yâye

kat' itmek [K]: kat etmek; bir yeri aşarak geçmek, yol almak.

G.52/4 Gam deştini kim **kat' iderem** mümkün olur mı / Mecnûn ile Ferhâd baña hem-çadem olmak

kat'â: katiyen, asla, hiçbir zaman.

G.45/1 Hânçeründen istemez **kat'â** dil ü cân inqitâ' / Tîgün üstine gönül cân virdüğine ne nizâ'

katı: çok, pek.

G.136/1 İy h'âce **katı** muğlak olur 'ışk kitabı / Bâbuñ degül anlamaduñ ise ço bu bâbı

kâtib-i kudret: kudret sahibi kâtip, Allah.

G.4/5 Hüblük sende temâm olduğına huccet durur / **Kâtib-i kudret** ki yazmış ol haţ-ı reyhân saña

G.5/4 Reyhân haţuñı yazduğı bu **kâtib-i kudret** / Tâ âyet-i haq ola cemâlünde hüveyda

G.44/2 ‘Arızuñda ḥaṭṭ-ı müşğınüñ niçün kılduñ tıraş / Eylemez çün **kâtib-i Kudret** bilürsin sehv ḥaṭ

G.54/6 **Kâtib-i Kudret** berât-ı ḥüsñüñ imlâ ideli / Kaşlaruñ tuğrâsı ol menşûra ‘unvândur senüñ

kâtib-i taqdîr: kaderin yazıcısı/yaratıcısı || Allah, Tanrı.

G.27/7 Muḥakkaḳ oldu ki ‘Adlî ḥaṭı ğamın yazmış / Kara yüzüñ gibi alnuñda **kâtib-i taqdîr**

katl: öldürme.

G.14/2 Kaşuñla kirpügüñden **katlüme** ğamze besdür / Şemşîrzenler olmaz tîr ü kemâne muḥtâc

katl eylemek [K]: katletmek, öldürmek.

G.62/2 Senüñ için didiler ‘aşıkını **katl eyler** / Daḥı ne ola cihân içre bu ḥaberdan yeg

katre:

G.78/2 Gözüñüñ yaşını ‘ummâna nice beñzedeyüm / Ki kenârında bunuñ **katre** kadar nem degül ol

G.117/3 Kaşuñda **katre** ‘arâḳ kim düşüp durur şanasın / Ki ‘anberîne-i müşğın üzre dürr-i semîn

kattâl: pek öldürücü, çok katleden. Halk bir şeyin çok sert olduğunu anlatmak için “kattâl” sözcüğünü kullanır. Tanıkta sevgilinin süzgün bakışına atfen kullanılmıştır.

G.54/3 Ğamze-i ḥün-rîz ü ḥün-ḥ’âruñ çı ger **kattâldür** / La’l-i mey-güñüñ velî ser-çeşme-i cândur senüñ

ķavm: aralarında töre, dil ve kültür ortaklığı bulunan, boy ve soy bakımından da birbirine bağılı insan topluluğı, budun.

G.3/2 Kalan resüllerün **ķavmineydi** da‘veti çün / Nübüvvetiyile bu ins ü câna mürseldür

ķayd olmak [K]: bağlanmak, düğümlenmek.

G.37/3 Rişte-i ümmîd göñlüm şaldı zülfüñ bendine / Şaņasın **ķayd oldu** dâm-ı ‘ankebüt içre mekes

G.81/4 Kâkülüñ bendinde **oldılar** ulü'l-el-bâb **ķayd** / Gözlerüñ sihrine oldılar ulü'l-ebşâr ķul

ķayğı: kaygı, endişe.

G.73/7 Ķo ra’iyyet ğuşşasını memleket **ķayğusını** / ‘Âķil iseñ ḥâlüñ añup eylegil mâtem göñül

ķayurmak: mukayyet olmak, ilgilenmek, önem vermek; kaygılanmak, tasalanmak.

G.119/3 Nâlesinden ‘aşıķuñ yâ Rab nice ḥandân olur / Āh elinden ol sitemķaruñ **ķayurmaz** âhdan

ķazâ: takdir, hüküm; eser, sonuç.

G.132/7 Cân ķurtarımız olsa siper ‘Adlî’ye eflak / Tîri müjeñüñ olsa **ķazâ** vü ķader üzre

G.144/1 Bu ķaş mîdur ya **ķazâ** naķş-ı bend pergârı / Ki naķş kıldı yüzüñ şemsesiyle ğülzârı

ķebâb olmak [D]: kebab olmak.

G.32/1 Ciger tennür s̄inemde dem olmaz kim **kebab̄ olmaz** / Gün olmaz r̄uz-ı hicr̄ünde gözüm yaşı şarāb̄ olmaz

kefen çāk itmek [D]: kefeni yırtmak, ölümden kurtulmak.

G.115/1 Bir nefes ‘İs̄i-şifat ol gönca-leb açsa dehen / H̄ākden baş kaldırup her mürde **çāk ide kefen**

keffāre: kefare, bir mecburiyet altında veya yanlışlıkla işlenmiş günahı affettirmek ümidiyle şeriata uygun olarak verilen sadaka veya tutulan oruç.

G.74/3 Tevbe nef̄ itmez riyāyile olıcağ zāhidā / ‘İşk̄ı ihlās ile cürm̄ün maḥvına **keffāre** kıl

kej-dehen: eğri ağızlı, çarpık ağızlı || güneş ve ay.

G.79/3 Bir zavallu āftāb u māh ise bir **kej-dehen** / Nice kılsunlar senūnle da‘vi-i ḥüs̄n ü cemal

kelām: söyleyiş, söyleyiş biçimi, söylemek.

G.82/5 Zülfi vaşfında mu‘aqqaddur **kelāmuñ** ‘Adl̄iyā / Lebleri vaşfında görseñ nice ş̄ir̄in eyledüm

kelb: köpek || rakip. Klāsik Türk şiirinde rakip, sevgilinin kapısında bekleyen köpeklere benzetilir.

G.105/4 Ḥamdülillāh kim degül adum benüm **kelb** iy rakīb / Ğayret ehline ölüm yegdür yaramaz addan

kelb-i mu‘allem: eğitilmiş köpek || rakip.

G.78/6 Nice şayd ide diyem baña sen āhūyı rakīb / Gerçi av iti durur **kelb-i mu‘allem** degül ol

kelb-i rakīb: köpek rakip || klāsik Türk şiirinde rakip, sevgilinin kapısında bekleyen köpeklere benzetilir.

G.89/7 Ol şanem **kelb-i rakībün** ürdüğün diñler dir̄iğ / Veh ki feryād u fiğānum ‘Adl̄i diñlenmez benüm

kellelik eylemek [D]: halt etmek, uygunsuz bir söz söylemek.

G.22/3 Öykünürse zülfüñe sünbül siyeh r̄ul̄ık idüp / Beñzerem dirse lebüñe **kellelik eyler** şeker

kem: az, eksik, noksan; kötü.

G.59/2 Meh gibi **kem** cemāl̄i neyleyelüm / Bize bir mihr-i b̄i-zevāl gerek

kemān: yay, kavis; yaya benzer || sevgilinin kaşı.

G.49/2 Nāveklerin ol kaşı **kemān** aldı tenümden / Ol t̄ā’ire döndüm ki anuñ bāl ü peri yok

kemān itmek [K]: eğmek, bükmek.

G.40/1 Kaşı ḥayāl̄i hilāl̄üñ kadın **kemān itmiş** / Ne fā’ide ki bu fikrinden ol ziyān itmiş

G.83/4 Dest-i cevr̄üñle büküp sen ḳaddüm **itdükçe keman** / T̄ir-i āhumla felek her dem nişānumdur benüm

keman kılmak [K]: bkz. “kemān itmek”.

G.28/4 Ğam çerisiyle muḳābil olmağa ‘āş̄ıklarūñ / Ḳāmetin **kı lup keman** āhını aña t̄ir ider

kemāna dönmek [K]: eğilmek, bükülmek.

G.123/7 Kaşuñ hayāliyile döndi kemāna ‘Adlī / Her demde tīr-i āhı andan irer semāya

kemān-ebrū:

1. yay gibi güzel kaşlara sahip sevgili.

G.4/1 İy kemān-ebrū n'ola kurbān idersem cān saña / Biñ benüm bigi ider her lahza cān kurbān saña

2. yay gibi güzel kaş || sevgilinin kaşları.

G.126/1 Müjeñ tīri geçer sīnemden irer oğ gibi cāna / **Kemān-ebrūlaruñ** bir küşeden meyl itse kurbāna

kemend: eskiden idam için boyna geçirilen yağlı kayış || sevgilinin saçı.

G.18/1 Eyledi müşgīn saçın kaşduma ol şayyād bend / Halka halka kıldı gūyā şayd için pīcān **kemend**

G.19/1 Senüñ zencīr-i zülfünden dil-i dīvāne bend ister / Uşandı hicr ile cāndan aşılmağa **kemend** ister

G.118/2 Dil tolaşmaz zülfı sevdāsına gayrı dil-berüñ / Kākül-i cānān gibi miskīn **kemendüm** var iken

kemend-endāz: kemend atan, avcı || tanıkta sevgili, düşmanı ve avda bazı hayvanları tutmak için uzaktan atılan ucu ilmekli ipi atan kişiye/avcıya benzetilir.

G.108/5 Cān u dil şaydını fitrākine aşmaz gerçi kim / Cānumuz kılca kalupdur ol **kemend-endāz** için

kemer: kuşak, bel bağı || padişahın bel kuşağı.

G.49/5 ‘Adlī ser-i zülfüñle ayağūñ tozin ister / Kim salṭanatında daḥı tāc u **kemeri** yok

kemīn açmak: pusu kurmak, saldıracığı kimseye görünmemek için bir yere gizlenip onun oradan geçeceğı zamanı kollamak, beklemek.

G.117/4 Esīr-i bend-i belā olmaduğ gönül kalmaz / Egerçi zülfüñ **aça** cān sipāhı üzre **kemīn**

kemterīn: en aciz, en hakir, en aşığılık || Adlī.

G.106/5 Pādşāhum işigüñde kullaruñdan **kemterīn** / Kuluñ olmağ yeg durur ‘Adlī gibi şulṭāndan

kenār: kıyı, sahil || aşığın gözyaşlarıyla oluşan büyük denizin kıyısı.

G.23/5 Gözüñ yaşıyle **kenār** ola mı senüñ ‘Adlī / Ziyāde ser-keş olupdur o serv-i hoş-reftār

G.78/2 Gözüñüñ yaşını ‘ummāna nice beñzedeyüm / Ki **kenārında** bunuñ kaçre kadar nem degül ol

kenār eylemek [D]: bir kenara atmak || dışlamak, görmezden gelmek.

G.65/4 Kenāre gelmeyüben sen **kenār eyleyeli** / Gözüñ yaşını benüm bahr-ı bī-kenār itdüñ

kenār itmek [D]: kucaklamak, kucağa almak; samimi olmak.

G.74/5 ‘Adlī ol serv-i revānı **itmek** isterseñ **kenar** / Nisbetini eşk-i çeşmüñüñ revān enhāre kıl

kenāre gelmek [K]: tenhaya gelmek || تنها bir köşede görüşmeye gelmemek.

G.65/4 **Kenāre gelmeyüben** sen kenār eyleyeli / Gözüñ yaşını benüm bahr-ı bī-kenār itdüñ

kendü:

1. kendi, iyelik ekleri alarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarayan dönüşlülük zamiri, zat.

1.1. aşık.

G.21/1 Şol gedā kim dil-berini **kendüye** ğam-ḥ'ār ider / Yeg durur ol şāhdan kim yāri andan 'ār ider

G.52/2 'Aşık ki lebün yādına mey nüş ide tañ yok / Cem **kendü** olup sāgar aña cām-ı Cem olmak

G.57/3 Düşelden sen periden bir dem ayru / Delürdüm **kendüm** ile eylerem ceng

G.86/1 Ben beni yār ışiginde gāh derbān eylerem / Bu ḥayāl ile gehī **kendümi** şultān eylerem

G.118/4 Eylemiş dil-ber şalā vaşlına cānlar dir meğer / İy gönül ben kime diyem bunu **kendüm** var iken

1.2. sufi, zahit.

G.77/3 Zāhid añmaz **kendünün** ḥalvetde esrārın görün / 'Aşığı içer diyü taḥff idermiş ol şaḳīl

G.108/3 **Kendü** añmaz ḥalvetinde başlar kesdügini / Tanz ider şūfī bize ol gözleri ṭannāz için

1.3. sevgili.

G.120/4 Nāḥun-ı gül-berg-i yārün her biri āyinedür / 'Adlīyā **kendüyi** görirse n'ola ol nāzenin

1.4. aşıklık şöhretinin yerde ve gökte yayılmasını isteyen kişi.

G.63/5 Yer ü gök şöhret-i 'ışkuyla pür olsun diyenün / Āhınun yiri felek **kendüsünün** ḥāk gerek

1.5. hatip.

G.10/5 Ger lebün cām-ı meyın yāditse minberden yire / Na'ra urup **kendüyi** ser-mest ide ol dem ḥatīb

kendüden gitmek [D]: kendinden geçmek; bilinci işlemez olmak, kendini kaybetmek, bayılmak; bir şey karşısında coşkuya kapılmak, duygulanmak.

G.23/4 Gözüm yaşını şular gördi **kendüden gitdi** / İşitdi nālemi zārılığ eyledi kühsār

kerāmet: ermiş kimselerin gösterdiğine inanılan olağanüstü ve şaşkınlık uyandıran davranış. Tanıkta Hz. Musa'nın asâ kerametine atfen kullanılmıştır.

G.92/2 'İşkuñ **kerāmetinde** raḳībi helāk için / Zülfün 'aşā-yı Mūsa gibi ejdehā kılam

kerem kılmak [K]: cömertlik etmek, ikram ve ihsanda bulunmak.

G.121/2 **Kerem kıl** bir nazar daḥı beni bī-cān idüp gitme / Ki sensüz bir nefes olmaz ḳarārı rūḥumuñ tende

kerīm: kerem ve sehavet sahibi, cömert, inayet ve ihsan sahibi || sevgili.

G.47/6 Ḥāşıl-ı ḥüsnünde ḥālün men' kılma k'eylemez / Çün **kerīm** olan gedādan dāne-i erzen dirığ

kesād virmek [K]: kıtlık vermek, kesat vurmak.

G.130/3 Ḳaddün ḥalāvetini lebün şehdi kıldı telḥ / Zülfün **kesād vireli** bāzār-ı 'anbere

kesilmek: ayrılmak, uzaklaşmak, vazgeçmek, el çekmek || sevgiliye ulaşmaktan vazgeçmek.

G.87/5 Kırtaram diyü inen sa'y iderem dāmenüñi / **Kesilüp** dest-i raķīb olmadı kūtāh n'idem

kevākib:

1. yıldızlar.

G.20/4 Tā şubħa degin yummasa göz tañ mı **kevākib** / Āhumla felek yana diyüben ħazeri var

1.1. tanıkta eskiden yıldızlara bakarak geleceği tahmin etme adetine atıf vardır.

G.109/7 Gehī vaşl ü gehī fūrķat zihī taķdīr-i Rabbānī / Şikāyet eyleme 'Adlī **kevākibden** feleklerden

kevākib olmak [K]: yıldız olmak, yıldıza dönüşmek || aşığın ah ateşinin gökyüzünde yıldızlara dönüşmesi.

G.132/3 Āhum irişüp **oldı** feleklerde **kevākib** / Tīrūñ eşeri olur iricek siper üzre

kevkeb: yıldız || aşık.

G.15/2 Mihr-i 'ālem-tābı medħ itmek düşer mi zerreye / **Kevkebe** lāyık mıdur itmek meh-i tābānı medħ

k'eylemez [K]: ki eylemez || ki uzak tutmaz.

G.47/6 Ĥāşıl-ı ħüsnünde ħālūñ men' kılma **k'eylemez** / Çün kerīm olan gedādan dāne-i erzen dirīg

ķible: Müslümanların namazda yöneldikleri taraf, Kâbe || herkesin teveccüh ederek başvurduğu yer; sevgilinin bulunduğu yer.

G.90/3 **ķible** ħaķķı şanemā Ka'be olaldan kūyuñ / Gözlerüm yaşını kıldum o ħaremde zemzem

G.107/4 Ka'be-i ħüsnünde zāhid görse ķaşuñ iy şanem / **ķiblei** terk eyleye yüz döndere miħrābdan

ķible itmek [K]: ķible yapmak, ķible haline getirmek, ķible olarak görmek || sevgilinin kaşları.

G.113/6 Günehdür diyü ta'n itme çün **itdük** kaşların **ķible** / Yüzüm dördürmezem zāhid ķo nuşħı secdegāhumdan

ķıl:

1. kıl, saç teli.

1.1. aşığın vücudundaki kıllar.

G.15/4 Oķlaruñı medħ ider cismümde olan her **ķılum** / Her çemen dildür şanasın kim ider bārānı medħ

G.38/2 Zülfi kāfirlik idüp her bir **ķılında** biñ esīr / Aşmağa ķaşd eylemişdür çok Müselmān bağlamış

G.89/2 Dilde ħamzeñ zaħmını tā ħaşr olunca iy şanem / Tende her **ķıl** dil olup söylerse diñlenmez benüm

1.2. sevgilinin yüzüne düşen saç telleri.

G.38/2 Zülfi kāfirlik idüp her bir **ķılında** biñ esīr / Aşmağa ķaşd eylemişdür çok Müselmān bağlamış

G.107/2 Niçe yüz biñ bende-i bendüñden āzād istesen / Al elüñe zülfüñi çöz bir **kılıcı** bāddan

kıl yarmak [D]: kılı kırk yarmak, titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek, önemle üstünde durmak.

G.59/7 Bili vaşfında **kıl yarar** olsan / ‘Adlîyā incerek hayāl gerek

kıl-be-kıl: inceden inceye, birer birer.

G.71/3 Serv ile kıdd-i hırāmānı bir olduğı gibi / Görinür müy-ı miyāniyle saçı **kıl-be-kıl**

kılca: kıl kadar || çok az, en ufak.

G.112/2 Dil metā‘ını añup zülfî tolandurdı beni / İtmedüm fā‘ide bir **kılca** bu bāzārımdan

kılıc: kılıç.

G.124/3 **kılıcuñ** üstine cān u gönül ki cān atdı / ‘Aceb mi cān vire ger teşne bir içim āba

kılmak: yapmak, etmek, eylemek, işlemek. Yardımcı fiil olarak kullanılır.

G.67/3 Bir berk-i hazān-dīde mişālinde **kılupdur** / Beñzümi kıdı fürkati ol tāze nihālūñ

G.72/5 Eger şāfī-nazar olmak dilersen / Ayağı toprağın nūr-ı başar **kıl**

G.72/7 Leb-i la‘lini kim emsem dir ise / İlähi dilin ağzında şeker **kıl**

G.74/3 Tevbe nef‘ itmez riyāyile olıcağ zāhidā / ‘İşki ihlās ile cürmüñ maḥvına keffāre **kıl**

G.90/3 Kıble ḥakkı şanemā Ka‘be olaldan küyuñ / Gözlerüm yaşını **kıldum** o ḥaremde zemzem

G.92/1 Tūbā boyuñ ki vaşf idicek müntehā **kılam** / Medḥ-i lebüñde sözlerümi cān-fezā kılam

G.92/1 Tūbā boyuñ ki vaşf idicek müntehā kılam / Medḥ-i lebüñde sözlerümi cān-fezā **kılam**

G.92/2 ‘İşkuñ kerāmetinde raqībi helāk için / Zülfüñ ‘aşā-yı Mūsa gibi ejdehā **kılam**

G.92/4 Ḥāk-i vücūdumı ne kadar bī-behāyise / İksīr-i ḥāk-i pāyuñ ile kīmyā **kılam**

G.92/5 Bir kerre iltifāt ile kılum durur diseñ / ‘Adlî’yi milk-i ‘āleme ben pādşā **kılam**

kısmet: bölme, pay etme, taksim etme, hisselere ayırma; talih, takdir olunan nasip.

G.25/4 Her leṭāfet ki ezel **kısmet** idi hūblara / Cümlesin cem‘ idüben sende ‘ayān eylediler

G.41/4 Ağyār nigār ile şafā bezmini eyler / ‘Uşşāka ezel **kısmeti** renc ü ta‘ab olmuş

G.113/7 Belā vü derdimiş iy dil ezelden ‘Adlî’ye **kısmet** / Fiğān u nāleden geç kim budur taqdīr ilāhumdan

kısmet eylemek [K]: Tanrı'nın her kişiye uygun gördüğü yaşama durumunu sağlamak, nasip etmek.

G.87/1 Rüz u şeb ḥasret ile geçdi günüm āh n'idem / Baña **kısmet** ğamuñı **eylemiş** Allāh n'idem

kısmet itmek [K]: bkz. “kısmet eylemek”.

G.7/5 Kime şadı kime ğam **itmiş** Ḥudā **kısmet** ezel / Sensüzün āh eylemek her dem naşīb itmiş bana

kısmet olmak [K]: kısmet olmak, nasip olmak.

K1.1/1 Çün rüz-ı ezeli **kısmet olmuş** bize devlet / Taqdîre rızâ virmeyesün buña sebep ne

kıssa-i guşşam: dert kıssası, çekilen dertlerin hikayesi.

G.83/6 **Kıssa-i guşşam** yazup şerh itmedüm yâ Rab neden / Söylenen dillerde şimdi dâstânumdur benüm

kıssa-i ışk: aşk hikayesi.

G.105/3 Eylemişdi **kıssa-i ışk** benüm rûhum revan / Dâstân okımadın Mecnûn ile Ferhâd'dan

kıyâma тұrmak: namazda ayakta durmak.

G.2/3 Sebz-püş olup **kıyâma тұrdılar** her bir şecer / Kıldılar secde huzûr-ı kalb ile kühsâre bak

kıyâmet: Allah'ın ezelde takdir ettiği zaman gelince, dünyadaki bütün canlıların ölmeleri, sonra bütün ölmüşlerin Allah tarafından diriltilmeleri, mahşer yerinde toplanarak hesaba çekilmeleri, âlemin bozulması || cefası çok diye aşta sırt dönmek.

G.26/4 Cevre bakup havf ile gitse hıramân oluban / Bundan artuğ dağı âlemde **kıyâmet** var mıdur

kıyâmete degin: kıyamete kadar.

G.122/4 Qadüñle zülfüñ ucından elemelerümi benüm / **Kıyâmete degin** olmaz şümâr eylemeğe

kıyâs itmek [K]: kıyaslamak, mukayese etmek, karşılaştırmak.

G.31/4 Tîrünüñ peykânıdur cismümde her mü iy şanem / Var **kıyâs it** kim ne deñlü tende peykândur henüz

kıymet: değer; şeref, onur, itibar || sevgilinin ayak toprağı.

G.26/1 Bir mülâyim dil-bere âlemde **kıymet** var mıdur / Hâk-i pâyine yüz urmağ deñlü izzet var mıdur

kıymet ağırı altun [K]: ağırlığınca altın, ağırlığı kadar altın. Tanıkta Yusuf peygamberin Mısır Veziri tarafından altınla tartılarak alınmasına atıf vardır.

G.54/4 Yūsuf-ı Mısrî'ye **kıymet ağırı altunimiş** / Hâk-i pâyüñ cevheri biñ câna erzândur senüñ

kıymet bulmak [D]: değer biçmek, bir şeyin değerini belirtmek, bir şeye değer koymak.

G.130/2 Rengîn söz ile yaşuma meyl itmedi nigâr / **Kıymet bulunmadı** n'idelüm dür ü gevhere

ki:

1. ki bağlacı.

1.1. fiil açıklama bağlacıdır. Bazen de fiilin anlamını pekiştirmek amacıyla kullanılır.

G.6/5 Zülf-i dil-dâre şebîh itdügüme incinüben / Gör **ki** dönderdi meger nâfe-i tâtâr bana

G.20/7 Hicrinde gönül oldu yüzi nûrına nevmîd / Ğam gicesinüñ şanma **ki** âhir seheri var

G.26/2 Bakışuñdan añlayup h̄alvet t̄urup biñ n̄az ile / T̄olaşup tenh̄a gelüp diye **ki** h̄izmet var mıdur

G.27/7 Muhaqqak oldı **ki** ‘Adlī haṭı ğamın yazmış / Kara yüzüñ gibi alnuñda k̄atib-i taḫdīr

G.33/7 Kūyından anuñ sür **ki** raḫībı göre ‘Adlī / Cennet'de eger itse mek̄an Bū-Leheb olmaz

G.35/5 Ruḫlarıñda h̄āl-i ‘anber-b̄aruñı gören didi / Hoş yaraşmış **ki** ola k̄āfūr ile fūlful enīs

G.49/1 Şā‘irdür ki nigārın leb-i la‘l-i teri yok / Şol t̄ūṭıye benzer **ki** ğıdāya şekkeri yok

G.49/2 Nāveklerin ol qaşı kemān aldı tenümden / Ol t̄ā‘ire döndüm **ki** anuñ bāl ü peri yok

G.50/2 Vuşlat demidür çünkü bu dem h̄āne-i dilden / İy ğam yüri gitgil **ki** daḫı saña maḫal yok

G.64/2 Şabā şan ğülşene h̄āşāk iletdi / Yirüñ bekle **ki** kūy-ı yāre varduñ

G.65/3 Cefālarıñı ziyād eyledüñ **ki** minnetdür / Bu n̄ā-tüvānı bu luṭf ile zīr-i bār itdüñ

G.91/2 Gözlerüñ t̄iĝ çeker qaşdı bu kim cānum ala / Şanemā ivme **ki** ben şanma ki h̄āzır degülem

G.91/2 Gözlerüñ t̄iĝ çeker qaşdı bu kim cānum ala / Şanemā ivme ki ben şanma **ki** h̄āzır degülem

G.91/3 Nergisüñ siḫriyile dār-ı cihān t̄oldı fiten / Var daḫı'y şūh-ı cihān dime **ki** sāḫir degülem

G.103/6 Lebüñ vaşfın şoram dirsın **ki** yok yire heves ḫılma / Eger yād eylesem zūlfüñ zihī t̄ül-i emel dirsın

G.117/5 T̄udağuñ üstine zūlfüñ egildüğini gören / Didi **ki** vaḫy getürmiş Mesīḫ'e Rūḫü'l-emīn

G.122/6 Şaçuña ‘Adlī gönül cem‘ idüp **ki** cān atdı / İver mi zūlfüñ anı t̄ārmār eylemege

G.123/2 Olmaduğını sāyeñ bilmezdümd evvel āḫir / Bildüm **ki** sen meleksın olmaz melekde saye

G.124/1 Diler **ki** bağlana gönülüm o zūlf-i pür-tāba / Ne cān virür göre miskīn bend ü ḫullāba

G.132/5 Ḳanlu yaşumuñ dānelerin diz **ki** yaraşur / Simīn-bedene la‘l ü cevāḫir ğüher üzre

1.2. isim ve zamirleri açıklama/tanımlama bağlacıdır. İsim ve zamirleri çoğunlukla sıfat-fiil yoluyla açıklar.

G.1/3 Şeh oldur **ki** ḫulluğuñ itdi senüñ / Ḳuluñ olmayan şeh gedā yaraşur

G.3/4 ‘Adū-yı bī-başar aña muḫālif olsa ne tañ / Saḫīḫi egri görürler şular **ki** aḫveldür

G.4/5 H̄üblik sende temām olduğına ḫucdet durur / K̄atib-i ḫudret **ki** yazmış ol ḫaṭ-ı reyḫān saña

G.5/3 Şan süre-i İncīl idi ḫaṭṭuñ **ki** yazıldı / Göstermek için la‘l-i lebüñ mu‘ciz-i ‘İsā

G.16/1 Devr-i ğüldür cün ider devr-i ḫadeh cānı feraḫ / ‘Āḫil oldur **ki** tutar her dem ol avānı feraḫ

G.19/3 Mey-i la‘lin içüp vā‘iz ḫumār-ı çeşm-i yār olduğ / Aña di va‘z u tefsīri **ki** senden nuş u pend ister

G.20/1 Her dilde **ki** dāğ-ı ğam-ı ‘ışḫuñ eşeri var / Āḫ itse n'ola derd ile yanmış ciğeri var

G.22/4 Seyr iderken ḫüsn ilin çeşminden iy dil **ki** şaḫın / Eylemek lāzım durur çünkim ḫarāmīden ḫazer

G.24/3 T̄ālī‘üm kör baña zūlfüñ yüzüñi göstermez / Kim ider anı **ki** bir baḫt-ı siyehkār eyler

G.25/4 Her leṭāfet **ki** ezel ḫısmet idi ḫūblara / Cümlesin cem‘ idüben sende ‘ayān eylediler

G.27/3 Bugün **ki** naḫd ayağuña cān nişār iderem / Ḳabül eyle hey āfet ki öldürür te‘ḫīr

- G.27/3 Bugün ki naqd ayağuna cân nişâr iderem / Qabül eyle hey âfet **ki** öldürür te'ḥîr
- G.27/6 Cinânda yürür idüm vâkı'anda dimişsin / Düşünse ḥayr ola şûfî **ki** 'aksidür ta'bîr
- G.29/3 Ruhların şevkiyle bir 'âşık **ki** cân vire senün / Qabri anuñ ḥaşr olunca dostum pür-nür olur
- G.33/1 Her şubḥ güneş gelse kapuña 'aceb olmaz / Ma'zûr ola iy şeh **ki** gedâda edeb olmaz
- G.33/4 Gönlüm evini yıkalı 'âlemde şafâ yok / Bir ḥâne **ki** vîrân ola 'ayş u ṭarab olmaz
- G.40/1 Kaşî ḥayâlî hilâlün kadın kemân itmiş / Ne fâ'ide **ki** bu fikrinden ol ziyân itmiş
- G.41/1 La'l-i leb-i cânâne **ki** şîrîn ruṭab olmuş / Ehl-i dile acı sözi anuñ 'aceb olmuş
- G.43/4 Ol **ki** tîr-i müjesiyle dil ü cân şayd eyler / Ğamzesinden ola mı sîne-i şad-çâk ḥalâş
- G.49/1 Şâ'irdür **ki** nigârın leb-i la'l-i teri yok / Şol ṭûṭiye benzer ki ğıdâya şekkeri yok
- G.49/3 Ḥâkister idüp virdi tenüm bād-ı fenaya / Kimdür **ki** diyen âhum odnuñ şereri yok
- G.49/4 Vâ'iz **ki** Ceḥîm'ün zulümâtın ider evşâf / Fûrkat şebidür var ise k'anuñ şeheri yok
- G.52/2 'Âşık **ki** lebün yâdına mey nûş ide ṭañ yok / Cem kendü olup sâğar âna câm-ı Cem olmağ
- G.66/3 Yüzün güli **ki** âna 'özü-ḥ'âh ola ğam yok / Ṭutam ki ḥâr-ı belâdur bu ḥâr-ı zârlaruñ
- G.68/1 Olur mı şâd gönül kim ğam içre zâr degül / İder mi vaşla heves ol **ki** dil-figâr degül
- G.68/5 Ne deñlü çoğ ise 'ışk ehli olurlar bîzâr / Şu 'ömrden **ki** ğaraz âna vaşl-ı yâr degül
- G.76/2 Kim **ki** aḥşam zülfünü göre gicesi qadr olur / Kim yüzün görse şehir zî-ṭâli'-i ferḥunde-fâl
- G.77/4 Ağlamasa gözlerüm küyına yol virmez nigâr / Oldı rüşen bu **ki** hergiz cennete girmez baḥîl
- G.86/4 Ğamzeñ oqları irerse kimseye bildürmezem / Ben **ki** sînemde cefâ tîğini pinhân eylerem
- G.92/1 Ṭübâ boyuñ **ki** vaşf idicek müntehâ kılam / Medḥ-i lebünde sözlerümi cân-fezâ kılam
- G.93/5 Cân-ı şîrini **ki** la'lün yâdına kıldum feda / Râḥat u ârâm ile güyâ şeker-ḥ'âb eyledüm
- G.110/3 Ḥâne-i dil **ki** ḥarâb oldı gözün mekrinden / Ğamzeñ oqlarıyle anı ben âbâd ideyin
- G.116/5 'Adliyâ 'ışk ile kânî ol **ki** şâh-ı Ğaznevî / Salṭanatdan geçmedi 'ışk-ı Ayâz'ı bilmedin
- G.117/6 Defîne-i dil-i 'Adlî **ki** 'ışka maḥzendür / Aransa naqd-i ğamuñ bulunurdu anda hemîn
- G.122/5 Gönül **ki** kan yuduban la'l ü güher eyledi cem' / Gözüm diler ayağuna nişâr eylemeğe
- G.124/3 Qılıcuñ üstine cân u gönül **ki** cân atdı / 'Aceb mi cân vire ger teşne bir içim âba
- G.127/3 Fiğân **ki** gözleri zulminden ol şehün bir gün / Elümle çâk ideyin sînemi yaqam yirine
- G.134/1 Dürlerle **ki** zeyn ide yüzün rüy-ı zemîni / Reşke bırağur encüm ile çarḥ-ı berîni
- G.142/3 Zaḥm-ı tîrüñle **ki** cân çıkmağa 'azm itmiş idi / Darb-ı tîğün irişüp derdüme dermân oldı
- Mat.3 Yine şâdum **ki** ol gül-çehreden büy-ı vefâ geldi / Küdûret gitdi gönlümden bi-ḥamdillâh şafâ geldi
- 1.3. cümle açıklama bağlacı. "Çünkü, zira" şeklinde anlamlandırılabilir.
- G.27/4 Bu şevk ile dilerem kişüne olam qurbân / **Ki** âhu-yı dile şîrâne urasın bir tîr
- G.40/2 Meger ki mâh-ı münîr ayağuna yüz sürmiş / **Ki** cebhesinde ayağun tozu nişân itmiş

- G.62/4 Gözüñ marîzine la^l-i lebüñle eyle ‘ilâc / **Ki** haste olana olmaya gül-şekerden yeg
- G.78/2 Gözüñüñ yaşını ‘ummâna nice beñzedeyüm / **Ki** kenârında bunuñ kaçre kadar nem degül ol
- G.117/3 Kaşuñda kaçre ‘arak kim düşüp durur şanasın / **Ki** ‘anberîne-i müşgîn üzre dürr-i semîn
- G.121/2 Kerem kıl bir nazâr dahı beni bî-cân idüp gitme / **Ki** sensüz bir nefes olmaz kaçararı rûhumuñ tende
- G.141/2 Şol şehinşehligi erzâni kılupdur bize Hağ / **Ki** cihân şehlerine bende dimek ‘âr oldı
- G.144/1 Bu kaç midur ya kaçâ nağş-ı bend pergâri / **Ki** nağş kıldı yüzüñ şemsesiyle gülzârı
- 1.4. bağlaçlara vurgu katmak için kullanılan bağlaçtır.

- G.40/2 Meger **ki** mâh-ı münîr ayağuşa yüz sürmiş / **Ki** cebhesinde ayağuş tozu nişân itmiş
- G.82/2 Ta’n taşından girüp göñlüne olmadum halâş / Melce’ vü me’vâmı ben gerçi **ki** sengîn eyledüm
- G.127/5 Mu‘athtar eyledi âfâkı nazmı ‘Adlî’nüñ / Meger **ki** zülfin ider dil-berüñ kalem yirine
- 1.5. edatları vurgulamak için kullanılan bir bağlaçtır.
- G.65/5 Hîsâb olunmaya yazılsa tâ **ki** rûz-ı şümâr / Şaçuñ girihleri kim dilde bî-şümâr itdüñ
- G.65/6 Bu hüsn ile **ki** şeh olduñ göñül vilayetine / Ğamuñ diyârına ben kılı şehriyâr itdüñ
- G.89/7 Ol şanem kelb-i raķibüñ ürdüğün diñler dirîğ / Veh **ki** feryâd u figânüm ‘Adlî diñlenmez benüm

k'ide [K]: ki eder.

- G.58/5 Görine gözlerine gün gibi gündüzde şehâ / Kağı a‘mâya **k'ide** kühl-i cilâ hâk-i derüñ
- ķil ü ķâl [K]:** dedikodu.

- G.138/6 Deheni fikr olunsa söz yoğdur / Bili vaşfında **ķil ü ķâl** kaçı

ķil ü ķâl olmak [K]: konuşulmak, dedikodusu yapılmak.

- G.51/6 Behey ‘Adlî ham-ı zülfi gibi dâl olmasa kaçdüñ / Nedür bu halk arasında bu deñlü **ķil ü ķâl olmak**
- kim:**

1. ki bağlacı.

1.1. fiil açıklama bağlacıdır. Bazen de fiilin anlamını pekiştirmek amacıyla kullanılır.

- G.7/1 Büy-ı zülfüñle behişte ger vara bād-ı şabâ / Ravza'dan kaçru çıkup Rıdvân diye **kim** merhabâ
- G.7/6 Derd-i dil dermânını şordum tabîbe didi **kim** / Şerbet-i la^linden özge derdüñe yoğdur deva
- G.31/4 Tîrüñüñ peykânıdur cismümde her mü iy şanem / Var kıyâs it **kim** ne deñlü tende peykândur henüz
- G.38/7 ‘Adlî’nüñ nazmın gören vaşf-ı ruhuñla didi **kim** / Cem‘ idüp evrâķ-ı gül bir taze dîvân bağlamış
- G.39/1 Ben kaçlına cevr iden ol husrev-i hûbânımiş / Zann iderdüm ben anı **kim** âfet-i devrânımiş
- G.60/2 Bu Zâl-i dehr-i düñüñ ol kaçdar çekdüm cefâsın **kim** / Cihâna dâstân oldı benüm kaçķumda Rüstemlik

G.71/2 Dür dişüñ fikriyle şol kadar ağladum **kim** / Bahra döndi gözümün yaşı görünmez sâhil

G.76/1 Gün yüzün üstinde olmuş rā çaşuñ iy meh hilal / **Kim** görüpdür âftâb ile hilâle ittîşâl

G.100/2 Zâhidi gör **kim** güzeller sevmegi inkâr ider / Āşim olmaz mı diyen nūr-ı Hüdâ'yı sevmez

G.111/5 Görse sünbüllerüñi ravzada Rıdvân diye **kim** / Bulmadum sünbül-i ter ol iki gîsü gibi ben

G.137/3 Sâki-i devrân beni bir cām ile mest itdi **kim** / 'İşk şer'î men' kılmış muhtesib ta'zîrini

1.2. isim ve zamirleri açıklama/tanımlama bağlacıdır. İsim ve zamirleri çoğunlukla sıfat-fiil yoluyla açıklar.

G.1/4 Şu baş **kim** saña secde eylemeye / Ser-i şâh ise zîr-i pâ yaraşur

G.1/5 Şu dil **kim** marîz-i gamuñdur senüñ / Aña zikrûñ ile şifâ yaraşur

G.3/1 Muhammed-i 'Arabî **kim** Resül-i ekmeldür / Taqarrüb ile kamu enbiyâdan efdaldür

G.14/4 Çün mâ-cerâ bilindi başuñdan itme taqrîr / Ol nesne kim 'ayândur olmaz beyâne muhtâc

G.20/3 Sen mehde tamâm olduğına âyet-i hüsnüñ / Huccet haţuñı göster aña **kim** nazarı var

G.21/1 Şol gedâ **kim** dil-berini kendüye gam-h'âr ider / Yeg durur ol şâhdan kim yâri andan 'âr ider

G.28/3 Zulmi **kim** şâh eyleye kim virür anuñ dadını / Hânei mi'mâr yıksa anı kim ta'mîr ider

G.29/1 İşigüñ dârü ş-şifâsından şu dil **kim** dür olur / Derdine dermân bulunmaz hicr ile mehcür olur

G.31/5 Kanını peykânlaruñ yaşum dile irdükçe yur / Gel nazar kılmış yaşumuñ rengine **kim** kandur henüz

G.32/2 Gönülde seng-i cevruñle dilüm bir hâneyi **kim** / Devâm-ı devr-i çarh ile zevâl irüp harâb olmaz

G.34/1 Dil dilendi derd ile derdâ yine dil-dârsuz / Yârelendi yüregüm vâ hasretâ **kim** yârsuz

G.43/1 Kâkülinden olamaz bu dil-i gamnâk halâş / Murğ **kim** dâma düşe olmaya bî-bâk halâş

G.51/3 Behey kâfir Müselmânlık yolında var mıdur bu **kim** / Harâmî gözlerüñe şanımı içmek helâl olmak

G.65/5 Hisâb olunmaya yazılsa tâ ki rûz-ı şümâr / Şaçuñ girihleri **kim** dilde bî-şümâr itdüñ

G.68/1 Olur mı şâd gönül **kim** gam içre zâr degül / İder mi vaşla heves ol ki dil-figâr degül

G.79/5 'Adlîyâ aĥvâlüñe vâkıf degül şanma nigâr / Her ğazel **kim** yazdum oldı yâre benden 'arz-ı ĥâl

G.82/4 'İşk pîrinden gam irşâdın temennâ eyledüm / Her du'â **kim** kıldı ol ben daĥı âmîn eyledüm

G.91/2 Gözlerüñ tîğ çeker çaşdı bu **kim** cânım ala / Şanemâ ivme ki ben şanma ki ĥâzîr degülem

G.100/1 'Āşık olur mı diyen sen meh-liķâyı sevmez / Ümmet olur mı diyen **kim** Muştafa'yı sevmez

G.117/3 Çaşuñda kaţre 'arâk **kim** düşüp durur şanasın / Ki 'anberîne-i müşġin üzre dürr-i semîn

G.132/6 Her laĥza gözün tîğ-i müjeñ çekdüġi bu **kim** / 'Ādetdür olur düzd ü harâmî çü zer üzre

1.3. cümle açıklama bağlacı. "Çünkü, zira" şeklinde anlamlandırılabilir.

G.1/10 Ben itdüm anı **kim** baña yaraşur / Sen eyle anı kim saña yaraşur

G.1/10 Ben itdüm anı kim baña yaraşur / Sen eyle anı **kim** saña yaraşur

- G.12/5 Va‘desine iy gönül dil-berlerüñ aldanma **kim** / Anlaruñ olmaz cihānda ‘ahd ü peymānı dürüst
- G.18/4 Zāhidā zühdüñ görüp rind olana ta‘n itme **kim** / Levha tarhın böyle çekmiş üstād-ı nakş-bend
- G.20/2 Kaşına gözi gamz ider iy dil hāzer it **kim** / Ol egriye bu fitnenüñ egri haberi var
- G.21/1 Şol gedā kim dil-berini kendüye gam-h‘ār ider / Yeg durur ol şāhdan **kim** yāri andan ‘ār ider
- G.31/2 Bir dem eglen iy felek gönlüm sarāyın yıkma **kim** / Ol perī-peyker hayāli anda mihmāndur henüz
- G.32/3 Dirīg itme lebüñ būsın nigārā haste dillerden / **Kim** anuñ rüz-ı maşşerde şevābına hisāb olmaz
- G.37/2 Cān bedende fikr-i agyār ile bir bülbül durur / **Kim** aña zāg u zeğan cem‘ olup olmuş hem-kafeş
- G.46/5 Hār-ı hicrān ile hūy eyle hemān **kim** tūtdılar / Gülşen-i kūyın nigāruñ ‘Adlīyā büm ile zāg
- G.49/5 ‘Adlī ser-i zülfüñle ayağūñ tozın ister / **Kim** saltanatında dağı tāt u kemeri yok
- G.52/4 Ğam deştini **kim** kat‘ iderem mümkün olur mı / Mecnūn ile Ferhād baña hem-ka-dem olmağ
- G.61/6 Bedr olup gün yüzine karşı inen lāf urma **kim** / Eyde iy meh bir gice hūs-n-i kemālūndür senüñ
- G.68/3 Başuma gün mi toğar **kim** yüzüñ firākında / Kara şaçūñ gibi ‘ālem gözūme tār degül
- G.69/1 Gülşen-i kūyuñ gönül murğına **kim** me‘vā degül / Anuñ için bülbül-i dil lāldür gūyā degül
- G.74/2 Şābit oldum rāh-ı ‘ışkuñda baña rahm it diyü / Dimedüm **kim** gözlerümüñ yaşını seyyāre kıl
- G.83/3 Nice yaşlar dökmesün çeşm-i revān arduñca **kim** / Terk idüp giden beni rūh-ı revānumdur benüm
- G.105/4 Hāmdülillāh **kim** degül adum benüm kelb iy raķīb / Ğayret ehline ölüm yegdür yaramaz addan
- G.106/2 Hattı gelmedin gül-i vaşlın taleb kıl iy gönül / **Kim** hazān faşlında hattı olmaz inen bustāndan
- G.109/2 Benümçün kimse kalmadı niyāz itmeye kaşuñda / Dirīgā **kim** kabül olmaz biri bunca dileklerden
- G.113/7 Belā vü derdimiş iy dil ezelden ‘Adlī’ye kısmet / Figān u nāleden geç **kim** budur taqđār ilāhumdan
- G.135/2 Der-miyān it varuñı nergis gibi bāg içre **kim** / Dökilüp saçılmağ öğretti şükūfe dirhemi
- 1.4. bağlaçlara vurgu katmak için kullanılan bağlaçtır.
- G.21/6 Zūlmet-i hicrūñde bilmez ‘adl ü zūlmin ‘ālemüñ / Ol kadar **kim** ‘Adlī’yi zūlfüñ gamı efkār ider
- G.29/4 Şanuram cāndan belā-yı nā-gehānī def‘ olur / Her kaşan **kim** bāb-ı dil-berden raķībi dūr olur
- G.88/2 Ebr-i nīsān gerçi **kim** deryāya lü‘lü’-başşdur / ‘Āleme lü‘lü’ nişār eyler benüm deryālarum
- G.93/3 Şöyle inceldüm miyānuñ fikriyle dostum / **Kim** vücūdum za‘f ile ‘ālemde nā-yāb eyledüm
- G.93/4 Görinen encüm degüldür sīnesi pür-yāredür / Tīr-i āhı ol kadar **kim** çarha pür-tāb eyledüm
- G.93/7 Şol kadar **kim** ağladum bu sīne-i şad-çākde / Tīri zaħmın ‘Adlīyā gül-berk-i sīr-āb eyledüm
- G.95/3 Dehenüñ bir söz ile varlīgumı aldı tamam / Gerçi **kim** yoğ idi bir zerrece andan haberüm
- G.95/4 Ne ‘aceb baħr olur menba‘ı **kim** eksilmez / Dür dişüñ yādına harc eyledügümce güherüm

G.97/2 Ğubār-ı ğam ğaıuñ zāhir olalı tıtdı dil levĞin / Ne ğaı **kim** çekdüme evrāka ğamından ğasb-i ğāl itdüm

G.106/4 İy dişi dür la^l-i nābuñ ğasretiyle gerçi **kim** / Cān-fezādur el yudum ben çeşme-i ğayvāndan

G.108/5 Cān u dil şaydını fitrākine aşmaz gerçi **kim** / Cānumuz ğılca ğalupdur ol kemend-endāz içün

G.137/5 ‘İşğ ğaylı şöyle ğālīb oldı dil milkine **kim** / ‘Adlîyā erkān-ı devlet eylesün tedbîrini

1.5. edatları vurgulamak için kullanılan bir bağlaıtır.

G.10/1 Āh **kim** derdüme dermān itmege ‘āciz şabîb / Derdmend ü mübtelā üftādeyem merd-i ğarîb

G.89/3 Dem-be-dem derd-i dilüm söyler egerçi çeng ü ney / Āh **kim** sūz-ı derünüm bir dem añlanmaz benüm

1.6. her kim, her kim ki diye okunup belgisiz zamirleri açıklamak için kullanılır.

G.3/3 **Kim** anı medĞ ide çün medĞidür anuñ *levlāk* / Defātir-i dü cihān midĞatinde mücmeldür

G.12/7 Ğülşen-i nazmuñda ‘Adlî ğül koĞular dā’imā / Her nefes bülbül ğibi **kim** okusa anı dürüst

G.36/4 Alur ğöñlin virür barmağ ğisābın / **Kim** olsa zülfi řarrār ile munis

G.72/7 Leb-i la^lini **kim** emsem dir ise / İlähi dilin ağızında şeker ğıl

G.76/2 **Kim** ki aĞşam zülfüñi ğöre ğicesi ğadr olur / Kim yüzüñ ğörse seĞer zî-řālî^c-i ferĞunde-fāl

G.76/2 Kim ki aĞşam zülfüñi ğöre ğicesi ğadr olur / **Kim** yüzüñ ğörse seĞer zî-řālî^c-i ferĞunde-fāl

G.79/1 Ğaşlaruña bir ğadīmī bendedür beñzer hilal / **Kim** dü tā itmiş durur ğaddin mürür-ı māh u sāl

G.142/5 MütēĞayyir oluban bulmadı nuşka mecal / Mest-i ‘İşğüm beni **kim** ğörd’ise ğayrān oldı

1.7. zaman açıklama bağlacıdır. “Her ne zaman, ne zaman ki” şeklinde anlamlandırılabilir.

G.45/5 Tā ebed tārîk ğalmaz zülmet-i dünyā-yı dün / ‘İşğ nūrı **kim** şala dil ğānesi içre şu‘ā^c

G.46/2 Zülmet-i zülfüñde yüzüñ nūrın ister cān u dil / Cem^c olur pervāneler her ğice **kim** yansa çerāğ

G.85/1 Ol mehüñ her ğice **kim** kūyında eĞān eyledüm / İtlerine derd-i ser virmekle nālān eyledüm

2. kim, soru zamiri.

G.28/3 Zülmi kim şāh eyleye **kim** virür anuñ dadını / Ğānei mi‘mār yışsa anı kim ta‘mîr ider

G.28/3 Zülmi kim şāh eyleye kim virür anuñ dadını / Ğānei mi‘mār yışsa anı **kim** ta‘mîr ider

G.29/6 Niçe kāfir ğal‘asın almağ naşîb itdi Ğudā / ‘Adlî dil-ber ğöñlini almağ **kime** mağdūr olur

G.48/4 Hep cihān iy meh-liķā sen şāha olmışdur muřî^c / Leşker-i ğamzeñ **kimüfile** şaf şutup eyler maşāf

G.49/3 Ğākister idüp virdi tenüm bād-ı fenaya / **Kimdür** ki diyen āhum odinuñ şereri yok

G.118/4 Eylemiş dil-ber salā vaşlına cānlar dir meğer / İy ğöñül ben **kime** diyem bunu kendüm var iken

kim bile [K]: kim bilir.

G.20/6 İy dil ğazer it dām-ı ser-i zülfine düşme / Çok başlu durur **kim bile** ne fitneleri var

kim ider [K]: kim yapar.

G.24/3 Tālī'üm kör baña zülfüñ yüzüñi göstermez / **Kim ider** anı ki bir baht-ı siyehkâr eyler

kime ... kime: kimine ... kimine.

G.7/5 **Kime** şadı **kime** gam itmiş Hudâ kısmet ezel / Sensüzün âh eylemek her dem naşib itmiş bana

kime kul olam [D]: kime kul olayım, kimin kulu olayım, kime kulluk yapayım.

G.118/1 Kande varam sāye-i serv-i bülendüm var iken / **Kime kul olam** senüñ gibi efendüm var iken

kimse:

1. kimse, hiç kimse.

G.44/4 Çün tārīk-i ışka cân virmekdür iy dil ibtidâ / **Kimse** âhır bulamaz aña nihâyet hem vasat

G.48/6 İy gönül saña müsellem şanma bu derd ü bela / Çeşm-i pür-hışmı nigāruñ **kimse'i** kılmaz mu'âf

G.86/4 Gamzeñ oqları irerse **kimseye** bildürmezem / Ben ki sīnemde cefâ tīgini pinhān eylerem

G.109/2 Benümçün **kimse** kalmadı niyāz itmeye kapuñda / Dirīgā kim kabül olmaz biri bunca dileklerden

G.143/5 Şol ki müstağni durur derdüñ ile dermandan / **Kimse** öğretmez aña 'ālem-i istiğnayı

1.1. sevgilinin kakülünü salmasıyla gam ve keder sahibi olan kimseler.

G.50/3 Tırraş şalalı silsilesin kalmadı **kimse** / Göñlinde anuñ guşsa vü gam tül-i emel yok

2. kimse, herhangi biri.

G.78/3 Neñ durur diyü eger **kimse** şora yārī direm / Dü cihān içre benüm varum odur nem degül ol

kīmyā: bakır, kurşun vb. adi madenleri iksir denilen maddeyi ilave ederek gümüş veya altına dönüştürme ilmi, simya || tanıkta sevgilinin ayak toprağına/tozuna atfen kullanılmıştır.

G.92/4 Hāk-i vücūdumı ne kadar bī-behāyise / İksīr-i hāk-i pāyuñ ile **kīmyā** kılam

G.100/3 Cān virürler ayağūñ toprağına tālībleriñ / Nice müflis ola diye **kīmyāyı** sevmezim

kīmyā eylemek [K]: büyü yapmak; altına çevirmek.

G.58/3 Dil ü cāndan yoluña hāk oluram işideli / **Kīmyā eylerimiş** hāke olursa nazaruñ

kirpik: kirpik || aşığın kirpikleri. Tanıkta mercan dalına benzetilmiştir.

G.85/6 Baħr-ı eşkümde dişi yādına dür yaş olıcağ / **Kirpigümi** anda 'Adlī şāħ-ı mercān eyledüm

kirpük:

1. bkz. "kirpik".

1.1. sevgilinin kirpikleri; yürek yaralayıcı ok.

G.14/2 Kaşuñla **kirpügüñden** katlüme gamze besdür / Şemşīrzenler olmaz tīr ü kemāne muhtāc

G.85/2 Hastedür dil **kırpügüñ** zaḥmından ammā bāk yok / Çün lebüñ tiryākini derdine dermān eyledüm

kış: yol || sevgilinin ayak bastığı yol.

G.27/4 Bu şevk ile dilerem **kışüñe** olam kırbān / Ki āhu-yı dile şīrāne urasın bir tīr

kişi: kadın veya erkek kimse, insan, şahıs.

G.31/3 Tīg-i ğamzeñden kaçar çeşmüñle ceng itmez **kişi** / Gerçi dāg-ı fürkatüñ sīnemde kılkandur henüz

kişver:

1. memleket, ülke.

1.1. Osmanlı ülkesi.

G.78/7 ‘Adlī mīr olalıdan derd ü belā **kişverine** / Kılmadı ğuşşa vü ğam milk-i müselleme degül ol

1.2. gönül ülkesi.

G.143/3 Gerden-i cāna çekelden ser-i zülfüñ bendi / Şaldı dil **kişverine** hūni gözüñ yağmayı

koḥu: koku || sevgilinin saçının kokusu.

G.44/6 Müşk-i çīn aldı **koḥu** zülfüñden ammā Çīn'de / Olmadı bir nāfede zülfüñ gibi bir ca‘d-ı ḥaṭ

G.58/6 Çīn-i zülfi **koḥusın** almasāñ iy nāfe-i Çīn / Misk olup bulmaz idi rağbeti hūn-ı cigerüñ

koḥusın almak [D]: kokusunu almak.

G.96/3 Pür- ‘ıtr ola meşām-ı cihān ḥoş-hevāyile / Zülfüñ **koḥusın alsa** seḥergeh dem-i nesīm

k'ol: ki o || sevgili.

G.38/3 Bi'llāh iy ehl-i nazar eyleñ temāşā **k'ol** şanem / Zülfine her tābda bir māh-ı tābān bağlamış

kol:

1. kol.

1.1. aşığın kolları. Tanıkta aşık, ayrılıktan kaynaklanan acıyla kollarının iyice zayıflayıp sarararak adeta altın rengi kazandığını iddia etmiştir. Bu haliyle kollar sevgili için hazırlanan altın bir heykele (kolyeye) benzetilmiştir.

G.82/1 **Kollarımı** dāg-ı hicrān ile tezyīn eyledüm / Boynuña bu heykeli aşmağa zerrīn eyledüm

1.2. sevgilinin kolları.

G.125/7 ‘Adlī-i dil-ḥastenüñ derdine olurdu ṭabīb / Dostum **kol** bilüñe ṭolarsa dermān her gice

k'ola [K]: ki olur.

G.36/5 Hızān-ı hicre nice şabr kılsun / Şu bülbül **k'ola** gülzār ile munis

k'olmuş [K]: ki olmuş, ki olmuştur.

G.102/6 Sen bu hüsn ile ne âdem ne meleksin ne perî / Bir muşavver rûhsın **k'olmuş** cihân sen cāna ten

komak:

1. koymak, bırakmak, terketmek.

G.2/6 Hār fikri bülbüle gülden **komaz** büy-ı vefa / Yok hisābına şay ağıyarı beru gel yāre bağ

G.11/5 Her devānuñ şerbetini la'l-i cānānda **komış** / 'Adlîyā derdi saña taqdîr iden rüz-ı elest

G.34/2 'Aşkınuñ bīmāriyam dāru'l-belā-i gamda **kor** / Ol tabîb-i cān u dil ben hastei tīmārsuz

G.73/7 **Ko** ra'ıyyet guşşasını memleket kayğusını / 'Âkil iseñ hālūñ añup eylegil mâtem gönül

G.87/6 Uzdap cevr elini zulm ile ben haste-dilūñ / Tutdı muhkem yağasın **komadı** her gāh n'idem

G.99/4 Nāşih **ko** beni cānuma hoş gelmedi sözüñ / Var öğüdüñi başuña vir hāşıl-ı kelam

G.113/6 Günehdür diyü ta'n itme çün itdük kaşların kıble / Yüzüm dördürmezem zāhid **ko** nuşhı secdegāhumdan

G.121/1 Ne hāşıyyet **komış** yā Rab Hudā bu hüsn ile sende / Komadı mihr-i ruhsāruñ qarār u şabrumı bende

G.124/2 Gözüñ gamında marîz-i seher olalı gönül / Müjeñ hayāli anı **kor** mı bir nefes h'āba

G.129/2 Hevā-yı āteş-i haddūñ dilinde od **kodı** nāruñ / Şerār-ı berğ-i āhum yanmağ öğretti gül-efşāne

G.136/5 'Adlî sen anı terk ideğör 'âkil iseñ ger / Terk itse gerek seni ko bu milk-i harābı

2. koymak, yerleştirmek || nasip etmek, kısmet etmek.

G.121/1 Ne hāşıyyet **komış** yā Rab Hudā bu hüsn ile sende / Komadı mihr-i ruhsāruñ qarār u şabrumı bende

3. koymak, öylece bırakmak, önceki halini korumasını sağlamak.

G.136/1 İy h'āce katı muğlağ olur 'ışk kitabı / Bābuñ degül añlamaduñ ise **ko** bu bābı

korqmak: korku duymak, ürkmek, dehşete kapılmak.

G.119/4 Kapuña varmağa küyuñ itlerinden **korqaram** / Ben gedā bu hürmeti umar mıdum sen şāhdan

korqusından: korkusundan dolayı, korktuğu için.

G.115/6 Çekdi süsen hançerin beñzer diyüben ağızuña / **Korqusından** goncalar ağızın yumup açmaz dehen

koymak: koymak, bırakmak.

G.46/1 'Arızuñ hicrinde çünkim eyleyem gül-geşt-i bāğ / Lālenüñ bağrında **koyam** dāğınuñ üstine dāğ

G.91/1 Yüzüñ ayını **koyup** ben güne nāzır degülem / Nazar itmege senüñ gayruña kâdir degülem

kör tālî': kör talih, kara baht.

G.24/3 **Tālî'üm kör** baña zülfüñ yüzüñi göstermez / Kim ider anı ki bir baht-ı siyehkār eyler

kudret: güç, iktidar.

G.26/5 Hāk-i pāyi cevherine naqd-i cān ister nigār / ‘Adlīyā sulṭān geçersin sende **ḳudret** var mıdır

ḳudret-i Hākḳ: Hakk'ın gücü.

G.2/1 H^vāb-ı ğāfletden uyanup zīnet-i eṣcāre bak / **Ḳudret-i Hākḳ'a** nazar ḳıl revnaḳ-ı ezhāre bak

kūh: dağ || Ferhad'ın deldiği Bîsütûn dağı.

G.54/2 İy gönül Ferhād'a nisbet eyleme derdüm benüm / **Kūh** çāk itdiyse ol çāk itdüğüñ cāndur senüñ

G.68/2 Fiğāne şaldıyise **kūhı** nāle-i Ferhād / Fiğāne şalmışam āfāḳı kūhsār degül

ḳul: hürriyetine sahip olmayan, başkasının hüküm ve tasarrufunda bulunan, para ile satın alınan erkek, köle || iradesini kölelik derecesinde bir işe ya da bir kimseye tahsis etmiş olan kimse, bir kimseye gönüllü köle olan kişi; aşık.

G.1/3 Şeh oldur ki **ḳulluğuñ** itdi senüñ / Ḳuluñ olmayan şeh gedā yaraşur

G.19/6 Gönül künc-i kanā‘atde otur giy hırḳa-i hüznü / Çü ol şeh **ḳulların** dā‘im fakīr ü müstemend ister

G.35/7 Bāreke'llāh sen gedā ol pādşāh-ı hüsndür / Olduğı var mı cihānda şāha ola **ḳul** enīs

G.39/1 Ben **ḳulına** cevr iden ol ḥusrev-i hūbānımış / Zann iderdüm ben anı kim āfet-i devrānımış

G.54/7 Sen bu ḥüsn ile cihān milkine şulṭān olalı / ‘Adlī **ḳuluñ** milket-i Rüm içre şulṭāndur senüñ

G.65/6 Bu ḥüsn ile ki şeh olduñ gönül vilayetine / Ğamuñ diyārına ben **ḳulı** şehriyār itdüñ

G.69/5 ‘Adlī daḳı ol şeh-i hūbāna cāndan **ḳul** geçer / İşiginde bende olan Ḥusrev u Dārā degül

G.70/5 Derd ü ğam mersümını ‘uşşāḳdan men‘ eyleme / **Ḳullaruña** pādşāhum luṭf u iḥsān eylegil

G.70/7 Pādşāhum luṭf idüp ‘Adlī **ḳuluñuñ** başına / Hāk-i pāyuñ tāc idüben Rüm'a şulṭān eylegil

G.81/1 Beñlerüne bende fülül yüzüne gülzār **ḳul** / Sünbülüñe boynı baḳlu nāfe-i Tātār ḳul

G.81/1 Beñlerüne bende fülül yüzüne gülzār ḳul / Sünbülüñe boynı baḳlu nāfe-i Tātār **ḳul**

G.81/5 Az bulınur bu cihānda aña senüñ gibi şāh / ‘Adlī gibi saña līkin bulınur bisyār **ḳul**

G.87/2 Şükr iderdüm işigin yaşdanuban yatduğuma / Dergehinden sürer uş ben **ḳulını** şāh n'idem

G.92/5 Bir kerre iltifāt ile **ḳulum** durur diseñ / ‘Adlī'yi milk-i ‘āleme ben pādşā ḳılam

G.106/5 Pādşāhum işiginde **ḳullaruñdan** kemterīn / Ḳuluñ olmaḳ yeg durur ‘Adlī gibi şulṭāndan

G.113/2 Hāṭāsın **ḳullaruñ** şehler göricek ‘afv ider līkin / Benüm ‘özümi ol dil-ber görür artuḳ günāhumdan

G.140/6 Ḥüsn ilinüñ şāhısın ay ile gün leyl ü nehār / İzüñe yüzün sürer sen şehriyāruñ **ḳul** gibi

Mrb.1/5 Dā‘imā cevr ḳılır ben **ḳulına** şāh n'idem / Şeb-i hicrinde ṭulū‘ eylemez ol māh n'idem /

Gözlerüm görmez ise gün yüzünü āh n'idem / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

ḳul olayn [D]: kul olasin.

G.39/4 Sen şeh-i milk-i cemāle **ḳul olayn** dirimiş / Gör bilür mi ḥaddini ‘Adlī ‘aceb şulṭānımış

kul olmak [D]: kul olmak, aşırı derecede bağlanmak, boyun eğmek; kulluk yapmak, kulluk görevini ifa etmek.

G.8/4 ‘Adlîyâ ol şâh-ı hûbâna **kul olsam** bir nefes / Baqmazidüm saltanatla pâdişâlıktan yana

G.18/5 Saña **kul olmak** benim haddüm degüldür dostum / Sen şeh-i milk-i kerem ‘Adlî bir oñmaduk levend

G.81/2 Gül gül-âb olur hayâdan seyr-i gülzâr eylesen / Nâz ile şalınsañ **olur** serv-i hoş-reftâr **kul**

G.81/3 Leblerüñe la‘l kulağı delik bir bendedür / Dişlerüñ nazmına **olur** lû‘lu‘-yı şehvâr **kul**

G.81/4 Kâkülüñ bendinde oldılar ulü‘l-el-bâb kayd / Gözlerüñ sihrine **oldılar** ulü‘l-ebsâr **kul**

G.104/4 **Ƙul olmak** isterimişsin o şaha / Be ‘Adlî sen ‘aceb şultân imişsin

G.106/5 Pâdşâhum işigüñde kullaruñdan kemterîn / **Ƙuluñ olmak** yeg durur ‘Adlî gibi şultândan

G.123/6 Yüsüf Mısır‘da dirler hüsñ ile oldı şultân / Görseydi **kul olurdu** sen şâh-ı meh-likâya

G.142/6 Bir gedâyidi cihân içre gezer bî-ser ü pâ / ‘Adlî **kul oldı** saña ‘âleme sultân oldı

kulağı delik bende [K]: kulağı delik köle. İfade, tanıkta "bende-i halka begûş" yani "kulağı halkalı köle" anlamı kastedilerek kullanılmıştır. Vaktiyle esir ve köleleri diğer insanlardan ayırmak için kulaklarına halka takılırmış. Tanıkta yakut taşının delinip küpe olarak kullanılması ile sevgilinin dudağı arasında da ilişki kurulmuştur.

G.81/3 Leblerüñe la‘l **kulağı delik** bir **bendedür** / Dişlerüñ nazmına olur lû‘lu‘-yı şehvâr **kul**

kullâb: çengel, kanca || sevgilinin kıvrılıp kancaya benzeyen saç uçları.

G.124/1 Diler ki bağlana gönülüm o zülf-i pür-tâba / Ne cân virür göre miskîn bend ü **kullâba**

kulluğ: kulluk, kul olma durumu.

G.1/3 Şeh oldur ki **kulluğüñ** itdi senüñ / Ƙuluñ olmayan şeh gedâ yaraşur

Ƙurbân: oklar || sevgilinin kirpikleri.

G.126/1 Müjeñ tîri geçer sînemden irer oğ gibi cânâ / Kemân-ebrûlaruñ bir küşeden meyl itse **Ƙurbâna**

Ƙurbân olmak [D]: kurban olmak, uğruna ızdırap veya büyük üzüntü, sıkıntı çekmek, zarara girmek, ölmek.

G.27/4 Bu şevk ile dilerem kişüñe **olam Ƙurbân** / Ki âhu-yı dile şîrâne urasın bir tîr

Ƙurı: kuru.

G.43/2 ‘İşka ta‘n eyleridüm başuma geldi âhir / Yansa ‘âlem ola mı bir **Ƙurı** hâşâk hâlâş

Ƙurtaram diyü [K]: kurtarayım diye, kurtarmak amacıyla, kurtarmak için.

G.87/5 **Ƙurtaram diyü** inen sa‘y iderem dâmenüñi / Kesilüp dest-i rakîb olmadı kütâh n'idem

Ƙuru gavgâ [K]: kuru kavga, anlamsız mücadele || padişahlık.

G.143/6 ‘Adlî gibi şeh olan işigüñi terk idüben / Başına aldı ‘abes yire **Ƙuru gavgâyı**

kūşe: köşe || sevgilinin yan bakarken kaşlarının aşık tarafından görülen kısmı.

G.126/1 Müjeñ tîri geçer sînemden irer oğ gibi cāna / Kemān-ebrūlaruñ bir **kūşeden** meyl itse qurbāna

kuşūr: yanlış, hata, eksik.

G.27/5 Benüm **kuşurumı** bulduñ vefāda anuñçün / Sen itmedüñ hele cevri eylemekde hîc taqşîr

kūtāh olmak [K]: kısalmak || direnci kırılmak.

G.87/5 Qurtaram diyü inen sa‘y iderem dāmenüñi / Kesilüp dest-i raķîb **olmadı kūtāh** n'idem

ķūt-ı cāndur: can gıdası || sevgilinin dudaklarının hayali.

G.77/2 Yād-ı la‘lūñ **ķūt-ı cāndur** hicri içinde nitekim / Dūzağ ehline revān-bağş olsa āb-ı selsebîl

kūy: yerleşik insanların ikamet ettikleri evler topluluğunun küçüğü, mahalle || sevgilinin bulunduğu yer.

G.11/3 Çıkmazam **kūyından** ümmîd-i liķā-yı yār ile / Ehl-i İmāna olur ħubb-ı vaţan çün pāy-best

G.30/4 Zînet olmaz gülsitān içinde gül açılmasa / **Kūyına** revnağ viren yārūñ ruğ-ı zîbāsıdur

G.32/7 Firāk odına **kūyuñda** nigārā ‘Adlî’yi yağma / Buyurdu çünki Peyğamber behişt içre ‘azāb olmaz

G.33/7 **Kūyından** anuñ sūr ki raķîbi göre ‘Adlî / Cennet’de eger itse mekān Bū-Leheb olmaz

G.53/2 Ħarc ideyidüm yollarına la‘li gözümden / **Kūyına** anuñ olsa müyesser sefer itmek

G.72/4 Eger şabruñ yoğ ise ‘ışk içinde / Revān **kūyına** dil-dāruñ sefer kıl

G.74/1 İy taḫbîbüm derdmendem derdüme bir çāre kıl / Şehr ü **kūy** içre şabā gibi yeter āvāre kıl

G.77/4 Ağlamasa gözlerüm **kūyına** yol virmez nigār / Oldı rüşen bu ki hergiz cennete girmez bağîl

G.85/1 Ol mehüñ her gice kim **kūyında** efgān eyledüm / İtlerine derd-i ser virmekle nālān eyledüm

G.90/3 Kible ḫağķı şanemā Ka‘be olaldan **kūyuñ** / Gözlerüm yaşını kıldum o ḫaremde zemzem

G.110/4 Varayın **kūyuña** cānumı nişār eyleyeyin / Gülsitān içre gönül murğını āzād ideyin

G.119/4 Qapuña varmağa **kūyuñ** itlerinden qorqaram / Ben gedā bu ḫürmeti umar mıdum sen şāhdan

kūy-ı dil-ber: sevgilinin köyü, mahallesi.

G.10/2 **Kūy-ı dil-berde** raķîbüñ ta‘nı bildürdi bana / Ħār ucından gülsitān içre ne çekmiş ‘andelîb

G.137/1 Gice uyğuda gönül cennetde gördi yirini / **Kūy-ı dil-berde** iķāmetdür didi ta‘bîrini

kūy-ı ḫammār: şarap satan köy, meyhane.

G.131/4 Mizācuñdan yübüsetle şudā‘uñ def’in iderdüñ / Yoluñ uğrasa bir gün zāhidā ger **kūy-ı ḫammāre**

kūy-ı yār: bkz. “kūy-ı dil-ber”.

G.64/2 Şabā şan gülşene ḫāşāk ilettdi / Yirüñ bekle ki **kūy-ı yāre** varduñ

kūdüret: üzüntü, kaygı, dert.

Mat.3 Yine şādum ki ol gül-çehreden büy-ı vefā geldi / **Küdüret** gitdi gönümden bi-ḥamdillāh şafā geldi

küfr zülf [K]: kara saç || sevgilinin saçı, imandan çıkmaya sebep olan saç.

G.12/3 Zāhidüñ yiri olursa yiridür nār-ı Ceḥīm / **Küfr zülfüñ** olmadı anuñcün ĩmānı dürüst

küfr-i zülf: bkz. “küfr zülf”.

G.10/6 Kaşlaruñ mihrābına secde ider ehl-i şalāt / **Küfr-i zülfüne** perestār iy şanem ehl-i şalīb

kühl-i cilā: göz sürmesi. Göze çekilen sürmenin göz hastalıklarını iyileştirici ve görüşü kuvvetlendirici vasıflarının olduğu bilinir. Tanıkta bu özelliğine atıf vardır.

G.58/5 Görine gözlerine gün gibi gündüzde şehā / Kağı a‘māya k‘ide **kühl-i cilā** ḥāk-i derüñ

kühl-i şifāhān: Isfahan sürmesi || sevgilinin ayak tozu. Isfahan, en güzel ve kaliteli sürmenin çıkarıldığı yerdir. Bu nedenle klâsik Türk şiirinde sevgilinin ayak tozu, göz sürmesi olarak hayal edildiğinde Isfahan sürmesine benzetilir.

G.70/2 İy şabā ‘aynuma alman ḥāk-i pāyı ğayrını / İki gözümçün gerek **kühl-i şifāhān** eylegil

kühsār: dağlar.

G.2/3 Sebz-püş olup kıyāma turdılar her bir şecer / Kıldılar secde ḥuzūr-ı kalb ile **kühsāre** bak

G.6/2 Yollar itdi yüzi üstinde gözi yaşı revan / Nālem işitdi meger ağladı **kühsār** baña

G.23/4 Gözüm yaşını şular gördi kendüden gitdi / İşitdi nālemi zārılığ eyledi **kühsār**

G.68/2 Fiğāne şaldıyise küñi nāle-i Ferhād / Fiğāne şalmışam āfākı **kühsār** degül

G.131/3 Yüregi yarılıp yaşı revān olaydı her suya / Şadā-yı nāle vü āhum eger irişse **kühsāre**

küleḥ: keçeden yapılan ve başa konan hafif şey, kalpak. Pek çok çeşidi olmakla birlikte külāhın temel özelliği dikişsiz ve tek parça keçeden yapılmasıdır || hükümdarlık alameti, padişah külāhı.

G.95/5 Tāc u taḥt u **külehi** terk idelüm ‘ışk içre / ‘Adlīyā şu‘le-i āhum yetire tāk-ı zerüm

külḥenī: Külhanbeyi. Külhan beyleri hamamda ocağa kömür atan kişilerdir. Bunlar işleri bittikten sonra dışarıda kafa dağıtmak için kabadayılık yaparlarmış. Tanıkta aşık kendini Külhanbeyi'ne benzetir.

G.98/2 Ben cefā küyü muḳīmīyem gerekmez rāḥatı / **Külḥenī** dīvāneyem utum degül gülşen benüm

künc-i ğam: dert, keder köşesi.

G.48/7 Hırka-i şabrı giyüp eyler kanā‘atden kemer / **Künc-i ğamda** ‘Adlī cün bulmaz nihāyet i‘tikāf

künc-i kanā‘at: kanaat köşesi.

G.19/6 Göñül **künc-i kanā‘atde** otur giy hırka-i ḥüzni / Çü ol şeh ḳulların dā‘im faḳīr ü müstemend ister

küşāde-ḥātır olmak [D]: açık gönüllü olmak, gönlü ferah olmak.

G.133/4 Şaçuñ bendinde olanlar **küşāde-ḥātır olmışdur** / İçenler bāde-i la‘lūñ sürerler ḥoş çü devranı

L

lā-cerem: kuşkusuz, şüphesiz.

G.63/2 Yansalar ‘ışık u vefā ehli ben evvel yanaram / **Lā-cerem** āteşe evvel ḥas u ḥāşāk gerek

lāf urmak [D]: yüksekten atmak, atıp tutmak, böbürlenmek.

G.48/1 Da‘vi-i ḥüsn eyleyüp gün vechi yok ger **ura lāf** / Çün yüzün āyinesi gibi degül mir‘atı şāf

G.61/6 Bedr olup gün yüzine karşı inen **lāf urma** kim / Eyde iy meh bir gice ḥüsn-i kemālündür senün

la‘īn: kovulmuş, nefret kazanmış, Allah’ın rahmetinden mahrum, melun || rakip.

G.134/5 And içse raķībün şanemā dīnüm için dir / Yok yire niçe andlar içer gör o **la‘īni**

lāl: dilsiz || bülbül, aşık.

G.69/1 Gülşen-i kūyuñ gönül murğına kim me’vā degül / Anuñ için bülbül-i dil **laldür** güyā degül

la‘l:

1. yakut gibi kırmızı ve kıymetli bir taş.

1.1. sevgilinin dudağı, şarap gibi şeylerden kinaye olur, doğrudan “dudak” anlamında da kullanılır. Tanıklarda çoğunlukla, rengi ve letafeti nedeniyle dudak ve şarap karşılığında kullanılmıştır.

G.32/6 Şatarsañ leblerün **la‘lin** behā cānlar virüp dirler / Cihān içinde bī-ķıymet bu renge la‘l-i nāb olmaz

G.51/4 Tereddüt çekmeye ağıyār **la‘lün** iltifatına / Baña mı kaldı vaşluñ istemek fikr-i muḥāl olmak

G.57/1 Ğam-ı zülfüñle cān āşüfte dil teng / Gözüm yaşı durur la‘lünle hem-reng

G.93/5 Cān-ı şīrini ki **la‘lün** yādına kıldum feda / Rāḥat u ārām ile güyā şeker-ḥ‘āb eyledüm

G.112/3 Eşk-i dürr ile naşīb olmadı **la‘lin** öpmek / Behremend olımadum yolına işārumdan

G.122/5 Gönül ki kan yuduban **la‘l** ü güher eyledi cem‘ / Gözüm diler ayağıña nişār eylemeğe

1.1.1. delinip kölelerin kulağına takılan değerli taş, küpe.

G.81/3 Leblerüne **la‘l** kulağı delik bir bendedür / Dişlerün nazmına olur lū’lu’-yı şehvār ḳul

1.1.2. yaşam kaynağı.

G.116/2 Cān ḳadrin bilmeyince **la‘line** dil virmedüm / Zülfine ṭolaşmadum ‘ömr-i dirāzı bilmedin

1.1.3. sevgilinin dudaklarına duyulan hasretin aşığın gözyaşlarına dönüşmesi.

G.136/3 **La‘lün** Ğam ile gözden olur yine revāne / Nüş eyledügince ḳamu ‘ışık ehli şarābı

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cān dökilür / Dürr ü yāķüt çıkar **la‘l** ile mercān dökilür / Ğamzeler zaḫmıyile gözlerüme ḳan dökilür / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

1.2. aşığın gözündeki kırmızılık, kan.

G.53/2 Hırc ideyidüm yollarına **la'li** gözümden / Kūyına anuñ olsa müyesser sefer itmek

1.3. aşığın kanlı gözyaşları.

G.109/6 Göricek kıdd-i bālāñi bu iki merdüm-i çeşmüm / Şaçarlar dürr ile **la'li** yoluña mā-meleklerden

G.132/5 Kıanlı yaşumuñ dānelerin diz ki yaraşur / Simīn-bedene **la'l** ü cevāhir güher üzre

lāl olmak [D]: konuşma yeteneğini kaybetmek, dilsizleşmek.

G.34/3 Tūṭi-i kıdsem velī iy h'āce-i Hindūstān / **Lāl olupdur** nāṭıķam ol la'l-i şekker-bārsuz

lāle:

1. zambakgillerden yaprakları uzun ve mızrağı andıran, çiçeği ise kadehe benzeyen çok renkli bir çiçek.

1.1. lâlenin ortasında kırmızı yaprakların çevrelediği siyah noktalar bulunmaktadır. Klâsik şiirde bu noktalar, dağ yarasına benzetilir.

G.46/1 'Arızuñ hicrinde çünkim eyleyem gül-geşt-i bāğ / **Lâlenüñ** bağrında kıoyam dāğınuñ üstine dāğ

G.66/2 Dilüme **lāle** gibi deşt-i ğamda dāğ kıodı / Tārāvet-i ruḥı vü ḥāli gül-'izārlaruñ

G.69/4 **Lāle** daḥı dāğdār-ı ḥadd-i gül-gūnuñ durur / Gözlerüñ bīmārı ancak nergis-i şehlä degül

G.139/4 Gözlerüm yaşından alur ebr-i bārān dökmeği / **Lāleye** ḥün'ın ciger ta'līm ider micmerligi

1.2. sevgilinin yanağı.

G.115/5 **Lālei** beñzetmege ḥaddüñe şahrāda şabā / Gül gibi zeyn eyleyüp geydürdi vālā pīreñ

G.120/1 Nūn-ı nergisdür gözüñ üstinde cānā rā kıaşın / **Lālelerde** lâmdır yüzüñde zülf-i 'anber'ın

G.121/5 Ḥayāl-i ḥadd ü zülfüñle eger ḥāk olsam iy meh-rū / Bitiser **lāle** vü sünbül benüm kıabrümüñ üstinde

lālegün: lale renkli || kırmızı, kan kırmızısı.

G.99/1 Şāhum ḥayālüñ eylemese gözlerüm maķām / Eşküñ ḥabābın itmezidi **lālegün** ḥıyām

lāle-i Nu'mān: gelincik çiçeği. Münziroğlu Nu'mān, bir gezinti esnasında birçok gelincik çiçeği görmüş; manzara hoşuna gitmiş, korunmasını emir ve koparılmasını men' etmiş. Bu nedenle adı geçen çiçek kendisine nispet olunmuş || sevgilinin bakışlarıyla aşığın yüreğinde neden olduğu yaralar.

G.106/3 Deşt-i ğamda darb-ı peykānuñla sīnem zaḥmını / Dest-i cevruñ pür kılupdur **lāle-i Nu'mān'dan**

lāle-'izār: lale yanaklı || sevgilinin kırmızı yanakları.

G.23/2 Ḥadeng-i ğamzesi bağrumda başlar kıçarup / Yaşumu kıana boyadı benüm o **lāle-'izār**

la'l-i cānān: sevgilinin yakut taşı gibi kırmızı dudakları.

G.11/5 Her devānuñ şerbetini **laʿl-i cānānda** kōmıŝ / ‘Adlîyā derdi saña taqđır iden rüz-ı elest

laʿl-i leb: kırmızı dudak || sevgilinin kırmızı dudakları.

G.5/3 Şan süre-i İncıl idi haţtuñ ki yazıldı / Göstermek için **laʿl-i lebuñ** mu‘ciz-i ‘İsā

G.26/3 İverek **laʿl-i lebinden** büse ihsān eyleye / Ya‘ni kim cānda anuñ mānendi lezzet var mıdur

G.62/4 Gözüñ marîzine **laʿl-i lebuñle** eyle ‘ilāc / Ki haste olana olmaya gül-şekerden yeg

laʿl-i leb-i cānān: sevgilinin kırmızı dudağı; sevgilinin dudağının kırmızılığı.

G.15/1 Tıt dilüñi eyleme **laʿl-i leb-i cānānı** medh / Bendeye lāyık degüldür eylemek sulţanı medh

G.41/1 **Laʿl-i leb-i cānāne** ki şîrîn ruţab olmuş / Ehl-i dile acı sözi anuñ ‘aceb olmuş

laʿl-i mey-gün: şarap renkli kırmızı dudak || sevgilinin kırmızı dudakları.

G.54/3 Ğamze-i hūn-rîz ü hūn-h‘āruñ çı ger kıttāldür / **Laʿl-i mey-günüñ** velî ser-çeşme-i cāndur senüñ

laʿl-i nāb: saf dudak, kıpkırmızı dudak || sevgilinin dudakları.

G.32/6 Şatarsañ leblerüñ la‘lin behā cānlar virüp dirler / Cihān içinde bî-kıymet bu renge **laʿl-i nāb** olmaz

G.47/3 Kānlu yaşımı ne dem kim isteseñ hāzır durur / **Laʿl-i nābı** eylemez tālibleme ma‘den dirîğ

G.62/3 Çü söze başlayasın **laʿl-i nābile** ne ola / Ki gūŝ-ı cāna irişmege bu dürederden yeg

G.70/6 **Laʿl-i nābuñ** şerbetiyle iy tabîb-i cān u dil / ‘Āşık-ı dil-ħastenüñ derdine dermān eylegil

G.88/5 **Laʿl-i nābuñ** yādına düşdüm şarāba şöyle kim / Meykedeyle dir olupdur melce’ ü me’vālarum

G.106/4 İy dişi dür **laʿl-i nābuñ** ħasretiyle gerçi kim / Cān-fezādur el yudum ben çeşme-i ħayvāndan

laʿl-i şekker-bār:

1. şeker yüklü, tatlı dudaklar.

1.1. sevgilinin dudakları.

G.64/3 Lebi vaşfında şehd akar dilüñden / Meger ol **laʿl-i şekker-bāre** varduñ

1.2. Tanıkta konuşması için ya da konuşmasına ödül olarak papağana verilen dut gibi şekerli yiyeceklere benzetilerek kullanılmıştır.

G.34/3 Tıtı-i kıdsem velî iy h‘āce-i Hindüstān / Lāl olupdur nātıqam ol **laʿl-i şekker-bārsuz**

lām: "l (ج)" harfinin Arap alfabesindeki telaffuzu || sevgilinin yanaklarına kadar uzanan kıvrımlı saçları.

G.120/1 Nūn-ı nergisdür gözüñ üstinde cānā rā kaşın / Lālelerde **lāmdır** yüzüñde zülfi-i ‘anberîn

lām itmek [K]: lām (ج) harfi gibi yapmak || boynunu bükmek.

G.69/2 Rā kaşuñla dal zülüfüñ ħasretidür dostum / Zāhidüñ kıddini **lām iden** ğam-ı ferdā degül

lā-ya‘kıl itmek [D]: aklını başından almak, kendinden geçirmek.

Mat.1 Beni **lā-ya'kıl iden** şerbet-i la'l-i lebidür / Beni ser-geşte kılan āh-ı çeh-i ğabgabıdur

lāyık: layık, uygun, yakışır.

G.51/5 Baña gelmiş durur қаşuñ ğamından çün hilāl olmağ / Saña **lāyıkdur** iy meh āftāb-ı bī-zevāl olmağ

G.103/1 Göñül ol serv-i sīmīni görüp cāndan güzel dirsın / Қаған cān virmek istersın aña **lāyık** 'amel dirsın

G.103/3 Namāz u zıkr ü tesbīhüñ baña 'arz itme iy zāhid / Olursañ mübtelā 'ışka Hāğ'a **lāyık** 'amel dirsın

lāyık degül [K]: yakışık almaz, uygun değıl.

G.15/1 Tüt dilüni eyleme la'l-i leb-i cānāni medğ / Bendeye **lāyık degüldür** eylemek sulţāni medğ

lāyık mı [K]: yakışır mı, uygun mu.

G.15/2 Mihr-i 'ālem-tābı medğ itmek düşer mi zerreye / Kevkebe **lāyık mıdur** itmek meh-i tābāni medğ

G.75/5 Hüsñ ile hürşid-i enver çākerüñ **lāyık mıdur** / Meclisüñde dem-be-dem bir bed-liğā eksük degül

lāzım: lazım, gerek, gerekli.

G.130/4 'Aşıkıların çoğ olduğna dostum incünme / **Lāzım** degül mi ğayl ü ğaşem cem'i beglere

lāzım durur: lazımdır, gerekir.

G.22/4 Seyr iderken hüsñ ilin çeşminden iy dil ki şağın / Eylemek **lāzım durur** çünkim ħarāmiden ğazer

G.52/5 'Adlī deheni sırrına irmek diler iseñ / **Lāzım durur** evvelde vücüduñ 'adem olmağ

leb:

1.dudak.

1.1. sevgilinin dudağı.

G.42/4 Göñül virme güzeller **leblerine** / Ħarīs olur yaramaz öğrenürmiş

G.103/6 **Lebüñ** vaşfın şoram dirsın ki yok yire heves kıılma / Eger yād eylesem zülfüñ zihī tül-i emel dirsın

1.1.1. şarap.

G.10/5 Ger **lebüñ** cām-ı meyın yād itse minberden yire / Na'ra urup kendüyi ser-mest ide ol dem ğağīb

G.52/2 'Aşık ki **lebüñ** yādına mey nüş ide tañ yok / Cem kendü olup sāğar aña cām-ı Cem olmağ

G.127/1 Yüzini görse anuñ ravza-i 'irem yirine / İştise **lebleri** vaşfını cām-ı Cem yirine

1.1.2. şeker, şerbet.

G.18/2 Öykünürmiş **lebleriñe** sükker iñen çatlıdur / Nāz ile ğüftāre gelseñ telğ olur bāzār-ı ğand

G.22/3 Öykünürse zülfüñe süñbül siyeh rülık idüp / Beñzerem dirse **lebüñe** kellelik eyler şeker

G.33/6 Rıdvān **lebüñi** görse diye bāğ-ı cinānda / Bunuñ gibi şīrīn-ter ü rengīn ruğab olmaz

G.62/1 ‘Arağ belürse ruhuında gül-âb-ı terden yeg / Hâlâveti **lebünüñ** şehd ile şekerden yeg

G.64/3 **Lebi** vaşında şehd aqar dilüñden / Meger ol la’l-i şekker-bâre varduñ

G.82/5 Zülfi vaşında mu‘aqqaddur kelâmuñ ‘Adlîyâ / **Lebleri** vaşında görseñ nice şîrîn eyledüm

G.103/7 **Leb** ü dendânuñ vaşın işitdi dir seher bülbül / Suhandan dür dizüp ‘Adlî ne hoş şîrîn gazel dirsın

G.130/3 Qaddüñ hâlâvetini **lebüñ** şehdi kıldı telğ / Zülfüñ kesâd vireli bâzâr-ı ‘anbere

1.1.3. darüşşifa, hastane; ilaç.

G.19/5 **Lebüñ** dârü’ş-şifâsından umar dil derdine derman / Tâbîb-i haste-dillersin devâsın derdmend ister

G.32/3 Dirîğ itme **lebüñ** büsın nigârâ haste dillerden / Kim anuñ rûz-ı maşşerde şevâbına hisâb olmaz

G.60/4 Marîz-i ‘ışk olanlara etîbbâ idemez tedbîr / **Lebüñden** olur olursa benüm derdüme emsemlik

G.85/2 Hastedür dil kirpügüñ zaħmından ammâ bâk yok / Çün **lebüñ** tiryâkini derdine dermân eyledüm

1.1.4. yakut taşı. Değeri ve kırmızı renginden dolayı benzetilmiştir.

G.32/6 Şatarsañ **leblerüñ** la’lin behâ cânlar virüp dirler / Cihân içinde bî-kiymet bu renge la’l-i nâb olmaz

G.79/2 Ne ta‘alluğ **leblerüñ** yâküt haţtın kılsa nesh / Bu muhaqqakdur ki reyhân oldı haţtuñdan mişâl

G.81/3 **Leblerüñe** la’l kulağı delik bir bendedür / Dişlerüñ nazmına olur lû’lu’-yı şehvâr kul

1.1.5. hayat kaynağı, Hz. İsa'nın nefesi.

G.42/5 Eger ‘Adlî habîbe hem-dem olsa / **Lebinden** ‘İsi i‘câz öğrenürmiş

1.1.6. ab-ı hayat, ölümsüzlük kaynağı.

G.50/5 Sâkî **lebünüñ** âb-ı hayâtını iden nüş / Hızr oldı ebed âhîr aña hergiz ecel yok

G.97/5 Geh öldüm gamzesinden geh **lebinden** tâze cân buldum / Târîk-i ‘ışk içinde ‘Adlîyâ tebdîl-i hâl itdüm

G.143/1 ‘Ârızuñ vireli Mûşâ’ya yed-i Beyzâ’yı / Kıldı ta‘lîm Mesîhâya **lebüñ** ihyâyı

1.1.6. aşığın kanlı gözyaşları.

G.85/3 Yaş dükendükçe gözümden kan olur her dem revan / **Leblerüñ** yâdına çeşmüm baħr ile kân eyledüm

G.127/2 Muķîm olalı gönülde hayâli **leblerinüñ** / Gözüme hûn-ı ciger tldı şimdi nem yirine

1.1.7. mercan.

G.134/2 Lû’lû’ dişinüñ yâdına iy **lebleri** mercan / Gözden birağursam ne ‘aceb dürr-i şemîni

G.142/1 Gözlerüm yaşı **lebüñ** yâdına mercân oldı / Göz ile gönülüm arasında yine kan oldı

leb-i dil-dâr: sevgilinin kırmızı dudakları || şaraba atfen kullanılmıştır.

G.80/4 Germ olur oldu hayli meclisde / **Leb-i dil-däre** beñzeyelden mül

leb-i la'l-i nigār: resim gibi güzel sevgilinin kırmızı dudakları.

G.41/5 Diş biler imiş 'Adlı **leb-i la'l-i nigāre** / Miqdārını bilmez ne 'aceb bī-edeb olmuş

leb-i la'l: kırmızı dudak || sevgilinin kırmızı dudakları.

G.59/4 Tūti gibi şeker-efşān oluban / Leb-i la'lini hoş-maḳāl gerek

G.72/7 **Leb-i la'lini** kim emsem dir ise / İlähi dilin ağzında şeker kıl

leb-i la'l-i ter: taze kırmızı dudak || sevgilinin dudakları.

G.49/1 Şā'irdür ki nigārın **leb-i la'l-i teri** yok / Şol tūtiye benzer ki ḡidāya şekkeri yok

lehçe-i murdār: bozuk şive, kırık Türkçe || rakibin bozuk şivesi, kırık Türkçesi.

G.108/4 El degirmez 'ār eyler beñzer ol şeh nāz ider / Hār raḳībūñ **lehçe-i murdārına** şehnāz için

le'īm: alçak, aşağılık || rakip.

G.96/5 Ben ḳāni'am yüzüne irāḳdan nazar ḳılam / Vaşluñ hevāsın eylerimiş degme bir **le'īm**

leşker: asker, ordu.

G.28/5 Göñli milkin 'Adlı'nūñ ḡam **leşkeri** yakmak diler / Hey meded erkān-ı devlet aña ne tedbīr ider

leşker-i ḡamze: gamzenin askerleri || sevgilinin kirpikleri.

G.48/4 Hep cihān iy meh-liḳā sen şāha olmuşdur muṭī' / **Leşker-i ḡamzeñ** kimüñle şaf tutup eyler maşāf

G.121/7 Düzüp saf leşker-i ḡamzeñ urup yağmaladı Rūm'ı / Çeküp müşḡin 'alem zülfüñ tamāmet ḡükm ider Hind'e

leṭāfet: latiflik, hoşluk; güzellik; nezaket; yumuşaklık.

G.25/4 Her **leṭāfet** ki ezel ḳısmet idi hūblara / Cümlesin cem' idüben sende 'ayān eylediler

leṭāyif: güzel söz, hikaye || gülün/sevgilinin güzelliğini tarif etme.

G.40/3 Çemende bülbül-i hoş-gūy 'aczi bilüben / Gülün **leṭāyifine** ḡarı hem-zebān itmiş

levend: nefsin arzularına uyup serbest tavır ve hareketle geçinen, tembel, işsiz, ayyaş, kabadayı || aşık, Adlî.

G.18/5 Saña ḳul olmaḳ benüm ḡaddüm degüldür dostum / Sen şeh-i milk-i kerem 'Adlî bir oñmaduḳ **levend**

levend-i dil: gönül hizmetkarı || aşık.

G.19/4 Cihānuñ 'izzet ü cāhını terk itdi **levend-i dil** / Çü cümle şimdi dil-berler yaḳasuz bir levend ister

levḡ: üzerinde yazı yazılan düz şey, sayfa || sevgilinin yüzü, sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri.

G.97/2 Ğubār-ı ğam ğaṭuñ zāhir olalı ṭıdđı dil **levhın** / Ne ğaṭ kim çekdüm evrāka ğamından ğasb-i ğāl itdüm

levha ṭarḫı [K]: kader; Levh-i Mahfuz'da belirlenen karakter yapısı, mizaç, kişilik.

G.18/4 Zāhidā zühdüñ ğörüp rind olana ṭa'n itme kim / **Levha ṭarḫın** böyle çekmiş üstād-ı naḫş-bend

levḫ-i dil: gönül levhası.

G.59/5 **Levḫ-i dilden** ğubārı maḫv için / Ḥaṭṭ-ı reyḫānı bī-miṣāl gerek

levḫ-i müzehheb: altın yaldızlı sayfa || aşığın yüzü.

G.124/5 Yüzini ‘Adlî işiğünde pāy-māl itdi / Yazılsa **levḫ-i müzehheb** revā durur baba

levlāk: bir hadisten alınmış ibare. Sözüñ tamamı şöyledir: “Sen olmasaydın, sen olmasaydın (ya Muhammet) yeri göğü yaratmazdım”.

G.3/3 Kim anı medḫ ide çün medḫidür anuñ **levlāk** / Defātir-i dü cihān midḫatinde mücmeldür

leyl ile nehārlaruñ berāber itmek [D]: gecesi gündüzüne karışmak, geceyi gündüzü birbirinden ayıramamak || şaşkın hale gelmek, üzüntüden ne yaptığını bilememek.

G.66/5 Vişāl ümīdiyile ‘Adlîyā **berāber ider** / Yüzi vü zülfi ğamı **leyl ile nehārlaruñ**

leyl ü nehār: gece ve gündüz || sevgilinin saçı ve yüzü.

G.140/6 Ḥüsn ilinüñ şāhısın ay ile gün **leyl ü nehār** / İzüñe yüzün sürer sen şehriyāruñ ḫul gibi

leylî: “Leylâ ile Mecnun” hikâyesinin kadın kahramanı.

G.68/4 Eger dürüst ola **Leylî** vişāl-i va‘desine / Şınursa kâsesi Mecnün'a inkişār degül

Leyli-i zülf: Leylâ ile Mecnün hikâyesinin kadın kahramanı Leyla'nın saçı.

G.5/7 Mecnün olalı **Leyli-i zülfüñ** hevesinde / Sevdā-yı ğaṭuñ itdi mekân ‘Adlî'ye saḫrā

lezzet: herhangi bir şey karşısında duyulan zevk, haz || sevgiliyi dudağından öpme.

G.26/3 İverek la'l-i lebinden büse iḫsān eyleye / Ya'ni kim cānda anuñ mānendi **lezzet** var mıdur

lezzet-i her rüz: her günün lezzeti/tadı || ayrılık acısı.

G.17/4 Zülfüñüñ fikriyle zülmāt-ı ğam olur her gece / Gün yüzüñ hicrinde olur **lezzet-i her rüz** telḫ

līkin: lakin, ama, fakat, ancak.

G.43/3 Baḫr-ı eşkümde şināver geçer idi **līkin** / Olmadı merdümek-i dīde-i nemnāk ḫalāş

G.81/5 Az bulunur bu cihānda aña senüñ gibi şāh / ‘Adlî gibi saña **līkin** bulunur bisyār ḫul

G.113/2 Ḥaṭāsın ḫullaruñ şehler ğöricek ‘afv ider **līkin** / Benüm ‘özrümi ol dil-ber ğörür artuḫ günāhumdan

G.131/2 Egerçi mihr-i ‘ālem-tāba beñzer ol kamer **līkin** / Cefā vü cevri ḫılmaḫda müşābih çerḫ-i devvāre

lisān-ı hāl: insanın mimik ve hareketlerinden anlaşılan şey; görünüşün anlattığı; [tas.] tasavvuftan söz etme.

G.128/4 Bülbül-i bî-çāre dir her dem **lisān-ı hāl** ile / Bir nefes gülden ırağ olmağa hāra çāre ne

luḫb: oyun, hile || sevgilinin gözleri.

G.38/5 **Luḫbla** cāzūlīg için her bir tarafda çeşmine / Rişte-i cānlar alup bir deste reyḫān bağlamış

lüḫluḫ-yı şehvār: padişaha layık; iri ve iyi cins inci || sevgilinin dişleri.

G.81/3 Leblerüne laḫ kulağı delik bir bendedür / Dişlerüñ nazmına olur **lüḫluḫ-yı şehvār** kul

luḫf: hoşluk, güzellik; iyi ve yumuşak davranma; kerem || sevgilinin cefasını artırması.

G.65/3 Cefālaruñ ziyād eyledüñ ki minnetdür / Bu nā-tüvānı bu **luḫf** ile zīr-i bār itdüñ

G.70/5 Derd ü gam mersūmını ‘uşşākdan menḫ eyleme / Kullaruña pādşāhum **luḫf** u iḫsān eylegil

G.140/7 **Luḫfını** ‘Adlī’ye dāḫim ol cefākāruñ gören / Goncaveş ağzın açup ider tebessüm gül gibi

luḫf itmek [K]: iyi davranmak, hoş muâmele etmek, iyilikte bulunmak.

G.70/7 Pādşāhum **luḫf idüp** ‘Adlī kuluñuñ başına / Hāk-i pāyuñ tāc idüben Rüm'a şulḫān eylegil

luḫfdur: iyiliktir diye, iyilik olsun diye.

G.118/5 Dimedüñ mi itmezem ben **luḫfdur** mānīḫ dirīğ / ‘Adlī-i bî-çāre gibi derdmendüm var iken

lüḫlüḫ:

1. inci.

1.1. aşığın gözyaşları.

G.88/2 Ebr-i nīsān gerçi kim deryāya **lüḫlüḫ**-baḫşdur / ‘Āleme lüḫlüḫ nişār eyler benüm deryālarum

1.2. sevgilinin dişleri.

G.134/2 **Lüḫlüḫ** dişüñüñ yādına iy lebleri mercan / Gözden bırağursam ne ‘aceb dürr-i semīni

lüḫlüḫ gibi dizek [K]: inci gibi dizek || tanıkta aşığın gözyaşları, sevgilinin ise dişlerine atfen kullanılmıştır.

G.111/1 İderem fikr-i miyānuñla tenüm mü gibi ben / **Dizerem** eşki dişüñ yādına **lüḫlüḫ gibi** ben

lüḫlüḫ-baḫş: inci bağıslayan, inci saçan || aşığın gözyaşları.

G.88/2 Ebr-i nīsān gerçi kim deryāya **lüḫlüḫ-baḫşdur** / ‘Āleme lüḫlüḫ nişār eyler benüm deryālarum

M

ma‘den: maden, kaynak || sevgilinin dudakları.

G.47/3 anlu yaşumu ne dem kim isteseñ hzır durur / La‘l-i nbı eylemez tliblere **ma‘den** dirg

mh: ay || ay yzl sevgili.

G.79/3 Bir zavallu ftb u **mh** ise bir kej-dehen / Nice kılsunlar sennle da‘vi-i hsn  cemal

G.87/4 Tl‘m şemsi benm hi tl‘ eylemedi / şeb-i yeld-y gma tgmad bir **mh** n'idem

G.113/4 Sikender rh- zulmetde bulurdu b- hayvn / İreydi zerrece pertev benm gn yzli **mhumdan**

G.119/1 şuba dek nlnum iy hrşd-ru sen **mhdan** / Nice bir feryd idem krmaz msın Allh'dan

Mrb.1/5 D‘im cevri kılar ben kılna şh n'idem / şeb-i hicrinde tl‘ eylemez ol **mh** n'idem / Gzlerm grmez ise gn yzini h n'idem / Gzm eyvy gzm vay gzm eyvy gzm

mh u hrşd [K]: ay ve gneş. Tanıkta evgan topuna ithafen kullanılmıştır.

G.38/4 **Mh u hrşdi** felek meydnına tp itmege / n idp gslrn mşg ile evgn baqlamış

maal: yer, mekn.

G.5/5 Cn menzili olmaqa revyihle mu‘atar / Mşgn şaua oldu **maal** cennet-i ‘uly

G.50/2 Vuşlat demidr nki bu dem hne-i dilden / İy gm yri gitgil ki daı saa **maal** yok

maalln hlk [K]: mahalle halk, mahalle sakinleri || sevgilinin komşular.

G.128/5 Her gice nlem **maalln hlk** işidp benm / İncinp dirler ‘aceb bu h u zra are ne

m-hzar kılmak [D]: hazırda bekletmek, hazırlamak.

G.72/2 Gelirse snee şemşr-i tri / eker perglesini **m-hzar kı**

mabb: sevilmış, sevilen, sevgili; gzel.

G.91/4 Mey  **mabb** sevp cn virrem geri rab / Hele ben sencileyin mfsid  kfir deglem

mh- mnr: parlak ay || sevgilinin ayak tozuna yz srp hrmet eden kişi.

G.40/2 Meger ki **mh- mnr** ayaua yz srmiş / Ki cebhesinde ayau toz nişn itmiş

mh- tbn: parlak ay, dolunay || sevgili, sevgilinin yz.

G.13/3 Zhid-i rbh bamaz ry- yre nitekim / Dzd olana nesne gelmez **mh- tbndan** ‘abeş

G.38/3 Bi'illh iy ehl-i nazar eyleñ temş k'ol şanem / Zlfine her tbda bir **mh- tbn** baqlamış

G.125/1 Ger grb itse ne gm hrşd-i raşn her gice / Gn gibi nkim tgar ol **mh- tbn** her gice

G.126/4 şaun başlar keser tarrrlık fenninde iy hn / Yzn şeb-revlik gredr şaunda **mh- tbne**

mh- temm: dolunay || sevgili.

G.94/1 Mest olupdur bâde-i la^linden ol **mâh-ı tamam** / Nâzdandur şanmañ anuñ şîvesin vaqt-i hırâm

Maḥmūd: Gazneli Mahmut (910-1031). Abbasi hilafeti döneminde kurulan Gazneliler (Âl-i Sebüktekin) Devleti'nin kurucusudur. Büyük fetihleri olduğu gibi, şair ve âlimlerin de dostu ve destekçisi olarak tanınmıştır. Gazneli Mahmut'un has gulamlarından Ayaz, akıl, feraset, bilgi, sadakatte mümtaz olduğu için padişah kendisini çok sever ve ona itimat ederdi. Onun Ayaz'a aşkı, Doğu edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn, Ferhad u Şîrîn efsaneleri gibi mühim mevzulardan olmuştur.

G.108/6 ‘Adlîyâ ‘âr eyleme cānān yolunda ölmeğe / Cān fedā kılmadı mı **Maḥmūd**'ı gör Ayaz için

mâh-rû: ay yüzlü güzel || sevgili.

G.75/3 Sen vefâ vü hûk ile ‘âlemde meşhûr olalı / **Mâh-rûlardan** saña medḥ ü senâ eksük degül

maḥv: yok etme, ortadan kaldırma, eserini bırakmayacak şekilde ortadan kaldırma; [tas.] alışkanlık hükümlerinin ortadan kalkması, aslına dönme.

G.59/5 Levḥ-i dilden ğubārı **maḥv** için / Ḥaṭṭ-ı reyḥānı bî-miṣāl gerek

G.74/3 Tevbe nef' itmez riyâyile olıcağ zâhidâ / ‘İşkî ihlâş ile cürmüñ **maḥvına** keffâre kıl

maḥzen:

1. esrar kutusu, enfiye kutusu, abdalların içine esrar koydukları kap.

G.47/7 Ger bekâda ister iseñ feth-i bâb-ı mağfîret / ‘Adlîyâ ehl-i fenâya eyleme **maḥzen** dirîğ

2. yeraltı, bodrum; havasız, karanlık yer; eşya saklamaya mahsus yer || aşığın virane gönlü.

G.117/6 Defîne-i dil-i ‘Adlî ki ‘ışka **maḥzendür** / Aransa nağd-i ğamuñ bulunurdı anda hemîñ

mâ'îl olmak [K]:

1. meyilli olmak, meyletmek.

G.21/2 Her ne deñlü yolına saçdum gözüm gevherlerin / **Mâ'îl olmaz** şanasın cān nağdini iş‘âr ider

1.1. başak vermek.

G.71/1 ‘Āşıka ḥüşe-i zülfüñ inen **olmaz mâ'îl** / Mezra‘-ı tül-i emelden ne olısar ḥâşıl

maḥām: durulacak yer, mevki || tavla oyununda varılmak istenen yer, aşama; sevgilinin konumlandığı yer.

G.21/5 Şeş-der-i hicrâna düşdi Ka‘beteyn-i cān u dil / Nerd-i ğamze ol **maḥāmı** pîşe-i bîzâr ider

maḥām eylemek [D]: mekân kılmak, yerleşmek, konumlanmak, oturmak.

G.99/1 Şāhum ḥayālüñ **eylemese** gözlerüm **maḥām** / Eşküm ḥabâbın itmezidi lālegün ḥıyām

maḥāmāt: Klâsik Türk müziğinde bir müzik parçası veya şarkının işleniş biçimleri, makamlar.

G.42/2 **Maḳāmāt** aḳdı ōrdum būselikde / Ser-āğāz itdi ōhbāz öğrenürmiō

maḳdūr olmak [K]: nasip olmak, kısmet olmak.

G.29/6 Niçe kāfir ḳal'asın almaḳ naōīb itdi Ḥudā / 'Adlī dil-ber gönlini almaḳ kime **maḳdūr olur**

maḳṣūd: maksat, amaç, niyet, istenilen ōey, istek.

G.105/1 Her nefes iy ḥaste-dil **maḳṣūd** ne feryāddan / Merḥamet gelmez bilürsin çün ōeh-i bī-dāddan

maḳṣūd-ı cān: canın amacı, gönlün amacı || güzelliğın sırrını çözmek.

G.83/1 Vaōl-ı cānān her nefes **maḳṣūd-ı cānumdur** benüm / Dilde mihri ḥüsnüññ rāz-ı nihānumdur benüm

G.107/6 Dergehüñden ğayrı yoḳ baña cihānda iltica / Āh eger **maḳṣūd-ı dil** fetḥ olmaya ol bābdan

maḳṣūd-ı dil: gönlün amacı, isteğı, arzusu || sevgilinin gönlünü fethetme.

G.107/6 Dergehüñden ğayrı yoḳ baña cihānda iltica / Āh eger **maḳṣūd-ı dil** fetḥ olmaya ol bābdan

maḳṣūdın virmek [K]: isteğini yerine getirmek.

G.101/3 Cāhilüñ **virüp** felek **maḳṣūdın** ehl-i dāniōüñ / Nā-murād olmasını dā'im murād itmek neden

māl ü menāl [K]: bir kimsenin sāhip olduğı her ōey, mal mülk, servet || aōığın sermayesi.

G.67/5 Dil-berde vefā olmayıcaḳ fā'ide itmez / 'Adlī sebep-i vaōl degül **māl ü menālüñ**

māl u milk: mal mülk, servet, zenginlik.

G.77/5 **Māl u milk** ü salṭanatla ḳadr bulmaz ādemi / 'Adlīyā 'izzet gerekse iōiginde ol zelīl

māl-ı dūnyāvī: dūnyevi mal, maddi varlık.

G.109/3 Ne olur **māl-ı dūnyāvī** vireydüm cānı ōükrāne / Ṭolaōsa boynuma görsem biri sīmān bileklerden

māl-i ḳalbī: gönül zenginliğı.

G.45/7 **Māl-i ḳalbīdür** hemān cem'iyetinden fā'ideñ / Tāc-ı ōāhīden ne oldı ḥāōluñ ğayrı ōudā'

mā-melek: bir kimsenin sāhip olduğı her ōey, varı yoğı, mal varlığı || aōığın sermayesi, gözyaōları.

G.109/6 Göriceḳ ḳadd-i bālāñı bu iki merdüm-i çēōmüm / ōaçarlar dürr ile la'li yoluña **mā-meleklerden**

mānend: benzer, eō, denk.

G.26/3 İverek la'li lebinden būsē iḥsān eyleye / Ya'ni kim cānda anuñ **mānendi** lezzet var mıdur

māni' itmek [K]: reddetmek, geri çevirmek.

G.118/5 Dimedüñ mi **itmezem** ben luṭfdur **māni'** dirīğ / 'Adlī-i bī-çāre gibi derdmendüm var iken

māni' olmak: engel olmak.

G.6/4 Yüzine baḳmağā **māni' olur** ebr-i zülfi / Gün mi gösterdi 'aceb baḥt-ı siyeh-kār bana

G.29/5 Za'f māni' oldı işigüñde cān virmeklüge / Hasteler işinde ihmāl eylese ma'zūr olur

marīz: hastalık || aşğın gözyaşları.

G.62/4 Gözüñ marīzine la'l-i lebüñle eyle 'ilāc / Ki haste olana olmaya gül-şekerden yeg

marīz-i ğam: gam hastası || aşğın gönlü.

G.1/5 Şu dil kim marīz-i ğamuñdur senüñ / Aña zikrüñ ile şifā yaraşur

marīz-i 'ışk: aşk hastası || aşıklar.

G.60/4 Marīz-i 'ışk olanlara eṭibbā idemez tedbīr / Lebüñden olur olursa benüm derdüme emsemlik

marīz-i seher: seher hastası, seher vakti hastası || aşık.

G.124/2 Gözüñ ğamında marīz-i seher olalı gönül / Müjeñ hayāli anı qor mı bir nefes h'āba

maşāf eylemek [K]: savaşmak, harp etmek.

G.48/4 Hep cihān iy meh-likā sen şāha olmışdur muṭī' / Leşker-i ğamzeñ kimüñle şaf tıutup **eyler maşāf**

mātem: hüznün ve musibet zamanındaki ağlama; hüznün, keder || sevgiliden uzak kalma.

G.31/7 Dür olaldan ol sanemden merdüm-i çeşmüñ senüñ / Kara geymiş **mātem** içre 'Adlî giryāndur henüz

G.47/5 Ol gözi cellād hicrinde ölürsem dostlar / Bu ğarībüñ **māteminde** eylemeñ şīven dirīğ

mātem eylemek [D]: matem eylemek, yas tutmak; üzölmek, ağlamak.

G.73/7 Qo ra'iyet ğuşşasını memleket kayğusını / 'Ākil iseñ hālüñ añup **eylegil mātem** göñül

mā-yı zevk: tatlı su || şarap. Tanıkta, acıyı sona erdirmesi yönüyle ölümlle ilişkili kullanılmıştır.

G.98/4 Şabruñ acısına cān döymez meded qanı ecel / **Mā-yı zevkum** var qanı şol tatlu uyğudan benüm

ma'zūr ola [D]: mazur gör.

G.22/6 Eyledüm dilde hayāl-i çeşmüñe bağrum kebāb / Dostum **ma'zūr ola** hayrū't-ṭa'ām-ı mā-ħazar

G.29/5 Za'f māni' oldı işigüñde cān virmeklüge / Hasteler işinde ihmāl eylese **ma'zūr olur**

G.33/1 Her şubh güneş gelse qapuña 'aceb olmaz / Ma'zūr ola iy şeh ki gedāda edeb olmaz

mebde-i fıtrat: yaratılışın başlangıcı, fıtratın belirlendiği an.

G.137/2 Dest-i Qudret **mebde-i fıtratda** beñzer eylemiş / Āb u ħāk-i 'ışk ile 'aşıqlaruñ taħmīrini

mecāl: takat, güç, kuvvet, derman.

G.138/5 Gitdi 'ışk ile ihtiyār elden / Daħı şabr itmege **mecāl** qanı

mecāl bulmamak [D]: mecali kalmamak, güç kalmamak, güçsüzleşmek.

G.142/5 Mūteħayyir oluban **bulmadı** nuṭqa **mecal** / Mest-i 'ışkum beni kim görd'ise hayrān oldı

mecālū gitmek [D]: mecali kalmamak, gücü kalmamak, güçsüzleşmek.

G.57/6 Cefâ taşıyla şındı şabr ayağı / **Mecālūm gitdi** oldı tākātüm teng

mecīb olmak [K]: kendisinden talep olunanı kabul edip yerine getirmek.

G.10/4 Her kaçan dil derdinūñ dermānını itsem su'āl / Kaşları yāyın kırup müjgān-ı zahm **olur mecīb**

meclis: sohbet etmek ve eğlenmek amacıyla bir araya gelmiş dost ve arkadaş topluluğu || içki meclisi, sevgilinin bulunduğu meclis.

G.69/3 Kāse-i hūnīn çeşmümdür elinde sākinūñ / Devr iden **meclis** içinde sāgar-ı şahbā degül

G.75/5 Hūsn ile hūrşīd-i enver çākerūñ lāyık mıdur / **Meclisūñde** dem-be-dem bir bed-likā eksük degül

G.80/4 Germ olur oldı hayli **meclisde** / Leb-i dil-dāre beñzeyelden mül

Mecnūn: Leylâ ile Mecnūn hikâyesinin erkek kahramanı, Kays; [tas.] İlahi aşk ile kendinden geçen ve akli dengesini yitiren Hak âşığı. Sözcüğün lügat manası “çıldırılmış, divane”dir. Leylâ'ya duyduğu aşktan ötürü çıldıran Kays'a bu sözcük lâkap olur.

G.5/7 **Mecnūn** olalı Leyli-i zülfūñ hevesinde / Sevdā-yı haţuñ itdi mekān 'Adlī'ye sahrā

G.30/5 Tāze 'aşıq tāze dīvāne meşel meşhurdur / Gitdi Ferhād ile **Mecnūn** 'ışkumuñ ğavgāsıdur

G.52/4 Ğam deştini kim kat' iderem mümkün olur mı / **Mecnūn** ile Ferhād baña hem-şadem olmak

G.68/4 Eger dürüst ola Leylī vişāl-i va'desine / Şınursa kāsesi **Mecnūn'a** inkisār degül

G.105/3 Eylemişdi kışşa-i 'ışkı benüm rūhum revan / Dāstān oqımadın **Mecnūn** ile Ferhād'dan

G.119/2 Zülfı zencīrin uzatmaz gör nice ser-fitnedür / Açılıp **Mecnūn** olan diller çıkadur çāhdan

meded: lütuf ve yardım istemek için kullanılan sesleniş, imdat, yardım.

G.28/5 Göñli milkin 'Adlī'nūñ ğam leşkeri yakmak diler / Hey **meded** erkān-ı devlet aña ne tedbīr ider

G.98/4 Şabruñ acısına cān döymez **meded**kanı ecel / Mā-yı zevkum varkanı şol tatlu uyğudan benüm

medh: birini, bir şeyi övmek için söylenen söz veya yazılan yazı, övgü.

G.3/3 Kim anı medh ide çün **medhidür** anuñ *levlāk* / Defātir-i dü cihān midhatinde mücmeldür

medh eylemek [D]: birinin veya bir şeyin iyiliklerini, üstünlüklerini söyleyerek değerini yüceltmek, methetmek, sena etmek, yermek karşıtı.

G.15/1 Tüt dilüñi **eyleme** la'l-i leb-i cānānı **medh** / Bendeye lāyık degüldür eylemek sulţānı medh

G.15/1 Tüt dilüñi eyleme la'l-i leb-i cānānı medh / Bendeye lāyık degüldür **eylemek** sulţānı **medh**

medh itmek [D]: bkz. “medh eylemek”.

G.3/3 Kim anı **medh ide** çün medhidür anuñ *levlāk* / Defātir-i dü cihān midhatinde mücmeldür

G.15/2 Mihr-i 'ālem-tābı **medh itmek** düşer mi zerreye / Kevkebe lāyık mıdur itmek meh-i tābānı medh

G.15/2 Mihr-i 'ālem-tābı medh itmek düşer mi zerreye / Kevkebe lāyık mıdur **itmek** meh-i tābānı **medh**

G.15/3 Cāna ne lezzet irişdügin ĥadeng-i yardan / Yāremüñ ağızında dil olmuş **ider** peykānı **medĥ**

G.15/4 Oĥlarıñı **medĥ ider** cismümde olan her kılum / Her çemen dildür şanasın kim ider bārānı medĥ

G.15/4 Oĥlarıñı medĥ ider cismümde olan her kılum / Her çemen dildür şanasın kim **ider** bārānı **medĥ**

G.15/5 Medĥ-i ‘ālemden çü müstağnī olupdur āftāb / ‘Adlīyā nice **idersin** ol gözi fettānı **medĥ**

G.102/2 Servler görse ĥırāmın hep ayağ üzre gelür / Gül yüzün **medĥ itmek** için goncalar açar dehen

medĥ ü senā [K]: birisinin iyiliğini, iyi vasıflarını söyleme, övme, övgü.

G.75/3 Sen vefā vü ĥulĥ ile ‘ālemde meřĥūr olalı / Māh-rūlardan saña **medĥ ü senā** eksük degül

medĥ-i ‘ālem: alemin övgüsü.

G.15/5 **Medĥ-i ‘ālemden** çü müstağnī olupdur āftāb / ‘Adlīyā nice idersin ol gözi fettānı medĥ

medĥ-i leb: dudak övgüsü || sevgilinin dudağının övgüsü.

G.92/1 Tūbā boyuñ ki vař idicek müntehā kılam / **Medĥ-i lebünde** sözlerümi cān-fezā kılam

medrese: İslam ülkelerinde, genellikle İslam dini kurallarına uygun bilimlerin okutulduğu yer.

G.74/4 Ĥādise def‘ini kılmaz **medreseyle** ĥānĥah / ‘Ārif iseñ ilticā-yı kūşe-i ĥummāre kı

medrese-i ĥam: gam medresesi || dert ve kederle insanı eğiten dünya hayatı.

G.50/6 Miĥnet evidür dār-ı cihān eyleme feryād / Bu **medrese-i ĥamda** gönül baĥş u cedel yok

meftün olmak: gönül vermek, vurulmak, tutulmak.

G.133/2 Şaçı tarrārlar mekrine bir dil **olmasun meftun** / Gözi kāfirlere düşürme yā Rab bir Müselmān'ı

meger: bilinmeyen, farkında olunmayan bir durum için kullanılan bir söz, meğerse, oysa, oysaki.

G.4/4 Pertev-i ĥüsnüñ **meger** eflāke düşmiş ay u gün / Gice gündüz raĥş urup olmuş durur ĥayrān saña

G.6/2 Yollar itdi yüzi üstinde gözi yaşı revan / Nālem işitdi **meger** aĥladı kühsār bana

G.6/5 Zülf-i dil-dāre řebīĥ itdüğüme incinüben / Gör ki dönderdi **meger** nāfe-i tātār bana

G.39/3 Şād gördüm dil-beri cānum sevindi ol **meğer** / Ğuşsa-i hicrānda aĥladuğuma ĥandānemiş

G.39/5 Her zamān ĥadrüm felekden yücedür dir öginür / Dil-berinüñ işiginde ol **meger** derbānemiş

G.40/2 **Meger** ki māh-ı münīr ayağıña yüz sürmiş / Ki cebhesinde ayağıñ tozu nişān itmiş

G.64/3 Lebi vaşfında şehd aĥar dilüñden / **Meger** ol la‘l-i şekker-bāre varduñ

G.64/5 Behey miskīn hevā-yı zülf idersin / **Meger** müşğ almağa ‘aĥtāre varduñ

G.90/2 Yok ‘aceb mürdelere irse ĥayāt-ı ebedī / Söze başladı **meger** nāz ile ol ‘İsi-dem

G.104/2 N'ola cāndan seni artuĥ seversem / **Meger** sen cān içinde cān imişsin

G.104/5 Felek-ĥadr olduğıñı bilmez idük / İşiginde **meger** derbān imişsin

G.118/4 Eylemiş dil-ber şalâ vaşlına cânlar dir **meğer** / İy gönül ben kime diyem bunı kendüm var iken

G.127/5 Mu‘aṭṭar eyledi âfâkı nazmı ‘Adlî’nün / **Meger** ki zülfin ider dil-berün kalem yirine

G.133/3 Baña dīvâne oldı diyü ehl-i ‘aql ider ṭa‘ne / Ne mühlik vâdidür bilmez **meger** ‘ışkuñ beyabanı

G.134/4 Sögdükçe şifâ-baḥş olur ḥâtem-i la‘lün / Hırz-ı dil ü cân oldı **meger** naḫş-ı nigîni

meh:

1. Dünya'nın uydusu olan gök cismi, kamer, mah.

G.123/1 Hicründe dūd-ı âhum irmese gökde **aya** / Her şeb ṭolardı mehden rüy-ı zemîn ziyāya

1.1. ay yüzlü sevgili.

G.20/3 Sen **mehde** tamām olduğına âyet-i ḥüsnün / Ḥucet ḥaṭuñı göster aña kim nazarı var

G.48/3 Pertev-i nūr-ı cemālün görmege iy **meh** senün / Ka‘be-i küyuñ melâ’ik her dem iderler ṭavâf

G.51/5 Baña gelmiş durur ḫaṣuñ ḡamından çün hilâl olmak / Saña lâyiḫdur iy **meh** âftâb-ı bî-zevâl olmak

G.58/2 Ol **mehün** mihr-i cemâline muḫâbil olicak / İy güneş olmayısar zerrece senün eṣerün

G.59/2 **Meh** gibi kem cemâli neyleyelüm / Bize bir mihr-i bî-zevâl gerek

G.61/6 Bedr olup gün yüzine ḫarṣu iñen lâf urma kim / Eyde iy **meh** bir gice ḫüsn-i kemâlündür senün

G.76/1 Gün yüzün üstinde olmuş râ ḫaṣuñ iy **meh** hilal / Kim görüpdür âftâb ile hilâle ittîşâl

G.85/1 Ol **mehün** her gice kim küyünda eḡân eyledüm / İtlerine derd-i ser virmekle nālân eyledüm

meh-çehre: ay yüzlü || ay yüzlü sevgili.

G.50/1 Ol dil-ber-i zībâ gibi **meh-çehre** güzel yok / Bu ḫüsn-i dil-ārāya cihân içre bedel yok

mehcür olmak [D]: uzak kalmak, ayrı düşmek; terk edilmek, unutulmak.

G.29/1 İşigün dâru‘ş-şifâsından şu dil kim dūr olur / Derdine dermân bulunmaz hicr ile **mehcür olur**

meh-i bedr: dolunay || sevgili, dolunay gibi kusursuz sevgili.

G.61/7 Ol **meh-i bedrün** bilin ‘Adlî der-âḡuş eylemek / Her gice tā şubḫa dek fikr-i muḫâlündür senün

meh-i tâbân: parlak ay || sevgili.

G.15/2 Mihr-i ‘âlem-tâbı medḫ itmek düşer mi zerreye / Kevkebe lâyiḫ mıdır itmek **meh-i tâbânı** medḫ

meh-likâ: ay yüzlü || ay yüzlü sevgili.

G.48/4 Hep cihân iy **meh-likâ** sen şâha olmışdur muṭî‘ / Leşker-i ḡamzeñ kimüñle şaf ṭutup eyler maşâf

G.100/1 ‘Âşık olur mı diyen sen **meh-likâyı** sevmez / Ümmet olur mı diyen kim Muşṭafâ’yı sevmez

meh-rû: ay yüzlü || ay yüzlü sevgili.

G.121/5 Ḥayâl-i ḫadd ü zülfünle eger ḫâk olsam iy **meh-rû** / Bitiser lâle vü sünbül benüm ḫabrümün üstinde

Mrb.1/7 Bir perî-zâde vü meh-rû şanem ü tâze cüvân / İdeli gün yüzini perde-i zülfinde nihan /
‘Adlî’nün gözlerine oldı kârânu dü cihan / Gözüm evvây gözüm vay gözüm evvây gözüm

meh-tâb: ay ışığı || sevgilinin yanağının parlaklığına atfen kullanılmıştır.

G.107/3 Rüşen oldı hep cihânda mihr-i ruhsâruñ senüñ / Gündüzün gün pertevinden gice de **meh-tâbdan**

mekân: yer, bulunan yer.

G.5/7 Mecnûn olalı Leyli-i zülfün hevesinde / Sevdâ-yı haţuñ itdi **mekân** ‘Adlî’ye sahrâ

mekân itmek [D]: mekân tutmak; yurt, mesken edinmek, yerleşmek.

G.33/7 Kuyından anuñ sür ki raķîbi göre ‘Adlî / Cennet’de eger **itse mekân** Bû-Leheb olmaz

mekes: sinek || aşğın gönlü.

G.37/3 Rişte-i ümmîd gönlüm şaldı zülfün bendine / Şaņasın kayd oldı dâm-ı ‘ankebüt içre **mekes**

mekkâr: hilekar, düzenbaz || dünya hayatı.

G.131/5 Er iseñ zînetine dünyenüñ meyl eyleme zinhar / Şaķın aldamasun ‘Adlî seni bu Zâl ü **mekkäre**

mekr: hile, hile ile aldatma || sevgilinin gözleri, yan bakışları.

G.61/5 Gözlerüñ hañçer çeküp her laħza kanlar dökdügi / Fitne-i âħir-zamânsın **mekr** ü âlüñdür senüñ

G.72/1 Göñül ol çeşmi sâħirden hâzer kıl / Ne **mekr** ile göñül alur nazâr kıl

G.110/3 Hâne-i dil ki harâb oldı gözün **mekrinden** / Ğamzeñ oķlarıyile anı ben âbâd ideyin

G.133/2 Şaçı farrârlar **mekrine** bir dil olmasun meftun / Gözi kâfirlere düşürme yâ Rab bir Müselmân’ı

melâ’ik: melekler.

G.48/3 Pertev-i nür-ı cemâlün görmege iy meh senüñ / Ka’be-i küyuñ **melâ’ik** her dem iderler tavâf

melce’ ü me’vâlarum olmak [D]: yeri yurdu olmak, yeri yurdu haline gelmek, sığınacak mekân hali gelmek.

G.88/5 La’l-i nâbuñ yâdına düşdüm şarâba şöyle kim / Meykedeyle dir **olupdur melce’ ü me’vâlarum**

melce’ vü me’vâ: [K] yer yurt, sığınacak yer || sevgilinin gönlü.

G.82/2 Ta’n taşından girüp gönlüne olmadum hâlâş / **Melce’ vü me’vâmı** ben gerçi ki sengîn eyledüm

melek:

1. Allâh’ın huzurunda bulunan ruhani varlıkların her biri; hâlleri başka yaratılmışlara benzemeyen, nurdan yaratılmış, dişilikleri ve erkeklikleri bulunmayan, yeme ve içme özellikleri bulunmayan varlıklar.

G.109/1 Geçer mi âhumuñ tîri irişdükçe feleklerden / Şorarsañ bilesin daħı feleklerde **meleklerden**

1.1. sevgili.

G.33/2 ‘Uşşāka müjeñ tīrini her dem ne çekersin / İy rūḥ-ı revān çünki **melekde** gażab olmaz

G.78/4 Şalunurken seni nāz ile görenler didiler / Ya perī-zāde durur ya **melek** ādem degül ol

G.102/6 Sen bu ḥüsn ile ne ādem ne **meleksin** ne perī / Bir muşavver rūḥsın k'olmuş cihān sen cāna ten

G.123/2 Olmaduğın sāyeñ bilmezdim evvel āḥir / Bildüm ki sen **meleksin** olmaz melekde saye

G.125/5 Gördükçe diyü raķibi saña hem-dem iy **melek** / Dil yanup tennūr-ı gamda oldı büryān her gice

melekde saye olmaz [K]: meleklerin gölgesi olmaz. Meleklerin gölgesinin olmadığına dair bir inanç.

G.123/2 Olmaduğın sāyeñ bilmezdim evvel āḥir / Bildüm ki sen meleksin **olmaz melekde saye**

melek-şüret-i insān: melek yüzlü insan.

G.25/2 İy kamer-çehre **melek-şüret-i insānda** seni / Ḥüsn-i taşvīr idüben rūḥ-ı revān eylediler

memleket:

1. bir devletin, bir hükümdârın yönetimi altında bulunan yer, ülke.

G.73/7 Qo ra‘iyyet guşşasını **memleket** kayğusını / ‘Ākil iseñ ḥālūñ añup eylegil mâtem gönül

1.1. Tanıkta aşığın gönlüne benzetilmiştir.

G.16/3 Diller aldıkça sevinse n'ola ol şāh-ı cemal / Memleket fetḥi ider ḥatır-ı sultāni feraḥ

men‘ eylemek [K]: yasaklamak, uzak tutmak.

G.70/5 Derd ü gam mersümını ‘uşşākdan **men‘ eyleme** / Qullaruña pādşāhum luṭf u iḥsān eylegil

men‘ kılmak [K]:

1. engellemek, yasaklamak.

G.137/3 Sāki-i devrān beni bir cām ile mest itdi kim / ‘Işq şer‘i **men‘ kılmış** muḥtesib ta‘zīrini

1.1. örtmek, göstermemek.

G.47/6 Ḥāşıl-ı ḥüsnünde ḥālūñ **men‘ kıлма** k'eylemez / Çün kerīm olan gedādan dāne-i erzen dirġ

menba‘: kaynak, pınar; maden kaynağı || sevgilinin dişleri.

G.95/4 Ne ‘aceb baḥr olur **menba‘ı** kim eksilmez / Dür dişüñ yādına ḥarc eyledüğümce güherüm

menşür: padişahın rütbe verdiğini gösteren ferman || güzellik rütbesini içeren ferman.

G.54/6 Kātib-i Qudret berāt-ı ḥüsnüñ imlā ideli / Kaşlaruñ tuğrāsı ol **menşūra** ‘unvāndur senüñ

menzil: yer, mekân; gidilecek mesafe.

G.5/5 Cān **menzili** olmağa revāyiḥle mu‘aṭṭar / Müşgīn şaçuña oldı maḥal cennet-i ‘ulyā

mercān: tropik ve ılık denizlerde yaşayan, geniş resifler oluşturan, mercanlar sınıfının örneği olan, kırmızı kalker iskeletli hayvan, mercan balığı; bu hayvanın

iskeletinden elde edilen ve süs eşyaları yapımında kullanılan madde || sevgilinin mercan gibi kırmızı dudakları; aşığın gözyaşları.

G.134/2 Lü'lü' dişinün yādına iy lebleri **mercan** / Gözden birağursam ne 'aceb dürr-i semîni

G.142/1 Gözlerüm yaşı lebün yādına **mercân** oldu / Göz ile gönlüm arasında yine kan oldu

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cān dökilür / Dürr ü yâküt çıkar la'l ile **mercân** dökilür / Ğamzeler zaḥmıyile gözlerüme kan dökilür / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

merdâne: mertçe, yiğitçe.

Mat.2 İy süvâr-ı esb-i nâz olan rikâb-ı cāna baş / Hüsn meydânı senüündür ayağün **merdâne** baş

merdüm olan: adam olan, mert kişi.

G.16/2 Dile geldükce ḥayâli gamı teskîn iderem / **Merdüm olan** tutar elbette de mihmâni feraḥ

merdümek-i dîde-i nemnâk: yaşlı göz bebeği, sulu göz bebeği, nemli göz bebeği.

G.43/3 Baḥr-ı eşkümde şinâver geçer idi lîkin / Olmadı **merdümek-i dîde-i nemnâk** ḥalâş

merdüm-i çeşm: göz bebeği || aşığın göz bebekleri.

G.31/7 Dür olaldan ol sanemden **merdüm-i çeşmün** senün / Kara geymiş mâtem içre 'Adlî giryândur henüz

G.109/6 Göricek ḳadd-i bālâni bu iki **merdüm-i çeşmüm** / Şaçarlar dürr ile la'li yoluña mâ-meleklerden

merdüm-i şüh: sevgilinin göz bebeği.

G.53/6 Hışm ile gözün tîğ çeker **merdüm-i şühün** / Mest olsa kaçan 'âdetidür şür u şer itmek

merḥabâ: geniş ve mamur yere geldiniz, rahat ediniz, hoş geldiniz anlamlarında bir eslenme veya selamlaşma sözü.

G.7/1 Bûy-ı zülfünle behište ger vara bād-ı şabâ / Ravza'dan ḳarşu çıkup Rıdvân diye kim **merḥabâ**

merḥabâ itmek [D]: merhabalaşmak, selamlaşmak.

G.45/2 Hem-dem olsa düşmen ile gönlüm ider el-firâḳ / **Merḥabâ itse** raḳîbe cānum eyler el-vedâ'

merḥamet: acıma şefkat gösterme, birini esirgeme || sevgilinin merhameti.

G.105/1 Her nefes iy ḥaste-dil maḳşüd ne feryâddan / **Merḥamet** gelmez bilürsin çün şeh-i bî-dâddan

merhem: çare || sevgilinin yan bakışları.

G.4/3 Dilde ḡamzeñ zaḥmına **merhem** didüm dil-ber didi / Tîr-i müjgānum yeter her laḫzada dermân saña

mersüm: ferman || dert, keder fermanı.

G.70/5 Derd ü ḡam **mersümünü** 'uşşâḳdan men' eyleme / Ḳullaruña pādşāhum luḫf u iḥsân eylegil

meşel:

1. meşhur söz, söylence.

1.1. taze aşık, taze divanedir.

G.30/5 Tāze ‘āşık tāze dīvāne **mesel** meşhurdur / Gitdi Ferhād ile Mecnūn ‘ışkumuñ gavgāsıdır

1.2. aşık arsız olmalıdır.

G.34/4 Şīşe-i nāmūsumı ‘aşkuñda çaldum taşlara / Bu **meseldür** dōstum ‘āşık gerekdür ‘arsuz

mes’ele budur ki [K]: mesele şu ki.

G.28/1 Muhtesib ‘āşıkları mest olıcağ ta’zīr ider / **Mes’ele budur ki** ‘āşıklar anı tekfīr ider

Mesīh: İsa peygamberin lâkabı; elini sürdüğü hastaları iyileştirmesinden dolayı bu adı almıştır. İsa peygamberin diğer mucizeleri Âl-i İmrân Suresi’nde (49-50), kendi ağzından şu şekilde aktarılmıştır. “Ben size Rabbinizden mucize getirdim. Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar, ona üflerim, Allah’ın izniyle o hemen kuş olur. Körü ve alacayı iyileştiririm. Allah’ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyip ne bitirdiğinizi size haber veririm.” Tanıkta söz konusu mucizeler dolayısıyla Mesih, sevgilinin dudağına benzetilmiştir.

G.117/5 Tudağūñ üstine zūlfūñ egildüğünü gören / Didi ki vahy getürmiş **Mesīh’e** Rūhü'l-emīn

Mesīhā: İsa peygamberin lâkabı; elini sürdüğü hastaları iyileştirmesinden dolayı bu adı almıştır. İsa peygamberin diğer mucizeleri Âl-i İmrân Suresi’nde (49-50), kendi ağzından şu şekilde aktarılmıştır. “Ben size Rabbinizden mucize getirdim. Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar, ona üflerim, Allah’ın izniyle o hemen kuş olur. Körü ve alacayı iyileştiririm. Allah’ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyip ne bitirdiğinizi size haber veririm.” Tanıklarda bu mucizelere çeşitli şekillerde gönderme yapılmıştır.

G.143/1 ‘Ārızūñ vireli Mūsā'ya yed-i Beyzā'yı / Kıldı ta’līm **Mesīhāya** lebūñ ihyāyı

mesken itmek [D]: yer edinmek, sığınmak, yaşamak.

G.14/3 Ol āftābuñ **itsem** hāk-i derinde **mesken** / Bir zerre olmaz idüm kaşr-ı cināne muhtāc

mest: şarap ile kendinden geçmiş, sarhoş olmuş kişi.

G.129/3 Başuñda cür‘a-dānuñ revzen-i hicrūñde mey zarfı / Nidersin ta’n idüp bi’llāh şūff **mest** u hayrāne

mest itmek [D]: sarhoş etmek, kendinden geçirmek.

G.137/3 Sāki-i devrān beni bir cām ile **mest itdi** kim / ‘ışk şer‘i men‘ kılmış muhtesib ta’zīrini

mest olıcağ [D]: mest olunca, kendinden geçince.

G.28/1 Muhtesib ‘āşıkları **mest olıcağ** ta’zīr ider / Mes’ele budur ki ‘āşıklar anı tekfīr ider

mest olmak [D]: kendinden geçmek, sarhoş olmak.

G.53/6 Hışm ile gözün tığ çeker merdüm-i ŝuĥuñ / **Mest olsa** kaçan ‘âdetidür şür u şer itmek

G.80/2 **Mest olup** yine ğonca cāmından / şaldı āvāze ‘āleme bülbül

G.94/1 **Mest olupdur** bāde-i la‘linden ol mäh-ı temām / Nāzdandur ŝanmañ anuñ ŝīvesin vaqt-i ĥırām

mest vü lā-ya‘kıl olmak [D]: mest olup aklı başından gitmek, kendinden geçip aklını kaybetmek.

G.71/4 Ehl-i dil ‘āŝıķ-ı hüŝyār aña dirler kim / Cām-ı ‘ıŝķuñla senüñ **mest ola vü lā-ya‘kıl**

mest-i ‘ıŝķ: aşk sarhoŝluğu.

G.142/5 Mütēħayyir oluban bulmadı nuĥķa mecal / **Mest-i ‘ıŝķum** beni kim görd’ise ĥayrān oldı

meŝām-ı cihān: dünyanın burnu.

G.96/3 Pür- ‘ıtr ola **meŝām-ı cihān** ĥoŝ-hevāyile / Zülfüñ ĥoĥusın alsa seĥergeh dem-i nesīm

meŝhūr: yayılmış, herkesin bildiği ve tanıdığı, adlı sanlı, ŝöhretli, ün salmış.

G.30/5 Tāze ‘āŝıķ tāze dīvāne meşel **meşhurdur** / Gitdi Ferhād ile Mecnün ‘ıŝķumuñ ğavgāsıdur

meŝhūr olmak [K]: meŝhur olmak.

G.75/3 Sen vefā vü ĥulķ ile ‘ālemde **meŝhūr olalı** / Mäh-rülardan saña medĥ ü senā eksük degül

meŝķ-ı miŝāl: yazı örneği, yazı nümûnesi. Eski hattatlar talebelerine hangi yazıyı talim edeceklerse onun bir nüshasını yazarlar, talebe aynen benzetmeye muvaffak olmadıkça diğerine geçirmezlerdi.

G.12/2 Gerçi kim yāküt dirler yazdı çok **meŝķ-ı miŝāl** / Yazmadı ĥaĥtuñ gibi bir ĥaĥt-ı reyĥanı dürüst

meşreb: yaratılıŝ, huy, tabiat.

G.2/5 **Meŝrebüñ** āb-ı revān gibi eger ŝāf eyleyüp / ‘Āŝıķ-ı ŝādıķ geçerseñ gel beru dīdāre baķ

G.63/6 Tūr-ı ‘ıŝķ içre tecellī dileseñ Mūsāvār / **Meŝrebüñ** āb-ı revān gibi revān pāk gerek

me’vā: yurt, mesken, mahal, makam; cennetin yeşil zebercetlerle süslü bölümü.

G.69/1 Gülŝen-i kūyuñ ğöñül murđına kim **me’vā** degül / Anuñ için bülbül-i dil lāldür ğüyā degül

me’vā olmak [D]: -e mekân olmak, -nın mekânı haline gelmek.

G.5/6 Çün bāĝ-ı behişt oldı benefşeyle müzeyyen / Gülzār-ı ruĥuñ **olsa** n’ola ĥaĥtuña **me’vā**

mevc urmak [K]: dalgalanmak.

G.107/1 İñlerem her dem ziyāde derd ile ŝolābdan / Yaşum artuķ **mevc urur** her laĥzada seyl-ābdan

mevt: ölüm.

G.126/7 ĥayāt u **mevt** aĥķāmında ŝāĥ ile gedā birdür / Berāberdür cefā-yı çarĥ derviş ile ŝultāne

mey:

1. şarap.

G.91/4 **Mey** ü maḥbûb sevüp cān virürem gerçi raḳīb / Hele ben sencileyin müfsid ü kâfir degülem

G.129/3 Baḣuñda cür'a-dānuñ revzen-i hicründe **mey** zarfı / Nidersin ta'n idüp bi'llāh şüfî mest u ḣayrāne

G.135/3 Şāfi **mey** nüş eyle dehrüñ kıl firibinden ḣazer / 'Ālem aḣvālüñ mükedder itmedin kıl 'ālemi

1.1. sevgilinin dudağına atfen kullanılmıştır.

G.52/2 'Āşık ki lebüñ yādına **mey** nüş ide tañ yok / Cem kendü olup sāğar aña cām-ı Cem olmak

G.99/5 'Aks-i lebi gözüñde şanasın yine 'Adlî / Rengīn **mey** ile aşılı dükkān öñinde cām

mey içmek [K]:

1. şarap içmek, içki içmek.

G.46/3 Āstānuñda sifāl-i seglerüñle **mey içüp** / Cām-ı Cem'den taḣt-ı Keykāvüs'dan itdüm ferāğ

1.1. [tas.] aşkın galebe çalması.

G.50/4 Şüfî beru gel **mey içelüm** jeng-i ğam için / Dil āyinesin şāf idici ğayrı 'amel yok

meydān:

1. meydan, geniş yer, saha.

1.1. çevgan sahası.

G.38/4 Māh u ḣurşīdi felek **meydānına** tūp itmeğe / Çīn idüp ğīsūların müşğ ile çevgān bağlamış

1.2. dünya.

G.129/1 Bugün ben da'vi-i 'ışık ile geldüm çün bu **meydāne** / N'ola tūb eyler isem başumı ol zülf-i çevgāne

mey-ḣāne: şarap, içki içilen ve satılan yer.

G.11/4 Zāhidi gördüm mürīd ile çıkar **mey-ḣāneden** / Ser-girān biri velīkin ol birisi nīm-mest

mey-ḣāre: şarap içen, işret eden, ayyaş || aşık.

G.48/2 İt gibi bekler 'ases tütmağ diler **mey-ḣāreyi** / *Yā ğiyāse'-l-müstağīsīn neccinā mimmā nehāf*

mey-i la'l: kırmızı şarap || sevgilinin dudakları.

G.19/3 **Mey-i la'lin** içüp vā'iz ḣumār-ı çeşm-i yār olduk / Aña di va'z u tefsīri ki senden nuş u pend ister

mey-i vaḣdet: vahdet şarabı.

G.139/3 İy vişāl ehli **mey-i vaḣdet** içeñ zer cām ile / Bezm-i miḣnetde sifāl eyler bize sāğarligi

meyil eylemek [D]: meyletmek || gönül vermek.

G.43/5 Ol kaşı yāy eger 'Adlīye **meyil eylemeye** / Olmaya āhum oğından toḣuz eflāk ḣalāş

meykede: meyhane, şarap içilen veya satılan dükkān; [tas.] tekke, dergah.

G.88/5 La'l-i nābuñ yādına düşdüm şarāba şöyle kim / **Meykedeyle** dir olupdur melce' ü me'vālarum

meyl: eğilim, temayül; ilgi, gönül verme.

G.8/1 Meyl kılmaz ol perī hīç āşınalıkdan yana / Muttaşıl dünyā gibi **meyli** cüdālıkdan yana

meyl eylemek [D]: meyletmek, eğilim göstermek || gönül bağlamak, sevmek, aşık olmak.

G.19/2 N'ola **meyl eylese** haṭṭuñ gıdā-yı la'l-i nābuña / Çü tūṭī kande olursa gıdā yirine kand ister

G.122/3 Çü nakş-ı dil-keşe **meyl eylerimiş** ol fettan / Yüz üzre çehremi nakş-ı nigār eylemeğe

G.130/5 Dūd-ı dil ile dāğuma raḥm eyledi nigār / **Meyl eylese** 'aceb mi perī bŷy-ı micmere

G.131/1 Yüzüñ gülzārı şevkınden gönül murğı gelür zāre / Anuñcün gül yüzüñ yādına **eyler meyl** gülzāre

G.131/5 Er iseñ zīnetine dünyenüñ **meyl eyleme** zinhar / Şaḫın aldamasun 'Adlī seni bu Zāl ü mekkāre

meyl itmek [D]: bkz. "meyl eylemek".

G.62/5 N'olaydı 'Adlī'ye bir zerre deñlü **meyl itsen** / Çü rüşen oldu yüzüñ şems ile kameran yeg

G.105/7 Bād-ı āhuñla niçün ol serv **meyl itmez** saña / Çünkü 'Adlī meyl ider her sŷya servi bāddan

G.105/7 Bād-ı āhuñla niçün ol serv meyl itmez saña / Çünkü 'Adlī **meyl ider** her sŷya servi bāddan

G.126/1 Müjeñ tīri geçer sīnemden irer oğ gibi cāna / Kemān-ebrŷlaruñ bir küşeden **meyl itse** kurbāna

G.130/2 Rengīn söz ile yaşuma **meyl itmedi** nigār / Kıymet bulunmadı n'idelüm dŷr ü gevhere

meyl kılmak [D]: bkz. "meyl eylemek", "meyl itmek".

G.8/1 **Meyl kılmaz** ol perī hīç āşınalıkdan yana / Muttaşıl dünyā gibi meyli cüdālıkdan yana

G.8/2 Şāhid ü bādeyle dil ŷlfet tŷutupdur zāhidā / Anuñ için **meyl kılmaz** pārsālıkdan yana

mezra'-ı tŷl-i emel: bitmeyen arzuların tarlası.

G.71/1 'Aşıka hŷşe-i zŷlfüñ iñen olmaz mā'il / **Mezra'-ı tŷl-i emelden** ne olısar hāşıl

mı/mi: vurgu amacıyla kullanılan sözde soru eki.

G.6/3 Baña yārüm ğamı yetmez **mi** bütün 'ālemde / Cevr itdŷgi nedŷr 'ālem-i ğaddār baña

G.6/4 Yüzine baḫmağa māni' olur ebr-i zŷlfi / Gün **mi** gösterdi 'aceb baḫt-ı siyeh-kār bana

G.26/2 Baḫışuñdan añlayup ḫalvet tŷurup biñ nāz ile / Tolaşup tenhā gelŷp diye ki ḫizmet var **mıdur**

G.26/3 İverek la'l-i lebinden bŷse iḫsān eyleye / Ya'ni kim cānda anuñ mānendi lezzet var **mıdur**

G.26/4 Cevre baḫup ḫavf ile gitse ḫırāmān oluban / Bundan artuḫ daḫı 'ālemde kıyāmet var **mıdur**

G.26/5 ḫāk-i pāyi cevherine naḫd-i cān ister nigār / 'Adlīyā sultān geçersin sende ḫudret var **mıdur**

G.39/4 Sen şeh-i milk-i cemāle ḫul olayın dirimiş / Gör bilŷr **mi** ḫaddini 'Adlī 'aceb şultānımış

G.43/2 'Işka ṭa'n eyleridüm başuma geldi āḫir / Yansa 'ālem ola **mı** bir ḫurı hāşāk ḫalāş

G.43/4 Ol ki tīr-i müjesiyle dil ü cān şayd eyler / Ğamzesinden ola **mı** sīne-i şad-çāk ḫalāş

- G.51/4 Tereddüt çekmeye ağıyar la'lüñ iltifatına / Baña **mi** kaldı vaşluñ istemek fikr-i muhāl olmak
- G.53/5 Cānı ala dir ğamzeleri dil hāzer eyler / Aşşı ide **mi** uğrıdan iy dil hāzer itmek
- G.57/4 Didüm vaşluñ müyesser ola **mi** dir / Delü misin ya serhüş ya yedüñ beng
- G.57/4 Didüm vaşluñ müyesser ola mı dir / Delü **misin** ya serhüş ya yedüñ beng
- G.68/1 Olur **mi** şād gönül kim ğam içre zār degül / İder mi vaşla heves ol ki dil-figār degül
- G.68/1 Olur mı şād gönül kim ğam içre zār degül / İder **mi** vaşla heves ol ki dil-figār degül
- G.68/3 Başuma gün **mi** toğar kim yüzüñ firākında / Kara saçuñ gibi 'ālem gözüme tār degül
- G.84/1 Firāk u hāset-i rüy-ı nigārı **mi** diyelüm / Cefā vü cevri-i ğam-ı rüzgārı mı diyelüm
- G.84/1 Firāk u hāset-i rüy-ı nigārı mı diyelüm / Cefā vü cevri-i ğam-ı rüzgārı **mi** diyelüm
- G.84/2 Belā vü miñnet-i bī-ħaddi **mi** beyān idelüm / Ya bu ğam u sitem-i bī-şümārı mı diyelüm
- G.84/2 Belā vü miñnet-i bī-ħaddi mi beyān idelüm / Ya bu ğam u sitem-i bī-şümārı **mi** diyelüm
- G.84/3 Şafā-yı verd-i ruħı şevkıyile bülbülvār / Bu her gün itdügimiz āh u zārı **mi** diyelüm
- G.84/4 Henüz vaşlı güline irişmedin çekin / Firāk elinden iren zaħm-ı ħārı **mi** diyelüm
- G.84/5 Egerçi fūrkat-i dil-dāre şabr ider 'Adlī / Bu fi'line biz anuñ iħtiyārı **mi** diyelüm
- G.100/1 'Āşık olur **mi** diyen sen meh-liķāyı sevmez / Ümmet olur mı diyen kim Muştafā'yı sevmez
- G.100/1 'Āşık olur mı diyen sen meh-liķāyı sevmez / Ümmet olur **mi** diyen kim Muştafā'yı sevmez
- G.100/2 Zāhidi gör kim güzeller sevmegi inkār ider / Āşim olmaz **mi** diyen nūr-ı Ĥudā'yı sevmez
- G.108/6 'Adlīyā 'ār eyleme cānān yolunda ölmeğe / Cān fedā kılmadı **mi** Maħmūd'ı gör Ayaz için
- G.109/1 Geçer **mi** āhumuñ tīri irişdüķçe feleklerden / Şorarsañ bilesin daħı feleklerde meleklerden
- G.119/1 Şubħa dek nālānum iy ħurşīd-ruħ sen māhdan / Nice bir feryād idem ħorħmaz **musın** Allāh'dan
- G.118/5 Dimedüñ **mi** itmezem ben luţfdur mānī' dirīğ / 'Adlī-i bī-çāre gibi derdmendüm var iken
- G.122/6 Şaçuña 'Adlī gönül cem' idüp ki cān atdı / İver **mi** zülfüñ anı tār mār eylemeğe
- G.123/3 Kaşuñ çatup cihānda her laħza ħışm idersin / İy şeh ziyān degül **mi** peyveste ħam-ı yāye
- G.124/2 Gözüñ ğamında marīz-i seher olalı gönül / Müjeñ ħayālī anı ħor **mi** bir nefes ħ'āba
- G.124/3 Kılıcuñ üstine cān u gönül ki cān atdı / 'Aceb **mi** cān vire ger teşne bir içim āba
- G.130/4 'Āşıkıların çoğ olduğına dostum incünme / Lāzım degül **mi** ħayl ü ħaşem cem'i beglere
- G.144/1 Bu kaş **midur** ya każā naķş-ı bend pergārı / Ki naķş kıldı yüzüñ şemsesiyle gülzārı
- Mrb.1/1 Görelī ol şanemüñ kaşlarını yāy gözüm / Kıldı cevri oğlarına sīne siper vāy gözüm / Dimedüm **mi** saña ben baķma aña ħāy gözüm / Gözüm eyvāy gözüm vāy gözüm eyvāy gözüm

micmerlik: buhurdanlık.

- G.139/4 Gözlerüm yaşından alur ebr-i bārān dökmeği / Lāleye ħünīn ciger ta'līm ider **micmerligi**

mihmān: konuk, misafir || gönül evinin misafiri, sevgili.

G.31/2 Bir dem eglen iy felek gönlüm sarâyın yıkma kim / Ol perî-peyker hayâli anda **mihmândur** henüz

mihmân olmak [K]: misafir olmak, konuk olmak.

G.125/4 Cevher-i eşkümlü çeşmüm hânesin zeyn iderem / Tâ ki şulţân-ı hayâlün **ola mihmân** her gice

mihmânı ferah tutmak [K]: misafirin gönlünü ferah tutmak, misafirin rahat etmesini sağlamak.

G.16/2 Dile geldükce hayâli gamı teskîn iderem / Merdüm olan **tutar** elbette de **mihmânı ferah**

miḥnet: sıkıntı, keder, elem, ıztırıp || sevgilinin aşıkta neden olduğu ıztırıp.

G.93/6 Zülfünün sevdâlarında ‘aqlı şeydâ eyledüm / **Miḥnetün** tâb-ı tebinde cânı bî-tâb eyledüm

miḥnet evi [K]: zahmet, eziyet evi || dünya.

G.50/6 **Miḥnet evidür** dâr-ı cihân eyleme feryâd / Bu medrese-i gamda gönül bahş u cedel yok

mihr:

1. aşk, şefkat, muhabbet.

G.4/2 **Mihrüfi** cânda ezelden saqlar idüm sanma kim / Dâr-ı dünyâda görüp hayrân olupdur cân saña

G.83/1 Vaşl-ı cânân her nefes maşûd-ı cânumdur benüm / Dilde **mihri** ḥüsnünün râz-ı nihânumdur benüm

1.2. güneş || merhamet; muhabbet, sevgi, aşk.

G.44/7 Çeşmün iy dil-ber senün yağma idelden ‘Adli’yi / Varı ol bî-çârenün ‘âlemde **mihründür** fakat

G.130/1 Dil viren ol yüzi gül ü qaddi şanavbere / Bir zerre **mihri** kalmadı ḥurşîd-i envere

G.138/2 Bâğbânâ bu bâğ-ı ‘âlemde / Mîvesi **mihr** bir nihâl kıanı

mihr ü meh [K]: güneş ve ay.

G.83/5 Rüz u şeb **mihr ü mehün** şem’ini âhumdur yağan / Görinen çarḥ-ı felek dūd-ı duḥânumdur benüm

Mrb.1/3 Tütüyâ olmayalı gözlerüme gerd-i rehün / Görmedi iki gözüm pertevini **mihr ü mehün** / İy gözüm bunca belâ derd ile neyki günehün / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

mihr ü vefâ kâ’idesi [K]: sevgi ve vefa kaidesi.

Mrf.2 Hoş bilür **mihr ü vefâ kâ’idesin** yâr velî / ‘İtibâr olmaya ol ‘ilme ki gelmez ‘amele

mihr ü vefâ kılamak [K]: sevgi ve dostluk göstermek.

G.8/3 ‘Aşıkâ **mihr ü vefâ kılamak** nedür bilmez henüz / Yoḥsa ol fettâna söz yok dil-rübâlıktan yana

miḥrâb: cami ve mescitlerin kible tarafındaki duvarına açılan oyuk, imamın durduğu yer || sevgilinin kaşları.

G.10/6 Kaşların **miḥrâbına** secde ider ehl-i şalât / Küfr-i zülfüne perestâr iy şanem ehl-i şalîb

G.107/4 Ka'be-i hüsnünde zâhid görse kaşuñ iy şanem / Kıblei terk eyleye yüz döndere **mihrâbdan**

mihr-i 'âlem-tâb: alemi aydınlatan güneş || sevgili.

G.15/2 **Mihr-i 'âlem-tâbı** medh itmek düşer mi zerreye / Kevkebe lâyıķ mıdur itmek meh-i tâbâni medh

G.131/2 Egerçi **mihr-i 'âlem-tâba** beñzer ol kamer lîkin / Cefâ vü cevır kılmakda müşâbih çerh-i devvâre

mihr-i bî-zevâl: bitmez tükenmez güneş; kusursuz güneş || sevgili.

G.59/2 Meh gibi kem cemâli neyleyelüm / Bize bir **mihr-i bî-zevâl** gerek

G.138/3 Rüşen itmege cân u dil milkin / Kanı ol **mihr-i bî-zevâl** kanı

mihr-i cemâl: güzellik güneşi || sevgilinin güzel yüzü.

G.58/2 Ol mehüñ **mihr-i cemâline** muķâbil olıcaķ / İy güneş olmayısar zerrece senüñ eşerüñ

mihr-i ruhsâr: güneş gibi parlayan yanak || sevgilinin güneş gibi parlayan yanağı.

G.54/1 Her gice zülfüñ ğamından dil perîşândur senüñ / **Mihr-i ruhsârufıla** her gün şâd u ğandândur senüñ

G.107/3 Rüşen oldu hep cihânda **mihr-i ruhsârufı** senüñ / Gündüzün gün pertevinden gice de meh-tâbdan

G.121/1 Ne ğaşıyyet kômış yâ Rab Ğudâ bu ğüsn ile sende / Kômadı **mihr-i ruhsârufı** karar u şabrımı bende

miķdâr: miktar, derece, kıymet, değer.

G.41/5 Dış biler imiş 'Adlî leb-i la'l-i nigâre / **Miķdârını** bilmez ne 'aceb bî-edeb olmış

milk:

1. bir devlet ve hükümdarın emri altında bulunan memleket.

G.54/7 Sen bu ğüsn ile cihân **milkinge** şultân olalı / 'Adlî kuluñ milket-i Rüm içre şultândur senüñ

1.1. dünya.

G.60/5 Beķâyı fikr ider olsañ fenâ **milkinge** iy 'Adlî / Cihâna pādşâh olmaķ ğaķıķat oldu bir demlik

1.2. memleket, ülke || gönül ülkesi; dünya.

G.137/5 'Işķ ğaylı şöyle ğâlib oldu dil **milkinge** kim / 'Adlîyâ erkân-ı devlet eylesün tedbîrini

G.138/3 Rüşen itmege cân u dil **milkin** / Kanı ol mihr-i bî-zevâl kanı

milk ehili [K]: ülkenin sahibi || gönül ülkesinin sahibi.

G.17/3 Ēâlib olduķça gönül milkinge ğam cân incinür / **Milk ehiline** gelürmiş düşmen-i pîrüz telh

milket-i Rüm: Anadolu; Osmanlı ülkesi.

G.54/7 Sen bu ğüsn ile cihân milkinge şultân olalı / 'Adlî kuluñ **milket-i Rüm** içre şultândur senüñ

milk-i ʿālem: dünya mülkü, dünya.

G.92/5 Bir kerre iltifāt ile kulum durur diseñ / ʿAdlî'yi **milk-i ʿāleme** ben pādşā kılam

milk-i dil: gönül mülkü, gönül ülkesi || aşığın gönül mülkü, aşığın gönlü.

G.28/2 Ehl-i tezvîr ile qalb elinde olur pây-mâl / **Milk-i dil** cün zülfün ile kaşlaruñ el bir ider

milk-i dīn: din ülkesi.

G.38/1 Zülfinün zencîrine dil-ber dil ü cān bağlamış / Gâret itmiş **milk-i dīn** zulm ile îmān bağlamış

milk-i harāb: harap ülke, harabe memleket || dünya, cihan.

G.136/5 ʿAdlî sen anı terk idegör ʿākil iseñ ger / Terk itse gerek seni ço bu **milk-i harābı**

milk-i müselleme: uygun, doğru memleket.

G.78/7 ʿAdlî mîr olalıdan derd ü belâ kişverine / Kılmadı guşşa vü gam **milk-i müselleme** degül ol

miʿmār: yapıların planını yapıp bunların gerçekleşmesini sağlayan kimse || gönül sarayının mimarı, sevgili.

G.28/3 Zülmi kim şāh eyleye kim virür anuñ dadını / Hānei **miʿmār** yıksa anı kim taʿmîr ider

G.144/4 Dağı tezelzül-i dehr itmez idi hîç gezend / Göñül harābesinün yār olaydı **miʿmārı**

minber: camilerde hatibin çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsü.

G.10/5 Ger lebün cām-ı meyın yād itse **minberden** yire / Naʿra urup kendüyi ser-mest ide ol dem haṭīb

minber-i şāh: sultanın (sevgilinin) kürsüsü.

G.2/4 **Minber-i şāh** üzre çıkmış vaʿz ider murğ-ı çemen / Selsebîl āyâtını tefsîr ider enhāre bak

minnet: ihsan, lütuf ve kerem.

G.65/3 Cefālaruñı ziyād eyledün ki **minnetdür** / Bu nā-tüvānı bu luṭf ile zîr-i bār itdün

mîr: emir, komutan; padişah, hükümdar || Adlî.

G.78/7 ʿAdlî **mîr** olalıdan derd ü belâ kişverine / Kılmadı guşşa vü gam milk-i müselleme degül ol

mirʿāt: ayna || güneşin parlaklığı.

G.48/1 Daʿvi-i hüsn eyleyüp gün vechi yok ger ura lāf / Çün yüzün āyinesi gibi degül **mirʿatı** şāf

mişāl olmak [K]: örnek olmak, kopyalanmak, hasıl olmak.

G.79/2 Ne taʿalluḡ leblerün yākūt haṭṭın kılsa nesh / Bu muḥaḡḡaḡdur ki reyḥān **oldı** haṭṭuñdan **mişāl**

mişālinde: gibi.

G.67/3 Bir berk-i hazān-dīde **mişālinde** kılpudur / Beñzümi qadi fūrḡati ol tāze nihālün

Mışır: Mısır ülkesi; Kahire || Hz. Yusuf'un köle olarak gidip valiliğini yaptığı ülke, şehir.

G.123/6 Yūsūf **Mışır'da** dirler hūsn ile oldı şultān / Görseydi k̄ul olurdı sen şāh-ı meh-likāya

misk:

1. Doğu Türkistan'daki bir çeşit ceylanın göbeğindeki urdan elde edilen güzel kokulu, siyah renkli bir madde.

G.111/4 Būy-ı zūlfūñ Huten'e bād iledüp **miske** didi / Bulmadum Çīn'i gezüp bir dağı bu bū gibi ben

1.1. hırsız.

G.55/2 Çīn-i zūlfine gelür būy alur uğrı diyü / Şaldılar h̄abse t̄utup k̄ahr ile **miskīn** h̄utenüñ

misk olmak [K]: miske dönüşmek.

G.58/6 Çīn-i zūlfi k̄oşusın almasañ iy nāfe-i Çīn / **Misk olup** bulmaz idi rağbeti h̄ūn-ı cigerüñ

miskīn:

1. aciz, zavallı; misk kokulu.

G.124/1 Diler ki bağlana gön̄lüm o zūlf-i pür-tāba / Ne cān virür göre **miskīn** bend ü k̄ullāba

1.1. aşık.

G.64/5 Behey **miskīn** hevā-yı zūlf idersin / Meger müşg almağa 'aṭṭāre varduñ

1.2. aşığın gönlü. Tanıkta sevgilinin misk kokulu saçı ile aşığın gönlü arasında ilişki kurulmuştur.

G.117/1 'Özini bend ideli zūlfüñe dil-i gāmgīn / Bu guşşayile perīşān oldı ol **miskīn**

2. misk kokulu.

G.118/2 Dil t̄olaşmaz zūlfi sevdāsına gayrı dil-berüñ / Kākül-i cānān gibi **miskīn** kemendüm var iken

G.128/3 Gön̄lümi zūlfinde buldı şeb-rev olmuşsun diyü / Bağladı **miskīn** resen aşmağa dāra çāre ne

miskīn bileklerden dögmek [K]: zavallı bileklerinden yakınmak/şikayet etmek. İfade, tavus kuşuyla ilgili şu inanca işaret eder; "çok güzel bir kuş olmasına rağmen tavus dertli bir kuşmuş. O güzel endamıyla yürürken gözleri ayaklarına takılınca, ayaklarının çirkinliğine üzülerek ah edermiş. Tavusun sesi de çirkin olup, ötüşü 'ah!' kelimesidir. Bunun nedeni tavusun güzelliğiyle çok gururlanması imiş. Allah onun gururunu kırmak için ayağını ve sesini çirkin yaratmış. Bir efsaneye göre de tavus, cennette bir kuş iken şeytanın cennete girmesine alet olmuş ve Âdem ile Havvâ'nın yasak meyveyi yemelerinden sonra cennetten çıkarılmıştır. Cennette ayakları da güzelken Allah ona 'Her yanın süslü olsun, ancak ayakların çıplak kalsın; ayaklarını görünce cenneti ve eski hâlini hatırlayıp ah et!' buyurmuş ve onu Bâbil'e indirip ayaklarını çıplak eylemiştir. Şimdi tavus her ah edişte cenneti hatırlarmış."

G.109/4 Seher tāvus idüp cilve irişmez zūlf-i zībāña / Cehāletden ider nāle **döger miskīn bileklerden**

mīve: meyve || mahsul, semere.

G.138/2 Bāḡbānā bu bāḡ-ı ‘ālemde / **Mīvesi** mihr bir nihāl kıanı

mīve-i vaşl: kavuşma meyvesi, vuslat meyvesi.

G.94/2 **Mīve-i vaşluñ** heves kılan senüñ nā-puhtedür / Sā‘id-i sīmīnūñi öpmek durur sevda-yı hām

miyān: bel || sevgilinin ince beli.

G.93/3 Şöyle inceldüm **miyānuñ** fikriyle dostum / Kim vücūdum za‘f ile ‘ālemde nā-yāb eyledüm

miyān-ı āteş-i ğam: gam ateşinin ortası || aşk derdinden kaynaklanan ateşin ortası.

G.130/6 Nār-ı ğam ile fūrkat odı baḡladı beni / Döndüm **miyān-ı āteş-i ğamda** semendere

mizāc: huy, tabiat || sevgilinin mizacı.

G.131/4 **Mizācuñdan** yübüsetle şudā‘uñ def‘in iderdün / Yoluñ uğrasa bir gün zāhidā ger küy-ı hāmāre

mū: saç teli, kıl || kirpik, ok.

G.31/4 Tīrūñüñ peykānidur cismümde her **mū** iy şanem / Var kıyās it kim ne deñlü tende peykāndur henüz

mū gibi itmek [D]: kıl kadar inceltmek, zayıflatmak.

G.111/1 **İderem** fikr-i miyānuñla tenüm **mū gibi** ben / Dizerem eşki dişüñ yādına lü‘lü’ gibi ben

mu‘āf kılmak [D]: muaf tutmak.

G.48/6 İy gönül saña müsellem şanma bu derd ü bela / Çeşm-i pür-hışmı nigāruñ kimse’i **kılmaz mu‘āf**

mu‘akḡad: ince ve müşkil olan, zor anlaşılan söz; ukdeli, düğümlü || sevgilinin saçı.

G.82/5 Zülfi vaşfında **mu‘akḡaddur** kelāmuñ ‘Adlīyā / Lebleri vaşfında görseñ nice şīrīn eyledüm

mu‘atḡar eylemek [K]: kokulandırmak, güzel kokmasını sağlamak.

G.127/5 **Mu‘atḡar eyledi** āfāḡı naẓmı ‘Adlī’nüñ / Meger ki zülfin ider dil-berüñ kıalem yirine

mu‘ciz-i ‘İsā: Hz. İsâ'nın nefesiyle hastaları iyileştirme ve ölüleri diriltme mucizesi

G.5/3 Şan sūre-i İncīl idi hātḡuñ ki yazıldı / Göstermek için la‘l-i lebüñ **mu‘ciz-i ‘İsā** || sevgilinin dudakları.

muḡlak olmak [K]: muḡlak kalmak, anlaşılmamak.

G.136/1 İy h‘āce kıatı **muḡlak olur** ‘ışḡ kitabı / Bābuñ degül añlamaduñ ise kıo bu bābı

muḡabbet-i āl: yüce muhabbet || sevgilinin muhabbeti.

G.3/7 Kapuñ gedası durur ‘Adlî anı redd itme / K'aña **muḥabbet-i ālūñ** delîl-i a‘deldür

muḥakḳak olmak [K]: kesinleşmek, kesinliğe kavuşmak.

G.27/7 **Muḥakḳak oldu** ki ‘Adlî ḥaṭı ğamın yazmış / Kara yüzüñ gibi alnuñda kâtib-i taḳdîr

muḥālif olmak [K]: bir tutuma, bir görüşe, bir davranışa karşı olmak, aykırı davranmak.

G.3/4 ‘Adū-yı bî-başar aña **muḥālif olsa** ne ṭañ / Saḥîḥi egri görürler şular ki aḥveldür

Muḥammed-i ‘Arabî: Hz. Muhammed.

G.3/1 **Muḥammed-i ‘Arabî** kim Resûl-i ekmeldür / Taḳarrüb ile kamu enbiyâdan efdaldür

muḥkem: sıkıca, sağlam.

G.87/6 Uzunup cevri elini zulm ile ben ḥaste-dilüñ / Tutdı **muḥkem** yaḳasın ḳomadı her gâḥ n'idem

muḳâbil olmak [K]:

1. eşit olmak, denk olmak.

G.75/4 Nice kim gün yüzüne **oldı muḳâbil** didiler / Şem‘-i ḥüsnünde senüñ günden ziyâ eksük degül

1.1. karşı koymak.

G.28/4 Ğam çerisiyle **muḳâbil olmağa** ‘aşıḳlaruñ / Ḳâmetin kılup keman āhını aña tîr ider

muḳâbil olıcaḳ [K]: karşı karşıya geldiği zaman, karşılık geldiği zaman.

G.58/2 Ol mehüñ mihr-i cemâline **muḳâbil olıcaḳ** / İy güneş olmayısar zerrece senüñ eşerüñ

munis: dost, arkadaş, yakın.

G.36/5 Ḥazân-ı hicre nice şabr kılsun / Şu bülbül k'ola gülzâr ile **munis**

munis olmak [K]: arkadaş olmak, dost olmak, yakın olmak.

G.36/1 Eger **olmaz** isem yâr ile **munis** / Oluram āḥ ile zâr ile munis

G.36/1 Eger olmaz isem yâr ile munis / **Oluram** āḥ ile zâr ile **munis**

G.36/2 Göñül ğam gicesinde yâr olmaz / **Oluram** çeşm-i bîdâr ile **munis**

G.36/3 Bedenden vaḥşet eyler cân ile dil / Ḳaçan yâr **ola** ağyâr ile **munis**

G.36/4 Alur gönlin virür barmaḳ ḥisâbın / Kim **olsa** zülfi ṭarrâr ile **munis**

G.36/6 Eger dâr-ı şafâ isterseñ **olma** / Bu dâr içinde deyyâr ile **munis**

G.36/7 Ne ğam bî-keslügen ‘Adlîyâ ger / **Olur** iseñ seg-i yâr ile **munis**

murğ:

1. kuş.

1.1. aşığın sevgilinin saçına dolanan gönlü, aşık.

G.43/1 Kākülinden olmaz bu dil-i gamnāk ḥalāş / **Murğ** kim dāma düşe olmaya bī-bāk ḥalāş

1.2. bülbül, aşık.

G.69/1 Gülşen-i kūyuñ gönül **murğına** kim me'vā degül / Anuñ için bülbül-i dil lāldür gūyā degül

G.110/4 Varayın kūyuña cānumı nişār eyleyeyin / Gülsitān içre gönül **murğını** āzād ideyin

G.131/1 Yüzüñ gülzārı şevkınden gönül **murğı** gelür zāre / Anuñcün gül yüzüñ yādına eyler meyl gülzāre

murğ-ı cān: can kuşu || gönül kuşu.

G.47/2 Ḥālını göstermeyüben şaldı zülfi damına / **Murğ-ı cāndan** kıldı ol şayyād bir erzen dirġ

G.108/2 Zülfi dāmına muḳayyed olasın fikr eylemez / **Murğ-ı cān** pervāz ider ol gözleri şehbāz için

muḳtāc olmak [D]: ihtiyaç duymak.

G.14/1 Dīdāre ḫālib olan **olmaz** cināne **muḳtāc** / Cānāne ihtiyāc it gel olma cāne **muḳtāc**

G.14/1 Dīdāre ḫālib olan olmaz cināne **muḳtāc** / Cānāne ihtiyāc it gel **olma** cāne **muḳtāc**

G.14/2 Ḳaşuñla kirpügüñden ḫatlıme ḡamze besdür / Şemşirzenler **olmaz** tīr ü kemāne **muḳtāc**

G.14/3 Ol āftābuñ itsem ḫāk-i derinde mesken / Bir zerre **olmaz** idüm ḫaşr-ı cināne **muḳtāc**

G.14/4 Çün mā-cerā bilindi başuñdan itme taḫrīr / Ol nesne kim 'ayāndur olmaz beyāne **muḳtāc**

G.14/5 'Adlī nigāre ḫālūñ 'arz it niyāz birle / Dervīş **olanlar** olur şāh-ı cihāne **muḳtāc**

muḳtesib: İslam hukukunda bir kasaba veya şehir halkının şer'î emir ve yasaklara uymasını sağlamakla görevli olarak çarşı ve pazarı kontrol eden, ticarî davalara ve bazı amme davalarına bakan belediye zabıta memuru.

G.28/1 **Muḳtesib** 'aşıklarına mest olıcaḫ ta'zīr ider / Mes'eale budur ki 'aşıklar anı tekfīr ider

G.137/3 Sāḳi-i devrān beni bir cām ile mest itdi kim / 'Işḫ şer'î men' ḫılmış **muḳtesib** ta'zīrini

mu'fīn-i beşer: insanların yardımcısı || sevgili.

G.3/6 Eyā **mu'fīn-i beşer** raḫm ḫıl fütādelere / Şefā'at āyeti şānuñda çünki münzeldür

muḳayyed olasın [K]: bağlanmayı || tuzaḡa düşmeyi.

G.108/2 Zülfi dāmına **muḳayyed olasın** fikr eylemez / Murğ-ı cān pervāz ider ol gözleri şehbāz için

mu'atḫar: ıtır bitkisi gibi güzel kokulu || sevgilinin saçı.

G.5/5 Cān menzili olmaḡa revāyihle **mu'atḫar** / Müşḡin şaçuña oldı maḫal cennet-i 'ulyā

muḫīm olmak [K]: ikamet etmek, bir yere yerleşip orada kalmak.

G.127/2 **Muḫīm olalı** gönülde ḫayālī leblerinüñ / Gözüme ḫūn-ı ciger ḫoldı şimdi nem yirine

muḫīmī: oturan, ikamet eden, sakin || aşık.

G.98/2 Ben cefā kūyü **muḫīmīyem** gerekmez rāḫatı / Külḫenī dīvāneyem utum degül gülşen benüm

murād:

1. dilek, istek, talep; maksat, meram.

1.1. sevgiliden insaf talep etmek.

G.35/6 ‘Adlîyâ gel sen de inşâf eyle şehlikden **murād** / Bu degül midür ki ola ol şaçı sünbül enîs

1.2. sevgilinin ayak toprağı olmak.

G.65/7 **Murādi** hāk-i reh olmağ idi çü ‘Adlî'nüñ / Murādını virüben anı kām-kār itdün

murād itmek [D]: ummak, beklemek, istemek.

G.101/3 Cāhilün virüp felek maşşūdın ehl-i dānişün / Nā-murād olmasını dā'im **murād itmek** neden

murādını virüben: [D] muradını verip, isteğini yerine getirip || aşığın, sevgilinin yoluna toprak olma isteği.

G.65/7 Murādi hāk-i reh olmağ idi çü ‘Adlî'nüñ / **Murādını virüben** anı kām-kār itdün

murāduñ virmek [D]: istediklerini vermek, beklentilerini karşılamak.

G.141/5 ‘Adlîyâ her ne **murāduñ** var ise **viridi** Hūdā / Ārzū dilde hemîn vuşlat-ı dil-dār oldı

murğ-ı çemen: bahçe kuşu, bülbül.

G.2/4 Minber-i şāh üzre çıkmış va'z ider **murğ-ı çemen** / Selsebîl āyâtını tefsîr ider enhāre bağ

murğ-ı dil: gönül kuşu || aşık.

G.55/6 Çîn idüp hālķaların **murğ-ı dili** itmege şayd / Gül-i ter üzre şalar dāmeni müşğîn resenüñ

G.128/2 Hüsñüñüñ gülzārını yād eyleyüp iy **murğ-ı dil** / Āh u zārı kılmasañ ol gül-‘izāra çāre ne

murğ-ı suhan-dān: söz bilen, güzel söz söyleyen kuş || bülbül, aşık.

G.13/2 Nālemi işitmeyüp zāğ-ı raķibi gūş ider / Ol güle gelmez belî **murğ-ı suhan-dāndan** ‘abeş

murğ-ı zār: inleyen, ağlayan kuş || bülbül, aşık.

G.56/4 Murğzāruñ **murğ-ı zārı** olalıdan cān u dil / Şıklığın diñdürdi feryādum çemende bülbülün

murğzār: çayırılık; kuş yatağı, kuşu bol olan yer.

G.56/4 Murğzāruñ **murğ-ı zārı** olalıdan cān u dil / Şıklığın diñdürdi feryādum çemende bülbülün

Müşā: İsrailoğlu peygamberi. Yusuf peygamberden sonra Mısır’da kalan İsrailoğulları Hak yoldan ayrıldıkları sırada milattan önce 1700 dolaylarında doğmuştur. Tanıklarda, gösterdiği mucizelerle ilgili olarak anılmıştır. Tûr dağında Allah’la konuştuğu için “Kelîmullah” olarak anılan Musa peygamber, elindeki asayı bir mucize eseri olarak yılanı dönüştürmüştür. Musa peygamber, elini koynuna sokup çıkardığında, eli bembeyaz bir nur şeklinde görünürmüş. Bu mucizeye “yed-i beyzâ” terkibi ile gönderme yapılmıştır.

G.143/1 Ārızuñ vireli **Mūsā'ya** yed-i Beyzā'yı / Kıldı ta'lim Mesihāya lebūñ ihyāyı

Mūsāvār: Hz. Musa gibi || Tur Dağı'nda Allah'ın tecellisine tanık olması yönüyle.

G.63/6 Tūr-ı 'ışk içre tecellī dileseñ **Mūsāvār** / Meşrebūñ āb-ı revān gibi revān pāk gerek

muşavver: resmedilmiş, tasvir edilmiş.

G.102/6 Sen bu hüsn ile ne ādem ne meleksin ne perī / Bir **muşavver** rūhsın k'olmuş cihān sen cāna ten

muşhaf-ı hüsn: güzellik kitabı || sevgilinin yüzü. Tanıkta Kur'an-ı Kerim'e de atıf vardır.

G.44/1 **Muşhaf-ı hüsnünde** yazup müşg ile reyhāni haṭ / Eylemiş i'rāb sünbül dāne-i fülful nuḳaṭ

Muştafā: Hz. Muhammed.

G.1/11 Şu günde ki hiç çāresi ḳalmaya / Aña çāre-res **Muştafā** yaraşur

G.100/1 Āşık olur mı diyen sen meh-liḳāyı sevmezsin / Ümmet olur mı diyen kim **Muştafā'yı** sevmezsin

mu'tād itmek [K]: alıştırmak.

G.110/1 Dil-i maḫzūnı ḡamuñ fikriyle şād ideyin / Sitem ü derd ü belāña anı **mu'tād ideyin**

muṭī': itaat eden, itaatkār || aşık.

G.48/4 Hep cihān iy meh-liḳā sen şāha olmışdur **muṭī'** / Leşker-i ḡamzeñ kimüñle şaf ṭutup eyler maşāf

muttaşıl: sürekli.

G.8/1 Meyl ḳılmaz ol perī hīç āşınalıḳdan yana / **Muttaşıl** dünyā gibi meyli cüdālıḳdan yana

müy-ı miyān: kıl kadar ince bel || sevgilinin ince beli.

G.71/3 Serv ile ḳadd-i hıramānı bir olduḡı gibi / Görinür **müy-ı miyāniyle** şacı ḳıl-be-ḳıl

mübeddel olmak [K]: deḡişmek, dönüştürmek.

G.96/1 Hicr-i ateşle ola mı bir āteş-i Ceḡīm / Hicrān vişāle **olsa mübeddel** zihī na'īm

mübtelā: düşkün; tutkun, tutulmuş || aşık.

G.10/1 Āh kim derdüme dermān itmege āciz ṭabīb / Dermend ü **mübtelā** üftādeyem merd-i ḡarīb

mübtelā olmak [K]: tutulmak, yakalanmak.

G.103/3 Namāz u zıkr ü tesbīhūñ baña ārz itme iy zāhid / **Olursañ mübtelā** 'ışka Ḥaḳ'a lāyık āmel dirsın

mübtelā-yı ḡam: dert, keder baḡımlısı.

G.73/4 ḡuşsa-i devrāndan bir dil ḡalāş olmuş degül / Sen degülsin **mübtelā-yı ḡam** hemān epsem gönül

mücmel: kısa ve az sözle anlatılmış, öz.

G.3/3 Kim anı medḡ ide çün medḡidür anuñ *levlak* / Defātir-i dü cihān midḡatinde **mücmeldür**

müferriḡ: sıkıntıyı def edip ferahlık veren ilaç.

G.86/2 Bu **müferrihle** güşād olmaz gönül gamgînligi / Bâde-i la'lüñ hayâlâtında hayrân eylerem

müfid olmaz [D]: fayda etmez, bir işe yaramaz.

G.37/1 Vaşl-ı yâri 'aşîka olmaz **müfid itmek** heves / Cānib-i dil-dārdan bir iltifat olursa bes

müflis: iflas etmiş, parası pulu olmayan, züğürt || sevgilinin ayak tozuna yüz sürmeyen gafil aşıklar.

G.100/3 Cān virürler ayağın toprağına t̄aliblerüñ / Nice **müflis** ola diye kîmyâyı sevmez

müfsid: fesat çıkaran, bozgunculuk yapan || rakip.

G.91/4 Mey ü maḥbûb sevüp cān virürem gerçi raḳîb / Hele ben sencileyin **müfsid** ü kâfir degülem

mühlik: helak edici, can alıcı.

G.133/3 Baña dīvāne oldı diyü ehl-i 'aql ider ta'ne / Ne **mühlik** vâdidür bilmez meger 'ışkuñ beyabanı

müje: kirpik || sevgilinin gamzesinden çıkarak âşığın göğsüne isabet eden ve onu yaralayarak çaresiz durumda bırakan ok veya mızrak.

G.33/2 'Uşşâka **müjeñ** tîrini her dem ne çekersin / İy rûḥ-ı revān çünki melekde gâzab olmaz

G.53/7 'Adlî gibi ger kaşd ide 'uşşâk arasında / Geldükçe **müjeñ** tîrine sîne siper itmek

G.124/2 Gözüñ gamında marîz-i seher olalı gönül / **Müjeñ** hayâli anı kor mı bir nefes ḥ'āba

G.126/1 **Müjeñ** tîri geçer sînemden irer oḳ gibi cāna / Kemān-ebrûlaruñ bir küşeden meyl itse kurbāna

G.132/7 Cān kırtarımız olsa siper 'Adlî'ye eflak / Tîri **müjeñüñ** olsa ḳazā vü ḳader üzre

müje hançer [K]: hançere benzeyen, hançer gibi olan kirpik.

G.9/3 Gözleri cellādına virmiş **müje hançerlerin** / Düzd-i dil aşmağa iki kākül-i miskîn şalup

müjgān:

1. kirpik

1.1. sevgilinin kirpikleri; asker.

G.99/2 Kâfir gözini yār Müselmān ider gibi / **Müjgānı** tutmuş iki taraf tîg-i bî-niyām

1.2. sevgilinin kirpikleri.

G.12/1 Kaşları yāyın ḳurup atduḳca **müjgānı** dürüst / Bir ḥaḫā itmez irer her cāna peykānı dürüst

müjgān-ı ḥün-efgen: kan tutkunu kirpikler || sevgilinin kan tutkunu kirpikleri.

G.98/1 Dōstum çünkim bilürsin ben senüñem sen benüm / Ḳanuma girmek neden **müjgān-ı ḥün-efgen** benüm

müjgān-ı zaḥm: yaralayıcı oka benzer kirpikler.

G.10/4 Her ḳaçan dil derdinüñ dermānını itsem su'āl / Kaşları yāyın ḳurup **müjgān-ı zaḥm** olur mecîb

mükedder itmek [K]: kederlenmeden, sıkıntıya sokmadan.

G.135/3 Şâfi mey nüş eyle dehrüñ kıl firîbinden hâzer / ‘Âlem ahvâlüñ **mükedder itmedin** kıl ‘âlemi

mül:

1. şarap.

1.1. sevgilinin dudaklarına atfen kullanılmıştır.

G.80/4 Germ olur oldu hayli meclisde / Leb-i dil-dâre beñzeyelden **mül**

1.2. sevgilinin gözleriyle aşığı yaralamasına atfen kullanılmıştır.

G.140/4 Hışm ile hançer çeküp gönüm sarâyına gelür / Çeşm-i hûn-rîzûñ içer her lahza kanum **mül** gibi

mülâyim dil-ber [K]: yumuşak huylu güzel/sevgili.

G.26/1 Bir **mülâyim dil-bere** ‘âlemde kıymet var mıdır / Hâk-i pâyine yüz urmak deñlü ‘izzet var mıdır

mümkin midür [D]: imkanı, olanağı var mıdır.

G.37/5 Dest-i res olsa vişâle dest-i res **mümkin midür** / Dest-i resle olsa ‘Adlî bulur idi dest-i res

mümkin ola mı [D]: mümkün olur mu, mümkün müdür || mümkün değil.

G.53/1 Ol dil-bere **mümkin ola mı** bir nazar itmek / Yüz üzre anuñ hâk-i derinden güzer itmek

mümkin olmak [D]: mümkün olmak, imkan dahilinde olmak.

G.53/3 Âhumuñ oğı geçdi felekden senüñ iy dost / Sengîn dilüñe **olmadı mümkin** eşer itmek

mümkin olur mı [D]: mümkün müdür, imkanı var mı.

G.52/4 Ğam deştini kim kat‘ iderem **mümkin olur mı** / Mecnûn ile Ferhâd baña hem-çadem olmak

müneccim: nücum ilmini, yani yıldızların durumları ve hareketlerini iyi bilen; yıldızların mevki ve durumlarına göre batını çıkarımlarda bulunan remmal; astrolog.

G.103/2 Şaçında yüzini gördüm güneşdür burc-ı ‘akrebde / **Müneccimsin** ne vech ile güneş burcın hamel dirsın

münevver olmak [K]: nurlanmak, ışık ile dolmak, aydınlanmak.

G.90/1 Gün yüzüñ nürüyle **oldı münevver** ‘âlem / İy kamer rüşen olursa n'ola çeşm-i âdem

münkir: inkâr eden, kabul etmeyen.

G.2/2 Gözüñ aç gör nice ihyâ oldı emvât-ı zemîn / Haşr-ı ecsâda o **münkir** itdügi inkâre bak

müntehâ: bir şeyin varabileceği en son nokta || Sidretü'l-müntehâ. Bu ağaç, yaratıklar âleminin son noktası, cennetin sonudur. Buradan ötesi, Allah'ın gayb âlemidir. Kur'ân-ı Kerîm'de Necm suresinin 14-15. ayetinde şu biçimde adı geçer. "Sidretü'l- müntehâdaki barınılacak cennet onun yanındadır." Tanıkta sevgilinin boyu en değerli ağaç olan sidretü'l müntehaya benzetilmiştir.

G.92/1 Tübâ boyuñ ki vaşf idicek **müntehâ** kılam / Medh-i lebünde sözlerümi cân-fezâ kılam

münzel: aşağı indirilmiş, gökten indirilmiş.

G.3/6 Eyā mu‘īn-i beşer raḥm kıl fütādelere / Şefā‘at āyeti şānuñda çünki **münzeldür**

mürde: ölü, cansız || aşık.

G.90/2 Yoḳ ‘aceb **mürdelere** irse ḥayāt-ı ebedī / Söze başladı meger nāz ile ol ‘īsi-dem

G.115/1 Bir nefes ‘īsi-şifat ol gonca-leb açsa dehen / Hākden baş kaldurup her **mürde** çāk ide kefen

mürīd: tarikatte bir şeyh ve mürşide bağlanarak kendisinden usul ve tasavvuf yolunu öğrenen kimse.

G.11/4 Zāhidi gördüm **mürīd** ile çıkar mey-ḥāneden / Ser-girān biri velīkin ol birisi nīm-mest

mürsel: gönderilmiş, yollanmış.

G.3/2 Qalan resüllerün ḳavmineydi da‘veti çün / Nübüvvetiyile bu ins ü cāna **mürseldür**

mürşid: kılavuz, rehber || rakibin mürşidi.

G.137/4 Dil-bere cevr ü cefā kılamak şevābın dir imiş / ‘Aşıkına vay raḳībūñ **mürşidini** pīrini

mürür-ı mäh u sāl [K]: aylar yıllar geçtikçe, zamanla, zaman içinde.

G.79/1 Qaşlaruña bir ḳadīmī bendedür beñzer hilal / Kim dü tā itmiş durur ḳaddin **mürür-ı mäh u sāl**
müṣābih: benzer.

G.131/2 Egerçi mihr-i ‘ālem-tāba beñzer ol ḳamer līkin / Cefā vü cevr kılamakda **müṣābih** çerḥ-i devvāre

müsellem: verilmiş, teslim edilmiş, tevdî olunmuş || aşığa nasip olan dert, keder.

G.48/6 İy gönül saña **müsellem** şanma bu derd ü bela / Çeşm-i pür-ḥışmı nigāruñ kimse’i kılmaz mu‘āf

Müselmān:

1. Müslüman, İslām dininde bulunan her fert.

G.21/3 Çeşm-i zaḥmı baḡrumı çāk eyledi ol kāfirūñ / Bir **Müselmān** yoḳ mı ‘ālemde baña tīmār ider

1.1. aşık.

G.38/2 Zülfi kāfirlik idüp her bir ḳılında biñ esīr / Aşmağa ḳaşd eylemişdür çoḳ **Müselmān** bağlamış

G.133/2 Şaçı tarrārlar mekrine bir dil olmasun meftun / Gözi kāfirlere düşürme yā Rab bir **Müselmān’ı**

Müselmān itmek [K]: Müslüman etmek, İslam dinine davet etmek.

G.99/2 Kāfir gözini yār **Müselmān ider** gibi / Müjgānı tutmuş iki taraf tīḡ-i bī-niyām

Müselmānlık: Müslümanlık.

G.51/3 Behey kāfir **Müselmānlık** yolında var mıdur bu kim / Hārāmī gözlerüñe ḳanımı içmek ḥelāl olmak

müstaḡni: sahip olduğu şeyle kanaat edip kimseye ihtiyaç bildirmeyen, doygun, gözü tok, tenezzülsüz.

G.143/5 Şol ki **müstağni** durur derdüñ ile dermandan / Kimse öğretmez aña ‘âlem-i istiğnayı

müstağni olmak [D]: gönlü tok olmak.

G.15/5 Medh-i ‘âlemden çü **müstağni olupdur** âftâb / ‘Adliyâ nice idersin ol gözi fettâni medh

müstemend: üzüntülü, kederli, hüznülü; çaresiz, zavallı; talihsiz, mutsuz || aşık.

G.19/6 Göñül künc-i kanâ‘atde otur giy hırka-i hüznü / Çü ol şeh kulların dâ‘im fakîr ü **müstemend** ister

müşg:

1. misk, Doğu Türkistan'daki bir çeşit ceylanın göbeğindeki urdan elde edilen güzel kokulu, siyah renkli bir madde.

1.1. sevgilinin saç kokusuna atfen kullanılmıştır.

G.38/4 Mâh u hürşîdi felek meydânına tûp itmeğe / Çîn idüp gîsûların **müşg** ile çevgân bağlamış

G.64/5 Behey miskîn hevâ-yı zülf idersin / Meger **müşg** almağa ‘atîtare varduñ

1.2. sevgilinin yüzündeki ayva tüylerinin güzel kokusuna atfen kullanılmıştır.

G.44/1 Muşhaf-ı hüsnünde yazup **müşg** ile reyhâni hat / Eylemiş i‘râb sünbül dâne-i fülful nuqat

müşg-i Çîn: Çin miski: Çin'in güneybatısındaki Hoten bölgesinde yaşayan ahuların göbeklerinde donmuş pıhtı haline gelen nafe/keseleri yılda bir kez sürtünmeyle düşürmeleri suretiyle elde edilen hoş ve kuvvetli bir kokudur. Onların, Hoten bölgesindeki lâle ve sünbülleri otladıkları için bu güzel kokuyu meydana getirdiklerine inanılır. Tanıklarda ifade, sevgilinin kıvrımlı saçını da çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır.

G.120/3 İy gözi âhü hatı ‘anber-feşânuñ yâdına / Bir deriye şarılup kaldı Hutun'de **müşg-i Çîn**

müşgîn: misk kokulu, güzel kokulu.

G.55/6 Çîn idüp halkaların murğ-ı dili itmeğe şayd / Gül-i ter üzre şalar dâmeni **müşgîn** resenüñ

G.121/7 Düzüp saf leşker-i gamzeñ urup yağmaladı Rüm'ı / Çeküp **müşgîn** ‘âlem zülfüñ tamâmet hüküm ider Hind'e

müşgîn saç [K]: misk kokulu saç || sevgilinin saçı.

G.18/1 Eyledi **müşgîn saçın** kaşduma ol şayyâd bend / Halka halka kıldı güyâ şayd için pîçân kemend

G.5/5 Cân menzili olmağa revâyiyle mu‘athtar / **Müşgîn saçuña** oldı maḥal cennet-i ‘ulyâ

müşk-i Çîn: bkz. “müşg-i Çîn”.

G.44/6 **Müşk-i Çîn** aldı koḥu zülfünden ammâ Çîn'de / Olmadı bir nâfede zülfüñ gibi bir ca‘d-ı hat

G.140/2 Beñzerem dirseñ saçına sen daḥı iy **müşk-i Çîn** / Yüz qarasin ḥâşıl idersin kara sünbül gibi

G.140/5 Ḥâl-i müşgînüñ hevâsiyle idüp terk-i diyar / Rüm'a geldi **müşk-i Çîn** sevdâyile fülful gibi

müşterî: alıcı, talepkar || aşık.

G.123/5 Sen şāha **müşteriyem** cān u cihān vireydüm / Bir dem vişāl olursa ucuzdur ol bahaya

mütehayyir olmak [D]: hayretler içinde kalmak, şaşırarak.

G.142/5 **Mütehayyir oluban** bulmadı nuṭka mecal / Mest-i ‘ışkum beni kim görd’ise ḥayrān oldı

müyesser itmek [K]: nasip etmek, kısmet etmek.

G.139/1 Ger **müyesser ide** ṭālī‘ zülfüñe hemserligi / Başa iletür cihān içinde ol serverligi

müyesser olmak [K]: nasip olmak; kolay olmak.

G.52/1 Şoḥbetde **müyesser olur** ise neḡam olmaḡ / Dīvāne vü āşüfte vü rüsvā ne ḡam olmaḡ

G.53/2 Ḥarc ideydüm yollarına la‘li gözümden / Kūyına anuñ **olsa müyesser** sefer itmek

G.57/4 Didüm vaşluñ **müyesser ola** mı dir / Delü misin ya serḥüş ya yedüñ beng

müzeyyen itmek [K]: süslemek.

G.135/1 Nev-bahār **itdi müzeyyen** yine rūy-ı ‘ālemi / Bezm-i gülşende bulup bir niçe yār u hem-demi

müzeyyen olmak [K]: süslenmek, bezenmek.

G.5/6 Çün bāḡ-ı behişt **oldı** benefşeyle **müzeyyen** / Gülzār-ı ruḥuñ olsa n’ola ḥaṭṭuña me’vā

N

nāfe: bir cins ceylanın göbeğinde, içinde miskin bulunduğu kese; göbek miski || sevgilinin saç kokusu.

G.44/6 Müşk-i çîn aldı koğu zülfünden ammā Çîn'de / Olmadı bir **nāfede** zülfün gibi bir ca'd-ı haṭ

nāfe-i Çîn: Çin'de yaşayan, karnının altından misk kokusu yayan hayvanın miskin kokusu || sevgilinin saç kokusu.

G.58/6 **Çîn-i zülfi** koğusun almasañ iy nāfe-i Çîn / Misk olup bulmaz idi rağbeti hūn-ı cigerün

G.134/3 Zülfün hamı büyına cilā-yı vaṭan itdi / Yek dost u yek post diyü **nāfe-i Çîn'i**

nāfe-i Tātār: misk kokusu || sevgilinin saç kokusu.

G.6/5 Zülf-i dil-dāre şebīh itdügüme incinüben / Gör ki dönderdi meger **nāfe-i tātār** bana

G.24/2 İrmese büy-ı vefā zülf ü ruḥuñdan cāna / Ne gül eyler anı ne **nāfe-i Tātār** eyler

G.81/1 Beñlerüne bende fülül yüzüne gülzār kıl / Sünbülüñe boynı bağlu **nāfe-i Tātār** kıl

nāfiz olmak [D]: nüfuz etmek, tesir etmek, etkilemek.

G.30/6 'Adlîyā hükümün anuñçün **nāfiz oldı** 'āleme / Yazılan 'unvānda yārūñ kaşı tuğrāsıdır

nāhun-ı gül-berg-i yār: sevgilinin gül yapraklarına benzeyen tırnakları.

G.120/4 **Nāhun-ı gül-berg-i yārūñ** her biri āyinedür / 'Adlîyā kendüyi görirse n'ola ol nāzenīn

na'īm: nimet || cennet.

G.96/1 Hicr-i ateşle ola mı bir āteş-i Ceḥīm / Hicrān vişāle olsa mübeddel zihī **na'īm**

naḳd: sermaye || aşıkların sahip olduğu her şey.

G.9/5 Şabr ile ğam **naḳdidür** 'ālemde varı neylesün / 'Adlî geldi ḥāk-i pāyuña yoğ u varın şalup

G.27/3 Bugün ki **naḳd** ayağuna cān nişār iderem / Ḳabül eyle hey āfet ki öldürür te'hīr

G.108/1 Cem' olalum bir çemende 'işrete āğāz için / Çalduralum **naḳdümüz** varını süz u sāz için

naḳd-i cān: can sermayesi || aşğın can sermayesi.

G.26/5 Ḥāk-i pāyi cevherine **naḳd-i cān** ister nigār / 'Adlîyā sultān geçersin sende ḳudret var mıdır

naḳd-i ğam: gam sermayesi || aşğın yegane varlığı.

G.117/6 Defīne-i dil-i 'Adlī ki 'ışka maḥzendür / Aransa **naḳd-i ğamuñ** bulunurdu anda hemīn

naḳş kılmak [K]: nakşetmek, süslemek, bezemek, nakış yapmak.

G.144/1 Bu kaş mıdır ya ḳazā naḳş-ı bend pergāri / Ki **naḳş kıldı** yüzün şemsesiyle gülzārı

naḳş-ı bend: nakkaş, ressam || Yaratıcı, Allah.

G.144/1 Bu kaş mıdır ya ḳazā **naḳş-ı bend** pergāri / Ki naḳş kıldı yüzün şemsesiyle gülzārı

nakş-ı dil-keş: gönül çelen bir manzara, gönlü büyüleyen görüntü veya resim.

G.122/3 Çü **nakş-ı dil-keşe** meyl eylerimiş ol fettan / Yüz üzre çehremi nakş-ı nigâr eylemeğe

nakş-ı nigâr eylemek [K]: resim gibi nakşetmek.

G.122/3 Çü nakş-ı dil-keşe meyl eylerimiş ol fettan / Yüz üzre çehremi **nakş-ı nigâr eylemeğe**

nakş-ı nigîn: mühür nakşı, mühür nişanı || sevgilinin dudağı.

G.134/4 Sögdükçe şifâ-bağş olur hâtem-i la'lûn / Hırz-ı dil ü cân oldu meger **nakş-ı nigîni**

nâlân: inleyen, feryat eden || aşık.

G.70/1 Bâğ-ı dilde kâmetüñ servin hırâmân eylegil / Bülbül-i cânı yüzüñ şevkıyle **nâlân** eylegil

G.119/1 Şubha dek **nâlânım** iy hırşîd-ruḥ sen mâhdan / Nice bir feryâd idem korçmaz mısın Allâh'dan

nâlân eylemek [D]: inletmek || rakipleri inletmek, canından bezdirmek.

G.85/1 Ol mehüñ her gice kim küyında efgân eyledüm / İtlerine derd-i ser virmekle **nâlân eyledüm**

nâlân itmek [D]: inletmek, üzmek.

G.22/5 Âteş-i âhum yaqar her gice şem'î şubha dek / Bülbülü **nâlân ider** feryâd u âhum her seher

G.86/3 Gül yüzi qarşısına dil bülbülin **nâlân idüp** / Gülşen-i küyını câna bâğ-ı Rıdvân eylerem

nâlân olmak [D]: inlemek, sızlanmak.

G.20/5 Feryâdına **nâlân oluban** idemedi ney / Bilinde niçe gerçi ki gayret kemeri var

nâle: inleme, inilti || aşk acısı.

G.7/4 Ney gibi **nâlem** benüm olduğuyiçün süznâk / İñleyüp âhenk ider çeng eyleyüp kıddin dü-tâ

G.13/2 **Nâlemi** işitmeyüp zâğ-ı rakîbi güş ider / Ol güle gelmez belî murğ-ı suhan-dândan 'abeş

G.23/4 Gözüm yaşını şular gördi kendüden gitdi / İşitdi **nâlemi** zârlıḡ eyledi kühsâr

G.53/4 Tâ şubha degin **nâlem** ile halka niçe bir / Sevdâsiyile sünbülünüñ derd-i ser itmek

G.66/1 Yüzünü göricek artar enîni zârlaruñ / Olur bahâr olıcaḡ **nâlesi** hezârlaruñ

G.113/7 Belâ vü derdimiş iy dil ezelden 'Adlî'ye kısmet / Figân u **nâleden** geç kim budur taḡdîr ilâhumdan

G.119/3 **Nâlesinden** 'âşıkun yâ Rab nice ḡandân olur / Âh elinden ol sitemkâruñ kayuramaz âhdan

G.128/5 Her gice **nâlem** maḡallüñ halkı işidüp benüm / İncinüp dirler 'aceb bu âh u zâra çâre ne

G.140/1 Her kaçan ruḡsârını 'arz ide dil-ber gül gibi / **Nâleye** başlar görüp bî-çâreler bülbül gibi

nâle itmek [D]: inlemek, feryat etmek.

G.109/4 Seher tâvus idüp cilve irişmez zülf-i zîbâña / Cehâletden **ider nâle** döger miskîn bileklerden

nâle vü efgân [D]: feryat figan || aşığın feryat figanı.

G.106/1 'Âlemi pür kılduñ iy dil **nâle vü efgândan** / Ne vefâ görseñ gerek ol âfet-i devrandan

nāle vü feryād eylemek [D]: feryat figan etmek, ağlayıp inlemek.

N.1/1 Görse dil gözünü ‘ayş u ʔarab u yād eyler / İçse cām-ı lebüni **nāle vü feryād eyler**

nāle vü zār [K]: ağlama ve inleme, ağlayıp inleme || aşığın feryat figanı.

G.45/6 Rüz-ı maḥşer **nāle vü zāruñdan** olmaz fā’ide / Eylemezseñ bunda ‘Adlī dād-ḥ’āhı istimā’

nāle-i cān kām ile [K]: can/gönül iniltisi arzusuyla. Tanıkta aşık canının/gönlünün aynı zamanda çıkardığı ses ile feryat figan temsili haline gelen ney çalgısı gibi olmasını arzular.

G.17/5 ‘Adlī’yem bezm-i ğamuñda **nāle-i cān kām ile** / Uş ğamuñ çenginde oldı baña sāz u süz telḥ

nāle-i dil-süz: yanan yüreğin iniltisi || aşk acısı.

G.17/2 Acı acı ağladuğum ḥalka te’şīr eyledi / Bu muḥarrerdür olurmış **nāle-i dil-süz telḥ**

nāle-i Ferhād: Ferhad'ın inleyişi.

G.68/2 Fiğāne şaldıyise kühi **nāle-i Ferhād** / Fiğāne şalmışam āfākı kühsār degül

nāleler eylemek [K]: inlemek, feryat etmek.

G.56/1 Görse bülbül **nāleler eyler** cemālini gülün / Güş olupdur gül işitmege fiğānın bülbülün

nālem işitdi: feryat figan ettiğimde, inleyip ağladığım zaman.

G.6/2 Yollar itdi yüzi üstinde gözi yaşı revan / **Nālem işitdi** meger ağladı kühsār baña

namāz: İslām’ın beş temel esasından biri olup belli eylemler ve rükünler çerçevesinde eda edilen özel bir ibadet.

G.103/3 **Namāz** u zıkr ü tesbīḥüñ baña ‘arz itme iy zāhid / Olursañ mübtelā ‘ışka Ḥaḥ’a lāyık ‘amel dirsın

G.116/3 Ka‘be-i kūyına ‘azm itme yüzüñ ḥāk itmedin / Niyetüñden fā’ide olmaz **namāzi** bilmedin

nāme-i derd: dert mektubu.

G.142/4 Defter-i ‘ışkuma ḥaṭṭuñ ğamıdır ser-nāme / **Nāme-i derdüme** zülfüñ ḥamı ‘unvān oldı

nā-murād: muradına erişememiş kişi || aşık. Klâsik Türk şiirinde aşıkların olmasını istediği, olmaktan memnuniyet duyduğu durum.

G.101/1 İy felek dā’im beni sen **nā-murād** itmek neden / Beni ğangīn eyleyüp ağıyārı şād itmek neden

G.101/3 Cāhilüñ virüp felek maḥşüdın ehl-i dānişüñ / **Nā-murād** olmasını dā’im murād itmek neden

nā-murādliĝ: muradına erişememişlik. Klâsik Türk şiirinde aşıkların olmasını istediği, olmasından memnuniyet duyduğu hal.

G.40/5 Şeh oldı zümre-i ‘uşşāka derd ile ‘Adlī / Bu **nā-murādliĝ** anı da kāmran itmiş

nān: ekmek.

G.12/4 Çün gedādur ḥapuña geldükce iy şāh āftāb / Ḥ’ān-ı ḥüsñüñden nevāl alursa bir **nānı** dürüst

nā-puhte: ham, çiğ, pişmemiş; acemi, tecrübesiz, toy.

G.94/2 Mīve-i vaşluñ heves kılan senüñ **nā-puhtedür** / Sā'id-i sīmīnūñi öpmek durur sevdā-yı hām

nār: ateş, cehennem || aşk ateşi, yürek yangını.

G.129/2 Hevā-yı āteş-i haddüñ dilinde od çodı nāruñ / Şerār-ı berķ-i āhum yanmağ öğretti gül-efşāne

Mrf.1 Pāy-māl itme çünki yakduñ oda / Gizlidür göñlüm içre **nār** şağın

na'ra urmak [D]: nara atmak, haykırmak, bağırmak.

G.10/5 Ger lebüñ cām-ı meyin yād itse minberden yire / **Na'ra urup** kendüyi ser-mest ide ol dem haṭīb

G.103/4 Yüzünüñ pertevin şūfī görürsüñ erba'īnūñde / Yakañ yırtup **urup na'ra** cemāli bī-bedel dirsın

nār-ı Cehīm: cehennem ateşi.

G.12/3 Zāhidüñ yiri olursa yiridür **nār-ı Cehīm** / Küfr zülfüñ olmadı anuñçün ĩmānı dürüst

nār-ı ğam: gam ateşi || aşk derdinden kaynaklan yürek yangını.

G.130/6 **Nār-ı ğam** ile fūrķat odı bağladı beni / Döndüm miyān-ı āteş-i ğamda semendere

nār-ı ışk: aşk ateşi.

G.77/1 Yakduğına şem'üñ için **nār-ı ışk** ile fetīl / Eşk-i çeşmi hāline olmuş durur rüşen delīl

nār-ı ruhsār: yanak ateşi, yanak parlaklığı || sevgilinin yanağının parlaklığı.

G.125/3 **Nār-ı ruhsārında** ol servüñ yanar pervānevār / Bir ayağ üzre ṭurup şem'-i şebistān her gice

nār-ı sūzān: yakıcı ateş || aşk ateşi.

G.126/5 Cihānda qalmayaydı huşķ u ter hākister olaydı / Şerār-ı berķ-i āhum od biraķsa **nār-ı sūzāne**

narven: karaağaç, karaağaçgillerin örnek bitkisi olan, kerestesi değerli bir ağaç.

G.102/4 Berk-i sebzın 'arz idüp hıdmet kūsūrın gösterüp / Ellerin şımşād ile başına qorlar **narven**

nā-şād itmek [K]: mutsuz etmek, üzmemek.

G.110/2 Şād olur derdüñ ile cānumı şād eyleyicek / Nice bir 'āfiyet içre anı **nā-şād ideyin**

nāşih: nasihat eden, öğüt veren.

G.99/4 **Nāşih** qo beni cānuma hoş gelmedi sözüñ / Var öğüdünü başuña vir hāşıl-ı kelam

naşib: pay, hisse.

G.10/7 Var daħı 'Adlī cihānda 'ayş u nüş itme ṭaleb / Çün saña bezm-i ezelde cām-ı ğamdandır **naşib**

naşib itmek [K]: nasip etmek.

G.29/6 Niçe kāfir qal'asın almağ **naşib itdi** Hudā / 'Adlī dil-ber göñlini almağ kime mağdūr olur

G.7/5 Kime şādı kime ğam itmiş Hudā kısmet ezel / Sensüzün āh eylemek her dem **naşib itmiş** bana

naşib olmak [K]: nasip olmak, kısmet olmak.

G.67/4 ‘Uşşāka **naşīb olmadı** çün halvet ü şöhet / Zāhid saña ne ğam varimiş def‘-i melālūñ

G.91/7 ‘Adlī’ye derd ü ğamuñ **oldı** çün ol demde **naşīb** / Hāk olup sine girem terk ide āhır degülem

G.112/3 Eşk-i dürr ile **naşīb olmadı** la‘lin öpmek / Behremend olımadum yolına işārumdan

naşihat olmak [K]: nasihat olmak, öğüt olmak || ders olmak, ibret olmak.

G.124/4 Cüvānıken beni derdüñ ğamuñla pīr itdi / **Naşihat oldı** işüm cümle şeyh ile şāba

nāṭıka: konuşma yeteneği; fesahat ve belâgatle söyleme kudreti.

G.34/3 Tūṭi-i kudsē velī iy ḥ‘āce-i Hindūstān / Lāl olupdur **nāṭıkam** ol la‘l-i şekker-bārsuz

nā-tüvān: zayıf, güçsüz, çaresiz || aşık.

G.65/3 Cefālaruñı ziyād eyledüñ ki minnetdür / Bu **nā-tüvānı** bu luṭf ile zīr-i bār itdüñ

nāvek: ok, küçük ok || sevgilinin bakışlarıyla aşığın bedenine sapladığı kırıpk okları.

G.49/2 **Nāveklerin** ol kaşı kemān aldı tenümden / Ol ṭā‘ire döndüm ki anuñ bāl ü peri yok

nāy: mûsikîmizde, bilhassa Mevlevî mûsikîsinde çok yer tutmuş olan, dokuz boğumlu kamıştan yapılan, ön tarafında altı, arka tarafında bir deliği bulunan nefesli saz.

G.116/1 ‘İşka düşdüm dostlar nāz u niyāzı bilmedin / **Nāya** dem-sāz oldı gönlüm sūz u sāzı bilmedin

G.136/4 **Nāy** olalı ğam çengine kânūn ile gönlüm / Dem-sāz olup durur aña sīne rübābı

nā-yāb eylemek [K]: bulunmaz hale getirmek, eşsiz kılmak, nadir kılmak.

G.93/3 Şöyle inceldüm miyānuñ fikriyile dostum / Kim vücūdum za‘f ile ‘ālemde **nā-yāb eyledüm**

nāz: kendini beğendirmek maksadıyla yapılan hareket, cilve, şive, işve || sevgilinin yaptığı naz, cilve.

G.18/2 Öykünürmiş leblerüñe sükker iñen ṭatludur / **Nāz** ile güftāre gelseñ telḥ olur bāzār-ı känd

G.78/4 Şalunurken seni **nāz** ile görenler didiler / Ya perī-zāde durur ya melek ādem degül ol

G.81/2 Gül gül-āb olur ḥayādan seyr-i gülzār eylesen / **Nāz** ile şalınsañ olur serv-i hoş-reftār kıl

G.90/2 Yok ‘aceb mürdelere irse ḥayāt-ı ebedī / Söze başladı meger **nāz** ile ol ‘İsi-dem

G.94/1 Mest olupdur bāde-i la‘linden ol mäh-ı tamam / **Nāzdandur** şanmañ anuñ şīvesin vaḫt-i ḥırām

nāz itmek [K]:

1. naz etmek, nazlanmak.

G.100/4 Yāre didüm vaşluñı Hāk‘dan temennā eylerem / Didi dil-ber **nāz idüp** ben bu du‘āyı sevmezim

1.1. diğerk musiki makamlarına göre daha yumuşak ve nazlı olan şehnaz makamına atfen kullanılmıştır.

G.108/4 El degirmez ‘ār eyler beñzer ol şeh **nāz ider** / H̄ar raq̄ībūñ lehçe-i murdārına şehnāz için

nāz u niyāz [K]: naz ve niyaz || sevgilinin nazı ve istekleri.

G.116/1 ‘İşka düşdüm dostlar **nāz u niyāzı** bilmedin / Nāya dem-sāz oldı göñlüm sūz u sāzı bilmedin

nāzar: bakış.

G.20/3 Sen mehde tamām olduğına āyet-i hüsnūñ / H̄uccet h̄aṭuñı göster aña kim **nāzarı** var

G.121/2 Kerem kıl bir **nāzar** daḥı beni bī-cān idüp gitme / Ki sensüz bir nefes olmaz qararı rūḥumuñ tende

nāzar itmege [K]: bakmak için.

G.91/1 Yüzüñ ayını koyup ben güne nāzır degülem / **Nāzar itmege** senüñ gayruña q̄adır degülem

nāzar itmek [K]:

1. bakmak, görmek.

1.1. sevgiliye bakmak, sevgiliyi görmek. Klâsik Türk şiirinde aşğın sevgiliyi görmesi neredeyse imkansızdır.

G.53/1 Ol dil-bere mümkün ola mı bir **nāzar itmek** / Yüz üzre anuñ h̄āk-i derinden güzere itmek

1.2. rakibe bakmak.

G.13/4 Ululanup seg raq̄īb **itmez nāzar** ‘aşıklara / ‘Aşıka sorsañ cihānda nesne yok andan ‘abes

nāzar kılmak [K]: bakmak, izlemek, seyretmek.

G.2/1 H̄‘āb-ı gāfletden uyanup zīnet-i eşcāre bak / Q̄udret-i H̄aqq'a **nāzar kıl** revnaq̄-ı ezhāre bak

G.31/5 Q̄anını peykānlaruñ yaşum dile irdükçe yur / Gel **nāzar kıl** yaşumuñ rengine kim q̄andur henüz

G.58/3 Dil ü cāndan yoluña h̄āk oluram işideli / Kīm̄yā eylerimiş h̄āke **olursa nāzaruñ**

G.72/1 Göñül ol çeşmi sāḥirden h̄azer kıl / Ne mekr ile göñül alur **nāzar kıl**

G.22/1 Var iken tende benüm rūḥ-ı revānumdan eser / H̄amdülillāh bir daḥı **kıldum** cemālüne **nāzar**

nāzenīn: narin, nazlı, ince || sevgili.

G.120/4 Nāḥun-ı gül-berg-i yārūñ her biri āyinedür / ‘Adlīyā kendüyi görirse n’ola ol **nāzenīn**

nāzır degülem [K]: bakmam || tenezzül etmem.

G.91/1 Yüzüñ ayını koyup ben güne **nāzır degülem** / Nāzar itmege senüñ gayruña q̄adır degülem

nāzm:

1. vezinli ve kafiyeli söz, manzume, nesir karşıtı.

1.1. Adlī’nin şiiri.

G.38/7 ‘Adlī’nün **nāzımın** gören vaşf-ı ruḥuñla didi kim / Cem’ idüp evrāq̄-ı gül bir taze dīvān bağlamış

G.127/5 Mu‘aṭṭar eyledi āfākı **nāzımı** ‘Adlī’nün / Meger ki zülfin ider dil-berüñ q̄alem yirine

1.2. sevgilinin ağzından çıkan şiir gibi sözler.

G.81/3 Leblerüñe la^ç kulağı delik bir bendedür / Dişlerüñ **nazmına** olur lü³lu³-yı şehvâr kıl

nazm-ı güftâr: şiir tadında sözler || aşğın sevgiliye yazdığı şiir tadında sözler.

G.121/8 Gazelde **nazm-ı güftârüñ** yazup evrâk-ı gül üzre / 'Acemler Rüm'dan 'Adlî iletsünler Semerķand'e

nâzûk: ince, güzel, nazik.

G.79/4 Kaşlaruña nisbet itdümse hilâli iy kâmer / Eyledüm bârik fikir ü bağladum **nâzûk** hayâl

ne:

1. nedir.

G.105/1 Her nefes iy haste-dil maķşûd **ne** feryâddan / Merḥamet gelmez bilürsin çün şeh-i bî-dâddan

K1.1/2 Haccü'l-harameynem diyüben da^çvi kılursın / Bu salṭanat-ı dünyeye pes bunca taleb **ne**

2. neden, ne diye.

G.6/3 Baña yârüm gamı yetmez mi bütün 'âlemde / Cevr itdügi **nedür** 'âlem-i ğaddâr baña

G.33/2 'Uşşâka müjeñ tîrini her dem **ne** çekersin / İy rûḥ-ı revân çünki melekde ğazab olmaz

G.102/7 Hây 'Adlî **ne** ṭurursın vaķt-i gül faşl-ı bahar / Görsin ol gül-çehrei bî-zaḥmet-i ḥâr isteyen

3. ne, ne kadar çok.

G.20/6 İy dil ḥazer it dâm-ı ser-i zülfine düşme / Çok başlu durur kim bile **ne** fitneleri var

4. ne, ne gibi, nasıl.

G.28/5 Göñli milkin 'Adlî'nüñ gam leşkeri yaķmaķ diler / Hey meded erkân-ı devlet aña **ne** tedbîr ider

G.72/1 Göñül ol çeşmi sâḥirden ḥazer kıl / **Ne** mekr ile göñül alur nazâr kıl

5. nasıl, öyle bir.

G.97/2 Ğubâr-ı gam ḥaṭuñ zâhir olalı ṭıtdı dil levḥin / **Ne** ḥaṭ kim çekdüm evrâka ğamından ḥasb-i ḥâl itdüm

G.121/1 **Ne** ḥaşıyyet ḳomış yâ Rab Ḥudâ bu ḥüsn ile sende / Ḳomadı mihr-i ruḥsârüñ ḳarâr u şabrumı bende

G.124/1 Diler ki bağlana göñlüm o zülf-i pür-tâba / **Ne** cân virür göre miskîn bend ü ḳullâba

G.133/3 Baña dîvâne oldı diyü ehl-i 'aql ider ṭa'ne / **Ne** mühlik vâdidür bilmez meger 'ışḳuñ beyabanı

6. önüne geldiği kelimeyi olumsuzlayan ikilik bağlacı.

G.102/6 Sen bu ḥüsn ile **ne** âdem ne meleksin ne perî / Bir muşavver rûḥsın k'olmuş cihân sen câna ten

G.102/6 Sen bu ḥüsn ile ne âdem **ne** meleksin ne perî / Bir muşavver rûḥsın k'olmuş cihân sen câna ten

G.102/6 Sen bu ḥüsn ile ne âdem ne meleksin **ne** perî / Bir muşavver rûḥsın k'olmuş cihân sen câna ten

ne ‘aceb [K]:

1. ne kadar, ne denli.

G.41/5 Diş biler imiş ‘Adlî leb-i la‘l-i nigāre / Miqdārını bilmez **ne ‘aceb** bî-edeb olmuş

2. ne olmuş, şaşılacak ne var.

G.52/3 Ser-‘asker olursam **ne ‘aceb** ehl-i cünuna / ‘Alemlere dīvāneliğiyle ‘alem olmak

G.134/2 Lü‘lû’ dişîñüñ yādına iy lebleri mercan / Gözden bırağursam **ne ‘aceb** dürr-i şemîni

3. ne acep, ne tuhaf.

G.55/5 Gûş şîrîn-suḥānuñ işidür ammā **ne ‘aceb** / Gözlerüm diğkāt idüp görmedi hergiz dehenüñ

G.95/4 **Ne ‘aceb** baḥr olur menba‘ı kim eksilmez / Dür dişüñ yādına ḥarc eyledüğümce güherüm

ne bile nedür [K]: ne olduğunu, nasıl olduğunu nerden bilsin.

G.127/4 Benüm **ne bile nedür** ḥālümü firākında / Ğam ile guşsa yirem her nefes ni‘am yirine

ne bilsün [K]: ne bilsin, nereden bilsin.

G.63/7 Degme Etrāk **ne bilsün** ğam-ı ‘ışkı ‘Adlî / Sır-ı ‘ışk añlamağa ḥaylice idrāk gerek

ne çäre eyleye ki [K]: elinden ne gelir ki, çaresi yok ki.

G.68/6 Vişāl ümîdiyile hicri ihtiyār itdi / **Ne çäre eyleye** ‘Adlî ki baḥtı yār degül

ne çekmiş [K]: neler çekmiş, ne acılar çekmiş anlamında vurgulu söz.

G.10/2 Kûy-ı dil-berde raqîbüñ ta‘nı bildürdi bana / Ḥār ucından gülsitān içre **ne çekmiş** ‘andelîb

ne dem kim [K]: ne zaman ki.

G.47/3 Kanlu yaşımı **ne dem kim** isteseñ ḥāzır durur / La‘l-i nābı eylemez tāliblere ma‘den dirîğ

ne deñlü [K]: ne kadar (abartılı bir tavırla).

G.31/4 Tîrünüñ peykānidur cismümde her mü iy şanem / Var kıyās it kim **ne deñlü** tende peykāndur henüz

G.68/5 **Ne deñlü** çoğ ise ‘ışk ehli olurlar bîzār / Şu ‘ömrden ki ğaraz aña vaşl-ı yār degül

ne fā‘ide [K]: ne fayda, faydası yok.

G.40/1 Kaşı ḥayāli hilālüñ kadın kemān itmiş / **Ne fā‘ide** ki bu fikrinden ol ziyān itmiş

ne ğam [K]: ne gamı, gam değil.

G.36/7 **Ne ğam** bî-keslügen ‘Adlîyā ger / Olur iseñ seg-i yār ile münis

G.52/1 Şoḥbetde müyesser olur ise neğam olmak / Dīvāne vü aşüfte vü rüsvā **ne ğam** olmak

G.67/4 ‘Uşşāka naşîb olmadı çün ḥalvet ü şoḥbet / Zāhid saña **ne ğam** varımış def‘-i melālüñ

G.75/7 Öldürürse ğam seni yāre **ne ğam** çün her zaman / Biñ senüñ gibi gedā ‘Adlî aña eksük degül

G.125/1 Ger ğurüb itse **ne ğam** ḥurşîd-i raḥşān her gice / Gün gibi çünküm toğar ol mäh-ı tábān her gice

ne gerek [K]: ne gerek, ne lazım, ne gerek var, gerek yok.

G.106/1 ʿĀlemi pür kılduñ iy dil nâle vü efgāndan / **Ne** vefā görseñ **gerek** ol āfet-i devrandan

ne hâşıl olısa [K]r: ne hasıl edecek, ne elde edecek, ne hasat edecek.

G.71/1 ʿĀşıka hūşe-i zülfüñ inen olmaz māʿil / Mezraʿ-ı tül-i emelden **ne olısar hâşıl**

ne hoş [K]: ne hoş, ne güzel.

G.103/7 Leb ü dendānuñuñ vaşfin iştidi dir seher bülbül / Suḡandan dūr dizüp ʿAdlī **ne hoş** şīrīn gazel dırsin

ne kadar [K]: her ne kadar.

G.92/4 Hāk-i vücūdumı **ne kadar** bī-behāyise / İksīr-i hāk-i pāyuñ ile kīmyā kılam

ne lezzet [K]: herhangi bir şey karşısında duyulan zevk ve hazı vurgulayan "ne büyük zevk" anlamında bir söz.

G.15/3 Cāna **ne lezzet** irişdügin ḡadeng-i yardan / Yāremüñ ağızında dil olmuş ider peykānı medḡ

ne ... ne: ne ... ne bağlacı.

G.1/8 **Ne** ümmīd ü **ne** bīmdür işümüz / Hemān bize ḡavf u recā yaraşur

G.24/2 İrmese bŷy-ı vefā zülf ü ruḡuñdan cāna / **Ne** gül eyler anı **ne** nāfe-i Tātār eyler

G.27/2 Anuñ selāsil-i zülfine olalı şeydā / **Ne** bend zabṭ idebilür beni **ne** ḡod zencīr

ne nefʿüñ var [K]: ne faydan var, ne faydası var.

G.114/4 ḡalvetüñde baş kesersin ḡan içüp / Şūfi **ne nefʿüñ var** istiḡfardan

ne nizāʿ: tartışmaya ne gerek var.

G.45/1 ḡançerüñden istemez ḡaṭʿā dil ü cān inḡiṭāʿ / Tīḡüñ üstine gönül cān virdüğine **ne nizāʿ**

ne ola ki [K]: ne olur ki, şaşılır mı.

G.62/3 Çü söze başlayasın laʿl-i nābile **ne ola** / **Ki** ḡūş-ı cāna irişmege bu düreñden yeg

ne oldı [K]: ne oldu.

G.45/7 Māl-i ḡalbīdür hemān cemʿiyyetinden fāʿideñ / Tāc-ı şāhīden **ne oldı** ḡāşılıñ ḡayrı şudāʿ

ne olur [K]: ne olur, şaşılır mı.

G.109/3 **Ne olur** māl-ı dünyāvī vireydüm cānı şükrāne / Ṭolaşsa boynuma görsem biri sīmīn bileklerden

ne taʿalluḡ [K]: ne münasebet, hiç ilgisi yok, öyle şey olmaz.

G.79/2 **Ne taʿalluḡ** leblerüñ yākūt ḡaṭṭın kılsa nesh / Bu muḡaḡḡakḡdur ki reyḡān oldı ḡaṭṭuñdan mişāl

ne tañ [K]: "ne ayıp!" anlamında bir vurgu.

G.3/4 ʿAdū-yı bī-başar aña muḡālif olsa **ne tañ** / Saḡīḡi egri görürler şular ki aḡveldür

ne vech ile [K]: nasıl, hangi suretle, neye dayanarak.

G.103/2 Şaçında yüzini gördüm güneşdür burc-ı ‘aķrebde / Müneccimsin **ne vech ile** güneş burcın ĥamel dirsın

neden: neden, niçin.

G.83/6 Kışsa-i ĥuřřam yazup řerĥ itmedüm yā Rab **neden** / Söylenen dillerde şimdi dāstānumdur benüm

G.98/1 Dōstum çünkim bilürsin ben senüñem sen benüm / Kānuma girmek **neden** müjgān-ı ĥün-efgen benüm

G.101/1 İy felek dā'im beni sen nā-murād itmek **neden** / Beni ĥamgīn eyleyüp aĥyārı řād itmek neden

G.101/1 İy felek dā'im beni sen nā-murād itmek neden / Beni ĥamgīn eyleyüp aĥyārı řād itmek **neden**

G.101/2 Dād elüñden iy felek her gün baña cevr eyleyüp / Ol raķīb-i kāfire ‘adl ile dād itmek **neden**

G.101/3 Cāhilüñ virüp felek maķřūdın ehl-i dāniřüñ / Nā-murād olmasını dā'im murād itmek **neden**

G.101/4 Ĥūra beñzer ol řanem řüretde gerçi iy felek / Sen bu ĥüsn ile anı kāfir-nijād itmek **neden**

G.101/5 Ni‘met-i vaşlı felek virüp raķībe zehrini / Kāsesini pür idüp ‘Adlī'ye zād itmek **neden**

nedür bilmez [K]: ne olduĥunu bilmez.

G.8/3 ‘Ařıķa mihr ü vefā kılamak **nedür bilmez** henüz / Yoĥsa ol fettāna söz yoķ dil-rübālıķdan yana

nedür bu [K]: nedir bu, şaşılacak şey.

G.51/6 Behey ‘Adlī ĥam-ı zülfi gibi dāl olmasa ķaddüñ / **Nedür bu** ĥalk arasında bu deñlü ķīl ü ķāl olmaķ

nef itmemek [D]: fayda etmemek, yararlı olmamak.

G.74/3 Tevbe **nef itmez** riyāyile olıcaķ zāhidā / ‘Iřķı ihlāř ile cürmüñ maĥvına keffāre kılamak

nefes: nefes, soluk, an, zaman.

G.121/2 Kerem kılamak bir naşar daĥı beni bī-cān idüp gitme / Ki sensüz bir **nefes** olmaz ķarārı rüĥumuñ tende

neĥam: naĥme, ezgi || sohbetin çalgıcısı; aşık.

G.52/1 řoĥbetde müyesser olur ise **neĥam** olmaķ / Dīvāne vü aşüfte vü rüsvā ne ĥam olmaķ

neler çekdüĥümü [K]: neler çektiĥimi, ne acılar yařadıĥımı.

G.82/3 Zülfüñ ucından **neler çekdüĥümü** iřidenüñ / Her ne deñlü řād ise göñlüni ĥamgīn eyledüm

nem:

1. nem, hafif ıslaklık, rutubet.

1.1. umman, büyük deniz.

G.78/2 Gözüñüñ yaşını ‘ummāna nice beñzedeyüm / Ki kenārında bunuñ ķatre ķadar nem degül ol

1.2. gözyaşı.

G.127/2 Muķīm olalı gönülde hayāli leblerinüñ / Gözüme hūn-ı ciger tıdı şimdi **nem** yirine

nem degül [K]: neyim değil ki, her şeyim.

G.78/3 Neñ durur diyü eger kimse şora yārī direm / Dü cihān içre benüm varum odur **nem degül** ol

nem olmak [K]: ıslanmak, yaşarmak, ağlamak.

G.78/1 Dil ü cān çekse ğamın sen şanemün ğam degül ol / Ger **nem olmaya** gözüm hicr ile nesnem degül ol

neme: neyime.

G.98/3 Tīĝ-i hūn-āşāmuña dil dōstum düşmen dimiş / Hey ma‘āza'llah **neme** yār u begüm düşmen benüm

neñ durur [K]: neyindir, neyin olur.

G.78/3 **Neñ durur** diyü eger kimse şora yārī direm / Dü cihān içre benüm varum odur nem degül ol

nerd-i ğam: gam tavlasi.

G.141/1 Devlet ü baht u sa‘ādet bize çün yār oldı / **Nerd-i ğamda** dil-i bed-h‘āhuñ işi zār oldı

nerd-i ğamze: sevgilinin tavla oyununa benzeyen süzgün/yan bakışı. Tanıkta sevgilinin süzgün/yan bakışıyla aşığı düşürdüğü zor durum ile tavla oyununda düşülen zor durum arasında bağlantı kurulmuştur. Tavla oyununda hedefe ulaşmak isteyen oyuncunun rakipten gelen hamleler karşısında zor durumda kalması gibi aşık da sevgilinin süzgün/yan bakışı karşısında zor durumda kalır.

G.21/5 Şeş-der-i hicrāna düşdi Ka‘beteyn-i cān u dil / **Nerd-i ğamze** ol maķāmı pīşe-i bīzār ider

nergis: sarı çiçekli, yeşil gövdeli bir tür çiçek || sevgilinin baygın bakışlı gözü. Mitolojiye göre Nergis (Narkissos), çok yakışıklı ve aşktan anlamaz bir delikanlı imiş. Onu sevip de perişan olan kızlar, bu durumu tanrılara iletmişler. Tanrıların verdiği ceza sonucu Nergis, bir gün dereye kendi aksini görüp ona âşık olur. Aksini izlerken suya atlar ve boğulur. Öldüğü yerde göze benzer çiçekler biter.

G.91/3 **Nergisün** sihriyile dār-ı cihān tıdı fiten / Var daħı'y şūh-ı cihān dime ki sāhir degülem

G.135/2 Der-miyān it varuñı **nergis** gibi bāĝ içre kim / Dökilüp saçılmaĝ öğretdi şüküfe dirhemi

nergis-i saķīm: hasta nergis, bkz. “nergis”.

G.96/4 Boynın buralı haţt-ı ğubāruñ benefşenün / Düşdi ‘aşāya ‘illet ile **nergis-i saķīm**

nergis-i şehlā:

1. şaşı gözlü nergis, bkz. “nergis”.

G.69/4 Lāle daħı dāĝdār-ı hadd-i gül-gūnuñ durur / Gözlerün bīmārı ancaķ **nergis-i şehlā** degül

1.1. aşığın bedenindeki kılların nergis çiçeği şeklini alması.

G.113/5 Göñülde çeşm-i maħmūruñ hayāliyle ölüsem ben / Bitiser **nergis-i şehlä** tenüm üzre giyāhumdan

nesħ kılmak [K]: hükmünü kaldırmak, rağbetten düşürmek; nesih adlı hat yazısına dönüştürmek.

G.79/2 Ne ta'alluķ leblerüñ yāķüt haṭṭın **kılsa nesħ** / Bu muhaķķaķdur ki reyħān oldı haṭṭuñdan mişāl

nesīm: hafif ve latif rüzgār, meltem; havanın hafifçe dalgalanması ve esmesi.

G.144/3 Elin tıtuṭ ayağ altından anı almazdı / **Nesīm** zülfüñüñ olmasa ger hevādārı

nesne:

1. herhangi bir şey.

G.13/1 **Nesne** yoķ yanında dil-dāruñ dil ü cāndan 'abes / 'Aşıķa nesne görünmez derd-i hicrāndan 'abes

G.13/1 Nesne yoķ yanında dil-dāruñ dil ü cāndan 'abes / 'Aşıķa **nesne** görünmez derd-i hicrāndan 'abes

G.13/3 Zāhid-i rübāh baķmaz rüy-ı yāre nitekim / Düzd olana **nesne** gelmez māh-ı tābāndan 'abes

G.13/4 Ululanup seg raķıb itmez nażar 'aşıķlara / 'Aşıķa sorsañ cihānda **nesne** yoķ andan 'abes

G.13/5 'Adlīyā vaşl isteme hicrānda cān vir gelmeye / Derd ile hūy eyleyene **nesne** dermāndan 'abes

G.14/4 Çün mā-cerā bilindi başuñdan itme taķrır / Ol **nesne** kim 'ayāndur olmaz beyāne muṭtāc

1.1. organ, göz.

G.78/1 Dil ü cān çekse ğamın sen şanemüñ ğam degül ol / Ger nem olmaya gözüüm hicr ile **nesnem** degül ol

nevāl almak [D]: nasip almak, payını almak.

G.12/4 Çün gedādur қаpuña geldükce iy şāh āftāb / H'ān-ı hüsñüñden **nevāl alursa** bir nānı dürüst

nev-bahār: ilkbahar.

G.135/1 **Nev-bahār** itdi müzeyyen yine rüy-ı 'ālemi / Bezm-i gülşende bulup bir niçe yār u hem-demi

nevmīd olmak [D]: ümitsizliğe düşmek, umutsuzluğa kapılmak.

G.20/7 Hicrinde göñül **oldı** yüzi nūrına **nevmīd** / Ğam gicesinüñ şanma ki āḫir şeheri var

ney:

1. Türk mûsikisinde, bilhassa Mevlevî mûsikisinde çok yer tutmuş olan, dokuz boğumlu kamıştan yapılan, ön tarafında altı, arka tarafında bir deliği bulunan nefesli saz.

G.20/5 Feryādına nālān oluban idemedi **ney** / Bilinde niçe gerçi ki ğayret kemeri var

1.1. üflendiğinde çıkardığı yanık ses divan şiirinde özlem (hasret), ayrılık acısı, yürek ve ciğer yangısıyla inleyen insan sesine benzetilir. Tanıkta aşığın sesine benzetilmiştir.

G.7/4 **Ney** gibi nâlem benüm olduğuyiçün sūznāk / İñleyüp âhenk ider çeng eyleyüp kıddin dü-tâ

G.89/3 Dem-be-dem derd-i dilüm söyler egerçi çeng ü **ney** / Āh kim sūz-ı derūnum bir dem añlanmaz benüm

neye nazar kılsa [K]: neye baksa, nereye baksa.

G.32/4 **Neye kılsa nazar** çeşmüm hayālūñ görünür anda / Dü ‘âlem hâ’il olursa hayālūñe hicâb olmaz

neyki: nedir ki.

Mrb.1/3 Tütüyâ olmayalı gözlerüme gerd-i rehūñ / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehūñ / İy gözüm bunca belâ derd ile **neyki** günehūñ / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

neylerseñ eyle: ne yaparsan yap.

G.126/6 İşiginde iti gibi eger yir bulmağ istersen / Düriş **neylerseñ eyle** aşinâ ol ‘Adlî derbâne

neylesün: ne yapısın.

G.9/5 Şabr ile ğam naķdidür ‘âlemde varı **neylesün** / ‘Adlî geldi hâk-i pâyūña yoğ u varın şalup

neyleyelüm: ne yapalım.

G.59/2 Meh gibi kem cemâli **neyleyelüm** / Bize bir mihr-i bî-zevâl gerek

nî’am: nimet, yemek || gam, keder.

G.127/4 Benüm ne bile nedür hâlūmi firâķında / Ğam ile ğuşşa yirem her nefes **nî’am** yirine

niçe/nice:

1. nasıl.

G.2/2 Gözüñ aç gör **nice** ihyâ oldı emvât-ı zemīn / Haşr-ı ecsâda o münkir itdügi inkâre baķ

G.10/3 ‘Andelīb-i dil **nice** derd ile feryâd itmesün / Gül-‘izârına görür hâr-ı raķīb olmuş qarīb

G.15/5 Medh-i ‘âlemden çü müstağnî olupdur âftâb / ‘Adlîyâ **nice** idersin ol gözi fettâni medh

G.36/5 Hızân-ı hicre **nice** şabr kılsun / Şu bülbül k'ola gülzâr ile munis

G.46/4 Bî-başardur nūr-ı hūsn-i yâri zâhid göremez / Būy-ı ‘ışķı **nice** idrâk ide huşķ olan dimâğ

G.60/1 Müyesser olsa yârūñ bâde-i la‘liyle hem-demlik / Görürlerdi şafâ bezminde **nice** olduğın Cemlik

G.78/2 Gözüümüñ yaşını ‘ummâna **nice** beñzedeyüm / Ki kenârında bunuñ kaçre kadar nem degül ol

G.78/6 **Nice** şayd ide diyem baña sen âhūyı raķīb / Gerçi av iti durur kelb-i mu‘allem degül ol

G.79/3 Bir zavallu âftâb u mâh ise bir kej-dehen / **Nice** kılsunlar senūñle da‘vi-i hūsn ü cernal

G.83/3 Nice yaşlar dökmesün çeşm-i revân arduñca kim / Terk idüp giden beni rûh-ı revânumdur benüm

G.110/2 Şâd olur derdüñ ile cānumı şâd eyleyicek / **Nice** bir ‘âfiyet içre anı nâ-şâd ideyin

G.111/3 **Nice** kaç ağlamayam düşde hayālūñ göricek / Bir daħı gözlerüñe gelmezem uyhu gibi ben

G.112/1 **Nice** kaç yutmayayın dîde-i hūn-bārumdan / Nice zâr olmayayın baħt-ı siyeh-kārumdan

G.112/1 Nice an yutmayayın dāde-i hūn-bārumdan / **Nice** zār olmayayın baht-ı siyeh-kārumdan

G.118/3 **Nice** serbāz olmayam ‘ııı yolında dil-berūn / Bu delū gōnlūm gibi abūk-levendūm var iken

G.119/3 Nālesinden ‘āıuñ yā Rab **nice** andān olur / Āh elinden ol sitemkārūn ayurmaz āhdan

2. nice, pek ok.

G.29/6 **Nie** kāfir al‘asin almak naıb itdi Hūdā / ‘Adlī dil-ber gōnlini almak kime madūr olur

3. neden.

G.51/1 **Nie** bir ben za‘ife derd ü amda aste-āl olmak / Gōzūn bīmārı gibi her zamānda bī-mecāl olmak

4. ne kadar, ne kadar ok.

G.82/5 Zūlfi vafında mu‘aaddur kelāmuñ ‘Adlīyā / Lebleri vafında gōrseñ **nice** ırīn eyledūm

G.100/3 Cān virürler ayauñ topraına tālibleürn / **Nice** müflis ola diye kīmyāyı sevmez

G.107/2 **Nie** yüz biñ bende-i bendūnden āzād istesen / Al elūne zūlfūnı öz bir ılını bāddan

G.119/2 Zūlfi zencīrin uzatmaz gōr **nice** ser-fitnedūr / Aılup Mecnūn olan diller ıadur āhdan

G.129/6 **Nie** cān cūbbesini āk idüpdür desti eflākūn / Temessūk eyleme ‘Adlī girībān ile dāmāne

G.134/5 And ise raıbūn anemā dīnūm iün dir / Yo yire **nie** andlar ier gōr o la‘ini

G.135/4 Tāze eyleñ bāde ābıyla dil-i pejmūrdei / **Nice** virdi āb-rū ezhāre gōrūñ ebnemi

nie bir [K]: daha ne kadar, ne vakte kadar.

G.53/4 Tā uba degin nālem ile alka **nie bir** / Sevdāsiyile sūnbūlūñūñ derd-i ser itmek

G.119/1 uba dek nālānum iy urıd-ru sen māhdan / **Nice** bir feryād idem ormaz mısın Allāh'dan

nie geri ki [K]: her ne kadar.

G.20/5 Feryādına nālān oluban idemedi ney / Bilinde **nie geri ki** ayret kemeri var

nice kim: ne zaman ki.

G.75/4 **Nice kim** gün yüzūne oldu muābil didiler / em‘-i hūsnūnde senūn günden ziyā eksūk degül

G.89/4 **Nice kim** zencīr-i zūlfūn bendini dā‘im eker / Vālīh ü dīvāne gōnlūm hī ulanmaz benūm

niün: niin, neden.

G.32/5 Gōzūm yaı iigūne gider her laza sā‘ildūr / **Niün** ebvāb-ı efatden āna bir fet-i bāb olmaz

G.44/2 ‘Ārızūnda a-ı mügīnūñ **niün** ılduñ tıra / Eylemez ün kātīb-i udret bilürsin sehv a

G.105/7 Bād-ı āhuñla **niün** ol serv meyl itmez saa / ünkü ‘Adlī meyl ider her sūya servi bāddan

G.121/3 Raıb-i ār ile **niün** aılup gül gibi her dem / Güzellik güleni ire idersin ālūme ande

n'idelūm [K]: ne yapalım, elimizden bir ey gelmez.

G.130/2 Rengīn söz ile yauma meyl itmedi nigār / ıymet bulunmadı **n'idelūm** dūr ü gevhere

n'idem [K]: ne edeyim, ne yapayım.

- G.87/1 Rüz u şeb hasret ile geçdi günüm âh **n'idem** / Baña kısmet gamuñı eylemiş Allâh n'idem
 G.87/1 Rüz u şeb hasret ile geçdi günüm âh n'idem / Baña kısmet gamuñı eylemiş Allâh **n'idem**
 G.87/2 Şükr iderdüm işigin yaşdanuban yatduğuma / Dergehinden sürer uş ben kılını şâh **n'idem**
 G.87/3 Şeb-i hicr ile kâlup vâdi-i hayretde dirîğ / Der-i cânâne gider bulımadum râh **n'idem**
 G.87/4 Tâlî'üm şemsi benüm hiç tülû' eylemedi / Şeb-i yeldâ-yı gama toğmadı bir mâh **n'idem**
 G.87/5 Kırtaram diyü inen sa'y iderem dâmenüñi / Kesilüp dest-i raķīb olmadı kûtâh **n'idem**
 G.87/6 Uzdap cevri elini zulm ile ben haste-dilüñ / Tıtdı muhkem yakasın komadı her gâh **n'idem**
 G.87/7 Vaşlın işitdi gönül bulmadı hiç yol aña / Kıldı baht-ı siyehüm çün beni gümrâh **n'idem**
 G.87/8 'Adlî gögsin döğuben derd ile dir ağlayurağ / Senden ayru düşeli âh n'idem vâh **n'idem**
 Mrb.1/5 Dâ'imâ cevri kılur ben kılına şâh **n'idem** / Şeb-i hicrinde tülû' eylemez ol mâh n'idem /
 Gözlerüm görmez ise gün yüzini âh n'idem / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm
 Mrb.1/5 Dâ'imâ cevri kılur ben kılına şâh n'idem / Şeb-i hicrinde tülû' eylemez ol mâh **n'idem** /
 Gözlerüm görmez ise gün yüzini âh n'idem / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm
 Mrb.1/5 Dâ'imâ cevri kılur ben kılına şâh n'idem / Şeb-i hicrinde tülû' eylemez ol mâh n'idem /
 Gözlerüm görmez ise gün yüzini âh **n'idem** / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

nideyin [K]: ne edeyim, ne yapayım.

- Mrb.1/6 Elüm irmez **nideyin** hasret ile yâre dirîğ / Dil düşüp zülfi hamıyla yürür âvâre dirîğ / Gözlerüm
 derdine olmaz bilürem çâre dirîğ / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

nidersin [K]: ne yapıyorsun, ne ediyorsun.

- G.129/3 Başuñda cür'a-dânuñ revzen-i hicründe mey zarfı / **Nidersin** ta'n idüp bi'llâh şüfî mest u
 hayrâne

nigâr: resim gibi güzel sevgili.

- G.14/5 'Adlî **nigâre** hâlün 'arz it niyâz birle / Dervîş olanlar olur şâh-ı cihâne muhtâc
 G.26/5 Hâk-i pâyi cevherine naqd-i cân ister **nigâr** / 'Adlîyâ sultân geçersin sende kudret var mıdur
 G.41/4 Ağyâr **nigâr** ile şafâ bezmini eyler / 'Uşşâka ezel kısmeti renc ü ta'ab olmuş
 G.46/5 Hâr-ı hicrân ile hüy eyle hemân kim tıtdılar / Gülşen-i küyün **nigâruñ** 'Adlîyâ büm ile zâğ
 G.48/6 İy gönül saña müselleme şanma bu derd ü bela / Çeşm-i pür-hışmı **nigâruñ** kimse'i kılmaz mu'âf
 G.49/1 Şâ'irdür ki **nigârın** leb-i la'l-i teri yok / Şol tütüye benzer ki gıdâya şekkeri yok
 G.77/4 Ağlamasa gözlerüm küyına yol virmez **nigâr** / Oldı rüşen bu ki hergiz cennete girmez bañıl
 G.79/5 'Adlîyâ aḥvâlüne vâkıf degül şanma **nigâr** / Her gâzel kim yazdum oldı yâre benden 'arz-ı hâl
 G.130/2 Rengîn söz ile yaşuma meyl itmedi **nigâr** / Kıymet bulunmadı n'idelüm dür ü gevhere
 G.130/5 Dūd-ı dil ile dâğuma raḥm eyledi **nigâr** / Meyl eylese 'aceb mi perî bûy-ı micmere

G.134/6 Dil ‘Adlî saçî bendine tolaşdı **nigāruñ** / Anı çekerek tüt iñen uzatma ipini

nigārā: ey güzel, ey sevgili.

G.32/3 Dirîğ itme lebün būsın **nigārā** haste dillerden / Kim anuñ rüz-ı maşşerde şevābına hisāb olmaz

G.32/7 Firāk odına kūyuñda **nigārā** ‘Adlî’yi yakma / Buyurdu çünkü Peygamber behişt içre ‘azāb olmaz

G.57/5 **Nigārā** sensüzün ‘ayş eylesem ben / Yüzümi def iderem kāmētüm çeng

nigeh-bān: gözcü, bekçi || sevgilinin saçının ejderhaları.

G.54/5 Genc-i hūsnūñ almak ister düzd-i dil bilmez anı / Zülfüñüñ ejderleri aña **nigeh-bāndur** senüñ

nihāl: fidan || fidan boylu sevgili.

G.59/1 Bize bir kāmēti **nihāl** gerek / Bize bir kaşları hilāl gerek

G.67/3 Bir berk-i hazān-dīde mişālinde kılpudur / Beñzümi qadi fūrqati ol tāze **nihālūñ**

G.138/2 Bāğbānā bu bāğ-ı ‘ālemde / Mīvesi mihr bir **nihāl** qanı

nihān itmek [K]: gizlemek, saklamak, örtmek.

Mrb.1/7 Bir perī-zāde vü meh-rū şanem ü tāze cüvān / **İdeli** gün yüzini perde-i zülfinde **nihan** / ‘Adlî’ñüñ gözlerine oldı qarañu dü cihan / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

nihān eylemek [K]: gizlemek.

G.25/1 Dürc-i la‘lüñi senüñ hoşqa-i cān eylediler / Haste dillere devā anda **nihān eylediler**

nihāyet: son, netice.

G.92/3 Cān virmek ise ‘ışk işinüñ ger **nihayeti** / ‘ışk ehli intihāsını ben ibtidā kılam

nihāyet bulmak [D]:

1. son vermek; bitirmek, sona erdirmek.

G.44/4 Çün qarīk-i ‘ışka cān virmekdür iy dil ibtidā / Kimse āhır **bulmaz** aña **nihāyet** hem vasat

2. son bulmak, neticeye ulaşmak.

G.48/7 Hırqa-i şabri giyüp eyler qanā‘atden kemer / Künc-i gamda ‘Adlî çün **bulmaz nihāyet** i‘tikāf

niqāb: yüz örtüsü, peçe, yaşmak || sevgilinin kendi iradesiyle aşığı ile arasına koyduğu engel.

G.45/3 Çün **niqābın** ref‘ ide ‘ışk ehline düşer hurūş / Zerrelere zāhir olur gün nūrı bulsa irtifā‘

ni‘met-i vaşlı virmek [K]: kavuşma nimetini vermek, kavuşmayı nasip etmek || sevgiliye kavuşmayı nasip etmek.

G.101/5 **Ni‘met-i vaşlı** felek **virüp** raqībe zehrini / Kāsesini pür idüp ‘Adlî’ye zād itmek neden

nīm-mest: biraz sarhoş.

G.11/4 Zāhidi gördüm mürīd ile çıkar mey-hāneden / Ser-girān biri velīkin ol birisi **nīm-mest**

nişār eylemek [K]: saçmak, dağıtmak.

G.88/2 Ebr-i nīsān gerçi kim deryāya lü'lü'-bahşdur / 'Āleme lü'lü' **nişār eyler** benüm deryālarum

G.110/4 Varayın küyuña cānumı **nişār eyleyeyin** / Gülsitān içre gönül murğını āzād ideyin

nişār itmek [K]: bkz. "nişār eylemek".

G.27/3 Bugün ki naqd ayağūña cān **nişār iderem** / Qabūl eyle hey āfet ki öldürür te'hīr

nisbet: iki şeyin birbirine göre hâl ve miktarı, mukayese, oran. Bir şeyi diğeriyle karşılaştırmaya aracı olur.

G.33/5 Sidre'yle boyuñ **nisbetini** şorana Cibrīl / Qaddūñ gibi dir toğrısı 'ālī-neseb olmaz

G.74/5 'Adlī ol serv-i revāni itmek isterseñ kenar / **Nisbetini** eşk-i çeşmüñüñ revān enhāre kııl

nisbet eylemek [K]: kıyaslamak, karşılaştırmak; eşit tutmak.

G.54/2 İy gönül Ferhād'a **nisbet eyleme** derdüm benüm / Kūh çāk itdiyse ol çāk itdüğūñ cāndur senüñ

nisbet itmek [K]: bkz. "nisbet eylemek".

G.79/4 Qaşlaruña **nisbet itdümse** hilāli iy kamer / Eyledüm bārik fikir ü bağladum nāzük hayāl

nişān: iz, işaret || aşığın ah ateşiyle yanan felek.

G.83/4 Dest-i cevrüñle büküp sen qaddüm itdükçe keman / Tīr-i āhumla felek her dem **nişānumdur** benüm

nişān itmek [K]: nişan etmek, iz bırakmak.

G.40/2 Meger ki mäh-ı münīr ayağūña yüz sürmiş / Ki cebhesinde ayağūñ tozu **nişān itmiş**

nite kim: nasıl ki, gibi, tıpkı.

G.117/2 Gözüm yaşıyla işigini şöyle zeyn itdüm / **Nite kim** encüm ile zeyn olundu çarh-ı berīn

nitekim:

1. nasıl ki, gibi, tıpkı.

G.1/1 Hūdāyā Hūdālīk saña yaraşur / **Nitekim** gedālīk baña yaraşur

G.77/2 Yād-ı la'lüñ küt-ı cāndur hicr içinde **nitekim** / Dūzah ehline revān-bahş olsa āb-ı selsebīl

2. sonuçta.

G.13/3 Zāhid-i rübāh bakmaz rüy-ı yāre **nitekim** / Düzd olana nesne gelmez mäh-ı tābāndan 'abes

niyāz: yalvarma, yakarma; rica, istek.

G.14/5 'Adlī nigāre hālūñ 'arz it **niyāz** birle / Dervīş olanlar olur şāh-ı cihāne muhtāc

niyāz itmek [K]: yalvarmak, ricada bulunmak.

G.109/2 Benümçün kimse qalmadı **niyāz itmeye** qapuñda / Dirīgā kim qabūl olmaz biri bunca dileklerden

niyet: niyet || aşğın niyeti.

G.116/3 Ka'be-i kũyına 'azm itme yüzũñ hāk itmedin / **Niyetũñden** fā'ide olmaz namāzı bilmedin

nizār olmak [D]: zayıf düşmek, acze düşmek, çaresiz kalmak, elinden bir şey gelmemek.

G.67/2 Engüşt-nümā kıldı beni halk arasında / Hicrinde **nizār olduğum** ol kaşı hilālũñ

noқта konmamak [K]: nokta konmamak || tertemiz kalmak, dokunulmamak.

G.114/6 **Noқта konmasun** diseñ dil levhine / Dā'ireñ bil çıkmağıl pergārdan

n'ola [K]: ne olur, ne olmuş, şaşılır mı.

G.4/1 İy kemān-ebrũ **n'ola** kırbān idersem cān saña / Biñ benüm bigi ider her lahza cān kırbān saña

G.5/6 Çün bāğ-ı behişt oldu benefşeyle müzeyyen / Gülzār-ı ruhuñ olsa **n'ola** haţtuña me'vā

G.16/3 Diller alduğca sevinse **n'ola** ol şāh-ı cemal / Memleket fetħi ider hātır-ı sultānı feraħ

G.19/2 **N'ola** meyl eylese haţtuñ ğidā-yı la'l-i nābuña / Çü tũtĩ kande olursa ğidā yirine kand ister

G.20/1 Her dilde ki dāğ-ı ğam-ı 'ıškuñ eşeri var / Āh itse **n'ola** derd ile yanmış cigeri var

G.39/2 **N'ola** cāndan ben anı artuğ seversem dostlar / Ol perĩ-peyker benüm cānum içinde cānımış

G.55/3 Çünki vīrāneleri eylerimiş cāy perĩ / Sen perĩsin **n'ola** göñlüm olur ise vaţanuñ

G.90/1 Gün yüzũñ nũriyile oldu münevver 'ālem / İy kamer rüşen olursa **n'ola** çeşm-i ādem

G.95/1 Cismümi eşküme ğarğ eyleyli dīdelerüm / Birbirinden **n'ola** fark olmaz ise baħr u berüm

G.104/2 **N'ola** cāndan seni artuğ seversem / Meger sen cān içinde cān imişsin

G.109/5 Ğubār olup tozum her dem tozarsa **n'ola** bād ile / Baña çok cevr idüp dil-ber geçürmişdür eleklerden

G.110/5 Kaddümi iki büküp āh ideyin ben 'Adlĩ / **N'ola** dil-dār yolında hele bir ād ideyin

G.112/5 Süz-ı dil şerħi durur cāna ħarāret viren / 'Adlĩyā odlara yansam **n'ola** eş'ārumdan

G.129/1 Bugün ben da'vi-i 'ışk ile geldüm çün bu meydāne / **N'ola** tũb eyler isem başumı ol zũlf-i çevgāne

G.143/4 Çünki sen gevher-i nā-yāba elüm irişemez / **N'ola** gözden çıkarursam bu yedi deryayı

n'ola itse [K]: ne yapsın.

G.80/1 Aқçeler saçdı yine gülşene gül / **İtse** saç yolmasın **n'ola** sünbül

n'olaydı [K]: ne olurdu; keşke.

G.62/5 **N'olaydı** 'Adlĩ'ye bir zerre deñlü meyl itsen / Çü rüşen oldu yüzũñ şems ile kamerden yeg

nübüvvet: peygamberlik.

G.3/2 Kālan resũllerün kavmineydi da'veti çün / **Nübüvvetiyile** bu ins ü cāna mürseldür

nüh kāse-i gerdün: dokuz feleğın kaseleri.

G.11/2 Bir gice ger yār ile peymāne sürsem reşkden / Tañ degül **nüh kāse-i gerdün** eger bulsa şikest

nuķat: noktanın çoğulu, noktalar || sevgilinin yüzündeki ayva tüylerinin noktalar halinde yüzdeki beni süslemesine atıf vardır.

G.44/1 Muşhaf-ı hüsnünde yazup müşg ile reyhāni haţ / Eylemiş i'rāb sünbül dāne-i fülful **nuķat**

nūr:

1. aydınlık, ışık, ziya, parıltı, parlaklık.

1.1. sevgilinin yüzünden yansıyan ışık.

G.45/3 Çün nikābın ref' ide ışık ehline düşer hurūş / Zerreler zāhir olur gün **nūrı** bulsa irtifā'

G.58/1 Ruĥların şem'ci virür **nūrını** şems ü kamerün / Yüzünün şevkıyle zulmeti gider şehirün

G.90/1 Gün yüzün **nūryile** oldı münevver 'ālem / İy kamer rüşen olursa n'ola çeşm-i ādem

1.2. güneş ışığı, mum ışığı.

G.46/2 Zülmet-i zülfünde yüzün **nūrın** ister cān u dil / Cem' olur pervāneler her gice kim yansa çerāg

nūr-ı başar: göz nuru || sevgilinin ayak tozu/toprağı.

G.72/5 Eger şāfī-nazar olmak dilersen / Ayağı toprağın **nūr-ı başar** kıl

nūr-ı cemāl: güzellik ışığı; yüzden yansıyan ışık || sevgilinin güzellik ışığı; sevgilinin yüzünden yansıyan ışık.

G.67/1 Ben hāke tecellī ide ger **nūr-ı cemālün** / Her zerre-i hāküm taleb eyleye vişālün

nūr-ı Hūdā: Allah'ın nuru, ilahi nur || güzel, sevgili.

G.100/2 Zāhidi gör kim güzeller sevmegi inkār ider / Āşim olmaz mı diyen **nūr-ı Hūdā'yı** sevmezim

nūr-ı hüsn-i yār: sevgilinin yüzünün nuru, ışığı, parlaklığı.

G.46/4 Bī-başardur **nūr-ı hüsn-i yāri** zāhid göremez / Būy-ı ışığı nice idrāk ide huşk olan dimāg

nūr-ı ruhsār: yanağın parıltısı || sevgilinin yanağının parıltısı.

G.95/2 **Nūr-ı ruhsārına** zülf-i siyehi hā'il olup / Şām-ı hicr içre belürmez olur oldı şehirüm

nuşh: nasihat, öğüt || zahidin öğütleri.

G.113/6 Günehdür diyü ta'n itme çün itdük kaşların kıble / Yüzüm dördürmezem zāhid қо **nuşhı** secdegāhumdan

nuşh u pend [K]: nasihat, öğüt.

G.19/3 Mey-i la'lin içüp vā'iz humār-ı çeşm-i yār olduk / Aña di va'z u tefsiri ki senden **nuşh u pend** ister

nūş itmek [K]: içmek.

G.50/5 Sākī lebünün āb-ı hayātını **iden nūş** / Hızr oldı ebed āhir aña hergiz ecel yok

G.52/2 ‘Åşık ki lebün yādına mey **nüş ide** tañ yoğ / Cem kendü olup sāgar aña cām-ı Cem olmağ

nüş-ħand itmek [K]: tatlı tatlı gülmek.

G.18/3 Benüm ile dost olsañ cān virür ğamdan ‘adū / **Nüş-ħand itseñ** baña eyler raķībün zehr-ħand

nuğk: söyleyiş, söylemek kuvvet ve hassası.

G.142/5 Muteħayyir oluban bulmadı **nuğka** mecal / Mest-i ‘işkum beni kim görd’ise ğayrān oldı

O

o:

1. o, işaret sıfatı.

G.2/2 Gözüñ aç gör nice ihyā oldı emvāt-ı zemīn / Haşr-ı ecsāda o münkir itdügi inkāre bak

G.23/2 Hüdeng-i ğamzesi bağrumda başlar çıkarup / Yaşımı kına boyadı benüm o lāle-‘izār

G.23/5 Gözüñ yaşıyla kenār ola mı senüñ ‘Adlī / Ziyāde ser-keş olupdur o serv-i hoş-reftār

G.55/4 Şaldı pertev yüzüñ eflāke çün iy bedr-i münīr / ‘Aks-i hürşīd ü kâmer oldı o vech-i hasenüñ

G.90/3 Kıble hâkkı şanemā Ka‘be olaldan küyüñ / Gözlerüm yaşını kıldum o haremde zemzem

G.90/5 ‘Adlîyā ayağı toprağına cān eyle feda / Pāy-büsü o şehüñ çün ele girmez her dem

G.96/7 Hâk-i derinde olmaz idi itler ile bir / ‘Adlī o şâha olmasa ger bende-i kadīm

G.104/4 Kıl olmak isterimişsin o şaha / Be ‘Adlī sen ‘aceb şulţān imişsin

G.122/1 O gül bu bülbülü diler çü zār eylemeğe / Göñül dağı diler anı hezār eylemeğe

G.124/1 Diler ki bağlana göñlüm o zülf-i pür-tāba / Ne cān virür göre miskīn bend ü kullāba

G.134/5 And içse rakībün şanemā dīnüm için dir / Yoğ yire niçe andlar içer gör o la‘īni

G.135/5 Olubañ ğamgīn benefşe gibi burmazdum boyun / ‘Adlîyā boynuma bend itsem o sünbül perçemi

2. o, işaret zamiri || sevgili.

G.78/3 Neñ durur diyü eger kimse şora yārī direm / Dü cihān içre benüm varum **odur** nem degül ol**o dem [K]:** o zaman, o vakit.G.144/5 Ümīd-i dergeh-i mey-āşam olsalar rindān / Unutmayalar **o dem** ‘Adlī-i günehkārı**ocağına şu koymak [D]:** ocağını söndürmek, işini bitirmek.G.120/2 Eşküñ aķşesini şu **koyar cihān ocağına** / Āl yapraklı ‘alem çekdükte āh-ı āteşīn**od:** ateş || aşk ateşi.G.49/3 Hākister idüp virdi tenüm bād-ı fenaya / Kimdür ki diyen āhum **odunuñ** şereri yoğG.129/2 Hevā-yı āteş-i haddüñ dilinde **od** kodı nāruñ / Şerār-ı berķ-i āhum yanmağ öğretti gül-efşāne**od bırakmak [D]:** ateş bırakmak, yakmak.G.23/3 Şerār-ı āhum ile ra‘d u berķe **od birağup** / Hācīl durur gözümüñ yağmurından ebr-i baharG.126/5 Cihānda kalmayadı huşķ u ter hākister olaydı / Şerār-ı berķ-i āhum **od birağsa** nār-ı sūzāne**oda yakmak [D]:** ateşe vermek, yakmak || acıtmak, üzmek.Mrf.1 Pāy-māl itme çünki **yakduñ oda** / Gizlidür göñlüm içre nār şaķın**odlara yanmak [D]:** ateşler içinde kalmak || aşk ateşi içinde kalmak.

G.112/5 Sūz-ı dil şerhi durur cāna hārāret viren / ‘Adlîyā **odlara yansam** n'ola eş‘arumdan

ok:

1. ok.

1.1. aşğın bedenindeki kıllar.

G.15/4 **Oklarunu** medh ider cismümde olan her kılum / Her çemen dildür şanasın kim ider bārānı medh

1.2. kirpik.

G.126/1 Müjeñ **tiri** geçer sīnemden irer ok gibi cāna / Kemān-ebrūlaruñ bir küşeden meyl itse kurbāna

1.2.1. Tanıkta sevgilinin kirpiğine atıf yapılarak aşğın ahından göğe yükselen ok şeklindeki duman kastedilmiştir.

G.43/5 Ol kaşı yāy eger ‘Adlîye meyl eylemeye / Olmaya āhum **okından** tokuz eflāk hālāş

1.3. aşğın ahının ok gibi gökyüzüne yükselen dumanı.

G.53/3 Āhumuñ **okı** geçdi felekden senüñ iy dost / Sengīn dilüñe olmadı mümkün eger itmek

1.4. sevgilinin can alıcı süzgün bakışları.

G.86/4 Ğamzeñ **okları** irerse kimseye bildürmezem / Ben ki sīnemde cefā tıgını pinhān eylerem

okumak: okumak.

G.12/7 Gülşen-i nazmuñda ‘Adlī gül koşular dā’imā / Her nefes bülbül gibi kim **okusa** anı dürüst

ol:

1. o, teklik üçüncü kişi zamiri.

1.1. sevgili.

G.1/3 Şeh **oldur** ki kulluğñ itdi senüñ / Kuluñ olmayan şeh gedā yaraşur

G.35/7 Bāreke'llāh sen gedā **ol** pādşāh-ı hūsndür / Olduğı var mı cihānda şāha ola kul enīs

G.39/3 Şād gördüm dil-beri cānum sevindi **ol** meğer / Ğuşsa-i hicrānda ağladuğuma hāndānımış

G.43/4 **Ol** ki tīr-i müjesiyle dil ü cān şayd eyler / Ğamzesinden ola mı sīne-i şad-çāk hālāş

G.78/3 Neñ durur diyü eger kimse şora yārī direm / Dü cihān içre benüm varum odur nem degül **ol**

G.78/4 Şalunurken seni nāz ile görenler didiler / Ya perī-zāde durur ya melek ādem degül **ol**

1.2. akıllı kişi.

G.16/1 Devr-i güldür çün ider devr-i kadeh cānı ferağ / ‘Ākıl **oldur** ki tutar her dem ol avānı ferağ

1.3. aşık.

G.39/5 Her zamān kadrüm felekden yücedür dir öginür / Dil-berinüñ işiginde **ol** meger derbānımış

G.68/1 Olur mı şād gönül kim Ğam içre zār degül / İder mi vaşla heves **ol** ki dil-figār degül

1.4. hilal.

G.40/1 Kaşî hayâli hilâlün kadın kemân itmiş / Ne fâ'ide ki bu fikrinden **ol** ziyân itmiş

1.5. Ferhâd.

G.54/2 İy gönül Ferhâd'a nisbet eyleme derdüm benüm / Kûh çâk itdiyse **ol** çâk itdügün cândur seniñ

1.6. sevgilinin derdini çekmek.

G.78/1 Dil ü cân çekse ğamın sen şanemün ğam degül **ol** / Ger nem olmaya gözüm hicr ile nesnem degül
ol

1.7. aşğın gözü.

G.78/1 Dil ü cân çekse ğamın sen şanemün ğam degül ol / Ger nem olmaya gözüm hicr ile nesnem degül
ol

1.8. umman, büyük deniz.

G.78/2 Gözümün yaşını 'ummâna nice beñzedeyüm / Ki kenârında bunuñ kaçre kadar nem degül **ol**

1.9. sevgilinin salınan uzun boyu.

G.78/5 Güneşi gördi gözüm dil seni şandı didi cân / Kâmeti serv-i gülün yok durur epsem degül **ol**

1.10. rakip.

G.78/6 Nice şayd ide diyem baña sen âhüyî rakîb / Gerçi av iti durur kelb-i mu'allem degül **ol**

1.11. memleket, Osmanlı ülkesi.

G.78/7 'Adlî mîr olalıdan derd ü belâ kişverine / Kılmadı guşsa vü ğam milk-i müselleme degül **ol**

2. o, işaret sıfatı.

G.4/5 Hüblik sende temâm olduğına huccet durur / Kâtib-i kudret ki yazmış **ol** haç-ı reyhân saña

G.8/1 Meyl kılmaz **ol** perî hîç âşinâlıktan yana / Muttaşıl dünyâ gibi meyli cüdâlıktan yana

G.8/3 'Âşîka mihr ü vefâ kılmak nedür bilmez henüz / Yoğsa **ol** fettâna söz yok dil-rübâlıktan yana

G.8/4 'Adlîyâ **ol** şâh-ı hübâna kul olsam bir nefes / Bakmazidüm salţanatla pâdişâlıktan yana

G.9/1 Ruhlarına **ol** sitem-ger sünbül-i pür-çîn şalup / Fitne şaldı dîne iki kâfir-i bî-dîn şalup

G.12/6 **Ol** rakîb-i seg dişin bilerdi yârün la'line / Seng urup komadılar ağzında dendâni dürüst

G.13/2 Nâlemi işitmeyüp zâğ-ı rakîbi güş ider / **Ol** güle gelmez belî murğ-ı suhan-dândan 'abes

G.14/3 **Ol** âftâbuñ itsem hâk-i derinde mesken / Bir zerre olmaz idüm kaçr-ı cinâne muhtâc

G.14/4 Çün mâ-cerâ bilindi başuñdan itme taķrîr / **Ol** nesne kim 'ayândur olmaz beyâne muhtâc

G.15/5 Medh-i 'âlemden çü müstağnî olupdur âftâb / 'Adlîyâ nice idersin **ol** gözi fettâni medh

G.16/1 Devr-i güldür çün ider devr-i kadeh cânı ferağ / 'Âķil oldur ki tutar her dem **ol** avânı ferağ

G.16/3 Diller aldıkça sevinse n'ola **ol** şâh-ı cemal / Memleket fetħi ider hâtır-ı sultânı ferağ

G.18/1 Eyledi müşğîn saçın kaçduma **ol** şayyâd bend / Halka halka kıldı güyâ şayd için pîçân kemend

- G.19/6 Göñül künc-i kanā'atde otur giy hırka-i hüznü / Çü **ol** şeh kulların dā'im fakīr ü müstemend ister
- G.20/2 Kaşına gözi gamz ider iy dil hāzer it kim / **Ol** egriye bu fitnenüñ egri haberi var
- G.21/1 Şol gedā kim dil-berini kendüye gam-h'ār ider / Yeg durur **ol** şahdan kim yāri andan 'ār ider
- G.21/3 Çeşm-i zahmı bağrumı çāk eyledi **ol** kāfirüñ / Bir Müselmān yok mı 'ālemde baña tīmār ider
- G.21/5 Şeş-der-i hicrāna düşdi Ka'beteyn-i cān u dil / Nerd-i gamze **ol** maqāmı pīşe-i bīzār ider
- G.31/2 Bir dem eglen iy felek göñlüm sarāyın yıkma kim / **Ol** perī-peyker hayālī anda mihmāndur henüz
- G.31/7 Dür olaldan **ol** sanemden merdüm-i çeşmüñ senüñ / Kara geymiş mātem içre 'Adlī giryāndur henüz
- G.34/2 'Aşkınüñ bīmāriyam dārü'l-belā-i gamda qor / **Ol** tabīb-i cān u dil ben hāstei tīmārsuz
- G.34/3 Tūṭi-i kudsem velī iy h'āce-i Hindüstān / Lāl olupdur nāṭıqam **ol** la'l-i şekker-bārsuz
- G.34/5 Eşk-i çeşmi 'Adlī'nüñ her dem revān olmağičün / Bir qadem şalınmaz **ol** serv-i revān ağıārsuz
- G.35/3 Şanuram gülzār içinde bülbül ü gül cem' olur / Her kaçan kim ola **ol** ruhsār ile kākül enīs
- G.35/6 'Adlīyā gel sen de inşāf eyle şehlikden murād / Bu degül midür ki ola **ol** şacı sünbül enīs
- G.39/1 Ben kılına cevr iden **ol** husrev-i hūbānımiş / Zann iderdüm ben anı kim āfet-i devrānımiş
- G.43/5 **Ol** kaşı yāy eger 'Adlīye meyil eylemeye / Olmaya āhum oqından toquz eflāk hālāş
- G.44/7 Çeşmüñ iy dil-ber senüñ yağma idelden 'Adlī'yi / Varı **ol** bī-çārenüñ 'ālemde mihrüñdür faqat
- G.47/2 Hālını göstermeyüben şaldı zülfi damına / Murğ-ı cāndan kıldı **ol** şayyād bir erzen dirīğ
- G.47/5 **Ol** gözi cellād hicrinde ölürsem dostlar / Bu garībüñ māteminde eylemeñ şīven dirīğ
- G.49/2 Nāveklerin **ol** kaşı kemān aldı tenümden / Ol tār'ire döndüm ki anuñ bāl ü peri yok
- G.50/1 **Ol** dil-ber-i zībā gibi meh-çehre güzel yok / Bu hüsn-i dil-ārāya cihān içre bedel yok
- G.50/7 Vaşfında anuñ gerçi gāzeller didi 'Adlī / **Ol** dil-ber-i ra'nāyı beyān ide gāzel yok
- G.53/1 **Ol** dil-bere mümkin ola mı bir nazār itmek / Yüz üzre anuñ hāk-i derinden güzer itmek
- G.54/6 Kātib-i Kudret berāt-ı hüsnüñ imlā ideli / Kaşlaruñ tuğrāsı **ol** menşūra 'unvāndur senüñ
- G.58/2 **Ol** mehüñ mihr-i cemāline muqābil olıcaq / İy güneş olmayısar zerrece senüñ eşerüñ
- G.61/7 **Ol** meh-i bedrūñ bilin 'Adlī der-āgüş eylemek / Her gice tā şubha dek fikr-i muhālüñdür senüñ
- G.64/1 Göñül **ol** ruhları gülnāre varduñ / Şanasın gül uma gülzāre varduñ
- G.64/3 Lebi vaşfında şehd akar dilüñden / Meger **ol** la'l-i şekker-bāre varduñ
- G.67/2 Engüşt-nümā kıldı beni halk arasında / Hicrinde nizār olduğum **ol** kaşı hilālüñ
- G.67/3 Bir berk-i hāzān-dīde mişālinde kılupdur / Beñzümi qadi fūrqati **ol** tāze nihālüñ
- G.69/5 'Adlī dahı **ol** şeh-i hūbāna cāndan kul geçer / İşiginde bende olan Husrev u Dārā degül
- G.72/1 Göñül **ol** çeşmi sāhirden hāzer kıl / Ne mekr ile göñül alur nazār kıl
- G.74/5 'Adlī **ol** serv-i revānı itmek isterseñ kenar / Nisbetini eşk-i çeşmüñüñ revān enhāre kıl

- G.76/5 Sîm ü zerden dâm idüp **ol** vahşiyi eyle şikâr / ‘Adlîyâ şayd olduğu yoqdur gazelle bir gazâl
- G.77/3 Zâhid añmaz kendünün halvetde esrârın görün / ‘Āşıkı içer diyü tahfif idermiş **ol** şakîl
- G.77/5 Mâl u milk ü salţanatla qadr bulmaz âdemi / ‘Adlîyâ ‘izzet gerekse işiginde **ol** zelîl
- G.82/4 ‘İşq pîrinden gam irşâdın temennâ eyledüm / Her du‘â kim kıldı **ol** ben dahı âmîn eyledüm
- G.85/1 **Ol** mehûn her gice kim küyında efgân eyledüm / İtlerine derd-i ser virmekle nâlân eyledüm
- G.89/7 **Ol** şanem kelb-i raqîbüñ ürdüğün diñler dirîğ / Veh ki feryâd u figânüm ‘Adlî diñlenmez benüm
- G.90/2 Yoq ‘aceb mürdelere irse hayât-ı ebedî / Söze başladı meger nâz ile **ol** ‘îsi-dem
- G.91/7 ‘Adlî'ye derd ü gamuñ oldu çün **ol** demde naşîb / Hâk olup sine girem terk ide âhir degülem
- G.93/1 Serv-i qaddüñ yâdına yaşumı seyl-âb eyledüm / Qaddümi **ol** cüybâr üstinde dolâb eyledüm
- G.94/1 Mest olupdur bâde-i la‘linden **ol** mâh-ı tamam / Nâzdandur şanmañ anuñ şîvesin vaqt-i hırâm
- G.100/5 ‘Adlî'nün feryâdını işitmiş işiginde yâr / Hışm ile dimiş sürüñ ben **ol** gedâyı sevmezim
- G.101/2 Dâd elüñden iy felek her gün baña cevr eyleyüp / **Ol** raqîb-i kâfire ‘adl ile dâd itmek neden
- G.101/4 Hûra beñzer **ol** şanem şüretde gerçi iy felek / Sen bu hüsñ ile anı kâfir-nijâd itmek neden
- G.102/1 Seyre çıksa sebzeze ol Yûsuf-ı gül-pîreñ / Ayağına sebz atlas döşer **ol** lahza çemen
- G.102/3 Eşrefi şaçar şabâ aña gül-i bādâmdan / Zer nişâr ider başına **ol** gülüñ şâh-ı semen
- G.102/5 **Ol** gülüñ hâr-ı firâkı havfın idüp tañ degül / Şekl-i qallâb ile dâmen-gîr olursa yâsemem
- G.102/7 Hây ‘Adlî ne tûrursın vaqt-i gül faşl-ı bahar / Görsin **ol** gül-çehrei bî-zahmet-i hâr isteyen
- G.103/1 Göñül **ol** serv-i sîmîni görüp cândan güzel dirsın / Qaçan cân virmek istersin aña lâyıq ‘amel dirsın
- G.105/6 Hırmen-i hüsñinde dil murğına virmez dânei / **Ol** şanem şankim getürmiş tohmını Bağdâd'dan
- G.105/7 Bâd-ı âhuñla niçün **ol** serv meyl itmez saña / Çünki ‘Adlî meyl ider her sūya servi bâddan
- G.106/1 ‘Ālemi pür kılduñ iy dil nâle vü efgândan / Ne vefâ görseñ gerek **ol** âfet-i devrandan
- G.107/6 Dergehüñden gayrı yoq baña cihânda iltica / Āh eger maqşûd-ı dil fetğ olmaya **ol** bâbdan
- G.108/2 Zülfi dâmina muqayyed olasın fikr eylemez / Murğ-ı cân pervâz ider **ol** gözleri şehbâz için
- G.108/3 Kendü añmaz halvetinde başlar kesdüğini / Tanz ider şüfî bize **ol** gözleri tannâz için
- G.108/4 El degirmez ‘âr eyler beñzer **ol** şeh nâz ider / Hâr raqîbüñ lehçe-i murdârına şehnâz için
- G.108/5 Cân u dil şaydını fitrâkine aşmaz gerçi kim / Cânumuz qılca qalupdur **ol** kemend-endâz için
- G.111/5 Görse sünbüllerüñi ravzada Rıdvân diye kim / Bulmadum sünbül-i ter **ol** iki gîsü gibi ben
- G.111/6 Şehr-i hüsñ içre güzellerde dahı görmemişem / Sihr ile diller alur **ol** iki cādü gibi ben
- G.113/2 Haţâsın qullaruñ şehler göricek ‘afv ider lîkin / Benüm ‘özümi **ol** dil-ber görür artuq günâhumdan
- G.115/1 Bir nefes ‘îsî-şifat **ol** gonca-leb açsa dehen / Hâkden baş qaldurup her mürde çâk ide kefen
- G.116/5 ‘Adlîyâ ‘işq ile kânî **ol** ki şâh-ı Gaznevî / Salţanatdan geçmedi ‘işq-ı Ayâz'ı bilmedin

- G.117/1 ‘Özini bend ideli zülfüne dil-i gamgîn / Bu guşşayile perîşân oldu **ol** miskîn
- G.119/3 Nâlesinden ‘âşîkuñ yâ Rab nice handân olur / Âh elinden **ol** sitemkârûñ kayurmaz âhdan
- G.119/5 Hâk-i pâyine yüzün bir kerre sür sen ‘Adlîyâ / Başuña devlet yetürdi saña **ol** Allâh'dan
- G.120/4 Nâhun-ı gül-berg-i yârûñ her biri âyinedür / ‘Adlîyâ kendüyi görirse n'ola **ol** nâzenîn
- G.122/3 Çü nakş-ı dil-keşe meyl eylerimiş **ol** fettan / Yüz üzre çehremi nakş-ı nigâr eylemeğe
- G.123/5 Sen şâha müştêriyem cân u cihân vireydüm / Bir dem vişâl olursa ucuzdur **ol** bahaya
- G.125/1 Ger gurûb itse ne gam hürşîd-i rahşân her gice / Gün gibi çünküm toğar **ol** mâh-ı tâbân her gice
- G.125/3 Nâr-ı ruhsârında **ol** servün yanar pervânevâr / Bir ayag üzre tûrup şem‘-i şebistân her gice
- G.127/3 Fiğân ki gözleri zulminden **ol** şehûñ bir gün / Elümle çâk ideyin sînemi yaşam yirine
- G.128/2 Hüsnuññ gülzârını yâd eyleyüp iy murğ-ı dil / Âh u zârı kılmasañ **ol** gül-‘izâra çâre ne
- G.128/6 Ateş-i âhum benim her dem irer kılmaz eşer / Göñlidür **ol** dil-berün çün seng-i hâra çâre ne
- G.128/7 Va‘desine **ol** cefâ-kâr eyledi çünküm hilâf / ‘Adlî şabr itmek gerek bu intizâra çâre ne
- G.129/1 Bugün ben da‘vi-i ‘ışk ile geldüm çün bu meydâne / N'ola tûb eyler isem başumı **ol** zülf-i çevgâne
- G.129/4 Göñül cem‘ itmedün sevdâ-yı zülfine virelden dil / Perîşânlıgumuz hoş geldi çünküm **ol** perî-şâne
- G.130/1 Dil viren **ol** yüzi gül ü kıddi şanavbere / Bir zerre mihri kalmadı hürşîd-i envere
- G.133/5 Cihân milkine ser-tâ-ser şeh olmağ isteseñ ‘Adlî / Olgör cân ile **ol** şâh-ı hüsnuñ bende-fermânı
- G.138/3 Rüşen itmege cân u dil milkin / Kanı **ol** mihr-i bî-zevâl kanı
- G.139/1 Ger müyesser ide tâlî‘ zülfüne hemserligi / Başa iletür cihân içinde **ol** serverligi
- G.140/7 Luţfını ‘Adlî'ye dâ‘im **ol** cefâkârûñ gören / Goncaveş ağzın açup ider tebessüm gül gibi
- G.144/4 Dağı tezeli-i dehr itmez idi hîç gezend / Göñül harâbesinün yâr olaydı mi‘mârı
- Mat.3 Yine şâdum ki **ol** gül-çehreden büy-ı vefâ geldi / Küdûret gitdi göñlümde bi-hamdillâh şafâ geldi
- Mrb.1/1 Görelî **ol** şanemün kaşlarını yâ gözüm / Kıldı cevr oklarına sîne siper vây gözüm / Dimedüm mi saña ben bakma aña hây gözüm / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm
- Mrb.1/5 Dâ‘imâ cevr kılar ben kılına şâh n'idem / Şeb-i hicrinde tulû‘ eylemez **ol** mâh n'idem / Gözlerüm görmez ise gün yüzini âh n'idem / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

3. öyle, öyle bir.

- G.49/2 Nâveklerin ol kaşı kemân aldı tenümden / **Ol** tã‘ire döndüm ki anuñ bâl ü peri yok

ol birisi [K]: onlardan biri.

- G.11/4 Zâhidi gördüm mürîd ile çıkar mey-hâneden / Ser-girân biri velîkin **ol birisi** nîm-mest

ol dem [K]: o zaman, o an.

- G.7/2 Her ne dem bād-ı nesîm irişe **ol dem** ideler / Ehl-i cennet gözlerine gerd-i râhuñ tütüyâ

G.10/5 Ger lebūn cām-ı meyın yād itse minberden yire / Na'ra urup kendüyi ser-mest ide **ol dem** haṭīb

ol deñlü [K]: o denli, o kadar, o kadar çok.

G.129/5 Birisi ğarḳ-ı āb oldı birisi tīşe-çāk itdi / Gözümden infi'al **ol deñlü** irdi baḥr ile kāne

ol 'ilme ki gelmez 'amele 'itibār olmaya [H]: amele geçmeyen ilme itibar olunmaz.

Mrf.2 Hoş bilür mihr ü vefā ḳā'idesin yār velī / 'Itibār olmaya **ol 'ilme ki gelmez 'amele**

ol ḳadar [K]: o kadar, o denli, öyle.

G.21/6 Zülmet-i hicründe bilmez 'adl ü zülmin 'ālemüñ / **Ol ḳadar** kim 'Adl'i zülfüñ ğamı efkâr ider

G.60/2 Bu Zāl-i dehr-i dūnuñ **ol ḳadar** çekdüm cefāsın kim / Cihāna dāstān oldı benüm ḥaḳḳumda Rüstemlik

G.93/4 Görinen encüm degüldür sīnesi pür-yāredür / Tīr-i āhı **ol ḳadar** kim çarḥa pür-tāb eyledüm

ol laḥza [K]: o anda.

G.102/1 Seyre çıksa sebze ol Yūsuf-ı gül-pīrehen / Ayağına sebz aṭlas döşer **ol laḥza** çemen

ola mı: olur mu.

G.23/5 Gözüñ yaşıyle kenār **ola mı** senüñ 'Adlī / Ziyāde ser-keş olupdur o serv-i hoş-reftār

olaldan: olduğundan beri.

G.90/3 Ḳible ḥaḳḳı şanemā Ka'be **olaldan** kūyuñ / Gözlerüm yaşını ḳıldum o ḥaremde zemzem

olalı: olduğundan beri.

G.5/7 Mecnün **olalı** Leyli-i zülfüñ hevesinde / Sevdā-yı ḥaṭuñ itdi mekān 'Adlī'ye saḥrā

G.54/7 Sen bu ḥüsın ile cihān milkine şulṭān **olalı** / 'Adlī ḳuluñ milket-i Rüm içre şulṭāndur senüñ

olalıdan: olduğundan beri.

G.56/4 Murğzāruñ murğ-ı zārı **olalıdan** cān u dil / Şıḳlığın diñdürdi feryādum çemende bülbülün

G.78/7 'Adlī mīr **olalıdan** derd ü belā ḳışverine / Ḳılmadı ğuşsa vü ğam milk-i müsellemedegül ol

olan:

1. olan kişi/kimse, sıfat fiil.

G.47/6 Hāşıl-ı ḥüsünüñde ḥālūñ men' ḳılma k'eylemez / Çün kerīm **olan** gedādan dāne-i erzen dirīğ

G.62/4 Gözüñ marīzine la'l-i lebūnle eyle 'ilāc / Ki ḥaste **olana** olmaya gül-şekerden yeg

G.73/3 Hāk-i ādem ğam ile taḥmīr olupdur ğālibā / Bī-ğam **olan** olmaya cins-i benī-ādem gönül

G.73/6 Salṭanat ğavğāsıdur 'Adlī seni dil-teng iden / Hırḳa-puş **olanda** vardur var ise ḥurrem gönül

G.143/6 'Adlī gibi şeh **olan** işigüñi terk idüben / Başına aldı 'abeş yire ḳuru ğavğāyı

G.73/1 Olmadı 'ālem içinde bir nefes ḥurrem gönül / Olmadı bir laḥza bī-ğam **olana** hem-dem gönül

G.14/5 ‘Adlî nigāre ḥālūñ ‘arz it niyāz birle / Dervîş **olanlar** olur şāh-ı cihāne muḥtāc

G.60/4 Marīz-i ‘işk **olanlara** eṭibbā idemez tedbīr / Lebūñden olur olursa benüm derdüme emsemlik

G.121/4 Cigerde dāğ-ı hicrūñle ölüsem āh u zārumdan / Fiğān ide civārumda **olanlar** ḥaṣre dek sinde

G.133/4 Şaçūñ bendinde **olanlar** küşāde-ḥāṭır olmışdur / İçenler bāde-i la‘lūñ sürerler ḥoş çü devranı

1.1. binici, süvari; sevgili.

Mat.2 İy süvār-ı esb-i nāz **olan** rikāb-ı cāna baş / Ḥüsn meydānı senūñdür ayağūñ merdāne baş

2. bulunan, sıfat fiil.

G.15/4 Oklarūñı medḥ ider cismümde **olan** her kılum / Her çemen dildür şanasın kim ider bārānı medḥ

old'ise: olduysa.

G.25/3 Ḥüsn ile Yūsuf eger **old'ise** sultān-ı Mışır / Bu güzelliikle seni şāh-ı cihān eylediler

olduğu var mı [K]: görülmüş müdür.

G.35/7 Bāreke'llāh sen gedā ol pādşāh-ı ḥüsndür / **Olduğu var mı** cihānda şāha ola ḳul enīs

olduğu yokdur [K]: olduğu görülmemiştir.

G.17/1 Gül yüzūñ devrinde ‘uşşāḳı raḳīb incitmesün / **Olduğu yokdur** cihānda ‘işret-i nev-rüz telḥ

olduğın: olduğunu.

G.60/1 Müyesser olsa yārūñ bāde-i la‘liyle hem-demlik / Görürlerdi şafā bezminde nice **olduğın** Cemlik

olıcaḳ: olunca, olduğu zaman.

G.74/3 Tevbe nef itmez riyāyile **olıcaḳ** zāhidā / ‘işkī ihlāş ile cürmūñ maḥvına keffāre kılm

G.140/3 Ḥüsnūñe öykünmege bedr **olıcaḳ** gökde ḳamer / Bir siyeh ḥalkā aşar ruḥsārına kākül gibi

olıgör: ol, ol da gör.

G.130/7 Yār işiginde ‘Adlî varup bende **olıgör** / Şāh olmağ ise ger ḡarazuñ yedi kişvere

G.133/5 Cihān milkine ser-tā-ser şeh olmaḳ isteseñ ‘Adlî / **Olıgör** cān ile ol şāh-ı ḥüsnūñ bende-fermānı

olmak:

1. olmak. Yardımcı fiil olarak kullanılır.

G.1/3 Şeh oldur ki ḳulluğūñ itdi senūñ / Ḳuluñ **olmayan** şeh gedā yaraşur

G.30/4 Zīnet **olmaz** gülsitān içinde gül açılmasa / Kūyına revnaḳ viren yārūñ ruḥ-ı zībāsıdır

G.32/4 Neye kılsa nazar çeşmüm ḥayālūñ görünür anda / Dü ‘ālem ḥā’il **olursa** ḥayālūñe ḥicāb olmaz

G.37/1 Vaşl-ı yāri ‘āşıḳa olmaz müfid itmek heves / Cānib-i dil-dārdan bir iltifat **olursa** bes

G.37/4 ‘işk içinde ‘āşıḳ isterse rızāsın bulmağ / Dostūñ aña rızāsın gözlemek **olsun** heves

G.40/5 Şeh **oldı** zümre-i ‘uşşāḳa derd ile ‘Adlî / Bu nā-murādliḡ anı da kāmran itmiş

G.41/5 Diş biler imiş ‘Adlî leb-i la‘l-i nigāre / Miḳdārını bilmez ne ‘aceb bī-edeb **olmuş**

- G.44/5 Çün dehānuñ sırrınuñ idrākine irmez ‘uqūl / Vehm ü hiss her ne hayāl eylerse **olur** hep gelať
- G.44/6 Müşk-i çin aldı kođu zülfünden ammā çin'de / **Olmadı** bir nāfede zülfün gibi bir ca'd-ı hať
- G.46/4 Bī-başardur nūr-ı hüsn-i yāri zāhid göremez / Būy-ı ışık nice idrāk ide huşk **olan** dimāğ
- G.48/4 Hep cihān iy meh-likā sen šāha **olmuşdur** muťi' / Leşker-i ğamzeñ kimüñle şaf tutup eyler maşaf
- G.51/3 Behey kāfir Müselmānlık yolında var mıdur bu kim / Hārāmī gözlerüñe qanumı içmek helāl **olmağ**
- G.52/2 ‘Āşık ki lebün yādına mey nüş ide tañ yok / Cem kendü **olup** sāğar aña cām-ı Cem olmağ
- G.52/3 Ser-‘asker olursam ne ‘aceb ehl-i cünuna / ‘Ālemlere dīvāneliğile ‘alem **olmağ**
- G.55/3 Çünki vīrāneleri eylerimiş cāy perī / Sen perisin n'ola göñlüm **olur** ise vaťanuñ
- G.58/3 Dil ü cāndan yoluña hāk **oluram** işideli / Kīmyā eylerimiş hāke olursa nazaruñ
- G.59/7 Bili vaşında kıl yarar **olsan** / ‘Adlīyā incerek hayāl gerek
- G.60/5 Beķāyı fikr ider **olsañ** fenā milkinde iy ‘Adlī / Cihāna pādşāh olmağ haķiķat oldu bir demlik
- G.60/5 Beķāyı fikr ider olsañ fenā milkinde iy ‘Adlī / Cihāna pādşāh **olmağ** haķiķat oldu bir demlik
- G.66/1 Yüzüñi göricek artar enīni zārlaruñ / **Olur** bahār olıcağ nālesi hezārlaruñ
- G.77/1 Yağduğına şem‘ün için nār-ı ışık ile fetīl / Eşk-i çeşmi hāline **olmuş** durur rüşen delīl
- G.77/2 Yād-ı la‘lün kūt-ı cāndur hicr içinde nitekim / Dūzađ ehline revān-bađş **olsa** āb-ı selsebīl
- G.79/5 ‘Adlīyā aħvālüne vāķıf degül şanma nigār / Her ğazel kim yazdum **oldı** yāre benden ‘arz-ı hāl
- G.80/4 Germ **olur** oldu hayli meclisde / Leb-i dil-dāre beñzeyelden mül
- G.94/4 Sünbül **oldı** ca'd-ı müşk-efşānuñuñ efgendesı / Fülful oldu hāl-i ‘anber-bāruña hindī ğulām
- G.94/4 Sünbül oldu ca'd-ı müşk-efşānuñuñ efgendesı / Fülful **oldı** hāl-i ‘anber-bāruña hindī ğulām
- G.96/7 Hāk-i derinde olmaz idi itler ile bir / ‘Adlī o şāha **olmasa** ger bende-i qādīm
- G.98/5 ‘Adlīyile bir qabāya koyalı ‘uryān seni / Yaқadan geçmiş hağ oğlum **oldı** pīrāhen benüm
- G.100/1 ‘Āşık **olur** mı diyen sen meh-likāyı sevmezın / Ümmet olur mı diyen kim Muştafā'yı sevmezın
- G.100/1 ‘Āşık olur mı diyen sen meh-likāyı sevmezın / Ümmet **olur** mı diyen kim Muştafā'yı sevmezın
- G.100/2 Zāhidi gör kim güzeller sevmeği inkār ider / Āşim **olmaz** mı diyen nūr-ı Hudā'yı sevmezın
- G.100/3 Cān virürler ayağun toprağına tāliblerün / Nice müflis **ola** diye kīmyāyı sevmezın
- G.101/3 Cāhilün virüp felek maқşüdn ehl-i dānişün / Nā-murād **olmasını** dā'im murād itmek neden
- G.103/5 İñen çok söyledün vā'ız bu dem vesvās-ı İblīs'i / Eger inşāf ider **olsañ** raķibi bi'l-ađal dirsın
- G.104/5 Felek-қadr **olduğunu** bilmez idük / İşiginde meger derbān imişsin
- G.105/5 Yazmışıdüm şüret-i cānāni dil levhinde ben / Hüsn taşvīr eylemek hiç **olmadım** üstāddan
- G.114/1 Vaşl ümīdi **olmasa** dil-dārdan / Dil elem çekmezdi āh u zardan
- G.114/2 Būy-ı zülf-i müşg-i çini **olmasa** / Hāzz alınmaz tabla-i ‘Atťār'dan

- G.115/3 Būy-ı zülfüñ armağan iletmeşe Çīn'e şabā / Hasetinden hūn-ı dil **olmazdı** āhū-yı Huten
- G.118/3 Nice serbāz **olmayam** 'ışığı yolında dil-berüñ / Bu delü gönüm gibi çābük-levendüm var iken
- G.119/2 Zülfi zencīrin uzatmaz gör nice ser-fitnedür / Açılıp Mecnūn **olan** diller çıkadur çāhdan
- G.121/2 Kerem kıl bir naẓar dağı beni bī-cān idüp gitme / Ki sensüz bir nefes **olmaz** qararı rūhumuñ tende
- G.123/6 Yūsūf Mışır'da dirler hūsn ile **oldı** şultān / Görseydi kıl olurdu sen şāh-ı meh-likāya
- G.124/2 Gözüñ gamında marīz-i seher **olalı** gönül / Müjeñ hayāli anı kor mı bir nefes hū'āba
- G.128/3 Gönümü zülfinde buldı şeb-rev **olmuşsun** diyü / Bağladı miskīn resen aşmağa dāra çāre ne
- G.132/3 Āhum irişüp oldı feleklerde kevākib / Tīrūñ eşeri **olur** iricek siper üzre
- G.134/4 Sögdükçe şifā-baḥş olur hātem-i la'lüñ / Hırz-ı dil ü cān **oldı** meger nakş-ı nigīni
- G.136/4 Nāy **olalı** gam çengine kānūn ile gönüm / Dem-sāz olup durur aña sīne rübābı
- G.141/2 Şol şehinşehliği erzāni kılupdur bize Hāḫ / Ki cihān şehlerine bende dimek 'ār **oldı**
- G.141/3 Dīn-i İslām'umuzuñ şem'-i şeb-efrūzı dağı / Ehl-i küfrüñ yüregi yağile yanar **oldı**
- G.141/4 Kara Boğdān gözine 'ālemi tā tār itdüm / Emrūme tābī' olan server-i Tātār **oldı**
- G.141/5 'Adlīyā her ne murāduñ var ise virdi Hūdā / Ārzū dilde hemīn vuşlat-ı dil-dār **oldı**
- G.142/1 Gözlerüm yaşı lebüñ yādına mercān oldı / Göz ile gönüm arasında yine kan **oldı**
- G.142/2 Şol ki 'ār eyledi dāmān u yaḫa çākinden / Hāline perde girībānla dāmān **oldı**
- G.142/4 Defter-i 'ışkuma ḫaṭṭuñ gamıdır ser-nāme / Nāme-i derdüme zülfüñ ḫamı 'unvān **oldı**
- G.144/3 Elin tūtop ayağ altından anı almazdı / Nesīm zülfüñüñ **olmasa** ger hevādārı
- G.144/4 Dağı tezelzül-i dehr itmez idi hīç gezend / Gönül ḫarābesinüñ yār **olaydı** mi'mārı
- G.144/5 Ümīd-i dergeh-i mey-āşam **olsalar** rindān / Unutmayalar o dem 'Adlī-i günehkārı
- Mrb.1/3 Tūtiyā **olmayalı** gözlerüme gerd-i rehüñ / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ / İy gözüm bunca belā derd ile neyki günehüñ / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm
- Mrb.1/7 Bir perī-zāde vü meh-rū şanem ü tāze cūvān / İdeli gün yüzini perde-i zülfinde nihan / 'Adlī'nüñ gözlerine **oldı** karañu dü cihan / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

1.1. gibi görünmek.

- G.41/1 La'l-i leb-i cānāne ki şīrīn ruṭab **olmuş** / Ehl-i dile acı sözi anuñ 'aceb olmuş
- G.51/5 Baña gelmiş durur ḫaşuñ gamından çün hilāl olmak / Saña lāyıkdur iy meh āftāb-ı bī-zevāl **olmak**
- G.52/1 Şoḫbetde müyesser olur ise negam olmak / Dīvāne vü āşüfte vü rüsvā ne gam **olmak**
- G.52/2 'Āşık ki lebüñ yādına mey nūş ide ṭañ yok / Cem kendü olup sāğar aña cām-ı Cem **olmak**

1.2. payına düşmek.

- G.41/4 Agyār nigār ile şafā bezmini eyler / 'Uşşāka ezel kısmeti renc ü ta'ab **olmuş**

1.3. mümkün olmak.

G.60/4 Marîz-i 'ışık olanlara e'tibbâ idemez tedbîr / Lebûnden olur **olursa** benim derdüme emsemlik

G.80/3 Başa çıkmak **oldurdu** zülfiyile / Ger hâramîliğ itmese kâkül

2. -e dönüşmek, haline gelmek.

G.5/5 Cân menzili olmağa revâyiyle mu'a'ttar / Müşgîn saçuña **oldı** maḥal cennet-i 'ulyâ

G.12/3 Zâhidûn yiri olursa yiridür nâr-ı Ceḥîm / Küfr zülfün **olmadı** anuñçün İmânı dürüst

G.44/3 Âteş-i âhum yakardı şem'veş başdan beni / Çeşme-i çeşmüm benim ger **olmasa** Ceyhün u Şaṭ

G.47/1 Şöyle efkâr **oldı** cismüm k'laña pîrâhen dirîğ / Ten eger budur aña ḥâkister-i külhân dirîğ

G.55/4 Şaldı pertev yüzün eflâke çün iy bedr-i münîr / 'Aks-i ḥurşîd ü kamer **oldı** o vech-i ḥasenün

3. meydana gelmek, varlık kazanmak, vuku bulmak.

G.12/3 Zâhidûn yiri **olursa** yiridür nâr-ı Ceḥîm / Küfr zülfün olmadı anuñçün İmânı dürüst

G.12/5 Va' desine iy gönül dil-berlerün aldanma kim / Anlaruñ **olmaz** cihânda 'ahd ü peymânı dürüst

G.47/4 Şâdi-i vaşl **olmaz** ise guşsa-i hicrûn büyür / Devr-i la'lünde gedâdan kılma dür derdin dirîğ

G.89/5 Ḥasret-i serv-i kadûnle **olmadı** bir gün daḥı / Yaşum ile yiryüzi her laḥza şulanmaz benim

G.132/7 Cân kırtarımız olsa siper 'Adlî'ye eflak / Tîri müjeñün **olsa** kazâ vü kader üzre

4. bulunmak, mevcut olmak.

G.37/5 Dest-i res **olsa** vişâle dest-i res mümkün midür / Dest-i resle olsa 'Adlî bulur idi dest-i res

G.32/5 Gözüm yaşı işigüne gider her laḥza sâ'ildür / Niçün ebvâb-ı şefkatden aña bir fetḥ-i bâb **olmaz**

G.33/1 Her şubḥ güneş gelse kapuña 'aceb **olmaz** / Ma'zûr ola iy şeh ki gedâda edeb olmaz

G.33/1 Her şubḥ güneş gelse kapuña 'aceb olmaz / Ma'zûr ola iy şeh ki gedâda edeb **olmaz**

G.33/2 'Uşşâka müjeñ tîrini her dem ne çekersin / İy rûḥ-ı revân çünki melekde gâzab **olmaz**

G.33/3 Cân âfeti çeşmün gibi ḥûn-rîz bulunmaz / Dil uğrısı ḥâlün gibi düzd-i 'Arab **olmaz**

G.33/4 Gönüm evini yıkalı 'âlemde şafâ yok / Bir ḥâne ki vîrân ola 'ayş u ṭarab **olmaz**

G.33/5 Sidre'yle boyuñ nisbetini şorana Cibrîl / Qaddûn gibi dir toğrısı 'âlî-neseb **olmaz**

G.33/6 Rıdvân lebüni görse diye bâğ-ı cinânda / Bunuñ gibi şîrîn-ter ü rengîn ruṭab **olmaz**

G.33/7 Kuyından anuñ sür ki raķîbi göre 'Adlî / Cennet'de eger itse mekân Bû-Leheb **olmaz**

G.58/4 Râh-ı 'ışka kademün başma gönül **olmazsa** / Arkaña hırka-i gam bilde kanâ'at kemerün

G.83/2 Olmasa dilde gamuñ ten zinde **olmaz** bir nefes / Dostum bildüm gamuñ cân u cihânumdur benim

G.106/2 Ḥaṭṭı gelmedin gül-i vaşlın taleb kıl iy gönül / Kim ḥazân faşlında ḥaṭṭ **olmaz** inen bustândan

5. elde etmek, kazanmak, amacına ulaşmak, bir makam ve mevkiye ulaşmak, isteğini elde etmek.

G.37/5 Dest-i res olsa vişāle dest-i res mümkin midür / Dest-i resle **olsa** ‘Adlī bulur idi dest-i res

G.52/1 Şoḥbetde müyesser olur ise neḡam **olmak** / Dīvāne vü āşüfte vü rüsā ne ḡam olmak

G.52/3 Ser-‘asker **olursam** ne ‘aceb ehl-i cünuna / ‘Ālemlere dīvāneliḡile ‘alem olmak

6. yetmek

G.122/4 Kādūñle zülfüñ ucından elemlerümi benüm / Kıyāmete deḡin **olmaz** şümār eylemeḡe

7. denk olmaz, eşit deḡildir.

G.32/6 Şatarsañ leblerüñ la‘lin behā cānlar virüp dirler / Cihān içinde bī-ķıymet bu renge la‘l-i nāb **olmaz**

olmaduḡ: olmayan, olmamış.

G.117/4 Esīr-i bend-i belā **olmaduḡ** gönül ḡalmaz / Egerçi zülfüñ aça cān sipāhı üzre kemīn

olmaḡa: olmak için.

G.5/5 Cān menzili **olmaḡa** revāyiḡle mu‘aṡṡar / Müşḡin şaçuña oldı maḡal cennet-i ‘ulyā

olmaḡiçün: olması için.

G.75/2 Serverā serv-i bülendüñ ser-firāz **olmaḡiçün** / Cān u dilden rüz u şeb vird ü du‘ā eksük deḡül

olmasa: olmasa || eḡer deḡilse.

G.51/6 Behey ‘Adlī ḡam-ı zülfi gibi dāl **olmasa** ḡaddüñ / Nedür bu ḡalk arasında bu deñlü ḡil ü ḡāl olmak

olmaya: olmaz, yoktur.

G.62/4 Gözüñ marīzine la‘l-i lebüñle eyle ‘ilāc / Ki ḡaste olana **olmaya** gül-şekerden yeg

G.73/3 Ḥāḡ-i ādem ḡam ile taḡmīr olupdur ḡālibā / Bī-ḡam olan **olmaya** cins-i benī-ādem gönül

G.115/7 Ḥabs-i ḡamda dostum şekker-lebüñ vaşf itmeḡe / ‘Adlī gibi **olmaya** bir ṡüṡi-i şīrīn-suḡan

olmayıcaḡ: olmayınca, olmadıḡında, olmadıḡı zaman.

G.114/7 Rüy-yı yār **olmayıcaḡ** ḡazz eylemez / ‘Adlīyā dil bülbüli ḡülzārdan

olmayısar: olmayacak.

G.58/2 Ol mehüñ mihr-i cemāline muḡābil olıcaḡ / İy güneş **olmayısar** zerrece senüñ eşerüñ

oluban: olarak.

G.59/4 ṡüṡi gibi şeker-efşān **oluban** / Leb-i la‘lini ḡoş-maḡāl gerek

olur mı [K]: olur mu, mümkün mü.

G.70/3 Bāḡbānā ḡonca vü ḡülden ruḡ-ı dil-dārsuz / Ḥaṡṡ **olur mı** var anı dāḡ ile peykān eylegil

oñmaduḡ: bedbaht, talihsiz, iflah olmayan, uğursuz.

G.18/5 Saña ḡul olmak benüm ḡaddüm deḡüldür dostum / Sen şeh-i milk-i kerem ‘Adlī bir **oñmaduḡ** levend

Ö

öginmek: övünmek.

G.39/5 Her zamān qadrüm felekden yücedür dir **öginür** / Dil-berinüñ işiginde ol meger derbānımıñ

öğrenmek:

1. öğrenmek, yetenek ve beceri kazanmak.

G.42/1 Hābīb-i cān-fezā sāz **öğrenürmiş** / Ciger sūz u cefā-sāz öğrenürmiş

G.42/1 Hābīb-i cān-fezā sāz öğrenürmiş / Ciger sūz u cefā-sāz **öğrenürmiş**

G.42/2 Maqāmāt añdı şordum büselikte / Ser-āğāz itdi şehbāz **öğrenürmiş**

G.42/4 Göñül virme güzeller leblerine / Hārīs olur yaramaz **öğrenürmiş**

G.42/5 Eger ‘Adlī hābībe hem-dem olsa / Lebinden ‘İsi i‘cāz **öğrenürmiş**

G.139/5 Tācverler senden **öğrensün** efendi begligi / Bendeler ‘Adlī’den öğrensün gelüp çākerligi

G.139/5 Tācverler senden öğrensün efendi begligi / Bendeler ‘Adlī’den **öğrensün** gelüp çākerligi

2. öğrenmek, bilmek.

G.42/3 Cefānuñ resmini hoş bilmiş amma / Vefā āyini az **öğrenürmiş**

öğretmek: bir kimseye bir konuda bilgi ve beceri kazandırmak.

G.126/4 Şaçun başlar keser tarrārlik fenninde iy hūnī / Yüzün şeb-revlik **öğredür** saçunı māh-ı tābāne

G.129/2 Hevā-yı āteş-i haddün dilinde od kodı nāruñ / Şerār-ı berķ-i āhum yanmağ **öğretti** gül-efşāne

G.135/2 Der-miyān it varuñı nergis gibi bāğ içre kim / Dökilüp saçılmağ **öğretti** şüküfe dirhemi

G.143/5 Şol ki müstağni durur derdün ile dermandan / Kimse **öğretmez** aña ‘ālem-i istiğnayı

öğüd virmek [D]: öğüt vermek, nasihatte bulunmak, nasihat vermek.

G.99/4 Nāşih қо beni cānuma hoş gelmedi sözüñ / Var **öğüdün**i başuña **vir** hāşıl-ı kelim

öksüz: öksüz, koruyup kollayacak ve kendisini sevindirecek birine muhtaç kimse, garip || bülbül, aşık.

G.139/2 Gül firākıñda gül **öksüzi** geçer bülbül velī / Āteşüm kār eylese göreydi hākisterligi

ölmek: ölmek, can vermek || kendinden geçmek.

G.47/5 Ol gözi cellād hicrinde **ölürsem** dostlar / Bu garībün māteminde eylemeñ şīven dirīg

G.97/5 Geh **öldüm** gāmezinden geh lebinden tāze cān buldum / Tārīķ-i ‘ışķ içinde ‘Adlīyā tebdīl-i hāl itdüm

G.113/5 Göñülde çeşm-i maħmūruñ hayāliyle **ölürsem** ben / Bitiser nergis-i şehlā tenüm üzre giyāhumdan

G.121/4 Cigerde dāğ-ı hicrūñle **ölürsem** āh u zārumdan / Fiğān ide civārumda olanlar hāşre dek sinde

öldürmek: öldürmek, canını almak || çok üzme, perîşân etmek.

G.27/3 Bugün ki naqd ayağına cân nişâr iderem / abül eyle hey âfet ki **öldürür** te' h r

G.75/7 **Öldürürse** am seni y re ne am  n her zaman / Bi  senün gibi ged  'Adl  a a eksük degül

G.83/7 Cevr ile her günde bi  kez **öld r rse n** 'Adl 'yi / a bilür bir kez dimez boynuna anumdur benüm

Ölüm: bir canlıda hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, ebed  uyku.

G.105/4 amd lill h kim degül adum benüm kelb iy ra b / ayret ehline ** l m** yegdür yaramaz addan

'ömr: Ömür, hayat.

G.68/5 Ne de l  o ise 'ı ehli olurlar b z r / u **'ömrden** ki araz a a va-ı y r degül

'ömr-i dır z:

1. uzun ömür, ölümsüzlük.

1.1. sevgilinin boyu ile uzun ömür arasında balantı kurulmuştur.

G.7/3 S yesinde add n n s rd gi n **'ömr-i dır z** / Serv-i b l na en r el götürüp eyler du' 

1.2. sevgilinin uzun salarıyla uzun ömür arasında balantı kurulmuştur.

G.116/2 C n adrin bilmeyince la'line dil virmedüm / Zülfine olamadum **'ömr-i dır z** bilmedin

 f nde:  n nde, karısında.

G.40/4 Bu  ret ile fera kesb idüp eh-i gül anu  / ** f nde** her nesi var ise der-miy n itmi

G.99/5 'Aks-i lebi gözünde anasın yine 'Adl  / Reng n mey ile aılı d kk n ** f nde** c m

 pmek:  pmek.

G.94/2 M ve-i valu n heves ılan senün n -puhtedür / S 'id-i s m n ni ** pmek** durur sevd -y   m

G.112/3 Ek-i dürr ile na b olmadı la'lin ** pmek** / Behremend olımadum yolına i rumdan

 rtmek:  rtmek, kapamak.

G.113/1 G ne yüzin se b ** rter** benüm d d-ı siy humdan / Keb b olmu ciger büyü gelir her demde ahumdan

oturmak: bir yerde sürekli olarak kalmak, ikamet etmek.

G.19/6 Gönül künc-i an 'atde **otur** giy hıra-i  zni /   ol eh ulların d 'im fa r   müstemend ister

 yk nmek:  zenmek, taklit etmeye alımak, benzemek istemek.

G.18/2 ** yk n rmi** leblerüne sükker içen atludur / N z ile g ft re gelse  tel olur b z r-ı and

G.22/3 ** yk n rse** zülfüne sünbül siyeh r l k idüp / Be zerem dirse leb ne kellelik eyler eker

G.140/3  sn ne ** yk nmege** bedr olıca gökde amer / Bir siyeh alka aar rus rına k k l gibi

Özge: baka.

G.7/6 Derd-i dil dermânını şordum tabîbe didi kim / Şerbet-i la'linden **özge** derdüne yokdur deva

‘özini: kendini, kendisini || aşığın gönlü.

G.117/1 **‘özini** bend ideli zülfüne dil-i gamgîn / Bu guşşayile perîşân oldı ol miskîn

‘özr: yapılan bir kabahat ve kusur üzerine affını dilemek üzere gösterilen bahane veya sebep, mazeret || aşığın özrü.

G.113/2 Hâfâsın kullaruñ şehler göricek ‘afv ider lîkin / Benüm **‘özrümi** ol dil-ber görür artuğ günâhumdan

‘özr-ğ‘āh olmak [K]: özür bildirerek af istemek.

G.66/3 Yüzüñ güli ki aña **‘özr-ğ‘āh ola** gam yok / Tutam ki hâr-ı belâdur bu hâr-ı zârlaruñ

‘özrin dilemek [D]: özür dilemek, yaptığı bir yanlıştan ötürü bağışlanmasını istemek.

G.61/4 Dostum **‘özrin diler** beñzer dimişler hüsnuñe / İzüñe yüzün sürer gün pây-mâlüñdür senüñ

P

pādişālikdan yana [K]: padişahlıktan yana, padişahlık lehine.

G.8/4 ‘Adlîyâ ol şâh-ı hûbâna kıl olsam bir nefes / Bakmazidüm saltanatla **pādişālikdan yana**

pādşā: padişah, hükümdar.

G.92/5 Bir kerre iltifât ile kulum durur diseñ / ‘Adlî’yi milk-i ‘âleme ben **pādşā** kılam

pādşāh: padişah, hükümdar || sevgili.

G.70/5 Derd ü ğam mersūmını ‘uşşākdan men‘ eyleme / Kullaruña **pādşāhum** luţf u ihsân eylegil

G.70/7 **Pādşāhum** luţf idüp ‘Adlî kuluñuñ başına / Hāk-i pāyuñ tâc idüben Rüm'a şulţān eylegil

G.106/5 **Pādşāhum** işigüñde kullaruñdan kemterin / Kuluñ olmağ yeg durur ‘Adlî gibi şulţāndan

G.113/3 Bulur biñ kıl azād itmek şevābin raħm iden dilden / Beni yād eylemek bir dem gelürse **pādşāhumdan**

pādşāh-ı hüsñ: güzellik sultanı || sevgili; Allah.

G.35/7 Bāreke'llāh sen gedā ol **pādşāh-ı hüsñdür** / Olduğı var mı cihānda şāha ola kıl enīs

pāk: temiz || iyi, güzel.

G.63/6 Tūr-ı işğ içre tecellî dileseñ Mūsāvār / Meşrebüñ āb-ı revān gibi revān **pāk** gerek

pārsālikdan yana [K]: dilencilikten yana.

G.8/2 Şāhid ü bādeyle dil ülfet tutupdur zāhidā / Anuñ için meyl kılmaz **pārsālikdan yana**

pāy-best olmak [D]: ayağını bağlamak, gitmesine engel olmak.

G.11/3 Çıkmazam küyından ümmid-i liķā-yı yār ile / Ehl-i ĩmāna **olur** hubb-ı vaţan çün **pāy-best**

pāy-būs: ayak öpme || aşğın sevgilinin ayağını öpmesi, aşırı saygı ve sevgi göstergesi.

G.90/5 ‘Adlîyâ ayağı toprağına cān eyle feda / **Pāy-būsı** o şehüñ çün ele girmez her dem

pāy-māl: ayaklar altında kalmış, çiğnenmiş || hakir düşürülmüş, perişan edilmiş; sevgilinin karşısında güneş.

G.61/4 Dostum ‘özrin diler beñzer dimişler hüsñüñe / İzüñe yüzün sürer gün **pāy-mālüñdür** senüñ

pāy-māl itmek [D]:

1. ayaklar altına almak, çiğnemek, çiğnetmek.

1.1. aşğın yüzünü sevgilinin eşiğine sürmesi.

G.97/4 Hevāda toz degüldür zāhir olan gerd-i rāhuñda / Bu hākī cismi raħşuñ ayağında **pāy-māl itdüm**

G.124/5 Yüzünü ‘Adlî işigüñde **pāy-māl itdi** / Yazılsa levh-i müzehheb revā durur baba

1.2. sevgilinin aşğın gönlünü ayaklarının altına alması.

Mrf.1 **Pāy-māl itme** çünkü yakduñ oda / Gizlidür göñlüm içre nār şağın

pāy-māl olmak [D]: ayaklar altında kalmak, çiğnenmek, ezilmek || hor ve hakir görülmek.

G.28/2 Ehl-i tezvīr ile alb elinde **olur pāy-māl** / Milk-i dil cün zülfüñ ile aşlaruñ el bir ider

G.51/2 Gehī urrañ gibi başdan ıup şūrīde-hāl olmak / Gehī zülfüñ gibi ayağā dūşüp **pāy-māl olmak**

penāh: sığınacak yer, sığınak; koruyan, koruyucu, hāmi || Allah.

G.1/2 Çü sensin **penāhi** cihān alkınuñ / amudan saña ilticā yaraşur

per açmak [K]: kanatlanmak.

G.114/3 **Per açup** bülbül figāna başlasa / Zev ider gül savt-ı mūsīardan

perçem: perçem, kakül || sevgilinin kakülü.

G.135/5 Olubañ amgān benefşe gibi burmazdum boyun / ‘Adlīyā boynuma bend itsem o sünbül **perçemi**

perde: bir yeri ayırmak ve bir yerin görünmesine mani olmak için asılan arşaf ve saire, kapı perdesi || engel, aşka engel unsur; [tas.] Hak ile kulu arasındaki engel, âşık ve maşûk arasındaki mâni.

G.142/2 Şol ki ‘ār eyledi dāmān u yaa ākinden / Hālīne **perde** girībānla dāmān oldu

perde-i zülf: saç perdesi, saç örtüsü || karanlık.

Mrb.1/7 Bir perī-zāde vü meh-rū şanem ü tāze cüvān / İdeli gün yüzünü **perde-i zülfinde** nihan / ‘Adlī’nüñ gözlerine oldu arañu dü cihan / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

perestār: tapanlar, tapıcılar || aşıklar.

G.10/6 aşlaruñ mihrābına secde ider ehl-i şalāt / Küfr-i zülfüñe **perestār** iy şanem ehl-i şalīb

pergālesini çekmek [K]: pergel çekmek, daire çizmek || aşğın gönlünde yaralar açmak.

G.72/2 Gelürse sīneñe şemşīr-i tīri / **Çeker pergālesini** mā-azar ıl

pergār: pergel.

G.144/1 Bu aş midur ya azā naş-ı bend **pergārı** / Ki naş ıldı yüzüñ şemsesiyle gülzārı

pergārdan ıkmamak [D]: pergelden ıkmamak || ölçüyü kaırmamak.

G.114/6 Noka konmasun diseñ dil levine / Dā’ireñ bil **ımağıl pergārdan**

perī: cinlerin çok güzel olduğı düşünölen bir tayfası ve özellikle dişileri || çekici güzelliğı olan alımlı kız veya kadın, sevgili.

G.8/1 Meyl ılmaz ol **perī** hīç āşınalıdan yana / Muttaşıl dūnyā gibi meyli cüdālıdan yana

G.55/3 Çünkü vîrâneleri eylerimiş cāy **perî** / Sen perîsin n'ola gönlüm olur ise vaţanuñ

G.55/3 Çünkü vîrâneleri eylerimiş cāy perî / Sen **perîsin** n'ola gönlüm olur ise vaţanuñ

G.57/3 Düşelden sen **perîden** bir dem ayru / Delürdüm kendüm ile eylerem ceng

G.89/6 Dil-rübâlar şayd olur dirler raķîb ile velî / Çün **perîdür** dil-berüm it ile avlanmaz benüm

G.102/6 Sen bu hüsn ile ne âdem ne meleksin ne **perî** / Bir muşavver rûhsın k'olmuş cihân sen cāna ten

G.130/5 Dûd-ı dil ile dāguma raħm eyledi nigâr / Meyl eylese 'aceb mi **perî** bûy-ı micmere

perî-peyker: peri yüzlü || sevgili.

G.31/2 Bir dem eglen iy felek gönlüm sarāyın yıķma kim / Ol **perî-peyker** hayâli anda mihmândur henüz

G.39/2 N'ola cāndan ben anı artuķ seversem dostlar / Ol **perî-peyker** benüm cānum içinde cānımış

perîşân: dağınık, dağılmış, karışık, toplu ve düzenli olmayan || üzüntülü, kederli; aşık, aşığın gönlü.

G.54/1 Her gice zülfün ğamından dil **perîşândur** senüñ / Mihr-i ruhsāruñla her gün şād u ħandândur senüñ

G.76/3 Her gice ħâlüm **perîşân** şubħa dek zār eylerem / Eyledi sevdā-yı zülfün çün beni āşüfte-ħâl

perî-şân:

1. güzelliğiyle peri gibi ün salmış sevgili.

G.90/4 İy **perî-şân** perîşân olalıdan zülfün / Kalmadı 'âlem içinde dağı kalb-i bî-ĝam

2. dağınık, karışık; peri kadar ünlü, peri kadar güzel || sevgilinin dağınık saçları; peri kadar güzel sevgili.

G.129/4 Göñül cem' itmedüñ sevdā-yı zülfine virelden dil / Perîşānlıgumuz ħoş geldi çünkim ol **perî-şâne**

perîşân olalıdan [K]: dağıldığından beri.

G.90/4 İy perî-şân **perîşân olalıdan** zülfün / Kalmadı 'âlem içinde dağı kalb-i bî-ĝam

perîşân olmak [D]: dağınık olmak || çok üzölmek, kederlenmek, alt üst olmak.

G.117/1 'Özini bend ideli zülfüne dil-i ĝamĝin / Bu ĝuşşayile **perîşân oldu** ol miskin

perîşānlıđ: dağınıklık, düzensizlik, karmakarışıklık. || acınacak durum, zor durum.

G.129/4 Göñül cem' itmedüñ sevdā-yı zülfine virelden dil / **Perîşānlıgumuz** ħoş geldi çünkim ol perî-şâne

perîşānlıķ: dağınıklık, karışıklık; ıztırap, eziyet, sıkıntı || sevgilinin saçının dağınıklığı; sevgilinin saçının aşıkta neden olduğu sıkıntı, ıztırap.

G.94/3 Geh yüzün şevkı gehi zülfün **perîşānlıkları** / İşümi havf u recâ itmiş durur her şubh u şām

G.136/2 Zülfün hamı cevri **perîşānlıgumuzdan** / Ger unudavüz bāri sen unutma hīsābı

perî-zāde: küçük peri, güzel ve tatlı peri || sevgili.

G.78/4 Şalunurken seni nāz ile görenler didiler / Ya **perî-zāde** durur ya melek ādem degül ol

Mrb.1/7 Bir **perî-zāde** vü meh-rū şanem ü tāze cüvān / İdeli gün yüzini perde-i zülfinde nihan / ‘Adlî’nün gözlerine oldı karañu dü cihan / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

pertev: ışık, parlaklık || sevgilinin yüzünden yansıyan ışık, sevgilinin yüzünün parlaklığı.

G.55/4 Şaldı **pertev** yüzün eflāke çün iy bedr-i münîr / ‘Aks-i hūrşîd ü kamer oldı o vech-i hasenün

G.61/2 Rüz u şeb devr eyleyüp yiryüzini pür-nür iden / Ay ile gün **pertevi** ‘aks-i cemālündür senün

G.103/4 Yüzünü **pertevin** şüfî görürsün erba‘înünde / Yaķañ yırtup urup na‘ra cemāli bî-bedel dîrsin

G.107/3 Rüşen oldı hep cihānda mihr-i ruhsāruñ senün / Gündüzün gün **pertevinden** gice de meh-tābdan

G.113/4 Sikender rāh-ı zulmetde bulurdı āb-ı hayvānı / İreydi zerrece **pertev** benüm gün yüzli māhumdan

G.123/4 Şems-i ruhuñdan irse hāk-i siyāha **Pertev** / Gün gibi fer vireydi her zerre gökde aya

Mrb.1/3 Tütüyā olmayalı gözlerüme gerd-i rehün / Görmedi iki gözüm **pertevini** mihr ü mehün / İy gözüm bunca belā derd ile neyki günehün / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

pertev-i hüsñ: güzellikten saçılan ışık.

G.4/4 **Pertev-i hüsñün** meger eflāke düşmiş ay u gün / Gice gündüz raķş urup olmuş durur hayrān saña

pertev-i nūr-ı cemāl: yüzünün nurunun parlaklığı || sevgilinin yüzünün nurunun parlaklığı.

G.48/3 **Pertev-i nūr-ı cemālün** görmege iy meh senün / Ka‘be-i küyün melā‘ik her dem iderler tavāf

pervāne: ışığın etrafında dönmeyi seven gece kelebeği || âşık. Pervāne, şem‘e (mum) âşık olarak nitelenir. Bu hayvanın gözleri çok küçüktür. Gündüzleri karanlık yerlerde bulunur. Ortalık kararınca gördüğü ışığa doğru koşar. Gözleri kamaştığı için ayrılamaz ve kendini fener, lâmba şişesi, mum ve ampul gibi şeylere çarpar; kanatları ve vücudu bu şekilde yanar. Bu nedenle aşk ve sevgiliye vefa yolunda canından geçmenin ve kendini yakmanın sembolü olmuştur. [tas.] Tasavvuf edebiyatında şemè sevgiliyi, Allāh’ı; pervāne âşıkı temsil eder.

G.30/1 Göñlümi dīvāne kılan zülf-i pür-sevdāsıdur / Cānumı **pervāne** iden şem‘-i bezm-ārāsıdur

G.46/2 Zülmet-i zülfünde yüzün nūrın ister cān u dil / Cem‘ olur **pervāneler** her gice kim yansa çerāğ

pervānevār: pervane gibi, pervanevari || mum.

G.125/3 Nār-ı ruhsārında ol servüñ yanar **pervānevār** / Bir ayağ üzre tūrup şem^ı-i şebistān her gice
pervāz itmek [K]: uçmak.

G.108/2 Zülfi dāmına muqayyed olasin fikr eylemez / Murğ-ı cān **pervāz ider** ol gözleri şehbāz için
pes: artık.

K1.1/2 Haccü'l-harameynem diyüben da^ıvi kılursın / Bu saltanat-ı dünyeye **pes** bunca taleb ne
Peygamber: Peygamber || Hz. Muhammed.

G.32/7 Firāk odına kūyuñda nigārā ‘Adlî’yi yaqma / Buyurdu çünkü **Peygamber** behişt içre ‘azāb olmaz
peykān:

1. temren, başak, okun ucundaki sivri demir.

1.1. sevgilinin kirpikleri/kirpik uçları.

G.12/1 Kaşları yāyin qurup atduqca müjgānı dürüst / Bir haṭā itmez irer her cāna **peykānı** dürüst

G.15/3 Cāna ne lezzet irişdügin hadeng-i yardan / Yāremüñ ağızında dil olmuş ider **peykānı** medh

G.31/4 Tīrūñüñ peykānidur cismümde her mü iy şanem / Var kıyās it kim ne deñlü tende **peykāndur**
henüz

1.2. tanıkta vücuttaki kıllara benzetmek amacıyla kullanılmıştır.

G.31/4 Tīrūñüñ peykānidur cismümde her mü iy şanem / Var kıyās it kim ne deñlü tende **peykāndur**
henüz

G.31/5 Qanını **peykānlaruñ** yaşum dile irdükçe yur / Gel nazar kıl yaşumuñ rengine kim qandur henüz

1.3. tanıkta temrenler yapılırken aldıkları kırmızı renk güle, bunların yan yana dizilerek
aldığı şekil ise gül bahçesine benzetilmiştir.

G.70/3 Bağbānā gonca vü gülden ruḥ-ı dil-dārsuz / Haṭṭ olur mı var anı dāğ ile **peykān** eylegil

1.4. tanıkta goncaya benzetilerek kullanılmıştır.

G.86/5 Güller açup dāğlardan **goncalar** peykāndan / Sīnemi ben ‘Adlîyā tāze gülistān eylerem

peymān: ant, yemin.

G.12/5 Va^ıdesine iy göñül dil-berlerüñ aldanma kim / Anlaruñ olmaz cihānda ‘ahd ü **peymānı** dürüst

peymāne sürmek [K]: şarap içip muhabbet etmek.

G.11/2 Bir gice ger yār ile **peymāne sürsem** reşkten / Tañ degül nüh kāse-i gerdün eger bulsa şikest

peyveste: daima, sürekli, her zaman.

G.97/1 Kaşuñ sevdāsile **peyveste** cismüm çün hilāl itdüm / Vişāl itdüm ṭama^ı senden ‘aceb fikr-i muḥāl
itdüm

G.123/3 Kaşuñ çatup cihānda her laḥza ḥışm idersin / İy şeh ziyān degül mi **peyveste** ḥam-ı yāye

pīç ü t̄āb-ı kākül [K]: saçın kıvrım kıvrım hali || sevgilinin saçının kıvrım kıvrım hali.

G.56/2 Gül yüzün rengi hayādan ğarç-ı āb itdi güli / **Pīç ü t̄āb-ı kākülün** t̄ābın giderdi sünbülün

pīçān: saç kıvrımları || sevgilinin saçının kıvrım kıvrım hali.

G.18/1 Eyledi müşğīn saçın kaçduma ol şayyād bend / Halka halka kıldı güyā şayd için **pīçān** kemend

pinhān eylemek [K]: gizlemek, gizli tutmak.

G.86/4 Ğamzeñ oqları irerse kimseye bildürmezem / Ben ki sīnemde cefā t̄iğini **pinhān eylerem**

pīr:

1. yaşlı, ihtiyar, yol gösteren, rehber.

1.1. bilgi ve görgüsüyle saygı duyulan kimse, manevi önder.

G.82/4 ‘İşk **pīrinden** ğam irşādın temennā eyledüm / Her du‘ā kim kıldı ol ben daħı āmīn eyledüm

1.2. rakibin yol göstereni.

G.137/4 Dil-bere cevr ü cefā kılmak sevābın dir imiş / ‘Āşıkına vay raķībün mürşidini **pīrini**

pīr itmek [K]: yaşlandırmak.

G.124/4 Cüvāniken beni derdün ğamuñla **pīr itdi** / Naşīhat oldı işüm cümle şeyħ ile şāba

pīrāhen:

1. gömlek, mintan.

1.1. aşığın bedeni.

G.47/1 Şöyle efkār oldı cismüm k'aña **pīrāhen** dirīğ / Ten eger budur aña ħākister-i külħan dirīğ

1.2. lahyār kefen, ayrıntılı bilgi için bkz. “bir řabāya ‘uryān kıoymak [D]”. Tanıkta “hak oğul”a atfen kullanılmıştır.

G.98/5 ‘Adlīyile bir řabāya kıoyalı ‘uryān seni / Yaķadan ğeçmiş ħaķ oğlum oldı **pīrāhen** benim

pīr-i bī-tedbīr: tedbirsiz yaşlı, tedbirsiz ihtiyar || Adlī, aşık.

G.27/1 Cüvānları seveliden bu **pīr-i bī-tedbīr** / Beni esirgeyüp ağlar eger cüvān ger pīr

pīşe-i bīzār: sıkıntılı iş, zorlu hüner.

G.21/5 Şeş-der-i hicrāna düşdi Ka‘beteyn-i cān u dil / Nerd-i ğamze ol maķāmı **pīşe-i bīzār** ider

pür: dolu, çok.

G.88/1 Şaçlaruñ bendine düşüp artalı sevdālarum / Şehr içi **pürdür** cemālün şevķile ğavğālarum

pür itmek [K]: doldurmak.

G.101/5 Nī‘met-i vaşlı felek virüp raķībe zehrini / Kāsesini **pür idüp** ‘Adlī’ye zād itmek neden

pür- ʿıtr olmak [K]: güzel koku ile dolmak.

G.96/3 **Pür- ʿıtr ola** meşâm-ı cihân hoş-hevâyile / Zülfün қоhusın alsa sehergeh dem-i nesîm

pür kılmak [K]: doldurmak.

G.106/1 ʿĀlemi **pür kılduñ** iy dil nâle vü efgāndan / Ne vefâ görseñ gerek ol âfet-i devrandan

G.106/3 Deşt-i gamda darb-ı peykānuñla sînem zaḥmını / Dest-i cevruñ **pür kılpudur** lâle-i Nuʿmān'dan

pür olmak [K]: dolmak, dolu olmak.

G.63/5 Yer ü gök şöhet-i ʿışkımla **pür olsun** diyenüñ / Āhınuñ yiri felek kendüsinüñ ḥāk gerek

pür-dürr ü güher kılmak [K]: inci ve mücevherle doldurmak || gözyaşı ile doldurmak.

G.72/3 Nişâr için ḥayâli ayağma / Gözüñ dürcini **pür-dürr ü güher kı**

pür-nür itmek [K]: nurlandırmak, aydınlatmak.

G.61/2 Rûz u şeb devr eyleyüp yiryüzini **pür-nür iden** / Ay ile gün pertevi ʿaks-i cemâlüñdür senüñ

pür-nür olmak [K]: nur ile dolmak, nurlanmak.

G.29/3 Ruḥlarıñ şevkiyle bir ʿâşık ki cān vire senüñ / Qabri anuñ ḥaşr olunca dostum **pür-nür olur**

pür-tâb eylemek [K]: ışık ile doldurmak; ateş topları ile doldurmak.

G.93/4 Görinen encüm degüldür sînesi pür-yâredür / Tîr-i âhı ol kadar kim çarḥa **pür-tâb eyledüm**

pür-yâre: yara dolu || aşğın yara dolu yüreği.

G.93/4 Görinen encüm degüldür sînesi **pür-yâredür** / Tîr-i âhı ol kadar kim çarḥa pür-tâb eyledüm

R

rā: “re (ج)” harfinin Arap alfabesindeki telaffuzu || sevgilinin kaşları.

G.69/2 **Rā** kaşuñla dal zülüfüñ hasretidür dostum / Zāhidüñ qaddini lām iden gam-ı ferdā degül

G.76/1 Gün yüzüñ üstinde olmuş **rā** kaşuñ iy meh hilal / Kim görüpdür āftāb ile hilāle ittışāl

G.120/1 Nūn-ı nergisdür gözüñ üstinde cānā **rā** kaşın / Lālelerde lāmdır yüzüñde zülf-i ‘anberīn

Rabbenā: "Rabbimiz" anlamında Arapça bir ifade.

G.1/7 Egerçi ki ‘isyānumuz çok durur / Sözümüz yine **rabbenā** yaraşur

ra‘d: gök gürültüsü || aşığın ahı.

G.23/3 Şerār-ı āhum ile **ra‘d** u berke od birağup / Hıacıl durur gözümün yağmurından ebr-i bahar

rağbet bulmak [D]: rağbet görmek, istenilmek, beğenilmek, istekle karşılanmak.

G.58/6 Çīn-i zülfi қоhusın almasañ iy nāfe-i Çīn / Misk olup **bulmaz** idi **rağbeti** hūn-ı cigerüñ

rāh bulmak [D]: yol bulmak, bir yolunu bulmak, çare bulmak, çözüm üretmek.

G.87/3 Şeb-i hicr ile qalup vādi-i hayretde dirīğ / Der-i cānāne gider **bulmadum rāh** n'idem

rāhat:

1. rahat, huzur.

G.98/2 Ben cefā kūyı muqīmīyem gerekmez **rāhatı** / Külhenī dīvāneyem utum degül gülşen benüm

1.1. aşığın canını sevgilinin dudakları için feda etmesi.

G.93/5 Cān-ı şīrini ki la‘lūñ yādına kıldum feda / **Rāhat** u ārām ile gūyā şeker-h‘āb eyledüm

rāh-ı ‘ışk:

1. aşk yolu.

G.74/2 Sābit oldum **rāh-ı ‘ışkuñda** baña raḥm it diyü / Dimedüm kim gözlerümüñ yaşını seyyāre kı

1.1. seyr-i sülūk.

G.58/4 **Rāh-ı ‘ışka** kademün başma gönül olmazsa / Arқаña hırқа-i gam bilde қanā‘at kemerün

rāh-ı zulmet: karanlık yol, karanlıklar ülkesi || İskender'in içerisinde ab-ı hayatı aradığı yer.

G.113/4 Sikender **rāh-ı zulmetde** bulurđı āb-ı hayvānı / İreydi zerrece pertev benüm gün yüzli māhumdan

raḥm eylemek [K]: merhamet etmek, acımak.

G.130/5 Dūd-ı dil ile dāğuma **raḥm eyledi** nigār / Meyl eylese ‘aceb mi perī būy-ı micmere

G.4/7 Hūn-ı dil yaşuñla ‘Adlī gerçi seyl oldı dirīğ / Kanlu yaşuñ göricek **raḥm eylemez** cānān saña

raḥm eylemeñ [K]: merhamet etmezsin, acımazsın.

G.76/4 Sen baña **raḥm eylemeñ** ‘ālemde bir emr-i ba‘īd / Ben senüñ vaşluñ temennâsı ‘aceb fikr-i muḥāl

raḥm itmek [K]: bkz. “raḥm eylemek”.

G.74/2 Sābit oldum rāh-ı ‘ıṣṣuñda baña **raḥm it** diyü / Dimedüm kim gözlerümüñ yaşını seyyāre kıl

G.111/7 **Raḥm idüp** ‘Adlî’ye dil-ber didi itüm gibi gel / Sen izüm gözleyürek gitdüm uş āhū gibi ben

G.113/3 Bulur biñ kıl azād itmek şevābın **raḥm iden** dilden / Beni yād eylemek bir dem gelürse pādşāhumdan

raḥm kılmak [K]: bkz. “raḥm eylemek”, “raḥm itmek”.

G.3/6 Eyā mu‘īn-i beşer **raḥm kıl** fütādelere / Şefā‘at āyeti şānuñda çünki münzeldür

raḥş: at || sevgilinin atı, sevgiliyi taşıyan at.

G.97/4 Hevāda toz degüldür zāhir olan gerd-i rāhuñda / Bu ḥākī cismi **raḥşuñ** ayağında pāy-māl itdüm

ra‘iyyet: bir hükümdar idaresinde olanlar, birinin idaresine bağı olanlar. Devletin idaresindeki umum insanlar.

G.73/7 Ko **ra‘iyyet** guşşasını memleket kayğusını / ‘Ākil iseñ ḥālūñ añup eylegil mātem gönül

raḳīb:

1. sevgili ile aşğın görüşmesini engelleyen canlı cansız her şey; diğerleriyle aynı şey isteyen, bir sevgiliyi seven aşıkların birbirlerine nisbeten her biri, engel, sevgiliyi aşık kadar sevmediği halde sevgiliye sözünü geçiren ve onu aşıktan soğutmaya çalışan kimse.

G.4/6 Bil hemān ben dimezem aduña şeyṭān iy **raḳīb** / Bunca çok telbīs ile her kişi dir şeyṭān saña

G.10/2 Kūy-ı dil-berde **raḳībūñ** ta‘mı bildürdi bana / Ḥār ucından gülsitān içre ne çekmiş ‘andelīb

G.17/1 Gül yüzüñ devrinde ‘uşşākı **raḳīb** incitmesün / Olduğı yokdur cihānda ‘işret-i nev-rüz telḥ

G.18/3 Benüm ile dost olsañ cān virür gamdan ‘adū / Nüş-ḥand itseñ baña eyler **raḳībūñ** zehr-ḥand

G.29/4 Şanuram cāndan belā-yı nā-gehānī def‘ olur / Her kaçan kim bāb-ı dil-berden **raḳībī** dūr olur

G.33/7 Kūyından anuñ sür ki **raḳībī** göre ‘Adlī / Cennet’de eger itse mekān Bū-Leheb olmaz

G.45/2 Hem-dem olsa düşmen ile gönüm ider el-firāk / Merḥabā itse **raḳībē** cānum eyler el-vedā‘

G.75/6 Vaşl ile ‘ayş eylemiş gerçi **raḳībüm** hicr ile / Ḥamdüli’llāh bizde de zevk u şafā eksük degül

G.78/6 Nice şayd ide diyem baña sen āhūyı **raḳīb** / Gerçi av iti durur kelb-i mu‘allem degül ol

G.91/4 Mey ü maḥbūb sevüp cān virürem gerçi **raḳīb** / Hele ben sencileyin müfsid ü kāfir degülem

G.101/5 Ni‘met-i vaşlı felek virüp **raḳībē** zehrini / Kāsesini pür idüp ‘Adlī’ye zād itmek neden

G.103/5 İñen çok söyledüñ vā‘iz bu dem vesvās-ı İblīs’i / Eger inşāf ider olsañ **raḳībī** bi’l-aḍal dirsın

G.105/4 Ḥamdülillāh kim degül adum benüm kelb iy **raḳīb** / Ğayret ehline ölüm yegdür yaramaz addan

G.108/4 El degirmez ‘ār eyler beñzer ol şeh nâz ider / Hâr **raķībūñ** lehçe-i murdârına şehnâz için

G.125/5 Gördükçe diyü **raķībi** saña hem-dem iy melek / Dil yanup tennür-ı ğamda oldı büryân her gice

G.134/5 And içse **raķībūñ** şanemâ dīnüm için dir / Yoķ yire niçe andlar içer gör o la‘îni

G.137/4 Dil-bere cevr ü cefâ kılmak şevâbın dir imiş / ‘Âşıkına vay **raķībūñ** mürşidini pîrini

1.1. köpek, av köpeği.

G.89/6 Dil-rübâlar şayd olur dirler **raķīb** ile velî / Çün perîdür dil-berüm it ile avlanmaz benüm

1.2. tanıkta Firavun'un Hz. Musa'nın asâsına yem olan yılanlara sihir aletlerine benzetilmiştir.

G.92/2 ‘İşkuñ kerâmetinde **raķībi** helâk için / Zülfün ‘aşâ-yı Mûsa gibi ejdehâ kılam

raķīb-i hâr: diken gibi rakip || bülbülün güle, aşğın sevgiliye kavuşmasını engelleyen rakip.

G.121/3 **Raķīb-i hâr** ile niçün açılıp gül gibi her dem / Güzellik gülşeni içre idersin hâlûme ğande

raķīb-i kâfir: kafir rakip, suçlu, günahkar rakip || sevgiliyi aşıktan ayırma suçunu işlemiş olan, merhametsiz ve imansız rakip.

G.101/2 Dâd elünden iy felek her gün baña cevr eyleyüp / Ol **raķīb-i kâfire** ‘adl ile dâd itmek neden

raķīb-i seg: köpek rakip.

G.12/6 Ol **raķīb-i seg** dişin bilerdi yârūñ la‘line / Seng urup kıomadılar ağızında dendânı dürüst

raķş urmak [K]: dans etmek, oynamak.

G.4/4 Pertev-i ğüsñün meger eflâke düşmiş ay u gün / Gice gündüz **raķş urup** olmuş durur ğayrân saña

G.22/2 Ğâkümün her zerresi **raķş ura** yârūñ mihriyle / Ger ide zülfî nesîmi kıabrüm üstine güzzer

ravza: cennet bahçesi.

G.7/1 Bûy-ı zülfünle behişte ger vara bād-ı şabâ / **Ravza'dan** karşı çıkup Rıdvân diye kim merğabâ

G.111/5 Görse sünbüllerüñi **ravzada** Rıdvân diye kim / Bulmadum sünbül-i ter ol iki ğîsü gibi ben

ravza-i ‘İrem: cennet bahçesi; Âd kavminin merkezi. Yemen’de San’â ile Hazramût arasında bulunmuş eski bir şehirdir. Âd kavminin hükümdarı Şeddâd tarafından yapılan binalar ve bahçeler Arap kitaplarında abartılarak nakledilmiştir. Burada Şeddâd tarafından, cennete benzetilerek yapılan bir bahçe bulunduğu rivayet edilir. Kur’ân-ı Kerîm’de geçen “irâmezâtü’l-imâd”ı İrem bağı olarak tefsir etmek isteyenlerden bir kısmı buranın Aden civarında olduğunu rivayet ederler. Aynı yerin Şam ya da İskenderiye şehirlerinden biri olduğunu iddia edenler de bulunmaktadır. İslâmî edebiyatta daha çok mutluluk verici, mamur ve gösterişli bina, ev gibi yerleri ifade eden bir mazmun olarak kullanılır || sevgilinin yüzü.

G.127/1 Yüzini görse anuñ **ravza-i fırem** yirine / İştise lebleri vaşfını cām-ı Cem yirine

rāz-ı nihān: gizli sır || aşğın sevgilinin güzelliği karşısında hissettiği hayranlık, sevgi.

G.83/1 Vaşl-ı cānān her nefes maqşūd-ı cānumdur benüm / Dilde mihri hüsnuñüñ **rāz-ı nihānumdur** benüm

recā: ümit, umut.

G.1/8 Ne ümmīd ü ne bīmdür işümüz / Hemān bize havf u **recā** yaraşur

G.94/5 ‘Adlî’ye vaşluñ ümīdi dostum emr-i ba‘īd / Bir selāmuñdur **recāsı** senden ancak ve's-selām

redd itmek [K]: kabul etmemek, geri çevirmek; (huzuruna) kabul etmemek.

G.3/7 Kapuñ gedāsı durur ‘Adlî anı **redd itme** / K'aña muhabbet-i ālüñ delīl-i a‘deldür

ref itmek [K]: kaldırmak || örtüyü kaldırmak, açmak.

G.45/3 Çün niķābın **ref ide** ‘ışk ehline düşer huruş / Zerreler zāhir olur gün nürü bulsa irtifa‘

renc: zahmet, eziyet, ıstırap, dert.

G.41/4 Ağyār nigār ile şafā bezmini eyler / ‘Uşşāka ezel kısmeti **renc** ü ta‘ab olmuş

reng: renk.

G.31/5 Kanını peykānlaruñ yaşum dile irdükçe yur / Gel nazar kıl yaşumuñ **rengine** kim kandur henüz

G.32/6 Şatarsañ leblerüñ la‘lin behā cānlar virüp dirler / Cihān içinde bī-ķıymet bu **reng**e la‘l-i nāb olmaz

G.56/2 Gül yüzüñ **rengi** hayādan ğarķ-ı āb itdi güli / Pīç ü tīb-ı kākülüñ tībın giderdi sünbülüñ

rengin:

1. renkli olan, parlak renkli.

1.1. güzel, hoş, süslü.

G.33/6 Rıdvān lebüñi görse diye bāğ-ı cinānda / Bunuñ gibi şīrīn-ter ü **rengin** ruṭab olmaz

G.130/2 **Rengin** söz ile yaşuma meyl itmedi nigār / Kıymet bulunmadı n'idelüm dür ü gevhere

1.2. kırmızı, şarap kırmızısı. Sevgilinin dudaklarına atfen kullanılmıştır.

G.99/5 ‘Aks-i lebi gözüñde şanasın yine ‘Adlî / **Rengin** mey ile aşılı dükkān öñinde cām

G.107/5 Hāsret-i la‘l-i lebüñle yaşumuñ her kıatresi / Sūz-ı hicründe senüñ **rengin** ü ter ‘unnābdan

resen: ip, idam ipi || sevgilinin saçı.

G.55/6 Çin idüp halkaların murğ-ı dili itmege şayd / Gül-i ter üzre şalar dāmeni müşğīn **resenüñ**

G.128/3 Göñlümi zülfinde buldı şeb-rev olmuşsun diyü / Bağladı miskīn **resen** aşmağa dāra çāre ne

resm: resim, resim sanatı.

G.42/3 Cefānuñ **resmini** hoş bilmiş amma / Vefā āyinini az öğrenürmiş

resm eylemek [K]: resmetmek, resmini çizmek || kitabını yazmak.

G.45/4 Dil-berüñ yolında ben **resm eyledüm** cān virmegi / ‘Āşığa cevr ü cefā itmek sen itdün ihtirā‘

resül: kendisine kitap indirilmiş peygamber.

G.3/2 Kılan **resüllerün** kavmineydi da‘veti çün / Nübüvvetiyile bu ins ü cāna mürseldür

Resül-i ekmel: en mükemmel Peygamber || Hz. Muhammed.

G.3/1 Muḥammed-i ‘Arabī kim **Resül-i ekmeldür** / Taḳarrüb ile ḳamu enbiyādan efdaldür

reşk: kıskançlık.

G.11/2 Bir gice ger yār ile peymāne sürsem **reşkden** / Tañ degül nüñ kāse-i gerdün eger bulsa şikest

reške bırakmak [K]: kıskançlığa düşürmek, kıskandırmak.

G.134/1 Dürlerle ki zeyn ide yüzüñ rüy-ı zemīni / **Reške birağur** encüm ile çarḫ-ı berīni

revā: layık, uygun, yaraşır.

G.124/5 Yüzini ‘Adlī işigüñde pāy-māl itdi / Yazılssa levḫ-i müzehheb **revā** durur baba

revān:

1. akış, gidiş || gelişim.

G.63/6 Tūr-ı ‘ışık içre tecellī dileseñ Mūsāvār / Meşrebüñ āb-ı revān gibi **revān** pāk gerek

2. hemen, derhal.

G.72/4 Eger şabruñ yoğ ise ‘ışık içinde / **Revān** kūyına dil-dāruñ sefer kıl

G.85/4 Ten gubārı dāmenüñe irmesün diyü **revan** / Gözlerüm yaşın anuñ üstine bārān eyledüm

revān enhāre kılmak [K]: akıp giden nehirlere dönüştürmek.

G.74/5 ‘Adlī ol serv-i revāni itmek isterseñ kenar / Nisbetini eşk-i çeşmüñüñ **revān enhāre kıl**

revān eylemek [D]: ortaya çıkmak, yürürlüğe girmek || dillere destan olmak.

G.105/3 **Eylemişdi** kışsa-i ‘ışıkı benüm rüḫum **revan** / Dāstān oḳımadın Mecnün ile Ferhād'dan

revān olmak [K]: akıp gitmek, akmak.

G.131/3 Yüregi yarılıp yaşı **revān olaydı** her suya / Şadā-yı nāle vü āhum eger irişse kühsāre

revān olmağıçün [K]: akması için, akıp gitmesi için.

G.34/5 Eşk-i çeşmi ‘Adlī'nüñ her dem **revān olmağıçün** / Bir ḳadem şalınmaz ol serv-i revān ağıyārsuz

revān-baḫş: can veren, can verici || kurtarıcı.

G.77/2 Yād-ı la‘lün ḳüt-ı cāndur hicr içinde nitekim / Dūzaḫ ehline **revān-baḫş** olsa āb-ı selsebīl

revāne olmak [K]: akmak, dökülmek.

G.136/3 La'lün gam ile gözden **olur** yine **revâne** / Nüş eyledügince kamu ışık ehli şarâbı

revâyiḥ: kokular.

G.5/5 Cân menzili olmağa **revâyiḥle** mu'aṭṭar / Müşgîn saçuña oldı maḥal cennet-i ulyā

revnaḵ virmek [D]: güzellik katmak, parlaklık vermek, zerafet katmak.

G.30/4 Zînet olmaz gülsitân içinde gül açılmasa / Küyına **revnaḵ viren** yârüñ ruḥ-ı zîbâsıdur

revnaḵ-ı ezhâr: çiçeklerin güzelliği.

G.2/1 Ḥ'âb-ı gâfletden uyanup zînet-i eṣcâre bak / Kudret-i Ḥaḵḵ'a nazar kıl **revnaḵ-ı ezhâre** bak

revzen-i hicr: gizli pencere || eskiden evlerin duvaralının iç kısmında oyularak yapılan ve örtü ile kapatılan dışa kapalı pencere.

G.129/3 Başuñda cür'a-dânuñ **revzen-i hicründe** mey zarfı / Nidersin ta'n idüp bi'llâh şüfî mest u ḥayrâne

reyḥân: fesleğen denilen güzel kokulu bir bitki; hat sanatında satır doldurarak süslenen ve fesleğene benzeyen yazı çeşidi. Tanıkta fesleğenin şekliyle sevgilinin yüzündeki ayva tüylerinin şekli arasında ilişki kurulmuştur.

G.38/5 Lu'bla câzülḡ için her bir tarafda çeşmine / Rişte-i cânlar alup bir deste **reyḥân** bağlamış

G.79/2 Ne ta'alluḵ leblerüñ yâḳût ḥaṭṭın kılsa nesh / Bu muḥaḳḳaḳdur ki **reyḥân** oldı ḥaṭṭuñdan mişâl

reyḥân ḥaṭ: fesleğen bitkisine benzeyen ve onun gibi güzel kokan yüzdeki ayva tüyleri.

G.5/4 **Reyḥân ḥaṭuñı** yazduḡı bu kâtib-i kudret / Tâ âyet-i ḥaḵ ola cemâlünde hüveyda

reyḥâni: fesleğen gibi || hat sanatında satır doldurarak süslenen ve fesleğene benzeyen yazı çeşidi. Tanıkta fesleğenin güzel kokusuyla sevgilinin yüzündeki ayva tüylerinin güzel kokusu arasında ilişki kurulmuştur.

G.44/1 Muşḥaf-ı ḥüsnünde yazup müşg ile **reyḥâni ḥaṭ** / Eylemiş i'râb sünbül dâne-i fülful nuḳaṭ

Rıdvân: cennetin kapıcısı olan büyük melek.

G.7/1 Büy-ı zülfüñle behište ger vara bād-ı şabâ / Ravza'dan karşı çıḳup **Rıdvân** diye kim merḥabâ

G.33/6 **Rıdvân** lebüñi görse diye bâḡ-ı cinânda / Bunuñ gibi şîrîn-ter ü rengîn ruṭab olmaz

G.111/5 Görse sünbüllerüñi ravzada **Rıdvân** diye kim / Bulmadum sünbül-i ter ol iki gîsü gibi ben

rızâ virmeyesüñ [D]: rıza göstermiyorsun || Cem Sultan'a ithafen.

K1.1/1 Çün rüz-ı ezeli kısmet olmuş bize devlet / Taḳdîre **rızâ virmeyesüñ** buña sebep ne

rızâsın bulmak [D]: rızasını almak; onayını almak, müsaadesini almak.

G.37/4 İşk içinde 'âşık isterse **rızâsın bulmaḡı** / Dostuñ aña rızâsın gözlemek olsun heves

rızâsın gözlemek [D]: rızasını gözlemek, razı olmasını beklemek.

G.37/4 ‘İşk içinde ‘aşığ isterse rızāsın bulmağı / Dostuñ aña **rızāsın gözlemek** olsun heves

rikāb-ı cān: can üzengisi, gönül üzengisi || aşığın can üzengisi, aşığın gönül üzengisi.

Mat.2 İy süvār-ı esb-i nāz olan **rikāb-ı cāna** baş / Hüsñ meydānı senüñdür ayağuñ merdāne baş

rind olan: dünya işlerini hoş gören kişi.

G.18/4 Zāhidā zühdüñ görüp **rind olana** ta’n itme kim / Levha tarhın böyle çekmiş üstād-ı naqş-bend

rindān: rintler, kalenderler, dünya işlerini boş görenler.

G.144/5 Ümīd-i dergeh-i mey-āşam olsalar **rindān** / Unutmayalar o dem ‘Adlī-i günehkārı

rişte-i cān: can ipi, gönül bağı.

G.38/5 Lu’bla cāzūlīg için her bir tarafda çeşmine / **Rişte-i cānlar** alup bir deste reyhān bağlamış

rişte-i ümmīd: ümit ipliği.

G.37/3 **Rişte-i ümmīd** gönlüm şaldı zülfüñ bendine / Şaņasın kayd oldı dām-ı ‘ankebüt içre mekes

riyā: özü sözü bir olmama, ikiyüzlülük, yalandan gösteriş; sırf Allah rızası için yapılması gereken ibadetleri ve güzel davranışları kendini beğendirmek ve insanlara göstermek amacıyla yapma, ihlâsı terk etme.

G.74/3 Tевbe nef’ itmez **riyāyile** olıcağ zāhidā / ‘İşkī ihlâş ile cürmüñ maḥvına keffāre kıl

rūḥ:

1. Allah tarafından yaratıldıktan sonra insan bedenine üflenen, ölümden sonra da varlığı devam eden ve mâhiyeti tam olarak bilinemeyen ilâhî ve mânevî cevher.

1.1. aşığın ruhu.

G.7/7 Sen gidersin iy şanem şandum bedenden cān gider / Bu sebebden dostum ‘Adlī didi **rūḥum** saña

G.105/3 Eylemişdi kışşa-i ‘ışkı benüm **rūḥum** revan / Dāstān oқımadın Mecnūn ile Ferhād'dan

G.121/2 Kerem kıl bir nazar daḥı beni bī-cān idüp gitme / Ki sensüz bir nefes olmaz qarārı **rūḥumuñ** tende

1.2. sevgilinin ruhu.

G.102/6 Sen bu hüsñ ile ne ādem ne meleksin ne perī / Bir muşavver **rūḥsın** k'olmuş cihān sen cāna ten

ruḥ:

1. yanak.

1.1. sevgilinin yanağı.

G.9/1 **Ruḥlarına** ol sitem-ger sünbül-i pür-çin şalup / Fitne şaldı dīne iki kâfir-i bī-dīn şalup

G.24/2 İrmese bŷy-ı vefā zülf ü **ruḥuñdan** cāna / Ne gül eyler anı ne nāfe-i Tātār eyler

G.29/3 **Ruĥlaruñ** ŧevkıyle bir ‘aŧıķ ki cān vire senüñ / Ķabri anuñ ĥaŧr olunca dostum pür-nür olur

G.58/1 **Ruĥlaruñ** ŧem‘i virür nürını ŧems ü ħamerüñ / Yüzüñüñ ŧevkıyle ŧulmeti gider ŧeĥerüñ

G.62/1 ‘Araķ belürse **ruĥuñda** gül-āb-ı terden yeg / Ħalāveti lebünüñ ŧehd ile ŧekerden yeg

1.1.1. [tas.] cemāl tecellilerinin zuhuru; mücerret insan latifesi.

G.35/5 **Ruĥlaruñda** ĥāl-i ‘anber-bāruñı gören didi / Ħoŧ yaraŧmıŧ ki ola kāfür ile fülful enīs

1.1.2. gül bahçesi.

G.64/1 Göñül ol **ruĥları** gülnāre varduñ / ŧanasın gül uma gülzāre varduñ

1.1.3. güneŧ.

G.93/2 **Ruĥlaruñ** vaŧfın güneŧden rüŧen itdüm iy ħamer / Diŧlerüñ vaŧfında ŧi‘rüm dürr-i ĥüŧ-āb eyledüm

ruĥ-ı dil-dār: sevgilinin yanaĝı.

G.70/3 Bāĝbānā ĝonca vü gülden **ruĥ-ı dil-dārsuz** / Ħaĥı olur mı var anı dāĝ ile peykān eylegil

rūĥ-ı revān:

1. yürüyen, su gibi akıp giden ruh.

1.1. canlı ruh.

G.25/2 İy ħamer-çehre melek-ŧüret-i insānda seni / Ħüsn-i taŧvīr idüben **rūĥ-ı revān** eylediler

1.2. sevgili, güzel; can.

G.22/1 Var iken tende benüm **rūĥ-ı revānumdan** eŧer / Ħamdülillāĥ bir daĥı ħıldum cemālüne nazār

G.33/2 ‘Uŧŧāķa müjeñ tīrini her dem ne çekersin / İy **rūĥ-ı revān** çünki melekde ĝazab olmaz

G.83/3 Nice yaşlar dökmesün çeŧm-i revān arduñca kim / Terk idüp giden beni **rūĥ-ı revānumdur** benüm

ruĥ-ı zībā: güzel yüz; güzel yanak || sevgilinin yüzü; sevgili yanaĝı.

G.30/4 Zīnet olmaz gülsitān içinde gül açılmasa / Kūyına revnaķ viren yārüñ **ruĥ-ı zībāsıdur**

ruĥsār: yanak; yüz, çehre || sevgilinin yanaĝı, yüzü; [tas.] Allāĥ'ın tecellisi, didār.

G.35/2 Ķadd ü **ruĥsāruñ** firāķında gülistān seyrine / Varduĝumca baña olur servlerle gül enīs

G.35/3 ŧanuram gülzār içinde bülbül ü gül cem‘ olur / Her kaçan kim ola ol **ruĥsār** ile kākül enīs

G.140/1 Her kaçan **ruĥsārını** ‘arz ide dil-ber gül gibi / Nāleye başlar görüp bī-çāreler bülbül gibi

G.140/3 Ħüsnüne öykünmeĝe bedr olıcaķ gökde ħamer / Bir siyeh ĥalka aŧar **ruĥsārına** kākül gibi

Rūĥü'l-emīn: dört büyük melekten biri olan Cebrail || sevgilinin saçı.

G.117/5 ŧudaĝuñ üstine zülfüñ egildüĝini gören / Didi ki vaĥy getürmıŧ Mesīĥ'e **Rūĥü'l-emīn**

rūĥum revān eylemek [D]: canını almak, kendinden geçirmek.

G.105/3 **Eylemişdi** kıışsa-i 'ışkı benüm **rūhum revan** / Dāstān oqımadın Mecnūn ile Ferhād'dan

Rūm:

1. Anadolu; Osmanlı.

G.70/7 Pādşāhum luṭf idüp 'Adlī kuluñuñ başına / Hāk-i pāyuñ tāc idüben **Rūm'a** şulṭān eylegil

G.121/8 Ğazelde nazm-ı güftāruñ yazup evrāk-ı gül üzre / 'Acemler **Rūm'dan** 'Adlī iletsünler Semerkānd'e

1.1. Rūm'da yaşayan insanlar beyaz ırktan ve güzel oldukları için çok zaman şiirlerde Habeş ve Zenci ile karşılaştırılır ve tezat sanatı yapılır. Tanıkta Rum, sevgilinin yüzüne ve yanağına benzetilmiştir.

G.121/7 Düzüp saf leşker-i ğamzeñ urup yağmaladı **Rūm'ı** / Çeküp müşğīn 'alem zūlfuñ tamāmet ḥükmi der Hind'e

G.140/5 Hāl-i müşğīnūñ hevāsıyle idüp terk-i diyar / **Rūm'a** geldi müşk-i Çīn sevdāyile fūlful gibi

rūşen: aydın, parlak || açık, belli, aşikâr.

G.77/1 Yakduğına şem'ün için nār-ı 'ışk ile fetīl / Eşk-i çeşmi hāline olmuş durur **rūşen** delīl

rūşen itmek [K]:

1. aydınlatmak.

G.138/3 **Rūşen itmege** cān u dil milkin / Qanı ol mihr-i bī-zevāl qanı

1.1. parlak göstermek.

G.93/2 Ruḥlarıñ vaşfın güneşden **rūşen itdüm** iy kamer / Dişlerüñ vaşfında şirüm dürr-i ḥuş-āb eyledüm

rūşen olmak [D]:

1. parlamak, aydınlanmak.

G.62/5 N'olaydı 'Adlī'ye bir zerre deñlü meyl itsen / Çü **rūşen oldı** yüzüñ şems ile kamerden yeg

G.107/3 **Rūşen oldı** hep cihānda mihr-i ruḥsāruñ senüñ / Gündüzün gün pertevinden gice de meh-tābdan

G.132/4 Gündüz gibi **olurdu** gice çeşmüme **rūşen** / Gerd-i rehinüñ zerresi irse başar üzre

2. aşikâr olmak, açık olmak, açığa çıkmak.

G.77/4 Ağlamasa gözlerüm küyına yol virmez nigār / **Oldı rūşen** bu ki hergiz cennete girmez baḥīl

ruṭab: taze hurma || sevgilinin dudakları.

G.33/6 Rıdvān lebüñi görse diye bāğ-ı cinānda / Bunuñ gibi şirīn-ter ü rengīn **ruṭab** olmaz

G.41/1 La'l-i leb-i cānāne ki şirīn **ruṭab** olmuş / Ehl-i dile acı sözi anuñ 'aceb olmuş

rūy-ı 'ālem: yeryüzü.

G.135/1 Nev-bahār itdi müzeyyen yine **rūy-ı ʿālemi** / Bezm-i gülşende bulup bir niçe yār u hem-demi

rūy-ı yār: yarin yüzü, sevgilinin yüzü.

G.114/7 **Rūy-ı yār** olmayıcağ hazz eylemez / ʿAdlîyâ dil bülbüli gülzârdan

G.13/3 Zâhid-i rübâh bakmaz **rūy-ı yâre** nitekim / Düzd olana nesne gelmez mâh-ı tâbândan ʿabes

rūy-ı zemîn: yeryüzü.

G.123/1 Hicrûñde dūd-ı âhum irmese gökde aya / Her şeb tolardı mehden **rūy-ı zemîn** ziyâya

G.134/1 Dürlerle ki zeyn ide yüzüñ **rūy-ı zemîni** / Reşke birağur encüm ile çarğ-ı berîni

rūz: gündüz.

G.61/2 **Rūz** u şeb devr eyleyüp yiryüzini pür-nür iden / Ay ile gün pertevi ʿaks-i cemâlûñdür senüñ

rūz u şeb [K]: gündüz ve gece || sürekli, her zaman.

G.75/2 Serverâ serv-i bülendüñ ser-firâz olmağičün / Cân u dilden **rūz u şeb** vird ü duʿâ eksük degül

G.83/5 **Rūz u şeb** mihr ü mehüñ şemʿini âhumdur yağan / Görinen çarğ-ı felek dūd-ı duğânumdur benüm

G.87/1 **Rūz u şeb** hasret ile geçdi günüm âh n'idem / Baña kısmet gamuñı eylemiş Allâh n'idem

rūz-ı elest: Allâh'ın, ruhlar âlemini yarattığında, ruhlara “elestü bi-Rabbiküm (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?)” diye sorup ruhların da “belâ (evet)” diye cevap verdiği gün.

G.11/5 Her devânuñ şerbetini laʿl-i cânânda kômış / ʿAdlîyâ derdi saña tağdîr iden **rūz-ı elest**

rūz-ı ezeli: Ezel Günü, ruhların yaratılıp da herkesin kısmetinin tayin edildiği gün.

K1.1/1 Çün **rūz-ı ezeli** kısmet olmuş bize devlet / Tağdîre rızâ virmeysesün buña sebep ne

rūz-ı hicr: ayrılık günü.

G.32/1 Ciger tennür sînemde dem olmaz kim kebâb olmaz / Gün olmaz **rūz-ı hicründe** gözüm yaşı şarâb olmaz

rūz-ı maşer: maşer günü.

G.32/3 Dirîğ itme lebüñ bûsın nigârâ haste dillerden / Kim anuñ **rūz-ı maşerde** şevâbına hisâb olmaz

G.45/6 **Rūz-ı maşer** nâle vü zârûndan olmaz fâʿide / Eylemezseñ bunda ʿAdlî dâd-ğʿâhı istimâʿ

rūz-ı şümâr: hesap günü || kıyamet günü.

G.65/5 Hisâb olunmaya yazılsa tâ ki **rūz-ı şümâr** / Şaçuñ girihleri kim dilde bî-şümâr itdüñ

rübâb: üzerine deri geçirilmiş ve Hindistan cevizinden yapılmış yuvarlak gövdeli yanık sesli yaylı saz.

G.136/4 Nây olalı gam çengine kânûn ile gönlüm / Dem-sâz olup durur aña sîne **rübâbı**

Rüstem: Şehnâme'de adı geçen bir kahraman. Kahramanlık, acı kuvvet ve yenilmezlik sembolüdür. Daha delikanlılığında birçok dev öldürmüş ve olağanüstü başarılar göstermiştir. Klâsik edebiyatta kahramanlık ve yiğitlik sembolü olarak çok sık kullanılmaktadır.

G.60/2 Bu Zāl-i dehr-i dūnuñ ol kadar çekdüm cefāsın kim / Cihāna dāstān oldı benüm haqqumda
Rüstemlik

rüsvā: rezil, maskara || aşık.

G.52/1 Şoḥbetde müyesser olur ise neḡam olmaḡ / Dīvāne vü āşüfte vü **rüsvā** ne ḡam olmaḡ

S

sa'âdet: saadet, mutluluk.

G.141/1 Devlet ü baht u sa'âdet bize çün yâr oldu / Nerd-i gamda dil-i bed-ḥ'âhuñ işi zâr oldu

şabâ: doğu yönünden esen hafif ve latif rüzgâr. Klâsik şiirde sevgilinin kokusunu taşıması ve yayması ile bilinir.

G.64/2 Şabâ şan gülşene ḥâşâk iletirdi / Yirün bekle ki kûy-ı yâre varduñ

G.70/2 İy şabâ 'aynuma alman ḥâk-i pâyi ğayrını / İki gözümçün gerek kühl-i Şifâhân eylegil

G.74/1 İy ṭabībüm derdmemdem derdüme bir çâre kıl / Şehr ü kûy içre şabâ gibi yeter âvâre kıl

G.102/3 Eşrefi şaçar şabâ aña gül-i bādâmdan / Zer nişâr ider başına ol gülün şâḥ-ı semen

G.115/3 Bûy-ı zülfün armağan iletmeşe Çîn'e şabâ / Ḥasretinden ḥûn-ı dil olmazdı âhû-yı Ḥuten

G.115/5 Lâlei beñzetmege ḥaddüne şahrâda şabâ / Gül gibi zeyn eyleyüp geydüirdi vâlâ pîrehen

sâbit olmak [K]: sabitlenmek.

G.74/2 Sâbit oldum râh-ı 'ışkuñda baña raḥm it diyü / Dimedüm kim gözlerümüñ yaşını seyyâre kıl

şabr: acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç.

G.9/5 Şabr ile ğam nakdidür 'âlemde varı neylesün / 'Adlî geldi ḥâk-i pâyuña yoğ u varın şalup

G.57/6 Cefâ taşıyla şındı şabr ayağı / Mecâlüm gitdi oldu ṭâkatüm teng

G.65/1 Qarâr u şabrum alup beni bî-qarâr itdüñ / Şaçuñ hevâsiyile 'aqlumı târmâr itdüñ

G.72/4 Eger şabruñ yoğ ise 'ışk içinde / Revân kûyına dil-dâruñ sefer kıl

G.98/4 Şabruñ acısına cân döymez meded qanı ecel / Mâ-yı zevqum var qanı şol ṭatlu uyḥudan benüm

G.121/1 Ne ḥâşiyet qomış yâ Rab Ḥudâ bu ḥüsn ile sende / Qomadı mihr-i ruḥsârüñ qarâr u şabrumı bende

şabr itmek [K]: sabretmek, dayanmak, tahammül etmek.

G.84/5 Egerçi fûrkat-i dil-dâre şabr ider 'Adlî / Bu fi'line biz anuñ iḥtiyârı mı diyelüm

G.128/7 Va'desine ol cefâ-kâr eyledi çünkim ḥilâf / 'Adlî şabr itmek gerek bu intizâra çâre ne

G.138/5 Gitdi 'ışk ile iḥtiyâr elden / Daḥı şabr itmege mecâl qanı

şabr kılmak [K]: bkz. "şabr itmek".

G.36/5 Ḥazân-ı hicre nice şabr kılsun / Şu bülbül k'ola gülzâr ile munis

şabr-ı ğam: gam sabrı, derde kedere katlanma || aşk derdine katlanma.

G.112/4 Sebeb-i vaşl degül şabr-ı ğama şefqati yok / Menfa'at bulmadum bu ğam ile varumdan

şaç:

1. saç.

1.1. sevgilinin saçı.

G.24/1 Gözi derdiyle dil-i zârumı bîmâr eyler / **Şaçı** fikriyle cihânı gözüme târ eyler

G.65/1 Karâr u şabrum alup beni bî-ķarâr itdün / **Şaçıñ** hevâsiyile ‘aqlumı târmâr itdün

G.65/5 Hîsâb olunmaya yazılsa tâ ki rûz-ı şümâr / **Şaçıñ** girihleri kim dilde bî-şümâr itdün

G.68/3 Başuma gün mi toĝar kim yüzün firâķında / Kara **şaçıñ** gibi ‘âlem gözüme târ degül

G.71/3 Serv ile ķadd-i hîrâmânı bir olduĝı gibi / Görinür müy-ı miyâniyle **şaçı** kıl-be-ķıl

G.88/1 **Şaçlaruñ** bendine düşüp artalı sevdâlarum / Şehr içi pürdür cemâlün şevķile ĝavĝâlarum

G.122/2 **Şaçıñla** dil bir idüp ķaşlaruñ ķarâr itmiş / Karârımı aluban bî-ķarâr eylemeĝe

G.122/6 **Şaçıña** ‘Adlî gönül cem’ idüp ki cân atdı / İver mi zülfün anı târmâr eylemeĝe

G.126/4 **Şaçıñ** başlar keser țarrârlık fenninde iy hünî / Yüzün şeb-revlik öĝredür saçuñda mâh-ı tâbâne

G.126/4 Saçuñ başlar keser țarrârlık fenninde iy hünî / Yüzün şeb-revlik öĝredür **şaçıñda** mâh-ı tâbâne

G.133/2 **Şaçı** țarrârlar mekrine bir dil olmasun meftun / Gözi kâfirlere düşürme yâ Rab bir Müselmân'ı

G.133/4 **Şaçıñ** bendinde olanlar küşâde-ĝâțır olmışdur / İçenler bâde-i la‘lün sürerler hoş çü devranı

G.134/6 Dil ‘Adlî **şaçı** bendine tolaşdı nigâruñ / Anı çekerek tüt iñen uzatma ipini

G.140/2 Beñzerem dirseñ **şaçına** sen daĝı iy müşk-i Ğin / Yüz ķarasın ĝâşıl idersin ķara sünbül gibi

1.1.1. Tanıkta şekli itibariyle Akrep burcuna benzetilmiştir.

G.103/2 **Şaçında** yüzini gördüm güneşdür burc-ı ‘akrebde / Müneccimsin ne vech ile güneş burcın ĝamel dirsın

şaç yolmak [D]: saçını başını yolmak, çok üzölmek, üzüntüsünden dövünmek.

G.80/1 Akçeler saçdı yine ĝülşene ĝül / Itse **şaç yolmasın** n'ola sünbül

şaçı sünbül [K]: sünbül saçlı sevgili, saçı sünbül gibi olan sevgili.

G.35/6 ‘Adlîyâ gel sen de inşâf eyle şehlikden murâd / Bu degül midür ki ola ol **şaçı sünbül** enîs

şaçmak:

1. saçmak, bir şeyi ortalıĝa daĝıtmak, dökmeķ.

1.1. para saçmak.

G.102/3 Eşrefi **şaçar** şabâ aña ĝül-i bādâmdan / Zer nişâr ider başına ol ĝülüñ şâĝ-ı semen

1.2. inci saçmak.

G.109/6 Göriceķ ķadd-i bālânı bu iki merdüm-i çeşmüm / **Şaçarlar** dürr ile la‘li yoluña mâ-meleklerden

şadā-yı nāle vü āh [K]: ah ve inleyiş sedası || aşığın feryat ve sitem sesleri.

G.131/3 Yüregi yarılıp yaşı revān olaydı her suya / **Şadā-yı nāle vü āhum** eger irişse kühsāre

şadef olmak [K]: sade olmak, kaplamak, barındırmak.

G.96/2 Baħr-ı vücūd içinde bulunmaz aña bedel / ‘Ālem tamām **olsa şadef** bir dūr-i yetīm

şāf:

1. saf, halis, temiz.

G.48/1 Da‘vi-i ħüsn eyleyüp gün vechi yok ger ura lāf / Çün yüzün āyinesi gibi degül mir‘atı **şāf**

1.1. Tanıkta ayna, dolayısıyla gönlü nitelemek için kullanılmıştır. Ayna temiz olduğunda üzerine düşen görüntüyü ya da ışığı kusursuz bir şekilde aksettirir. Bir aynaya teşbih edilen gönül için de aynı şey geçerlidir. Kimsenin kötülüğünü düşünmeyen saf bir kalp, üzerinde toz ve pas bulunmayan bir aynaya benzer. Kalbi saf olanlar, tasavvufa göre ise, kalplerindeki kiri ve pası temizlemiş olan Allāh ehli kimselerdir.

G.50/4 Şūfī beru gel mey içelüm jeng-i ğam için / Dil āyinesin **şāf** idici ğayrı ‘amel yok

saf düzmek [D]: saflar halinde düzmek.

G.121/7 **Düzüp saf** leşker-i ğamzeñ urup yağmaladı Rüm'ı / Çeküp müşğīn ‘alem zülfün tamāmet ħükm ider Hind'e

şāf eylemek [K]: saflaştırmak, saf hāle getirmek, arındırmak.

G.2/5 Meşrebün āb-ı revān gibi eger **şāf eyleyüp** / ‘Āşık-ı şādık geçerseñ gel beru dīdāre baķ

şaf tutmak [K]: saf tutmak, sıralanmak, dizilmek.

G.48/4 Hep cihān iy meh-liķā sen şāha olmışdur muṭī‘ / Leşker-i ğamzeñ kimüñle **şaf tutup** eyler maşāf

şafā: saflık, berraklık, bulanıklığı olmama || kedersizlik, rahat, huzur, eğlence, neşe.

G.33/4 Gönlüm evini yıķalı ‘ālemdede **şafā** yok / Bir ħāne ki vīrān ola ‘ayş u ŧarab olmaz

Mat.3 Yine şādum ki ol gül-çehreden bñy-ı vefā geldi / Kūdūret gitdi gönlümden bi-ħamdillāh **şafā** geldi

şafā bezmi [K]: eğlence meclisi.

G.60/1 Müyesser olsa yārūñ bāde-i la‘liyle hem-demlik / Görürlerdi **şafā bezminde** nice olduğın Cemlik

şafā eylemek [D]: neşelendirmek.

G.41/4 Ağyār nigār ile **şafā** bezmini **eyler** / ‘Uşşāķa ezel ķismetü renc ü ta‘ab olmuş

şafā-yı verd-i ruħ: gül gibi yanaktan kaynaklanan zevk ve sefa || sevgilinin güle benzeyen yanağından kaynaklanan zevk ve sefa.

G.84/3 **Şafā-yı verd-i ruħı** şevķiyile bñlbñlvār / Bu her gün itdüğümüz āh u zārı mı diyelüm

şāfi: saf, halis.

G.135/3 **şāfi** mey nüş eyle dehrūñ kıl fir̄binden hāzer / ‘Ālem aḥvālūñ mükedder itmedin kıl ‘ālemi

şāfi-nazar olmak [D]: net görmek, temiz görmek || güzel görmek.

G.72/5 Eger **şāfi-nazar olmak** dilersen / Ayağı toprağın nūr-ı başār kıl

sāgar: bardak, kâse; su, şarap vesaire içmeye mahsus her çeşit kap.

G.52/2 ‘Āşık ki lebūñ yādına mey nüş ide tañ yok / Cem kendü olup **sāgar** aña cām-ı Cem olmak

sāgar-ı hilāl: hilal şeklindeki kadeh.

G.138/1 Sākiyā **sāgar-ı hilāl** kanı / Şun berū dāfi‘-i melāl kanı

sāgar-ı şahbā: büyük kadeh, büyük şarap kadehi.

G.69/3 Kāse-i hūnīñ çeşmümdür elinde sākinūñ / Devr iden meclis içinde **sāgar-ı şahbā** degül

sāgarlık: kadehlik || şarap fıçısı.

G.139/3 İy vişāl ehli mey-i vaḥdet içeñ zer cām ile / Bezm-i miḥnetde sifāl eyler bize **sāgarlığı**

saḥīḥ: gerçek, doğru, sağıın, hakiki.

G.3/4 ‘Adū-yı bī-başār aña muḥālif olsa ne tañ / **Saḥīḥi** egri görürler şular ki aḥveldür

sāḥil görünmemek [D]: kıyısı görünmemek, ucu bucağı olmamak.

G.71/2 Dür dişūñ fikriyile şol kadar ağladum kim / Bahra döndi gözümūñ yaşı **görünmez sāḥil**

sāḥir: sihirbaz, büyücü || gözleriyle aşıkları büyüleyen sevgili.

G.72/1 Göñül ol çeşmi **sāḥirden** hāzer kıl / Ne mekr ile göñül alur nazar kıl

G.91/3 Nergisūñ siḥriyile dār-ı cihān ḥoldı fiten / Var daḥı'y şūh-ı cihān dime ki **sāḥir** degülem

şaḥn-ı cennet: cennet meydanı, cennet avlusu.

G.125/2 **Şaḥn-ı cennetde** bulur ḥavrāya şankim ittisāl / Dil-rübālarla yatan ḥalvetde ‘üryān her gice

şaḥrā: kır, ova, çöl.

G.115/5 Lālei beñzetmege ḥaddūñe **şaḥrāda** şabā / Gül gibi zeyn eyleyüp geydürdi vālā pīreñ

şaḥrā itmek [K]: çöle dönüştürmek, çöl haline getirmek.

G.5/7 Mecnūn olalı Leyli-i zülfüñ hevesinde / Sevdā-yı ḥaḥuñ **itdi** mekān ‘Adlī’ye **şaḥrā**

sā‘id-i sīmīn: gümüş renkli bilek || sevgilinin gümüş renkli bileği.

G.94/2 Mīve-i vaşluñ heves kılan senūñ nā-puḥtedür / **Sā‘id-i sīmīnūñi** öpmek durur sevdā-yı ḥām

sā‘il: akan, cereyan eden, akıcı || aşğın gözyaşları.

G.32/5 Gözüm yaşı işigüñe gider her laḥza **sā‘ildür** / Niçün ebvāb-ı şefkatden aña bir fetḥ-i bāb olmaz

şakın: sakın, asla.

G.131/5 Er iseñ zînetine dünyenüñ meyl eyleme zinhar / **Şakın** aldamasun ‘Adlî seni bu Zâl ü mekkâre

şakınmak: sakınmak, çekinmek, korunmak.

G.22/4 Seyr iderken hüsün ilin çeşminden iy dil ki **şakın** / Eylemek lâzım durur çünkim haramiden hazer

Mrf.1 Pây-mâl itme çünki yakduñ oda / Gizlidür gönlüm içre nâr **şakın**

sâkî: içki meclisinde içilen şarap ve diğeri içkileri sunan kimse, kadeh sunan; [tas.] mutlak feyiz dağıtan; kâmil mürşit, tarikat piri. Şairin gözünde sevgili, bir sâkî sayılır; yahut sâkî sevgili mesabesindedir.

G.50/5 **sâkî** lebüñüñ âb-ı hayâtını iden nüş / Hızır oldu ebed âhîr aña hergiz ecel yok

G.69/3 Kâse-i hünîn çeşmümdür elinde **sâkinüñ** / Devr iden meclis içinde sâğar-ı şahbâ degül

sâki-i devrân: zamanın sakisi, zamanın şarap sunan kişisi || mürşit, sevgili.

G.137/3 **Sâki-i devrân** beni bir câm ile mest itdi kim / ‘İşk şer‘i men‘ kılmış muhtesib ta‘zîrini

şakîl: sıkıntılı, can sıkıcı || zahit.

G.77/3 Zâhid añmaz kendünüñ hâlvette esrârın görün / ‘Âşıkı içre diyü taħff idermiş ol **şakîl**

sâkiyâ: ey saki || ey sevgili.

G.138/1 **Sâkiyâ** sâğar-ı hilâl kanı / Şun berü dâfi‘-i melâl kanı

şaklamak: elinde bulundurmak, tutmak; gizli tutmak, duyurmamak.

G.4/2 Mihrüñi cânda ezelden **şaklar** idüm sanma kim / Dâr-ı dünyâda görüp hayrân olupdur cân saña

şalâ eylemek [K]: çağırarak, davet etmek.

G.118/4 **Eylemiş** dil-ber **şalâ** vaşlına cânlar dir meğer / İy gönül ben kime diyem bunu kendüm var iken

şalalı: saldı salalı, saldığınan beri.

G.50/3 Turrañ **şalalı** silsilesin kalmadı kimse / Göñlünde anuñ guşşa vü gam tül-i emel yok

şalınmak: salınmak || naz ve eda ile yürümek.

G.34/5 Eşk-i çeşmi ‘Adlî’nüñ her dem revân olmağičün / Bir kadem **şalınmaz** ol serv-i revân ağıarsuz

G.81/2 Gül gül-âb olur hayâdan seyr-i güzâr eylesen / Nâz ile **şalınsañ** olur serv-i hoş-reftâr kıl

şalmak:

1. bırakmak, yaymak.

G.9/1 Ruğlarına ol sitem-ger sünbül-i pür-çîn **şalup** / Fitne şaldı dîne iki kâfir-i bî-dîn şalup

G.9/3 Gözleri cellâdına virmiş müje hançerlerin / Düzd-i dil aşmağa iki kâkül-i miskîn **şalup**

2. dökmek, dökülmek.

G.9/4 Dür dişüñ yâdıyla bîdârem şeb-i hicründe ben / Gözlerümden şubh olunca hüşe-i Pervîn **şalup**

3. bırakmak, salıvermek.

G.37/3 Rişte-i ümmîd gönülüm **şaldı** zülfün bendine / Şaņasın kayd oldu dām-ı ‘ankebüt içre mekes

G.47/2 Hālını göstermeyüben **şaldı** zülfi damına / Murğ-ı cāndan kıldı ol şayyād bir erzen dirġ

G.55/6 Çġn idüp halkaların murğ-ı dili itmege şayd / Gül-i ter üzre **şalar** dāmeni müşgġn resenüñ

G.132/1 Sünbüllerüñi sen **şalalı** verd-i ter üzre / Dāğ urdı benüm āteş-i āhum kamer üzre

G.45/5 Tā ebed tārġk qalmaz zulmet-i dünyā-yı dün / ‘Işķ nūrı kim **şala** dil hānesi içre şu‘ā‘

4. salmak, salınmak || yansımak.

G.55/4 **şaldı** pertev yüzüñ eflāke çün iy bedr-i münġr / ‘Aks-i hurşġd ü kamer oldu o vech-i hasenüñ

5. yollamak, göndermek.

G.143/3 Gerden-i cāna çekelden ser-i zülfün bendi / **şaldı** dil kişverine hūni gözüñ yağmayı

salţanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık; devlet.

G.8/4 ‘Adlġyā ol şāh-ı hūbāna kul olsam bir nefes / Bakmazidüm **salţanatla** pādişālġkdan yana

G.49/5 ‘Adlġ ser-i zülfüñle ayağūñ tozın ister / Kim **salţanatında** daħı tāc u kemeri yok

G.77/5 Māl u milk ü **salţanatla** qadr bulmaz ādemi / ‘Adlġyā ‘izzet gerekse işġinde ol zelġl

salţanat ġavgāsi [K]: saltanat kavgası, saltanat mücadelesi.

G.73/6 **Salţanat ġavgāsidur** ‘Adlġ seni dil-teng iden / Hırķa-pūş olanda vardur var ise hurrem gönül

salţanat ‘unvānıñ ġavgāları [K]: saltanat unvanı uğruna yapılan kavgalar.

G.8/5 **Salţanat ‘unvānıñ ġavgāları** çoqdur belġ / Bir ‘abāyile hemġn sa‘y it gedālġkdan yaña

salţanattan geçmek [K]: saltanattan geçmek, saltanattan vazgeçmek.

G.116/5 ‘Adlġyā ‘ışķ ile kāñı ol ki şāh-ı ġaznevġ / **Salţanattan geçmedi** ‘ışķ-ı Ayāz’ı bilmedin

salţanat-ı dünye: dünya saltanatı || Osmanlı Padişahlġı.

K1.1/2 Haccü'l-harameynem diyüben da‘vi kılırsın / Bu **salţanat-ı dünyeye** pes bunca taleb ne

şalunmak: salınmak || sevgilinin salına salına yürümesi.

G.78/4 **Şalunurken** seni nāz ile görenler didiler / Ya perġ-zāde durur ya melek ādem degül ol

şan: sanki, sanırsın ki.

G.5/3 **Şan** sūre-i İncġl idi haţtuñ ki yazıldı / Göstermek içün la‘l-i lebüñ mu‘ciz-i ‘ġsā

G.35/1 ‘Āşġka hicrānda olsa yine bir bġ-dil enġs / **Şan** olur faşl-ı hazānda bülbüle bülbül enġs

G.64/2 Şabā **şan** ġülşene hāşāk ilettdi / Yirüñ bekle ki kūy-ı yāre varduñ

saña:

1. sen zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi.

1.1. Allah, Yaraticı.

G.1/1 Hüdâyâ Hüdâlik **saña** yaraşur / Nitekim gedâlık baña yaraşur

G.1/2 Çü sensin penâhı cihân halkınuñ / Kamudan **saña** ilticâ yaraşur

G.1/4 Şu baş kim **saña** secde eylemeye / Ser-i şâh ise zîr-i pâ yaraşur

G.1/10 Ben itdüm anı kim baña yaraşur / Sen eyle anı kim **saña** yaraşur

G.142/6 Bir gedâyidi cihân içre gezer bî-ser ü pâ / ‘Adlî kul oldu **saña** ‘âleme sultân oldu

1.2. sevgili.

G.4/1 İy kemân-ebürü n'ola kurbân idersem cân **saña** / Biñ benüm bigi ider her lahza cân kurbân **saña**

G.4/1 İy kemân-ebürü n'ola kurbân idersem cân **saña** / Biñ benüm bigi ider her lahza cân kurbân **saña**

G.4/2 Mihrüni canda ezelden saklar idüm sanma kim / Dâr-ı dünyâda görüp hayrân olupdur cân **saña**

G.4/3 Dilde gamzeñ zaħmına merhem didüm dil-ber didi / Tîr-i müjgânüm yeter her lahçada dermân **saña**

G.4/4 Pertev-i hüsnüñ meger eflâke düşmiş ay u gün / Gice gündüz rakş urup olmuş durur hayrân **saña**

G.4/5 Hüblik sende temâm olduğına hucet durur / Kâtib-i kudret ki yazmış ol haṭ-ı reyhân **saña**

G.4/6 Bil hemân ben dimezem aduña şeytân iy rakîb / Bunca çok telbîs ile her kişi dir şeytân **saña**

G.4/7 Hün-ı dil yaşuñla ‘Adlî gerçi seyl oldu dirîg / Kanlu yaşuñ göricek raħm eylemez cânân **saña**

G.7/7 Sen gidersin iy şanem şandum bedenden cân gider / Bu sebebden dostum ‘Adlî didi rûhum **saña**

G.18/5 **Saña** kul olmak benüm haddüm degüldür dostum / Sen şeh-i milk-i kerem ‘Adlî bir oñmaduk levend

G.51/5 Baña gelmiş durur kaşuñ gamından çün hilâl olmak / **Saña** lâyıkdur iy meh âftâb-ı bî-zevâl olmak

G.75/3 Sen vefâ vü hulḫ ile ‘âlemde meşhûr olalı / Mâh-rûlardan **saña** medḫ ü genâ eksük degül

G.81/5 Az bulunur bu cihânda aña senüñ gibi şâh / ‘Adlî gibi **saña** lîkin bulunur bisyâr kul

G.105/7 Bâd-ı âhuñla niçün ol serv meyl itmez **saña** / Çünkü ‘Adlî meyl ider her sūya servi bâddan

G.119/5 Hâk-i pâyine yüzüñ bir kerre sür sen ‘Adlîyâ / Başuña devlet yetürdi **saña** ol Allâh'dan

G.125/5 Gördükçe diyü rakîbi **saña** hem-dem iy melek / Dil yanup tennür-ı gamda oldu büryân her gice

1.3. Adlî.

G.10/7 Var daḫı ‘Adlî cihânda ‘ayş u nüş itme taleb / Çün **saña** bezm-i ezelde câm-ı gamdandur naşîb

G.11/5 Her devânuñ şerbetini la‘l-i cânânda komış / ‘Adlîyâ derdi **saña** taḫdîr iden rûz-ı elest

G.80/5 ‘Adlîyâ añma atlas-ı çarḫı / Dûd-ı âhuñ yeter **saña** kara çul

1.4. gönül, aşğın gönlü.

G.48/6 İy gönül **saña** müselleme şanma bu derd ü bela / Çeşm-i pür-huşmı nigârüñ kimse’i kılmaz mu‘âf

1.5. gam.

G.50/2 Vuşlat demidür çünkü bu dem hâne-i dilden / İy gam yüri gitgil ki dağı **saña** maḥal yok

1.6. zahit.

G.67/4 ‘Uşşāka naşīb olmadı çün ḥalvet ü şoḥbet / Zāhid **saña** ne gam varimiş def‘-i melālūñ

1.7. aşığın gözü.

Mrb.1/1 Göreli ol şanemün kaşlarını yāy gözüm / Kıldı cevr oklarına sīne siper vāy gözüm / Dimedüm mi **saña** ben bakma aña hāy gözüm / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

şanasın: sanki, sanırsın ki.

G.21/2 Her ne deñlü yolına şaçdum gözüm gevherlerin / Mā‘il olmaz **şanasın** cān nakdini iş‘ār ider

G.37/3 Rişte-i ümmīd göñlüm şaldı zülfüñ bendine / **Şaņasın** kayd oldu dām-ı ‘ankebüt içre mekes

G.64/1 Göñül ol ruhları gülnāre varduñ / **Şanasın** gül uma gülzāre varduñ

G.99/5 ‘Aks-i lebi gözüñde **şanasın** yine ‘Adlī / Rengīn mey ile aşılı dükkān öñinde cām

G.117/3 Kaşuñda kaṭre ‘araḥ kim düşüp durur **şanasın** / Ki ‘anberīne-i müşgīn üzre dürr-i şemīn

şanasın kim [K]: sanırsın ki.

G.15/4 Oklarunuñ medḥ ider cismümde olan her kılum / Her çemen dildür **şanasın kim** ider bārānı medḥ

şanavber: çam ağacının çok uzun bir türü || sevgilinin boyu.

G.130/1 Dil viren ol yüzi gül ü ḳaddi **şanavbere** / Bir zerre mihri ḳalmadı ḥurşīd-i envere

şanem: tapınmak amacıyla taştan, tahtadan, madenden yapılmış, değişik büyüklükteki cisim, put || güzel şahıs, sevgili, dilber.

G.7/7 Sen gidersin iy **şanem** şandum bedenden cān gider / Bu sebebden dostum ‘Adlī didi rūḥum saña

G.10/6 Kaşlarıñ miḥrābına secde ider ehl-i şalāt / Küfr-i zülfüne perestār iy **şanem** ehl-i şalīb

G.31/4 Tīrūñüñ peykānidur cismümde her mü iy **şanem** / Var ḳiyās it kim ne deñlü tende peykāndur henüz

G.31/7 Dür olaldan ol **sanemden** merdüm-i çeşmüñ senüñ / Kara geymiş mātem içre ‘Adlī giryāndur henüz

G.38/3 Bi’llāh iy ehl-i nazar eyleñ temāşā k’ol **şanem** / Zülfine her tābda bir māh-ı tābān bağlamış

G.78/1 Dil ü cān çekse ğamın sen **şanemüñ** ğam degül ol / Ger nem olmaya gözüm hicr ile nesnem degül ol

G.89/2 Dilde ğamzeñ zaḥmını tā ḥaşr olunca iy **şanem** / Tende her kılm dil olup söylerse diñlenmez benüm

G.89/7 Ol **şanem** kelb-i raḳībūñ ürdügin diñler dirīğ / Veh ki feryād u fiğānum ‘Adlī diñlenmez benüm

G.101/4 Hūra beñzer ol **şanem** şüretde gerçi iy felek / Sen bu ḥüsñ ile anı kāfir-nijād itmek neden

G.105/6 Hırmen-i ḥüsñinde dil murgına virmez dānei / Ol **şanem** şankim getürmiş toḥmını Bağdād’dan

G.107/4 Ka'be-i hüsnünde zâhid görse kaşuñ iy **şanem** / Kiblei terk eyleye yüz döndere mihrâbdan
 Mrb.1/1 Görelî ol **şanemüñ** kaşlarını yây gözüm / Kıldı cevri oklarına sîne siper vây gözüm / Dimedüm
 mi saña ben baqma aña hây gözüm / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

Mrb.1/7 Bir perî-zâde vü meh-rû **şanem** ü tâze cüvân / İdeli gün yüzini perde-i zülfinde nihan /
 'Adlî'nüñ gözlerine oldu karañu dü cihan / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

şanemâ: ey put gibi güzel sevgili, ey tapınacak kadar güzel sevgili.

G.90/3 Kible haqqı **şanemâ** Ka'be olaldan küyuñ / Gözlerüm yaşını kıldum o haremde zemzem

G.91/2 Gözlerüñ tiğ çeker kaşdı bu kim cânım ala / **Şanemâ** ivme ki ben şanma ki hâzır degülem

G.134/5 And içse raqîbüñ **şanemâ** dînüm için dir / Yok yire niçe andlar içer gör o la'îni

Mrb.1/2 Tîr-i gamzeñ **şanemâ** gözlerüme olalı tüş / Gözlerüm yaş aqıdup bañr oluban eyledi cüş / Seyl-i
 eşküm dökilüp gözlerümi eyledi boş / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

şankim: sanki, sanırsın ki.

G.105/6 Hürmen-i hüsninde dil murğına virmez dânei / Ol şanem **şankim** getürmiş tohmını Bağdâd'dan

G.125/2 Şahn-ı cennetde bulur havrâya **şankim** ittîşâl / Dil-rübâlarla yatan halvetde 'üryân her gice

sanma kim [K]: zannetme ki.

G.4/2 Mihrüñi cânda ezelden saqlar idüm **sanma kim** / Dâr-ı dünyâda görüp hayrân olupdur cân saña

şanmak: sanmak, zannetmek.

G.7/7 Sen gidersin iy şanem **şandum** bedenden cân gider / Bu sebebden dostum 'Adlî didi rûhum saña

G.20/7 Hicrinde gönül oldu yüzi nûrına nevmîd / Gam gicesinüñ **şanma** ki âhîr seheri var

G.48/6 İy gönül saña müsellem **şanma** bu derd ü bela / Çeşm-i pür-hışımı nigâruñ kimse'i kılmaz mu'âf

G.78/5 Güneşi gördi gözüm dil seni **şandı** didi cân / Kâmeti serv-i gülüñ yok durur epsem degül ol

G.79/5 'Adlîyâ ahvâlüne vâkıf degül **şanma** nigâr / Her gâzel kim yazdum oldu yâre benden 'arz-ı hâl

G.91/2 Gözlerüñ tiğ çeker kaşdı bu kim cânım ala / Şanemâ ivme ki ben **şanma** ki hâzır degülem

N.1/1 **Şanma** dil sen var iken iy yüzi gül gülşende / Heves-i büy-ı gül ü sâye-i şimşâd eyler

şanmañ: sanmayın ki, zannetmeyin ki.

G.94/1 Mest olupdur bâde-i la'linden ol mâh-ı tamam / Nâzdandur **şanmañ** anuñ şîvesin vaqt-i hırâm

şanuram: sanırım, zannederim ki.

G.29/4 **Şanuram** cândan belâ-yı nâ-gehânî def' olur / Her kaçan kim bâb-ı dil-berden raqîbi dür olur

G.35/3 **Şanuram** gülzâr içinde bülbül ü gül cem' olur / Her kaçan kim ola ol ruhsâr ile kâkül enîs

sarây:

1. saray.

1.1. sevgilinin yaşadığı yer.

G.31/2 Bir dem eglen iy felek gönlüm **sarâyın** yıkma kim / Ol perî-peyker hayâli anda mihmândur henüz

1.2. gönül sarayı.

G.140/4 Hışm ile hançer çeküp gönlüm **sarâyına** gelür / Çeşm-i hün-rîzûñ içer her lahza kanum mül gibi

şarılmak: bir şeyin üzerine bir veya birkaç kez dolanmak.

G.120/3 İy gözi āhū haṭı ‘anber-feşānuñ yādına / Bir deriye **şarılup** kaldı Hutēn'de müşg-i Çīn

şatarsañi: satarsan, satacak olursan.

G.32/6 **Şatarsañi** leblerüñ la‘lin behā cānlar virüp dirler / Cihān içinde bî-ķıymet bu renge la‘l-i nāb olmaz

şatun almak [K]: satın almak, elde etmek.

G.91/6 Ğamuña cān virüben ğāyet ucuz avlamışam / **Şatun almakda** dimen ben daḥı tācir degülem

savt-ı mūsikār: İran kültüründe, gağasındaki deliklerden rüzgar estikçe çeşitli sesler çıkardığı söylenen bir masal kuşunun sesi.

G.114/3 Per açup bülbül figāna başlasa / Zevķ ider gül **savt-ı mūsikārdan**

sa‘y itmek [K]: çalışmak, çabalamak, gayret etmek.

G.87/5 Kırtaram diyü iñen **sa‘y iderem** dāmenüñi / Kesilüp dest-i raķīb olmadı kütāh n'idem

şayd:

1. av, avlama.

1.1. aşğın sevgili tarafından avlanması.

G.18/1 Eyledi müşgīn şaçın kaşduma ol şayyād bend / Halka halka kıldı güyā **şayd** için pīçān kemend

1.2. aşğın gönlünün sevgili tarafından avlanması.

G.108/5 Cān u dil **şaydını** fitrākine aşmaz gerçi kim / Cānumuz kılca kılupdur ol kemend-endāz için

şayd eylemek [K]: avlamak || gönül bağlamında aşka düşürmek, âşık etmek anlamlarında kullanılmıştır.

G.43/4 Ol ki tīr-i müjesiyle dil ü cān **şayd eyler** / Ğamzesinden ola mı sīne-i şad-çāk hālāş

şayd itmek [K]:

1. avlamak.

1.1. gönlünü çalmak.

G.78/6 Nice **şayd ide** diyem baña sen āhūyı raķīb / Gerçi av iti durur kelb-i mu‘allem degül ol

1.2. ele geçirmek.

G.55/6 ÇİN idüp halkaların murğ-ı dili **itmege şayd** / Gül-i ter üzre şalar dāmeni müşğīn resenüñ

şayd olmak [K]:

1. avlanmak.

1.1. ele geçmek, elde etmek, ikna olmak.

G.76/5 Sīm ü zerden dām idüp ol vaḥşiyi eyle şikâr / ‘Adlîyā **şayd olduğu** yoḡdur ğazelle bir ğazāl

1.2. rakibin ağına düşmek, rakibe av olmak.

G.89/6 Dil-rübālar **şayd olur** dirler raḡīb ile velī / Çün perīdür dil-berüm it ile avlanmaz benüm

sāye: gölge.

G.7/3 **Sāyesinde** ḡaddüñüñ sürdüğičün ‘ömr-i dırāz / Serv-i bālāña çenār el götürüp eyler du‘ā

sāye şalmak [K]: gölge salmak, gölgelemek.

G.55/1 Sünbülün **sāye şalar** üstine berk-i semenün / Devr ider dā’ire-i verd-i teri yāsemenün

sāye-i serv-i bülend: servi gibi uzun boyun gölgesi || sevgilinin servi gibi uzun boyunun gölgesi.

G.118/1 Ḳande varam **sāye-i serv-i bülendüm** var iken / Kime ḡul olam senün gibi efendüm var iken

sāyesi olmamak [K]: gölgesi olmamak || tanıkta meleklerin gölgesinin olmadığına dair inanca atıf yapılarak sevgili meleğe benzetilmiştir.

G.123/2 **Olmadığını sāyeñ** bilmezdim evvel āḡir / Bildüm ki sen meleksin olmaz melekde saye

şayyād: avcı || sevgili.

G.18/1 Eyledi müşğīn şaçın ḡaşduma ol **şayyād** bend / Ḥalka halka ḡıldı ğüyā şayd için pīçān kemend

G.47/2 Ḥālını göstermeyüben şaldı zülfi damına / Murğ-ı cāndan ḡıldı ol **şayyād** bir erzen dirīğ

G.105/2 Çün tütuldı zülfine dil murğı yārün çāre ne / Dām-ı müşğildür ḡalāş olmayısar **şayyāddan**

sāz: sazdan (kamuştan) yapılan ney gibi çalgı aletlerine verilen isim. Sonradan her türlü çalgı için kullanılmaya başlanmıştır.

G.42/1 Ḥabīb-i cān-fezā **sāz** öğrenürmiş / Ciger sūz u cefā-sāz öğrenürmiş

sāz u sūz [K]: müzik ve söz.

G.17/5 ‘Adlî’yem bezm-i ğamuñda nāle-i cān kām ile / Uş ğamuñ çenginde oldı baña **sāz u sūz** telḡ

sebeb: neden, gerekçe.

G.31/6 Bu **sebebden** dūd-ı āhumla gelür bŷy-ı kebāb / Āteş-i ğamla ciger cismümde biryāndur henüz

sebeb ne [K]: sebep nedir.

Kı.1/1 Çün rŷz-ı ezalī ḡismet olmış bize devlet / Taḡdīre rızā virmeyesün buña **sebeb ne**

sebeb olmak [K]: sebep olmak, neden olmak, yok açmak.

G.41/2 Kān itmege taḥrīk iden ğamzesiyimiş / ‘Āşıkları dār itmege zülfi **sebeb olmuş**

sebeb-i vaşl: kavuşma sebebi || sevgiliye kavuşma sebebi.

G.67/5 Dil-berde vefā olmayıcağ fā’ide itmez / ‘Adlī **sebeb-i vaşl** degül māl ü menālūñ

G.112/4 **Sebeb-i vaşl** degül şabr-ı ğama şefkati yok / Menfa‘at bulımadum bu ğam ile varumdan

sebze: yeşillik, çayırılık, çimenlik yer; bahçe || sevgilinin dolaştığı bahçe.

G.102/1 Seyre çıksa **sebze** ol Yūsuf-ı gül-pīrehen / Ayağına sebz aţlas döşer ol laḫza çemen

sebz-püş olmak [K]: yeşile bürünmek.

G.2/3 **Sebz-püş olup** kıyāma ṭurdılar her bir şecer / Kıldılar secde ḫuzūr-ı kalb ile kühsāre bak

secde: genellikle namaz kılariken alını, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere getirerek alınan durum.

G.1/4 Şu baş kim saña **secde** eylemeye / Ser-i şāh ise zīr-i pā yaraşur

secde itmek [D]: genellikle namaz kılariken alını, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere getirmek.

G.10/6 Kaşlaruñ miḥrābına **secde ider** ehl-i şalāt / Küfr-i zülfüñe perestār iy şanem ehl-i şalīb

secde kılmak [D]: secde etmek. Tanıkta bu ifade, Kadir ve Hızırilyas (Hıdırellez) gecelerinde suların uyuyup ağaçların secde etmesi hikâyesine telmih olarak kullanılmıştır.

G.2/3 Sebz-püş olup kıyāma ṭurdılar her bir şecer / **Kıldılar secde** ḫuzūr-ı kalb ile kühsāre bak

secdegāh: secde edilecek, ibadet edilecek, namaz kılınacak yer.

G.113/6 Günehdür diyü ta‘n itme çün itdük kaşların kıble / Yüzüm dördürmezem zāhid қо nuşhı **secdegāhumdan**

sefer: yolculuk, seyahat || ölüm yolculuğu.

G.20/8 ‘Adlī’ye teraḥḫum demidür eyleseñ iy dōst / Cān geldi lebe şimdi zārūrī **seferi** var

sefer itmek [D]: sefere çıkmak, yolculuk etmek, seyahat etmek.

G.53/2 Ḥarc ideyidüm yollarına la‘li gözümden / Kūyına anuñ olsa müyesser **sefer itmek**

sefer kılmak [D]: bkz. “sefer itmek”.

G.72/4 Eger şabruñ yoğ ise ‘ışık içinde / Revān kūyına dil-dāruñ **sefer kıl**

seg rakīb [K]: köpek rakip.

G.13/4 Ululanup **seg rakīb** itmez nazar ‘āşıklara / ‘Āşıkça sorsañ cihānda nesne yok andan ‘abes

seg-i yār: sevgilinin köpeği || rakip.

G.36/7 Ne ğam bî-keslûğünden ‘Adlîyâ ger / Olur iseñ **seg-i yâr** ile mûnis

sehâb: bulut || aşğın ağızından çıkan ah dumanı.

G.113/1 Güneş yüzün **sehâb** örter benüm dūd-ı siyâhumdan / Kebâb olmuş ciger büyü gelür her demde ahumdan

seher:

1. sabahın güneş doğmadan önceki zamanı, seher vakti.

1.1. ayrılık gecesinin seheri.

G.20/7 Hicrinde gönül oldu yüzi nûrına nevmîd / Ğam gicesinüñ şanma ki âhîr **seheri** var

G.95/2 Nûr-ı ruhsârına zülf-i siyehi hâ’îl olup / Şâm-ı hicr içre belürmez olur oldu **seherüm**

1.1.1. Tanıkta cehenneme atfen kullanılmıştır.

G.49/4 Vâ’iz ki Ceħîm'ün zulümâtın ider evşâf / Fırkât şebidür var ise k'anuñ **seheri** yok

1.2. Tanıklarda sevgilinin yüzünün parlaklığıyla ilişkilendirilerek kullanılmıştır.

G.58/1 Ruħlaruñ şem’i virür nûrını sems ü kamerüñ / Yüzüñüñ şevkıyile zulmeti gider **seherüñ**

G.76/2 Kim ki aħşam zülfüni göre gicesi kâdr olur / Kim yüzüñ görse **seher** zî-ţâli‘-i ferħunde-fâl

1.3. sevgilinin saçına atfen kullanılmıştır.

G.109/4 **Seher** tâvus idüp cilve irişmez zülf-i zîbâña / Cehâletden ider nâle döger miskîn bileklerden

1.4. seher vaktinde gökyüzünde oluşan kızıl ve beyaz renklerden dolayı sevgilinin dudaklarına ve dişlerine atfen kullanılmıştır.

G.103/7 Leb ü dendânuñuñ vaşfın işitdi dir **seher** bülbül / Suħandan dür dizüp ‘Adlî ne hoş şîrîn ğazel dirsın

1.5. seher vaktinde gökyüzünde oluşan kızılıktan dolayı sevgilinin yanağına benzetilmiştir.

G.121/6 Senüñ vaşf-ı ruħuñ bülbül **seher** gülşende söylerken / İşitdi gül hayâsından kızardı oldu şermende

sehergeh: sabah vakti, seher vakti. Bilhassa seherde yapılan her türlü dua ve niyazların, diğerk vakitlere nispetle, Allah tarafından kabulü çok daha muhtemeldir.

G.96/3 Pür- ‘ıtr ola meşâm-ı cihân hoş-hevâyile / Zülfüñ koħusın alsa **sehergeh** dem-i nesîm

sehî: doğru, düzgün; kusursuz.

G.111/2 Sen **sehî** serv-ğadıñ izine yüz sürmekičün / Ağlayup yollaruña yüz sürerem şu gibi ben

sehv: yanlış, hata, galat.

G.44/2 ‘Ârızuñda ğaţţ-ı müşğîñüñ niçün kılduñ tıraş / Eylemez çün kâtib-i Ğudret bilürsın **sehv** ğaţţ

selām: esenlik dileme sözü || sevgiliden gelecek küçük bir söz ihsanı.

G.94/5 ‘Adlī’ye vaşluñ ümīdi dostum emr-i ba‘īd / Bir **selāmuñdur** recāsı senden ancak ve's-selām

selāsıl-i zülf: halka halka, kıvrım kıvrım saç || sevgilinin zincire benzeyen siyah saçları.

G.27/2 Anuñ **selāsıl-i zülfine** olalı şeydā / Ne bend zabt idebilür beni ne hōd zencīr

selsebīl āyātı [K]: çeşme ve ırmaklardan bahseden ayetler.

G.2/4 Minber-i şāh üzere çıkmış va‘z ider murğ-ı çemen / **Selsebīl āyātını** tefsīr ider enhāre bak

semāya irmek [K]: semaya ermek, gökyüzüne ulaşmak.

G.123/7 Қашуñ hayāliyile döndi kemāna ‘Adlī / Her demde tīr-i āhı andan **irer semāya**

semen: yasemin denilen, beyaz kokulu güzel bir çiçek; Van gülü, Mısır gülü, peygamber çiçeği || sevgilinin tülbenti.

Mat.4 Kāmetüñ üzere gören destāruñ ucın çīn çīn / Didi zībā yaraşuğdur göre ser üzere **semen**

semender: ateşte yaşadığına inanılan mevhum bir kuş. İran hurafelerindedir. Esasında su kertenkelesi denilen hayvandır. Vücudunun iki tarafında su boşaltan keseler bulunan bu hayvan, kıvılcım kül üzerinde, yürüyeceği tarafları sulayarak geçtiğinden yanmazmış. Âşıkların, kendilerini yakan aşk ateşini gömdükleri sineleri bir semender yuvası ve bu ateşle alev alev yanan gönülleri de birer semenderdir.

G.130/6 Nār-ı gām ile fūrkat odı bağladı beni / Döndüm miyān-ı āteş-i gāmda **semendere**

Semerķand: Özbekistan'ın güney kesiminde bulunan şehir. Dönemin ilim ve kültür açısından en önemli şehirlerden biridir.

G.121/8 Ğazelde nazm-ı güftāruñ yazup evrāk-ı gül üzere / ‘Acemler Rüm'dan ‘Adlī iletsünler **Semerķand'e**

sen:

1. teklik ikinci kişi zamiri.

1.1. Allah, Yaratıcı.

G.1/2 Çü **sensin** penāhı cihān hālkınuñ / Kamudan saña ilticā yaraşur

G.1/3 Şeh oldur ki kulluğūñ itdi **sentüñ** / Kuluñ olmayan şeh gedā yaraşur

G.1/5 Şu dil kim marīz-i gāmuñdur **sentüñ** / Aña zikrūñ ile şifā yaraşur

G.1/10 Ben itdüm anı kim baña yaraşur / **Sen** eyle anı kim saña yaraşur

1.2. sevgili.

G.4/5 Hüblik **sende** temām olduğına huccet durur / Kātib-i kudret ki yazmış ol haţ-ı reyhān saña

G.7/7 **Sen** gidersin iy şanem şandum bedenden cān gider / Bu sebebden dostum ‘Adlī didi rūhum saña

- G.18/5 Saña kul olmak benüm haddüm degüldür dostum / **Sen** şeh-i milk-i kerem ‘Adlî bir oñmaduk levend
- G.19/1 **Senüñ** zencîr-i zülfünden dil-i dīvāne bend ister / Uşandı hicr ile cāndan aşılmağa kemend ister
- G.19/3 Mey-i la‘lin içüp vā‘iz humār-ı çeşm-i yār olduk / Aña di va‘z u tefsîri ki **senden** nuş u pend ister
- G.20/3 **Sen** mehde tamām olduğına āyet-i hüsnüñ / Huccet haţuñı göster aña kim nazarı var
- G.25/2 İy kamer-çehre melek-şüret-i insānda **seni** / Hüsn-i taşvîr idüben rüh-ı revān eylediler
- G.25/3 Hüsn ile Yūsuf eger old'ise sulţān-ı Mışır / Bu güzellekle **seni** şāh-ı cihān eylediler
- G.25/4 Her leţāfet ki ezel kısmet idi hüblara / Cümlesin cem‘ idüben **sende** ‘ayān eylediler
- G.27/5 Benüm kuşurumu bulduñ vefāda anuñçün / **Sen** itmedüñ hele cevr eylemekde hîc taqşîr
- G.29/3 Ruhlarıñ şevkiyle bir ‘āşık ki cān vire **senüñ** / Qabri anuñ haşır olunca dostum pür-nür olur
- G.31/7 Dür olaldan ol sanemden merdüm-i çeşmüñ **senüñ** / Kara geymiş mâtem içre ‘Adlî giryāndur henüz
- G.44/7 Çeşmüñ iy dil-ber **senüñ** yağma idelden ‘Adlî’yi / Varı ol bî-çārenüñ ‘ālemde mihrüñdür faqat
- G.45/4 Dil-berüñ yolında ben resp eyledüm cān virmeği / ‘Āşıkā cevr ü cefā itmek **sen** itdüñ ihtirā‘
- G.48/3 Pertev-i nūr-ı cemālüñ görmege iy meh **senüñ** / Ka‘be-i küyuñ melā‘ik her dem iderler tavāf
- G.48/4 Hep cihān iy meh-liķā **sen** şāha olmışdur muţî‘ / Leşker-i gamzeñ kimüñle şaf tutup eyler maşāf
- G.48/5 Serverā sırr-ı dehānuñda **senüñ** hayrān hîred / ‘Āciz olmuş ‘uķde-i zülfünde ‘aql-ı mū-şikāf
- G.54/7 **Sen** bu hüsn ile cihān milkine şulţān olalı / ‘Adlî kuluñ milket-i Rüm içre şulţāndur senüñ
- G.55/3 Çünkü vîrāneleri eylerimiş cāy perî / **Sen** perîsin n'ola göñlüm olur ise vaţanuñ
- G.57/3 Düşelden **sen** perîden bir dem ayru / Delürdüm kendüm ile eylerem ceng
- G.60/3 Kamu hüsn ehlinüñ ağzına **sen** mühr-i süküt urdun / Senüñ ağzuñda hatm olmuş durur ‘ālemde hātemlik
- G.65/4 Kenāre gelmeyüben **sen** kenār eyleyeli / Gözüm yaşımı benüm bahr-ı bî-kenār itdüñ
- G.71/5 Cānına zulm ü sitem eyleyüben sevdi **seni** / ‘Adlî’yiçün dimesünler dağı şāh-ı ‘ādil
- G.73/6 Saltanat gavgāsıdır ‘Adlî **seni** dil-teng iden / Hırķa-puş olanda vardur var ise hurrem gönül
- G.75/3 **Sen** vefā vü hulķ ile ‘ālemde meşhūr olalı / Māh-rülardan saña medħ ü senā eksük degül
- G.76/4 **Sen** baña rahm eylemeñ ‘ālemde bir emr-i ba‘îd / Ben senüñ vaşluñ temennası ‘aceb fikr-i muħāl
- G.78/1 Dil ü cān çekse gamın **sen** şanemüñ gam degül ol / Ger nem olmaya gözüm hicr ile nesnem degül ol
- G.78/4 Şalunurken **seni** nāz ile görenler didiler / Ya perî-zāde durur ya melek ādem degül ol
- G.78/5 Güneşi gördi gözüm dil **seni** şandı didi cān / Kāmeti serv-i gülüñ yok durur epsem degül ol
- G.78/6 Nice şayd ide diyem baña **sen** āhüyî rakîb / Gerçi av iti durur kelb-i mu‘allem degül ol

- G.79/3 Bir zavallu âftâb u mâh ise bir keĵ-dehen / Nice kılsunlar **senüñle** da'vi-i ĥüsn ü cemal
- G.83/4 Dest-i cevrüñle büküp **sen** ĳaddüm itdüĳçe keman / Tîr-i âhumla felek her dem nişânumdur benüm
- G.87/8 'Adlî göĳsin döĳüben derd ile dir ağlayuraĳ / **Senden** ayru düşeli âh n'idem vâh n'idem
- G.94/5 'Adlî'ye vaşluñ ümîdi dostum emr-i ba'îd / Bir selâmuñdur recâsı **senden** ancak ve's-selâm
- G.97/1 Ĳaşuñ sevdâsile peyveste cismüm çün hilâl itdüm / Vişâl itdüm ĳama' **senden** 'aceb fikr-i muĳâl itdüm
- G.98/5 'Adlîyile bir ĳabâya ĳoyalı 'uryân **seni** / Yaĳadan geĳmiş ĳaĳ oĳlum oldu pîrâhen benüm
- G.100/1 'Âşık olur mı diyen **sen** meh-likâyı sevmez / Ümmet olur mı diyen kim Muştafâ'yı sevmez
- G.102/6 **Sen** bu ĳüsn ile ne âdem ne meleksin ne perî / Bir muşavver rûĳsın k'olmış cihân sen câna ten
- G.102/6 Sen bu ĳüsn ile ne âdem ne meleksin ne perî / Bir muşavver rûĳsın k'olmış cihân **sen** câna ten
- G.104/3 Feraĳ gördüm **seni** cânum sevindi / Ben ağladuĳuma ĳandân imişsin
- G.111/2 **Sen** sehî serv-ĳadüñ izine yüz sürmekičün / Ağlayup yollaruña yüz sürerem şu gibi ben
- G.111/7 Raĳm idüp 'Adlî'ye dil-ber didi itüm gibi gel / **Sen** izüm gözleyürek gitdüm uş âhü gibi ben
- G.119/1 Şubĳa dek nâlânım iy ĳurşîd-ruĳ **sen** mâhdan / Nice bir feryâd idem ĳorĳmaz mısın Allâh'dan
- G.119/4 Ĳapuña varmaĳa küyuñ itlerinden ĳorĳaram / Ben gedâ bu ĳürmeti umar mıdum **sen** şâhdan
- G.119/5 ĳâĳ-i pâyine yüzüñ bir kerre sür **sen** 'Adlîyâ / Başuña devlet yetürdi saña ol Allâh'dan
- G.121/1 Ne ĳâşıyyet ĳomış yâ Rab ĳudâ bu ĳüsn ile **sende** / Ĳomadı mihr-i ruĳsârüñ ĳarâr u şabrımı bende
- G.121/2 Kerem kıĳ bir naĳar daĳı beni bî-cân idüp gitme / Ki **sensüz** bir nefes olmaz ĳarârı rûĳumuñ tende
- G.123/2 Olmaduĳımı sâyeñ bilmez düm evvel âĳir / Bildüm ki **sen** meleksin olmaz melekde saye
- G.123/5 **Sen** şâha müşterîyem cân u cihân vireydüm / Bir dem vişâl olursa ucuzdur ol bahaya
- G.123/6 Yüsüf Mışır'da dirler ĳüsn ile oldu şultân / Görseydi ĳul olurdu **sen** şâh-ı meh-likâyâ
- G.132/1 Sünbüllerüñi **sen** şalalı verd-i ter üzre / Dâĳ urdu benüm âteş-i âhum ĳamer üzre
- G.136/2 Zülfüñ ĳamı cevriñi perîşânlıĳumuzdan / Ger unudavüz bâri **sen** unutma ĳisâbı
- G.139/5 Tâcverler **senden** öĳrensün efendi begliĳi / Bendeler 'Adlî'den öĳrensün gelüp çâkerliĳi
- G.140/2 Beñzerem dirseñ şaçına **sen** daĳı iy müşk-i Ĳîn / Yüz ĳarasın ĳâşıl idersin ĳara sünbül gibi
- G.140/6 ĳüsn ilinüñ şâhısın ay ile ĳün leyl ü nehâr / İzüñe yüzün sürer **sen** şehriyârüñ ĳul gibi
- G.143/4 Çünki **sen** gevherr-i nâ-yâba elüm irişemez / N'ola gözden çıkarursam bu yedi deryayı
- Mat.2 İy süvâr-ı esb-i nâz olan rikâb-ı câna baş / ĳüsn meydânı **senüñdür** ayaĳuñ merdâne baş
- N.1/1 Şanma dil **sen** var iken iy yüzi ĳül ĳülşende / Heves-i büy-ı ĳül ü sâye-i şimşâd eyler

Mrb.1/4 Yaşlarum **sen** gideli seyl olup iy cān dökilür / Dürr ü yāķüt çıkar la'l ile mercān dökilür / Ğamzeler zaķmıyile gözlerüme ķan dökilür / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

1.3. Adlî.

- G.23/5 Gözüñ yaşıyle kenār ola mı **senüñ** 'Adlî / Ziyāde ser-keş olupdur o serv-i hoş-reftār
 G.26/5 Hāk-i pāyi cevherine naķd-i cān ister nigār / 'Adlîyā sultān geķersin **sende** ķudret var mıdur
 G.35/6 'Adlîyā gel **sen** de inşāf eyle şehlikden murād / Bu degül midür ki ola ol şacı sünbül enīs
 G.35/7 Bāreke'llāh **sen** gedā ol pādşāh-ı hüsndür / Olduķı var mı cihānda şāha ola ķul enīs
 G.39/4 **Sen** şeh-i milk-i cemāle ķul olayn dirimiş / Gör bilür mi hāddini 'Adlî 'aceb şultānımış
 G.75/7 Öldürürse ğam **seni** yāre ne ğam çün her zaman / Biñ senüñ gibi gedā 'Adlî aña eksük degül
 G.131/5 Er iseñ zīnetine dünyenüñ meyl eyleme zinhar / Şaķın aldamasun 'Adlî **seni** bu Zāl ü mekkāre
 G.136/5 'Adlî **sen** anı terk ideķör 'āķil iseñ ger / Terk itse gerek seni ķo bu milk-i hārābı
 G.136/5 'Adlî sen anı terk ideķör 'āķil iseñ ger / Terk itse gerek **seni** ķo bu milk-i hārābı

1.4. aşık, aşığın gönlü.

- G.73/4 Ğuşsa-i devrāndan bir dil hālāş olmuş degül / **Sen** degülsin mübtelā-yı ğam hemān epsem gönül
 G.104/1 Gözüm hicr ile sen giryān imişsin / Yürek bu derd ile **sen** ķan imişsin
 G.104/2 N'ola cāndan **seni** artuķ seversem / Meger sen cān içinde cān imişsin
 G.104/2 N'ola cāndan seni artuķ seversem / Meger **sen** cān içinde cān imişsin
 G.104/4 Ğul olmaķ isterimişsin o şaha / Be 'Adlî **sen** 'aceb şultān imişsin

1.5. felek.

- G.101/1 İy felek dā'im beni **sen** nā-murād itmek neden / Beni ğamģin eyleyüp aģyārı şād itmek neden
 G.101/4 Hūra beñzer ol şanem şüretde gerçi iy felek / **Sen** bu hüsñ ile anı kāfir-nijād itmek neden

1.6. göz, aşığın gözü.

- G.104/1 Gözüm hicr ile **sen** giryān imişsin / Yürek bu derd ile sen ķan imişsin

sencileyin: senin gibi || rakip.

- G.91/4 Mey ü maķbüb sevüp cān virürem gerçi raķīb / Hele ben **sencileyin** müfsid ü kāfir degülem

seng urmak [K]: taş atmak, taş ile vurmak.

- G.12/6 Ol raķīb-i seg dişin bilerdi yārüñ la'line / **Seng urup** ķomadılar aģzında dendānı dürüst

seng-i cevri: eziyet taşı.

- G.32/2 Gönülde **seng-i cevri**file dilüm bir hāneyidi kim / Devām-ı devr-i çarķ ile zevāl irüp hārāb olmaz

seng-i hār: çok sert, kara taş, mermer taşı || sevgilinin gönlü.

- G.128/6 Āteş-i āhum benüm her dem irer ķılmaz eşer / Gönlidür ol dil-berüñ çün **seng-i hāra** çāre ne

sengîn: taştan, taş gibi, katı || merhametsiz.

G.53/3 Āhumuñ oқи geçdi felekden senüñ iy dost / **Sengîn** dilüñe olmadı mümkin eşer itmek

sengîn eylemek [D]: taşta dönüştürmek.

G.82/2 Та'н таşından girüp gönlüne olmadum ħalāş / Melce' vü me'vāmı ben gerçi ki **sengîn eyledüm**

sensüzün:

1. sensizlikten.

G.7/5 Kime şadı kime ğam itmiş Ĥudā kısmet ezel / **Sensüzün** āh eylemek her dem naşib itmiş bana

2. sensiz, sen olmaksızın.

G.57/5 Nigārā **sensüzün** 'ayş eylesem ben / Yüzümi def iderem ķāmetüm çeng

senüñ:

1. senin.

1.1. Adlî.

G.19/7 Ĥayāl-i sîm-ber itmeñ aña beñzer **senüñ** 'Adlî / Gedā ħāk üzre yaturken gümişden tahta-bend ister

G.75/7 Öldürürse ğam seni yāre ne ğam çün her zaman / Biñ **senüñ** gibi gedā 'Adlî aña eksük degül

1.2. sevgili.

G.25/1 Dürc-i la'lüñi **senüñ** ħoķķa-i cān eylediler / Ĥaste dillere devā anda nihān eylediler

G.53/3 Āhumuñ oқи geçdi felekden **senüñ** iy dost / Sengîn dilüñe olmadı mümkin eşer itmek

G.54/1 Her gice zülfüñ ğamından dil perîşāndur **senüñ** / Mihr-i ruĥsāruñla her gün şād u ħandāndur senüñ

G.54/1 Her gice zülfüñ ğamından dil perîşāndur senüñ / Mihr-i ruĥsāruñla her gün şād u ħandāndur **senüñ**

G.54/2 İy göñül Ferhād'a nisbet eyleme derdüm benüm / Kūh çāk itdiyse ol çāk itdüğüñ cāndur **senüñ**

G.54/3 Ğamze-i ħün-rîz ü ħün-ĥ'āruñ çi ger ķattāldür / La'l-i mey-güñüñ velî ser-çeşme-i cāndur **senüñ**

G.54/4 Yūsuf-ı Mışrî'ye kıymet ağırı altunimiş / Ĥāk-i pāyuñ cevheri biñ cāna erzāndur **senüñ**

G.54/5 Genc-i ħüsñüñ almaķ ister düzd-i dil bilmez anı / Zülfüñüñ ejderleri aña nigeĥ-bāndur **senüñ**

G.54/6 Kātib-i Ķudret berāt-ı ħüsñüñ imlā ideli / Kaşlaruñ tuĥrāsı ol menşūra 'unvāndur **senüñ**

G.54/7 Sen bu ħüsñ ile cihān milkine şulţān olalı / 'Adlî ķuluñ milket-i Rüm içre şulţāndur **senüñ**

G.60/3 Ķamu ħüsñ ehlinüñ aĝzına sen mühr-i süküt urdun / **Senüñ** aĝzuñda ħatm olmuş durur 'ālemde ħātemlik

G.61/1 Ārzü-yı cān u dil cānā vişālüñdür **senüñ** / Görinen her laĥzada gözde ħayālüñdür senüñ

G.61/1 Ārzü-yı cān u dil cānā vişālüñdür senüñ / Görinen her laĥzada gözde ħayālüñdür **senüñ**

- G.61/2 Rüz u şeb devr eyleyüp yiryüzini pür-nür iden / Ay ile gün pertevi ‘aks-i cemâlündür **senüñ**
- G.61/3 Tîr-i âhum her nefes eflâke irgüren benüm / Қаşlaruñ yâyn kırup ‘arz-ı hilâlündür **senüñ**
- G.61/4 Dostum ‘özrin diler beñzer dimişler hüsniñe / İzüñe yüzün sürer gün pây-mâlündür **senüñ**
- G.61/5 Gözlerüñ hañçer çeküp her laħza kanlar dökdügi / Fitne-i âhîr-zamânsın mekr ü âlüñdür **senüñ**
- G.61/6 Bedr olup gün yüzine karşı iñen lâf urma kim / Eyde iy meh bir gece hüsni kemâlündür **senüñ**
- G.61/7 Ol meh-i bedrüñ bilin ‘Adlî der-âğüş eylemek / Her gece tâ şubħa dek fikr-i muħâlündür **senüñ**
- G.62/2 **Senüñ** için didiler ‘aşıkımı katl eyler / Daħı ne ola cihân içre bu haberden yeg
- G.71/4 Ehl-i dil ‘aşık-ı hüşyâr aña dirler kim / Câm-ı ‘ışkuñla **senüñ** mest ola vü lâ-ya‘kıl
- G.75/4 Nice kim gün yüzüne oldu muķabil didiler / Şem‘-i hüsniñde **senüñ** günden ziyâ eksük degül
- G.76/4 Sen baña raħm eylemeñ ‘âlemde bir emr-i ba‘îd / Ben **senüñ** vaşluñ temennâsı ‘aceb fikr-i muħâl
- G.81/5 Az bulunur bu cihânda aña **senüñ** gibi şâh / ‘Adlî gibi saña lîkin bulunur bisyâr ħul
- G.91/1 Yüzüñ ayını koyup ben güne nâzır degülem / Nazar itmege **senüñ** ħayruña ħâdir degülem
- G.94/2 Mîve-i vaşluñ heves kılan **senüñ** nâ-puħtedür / Sâ‘id-i sîmînüñi öpmek durur sevdâ-yı ħâm
- G.98/1 Döstüm çünkim bilürsin ben **senüñnem** sen benüm / Kanuma girmek neden müjgân-ı ħün-efgen benüm
- G.107/3 Rüşen oldu hep cihânda mihr-i ruhsârüñ **senüñ** / Gündüzün gün pertevinden gice de meh-tâbdan
- G.107/5 Ħasret-i la‘l-i lebüñle yaşumuñ her ħatresi / Süz-ı hicründe **senüñ** rengin ü ter ‘unnâbdan
- G.118/1 Ħande varam sâye-i serv-i bülendüm var iken / Kime ħul olam **senüñ** gibi efendüm var iken
- G.121/6 **Senüñ** vaşf-ı ruħuñ bülbül seħer gülşende söylerken / İşitdi gül ħayâsından kızardı oldu şermende

1.3. güneş.

- G.58/2 Ol mehüñ mihr-i cemâline muķabil olıcağ / İy güneş olmayısar zerrece **senüñ** eşerüñ

ser: baş || yasemin çiçeğinin baş kısmı.

- Mat.4 Ħâmetüñ üzre gören destârüñ ucın çîn çîn / Didi zîbâ yaraşuğdur göre **ser** üzre semen

ser-âğâz itmek [K]: klâsik Türk müziğinde mürekkep makamların icrası sırasında önce hangi perdeyle başlanacağını veya perdeler arası geçişi ifade etmek için kullanılan bir terim.

- G.42/2 Maķâmât añdı şordum büselikte / **Ser-âğâz itdi** şehbâz öğrenürmiş

ser-‘asker: komutan || aşıkların komutanı.

- G.52/3 **Ser-‘asker** olursam ne ‘aceb ehl-i cünuna / ‘Âlemlere dîvâneliğile ‘alem olmak

serbâz: korkusuz, cesur, yiğit, serdengeçti || aşık.

G.118/3 Nice **serbāz** olmayam ‘ışkı yolında dil-berüñ / Bu delü göñlüm gibi çābük-levendüm var iken

serber olmak [D]: yük üstüne yük olmak, yükünü ağırlaştırmak.

G.6/6 Dil za‘îf oldu taḥammül idemez bār-ı ğama / **Serber olur** ğam-ı hicrān daḥı her bār bana

ser-firāz: benzerlerinden üstün olan || sevgili.

G.75/2 Serverā serv-i bülendüñ **ser-firāz** olmağıçün / Cān u dilden rüz u şeb vird ü du‘ā eksük degül

ser-fitne: baş fitne, büyük fitne, baş belası || sevgilinin saçı.

G.119/2 Zülfi zencīrin uzatmaz gör nice **ser-fitnedür** / Açılıp Mecnün olan diller çıkadur çāhdan

ser-geşte kılmak [D]: sersemletmek, şaşkın hale getirmek, kendinden geçirmek.

Mat.1 Beni lā-ya‘kıl iden şerbet-i la‘l-i lebidür / Beni **ser-geşte kılan** āh-ı çeh-i ğabğabıdur

ser-girān: çok sarhoş || zahit.

G.11/4 Zāhidi gördüm mürīd ile çıkar mey-hāneden / **Ser-girān** biri velīkin ol birisi nīm-mest

serhüş: sarhoş, kafası güzel.

G.57/4 Didüm vaŝluñ müyesser ola mı dir / Delü misin ya **serhüş** ya yedüñ beng

ser-i küy: köy girişi, köy eŝiĝi || sevgilinin köyünün girişi/eŝiĝi.

G.126/3 **Ser-i küyuñ** hevāsına cināna ṭālib olurlar / Ṭudaĝuñ yādına cānlar virürler āb-ı ḥayvāne

ser-i ŝāh: padişah başı || aŝıĝın, kulun başı.

G.1/4 Ŗu baş kim saña secde eylemeye / **Ser-i ŝāh** ise zīr-i pā yaraşur

ser-i zülf:

1. saçın ucu.

1.1. sevgilinin kıvrımlı saç uçları.

G.59/6 ‘Aŝıkuñ kāmetin ḥam itdüĝine / **Ser-i zülfini** aña dal gerek

G.143/3 Gerden-i cāna çekelden **ser-i zülfüñ** bendi / Ŗaldı dil kişverine ḥüni gözüñ yaĝmayı

1.1.1. Tanıkta padişah tacına atfen kullanılmıştır.

G.49/5 ‘Adlī **ser-i zülfüñle** ayaĝuñ tozin ister / Kim salṭanatında daḥı tāc u kemeri yok

ser-keş olmak [D]: dik başlı davranmak.

G.23/5 Gözüñ yaşıyle kenār ola mı senüñ ‘Adlī / Ziyāde **ser-keş olupdur** o serv-i ḥoŝ-reftār

ser-mest itmek: sarhoş etmek, kendinden geçmek.

G.10/5 Ger lebüñ cām-ı meyin yād itse minberden yire / Na‘ra urup kendüyi **ser-mest ide** ol dem ḥaṭīb

ser-nāme: mektupların başına yazılan yazı; başlık || aŝıĝın sevgilinin ayva tüyleri nedeniyle düŝtüĝü dert.

G.142/4 Defter-i 'ışkuma haııtuñ gamıdur **ser-nāme** / Nāme-i derdüme zülfüñ hamı 'unvān oldı

ser-tā-ser: baştan başa, tamamen.

G.133/5 Cihān milkine **ser-tā-ser** şeh olmak isteseñ 'Adlī / Olgör cān ile ol şāh-ı hüsnuñ bende-fermānı

serv: Türkçe servi veya selvi denilen ve yaz kış yeşil kalan ağaç || sevgilinin düzgün boyu.

G.35/2 Kıadd ü ruhsāruñ firākında gülistān seyrine / Vardugumca baña olur **servlerle** gül enīs

G.71/3 **Serv** ile kıadd-i hırāmānı bir olduğı gibi / Görinür müy-ı miyāniyle saçı kıl-be-kıl

G.102/2 **Servler** görse hırāmın hep ayağ üzre gelür / Gül yüzün medh itmek için gıncalar açar dehen

G.105/7 Bād-ı āhuñla niçün ol **serv** meyl itmez saña / Çünkü 'Adlī meyl ider her süya servi bāddan

G.105/7 Bād-ı āhuñla niçün ol serv meyl itmez saña / Çünkü 'Adlī meyl ider her süya **servi** bāddan

G.125/3 Nār-ı ruhsārında ol **servüñ** yanar pervānevār / Bir ayağ üzre turup şem'-i şebistān her gice

serverā: ey hükümdar || ey sevgili.

G.48/5 **Serverā** sırr-ı dehānuñda senüñ hayrān hıred / 'Aciz olmuş 'uqde-i zülfüñde 'aql-ı mü-şikāf

G.75/2 **Serverā** serv-i bülendüñ ser-firāz olmağıçün / Cān u dilden rüz u şeb vird ü du'ā eksük degül

server-i Tātār: Tatarların önderi, Kırım Tatarlarının önderi || II. Bāyezîd'in Kara Boğdan seferinde 50 bin kişilik ordusuyla Osmanlılara destek veren Kırım Giray'ı.

G.141/4 Kıara Boğdān gözine 'ālemi tā tār itdüm / Emrüne tābi' olan **server-i Tātār** oldı

serverlik: önderlik, liderlik || sevgilinin saçına yakın olmakla elde edilen liderlik.

G.139/1 Ger müyesser ide tālī' zülfüñe hemserligi / Başa iletür cihān içinde ol **serverligi**

servi: Türkçe servi veya selvi denilen ve yaz kış yeşil kalan ağaç || sevgilinin düzgün boyu.

G.70/1 Bāğ-ı dilde kıāmetüñ **servin** hırāmān eylegil / Bülbül-i cānı yüzüñ şevkıyle nālān eylegil

serv-i bālā: servi gibi uzun boy || sevgilinin boyu.

G.7/3 Sāyesinde kıaddüñüñ sürdüğıçün 'ömr-i dırāz / **Serv-i bālāña** çenār el götürüp eyler du'ā

serv-i bülend: yüksek servi ağacı || sevgilinin uzun boyu.

G.75/2 Serverā **serv-i bülendüñ** ser-firāz olmağıçün / Cān u dilden rüz u şeb vird ü du'ā eksük degül

serv-i gül: gül gibi güzel sevgilinin salınan uzun boyu.

G.78/5 Güneşi gördi gözüm dil seni şandı didi cān / Kıāmeti **serv-i gülüñ** yok durur epsem degül ol

serv-i hoş-reftār: güzel güzel salınan servi || klâsik Türk şiirinde çoğunlukla sevgilinin boyu ile ilişkili kullanılır.

G.23/5 Gözüñ yaşıyle kenār ola mı senüñ 'Adlī / Ziyāde ser-keş olupdur o **serv-i hoş-reftār**

G.81/2 Gül gül-âb olur hayâdan seyr-i gülzâr eylesen / Nâz ile şalınsañ olur **serv-i hoş-reftâr** kıl

serv-i kıadd: servi gibi uzun boy || sevgilinin servi gibi uzun boyu.

G.93/1 **Serv-i kıaddüñ** yâdına yaşımı seyl-âb eyledüm / Kıaddümi ol cüybâr üstinde dolâb eyledüm

serv-i revân: salınan servi || salınarak yürüyen uzun boylu sevgili.

G.34/5 Eşk-i çeşmi 'Adlî'nüñ her dem revân olmağičün / Bir kadem şalınmaz ol **serv-i revân** ağıârsuz

G.74/5 'Adlî ol **serv-i revânı** itmek isterseñ kenar / Nisbetini eşk-i çeşmüñüñ revân enhâre kıl

serv-i sîmîn: gümüş renkli servi || gümüş tenli, uzun boylu sevgili.

G.103/1 Göñül ol **serv-i sîmîni** görüp cândan güzel dirsın / Kaçan cân virmek istersin aña lâyıķ 'amel dirsın

serv-ķad: servi boy || sevgilinin servi gibi uzun ve güzel boyu.

G.111/2 Sen sehî **serv-ķadüñ** izine yüz sürmekičün / Ağlayup yollaruña yüz sürerem şu gibi ben

sevâb:

1. hayırlı bir davranış karşısında Tanrı tarafından verileceğine inanılan ödül.

1.1. sevgilinin dudaklarıyla hasta aşıklara şifa olması.

G.32/3 Dirîğ itme lebüñ bûsin nigârâ haste dillerden / Kim anuñ rûz-ı maşşerde **sevâbına** hisâb olmaz

1.2. sevgilinin aşığı eziyet ve sıkıntı vermesi.

G.137/4 Dil-bere cevr ü cefâ kılamak **sevâbın** dir imiş / 'Aşıkına vay rakîbüñ mürşidini pîrini

sevdâ:

1. heves, arzu, istek, meyil; çok kara, çok siyah.

1.1. sevgilinin yüzünde çıkmaya başlayan ayva tüylerin siyahlığı; sevgilinin yüzünde çıkmaya başlayan ayva tüyelerine karşı duyulan aşırı istek, sevgi.

G.56/3 Boynumu burdı benefşe haţtuñuñ **sevdaları** / Göñlümi sevdâyile başdan çıkardı kâkülüñ

1.2. sevgilinin kara saçları; sevgilinin kara saçlarına karşı duyulan aşırı istek, sevgi.

G.53/4 Tâ şubha degin nâlem ile halka niçe bir / **Sevdâsiyile** sünbülüñüñ derd-i ser itmek

G.56/3 Boynumu burdı benefşe haţtuñuñ sevdaları / Göñlümi **sevdâyile** başdan çıkardı kâkülüñ

G.93/6 Zülfüñüñ **sevdâlarında** 'aklı şeydâ eyledüm / Miñnetüñ tâb-ı tebinde cânı bî-tâb eyledüm

G.118/2 Dil çolaşmaz zülfi **sevdâsına** gayrı dil-berüñ / Kâkül-i cânân gibi miskîn kemendüm var iken

G.140/5 Hâl-i müşğîñüñ hevâsiyle idüp terk-i diyar / Rüm'a geldi müşk-i Çîn **sevdâyile** fülful gibi

1.2.1. aşk ve meftunluktan ileri gelen bir hastalık, kara sevda. Sevdâ, insan vücudunda bulunduğuna inanılan dört unsurdan (ahlât-ı erba'a; sevdâ, safrâ, dem, balgam) biridir.

Mizacında sevda galip olan kimse, kendini helâk edecek derecede hüznü ve kederli olur.

G.88/1 Şaçların bendine düşüp artalı **sevdâlarum** / Şehr içi pürdür cemâlün şevkile gavgâlarum

1.3. sevgilinin kaşlarına karşı duyulan aşırı sevgi.

G.97/1 Kaşuñ **sevdâsile** peyveste cismüm çün hilâl itdüm / Vişâl itdüm tama‘ senden ‘aceb fikr-i muhâl itdüm

sevdâ-yı hām: çiğ sevda, olgunlaşmamış sevda.

G.94/2 Mīve-i vaşluñ heves kılan senüñ nā-puhtedür / Sā‘id-i sīmīnūñi öpmek durur **sevdâ-yı hām**

sevdâ-yı haṭ: ayva tüylerinin sevdası/aşkı.

G.5/7 Mecnün olalı Leyli-i zülfüñ hevesinde / **Sevdâ-yı haṭuñ** itdi mekân ‘Adlī’ye sahrā

sevdâ-yı zülf: saç sevdası; saçın karalığı, kara saç || sevgilinin saçına duyulan aşk; sevgilinin siyah saçları.

G.76/3 Her gice hālüm perīşān şubha dek zār eylerem / Eyledi **sevdâ-yı zülfüñ** çün beni āşüfte-hāl

G.129/4 Göñül cem‘ itmedüñ **sevdâ-yı zülfine** virelden dil / Perīşānlıgumuz hoş geldi çünkim ol perī-şāne

seveliden: sevdiğinden beri; sevdiğinden dolayı.

G.27/1 Cüvānları **seveliden** bu pīr-i bī-tedbīr / Beni esirgeyüp ağlar eger cüvān ger pīr

sevinmek: sevinç duymak, mutlu olmak.

G.16/3 Diller alduķca **sevinse** n'ola ol şāh-ı cemal / Memleket fetḫi ider hāṭır-ı sultānı feraḫ

sevmek: sevmek, hoşlanmak.

G.39/2 N'ola cāndan ben anı artuķ **seversem** dostlar / Ol perī-peyker benüm cānum içinde cānımış

G.71/5 Cānına zulm ü sitem eyleyüben **sevdi** seni / ‘Adlī’yiçün dimesünler daḫı şāh-ı ‘ādil

G.91/4 Mey ü maḫbüb **sevüp** cān virürem gerçi raķīb / Hele ben sencileyin müfsid ü kāfir degülem

G.100/2 Zāhidi gör kim güzeller **sevmegi** inkār ider / Āşim olmaz mı diyen nūr-ı Hudā'yı sevmez

sevmez: sevmiyorum, sevmem.

G.100/1 ‘Āşık olur mı diyen sen meh-liķāyı **sevmez** / Ümmet olur mı diyen kim Muştafā'yı sevmez

G.100/1 ‘Āşık olur mı diyen sen meh-liķāyı sevmez / Ümmet olur mı diyen kim Muştafā'yı **sevmez**

G.100/2 Zāhidi gör kim güzeller sevmegi inkār ider / Āşim olmaz mı diyen nūr-ı Hudā'yı **sevmez**

G.100/3 Cān virürler ayağūñ toprağına ṭāliblerüñ / Nice müflis ola diye kīmyāyı sevmez

G.100/4 Yāre didüm vaşluñı Haḫ'dan temennā eylerem / Didi dil-ber nāz idüp ben bu du‘āyı **sevmez**

G.100/5 ‘Adlī’nüñ feryādını iştmiş işiginde yār / Hışm ile dimiş sürüñ ben ol gedāyı **sevmez**

seyl olmak [K]: sel olmak, sel haline gelmek.

G.4/7 Hün-ı dil yaşuñla ‘Adlī gerçi **seyl oldı** dirīg / Kanlu yaşuñ göricek raḥm eylemez cānān saña

G.89/1 Tīr-i āhum iriṣür eflāke eglenmez benüm / Eşk-i çeşmüm **seyl olup** her laḥza dīnlenmez benüm

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli **seyl olup** iy cān dökilür / Dürr ü yāḳūt çıkar la’l ile mercān dökilür / Ğamzeler zaḥmıyile gözlerüme ḳan dökilür / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

seyl-āb: sel, sel suyu || aşığın gözyaşları.

G.107/1 İñlerem her dem ziyāde derd ile ṭolābdan / Yaşum artuḳ mevc urur her laḥzada **seyl-ābdan**

G.132/2 Boyanmaz idi āteş-i āhumla felekler / **Seyl-āb** yaşum irmese yanmış ciger üzre

seyl-āb eylemek [K]: sel haline getirmek || sel gibi gözyaşı dökmek, gözyaşlarını sel yapmak.

G.93/1 Serv-i ḳaddüñ yādına yaşumı **seyl-āb eyledüm** / Ḳaddümi ol cūybār üstinde dolāb eyledüm

seyl-i eşk: gözyaşı seli, sel gibi gözyaşı || aşığın gözyaşı seli.

G.115/4 **Seyl-i eşküm** cismümi ḡarḳ itmeseydi şem‘ veş / Āteş-i āhumla başdan ṭutuşup yanardı ten

Mrb.1/2 Tīr-i ḡamzeñ şanemā gözlerüme olalı ṭüş / Gözlerüm yaş aḳıdup baḥr oluban eyledi cūş / **Seyl-i eşküm** dökilüp gözlerümi eyledi boş / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

seyr: seyir, bakma, temaşa; [tas.] Allāh'ın tecellisini temaşa etmek.

G.35/2 Ḳadd ü ruḥsāruñ firāḳında gülistān **seyrine** / Varduğumca baña olur servlerle gül enīs

seyr itmek [K]:

1. seyretmek, izlemek, bakmak.

G.22/4 **Seyr iderken** ḥüsn ilin çeşminden iy dil ki şaḳın / Eylemek lāzım durur çünkim ḥarāmīden ḥazer

2. yürüme, seyretmek, gitmek, devam etmek.

G.24/4 ‘İşk dellāli gönül şehrine **seyr itdükçe** / Ğam metā‘ına hemān cāni ḥarīdār eyler

seyre çıkmak [K]: gezintiye çıkmak, dolaşmaya çıkmak.

G.102/1 **Seyre çıksa** sebzeye ol Yūsuf-ı gül-pīrehen / Ayağına sebz atlas döşer ol laḥza çemen

seyr-i gülzār eylemek [K]: gül bahçesine seyretmek, gül bahçesini gezmek.

G.81/2 Gül gül-āb olur ḥayādan **seyr-i gülzār eylesen** / Nāz ile şalınsañ olur serv-i ḥoş-reftār ḳul

seyyāre ḳılmak [K]: akıtmak.

G.74/2 Şābit oldum rāh-ı ‘ışḳuñda baña raḥm it diyü / Dimedüm kim gözlerümüñ yaşını **seyyāre ḳıl**

sezā yaraşmak [D]: uygun düşmek, layık olmak.

G.1/9 Eger ‘adl ile sorasın ‘Adlī’yi / ‘Uḳūbetdür aña **sezā yaraşur**

şıklıg: ıslık, ağızdan çıkarılan düdük sesi gibi ses || bülbülün ötüşü.

G.56/4 Murğzāruñ murğ-ı zārı olalıdan cān u dil / **Şıklıgım** diñdürdi feryādum çemende bülbülün

sınmak: kırılmak, parçalanmak.

G.57/6 Cefā taşıyla **şındı** şabr ayağı / Mecālüm gitdi oldı tākātüm teng

sır-1 ‘ışk: aşkın sırrı.

G.63/7 Degme Etrāk ne bilsün gam-ı ‘ışkı ‘Adlī / **Sır-1 ‘ışk** añlamağa haylice idrāk gerek

sırr: gizli tutulan, kimseye söylenmeyen şey, gizli husus; Allâh’ın akıl ermeyen hikmeti. Ayrıca, bkz. “sırr-1 dehan”.

G.44/5 Çün dehānuñ **sırrınuñ** idrākine irmez ‘uqūl / Vehm ü hiss her ne hayāl eylerse olur hep galağ

sırr-1 dehān: ağzın sırrı || sevgilinin ağzının sırrı. Sevgilinin dudaklarının ve ağzının nokta kadar küçük olduğu kabul edilir. Ağzın görünmeyecek kadar küçük olması ve bu haliyle sürekli kapalı görünmesi, onun klâsik Türk edebiyatında sık sık "sır" ile ilişkilendirilmesine neden olmuştur.

G.48/5 Serverā **sırr-1 dehānuñda** senüñ hayrān hıred / ‘Aciz olmuş ‘uqde-i zülfüñde ‘aql-ı mū-şikāf

sırrına irmek [D]: sırta ermek; gizli tutulan veya sır durumunda olan bir şeyi anlamak, kavramak.

G.52/5 ‘Adlī deheni **sırrına irmek** diler iseñ / Lāzım durur evvelde vücūduñ ‘adem olmak

Sidre: arşın sağında bulunan ilahî bir ağaç; en yüksek makam. Cebrail’in gidebildiği son uçtaki ağaç/makam). Ondan sonra Tanrı’ya gidilir. Tanıkta sevgilinin boyuna atfen kullanılmıştır.

G.33/5 **Sidre’yle** boyuñ nisbetini şorana Cibrīl / Qaddūñ gibi dir toğrısı ‘ālī-neseb olmaz

sifāl eylemek [K]: çanak çömlek yapmak.

G.139/3 İy vişāl ehli mey-i vahdet içeñ zer cām ile / Bezm-i miñnetde **sifāl eyler** bize sāğarligi

sifāl-i seg: köpeğin yiyecek içecek kabı || sevgilinin kapısında bekleyen rakiplerin içki kadehi.

G.46/3 Āstānuñda **sifāl-i seglerüñle** mey içüp / Cām-ı Cem'den taht-ı Keykāvūs'dan itdüm ferāğ

sihr: sihir, büyü || sevgilinin sihirli, büyüleyici bakışları/gözleri.

G.81/4 Kākülün bendinde oldılar ulü'l-el-bāb kayd / Gözlerün **sihrine** oldılar ulü'l-ebşār kul

G.91/3 Nergisün **sihriyile** dār-ı cihān taldı fiten / Var dağı'y şüh-ı cihān dime ki sāhir degülem

G.111/6 Şehr-i hüsn içre güzellerde dağı görmemişem / **Sihr** ile diller alur ol iki cādū gibi ben

sihr itmek [K]: sihir yapmak, büyü yapmak.

G.38/6 Zülf ü hañtuñ dir görenler ‘anberīn zencīr ile / **Sihr idüp** cāzū gözi hürşīd-i raşşān bağlamış

Sikender: Kuran'da adı geçen Zülkarneyn ve Yunan tarihinde adı geçen Büyük İskender'in karıştırılmasıyla meydana gelmiş bir karakter. Tanıkta kastedilen İskender-i Zülkarneyn'dir. İskender-i Zülkarneyn, karanlıklar ülkesinde Hızır ve İlyas ile bu ölümsüzlük bahşeden suyu ararlar. İlyas ve Hızır sudan içerek ölümsüzlüğe ererler. Hikâyenin farklı rivayetleri bulunmaktadır.

G.113/4 **Sikender** rāh-ı zulmetde bulurdı āb-ı hayvānı / İreydi zerrece pertev benüm gün yüzli māhumdan

sikkesüz dinardan aşşı olmaz [A]: damgasız paradan fayda gelmez.

G.114/5 Yüzüme ğam dārbın ur iy sīm-ten / **Aşşı olmaz sikkesüz dinardan**

silsile: zincir. Sözcük zincir anlamını taşıdığına, eskiden akıl hastalarının zincire vurulması ve sevgilinin saçlarının zincire teşbih edilmesi vesilesiyle kullanılmıştır.

G.50/3 Turrañ şalalı **silsilesin** kalmadı kimse / Gönlünde anuñ ğuşsa vü ğam tül-i emel yok

sīm: gümüş || para, varlık, servet.

G.96/6 Derd ile yāre yüzüñi zer eylemekligün / Hıç nef'i yok durur olmasa elde **sīm**

sīm ü zer [K]: gümüş ve altın || sevgilinin gönlünü kazanma yöntemi.

G.76/5 **Sīm ü zerden** dām idüp ol vahşiyi eyle şikār / 'Adlîyā şayd olduğı yokdur ğazelle bir ğazāl

sīmīn: gümüş renkli, gümüş tenli; beyaz renkli, beyaz tenli.

G.109/3 Ne olur māl-ı dünyāvī vireydüm cānı şükrāne / Tolaşsa boynuma görsem biri **sīmīn** bileklerden

simīn-beden: gümüş bedenli, beyaz tenli || beyaz tenli sevgili.

G.132/5 Kanlu yaşumuñ dānelerin diz ki yaraşur / **Simīn-bedene** la'l ü cevāhir güher üzre

sīm-ten: gümüş tenli, beyaz tenli || gümüş tenli, beyaz tenli sevgili.

G.114/5 Yüzüme ğam dārbın ur iy **sīm-ten** / Aşşı olmaz sikkesüz dinardan

sin: mezar, kabir.

G.121/4 Cigerde dāğ-ı hicrūñle ölürsem āh u zārumdan / Fiğān ide civārumda olanlar haşre dek **sinde**

sīne: göğüs, bağır || gönül, yürek. Tanıklarda aşğa atfen kullanılır.

G.31/3 Tīğ-i ğamzeñden kaçar çeşmüñle ceng itmez kişi / Gerçi dāğ-ı fürkatüñ **sīnemde** kalğandur henüz

G.32/1 Ciger tennür **sīnemde** dem olmaz kim kebāb olmaz / Gün olmaz rüz-ı hicrūñde gözüm yaşı şarāb olmaz

G.55/7 Haşre dek derd ü ğamın cān u dilüñ itmege şerh / **Sīneñ** üzre dil ola 'Adlî biten her çemenüñ

G.72/2 Gelürse **sīneñe** şemşir-i tiri / Çeker pergālesini mā-ħazar kıl

G.86/4 Ğamzeñ oqları irerse kimseye bildürmezem / Ben ki **sīnemde** cefā tīğini pinhān eylerem

G.86/5 Güller açup dāğlardan ğoncalar peykāndan / **Sīnemi** ben ‘Adlîyā tāze gülistān eylerem

G.93/4 Görinen encüm degüldür **sīnesi** pür-yāredür / Tīr-i āhı ol kadar kim çarha pür-tāb eyledüm

G.106/3 Deşt-i ğamda darb-ı peykānuñla **sīnem** zaħmını / Dest-i cevrüñ pür kılupdur lāle-i Nu‘mān'dan

G.126/1 Müjeñ tīri geçer **sīnemden** irer oğ gibi cāna / Kemān-ebrūlaruñ bir küşeden meyl itse kurbāna

G.136/4 Nāy olalı ğam çengine k̄ānūn ile gönlüm / Dem-sāz olup durur aña **sīne** rübābı

Mrb.1/1 Görelî ol şanemüñ kaşlarını yāy gözüm / Kıldı cevr oqlarına **sīne** siper vāy gözüm / Dimedüm mi saña ben baqma aña hāy gözüm / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

sine girmek [D]: mezara girmek || ölmek.

G.91/7 ‘Adlî’ye derd ü ğamuñ oldı çün ol demde naşīb / Hāk olup **sine girem** terk ide āhır degülem

sīne siper itmek [D]: göğsünü siper etmek || sevgilinin bakış okları karşısında kalkan olmak.

G.53/7 ‘Adlî gibi ger kaşd ide ‘uşşāk arasında / Geldükçe müjeñ tīrine **sīne siper itmek**

sīne-i şad-çāk: yüzlerce parçaya ayrılmış yürek || aşığın yüreği.

G.43/4 Ol ki tīr-i müjesiyle dil ü cān şayd eyler / Ğamzesinden ola mı **sīne-i şad-çāk** hālāş

G.93/7 Şol kadar kim ağladum bu **sīne-i şad-çākde** / Tīri zaħmın ‘Adlîyā gül-berk-i sīr-āb eyledüm

sīnesi çāk itmek [D]: göğsünü parçalamak, içini parçalamak, çok üzölmek, aşırı derecede sıkılıp harap olmak.

G.127/3 Fiğān ki gözleri zulminden ol şehüñ bir gün / Elümle **çāk ideyin sīnemi** yaqam yirine

sīnesin çāk eylemek [D]: göğsünü yırtmak; yüreğini parçalamak || üzömek, acı vermek.

G.70/4 ‘Aşıkuñ dāmen girībān fikrin itmez dostum / **Sīnesin çāk eyleyüp** çāk-ı girībān eylegil

siper: siper, kalkan || gökyüzü.

G.132/3 Āhum irişüp oldı feleklerde kevākib / Tīrüñ eşeri olur iricek **siper** üzre

siper kılmak [D]: siper etmek, kendini veya bir şeyi korumak amacıyla bir başka şeyi siper olarak kullanmak; bir şey veya bir kimse için kendini tehlikeye atmak.

Mrb.1/1 Görelî ol şanemüñ kaşlarını yāy gözüm / Kıldı cevr oqlarına sīne **siper** vāy gözüm / Dimedüm mi saña ben baqma aña hāy gözüm / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

siper olmak [D]: siper olmak, korumak, muhafaza etmek.

G.132/7 Cān kırtarımız **olsa siper** ‘Adlî’ye eflak / Tīri müjeñüñ olsa kaza vü kader üzre

sitem: zulüm, haksızlık; eziyet, çıkışma.

G.110/1 Dil-i maħzūnı ğamuñ fikriyile şād ideyin / **Sitem** ü derd ü belāña anı mu‘tād ideyin

sitem-ger: zulmeden, haksızlık eden; zalim || sevgili.

G.9/1 Ruhlarına ol **sitem-ger** sünbül-i pür-çin şalup / Fitne şaldı dīne iki kâfir-i bî-dīn şalup

sitemkâr: sitem eden, eziyet eden, cefa eden, haksızlık eden || sevgili.

G.119/3 Nâlesinden ‘âşîkuñ yâ Rab nice handân olur / Āh elinden ol **sitemkâr**ñ kayuramaz āhdan

siyeh: siyah, kara.

G.140/3 Hüsününe öykünmege bedr olıcağ gökde kamer / Bir **siyeh** halka aşar ruhsârına kâkül gibi

siyeh rûlık itmek [D]: yüzü karartıcı davranmak || ayıp etmek, suç işlemek.

G.22/3 Öykünürse zülfüne sünbül **siyeh rûlık idüp** / Beñzerem dirse lebüne kellelik eyler şeker

şoĥbet: konuşma, görüşüp lakırdı etme, birlikte oturup söyleşme, muhabbet.

G.52/1 **Şoĥbetde** müyesser olur ise neğam olmak / Dīvâne vü âşüfte vü rüsvâ ne ğam olmak

G.67/4 ‘Uşşâka naşîb olmadı çün halvet ü **şoĥbet** / Zâhid saña ne ğam varımış def-i melâlün

şoĥbet-i aĝyâr: rakiplerin sohbeti.

G.6/7 ‘Adlîyâ **şoĥbet-i aĝyâr** ile bîzâr oldum / Hoş gelür yâr-ı vefâdâr ile bâzâr bana

şora: sarar ise, sorsa.

G.78/3 Neñ durur diyü eger kimse **şora** yârî direm / Dü cihân içre benüm varum odur nem degül ol

şoram: sorayım.

G.103/6 Lebün vaşfın **şoram** dirsın ki yok yire heves kıлма / Eger yâd eylesem zülfün zihî tül-i emel dirsın

şoran: soran kişi/kimse.

G.33/5 Sidre'yle boyuñ nisbetini **şorana** Cibrîl / Qaddün gibi dir toĝrısı ‘âlî-neseb olmaz

sormak:

1. birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek, soru etmek.

G.1/9 Eger ‘adl ile **sorasım** ‘Adlî'yi / ‘Uķûbetdür aña sezâ yaraşur

G.7/6 Derd-i dil dermânını **şordum** tabîbe didi kim / Şerbet-i la‘linden özge derdüne yoķdur deva

G.13/4 Ululanup seg raķîb itmez nazâr ‘âşîklara / ‘Âşîka **sorsañ** cihânda nesne yoķ andan ‘abeş

G.109/1 Geçer mi āhumuñ tîri irişdüķçe feleklerden / **Şorarsañ** bilesin daĥı feleklerde meleklerden

1.1. öpmek.

G.42/2 Maķâmât añdı **şordum** büselikte / Ser-āĝâz itdi şehbâz öğrenürmiş

sögmek: sövmek, can yakıcı, kötü söz söylemek.

G.134/4 **Sögdükçe** şifâ-baĥş olur hâtem-i la‘lün / Hırz-ı dil ü cân oldı meger naķş-ı nigîni

söylemek:

1. söylemek, anlatmak, açıklamak, ifade etmek.

G.89/2 Dilde ğamzeñ zaħmımı tã ğaşr olunca iy şanem / Tende her kıl dil olup **söylerse** diñlenmez benüm

G.89/3 Dem-be-dem derd-i dilüm **söyler** egerçi çeng ü ney / Āh kim süz-ı derūnum bir dem añlanmaz benüm

1.1. vaaz vermek.

G.103/5 İñen çok **söyledüñ** vā'ız bu dem vesvās-ı İblīs'i / Eger inşāf ider olsañ rakībi bi'l-ađal dirsın

1.2. ötmek.

G.121/6 Senüñ vaşf-ı ruħuñ bülbül seher gülşende **söylerken** / İşitdi gül ğayāsından kızardı oldu şermende

söylenmek: söylenmek, konuşulmak.

G.83/6 Kışsa-i ğuşşam yazup şerħ itmedüm yā Rab neden / **Söylenen** dillerde şimdi dāstānumdur benüm

söz:

1. bir duyguyu, bir düşünceyi dile getirmek için ağızdan çıkan sözcük, sözcük dizisi ya da cümle, laf, kelam.

G.1/7 Egerçi ki 'isyānumuz çok durur / **Sözümüz** yine *rabbenā* yaraşur

1.1. aşğın sevgilinin dudaklarıyla ilgili söylediği sözler.

G.41/1 La'l-i leb-i cānāne ki şirīn ruṭab olmuş / Ehl-i dile acı **sözi** anuñ 'aceb olmuş

G.92/1 Tübā boyuñ ki vaşf idicek müntehā kılam / Medħ-i lebünde **sözlerümi** cān-fezā kılam

1.2. sevgilinin ağzının varlığını ispat edecek anlamlı sesler.

G.95/3 Dehenüñ bir **söz** ile varlığımı aldı tamam / Gerçi kim yoğ idi bir zerrece andan ğaberüm

G.130/2 Rengīn **söz** ile yaşuma meyl itmedi nigār / Kıymet bulunmadı n'idelüm dür ü gevhere

G.138/6 Deheni fikr olunsa **söz** yokdur / Bili vaşfında kıl ü kāl kıanı

1.3. nasihat.

G.99/4 Nāşih kı beni cānuma ğoş gelmedi **sözün** / Var öğüdüñi başuña vir ğāşıl-ı kelam

söz yok: laf yok, diyecek hiçbir şey yok.

G.8/3 'Aşika mihr ü vefā kılamak nedür bilmez henüz / Yoħsa ol fettāna **söz yok** dil-rübālıkdan yana

söze başlamak [D]: söze başlamak, konuşmaya başlamak.

G.62/3 Çü **söze başlayasın** la'l-i nābile ne ola / Ki ğüş-ı cāna irişmege bu dürerden yeg

G.90/2 Yok 'aceb mürdelere irse ğayāt-ı ebedī / **Söze başladı** meger nāz ile ol 'İsi-dem

sözüni muhtaşar kılmak [D]: lafını kısa kesmek, söyleyeceğini kısa veya özet olarak belirtmek, az ve öz konuşmak || tanıkta sevgilinin ağzının küçüklüğüne de atıf vardır.

G.72/6 Büleñd eyle boyı vaşfını ‘Adlī / Dehānında **sözüni muhtaşar kılmak**

şu:

1. su.

1.1. yeryüzündeki tüm sular.

G.23/4 Gözüm yaşımı **sular** gördi kendüden gitdi / İştidi nālemi zārılığ eyledi kühsār

1.2. dağların gözyaşları, dağların özündeki kaynak suları.

G.131/3 Yüregi yarılıp yaşı revān olaydı her **suya** / Şadā-yı nāle vü āhum eger irişse kühsāre

şu gibi [K]: su içer gibi.

G.144/2 Cihānda yüz şuyını hāşıl itdi içeliden / **Şu gibi** kanımı bir demde tīg-i hūn-bārı

şu gibi ağlamak [K]: sular seler gibi ağlamak, çok ağlamak || tanıkta aşığın gözyaşları nehir boyunca akan sulara benzetilmiştir.

G.111/2 Sen sehī serv-ğadıñ izine yüz sürmekičün / **Ağlayup** yollaruña yüz sürerem **şu gibi** ben

su’āl itmek [K]: sormak.

G.10/4 Her kaçan dil derdinüñ dermānını **itsem su’āl** / Kaşları yāyın kurup müjgān-ı zaħm olur mecīb

şubh: sabah.

G.20/4 Tā **şubha** degin yummasa göz tañ mı kevākib / Āhumla felek yana diyüben hāzeri var

G.33/1 Her **şubh** güneş gelse kapuña ‘aceb olmaz / Ma‘zūr ola iy şeh ki gedāda edeb olmaz

şubh olunca [K]: günün aydınladınca, sabah olunca, sabah olduğu zaman.

G.9/4 Dür dişün yādıyla bīdārem şeb-i hicründe ben / Gözlerümden **şubh olunca** hūşe-i Pervīn şalup

şubh u şām [K]: sabah ve akşam, sabah akşam, her zaman.

G.94/3 Geh yüzün şevkı gehi zülfün perīşānlıklar / İşümi havf u recā itmiş durur her **şubh u şām**

şubha dek [K]: sabaha kadar.

G.22/5 Āteş-i āhum yaqar her gice şem‘i **şubha dek** / Bülbüli nālān ider feryād u āhum her şehir

G.76/3 Her gice hālüm perīşān **şubha dek** zār eylerem / Eyledi sevdā-yı zülfün çün beni āşüfte-hāl

G.119/1 **Şubha dek** nālānum iy hürşīd-ruh sen māhdan / Nice bir feryād idem korqmaz mısın Allāh'dan

şudā: baş ağrısı || sıkıntı, rahatsızlık, huzursuzluk.

G.45/7 Māl-i qalbīdür hemān cem‘iyyetinden fā’ideñ / Tāc-ı şāhīden ne oldı hāşılıñ gayrı **şudā**

G.131/4 Mizācuñdan yübüsetle **şudā'ıñ** def'in iderdüñ / Yoluñ uğrasa bir gün zāhidā ger küy-ı
hammāre

şūfi: tasavvuf ehlinden olan kimse, sofu; dinin emir ve yasaklarına sıkı sıkıya
bağlı olan, zahit.

G.27/6 Cinānda yürür idüm vākı'anda dimişsin / Düşüñse hayr ola **şūfi** ki 'aksidür ta'bīr

G.50/4 **şūfi** beru gel mey içelüm jeng-i ğam için / Dil āyinesin şāf idici ğayrı 'amel yok

G.103/4 Yüzünüñ pertevin **şūfi** görürsüñ erba'īnünde / Yaķañ yırtup urup na'ra cemāli bī-bedel dirsın

G.108/3 Kendü añmaz hālvetine başlar kesdüğini / Tanz ider **şūfi** bize ol gözleri tannāz için

G.114/4 Hālvetünde baş kesersin ķan içüp / **şūfi** ne nef'üñ var istiğfardan

G.116/4 **şūfi** ta'n eyler baña esrārdan bilmez diyü / Ben haķīķat ehliyin 'ışķ-ı mecāzı bilmedin

G.129/3 Başuñda cür'a-dānuñ revzen-i hicründe mey zarfı / Nidersin ta'n idüp bi'llāh **şūfi** mest u
hayrāne

suħandan dūr dizmek [K]: sözden inci düzmek || inci gibi sözler söylemek, şiir
yazmak, gazel yazmak.

G.103/7 Leb ü dendānuñuñ vaşfin işitdi dir seħer bülbül / **Suħandan dūr dizüp** 'Adlī ne hoş şīrīn gazel
dirsın

şulanmak: sulanmak || ıslanmak.

G.89/5 Hāşret-i serv-i ķadüñle olmadı bir gün daħı / Yaşum ile yiryüzi her laħza **şulanmaz** benüm

sultān:

1. sultan, padişah, hükümdar.

1.1. sevgili.

G.15/1 Tūt dilüñi eyleme la'l-i leb-i cānānı medħ / Bendeye lāyık degüldür eylemek **sultānı** medħ

G.54/7 Sen bu ħüsñ ile cihān milkine **sultān** olalı / 'Adlī ķuluñ milket-i Rüm içre şultāndur senüñ

1.2. Adlī, II. Bāyezīd.

G.39/4 Sen şeh-i milk-i cemāle ķul olayın dirimiş / Gör bilür mi ħaddini 'Adlī 'aceb **şultānımış**

G.54/7 Sen bu ħüsñ ile cihān milkine şultān olalı / 'Adlī ķuluñ milket-i Rüm içre **şultāndur** senüñ

G.70/7 Pādşāhum luţf idüp 'Adlī ķuluñuñ başına / Ĥāk-i pāyuñ tāc idüben Rüm'a **şultān** eylegil

G.104/4 Ķul olmaķ isterimişsin o şaha / Be 'Adlī sen 'aceb şultān imişsin

G.106/5 Pādşāhum işiğüñde ķullaruñdan kemterīn / Ķuluñ olmaķ yeg durur 'Adlī gibi **şultāndan**

G.123/6 Yūsuf Mışır'da dirler ħüsñ ile oldu **şultān** / Görseydi ķul olurdu sen şāh-ı meh-likāya

G.126/7 Ĥayāt u mevt aħķāmında şāh ile gedā birdür / Berāberdür cefā-yı çarħ derviş ile **şultāne**

1.3. kapıcı, aşık.

G.86/1 Ben beni yâr ışiginde gâh derbân eylerem / Bu hayâl ile gehî kendümi **şultân** eylerem

şultân geçmek [K]: sultan geçinmek, sultanlık taslamak.

G.26/5 Hâk-i pâyi cevherine naqd-i cân ister nigâr / ‘Adlîyâ **şultân geçersin** sende kudret var mıdır

şultân-ı hayâl: sevgilinin hayali.

G.125/4 Cevher-i eşkümlü çeşmüm hânesin zeyn iderem / Tâ ki **şultân-ı hayâlûñ** ola mihmân her gice

şultân-ı Mışır: Mısır sultanı || Hz. Yusuf.

G.25/3 Hüsni ile Yûsuf eger old'ise **şultân-ı Mışır** / Bu güzellikle seni şâh-ı cihân eylediler

şunmak: sunmak, ikram etmek, takdim etmek.

G.65/2 Firâkuñ içre gamuñ zehriyidi yidügümüz / Ecel şarâbını **şunmakla** hoş-güvâr itdün

G.138/1 Sâkiyâ sâgar-ı hilâl kıanı / **Şun** berü dâfi'-i melâl kıanı

sûre-i İncil: İncil sûresi.

G.5/3 Şan **sûre-i İncil** idi haţtuñ ki yazıldı / Göstermek için la'l-i lebün mu'ciz-i 'İsâ

şüretde: görünüşte, dış görünüş olarak.

G.101/4 Hûra beñzer ol şanem **şüretde** gerçi iy felek / Sen bu hüsni ile anı kâfir-nijâd itmek neden

şüret-i cânân: sevgilinin resmi, sevgilinin yüzü.

G.105/5 Yazmışidüm **şüret-i cânâm** dil levhinde ben / Hüsni taşvîr eylemek hiç olmadın üstâddan

süsen: susam çiçeği || sivri ve uzun yapraklarından dolayı kılıç, mızrak ve hançere benzetilir.

G.115/6 Çekdi **süsen** hançerin beñzer diyüben ağzuña / Korkusundan gönular ağzın yumup açmaz dehen

süz u sâz (söz u sâz) [K]: saz ve söz, eğlence.

G.108/1 Cem' olalum bir çemende 'işrete âgâz için / Çalduralum naqdümüz varını **süz u sâz** için

G.116/1 'İşka düşdüm dostlar nâz u niyâzı bilmedin / Nâya dem-sâz oldu gönlüm **süz u sâzı** bilmedin

süz-ı derün: gönül ateşi || aşk ateşi.

G.89/3 Dem-be-dem derd-i dilüm söyler egerçi çeng ü ney / Âh kim **süz-ı derünüm** bir dem añlanmaz benüm

süz-ı dil: gönül ateşi, yürek yanması || aşk ateşi.

G.112/5 **Süz-ı dil** şerhi durur cânâ harâret viren / 'Adlîyâ odlara yansam n'ola eş'arumdan

süz-ı hicr: ayrılık ateşi || sevgiliden ayrılmasının yürekte neden olduğu ateş.

G.107/5 Hâsret-i la'l-i lebünle yaşumuñ her kıatresi / **Süz-ı hicründe** senün rengin ü ter 'unnâbdan

süz-nâk olduğuyiçün [K]: insanın içine işleyecek derecede yakıcı olduğu için.

G.7/4 Ney gibi nâlem benim **olduğuyiçün sūznāk** / İñleyüp âhenk ider çeng eyleyüp qaddin dü-tâ

sükker: şeker || sevgilinin dudakları.

G.18/2 Öykünürmiş leblerüñe **sükker** iñen şatludur / Nâz ile güftäre gelseñ telğ olur bâzâr-ı qand

Süleymân: Hazreti Süleyman. İsrailoğlu peygamberlerinden, Davut peygamberin oğlu . On iki yaşındayken tahta çıkıp hem padişahlık hem peygamberlik yapmıştır. Tanıkta karınca tarafından verilen ve Hz. Süleyman'ın yarısıyla tüm ordusunu doyurduğu yiyecek hediyesine telmih vardır. Bu yiyecek hediyesinin bir çekirge budu olduğu söylenir.

G.16/4 Cāndur ĩşārumuz incinme ayağūñ tozına / Tuħfe-i mūr ider çünkü **Süleymân'**ı ferah

sünbül:

1. zambakgillerden, soğanla üretilen, 15-20 santimetre yüksekliğinde, çiçekleri keskin kokulu ve türlü renkli, çok yıllık bir süs bitkisi.

1.1. kokusu ve rengi itibarıyla sevgilinin saçı.

G.22/3 Öykünürse zülfüñe **sünbül** siyeh rülük idüp / Beñzerem dirse lebüñe kellelik eyler şeker

G.53/4 Tâ şubħa degin nâlem ile ħalka niçe bir / Sevdāsiyile **sünbülünñ** derd-i ser itmek

G.55/1 **Sünbülün** sāye şalar üstine berk-i semenün / Devr ider dā'ire-i verd-i teri yāsemenün

G.56/2 Gül yüzün rengi ħayādan ħarq-ı āb itdi güli / Piç ü táb-ı kākülün tábın giderdi **sünbülün**

G.80/1 Aqçeler şaçdı yine gülşene gül / İtse şaç yolmasın n'ola **sünbül**

G.81/1 Beñlerüne bende fülül yüzüñe gülzār kıl / **Sünbülüne** boynı bağlu nāfe-i Tātār kıl

G.111/5 Görse **sünbüllerüñi** ravzada Rıdvdān diye kim / Bulmadum sünbül-i ter ol iki ħisū gibi ben

G.121/5 ħayāl-i ħadd ü zülfüñle eger ħāk olsam iy meh-rū / Bitiser lāle vü **sünbül** benim qabrümün üstinde

G.132/1 **Sünbüllerüñi** sen şalalı verd-i ter üzre / Dāğ urdı benim āteş-i āhum qamer üzre

G.135/5 Olubañ ħamgīn benefşe gibi burmazdum boyn / 'Adlıyā boynuma bend itsem o **sünbül** perçemi

G.140/2 Beñzerem dirseñ şaçına sen daħı iy müşk-i Çīn / Yüz qarasın ħāşıl idersin qara **sünbül** gibi

1.2. kokusu ve rengi itibarıyla sevgilinin saçı ve ayva tüyleri.

G.44/1 Muşħaf-ı ħüsnünde yazup müşğ ile reyħāni ħat / Eylemiş i'rab **sünbül** dāne-i fülül nuqat

sünbül-i pür-çīn şalmak [K]: sünbül gibi kıvrım kıvrım olan saçını salmak.

G.9/1 Ruħlarına ol sitem-ger **sünbül-i pür-çīn şalup** / Fitne şaldı dīne iki kāfir-i bī-dīn şalup

sünbül-i ter: taze sünbül || sevgilinin saçları.

G.111/5 Görse sünbüllerüñi ravzada Rıdvdān diye kim / Bulmadum **sünbül-i ter** ol iki ħisū gibi ben

sür'at itmek [K]: acele etmek, hızlı ve çabuk davranmak.

G.31/1 **Sür'at itme** iy ecel cismümde ğam cāndur henüz / Ğamzeler zaħmı göñül derdine dermāndur henüz

sürdüğiçün: sürdürdüğü için; devam ettirdiği için.

G.7/3 Sāyesinde kıaddüñüñ **sürdüğiçün** 'ömr-i dırāz / Serv-i bālāña çenār el götürüp eyler du'ā

sürmek: oturduğu, bulunduğu yerden, ülkeden ceza olarak başka bir yer veya ülkeye göndermek, nefyetmek.

G.33/7 Kūyından anuñ **sür** ki raķībi göre 'Adlī / Cennet'de eger itse mekān Bū-Leheb olmaz

G.87/2 Şükr iderdüm işigin yaşdanuban yatduğuma / Dergehinden **sürer** uş ben kıulını şāh n'idem

G.100/5 'Adlī'nüñ feryādını işitmiş işiginde yār / Hışm ile dimiş **sürüñ** ben ol gedāyı sevmez

süvār-ı esb-i nāz: naz atının binicisi || sevgili.

Mat.2 İy **süvār-ı esb-i nāz** olan rikāb-ı cāna baş / Hısn meydānı senüñdür ayaguñ merdāne baş

Ş

şāb: genç, delikanlı.

G.124/4 Cüvāniken beni derdüñ gamuñla pīr itdi / Naşīhat oldı işüm cümle şeyh ile **şāba**

şād: sevinçli, memnun || aşık, aşığın gönlü.

G.7/5 Kime **şādı** kime gam itmiş Hudā kısmet ezel / Sensüzün āh eylemek her dem naşīb itmiş bana

G.54/1 Her gice zülfüñ gamından dil perīşāndur senüñ / Mihr-i ruhsāruñla her gün **şād** u hāndāndur senüñ

G.82/3 Zülfüñ ucından neler çekdüğümü işidenüñ / Her ne deñlü **şād** ise göñlüni gamgīn eyledüm

Mat.3 Yine **şādum** ki ol gül-çehreden büy-ı vefā geldi / Kūduret gitdi göñlümden bi-hāmdillāh şafā geldi

şād eyleyicek [K]: mutlu ettiğinde, sevindirdiğinde.

G.110/2 Şād olur derdüñ ile cānumı **şād eyleyicek** / Nice bir ‘āfiyet içre anı nā-şād ideyin

şād görmek [K]: mutlu görmek, neşeli görmek.

G.39/3 **şād gördüm** dil-beri cānum sevindi ol meğer / Guşsa-i hicrānda ağladuğuma hāndānımış

şād itmek [K]: mutlu etmek, sevindirmek.

G.110/1 Dil-i maḥzūnı gamuñ fikriyle **şād ideyin** / Sitem ü derd ü belāña anı mu‘tād ideyin

G.101/1 İy felek dā‘im beni sen nā-murād itmek neden / Beni gamgīn eyleyüp ağıyārı **şād itmek** neden

şād olmak [K]: sevinmek, memnun ve mutlu olmak.

G.68/1 **Olur** mı **şād** göñül kim gam içre zār degül / İder mi vaşla heves ol ki dil-figār degül

G.110/2 **şād olur** derdüñ ile cānumı şād eyleyicek / Nice bir ‘āfiyet içre anı nā-şād ideyin

şādī: mutluluk, saadet.

G.30/3 Gül yüziyle zevk u **şādīnūñ** birin on eyleyen / Gülsitān-ı ḥüsn içinde kāmēt-i ra‘nāsıdur

şādī-i vaşl: kavuşma mutluluğu || sevgiliye kavuşma mutluluğu.

G.47/4 **şādī-i vaşl** olmaz ise guşsa-i hicrūñ büyür / Devr-i la‘lünde gedādan kılma dūr derdin dirīg

şāh: hükümdar, padişah, sultan || sevgili; [tas.] Allāh.

G.12/4 Çün gedādur ḫapuña geldükce iy **şāh** āftāb / H‘ān-ı ḥüsnüñden nevāl alursa bir nānı dūrüst

G.21/1 Şol gedā kim dil-berini kendüye gam-ḫ‘ār ider / Yeg durur ol **şāhdan** kim yārı andan ‘ār ider

G.28/3 Zūlmi kim **şāh** eyleye kim virür anuñ dadını / Hānei mi‘mār yıksa anı kim ta‘mīr ider

G.35/4 Hāk-i dergāhuñ gedāsından inen ‘ār eyleme / Gāh olur kim **şāha** olur bende-i muḫbil enīs

G.35/7 Bāreke'llāh sen gedā ol pādşāh-ı ḥüsndür / Olduğı var mı cihānda **şāha** ola kıl enīs

G.48/4 Hep cihān iy meh-likā sen **şāha** olmışdur muṭī‘ / Leşker-i gamzeñ kimüñle şaf tutup eyler maşāf

- G.81/5 Az bulunur bu cihānda aña senüñ gibi **şāh** / ‘Adlî gibi saña lîkin bulunur bisyār kıl
 G.87/2 Şükr iderdüm işigin yaşdanuban yatduğuma / Dergehinden sürer uş ben kılını **şāh** n'idem
 G.96/7 Hûk-i derinde olmaz idi itler ile bir / ‘Adlî o **şāha** olmasa ger bende-i kâdîm
 G.99/1 **şāhum** hayālün eylemese gözlerüm maķām / Eşķüm habābın itmezidi lālegün hıyām
 G.104/4 Kıl olmak isterimişsin o **şaha** / Be ‘Adlî sen ‘aceb şulţān imişsin
 G.119/4 Kapaña varmağa kūyuñ itlerinden kōrkaram / Ben gedā bu hürmeti umar mıdum sen **şāhdan**
 G.123/5 Sen **şāha** müşteriym cān u cihān vireydüm / Bir dem vişāl olursa ucuzdur ol bahaya
 G.126/7 Hayāt u mevt aḥkāmında **şāh** ile gedā birdür / Berāberdür cefā-yı çarḥ derviş ile şulţāne
 G.140/6 Hüsñ ilinüñ **şāhısın** ay ile gün leyl ü nehār / İzüne yüzün sürer sen şehriyāruñ kıl gibi
 Mrb.1/5 Dā'imā cevır kılur ben kılını **şāh** n'idem / Şeb-i hicrinde tülū‘ eylemez ol māh n'idem /
 Gözlerüm görmez ise gün yüzini āh n'idem / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

şāh-ı ‘ādil: adaletli şah, sultan, padişah, hükümdar || Adlî.

- G.71/5 Cānına zulm ü sitem eyleyüben sevdi seni / ‘Adlî'yiçün dimesünler daḥı **şāh-ı ‘ādil**

şāh-ı cemāl: güzellik padişahı/sultanı || sevgili.

- G.16/3 Diller alduķca sevinse n'ola ol **şāh-ı cemal** / Memleket fetḥi ider hātır-ı sulţānı feraḥ

şāh-ı cihān: cihan padişahı || sevgili.

- G.25/3 Hüsñ ile Yūsuf eger old'ise sulţān-ı Mışır / Bu güzellikle seni **şāh-ı cihān** eylediler

şāh-ı cihān: cihan hükümdarı || sevgili; [tas.] Allāh.

- G.14/5 ‘Adlî nigāre ḥālün ‘arz it niyāz birle / Derviş olanlar olur **şāh-ı cihāne** muḥtāc

şāh-ı Ğaznevî: Gazneli Mahmut (910-1031). Abbasi hilafeti döneminde kurulan Gazneliler (Âl-i Sebüktekin) Devleti'nin kurucusudur. Büyük fetihleri olduğu gibi, şair ve âlimlerin de dostu ve destekçisi olarak tanınmıştır. Gazneli Mahmut'un has gulamlarından Ayaz, akıl, feraset, bilgi, sadakatte mümtaz olduğu için padişah kendisini çok sever ve ona itimat ederdi. Onun Ayaz'a aşkı, doğu edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn, Ferhad u Şîrîn efsaneleri gibi mühim mevzulardan olmuştur.

- G.116/5 ‘Adlîyā ‘ışķ ile kânî ol ki **şāh-ı Ğaznevî** / Salţanatdan geçmedi ‘ışķ-ı Ayāz'ı bilmedin

şāh-ı gül: güllerin padişahı || sevgili.

- G.85/5 Gülşen-i vaşluñ ḥazān-ı hicr ile ceng itmeğe / Goncalarla **şāh-ı gülden** tîr ü peykān eyledüm

şāh-ı hūbān: güzeller sultanı || sevgili.

- G.8/4 ‘Adlîyā ol **şāh-ı hūbāna** kıl olsam bir nefes / Bakmazidüm salţanatla pādîşālıķdan yana

şāh-ı hüsñ: güzellik sultanı || sevgili; [tas.] Allāh.

- G.133/5 Cihān milkine ser-tā-ser şeh olmak isteseñ ‘Adlî / Olgör cān ile ol **şāh-ı hüsñüñ** bende-fermānı

şāh-ı meh-likā: ay yüzlü padişah || ay yüzlü sevgili.

G.123/6 Yūsūf Mışır'da dirler hūsn ile oldı şultān / Görseydi kıl olurdu sen **şāh-ı meh-likāya**

şāh-ı mercān: mercan dalı || aşğın kirpiği. Tanıkta aşğın gözlerinden akan kanlı gözyaşlarının bir denize dönüştüğü ve bu deniz içinde kirpiklerin de birer mercan dalı halini aldığı hayal edilmiştir. Kanlı gözyaşların rengi ile mercan dalının rengi arasında da bilinçli bir ilişki kurulmuştur.

G.85/6 Baħr-ı eškümde dişi yādına dūr yaş olıcağ / Kirpigümi anda ‘Adlī **şāh-ı mercān** eyledüm

şāh-ı semen: yasemin çiçeğinin dalı || yasemin çiçeğinin yaprakları rengi itibariyle altın ve gümüşe benzetilir.

G.102/3 Eşrefi şaçar şabā aña gül-i bādāmdan / Zer nişār ider başına ol gülün **şāh-ı semen**

şāhid: güzel kadın, sevgili; işret meclisinde hazır bulunan nedim.

G.8/2 **şāhid** ü bādeyle dil ülfet tıttupdur zāhidā / Anuñ için meyl kılmaz pārsālıqdan yana

şāhid-i şādī: mutlu, neşeli sevgili.

G.73/5 **şāhid-i şādī** cemālin ‘arz ide bir gün ola / Böyle kalmaz ğam yime hāl-i cihān her dem gönül

şā‘ir: şair, şiir söyleyen, tabiatında şiir söylemek hassası ve kuvveti bulunan ve vezinli söz söylemekte hünerli olan kimse.

G.49/1 **şā‘irdür** ki nigārın leb-i la‘l-i teri yok / Şol tūtiye benzer ki ğıdāya şekkeri yok

şākir: şükreden, şükredici.

G.91/5 Gerçi yağmur gibi yağdırdı ğamuñ başuma taş / Hağ bilür geçmedi dem ben aña **şākir** degülem

şām-ı hicr: ayrılık akşamı.

G.95/2 Nūr-ı ruhsārına zülf-i siyehi hā‘il olup / **şām-ı hicr** içre belürmez olur oldı şehirüm

şān: şan, şöhret, ün.

G.3/6 Eyā mu‘īn-i beşer raħm kıl fütādelere / Şefā‘at āyeti **şānu‘ida** çünkü münzeldür

şarāb:

1. şarap

1.1. ecel şarabı.

G.65/2 Firākuñ içre ğamuñ zehriyidi yidüğüümüz / Ecel **şarābını** şunmağla hoş-ğüvār itdün

1.2. aşk şarabı.

G.136/3 La‘lün ğam ile gözden olur yine revāne / Nüş eyledügince kamu ‘ışğ ehli şarābı

şarāb olmaz [K]: kırmızı renge bürünmesin, şarap gibi kırmızı olmasın.

G.32/1 Ciger tennür sīnemde dem olmaz kim kebāb olmaz / Gün olmaz rüz-ı hicrūñde gözüm yaşı **şarāb** olmaz

şarāba düşmek [K]: şaraba müptela olmak.

G.88/5 La'l-i nābuñ yādına **düşdüm şarāba** şöyle kim / Meykedeyle dir olupdur melce' ü me'vālarum

Şat: Şattu'l-Arap olarak bilinen Fırat ve Dicle nehirlerinin Basra Körfezi'nden denize dökülmeden önce birleştikleri yerdir || aşığın gözyaşları.

G.44/3 Āteş-i āhum yaқardı şem'veş başdan beni / Çeşme-i çeşmüm benüm ger olmasa Ceyhūn u **Şat**

şeb: gece.

G.61/2 Rüz u **şeb** devr eyleyüp yiryüzini pür-nür iden / Ay ile gün pertevi 'aks-i cemālūñdur senūñ

şeb-dīz-i āh: ahın dumanından oluşan yağız ata benzeyen duman kütlesi.

G.9/2 Vādi-i ğamdan geçemez zülf ü ĥaddūñ fikr ile / 'Aşıkūñ **şeb-dīz-i āh** u eşk-i gül-günın şalup

şeb-i hicr: ayrılık gecesi.

G.9/4 Dür dişūñ yādıyla bīdārem **şeb-i hicrūñde** ben / Gözlerümden şubḥ olunca hūşe-i Pervīn şalup

G.87/3 **Şeb-i hicr** ile şalup vādi-i hayretde dirīĝ / Der-i cānāne gider bulımadum rāh n'idem

Mrb.1/5 Dā'imā cevır kılar ben kılına şāh n'idem / **Şeb-i hicrinde** tūlū' eylemez ol māh n'idem / Gözlerüm görmez ise gün yüzini āh n'idem / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

şeb-i yeldā-yı ğam: gamlı geçen yılın en uzun gecesi || ayrılık acısıyla yılın en uzun ve en sıkıntılı gecesine dönüşen gece.

G.87/4 Tālī'üm şemsi benüm hiç tūlū' eylemedi / **Şeb-i yeldā-yı ğama** tōĝmadı bir māh n'idem

şebīh itmek [K]: benzemek.

G.6/5 Zülf-i dil-dāre **şebīh itdügüme** incinüben / Gör ki dönderdi meger nāfe-i tātār bana

şebnem: gece yağın ıslaklık, şebnem, çiğ.

G.135/4 Tāze eyleñ bāde ābıyla dil-i pejmürdei / Nice virdi āb-rū ezhāre görüñ **şebnemi**

şeb-rev: gece yolcusu; hırsız || aşık.

G.128/3 Göñlümi zülfinde buldı **şeb-rev** olmuşsun diyü / Bağladı miskīn resen aşmaĝa dāra çāre ne

şeb-revlik: gece yolculuĝu.

G.126/4 Şaçuñ başlar keser tarrārlik fenninde iy hūñi / Yüzüñ **şeb-revlik** öĝredür şaçuñda māh-ı tābāne

şecer: ağaç.

G.2/3 Sebz-puş olup kıyāma tūrdılar her bir **şecer** / Kıldılar secde ĥuzūr-ı kalb ile kühsāre bak

şefâ'at âyeti [K]: birinin suçunun bağışlanması veya dileğinin yerine getirilmesi için o kimseyle Tanrı arasında peygamberin yaptığı aracılık olan şefaatten bahseden ayet.

G.3/6 Eyâ mu'în-i beşer raḥm kıl fütâdelere / **Şefâ'at âyeti** şânuñda çünki münzeldür

şehbâz: doğan kuşu || sevgilinin gözleri.

G.108/2 Zülfi dâmina muḳayyed olasin fikr eylemez / Murğ-ı cân pervâz ider ol gözleri **şehbâz** için

şefkât: merhamet, acıma.

G.112/4 Sebeb-i vaşl degül şabr-ı ğama **şefkâti** yok / Menfa'at bulmadum bu ğam ile varumdan

şeh:

1. sultan, padişah.

G.1/3 **Şeh** oldur ki kulluğñ itdi senüñ / ̘uluñ olmayan şeh gedâ yaraşur

G.1/3 **Şeh** oldur ki kulluğñ itdi senüñ / ̘uluñ olmayan şeh gedâ yaraşur

G.35/6 'Adlîyâ gel sen de inşâf eyle **şehlikden** murâd / Bu degül midür ki ola ol şaçı sünbül enîs

1.1. sevgili.

G.19/6 Göñül künc-i kanâ'atde otur giy hırka-i hüznî / Çü ol **şeh** kulların dâ'im fakîr ü müstemend ister

G.33/1 Her şubḥ güneş gelse kapuña 'aceb olmaz / Ma'zûr ola iy **şeh** ki gedâda edeb olmaz

G.90/5 'Adlîyâ ayağı toprağına cân eyle feda / Pây-bûsı o **şehüñ** çün ele girmez her dem

G.108/4 El degirmez 'âr eyler beñzer ol **şeh** nâz ider / ̘ar raḳîbüñ lehçe-i murdârına şehnâz için

G.113/2 ̘aḫâsın kullaruñ **şehler** göricek 'afv ider lîkin / Benüm 'özrümi ol dil-ber görür artuḳ günâhumdan

G.123/3 ̘aşuñ çatup cihânda her laḫza hışm idersin / İy **şeh** ziyân degül mi peyveste ḫam-ı yâye

G.127/3 Fiğân ki gözleri zulminden ol **şehüñ** bir gün / Elümle çâk ideyin sînemi yaḫam yirine

1.2. Adlî.

G.40/5 **Şeh** oldı zümre-i 'uşşâka derd ile 'Adlî / Bu nâ-murâdlıĝ anı da kâmrân itmiş

G.143/6 'Adlî gibi **şeh** olan işigüñi terk idüben / Başına aldı 'abeş yire kuru ğavĝâyı

1.3. diĝer padişahlar.

G.141/2 Şol şehinşehligi erzâni kılupdur bize ̘aḫ / Ki cihân **şehlerine** bende dimek 'âr oldı

şeh olmak [K]: padişah olmak, sultan olmak || gönül mülkünün sultanı olmak.

G.65/6 Bu ḫüsn ile ki **şeh olduñ** gönül vilayetine / Ğamuñ diyârına ben kılı şehriyâr itdüñ

şehâ: ey padişah || ey sevgili.

G.58/5 Görine gözlerine gün gibi gündüzde **şehâ** / ̘anĝı a'mâya k'ide kühl-i cilâ ḫâk-i derüñ

şehd: şeker, bal || sevgilinin dudağının tatlılığı.

G.62/1 ‘Araç belürse ruhuında gül-âb-ı terden yeg / Hâlâveti lebünün **şehd** ile şekerden yeg

G.130/3 addün hâlâvetini lebün **şehdi** kıldı telh / Zülfün kesâd vireli bâzâr-ı ‘anbere

şeh-i bî-dâd: acımasız padişah || sevgili.

G.105/1 Her nefes iy haste-dil maşşûd ne feryâddan / Merhamet gelmez bilürsin çün **şeh-i bî-dâddan**

şeh-i gül: güllerin şahı || sevgili.

G.40/4 Bu şüret ile ferağ kesb idüp **şeh-i gül** anuñ / Öñinde her nesi var ise der-miyân itmiş

şeh-i hûbân: güzeller sultanı || sevgili.

G.69/5 ‘Adlî dağı ol **şeh-i hûbâna** cândan kıl geçer / İşiginde bende olan Husrev u Dârâ degül

şeh-i milk-i cemâl: güzellik ülkesinin sultanı || sevgili.

G.39/4 Sen **şeh-i milk-i cemâle** kıl olayın dirimiş / Gör bilür mi hâddini ‘Adlî ‘aceb şultânimiş

şeh-i milk-i kerem: cömertlik ülkesinin sultanı.

G.18/5 Saña kıl olmağ benüm hâddüm degüldür dostum / Sen **şeh-i milk-i kerem** ‘Adlî bir oñmaduğ levend

şehinşehlig: şahlar şahlığı, padişahlar padişahlığı.

G.141/2 Şol **şehinşehligi** erzâni kılupdur bize Hağ / Ki cihân şehlerine bende dimek ‘âr oldı

şehnâz:

1. klâsik Türk müziğinde en eski makamlardan biri. Diğer makamlara göre daha yumuşak ve nazlıdır.

1.1. tanıkta şairin sevgilinden buselik makamıyla tevriyeli olarak öpücük istemesi sonucu, sevgilinin verdiği karşılıktaki nazı ve cilveyi belirtmek için kullanılmıştır. Not: şehnâz sözcüğü, muhtemel bir hata sonucu Divan'da şehbâz olarak geçmiştir. Yapılan araştırmalar ve değerlendirmeler sonucu ve bağlama uygunluğu açısından bu sözcüğün "şehnâz" olarak değiştirilmesi tarafımızca uygun görülmüştür.

G.42/2 Mağâmât aındı şordum büselikte / Ser-âgâz itdi **şehbâz** öğrenürmiş

1.2. tanıkta rakip tarafından söylenmeye çalışılan musiki makamı.

G.108/4 El degirmez ‘âr eyler beñzer ol şeh nâz ider / Har raķibün lehçe-i murdârına **şehnâz** için

şehr: şehir, büyük belde, büyük kasaba || sevgilinin bulunduğu yer.

G.74/1 İy tabîbüm derdmendem derdüme bir çâre kıl / **Şehr** ü küy içre şabâ gibi yeter âvâre kıl

G.88/1 Şaçlarıñ bendine düşüp artalı sevdâlarum / **Şehr** içi pürdür cemâlün şevķile ğavğâlarum

şehr-i hûsn: güzellik şehri, güzellik diyarı.

G.111/6 **Şehr-i hüsn** içre güzellerde dahı görmemişem / Sihr ile diller alur ol iki cādū gibi ben

şehriyār:

1. padişah, hükümdar, sultan, şah.

1.1. aşık.

G.65/6 Bu hüsn ile ki şeh olduñ gönül vilayetine / Ğamuñ diyārına ben kulu **şehriyār** itdüñ

1.2. sevgili.

G.140/6 Hüsn ilinüñ şāhısın ay ile gün leyl ü nehār / İzüne yüzün sürer sen **şehriyāruñ** kul gibi

şeker:

1. şeker.

1.1. sevgilinin dudakları.

G.22/3 Öykünürse zülfüne sünbül siyeh rülk idüp / Beñzerem dirse lebüne kellelik eyler **şeker**

G.62/1 ‘Arağ belürse ruhuñda gül-āb-ı terden yeg / Halāveti lebünün şehd ile şekerden yeg

1.1.1. dil, sevgilinin dudaklarına merhem diyen kişinin dili.

G.72/7 Leb-i la‘lini kim emsem dir ise / İlāhi dilin ağzında **şeker** kııl

şeker-efşān: şeker saçan || tatlı tatlı konuşan.

G.59/4 Tūti gibi **şeker-efşān** oluban / Leb-i la‘lini hoş-mağāl gerek

şeker-ḥ‘āb eylemek [K]: tatlı ve huzurlu bir uyku çekmek.

G.93/5 Cān-ı şīrini ki la‘lün yādına kıldum feda / Rāhat u ārām ile güyā **şeker-ḥ‘āb eyledüm**

şekker: şeker || papağana konuşması karşılığında verilen ödül; şair için ilham.

G.49/1 Şā‘irdür ki nigārın leb-i la‘l-i teri yok / Şol tūtiye benzer ki gıdāya **şekkeri** yok

şekker-leb: şeker dudak, tatlı dudak || sevgilinin tatlı dudakları.

G.115/7 Habs-i ğamda dostum **şekker-lebün** vaşf itmeğe / ‘Adlî gibi olmaya bir tūti-i şīrīn-suḥan

şekl-i ḳallāb: düzenbaz tarz, düzenbaz şekil.

G.102/5 Ol gülün ḥār-ı firākı ḥavfın idüp tañ degül / **Şekl-i ḳallāb** ile dāmen-gīr olursa yāsemen

şem‘:

1. mum.

1.1. sevgilinin yanağının parlaklığı.

G.58/1 Ruhlarıñ **şem‘i** virür nūrını şems ü kamerün / Yüzünün şevkıyle zulmeti gider şehirün

G.77/1 Yakduğına **şem‘ün** için nār-ı ‘ışk ile fetīl / Eşk-i çeşmi ḥāline olmuş durur rüşen delīl

1.2. güneş ve ayın ışık kaynağı.

G.83/5 Rüz u şeb mihr ü mehüñ **şem'ini** āhumdur yağan / Görinen çarh-ı felek dūd-ı duhānumdur benüm

şem'-i bezm-ārā: süslü meclisin mumu || sevgilinin bulunmakla süslediği meclisin mumu.

G.30/1 Göñlümi dīvāne kılan zülf-i pür-sevdāsıdur / Cānumı pervāne iden **şem'-i bezm-ārāsıdur**

şem'-i hüsñ: güzellik mumu || sevgilinin güzelliğinden saçılan ışık.

G.75/4 Nice kim gün yüzüñe oldı muqābil didiler / **şem'-i hüsñüñde** senüñ günden ziyā eksük degül

şem'-i ruhuñ üzre [K]: sevgilinin mum gibi parlayan yanağının üzerinde.

G.25/7 Zülfüñi **şem'-i ruhuñ üzre** görenler didiler / 'Adlî'nüñ dūd-ı dilin aña duhān eylediler

şem'-i şeb-efrüz: geceyi aydınlatan mum.

G.141/3 Dīn-i İslām'umuzuñ **şem'-i şeb-efrüzü** dağı / Ehl-i küfrüñ yüregi yağile yanar oldı

şem'-i şebistān: gece mumu.

G.125/3 Nār-ı ruhsārında ol servüñ yanar pervānevār / Bir ayağ üzre turup **şem'-i şebistān** her gice

şem'i yakmak [K]: mumu yakmak.

G.22/5 Āteş-i āhum **yağar** her gice **şem'i** şubha dek / Bülbüli nālān ider feryād u āhum her seher

şems: güneş || sevgilinin yanağı, yüzü.

G.58/1 Ruhlarıñ şem'i virür nürını **şems** ü kamerüñ / Yüzüñüñ şevkıyile zulmeti gider seherüñ

G.62/5 N'olaydı 'Adlî'ye bir zerre deñlü meyl itsen / Çü rüşen oldı yüzüñ **şems** ile kamerden yeg

şemse: güneş şeklinde yapılan işleme, resim. Eski nakkaşlar, tavanlara türlü boya üzerine güneş resmederlerdi. Ressam ve tezhipçilerin de muhtelif renkler üzerine şemse yaptıkları; eski minyatürlerde, kitap başlıklarında görülür.

G.144/1 Bu kaç mıdur ya kazā nağş-ı bend pergāri / Ki nağş kıldı yüzüñ **şemsesiyle** gülzārı

şemse-i garrā: parlak güneş şeklinde çizilmiş resim, nakış.

G.5/1 Şems-i ruhuñi eylemege **şemse-i garrā** / Çekdi kalem-i kudret aña hağğ-ı semen-sā

şems-i ruh: yanağın ışıltısından oluşan güneş || sevgilinin yanağının ışıltısı.

G.5/1 **Şems-i ruhuñi** eylemege şemse-i garrā / Çekdi kalem-i kudret aña hağğ-ı semen-sā

G.123/4 **Şems-i ruhuñdan** irse hāk-i siyāha Pertev / Gün gibi fer vireydi her zerre gökde aya

şemşir-i tır: ok ve kılıç || sevgilinin yan bakışları, kirpikleri.

G.72/2 Gelürse sīneñe **şemşir-i tiri** / Çeker pergālesini mā-ğazar kıl

şemşirzenler: kılıç kullananlar, kılıç çekenler, kılıçla vuranlar. Tanıkta gamzeye ithafen kullanılmıştır.

G.14/2 Kaşuñla kirpügünden katlüme gamze besdür / **Şemşirzenler** olmaz tır ü kemâne muhtâc

şem'veş: mum gibi, mum misali.

G.44/3 Āteş-i āhum yaqardı **şem'veş** başdan beni / Çeşme-i çeşmüm benüm ger olmasa Ceyhün u Şaṭ

şerār-ı āh: ah kıvılcımları || aşğın aşk ateşiyle gönlünden çektiği ah ile birlikte çıkan kıvılcımlar.

G.23/3 **Şerār-ı āhum** ile ra'd u berke od birağup / Hacı̄l durur gözümün yağmurından ebr-i bahar

şerār-ı berķ-i āh: ah şimşeğinin kıvılcımı || aşğın şimşek çakar gibi çıkan ahından kaynaklanan kıvılcım.

G.126/5 Cihānda qalmayaydı huşq u ter hākister olaydı / **Şerār-ı berķ-i āhum** od birağsa nār-ı sūzāne

G.129/2 Hevā-yı āteş-i haddün dilinde od qodı nāruñ / **Şerār-ı berķ-i āhum** yanmağ öğretti gül-efşāne

şerbet: şerbet, meyve özleri ile su ve şekerden ibaret içecek; ilaç || sevgilinin dudağının tatlılığı.

G.11/5 Her devānuñ **şerbetini** la'l-i cānānda qomış / 'Adlîyā derdi saña taqdîr iden rûz-ı elest

G.70/6 La'l-i nābuñ **şerbetiyle** iy tabîb-i cān u dil / 'Āşık-ı dil-hastenün derdine dermān eylegil

şerbet-i la'l: dudağın şerbeti || sevgilinin dudağından kıpkırmızı şerbet gibi akan sözler.

G.7/6 Derd-i dil dermānını şordum tabîbe didi kim / **Şerbet-i la'linden** özge derdüne yoğdur deva

şerbet-i la'l-i leb: kırmızı dudak şarabı, kırmızı şarap || sevgilinin kırmızı dudaklarının şarabı, sevgilinin kırmızı dudaklarının aşğın kendinden geçirici özelliği.

Mat.1 Beni lā-ya'qıl iden **şerbet-i la'l-i lebidür** / Beni ser-geşte kılan āh-ı çeh-i gābgābidur

şerer: kıvılcım || aşğın ahından saçılan kıvılcım.

G.49/3 Hākister idüp virdi tenüm bād-ı fenaya / Kimdür ki diyen āhum odnuñ **şereri** yoğ

şerh: açıklama, anlatma, tarif etme, betimleme || aşğın aşk ateşinin tarifi.

G.112/5 Sūz-ı dil **şerhi** durur cāna hāreṭ viren / 'Adlîyā odlara yansam n'ola eş'ārumdan

şerh itmek [K]: açıklamak.

G.83/6 Kışsa-i guşşam yazup **şerh itmedüm** yā Rab neden / Söylenen dillerde şimdi dāstānumdur benüm

şerh itmege [K]: açıklamak için.

G.55/7 Hāşre dek derd ü gāmin cān u dilün **itmege şerh** / Sīneñ üzre dil ola 'Adlî biten her çemenün

şerh olmak [K]: açıklanmak, anlatılmak.

G.58/7 'Adlî şîr ü gāzeli terk idüben defteri dür / Çünkü **şerh olmaz** imiş hāşre degin derd-i serün

şermende olmak [K]: utanmak, mahcup olmak.

G.121/6 Senüñ vaşf-ı ruhuñ bülbül seher gülşende söylerken / İştidi gül hayāsından kızardı **oldı şermende**

şeş-der-i hicrān: ayrılığın altı kapısı. Tanıkta söz konusu altı kapı tavla oyununda yer alan altı kapıya benzetilmiştir. Can ve gönül zarları söz konusu altı kapıya düşmüştür. Sevgilinin karşısında düşülen umutsuzluk durumu tavla oyunu üzerinden aktarılmıştır.

G.21/5 **Şeş-der-i hicrāna** düşdi Ka⁴beteyn-i cān u dil / Nerd-i gāmze ol maqāmı pīşe-i bīzār ider

şevk:

1. arzu, istek.

G.27/4 Bu **şevk** ile dilerem kīşüñe olam qurbān / Ki āhu-yı dile şīrāne urasın bir tīr

2. şiddetli arzu; coşku, keyif; ışık, parlaltı, şavk; güzellik.

2.1. sevgilinin yanaklarının ışıltısının güzelliğine karşı oluşan arzu, istek, coşku.

G.29/3 Ruhlarıñ **şevkiyle** bir ‘āşık ki cān vire senüñ / Qabri anuñ haşr olunca dostum pür-nür olur

G.84/3 Şafā-yı verd-i ruḥı **şevkiyle** bülbülvār / Bu her gün itdügümüz āh u zārı mı diyelüm

2.2. sevgilinin yüzünün güzelliğinin ışıltısına karşı oluşan arzu, istek, coşku.

G.58/1 Ruhlarıñ şem‘i virür nūrını şems ü kamerüñ / Yüzüñüñ **şevkiyle** zulmeti gider seherüñ

G.70/1 Bāğ-ı dilde kāmētüñ servin hūrāmān eylegil / Bülbül-i cānı yüzüñ **şevkiyle** nālān eylegil

G.88/1 Şaçlarıñ bendine düşüp artalı sevdālarum / Şehr içi pürdür cemālüñ **şevkile** gāvğālarum

G.88/4 Giceden gündüzlerin farq eylemezler **şevkden** / Bend-i zülfümde giriftār olalı şeydālarum

G.94/3 Geh yüzüñ **şevki** gehi zülfüñ perīşānlıkları / İşümi ḥavf u recā itmiş durur her şubḥ u şām

G.131/1 Yüzüñ gülzārı **şevkenden** gönül murğı gelür zāre / Anuñcün gül yüzüñ yādına eyler meyl gülzāre

şevk-i leb: sevgilinin dudağına ulaşma arzusu.

G.22/7 Gözlerinden ‘Adlî-i dil-ḥastenüñ **şevk-i lebüñ** / Dāğ-ı ḥasretle döker yaş yirine ḥün-ı ciger

şevk-ı ruḥ: yanak parlaklığı || sevgilinin yanaklarının ışıltısının güzelliği karşı oluşan arzu, istek, coşku; kabir üzerinde yakılan mum.

G.30/2 Qabrüm üzre serv diküñ şem‘ yaḫuñ dostlar / Çün beni ḥāk eyleyen **şevk-ı ruḥ** u bālāsıdur

şeydā: aşktan aklını kaybetmiş; düşkün, şaşkın || aşık.

G.88/4 Giceden gündüzlerin farq eylemezler şevkden / Bend-i zülfümde giriftār olalı **şeydālarum**

şeydā olmak [D]: tutulmak, aşık olmak, aşkından delirmek.

G.27/2 Anuñ selāsil-i zülfine **olalı şeydā** / Ne bend zabṭ idebilür beni ne ḥod zencīr

şeyh: ihtiyar, yaşlı, pir.

G.124/4 Cüvāniken beni derdüñ gamuñla pīr itdi / Naşīhat oldı işüm cümle **şeyh** ile şāba

şifā: bedensel veya ruhsal bir hastalığın son bulması, hastalıktan kurtulma, onma || Allah'ı zikretme.

G.1/5 Şu dil kim marīz-i gamuñdur senüñ / Aña **zıkrüñ** ile şifā yaraşur

şeytān: kötü düşünceli, kötü niyetli kimse || rakip.

G.4/6 Bil hemān ben dimezem aduña **şeytān** iy rakīb / Bunca çok telbīs ile her kişi dir şeytān saña

G.4/6 Bil hemān ben dimezem aduña şeytān iy rakīb / Bunca çok telbīs ile her kişi dir **şeytān** saña

şifā-bahş olmak [D]: derde derman olmak.

G.134/4 Sögdükçe **şifā-bahş olur** hātem-i la'lüñ / Hırz-ı dil ü cān oldı meger naqş-ı nigīni

şikāyet eylemek [D]: şikayet etmek, yakınmak.

G.109/7 Gehī vaşl ü gehī fūrkat zihī taqdīr-i Rabbānī / **şikāyet eyleme** 'Adlī kevākibden feleklerden

şikār eylemek [K]: avlamak || sevgilinin gönlünü kazanmak.

G.76/5 Sīm ü zerden dām idüp ol vaşşiyi **eyle şikār** / 'Adlîyā şayd olduğı yoqdur gāzelle bir gāzāl

şikest bulmak [K]: kırılmak, parçalanmak.

G.11/2 Bir gice ger yār ile peymāne sürsem reşkden / Tañ degül nüh kāse-i gerdün eger **bulsa şikest**

şimdi: şimdi.

G.19/4 Cihānuñ 'izzet ü cāhını terk itdi levend-i dil / Çü cümle **şimdi** dil-berler yaqasuz bir levend ister

G.20/8 'Adlī'ye teraḥḥum demidür eyleseñ iy dōst / Cān geldi lebe **şimdi** zārūrī seferi var

G.83/6 Kışsa-i guşşam yazup şerḥ itmedüm yā Rab neden / Söylenen dillerde **şimdi** dāstānumdur benüm

G.127/2 Muḫīm olalı gönülde ḥayālī leblerinüñ / Gözüme ḥün-ı ciger ḫoldı **şimdi** nem yirine

şimşād: şimşir ağacı, şimşirgillerden, yaprakları her mevsimde yeşil kalan, taşlık, çorak bölgelerde kendiliğinden yetişen veya bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilen, odunu sarımsı renkli ve çok sert olan bir ağaççık.

G.102/4 Berk-i sebzın 'arz idüp ḥidmet kūsürın gösterüp / Ellerin **şimşād** ile başına qorlar narven

şināver: yüzücü.

G.43/3 Baḥr-ı eşkümde **şināver** geçer idi līkin / Olmadı merdümek-i dīde-i nemnāk ḥalāş

şî'r:

1. şiir, edebi değeri olan vezinli ve kafiyeli söz.

1.1. aşk derdi için ifade aracı.

G.58/7 ‘Adlî **şîr** ü gâzeli terk idüben defteri dür / Çünkü şerh olmaz imiş haşre degin derd-i serüñ

1.2. aşğın sevgilinin dişlerini anlatırken sarfettiği sözler.

G.93/2 Ruhlaruñ vaşfın güneşden rüşen itdüm iy kamer / Dişlerüñ vaşfında **şîrüm** dürr-i hüş-âb eyledüm

şîrâne: arslan gibi.

G.27/4 Bu şevk ile dilerem kişüñe olam kurbân / Ki âhu-yı dile **şîrâne** urasın bir tîr

şîrîn: tatlı, hoş, güzel.

G.41/1 La‘l-i leb-i cânâne ki **şîrîn** ruţab olmuş / Ehl-i dile acı sözi anuñ ‘aceb olmuş

G.103/7 Leb ü dendânuñ vaşfın işitdi dir seher bülbül / Suhandan dür dizüp ‘Adlî ne hoş **şîrîn** gâzel dirsın

şîrîn eylemek [D]: tatlandırmak, ballandırmak || ballandıra ballandıra anlatmak.

G.82/5 Zülfi vaşfında mu‘aqqaddur kelâmuñ ‘Adlîyâ / Lebleri vaşfında görseñ nice **şîrîn eyledüm**

şîrîn-suhan: tatlı konuşan, hoşsohbet || belîğ ve fasih söz söyleyen, aşık.

G.55/5 Güş **şîrîn-suhanuñ** işidür ammâ ne ‘aceb / Gözlerüm diğkat idüp görmedi hergiz dehenüñ

şîrîn-ter: daha şirin, daha tatlı, daha sevimli || sevgilinin dudakları.

G.33/6 Rıdvân lebüñi görse diye bāğ-ı cinānda / Bunuñ gibi **şîrîn-ter** ü rengin ruţab olmaz

şîşeci dükkân [K]: şîşeci dükkanı, meyhane || aşğın gönlü.

G.99/3 Göñlüm evinde gözleri güyâ bir iki mest / Ceng idüp itdi **şîşeci dükkân** işin tamam

şîşe-i namus: namus şîşesi, edep/utanma şîşesi.

G.34/4 **Şîşe-i nāmūsumı** ‘aşkuñda çaldum taşlara / Bu meşeldür dōstum ‘aşık gerekdür ‘arsuz

şîve: işve, cilve, edâ || sevgilinin yaptığı cilve.

G.94/1 Mest olupdur bāde-i la‘linden ol mäh-ı tamam / Nāzdandur şanmañ anuñ **şîvesin** vakt-i hırām

şîven: feryat, figan, yas.

G.47/5 Ol gözi cellād hicrinde ölürsem dostlar / Bu garībüñ māteminde eylemeñ **şîven** dirîğ

şol:

1. bu, şu, o, işaret sıfatı.

G.21/1 **şol** gedâ kim dil-berini kendüye ğam-ğ‘âr ider / Yeg durur ol şāhdan kim yāri andan ‘ār ider

G.98/4 Şabruñ acısına cân döymez meded kani ecel / Mā-yı zevkum var kani **şol** tatlu uyğudan benüm

2. şöyle, öyle, öyle bir.

G.49/1 Şā‘irdür ki nigārın leb-i la‘l-i teri yok / **şol** tūtiye benzer ki ğıdāya şekkeri yok

G.141/2 **şol** şehinşehliği erzāni kılupdur bize Hāğ / Ki cihān şehlerine bende dimek ‘ār oldı

şol kadar [K]: o kadar, o denli, öyle.

G.71/2 Dür dişün fikriyle **şol kadar** ağladum kim / Bahra döndi gözümün yaşı görünmez sâhil

G.93/7 **Şol kadar** kim ağladum bu sîne-i şad-çäkde / Tîri zaħmın ‘Adlîyâ gül-berk-i sîr-âb eyledüm

şol ki [K]: şu kimse ki, her kim ki.

G.142/2 **Şol ki** ‘âr eyledi dāmān u yaça çäkinden / Hāline perde girîbānla dāmān oldı

G.143/5 **Şol ki** müstağni durur derdüñ ile dermandan / Kimse öğretmez aña ‘ālem-i istiğnayı

şöhret-i ıışk: aşk şöhreti, aşıklık şöhreti.

G.63/5 Yer ü gök **şöhret-i ıışkumla** pür olsun diyenün / Ahınuñ yiri felek kendüsünüñ hāk gerek

şöyle: öyle bir, o kadar çok.

G.47/1 **Şöyle** efkār oldı cismüm k'aña pîrāhen dirîğ / Ten eger budur aña hākister-i küllhan dirîğ

G.93/3 **Şöyle** inceldüm miyānuñ fikriyle dostum / Kim vücūdum za‘f ile ‘ālemde nā-yāb eyledüm

G.117/2 Gözüm yaşıyle ışigini **şöyle** zeyn itdüm / Nite kim encüm ile zeyn olundı çarḥ-ı berīn

G.137/5 ıışk ḥayli **şöyle** gālib oldı dil milkine kim / ‘Adlîyā erkān-ı devlet eylesün tedbîrini

şöyle kim [K]: şöyle ki, şuna benzer.

G.88/5 La‘l-i nābuñ yādına düşdüm şarāba **şöyle kim** / Meykedeyle dir olupdur melce’ ü me’vālarum

şu:

1. işaret sıfatı, şu.

G.1/4 **Şu** baş kim saña secde eylemeye / Ser-i şāh ise zîr-i pā yaraşur

G.1/5 **Şu** dil kim marîz-i ğamuñdur senün / Aña zikrün ile şifā yaraşur

G.29/1 İşigün dārü’ş-şifāsından **şu** dil kim dūr olur / Derdine dermān bulunmaz hicr ile mehcūr olur

G.36/5 Hızān-ı hicre nice şabr kılsun / **Şu** bülbül k'ola gülzār ile munis

G.68/5 Ne deñlü çoğ ise ıışk ehli olurlar bîzār / **Şu** ‘ömrden ki ğaraz aña vaşl-ı yār degül

2. işaret zamiri.

G.3/4 ‘Adū-yı bî-başar aña muhālif olsa ne tañ / Saḥîhi egri görürler **şular** ki aḥveldür

şu günde ki [K]: öyle bir gün ki.

G.1/11 **Şu günde ki** hiç çāresi qalmaya / Aña çāre-res Muştafā yaraşur

şu kim [K]: şöyle ki.

G.1/6 **Şu kim** dürr-i gufrānuñ olmağ diler / Ğamuñ baħrına āşinā yaraşur

şu‘ā‘: ışın, güneşten veya başka bir ışık kaynağından uzanan tel tel ışıklar.

G.45/5 Tā ebed tārîk qalmaz zulmet-i dünyā-yı dün / ıışk nūrı kim şala dil hānesi içre **şu‘ā‘**

şüh-ı cihân: dünyalar güzeli, cihan güzeli || sevgili.

G.91/3 Nergisüñ sihriyile dâr-ı cihân tıdı fiten / Var dağı'y **şüh-ı cihân** dime ki sâhir degülem

şu'le-i âh: ah ateşi, ah kıvılcımı || aşğın ahından çıkan kıvılcım, ateş.

G.95/5 Tâc u taht u külehi terk idelüm 'ışk içre / 'Adlîyâ **şu'le-i âhum** yetire tâc-ı zerüm

şür u şer itmek [D]: kavga ve gürültü çıkarmak, ortalığı birbirine katmak.

G.53/6 Hışm ile gözün tîğ çeker merdüm-i şūhuñ / Mest olsa kaçan 'âdetidür **şür u şer itmek**

şürîde-ğâl olmak [K]: perişan olmak, dağılmak || saçın baştan aşağı doğru sarkması ve sevgilinin yüzünde dağılması.

G.51/2 Gehî tırrañ gibi başdan çıkup **şürîde-ğâl olmak** / Gehî zülfüñ gibi ayağa düşüp pây-mâl olmak

şükr itmek [K]: şükretmek.

G.87/2 **Şükr iderdüm** işigin yaşdanuban yatduğuma / Dergehinden sürer uş ben kılını şâh n'idem

şükrâne: şükran alameti, iyilik bilme nişanesi || gönül borcu.

G.109/3 Ne olur mâl-ı dünyāvî vireydüm cânı **şükrâne** / Tolaşsa boynuma görsem biri sîmîn bileklerden

şüküfe: çiçek, tomurcuk.

G.135/2 Der-miyân it varuñı nergis gibi bâğ içre kim / Dökilüp saçılmağ öğretti **şüküfe** dirhemi

şümâr eylemek [K]: hesaplamak, saymak.

G.122/4 Kādünle zülfüñ ucından elemleürümi benüm / Kıyâmete degin olmaz **şümâr eylemeğe**

T

tā:

1. olsun diye, olması için.

G.5/4 Reyhān haṭuñı yazduğı bu kâtib-i kudret / **Tā** âyet-i haḡ ola cemālünde hüveyda

2. deġin, dek, kadar.

G.65/5 Hısāb olınmaya yazılsa **tā** ki rüz-ı şümār / Şaçuñ girihleri kim dilde bī-şümār itdün

3. bir şeyin başladığı veya sona erdiği noktayı, zaman ve uzaklık bakımından abartmalı bir biçimde anlatan bir söz, başından sonuna kadar.

G.141/4 K̄ara Boġdān gözine ‘ālemi **tā** tār itdüm / Emrūme tābi‘ olan server-i Tātār oldu

tā -e deġin: ta -e kadar.

G.20/4 **Tā** şubḡa **deġin** yummasa göz tañ mı kevākib / Āhumla felek yana diyüben ḡazeri var

tā ebed [K]: sonsuza kadar.

G.45/5 **Tā ebed** tārık kalmaz zulmet-i dünyā-yı dūn / ‘Işık nūrı kim şala dil ḡānesi içre şu‘ā‘

tā ḡaşr olunca [K]: öldükten sonra yeniden dirilinceye kadar, kıyamete kadar.

G.89/2 Dilde ġamzeñ zaḡmını **tā ḡaşr olunca** iy şanem / Tende her kıl dil olup söylerse diñlenmez benim

tā ki: ne zaman ki.

G.125/4 Cevher-i eşkümlü çeşmüm ḡānesin zeyn iderem / **Tā ki** şultān-ı ḡayālün ola miḡmān her gice

tā şubḡ olunca [K]: ta sabaha kadar.

G.125/6 Gitmesün diyü ḡayālün gözlerümden ḡ‘āb ile / İderem **tā şubḡ olunca** āḡ u efġān her gice

tā şubḡa deġin [K]: bkz. “tā şubḡ olunca”.

G.53/4 **Tā şubḡa deġin** nālem ile ḡalka niçe bir / Sevdāsiyile sünbülünün derd-i ser itmek

tā şubḡa dek [K]: bkz. “tā şubḡ olunca”, “tā şubḡa deġin”.

G.61/7 Ol meh-i bedrün bilin ‘Adlī der-āġuş eylemek / Her gice **tā şubḡa dek** fikr-i muḡālündür senün

ta‘ab: zahmet, meşakkat, sıkıntı, zorluk.

G.41/4 Ağyār nigār ile şafā bezmini eyler / ‘Uşşāka ezel kısmeti renc ü **ta‘ab** olmuş

tāb:

1. kıvrım.

1.1. saç kıvrımı.

G.38/3 Bi'llāh iy ehl-i naḡar eyleñ temāşā k'ol şanem / Zülfine her **tābda** bir māḡ-ı tābān baġlamış

1.2. sümbülün kıvrımlı şekli.

G.56/2 Gül yüzün rengi hayâdan garç-ı âb itdi güli / Pîç ü táb-ı kâkülün **tâbm** giderdi sünbülün

tâbi^c olmak [D]: itaat etmek, emrine girmek.

G.141/4 Kara Boğdân gözine ‘âlemi tâ târ itdüm / Emrüme **tâbi^c olan** server-i Tâtâr oldı

táb-ı tebinde: hararet, sıcaklık || sevgilinin neden olduğu ızdırıp.

G.93/6 Zülfünün sevdalarında ‘aklı şeydâ eyledüm / Miñnetün **táb-ı tebinde** cânı bî-táb eyledüm

tabîb:

1. hekim, doktor.

G.7/6 Derd-i dil dermânını şordum **tabîbe** didi kim / Şerbet-i la‘linden özge derdüne yokdur deva

G.10/1 Âh kim derdüme dermân itmege ‘âciz **tabîb** / Dermend ü mübtelâ üftâdeyem merd-i garîb

1.1. sevgili.

G.74/1 İy **tabîbüm** derdmem derdüme bir çäre kıl / Şehr ü küy içre şabâ gibi yeter âvâre kıl

G.125/7 ‘Adlî-i dil-ğastenün derdine olurdu **tabîb** / Dostum kol bilüne tolarsa dermân her gece

tabîb-i cân u dil: can ve gönül doktoru/hekimi || sevgili.

G.34/2 ‘Aşkınun bîmâriyam dârü'l-belâ-i gamda qor / Ol **tabîb-i cân u dil** ben ğastei tîmârsuz

G.70/6 La‘l-i nâbuñ şerbetiyle iy **tabîb-i cân u dil** / ‘Âşık-ı dil-ğastenün derdine dermân eylegil

tabîb-i ğaste-dil: hasta günlün doktoru || sevgilinin dudakları.

G.19/5 Lebün dârü'ş-şifâsından umar dil derdine derman / **Tabîb-i ğaste-dillersin** devâsın derdmemd ister

ta‘bîr: lafız ile beyan, rüya yorumu.

G.137/1 Gice uyğuda gönül cennetde gördi yirini / Kûy-ı dil-berde iğâmetdür didi **ta‘bîrini**

ta‘bîr ‘aksidür [K]: rüyada görülen bir durumun gerçek hayatta tersinin çıktığına/çıkacağına dair bir inanç.

G.27/6 Cinânda yürür idüm vâkı‘amda dimişsin / Düşünse ğayr ola şüfî ki **‘aksidür ta‘bîr**

tabla-i ‘Attar: içinde güzel kokullar bulunan aktarın tablası.

G.114/2 Bûy-ı zülf-i müşg-i çini olmasa / Ğazâ alınmaz **tabla-i ‘Attar'dan**

tâc:

1. hükümdarların başlarına giydikleri şey. Taht ile birlikte hükümdarlığa işaret eder.

1.1. sevgilinin kıvrım kıvrım olan saç uçları.

G.49/5 ‘Adlî ser-i zülfünle ayağun tozın ister / Kim saltanatında dahı **tâc** u kemeri yok

1.2. Osmanlı Padişahlığı.

G.95/5 **Tâc** u taht u külehi terk idelüm 'ışk içre / 'Adlîyâ şu'le-i âhum yetire tâc-ı zerüm

tâc-ı şâhî: şahlık, padişahlık tacı || Osmanlı Padişahlığı.

G.45/7 Mâl-i kalbîdür hemân cem'iyetinden fâ'ideñ / **Tâc-ı şâhîden** ne oldı hâşılıñ gayrı şudâ'

G.56/5 Eşk-i çeşmünden gül-âb itseñ yeridür 'Adlîyâ / **Tâc-ı şâhîden** baş ağrısı degül mi hâşılıñ

tâc-ı zerüm: altın taç || padişahın altın tacı; güneş; aşığın ahı.

G.95/5 Tâc u taht u külehi terk idelüm 'ışk içre / 'Adlîyâ şu'le-i âhum yetire **tâc-ı zerüm**

tâcir: tüccar || aşık.

G.91/6 Ğamuña cân virüben ğâyet ucuz avlamışam / Şatun almağda dimen ben dağı **tâcir** degülem

tâcver: padişah, hükümdar.

G.139/5 **Tâcverler** senden öğrensün efendi begligi / Bendeler 'Adlî'den öğrensün gelüp çâkerligi

taħammül itmek [K]: dayanmak, katlanmak.

G.6/6 Dil za'îf oldı **taħammül idemez** bâr-ı ğama / Serber olur ğam-ı hicrân dağı her bâr bana

taħfff itmek [K]: küçümsemek, hor görmek.

G.77/3 Zâhid añmaz kendünün halvetde esrârın görün / 'Aşıkı içre diyü **taħfff idermiş** ol şakîl

taħmîr: maya, öz, fitrat.

G.137/2 Dest-i Kudret mebd-e-i fitratda beñzer eylemiş / Âb u ħâk-i 'ışk ile 'aşıklarun **taħmîrini**

taħmîr olmak [K]: yoğrulmak, mayalanmak.

G.73/3 Ĥâk-i âdem ğam ile **taħmîr olupdur** ğâlibâ / Bî-ğam olan olmaya cins-i benî-âdem gönül

taħrîk itmek [K]: tahrik etmek, harekete geçirmek, kışkırtmak.

G.41/2 Ķan itmege **taħrîk iden** ğamzesiyimiş / 'Aşıkları dâr itmege zülfi sebep olmış

taht: taht, hükümdarların resmen oturdukları büyük sandalye yahut koltuk, makam || hükümdarlık; padişahlık makamı.

G.95/5 Tâc u **taht** u külehi terk idelüm 'ışk içre / 'Adlîyâ şu'le-i âhum yetire tâc-ı zerüm

taht-ı Keykāvūs: Keykâvus'un tahtı || Şehnâme'de adı anılan on ikinci İran padişahı. Keykûbâd'ın oğlu, Siyâvuş'un babası ve Keyhüsrev'in dedesi. Elbürz Dağı'nda kendisine bir saray ve eğlence yerleri yaptırdığı bilinir. Tanıkta bu duruma atıf vardır.

G.46/3 Âstânunnda sifâl-i seglerünle mey içüp / Câm-ı Cem'den **taht-ı Keykāvūs'dan** itdüm ferâğ

ta'îr: uçan, uçucu, kuş || aşık.

G.49/2 Nâveklerin ol kaşı kemân aldı tenümden / Ol **ta'îre** döndüm ki anuñ bâl ü peri yok

taḳarrüb: yaklaşma, yakınlaşma. Tanıkta Allah'a yaklaşma anlamında kullanılmıştır.

G.3/1 Muhammed-i ‘Arabî kim Resül-i ekmeldür / **Taḳarrüb** ile kamu enbiyâdan efdaldür

ṭāḳati teng olmak [K]: takati kalmamak, takati kesilmek, gücü azalmak, gücü bitmek.

G.57/6 Cefâ taşıyla şındı şabr ayağı / Mecâlüm gitdi **oldı ṭāḳatüm teng**

taḳdîr:

1. kader, yazgı.

1.1. aşığın kaderi, bela ve dert.

G.113/7 Belâ vü derdimiş iy dil ezelden ‘Adlî’ye kısmet / Fiğân u nâleden geç kim budur **taḳdîr** îlâhumdan

1.2. Osmanlı Padişahlığının nasip olması.

K1.1/1 Çün rüz-ı ezeli kısmet olmuş bize devlet / **Taḳdîre** rızâ virmeyesün buña sebep ne

taḳdîr iden [K]: hükmü veren, Allah.

G.11/5 Her devânuñ şerbetini la’l-i cânânda çomış / ‘Adlîyâ derdi saña **taḳdîr iden** rüz-ı elest

taḳdîr-i Rabbânî: Allah'ın takdiri.

G.109/7 Gehî vaşl ü gehî fūrḳat zihî **taḳdîr-i Rabbânî** / Şikâyet eyleme ‘Adlî kevâkibden feleklerden

taḳrîr itmek [K]: anlatmak, açıklamak, ifade etmek.

G.14/4 Çün mâ-cerâ bilindi başuñdan **itme taḳrîr** / Ol nesne kim ‘ayândur olmaz beyâne muḫtâc

taḳşîr itmemek [D]: kusur etmemek, eksiksiz yerine getirmek.

G.27/5 Benüm kuşürümü bulduñ vefâda anuñçün / Sen **itmedün** hele cevır eylemekde hîc **taḳşîr**

ṭaleb:

1. isteme, dileme, arzu etme.

1.1. kavuşma isteği

G.41/3 Gerçi ṭaleb itmek ile cânân ele girmez / Cânâne yine irmege bâ’iş **ṭaleb** olmuş

1.2. saltanat talebi.

K1.1/2 Haccü'l-ḥarameynem diyüben da’vi kılursın / Bu saltanat-ı dünyeye pes bunca **ṭaleb** ne

ṭaleb eyleye [K]: talep eder, ister, arzular.

G.67/1 Ben ḥâke tecellî ide ger nür-ı cemâlün / Her zerre-i ḥâküm **ṭaleb eyleye** vişâlün

ṭaleb itmek [K]: talep etmek, istemek, arzulamak.

G.10/7 Var daħı ‘Adlī cihānda ‘ayş u nūş **itme taleb** / Çün saña bezm-i ezelde cām-ı ğamdandır naşīb

taleb itmek ile cānān ele girmez [A]: ağlamakla yâr ele girmez; kişi çok sevdiği şeye yalnızca özlemine çekmekle kavuşamaz, onu elde etmenin yollarını bulmalıdır.

G.41/3 Gerçi **taleb itmek ile cānān ele girmez** / Cānāne yine irmege bā‘iş taleb olmuş

taleb kılmak [K]: bkz. “taleb itmek”.

G.106/2 Haṭṭı gelmedin gül-i vaşlın **taleb kıl** iy gönül / Kim hazān faşlında haṭṭ olmaz iñen bustāndan

ṭālī‘: talih, baht, kader.

G.139/1 Ger müyesser ide **ṭālī‘** zülfüñe hemserligi / Başa iletür cihān içinde ol serverligi

ṭālib: isteyen, talep ve arzu eden || aşık.

G.47/3 Kañlu yaşımı ne dem kim isteseñ hāzır durur / La‘l-i nābı eylemez **ṭāliblere** ma‘den dirīĝ

G.100/3 Cān virürler ayaĝuñ topraĝına **ṭāliblerüñ** / Nice müflis ola diye kīmyāyı sevmez

ṭālib olmak [K]: istemek, talep etmek.

G.14/1 Dīdāre **ṭālib olan** olmaz cināne muhtāc / Cānāne ihtiyāc it gel olma cāne muhtāc

G.126/3 Ser-i küyuñ hevāsına cināna **ṭālib olurlar** / Ṭudaĝuñ yādına cānlar virürler āb-ı hayvāne

ta‘līm almak [K]: eğitim almak, ders almak || bülbüllerin aşıktan inleyiş dersi alması.

G.126/2 Gül-i hüsñünden ayru gülsitānda eylesem zārī / Çemen bülbülleri **ta‘līm alurlar** benden eĝāne

ta‘līm itmek [K]: öğretmek, eğitmek.

G.139/4 Gözlerüm yaşından alur ebr-i bārān dökmeĝi / Lāleye hūñin ciger **ta‘līm ider** micmerligi

ta‘līm kılmak [K]: bkz. “ta‘līm itmek”.

G.143/1 ‘Ārızuñ vireli Mūşā‘ya yed-i Beyzā‘yı / **Kıldı ta‘līm** Mesīhāya lebüñ ihyāyı

ṭālī‘ şemsi hīç ṭulū‘ eylememek [K]: talihinin güneşi hiç doğmamak || şans yüzüne hiç gülmemek, talihi yaver gitmemek.

G.87/4 **Ṭālī‘üm şemsi** benüm **hīç ṭulū‘ eylemedi** / Şeb-i yeldā-yı ğama toĝmadı bir māh n'idem

ṭama‘ itmek [K]: tamah etmek, çok istemek, ısrarla istemek.

G.97/1 Kaşuñ sevdāsile peyveste cismüm çün hilāl itdüm / Vişāl **itdüm ṭama‘** senden ‘aceb fikr-i muḥāl itdüm

tamām: tamamen, bütünüyle, baştan başa.

G.95/3 Dehenüñ bir söz ile varlĝımı aldı **tamam** / Gerçi kim yoĝ idi bir zerrece andan haberüm

G.96/2 Baħr-ı vücūd içinde bulunmaz aña bedel / ‘Ālem **tamām** olsa şadef bir dūr-i yetīm

tamām olmak [K]: eksiksiz/tam olmak, tamamlanmak.

G.20/3 Sen mehde **tamām olduğına** āyet-i hüsnüñ / Huccet haṭuñı göster aña kim nazarı var

tamāmet: tamamiyle, büsbütün.

G.121/7 Düzüp saf leşker-i ğamzeñ urup yağmaladı Rüm'ı / Çeküp müşğın 'alem zülfüñ **tamāmet** hükmi ider Hind'e

ta'mīr itmek [K]: onarmak; imar etmek.

G.28/3 Zülmi kim şāh eyleye kim virür anuñ dadını / Hānei mi'mār yıksa anı kim **ta'mīr ider**

ta'n: sövme, yerme; ayıplama.

G.10/2 Kūy-ı dil-berde raķibüñ **ta'nı** bildürdi bana / Hār ucından gülsitān içre ne çekmiş 'andelīb

G.82/2 **Ṭa'n** taşından girüp göñlüne olmadum ḥalāş / Melce' vü me'vāmı ben gerçi ki sengīñ eyledüm

ṭa'n: ayıp, tuhaf, acayip.

G.51/7 Hevā-yı 'ışķı dil-dāruñ dimāğüñ eylese muḥtel / Esās-ı salṭanatda **ṭa'n** degüldür ihtilāl olmak

ṭa'n degül [K]: şaşmamak gerek, tuhaf deĝil.

G.11/2 Bir gice ger yār ile peymāne sürsem reşkden / **Ṭa'n degül** nüh kāse-i gerdün eger bulsa şikest

G.102/5 Ol gülüñ ḥār-ı firāķı ḥavfın idüp **ṭa'n degül** / Şekl-i ḳallāb ile dāmen-gīr olursa yāsemen

ṭa'n eylemek [K]: kınamak, ayıplamak, hor görmek, tepeden bakmak.

G.43/2 'İşķa **ṭa'n eyleridüm** başuma geldi āḥir / Yansa 'ālem ola mı bir ḳurı ḥāşāk ḥalāş

G.116/4 Şūfi **ṭa'n eyler** baña esrārdan bilmez diyü / Ben ḥaķīķat ehliyin 'ışķ-ı mecāzı bilmedin

ṭa'n itmek [K]: bkz. "ṭa'n eylemek".

G.18/4 Zāhidā zühdüñ görüp rind olana **ṭa'n itme** kim / Levḥa ṭarḥın böyle çekmiş üstād-ı naş-bend

G.113/6 Günehdür diyü **ṭa'n itme** çün itdük ḳaşların ḳible / Yüzüm dördürmezem zāhid ḳo nuşı secdegāhumdan

G.129/3 Başuñda cür'a-dānuñ revzen-i hicrūñde mey zarfı / Nidersin **ṭa'n idüp** bi'llāh şūfi mest u ḥayrāne

ṭa'n mı [K]: şaşılır mı.

G.20/4 Tā şubḥa degin yummasa göz **ṭa'n mı** kevākib / Āhumla felek yana diyüben ḥazeri var

ṭa'n yok [K]: şaşılmaz.

G.52/2 'Āşık ki lebüñ yādına mey nüş ide **ṭa'n yok** / Cem kendü olup sāğar aña cām-ı Cem olmak

ṭa'ne itmek [K]: bkz. "ṭa'n eylemek", "ṭa'n itmek".

G.133/3 Baña dīvāne oldı diyü ehl-i 'aḳl **ider ṭa'ne** / Ne mühlik vādidür bilmez meger 'ışķuñ beyabanı

ṭannāz: herkesle eğlenen, istihza eden, alaycı || sevgili, tanıkta sufinin baş eğip teslimiyet gösterdiği kişi.

G.108/3 Kendü añmaz h̄alvetinde başlar kesdüğini / Tanz ider şūfī bize ol gözleri **ṭannāz** için

tanz itmek [D]: alay etmek, dalga geçmek.

G.108/3 Kendü añmaz h̄alvetinde başlar kesdüğini / **Tanz ider** şūfī bize ol gözleri ṭannāz için

tār: karanlık || sevgilinin kara saçları.

G.68/3 Başuma gün mi ṭoġar kim yüzün firākında / Kara saçun gibi ‘ālem gözümde **tār** degül

ṭarab: şiddetli sevinç, neşe, şenlik, sevinçten gelen coşkunluk ve tepinme.

G.33/4 Gönlüm evini yıkalı ‘ālemde şafā yok / Bir h̄āne ki vīrān ola ‘ayş u **ṭarab** olmaz

ṭaraf: yan, cihet, altı yönün her biri.

G.38/5 Lu‘bla cāzūlīg için her bir **ṭarafda** çeşmine / Rişte-i cānlar alup bir deste reyḫān bağlamış

ṭarāvet-i ruḫı vü h̄ālī: yanağının ve beninin tazeliği/güzelliği || sevgilinin yanağının ve beninin tazeliği/güzelliği.

G.66/2 Dilüme lāle gibi deşt-i ġamda dāġ kodı / **Ṭarāvet-i ruḫı vü h̄ālī** gül-‘izārlarun

tārīk: karanlık.

G.45/5 Tā ebed **tārīk** kalmaz zulmet-i dünyā-yı dūn / ‘Işk nūrı kim şala dil h̄ānesi içre şu‘ā‘

ṭarīk-i ‘ışk: aşk yolu.

G.44/4 Çün **ṭarīk-i ‘ışka** cān virmekdür iy dil ibtidā / Kimse āḫir bulmaz aña nihāyet hem vasat

G.97/5 Geh öldüm ġamzesinden geh lebinden tāze cān buldum / **Ṭarīk-i ‘ışk** içinde ‘Adlīyā tebdīl-i h̄āl itdüm

tārmār eylemek [D]: perişan duruma getirmek, perişan etmek.

G.122/6 Şaçuna ‘Adlī gönül cem‘ idüp ki cān atdı / İver mi zülfün anı **tārmār eylemege**

ṭarrār: hilekar || sevgilinin saçları, sevgili.

G.36/4 Alur gönlin virür barmaġ hisābın / Kim olsa zülfi **ṭarrār** ile munis

G.126/4 Şaçun başlar keser **ṭarrārlik** fenninde iy hūnī / Yüzün şeb-revlik öğredür saçunda māh-ı tābāne

G.133/2 Şaçı **ṭarrārilar** mekrine bir dil olmasun meftun / Gözi kāfirlere düşürme yā Rab bir Müselmān’ı

ṭaş:

1. taş.

1.1. yol, aracı.

G.57/6 Cefā **ṭaşıyla** şındı şabr ayaġı / Mecālüm gitdi oldu ṭākatüm teng

1.2. engel.

G.82/2 Ṭa‘n **ṭaşından** girüp gönlüne olmadum h̄alāş / Melce’ vü me‘vāmı ben gerçi ki sengin eyledüm

taşa çalmak [D]: taşa vurup kırmak || vazgeçmek.

G.34/4 Şiše-i nāmūsımı ‘aşkuñda **çaldum taşlara** / Bu meşeldür dōstum ‘āşık gerekdür ‘ārsuz

taşvîr eylemek [K]: betimlemek, resmetmek.

G.105/5 Yazmışıdüm şüret-i cānāni dil levhinde ben / Hüsni **taşvîr eylemek** hiç olmadın üstāddan

tatlu: tatlı, şeker tadında olan.

G.18/2 Öykünürmiş leblerüñe sükker iñen **tatludur** / Nāz ile güftāre gelseñ telh olur bāzār-ı khand

tatlu uyhu: tatlı uyku || ölüm.

G.98/4 Şabruñ acısına cān döymez meded xanı ecel / Mā-yı zevkum var xanı şol **tatlu uyhudan** benüm

tavāf itmek [K]: kutsal bir şeyin çevresini törensel olarak dolaşmak || sevgilinin köyünü tavaf etmek.

G.48/3 Pertev-i nūr-ı cemālūñ görmege iy meh senūñ / Ka‘be-i kūyuñ melā‘ik her dem **iderler tavāf**

tāvus: erkeğinin tüyleri uzun, kuyruğu parlak, güzel renkli, acı ve tiz sesli, süs hayvanı olarak beslenen bir kuş. Ortaçağ'da eti uzun süre bozulmadığı için 'soylu kuş' olarak bilinir. Bir efsaneye göre de tavus, cennette bir kuş iken şeytanın cennete girmesine alet olmuş ve Âdem ile Havvâ'nın yasak meyveyi yemelerinden sonra cennetten çıkarılmıştır. Bu nedenle çok güzel bir kuş olmasına rağmen ayakları çok çirkin ve çıplaktır. Tanıkta aşığa atfen kullanılmıştır.

G.109/4 Şeher **tāvus** idüp cilve irişmez zülf-i zībāña / Cehāletden ider nāle döger miskīn bileklerden

tažallum eyleyü [K]: sızlan, yakın.

G.129/7 Bugün zulm ehlini dīvānuña da‘vet idüp ‘adl it / **Tažallum eyleyü** varsañ gerek bir ‘āli dīvāne

tāze:

1. yeni, yenice.

G.38/7 ‘Adlî'nüñ nazmın gören vaşf-ı ruhuñla didi kim / Cem‘ idüp evrāk-ı gül bir **tāze** dīvān bağlamış

2. taze, genç, körpe.

G.67/3 Bir berk-i hazān-dīde mişālinde kılupdur / Beñzümi xadi fūrkatı ol **tāze** nihālūñ

Mrb.1/7 Bir perī-zāde vü meh-rū şanem ü **tāze** cüvān / İdeli gün yüzini perde-i zülfinde nihan / ‘Adlî'nüñ gözlerine oldı karañu dü cihan / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

3. taze, yeni || yeşil, yemyeşil.

G.86/5 Güller açup dāğlardan goncalar peykāndan / Sīnemi ben ‘Adlîyā **tāze** gülistān eylerem

tāze ‘āşık tāze dīvāne [A]: yeni aşık, yeni deli demektir. Delilik halinin aşık olmakla başladığını iddia eden meşhur bir söz.

G.30/5 **Tāze ‘āşık tāze dīvāne** meşel meşhurdur / Gitdi Ferhād ile Mecnūn ‘ışkumuñ gavğāsıdır

tāze cān bulmak [D]: cana can katmak, yaşama gücünü artırmak.

G.97/5 Geh öldüm gâmzesinden geh lebinden **tāze cān buldum** / ʿArīḳ-i ʿışḳ içinde ʿAdlīyā tebdīl-i ḥāl itdüm

tāze eylemek [D]: tazelemek, yenilemek, canlandırmak.

G.135/4 **Tāze eyleñ** bāde ābıyla dil-i pejmürdei / Nice virdi āb-rū ezhāre görüñ şebnemi

taʿzīr: yapmacık tövbe ve istiğfar.

G.137/3 Sāḳi-i devrān beni bir cām ile mest itdi kim / ʿışḳ şerʿi menʿ kılmış muhtesib **taʿzīrini**

taʿzīr itmek [K]: azarlamak, takdir etmek.

G.28/1 Muhtesib ʿāşıḳları mest olıcaḳ **taʿzīr ider** / Mesʿele budur ki ʿāşıḳlar anı tekfīr ider

tebdīl-i ḥāl itmek [K]: halden hale girmek, ruh hali sürekli değişmek.

G.97/5 Geh öldüm gâmzesinden geh lebinden **tāze cān buldum** / ʿArīḳ-i ʿışḳ içinde ʿAdlīyā tebdīl-i ḥāl itdüm

tebessüm itmek [K]: gülümsemek.

G.140/7 Luṭfını ʿAdlī'ye dā'im ol cefākāruñ gören / Ğoncaveş ağzın açup **ider tebessüm** gül gibi

tecellī: görünme, belirme, bir şeyin açıkça görünmesi || Allah'ın Tur Dağı'nda Hz. Musa'ya görünmesi.

G.63/6 ʿŪr-ı ʿışḳ içre **tecellī** dileseñ Mūsāvār / Meşrebüñ āb-ı revān gibi revān pāk gerek

tecellī itmek [K]: ortaya çıkmak, görünmek, yansımak.

G.67/1 Ben ḥāke **tecellī ide** ger nūr-ı cemālūñ / Her zerre-i ḥāküm ṭaleb eyleye vişālūñ

tedbīr itmek [D]: tedbir almak, önlem almak.

G.28/5 Göñli milkin ʿAdlī'nüñ ğam leşkeri yaḳmaḳ diler / Hey meded erkān-ı devlet aña ne **tedbīr ider**

G.60/4 Marīz-i ʿışḳ olanlara eṭibbā **idemez tedbīr** / Lebūñden olur olursa benüm derdüme emsemlik

tedbīrini eylemek [D]: tedbirini almak, önlem almak.

G.137/5 ʿışḳ ḥayli şöyle ğālib oldı dil milkine kim / ʿAdlīyā erkān-ı devlet **eylesün tedbīrini**

tefsīr: Kur'ân'ı Kerîm'in mana bakımından izahı.

G.19/3 Mey-i laʿlin içüp vā'iz ḥumār-ı çeşm-i yār olduḳ / Aña di vaʿz u **tefsīri** ki senden nuş u pend ister

tefsīr itmek [K]: yorumlamak, açıklamak.

G.2/4 Minber-i şāḥ üzre çıkmış vaʿz ider murğ-ı çemen / Selsebīl āyâtını **tefsīr ider** enhāre baḳ

te'ḥīr: erteleme, geciktirme.

G.27/3 Bugün ki naḳd ayağuña cān nişār iderem / Ḳabül eyle hey āfet ki öldürür **te'ḥīr**

tekfir itmek [K]: bir kimseyi yaptığı bir işten veya sarfettiği bir sözden dolayı kâfir saymak.

G.28/1 Muhtesib ‘âşıqları mest olıcağ ta‘zîr ider / Mes’ele budur ki ‘âşıklar anı **tekfir ider**

telbîs: hile, oyun || rakibin türlü oyun ve hileleri.

G.4/6 Bil hemân ben dimezem aduña şeytân iy rakîb / Bunca çok **telbîs** ile her kişi dir şeytân saña

telh: acı.

G.17/1 Gül yüzün devrinde ‘uşşâkı rakîb incitmesün / Olduğı yokdur cihânda ‘işret-i nev-rüz **telh**

telh gelmek [D]: acı gelmek.

G.17/3 Gâlib olduğça gönül milkine gam cân incinür / Milk ehiline **gelürmiş** düşmen-i pîrüz **telh**

telh kılmak [K]: acı hale getirmek.

G.130/3 Kıddüñ hâlâvetini lebün şehdi **kıldı telh** / Zülfün kesâd vireli bâzâr-ı ‘anbere

telh olmak [D]: acı olmak.

G.17/2 Acı acı ağladuğum halka te’sîr eyledi / Bu muqarrerdür **olurmuş** nâle-i dil-süz **telh**

G.17/4 Zülfünün fikriyle zulmât-ı gam olur her gece / Gün yüzün hicrinde olur lezzet-i her rüz **telh**

G.17/5 ‘Adl’iyem bezm-i gamuñda nâle-i cân kâm ile / Uş gamuñ çenginde **oldı** baña sâz u süz **telh**

G.18/2 Öykünürmiş leblerüne sükker iñen çatludur / Nâz ile güftâre gelseñ **telh olur** bâzâr-ı kıand

temâm olmak [K]: tamamlanmak, mükemmel seviyeye erişmek.

G.4/5 Hüblık sende **temâm olduğna** huccet durur / Kâtib-i kudret ki yazmış ol haç-ı reyhân saña

temâşâ eyleñ [K]: temaşa edin, seyredin, izleyin.

G.38/3 Bi’llâh iy ehl-i nazar **eyleñ temâşâ** k’ol şanem / Zülfine her tâbda bir mâh-ı tâbân bağlamış

temennâ: temenni, dilek, istek || sevgiliye kavuşma temennisi.

G.76/4 Sen baña rahm eylemeñ ‘âlemde bir emr-i ba’îd / Ben senün vaşluñ **temennâsı** ‘aceb fikr-i muhâl

temennâ eylemek [D]: temenni etmek, istemek, arzulamak.

G.82/4 ‘İşğ pîrinden gam irşâdın **temennâ eyledüm** / Her du‘â kim kıldı ol ben dağı âmîn eyledüm

G.100/4 Yâre didüm vaşluñı Hağ’dan **temennâ eylerem** / Didi dil-ber nâz idüp ben bu du‘âyı sevmezim

temessük eylemek [K]: sıkıca tutmak, yapışmak.

G.129/6 Niçe cân cübbesini çâk idüpdür desti eflâküñ / **Temessük eyleme** ‘Adlî girîbân ile dâmâne

ten:

1. vücut, gövde, beden, cisim; insan vücudunun dış yüzeyi, et, deri.

1.1. aşığın bedeni.

G.22/1 Var iken **tende** benüm rûh-ı revānumdan eſer / Һamdülillāh bir daһı kıldum cemālūne nazār

G.31/4 Tīrūnūn peykāndur cismümde her mū iy ſanem / Var kıyās it kim ne deñlü **tende** peykāndur henüz

G.47/1 ſöyle efkār oldı cismüm k'aña pīrāhen dirīg / **Ten** eger budur aña Һākister-i küłhan dirīg

G.49/2 Nāveklerin ol kaſı kemān aldı **tenümden** / Ol tã'ire döndüm ki anuñ bāl ü peri yok

G.49/3 Һākister idüp virdi **tenüm** bād-ı fenaya / Kimdür ki diyen āhum odinuñ ſereri yok

G.83/2 Olmasa dilde gamuñ **ten** zinde olmaz bir nefes / Dostum bildüm gamuñ cān u cihānumdur benüm

G.85/4 **Ten** ğubārı dāmenūne irmesün diyü revan / Gözlerüm yaſın anuñ üstine bārān eyledüm

G.89/2 Dilde ğamzeñ zaһmını tã haſr olunca iy ſanem / **Tende** her kıl dil olup söylerse diñlenmez benüm

G.111/1 İderem fikr-i miyānuñla **tenüm** mū gibi ben / Dizerem eſki diſüñ yādına lü'lü' gibi ben

G.113/5 Göñülde çeſm-i maħmūruñ hayāliyle ölürsem ben / Bitiser nergis-i ſehlā **tenüm** üzre giyāhumdan

G.115/4 Seyl-i eſküm cismümi ğarķ itmeseydi ſem^c veſ / Āteſ-i āhumla baſdan ıtutuſup yanardı **ten**

G.121/2 Kerem kıl bir nazār daһı beni bī-cān idüp gitme / Ki sensüz bir nefes olmaz ķarārı rūhumuñ **tende**

1.2. sevgilinin bedeni.

G.102/6 Sen bu Һüsn ile ne ādem ne meleksin ne perī / Bir muſavver rūhsın k'olmuş cihān sen cāna **ten teng**: dar || sıkıntılı.

G.57/1 Ğam-ı zülfüñle cān āſüfte dil **teng** / Gözüm yaſı durur la'lüñle hem-reng

tenhā gelmek [K]: yalnız gelmek.

G.26/2 Baķıſuñdan añlayup Һalvet ıturup biñ nāz ile / Ɠolaſup **tenhā gelüp** diye ki Һizmet var mıdur

tennūr: fırın, tandır || aſığın gönlü, yüreği.

G.32/1 Ciger **tennūr** sīnemde dem olmaz kim kebāb olmaz / Gün olmaz rüz-ı hicrūñde gözüm yaſı ſarāb olmaz

tennūr-ı ğam: gam fırını, gam tandır || aſk acısı, aſk derdi.

G.125/5 Gördükçe diyü raķibi saña hem-dem iy melek / Dil yanup **tennūr-ı ğamda** oldı büryān her gice

ter:

1. daha taze, daha canlı.

G.107/5 Һasret-i la'l-i lebūñle yaſumuñ her ķatresi / Süz-ı hicrūñde senüñ rengīn ü **ter** 'unnābdan

2. yaſ, ıslak; ılık.

G.126/5 Cihānda ķalmayaydı Һuſķ u **ter** Һākister olaydı / ſerār-ı berķ-i āhum od biraķsa nār-ı süzāne

terahhüm eyleseñ [D]: merhamet edeceksen.

G.20/8 ‘Adlî’ye **terahhüm** demidür **eyleseñ** iy dōst / Cān geldi lebe şimdi zarūrī seferi var

tereddüt çekmeye [K]: tereddüt etmez.

G.51/4 **Tereddüt çekmeye** aġyār la‘lūñ iltifatına / Baña mı ıaldı vaşluñ istemek fikr-i muhāl olmak

terk eyleye [K]: bırakır, vazgeçer, uzaklaşır.

G.107/4 Ka‘be-i hüsnünde zāhid görse ıaşuñ iy şanem / Kıblei **terk eyleye** yüz döndere mihrābdan

terk itmek [K]: terk etmek, vazgeçmek, bırakmak.

G.19/4 Cihānuñ ‘izzet ü cāhını **terk itdi** levend-i dil / Çü cümle şimdi dil-berler yaıasuz bir levend ister

G.58/7 ‘Adlî şî‘r ü ġazeli **terk idüben** defteri dūr / Çünkü şerh olmaz imiş haşre degin derd-i serüñ

G.91/7 ‘Adlî’ye derd ü ġamuñ oldu çün ol demde naşīb / Hāk olup sine girem **terk ide** āhır degülem

G.95/5 Tāc u taht u külehi **terk idelüm** ‘ışık içre / ‘Adliyā şu‘le-i āhum yetire tād-ı zerüm

G.136/5 ‘Adlî sen anı terk ideġör ‘ākıl iseñ ger / **Terk itse** gerek seni ıo bu milk-i hārābı

G.143/6 ‘Adlî gibi şeh olan işigüñi **terk idüben** / Başına aldı ‘abeş yire kıru ġavġāyı

terk ideġör [K]: terk et, bırak.

G.136/5 ‘Adlî sen anı **terk ideġör** ‘ākıl iseñ ger / Terk itse gerek seni ıo bu milk-i hārābı

terk idüp gitmek [K]: terk edip gitmek, bırakmak, ayrılmak.

G.83/3 Nice yaşlar dökmesün çeşm-i revān arduñca kim / **Terk idüp giden** beni rüh-i revānumdur benüm

terk-i diyār itmek [K]: terk-i diyar etmek, memleketten göçmek.

G.140/5 Hāl-i müşġinüñ hevāsıyle **idüp terk-i diyar** / Rüm'a geldi müşk-i Çin sevdāyile fülful gibi

tesbīh: “sübhanAllah” diyerek Allah’ı takdis etme, onun her türlü kusurdan arınmış olduğunu dile getirme.

G.103/3 Namāz u zıkr ü **tesbīhüñ** baña ‘arz itme iy zāhid / Olursañ mübtelā ‘ışka Hāk'a lāyık ‘amel dirsın

te’sīr eylemek [D]: tesir etmek, etkilemek.

G.17/2 Acı acı aġladuġum halka **te’sīr eyledi** / Bu muıarrerdür olurmış nāle-i dil-süz telh

teskīn itmek [K]: yatıştırmak, dindirmek.

G.16/2 Dile geldükce hayāli ġamı **teskīn iderem** / Merdüm olan ıtatar elbette de mihmānı ferah

teşne: susamış || kanına susamış, can ve gönül.

G.124/3 Kılıcuñ üstine cān u gönül ki cān atdı / ‘Aceb mi cān vire ger **teşne** bir içim āba

tevbe: tövbe, işlediġi bir ġünah veya suçtan pişman olarak bir daha yapmamaya karar verme.

G.74/3 **Tevbe** nef' itmez riyâyile olıcağ zâhidâ / 'Işkı ihlâş ile cürmüñ maḥvına keffâre kıl

tezelzül-i dehr: dünya depremi; zamanın en büyük depremi.

G.144/4 Dahı **tezelzül-i dehr** itmez idi hîç gezend / Göñül ḥarâbesinüñ yâr olaydı mi'mârı

tezyîn eylemek [K]: süslemek.

G.82/1 Qollarımı dâğ-ı hicrân ile **tezyîn eyledüm** / Boynuña bu heykeli aşmağa zerrîn eyledüm

tırâş kılmak [K]: tıraş etmek, kesmek.

G.44/2 'Arızuñda ḥaṭṭ-ı müşgînüñ niçün **kılduñ tıraş** / Eylemez çün kâtib-i Qudret bilürsin sehv ḥaṭ

tîğ: kılıç || sevgilinin yan bakışı.

G.86/4 Ğamzeñ oqları irerse kimseye bildürmezem / Ben ki sînemde cefâ **tîğini** pinhân eylerem

G.128/1 Hışm idüp çeşmüñ urur bağruma yare çâre ne / Ğamzeñüñ **tîği** ider dil pâre pâre çâre ne

tîğ çekmek [K]: kılıç çekmek || sevgilinin öfkeli yan bakışı.

G.53/6 Hışm ile gözüñ **tîğ çeker** merdüm-i şühuñ / Mest olsa kaçan 'âdetidür şür u şer itmek

G.91/2 Gözlerüñ **tîğ çeker** kaşdı bu kim cānum ala / Şanemâ ivme ki ben şanma ki ḥâzır degülem

tîğ-i bî-niyâm: kınısız kılıç, kınısından çıkmış kılıç || sevgilinin kirpikleri.

G.99/2 Kâfir gözini yâr Müselmân ider gibi / Müjgâni tutmuş iki taraf **tîğ-i bî-niyâm**

tîğ-i ğamze: sevgilinin yan bakış kılıcı; keskin ve sert bakış.

G.31/3 **Tîğ-i ğamzeñden** kaçar çeşmüñle ceng itmez kişi / Gerçi dâğ-ı fûrkatüñ sînemde qalkandur henüz

tîğ-i ḥün-âşâm: kanlar içen kılıç, tek darbeyle başı yere düşüren kılıç || sevgilinin kirpikleri.

G.98/3 **Tîğ-i ḥün-âşâmuña** dil döstüm düşmen dimiş / Hey ma'âza'llah neme yâr u begüm düşmen benüm

tîğ-i ḥün-bârı kanumı içeliden [D]: kan dökücü kılıç kanımı içtiğinden beri. İfade tanıkta, "tiğ içürmek" deyimine atfen kullanılmıştır. Tiğ içürmek, bir kılıç darbesiyle başı yere düşürmek anlamına gelir. Tanıkta, sevgilinin yan bakışlarının aşık üzerindeki etkisi söz konusu deyim ile anlatılmak istenmiştir.

G.144/2 Cihânda yüz şuyını ḥâşıl itdi **içeliden** / Şu gibi **kanumı** bir demde **tîğ-i ḥün-bârı**

tîğ-i müje: kirpik kılıcı, kılıca benzer kirpik || sevgilinin yan bakışları.

G.132/6 Her laḥza gözüñ **tîğ-i müjeñ** çekdüği bu kim / 'Âdetdür olur düzd ü ḥarâmî çü zer üzre

tîğüñ üstine cān virmek [D]: kama, bıçak, hançer gibi ucu sivri, keskin bir aleti kalp üstüne dayayıp hızla yere atılmaya ve bu suretle hançer göğüsten girip arkadan çıkarak intihar etmeye vaktiyle "hançere düşmek" derlermiş. Tanıkta ifade tam olarak

böyle geçmese de "kılıcın üstünde can vermek" anlamıyla bu duruma atfen kullanılmıştır. Söz konusu terki, "bir şeyi çok istemek" anlamıyla da değerlendirilebilir.

G.45/1 Hınçerüñden istemez kaç'ā dil ü cān inķitā' / **Tīgüñ üstine** gönül **cān virdüğine** ne nizā'

tīmār itmek [K]: iyileştirmek, tedavi etmek.

G.21/3 Çeşm-i zaḥmı baḡrumı çāk eyledi ol kāfirüñ / Bir Müselmān yok mı 'ālemde baña **tīmār ider**

tīr:

1. ok.

1.1. sevgilinin kirpikleri, sevgilinin yan bakış oku, sevgilinin keskin ve sert bakışları.

G.27/4 Bu şevķ ile dilerem ķişıñe olam ķurbān / Ki āhu-yı dile şīrāne urasın bir **tīr**

G.31/4 **Tīrūññ** peykānidur cismümde her mü iy şanem / Var kıyās it kim ne deñlü tende peykāndur henüz

G.33/2 'Uşşāka müjeñ **tīrini** her dem ne çekersin / İy rūḥ-ı revān çünkü melekde ḡazab olmaz

G.53/7 'Adlī gibi ger kaçd ide 'uşşāk arasında / Geldükçe müjeñ **tīrine** sīne siper itmek

G.93/7 Şol kadar kim ağladum bu sīne-i şad-çākde / **Tīri** zaḥmın 'Adlīyā gül-berk-i sīr-āb eyledüm

G.126/1 Müjeñ **tīri** geçer sīnemden irer oķ gibi cāna / Kemān-ebrūlaruñ bir kūşeden meyl itse ķurbāna

G.132/7 Cān ķurtarımız olsa siper 'Adlī'ye eflak / **Tīri** müjeññ olsa kaçā vü ķader üzre

1.2. aşıḡın ah oku.

G.109/1 Geçer mi āhumuñ **tīri** irişdükçe feleklerden / Şorarsañ bilesin daḡı feleklerde meleklerden

G.132/3 Āhum irişüp oldı feleklerde kevākib / **Tīrūñ** eşeri olur iricek siper üzre

tīr itmek [K]: ok yapmak, ok haline getirmek || aşıḡın ahını ok yapıp gam askerlerine karşı koyması.

G.28/4 Ğam çerisiyle muķābil olmaḡa 'āşıķlaruñ / Ķāmetin kırup keman āhını aña **tīr ider**

tīr ü kemān [K]: ok ve yay. Tanıkta kirpik ve kaşlara ithafen kullanılmıştır.

G.14/2 Kaşuñla kirpüḡüñden kaçlüme ḡamze besdür / Şemşīzenler olmaz **tīr ü kemāne** muḡtāc

tīr ü peykān eylemek [K]: ok ve temren yapmak. Tanıkta ilkbaharın gonca ve gülleri sonbahara karşı savaşmak için ok ve temrene dönüştürdüḡü söylenmiştir. Ok ve temren, gonca ve gül için teşbih unsuru olarak kullanılmıştır.

G.85/5 Gülşen-i vaşluñ ḡazān-ı hicr ile ceng itmeḡe / Ğoncalarla şāḡ-ı gülden **tīr ü peykān eyledüm**

tīr-i āh: ah oku || aşıḡın ah oku. Aşık, ah okuyla feleḡi/kaderi etkileyebileceḡini ümit eder.

G.61/3 **Tīr-i āhum** her nefes eflāke irgüren benüm / Kaşlaruñ yāyın ķurup 'arz-ı hilālūñdür senüñ

G.83/4 Dest-i cevruñle büküp sen kıaddüm itdükke keman / **Tır-i āhumla** felek her dem nişānumdur benüm

G.89/1 **Tır-i āhum** irişür eflāke eglenmez benüm / Eşk-i çeşmüm seyl olup her lahza diñlenmez benüm

G.93/4 Görinen encüm degüldür sīnesi pür-yāredür / **Tır-i āhı** ol kıadar kim çarha pür-tāb eyledüm

G.123/7 Kıaşuñ hayāliyle döndi kemāna ‘Adlī / Her demde **tır-i āhı** andan irer semaya

tır-i ğamze: yan bakış oku || sevgilinin yan bakış oku.

Mrb.1/2 **Tır-i ğamzeñ** şanemā gözlerüme olalı tüş / Gözlerüm yaş akıdup baħr oluban eyledi cüş / Seyl-i eşküm dökilüp gözlerümi eyledi boş / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

tır-i müje: kirpik oku || sevgilinin kirpiğı veya bakışı.

G.43/4 Ol ki **tır-i müjesiyle** dil ü cān şayd eyler / Ğamzesinden ola mı sīne-i şad-çāk hılaş

tır-i müjġān: bkz. “tır-i müje”.

G.4/3 Dilde ğamzeñ zaħmına merhem didüm dil-ber didi / **Tır-i müjġānum** yeter her lahçada dermān saña

tiryāk: zehre ve bazı hastalıklara karşı kullanılan bir cins macun, panzehir, deva || sevgilinin dudağı.

G.85/2 Hıstedür dil kirpüġüñ zaħmından ammā bāk yok / Çün lebüñ **tiryākini** derdine dermān eyledüm

tīşe-çāk itmek [K]: yarılmak || tanıkta madenlerin define avcıları tarafından kazılmasına atıf vardır. Bu durum, madenlerin aşıġın gözünden incinmesine bağlanmıştır.

G.129/5 Birisi ġarķ-ı āb oldı birisi **tīşe-çāk itdi** / Gözümden infi‘āl ol deñlü irdi baħr ile kāne

toġmak: doğmak, ortaya çıkmak, yükselerek göġe aġmak.

G.87/4 Tālī‘üm şemsi benüm hiç tülū‘ eylemedi / Şeb-i yeldā-yı ġama **toġmadı** bir māh n'idem

G.125/1 Ger ġurüb itse ne ġam hışşid-i raħşān her gice / Gün gibi çünküm **toġar** ol māh-ı tābān her gice

toġrısı: doğrusu.

G.33/5 Sidre'yle boyuñ nisbetini şorana Cibrīl / Kıaddüñ gibi dir **toġrısı** ‘ālī-neseb olmaz

toħm: tohum, bitkilerde dölleme sonunda çiçekten sonra oluşan ve topraġa gömülünce kendisinden yeni bir bitki üreyen tane.

G.105/6 Hırmen-i hısninde dil murġına virmez dānei / Ol şanem şankim getürmiş **toħmını** Bağdād'dan

toħuz eflāk: dokuz felek; semalar, felekler, gökküreler; bahtlar, kaderler, talihler, felek'in çoġulu. Felekler, birbirlerinin üzerine kapaklanmış saydam kaplar olarak düşünülür. Feleklerin yedi ya da dokuz kat olduġu zannedilir. Şairler/aşıklar, ahlarının dumanlarıyla bu felekleri etkileyebileceklerini ve böylece kaderlerini deġistirebileceklerini tasavvur ederler.

G.43/5 Ol kaşı yây eger ‘Adlîye meyil eylemeye / Olmaya âhum oğından **tokuz eflâk** hâlâş

tolamak: dolamak, sarmak.

G.125/7 ‘Adlî-i dil-ḥastenüñ derdine olurdu ṭabîb / Dostum ḫol bilüñe **tolarsa** dermân her gice

tolâb:

1. su değirmeni.

G.24/5 ‘Adlî göz yaşın ağıdup yine **tolâb** gibi / Gülsitân-ı ser-i küyuñ ṭolanup zâr eyler

2. felek, kader, talih; su değirmeni.

G.107/1 İñlerem her dem ziyâde derd ile **tolâbdan** / Yaşum artuḫ mevc urur her laḫzada seyl-âbdan

tolanmak: dolanmak, dolaşmak, gezinmek.

G.24/5 ‘Adlî göz yaşın ağıdup yine ṭolâb gibi / Gülsitân-ı ser-i küyuñ **tolanup** zâr eyler

tolandurmak: dolaştırmak; birisini aldatarak parasını veya malını elinden almak || aşığın gönlünün sevgilinin saçına takılması, asılı kalması.

G.112/2 Dil metâ‘ını añup zülfi **tolandurdu** beni / İtmedüm fâ‘ide bir kılca bu bâzârumdan

tolaşmak: dolaşmak, ilişmek, saç, iplik gibi şeyler birbirine karışarak güç çözümlür duruma gelmek.

G.26/2 Bakışuñdan añlayup ḫalvet ṭurup biñ nâz ile / **Ṭolaşup** tenhâ gelüp diye ki ḫizmet var mıdur

G.134/6 Dil ‘Adlî saçı bendine **tolaşdı** nigâruñ / Anı çekerek ṭut iñen uzatma ipini

tolmak: dolu olmak, dolmak.

G.88/6 Bu muḫaḫkaḫdur ḫaṭ-ı dil-dâr vaşfin ideli / Defter-i ‘âlem **ṭolupdur** ‘Adlîyâ inşâlarum

G.91/3 Nergisüñ siḫriyile dâr-ı cihân **ṭoldı** fiten / Var daḫı’y şüh-ı cihân dime ki sâḫir degülem

G.127/2 Muḫîm olalı gönülde ḫayâli leblerinüñ / Gözüme ḫün-ı ciger **ṭoldı** şimdi nem yirine

ṭoptolı ḫan eylemek [K]: kan gölü haline getirmek, kan gölüne çevirmek.

G.25/6 Ḥasret-i la‘lün için gözlerümün ḫanlı yaşı / Dökilüp yiryüzini **ṭoptolı ḫan eylediler**

toz: çok hafif ve küçük parçalara bölünmüş çok ince toprak || aşığın bedeni.

G.97/4 Hevâda **toz** degüldür zâhir olan gerd-i râhuñda / Bu ḫâkî cismi raḫşuñ ayağında pây-mâl itdüm

G.109/5 Ğubâr olup **tozum** her dem tozarsa n'ola bād ile / Baña çok cevr idüp dil-ber geçürmişdür eleklerden

tozmak: havalanarak çevreye yayılmak, tozlamak.

G.109/5 Ğubâr olup tozum her dem **tozarsa** n'ola bād ile / Baña çok cevr idüp dil-ber geçürmişdür eleklerden

ṭüb: toplanıp yuvarlak olmuş şey, küre; top || çevgan topu.

G.129/1 Bugün ben da'vi-i 'ışık ile geldüm çün bu meydâne / N'ola **tüb** eyler isem başımı ol zülf-i çevgâne

Tübâ: İslami inanışa göre cennette, Sidre'de bulunan; kökü yukarıda, dalları aşağıda ve bütün cenneti gölgeleyen ilahî ağaç || sevgilinin boyu.

G.92/1 **Tübâ** boyuñ ki vaşf idicek müntehâ kılam / Medh-i lebüñde sözlerümi cân-fezâ kılam

tudak:

1. dudak.

1.1. sevgilinin dudağı. Tanıkta sevgilinin dudağı, Mesih'e benzetilmiştir.

G.117/5 **Tudağüñ** üstine zülfüñ egildüğini gören / Didi ki vahy getürmiş Mesih'e Rühü'l-emîn

1.1.1. Tanıkta sevgilinin dudağı, Mesih'e benzetilmiştir.

G.126/3 Ser-i küyuñ hevâsına cinâna tãlib olurlar / **Tudağüñ** yâdına cânlar virürler âb-ı hayvâne

tuğrâ: fermanlarda imza yerine kullanılan işaret || tanıkta, şekil itibariyle sevgilinin kaşlarına benzetilmiştir.

G.30/6 'Adlîyâ hükümüñ anuñçün nâfiz oldı 'âleme / Yazılan 'unvânda yârüñ kaşı **tuğrâsıdur**

G.54/6 Kâtib-i Kudret berât-ı hüsnüñ imlâ ideli / Kaşlarıñ **tuğrâsı** ol menşûra 'unvândur senüñ

tuhfe-i mür: karınca hediyesi. Tanıkta karınca tarafından verilen ve Hz. Süleyman'ın yarısıyla tüm ordusunu doyurduğu yiyecek hediyesine telmih vardır. Bu yiyecek hediyesinin bir çekirge budu olduğu söylenir.

G.16/4 Cändur İşârumuz incinme ayağüñ tozına / **Tuhfe-i mür** ider çünki Süleymân'ı ferağ

tül-i emel: uzun süreli arzu, bitmeyen istek. Tanıklarda sevgilinin uzun saçına atfen kullanılmıştır.

G.50/3 Tırrañ şalalı silsilesin kalmadı kimse / Göñlinde anuñ guşsa vü gam **tül-i emel** yok

G.103/6 Lebüñ vaşfın şoram dırsin ki yok yire heves kılma / Eger yâd eylesem zülfüñ zihî **tül-i emel** dırsin

tulû': doğma, doğuş || güneşin doğuşu.

G.63/4 Âftâb-ı ruğ-ı dil-dâr **tulû'ın** dileyen / Âh u eşk ile aña encüm ü eflâk gerek

tulû' eylemek [K]: doğmak, görünmek.

Mrb.1/5 Dâ'imâ cevır kılur ben kılına şâh n'idem / Şeb-i hicrinde **tulû' eylemez** ol mâh n'idem / Gözlerüm görmez ise gün yüzini âh n'idem / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

tüp itmek [K]: top etmek, top haline getirmek. İfade, çevgan oyunu mazmununun görüldüğü tanıkta çevgan topuna atfen kullanılmıştır.

G.38/4 Mâh u hurşîdi felek meydânına **tüp itmeğe** / Çîn idüp gîsuların müşğ ile çevgân bağlamış

Ṭūr-ı ʿışk: aşkın Tur Dağı || aşkın tecelli ettiği yer.

G.63/6 **Ṭūr-ı ʿışk** içre tecellî dileseñ Mūsāvār / Meşrebüñ āb-ı revān gibi revān pāk gerek

ṭurra: alın saçı || sevgilinin alnından sarkan kıvrıkcık saç lülesi, kâkül.

G.50/3 **Ṭurrañ** şalalı silsilesin ḫalmadı kimse / Göñlinde anuñ ğuşşa vü ğam ṭül-i emel yok

G.51/2 Gehî **ṭurrañ** gibi başdan çıkup şūrîde-ḫāl olmak / Gehî zülfüñ gibi ayağa düşüp pāy-māl olmak

ṭurmak: durmak, beklemek.

G.102/7 Hāy ʿAdlî ne **ṭurursın** vaqt-i gül faşl-ı bahar / Görsin ol gül-çehrei bî-zaḫmet-i ḫār isteyen

ṭüş olmak: [K] yönelmek, rast gelmek, karşılaşmak, erişmek.

Mrb.1/2 Tîr-i ğamzeñ şanemā gözlerüme **olalı ṭüş** / Gözlerüm yaş ağıdıp baḫr oluban eyledi cüş / Seyl-i eşküm dökilüp gözlerümi eyledi boş / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

ṭutam ki [K]: tutalım ki, diyelim ki, varsayalım ki.

G.66/3 Yüzüñ güli ki aña ʿözr-ḫāḫ ola ğam yok / **Ṭutam ki** ḫār-ı belādur bu ḫār-ı zārlaruñ

ṭüṭî: Afrika, Hint ve Amerika'da türleri bulunan eğitildiği takdirde insan gibi konuşan papağan cinsinden renkli bir kuş. Klâsik şiirde pek çok hayale malzeme olan papağanın ilk ve en önemli özelliği konuşabilmesidir. Ayrıca, papağanın şekerle düşkünlüğü, konuştuğu zaman şekerle ödüllendirilmesi de çeşitli hayallere konu olmuştur. Tanıklarda şair ve aşğa atfen kullanılmıştır.

G.19/2 N'ola meyl eylese ḫattüñ ğidā-yı la'l-i nābuña / Çü **ṭüṭî** ḫande olursa ğidā yerine ḫand ister

G.49/1 Şā'irdür ki nigārın leb-i la'l-i teri yok / Şol **ṭüṭiye** benzer ki ğidāya şekkeri yok

G.59/4 **Ṭüṭî** gibi şeker-efşān oluban / Leb-i la'lini ḫoş-maḫāl gerek

ṭüṭî-i ḫuds: kutsal papağan. Söz konusu terkip, klâsik Türk şiirinde çoğunlukla îlâhi mesajları peygamberlere aynen aktardığı için Cebraîl'i çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır. Tanıkta şair kendini, îlâhi mesajları nakletme yönüyle papağana dolayısıyla Cebraîl'e benzetmiştir.

G.34/3 **Ṭüṭî-i ḫudsem** velî iy ḫāce-i Hindüstān / Lāl olupdur nāṭıḫam ol la'l-i şekker-bārsuz

ṭüṭî-i şîrîn-suḫan: tatlı söz söyleyen papağan || Adlî.

G.115/7 Ḥabs-i ğamda dostum şekker-lebüñ vaşf itmeĝe / ʿAdlî gibi olmaya bir **ṭüṭî-i şîrîn-suḫan**

tüṭiyā: göze parlaklık ve kuvvet veren sürme taşı tozu || sevgilinin ayak tozu.

G.7/2 Her ne dem bād-ı nesīm irişe ol dem ideler / Ehl-i cennet gözlerine gerd-i rāhuñ **tüṭiyā**

Mrb.1/3 **Tüṭiyā** olmayalı gözlerüme gerd-i rehüñ / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ / İy gözüm bunca belā derd ile neyki güneḫüñ / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

ṭutmak:

1. tutmak, bekçilik yapmak.

G.46/5 Hâr-ı hicrân ile hûy eyle hemân kim **tutdılar** / Gülşen-i kûyın nigâruñ ‘Adlîyâ büm ile zâğ

2. tutmak, yakalamak.

G.48/2 İt gibi bekler ‘ases tutmak diler mey-h‘âreyi / *Yâ gıyâse'l-müstağîsîn neccinâ mimmâ nehâf*

G.134/6 Dil ‘Adlî saçı bendine tolaşdı nigâruñ / Anı çekerek **tut** iñen uzatma ipini

tutulmak: tutulmak, yakalanmak || aşık olmak; tuzağa düşmek.

G.105/2 Çün **tutuldı** zülfine dil murğı yârüñ çâre ne / Dâm-ı müşgildür halâş olmayısar şayyâddan

U

u/ü: ve bağlacı.

- G.1/8 Ne ümmîd **ü** ne bîmdür işümüz / Hemân bize havf u recâ yaraşur
- G.1/8 Ne ümmîd **ü** ne bîmdür işümüz / Hemân bize havf **u** recâ yaraşur
- G.8/3 ‘Âşıkâ mihr **ü** vefâ kılmak nedür bilmez henüz / Yoğsa ol fettâna söz yok dil-rübâlıktan yana
- G.9/2 Vâdi-i gâmdan geçemez zülf **ü** haddün fikr ile / ‘Âşıkun şeb-dîz-i âh u eşk-i gül-günın şalup
- G.9/2 Vâdi-i gâmdan geçemez zülf **ü** haddün fikr ile / ‘Âşıkun şeb-dîz-i âh **u** eşk-i gül-günın şalup
- G.10/1 Âh kim derdüme dermân itmege ‘âciz tabîb / Derdmend **ü** mübtelâ üftâdeyem merd-i garîb
- G.12/5 Va‘desine iy gönül dil-berlerün aldanma kim / Anlarun olmaz cihânda ‘ahd **ü** peymânı dürüst
- G.19/3 Mey-i la‘lin içüp vâ‘iz humâr-ı çeşm-i yâr olduk / Aña di va‘z **u** tefsiri ki senden nuş u pend ister
- G.19/6 Gönül künc-i kanâ‘atde otur giy hırka-i hüznü / Çü ol şeh kulların dâ‘im fakîr **ü** müstemend ister
- G.21/6 Zülmet-i hicründe bilmez ‘adl **ü** zulmin ‘âlemün / Ol kadar kim ‘Adlî’yi zülfün gâmi efkâr ider
- G.23/3 Şerâr-ı âhum ile ra‘d **u** berke od birağup / Hacîl durur gözümün yağmurından ebr-i bahar
- G.24/2 İrmese büy-ı vefâ zülf **ü** ruhuñdan cânâ / Ne gül eyler anı ne nâfe-i Tâtâr eyler
- G.30/2 Kâbrüm üzre serv dikün şem‘ yağun dostlar / Çün beni hâk eyleyen şevk-ı ruh **u** bâlâsıdur
- G.30/3 Gül yüziyle zevk **u** şâdînün birin on eyleyen / Gülsitân-ı hüsn içinde kâmet-i ra‘nâsıdur
- G.33/4 Gönüm evini yıkalı ‘âlemde şafâ yok / Bir hâne ki vîrân ola ‘ayş **u** tarab olmaz
- G.33/6 Rıdvân lebüni görse diye bâğ-ı cinânda / Bunuñ gibi şîrîn-ter **ü** rengin ruţab olmaz
- G.35/2 Kadd **ü** ruhsârün firâkında gülistân seyrine / Varduğumca baña olur servlerle gül enîs
- G.35/3 Şanuram gülzâr içinde bülbül **ü** gül cem‘ olur / Her kaçan kim ola ol ruhsâr ile kâkül enîs
- G.37/2 Cân bedende fikr-i âgyâr ile bir bülbül durur / Kim aña zâğ **u** zeğan cem‘ olup olmuş hem-kafeş
- G.38/6 Zülf **ü** haţtuñ dir görenler ‘anberin zencir ile / Sihr idüp câzû gözi hurşid-i rahşân bağlamış
- G.41/4 Âgyâr nigâr ile şafâ bezmini eyler / ‘Uşşâka ezel kısmeti renc **ü** ta‘ab olmuş
- G.42/1 Hâbîb-i cân-fezâ sâz öğrenürmiş / Ciger süz **u** cefâ-sâz öğrenürmiş
- G.44/3 Âteş-i âhum yakardı şem‘veş başdan beni / Çeşme-i çeşmüm benüm ger olmasa Ceyhün **u** Şaţ
- G.44/5 Çün dehânuñ sırrınuñ idrâkine irmez ‘uqûl / Vehm **ü** hiss her ne hayâl eylerse olur hep gâlat
- G.48/6 İy gönül saña müsellemler şanma bu derd **ü** bela / Çeşm-i pür-huşmı nigârün kimse’i kılmaz mu‘âf
- G.49/5 ‘Adlî ser-i zülfünle ayağun tozin ister / Kim saltanatında dahî tâc **u** kemeri yok
- G.50/6 Miñnet evidür dâr-ı cihân eyleme feryâd / Bu medrese-i gâmda gönül bahş **u** cedel yok

G.51/1 Niçe bir ben za'ife derd **ü** gamda haste-hâl olmak / Gözüñ bîmârı gibi her zamânda bî-mecâl olmak

G.54/1 Her gice zülfüñ gamından dil perîşândur senüñ / Mihr-i ruhsâruñla her gün şad **u** handândur senüñ

G.55/7 Haşre dek derd **ü** gamın cân u dilüñ itmege şerh / Sîneñ üzre dil ola 'Adlî biten her çemenüñ

G.58/1 Ruhlarıñ şem'î virür nûrını şems **ü** kamerüñ / Yüzüñüñ şevkıyile zulmeti gider seherüñ

G.58/7 'Adlî şî'r **ü** gazeli terk idüben defteri dür / Çünkü şerh olmaz imiş haşre degin derd-i serüñ

G.61/2 Rüz **u** şeb devr eyleyüp yiryüzini pür-nür iden / Ay ile gün pertevi 'aks-i cemâlüñdür senüñ

G.61/5 Gözlerüñ hançer çeküp her lahza kanlar dökdüğü / Fitne-i âhîr-zamânsın mekr **ü** âlüñdür senüñ

G.63/2 Yansalar 'ışk **u** vefâ ehli ben evvel yanaram / Lâ-cerem âteşe evvel has **u** hâşâk gerek

G.63/2 Yansalar 'ışk **u** vefâ ehli ben evvel yanaram / Lâ-cerem âteşe evvel has **u** hâşâk gerek

G.63/4 Âftâb-ı ruh-ı dil-dâr tulû'ın dileyen / Âh **u** eşk ile aña encüm ü eflâk gerek

G.63/4 Âftâb-ı ruh-ı dil-dâr tulû'ın dileyen / Âh **u** eşk ile aña encüm **ü** eflâk gerek

G.63/5 Yer **ü** gök şöhret-i 'ışkumla pür olsun diyenüñ / Âhıñuñ yiri felek kendüsünüñ hâk gerek

G.65/1 Karâr **u** şabrum alup beni bî-karâr itdüñ / Şaçıñ hevâsiyile 'aqlumı târmâr itdüñ

G.67/4 'Uşşâka naşîb olmadı çün halvet **ü** şöhet / Zâhid saña ne gam varımış def'-i melâlüñ

G.69/5 'Adlî dahı ol şeh-i hûbâna cândan kul geçer / İşiginde bende olan Husrev **u** Dârâ degül

G.70/5 Derd **ü** gam mersümünü 'uşşâkdan men' eyleme / Kullarıña pādşâhum luft **u** ihsân eylegil

G.70/5 Derd **ü** gam mersümünü 'uşşâkdan men' eyleme / Kullarıña pādşâhum luft **u** ihsân eylegil

G.74/1 İy tabîbüm derdmemdem derdüme bir çäre kıll / Şehr **ü** küy içre şabâ gibi yeter âvâre kıll

G.77/5 Mâl **u** milk **ü** saltanatla kâdr bulmaz âdemi / 'Adlîyâ 'izzet gerekse işiginde ol zelîl

G.79/3 Bir zavallu âftâb **u** mâh ise bir kej-dehen / Nice kılsunlar senüñle da'vi-i hüsn ü cemal

G.79/4 Kaşlarıña nisbet itdümse hilâli iy kamer / Eyledüm bârik fikir **ü** bağladum nâzûk hayâl

G.83/2 Olmasa dilde gamuñ ten zinde olmaz bir nefes / Dostum bildüm gamuñ cân **u** cihânumdur benüm

G.89/3 Dem-be-dem derd-i dilüm söyler egerçi çeng **ü** ney / Âh kim süz-ı derünüm bir dem aňlanmaz benüm

G.89/4 Nice kim zencîr-i zülfüñ bendini dâ'im çeker / Vâlih **ü** dîvâne göñlüm hiç uşlanmaz benüm

G.91/4 Mey **ü** maħbûb sevüp cân virürem gerçi raķîb / Hele ben sencileyin müfsid ü kâfir degülem

G.91/4 Mey **ü** maħbûb sevüp cân virürem gerçi raķîb / Hele ben sencileyin müfsid **ü** kâfir degülem

G.91/7 'Adlî'ye derd **ü** gamuñ oldu çün ol demde naşîb / Hâk olup sine girem terk ide âhîr degülem

G.93/5 Cân-ı şîrini ki la'lüñ yâdına kıldum feda / Râhat **u** ârâm ile güyâ şeker-h'âb eyledüm

G.95/1 Cismümi eşküme garķ eyleyeli dîdelerüm / Birbirinden n'ola fark olmaz ise baħr **u** berüm

- G.95/5 Tâc **u** taht u külehi terk idelüm 'ışk içre / 'Adlîyâ şu'le-i âhum yetire tâc-ı zerüm
- G.95/5 Tâc u taht **u** külehi terk idelüm 'ışk içre / 'Adlîyâ şu'le-i âhum yetire tâc-ı zerüm
- G.98/3 Tîğ-i hûn-âŝâmuña dil döstüm düşmen dimiş / Hey ma'âza'llah neme yâr **u** begüm düşmen benüm
- G.103/3 Namâz **u** zıkr ü tesbîhüñ baña 'arz itme iy zâhid / Olursañ mübtelâ 'ışka Hâk'a lâyıķ 'amel dirsın
- G.103/3 Namâz u zıkr **ü** tesbîhüñ baña 'arz itme iy zâhid / Olursañ mübtelâ 'ışka Hâk'a lâyıķ 'amel dirsın
- G.103/7 Leb **ü** dendânuñ vaşfin iŝtdi dir seher bülbül / Suhandan dür dizüp 'Adlî ne hoş şîrîn gazel dirsın
- G.107/5 Hâsret-i la'l-i lebünle yaŝumuñ her kıatresi / Süz-ı hicründe senün rengîn **ü** ter 'unnâbdan
- G.109/7 Gehî vaşl **ü** gehî fürkat zihî taqdîr-i Rabbânî / şikâyet eyleme 'Adlî kevâkıbden feleklerden
- G.110/1 Dil-i maħzünü ğamuñ fikriyile şâd ideyin / Sitem **ü** derd ü belâña anı mu'tâd ideyin
- G.110/1 Dil-i maħzünü ğamuñ fikriyile şâd ideyin / Sitem ü derd **ü** belâña anı mu'tâd ideyin
- G.113/7 Belâ vü derdimiş iy dil ezelden 'Adlî'ye kısmet / Fiğân **u** nâleden geç kim budur taqdîr îlâhumdan
- G.121/1 Ne hâşıyyet kıomiŝ yâ Rab Hudâ bu hüsın ile sende / Kıomadı mihr-i ruħsâruñ kıarâr **u** şabrumı bende
- G.122/5 Göñül ki kıan yuduban la'l **ü** güher eyledi cem' / Gözüm diler ayağıña nişâr eylemeğe
- G.124/1 Diler ki bağlana göñlüm o zülf-i pür-tâba / Ne cân virür göre miskîn bend **ü** kıullâba
- G.125/6 Gitmesün diyü hayâlün gözlerümden h'âb ile / İderem tâ şubh olunca âh **u** efgân her gice
- G.126/5 Cihânda kıalmayadı huşk **u** ter hâkister olaydı / şerâr-ı berķ-i âhum od biraķsa nâr-ı süzâne
- G.126/7 Hayât **u** mevt aħkâmında şâh ile gedâ birdür / Berâberdür cefâ-yı çarķ derviş ile şultâne
- G.129/3 Baŝuñda cür'a-dânuñ revzen-i hicründe mey zarfı / Nidersın ta'n idüp bi'llâh ŝüffî mest **u** hayrâne
- G.130/1 Dil viren ol yüzi gül **ü** kıaddi şanavbere / Bir zerre mihri kıalması hürşîd-i envere
- G.130/4 'Âŝıķlaruñ çoğ olduğına dostum incünme / Lâzım degül mi hayl **ü** haşem cem'î beğlere
- G.131/5 Er iseñ zînetine dünyenün meyl eyleme zinhar / ŝaķın aldamasun 'Adlî seni bu Zâl **ü** mekkâre
- G.132/5 Kıanlı yaŝumuñ dânelerin diz ki yaraşur / Simîn-bedene la'l **ü** cevâhir güher üzre
- G.132/6 Her laħza gözün tîğ-i müjeñ çekdüği bu kim / 'Âdetdür olur düzd **ü** hâramî çü zer üzre
- G.133/1 Eger dest-i ğamuñ elinden alaydum girîbânı / Felek evcine ilterdüm feraħdan dest **ü** dâmânı
- G.135/1 Nev-bahâr itdi müzeyyen yine rüy-ı 'âlemi / Bezm-i gülşende bulup bir niçe yâr **u** hem-demi
- G.141/1 Devlet **ü** baħt u sa'âdet bize çün yâr oldu / Nerd-i ğamda dil-i bed-h'âhuñ işi zâr oldu
- G.141/1 Devlet ü baħt **u** sa'âdet bize çün yâr oldu / Nerd-i ğamda dil-i bed-h'âhuñ işi zâr oldu
- N.1/1 Görse dil gözünü 'ayş **u** tarab u yâd eyler / İçse câm-ı lebünü nâle vü feryâd eyler

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cān dökilür / Dürr ü yāķüt çıkar la'l ile mercān dökilür / Ğamzeler zaħmıyile gözlerüme kıan dökilür / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

Mrb.1/7 Bir perī-zāde vü meh-rü şanem ü tāze cüvān / İdeli gün yüzini perde-i zülfinde nihan / 'Adlî'nüñ gözlerine oldı kıarañu dü cihan / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

uc:

1. uc, uc kısım.

1.1. sevgilinin saç uçları.

G.82/3 Zülfüñ **ucından** neler çekdüğümi işidenüñ / Her ne deñlü şād ise göñlüni ğamgīn eyledüm

G.122/4 Kıadıñle zülfüñ **ucından** elemleürümi benüm / Kııyāmete deĝin olmaz şümār eylemeĝe

1.2. sevgilinin tülbentinin uc kısmı.

Mat.4 Kıāmetüñ üzre gören destāruñ **ucin** çīn çīn / Didi zībā yaraşuķdur göre ser üzre semen

ucuz: fiyatı yüksek olmayan, pahası az, düşük fiyatlı, pahalı karşıtı || aşıĝın sevgiliye kavuşmak uğruna canını feda etmesi.

G.123/5 Sen şāha müşteriym cān u cihān vireydüm / Bir dem vişāl olursa **ucuzdur** ol bahaya

ucuz avlamak [D]: ucuza kapatmak, kārlı çıkmak || aşıĝın aşk derdi için canını feda etmesi.

G.91/6 Ğamuña cān virüben ĝāyet **ucuz avlamışam** / Şatun almaķda dimen ben daħı tācir deĝilem

üftāde: düşmüş, düşkün; biçāre || aşık.

G.10/1 Āh kim derdüme dermān itmeĝe 'āciz taḃīb / Derdmend ü mübtelā **üftādeyem** merd-i ĝarīb

uĝrı:

1. hırsız.

1.1. sevgili; sevgilinin can alıcı süzgün bakışları.

G.53/5 Cānı ala dir ğamzeleri dil ħazer eyler / Aşşı ide mi **uĝrıdan** iy dil ħazer itmek

1.2. misk.

G.55/2 Çīn-i zülfine gelür büy alur **uĝrı** diyü / Şaldılar ħabse tutup kıahr ile miskin ħutenüñ

'uķde-i zülf: saç düĝümü || sevgilinin saçının düĝümü.

G.48/5 Serverā sırr-ı dehānuñda senüñ ħayrān ħıred / 'Āciz olmış **'uķde-i zülfünde** 'aķl-ı mü-şikāf

'uķūbet: ceza; eziyet, işkence, azap.

G.1/9 Eger 'adl ile sorasın 'Adlî'yi / **'Uķūbetdür** aña sezā yaraşur

'uķül irmek [D]: akıl ermek; anlamak, çözmek.

G.44/5 Çün dehānuñ sırrınuñ idrākine **irmez 'uķül** / Vehm ü ħiss her ne ħayāl eylerse olur hep ĝalať

ululanmak: büyüklenmek, kendini üstün görmek, büyüklük taslamak.

G.13/4 **Ululanup** seg raķīb itmez nazar ‘aşıqlara / ‘Aşıka sorsañ cihānda nesne yoķ andan ‘abes

ulü'l-ebşār: basiret sahipleri || sevgilinin aşıkları.

G.81/4 Kākülün bendinde oldılar ulü'l-el-bāb kayd / Gözlerün sihrine oldılar **ulü'l-ebşār** kul

ulü'l-el-bāb: akıl sahipleri || sevgilinin aşıkları.

G.81/4 Kākülün bendinde oldılar **ulü'l-el-bāb** kayd / Gözlerün sihrine oldılar ulü'l-ebşār kul

uma: umar, bekler.

G.64/1 Göñül ol ruħları gülnāre varduñ / Şanasın gül **uma** gülzāre varduñ

umar mıdum [K]: umar mıydım, bekler miydım.

G.119/4 Çapuña varmağa küyuñ itlerinden qorqaram / Ben gedā bu hürmeti **umar mıdum** sen şāhdan

ummak: ummak, beklemek, ümit etmek.

G.19/5 Lebün dāriş-şifāsından **umar** dil derdine derman / Tabīb-i haste-dillersin devāsın derdmend ister

G.97/3 Ğamuñ derdine düşmekden devā-yı vaşluñ **umardum** / Cefā yükini çekmekden vefāñı ihtimāl itdüm

‘ummān: büyük deniz, okyanus || aşığın gözyaşları.

G.78/2 Gözüümün yaşını **‘ummāna** nice beñzedeyüm / Ki kenārında bunuñ qatre qadar nem degül ol

‘unnāb: kabuğu kırmızı ve çekirdeği pek sert bir cins küçük meyve, çiğde || aşığın kanlı gözyaşları.

G.107/5 Hāset-i la‘l-i lebünle yaşumuñ her qatresi / Süz-ı hicründe senün rengin ü ter **‘unnābdan**

unudavüz: unutursak.

G.136/2 Zülfün Ğamı cevriñi perişānlıgumuzdan / Ger **unudavüz** bāri sen unutma Ğisābı

unutmak: unutmak.

G.136/2 Zülfün Ğamı cevriñi perişānlıgumuzdan / Ger unudavüz bāri sen **unutma** Ğisābı

G.144/5 Ümīd-i dergeh-i mey-āşam olsalar rindān / **Unutmayalar** o dem ‘Adlī-i günehkārı

‘unvān:

1. isim, vasıf, lakap; bir kitabın veya bir bölümünün, makāle, mektup vb.nin başına yazılan yazı veya kelime, aidiyeti belirten lakap.

1.1. sevgilinin kaşları.

G.30/6 ‘Adlīyā Ğükmün anuñcün nāfiz oldı ‘āleme / Yazılan **‘unvānda** yārün kaşı tuğrāsıdır

G.54/6 Kātib-i Ğudret berāt-ı Ğüsñün imlā ideli / Kaşlarıñ tuğrāsı ol menşūra **‘unvāndur** senün

1.2. sevgilinin saçları.

G.142/4 Defter-i 'ışkuma hattūñ gamıdur ser-nāme / Nāme-i derdüme zülfüñ hamı **'unvān** oldı

urmak:

1. atmak, vurmak.

G.27/4 Bu şevk ile dilerem kışüñe olam kırbān / Ki āhu-yı dile şīrāne **urasın** bir tīr

G.121/7 Düzüp saf leşker-i gamzeñ **urup** yağmaladı Rüm'ı / Çeküp müşgīñ 'alem zülfüñ tamāmet hüküm ider Hind'e

2. nakşetmek, işlemek.

G.114/5 Yüzüme gam dārbın **ur** iy sīm-ten / Aşşı olmaz sikkesüz dinardan

G.128/1 Hışm idüp çeşmüñ **urur** bağruma yare çāre ne / Gamzeñüñ tīgi ider dil pāre pāre çāre ne

'uryān: bkz. "bir kabāya 'uryān koymak".

uşanmak: tekrarlanması, uzun sürmesi dolayısıyla bir şeyden hoşlanmaz veya sıkılır duruma gelmek, bıkmak, bezmek.

G.19/1 Senüñ zencīr-i zülfüñden dil-i dīvāne bend ister / **Uşandı** hicr ile cāndan aşılmağa kemend ister

uşlanmak: uslanmak, akıllanmak, akılı başına gelmek.

G.89/4 Nice kim zencīr-i zülfüñ bendini dā'im çeker / Vālih ü dīvāne gönülüm hīç **uşlanmaz** benim

uş:

1. çünkü.

G.17/5 'Adlī'yem bezm-i gamuñda nāle-i cān kām ile / **Uş** gamuñ çenginde oldı baña sāz u süz telh

2. işte, şimdi.

G.87/2 Şükr iderdüm işigin yaşdanuban yatduğuma / Dergehinden sürer **uş** ben kılını şāh n'idem

3. şu, işte şu.

G.111/7 Raḥm idüp 'Adlī'ye dil-ber didi itüm gibi gel / Sen izüm gözleyürek gitdüm **uş** āhū gibi ben

'uşşāk: aşıklar, aşık'ın çoğulu.

G.17/1 Gül yüzüñ devrinde **'uşşākı** rakīb incitmesün / Olduğı yokdur cihānda 'işret-i nev-rüz telh

G.33/2 **'Uşşāka** müjeñ tīrini her dem ne çekersin / İy rūḥ-ı revān çünki melekde gāzab olmaz

G.41/4 Ağyār nigār ile şafā bezmini eyler / **'Uşşāka** ezel kısmeti renc ü ta'ab olmış

G.53/7 'Adlī gibi ger kaşd ide **'uşşāk** arasında / Geldükçe müjeñ tīrine sīne siper itmek

G.67/4 **'Uşşāka** naşīb olmadı çün ḥalvet ü şoḥbet / Zāhid saña ne gam varımış def'-i melālūñ

G.70/5 Derd ü gam mersümünü **'uşşākdan** men' eyleme / Kullaruña pādşāhum luṭf u iḥsān eylegil

utu (öte): öte, uzak. Not: Beytin dil içi bağlamdan hareketle yapılan değerlendirme sonucu “utu” kelimesinin “öte” diye değiştirilmesinin doğru olacağı hükmüne tarafımızca varılmıştır. İfadenin, ütü (ütülenen, çalınan şey), utu (utanç), od (ateş), ütü (yanıcı şey) anlamları da alternatif anlamlar olarak değerlendirilebilir.

G.98/2 Ben cefâ küyü muķīmīyem gerekmez rāhatı / Külḥenī dīvāneyem **utum** degül gülşen benüm

uyanmak: gerçekleri anlar, kavrar duruma gelmek.

G.2/1 Ḥ'āb-ı ğafletden **uyanup** zīnet-i eşcāre bak / Ḳudret-i Ḥaḳḳ'a nazar ḳıl revnaḳ-ı ezhāre bak

uyḡu: uyku || rüya.

G.137/1 Gice **uyḡuda** gönül cennetde gördi yirini / Kūy-ı dil-berde iḳāmetdür didi ta'birini

uyḡu gibi gözlerüne gelmek [K]: uyku misali gözlere girmek || aşık, kendini sevgilinin gözüne hemen hemen her gün girmeyi başaran uyku yerine koymak ister.

G.111/3 Nice ḳan ağlamayam düşde ḥayālün göricek / Bir daḡı **gözlerüne gelmezem uyḡu gibi** ben

uzatmak: uzatmak.

G.119/2 Zülfi zencīrin **uzatmaz** gör nice ser-fitnedür / Açılup Mecnūn olan diller çıḳadur çāhdan

G.134/6 Dil 'Adlī şacı bendine ṭolaşdı nigāruñ / Anı çekerek ṭut iñen **uzatma** ipini

Ü

ülfet tutmak [K]: dostluk, ahbaplık kurmak.

G.8/2 Şâhid ü bâdeyle dil **ülfet tutupdur** zâhidâ / Anuñ için meyl kılmaz pârsâlıkdan yana

ümîd: ümit, umut || aşğın sürekli dert içinde olmasına sebep olan kavuşma ümidi.

G.66/5 Vişâl **ümîdiyile** ‘Adlîyâ berâber ider / Yüzi vü zülfi ğamı leyl ile nehârlaruñ

G.68/6 Vişâl **ümîdiyile** hicri ihtiyâr itdi / Ne çâre eyleye ‘Adlî ki bahtı yâr degül

G.94/5 ‘Adlî’ye vaşluñ **ümîdi** dostum emr-i ba‘îd / Bir selâmuñdur recâsı senden ancak ve's-selâm

G.114/1 Vaşl **ümîdi** olmasa dil-dârdan / Dil elem çekmezdi âh u zardan

ümîd-i dergah-i mey-âşam: meyhane ümidi || şarap içenlerin dergahına gitmenin umulması; [tas.] aşk dergahına gitmeyi ummak.

G.144/5 **Ümîd-i dergah-i mey-âşam** olsalar rindân / Unutmayalar o dem ‘Adlî-i günehkârı

ümmet: bir peygamberin kendi dinine davet etmekle görevli olduğu topluluk, kendilerine peygamber gönderilen topluluk || Hz. Muhammed'in ümmeti.

G.100/1 ‘Âşık olur mı diyen sen meh-likâyı sevmez / **Ümmet** olur mı diyen kim Muştafâ'yı sevmez

ümmîd: ümit, umut.

G.1/8 Ne **ümmîd** ü ne bîmdür işümüz / Hemân bize havf u recâ yaraşur

ümmîd-i likâ-yı yâr ile [K]: yâre kavuşma ümidi ile, yâri görme umuduyla.

G.11/3 Çıkmazam küyından **ümmîd-i likâ-yı yâr ile** / Ehl-i îmâna olur hubb-ı vaţan çün pây-best

ürümek: havlamak.

G.89/7 Ol şanem kelb-i raķibüñ **ürdügin** diñler dirîĝ / Veh ki feryâd u fiĝânım ‘Adlî diñlenmez benüm

‘üryân yatmak [K]: çıplak yatmak || cinsel ilişkide bulunmak.

G.125/2 Şaĝn-ı cennetde bulur havrâya şankim ittişâl / Dil-rübâlarla **yatan** halvetde **‘üryân** her gice

üstâd: bir ilim veya sanat alanında seçkin yeri olan kimse, usta, üstat || ressam.

G.105/5 Yazmışidüm şüret-i cânânı dil levhinde ben / Hüsñ taşvîr eylemek hiç olmadın **üstâddan**

üstâd-ı naķş-bend: ressamların üstadı || Allah.

G.18/4 Zâhidâ zühdüñ görüp rind olana ta‘n itme kim / Levha tarĝın böyle çekmiş **üstâd-ı naķş-bend**

üstinde: üstünde, üzerinde.

G.76/1 Gün yüzüñ **üstinde** olmuş râ kaşuñ iy meh hilal / Kim görüpdür âftâb ile hilâle ittişâl

G.93/1 Serv-i ķaddüñ yâdına yaşumı seyl-âb eyledüm / Ķaddümi ol cüybâr **üstinde** dolâb eyledüm

G.120/1 Nûn-ı nergisdür gözüñ **üstinde** cānā rā kaçın / Lâlelerde lâmdır yüzünde zülfi ‘anberîñ

G.121/5 Hıyâl-i hadd ü zülfüñle eger hâk olsam iy meh-rû / Bitiser lâle vü sünbül benüm kabrümün **üstinde**

üstine: üstüne, üzerine.

G.46/1 ‘Arızuñ hicrinde çünkim eyleyem gül-geşt-i bāğ / Lâlenüñ bağrında koyam dāğınuñ **üstine** dāğ

G.55/1 Sünbülüñ sâye şalar **üstine** berk-i semenüñ / Devr ider dā’ire-i verd-i teri yâsemenüñ

G.85/4 Ten gubârı dâmenüñe irmesün diyü revan / Gözlerüm yaşın anuñ **üstine** bārân eyledüm

G.117/5 Tudağın **üstine** zülfüñ egildüğünü gören / Didi ki vaḥy getürmiş Mesîḥ'e Rûḥü'l-emîñ

G.124/3 Kılıcuñ **üstine** cān u gönül ki cān atdı / ‘Aceb mi cān vire ger teşne bir içim āba

üstine güzer ide [K]: üstünden geçerse.

G.22/2 Hâkümün her zerresi raḫş ura yârün mihrile / Ger **ide** zülfi nesîmi kabrüm **üstine güzer**

üzre: üzerine, üzerinde.

G.2/4 Minber-i şâḫ **üzre** çıkmış va‘z ider murğ-ı çemen / Selsebîl âyâtını tefsîr ider enhâre baḫ

G.19/7 Hıyâl-i sîm-ber itmeñ aña beñzer senün ‘Adlî / Gedâ hâk **üzre** yaturken gümişden tahta-bend ister

G.55/6 Çîn idüp ḫalkaların murğ-ı dili itmege şayd / Gül-i ter **üzre** şalar dâmeni müşğîn resenün

G.55/7 Haşre dek derd ü ğamın cān u dilün itmege şerḫ / Sîneñ **üzre** dil ola ‘Adlî biten her çemenün

G.113/5 Gönülde çeşm-i maḫmûruñ ḫayâliyle ölürsem ben / Bitiser nergis-i şehlä tenüm **üzre** giyâhumdan

G.117/3 Kaşuñda kaḫre ‘araḫ kim düşüp durur şanasın / Ki ‘anberîne-i müşğîn **üzre** dürr-i semîñ

G.117/4 Esîr-i bend-i belâ olmaduḫ gönül ḫalmaz / Egerçi zülfüñ aça cān sipâhî **üzre** kemîñ

G.121/8 Ğazelde nazm-ı güftârün yazup evrâḫ-ı gül **üzre** / ‘Acemler Rüm'dan ‘Adlî iletsünler Semerḫand'e

G.122/3 Çü naḫş-ı dil-keşe meyl eylerimiş ol fettan / Yüz **üzre** çehremi naḫş-ı nigâr eylemeḡe

G.132/1 Sünbüllerüñi sen şalalı verd-i ter **üzre** / Dāğ urdı benüm âteş-i āhum ḫamer üzre

G.132/1 Sünbüllerüñi sen şalalı verd-i ter üzre / Dāğ urdı benüm âteş-i āhum ḫamer üzre

G.132/2 Boyanmaz idi âteş-i āhumla felekler / Seyl-âb yaşum irmese yanmış ciger **üzre**

G.132/3 Āhum irişüp oldı feleklerde kevâkib / Tîrün egeri olur iricek siper **üzre**

G.132/4 Gündüz gibi olurdı gice çeşmüme rüşen / Gerd-i rehinün zerresi irse başar **üzre**

G.132/5 ḫanlı yaşumuñ dânelerin diz ki yaraşur / Simîñ-bedene la’l ü cevâhir güher **üzre**

G.132/7 Cān ḫurtarımaz olsa siper ‘Adlî'ye eflak / Tîri müjeñün olsa ḫazâ vü ḫader **üzre**

Mat.4 ḫâmetün **üzre** gören destârün ucın çîn çîn / Didi zîbâ yaraşuḫdur göre ser üzre semen

Mat.4 āmetüñ üzre gören destāruñ ucın īn īn / Didi zībā yaraşudur göre ser **üzre** semen

V

vā ḥasretā [K]: yazık, eyvah.

G.34/1 Dil dilendi derd ile derdā yine dil-dārsuz / Yārelendi yüregüm **vā ḥasretā** kim yārsuz

va'de: bir iş için önceden belirtilen zaman, süre || sevgilinin aşığı verdiği söz.

G.12/5 **Va'desine** iy gönül dil-berlerün aldanma kim / Anlarun olmaz cihānda 'ahd ü peymānı dürüst

G.128/7 **Va'desine** ol cefā-kār eyledi çünkim hilāf / 'Adlî şabr itmek gerek bu intizāra çāre ne

vādi: iki dağ arasındaki çukurca arazi veya geçit; yol; çöl || aşk yolu.

G.133/3 Baña dīvāne oldı diyü ehl-i 'aql ider ta'ne / Ne mühlik **vādidür** bilmez meger 'ışkuñ beyabanı

vādi-i gam: gam vadisi || aşk yolu.

G.9/2 **Vādi-i gamdan** geçemez zülf ü haddün fikr ile / 'Āşıkuñ şeb-diz-i āh u eşk-i gül-günın şalup

vādi-i hayret: hayret vadisi || kendinden geçilen yer, kendini kaybetme makamı.

G.87/3 Şeb-i hicr ile kalup **vādi-i hayretde** dirig / Der-i cānāne gider bulımadum rāh n'idem

vāh: "yazık" anlamında söylenen bir söz.

G.87/8 'Adlî gögsin döğüben derd ile dir ağlayuraç / Senden ayru düşeli āh n'idem **vāh** n'idem

vahşet eylemek [K]: ürkmek, uzaklaşmak.

G.36/3 Bedenden **vahşet eyler** cān ile dil / Kaçan yār ola agyār ile munis

vahşi: vahşi, insandan kaçan, insana alışkın olmayan, yabani || ahu, ceylan; sevgili.

G.76/5 Sīm ü zerden dām idüp ol **vahşiyi** eyle şikār / 'Adlîyā şayd olduğı yokdur gāzelle bir gāzāl

vahy getürmek [K]: vahiy getirmek.

G.117/5 Tudağun üstine zülfün egildüğünü gören / Didi ki **vahy getürmiş** Mesīh'e Rūhü'l-emīn

vā'iz:

1. ibadet yerlerinde dinî öğütlerde bulunan kişi, medrese mensubu. Dinin dış kabuğu ile oyalandığından şairlerin hoşlanmadığı bir tiptir. Cahil olanlarından, halkı yanlış yola sevk eden sözler çıktığı vâki olup din namına saçmaladıkları şiirlerde işlenmiştir.

1.1. aşık.

G.19/3 Mey-i la'lin içüp **vā'iz** humār-ı çeşm-i yār olduk / Aña di va'z u tefsiri ki senden nuşh u pend ister

1.2. rakip.

G.49/4 **Vā'iz** ki Ceḥīm'un zulümātın ider evşāf / Fürkat şebidür var ise k'anun şeheri yok

G.103/5 İnen çok söyledün **vā'ız** bu dem vesvās-ı İblīs'i / Eger inşāf ider olsañ rakībi bi'l-aḍal dirsın

vākı'a: rüya, düş.

G.27/6 Cinānda yürür idüm **vākı'amda** dimişsin / Düşünse hayr ola şūfī ki 'aksidür ta'bīr

vākıf: bir şeyi elde eden; bir şeyden haberli, haberdar || sevgili.

G.79/5 'Adlıyā aḥvālūne **vākıf** degül şanma nigār / Her gāzel kim yazdum oldu yāre benden 'arz-ı ḥāl

vākt-i gül: gül mevsimi.

G.102/7 Hāy 'Adlī ne ṭurursın **vākt-i gül** faşl-ı bahar / Görsın ol gül-çehrei bī-zaḥmet-i ḥār isteyen

vākt-i ḥırām: salına salına yürüme anı, salına salına yürürken || sevgilinin salına salına yürüdüğü an.

G.94/1 Mest olupdur bāde-i la'linden ol māh-ı tamam / Nāzdandur şanmañ anuñ şīvesin **vākt-i ḥırām**

vālā pīrehen [K]: kırmızı ipek kumaşlı gömlek, elbise || lalenin yapraklarına atfen kullanılmıştır.

G.115/5 Lālei beñzetmege ḥaddūne şahrāda şabā / Gül gibi zeyn eyleyüp geydürdi **vālā pīrehen**

vālīh: şaşakalmış, şaşırılmış, hayran; [tas.] aşkın deli divane ettiği biçare.

G.89/4 Nice kim zencīr-i zūlfūñ bendini dā'im çeker / **Vālīh** ü dīvāne gönülüm hiç uşlanmaz benüm

var:

1. var, yokun karşıtı.

G.20/1 Her dilde ki dāğ-ı ğam-ı 'ışkuñ eşeri **var** / Āh itse n'ola derd ile yanmış cigeri var

G.20/1 Her dilde ki dāğ-ı ğam-ı 'ışkuñ eşeri var / Āh itse n'ola derd ile yanmış cigeri **var**

G.20/2 Kaşına gözi ğamz ider iy dil ḥazer it kim / Ol egriye bu fitnenüñ egri haberi **var**

G.20/3 Sen mehde tamām olduğına āyet-i ḥüsnüñ / Ḥuccet ḥaṭuñı göster aña kim nazarı **var**

G.20/4 Tā şubḥa degin yummasa göz ṭañ mı kevākib / Āhumla felek yana diyüben ḥazeri **var**

G.20/5 Feryādına nālān oluban idemedi ney / Bilinde niçe gerçi ki gayret kemeri **var**

G.20/6 İy dil ḥazer it dām-ı ser-i zūlfine düşme / Çok başlu durur kim bile ne fitneleri **var**

G.20/7 Hicrinde gönül oldu yūzi nūrına nevmīd / Ğam gicesinüñ şanma ki āḥir seheri **var**

G.20/8 'Adlī'ye teraḥḥum demidür eyleseñ iy dōst / Cān geldi lebe şimdi zārūrī seferi **var**

G.26/2 Başıñdan añlayup ḥalvet ṭurup biñ nāz ile / Ṭolaşup tenhā gelüp diye ki ḥizmet **var** mıdur

G.26/3 İverek la'l-i lebinden buse iḥsān eyleye / Ya'ni kim cānda anuñ mānendi lezzet **var** mıdur

G.26/4 Cevre bakup ḥavf ile gitse ḥırāmān oluban / Bundan artuğ daḥı 'ālemde kıyāmet **var** mıdur

G.26/5 Ḥāk-i pāyi cevherine naqd-i cān ister nigār / 'Adlıyā sulṭān geçersin sende ḳudret **var** mıdur

G.31/4 Tīrūñūñ peykānidur cismümde her mü iy şanem / **Var** kıyās it kim ne deñlü tende peykāndur henüz

G.49/4 Vā'iz ki Ceḥīm'ün zulümātın ider evşāf / Fürkat şebidür **var** ise k'anuñ seheri yok

G.67/4 'Uşşāka naşīb olmadı çün ḥalvet ü şoḥbet / Zāhid saña ne ḡam **varımış** def'-i melālūñ

G.73/6 Saltanat ḡavḡāsıdur 'Adlī seni dil-teng iden / Hırka-puş olanda **vardur** var ise ḥurrem gönül

G.88/3 Dirimiş dil-ber yüzüm gülzārına qarşu hezār / Gülşen-i kūyumda **var** biñ bülbül-i güyālarum

G.98/4 Şabruñ acısına cān döymez meded ḡanı ecel / Mā-yı zevḡum **var** ḡanı şol tatlu uyḡudan benüm

G.118/1 Ḳande varam sāye-i serv-i bülendüm **var** iken / Kime ḡul olam senüñ gibi efendüm var iken

G.118/1 Ḳande varam sāye-i serv-i bülendüm var iken / Kime ḡul olam senüñ gibi efendüm **var** iken

G.118/2 Dil ḡolaşmaz zülfi sevdāsına ḡayrı dil-berüñ / Kākül-i cānān gibi miskīn kemendüm **var** iken

G.118/3 Nice serbāz olmayam 'ışḡı yolında dil-berüñ / Bu delü gönülüm gibi çābuk-levendüm **var** iken

G.118/4 Eylemiş dil-ber şalā vaşlına cānlar dir meḡer / İy gönül ben kime diyem bunı kendüm **var** iken

G.118/5 Dimedüñ mi itmezem ben luḡfdur māni' dirīḡ / 'Adlī-i bī-çāre gibi derdmendüm **var** iken

G.138/4 Furkati içre bīm-i cān **var** iken / Vaşla irmege ihtimāl ḡanı

G.143/2 Çünki dünyā gibi yüz tuta cefāya dil-ber / Ḳarc idüñ **var** ise elde yolına dünyayı

N.1/1 Şanma dil sen **var** iken iy yüzi gül gülşende / Heves-i büy-ı gül ü sāye-i şimşād eyler

2. var sen, gel sen. Tavsiye amacıyla kullanılan bir söz.

G.70/3 Bāḡbānā ḡonca vü gülden ruḡ-ı dil-dārsuz / Ḳaḡḡ olur mı **var** anı dāḡ ile peykān eylegil

G.91/3 Nergisüñ siḡriyile dār-ı cihān ḡoldı fiten / **Var** daḡı'y şūh-ı cihān dime ki sāḡir degülem

3. varlık, mal mülk, sermaye || aşıkların sahip olduğu her şey.

G.9/5 Şabr ile ḡam naḡdidür 'ālemde **varı** neylesün / 'Adlī geldi ḡāk-i pāyuña yoḡ u varın şalup

G.44/7 Çeşmüñ iy dil-ber senüñ yaḡma idelden 'Adlī'yi / **Varı** ol bī-çārenüñ 'ālemde mihrüñdür faḡaḡ

G.78/3 Neñ durur diyü eger kimse şora yārī direm / Dü cihān içre benüm **varum** odur nem degül ol

G.108/1 Cem' olalum bir çemende 'işrete āḡāz için / Çalduralum naḡdümüz **varını** sūz u sāz için

G.135/2 Der-miyān it **varuñı** nergis gibi bāḡ içre kim / Dökilüp şaçılmaḡ öğretti şüküfe dirhemi

var daḡı [K]: gel artık.

G.10/7 **Var daḡı** 'Adlī cihānda 'ayş u nüş itme ḡaleb / Çün saña bezm-i ezelde cām-ı ḡamdandur naşīb

var iken [K]: varken.

G.22/1 **Var iken** tende benüm rūḡ-ı revānumdan eḡer / Ḳamdülillāḡ bir daḡı ḡıldum cemālūñe nazar

var ise [K]: varsa, olsa olsa.

G.73/6 Saltanat ḡavḡāsıdur 'Adlī seni dil-teng iden / Hırka-puş olanda vardur **var ise** ḥurrem gönül

var mıdur [K]: var mıdır; yoktur.

G.26/1 Bir mülâyim dil-bere ʿâlemde kıymet **var mıdur** / Hâk-i pâyine yüz urmak deñlü ʿizzet var mıdur

G.26/2 Bakışuñdan añlayup hâlvat tırup biñ nâz ile / Tolaşup tenhâ gelüp diye ki hizmet **var mıdur**

G.51/3 Behey kâfir Müselmânlık yolında **var mıdur** bu kim / Hâramî gözlerüñe qanımı içmek helâl olmak

vara: ulaşırca.

G.7/1 Būy-ı zülfüñle behište ger **vara** bād-ı şabâ / Ravza'dan qarşu çıkup Rıdvân diye kim merhabâ

varak: altın, gümüş ve sâir mâdenlerden dövülerek yapılan ince yaprak || sevgilinin yanağı.

G.5/2 Haddüñ **varakına** yazılan haţţ-ı gubâruñ / Hoş virdi yüzüñ safhasına zînet-i zîbâ

varayın: varayım, ulaşayım.

G.110/4 **Varayın** küyuña cânumı nişâr eyleyeyin / Gülsitân içre gönül murğımı âzâd ideyin

varduğumca: varınca, vardığımda.

G.35/2 Qadd ü ruhsâruñ firâkıñda gülistân seyrine / **Varduğumca** baña olur servlerle gül enîs

varlıgımı aldı [D]: beni benden aldı.

G.95/3 Dehenüñ bir söz ile **varlıgımı aldı** tamam / Gerçi kim yoğ idi bir zerrece andan haberüm

varmağa: varmak için, ulaşmak için.

G.63/3 Havf-ı ağıyar ile ʿışk ehli vişâle iremez / **Varmağa** ʿışk yolın ʿâşık-ı bî-bâk gerek

varmak: varmak, ulaşmak.

G.64/1 Gönül ol ruhları gülnâre **varduñ** / Şanasın gül uma gülzâre varduñ

G.64/1 Gönül ol ruhları gülnâre varduñ / Şanasın gül uma gülzâre **varduñ**

G.64/2 Şabâ şan gülşene hâşâk iletirdi / Yirüñ bekle ki küy-ı yâre **varduñ**

G.64/3 Lebi vaşfında şehd aqar dilüñden / Meger ol la'l-i şekker-bâre **varduñ**

G.64/4 Dişi yanında yaşuñ añma ʿAdlî / Edeb şakla dür-i şehvâre **varduñ**

G.64/5 Behey miskîn hevâ-yı zülf idersin / Meger müşğ almağa ʿaţţâre **varduñ**

G.119/4 Qapuña **varmağa** küyuñ itlerinden qorqaram / Ben gedâ bu hürmeti umar mıdum sen şâhdan

G.130/7 Yâr işiginde ʿAdlî **varup** bende olıgör / Şâh olmağ ise ger qarazuñ yedi kişvere

varsañ gerek [K]: varman gerekir, gitmen gerekir.

G.129/7 Bugün zulm ehlini dîvânuña daʿvet idüp ʿadl it / Tażallum eyleyü **varsañ gerek** bir ʿâli dîvâne

varumdan menfaʿat bulmamak [K]: malından fayda görmemek.

G.112/4 Sebeb-i vaşl degül şabr-ı gâma şefqati yok / **Menfaʿat bulmadum** bu gâm ile **varumdan**

vasat: orta.

G.44/4 Çün çarīk-i ışka cān virmekdür iy dil ibtidā / Kimse āhır bulımaz aña nihāyet hem **vasat**

vaşf:

1. bir kimsenin veya şeyin durumunu anlatarak tarif etme; övme, methetme.

1.1. sevgilinin güzelliğinin tarifi, methi.

G.50/7 **Vaşfında** anuñ gerçi ğazeller didi ‘Adlī / Ol dil-ber-i ra‘nāyı beyān ide ğazel yok

1.2. sevgilinin belinin tarifi, methi.

G.59/7 Bili **vaşfında** kıl yarar olsan / ‘Adlīyā incerek ĥayāl gerek

G.138/6 Deheni fikr olunsa söz yokdur / Bili **vaşfında** kıl ü kāl kıanı

1.3. sevgilinin dudağının tarifi, methi.

G.64/3 Lebi **vaşfında** şehd akar dilüñden / Meger ol la‘l-i şekker-bāre varduñ

G.82/5 Zülfi **vaşfında** mu‘akqaddur kelāmuñ ‘Adlīyā / Lebleri vaşfında görseñ nice řīrīn eyledüm

G.103/6 Lebüñ **vaşfin** şoram dirsın ki yok yire heves kıılma / Eger yād eylesem zülfüñ zihī tül-i emel dirsın

G.127/1 Yüzini görse anuñ ravza-i ‘İrem yirine / İşitse lebleri **vaşfini** cām-ı Cem yirine

1.4. sevgilinin boyunun tarifi, methi.

G.72/6 Bülend eyle boyı **vaşfini** ‘Adlī / Dehānında sözüñi muştaşar kııl

1.5. sevgilinin saçının tarifi, methi.

G.82/5 Zülfi **vaşfında** mu‘akqaddur kelāmuñ ‘Adlīyā / Lebleri vaşfında görseñ nice řīrīn eyledüm

1.6. sevgilinin yanağının tarifi, methi.

G.93/2 Ruřlarıñ **vaşfin** güneşden rüşen itdüm iy kamer / Diřlerüñ vaşfında şi‘rüm dürr-i ĥüř-āb eyledüm

1.7. sevgilinin dişlerinin tarifi, methi.

G.93/2 Ruřlarıñ vaşfin güneşden rüşen itdüm iy kamer / Diřlerüñ **vaşfında** şi‘rüm dürr-i ĥüř-āb eyledüm

G.103/7 Leb ü dendānuñ **vaşfin** işitdi dir şeher bülbül / Suřandan dür dizüp ‘Adlī ne ĥoř řīrīn ğazel dirsın

vaşf idicek [K]: tarif edince, tarif ettiği zaman; övünce, övdüğü zaman || sevgilinin boyunun tarifi, methi.

G.92/1 Tübā boyuñ ki **vaşf idicek** müntehā kıılam / Medĥ-i lebünde sözlerümi cān-fezā kıılam

vaşf itmege [K]: vasfetmek için, betimlemek için || sevgilinin dudağının tarifi, methi.

G.115/7 Habs-i gamda dostum şeker-lebün **vaşf itmeğe** / ‘Adlî gibi olmaya bir tûti-i şîrîn-suhan

vaşf-ı ruḥ: yanağın övgüsü, yanağın özelliklerinden bahsedilmesi || sevgilinin dudağının tarifi, methi.

G.38/7 ‘Adlî'nün nazmın gören **vaşf-ı ruḥuñla** didi kim / Cem‘ idüp evrāk-ı gül bir taze dīvān bağlamış

G.121/6 Senün **vaşf-ı ruḥuñ** bülbül seher gülşende söylerken / İşitdi gül hayāsından kızardı oldu şermende

vaşfin ideli [K]: tarif ettiğinden beri; övdüğünden beri || sevgilinin ayva tüyelerinin tarifi, methi.

G.88/6 Bu muḥakkakdur ḥaṭ-ı dil-dār **vaşfin ideli** / Defter-i ‘ālem ṭolupdur ‘Adlîyā inşālarum

vaşl: kavuşma, ulaşma || sevgiliye kavuşma.

G.13/5 ‘Adlîyā **vaşl** isteme hicrānda cān vir gelmeye / Derd ile ḥūy eyleyene nesne dermāndan ‘abes

G.51/4 Tereddüt çekmeye aḡyār la‘lün iltifatına / Baña mı kaldı **vaşluñ** istemek fikr-i muḥāl olmak

G.57/4 Didüm **vaşluñ** müyesser ola mı dir / Delü misin ya serḥūş ya yedüñ beng

G.68/1 Olur mı şād gönül kim ḡam içre zār degül / İder mi **vaşla** heves ol ki dil-figār degül

G.75/6 **Vaşl** ile ‘ayş eylemiş gerçi raḡībüm hicr ile / Ḥamdüli‘llāh bizde de zevḡ u şafā eksük degül

G.76/4 Sen baña raḡm eylemeñ ‘ālemdede bir emr-i ba‘īd / Ben senün **vaşluñ** temennāsı ‘aceb fikr-i muḥāl

G.87/7 **Vaşlın** işitdi gönül bulmadı hiç yol aña / Kıldı baḡt-ı siyehüm çün beni gümrāh n'idem

G.94/5 ‘Adlî'ye **vaşluñ** ümīdi dostum emr-i ba‘īd / Bir selāmuñdur recāsı senden ancak ve's-selām

G.96/5 Ben ḡāni‘am yüzüne irāqdan nazar kılam / **Vaşluñ** hevāsın eylerimiş degme bir le‘īm

G.100/4 Yāre didüm **vaşluñu** Ḥaḡ'dan temennā eylerem / Didi dil-ber nāz idüp ben bu du‘āyı sevmezim

G.109/7 Gehī **vaşl** ü gehī fūrḡat zihī taḡdīr-i Rabbānī / Şikāyet eyleme ‘Adlī kevākibden feleklerden

G.114/1 **Vaşl** ümīdi olmasa dil-dārdan / Dil elem çekmezdi āh u zardan

G.118/4 Eylemiş dil-ber salā **vaşlına** cānlar dir meḡer / İy gönül ben kime diyem bunı kendüm var iken

G.138/4 Furḡati içre bīm-i cān var iken / **Vaşla** irmege iḡtimāl ḡanı

vaşl-ı cānān: sevgiliye kavuşma.

G.83/1 **Vaşl-ı cānān** her nefes maḡşūd-ı cānumdur benüm / Dilde mihri ḡüsnüñüñ rāz-ı nihānumdur benüm

vaşlı gül [K]: kavuşma gülü || sevgiliye kavuşmayı temsil eden gül.

G.84/4 Henüz **vaşlı güline** irişmedin çekin / Firāḡ elinden iren zaḡm-ı ḡārı mı diyelüm

vaşl-ı yār: sevgiliye kavuşma.

G.68/5 Ne deñlü çoḡ ise ‘ışḡ ehli olurlar bīzār / Şu ‘ömrden ki ḡarāz aña **vaşl-ı yār** degül

G.37/1 **Vaşl-ı yārı** ‘aşıḡa olmaz müffid itmek heves / Cānib-i dil-dārdan bir iltifat olursa bes

vaţan: bir kimsenin doğup büyüdüğü veya yaşadığı memleket, yurt || aşğın gönlü.

G.55/3 Çünkü vîrâneleri eylerimiş cāy perî / Sen perîsin n'ola gönlüm olur ise **vaţanuñ**

vay: şaşkınlık, kızgınlık, şikâyet, esef, telâş, acı, sevgi vb. çeşitli duygularda anlamı kuvvetlendirir.

G.137/4 Dil-bere cevr ü cefâ kılmak şevâbın dir imiş / 'Aşıkına **vay** raķîbüñ mürşidini pîrini

Mrb.1/1 Görelî ol şanemüñ kaşlarını yāy gözüm / Kıldı cevr oklarına sîne siper vāy gözüm / Dimedüm mi saña ben bakma aña hāy gözüm / Gözüm eyvāy gözüm **vay** gözüm eyvāy gözüm

Mrb.1/2 Tîr-i ğamzeñ şanemā gözlerüme olalı tüş / Gözlerüm yaş aķıdup baħr oluban eyledi cūs / Seyl-i eşküm dökilüp gözlerümi eyledi boş / Gözüm eyvāy gözüm **vay** gözüm eyvāy gözüm

Mrb.1/3 Tütüyâ olmayalı gözlerüme gerd-i rehüñ / Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ / İy gözüm bunca belâ derd ile neyki günehüñ / Gözüm eyvāy gözüm **vay** gözüm eyvāy gözüm

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cān dökilür / Dürr ü yāķüt çıkar la'l ile mercān dökilür / Ğamzeler zaħmiyle gözlerüme kan dökilür / Gözüm eyvāy gözüm **vay** gözüm eyvāy gözüm

Mrb.1/5 Dâ'imâ cevr kılar ben kılına şāh n'idem / Şeb-i hicrinde tulü' eylemez ol mâh n'idem / Gözlerüm görmez ise gün yüzini āh n'idem / Gözüm eyvāy gözüm **vay** gözüm eyvāy gözüm

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin ħasret ile yāre dirîĝ / Dil düşüp zülfi ħamıyla yürür āvāre dirîĝ / Gözlerüm derdine olmaz bilürem çāre dirîĝ / Gözüm eyvāy gözüm **vay** gözüm eyvāy gözüm

Mrb.1/7 Bir perî-zāde vü meh-rü şanem ü tāze cüvān / İdeli gün yüzini perde-i zülfinde nihan / 'Adlî'nüñ gözlerine oldı karañu dü cihan / Gözüm eyvāy gözüm **vay** gözüm eyvāy gözüm

va'z: bir kimseye, kalbini yumuşatacak, kendisini iyiliĝe sevk edecek surette söz söyleme; dini öğüt.

G.19/3 Mey-i la'lin içüp vā'iz ħumâr-ı çeşm-i yār olduk / Aña di **va'z** u tefsîri ki senden nuş u pend ister

va'z itmek [D]: öğütte bulunmak.

G.2/4 Minber-i şāh üzre çıkmış **va'z ider** murĝ-ı çemen / Selsebîl āyâtını tefsîr ider enhāre bak

vech-i ħasen: güzel yüz || sevgilinin yüzü.

G.55/4 Şaldı pertev yüzüñ eflāke çün iy bedr-i münîr / 'Aks-i ħurşîd ü kamer oldı o **vech-i ħasenuñ**

vechi yok [D]: yüzü yok, yüzü olmamak.

G.48/1 Da'vi-i ħüsn eyleyüp gün **vechi yok** ger ura lāf / Çün yüzüñ āyinesi gibi degül mir'atı şāf

vefâ:

1. sözünde durma, sözünü yerine getirme; dostluĝu devam ettirme, sevgide sadakat ve devam.

1.1. aşğın sahip olduĝu vasıf.

G.27/5 Benüm kuşurumu bulduñ **vefāda** anuñçün / Sen itmedüñ hele cevri eylemekte hīc taqşır

G.63/2 Yansalar ‘ışk u **vefā** ehli ben evvel yanaram / Lā-cerem āteşe evvel has u hāşāk gerek

1.2. aşığı göre sevgilinin sahip olmadığı vasıf.

G.42/3 Cefānuñ resmini hoş bilmiş amma / **Vefā** āyinini az öğrenürmiş

G.75/3 Sen **vefā** vü hulk ile ‘ālemde meşhūr olalı / Māh-rūlardan saña medh ü senā eksük degül

G.97/3 Ğamuñ derdine düşmekden devā-yı vaşluñ umardum / Cefā yükini çekmekden **vefāñı** ihtimāl itdüm

vefā görmek [D]: sadakat, ilgi, bağlılık görmek.

G.106/1 ‘Ālemi pür kılduñ iy dil nāle vü efgāndan / Ne **vefā görseñ** gerek ol āfet-i devrandan

vefā olmayıcağ [D]: vefa olmayınca, vefa olmadıkça.

G.67/5 Dil-berde **vefā olmayıcağ** fā’ide itmez / ‘Adlī sebep-i vaşl degül māl ü menālün

veh: vah, yazık.

G.89/7 Ol şanem kelb-i raķībün ürdügin diñler dirīğ / **Veh** ki feryād u figānum ‘Adlī diñlenmez benüm

veh veh: vah vah, acıma bildiren ikileme. Köpeğin havlama sesiyle tevriyeli kullanılmıştır.

G.29/2 İtleri karşı gelüp **veh veh** dir idi hālūme / Haste kaldum haste olan dostlardan dūr olur

vehm: kuruntu; şüphe, tereddüt.

G.44/5 Çün dehānuñ sırrınuñ idrākine irmez ‘uķül / **Vehm** ü hiss her ne hayāl eylerse olur hep gālať

velī: ancak, fakat, ama, lâkin.

G.34/3 Tūti-i kudsem **velī** iy h’āce-i Hindüstān / Lāl olupdur nātıķam ol la’l-i şekker-bārsuz

G.54/3 Ğamze-i hūn-rīz ü hūn-h’āruñ çi ger kıttāldür / La’l-i mey-gūnuñ **velī** ser-çeşme-i cāndur senün

G.89/6 Dil-rübālar şayd olur dirler raķīb ile **velī** / Çün perīdür dil-berüm it ile avlanmaz benüm

G.115/2 Gülşen-i hūsnünde haddüñdür gül-i hamrā **velī** / Haťt-ı sebzüñdür benefşe ‘arızuñdur yāsemen

G.139/2 Gül firāķında gül öksüzi geçer bülbül **velī** / Āteşüm kār eylese göreydi hākisterligi

Mrf.2 Hoş bilür mihr ü vefā kâ’idesin yār **velī** / ‘İtibār olmaya ol ‘ilme ki gelmez ‘amele

velīkin: velâkin, ama, fakat.

G.11/4 Zāhidi gördüm mürīd ile çıkar mey-hāneden / Ser-girān biri **velīkin** ol birisi nīm-mest

verd-i ter: taze gül || sevgilinin yanağı.

G.132/1 Sünbüllerüñi sen şalalı **verd-i ter** üzere / Dāğ urdı benüm āteş-i āhum kamer üzere

ve's-selām: “işte o kadar, son söz bu” anlamında sözü kısa kesmek için kullanılır.

G.94/5 ‘Adlī’ye vaşluñ ümīdi dostum emr-i ba’īd / Bir selāmuñdur recāsı senden ancak **ve's-selām**

vesvās-ı İblīs: şeytanın vesveseleri.

G.103/5 İnen çok söyledün vā'ız bu dem **vesvās-ı İblīs'i** / Eger inşāf ider olsañ rakībi bi'l-ađal dirsın

veş: gibi, -e benzer.

G.115/4 Seyl-i eşküm cismümi ğarķ itmeseydi şem' **veş** / Āteş-i āhumla başdan ıtutuşup yanardı ten

vilāyet: bir valinin idaresinde bulunan memleket, eyalet, beylik.

G.65/6 Bu hüsn ile ki şeh olduñ göñül **vilayetine** / Ğamuñ diyārına ben kulu şehriyār itdün

vīrān olmak [D]: yıkılmak, harâb olmak || "gönül evi" bağlamında gönlü harâb olmak, gönlü kırılmak.

G.33/4 Göñlüm evini yıkalı 'ālemde şafā yok / Bir hāne ki **vīrān ola** 'ayş u ıarab olmaz

vīrāne: harap, yıkık, terkedilmiş yer || eskiden insanlar hırsızlığa ve yağmaya karşı paralarını bir çömlek veya tencere içine koyup bir yere gömerlermiş. Gömdükleri yerler de genelde harâbe, virâne yerler olurmuş. Bu sûretle hazinelerini kimsenin ele geçirmemesini sağlamaya çalışırlarmış. Klâsik Türk şairleri de işte bu inanişā paralel olarak gönüllerini saklı bir hazine olan viraneye benzetirler. Viraneler ayrıca تنها yerler olduğu için olağanüstü varlıkların da sıklıkla uğradıkları, kendilerine mekân haline getirdikleri yerler olarak düşünülürdü. Tanıkta virane, hem gizli hazine yani gönlü anlamıyla hem de perilerin mekânı olarak tasavvur edilmiştir.

G.55/3 Çünkü **vīrāneleri** eylerimiş cāy perī / Sen perīsın n'ola göñlüm olur ise vaıanuñ

vird ü du'ā [K]: zikir ve dua.

G.75/2 Serverā serv-i bülendün ser-firāz olmağıçün / Cān u dilden rüz u şeb **vird ü du'ā** eksük degül

vireli: verdiğiinden beri.

G.143/1 'Ārizuñ **vireli** Mūşā'ya yed-i Beyzā'yı / Kıldı ta'lım Mesihāya lebüñ ihyāyı

vireydüm: verseydim.

G.109/3 Ne olur māl-ı dünyāvī **vireydüm** cānı şükrāne / ıolaşsa boynuma görsem biri sīmīn bileklerden

virmeκ:

1. vermek.

G.9/3 Gözleri cellādına **virmiş** müje hañçerlerin / Düzd-i dil aşmağā iki kākül-i miskīn şalup

G.58/1 Ruhlarıñ şem'i **virür** nūrını şems ü kamerün / Yüzüñüñ şevkıyile zulmeti gider şehirün

G.105/6 Hırmen-i hüsninde dil murğına **virmez** dānei / Ol şanem şankim getürmiş toħmını Bağdād'dan

1.1. savurmak.

G.49/3 Hākister idüp **viridi** tenüm bād-ı fenaya / Kimdür ki diyen āhum odunuñ şereri yok

1.2. Yardımcı fiil olarak kullanılır.

G.112/5 Süz-ı dil şerhi durur cāna hārāret **viren** / ‘Adlîyā odlara yansam n'ola eş‘arumdan

vişāl: kavuşma, ulaşma || sevgiliye kavuşma, ulaşma.

G.37/5 Dest-i res olsa **vişāle** dest-i res mümkün midür / Dest-i resle olsa ‘Adlî bulur idi dest-i res

G.61/1 Ārzü-yı cān u dil cānā **vişālüñdür** senüñ / Görinen her lahzada gözde hayālüñdür senüñ

G.66/5 **Vişāl** ümîdiyile ‘Adlîyā berāber ider / Yüzi vü zülfi gamı leyl ile nehārlaruñ

G.67/1 Ben hāke tecellî ide ger nūr-ı cemālüñ / Her zerre-i hāküm taleb eyleye **vişālüñ**

G.68/6 **Vişāl** ümîdiyile hicri ihtiyār itdi / Ne çāre eyleye ‘Adlî ki bahtı yār degül

G.96/1 Hicr-i ateşle ola mı bir āteş-i Cehîm / Hicrān **vişāle** olsa mübeddel zihî na‘îm

G.97/1 Kaşuñ sevdāsile peyveste cismüm çün hilāl itdüm / **Vişāl** itdüm tama‘ senden ‘aceb fikr-i muhāl itdüm

G.139/3 İy **vişāl** ehli mey-i vahdet içeñ zer cām ile / Bezm-i miñnetde sifāl eyler bize sāgarligi

vişāl olmak [K]: kavuşmak || sevgiliye kavuşmak.

G.123/5 Sen şāha müşterîyem cān u cihān vireydüm / Bir dem **vişāl olursa** ucuzdur ol bahaya

vişāle iremez [K]: kavuşmak || sevgiliye kavuşmak.

G.63/3 Havf-ı ağıyār ile ‘ışk ehli **vişāle iremez** / Varmağa ‘ışk yolın ‘āşık-ı bî-bāk gerek

vişāl-i va‘de: kavuşma vaadi, kavuşma zamanı.

G.68/4 Eger dürüst ola Leylî **vişāl-i va‘desine** / Şinursa kāsesi Mecnün'a inkisār degül

vuşlat demi [K]: kavuşma vakti.

G.50/2 **Vuşlat demidür** çünkü bu dem hāne-i dilden / İy gam yüri gitgil ki dağı saña maḥal yok

vuşlat-ı dil-dār: sevgiliye kavuşma || Allah'a kavuşma.

G.141/5 ‘Adlîyā her ne murāduñ var ise virdi Hudā / Ārzü dilde hemîn **vuşlat-ı dil-dār** oldı

vü: ve bağlacı.

G.50/3 Tırrañ şalalı silsilesin kalmadı kimse / Göñlinde anuñ guşşa **vü** gam tül-i emel yok

G.52/1 Şoḥbetde müyesser olur ise negam olmağ / Dīvāne **vü** āşüfte vü rüsvā ne gam olmağ

G.52/1 Şoḥbetde müyesser olur ise negam olmağ / Dīvāne vü āşüfte **vü** rüsvā ne gam olmağ

G.66/5 Vişāl ümîdiyile ‘Adlîyā berāber ider / Yüzi **vü** zülfi gamı leyl ile nehārlaruñ

G.70/3 Bāğbānā gonca **vü** gülden ruḥ-ı dil-dārsuz / Haṭṭ olur mı var anı dāğ ile peykān eylegil

G.75/3 Sen vefā **vü** hulḳ ile ‘ālemde meşhūr olalı / Māh-rülardan saña medḥ ü genā eksük degül

G.113/7 Belā **vü** derdimiş iy dil ezelden ‘Adlî'ye kısmet / Fiğān u nāleden geç kim budur taḳdîr ilāhumdan

G.121/5 H̄ayāl-i ḥadd ü zülfüñle eger ḥāk olsam iy meh-rū / Bitiser lāle **vü** süñbül benüm ḳabrümüñ üstinde

G.132/7 Cān ḳurtarımız olsa siper ‘Adlî’ye eflak / Tîri müjeñüñ olsa ḳazā **vü** ḳader üzre

Mrb.1/7 Bir perî-zāde **vü** meh-rū şanem ü tāze cüvān / İdeli gün yüzini perde-i zülfinde nihan / ‘Adlî’nüñ gözlerine oldı ḳarañu dü cihan / Gözüñ eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

vücüd: vücut, beden || aşğın vücudu/bedeni.

G.52/5 ‘Adlî deheni sırrına irmek diler iseñ / Lāzım durur evvelde **vücüduñ** ‘adem olmaḳ

G.93/3 Şöyle inceldüm miyānuñ fikriyle dostum / Kim **vücüdüm** za‘f ile ‘ālemde nā-yāb eyledüm

Y

ya: ya da, veya, veyahut; yoksa.

G.84/2 Belā vü miḥnet-i bī-ḥaddi mi beyān idelüm / **Ya** bu ğam u sitem-i bī-şümārı mı diyelüm

G.144/1 Bu kaş midur **ya** kazā naqş-ı bend pergārı / Ki naqş kıldı yüzün şemsesiyle gülzārı

Yā ğiyāse'l-müstaġisîn neccinā mimmā nehāf [H]: "Ey yardım dileyenlere yardım eden (Allah) bizi korktuklarımızdan kurtar." mealinde bir dua. Korkudan emin olmak için okunduğu kabul edilir.

G.48/2 İt gibi bekler 'ases tütmağ diler mey-ḥ'āreyi / **Yā ğiyāse'l-müstaġisîn neccinā mimmā nehāf**

yā Rab: ya Rab, ya Rabbim, ey Allah'ım.

G.83/6 Kışsa-i ğuşşam yazup şerḥ itmedüm **yā Rab** neden / Söylenen dillerde şimdi dāstānumdur benüm

G.119/3 Nālesinden 'āşıkuñ **yā Rab** nice ḥandān olur / Āh elinden ol sitemkārūñ kayurmaz āhdan

G.121/1 Ne ḥāşıyyet kōmış **yā Rab** Ḥudā bu ḥüsn ile sende / Kōmadı mihr-i ruḥsāruñ qarār u şabrumı bende

G.133/2 Şaçı tarrārılar mekrine bir dil olmasun meftun / Gözi kāfirlere düşürme **yā Rab** bir Müselmān'ı

ya ... ya: ya ... ya bağlacı.

G.57/4 Didüm vaşluñ müyesser ola mı dir / Delü misin **ya** serḥüş **ya** yedüñ beng

G.78/4 Şalunurken seni nāz ile görenler didiler / **Ya** perī-zāde durur **ya** melek ādem degül ol

yād:

1. hatırlama, anma, zikretme.

1.1. sevgiliyi hatırlama, sevgiliden bahsetme.

G.52/2 'Aşık ki lebüñ **yādına** mey nüş ide tañ yok / Cem kendü olup sāġar aña cām-ı Cem olmağ

1.2. sevgilinin dudağını hatırlama, sevgilinin dudağından bahsetme.

G.85/3 Yaş dükendükçe gözümdeñ kan olur her dem revan / Leblerüñ **yādına** çeşmüm baḥr ile kân eyledüm

G.88/5 La'l-i nābuñ **yādına** düşdüm şarāba şöyle kim / Meykedeyle dir olupdur melce' ü me'vālarum

G.93/5 Cān-ı şirini ki la'lüñ **yādına** kıldum feda / Rāḥat u ārām ile güyā şeker-ḥ'āb eyledüm

G.126/3 Ser-i kūyuñ hevāsına cināna tālīb olurlar / Tudaġuñ **yādına** cānlar virürler āb-ı ḥayvāne

G.142/1 Gözlerüm yaşı lebüñ **yādına** mercān oldu / Göz ile gönülüm arasında yine kan oldu

1.3. sevgilinin dişlerini hatırlama, sevgilinin dişlerinden bahsetme.

G.9/4 Dür dişüñ **yādıyla** bīdārem şeb-i hicründe ben / Gözlerümdeñ şubḥ olunca ḥüşe-i Pervīn şalup

G.85/6 Baħr-ı eşkümde dişi **yādına** dür yaş olıcaķ / Kirpigümi anda ‘Adlī řāħ-ı mercān eyledüm

G.95/4 Ne ‘aceb baħr olur menba‘ı kim eksilmez / Dür diřüñ **yādına** ħarc eyledügümce güherüm

G.111/1 İderem fikr-i miyānuñla tenüm mü gibi ben / Dizerem eři diřüñ **yādına** lü‘lü‘ gibi ben

G.134/2 Lü‘lü‘ diřiñüñ **yādına** iy lebleri mercan / Gözden bırağursam ne ‘aceb dürr-i řemīni

1.4. sevgilinin boyunu hatırlama, sevgilinin boyundan bahsetme.

G.93/1 Serv-i ħaddüñ **yādına** yaşumı seyl-āb eyledüm / Ķaddümi ol cüybār üstinde dolāb eyledüm

1.5. sevgilinin ayva tüylerini hatırlama, sevgilinin ayva tüylerinden bahsetme.

G.120/3 İy gözi āhū ħaťı ‘anber-feřānuñ **yādına** / Bir deriye řarılup ħaldı Ĥuten'de müřg-i Ķīñ

1.6. sevgilinin yanağın hatırlama, sevgilinin yanağından bahsetme.

G.131/1 Yüzüñ gülzārı řevĶinden gönül murğı gelür zāre / AnuñĶün gül yüzüñ **yādına** eyler meyl gülzāre

1.7. sevgilinin gözlerini hatırlama, sevgilinin gözlerinden bahsetme.

yād eylemek [K]: hatırlamak, anmak.

G.103/6 Lebüñ vaşın şoram dirsın ki yoķ yire heves Ķılma / Eger **yād eylesem** zülfüñ zihī tül-i emel dirsın

G.113/3 Bulur biñ Ķul azād itmek řevābın raħm iden dilden / Beni **yād eylemek** bir dem gelürse pādřāhumdan

G.128/2 Ĥüsñüñüñ gülzārını **yād eyleyüp** iy murğ-ı dil / Āħ u zārı Ķılmasañ ol gül-‘izāra Ķāre ne

yād itmek [K]: hatırlamak, aklına getirmek.

G.10/5 Ger lebüñ cām-ı meyın **yād itse** minberden yire / Na‘ra urup kendüyi ser-mest ide ol dem ħaťb

yād-ı la‘l: dudağın hayal edilmesi, hatırlanması, düşünülmesi || sevgilinin dudağın hayal etme, hatırlama, düşünme.

G.77/2 **Yād-ı la‘lūñ** Ķüt-ı cāndur hicr içinde nitekim / Dūzaħ ehline revān-baħř olsa āb-ı selsebīl

yağma: birĶok kişinin zor kullanarak ele geĶirdikleri malı alıp kaĶması, talan || sevgilinin askere benzeyen kirpikleriyle aşığın gönlünü yağmalaması.

G.143/3 Gerden-i cāna Ķekelden ser-i zülfüñ bendi / şaldı dil kişverine ħüni gözüñ **yağmayı**

yağma idelden [K]: yağmaladığınan beri.

G.44/7 Ķeřmüñ iy dil-ber senüñ **yağma idelden** ‘Adlī‘yi / Varı ol bī-Ķārenüñ ‘ālemde mihrüñdür faĶať

yağmalamak: yağmalamak, talan etmek.

G.121/7 Düzüp saf leşker-i Ķamzeñ urup **yağmaladı** Rüm‘ı / Ķeküp müřgīñ ‘ālem zülfüñ tamāmet ħükm ider Hind’e

yağmur gibi [K]: yağmur gibi || Ķok fazla.

G.91/5 Gerçi **yağmur gibi** yağdurdı gamuñ başuma taş / Hâk bilür geçmedi dem ben aña şâkir degülem

yağa: yaka, elbisenin boyna gelen kısmı || aşığın yakası.

G.127/3 Fiğân ki gözleri zulminden ol şehüñ bir gün / Elümle çäk ideyin sînemi **yağam** yirine

yağadan geçmiş hâk oğul [D]: yakadan geçmiş hak evlat. Eski bir gelenek ve deyim. Buna göre, bir çocuğu kendisine evlat edinmek isteyen kadın, onu gömleğinin yakasından geçirerek koynuna alır. Böylece çıplak teniyle gömleği arasında kalan çocuk, onun "Hak evladı" olur. Evlatlık edinecek kadın, evlatlık edineceği masumu çırılçıplak soyar. Onu her üç defasında da besmele ve Ayete'l-kürsi okuyarak gömleğinin yakasından çıplak tenine sokar ve eteğinden alır. Böylece onu kendi doğurmuş gibi büyütür. Söz konusu deyim ve gelenek, ayrıca insanın yanından ayırmadığı, çok sevdiği, koynunda sakladığı, evlat gibi baktığı nesnelere anlatmak için de kullanılmıştır || tanıkta aşığa, sevgiliyle tek vücut olma imkanı verdiği için sevgi ve sadakat ifadesi olarak "pirahen" için kullanılmıştır.

G.98/5 'Adlîyile bir çabâya koyalı 'uryân seni / **Yağadan geçmiş hâk oğlum** oldı pîrâhen benim

yağa yırtmak [D]: yakasını yırtmak, kendini kaybetmek, delirmek.

G.103/4 Yüzünüñ pertevin şüfi görürsüñ erba'înüñde / **Yağañ yırtup** urup na'ra cemâli bî-bedel dirsın

yağası çäk [D]: yakası yırtık || perişan, üzüntülü, yaşlı; dünyadan el etek çekmiş.

G.63/1 'Âşıküñ 'ışk yolında gözi nemnâk gerek / Dâmen-i 'ışka yapışan **yağası çäk** gerek

yağasın tutmak [D]: yakasını tutmak, yakasına asılmak, hesap sormak veya bir şey istemek için tutup bırakmamak.

G.87/6 Uzadup cevri elini zulm ile ben haste-dilüñ / Tutdı muhkem **yağasın komadı** her gâh n'idem

yağasuz levend [K]: Osmanlı'da yakasız ve göğsü açık mintan giyen deniz askerleri. Giyiniş tarzlarından dolayı serserilik, avarelik ve bıçkınlık gibi kavramlarla özdeş hâle gelmişlerdir. "Yakasız" tabiri ayrıca dünyadan el etek çekmek anlamında da kullanılır. Tanıktaki ifade hem serserilik, avarelik anlamıyla hem de dünyadan el etek çekmek anlamıyla değerlendirilebilir.

G.19/4 Cihânuñ 'izzet ü câhını terk itdi levend-i dil / Çü cümle şimdi dil-berler **yağasuz** bir **levend** ister

yağduğına: yaktığına, yakmasına.

G.77/1 **Yağduğma** şem'üñ için nâr-ı 'ışk ile fetîl / Eşk-i çeşmi hâline olmuş durur rüşen delîl

yağmak:

1. yakmak, ateşe vermek, tutuşturmak.

G.44/3 Āteş-i āhum **yağardı** şem'veş başdan beni / Çeşme-i çeşmüm benim ger olmasa Ceyhün u Şağ

1.1. acıtmak, üzme.

G.28/5 Gönlü milkin ‘Adlî'nün ğam leşkeri **yakmak** diler / Hey meded erkân-ı devlet aña ne tedbîr ider

G.32/7 Firâk odına küyuñda nigârâ ‘Adlî'yi **yakma** / Buyurdu çünkü Peygamber behişt içre ‘azâb olmaz

1.2. ışık vermesini sağlamak.

G.83/5 Rûz u şeb mihr ü mehüñ şem‘ini âhumdur **yakan** / Görinen çarh-ı felek düd-ı duġānumdur benüm

yākūt:

1. Yākūt-ı Musta’sımî: Abbasî halifesi Musta’sım zamanında saray hattatı olan Türk asıllı bir kişidir. (öl. 1299). Hat sanatının en köklü hamlesini gerçekleştirerek hat sanatına matematik ve geometrik boyutlar kazandırdı. Ahlâm-ı sitte (altı yazı türü), Yākūt’un kalemiyle gerçek şekillerini buldu ve asırlarca bu ölçülerle kullanıldı. Divan şiirinde hat sanatıyla ve büyük hattatlar arasında anılır.

1.1. Tanıkta yakut sözcüğü hem hat zanaatkârı Yakut'a hem de sevgilinin ayva tüylerine atfen kullanılmıştır.

G.12/2 Gerçi kim **yākūt** dirler yazdı çok meşğ-ı mişâl / Yazmadı **haţtuñ** gibi bir **haţt-ı** reyġānı dürüst

1.2. Tanıkta yakut sözcüğü hem hat zanaatkârı Yakut'a hem de kırmızı renge ve dudağa atfen kullanılmıştır.

G.79/2 Ne ta‘alluk leblerüñ **yākūt** haţtın kılsa nesh / Bu muġaġkaġdur ki reyġān oldı **haţtuñdan** mişâl

1.3. aşığın gözyaşları.

Mrb.1/4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cān dökilür / Dürr ü **yākūt** çıkar la‘l ile mercān dökilür / Ğamzeler zaġmıyile gözlerüme kan dökilür / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

yana diyüben [K]: yanar diye, yanacak diye, yanacak diyerek, yanmasından korkarak.

G.20/4 Tā şubġa degin yummasa göz tañ mı kevākib / Āhumla felek **yana diyüben** ġazeri var

yañag: yanak || sevgilinin yanağı.

G.59/3 Āl ile degme dil-ber almaz dil / Zülfi ġara **yañagı** al gerek

yanaram: yanarım.

G.63/2 Yansalar ‘ışġ u vefā ehli ben evvel **yanaram** / Lā-cerem āteşe evvel ġas u ġāşāk gerek

yanında: katında, nezdinde, huzurunda.

G.13/1 Nesne yok **yanında** dil-dāruñ dil ü cāndan ‘abes / ‘Āşıġa nesne görünmez derd-i hicrāndan ‘abes
ya‘ni kim [K]: şöyle ki.

G.26/3 İverek la‘l-i lebinden büse iġsān eyleye / **Ya‘ni kim** cānda anuñ mānendi lezzet var mıdur

yanmağ: yanmak || gönülden acı çekmek, gönlü yanmak.

G.129/2 Hevā-yı âteş-i haddüñ dilinde od kodı nāruñ / Şerār-ı berķ-i āhum **yanmağ** öğretti gül-efşāne

yanmak:

1. yanmak, tutuşmak.

G.20/1 Her dilde ki dāğ-ı ğam-ı 'ıŝkuñ eşeri var / Āh itse n'ola derd ile **yanmış** cigeri var

G.43/2 'ışka ta'n eyleridüm başuma geldi āhır / **Yansa** 'ālem ola mı bir kırı hāşāk hālāş

G.46/2 Zülmet-i zülfünde yüzüñ nūrın ister cān u dil / Cem' olur pervāneler her gice kim **yansa** çerāğ

G.125/3 Nār-ı ruhsārında ol servüñ **yanar** pervānevār / Bir ayağ üzre ŧurup ŧem'-i ŧebistān her gice

G.141/3 Dīn-i İslām'umuzuñ ŧem'-i ŧeb-efrūzı daħı / Ehl-i küfrüñ yüregi yağile **yanar** oldu

1.1. gönülden acı çekmek, gönlü yanmak, ızdırap duymak, kahrolmak.

G.63/2 **Yansalar** 'ışk u vefā ehli ben evvel yanaram / Lā-cerem âteşe evvel ħas u hāşāk gerek

yanmış: yanmış, yanık.

G.132/2 Boyanmaz idi âteş-i āhumla felekler / Seyl-āb yaşum irmese **yanmış** ciger üzre

yār: yar, sevgili.

G.2/6 Hār fikri bülbüle gülden kıomaz büy-ı vefa / Yoķ ħisābına ŧay ağıyārı beru gel **yāre** baķ

G.6/1 Dōstlar düşmen olupdur yine ol **yār** bana / Hele yār itdüğünü eylemez ağıyār baña

G.11/2 Bir gice ger **yār** ile peymāne sürsem reşkden / ŧañ degül nüħ kāse-i gerdün eger bulsa ŧikest

G.21/1 Şol gedā kim dil-berini kendüye ğam-h'ār ider / Yeg durur ol ŧāhdan kim **yār**i andan 'ār ider

G.30/4 Zīnet olmaz gülsitān içinde gül açılmasa / Kūyına revnaķ viren **yārüñ** ruħ-ı zībāsıdur

G.30/6 'Adlīyā ħükmüñ anuñçün nāfiz oldu 'āleme / Yazılan 'unvānda **yārüñ** kaşı ŧuğrāsıdur

G.34/1 Dil dilendi derd ile derdā yine dil-dārsuz / Yārelendi yüregüm vā ħasretā kim **yārsuz**

G.36/1 Eger olmaz isem **yār** ile munis / Oluram āh ile zār ile munis

G.36/3 Bedenden vaħşet eyler cān ile dil / Kaçan **yār** ola ağıyār ile munis

G.60/1 Müyesser olsa **yārüñ** bāde-i la'liyle hem-demlik / Görürlerdi ŧafā bezminde nice olduğın Cemlik

G.68/6 Vişāl ümīdiyle hicri ihtiyār itdi / Ne çāre eyleye 'Adlī ki baħtı **yār** degül

G.75/7 Öldürürse ğam seni **yāre** ne ğam çün her zaman / Biñ senüñ gibi gedā 'Adlī aña eksük degül

G.78/3 Neñ durur diyü eger kimse ŧora **yār**i direm / Dü cihān içre benüm varum odur nem degül ol

G.79/5 'Adlīyā aħvālüne vāķıf degül ŧanma nigār / Her ğazel kim yazdum oldu **yāre** benden 'arz-ı ħāl

G.86/1 Ben beni **yār** işiginde ğāh derbān eylerem / Bu ħayāl ile gehī kendümi ŧultān eylerem

G.96/6 Derd ile **yāre** yüzüñi zer eylemekligün / Hīç nef'i yoķ durur eger olmasa elde sīm

G.98/3 Tīğ-i ħün-āşāmuña dil dōstum düşmen dimiş / Hey ma'āza'llah neme **yār** u begüm düşmen benüm

G.99/2 Kāfir gözünü **yār** Müselmān ider gibi / Müjğanı tutmuş iki ŧaraf tīğ-i bī-niyām

- G.100/4 **Yāre** didüm vaşluñı Haq'dan temennā eylerem / Didi dil-ber nāz idüp ben bu du'āyı sevmezim
 G.100/5 'Adlî'nüñ feryādını işitmiş ışığında **yār** / Hışm ile dimiş sürüñ ben ol gedāyı sevmezim
 G.105/2 Çün tütuldı zülfine dil murğı **yārūñ** çāre ne / Dām-ı müşgildür halās olmayısar şayyāddan
 G.130/7 **Yār** ışığında 'Adlî varup bende olıgör / Şāh olmağ ise ger ğarazuñ yedi kişvere
 G.135/1 Nev-bahār itdi müzeyyen yine rüy-ı 'ālemi / Bezm-i gülşende bulup bir niçe **yār** u hem-demi
 G.144/4 Dağı tezelzül-i dehr itmez idi hıç gezend / Göñül ğarābesinüñ **yār** olaydı mi'mārı
 Mrf.2 Hoş bilür mihr ü vefā kâ'idesin **yār** velî / 'İtibār olmaya ol 'ilme ki gelmez 'amele
 Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin ğasret ile **yāre** dirîğ / Dil düşüp zülfi ğamıyla yürür āvāre dirîğ / Gözlerüm
 derdine olmaz bilürem çāre dirîğ / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

yār itdüğini [K]: yârin ettiğini, sevgilinin yaptığını.

- G.6/1 Döstarlar düşmen olupdur yine ol yār bana / Hele **yār itdüğini** eylemez ağıyār baña

yār olmak [D]:

1. yar olmak, nasip olmak, kısmet olmak.
 G.141/1 Devlet ü baht u sa'ādet bize çün yār oldu / Nerd-i ğamda dil-i bed-ġ'āhuñ işi zār oldu
 2. yar olmak, nasip olmak, kısmet olmak.
 G.36/2 Göñül ğam gicesinde **yār olmaz** / Oluram çeşm-i bīdār ile munis

yaramak: uygun olmak, uygun düşmek.

- G.105/4 Ħamdülillāh kim degül adum benüm kelb iy raķib / Ğayret ehline ölüm yegdür **yaramaz** addan

yaramaz: yaramazlık.

- G.42/4 Göñül virme güzeller leblerine / Ħarīs olur **yaramaz** öğrenürmiş

yaraşmak: yakışmak, uygun düşmek.

- G.1/1 Ħudāyā Ħudālîk saña **yaraşur** /Nitekim gedālîk baña yaraşur
 G.1/1 Ħudāyā Ħudālîk saña yaraşur /Nitekim gedālîk baña **yaraşur**
 G.1/2 Çü sensin penāhı cihān ğalkınuñ / Ħamudan saña ilticā **yaraşur**
 G.1/3 Şeh oldur ki kulluğūñ itdi senüñ / Ħuluñ olmayan şeh gedā **yaraşur**
 G.1/4 Şu baş kim saña secde eylemeye / Ser-i şāh ise zīr-i pā **yaraşur**
 G.1/5 Şu dil kim marīz-i ğamuñdur senüñ / Aña zikrūñ ile şifā **yaraşur**
 G.1/6 Şu kim dürr-i ğufrānuñ olmağ diler / Ğamuñ baħrına āşinā **yaraşur**
 G.1/7 Egerçi ki 'isyānumuz çok durur / Sözümüz yine **rabbēnā yaraşur**
 G.1/8 Ne ümmīd ü ne bīmdür işümüz / Hemān bize ğavf u recā **yaraşur**
 G.1/9 Eger 'adl ile sorasın 'Adlî'yi / 'Uķūbetdür aña sezā **yaraşur**

G.1/10 Ben itdüm anı kim baña yaraşur / Sen eyle anı kim saña **yaraşur**

G.1/11 Şu günde ki hiç çāresi kalmaya / Aña çāre-res Muştafā **yaraşur**

G.132/5 Kānlu yaşumuñ dānelerin diz ki **yaraşur** / Simīn-bedene la' l ü cevāhir güher üzre

yaraşukdur: yakışır, uygundur.

Mat.4 Kāmetüñ üzre gören destāruñ ucın çīn çīn / Didi zībā **yaraşukdur** göre ser üzre semen

yāre: yara || sevgilinin aşıkta neden olduğu yara.

G.15/3 Cāna ne lezzet irişdügin ḥadeng-i yardan / **Yāremüñ** ağzında dil olmuş ider peykānı medḥ

G.128/1 Hışm idüp çeşmüñ urur bağruma **yare** çāre ne / Ğamzeñüñ tīği ider dil pāre pāre çāre ne

yārelenmek: yaralanmak || acı çekmek.

G.34/1 Dil dilendi derd ile derdā yine dil-dārsuz / **Yārelendi** yüregüm vā ḥasretā kim yārsuz

yār-ı vefādār: vefalı sevgili.

G.6/7 ‘Adlīyā şoḥbet-i ağıyār ile bīzār oldum / Hoş gelür **yār-ı vefādār** ile bāzār baña

yārün ğamı [K]: sevgili yüzünden çekilen keder, üzüntü.

G.6/3 Baña **yārüm ğamı** yetmez mi bütün ‘ālemde / Cevr itdügi nedür ‘ālem-i ğaddār baña

yārüñ ayağın öpmege [K]: yarin ayağını öpmeye, yarin ayağını öpmek için.

G.11/1 **Ayağın öpmege yārüñ** ger vireydi baht dest / Başum eflāke irüp ‘ālem olurdu zīr-dest

yārüñ la’li: sevgilinin dudağı.

G.12/6 Ol raķīb-i seg dişin bilerdi **yārüñ la’line** / Seng urup komadılar ağzında dendānı dürüst

yārüñ mihriile [K]: yarin/sevgilinin sevgisiyle/aşkıyla || yarin/sevgilinin güneşiyle.

G.22/2 Ḥākümüñ her zerresi raķş ura **yārüñ mihriile** / Ger ide zülfi nesīmi kabrüm üstine güzer

yaşdanuban: yaslanarak, dayanarak, kendine yastık edinerek.

G.87/2 Şükr iderdüm işigin **yaşdanuban** yatduğuma / Dergehinden sürer uş ben kılını şāh n'idem

yāsemen: beyaz ve küçük çiçekler açan, sarmaşık cinsinden, çok uzayan bir ağaç; bu ağacın beyaz renkli çiçeği. Sevgilinin yanağına atfen kullanılır.

G.55/1 Sünbülün sāye şalar üstine berk-i semenün / Devr ider dā'ire-i verd-i teri **yāsemenüñ**

G.102/5 Ol gülün ḥār-ı firāķı ḥavfin idüp tañ degül / Şekl-i kallāb ile dāmen-gīr olursa **yāsemen**

G.115/2 Gülşen-i ḥüsnünde ḥaddüñdür gül-i ḥamrā velī / Ḥaṭṭ-ı sebzüñdür benefşe ‘ārīzuñdur **yāsemen**

yaş:

1. gözyaşı.

1.1. aşığın gözyaşları.

G.23/2 Hıdeng-i gâmzesi bağrumda başlar çıkarup / **Yaşumı** kana boyadı benim o lāle-‘izār

G.31/5 Kānını peykānlaruñ **yaşum** dile irdükçe yur / Gel nazar kıl yaşumuñ rengine kim kandur henüz

G.31/5 Kānını peykānlaruñ yaşum dile irdükçe yur / Gel nazar kıl **yaşumuñ** rengine kim kandur henüz

G.85/3 **Yaş** dükendükçe gözümde kan olur her dem revan / Leblerüñ yādına çeşmüm baħr ile kân eyledüm

G.89/5 Hıasret-i serv-i kādūñle olmadı bir gün daħı / **Yaşum** ile yiryüzi her laħza şulanmaz benim

G.93/1 Serv-i kaddüñ yādına **yaşumı** seyl-āb eyledüm / Kaddümi ol cūybār üstinde dolāb eyledüm

G.107/1 İñlerem her dem ziyāde derd ile tölābdan / **Yaşum** artuħ mevc urur her laħzada seyl-ābdan

G.107/5 Hıasret-i la‘l-i lebüñle **yaşumuñ** her kätresi / Süz-ı hicründe senüñ rengin ü ter ‘unnābdan

G.130/2 Rengin söz ile **yaşuma** meyl itmedi nigār / Kıymet bulunmadı n'idelüm dür ü gevhere

G.132/2 Boyanmaz idi āteş-i āhumla felekler / Seyl-āb **yaşum** irmese yanmış ciger üzre

G.139/4 Gözlerüm **yaşından** alur ebr-i bārān dökmeği / Lāleye hūñin ciger ta‘līm ider micmerligi

1.2. dağların gözyaşları, dağların bünyesinde bulunan kaynak suları.

G.131/3 Yüreği yarılıp **yaşı** revān olaydı her suya / Şadā-yı nāle vü āhum eger irişse kühsāre

1.3. yakut taşları, elmas, inci.

G.132/5 Kānlu **yaşumuñ** dānelerin diz ki yaraşur / Simin-bedene la‘l ü cevāhir güher üzre

Mrb.1/4 **Yaşlarum** sen gideli seyl olup iy cān dökilür / Dürr ü yāķüt çıkar la‘l ile mercān dökilür / Gānzeler zaħmıyile gözlerüme kân dökilür / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

yaş dökmek [K]: ağlamak, gözyaşı dökmek.

G.22/7 Gözlerinden ‘Adlî-i dil-ħastenüñ şevk-i lebüñ / Dāğ-ı hıasretle **döker yaş** yirine hūñ-ı ciger

yaş dür olıcaħ [K]: gözyaşı inciye dönüşünce, dönüştüğünde || aşığın gözyaşları inci olunca.

G.85/6 Baħr-ı eşkümde dişi yādına **dür yaş olıcaħ** / Kirpigümi anda ‘Adlî şāħ-ı mercān eyledüm

yaşlar dökmek [K]: gözyaşı dökmek, ağlamak || üzölmek, üzüntüden ağlamak.

G.83/3 Nice **yaşlar dökmesün** çeşm-i revān arduñca kim / Terk idüp giden beni rüh-ı revānumdur benim

Mrb.1/2 Tır-i gāmzeñ şanemā gözlerüme olalı tüş / Gözlerüm **yaş aķıdup** baħr oluban eyledi cūs / Seyl-i eşküm dökilüp gözlerümi eyledi boş / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

yatmak: yatmak, uzanmak.

G.87/2 Şükr iderdüm işigin yaşdanuban **yatduğuma** / Dergehinden sürer uş ben kılını şāħ n'idem

yaturken: yatarken.

G.19/7 Hıyāl-i sım-ber itmeñ aña beñzer senüñ ‘Adlî / Gedā hāk üzre **yaturken** gümişden tahta-bend ister

yāy: ok atmaya yarayan, iki ucu arasına kiriş gerilmiş, eğri ağaç veya metal çubuk. Şekil olarak kaşı andırır. Tanıklarda da bu benzerlikten dolayı kullanılmıştır.

G.43/5 Ol kaşı **yāy** eger ‘Adlîye meyil eylemeye / Olmaya āhum oğından tokuz eflāk hālāş

Mrb.1/1 Göreli ol şanemüñ kaşlarını **yāy** gözüm / Kıldı cevr oğlarına sīne siper vāy gözüm / Dimedüm mi saña ben bakma aña hāy gözüm / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

yāy kırmak [K]: yay kırmak.

G.10/4 Her kaçan dil derdinüñ dermānını itsem su’āl / Kaşları **yāyın kırup** müjgān-ı zaħm olur mecīb

G.12/1 Kaşları **yāyın kırup** atduķca müjgānı dürüst / Bir haķā itmez irer her cāna peykānı dürüst

G.61/3 Tır-i āhum her nefes eflāke irgüren benüm / Kaşlarıñ **yāyın kırup** ‘arz-ı hilālüñdür senüñ

yazduğı: yazması.

G.5/4 Reyhān haķuñı **yazduğı** bu kātib-i kıdret / Tā āyet-i haķ ola cemālüñde hüveyda

yazılmak: yazılmak, çizilmek, nakşedilmek.

G.30/6 ‘Adlîyā hükümüñ anuñçün nāfiz oldu ‘āleme / **Yazılan** ‘unvānda yārüñ kaşı tuğrāsıdır

yazmak:

1. yazmak, çizmek, nakşetmek.

G.4/5 Hüblik sende temām olduğına hıccet durur / Kātib-i kıdret ki **yazmış** ol haķ-ı reyhān saña

G.5/2 Haddüñ varaķına **yazılan** haķı-ı ğubāruñ / Hoş virdi yüzüñ safhasına zīnet-i zībā

G.5/3 Şan süre-i İncil idi haķıñ ki **yazıldı** / Göstermek için la’l-i lebüñ mu’ciz-i ‘İsā

G.12/2 Gerçi kim yāküt dirler **yazdı** çok meşķ-ı mişāl / Yazmadı haķıñ gibi bir haķı-ı reyhānı dürüst

G.12/2 Gerçi kim yāküt dirler yazdı çok meşķ-ı mişāl / **Yazmadı** haķıñ gibi bir haķı-ı reyhānı dürüst

G.27/7 Muhaķķaķ oldu ki ‘Adlî haķı ğamın **yazmış** / Kara yüzüñ gibi alnuñda kātib-i taķdīr

G.44/1 Muşhaf-ı hüsnüñde **yazup** müşğ ile reyhānı haķ / Eylemiş i’rāb sünbül dāne-i fülful nuķaķ

G.105/5 **Yazmışidüm** şüret-i cānānı dil levhinde ben / Hüsn taşvīr eylemek hiç olmadın üstāddan

G.124/5 Yüzini ‘Adlî işigüñde pāy-māl itdi / **Yazılma** levh-i müzehheb revā durur baba

2. hesabını tutmak, kaydını tutmak.

G.65/5 Hısāb olınmaya **yazılma** tā ki rüz-ı şümār / Şaçuñ girihleri kim dilde bī-şümār itdüñ

3. yazmak, kaleme almak; söylemek.

G.79/5 ‘Adlîyā aħvālüne vāķıf degül şanma nigār / Her ğazel kim **yazdum** oldu yāre benden ‘arz-ı hāl

G.83/6 Kışsa-i ğuşşam **yazup** şerh itmedüm yā Rab neden / Söylenen dillerde şimdi dāstānumdur benüm

G.121/8 Ğazelde nazm-ı güftāruñ **yazup** evrāk-ı gül üzre / ‘Acemler Rüm'dan ‘Adlî iletsünler Semerkand'e

yed-i Beyzâ: beyaz el. Musa Peygamber'e Allah tarafından verilen bir mucizedir. Musa, Allah'ın emri ile elini koynuna koyar, çıkardığında eli güneş gibi parlardı. Kur'ân-ı Kerîm Tâhâ Suresi 22. ayette anılır. Klâsik şiirde büyük kerametlere atfen kullanılır.

G.143/1 ‘Ārızuñ vireli Mūsâ'ya **yed-i Beyzâ'yı** / Kıldı ta‘lîm Mesîhâya lebün ihyâyı

yedi derya [K]: yedi deniz, dünyadaki tüm denizler || aşığın gözyaşları.

G.143/4 Çünkü sen gevher-i nâ-yâba elüm irişemez / N'ola gözden çıkarursam bu **yedi deryayı**

yedi kişvere şâh olmak [K]: yedi düvele padişah olmak, tüm dünyanın şahı olmak.

G.130/7 Yâr işiginde ‘Adlî varup bende olğör / **şâh olmağ** ise ger ğarazuñ **yedi kişvere**

yeg: daha iyi, daha üstün.

G.62/1 ‘Arağ belürse ruhuñda gül-âb-ı terden **yeg** / Ğalâveti lebünün şehd ile şekerden yeg

G.62/1 ‘Arağ belürse ruhuñda gül-âb-ı terden yeg / Ğalâveti lebünün şehd ile şekerden **yeg**

G.62/2 Senün için didiler ‘âşıkımı katl eyler / Dağı ne ola cihân içre bu haberden **yeg**

G.62/3 Çü söze başlayasın la‘l-i nâbile ne ola / Ki gūş-ı cāna irişmege bu dürederden **yeg**

G.62/4 Gözüñ marîzine la‘l-i lebünle eyle ‘ilâc / Ki haste olana olmaya gül-şekerden **yeg**

G.62/5 N'olaydı ‘Adlî'ye bir zerre deñlü meyl itsen / Çü rüşen oldı yüzün şems ile kamerden **yeg**

G.105/4 Ğamdülillâh kim degül adum benüm kelb iy rağîb / Ğayret ehline ölüm **yegdür** yaramaz addan

G.106/5 Pâdşâhum işigünde kullaruñdan kemterin / Kuluñ olmağ **yeg** durur ‘Adlî gibi şultândan

yeridür: yeridir, uygundur, münasıptır.

G.56/5 Eşk-i çeşmünden gül-âb itseñ **yeridür** ‘Adlîyâ / Tâc-ı şâhîden baş ağrısı degül mi Ğâşılıñ

yeter: yeter, kâfi.

G.74/1 İy tabîbüm derdmendem derdüme bir çäre kıl / Şehr ü küy içre şabâ gibi **yeter** âvâre kıl

yetirmek: ulaştırmak, eriştirmek, iblağ etmek, vasıl etmek.

G.95/5 Tâc u tağt u külehi terk idelüm ‘ışk içre / ‘Adlîyâ şu‘le-i âhum **yetire** tâc-ı zerüm

yetmek: yetmek, kafi olmak.

G.4/3 Dilde ğamzeñ zağmına merhem didüm dil-ber didi / Tîr-i müjgānum **yeter** her lağzada dermān saña

G.6/3 Baña yārüm ğamı **yetmez** mi bütün ‘âlemde / Cevr itdügi nedür ‘âlem-i ğaddâr baña

G.80/5 ‘Adlîyâ anıma atlas-ı çarhı / Dūd-ı âhuñ **yeter** saña kara çul

yıkalı: yıktığından beri.

G.33/4 Gönlüm evini **yıkalı** ‘âlemde şafâ yok / Bir hâne ki vîrân ola ‘ayş u tarab olmaz

yıkmak: yıkmak, bozmak, tahrip etmek.

G.28/3 Zülmi kim şâh eyleye kim virür anuñ dadını / Hânei mi‘mâr **yıkısa** anı kim ta‘mîr ider

G.31/2 Bir dem eglen iy felek gönlüm sarâyın **yıkma** kim / Ol perî-peyker hayâli anda mihmândur henüz

yidüğümüz: yediğimiz || içtiğimiz.

G.65/2 Firâkuñ içre gamuñ zehriyidi **yidüğümüz** / Ecel şarâbını şunmakla hoş-güvâr itdüñ

yimek: yemek || gam çekmek, dert çekmek.

G.127/4 Benüm ne bile nedür hâlümi firâkında / Ğam ile guşşa **yirem** her nefes ni‘am yirine

yine: yeniden, bir daha, tekrar, gene.

G.1/7 Egerçi ki ‘isyânumuz çok durur / Sözümüz **yine** *rabbenâ* yaraşur

G.6/1 Döstar düşmen olupdur **yine** ol yâr bana / Hele yâr itdüğünü eylemez agyâr baña

G.24/5 ‘Adlî göz yaşın aqidup **yine** tolâb gibi / Gülsitân-ı ser-i küyuñ tolanup zâr eyler

G.34/1 Dil dilendi derd ile derdâ **yine** dil-dârsuz / Yârelendi yüregüm vâ hasretâ kim yârsuz

G.35/1 ‘Aşıkâ hicrânda olsa **yine** bir bî-dil enîs / Şan olur faşl-ı hazânda bülbüle bülbül enîs

G.41/3 Gerçi taleb itmek ile cânân ele girmez / Cânâne **yine** irmege bâ‘iş taleb olmuş

G.80/1 Aqçeler saçdı **yine** gülşene gül / İtse saç yolmasın n'ola sünbül

G.80/2 Mest olup **yine** gonca câmından / Şaldı âvâze ‘âleme bülbül

G.99/5 ‘Aks-i lebi gözüñde şanasın **yine** ‘Adlî / Rengîn mey ile aşılı dükkân öñinde câm

G.135/1 Nev-bahâr itdi müzeyyen **yine** rüy-ı ‘âlemi / Bezm-i gülşende bulup bir niçe yâr u hem-demi

G.136/3 La‘lün gam ile gözden olur **yine** revâne / Nüş eyledüğince kamu ‘ışk ehli şarâbı

G.142/1 Gözlerüm yaşı lebüñ yâdna mercân oldu / Göz ile gönlüm arasında **yine** kan oldu

Mat.3 **Yine** şâdum ki ol gül-çehreden büy-ı vefâ geldi / Küdûret gitdi gönlümden bi-ğamdillâh şafâ geldi

yir:

1. yer.

G.10/5 Ger lebüñ câm-ı meyin yâd itse minberden **yire** / Na‘ra urup kendüyi ser-mest ide ol dem haţîb

G.12/3 Zâhidüñ **yiri** olursa yiridür nâr-ı Ceħîm / Küfr zülfüñ olmadı anuñcün İmânı dürüst

G.63/5 Yer ü gök şöhet-i ‘ışkumla pür olsun diyenüñ / Ahınuñ **yiri** felek kendüsünüñ hâk gerek

1.1. aşığın gönlünün ikamet ettiği yer.

G.137/1 Gice uyğuda gönül cennetde gördi **yirini** / Küy-ı dil-berde iğâmetdür didi ta‘bîrini

yir bulmak [D]: yer bulmak, yerleşmek.

G.126/6 İşiginde iti gibi eger **yir bulmağ** istersen / Düriş neylerseñ eyle ašinā ol ‘Adlî derbāne

yiridür: layıktır, uygundur, münasıptır.

G.12/3 Zāhidüñ yiri olursa **yiridür** nār-ı Ceḥīm / Küfr zülfün olmadı anuñcün ĩmānı dürüst

yirine: yerine, bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere.

G.19/2 N'ola meyl eylese ḥaṭṭuñ ğidā-yı la'l-i nābuña / Çü tūṭī kande olursa ğidā **yirine** kand ister

G.22/7 Gözlerinden ‘Adlî-i dil-ḥastenüñ şevk-i lebüñ / Dāğ-ı ḥasretle döker yaş **yirine** ḥün-ı ciger

G.127/1 Yüzini görse anuñ ravza-i ‘İrem **yirine** / İştise lebleri vaşfını cām-ı Cem yirine

G.127/1 Yüzini görse anuñ ravza-i ‘İrem yirine / İştise lebleri vaşfını cām-ı Cem **yirine**

G.127/2 Muḫīm olalı gönülde ḥayālî leblerinüñ / Gözüme ḥün-ı ciger ṭoldı şimdi nem **yirine**

G.127/3 Fiğān ki gözleri zulminden ol şehüñ bir gün / Elümle çāk ideyin sīnemi yaḫam **yirine**

G.127/4 Benüm ne bile nedür ḥālümü firāḫında / Ğam ile ğuşşa yirem her nefes ni‘am **yirine**

G.127/5 Mu‘aṭṭar eyledi āfāḫı nazmı ‘Adlî'nüñ / Meger ki zülfin ider dil-berüñ kalem **yirine**

yirüñ bekle [D]: yerini bekle || yerini bil, haddini bil.

G.64/2 Şabā şan ğülşene ḥāşāk ilettdi / **Yirüñ bekle** ki kūy-ı yāre varduñ

yiryüzi: yeryüzü.

G.25/6 Ḥasret-i la‘lün için gözlerümün kanlu yaşı / Dökilüp **yiryüzini** ṭoptolı kan eylediler

G.61/2 Rüz u şeb devr eyleyüp **yiryüzini** pür-nür iden / Ay ile gün pertevi ‘aks-i cemālündür senüñ

G.89/5 Ḥasret-i serv-i ḫadüñle olmadı bir gün daḫı / Yaşum ile **yiryüzi** her laḫza şulanmaz benüm

yoğ: yok, varın karşıtı.

G.72/4 Eger şabruñ **yoğ** ise ‘ışık içinde / Revān kūyına dil-dāruñ sefer kıll

yoğ u varın şalmak [K]: varını yoğunu bırakmak, her şeyini feda etmek.

G.9/5 Şabr ile ğam naḫdidür ‘ālemde varı neylesün / ‘Adlî geldi ḫāk-i pāyuña **yoğ u varın şalup**

yoḫsa: aksi takdirde anlamında kullanılan bir söz, yoksa.

G.8/3 ‘Āşıḫa mihr ü vefā ḫılmaḫ nedür bilmez henüz / **Yoḫsa** ol fettāna söz yoḫ dil-rübālıḫdan yana

yoḫ: yok, varın karşıtı.

G.7/6 Derd-i dil dermānımı şordum ṭabībe didi kim / Şerbet-i la‘linden özge derdüñe **yoḫdur** deva

G.13/1 Nesne **yoḫ** yanında dil-dāruñ dil ü cāndan ‘abes / ‘Āşıḫa nesne görinmez derd-i hicrāndan ‘abes

G.13/4 Ululanup seg raḫīb itmez nazar ‘āşıḫlara / ‘Āşıḫa sorsañ cihānda nesne **yoḫ** andan ‘abes

G.21/4 Zülfüñüñ zünnārına bil bağlamaz ĩmānı **yoḫ** / Zāhid anuñcün ğünāhın bilüp istiğfār ider

G.33/4 Gönüm evini yıḫalı ‘ālemde şafā **yoḫ** / Bir ḫāne ki vīrān ola ‘ayş u ṭarab olmaz

G.49/1 Şā‘irdür ki nigārın leb-i la‘l-i teri **yoḫ** / Şol tūṭiye benzer ki ğidāya şekkeri yoḫ

- G.49/1 Şā'irdür ki nigārın leb-i la'l-i teri yok / Şol tūtiye benzer ki gıdāya şekkeri **yok**
- G.49/2 Nāveklerin ol kaşı kemān aldı tenümden / Ol t̄ā'ire döndüm ki anuñ bāl ü peri **yok**
- G.49/3 H̄ākister idüp virdi tenüm bād-ı fenaya / Kimdür ki diyen āhum odnuñ şereri **yok**
- G.49/4 Vā'iz ki Ceḥīm'ün zulumātın ider evşāf / Fūrkat şebidür var ise k'anuñ seheri **yok**
- G.49/5 'Adlī ser-i zülfüñle ayağuß tozın ister / Kim saltanatında daḥı t̄ac u kemeri **yok**
- G.50/1 Ol dil-ber-i zībā gibi meh-çehre güzel **yok** / Bu ḥüsn-i dil-ārāya cihān içre bedel yok
- G.50/1 Ol dil-ber-i zībā gibi meh-çehre güzel yok / Bu ḥüsn-i dil-ārāya cihān içre bedel **yok**
- G.50/2 Vuşlat demidür çünkü bu dem ḥāne-i dilden / İy gam yūri gitgil ki daḥı saña maḥal **yok**
- G.50/3 T̄urrañ şalalı silsilesin ḥalmanı kimse / Göñlünde anuñ guşsa vü gam t̄ül-i emel **yok**
- G.50/4 Şūfī beru gel mey içelüm jeng-i gam için / Dil āyinesin şāf idici ḡayrı 'amel **yok**
- G.50/5 Sākī lebüñüñ āb-ı ḥayātını iden nūş / Hızır oldu ebed āḥir aña hergiz ecel **yok**
- G.50/6 Miḥnet evidür dār-ı cihān eyleme feryād / Bu medrese-i gamda göñül baḥş u cedel **yok**
- G.50/7 Vaşfında anuñ gerçi ḡazeller didi 'Adlī / Ol dil-ber-i ra'nāyı beyān ide ḡazel **yok**
- G.66/3 Yüzüñ güli ki aña 'özü-ḥ'āh ola gam **yok** / T̄utam ki ḥār-ı belādur bu ḥār-ı zārlaruñ
- G.73/2 Her kime göñlüm gamın didüm gamından gam yidüm / Ġālibā **yokdur** cihān içinde bir bī-gam göñül
- G.76/5 Sīm ü zerden dām idüp ol vaḥşiyi eyle şikār / 'Adlīyā şayd olduḡı **yokdur** ḡazelle bir ḡazāl
- G.78/5 Güneşi gördi gözüm dil seni şandı didi cān / Kāmeti serv-i gülüñ **yok** durur epsem degül ol
- G.90/2 **Yok** 'aceb mürdelere irse ḥayāt-ı ebedī / Söze başladı meger nāz ile ol 'İsi-dem
- G.107/6 Dergehüñden ḡayrı **yok** baña cihānda iltica / Āh eger maḥşūd-ı dil fetḥ olmaya ol bābdan
- G.112/4 Sebeb-i vaşl degül şabr-ı ḡama şefkati **yok** / Menfa'at bulmadum bu gam ile varumdan
- G.138/6 Deheni fikr olunsa söz **yokdur** / Bili vaşfında k̄ıl ü kāl ḡanı

yok hisābına şaymak [D]: görmezden gelmek, hiçe saymak.

- G.2/6 H̄ār fikri bülbüle gülden ḡomaz büy-ı vefa / **Yok hisābına şay** aḡyārı beru gel yāre bak

yok mı [K]: yok mu, anlatıma vurgu katmak amacıyla kullanılan bir sözde soru ifadesi.

- G.21/3 Çeşm-i zaḥmı baḡrumı çāk eyledi ol kāfirüñ / Bir Müselmān **yok mı** 'ālemde baña tīmār ider

yok yire [D]: yok yere, gereḡi yokken, hiç bir neden bulunmadıḡı halde, boşu boşuna.

- G.103/6 Lebüñ vaşfın şoram dirsın ki **yok yire** heves ḡılma / Eger yād eylesem zülfüñ zihī t̄ül-i emel dirsın

- G.134/5 And içse raḡībüñ şanemā dīnüm için dir / **Yok yire** niçe andlar içre gör o la'īni

yol: yol || sevgiliye giden yol.

G.6/2 **Yollar** itdi yüzi üstinde gözi yaşı revan / Nâlem işitdi meger ağladı kühsâr baña

G.21/2 Her ne deñlü **yolına** şaçdum gözüm gevherlerin / Mâ'il olmaz şanasın cân nağdini iş'âr ider

G.45/4 Dil-berüñ **yolında** ben resm eyledüm cân virmegi / 'Aşıkça cevr ü cefâ itmek sen itdün ihtirâ'

G.51/3 Behey kâfir Müselmânlık **yolında** var mıdur bu kim / Hârâmî gözlerüñe şanımı içmek helâl olmak

G.53/2 Hârc ideyidüm **yollarına** la'li gözümden / Kûyına anuñ olsa müyesser sefer itmek

G.58/3 Dil ü cândan **yoluña** hâk oluram işideli / Kîmyâ eylerimiş hâke olursa nazaruñ

G.63/1 'Aşıkun 'ışık **yolında** gözi nemnâk gerek / Dâmen-i 'ışıkça yapışan yaķası çâk gerek

G.109/6 Göricek ķadd-i bâlâñi bu iki merdüm-i çeşmüm / Şaçarlar dürr ile la'li **yoluña** mâ-meleklerden

G.110/5 Kaddümi iki büküp âh ideyin ben 'Adlî / N'ola dil-dâr **yolında** hele bir âd ideyin

G.112/3 Eşk-i dürr ile naşîb olmadı la'lin öpmek / Behremend olımadum **yolına** işârımdan

G.118/3 Nice serbâz olmayam 'ışık **yolında** dil-berüñ / Bu delü gönülüm gibi çâbüķ-levendüm var iken

G.143/2 Çünkü dünyâ gibi yüz tuta cefâya dil-ber / Hârc idün var ise elde **yolına** dünyayı

yol bulmak [D]: yol bulmak, çare bulmak.

G.87/7 Vaşlın işitdi gönül **bulmadı** hiç **yol** aña / Kıldı baht-ı siyehüm çün beni gümrâh n'idem

yol virmek [D]: yol vermek, geçmesine izin vermek.

G.77/4 Ağlamasa gözlerüm kûyına **yol virmez** nigâr / Oldı rüşen bu ki hergiz cennete girmez bañıl

yollarıña yüz sürmek [D]: yollarına yüz sürmek, eşiğine yüz sürmek, bir dilekte bulunmak için bir kişiye yalvarmaya gitmek || tanıkta suyun akışına atfen kullanılmıştır.

G.111/2 Sen sehî serv-ķadıñ izine yüz sürmekičün / Ağlayup **yollarıña yüz sürerem** şu gibi ben

yolu uğramak [D]: yolu düşmek, bir yerden geçmesi gerekmektedir.

G.131/4 Mizâcuñdan yübüsetle şudâ'uñ def'in iderdün / **Yoluñ uğrasa** bir gün zâhidâ ger kûy-ı ħammâre

yumak: yıkamak.

G.31/5 Kânını peykânlaruñ yaşum dile irdükçe **yur** / Gel nazar ķıl yaşumuñ rengine kim ķandur henüz

yudmak: içmek.

G.106/4 İy dişi dür la'l-i nâbuñ ħasretiyle gerçi kim / Cân-fezâdur el **yudum** ben çeşme-i ħayvândan

Yūsuf: İsrailoğullarından Yakup peygamberin oğlu. Yakup peygamberin on iki oğlu vardı. O, oğulları içinde güzelliği ile dikkat çeken Yusuf'u diğerlerinden daha çok sevmiştir. Onu çekemeyen diğer kardeşleri, Yusuf'u bir kuyuya atarlar ve gömleğini

tavşan kanına bulayarak Yakup'a getirirler ve Yusuf'u bir kurdun yediğini söylerler. Yusuf, on sekiz yaşında iken Mısır azizine köle olarak satılır. Aziz'in karısı Zelîha (Züleyha) ona âşık olur. Züleyha ona vuslat teklif eder; ancak Yusuf bundan kaçınır. Hatta kaçarken Züleyha onun eteğinden yapıştığı için eteği yırtılır. Züleyha, Yusuf'a iftira atar, bu nedenle Yusuf yıllarca zindanda yatar. Otuz yaşında zindandan kurtulur ve Mısır'a vali olur. Yusuf onları tanır ve onlara yardımcı olur. Babasına gömleğini gönderir. Yakub, bu gömleği yüzüne sürünce kör olan gözleri açılır. Tanıklarda söz konusu kıssaya atıf yapılarak ele alınmıştır.

G.3/5 Egerçi hâtm idi **Yūsuf** da ḥüsn i'câzı / Bu ḥüsn-i ḥulḫ ile cümlesinden ecmeldür

G.25/3 Ḥüsn ile **Yūsuf** eger old'ise sulṭân-ı Mıṣr / Bu güzelliikle seni şâh-ı cihân eylediler

G.123/6 **Yūsuf** Mıṣır'da dirler ḥüsn ile oldı şulṭân / Görseydi ḫul olurdu sen şâh-ı meh-likâyâ

Yūsuf-ı gül-pîrehan: gül kokulu gömlek giyen Yusuf || Hz. Yusuf, sevgili.

G.102/1 Seyre çıksa sebze ol **Yūsuf-ı gül-pîrehan** / Ayağına sebz atlas döşer ol laḫza çemen

Yūsuf-ı Mıṣrî': bkz. "Yūsuf".

G.54/4 **Yūsuf-ı Mıṣrî'ye** kıymet ağırlı altunimîṣ / Ḥâk-i pâyuñ cevheri biñ câna erzândur senüñ

yübüset: kuruluk || mizac olarak sıkıcılık.

G.131/4 Mizâcuñdan **yübüsetle** şudâ'ıñ def'in iderdün / Yoluñ uğrasa bir gün zâhidâ ger küy-ı ḫammâre

yüce: ulu, büyük, yüksek || aşığın iddiası.

G.39/5 Her zamân ḫadrüm felekden **yücedür** dir öginür / Dil-berinüñ işiginde ol meger derbânimîṣ

yüregi yağı [K]: yürek yağı || yürek kaygısı.

G.141/3 Dîn-i İslâm'umuzun şem'i şeb-efrûzı daḫı / Ehl-i küfrün **yüregi yağıle** yanar oldı

yüregi yarılmak [D]: yüreği parçalanmak, çok acımak || tanıkta dağlardan akan kaynak sularına atıf vardır.

G.131/3 **Yüregi yarılıp** yaşı revân olaydı her suya / Şadâ-yı nâle vü âhum eger irişse kühsâre

yürek: kalp, gönül; duyguların kaynağı, bir kimsenin ruhsal yönü || aşığın yüreği.

G.34/1 Dil dilendi derd ile derdâ yine dil-dârsuz / Yârelendi **yüregüm** vâ ḫasretâ kim yârsuz

G.104/1 Gözüm hicr ile sen giryân imişsin / **Yürek** bu derd ile sen ḫan imişsin

yüri: yürü, haydi.

G.50/2 Vuşlat demidür çünkü bu dem ḫâne-i dilden / İy gam **yüri** gitgil ki daḫı saña maḫal yok

yürümek: yürümek, gezmek, dolaşmak.

G.27/6 Cinânda **yürür** idüm vâḫı'anda dimişsin / Düşünse ḫayr ola şüfî ki 'aksidür ta'bîr

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin hasret ile yāre dirîğ / Dil düşüp zülfi hamıyla **yürür** āvāre dirîğ / Gözlerüm derdine olmaz bilürem çāre dirîğ / Gözüm evvāy gözüm vay gözüm evvāy gözüm

yüz:

1. yüz, suret, çehre; yanak.

1.1. sevgilinin yüzü, sevgilinin yanağı.

G.6/4 **Yüzine** bakmağa māni‘ olur ebr-i zülfi / Gün mi gösterdi ‘aceb baht-ı siyeh-kār bana

G.27/7 Muhaqqak oldu ki ‘Adlī haṭı gamin yazmış / Kara **yüzüñ** gibi alnuñda kātib-i taqdīr

G.30/3 Gül **yüziyle** zevk u şādīnūñ birin on eyleyen / Gülsitān-ı hüsn içinde kāmēt-i ra‘nāsıdur

G.46/2 Zulmet-i zülfüñde **yüzüñ** nūrın ister cān u dil / Cem‘ olur pervāneler her gice kim yansa çerāğ

G.48/1 Da‘vi-i hüsn eyleyüp gün vechi yok ger ura lāf / Çün **yüzüñ** āyinesi gibi degül mir‘atı şāf

G.55/4 Şaldı pertev **yüzüñ** eflāke çün iy bedr-i münīr / ‘Aks-i hūrşīd ü kamer oldu o vech-i hasenūñ

G.56/2 Gül **yüzüñ** rengi hayādan ğarq-ı āb itdi güli / Piç ü tīb-ı kākülūñ tībın giderdi süñbülūñ

G.57/7 **Yüzüñ** görüp fiğān itdükçe ‘Adlī / İder gülşende bülbül aña āheng

G.58/1 Ruhlarıñ şem‘i virür nūrını şems ü kamerüñ / **Yüzüñüñ** şevkıyle zulmeti gider şehirüñ

G.62/5 N'olaydı ‘Adlī'ye bir zerre deñlü meyl itsen / Çü rüşen oldu **yüzüñ** şems ile kamerden yeg

G.66/1 **Yüzüñi** göricek artar enīni zārlarıñ / Olur bahār olıcağ nālesi hezārlarıñ

G.66/3 **Yüzüñ** güli ki aña ‘özr-ḥ‘āh ola ğam yok / Tutam ki hār-ı belādur bu hār-ı zārlarıñ

G.68/3 Başuma gün mi toğar kim **yüzüñ** firākında / Kara saçuñ gibi ‘ālem gözüme tār degül

G.70/1 Bāğ-ı dilde kāmētüñ servin hūrāmān eylegil / Bülbül-i cānı **yüzüñ** şevkıyle nālān eylegil

G.75/4 Nice kim gün **yüzüñe** oldu mukābil didiler / Şem‘-i hüsnüñde senüñ günden ziyā eksük degül

G.76/2 Kim ki aḥşam zülfüñi göre gicesi kadr olur / Kim **yüzüñ** görse şehir zī-ṭālī‘-i ferḥunde-fāl

G.81/1 Beñlerine bende fülful **yüzüñe** gülzār kıl / Süñbülüne boynı bağılu nāfe-i Tātār kıl

G.88/3 Dirimiş dil-ber **yüzüm** gülzārına qarşu hezār / Gülşen-i kūyumda var biñ bülbül-i güyālarum

G.91/1 **Yüzüñ** ayını koyup ben güne nāzır degülem / Nazar itmege senüñ ğayruña kādır degülem

G.94/3 Geh **yüzüñ** şevkı gehi zülfüñ perīşānlıqları / İşümi havf u recā itmiş durur her şubḥ u şām

G.96/5 Ben kāni‘am **yüzüñe** irākdan nazar kılam / Vaşluñ hevāsın eylerimiş degme bir le‘īm

G.103/4 **Yüzüñüñ** pertevin şüfī görürsüñ erba‘īnūñde / Yaķañ yırtup urup na‘ra cemālī bī-bedel dirsın

G.113/4 Sikender rāh-ı zulmetde bulurdı āb-ı hayvānı / İreydi zerrece pertev benüm gün **yüzli** māhumdan

G.120/1 Nūn-ı nergisdür gözüñ üstinde cānā rā kaşın / Lālelerde lāmdır **yüzüñde** zülf-i ‘anberīn

G.122/3 Çü nakş-ı dil-keşe meyl eylerimiş ol fettan / **Yüz** üzre çehremi nakş-ı nigār eylemeğe

G.126/4 Saçuñ başlar keser tarrārlik fenninde iy hūnī / **Yüzüñ** şeb-revlik öğredür saçuñda mäh-ı tībāne

- G.127/1 **Yüzini** görse anuñ ravza-i ‘İrem yirine / İştise lebleri vaşfını cām-ı Cem yirine
- G.130/1 Dil viren ol **yüzi** gül ü kıaddi şanavbere / Bir zerre mihri kıalması hırşīd-i envere
- G.131/1 **Yüzüñ** gülzārı şevkıñden göñül murğı gelür zāre / Anuñçün gül yüzüñ yādına eyler meyl gülzāre
- G.131/1 Yüzüñ gülzārı şevkıñden göñül murğı gelür zāre / Anuñçün gül **yüzüñ** yādına eyler meyl gülzāre
- G.134/1 Dürlerle ki zeyn ide **yüzüñ** rüy-ı zemīni / Reşke bırağur encüm ile çarḥ-ı berīni
- G.144/1 Bu kaç mıdur ya kaçā naķş-ı bend pergārı / Ki naķş kıldı **yüzüñ** şemsesiyle gülzārı
- N.1/1 Şanma dil sen var iken iy **yüzi** gül gülşende / Heves-i büy-ı gül ü sāye-i şimşād eyler
- Mrb.1/7 Bir perī-zāde vü meh-rū şanem ü tāze cüvān / İdeli gün **yüzini** perde-i zülfinde nihan / ‘Adlī’nüñ gözlerine oldu kıarañu dü cihan / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

1.1.1. gündüz.

- G.66/5 Vişāl ümīdiyle ‘Adlīyā berāber ider / **Yüzi** vü zülfi ğamı leyl ile nehārıaruñ

1.1.2. Tanıkta Akrep burcuna uğrayan Güneş'e benzetilir.

- G.103/2 Şaçında **yüzini** gördüm güneşdür burc-ı ‘akrebde / Müneccimsin ne vech ile güneş burcın ḥamel dirsın

1.2. aşığın yüzü, aşığın yanağı.

- G.57/5 Niğārā sensüzün ‘ayş eylesem ben / **Yüzümi** def iderem kıāmetüm çeng
- G.96/6 Derd ile yāre **yüzüñi** zer eylemekligün / Hıç nef’i yok durur eger olmasa elde sīm
- G.114/5 **Yüzüme** ğam đarbın ur iy sīm-ten / Aşşı olmaz sikkesüz dinardan
- G.124/5 **Yüzini** ‘Adlī işigüñde pāy-māl itdi / Yazılsa levḥ-i müzehheb revā durur baba

yüz biñ [K]: yüz bin, binlerce, pek çok.

- G.107/2 Niçe **yüz biñ** bende-i bendüñden āzād istesen / Al elüñe zülfüñi çöz bir kılını bāddan

yüz döndermek [D]: yüz çevirmek, gösterdiği ilgiyi kesmek.

- G.107/4 Ka‘be-i ḥüsnüñde zāhid görse kaçuñ iy şanem / Kıblei terk eyleye **yüz döndere** miḥrābdan

yüz döndürmek [D]: bkz. “yüz döndermek”.

- G.113/6 Günehdür diyü ta‘n itme çün itdük kaçların kıble / **Yüzüm döndürmezem** zāhid kıo nuşkı secdegāhumdan

yüz kıarası [D]: yüzün siyahlığı || utanılacak bir durum veya şey, yüz kiri.

- G.140/2 Beñzerem dirseñ saçına sen daḥı iy müşk-i Çīn / **Yüz kıarasın** ḥāşıl idersın kıara sünbül gibi

yüz sürmek için [D]: yüz sürmek için, aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek için.

G.111/2 Sen sehî serv-ğadıñ izine **yüz sürmek için** / Ağlayup yollaruña yüz sürerem şu gibi ben

yüz şuyı [D]: yüz suyu, kılıç yapmak için kor halindeki demirin daldırılarak çelik haline getirildiği su.

G.144/2 Cihānda **yüz şuyım** hāşıl itdi içeliden / Şu gibi kanımı bir demde tîğ-i hūn-bārı

yüz sürmek [D]: yüz sürmek, aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek.

G.61/4 Dostum ‘özrin diler beñzer dimişler hūsnūne / İzūne **yüzün sürer** gün pāy-mālūndür senūñ

G.119/5 Hāk-i pāyine **yüzüñ** bir kerre **sür** sen ‘Adlîyā / Başuña devlet yetürdi saña ol Allāh'dan

G.140/6 Hūsn ilinūñ şāhısın ay ile gün leyl ü nehār / İzūne **yüzün sürer** sen şehriyāruñ kul gibi

yüz tutmak [D]: yönelmek, meyletmek.

G.143/2 Çünkü dünyā gibi **yüz tuta** cefāya dil-ber / Hārc idūñ var ise elde yolına dünyayı

yüz urmak [D]: yüz sürmek, aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek.

G.26/1 Bir mülāyim dil-bere ‘ālemde kıymet var mıdur / Hāk-i pāyine **yüz urmak** deñlü ‘izzet var mıdur

yüz üzre [K]: yüz üzeri, yüz üstü || klâsik Türk şiirinde sevgilinin eşiği kutsaldır. Aşığın bu eşiği aşır sevgiliyi görmesi ise neredeyse imkansızdır. Bu nedenle aşık, eşikte kendini yüz üstü olarak tasavvur eder.

G.53/1 Ol dil-bere mümkün ola mı bir nazar itmek / **Yüz üzre** anuñ hāk-i derinden güzere itmek

yüzi nūri [K]: yüz nuru, yüz parlaklığı || sevgilinin yüzünün nuru, parlaklığı.

G.20/7 Hicrinde gönül oldu **yüzi nūrına** nevmîd / Ğam gicesinūñ şanma ki āhır şeheri var

yüzi üstinde [K]: yüzeyinde, üzerinde.

G.6/2 Yollar itdi **yüzi üstinde** gözi yaşı revan / Nālem işitdi meger ağladı kühsār baña

yüzine karşı [D]: yüzüne karşı, bir kimsenin kendi önünde ve ondan çekinmeden.

G.61/6 Bedr olup gün **yüzine karşı** iñen lāf urma kim / Eyde iy meh bir gece hūsn-i kemālūndür senūñ

yüzüñ hāk itmek [D]: yüzünü toprağa bulaştırmak || sevilen, sayılan birinin huzurunda sevgi, saygıyı göstermek için yüzünü toprağa/yere değercesine eğmek.

G.116/3 Ka‘be-i kūyına ‘azm itme **yüzüñ hāk itmedin** / Niyetūñden fā‘ide olmaz namāzı bilmedin

yüzüñ hicrinde [K]: yüzünden ayrı/uzak kaldığında/kaldığı zaman || sevgilinin yüzünden uzak kaldığında.

G.17/4 Zülfüñüñ fikriyle zūlmāt-ı Ğam olur her gece / Gün **yüzüñ hicrinde** olur lezzet-i her rüz telh

yüzüñ safhasına [K]: yüzün yanak safhası || sevgilinin yanağı.

G.5/2 Haddūñ varāğına yazılan hātt-ı Ğubāruñ / Hoş virdi **yüzüñ safhasına** zīnet-i zībā

yüzüñi göstermek [K]: yüzünü göstermek.

G.24/3 Ƨālî'üm kör baña zülfüñ **yüzüñi göstermez** / Kim ider anı ki bir baht-ı siyehkâr eyler

Z

zabt itmek [K]: zapt etmek; tutmak; zor kullanarak önlemek.

G.27/2 Anuñ selâsil-i zülfine olalı şeydâ / Ne bend **zabt idebilür** beni ne hod zencîr

zād: azık, yiyecek || zehir, aşığa nasip olan azık.

G.101/5 Ni‘met-i vaşlı felek virüp rakîbe zehrini / Kâsesini pür idüp ‘Adlî’ye **zād** itmek neden

za‘f:

1. zayıflık, güçsüzlük.

1.1. sevgilinin eşiğinde can verememek.

G.29/5 **za‘f** mâni‘ oldı işigüñde cân virmeklüge / Hasteler işinde ihmâl eylese ma‘zür olur

1.2. sevgilinin beline karşı duyulan aşırı istek.

G.93/3 Şöyle inceldüm miyānuñ fikriyle dostum / Kim vücūdum **za‘f** ile ‘ālemde nā-yāb eyedüm

zāg: karga || rakip. Karga klâsik Türk şiirinde özellikle rengi ve sesinden dolayı çeşitli olumsuz çağrışım değerleriyle ele alınır.

G.37/2 Cān bedende fikr-i agyār ile bir bülbül durur / Kim aña **zāg** u zeğan cem‘ olup olmuş hem-kafe

G.46/5 Hār-ı hicrān ile hūy eyle hemān kim çutdılar / Gülşen-i küyün nigāruñ ‘Adlîyā büm ile **zāg**

zāg-ı rakîb: karga gibi kötü, rahatsız edici ses çıkaran rakip.

G.13/2 Nālemi işitmeyüp **zāg-ı rakîbi** güş ider / Ol güle gelmez belî murğ-ı suhan-dāndan ‘abeş

zāhid: dünya işleriyle meşgul olmayan, dünya hazlarına karşı kayıtsız kalan, aşırı sofu, perhizkâr; [tas.] dinin özünden habersiz şekilci ve zahirci kişi. Sufi ile zahit arasındaki fark, zahitlerini nefislerinin hazzı sebebiyle Hak’tan mahcup kalmalarıdır, zira cennet, nefsin haz makamıdır. Sufi ise, ezeli müşahede yoluyla iki âlemde de yüz çevirmiştir. Zahit, nefsinin hazzını talep ederken sufi, yalnızca Hakk’ı talep eder. Tanıklarda bu nedenle olumsuz bir tiplene olarak ve yerilmek suretiyle konu edilmiştir.

G.11/4 **Zāhidi** gördüm mürîd ile çıkar mey-hāneden / Ser-girān biri velîkin ol birisi nīm-mest

G.12/3 **Zāhidüñ** yiri olursa yiridür nār-ı Ceħîm / Küfr zülfüñ olmadı anuñçün İmānı dürüst

G.21/4 Zülfüñün zünnārına bil bağlamaz İmānı yok / **Zāhid** anuñçün günāhın bilüp istiğfār ider

G.46/4 Bî-başardur nūr-ı hüsni-yāri **zāhid** göremez / Būy-ı ışık nice idrāk ide huşk olan dimāg

G.67/4 ‘Uşşāka naşîb olmadı çün halvet ü şöbet / **Zāhid** saña ne gam varımış def‘-i melālūñ

G.69/2 Rā kaşuñla dal zülüfün hasretidür dostum / **Zāhidüñ** kıddini lām iden gam-ı ferdā degül

G.77/3 **Zāhid** añmaz kendünün halvetde esrārın görün / ‘Aşıkı içer diyü tahfîf idermiş ol şakîl

- G.100/2 **zāhidi** gör kim güzeller sevmegi inkār ider / Āşim olmaz mı diyen nūr-ı Hüdā'yı sevmezim
 G.103/3 Namāz u zikr ü tesbīhüñ baña 'arz itme iy **zāhid** / Olursañ mübtelā 'ışka Haka'a lāyık 'amel dirsın
 G.107/4 Ka'be-i hüsnünde **zāhid** görse kaşuñ iy şanem / Kıblei terk eyleye yüz döndere mihrābdan
 G.113/6 Günehdür diyü ta'n itme çün itdük kaşların kıble / Yüzüm dördürmezem **zāhid** ço nuşu
 secdegāhumdan

zāhidā: ey zahid, ey sofı. Bkz. "zāhid".

- G.8/2 Şāhid ü bādeyle dil ülfet tutupdur **zāhidā** / Anuñ için meyl kılmaz pārsālıkdan yana
 G.18/4 **zāhidā** zūhdüñ görüp rind olana ta'n itme kim / Levha tarhın böyle çekmiş üstād-ı naş-bend
 G.74/3 Tevbe nef' itmez riyāyile olıcağ **zāhidā** / 'ışkı ihlāş ile cürmüñ maħvına keffāre kııl
 G.131/4 Mizācuñdan yübüsetle şudā'ıñ def'in iderdüñ / Yoluñ uğrasa bir gün **zāhidā** ger küy-ı
 hāmmāre

zāhid-i rūbāh: kurnaz zahit.

- G.13/3 **zāhid-i rūbāh** bakmaz rüy-ı yāre nitekim / Düzd olana nesne gelmez mäh-ı tābāndan 'abes

zāhir olmak [D]: açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.

- G.45/3 Çün niķābın ref' ide 'ışk ehline düşer huruş / Zereler **zāhir olur** gün nūri bulsa irtifā'
 G.97/2 Ğubār-ı ğam haţuñ **zāhir olalı** tutdı dil levhın / Ne haţ kim çekdüm evrāka ğamından hasb-i hāl
 itdüm
 G.97/4 Hevāda toz degüldür **zāhir olan** gerd-i rāhuñda / Bu hākī cismi raşuñ ayağında pāy-māl itdüm

zaħm: yara || sevgilinin bakışlarıyla aşığın yüreğinde neden olduğu yaralar.

- G.4/3 Dilde ğamzeñ **zaħmına** merhem didüm dil-ber didi / Tīr-i müjgānum yeter her laħzada dermān
 saña
 G.31/1 Sür'at itme iy ecel cismümde ğam cāndur henüz / Ğamzeler **zaħmı** gönül derdine dermāndur
 henüz
 G.85/2 Hastedür dil kirpügüñ **zaħmından** ammā bāk yok / Çün lebüñ tiryākini derdine dermān eyledüm
 G.89/2 Dilde ğamzeñ **zaħmını** tā haşr olunca iy şanem / Tende her kııl dil olup söylerse diñlenmez benim
 G.93/7 Şol kadar kim ağladım bu sīne-i şad-çākde / Tīri **zaħmın** 'Adlîyā gül-berk-i sīr-āb eyledüm
 G.106/3 Deşt-i ğamda darb-ı peykānuñla sīnem **zaħmını** / Dest-i cevruñ pür kıılupdur lāle-i Nu'mān'dan
 Mrb.1/4 Yaşlarım sen gideli seyl olup iy cān dökilür / Dürr ü yākūt çıkar la' ile mercān dökilür /
 Ğamzeler **zaħmiyle** gözlerüme kan dökilür / Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

zaħm-ı hār: diken yarası || sevgiliye ulaşamamanın neden olduğu acılar, sıkıntılar.

- G.84/4 Henüz vaşlı ğüline irişmedin çekin / Firāk elinden iren **zaħm-ı hārı** mı diyelüm

zaḥm-ı tîr: ok yarası || sevgilinin kirpiklerinin aşıkta neden olduğu yaralar, sevgilinin bakışlarıyla aşıkta neden olduğu yaralar.

G.142/3 **Zaḥm-ı tîrûñle** ki cān çıkmāğa ‘azm itmiş idi / D̄arb-ı tîgüñ irişüp derdüme dermān oldı

za‘îf: zayıf, güçsüz || âşık.

G.51/1 Niçe bir ben **za‘îfe** derd ü ğamda ḥaste-ḥāl olmak / Gözüñ bīmārı gibi her zamānda bī-mecāl olmak

za‘îf olmak [D]: zayıflamak, güçsüz kalmak.

G.6/6 Dil **za‘îf oldı** taḥammül idemez bār-ı ğama / Serber olur ğam-ı hicrān daḥı her bār bana

Zāl: Şehname'de adı geçen İranlı efsanevi kahramandır. Rüstem'in babası, Sam'ın oğludur. Saçı, kirpiği, kaşı beyaz halde doğmuştur. Klâsik şiirde yiğitliği, okçuluğu ile ünlenmiş olmakla birlikte daha çok destanı ve beyaz tüyleri (saçı, kaşı, kirpiği) ile anılır.

G.131/5 Er iseñ zînetine dünyenüñ meyl eyleme zinhar / Şaḥın aldamasun ‘Adlî seni bu **Zāl** ü mekkāre

Zāl-i dehr-i dūn: alçak yaşlı dünya || dünya mutasavvıflar tarafından makyaj yapıp kendini güzel göstermeye çalışan yaşlı bir kadına benzetilir. Tarihi-efsanevi Fars kahramanlarından Zāl anadan doğma kirpik, kaş ve beyaz saça sahip olduğu için özellikle dünya ile kullanıldığına yaşlı, ihtiyar anlamını kazanır.

G.60/2 Bu **Zāl-i dehr-i dūnuñ** ol kadar çekdüm cefāsın kim / Cihāna dāstān oldı benüm ḥaḫḫumda Rüstemlik

zann itmek [K]: zannetmek, sanmak.

G.39/1 Ben ḫulna cevri iden ol ḥusrev-i ḥübānemiş / **Zann iderdüm** ben anı kim āfet-i devrānemiş

zār: zayıf; dermansız, bitkin || âşık.

G.66/1 Yüzüñi göricek artar enīni **zārlaruñ** / Olur bahār olıcaḫ nālesi hezārlaruñ

G.68/1 Olur mı şād gönül kim ğam içre **zār** degül / İder mi vaşla heves ol ki dil-figār degül

zār eylemek [K]: ağlamak, inlemek.

G.24/5 ‘Adlî göz yaşın aḫıdup yine tolāb gibi / Gülsitān-ı ser-i kūyuñ ḫolanup **zār eyler**

G.76/3 Her gice ḥālüm perīşān şubḫa dek **zār eylerem** / Eyledi sevdā-yı zülfüñ çün beni āşüfte-ḥāl

G.122/1 O gül bu bülbülü diler çü **zār eylemeğe** / Gönül daḥı diler anı hezār eylemeğe

zār olmak [K]: ağlayıp inlemek || dermansız kalmak; zayıf duruma düşmek.

G.112/1 Nice ḫan yutmayayın dīde-i ḥün-bārumdan / Nice **zār olmayayın** baḫt-ı siyeh-kārumdan

zāre gelmek [K]: ağlamak, inlemek.

G.131/1 Yüzüñ gülzârı şevkınden gönül murğı **gelür zāre** / Anuñcün gül yüzüñ yādına eyler meyl gülzāre

zarf: kap, çanak, çömlek || şarap kadehi.

G.129/3 Başıñda cür‘a-dānuñ revzen-i hicründe mey **zarfi** / Nidersin ta‘n idüp bi’llāh şüfi mest u hayrāne

zārılığ eylemek [K]: ağlayıp sızlamak.

G.23/4 Gözüm yaşını şular gördi kendüden gitdi / İştidi nālemi **zārılığ eyledi** kühsār

zārī eylemek [K]: ağlamak, ağlayıp inlemek.

G.126/2 Gül-i hüsnünden ayru gülsitānda **eylesem zārī** / Çemen bülbülleri ta‘līm alurlar benden efgāne

zarūrī: zorunlu, gerekli.

G.20/8 ‘Adlī’ye teraḥḥum demidür eyleseñ iy dōst / Cān geldi lebe şimdi **zarūrī** seferi var

zavallu: zavallı.

G.79/3 Bir **zavallu** āftāb u māh ise bir kej-dehen / Nice kılsunlar senüñle da‘vi-i hüsn ü cemal

zeğan: çaylak, kuzgun || rakip.

G.37/2 Cān bedende fikr-i agyār ile bir bülbül durur / Kim aña zāğ u **zeğan** cem‘ olup olmuş hem-kafeş

zehr: zehir, yendiği, temas edildiği yahut koklandığı zaman ölüme neden olan şey, ağı || dert, keder, acı.

G.65/2 Firākuñ içre gamuñ **zehriydi** yidügümüz / Ecel şarābını şunmaqla hoş-güvār itdün

G.101/5 Ni‘met-i vaşlı felek virüp raqībe **zehrini** / Kāsesini pür idüp ‘Adlī’ye zād itmek neden

zehr-ḥand eylemek [K]: acı acı gülmek.

G.18/3 Benüm ile dost olsañ cān virür gamdan ‘adū / Nüş-ḥand **itseñ** baña eyler raqībūñ **zehr-ḥand**

zelīl: aşağılık, hakir, hor, değersiz.

G.77/5 Māl u milk ü salṭanatla ḳadr bulmaz ādemi / ‘Adlīyā ‘izzet gerekse işiginde ol **zelīl**

zemzem: Kābe’nin yanında meşhur bir su kuyusu, yeryüzündeki suların en faziletlisi olarak kabul edilir || aşğın gözyaşları.

G.90/3 Kıble ḥaḳḳı şanemā Ka‘be olaldan küyuñ / Gözlerüm yaşını kıldum o ḥaremde **zemzem**

zencīr:

1. zincir, birbirine geçmiş demir halkalardan oluşan ip ve bağ, silsile.

1.1. eskiden azalı katil ve delilerin eline ve ayağına vurulan bağ.

G.27/2 Anuñ selāsil-i zülfine olalı şeydā / Ne bend zābṭ idebilür beni ne ḥod **zencīr**

1.2. sevgilinin zincir gibi halka halka olmuş saçı. Klâsik Türk şiirinde aşğın gönlü ile sevgilinin saçları arasında sık sık benzerlik kurulur. Buna göre aşğın parça parça olmuş gönlü, sevgilinin zincire benzeyen saçlarına tutsak düşmüştür.

G.38/1 Zülfinün **zencîrine** dil-ber dil ü cân bağlamış / Ğâret itmiş milk-i dîn zulm ile îmân bağlamış

G.38/6 Zülf ü haţtuñ dir görenler ‘anberîn **zencîr** ile / Sihr idüp cāzû gözi hürşîd-i raşşân bağlamış

G.119/2 Zülfi **zencîrin** uzatmaz gör nice ser-fitnedür / Açılıp Mecnûn olan diller çıkadur çâhdan

zencîr-i zülf: zincir gibi saç || sevgilinin zincire benzeyen saçı. Bkz. “zencîr”.

G.19/1 Senüñ **zencîr-i zülfünden** dil-i dīvâne bend ister / Uşandı hicr ile cândan aşılmğa kemend ister

G.89/4 Nice kim **zencîr-i zülfüñ** bendini dâ'im çeker / Vâlih ü dīvâne gönlüm hîç uşlanmaz benüm

zer: altın; sarı.

G.139/3 İy vişâl ehli mey-i vahdet içeñ **zer** cām ile / Bezm-i miñnetde sıfâl eyler bize sâgarlığı

zer eylemekligün [K]: altın gibi sarartmanın || aşğın yüzünün aşk derdinin üzüntüsüyle sararması.

G.96/6 Derd ile yâre yüzüñi **zer eylemekligün** / Hîç nef'i yok durur eger olmasa elde sîm

zer üzere olmak [K]: altın için var olmak || aşıkların solgun sarı benizlerine atfen kullanılmıştır.

G.132/6 Her lahza gözün tiğ-i müjeñ çekdüğü bu kim / ‘Adetdür **olur** düzd ü harâmî çü **zer üzere**

zerre: çok küçük parça, parçacık; güneş ışığında görünen toz tanesi. Eski fizik bilgisine göre maddenin bölünebilen en küçük parçası anlamına gelen "zerre", edebiyatta hemen daima güneş ile birlikte geçer. Havva berrak olduğu hallerde dahi görünmeyen, ancak loş mekânlarda pencere vb. bir aralıktan sızan ışğın huzmeleri sayesinde puslu çizgiler şeklinde fark edilebilen milyarlarca zerreler, görünmelerini ancak güneş ışğına borçlu olduklarından "güneş" ve "zerre" kelimeleri hemen daima edebiyatta bir arada zikredilirler. Tanıkta sevgilinin yüzü, zerreleri bile ortaya çıkaran güneşe benzetilmiştir.

G.15/2 Mihr-i ‘âlem-tâbı medh itmek düşer mi **zerreye** / Kevkebe lâyıñ mıdur itmek meh-i tâbânı medh

G.22/2 Hâkümün her **zerresi** rakş ura yârün mihri / Ger ide zülfi nesîmi kabrüm üstine güzer

G.45/3 Çün niğâbın ref' ide ışğ ehline düşer hürüş / **Zerreler** zâhir olur gün nûrı bulsa irtifâ‘

G.132/4 Gündüz gibi olurdu gice çeşmüme rüşen / Gerd-i rehinün **zerresi** irse başar üzere

zerre deñlü [K]: zerre kadar, bir parça, çok az.

G.62/5 N'olaydı ‘Adlî'ye bir **zerre deñlü** meyl itsen / Çü rüşen oldu yüzün şems ile kamerden yeg

zerrece: zerre kadar.

G.58/2 Ol mehûn mihr-i cemâline muķâbil olıcak / İy güneş olmayısar **zerrece** senüñ eßerüñ

G.113/4 Sikender rāh-ı zulmetde bulurdı āb-ı hayvānı / İreydi zerrece pertev benüm gün yüzli māhumdan

zerre-i hāk: toprağın en küçük parçası || tüm benliğiyle aşık.

G.67/1 Ben hāke tecellī ide ger nūr-ı cemālūñ / Her **zerre-i hāküm** taleb eyleye vişālūñ

zerrīn eylemek [K]: altın gibi yapmak, altına dönüştürmek; sarartmak.

G.82/1 Kollarımı dāğ-ı hicrān ile tezyīn eyledüm / Boynuña bu heykeli aşmağā **zerrīn eyledüm**

zevāl irmek [D]: zeval bulmak, bozulup yok olmak, çökmek.

G.32/2 Göñülde seng-i cevruñle dilüm bir hāneyidi kim / Devām-ı devr-i çarğ ile **zevāl irüp** harāb olmaz

zevķ: hoşā giden veya çekici bir şeyin elde edilmesinden, düşünülmesinden doğan hoş duygu, lezzet duyma, haz, hoşlanma || sevgilinin yüzü karşısında aşığın duyduğu haz.

G.30/3 Gül yüziyle **zevķ** u şādīnūñ birin on eyleyen / Gülsitān-ı hüsn içinde ķāmet-i ra'nāsıdur

zevķ itmek [D]: eğlenmek, hoş vakit geçirmek.

G.114/3 Per açup bülbül figāna başlasa / **zevķ ider** gül savt-ı müsīķārdan

zevķ u şafā [K]: zevk ve sefa.

G.75/6 Vaşl ile 'ayş eylemiş gerçi raķībüm hicr ile / Hamdüli'llāh bizde de **zevķ u şafā** eksük degül

zeyn eyleyüp geydürmek [K]: süsleyip giydirmek.

G.115/5 Lālei beñzetmege haddüñe şahrāda şabā / Gül gibi **zeyn eyleyüp geydürdi** vālā pīrehen

zeyn itmek [K]: süslemek.

G.117/2 Gözüm yaşıyle işigini şöyle **zeyn itdüm** / Nite kim encüm ile zeyn olundu çarğ-ı berīn

G.125/4 Cevher-i eşkümlü çeşmüm hānesin **zeyn iderem** / Tā ki şulţān-ı hayālūñ ola mihmān her gice

G.134/1 Dürlerle ki **zeyn ide** yüzüñ rüy-ı zemīni / Reşke birağur encüm ile çarğ-ı berīni

zeyn olunmak [K]: süslenmek.

G.117/2 Gözüm yaşıyle işigini şöyle zeyn itdüm / Nite kim encüm ile **zeyn olundu** çarğ-ı berīn

zībā: güzel, süslü, gösterişli || sevgili.

Mat.4 Kāmetüñ üzre gören destāruñ ucın çīn çīn / Didi **zībā** yaraşuķdur göre ser üzre semen

zihī: ne güzel, ne iyi.

G.96/1 Hicr-i ateşle ola mı bir āteş-i Ceħīm / Hicrān vişāle olsa mübeddel **zihī** na'īm

G.103/6 Lebūñ vaşfın şoram dırsin ki yok yire heves ķılma / Eger yād eylesem zülfüñ **zihī** tül-i emel dırsin

G.109/7 Gehī vaşl ü gehī fūrkat **zihī** taqdīr-i Rabbānī / Şikāyet eyleme ‘Adlī kevākibden feleklerden

zıkr: tespihle ya da farklı biçimlerde Allah’ın isimlerini söyleme, Allah’ı anma.

G.1/5 Şu dil kim marīz-i ğamuñdur senüñ / Aña **zıkrüñ** ile şifā yaraşur

G.103/3 Namāz u **zıkr** ü tesbīhüñ baña ‘arz itme iy zāhid / Olursañ mübtelā ‘ışk’a Hakk’a lāyık ‘amel dirsın

zinde olmak [D]: zinde olmak, canlı olmak, diri olmak, sağlıklı olmak.

G.83/2 Olmasa dilde ğamuñ ten **zinde olmaz** bir nefes / Dostum bildüm ğamuñ cān u cihānumdur benüm

zīnet:

1. süs.

1.1. sevgilinin yanağı.

G.30/4 **Zīnet** olmaz ğülsitān içinde gül açılmasa / Kūyına revnaķ viren yārüñ ruķ-ı zībāsıdır

1.2. dünya hayatının maddi bakımdan cezbedici yönleri.

G.131/5 Er iseñ **zīnetine** dünyenüñ meyl eyleme zinhar / Şaķın aldamasun ‘Adlī seni bu Zāl ü mekkāre

zīnet-i eşcār: ağaçların süsü.

G.2/1 H‘āb-ı ğafletden uyanup **zīnet-i eşcāre** bak / Kıdret-i Hakk’a nazar kıl revnaķ-ı ezhāre bak

zīnet-i zībā: güzel süs || sevgilinin ayva tüyleri.

G.5/2 Haddüñ varaķına yazılan haţţ-ı ğubāruñ / Hoş virdi yüzüñ safhasına **zīnet-i zībā**

zinhār: sakın, asla.

G.131/5 Er iseñ zīnetine dünyenüñ meyl eyleme **zinhar** / Şaķın aldamasun ‘Adlī seni bu Zāl ü mekkāre

zīr-dest olmak [D]: hükmü altına girmek.

G.11/1 Ayağın öpmege yārüñ ger vireydi baht dest / Başum eflāke irüp ‘ālem **olurdu zīr-dest**

zīr-i bār itmek [D]: yük altında kalmak || minnet duymak.

G.65/3 Cefālaruñı ziyād eyledüñ ki minnetdür / Bu nā-tüvānı bu luţf ile **zīr-i bār itdüñ**

zīr-i pā: ayağın altı.

G.1/4 Şu baş kim saña secde eylemeye / Ser-i şāh ise **zīr-i pā** yaraşur

zī-ţāli‘-i ferħunde-fāl: kutlu doğuş, kutlu gün doğumu || tanıkta İslam dinine göre seher vaktinin kıymetli kılınması inancına atıf vardır.

G.76/2 Kim ki aħşam zülfüni göre gicesi ķadr olur / Kim yüzüñ görse seher **zī-ţāli‘-i ferħunde-fāl**

ziyā: ışık, nur, aydınlık, parlaklık || sevgilinin yanağının parlaklığı.

G.75/4 Nice kim gün yüzüne oldu muķābil didiler / Şem‘-i ħüsnünde senüñ ğünden **ziyā** eksük degül

ziyād eylemek [K]: artırmak, çoğaltmak.

G.65/3 Cefâlaruñı **ziyād eyledüñ** ki minnetdür / Bu nâ-tüvânı bu luğf ile zîr-i bâr itdüñ

ziyāde: çok, daha çok, daha fazla.

G.23/5 Gözüñ yaşıyle kenâr ola mı senüñ ‘Adlî / **Ziyāde** ser-keş olupdur o serv-i hoş-reftâr

G.107/1 İñlerem her dem **ziyāde** derd ile ʔolâbdan / Yaşum artuğ mevc urur her lağzada seyl-âbdan

ziyân: zarar, ziyan.

G.123/3 Kaşuñ çatup cihânda her lağza hışm idersin / İy şeh **ziyân** degül mi peyveste ham-ı yâye

ziyân itmek [D]: zarar etmek, zarara uğramak.

G.40/1 Kaşı hayâli hilâlüñ kadın kemân itmiş / Ne fâ`ide ki bu fikrinden ol **ziyân itmiş**

ziyāya ʔolmak [K]: ışıkla dolmak, aydınlanmak.

G.123/1 Hicründe düd-ı âhum irmese gökde aya / Her şeb **ʔolardı** mehden rüy-ı zemîn **ziyāya**

zulum:

1. zulüm, haksızlık, adaletten sapma, sitem.

1.1. karanlık, sevgilinin siyah saçları.

G.21/6 Zulmet-i hicründe bilmez ‘adl ü **zulmin** ‘âlemüñ / Ol kadar kim ‘Adlî’yi zülfüñ gamı efkâr ider

G.38/1 Zülfinüñ zencîrine dil-ber dil ü cân bağlamış / Ğâret itmiş milk-i dîn zulum ile İmân bağlamış

1.2. sevgilinin aşığâ zulmü.

G.28/3 **Zulmi** kim şâh eyleye kim virür anuñ dadını / Hânei mi‘mâr yıksa anı kim ta‘mîr ider

G.87/6 Uzdap cevri elini **zulum** ile ben haste-dilüñ / ʔutdı muğkem yağasın ʔomadı her gâh n'idem

1.3. sevgilinin süzgün bakışları.

G.127/3 Fiğân ki gözleri zulminden ol şehüñ bir gün / Elümle çâk ideyin sînemi yağam yirine

zulum ehli: zulüm ehli, zalimler.

G.129/7 Bugün **zulum ehlini** dîvânuña da‘vet idüp ‘adl it / Tazallum eyleyü varsañ gerek bir ‘âli dîvâne

zulum ü sitem eyleyüben [K]: zulüm ve sitem ederek.

G.71/5 Cânına **zulum ü sitem eyleyüben** sevdi seni / ‘Adlî’yiçün dimesünler dağı şâh-ı ‘âdil

zulmât-ı gam olmak [K]: keder/üzüntü veren karanlıklar haline gelmek.

G.17/4 Zülfüñüñ fikriyle **zulmât-ı gam olur** her gice / Gün yüzüñ hicrinde olur lezzet-i her rüz telğ

zulmet: karanlık, ışık yokluğu.

G.58/1 Ruhlaruñ şem‘i virür nürını şems ü kamerüñ / Yüzüñüñ şevkıyle **zulmeti** gider seherüñ

zulmet-i dünyā-yı dūn: alçak/aşağılık dünyanın karanlığı || dünyadaki kötü şeyler.

G.45/5 Tā ebed tārīk kalmaz **zulmet-i dünyā-yı dūn** / 'Işık nūri kim şala dil hānesi içre şu'ā'

zulmet-i hicr: ayrılıktan kaynaklanan karanlık || ayrılığın neden olduğu karamsar ruh hali ve bakış açısı.

G.21/6 **Zulmet-i hicründe** bilmez 'adl ü zulmin 'ālemüñ / Ol kadar kim 'Adlî'yi zülfüñ gamı efkâr ider

zulmet-i zülf: saçın karanlığı || sevgilinin kara saçlarının güneşe benzetilen yüzü örtmesi, böylece karanlığa neden olması.

G.46/2 **Zulmet-i zülfünde** yüzüñ nūrın ister cān u dil / Cem' olur pervāneler her gice kim yansa çerāğ

zulümāt: zulümler, eziyetler.

G.49/4 Vā'iz ki Ceḥīm'ün **zulümātın** ider evşāf / Fūrkat şebidür var ise k'anuñ seheri yok

zühd: her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadet verme durumu.

G.18/4 Zāhidā **zühdüñ** görüp rind olana ta'n itme kim / Levḥa tarḥın böyle çekmiş üstād-ı naḳş-bend

zülf:

1. yüzün iki yanından sarkan saç lülesi

1.1. sevgilinin saçı.

G.28/2 Ehl-i tezvīr ile ḳalb elinde olur pāy-māl / Milk-i dil çün **zülfüñ** ile ḳaşlaruñ el bir ider

G.38/3 Bi'llāh iy ehl-i nazar eyleñ temāşā k'ol şanem / **Zülfine** her tābda bir māh-ı tābān bağlamış

G.51/2 Gehī ṭurrañ gibi başdan çıkup şūrīde-ḥāl olmak / Gehī **zülfüñ** gibi ayağa düşüp pāy-māl olmak

G.59/3 Āl ile degme dil-ber almaz dil / **Zülf**i ḳara yañağı al gerek

G.144/3 Elin ṭutup ayağ altından anı almazdı / Nesīm **zülfüñüñ** olmasa ger hevādārı

1.1.1. güzelliği ve rengi nedeniyle aşığın acı çekmesine neden olan güzellik unsuru. Ayrıca saçın perişan yani dağınık olması da aşığın acı çekmesine neden olur. Perişan ifadesi böyle durumlarda tevriyeli kullanılır.

G.9/2 Vādi-i ḡamdan geçemez **zülf** ü ḥaddüñ fikr ile / 'Aşıkuñ şeb-dīz-i āh u eşk-i gül-günın şalup

G.17/4 **Zülfüñüñ** fikriyle zulmāt-ı ḡam olur her gice / Gün yüzüñ hicrinde olur lezzet-i her rüz telḥ

G.21/6 Zulmet-i hicründe bilmez 'adl ü zulmin 'ālemüñ / Ol kadar kim 'Adlî'yi **zülfüñ** gamı efkâr ider

G.54/1 Her gice **zülfüñ** ḡamından dil perīşāndur senüñ / Mihr-i ruḥsāruñla her gün şād u ḥandāndur senüñ

G.82/3 **Zülfüñ** ucından neler çekdüğümü işidenüñ / Her ne deñlü şād ise göñlüni ḡamgīn eyledüm

G.90/4 İy perī-şān perī-şān olalıdan **zülfün** / Ḳalmadı 'ālem içinde daḫı ḳalb-i bī-ḡam

G.93/6 **Zülfünün** sevdalarında ‘aklı şeydâ eyledüm / Miḥnetün tâb-ı tebinde cânı bî-tâb eyledüm

G.94/3 Geh yüzün şevkı gehi **zülfüñ** perîşanlıkları / İşümi ḥavf u recâ itmiş durur her şubḥ u şâm

G.122/4 Qadûñle **zülfüñ** ucından elemelerümi benüm / Kıyâmete degin olmaz şümâr eylemeğe

G.122/6 Şaçuña ‘Adlî gönül cem‘ idüp ki cân atdı / İver mi **zülfüñ** anı târmâr eylemege

G.136/2 **Zülfün** ḥamı cevrini perîşanlıgumuzdan / Ger unudavüz bâri sen unutma ḥisâbı

Mrb.1/6 Elüm irmez nideyin ḥasret ile yâre dirîğ / Dil düşüp **zülfi** ḥamıyla yürür âvâre dirîğ / Gözlerüm
derdine olmaz bilürem çâre dirîğ / Gözüm eyvây gözüm vay gözüm eyvây gözüm

1.1.2. Mecûsî ve Hıristiyan rahiplerin kuşandıkları on iki düğümlü bir kuşak. Bkz. “zünnâr”.

G.21/4 **Zülfünün** zünnârına bil bağlamaz İmâni yok / Zâhid anuñcün günâhın bilüp istiğfâr ider

1.1.3. şekli ve rengi nedeniyle sümbüle benzetilmiştir.

G.22/3 Öykünürse **zülfüñe** sümbül siyeh rûlîk idüp / Beñzerem dirse lebüñe kellelik eyler şeker

1.1.4. tanıklarda güzel kokusuna atıf yapılarak kullanılmıştır.

G.24/2 İrmese büy-ı vefâ **zülfi** ü ruḥundan cânâ / Ne gül eyler anı ne nâfe-i Tâtâr eyler

G.36/4 Alur gönlin virür barmağ ḥisâbın / Kim olsa **zülfi** tarrâr ile munis

G.38/6 **Zülfi** ü ḥaṭṭuñ dir görenler ‘anberîn zencîr ile / Siḥr idüp câzû gözi ḥurşîd-i raḥşân bağlamış

G.44/6 Müşk-i çîn aldı koḥu **zülfüñden** ammâ çîn'de / Olmadı bir nâfede zülfüñ gibi bir ca‘d-ı ḥaṭ

G.44/6 Müşk-i çîn aldı koḥu zülfüñden ammâ çîn'de / Olmadı bir nâfede **zülfüñ** gibi bir ca‘d-ı ḥaṭ

G.82/5 **Zülfi** vaşfında mu‘aqqaddur kelâmuñ ‘Adlîyâ / Lebleri vaşfında görseñ nice şîrîn eyledüm

G.96/3 Pür- ‘ıtr ola meşâm-ı cihân hoş-hevâyile / **Zülfüñ** koḥusın alsa seḥergeh dem-i nesîm

G.121/7 Düzüp saf leşker-i gamzeñ urup yağmaladı Rüm'ı / Çeküp müşğîn ‘alem **zülfüñ** tamâmet ḥükm
ider Hind'e

G.127/5 Mu‘aṭṭar eyledi âfâkı nazmı ‘Adlî'nün / Meger ki **zülfin** ider dil-berün kalem yirine

G.128/3 Gönlümi **zülfinde** buldı şeb-rev olmuşsun diyü / Bağladı miskîn resen aşmağa dâra çâre ne

G.130/3 Qaddün ḥalâvetini lebün şehdi kıldı telḥ / **Zülfüñ** kesâd vireli bâzâr-ı ‘anbere

G.134/3 **Zülfüñ** ḥamı büyına cilâ-yı vaṭan itdi / Yek dost u yek post diyü nâfe-i çîn'i

1.1.5. saç, siyah renkli olmasından dolayı tanıkta kara baht ile ilişkilendirilmiştir.

G.24/3 Tâli‘üm kör baña **zülfüñ** yüzüñi göstermez / Kim ider anı ki bir baht-ı siyehkâr eyler

1.1.6. kara duman.

G.25/7 **Zülfüñi** şem‘-i ruḥuñ üzre görenler didiler / ‘Adlî'nün dūd-ı dilin aña duḥân eylediler

1.1.7. idam ipi.

G.41/2 Kan itmege taḥrîk iden gamzesiyimiş / ‘Aşıkları dâr itmege **zülfi** sebep olmuş

G.118/2 Dil olaşmaz **zülfi** sevdāsına ġayrı dil-bern / Kākl-i cānān gibi miskīn kemendüm var iken

G.38/2 **Zülfi** kāfirlik idüp her bir kılında biñ esīr / Ařmaġa řařd eylemişdür çok Müselmān baġlamıř

1.1.8. aġ, tuzak.

G.47/2 Hālını göstermeyüben şaldı **zülfi** damına / Murġ-ı cāndan kıldı ol řayyād bir erzen dirġ

G.105/2 n ttuldu **zülfi**ne dil murġı yārn çāre ne / Dām-ı müşgildür hālāř olmayışar řayyāddan

G.108/2 **Zülfi** dāmına muġayyed olasın fikr eylemez / Murġ-ı cān pervāz ider ol gözleri řehbāz içün

G.112/2 Dil metā'ımı aņup **zülfi** olandurdu beni / İtmedüm fā'ide bir kılca bu bāzārımdan

G.117/1 'zini bend ideli **zülfüne** dil-i ġamġin / Bu ġuřayile perīřān oldu ol miskīn

G.117/4 Esīr-i bend-i belā olmaduġ gönül kalmaz / Egerçi **zülfün** aa cān sipāhı üzre kemīn

G.37/3 Rişte-i ümmīd gönlüm şaldı **zülfün** bendine / řaņasın ġayd oldu dām-ı 'ankebt içre mekes

1.1.9. güzellik hazinesinin bekçisi, ejderha.

G.54/5 Genc-i hüsnün almak ister düzd-i dil bilmez anı / **zülfünün** ejderleri aņa nigeħ-bāndur senün

1.1.10. gece.

G.66/5 Viřāl mīdiyile 'Adliyā berāber ider / Yüzi v **zülfi** ġamı leyl ile nehārıların

G.76/2 Kim ki aħřam **zülfüni** göre ġicesi ġadr olur / Kim yüzün görse seħer zī-řālī'-i ferħunde-fāl

1.1.11. yol kesen, haydut.

G.80/3 Başa ıkmaġ olurdu **zülfiyile** / Ger hārāmīliġ itmese kākl

1.1.12. Hz. Musa'nın asāsı.

G.92/2 'Iřķuñ kerāmetinde raķībi helāk içün / **Zülfün** 'ařā-yı Msa gibi ejdehā kılam

1.1.13. tanıkta uzunluġundan dolayı uzun ömür ile ilişkilendirilmiştir.

G.103/6 Lebün vaşfın şoram dırsın ki yok yire heves kılma / Eger yād eylesem **zülfün** zihī şl-i emel dırsın

1.1.14. zincir, pranga.

G.107/2 Niçe yüz biñ bende-i bendnden āzād istesen / Al elüne **zülfüni** z bir kılını bāddan

G.119/2 **Zülfi** zencīrin uzatmaz gr nice ser-fitnedür / Açılıp Mecnn olan diller çıkadur āhdan

G.38/1 **Zülfünün** zencīrine dil-ber dil  cān baġlamıř / Ģāret itmiş milk-i dīn şlm ile ġmān baġlamıř

1.1.15. tanıkta dört büyük melekten Cebrail'e benzetilmiştir.

G.117/5 řudaġuñ üstine **zülfün** egildüğini gören / Didi ki vaħy getürmiş Mesīħ'e Rħ'l-emīn

1.1.16. ařıġa ömür boyu dünya nderliġi verebilecek nitelikte güzellik unsuru.

G.139/1 Ger müyesser ide řālī' **zülfüne** hemserliġi / Başa iletür cihān içinde ol serverliġi

1.1.17. fermana muhatab olan şahıs ya da şahısların ünvanı, rütbesi, güzellik fermanının ünvanı.

G.142/4 Defter-i ʿışkuma ḥaṭṭuñ ğamıdır ser-nāme / Nāme-i derdüme **zülfüñ** ḥamı ʿunvān oldı

zülfi ʿanberīn: misk kokulu saç || sevgilinin misk kokulu saçları.

G.120/1 Nūn-ı nergisdür gözüñ üstinde cānā rā қаşın / Lālelerde lāmdır yüzüñde **zülfi ʿanberīn**

zülfi ʿevgān: eğri uçlu saç || sevgilinin ʿevgana benzeyen eğri uçlu saçı.

G.129/1 Bugün ben daʿvi-i ʿışk ile geldüm çün bu meydāne / N'ola ṭüb eyler isem başumı ol **zülfi ʿevgāne**

zülfi dil-dāre: sevgilinin saçı || sevgilinin misk kokulu saçları.

G.6/5 **Zülfi dil-dāre** şebīh itdüğüme incinüben / Gör ki dönderdi meger nāfe-i tātār bana

zülfi nesīmi [K]: saçın rüzgarı || sevgilinin saçının rüzgarı.

G.22/2 Ḥākümüñ her zerresi raqş ura yārūñ mihrile / Ger ide **zülfi nesīmi** kabrüm üstine güzer

zülfi pür-sevdā: saçtan kaynaklanan sevdanın çokluğu. Ayrıca saçın karalığına da atıf vardır.

G.30/1 Göñlümi dīvāne kılan **zülfi pür-sevdāsıdır** / Cānumı pervāne iden şemʿ-i bezm-ārāsıdır

zülfi pür-tāb: kıvrıcık saç, kıvrımlı saç || sevgilinin kıvrıcık saçları, sevgilinin kıvrımlı saçları.

G.124/1 Diler ki bağlana göñlüm o **zülfi pür-tāba** / Ne cān virür göre miskīn bend ü kullāba

zülfi siyeh: siyah saç, kara saç || sevgilinin siyah saçları.

G.95/2 Nūr-ı ruḥsārına **zülfi siyehi** ḥāʿil olup / Şām-ı hicr içre belürmez olur oldı seḥerüm

zülfi zībā: süslü ve güzel saç || sevgilinin süslü ve güzel saçları. Tanıkta, tavus kuşuna atfen kullanılmıştır.

G.109/4 Seḥer tāvus idüp cilve irişmez **zülfi zībāña** / Cehāletden ider nāle döger miskīn bileklerden

zülfine ṭolaşmak [K]: saç dolaşmak, sevgilinin saçına dolanmak || sevgilinin saçları aşğın gönlü için tuzak niteliğindedir. Tanıkta aşık, bu tuzağa düşmemenin pişmanlığını yaşar.

G.116/2 Cān ḳadrin bilmeyince laʿline dil virmedüm / **Zülfine** ṭolaşmadum ʿömr-i dirāzı bilmedin

züluf: saç, özellikle yüzün iki tarafına sarkan saç bölükleri || sevgilinin saçı.

G.69/2 Rā қаşuñla dal **zülufüñ** ḥaşretidür dostum / Zāhidüñ ḳaddini lām iden ğam-ı ferdā degül

zümre-i ʿuşşāk: aşıklar zümresi, aşıklar topluluğu.

G.40/5 Şeh oldı **zümre-i ʿuşşāka** derd ile ʿAdlī / Bu nā-murādliĝ anı da kāmrān itmiş

zünñār: Mecûsî ve Hıristiyan rahiplerin kuşandıkları on iki düğümlü bir kuşak. Uzun ve örülü olmasından dolayı divan şiirinde sevgilinin saçına benzetilmiştir. Tasavvufta hakiki mahbuba itaat etmek için söz verme, hizmet kuşağını kuşanma anlamındadır. Tanıkta bu anlamına da gönderme vardır.

G.21/4 Zülfüñüñ **zünñārına** bil bağlamaz ĩmānı yok / Zāhid anuñçün günāhın bilüp istiğfār ider

SONUÇ

Adlî Dîvânı'nın Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü adlı bu çalışma, hem Adlî'nin şiir anlayışını ortaya çıkarmaya çalışmış hem de ulaştığı verilerle birçok başka önemli amaca hizmet etmeyi hedeflemiştir. Yapılan çalışma sonucunda Adlî'nin Dîvânı'nda klâsik üslubu benimsediği hükmüne varılmıştır. O da birçok klâsik şair gibi şiirinin merkezine aşık-sevgili-rakip üçgenini almış ve repertuarındaki her şeyi bu doğrultuda şiirleştirmiştir. Adlî'nin aşık için kullandığı sıfatlar acziyet ve teslimiyet merkezli sıfatlar olmuştur. Sevgili için ise döneminde ve gelenekte olumlu anlamda ön plana çıkan hemen hemen her veri sıfat olarak kullanılmıştır. Rakip, onun şiirinde istisnasız bir şekilde olumsuz sıfatlarla ele alınır. Bu durum, onun Klâsik şiirin kuruluş evresindeki gidişata çok büyük oranda uyduğunu gösterir. Birçok araştırmacının, Klâsik üslubun kurucusu olarak belirlediği Ahmet Paşa ile aynı dönemde yazması, Adlî'nin eserini önemli kılar. Adlî, aşk üçgeni diye adlandırılan aşık-sevgili-rakip üçgeni etrafında şiirini kurgularken malzeme olarak geniş bir kaynaktan faydalanır. Bu kaynağı oluşturan unsurlar genellikle geleneğin kendisine sunmuş olduğu unsurlardır. Ancak Adlî özelinde şiire yansıyan unsurlar da mevcuttur. Onun “aşk üçgeni” yani aşık-sevgili-rakip üçlüsü temelinde şekillenen konu dağarcığı şöyle özetlenebilir: şiirin nasıl olması ve niçin yazılması gerektiğiyle ilgili poetik düşünceler; toplumsal eleştiri; hemen hemen her şiirinde görülen sevgilinin güzellik unsurları; padişah kimliği ve ideal padişahlığa atıf; padişah-derviş karşıtlığından kaynaklanan ruhsal çatışma, dervişliğe duyulan özlem; dünyayı aşk ile ilişkilendirme; dünyayı mihnet evi ve gam medresesi olarak görme; zahit eleştirisi ve rindâne tavır; aşk-akıl çatışmasından kaynaklanan karşıtlık ve aşkı ön plana çıkarılan sufiyane görüş; olayları genelde din perspektifinden değerlendirme; tabiatı ruh haline göre kişileştirme; acı çekmenin insanın kendini bulmasında ve Hakk'a ulaşmasında temel zorunluluk olduğuna dair oluşan evrensel bilinç; sevgili karşısında çaresiz ve pasif kalma durumu; rakip bilinci; geleneksel ritüeller ve en önemlisi de sevgiliyi yüceltmek, aşığın acziyetini vurgulamak ve rakibi kötölemek için sahip olunan tüm birikimi (dini tasavvufî kavram ve olaylar; tarihi, mitolojik, dini ve sıradan şahıslar; yer adları ve işlevleri; insan uzuvları; genel olarak eşya; kozmik öğeler; bitkisel ve doğal öğeler; hayvanlar; mitolojik birikim) kullanmak.

Çalışmada yukarıda tespit edilen konu dağarcığına ulaşmak için izlenen yöntemle özellikle bağlamsal sözlük çalışan araştırmacılar için faydalı olabilecek bazı sonuçlara da ulaşılmıştır. Bağlamsal sözlük çalışmalarında çok önemsenmeyen ve genellikle ilk anlamıyla ele alınan bağlaç, zamir, fiil ve bazı isimlerin bağlam içerisinde birçok farklı anlam kazanabileceği ve bu anlamların da hem Klâsik edebiyat okuru hem de araştırmacısı için çok büyük kolaylıklar sağlayacağı örnekleriyle tespit edilmiştir. Örneğin, “ki” ve “kim” bağlaçları birçok araştırmacı tarafından sadece “ki bağlacı” diye adlandırılıp cümledeki işlevine hiç değinilmezken, bu çalışmada “ki” ile ilgili 5, “kim” ile ilgili ise 9 farklı işleve yer verilmiştir. Benzer durum “a” zamiri için de geçerlidir. Normal sözlüklerde ve birçok bağlamsal sözlükte bile sadece “işaret zamiri, o” şeklinde tanımlanan “a” zamiri için çalışmada tam 34 tane gösterge değeri tespit edilmiştir. Benzer durumlar, isim ve fiiller için de geçerlidir. Şiirde yer alan her unsurun işlev ve anlam bakımından hassasiyetle irdelenip tespit edilmesi hem olası üslup çalışmaları için çok önemli veriler sağlayacak hem de bağlamsal sözlük rehberliğinde Klâsik şiirleri okuyup anlamaya çalışanlar için zihinlerde herhangi bir belirsizlik bırakmayacak kolaylıklar sunacaktır. Zira okuyucu, okuduğu metinde hangi unsurun neye işaret ettiğini bu sayede bilmiş olacak ki bu onun şiiri doğru anlaması konusunda çok önemli faktör olacaktır.

Kollektif bir sözlük hazırlama projesi olan TEBDİZ kapsamında hazırlanan bu çalışma yukarıda bahsedilen özel amaçların yanında bazı genel amaçlara da hizmet etmeyi hedeflemiştir. Bu doğrultuda çalışma, Adlî'nin şiirlerinin kelime kadrosunu ve bu kelimelerin kullanım sıklığını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca şairin kullanmış olduğu kalıp ifade, halk deyişleri, deyim, atasözü, hadis gibi söz varlığına da ulaşılmıştır. Çalışmada, 6316 tanesi bağımsız sözcük, 1617 tanesi kalıp ifade, 856 tanesi tamlama, 277 tanesi deyim, 6 tanesi atasözü ve 2 tanesi hadis olmak üzere toplamda 9074 tane madde başı tespit edilmiştir. Böylece Adlî'nin şiirlerindeki anlam dünyası ve kelime kadrosu ortaya çıkarılmıştır. Bununla çalışma, Adlî Dîvânı üzerine yapılacak bundan sonraki çalışmalar için de yardımcı bir kaynak olabilecektir. Bunun yanında hem klâsik Türk edebiyatı bilim dalı hem de diğer disiplinlerde söz konusu şair ile ilgili yapılacak çalışmalara da kaynaklık edebilecektir. Çalışma, klâsik Türk şiirinin anlamlandırılması konusunda yaşanan zorlukları aşma konusunda önemli roller üstlenecektir. Böylece sadece söz konusu alanda uzman olanlar değil, her seviyeden ve alandan insanın ulaşabilmesi için TEBDİZ projesi kapsamında bir veri alanı oluşturulacak ve bu çalışma da bu veri alanına

Adlî Dîvânı özelinde katkıda bulunacaktır. Günümüz insanları tarafından bu veri alanına ulaşılması, onları 15. yüzyıl insanının sanat, fikir ve edebiyat dünyasıyla tanıştırmak için de iyi bir fırsat olacaktır. Türkiye Türkçesinde kullanılan bazı sözcük, deyim, atasözü ve kalıp ifadelerin 15. yüzyılın dil dünyasında nasıl tezahür ettiği ortaya konacak, zaman içerisinde uğradığı değişiklikler ilave çeşitli araştırmalarla tespit edilebilecektir. Sözcüklerin kazandığı anlamlar, bir anlam zenginliğinin ortaya çıkmasını sağlayacak ve muhatabına bunların birbiriyle karşılaştırılması şansını verecektir. Sonuç olarak genelde TEBDİZ projesi, özelde ise bu çalışma, Türk edebiyatına ve gelecek nesillere başucu kaynak olma gayesine ulaşmayı amaçlamıştır.

KAYNAKLAR

- ACAR, S. (2009). *Necati Bey Divânı sözlüğü (Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük)*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).
- AKAR, M. (1994). *Su Kasidesi Şerhi*. Ankara: Diyanet Vakfı yay.
- AKIN, B. (2011). Alevilikte “Yakadan Geçirme” Ritüeli Ve Âşık Niyazi Örneği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S.60, 335-346.
- AKKUŞ M. (1992, Kasım). Metin Şerhi Geleneği Tarlan Mektebinden Haluk İpekten’e. *Yedi İklim*, S.32, 67-78.
- AKSAN, Doğan (2000). *Türkçenin Sözvarlığı [Türk Dilinin Sözcükbilimiyle İlgili Gözlemler, Saptamalar]*. Ankara: Engin yay.
- AKSOY, Ö. A. (2015). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2 Cilt)*. İstanbul: İnkılap Yay.
- AKSOYAK, İ. H. (1995). “Divan Şiirinde Okçuluk Terimleri”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*. S. I:81-94.
- AKTAŞ, Ş. (1986). *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- AND, M. (1993). *16. Yüzyılda İstanbul [Kent-Saray-Günlük Yaşam]*. İstanbul: Akbank yay.
- ARAS, M., SUSAM A., KOÇAK, ATİK GÜRBÜZ, İ. (Yaz 2012). Divan Şiirinin Sevimli Yüzleri Osmanlı Şiirinde Berberler. *Turkish Studies*, S.7(3), 233-255.
- ATASOY, N. (2005). *15. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Osmanlı Bahçeleri ve Hasbahçeler*. İstanbul: Kültür Bakanlığı yay.
- ATASOY, N. (2005). *Derviş Çeyizi, Türkiye’de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı yay.
- AY, Ü. (Bahar 2009). Divan Şiirinde Güneşin Sevgili Tipine Yansıması Hakkında Bir Değerlendirme. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S.2, 117-162.
- AYBET, N. (1989). *Fuzûlî Divânı’nda Maddî Kültür*. Ankara: Kültür Bakanlığı yay.
- AYVAZOĞLU, B. (2006). *Güller Kitabı*. İstanbul: Kapı Yay.
- AYVERDİ, İ. (2011). *Misalli Türkçe Sözlük (3 cilt)*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat (2009). 99 Beyit Divan Şiirinden Beyitler ve Çözümlemeleri. İstanbul: Can Yay.
- BAHADIR, C. (2013). *Divan Edebiyatında Şarap ve Şarapla İlgili Unsurlar*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- BAŞKAN, Ö. (2003). *Bildirişim, İnsan Dili ve Ötesi*. İstanbul: Multilingual yay.
- BAŞPINAR, F. (2012). Sultan II. Bâyezîd’in Farsça Şiirleri Üzerine. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S.8, 37-66.

- BATISLAM, D. (2016). *Divan Şiirinin Benzetme ve Hayal Dünyasından*. İstanbul: Kesit Yay.
- BAYRAM, Y. (2008, Sonbahar). Sultan İkinci Bâyezîd-i Velî (Adlî) British Library Nüshasında İmlâ Husûsiyetleri. *Turkish Studies*, S. 3(6), 109-142.
- BAYRAM, Y. (2008). *Amasya'ya Vali Osmanlı'ya Padişah Bir Şair Adlî*. Amasya: Amasya Valiliği.
- BOZ, E. (2011). Yunus Emre Dîvânı'nın Bağlamsal Sözlüğü ve Dizini Üzerine Bir Deneme. *X. Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni* (s. 91-97). Eskişehir: Eskişehir Valiliği.
- Büyük Türkçe Sözlük*. (2016, 4/18). <http://www.tdk.gov.tr/>: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts adresinden alındı
- CENGİZ, H. E. (1983). *Divan Şiiri Antolojisi*. Ankara: Bilgi yay.
- CEYLAN, Ö. (2005). “Kadeh Duası ve Şerhine Dair”, *Böyle Buyurdu Sufî [Tasavvuf ve Şerh Edebiyatı Araştırmaları]*. İstanbul: Kapı yay.
- CRUDEN, A. (1988). *Cruden's Complete Concordance to the Old and New Testaments*. Michigan: Zondervan.
- ÇAKIR, C. (2004). “Anlamın Bağlam Açısından İncelenmesi: Kök Anlambilim ve Art Anlambilim”. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* S.24(3), 245-255.
- ÇAVUŞOĞLU, M. (1998). *Divanlar Arasında*, Ankara: Akçağ yay.
- ÇAVUŞOĞLU, M. (2001). *Necati Bey Dîvânı'nın Tahlili*. İstanbul: Kitabevi yay.
- ÇELİK, N. (2016). *Edirneli Şevki Dîvânı (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi) .
- DENİZ, S. (2004). *Divan Şiiri Güzelinin Saç Rengi*. Saç Kitabı, İstanbul: Kitabevi Yay., 262-314.
- DEVELLİOĞLU, F. (2000). *Osmanlıca Türkçe Lugat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- DİLÇİN, C. (2000). “Divan Şiirinde Paralel ve Ortak Söz Yapılarından Metin Eleştirisinde Yararlanma”. *Türkoloji Dergisi*, S.1(13), 33-66.
- DİLÇİN, C. (2000). “Fuzûlî'nin Kasidelerinde Dua Bölümleri Üzerine”. *Türkoloji Dergisi*, S. 2(13), 193-202.
- DİLÇİN, C. (1991). “Fuzûlî'nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi”. *Türkoloji Dergisi*, S.1 (9), 43-98.
- DİLÇİN, C. (2013). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- DİNÇER ARSLAN, S. (2016). *Nev'i Dîvânı Sözlüğü (Bağlamsal Dizin ve İşlevsel Sözlük)*. Ardahan: Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

- DOĞAN M. N. (2005.) *Metin Şerhi Üzerine*. İstanbul: Alternatif yay.
- ERDOĞAN, M. (2013). *Güzellik Unsurlarıyla Divan Şiirinde Sevgili*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- ERHAT, A. (2011). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ERTEK, Y. (2011). Klâsik Türk Edebiyatında Kadın Şairlere Bir Bakış. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, S.2(9).
- ESKİGÜN, K. (2006). *Klâsik Türk Şiirinde Efsanevi Kuşlar*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).
- EYÜBOĞLU, E. K. (1975). *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler Tabirler (2 cilt)*. İstanbul: Doğan Matbaa.
- EYÜBOĞLU, İ. Z. (1994). *Divan Şiiri (2 cilt)*. İstanbul: Say Yay.
- FISHER, N. (2013). *Sultan Bâyezîd Han 1481 - 1512*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- FURNESS, H. H. (2017). *A Concordance to Shakespeare's Poems: An Index to Every Word Therein Contained (Classic Reprint)*. London: Forgotten Books.
- GİBB, W. (1999). *Osmanlı Şiir Tarihi I-II*. (A. Çavuşoğlu, Çev.) Ankara.
- GÖKYAY, O. S. (1975). Birkaç Deyim Üzerine. *Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı*, 65-73.
- GÖLPINARLI, A. (1977). *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*. İstanbul: İnkılap ve Aka Yay.
- GÜLEÇ, İ. (2010) Klâsik Türk Edebiyatı Metinleri Nasıl Şerh Edilmeli. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S.42, 84- 112.
- GÜVEN, F. H. (2013, Şubat). Şiiri Anlamak: Necâtî Bey'in Bir Gazelinin Hikayesi ve Yorumu. *The Journal of Akademic Social Science Studies*, S.2(6), 1581-1601.
- HORATA, O. (2007). Şiir. O. H. Talât Sait Halman içinde, *Türk Edebiyatı Tarihi* (Cilt 2:463-524). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İNALCIK, H. (2013). *Şair ve Patron Patrimonyal Devlet ve Sanat Üzerinde Sosyolojik Bir İnceleme*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- İSEN, M. (1998). *Sehi Beg Tezkiresi - Hest Behişt*. Ankara: Akçağ yay.
- İSEN, M. (1999). *Latîf Tezkiresi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İSEN, M., HORATA O., MACİT M., KILIÇ F., AKSOYAK, İ. H. (2014). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yay.
- KABAKLI, A. (2011). *Divan Edebiyatı*. Ankara: Türk Edebiyatı Vakfı Yay.
- KANAR, M. (2003). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Derin yay.

- KAPLAN, M. (2014). *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KARTAL, A. (2009). *Lügât-ı Nâcî/ Muallim Nâcî*. Ankara: TDK yay.
- KEAY, J. (2017, 6/3). [www.historyofinformation.com: http://www.historyofinformation.com/expanded.php?id=3482](http://www.historyofinformation.com/expanded.php?id=3482) adresinden alındı.
- KILIÇ, F. (1994). *Meşâirü'ş-Şu'arâ İnceleme Tenkitli Metin (Basılmamış Doktora)*.
- KILIÇARSLAN, O. (2016). *Hayâlî Bey Dîvânı'nın incelenmesi-bağlamlı dizini ve işlevsel sözlüğü*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- KOCATÜRK, V. M. (1949). *Divan Şiiri Antolojisi*. (2.baskı) , İstanbul: Varlık yay.
- KOÇ, M. A. (1979). *Divan-ı Sultan Beyazîd-i Veli*. Erzurum: Bitirme Tezi.
- KORTANTAMER, T. (1994). Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi. *EÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S.8, 1-10.
- KÖPRÜLÜ, M. F. (1931). *Eski Şairlerimiz Divan Edebiyatı Antolojisi*. Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, İstanbul.
- KÖPRÜLÜ, M. F. (2014). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- KURNAZ, C. (1996). *Hayâlî Bey Dîvânı'nın Tahlili*. İstanbul: MEB yay.
- LEVEND, A. S. (1973). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- LEVEND, A. S. (1984). *Divan Edebiyatında Kelimeler ve Remizler Mazmunlar*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- MATRAKÇI NASUH. (2012). *Tarih-i Sultan Bâyezîd: Sultan II. Bâyezîd Tarihi*. (R. Bilge, Dü., & M. Tulum, Çev.) İstanbul: Giza Yayınları.
- Mehmed S. (1996). *Sicill-i Osmânî (6 cilt)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- MENGİ, M. (1986). “Necati'nin Şiirlerinde Atasözlerinin Kullanımı”. *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, S.4(2), 47-58.
- MENGİ, M. (1997, Kasım). Metin Şerhi, Tahlili ve Tenkidi Üzerine Düşünceler, *Dergâh*, S.93(7), s. 8-10.
- MENGİ, M. (2000). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Milli Kütüphane Toplu Yazmalar Kataloğu-VIII- (Şiir Mecmuları)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Muallim Naci (2000). *Osmanlı Şairleri* (Hzr. Cemal Kurnaz). Ankara: Akçağ Yay.
- Muallim Naci 1308 (1893). *Esâmî-i Nâcî*. İstanbul: Mahmut Bey Matbaası.
- NASKALİ GÜRSOY, E. (2004). *Saç Kitabı*. İstanbul: Kitabevi Yayıncılık.
- NUTKU, Ö. *Shakespeare Sözlüğü*. (2013). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- ONAY, A. T. (2000). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ONAY, A. T. (2013). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- ÖZKAN, Ö. (2007). *Divan Şiirinin Penceresinden Osmanlı Toplum Hayatı*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- ÖZTOPRAK, N. (2010, Bahar). Divan Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S.4, s.103-154.
- ÖZTÜRK, F. (2007). *Bâkî Dîvânı Sözlüğü [Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük]*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmış Doktora Tezi).
- ÖZTÜRK, F. (2008, Kış). İşlevsel Sözlük ve Osmanlı Şiirinde Bağlam. *Turkish Studies*, S. 3(1), 326-334.
- ÖZTÜRK, F. (2016). *Bâkî Dîvânı Sözlüğü [Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük]*. İstanbul: DBY Yayınları.
- PAKALIN, M. Z. (2004). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü (3 Cilt)*. İstanbul: MEB yay.
- PALA, İ. (2008). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- PARLATIR, İ. (2012). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı yay.
- REDHOUSE, J. W. (1992). *Turkish and English Lexicon (2.baskı)*. İstanbul: Çağrı yay.
- SEFERCİOĞLU, M. N. (1999). Divan Şiirinde Musiki ile İlgili Unsurların Kullanılışı. *Osmanlıca*, S.9, 649-668.
- SEFERCİOĞLU, M. N. (2002). Divan Şiirinin Gerçek Hayatla Bağlantısı. *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, S. 11, 664-681.
- SEFERCİOĞLU, N. (2001). *Nev'î Dîvânı'nın Tahlili*. Ankara: Akçağ yay.
- STEINGASS, F. (1998). *A Comprehensive Persian-English Glossary*. Beirut.
- ŞAHİN, E. (2014, Yaz). Türkçede Para Birimleriyle İlgili Deyimler. *Turkish Studies*. S. 9/9, 953-968.
- ŞEMSEDDİN SAMİ (2012). *Kâmûs-ı Türkî*. Balıkesir: Altınpost yay.
- ŞENÖDEYİCİ, Ö. (2015). *Nâilî Dîvânı Sözlüğü [Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük]*. İstanbul: Serüven Kitap.
- ŞENÖDEYİCİ, Ö. (2017, Winter). Üslûp Araştırmaları Açısından Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük Çalışmaları: Nâilî Örneği. *Journal of Turkish Language and Literature*, S.3(1), 282-306.

- ŞENTÜRK, A. A. (1993, Ağustos). “Klâsik Osmanlı Edebiyatı Işığında Eski Adetler ve Günlük Hayattan Sahneler II”. *Türk Dili*. S.500, 211-223.
- ŞENTÜRK, A. A. (1995). Ali Nihad Tarlan'ın Fuzûlî Dîvânı Şerhi'ne Dair, Bir: *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. S.3, 261-275.
- ŞENTÜRK, A. A. (2014). *Osmanlı Şiiri Antolojisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ŞENTÜRK, A. A. (2016). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*. İstanbul: Osedam Yay.
- ŞENTÜRK, A. A. & KARTAL, A. (2014). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ŞÜKÜN, Z. (1996). *Farsça-Türkçe Lugat, Gencîne-i Güftâr Ferheng-i Ziyâ*. İstanbul: MEB yay.
- TANPINAR, A. H. (1992). “Fuzûlî ve Bakî”, *Edebiyat Üzerine Makaleler*. İstanbul: Dergah yay.
- TANYERİ, M. A. (1999). *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*. Ankara: Akçağ Yay.
- Tarama Sözlüğü [XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesi ile Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tarama Sözlüğü] (8 Cilt)*, (1995). 3. bas., Ankara: Türk Dil Kurumu.
- TARLAN, A. N. (1937). *Metinler Şerhine Dair*. İstanbul: Sühulet Basımevi.
- TARLAN, A. N. (1992). *Ahmet Paşa Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- TETİK, B. Y. (2016). II. Bâyezîd (Adlî) Dîvânı'nda İnsan ve Mekân. *Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu*. Bartın: Bartın Üniversitesi Yayınları, S.2, 713-727.
- TOLASA, H. (1982). Divan Şairlerinin Kendi Şirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri. *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S.1.
- TOLASA, H. (2001). *Ahmet Paşanın Şiir Dünyası*. Ankara: Akçağ yay.
- TOPALOĞLU, A. (1978). *Kuran Tercümesi (Sözlük)*. İstanbul: Kültür Bakanlığı yay.
- TÖKEL, D. A. (2000). *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar-Şahıslar Mitolojisi*. Ankara: Akçağ Yay.
- TUĞLACI, P. (1972). *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*. İstanbul: Pars Yay.
- TULUM, M. (2011). *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*. Ankara: TDK yay.
- TUNCER, E. (2016). *Sükkeri Dîvânı sözlüğü [Bağlamli dizin ve işlevsel sözlük]*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi).
- Türkçe Sözlük (2 cilt)* (1998). (Hız. İsmail Parlatır, Nevzat Gözaydın, Hamza Zülfikar, Bilgin Tezcan Aksu, Seyfullah Türkmen, Yaşar Yılmaz). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- ULUDAĞ, S. (2001). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- UYSAL, N. (2012, Kış). Ağız Araştırmalarında Bağlamsal Sözlük ve Dizin Kullanım. *Diyalektolog Ağız Araştırmaları Dergisi*, S.5, 55-62.
- ÜNVER, İ. (2008, Fall). Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. *Turkish Studies*, S. 3(6), 51-89.
- ÜSTÜNER, K. (2007). *Divan Şiirinde Tasavvuf*. Ankara: Birleşik Kitabevi.
- VARDAR, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- YEKBAŞ, H. (2008). Metin Şerhi Geleneği Çerçevesinde Şârihlerin Divan Şiirine Yaklaşımları. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.23, 189-217.
- YENİTERZİ, E. (1999). Metin Şerhi ile İlgili Görüşler. *SÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 5, 59-68.
- YILDIRIM, N. (2008). *Fars Mitolojisi Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- YILMAZ, M. (1992). *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- YILMAZ, M. (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Kesit Yay.
- YURTBAŞI, M. (1996). *Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Özdemir yay.
- ZAVOTÇU, G. (2013). *Klâsik Türk Edebiyatı Sözlüğü*. İstanbul: Kesit Yayınları.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Yakup YEŞİLYAPRAK

Doğum Yeri ve Tarihi: Siverek-16.07.1991

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi: Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

Çalıştığı Kurumlar: Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Araştırma Görevlisi

İletişim

E-posta Adresi: yakupyesilyaprak@ardahan.edu.tr

Tarih: 03.07.2017